LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ MARDI 1er Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4106

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹԱՐՄԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Քաղաքական դէպքերը չափազանց արագ կը թաւալին: Ու այս ընդհ. թոհուբոհին մէջ, դժուար կ'ըլլայ կեդրոնանալ անոնցմէ որեւէ մէկուն վրայ: Մնաց որ, «գիշերները յղի են» հի - մա, ու գրեթէ ամէն լուսցող օր անակնկալ մը կը բերէ իր հետ:

Փորձենք, ուրեմն, համադրել, ուրուագծի մը ձեւով, վերջին երկու շաբաթներու դէպքերը, «յիշողութիւնները թարմացնելու համար»:

Մոսկուայի մէջ յանկարծ պաղ հով մը կը փչէ: Թէեւ, կը շարունակեն բանակցիլ: Կրեմլինը, որ չոր ու ցամաք զեկոյցներ կու տայ, կը դնէ նոր պահանջներ: Լոնտոն կ'ընդդիմանայ: Փարիզ կը թելադրէ զիջիլ:

Ու ահա, «բարեխառն» հով մը: Մոլոթով կը ժպտի՛: Չէյմպըրլէն, որ յուսահատ էր ութ օր առաջ, կը սպասէ վերջին տեղեկութիւններու, նպաստաւոր յայտարարութիւն մը ընելու համար: Խաղաղութիւնը, որ երբեւէ զինակցութեամբ պիտի փրկուի, պիտի յանձնուի սպայակոյտներուն:

Ընկլիզը, իր կարգին, շարժման մէջ է դրած իր ամբողջ մեքենան: Կրէմլինի բանակցութիւնները կրնան բախտորոշ ըլլալ իրեն համար: Ու կը կրկնէ իր պայմանը՝ Անգլիոյ,— զինակցէ Ռուսիոյ հետ, որ զինակից մնամ քեզի հետ...

Թիէնցինի մէջ եւս կը բանակցի Անգլիա: Ճափոն կոպուկ կերպով կը դնէ իր պահանջները,— ես եմ Ծայր. Արեւելքի միակ տէրը: Ալպիոն կը փորձէ չարժել Միաց. Նահանգները: Ուաշինկթըն կը մերժէ «նոյնիսկ մէկ հատիկ մարտանաւ ղրկել»: Ճապոնա՞կը: Ո՞վ պիտի հանէ զայն: Արեւմուտքը, Տանցիկէն մինչեւ Տարտանէլ, Դամոկլեան սուր մըն է,— ի՞նչպէս երկարիլ մինչեւ ճափոնական ջուրերը: Ու Անգլիա «կը զոհէ իր շահերը՝ իր շահերը պաշտպանած ըլլալու համար»: Առանցքը կը հրճուի: Լոնտոն կը մռայլի: Փարիզ կը դառնանայ: Իսկ՝ Ուաշինկթըն կը փորձէ, նուաւ տեղ, ղրկել... ազդարարութիւն մը:

Տանցիկ կը պահէ իր ջերմութեան աստիճանը: Պիտի յարձակի՞ Ռայխը: Ե՞րբ: Ու չփոթը կը շարունակուի դեռ, աւելի թանձրացնելով անստուգութիւնը:

Ու կը մոռցուի, կարծէք, որ Տանցիկը ոչ Փրակա է, ո՛չ ալ Վիէննա: «Մտնելու» խնդիր չկայ այս անգամ,— քանի որ Ռայխը հոն էարդէն: Տեղա՛ցի: Այլ՝ «հանելու» խնդիր մը, (մաքսատան կամ ուրիշ հաստատութեանց լեհ պաշտօնէութիւնը): Վարշաւիա կ'ըսէ.— «Ոչ մէկ բանակցութիւն Տանցիկի մասին»:

Պերլին կ'ըսէ.— «Ոչ մէկ պայման Տանցիկի մասին»:

Պերլին - Մոսկուա բանակցութիւնները կը հաստատուին: Ռայխը նոր վարկ կը տրամադրէ Ռուսիոյ: Ու նոյն Մոլոթովը կը ժպտի նաեւ գերմանական դեսպանին:

Պուլկարիոյ վարչապետը Պերլին կ'այցելէ: Եուկոսլավիոյ խնամակալը՝ Լոնտոն: Առաջինը յուսահատութիւն կը ստեղծէ: Եւ, «թիւրիմացութիւնները փարատելու համար», Սոպրանիէֆի նախագահը չունիլը կ'առնէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մայրաքաղաքը: Ար - դի՞ւնք: Տնտեսական կապեր,– կ'ըսեն իրազեկ շրջանակները – Գերմանիոյ հետ, ու բարեկամական՝ արեւմտեան պետութեանց հետ: Իր զբօսանւով, յանկարծ, դէպի Վոսփոր ու Եգէական կը մեկնի նաեւ Ռումանիոյ թագաւորը: Պէտք է ամէն գնով սիրաշահիլ Պուլկարիան: Թուրքիա, մտահոգ, կը պարտադրէ իր զինակից Ռումանիան՝ զիջիլ Տոպրուճան: Գուցէ եւ՝ Յունաստանը՝ Տէտէ Աղաճի մասին: Իտալիա Ալպանիա է: Ու Ալպանիան՝ Պալքան է: Իսկ Թիրանան շատ մօտ է Կէլիպոլուի, երբ մանաւանդ Պուլկարիան սիրաշահուած պատուար մը չէ: Ու, ահա, վեհապետներու ժողովի մը լուրը, որ չհաստատուեցաւ: Ո՞ւր: Ե՞րբ: Ինչո՞ւ առանց Եուկոսլավիոյ խնամակալին:

Սպանիան կրկին կը գրաւէ ուշադրութիւնները:

Պուրկոս կը հարթէ դժուարութիւններէն մին,— կը ստանայ ոսկին պաշարը: Ու կը ջանայ հարթել նաեւ ներքին դժուարութիւնները: Ե՞րբ պիտի գործադրուի Զիանօ – Ֆրանքօ հանդիպումին արդիւնքը: Կը մնայ անորոշ: Թէեւ, մամուլը կը ծամծմէ, արդէն, «սպանիական կայսրութեան» նախապահանջները բանաձեւը: Պուրկոս կ'որոճայ, կ'ըսուի, Ճիպրալթար ու Թանճէր...

Միացեալ Նահանգները կը ճշդեն իրենց դիրքը: Այսինքն՝ կը մնան հոն՝ ուր որ էին,— հակառակ Րուզվէլթի երկրորդ փորձին: Պորա՝ Րուզվէլթի դէմ:

Հունգար մամուլը կրակ կը տեղայ Ռումանիոյ վրայ: Ռումէն բանակէն Հունգար զինուորներ փախուստ կու տան դէպի Հունգարիա: Ճնշումներու պատմութիւններ: Բողոք: Ու գերման մամուլը, հասկնալի կերպով, իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ: Հարաւէն Պուլկարիա: Արեւմուտքէն՝ Հունգարիա:

Թուրքիա աննախընթաց կերպով կ'ամրացնէ իր սահմանները՝ Թրակիայէն մինչեւ Ալեքսանտրէթ: Զինուորական զոյգ պատուիրակութիւններ՝ Ընկլիզի՝ Լոնտոնէն ու Փարիզէն: Ու զինուորական զոյգ պատուիրակութիւններ՝ Ընկլիզէն Լոնտոն:

Իտալեւթուրք յարաբերութիւնները աւելի կը սրուին: Հռոմ կը շարունակէ ուժ կեդրոնացնել: Ընկլիզի կը մտահոգուի: Կը փփրի: Կը վախնայ ու կը սպառնայ: Ու կ'արծարծէ Երկոտասան կղզիներու խնդիրը: Բուռն վէճ երկու երկիրներու մամուլներուն միջեւ:

Սանճաքի ողբերգութիւնը իր լրումին կը հասնի: «Հանդրուան առ հանդրուան» — ինչպէս նախատեսեր էինք, այս էջերուն մէջ, աւելի քան տարի մը առաջ,— Թուրքիա կը տիրանայ Հայոց Տօվին եւս...

Ու կ'ալեկոծի նաեւ մեր Սփիւռքը...

Վ. ԻՇԽ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԷՅՄՊԸՐԼԷՆ ԿԸ ՊԱՐԶԷ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Չէյմպըրլէն երէկ, խորհրդարանին մէջ, պիտի խօսէր միջազգային կացութեան մասին: Ան ոչ միայն ճշդումներ պիտի ընէր Մոսկուայի բանակցութեանց մասին, այլեւ, օգտուելով խորհրդարանի վերջին նիստերէն, պիտի ուզէր ընդհանուր ակնարկ մը նետել կացութեան վրայ: Եւ որովհետեւ լայն ծանօթութիւններ չէր կրնար տալ Մոսկուայի բանակցութիւններու մասին, Չէյմպըրլէն պիտի նախընտրէր ծանրանալ մասնաւորապէս Տանցիկի, ինչպէս նաեւ Ծայր. Արեւելքի մասին:

Լոնտոնի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Մոսկուայի բանակցութիւնները դեռ մէկ ամիս կը տեւեն: Գալով զինուորական պատուիրակութեանց առաքումին, առկա կախում պիտի ունենայ այն տեղեկագրէն, զոր Սիծ պիտի ուղարկէ Լոնտոն՝ Մոսկուայի մէջ իր ունեցած վերջին տեսակցութիւններու մասին: Ստոյգ է միայն որ անգլիական զինուորական պատուիրակութեան նախագահը պիտի ըլլայ ծովակալ մը:

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԱՌԱՆՑՔԻՆ ՀԵՏ Է

Հունգարիոյ արտաքին նախարարը ամառնային համալսարանական դասընթացքներու առթիւ ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— Հունգարական ոչ մէկ շահ հակառակ չէ Առանցքին շահերուն: Հունգարիա պատճառներ ունի ուժգին կերպով շեշտելու թէ ինք հաւատարիմ պիտի մնայ իր բարեկամներուն: Մենք խաղաղասէր ազգ մըն ենք, եթէ մեզ հանդարտ ձգեն: Բայց, յանուն խաղաղութեան մենք մեր իրաւունքներէն ամենափոքր մաս մը չենք զիջիր: Մենք չափաւոր ազգ մըն ենք, ու կը պահանջենք միայն այնքան, որքան որ անհրաժեշտ է մեզի:

Ի՞նչ տրամադրութիւններ կան նոր հրովարտակներուն մէջ

Հրովարտակ – օրէնքները, որոնք հրատարակուեցան շաբաթ օր, կը վերաբերին, ինչպէս գրեցինք, ֆրանսական ընտանիքին պաշտպանութեան, ազգ. պաշտպանութեան, ցորենի քաղաքականութեան, տուրքերու, եւն.: Ընդամէնը 34 հրովարտակներ: Այսօր կու տանք կարգ մը մանրամասնութիւններ:

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ ՔԱՋԱԼԵՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նորակազմ ընտանիքի մը առաջին զաւկին ծնունդին առթիւ կառավարութիւնը պիտի տայ 2 — 3 հազար ֆրանքի պարգեւ մը, համաձայն ամսական աշխատավարձին, (Փարիզի մէջ միջին աշխատավարձը 1500 ֆր. հաշուելով՝ այդ պարգեւը պիտի գնահատուի 3000 ֆրանք):

Ընտանեկան նպաստ պիտի տրուի ամէն աշխատաւորի, վարձու աշխատանքով ըլլայ թէ ոչ, որ հայր է նուազագոյն երկու զաւկի: Այդ նպաստը պիտի բարձրացուի երկրորդին զաւկին համար 10 առ հարիւր համեմատութեամբ, հիմ բռնելով ամսական միջին աշխատավարձը: 20 առ հարիւր համեմատութեամբ՝ երրորդ զաւկին համար, եւ նոյն համեմատութեամբ յաջորդ զաւակներուն համար: Այս նպաստները պիտի տրուին մինչեւ որ 14 տարեկան ըլլայ երախան, (նպաստը պիտի շարունակուի մինչեւ 17 տարեկան, եթէ դպրոց կը յաճախէ երախան):

Մասնաւոր նպաստ մը պիտի տրուի նաեւ տանտիկնոջ՝ եթէ չաշխատիր:

ՓՈԽԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԳԻՒՂԱՑԻ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ

Կառավարութիւնը հինգէն քսան հազար ֆրանք փոխատուութիւն մը պիտի ընէ այն երիտասարդներուն, որոնք կ'ամուսնանան եւ տասը տարի հողին կապուելու պայմանագիր մը կը կնքեն: Տոկոսը հարիւրին 4,25: Այս գումարը պիտի վերադարձուի տասը տարուան ընթացքին վեցամսեայ մասնավճարներով եւ ամուսնութենէն մէկ տարի վերջ սկսելով: Այս գումարէն պիտի կըրճատուի 2000 ֆրանք՝ երբ նորակազմ ընտանիքը զաւակ մը ունենայ առաջին տարուան մէջ, 3600 ֆրանք՝ երբ զաւակ մը ունենայ երկրորդ տարուան մէջ: Եւ այսպէս յաջորդաբար, այնպէս որ երբ հինգերորդ տարուան մէջ հինգերորդ զաւակ մը ունենայ, կառավարութիւնը կը հրաժարի իր փոխ տուած գումարէն:

ՄԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Խիստ պատիժներ վիժումներու դէմ (օրինական հետապնդում ընդդէմ ծննդկան մայրերու, բժիշկներու, դայեակներու եւ «փորձառու կիներու, որոնք վիժում կը փորձեն): Դատական բժիշկներու կողմէ հսկողութիւն այն պարագաներուն մէջ՝ երբ վիժում պիտի կատարուի փրկելու համար մօր կեանքը: Հսկողութիւն մայրանոցներու վրայ: Առանց ձեւակերպութեան՝ մայրանոց պիտի ընդունուին յղի կիները: Երբ կին մը կը պահանջէ գաղտնի պահել իր ծննդաբերութիւնը, գաղտնիքը պիտի պահուի:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՑԵՂԱՅԻՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԻ

Խիստ պատիժներ պոռնկագրական հրատարակութեանց հեղինակներուն դէմ, որոնք պատկերներով, շարժանկարներով, պատմութիւններով, երգերով կը խաթարեն ցեղային բարոյականը:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՑԵՂԱՅԻՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ

Պիտի սահմանափակուի նոր գինետուն բանալու ազատութիւնը: Օտարականներու իրաւունք պիտի չտրուիոգելից ըմպելի ծախելու կամ գինետուն բանալու: Պատիժ օշինդր շինողներու եւ ծախողներու: Պայքար ալքոլամոլութեան դէմ,— տարեկան վեց ժամ դաս ալքոլամոլութեան աղէտին մասին, ամէն դպրոցի մէջ:

*** Ընտանիքներու նիւթական օգնութեան աղբիւր՝ նոր տուրքեր պիտի

ՆՈՐ ԲԱՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.— Պլիտայի ափ մը գաղութը (Ալճերիա), որ կը պատասխանէ ամէն հայրենասիրական կոչի, սիրուն նամակով մը կը գրէ մեզի թէ հանգանակած է 525 ֆրանք: Նամակը զանց կ'առնենք տեղի անձկութեան պատճառով.—

ՑԱՆԿ 10

Պլիտայի հայ գաղութէն՝		Ց. Նաճարեան	10
Բ. Թորոսեան	100	Ս. Աֆարեան	10
Ղ. Ալակէօզեան	100	Ց. Սամուէլեան	10
Պ. Արզումանեան	75	Տիկ. Խրաբալեան	15
Ն. Պետիկեան	50	Փոքրիկներ Մուշեղ, Լուսիկ եւ Ազատ Յովհաննէսեան	15
Օ. Սարաֆեան	25	Սէն Ժէրմէն ան Լէյ գաղութին կողմէ՝	
Տ. Սարաֆեան	25	Մ. Դաւիթեան	150
Օ. Թէրզեան	25	Մ. Գույումճեան	50
Պ. Միքայէլեան	25	Հ. Նաքաշեան	50
Ց. Պալոյեան	20	Կ. Քիլիմլեան	50
Հ. Ցարութիւնեան	20	Ղ. Հայրունի	50
Ա. Ղազարեան	15	Կ. Եալընըզեան	50
Հ. Պետիկեան	15	Ց. Պօղոսեան	50
Փ. Գազանճեան	10	Օ. Պայրամեան	50
Ղ. Գալփաքճեան	10	Խ. Գազանճեան	20
Ս. Մուրատեան	10	Ա. Փափազեան	50
Նովիլի գաղութին կողմէ՝		Ա. Քըզըլեան	50
Պ. Ներսէսեան	50	Ց. Թորոսեան	100
Հ. Սամուէլեան	30	Ց. Խաչէրեան	50
Ղ. Գրիգորեան	25	Ա. Սարգիսեան	50
Մ. Դաւիթեան	20	Ց. Պօղոսեան	50
Խ. Յովհաննէսեան	25	Վէզինէի եւ Շաթուի գաղութին կողմէ՝	
Ն. Մխիթարեան	15	Ց. Սրապեան	100
Օ. Պէզիրճեան	15	Վ. Մոսկոֆեան	100
Մ. Մուրատեան	15	Բ. Զինոզեան	50
Ց. Յովհաննէսեան	15	Ե. Ունճեան	20
Տ. Խաչէրեան	10	Ս. Պէրպէրեան	20
Փոքրիկներ Ի. եւ Ա. Խաչէրեան	10	Ս. Կոստիկեան	30
Խ. Աւետիսեան	10	Իշխանուհի եւ իշխան Բորիս Երկայնաբազուկ	200
Հ. Թորոսեան	10	Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Մ. Թեան Մարսէյլի մասն.	200
Վահանեան	10	Ալպէռ Գազմաճեան	15
Գ. Գրիգորեան	10	Գումար՝	2,460
		Նախորդ գումար	20,690
		Ընդհ. գումար՝	23,150

գրուին ամուսնալուծեալ ամուրիներու, առանց զաւկի այրի մնացողներու վրայ:

Ինչպէս նաեւ 300 ֆրանք տուրք ախորժաբեր ըմպելիներու պատրաստութեան համար գործածուած ալքոլին իւրաքանչիւր հեքթոլիթրին վրայ:

ՏՈՒՐՔ ԱՄՈՒՐԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՆԶԱՒԱԿ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Բոլոր ամուրիները, անզաւակ մնացած ընտանիքները, ամուսնալուծեալները իրենց եկամուտի տուրքին հետ կը վճարէին «ամուրիներու տուրք» մը, որ նոր հրովարտակով կը բարձրացուի աւելի:

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

Ժառանգութեան իրաւունքը պիտի բարձրացուի ի նպաստ ժառանգորդներուն,

20 առ հարիւր համեմատութեամբ՝ եթէ մեռնողը կը թողու երեք զաւակ:
50 առ հարիւր համեմատութեամբ՝ եթէ մեռնողը կը թողու չորս զաւակ:

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Նոր տնօրինութիւններ ազգ. պաշտպանութեան (լրտեսութիւն, դաւաճանութիւն), ազգ. միութեան (անջատողական շարժում), խափանարարութեան մասին: Ընդլայնում զինուորական ատեաններու իրաւասութեանց եւ յաւելում հանրային ապահովութեան պաշտօնէութեան:

ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վարչապետութեան հովանաւորութեան տակ ստեղծուած է քարոզչութեան եւ զեկոյցի գործավարութիւն մը, որուն պաշտօնն է գործակցութիւն ստեղծել քարոզչութեան եւ տեղեկատուութեան դիւաններուն միջեւ, հսկողութիւն կատարել սինէմաներու եւ ձայնասփիւռին վրայ: Այս գործավարութեան գլուխը դրուած է Ժան Ժիրօտուն, ծանօթ վիպագիրը, որ դիւանագէտ մըն է նոյն ատեն: Ձայնասփիւռը եւս պետականացուելով՝ դրուած է վարչապետին հովանաւորութեան տակ: Տնօրէն կարգուեցաւ Փրոֆ. Լէօն Պրիյեուէն, որ ծանօթ է բնագիտական գիւտերով, ձայնասփիւռի վերաբերեալ:

Փօլ Ռէյնոյի ճառը

Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին ձայնասփիւռով երկար (մէկ ժամ) ճառ մը խօսեցաւ ելմտական նախարարը, Փօլ Ռէյնօ: Ցետոյ այս ճառը անգլերէնի թարգմանուելով հաղորդուեցաւ ամերիկեան ձայնասփիւռի կայանին:

Փօլ Ռէյնօ պաշտպանեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը, հրովարտակ – օրէնքներու տրամադրութիւնները եւ մասնաւորաբար ըսաւ թէ կառավարութեան միակ մտահոգութիւնն է զօրացնել Ֆրանսան, որ ստիպուած է այսուհետեւ ապրիլ այնպիսի ժողովուրդներու կողքին, որոնք զինուած են ծայր աստիճան:

Ֆրանսա լծուած է սպառազինութեան արշաւի մը, հակառակ իր կամքին: Արդ, ով որ վազքի մէջ կը մտնէ, պարտաւոր է վազելու եւ որպէսզի շահի յաղթանակը՝ պէտք է վազէ բոլորէն արագ եւ ըլլայ դիմացկուն: Ծերացած Ֆրանսան դատապարտուած է անհետանալու, մինչ ոտքի կը կանգնի երիտասարդ ու բաբախուն Ֆրանսան: Կ'անհետանայ այն Ֆրանսան, ուր ամէն մարդ կ'ուզէր շատ դրամ շահիլ բայց քիչ աշխատիլ, շատ նպաստ ստանալ բայց քիչ տուրք վճարել, շատ արձակուրդ ընել բայց քիչ ծառայել, շատ հանգստեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Ա.

Ներկայ քաղաքական կեանքի ամէնէն այժմէական ու հրատապ խնդիրներէն մին են իտալեւթուրք յարաբերութիւնները: Պարզ է, որ այդ յարաբերութիւնները, մանաւանդ վերջերս, ոչ միայն «բարեկամական» չեն— ինչպէս սովորութիւն է կոչել— այլեւ, ընդհակառակն, լարուած վիճակ մը ստացած են:

Արտաքնապէս՝ այդ լարուածութիւնը հետեւանք է, նախ, իտալական այն պատրաստութիւններուն որոնք կ՚ըլլան Երկոտասան կղզիներուն մէջ: Եւ, երկրորդ, այն իրողութեան՝ որ Թուրքիա յարած է Խաղաղութեան Ճակատին, ուրեմն եւ անցած է Առանցքին՝ կամ որ նոյնն է՝ Իտալիոյ թշնամի շրջանակին մէջ:

Յաջորդական յօդուածներով մենք պարզեցինք թէ ինչո՛ւ Թուրքիա հարկադրուած եղաւ լքել իր այնքան փայփայած խաղաղասիրութիւնը, որ իրեն կը հարկադրէր խստօրէն չէզոք մնալ: Ու շեշտեցինք, որ ինկիլէրի ստիպուած եղաւ անցնիլ Խաղաղութեան Ճակատին կողմը, որովհետեւ իրեն համար այլեւս անվիճելի ու անտարակուսելի էր թէ «վտանգը հասած էր իր դուռը»:

Այս պարագան ինքնին կը փաստէ, որ իտալեւթուրք յարաբերութիւնները լարուած են ոչ թէ այն օրէն ասդին, երբ Թուրքիա միացաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, այլ՝ տարիներէ ի վեր ու ներքնապէս, այդ յարաբերութիւնները դրուած էին փոխադարձ կասկածի ու անվստահութեան մթնոլորտի մը մէջ:

Ուրիշ խօսքով, Թուրքեւիտալական յարաբերութեանց լարումը ոչ թէ արդիւնքն է Թուրքիոյ միացման՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, այլ պատճառն է այդ միացումին:

Աւելցնենք, սակայն, որ այդ կասկածի ու անվստահութեան մթնոլորտը թէեւ ժառանգն է Ընդհանուր Պատերազմին, բայց չի սկսիր Զինադադարի օրերէն:

Ընդհակառակն: Այդ օրերուն, Իտալիան Թուրքիոյ ամենաջերմ գործակիցներէն մին էր: Խ. Միութիւնը՝ Արեւելքէն, իսկ Իտալիա՝ Արեւմուտքէն, իրենց բոլոր միջոցներով կ՚օժանդակէին Քէմալական կամ Միլլի շարժման: Ու այդ շարժման յատկացուած առաջին թնդանօթները, որոնք ինկիլէրի կը հասնէին դուռնէն, կը կրէին իտալական վաճառանիշ: Իտալիա, այդ օրերուն, իբրեւ մէկը Դաշնակիցներէն, արդէն իսկ սկսած էր, Միջերկրականի այդ մասին մէջ, հակաֆրանսական եւ հականգլիական քաղաքականութիւն վարել: Ուրեմն, ընդգծենք նաեւ այն իրողութիւնը թէ՝ Արեւելեան Միջերկրականի, բայց մա՛նաւանդ Փոքր Ասիոյ մէջ իտալական ցանկութիւններն ու, այդ ցանկութիւններուն իբրեւ հետեւանք, Իտալիոյ ընդգրկած հականգլիական ու հակաֆրանսական քաղաքականութիւնը Մուսոլինիով կամ «Հռոմէական կայսրութեամբ» չի սկսիր: Արդէն, այն իրողութիւնը թէ Իտալիա պատերազմին մասնակցեցաւ նա՛եւ Փոքր Ասիայէն հողեր ստանալու խոստումը առնելէ վերջ, ցոյց կուտայ որ Իտալիոյ նախապատերազմական քաղաքականութիւնը եւս կը ձգտէր Միջ. Արեւելքի այդ բերրի հողերուն տիրապետումին: Կը նշանակէ, որ Իտալիոյ այդ ձգտումը ոչ անձերու հետ կապուած է, եւ ո՛չ ալ վարչաձեւերու: Եւ թէ՝ անիկա Իտալիոյ պետական քաղաքականութեան մաս կազմող հիմնական ծրագիր մըն է:

Ծրագիր մը, որ փայփայուած է 19րդ դարուն վերջին քառորդին, հետապնդուած է տասնամեակներ շարունակ, եւ սկսած է կիրարկուիլ 1911ին, Տրիպոլսոյ գրաւումով եւ, այդ առիթով, նաեւ Երկոտասան կղզիներու տիրապետութեամբ:

Այս մատնանշումը անհրաժեշտ գտանք, որպէսզի փարատի մտքերու մէջ տեղ գտած այն չիթը թէ՝ Փոքր Ասիոյ ծրագրեալ արշաւանքը Ֆաշական յղացում է, Մուսոլինեան տենչ, կամ՝ վերստեղծեալ Կեսարեան ոգիի արդիւնք...

Պետութիւնները ունին իրենց հիմնական ու նաեւ ստիպողական պահանջները, որոնք կը գծուին ո՛չ թէ զիրենք վարող անձերէն կամ վարչաձեւերէն, այլ՝ իրենց աշխարհագրական դիրքերէն, ներքին կարելիութիւններէն ու զրկանքներէն, որով եւ՝ անհրաժեշտ պահանջներէն: Այդ պատճառով ալ, մանաւանդ ներկայիս, «կայսրութիւնը» ոչ թէ աշխարհակալութիւն է, այլ, յաճախ, բուն երկիրը կարենալ պահելու եւ բարգաւաճեցնելու ստիպողական պահանջ: Ու զուր խօսք չէ, որ Անգլիան, առանց իր կայսերական սեփականութեանց, իբրեւ երկիր անկարող կը դառնայ ապրելու կամ մնալու...:

Խնդիրը այն է, սակայն, որ այդ ստիպողական պահանջներէն ծնող պետական հիմնական քաղաքականութիւնները կը կարօտին երկու անհրաժեշտ ազդակներու:

Առաջին,— Նպաստաւոր պայմաններու օգտագործումին, կամ՝ անոնց ստեղծումին ատակ ղեկավարներու:

Եւ, երկրորդ,— այդ օգտագործումը իրականացնելու ատակ տարրերու կամ կարելիութեանց:

Անոնցմէ առաջինը ընթացիկ բառով կը կոչուի դիւանագիտութիւն: Երկրորդը՝ ուժ:

Մասնաւորելով խօսքը Իտալիոյ, Ֆաշական վարչաձեւը իր նախորդներէն կը տարբերի, ուրեմն, ոչ թէ Փոքր Ասիան գրաւելու իր նպատակով, այլ՝ այդ նպատակը իրականացնելու համար ստեղծած իր երկրորդ ազդակով, — Ուժով: Որովհետեւ, խոստովանինք, որ ոչ միայն ինքը՝ այժմու վարչաձեւը՝ ուժական է (տինամիք), այլեւ Իտալիան, բաղդատմամբ գոնէ նախապատերազմեան Իտալիոյ, անվիճելի կերպով աւելի հզօր է, երբ մանաւանդ խնդիրը Թուրքիոյ նման պետութեան մը հետ չափուելուն մէջ կը կայանայ:

Մուսոլինի իր նախորդներէն կը տարբերի նաեւ առաջին կէտին մէջ: Անկարելի՛ է երեւակայել, որ Ֆաշական Իտալիան կամովին լքէ իրմէ գրաւուած հողամաս մը... քաղաքականութիւն ընելով: Իսկ նախկին Իտալիան ըրաւ:

Այսպէս, Զինադադարի օրերուն, երբ, ինչպէս ըսինք, Իտալիան գրաւած էր Ատալիան՝ երկարելով խորքը, այդ հողերուն, ինչպէս նաեւ Իզմիրի տեւական տէր դառնալու քաղաքականութիւնը բանաձեւեց երեք ձեռնարկներու մէջ:

Առաջին,— ուժ տալ Միլլի շարժման, որպէսզի Քէմալ քշէ Յոյները Փոքր Ասիայէն:

Երկրորդ,— Նոյն ձեւով արգելք ըլլալ Ֆրանսական եւ անգլիական տեղաւորումին:

Երրորդ,— միշտ նոյն նպատակով, նախընթացը սկսիլ... իրմէ՝ հեռանալով Ատալիայէն:

Ճիշդ է, որ Ֆրանսան, իր կարգին, լքեց Կիլիկիան: Բայց, այդ օրերուն, Ֆրանսա ոչ թէ քաղաքականութիւն կ՚ընէր, այլ՝ իր դէմ ունէր Քէմալը, որուն կ՚օժանդակէին Ռուսիա, Իտալիա ու նաեւ Անգլիա...: Եւ, Պրիան խորհրդարանի բեմէն կը յայտարարէր թէ՝ կարենալ պահելու համար Կիլիկիան, հարկ պիտի ըլլայ նոր միլիոններ քուէարկել եւ առնուազն 100 հազարնոց ուժ մը ղրկել, ինչ որ անկարելի կը նկատուէր Զինադադարի այդ օրերուն:

Մուսոլինիի նախորդներուն այս քաղաքականութիւնն է, ահա, որ իրաւունք կուտայ, այսօր, Լոնտոնի ու Փարիզի՝ ըսելու թէ իրենց ու Հռոմի միջեւ կնքուած դաշնագիրը յարգած են իրենք, բայց Իտալիա ինք էր որ գրաւած հողամասը կամովին լքեց ու հեռացաւ:

Հեռացաւ, անշուշտ, իր մրցակիցները հեռացնելու, եւ մեռոյ, յարմարագոյն առիթով մը, բուն տիրոջմէն աւելի դիւրին կորզելու նպատակով: Քաղաքականութիւն մը, ուրեմն, որ միշտ կիրարկուած է Թուրքիոյ հողերուն նկատմամբ, եւ զոր կիրարկեց նաեւ, դեռ վերջերս, Մեծն Բրիտանիան,— Նեղուցները, Մոնթրէօյի դաշնագրով, ամբողջովին վերադարձնելով Թուրքիոյ, ու հիմա ծայրապատիկ բազմելով հոն՝ իբրեւ զինակից...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ

Սկովտիա, 24 Յուլիս (Յառաջ),— Երբ այս տողերը կը գրեմ, բանակավայրին մէջ մինակ եմ ու նոր վերադարձած՝ ճամբարին համար իր հոգերը տրամադրող պալատականին ըրած ընդունելութենէն: Ամէն օր վիճակուած է որ տարբեր ազգէ ներկայացուցիչներ նուագախումբի ընկերակցութեամբ վար առնեն դրօշակին վրայ ծածանող անգլիական դրօշը: Թնդանօթի երկու հարուածներ նշանը կուտան այդ արարողութեան: Այսօր մեր կարգն էր: Երբ այս արարողութիւնը վերջացաւ, հայ աբիներու ընդհանուր պետին հետ ընդունուեցանք այդ բարի եւ առատաձեռն պալատականին կողմէ, որուն հետ մեր ունեցած մերթ անգլերէն մերթ ֆրանսերէն խօսակցութիւնը տեւեց մօտ 40 վայրկեան, Հայոց պատմական անցեալի փառահեղ դրուագներէն, քրիստոնէական կեանքի առաքինութիւններէն սկսած այս խօսակցութիւնը վերջացաւ ապագայ լաւագոյն օրերու, ազատ օրերու մաղթանքներով: Տեսնուեցաւ որ այս հարուստ ու կրօնասէր Սկովտիացին ոռոչ եւ հիմնաւոր ծանօթութիւններ ունի ոչ միայն մեր հին պատմութեան վրայ, այլ նաեւ ընդարձակ տեղեկութիւններ՝ Նանսէնեան հայմաքրումներու, բոլշեւիկեան Հայաստանի, եւ բարեկամ ու դաշնակից մեծ ազգերու համակրալից արտայայտութիւններու մասին: Հետաքրքրուեցաւ նաեւ մեր անձնական զբաղումներով ու ապրած միջավայրով: Բաժնուեցանք ձեռքի ուժեղ սեղմումով, ուրախանալով որ Սկովտիոյ մէկ խոր անկիւնը հայ անուան համակրանքի արտայայտութեան առիթը տուինք:

Այսօր մեր բանակավայրին մէջ օտար ազգերու հետ եկող հայ սկաուտներու ի պատիւ ճաշասեղան մը տուինք օգտուելով հայ Արիներու ընդհ. պետին ժամանումէն:

Հունգար սկաուտներու ընդհ. պետ Անտոն Փափեան փոքրիկ գործողութեան մը ենթարկուած ըլլալուն, ինչպէս նաեւ Մանչէսթրանակ Օտապաշեան բանակավայրէն բացակայ ըլլալուն, հաճոյքը ունեցանք միայն Կիպրոսաբնակ երկու սկաուտներու ներկայութիւնը վայելելու: Ընկերական հաճախանց տակ եւ ուրախ միջավայրի մը մէջ ցեղակից ու գաղափարակից երիտասարդներու այս հիանալի հաւաքոյթը դժբախտաբար ընդհատուեցաւ տեղատարափ անձրեւի մը հետեւանքով: Խոստացանք շարունակութիւնը ընել մօտ օրէն: Ինչ փառահեղ ցոյց պիտի ըլլար, եթէ ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ գոյութիւն ունեցող բոլոր հայ սկաուտական կազմակերպութիւնները ու անհատ սկաուտները մէկ սկաուտական դրօշով ներկայանային, համաձայնութեան եզր մը գտնելով: Ինչո՞ւ փոխան 9 սկաուտի մենք պիտի չկրնայինք այս ճամբարին 29 սկաուտ բերել ու 29 անգամ հայ անունը պանծացնել: Ինչո՞ւ մեր բանակավայրի կազմածները պիտի ըլլային անկատար՝ դրամի պակասին հետեւանքով: Ինչո՞ւ մենք մեր բանավայրը պիտի չզարդէինք հայոց կրօնական, պատմական, գրական, աշխարհագրական, հնագիտական նիւթերու վրայ դրուած պրակներով, ինչպէս կ՚ընեն Լեհաստան, Հունգարիա, Լիթուանիա, Շուէտ, Ֆրանսա, որոնք փոքրիկ պազարներ եւս կազմակերպած են: Միթէ մեր այս կազմակերպութիւններու համագործակցութիւնը խթան մը պիտի չըլլա՞ր, որպէսզի առաւաձեռն գտնուի ունեւոր կամ հայրենակարօտ Հայը:

Երբ օր ըստ օրէ գաղութներու կեանքը աւելի քան կը կազմալուծուի, երբ տեղական կառավարութիւնները աւելի խրապաշտ քաղաքականութիւններ կը հետապնդեն, մեզի կը մնայ մօտենալ իրարու, գէթ գոյութեան իրաւունք ունեցող կազմակերպութեանց միջեւ ստեղծելու համար շատ աւելի սերտ յարաբերութիւններ: Զգա՞նք որ այս հակասութիւնները մեզմէ հեռացնեն հայութենէն հեռացած ծաղումով հայ երիտասարդները, խանդավառիչ օրինակ մը չէ՞ երբ Մանչէսթրաբնակ քսանամեայ Օտապաշեան սկաուտը, որ ոչ մէկ բառ հայերէն կը խօսի, մեզ կը հաւատացնէ որ եթէ գիտնար երկու օր առաջ թէ հայ սկաուտներ կը մասնակցին ճամբարին, ինք հայ պատուիրակութեան մաս կը կազմէր եւ կը խոստանար յառաջիկայ ճամբարին անպայման մեր հետ ըլլալ, հայ դրօշին հովանաւորութեան տակ եւ հայ անունով:

Մենք պիտի ջանանք մեր կարելիութեան բոլոր միջոցներով մօտեցնել իրարու միանալու այդ տենչալի օրը:

Երկու օրէն բանակավայրը պիտի ձգենք, ճամբարին մասնակցող ամէն սկաուտ երեք օր պիտի անցընէ Սկովտիոյ մայրաքաղաք Էտինպուրկի մէջ: Անոնց բնակութեան համար յատկացուած են տեղւոյն գիշերօթիկ դպրոցները: Այդ երեք օրուան ընթացքին պիտի այցելեն քաղաքին պատմական հնութիւնները:

Յուլիս 26, 27 եւ 28ին տեղի պիտի ունենայ սկաուտական 10րդ համաժողովը, որուն մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Յուլիս 28ին, Թագաւորին երկրորդ եղբօր՝ duc de gloucesterի ներկայութեամբ տեղի պիտի ունենայ վերջին տողանցքը, Էտինպուրկի մէջ, փակելով երէց սկաուտներու (Rover Scouts) երրորդ համաշխարհային ճամբարը:

ՑԱՒԷՆ

ՄՌ Ի ԽՐԱԽՈՅՍ

Կարդացի «Յառաջ»ի «Երկու Խօսք»ը. նորէն Սանճաքէն գաղթողներու մասին կը գրէր: Այժմէութիւն մը որ ինծ խոր խորհրդածութիւններու մըղեց: Ես ինծի կը հարցնէի, «որքա՜ն անբախտ ազգ ենք, որ երբեք աղէտները մեր գլխէն պակաս չեն», ինչպէս մեր մէջ սովորութիւն է կրկնել այս պարբերութիւնը: Միթէ անբախտութի՞ւնն է պատճառը թէ մեր անտարբերութիւնը կամ անհամաձայնութիւնը: Մեծ պատերազմին տուած մեր զոհերը վարձատրուեցան մեր պապենական հողին լքումով, արտասահմանի մէջ թափառական եւ ամէն փորձութիւններու ենթակայ եղանք: Ո՞վ միտքէն կ՚անցընէր թէ մերդարերու թշնամին, այդ երկդիմանիվիշապը, որ կը կարծէինք, 1919ին, ճզմուած, իր գոյութիւնը կորսնցուցած, հոգի պիտի առնէր մինչեւ իսկ իր կամքը պարտադրելու աստիճան իր յաղթականներուն եւ յաւիտենական ճիւաղը պիտի դառնար մեր գլխուն վրայ: Կրկին անգամ արտագաղթի պիտի ստիպէր եւ արմատախիլ ընէր դարերէ ի վեր Մուսա Լերան վրայ հաստատուած արծիւները, լեռնականները, որ ի գին ամէն զոհողութեան՝ կրցած էին կառչած մնալ իրենց լեռներուն, մինչեւ այսօր: Ո՞վ է պատճառը որ ցուպն իձեռին, չուարած, թափառելու եղէ երկիրէ երկիր այդ զտարիւն հայութիւնը, ցիր ու ցան, օտարներուն քմահաճոյքէն կախեալ: Այո, ինքն է, իր ազգին անտարբեր եւ անմիաբան զաւակները: Ինչո՞ւ չունինք կամքը կամ ոյժը գրաւելու մեր իրաւունքը, ժառանգը զոր մեր նախնիքը մեզի ձգած են, մեր Հայրենիքը, փոխանակ համակերպելու օտար ոյժին: Ինչո՞ւ չունինք այդ կամքը, վեհ ոգին մի անգամ ընդ միշտ թօթափելու մեր մէջ քարացած անմիաբանութիւնը եւ անտարբերութիւնը, որ եղած է մեր գոյութեան ամենամեծ չարիքը, ստիպած է եւ պիտի ստիպէ մեծերուն դուռը զարնել եւ մուրալ մեր կեանքին պահպանումը: Շատեր, Թուրքին եաթաղանէն խուսափելու համար, լքեցին պապենական հրոնը եւ տունը, եւ իրենց շունչը առին արտասահման, տարածուեցան համայն աշխարհի մէջ:

Յուզումի խառնարանին մէջ տապլտկելու, թիւով մէկ միլիոն: Անդին նոյնքան բազմութիւն մը տարագրուած եւ ջարդուած զոհերու աճիւններուն վրայ՝ այդ մարտիրոսներու քաջ զաւակները հազիւ կրցան փոքր Հայաստան մը կանգնել հակառակ մեր դարաւոր թշնամիին անյագ ախորժակին եւ խոստմնադրուժ Եւրոպացիին:

Քաղաքական պարագաներու բերումով՝ մենք, արտասահմանի Հայերս, դարձանք Հայաստանի արդի կառավարութեան խորթ զաւակները: Ինչ ընել: Պէ՞տք է Սփիւռքի մէկ միլիոնը ձգել իր վիճակին, քայքայուելու եւ անհետանալու վտանգին մէջ, ինչպէս եղաւ վախճանը Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի հոծ գաղութներուն, որոնց հետքն անգամ չկայ:

Ոչ, հայրենակիցներ, մեզի համար յուսալքում չկայ, վարժուեցանք յուսոն տարուան չարքաշ կեանքին, պէտք է տանինք այս կեանքը մինչեւ աւետեաց երկիրը, մեր ազատ եւ անկախ Հայաստանը: Մենք զտարիւն խակալէս արի ցեղի զաւակները, որ կրցեր ենք մեր ինքնաւուպութիւնը պահել բոլոր ցեղերուն մէջ, մեր ըստացած հարուածները պէտք է աւելի ամրապնդեն մեր մարմինը եւ մեր գիտակցութիւնը ուռճացնեն՝ դիմադրելու աւելի մեծ հարուածներու, մինչեւ որ օր մը խլենք մեր իրաւունքները: Հակառակ սահած դարերուն՝ մեր պողպատեայ կամքը պահած է իր ոյժը: Պէտք է պահէ նաեւ այս քսաներորդ դարուն՝ ինքնագիտակ ժողովուրդներու գիտութեանց ամենանուրբ միջոցներով: Մենք ըստեղծագործ, անհատապէս հրաշագործ ժողովուրդ՝ կրնանք կրթել եւ դաստիարակել մեր ապագայ սերունդները, ներմուծելով անոնց միտքերուն մէջ իրենց ցեղին հպարտութիւնը եւ իրենց հարազատ հայրենիքին սէրը: Պէտք չէ լքենք Սփիւռքի դատը եւ Սփիւռքի սերունդը: Մեզի թիւ պէտք է որակով թէ քանակով եւ այդ թիւը չաղուած Հայաստանի լեզուով եւ մշակոյթով եւ պատմութիւնով, Հայ ծնած, Հայ մեծցած:

Անցեալ օր կը բացատրէի հայրենակիցի մը թէ արտասահմանի մէջ երեք դասակարգ ժողովուրդ ունինք, յեղափոխականներ, ազատասէրներ եւ չէզոքներ: Այսինքն ազգասէրներ, սալոնականներ եւ անտարբերներ: Սալոնականներու եւ ազգասէրներու թիւը ամբողջ բազմութեան մէջ հարիւրին 30 տոկոսը չանցնիր, մինչդեռ անդին մեսիայէն սպասող 70 տոկոս հոծ բազմութիւն մը ունինք: Ազգասէրները կը ճգնին մամուլով, ժողովներով եւ հանդէսներով գիտակցութեան բերելու վերի աշտարակէն նայող սալոնականը եւ շարժելու, զգացնելու ընկողմանած որոճացող անտարբերները: Սալոնականները կը սիրեն հաճելի ըլլալ Երեւանին, բայց չեն ուզեր մօտենալ չտուժելու համար: Իսկ խեղճ չէզոքը կամ անտարբերը կը սպասէ որ հրաշքով մը փրկուի: Ան մէկ բան կը հասկնայ, ուր տեղ հաց այն տեղ կաց: Ուրիշ երկրին մէջ անարգանքը, թշնամանքը, շատ չեն ազդեր իրեն, հերիք է որ իր օրապահիկը ապահովէ, մինչ մնալով օտարին օրէնքին ենթակայ:

Արտասահմանի մամուլը կը զբաղի ժամանակէ մը ի վեր, ձուլումէ ազատելու համար վերին մարմին մը ստեղծել, գաղթավայրերէն, ժողովուրդին ամէն դասակարգէն, ժողով

ԳԵՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց որովհետեւ ձմրան օրեր էին եւ Տայոց երկիրը գրաւելու համար պէտք էր նրանքկռուէին չարքերքերի հետ, իսկ այդ առիթով հարկաւոր կը լինէր թէ նոր զօրք բերել Ոստանից եւ թէ ձմեռուայ խորութեան դէմ գործել, այդ պատճառով իշխանն ու Վահրամը խորհուրդ արին բանակ դընել Փանասկերտի մօտերքը, համանուն ձորում, որ Գուգարաց ու Տայոց սահմանն էր եւ սպասել այդտեղ մինչեւ գարնան օրերը կը բացուէին:

Եւ որովհետեւ Դըւնոյ առումն ու Հագարացւոց հալածելը մահու եւ կենաց խնդիր էր դարձած Մարզպետունու համար, ուստի նա չէր կամենում հիւսիսային նահանգները թողնել մի ուրիշ թշնամու ձեռքը, ըստ որում վերջինս կարող էր ամէն ժամանակ յարձակուել ներքին գաւառների վրայ եւ խանգարել իրանց այնպիսի մի ժամանակ, երբ իրանք զբաղուած կը լինէին Հագարացիների հետ կռուելով: Այդ պատճառով, ահա՛, որքան էլ Հայոց աշխարհը ձմեռը սաստիկ եւ այդտեղ բնակելը դժուարին, այսու ամենայնիւ նա որոշեց չհեռանալ այդ նահանգից, մինչեւ որ այն ամբողջապէս օտարի ձեռքից չազատէ:

Այս նպատակն ունենալով աչքի առաջ, իշխանն անգործ չնստեց նաեւ ձմեռուան ամիսներում: Նա գաղտնի բանակցութիւններ սկսաւ երկրի փոքրիկ իշխանների հետ եւ ամէն միջոց ի գործ դրաւ նրանց բարեկամութիւնը վաստակելու: Եւ որովհետեւ դրանք դեռ հաւատարիմ էին գահին, ուստի սիրով ընդունեցին այն ամէն առաջարկութիւնները, որ արաւ իշխանը՝ Աբխազներու դէմ գործելու նկատմամբ:

Վերջապէս գարունը հասաւ, օդերը ջերմացան եւ հալոցի սկսուելով՝ ճանապարհները մաքրուեցան: Մարզպետունի իշխանը, իւր նիզակակցի հետ միասին, զօրքերի գլուխն անցնելով՝ դիմեց ամենից առաջ Փանասկերտի վրայ: Ամրոցի վերակացուն, համաձայն իշխանի հետ դրած պայմանին, բերդն ու աւանը յանձնեց նրա ձեռքը:

Իշխանը վերակացուին հաստատեց նորէն իւր պաշտօնի մէջ եւ թողնելով նրա մօտ պահակների մի խումբ՝ ինքը իւր բանակով յառաջացաւ դէպի Ուտիք, ուր գտնւում էին Ափխազաց զօրքերը:

Եւ որովհետեւ Ուտիքում անխուսափելի էր հակառակորդների ընդհարումը, ուստի իշխանը կանխաւ սուրհանդակ ղրկեց Թագաւորին, խնդրելով նրան՝ օգնական զօրք հասցնել իրան Արարատեան Բասէնի վըրայով: Մարզպետունին հաշւում էր, որ եթէ նոր զնդերը Բասէնից մտնէին Տայք, ինքը նրանց կը հանդիպէր Ճորոխի ակունքների մօտ, որտեղից միասին կ՚առաջանային դէպի Ուտիք:

Բայց հազիւ նա իւր սուրհանդակը ճամբեց եւ ահա՛ Ոստանից հասաւ մի բանբեր, որ Աբաս մեծ իշխանի կողմից յանձնեց նրան մի նամակ:

Կարդալով արքայեղբօր գրութիւնը իշխան այլայլուեց: Աբասը յայտնում էր, որ Թագաւորն անյուսալի հիւանդ է, ուստի խնդրում էր իրան՝ շտապել դէպի Ոստան:

— Մի չար ոգի հալածում է մեզ, ասաց իշխանը իւր նիզակակցին: Դու մնա՛ այստեղ քո զնդերով եւ պահպանի՛ր գրաւած նահանգների սահմանը, մինչեւ որ ես երթամ Ոստան՝ տեսնելու թէ ուրիշ ի՞նչ չարիքների դէմ պիտի պատրաստուենք մաքառելու:

— Գնա՛, ասաց Սեպուհը.— ես յետ կը նահանջեմ դէպի Փանասկերտ՝ բանակը յարձակումից ապահովելու համար: Բայց հէնց որ կարիք զգաս իմ օգնութեան, սուրհանդակ ղրկիր ինձ իսկոյն եւ ես անմիջապէս կ՚իջնեմ դէպի Շիրակ:

Մարզպետունին շնորհակալ եղաւ Սեպուհին իւր պատրաստականութեան համար եւ հրաժեշտ տալով նըրան՝ մի վաշտ թիկնապահների ուղեկցութեամբ իջաւ դէպի Բասէն եւ այնտեղից Շիրակ:

Երբ Մարզպետունին մտաւ Երազգաւորս, Թագաւորը արդէն մերձ ի մահ էր: Այսուամենայնիւ նա ուրախացաւ հաւատարիմ իշխանի գալուստը լսելով:

— Կանչեցէք նրան այստեղ, հրամայեց Թագաւորը եւ իշխանն իսկոյն ներկայացաւ:

— Միակ ցանկութիւնս էր՝ տեսնել քեզ վերջին անգամ, ասաց Թագաւորը իւր դողդոջուն ձեռքը պարզելով դէպի նրան.— Արի՛, մօտեցի՛ր ինձ, իշխան, եւ ասա՛, որ ներում ես ինձ:

— Ո՞ր յանցանքիդ համար, Տէր, բացականչեց իշխանը եւ յուզուած ծնկան եկաւ Արքայի ձեռքը համբուրելու:

— Յանցանքներս շատ են, նրանց թուել չեմ կարող... այսքանը միայն կ՚ասեմ, որ կրածդ նեղութեանց պատճառը ես եմ... Ներէ՛ր ինձ, ներէ՛ր քո Թագաւորին...

— Տէր Արքայ, մենք մաքառում ենք արտաքին չարիքների դէմ, նըրանք հասնում են մեզ հեռուից...:

— Ոչ. այդ չարիքների հեղինակն էլ ես եմ... Տաւուշից գրած քո նամակը ճշմարտութեան մի քարոզ էր... շնորհակալ եմ. նա ազատութեան դուռ բացաւ ինձ համար... Եթէ իմանաս թէ որչա՛փ ուրախ եմ կեղծ քող տանջանքներից ազատուելու համար...

Իշխանը հասկացաւ Արքայի ակնարկութեան խորհուրդը եւ թէպէտ համոզուած որ նա ուրախ է մեռնելու համար, այսու ամենայնիւ, սրտի խորքից վշտացաւ, որ իւր նամակն է տագնապն շտապեցրել:

— Դու պիտի ներես ինձ, Տէր, խօսեց իշխանը վշտադին. ես իմ անզգոյշ քայլով վտանգել եմ քո քաջառողջութիւնը:

— Բնա՛ւ. իմ գահին արած քո ծառայութեանց պսակն է այդ քայլը, որը դու «անզգոյշ» ես անուանում... Աշոտ Երկաթը յանցաւոր Յովնանն է, Հայրենիքի ծովը նրա պատճառով է ալեկոծւում... Մարզպետունու ջանքերը չեն կարող խաղաղացնել նրան, քանի յանցաւորը գտնւում է փրկութեան նաւի վրայ... Հանեցէք, ձգեցէք ինձ ծովը եւ նաւը իւր նաւակներով վտանգից կ՚ազատուի:

Թագաւորը մի վայրկեան լռեց եւ ապա աչքերը բանալով նայեց իւր շուրջը: Նա տեսաւ սնարի մօտ՝ վըշտահար Թագուհուն եւ նրա հանդէպ Աբաս եղբօրը:

(Շար.)

Այց մը թանգարանին

Կիրակի օր, յուլիս 23ին, Հ. Ց. Դ. Թանգարանը այցելութիւն մը եւս կատարուեցաւ։

120 հոգինոց խումբ մը՝ բաղկացած Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբէն եւ Կ. Խաչի անդամներէն, Մոնմորան – ի բարձունքին վրայ յիշատակելի օր մը անցուց, ապրելով միջավայրի մը մէջ ուր կը սաւառնին մեր սիրելի եւ անմահ հերոսներուն հոգիները։

Մեզի համար այդ հերոսներու թանկագին նշխարները, սկսելով Անդրանիկի հայդուկի դաշոյնէն մինչեւ այն պատմական ոսկեգրիչը, որով վշտի եւ ազատութեան երգիչ Ա. Ահարոնեան Սեւրի դաշնագիրը ստորագրեց 1920ին, այնքան յոյսերով եւ երազներով լեցուն։

Առարկաներ՝ որոնք դիտողին մտքին մէջ հին լաւ յիշատակներ կը թարմացնեն եւ լաւագոյն օրերու յոյսը կը ներշնչեն, հակառակ այն տխուր իրականութեան, որ դարձեալ մեր դժբախտ ժողովուրդին է որ քաւութեան նոխազ դարձաւ այս անգամ հերոսական Մուսա Տաղի մէջ, յանուն խաղաղութեան ... ։

Թանգարանին մէջ մի առարկան աւելի քան երբեք կ'ոգեւորէ այցելուները, անոնց մէջ կը վերարծարծէ ազգային ոգին, յարգանք ու մեծարանք պարտադրելով յիշատակին հանդէպ անոնց, որոնք անդարձ բաժնուած են մեզմէ։ Որովհետեւ անոնց յաւէրժացումը ներկան կը զօրացնէ եւ ապագան կը յուսադրէ։

Ահա Զաւարեանի սենեակը, իր անձնական զգեստները, գիրքերը, հոն է նաեւ կարծես Քրիստափորը, աջ կողմը Վարանդեանը, ձախ կողմը Քեռին եւ Վարդգէսը։ Ո՞ր մէկը յիշել, ո՞ր մէկուն անտեսանելի ոգին պատկերացնել մտքի մէջ։ Թարմ են բոլորին յիշատակները եւ թարմ պիտի մնան ընդմիշտ, որչափ որ մեր ամէնուս մէջ հայկական սիրտ մը կայ որ կը բաբախէ, ջիղ մը կայ որ կը բողոքէ, հոգի մը կայ որ կը շնչէ։ Բոլորը կը ներշնչեն մեզի այն հաւատքը թէ պիտի ապրի այս ազգը միշտ, եւ պիտի շնչէ կողք կողքի աշխարհի բոլոր ազգերուն հետ, գրաւելով իր արժանավայել տեղը։

Ընդունելութիւնը իր վարիչին Գ. Բալայեանի կողմէ եղաւ շատ աւելի խանդավառ քան կը յուսայինք։ Անխոնջ համբերատար ոգիով եւ պատմական մանրամասնութիւններով մեզի բացատրեց իւրաքանչիւր առարկան, ամէն մէկ խումբի առանձին, առանց յոգնելու։

Թանգարան մը այնքան ճոխ, որ պատիւ կը բերէ այս գաղթական ժողովուրդին, հազարաւոր մղոն հեռու իր հայրենիքէն, բայց եւ այնպէս այնքան մօտիկ, ինչ որ մարդս չէ կարող ըմբռնել առանց ապրած ըլլալու արեւելքի կեանքը։

Հիւրասիրութիւնը ախորժելի մթնոլորտ մը ստեղծեց։ Երգուեցան հայրենասիրական եւ գեղջկական երգեր Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ուրախութեան արցունքներ կը նշմարուին ամէնուն աչքերուն մէջ։ Մեր խանդավառութիւնը շատ աւելի մեծ եղաւ, երբ յուսացուածէն աւելի արդիւնք տուաւ ընկերական հանգանակութիւնը՝ կազմակերպուած կրկնակ կազմակերպութեանց կողմէ՝ քաջալերելու համար այս գովելի ձեռնարկը, եւ շարունակելու՝ ազգապահպանման եւ հայկ. մշակոյթի այս պանծալի Տունին գոյութիւնը։

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս այցելութեան առթիւ ստացանք նաեւ ուրիշ թղթակցութիւն մը, որուն մէկ մասը հոս ստորեւ կու տանք.—

— Ո՞րն է։ Ահա, այս զոյգ տուները, կանգնած կողք կողքի համեստ արտաքինով, որոնք հայու աչքերու առաջ կարծէք կը շարժին, բան մը ըսել կ'ուզեն։ Արդեօք կը քննադատե՞ն հայկական բազկին ուժը, որ չէ եղած անողոք ու անողորմ, ու իրենք ինկած են օտար երկիրներ։ Եւ կամ կիրակիէ կիրակի հայկական բազմութեան մը հպումէն արթնցած՝ կ'ուզեն մեծարանքը ընել իրենց համեստութեան ետին թաքցուցած՝ հայ ժողովուրդի վերջին կէս դարու երբեմն տխուր, արիւնալի ու ծնկաչոք, երբեմն ճակատաբաց արի արանց հերոսներու ու կամաւորներու կռունկի դափինէն կերտուած խռովայոյզ պատմութիւնը ցեղին։

Այնտեղ են Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետէն մինչեւ Աղթամար ու Էջմիածին, մինչեւ շանթահար կայծակներու անդադրում պարը ղեկավարող մեծ Մասիսի գագաթին խորհուրդը։ Այնտեղ է մեծութիւնը հայ գրչին ու մտքին, այն տեղ է արիւնալի խորհուրդը Տէր Զօրին ...

Անպակաս են այցելուներ։ Անցեալ կիրակի յուլիս 23ին, առաւօտեան ժամը 11ին կը սկսի անոնց շարքը որ կը հասնի մօտաւորապէս 160 հոգիի, ամբողջ օրը, եկեր էին ամէն կողմէ, ապրելու համար մի քանի ժամ մայր հայրենիքի շունչին հետ։

Արժէ յիշատակել օտար երկրի մէջ աչք բացած հայ պատանիներու հրճուանքը՝ ի տես մեր Թանգարանի պատմական մեծութեան ու ճոխութեան։

— «Նորէն կարելի՞ է գալ ... կը հարցնէր 17 տարեկան պատանի մը։ Ես օտար ընկեր մը ունիմ, կարո՞ղ եմ միասին բերել» կ'աւելցնէր։

Ինչ հոգեբուխ հարցում, եւ ինչպիսի պարծանք՝ հայ ըլլալու նախանձախնդրութիւնը ունեցող այդ պատանիին համար, որ կ'ուզէ անպայման ցոյց տալ օտար ընկերոջ իր ցեղին մեծութիւնը, որ իրն իսկ է։

Այո, պէտք է այցելեն անգամ մը բոլոր Հայերը, առանց դաւանանքի ու գաղափարի խտրութեան, մանաւանդ նոր հասած ու նոր հասնող սերունդը, այն որ տեսած չէ հայն ու հայրենիքը, այն որ ապրած չէ առաքինութիւններով լի հայ ժողովուրդին մէջ, որուն հարցը Եւրոպան «լուծեց....»։

Հայ ծնողքը պէտք է տանի այնտեղ իր զաւակը, միակ վայրը, որ կարող է հայկական ոգի ներշնչել ու ցեղին կնիքը դրոշմել միտքերու մէջ, մինչեւ այն օրը, երբ պիտի իրականացնենք երազը,— դէպի երկիր, դէպի երկիր։

Մասիս Սայլաննեան

Ց. Գ.— Կարծեմ լաւ կ'ըլլար, եթէ յայտարարուէր Թանգարանին այցելութեան օրերն ու ժամերը։

ղավար եղանակով առանց քաղաքական յետին նպատակի՝ մի միայն Հայը Հայ պահելու համար, մինչեւ քաղաքական աննպաստ պայմաններուն մեղմացումը։ Կը կարծէք թէ հրապարակ նետուող պիտի ըլլա՞յ, ոչ, հակառակ ամէն գոյնի մամուլին կամ կազմակերպութեանց համակարծիք ըլլալուն՝ ընդունելով այս առաջարկը չարիքին միակ դարմանը, կը կարծէք թէ տեղէն շարժող կա՞յ՝ ոչ։

Ո՞ւր էք, հայ ծնողներ, Հայկի, Արամի, Վարդանի զաւակներ, մի՞թէ պիտի դրժէք ձեր նախնեաց ուխտը եւ ուրանաք անոց անունը՝ մնալով անտարբեր եւ անհոգ, կորսնցնելով ձեր զաւակները, ձեր անունը, ձեր հպարտութիւնը եւ ձեր փառքը։

Ո՞ւր էք երիտասարդներ, ազգասէր ծնողքներու զգայուն զաւակներ, ինչո՞ւ հրապարակ չէք նետուիր գայլագոյն պայքար մղելու, եւրոպական պղտոտաններու վրայ մոլորեալ ոչխարները փրկելու։

Ո՞ւր է հայ ժողովուրդին պոռթկումը, մէկ սիրտ՝ մէկ նպատակ հետապնդելու համար մէկ շարքի վրայ, դիմադրելու կուրծք տալու համար հայուն առջեւ ցցուած աղէտին դէմ։

Ա. ՋԱՔՐԵԱՆ

Անազնիւ «ազնուականը»

Պերլին թերթ մը կը հրատարակուի, «Տոյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ»։ Հայ մամուլէն տեղեկացած էի որ կիսապաշտօնական է ան։ Անկէ գրութիւն մըն ալ, Նափոլիի թագաւոր եւ Նափոլէոն Պոնափարթի քեռայր հայազգի Մուրատի մասին, թարգմաներ էի «Յառաջ»ի մէջ։ Հիմակ որ գերման թերթերը արգիլուած չեն այլեւս նախկին Չեխոսլովաքիոյ մաս կազմող Զուտէթեան Գերմանիոյ մէջ, երբեմն կը գնեմ զայն։ Արդարեւ մեծ թերթ։

Անցեալ կիրակի նորէն գնեցի զայն, եւ մէջը գտայ Պոլսէն գրուած յօդուած մը, արեւելքի շարժավարներուն վրայ։ Գրողն է թերթին թղթակիցը, ոմն գրողը ... տաննիլիք C. E. Graf Pückler։ Ուրեմն ազնուական մը, քանի որ graf կը նշանակէ կոմս.— եւ մեր արեւելք բնակող հայրենակիցները լաւ էր այս անունը գրի առնեն ու գոց սորվին։ Որովհետեւ այս կոմսը, որ օթոյով Թուրքիան, Իրանը, Իրաքը եւ արաբական պետութիւնները կը շրջի, հայակեր է։ Հայակեր, քանի որ իր յօդուածին մէջ բառ առ բառ կ'ըսէ. «Ցամենայն դէպս պէտք է տարբերութիւն մը դնել շարժավարներու եւ Հայերու միջեւ, որոնք երբեմն շարժավարութիւն կ'ընեն, առանց արժանի ըլլալու արեւելքի այս պատուոյ տիտղոսին։ Որովհետեւ կը յանձնարարուի Հայերուն չվստահիլ նաեւ այն պարագային երբ շարժավարի տարազով ներկայանան»։ Ընդգծումը իմս է։

Նոր բարի լոյս, եղբայր պատուական, պիտի առարկեն ոմանք ինծի, դու չկարդացի՞ր որ Թուրքիա իր երկիրը այցելող օտար թղթակիցներու ծախքերը կը հոգայ։ Եւ, գերմանեւ – Թուրք յարաբերութիւններու ներկայ պաղ շրջանին այս անազնիւ ազնուականը ուրիշ ի՞նչ ձեւով կրնար ստացած դրամներուն վարձահատոյց ըլլալ, քանի որ Թրքագովութիւնը անտեղի է ներկայիս։

Գիտեմ այդ բոլորը, եւ եւրոպական մամուլի բարոյական մակարդակի մասին ալ պէտք չունիմ դաս առնելու, քանի որ ես ալ Եւրոպա կ'ապրիմ 1922էն ի վեր։ Եւ ըսելիքս ալ բոլորովին ուրիշ բան է։ Այն որ՝ Գերմանիա 6—700 հայ կ'ապրին, եւ ի՞նչ կասկած որ անոնցմէ շատեր կարդացին յօդուածը։ Արդ, Վիէննա տէրտէր ունի, Պերլին՝ վարդապետ, առաջինը երիտասարդական միութիւն, երկրորդը նաեւ գաղթային միութիւն։ Կան հայրենակիցներ՝ տէր խոշոր հախանձախնդիր են իրենց անձին, որ Պոլսէն գորգ եւ կլկլակ կը ներածեն մեծաքանակ։ Եւ անոնք՝ այնքան նախանձախնդիր են իրենց անձէն, որ երբ ազգային ցաւ մը մատնանշելով ակնարկութիւն մը ընես անուղղակի, անմիջապէս հերքում մը կը փութացնեն հայ մամուլին։ Շա՜տ բարի։ Արդեօք տեղը չէ՞ր բուն հերքումին, քանի որ ոմն անամօթ Pückler, ամէն մեղքիս վրայ իբրեւ թէ կոմս, հոտած բերանը բանալով լիաշունչ կը թքնէ ամբողջ ազգի մը երեսին։ Եւ Գերմանիոյ հայ գաղութը, ահա հիմա, երբ ընելիք դրական գործ մը կայ եւ իջեցնելիք արդար ապտակ մը, կը լռէ իր տէրտէր վարդապետներով եւ զանազան միութիւններով ...

Ահա ըսելիքս այս էր։ Հասկցողին շատ բարեւ։

Երուանդ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Ամավերջի հանդէս Անիէռի մէջ

ԱՆԻԷՌ, 18 Յուլիս (յապաղած).— Անիէռի Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Յուլիս 18ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ։ Ներկայ էին գաղութիս ընտրանին եւ աշակերտներու ծնողքները՝ մեծ բազմութեամբ։

Հանդէսը բացուած յայտարարեց Հ. Բ. Ը. Մ. ներկայացուցիչ Պ. Կէվրէկ, եւ խօսք տուաւ օրուան բանախօս Պ. Գ. Օհաննէսեանին, որ կէս ժամ խօսեցաւ, մայրենի լեզուի պահպանումին անհրաժեշտութեանը մասին։ «Այս օտար ափերուն վրայ մեզ կը ստիպեն մեր ճիգերը լարել, մէկդի նետել բոլոր անձնական եւ կուսակցական վէճերը։ Բոլորիս պարտականութիւնն է բարոյապէս եւ նիւթապէս օգնել մեր մատաղ սերունդի մայրենի լեզուի ուսման, ինչպէս նաեւ մեր պատմութեան որ շատ մը մեծ ազգերէն հին է ու գեղեցիկ։ Մեր նախահայրերը մեզի կտակ մը ըրած են մեր սքանչելի Մեսրոպեան գիրերը իբրեւ ժառանգ։ Եւ պէտք է մենք յանձնենք զայն մեր մատաղ սերունդին։ Մենք կամաց կամաց կը ժանգոտինք։ Պէտք է մաքրել մեր վրայի ժանգերը, գործի լծուիլ, որպէսզի մեր նոր սերունդին անէծքը աւելի ահաւոր չըլլայ վաղը»։

Բոլոր աշակերտները յաջող կերպով արտասանեցին։

Արժանի են յիշելու հոս Օր. Վ. Մանուկեան, Ա. Տէր Գրիգորեան, Պուտուկճեան, Մարգոյեան, Զ. Դաւիթեան, Գասպարեան, Միքայէլեան, Զագալեան։

Պ. Ս. Լուսպարոնեան եւ Հէմինեան գեղեցիկ կերպով իրենց դերերը կատարեցին եւ արժանացան ներկաներու ծափերուն։

Այս յաջողութիւնը պարտինք շնորհալի Տիկին Քիւթնէրեանի անխոնջ ջանքերուն։ Ան պարտաճանաչ մօր մը գորովն եւ համբերութիւնը ունեցաւ մեր պզտիկ չարաճճիներու հանդէպ ու սիրուեցաւ բոլորէն անխտիր։ Անիէռի հասարակութեան համար ուրախալի օր մը եղաւ յուլիս 18։

Շնորհաւորելի է նաեւ Տիկին Թիւրքիճեան որ սիրայօժար կերպով ինք զինք տրամադրեց 15 օր մանուկներու թատերական փորձերուն՝ դաշնակի ընկերակցութեամբ, ինչպէս նաեւ դպրոցի վարչութիւնը որ երբեք ջանք չէր խնայած, դպրոցը նախանձելի դարձնելու համար։

Պ. Լուսպարոնեան 50 ֆրանք նուիրեց դպրոցին, յիշեալ պարոնը միշտ եղած է դպրոցի նախանձախնդիր ամէն տարի տուրք մը տալով անպայման դպրոցին։ Ահաւասիկ մէկը, որ հասկցած է ուսման կոչումը եւ նուիրականութիւնը։

Արաքս

Խնջոյք

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 24 յուլիս, Յառաջ.— Տեղւոյս «Դրօշակ» գրադարանի վարչութիւնը կազմակերպած էր խնջոյք մը կիրակի օր, Գրադարանի ճոխացման համար։ Կանխաւ յայտարարած էր դաշտահանդէս, բայց մի քանի օր անձրեւ տեղալուն պատճառաւ դաշտահանդէսը փոխած էին խնջոյքի։

Վարչութեան կողմէ ընկեր Արիս Գարաեան հանդէսը բացուած յայտարարեց որմէ անմիջապէս յետոյ ներկաներու փափաքով սեղանապետ նշանակուեցաւ ընկեր Յովնան Աբրահամեան, որ շատ լաւ տարաւ իր պարտականութիւնը։

Գեղարուեստական բաժինը բաւական ճոխ էր։ Այս անգամ իբր նորութիւն ունէինք ուրիշ շրջաններէ եկած հիւրեր որոնք մասնակցեցան իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով։ Պ. Սարգիս Էֆէեանի «Հայրիկ հայրիկ» երգէն յետոյ փոքրիկն Էֆէեան մեզ երգեց եւ արտասանեց ծափեր խլելով ներկաներէն։ Տիկին Գասպարեան (Ալֆորվիլէն) յաջող կերպով արտասանեց Պ. Դուրեանի «Տրտունջք»ը եւ երգեց «Քէլէ, քէլէ»։ Ազգային եւ յեղափոխական երգերով սրահը կը թնդար շարունակ։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Վ. Իշխանեան որ վեր հանեց հայ տառերու արժէքը եւ մատնանշեց այն մեծ դերը զոր ունեցած են մեր գիրերը՝ հայութեան պահպանման տեսակէտէն։

«Գիտնանք անոր արժէքը եւ անոր շունչը ներմուծենք մեր նոր սերունդի մէջ, սեւ աչք սեւ յօնքեր ունենալը բաւարար չէ, հայ մանուկին պէտք է նաեւ հայ գիր»։ Յորդորեց որ ուժ տանք դպրոցին եւ գրադարանին։ Խօսեցան նաեւ ընկերներ Ե. Մինասեան, Սեթեան եւ Ալէք։

Երեկոյեան ժամը 8ին «Դրօշակ»ի վարչութիւնը աճուրդի դրաւ խորոված աքաղաղ մը։ Թէեւ ժողովուրդին մէկ մասը մեկնած էր, բայց, մնացող ընկերներ խանդավառութեամբ կը մասնակցէին։ Մանաւանդ ընկեր Ստեփան Օղտաեան եւ Յովնան Աբրահամեան կարծես մրցումի էին ելած եւ ահա լարած ժամացոյցը կը հնչէ։ Ընկեր Յովնան շահեցաւ աքաղաղը (298 ֆրանքի բարձրացած) եւ 20 ֆր. ալ նուիրեց։ Իսկ ընկեր Օղտաեան եւս 20 ֆրանք նուիրեց չի շահելուն համար։ Անկէ վերջ շարունակուեցաւ ուրախութիւնը մինչեւ ուշ ատեն։

Թղթակից

Ց. Գ.— Իսիի ընկերներուն կողմէ Հ. Ց. Դ. Թանգարանը այցելութեան առթիւ 900 ֆրանք նուիրուեցաւ Թանգարանին եւ ոչ թէ 830, ինչպէս գրուած էր «Յառաջ»ի մէջ։

Սիվրի-Հիսարի Միութեան հաշուեյարդարը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 25 յուլիս.— Մեր Հայր. Վերաշինաց միութիւնը Հայաստան փոխադրուելու համար Հ. Բ. Ը. Միութեան մօտ պահ դրած էր 7000 ֆր.ի գումար մը։

Բարեգործականի Կեդր. վարչութիւնը ըստ 24 նոյեմ.1938ի որոշմնագրին, 1939 մայիս 13 թուակիր նամակով կ'իմացնէր թէ... «Այդ գումարը պիտի կրնանք յառաջիկայ 1 յունիս 1939ին ձեր միութեան տրամադրել փոխադարձ համաձայնութեամբ մը»։

Հրաժարեալ վարչութիւնը նկատի առնելով վերոյիշեալ պարագան, ինչպէս օտար ընկերակցութեանց վաւերացման հրամանագիր օրէնքը, բացառիկ ընդհ. ժողովի մը հրաւիրեց հայրենակիցները, 1939 մայիս 7ին։

Այս ժողովին մէջ պարզուեցաւ որ Միութիւնը ունի Բարեգործականի մօտ 7000, խնայողութեան սնտուկին մէջ 785,25 եւ գանձապահին քով 719,55 գումար՝ 8504,50 ֆրանք։ Ժողովը կարճ խորհրդակցութենէ մը վերջ բացարձակ համաձայնութեամբ որոշեց լուծել միութիւնը եւ իր պատրաստ գումարը բաշխել ազգային բարենպատակ եւ կրթական հաստատութեանց։

Բաշխումը տեղի ունեցաւ հետեւեալ կերպով, համաձայն ներկաներու փափաքին եւ կատարեալ համերաշխութեամբ.—

Հինգ կարօտ հայրենակիցներու 675, Մարսէյլի Ֆրանսական զինուորական Կ. Խաչին 785,25, ծախքերու համար 44,55, գումար 1504,80։

Հ. Բ. Ը. Միութեան միջոցաւ.— Սէն Ժէռոմի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ մանկապարտէզի (հողի պարտքին) 3000, Սուրիահայ եւ յունահայ գաղթականներու 1000, Անթիլիասի հայ նահատակներու յուշարձանին 500, Պէյրութի ճեմարանին 500, Մարսէյլի աղքատախնամին 500, Պօմոն եւ Պուլվար Օտտոյի ազգ. դպրոցին 500, հիւանդ հայրենակիցի մը օժանդակութեան 1000, Ընդհ. գումար 8.504.80։

Բարեգործականի միջոցաւ յանձնուած են որոշեալ հաստատութեանց։

Տրուած որոշման համաձայն, Սէն Ժէռոմի եկեղեցւոյ մէջ պիտի զետեղուի նահատակներու յիշատակին քար մը, եւ ամէն տարի Վարդավառի օրը մասնաւոր հոգեհանգիստ – պատարագ տեղի պիտի ունենայ ի յիշատակ Սիվրիհիսարցի հայ նահատակաց եւ ննջեցելոց»։

Այս տարի 16 յուլիս կիրակի օր առաջին հոգեհանգիստ – պատարագը կատարուեցաւ։

Ատենապետ՝ Կ. Փուճարճեան, ատենադպիր՝ Ա. Անտոնեան։

Ց. Գ.— Հրապարակային շնորհակալութիւն նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութեան որ՝ 14 երկար տարիներ բարի եղաւ տեղ տալու մեր գրութեանց եւ յայտարարութեանց։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Մէկ կողմէն խուժան, միւս կողմէն փաղանգ, մէկ կողմէն վեց հազար գիւղացիներ, որոնք իրենց կաշիէ կրկնոցներուն վրայ կախած էին Յիսուսի սիրտերը, իրենց կլոր գլխարկներուն վրայ սպիտակ երիզներ, իրենց բազկապաններուն վրայ քրիստոնէական նշանագրոշմներ, իսկ գօտիներէն՝ համրիչներ, զինուած աւելի երկժանիներով՝ քան թէ սուրերով, առանց սուինի հրացաններով կամ պարաններով կապուած թնդանօթներով, կազմը՝ անպէտ, զինավարժութիւնը՝ թոյլ, սպառազինութիւնը՝ հին, ոգեւորութիւնը՝ սառն։ Իսկ միւս կողմէն հազար հինգ հարիւր հոգի, գլուխնին դրած եռածայր գըլխարկ՝ եռագոյն զօքարդով, երկար տուռնաւոր լայն լանջանոցներով ըզգեստներ հագած, խաչաձեւ կապուած գօտիներով, պղնձեայ երախակալ սուսերով եւ երկարասուին հրացաններով, կրթուած, կազմակերպուած, հնազանդ եւ կատաղի, գիտնալով հնազանդիլ այնպիսիներուն՝ որոնք գիտէին հրամայել, նոյնպէս կամաւորներ՝ բայց հայրենիքի կամաւորներ, ի մէջ այլոց ցնցոտիներով պատուած եւ առանց կօշիկներու։ Միապետութեան համար պալատինեան գիւղացիներ, յեղափոխութեան համար բոկոտն արշաւող հերոսներ, երկու զօրախումբին համար ալ՝ իրենց պետը կը կազմէր հոգին. արքայականներու համար՝ ծերունի մը, հանրապետականներու համար՝ երիտասարդ տղամարդ մը. մէկ կողմէն Լանդընաք, միւս կողմէն՝ Կօվէն։

Յեղափոխութիւնը՝ երիտասարդ հսկայ դէմքերու հետ, ինչպէս Տանդօն, Սէն–Ժիւստ եւ Ռոպէսպիէր, ստեղծեց նաեւ երիտասարդ գաղափարական տիպարներ, ինչպէս Հօշ եւ Մարսօ։ Կօվէն վերջին դէմքերուն կը պատկանէր։

Կօվէն երեսուն տարեկան էր, հերքիւլէսեան դէմքով, մարգարէի լուրջ հայեացքով, մանկական անմեղ ժպիտով։ Ոչ կը ծխէր, ոչ կը խմէր, ոչ կը հայհոյէր։ Ամբողջ պատերազմներու մէջ իր հետ կը տանէր արդուզարդի արկղիկը. առանձին հոգատարութիւն ունէր իր եղունգներուն, իր ատամներուն եւ իր հոյակապ ու թուխ ծամերուն նկատմամբ։ Կայաններու մէջ ինքն իր ձեռքերով քամիին դէմ թափ կու տար իր հրամանատարի համազգեստը՝ ծակծկուած գնդակներէ եւ փոշիէն ճերմկած։ Ինքնամոռաց՝ միշտ կը նետուէր կատաղի կռուի մէջ, բայց երբեք չէր վիրաւորուէր։ Իր ձայնը, սովորաբար միշտ մեղմ, անհրաժեշտ վայրկեանին հրամանատարի ահեղ հնչիւններ կը ստանար։

Ինքն օրինակ կու տար գետին պառկելու՝ ցրտաշունչ քամիին տակ, անձրեւին տակ, ձիւնին մէջ, փաթթուած՝ իր վերարկուին մէջ եւ սքանչելի գլուխը դրած քարին վրայ. դիւցազն եւ անմեղ հոգի մըն էր ան, բայց սուրը մերկացուցած ատեն կը կերպարանափոխուէր։ Կանացի այն նազելի կերպարանքն ունէր ան, որ ճակատամարտին մէջ ահաւոր կը դառնար։

Այս բոլորին հետ Կօվէն միանգամայն խորհող եւ փիլիսոփայ էր, ճիշդ երիտասարդ իմաստուն մը։ Ալկիպիատ մը՝ երբ զայն կը տեսնէին, բայց Սոկրատ մը՝ երբ իրեն հետ կը խօսէին։

Այս անսպասելի անհուն բռնկումը՝ որ կը կոչուէր Ֆրանսական Յեղափոխութիւն, այդ տղամարդ երիտասարդը բարձրացուցած էր մինչեւ զօրավարութեան աստիճանին։

Իր զօրասիւնը, որ ինքն էր կազմած, կարծես հռոմէական լեգէոնը ըլլար. իբրեւ տեսակ մը լիակատար բանակ՝ ան բաղկացած էր հետեւակ եւ հեծելազօրքերէ. ան ունէր խուզարկուներ, ռահվիրաներ եւ կամուրջաձիգներ. եւ ինչպէս հռոմէական լեգէոնը ունէր իրեն ետընկէցները, այնպէս ալ այդ ունէր իր թնդանօթները. երեք հատ թնդանօթներ կը զօրեղացնէին այդ զօրասիւնը, առանց սակայն խանգարելու անոր արագաշարժութիւնը։

Լանդընաք նոյնպէս զօրավար մըն էր, եւ աւելի վտանգաւոր զօրավար։ Ան միանգամայն աւելի խելացի եւ աւելի համարձակ էր։ Իսկական ծերունի հերոսները աւելի պաղարիւն են քան երիտասարդները, որովհետեւ աւելի հեռու են իրենց կեանքի արշալոյսէն. բայց նոյնպէս նաեւ աւելի յանդուգն են, որովհետեւ աւելի մօտ են մահուան։ Եւ ի՞նչ պիտի կորսնցնեն։ Շա՜տ քիչ բան։ Եւ այդ էր Լանդընաքի որքան յանդուգն, նոյնքան եւ խելացի շարժումներու պատճառը։ Այս յամառ կռուին մէջ սակայն, ուր երիտասարդը եւ ծերունին ճակատ առ ճակատ կը մաքառէին, ընդհանրապէս եւ գրեթէ միշտ Կօվէն յաղթական կ'ելլէր։ Բոլոր երջանկութիւնները, մինչեւ այս ահաւոր երջանկութիւնը երիտասարդին կը ժըպտի։ Յաղթանակը, կարծես թէ երիտասարդ աղջիկ մըն է։

Լանդընաք շատ զայրացած էր Կօվէնի դէմ. նախ անոր համար որ Կօվէն կը հարուածէր զայն, եւ յետոյ՝ որովհետեւ Կօվէն իր ազգակիցն էր։ Ի՞նչ նպատակի կը ծառայէր որ ժաքօբէն դարձած էր ան, այդ Կօվէնը, այդ սրտահակը, իր ժառանգը,—որովհետեւ մարքիզը որդիներ չունէր— իր փոքր եղբօրորդին, գրեթէ իր թոռը։ «Ո՜հ, կ'ըսէր այդ ինքնակալ մեծ հայրը, եթէ ձեռքս իյնայ, շան պէս կը մատկեցնեմ զայն»։

Հանրապետութիւնը զուր տեղը չէր որ կը վախնար մարքիզ Լանդընաքէն։ Դեռ նոր ցամաք ելած էր, երբ արդէն կը դողացնէր իր շուրջը։ Իր անունը կայծակի թեւերով տարածուած էր Վանտէական պատերազմին մէջ, ուր ամէնքը կը նախանձէին իրարմէ եւ իւրաքանչիւրը ունի իր մացառը եւ իր ձորը, երբ իրենցմէ աւելի բարձր մէկը ճանչցուի անոնց մէջ, ան կը միացնէ ցրուած եւ իրենց մէջ հաւասար պարագլուխները։ Անտառներու զօրապետները գրեթէ ամէնքը միացած էին Լանդընաքին ու մօտէն կամ հեռուէն կը հնազանդէին անոր։ Միայն մէկը թողած էր զինքը, ան՝ որ առաջին անգամ յարած էր իրեն.— Կավարտը։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ ան ինքնավստահ մարդ մըն էր։ Կավարտ գիտէր քաղաքացիական պատերազմի հին եղանակին բոլոր գաղտնիքները եւ իւրացուցած էր անոր ամէն ծրագիրները. իսկ Լանդընաք կուգար տապալելու այդ հին եղանակը եւ փոխելու զինքը։ Անկախ բնաւորութիւնները հնազանդելու տրամադիր չեն։ Ռուաըիի կօշիկը Լանդընաքի ոտքին չէր գար։ Կավարտ գացած էր միանալու Պօնշանի հետ։

(Շար.)

ռոճիկ ստանալ բայց քիչ գլուխ ունենալ :

Իսկ երիտասարդ Ֆրանսան, որ կը զօրանայ օրէ օր, կը գրաւէ ծերացած Ֆրանսային տեղը, առանց ճեւ վճռական : Այդ նոր Ֆրանսան գիտէ թէ ժամանակը չէ պահանջներու, այլ զոհողութեան :

Ելմտական նախարարը յետոյ ըսաւ թէ նոր տուրքեր դրուած չեն, այլ միայն աւելցուած է ամուրիներու տուրքը՝ ընտանիք կազմելու նպատակով : Կառավարութիւնը, որ իր ամբողջ ուշադրութիւնը դարձուցած էր սպառազինութեան վրայ՝ ամէն ծախք եւ զոհողութիւն նուիրելով զինուորական պահանջներու, բացառութիւն մը ըրաւ օրօրոցներու բանակին կազմութեան համար :

Այնուհետեւ Փոլ Ռէնօ ներկայացուց կառավարութեան ձեռնարկները արդիւնաբերութեան, արտածումի, գործազրկութեան տագնապին, ֆրանքին պաշտպանութեան, ապրուստի սղութեան դէմ պայքարի ճակտին վրայ : Եւ եզրակացուց թէ կառավարութեան ծրագիրները եւ նախատեսութիւնները պսակուած են յաջողութեամբ, երկիրը կը զօրանայ հետզհետէ եւ կը բարգաւաճի :

Անգլեւճափոն բանակցութիւնները

Թօքիօյէն կը հաղորդեն թէ Զօր. Միւթօ եւ Քաթօ տեսակցութիւններ են ունեցած անգլ. պատուիրակութեան անդամներուն հետ, Թիէնցինի խորհրդաժողովին շուրջ : Երէկ առաւօտ վերսկսան պաշտօնական բանակցութիւնները : Լուրջ տարակարծութիւններ գոյութիւն ունին Անգլիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, չինական դրամատուններու մէջ անգլիական ոսկիի պահեստին, ինչպէս նաեւ չինական տոլարի պահպանման շուրջ : Թօքիօյի անգլ. դեսպանը այս մասին երկար տեղեկագիր մը ղրկած է Լոնտոն, իսկ անգլիացի փորձագէտները կը պատրաստեն նոր հրահանգներ՝ անգլիական պատուիրակութեան համար : Այդ հրահանգները պիտի ճշդեն Անգլիոյ վերջնական դիրքը՝ այն խնդիրներու մասին, որոնց շուրջ տարակարծիք են Անգլիա եւ Ճափոն : Անգլիոյ տեսակէտը այն է, որ Ճափոնի պահանջները կ'արծարծեն միջազգային խնդիրներ, որոնք չեն կրնար լուծուիլ երկկողմանի բանակցութիւններով եւ անհրաժեշտ կը դարձնեն գումարումը խորհրդաժողովի մը, որուն պէտք է մասնակցին բոլոր շահագրգռուած պետութիւնները, մասնաւորաբար Ֆրանսան :

Ի՞նչ պատրաստութիւն կը տեսնէ Իտալիա Թուրքիոյ դէմ

—— ∞ ——

Պոլսոյ «Ենի Սապահ» թերթը կը գրէ թէ ներկայիս Երկոտասան կղզիներուն մէջ կը գտնուին իտալական 16 մարտանաւեր եւ 7 ընդծովեաներ : Կղզիներու իտալական հրամանատարութիւնը կը շարունակէ պարպել տալ կարգ մը կղզիներու բնակչութիւնը : Եւ նկատի ունենալով որ բազմաթիւ ոչ — զինուորականներ մասնաւոր շոգեմակոյկներով Անատոլու կ'անցնին, հրամանատարութիւնը արգիլած է զինուորներու յարաբերութիւնը ոչ — զինուորականներու հետ :

Երկոտասան կղզիներու մէջ կեդրոնացած են նաեւ բազմաթիւ օդային տորմիղներ : Գերմանական նաւեր Թրիէսթէն Հռոդոս տեւական կերպով ռազմամթերք կը փոխադրեն : Փալմոս կղզիին բնակչութիւնը ամբողջովին տեղահանուած է : Ցոյն բնակչութիւնը կը խուսափի եւ կը տեղահանուի : Մանտրայի նաւահանգիստին մէջ ալ մեծ գործունէութիւն աչքի կը զարնէ :

Երկոտասան կղզիներու ընդհանուր կառավարիչն է Զօր. Կրացիանի, Եթովպիան գրաւող զինուորականը :

«Թան» կը գրէ թէ Իտալիա ծրագրած է օգոստոսին արշաւել Անատոլու, բայց կը բացատրէ թէ Թուրքիա չի վախնար, քանի որ ունի ահանջելի բանակ մը, ինչպէս նաեւ մեծ զինակիցներ՝ յանձին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ :

Միւս կողմէ, Անատոլու գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաք կը շարունակէ իր քննութիւնը արեւմտեան Անատոլուի եզերքին վրայ, ընկերակցութեամբ բանակի քննիչներու եւ բազմաթիւ զօրավարներու : Մարաջախտը անցած է Այտըն եւ մեծ պատիւներով ընդունուած ժողովուրդին կողմէ :

Անգլիական զինուորական պատուիրակութիւնն ալ կը գտնուի նոյն շրջանին մէջ եւ մասնաւորաբար աչքէ կ'անցընէ ծովեզերքի ամրութիւնները : «Գոճաթէփէ» Թորփիլանաւը տրամադրուած է պատուիրակութեան :

Անգլիա կը շարունակէ ոսկի թափել

Անգլիական թերթի մը քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը յաջողած է համոզել բրիտանական կառավարութիւնը, որ նոր վարկեր բանայ Պալքանեան պետութեանց :

Այսպէս Լոնտոնի կառավարութիւնը նոր փոխառութիւն մը պիտի ընէ Պելկրատի, ասկէ զատ պիտի բարձրացնէ իր գնումներուն քանակը Եուկոսլավիայէն, մասնաւորաբար փայտի գնումը :

Լոնտոնի կառավարութիւնը փոխառութիւն մը եւս պիտի կատարէ Պուլկարիոյ համար :

Ազգ. պարգեւախաղին շահող թիւերը

Ազգ. պարգեւախաղին 13րդ վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ «Վիլ տ'Ալժէ» նաւուն մէջ, Մարսէյլ – Ալժէ ճամբուն վրայ, անցեալ շաբաթ գիշեր : Ծովը խաղաղ էր, նաւը հասած էր Պալէարեան կղզիներուն բացերը, երբ, ժամը 9ին, սկսաւ վիճակահանութիւնը :

Հինգ միլիոնի պարգեւը շահեցաւ 555,531 թիւը :

Հետեւեալ երեք թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 1.179.207, 1.809.393, 1.468.317:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ կէս միլիոն ֆրանք. — 995,635, 007,480, 1,261.488, 1.398.221 :

Հետեւեալ տասը թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200,000 ֆրանք .— 1.195.813, 149.324, 757.428, 221.788, 744.955, 303.871, 069.482, 970.036, 355.105 081.357:

Իսկ այն թիւերը, որոնք կը վերջանան 22,188, կը շահին 100,000 ֆր. :

40.824 եւ 64.866 վերջացող թիւերը կը շահին 50.000ական ֆրանք :

1724 վերջացող թիւերը կը շահին 20.000ական ֆրանք :

420 վերջացող թիւերը կը շահին 5000ական ֆրանք :

79 վերջացող թիւերը կը շահին 1000 ական ֆրանք :

8 վերջացող թիւերը կը շահին 220ական ֆրանք :

4 վերջացող թիւերը կը շահին 110ական ֆրանք :

Իսկ հինգ միլիոնի պարգեւը շահող թիւէն մէկ պակաս կամ մէկ աւելի թիւ ունեցողը իրաւունք կ'ունենայ Ա. կարգով ճամբորդելու Մարսէյլէն Ալժէ եւ Ալժէէն Մարսէյլ :

ՊԱՏԻՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆԻ սպայութեան շքանշան ստացան Օր. Եւա Քիւրի, գիտնական, Թրիսթան Պէռնար, երգիծաբան, Փիէռ Միլ, վիպասան, որուն մէկ վէպը, «Միւրիեա», թարգմանուած է հայերէնի :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ծննդեան տարեդարձին առթիւ, Հիթլէր շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց Դուչէին :

Ֆ. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի Բ. խումբը կը մեկնի

Ֆ. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանի երկրորդ խումբը կը մեկնի 2 օգոստոս չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 10,20ին : Երախաները բերել ժամը 9ին, Gare d'Orsay, Salle des Pas Perdus :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

Պարբերաթերթի 7րդ թիւը (Յուլիս), հետեւեալ նոխ բովանդակութեամբ.—

1789—1939 ֆրանս. Յեղափոխութիւնը (խմբագրական), Մարդուն ու քաղաքացիին իրաւունքներուն յայտարարութիւն (Յ. Եղիազարեան), Հայոց պատմութիւն (Ժ. տը Մորկան), Անուանի Հայերու կարճ պատմութիւններ, Հայ գրականութեան պատմութիւն (Ա.), Սրինգը (թարգմանեց Գ. Պէջկէօթիւրեան), Հայաստանի երկրաբանական կազմութիւնը եւ իր հանքային հարստութիւնները (Պետրոս Եղիազարեան), Հայ ժողովուրդը (Լ. Եղիաեարեան), Haïastan եւ հայ մամուլը, Դաղթաշխարհ եւ Հայաստան (տեղեկութիւններ):

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ձեռքէ հատը 2·50 ֆրանք:

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի:

Հասցէ .— H. Keusséyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

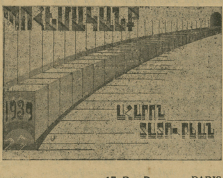
Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ։

Գին՝ Ֆրանսա 20 ֆր.
Արտասահման 25 ֆր.

Նոյն հեղինակէն ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 ֆր.
Արտասահման 50ֆր.

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Damesme, PARIS

ՀՐԱՒԷՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Կը հրաւիրենք Մարսիլիոյ մէջ իրենց գոյութիւնը պահող եւ հաստատելու համար անհրաժեշտ օրինական գիմումները կատարած բոլոր հայրենակցական միութեանց վարչութիւնները որ՝ հաճին իրենց մէկ ներկայացուցիչը ղրկել, 4 օգոստոս, ուրբաթ երեկոյեան ժամը ճիշդ 7ին Առաջնորդարանի մէջ, 57 rue Tapis Vert տեղի ունենալիք ժողովին, կազմակերպելու համար Մարսէյլի գաղութին մէջ Սանճաքէն գաղթող հայերու օգնութեան գործը։

Հարաւ. Ֆրանսահայոց Ազգ. կեդր. վարչութիւն

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Պ. Երուանդ Յարութիւնեան կը նուիրէ 50 ֆր. Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին, փոխան ծաղկեպսակի, Ստեփան Եղիազարեանի մահուան առթիւ։

ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

դիմեցէք խիի հայ լուսանկարչատունը՝

Photo d'Art HENRI

11, Av. Bourgain,
Issy-les-Moulineaux

Արժէքաւոր նուէր ամուսնացողներու, ակրանտիսման։ Արագ սպասարկութիւն Carte d'Identitéի։

ԲԱՑ Է ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

Կ'ուզուին գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ

Ստանձնած ենք ֆրանսական բանակի զինուորներու համար հագուստեղէն կարելու գործը։ Տեւական աշխատանք, լաւ վճարում։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ ամէն օր, Հայ Մարտիկներու Միութեան գրասենեակը, 9, rue Thénard, Paris (5), մեթրօ Սէն Միշէլ։

ԾԱԽՈՒ Է առաջնակարգ պատճառաւ Քանի մէջ Boulevard Carnotի վրայ նպարեղէնի, պտուղի եւ բանջարեղէնի խանութ մը։ Ապահով գործ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Tulekian, 25 Bld. Carnot, Cannes, (Alp. Mar).

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ԱՌԹԻՒ

Ծախու է լաւ կահաւորուած սափրիչի խանութ մը, Ռըքնօի ճիշդ քովը, տեւական յաճախորդներով, 2 աթոռ կիներու եւ 2 աթոռ այրերու յատուկ։ Տարեկան վարձք՝ 2880 ֆրանք։ Փութացէք օգտուիլ առիթէն։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. Մ. Համբարձումեանի, 28 Ռիւ Նասիօնալ, Պիյանքուր։

Ռուսական գործեր

Մոսկուայի մէջ զրոյց կը շրջի թէ գնդակահարուած է Եժով, որ շնորհազուրկ եղած եւ իր տեղը տուած էր Բերիայի։ Պաշտօնանկ եղած է Զօր. Շթէրն, որ հրամանատարն էր Ծայր. Արեւելքի Ա. զօրաբանակին, իր տեղը կ'անցնի Զօր. Պոպով։ Պաշտօնանկ եղած են նաեւ 78 բարձրաստիճան սպաներ, որոնց կարգին Զօր. Լուպին, որ օգնականն էր մարաջախտ Պլիւխէրի։ Պաշտօնանկ եղած են նոյնպէս Թայիրով, գործավար Մոնկոլիոյ, Օրաս՝ նաւային կցորդ Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպանատան :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՑԻՆ գինը քիլօն 3 ֆրանք 15ի պիտի բարձրանայ Օգոստոս 4էն սկսեալ :

ԱԼՊԷՐ ՍԱՐՕ, ներքին նախարարը, ինքնաշարժով կ'անցնէր Էթուալի հրապարակէն, երբ ուրիշ ինքնաշարժ մը բախեցաւ նախարարին ինքնաշարժին։ Ալպէր Սարօ շատ թեթեւ վէրքեր ստացաւ բախումին հետեւանքով :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ն՚ԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆԻԷԹԻ «ՇԱՀՐԻԿԵԱՆ» ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ

Սինէմա Cinéma Casino Bourguignons (Villa Aubert)

2 Օգոստոս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8,45ին

ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

(ՌՈՒՍԵՐԷՆ ՄԵԾ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ)

Բեմադրիչ՝ ԶԱՐՏԱՐԵԱՆ, Հայերէնի վերածեց՝ ԵՐ. ՍԷԹԵԱՆ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Վ. ԱԼԷՔՍԱՆՏՐՈՎ

Դերակատարներ՝ Ա. ՊՈՒԶՄԱ, Ժ. ՊԱՊԱՆԵԱՆ եւ Ռ. ԲՈՒՇԱՅԱ

Նաեւ պիտի ցուցադրուին

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայերէն խօսուն (տոքիւմանթէր)

Ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը եւ Երուսաղէմը

Մուտք 7 եւ 5 ֆր., 5 տարեկանէն վար փոքրիկներու 2 ֆր.

ՄԱՅՐԵ՛Ր

փրկեցէք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Sofp. Արամ Ճիզմեճեանի formuleին վրայ):

Doline Alcalineի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորաբար կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ :

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի թթուներու կազմութիւնը :

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg :

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-94

Կնոջական, միզաւորական եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ:

Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն:

Կ'ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԽԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 25 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սղուաւր Մօնթօլօնի եւ ռիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԽՍՄԷՐԵԱՆ

Mason E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մատչելի գին։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն եւ գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 12, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 2 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4107

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵԾ «ԴԻՏՕՂ»Ը

Միացեալ Նահանգներու կեանքը արդէն իսկ կը կրէ ազդեցութիւնը յառաջիկայ ընտրութիւններուն: 1940ին, երկիրը պիտի ունենայ իր նոր նախագահը: Նոր ըսինք, որովհետեւ ամերիկեան աւանդութիւնները նախագահ մը վերընտրելու շատ թոյլատու չեն: Ինչ որ եղաւ Ռուզվէլթին՝ այդ երկրին պատմութեան մէջ արձանագրուած բացառութիւններէն էր: Ճիշդ է, որ կը խօսուի Ռուզվէլթը երրորդ անգամ թեկնածու ներկայացնելու մասին: Բայց, նման յաջողութիւն մը քիչ հաւանական կը նկատուի, տրուած ըլլալով որ նաեւ ներքին ու արտաքին քաղաքականութիւններուն հետ էկապուած այդ յաջողութիւնը:

Ռուզվէլթ իշխանութեան եկաւ շատ ծանր պայմաններու մէջ: Միացեալ Նահանգները եւս վարակուած էին տնտեսական տագնապէն: Դրամատուները սնանկութեան առջեւ էին: Գործազուրկներու թիւը կը հասնէր միլիոններու: Թըրըսթները, խնայողական ստուկները եւ ճարտարագործական ընկերութիւնները մատնուած էին անել վիճակի մը:

Անշուշտ, իր առաջին մտահոգութիւնը պիտի ըլլար երկրին տնտեսական - ելմտական վերականգնումը: Մանաւանդ որ, իր թեկնածութեան կապած էր կարգ մը յուսադրիչ խոստումներ եւ հիմնական ծրագիրներ: Ու, 120 միլիոննոց հսկայ զանգուած մը, որ, տնտեսական աղէտին հետեւանքով կորսնցուցած էր իր հաւատքը՝ իր ղեկավարութեան մասին, կը սպասէր այդ խոստումներու իրականացումին:

Ռուզվէլթ յայտարարած էր թէ «պիտի յարձակի ուղղակի պատճառներուն վրայ»: Եւ, որպէսզի կարենայ իրականացնել իր ծրագիրը, պէտք ունէր, բնականաբար, նոր ու բացառիկ միջոցներու: Իսկ բացառիկ միջոցները պայմանաւորուած են, ընդհանրապէս, բացառիկ իրաւասութիւններով, ինչպէս է պարագան ուրիշ երկիրներու մէջ:

Արդ, Քոնկրէն, 1933 մայիս 12ին, քուէարկեց նոր իրաւասութեանց օրէնք մը: Ցետոյ՝ անոր լրացուցիչ օրէնքները՝ 1934ին: Նախագահը լիազօրուած էր, այս օրէնքներով, ոսկի տոլարին արժէքը իջեցնել մինչեւ 50 առ հարիւր: Ունենալ իր տրամադրութեան ներքեւ «կայունացման հիմնադրամ մը»՝ երկու միլիար տոլարի: Այս միջոցներէն զատ, Ռուզվէլթ մէջտեղ դրաւ նաեւ իր «Նիւ Տիլ»ը: Անոր նպատակն էր «շարժման մէջ դնել տնտեսական մեքենան»: Ու գիմեց զանազան միջոցներու: Ստեղծեց հանրային վիթխարի աշխատանքներ, աշխատանք հայթայթելով գործազուրկներուն: Այդ նպատակին համար տրամադրեց մեծ գումարներ: Եւ, իրապէս, Միացեալ Նահանգներու տնտեսական ու ելմտական կեանքը սկսաւ ցոյց տալ նկատելի բարելաւում մը: Ճիշդ է, որ այս բոլորին համար հարկ եղաւ ընել ծանր զոհողութիւններ: Այսուհանդերձ, կարելի է ըսել թէ երկիրը փրկուած էր: Վիճակագրութեան մը համաձայն, Ռուզվէլթի «Նիւ Տիլ»ը հինգուկէս տարուան մէջ յառաջ բերաւ քառն միլիար տոլարի բաց մը ...պարզ է որ այս հսկայ գումարը օգտագործեցին հանրապետականները: Ժողովուրդը, որ թիւերու շատ կը կառչի, եւ աւելի շատ ներկայով կ'առաջնորդուի՝ քան անցեալով, որուն չափով կը կրէ, այժմ, այս մեծագումար բացին ազդեցութիւնը: Մոռնալով, անշուշտ, 1929 - 30ի տնտեսական ծանր տագնապին հետեւանքները, ինչպէս նաեւ այն ահաւոր կացութիւնը, որուն դէմ պայքարելու ստիպուած էր Ռուզվէլթ:

Միացեալ Նահանգներու նախագահին «դրամային քաղաքականութիւն»ն էր այս, որուն արագ բնորոշումը միայն ըրինք, խոյս տալով մանրամասնութիւններէ եւ թիւերէ:

Նախագահին երկրորդ քաղաքականութիւնը արտաքին ճակատն էր:

Չմոռնանք որ՝ Ամերիկան, իր էութեամբ, տրամադրութիւններով եւ իր նախասիրութիւններով՝ ներամփոփ, ինքնիրմով ու ինքը իրեն համար ապրող երկիր է: «Միջին Ամերիկացին» մօտ աւելի չեչտուած է այդ պարագան: Եւ չափազանց ճիշդ է այն նկատողութիւնը թէ՝ Տալատիէի, Հիթլէրի, Մուսոլինիի ու նոյնիսկ Չէյմպըլէնի ճառերը հոն երբեք չեն թողուր այն տպաւորութիւնը, ինչ որ կը թողուն հոս: Մէկ խօսքով՝ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները, էապէս, նոյնինքն «դիտող»ն են:

Արդ, Ռուզվէլթ, քաղաքական վերջին ալեկոծութիւններու ընթացքին, ուզեց երկիրը չեզոքացնել իր այս հունէն: Իր այն ճառը, օրինակ, որով Հիթլէրէն կը պահանջէր երաշխաւորել երկտասնեակ մը պետութիւններու ամբողջականութիւնը, ոչ միայն միջնորդութեան կամ իրաւարարութեան սահմաններէն դուրս կ'ելլէր, այլեւ ամբողջովին կը ճշդէր դիրք մը, ինչպէս նաեւ կը գծագծէր ապագայ ընթացք մը՝ Միացեալ Նահանգներու կողմէ, ինչ որ աննախընթաց էր ու թերեւս անակնկալ՝ նոյնինքն Միացեալ Նահանգներուն համար եւս: Նախագահը, Հըլլի հետ, շարունակեց իր այդ քաղաքականհակումին հետեւիլ: Ու նոյնիսկ փորձեց Քոնկրէին որոշումը ձեռք ձգել՝ պատերազմի պարագային օժանդակութիւններ ընծայելու համար: Բայց, չյաջողեցաւ: Ապարդիւն անցաւ նաեւ իր երկրորդ փորձը: Կանխահաս քայլ մըն էր, բնականաբար, սակայն: Որովհետեւ, Միացեալ Նահանգներու նման երկիր մը, որ նախորդ պատերազմին մասնակցած էր հազիւ 1917ին, ու այն ալ՝ իր նաւերուն՝ գերման սուզանաւերու կողմէ ամբակոծումէն յետոյ, կը կարօտէր դէպքերու, որոնք պիտի գային հաստեցնել՝ իր մէջ՝ կռիւին կռուի նետուելու տրամադրութիւնը: Կասկած չկայ, որ Ռուզվէլթ իր այդ քայլերը առաւ կռիւը կանխելու մտահոգութեամբ: Հարկ էր զօրացնել Խաղաղութեան Ճակատը՝ կանխած ըլլալու համար յարձակումի կամ գրաւումի որ եւ է փորձ, որ, կ'ըսուի, կրնայ այլեւս ընդհանուր բռնկումի մը տանիլ:

Վ. ԻՇԽ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻ ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ վարչապետը խորհրդարանին մէջ խօսեցաւ իր այն ճառը, որու մասին գրեր էինք երէկ: Չէյմպըլէն շօշափեց երեք խնդիրներ, որոնք առաջին գծին վրայ կը գտնուին,— Մոսկուայի բանակցութիւնները, Տանցիկի կացութիւնն ու անգլեւճափոն յարաբերութիւնները:

Մոսկուայի կառավարութիւնը, ըստ վարչապետը, յայտնեց թէ աւելի նպատակայարմար պիտի ըլլար, յարաբերութեանց այս վիճակին մէջ, անմիջապէս սկսիլ զինուորական խորհրդակցութեանց: Ն. Վեհափառութեան ու Ֆրանսայի կառավարութիւնները համաձայն եղան այս տեսակէտին եւ անհրաժեշտ կարգադրութիւնները ըրին՝ անգլիացի եւ ֆրանսացի զինուորականներ ղրկելու համար Մոսկուա, անմիջապէս որ կարելի ըլլայ: Զինուորական խորհրդակցութեանց հետ պիտի շարունակուին քաղաքական բանակցութիւնները, վերջնական համաձայնութեան մը գալու համար: Բրիտանական պատուիրակութեան նախագահը պիտի ըլլայ ծովակալ մը, պատուիրակութեան մաս պիտի կազմեն նաեւ օդային մարաջախտ մը եւ զօրավար մը:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, ազատական Սինքլէր եւ աշխատաւորական Տալթըն քննադատեցին կառավարութեան քաղաքականութիւնը ու մասնաւորապէս չեչտեցին իրենց այն տպաւորութիւնը թէ Չէյմպըլէն այնքան վճռական ու կորովի չէ որքան արտաքին նախարար Հըլիֆաքսը՝ յարձակումներուն ընդդիմանալու տեսակէտով: Ու հարցուցին թէ կառավարութիւնը ի՞նչ ըրաւ, Մարտէն ասդին, խաղաղութեան ճակատ մը ստեղծելու համար: Վարչապետը որուն պատասխանը պաշտպանողական ճառ մըն էր, յիշեց սպառազինումի այն ճիգը զոր կառավարութիւնը ի գործ դրաւ: Ցետոյ, Լեհաստանի ու Թուրքիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնները, ինչպէս նաեւ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի տրուած երաշխաւորութիւնները: Չէյմպըլէն աւելի շատ ծանրացաւ, սակայն, Մոսկուայի բանակցութիւններուն վրայ: Ընդդիմադիր երկու պետերը մեղադրեցին կառավարութիւնը՝ իբրեւ պատասխանատու Խորհ. Միութեան հետ կատարուած բանակցութեանց երկարումին: Վարչապետը պատասխանեց թէ ինք միշտ խուսափեցաւ վիճաբանելէ, երբ զանազան առիթներով իրեն հարցումներ եղան, որովհետեւ ես շատ լաւ գիտեմ թէ ուրիշ երկիրներու մէջ կան մարդիկ, որոնք նախանձով կը հետեւին բանակցութեանց յառաջացումին եւ թէ չափազանց գոհ պիտի ըլլային, եթէ իրենց հայթայթուէին զէնքեր, զորս պիտի օգտագործէին՝ տարակարծութիւններ ստեղծելու համար մեր եւ Մոսկուայի միջեւ: Ես տրամադիր չեմ անոնց հայթայթելու այդ զէնքերը»: Աւելցուց, որ երեք կառավարութիւնները դեռ չեն կրցած գտնել գոհացուցիչ բացատրութիւն մը «անուղղակի յարձակումի»ի մասին, «որովհետեւ այդ անհամաձայնութիւնը ոչ ոքի համար գաղտնիք մը չէ»: Ցետոյ, վարչապետը յայտարարեց թէ բանակցութեանց երկարումը ունի «տեսակ մը աշխարհագրական պատճառ»: Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց պատասխաններն էին որ ժամանակ խլեցին, եւ ոչ թէ ռուս կառավարութեան: Մոլոթով իր կառավարութեան հետ կրնար խորհրդակցիլ ժամը ժամին, մինչդեռ ֆրանսական եւ անգլիական դեսպանները ստիպուած էին դիմել իրենց կառավարութիւններուն, որոնք, իրենց կարգին, իրարու հետ կը խորհրդակցէին՝ համաձայնութեան եզրեր գտնելու համար: Անգլեւճափոն զինակցութեան բանակցութիւնները խլեցին վեց ամիս: Անգլեւֆրանսականը, 1904ին, 9 ամիս: Անգլեւռուս համաձայնութիւնը, 1907ին, 15 ամիս: Իսկ Լոքարնօն պատրաստուեցաւ 8 ամիսէն: Անշուշտ կարելի էր ժամանակաւոր համաձայնութեան մը գալ ու ճշդել պայմանաժամ մը՝ որոշելու համար դաշինքի մը մանրամասնութիւնները, ինչպէս ըրինք Լեհաստանի եւ Թուրքիոյ հետ: Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները սիրով պիտի ուզէին հետեւիլ այս նախընթացին: Բայց, կառավարութիւնը չուզեց ստորագրել, նախընտրելով կնքել ամբողջական համաձայնութիւն մը:

Ճառին այն մասը որ կը վերաբերէր Թօքիոյի բանակցութիւններուն, կը ձգտէր պաշտպանել կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Չէյմպըլէն ժխտեց այն սխալ մեկնութիւնները, որ տրուեցան համաձայնութեան բանաձեւին՝ բանակցութեանց նախօրէին, «բանաձեւ մը, որ միայն իրողութիւնը կը պարզէ, որ քաղաքականութեան փոփոխում մը չի ճշդեր եւ ոչ ալ կը ճանչնայ Ճափոնի պատերազմիկի իրաւունքները, որ չի դաւաճաներ Չինաստանի մէջ բրիտանական իրաւունքներուն: Կառավարութիւնը Ծայր. Արեւելքի իր քաղաքականութիւնը պիտի չփոխէ՝ ուրիշ պետութեան մը պահանջին վրայ: Եթէ հակաբրիտանական գործունէութիւնը շարունակուի, անգլիական կառավարութիւնը խնդիրը պիտի նկատէ շատ լուրջ, ինչ որ բանակցութեանց յաջողութիւնը պիտի դարձնէ շատ դժուար՝ եթէ ոչ անկարելի: Անգլիոյ եւ Ամերիկայի ընդհանուր տեսակէտները նոյնն են, թէեւ երկու կառավարութիւնները միեւնոյն ձեւով չեն գործեր: Անգլիական կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Միացեալ Նահանգներու հետ գործակցութեան՝ ամէն տեղ, ուր որ կարելի է, եւ թէ Ուաշինկթընի կառավարութեան կը հաղորդէ իր բոլոր կարգադրութիւնները եւ որոշումները: «Պէտք է խոստովանիլ, որ կարելի չէ առանց մտահոգութեան դիտել կացութիւնը, մինչ սպառազինութիւնը կը շարունակուի ամէն կողմ: Դժուար է նախատեսել թէ այս հարցը ի՞նչպէս պիտի լուծուի, այնպէս մը որ պատերազմ չըլլայ: Կը խորհիմ որ եթէ մենք կարենայինք գոնէ դադրեցնել մամուլով եւ ուրիշ միջոցներով կատարուած թունաւոր քարոզչութիւնը, ու յաջողէինք բան մը ընել՝ ժողովուրդներու միջեւ վստահութիւնը վերահաստատելու համար, չէր մնար հարց մը, ըստ իս, զոր կարելի չըլլար լուծել՝ խաղաղ վիճաբանութեամբ: Նման յաջողութիւն մը անհաշուելի բարիքներ պիտի ընծայէր արար աշխարհի համար: Բայց, միւս կողմէ, եթէ պատերազմ ծագի, ով որ ալ ըլլայ յաղթողը, կասկած չկայ թէ յաղթականներն ու պարտեալները պիտի քաղեն մարդկային տառապանքներու ու թշուառութեանց զարհուրելի հունձք մը: Կը խորհիմ թէ այս հիմնական ճշմարտութիւնը սկսած է իշխել ժողովուրդներու եւ անոնց ղեկավարներուն մտածումներուն վրայ: Այս հաւատքին վրայ է որ ես կը հիմնեմ իմ այն յոյսս թէ մենք դեռ պիտի կարենանք գտնել միջոցը ներկայ մղձաւանջէն խոյս տալու, եւ անգամ մը եւս գտնելու մեզ խաղաղութեան լոյսին մէջ»:

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐՏԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՑԱՆԿ 11

Սիսակ Սիսլեան	100
Վահէ Տամլամեան	100
Ա. Լարաճեան	100
Ֆ. Կ. Խաչի Լիլայի մասնճ.	100
Գուրգէն Գարախանեան	100
Ստեփան Փանոսեան	100
Գէորգ Վարուժան Փանոսեան (իր գանձանակին դրամը)	20
Վարդգէս Քէօլէեան	50
Յովհաննէս Պիլէմճեան	50
Արամ Զագրեան	50
Ց. Թէրզեան	25
Փոքրիկն Սօսի Թէրզեան (իր գանձանակի դրամը)	10
Հայ ուսանող մը	20
Հայ ուսանող մը	5
Գումար՝	830
Նախորդ գումար՝	23,150
Ընդհ. գումար՝	23,980

Թուրքիոյ միջնորդ Մոսկուայի եւ Պուքրէշի միջեւ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Կարոլ թագաւորին ճամբորդութիւնը կամ Պոլսոյ ջուրերուն մէջ կենալը ուրիշ նպատակ չունի, բայց եթէ հասկնալ թէ Թուրքիա պիտի ուզէ՞ր ստանձնել միջնորդի դեր կատարել Մոսկուայի եւ Պուքրէշի միջեւ: Ու նոյն թերթերը կը կարծեն գիտնալ թէ Ըսմէթ Ինէօնիւ այդ դերն ստանձնած է արդէն, ու շնորհիւ իր բարեկամական յարաբերութիւններուն՝ Մոսկուայի հետ, պիտի յաջողի հարթել ամէն անհամաձայնութիւն որ գոյութիւն ունի Պուքրէշի եւ Մոսկուայի միջեւ, ինչ որ կարեւոր նպաստ մը պիտի ըլլայ խաղաղութեան ճակատին, մանաւանդ երբ յետոյ նոյն ձեւով բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծուին Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ:

Յարաբերութիւնները Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն «Թան»ի.— Այս վերջին օրերուն՝ որոշ բարելաւում մը կը նշմարուի Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ յարաբերութեանց մէջ, Սոֆիայի եւ Պուքրէշի թերթերը, մասնաւորաբար ռումանական մայրաքաղաքին թերթերը, դադրեցուցած են իրենց յարձակումները:

Երբ Ռումանիոյ գահաժառանգը, ցամաքի ճամբով մեկնելու համար իր հօրը՝ որ կը գտնուէր Պոլիս, անցաւ Սոֆիայէն, կայարանին մէջ ողջունուեցաւ իշխան Կիրիլի կողմէ,— եւ այս՝ անակնկալ ազդեցութիւն մը գործեց Պուքրէշի մէջ: Զրոյց կը շրջի Պուքրէշի մէջ թէ Կարոլ թագաւորը, արեւելեան Միջերկրականի մէջ կատարած իր պտոյտէն վերադարձին, տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Վառնայի մէջ, Պորիս թագաւորին հետ:

«Մաթէն»ի թղթակիցը, որ այս միջոցիս քննական պտոյտ մը կը կատարէ Տոպրուճայի մէջ, կը խօսի պուլկարեւռումանական յարաբերութեանց մասին եւ մասնաւորաբար կ'արծարծէ Տոպրուճայի հարցը:

Ըստ «Մաթէն»ի թղթակցին քաղած տեղեկութեանց, Տոպրուճայի բնակչութիւնը կը բաղկանայ Ռումէններէ (45 առ հարիւր), Պուլկարներէ (22,7 առ հարիւր), Թուրքերէ եւ Թաթարներէ (21,2 առ հարիւր), Ռուսերէ (3,4 առ հարիւր), Գերմաններէ (1,5 առ հարիւր): Պուլկարները աւելի խիտ են այս երկրամասին հարաւ-արեւելեան կողմը: Թուրքերը եւս հոծ զանգուած մը կը կազմեն տեղ տեղ, բայց փոքրամասնութեան պահանջ չեն դներ, ընդհակառակն Պուլկարները հողային պահանջ կը դնեն ոչ միայն հիմնուելով փոքրամասնութեանց իրաւունքին վրայ, այլ եւ պատճառաբանելով որ Տոպրուճան կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Պուլկարիոյ համար՝ ազգ. պաշտպանութեան տեսակէտով: Իսկ Պուքրէշ կը պնդէ թէ երկիրը պատմականօրէն կը պատկանի Ռումանիոյ եւ յիշատակարաններով, գերեզմաններով, բնակչութեան մեծամասնութեամբ կը կրէ ռումանական դրոշմ: Ահա թէ ինչո՞ւ, կը գրէ «Մաթէն»ի թղթակիցը, Պուքրէշի կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ Տոպրուճայի վէճ գոյութիւն չունի եւ այդ երկրամասին տիրանալու ամէն փորձ պիտի դիմաւորուի զէնքով:

Իրլանտացի ահաբեկիչները

Անգլիոյ մէջ, օրէ օր կը ծաւալի Իրլանտացի ահաբեկիչներուն գործունէութիւնը: Ահաբեկիչներուն պետը յաջողած է մտնել Անգլիա: Պերլինէն մեծ քանակութեամբ դրամ ղրկուած է Իրլանտացի ահաբեկիչներուն: Ծանօթ է, որ Գերմանիայէն անհնարին է դրամ դուրս հանել՝ առանց կառավարական արտօնութեան: Լոնտոնի մէջ կասկած չունին որ Պերլին կ'օժանդակէ Իրլանտացիներու հակապետական գործունէութեան: Սքօթլանտ Եարտը իր ամբողջ մեքենան շարժման մէջ է դրած՝ պայքարելու համար ահաբեկիչներուն դէմ, որոնք լըջօրէն խանգարած են երկրին անդորրութիւնը: Ոստիկանութիւնը, սակայն, չէ կրցած ճշդել թէ ինչ ձեւով Պերլին կրցած է դրամ ուղարկել Լոնտոն ու Տըպլին: Ամէն օր կը կատարուին նոր ձերբակալութիւններ: 30 ղեկավարներ ղրկուեցան Իրլանտա: ԻՍւ ցանկ են անցած նաեւ Իրլանտուհիներ, Անգլիական ոստիկանութիւնը կը վախնայ որ ահաբեկիչները ձեռք կ'առնեն փոխադարձ միջոցներ:

—— oo ——

ՀԻԹԼԷՐ այցելեց Սաարի շրջանը, քննելու համար Զիկֆրիտի ամրութիւնները: Բայց կ'ըսուի թէ այս այցելութիւնը հետեւանքն էր ամրութեանց վրայ աշխատող բանուորներու տրտունջներուն, իրենց տրուած անբաւական սնունդին պատճառով:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ եւ ֆրանսական զինուորական պատուիրակութիւնները կազմուած են արդէն,— Անգլիացիները այսօր պիտի գան Փարիզ, վերջին խորհրդակցութիւն մը կատարելէ ետքը մեկնելու համար Մոսկուա:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը նոր օրէնքով մը հակակշիռի եւ հսկողութեան տակ կ'առնէ ամէն օտարական որ կը բնակի Միացեալ Նահանգներու մէջ կամ կուգայ այցելութեան: Միւս կողմէ խստիւ պիտի հետապնդուին լրտեսական գործունէութիւնը, խռովարարական փորձերը եւ զինուորները անհնազանդութեան մղելու հրաւէրները:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Բ.

Այսպէս, ուրեմն,— Իտալիա 18րդ դարու վերջաւորութեան արդէն ճշդած էր, ինչպէս ըսինք նախորդ յօդուածով, իր պետական – քաղաքական ծրագիրը: Որով, «Մեր Ծով»ի բացատրութիւնը, զոր Մուսոլինի այսօր կը գործածէ, ուրիշ բան չէ, բայց եթէ այդ կիսադարեան ծրագրին բարձրաղաղակ արտայայտութիւնը :

1870էն առաջ, Իտալիա աննշան դեր մը ունէր ընդհանրապէս Մերձաւոր Արեւելքի ու մասնաւորապէս արեւելեան Միջերկրականի մէջ: Միջին Միջերկրականեան պետութիւն մըն էր : Աւելի նուազ, նոյնիսկ,— Ադրիականեան պետութիւն մը: Որովհետեւ, պետութեան մը համար բաւարար չէ որ եւ է ծովու ջուրերէն թրջուիլ՝ այդ ծովուն պետութիւնը կոչուելու համար, եթէ ինք տէրը չէ անոր՝ գոնէ համեմատական չափով մը :

1870ին, Իտալիան, այս չափանիշով Արեւելեան Միջերկրականեան պետութիւն չէր: Ան, մինչեւ նոյնիսկ 20րդ դարու սկիզբները, կ՚ընթանար անգլիական շաւիղով: Բայց, այդ թուականէն սկսած, Իտալիա ցոյց տուաւ յառաջդիմութիւններ՝ մասնաւորապէս նաւային եւ առեւտրական մարզին մէջ, Քրիսփիի ազդեցութեան ներքեւ: Ան, միանգամայն, ձեռնարկեց տնտեսական թափանցումներու : Պոլսոյ մէջ հիմնեց իտալական դրամատուն մը: Ինչպէս նաեւ՝ սկսաւ Թուրքիա ներմուծել իտալերէն լեզուն ու իտալական ազդեցութիւնը :

Բնականաբար, այս թափանցումը պիտի կատարուէր ի վնաս ուրիշի մը կամ ուրիշներու: Եւ մասնաւորապէս ի վնաս Ֆրանսայի: Յիշենք, որ, այդ շրջանին, Իտալիա մաս կը կազմէր եռեակ զինակցութեան: Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ մղուող ազդեցութեան այս պայքարին մէջ իր որոշ դերն ունեցաւ նաեւ Վատիկանը: Իտալիա կը մօտենար Վատիկանին: Իսկ Ֆրանսա կը հեռանար անկէ : Այնքան, որ Փարիզ, մեծ պատերազմի սկզբնաւորութեան, խզեց իր յարաբերութիւնները Վատիկանի հետ :

Իտալիա իր այդ պետական ծրագրին ամէնէն գործնական քայլերէն մին առաւ 1911ին, երբ յարձակեցաւ Տրիպոլսոյ վրայ: Այս յարձակումը որոշուած էր 1887ին, եւ տեղի ունեցաւ 24 տարի վերջ: Նախ Անգլիա հաւանեցաւ անոր, իբրեւ իր երբեմնի բարեկամը: Յետոյ Իտալիա մտաւ եռեակ զինակցութեան մէջ եւ առաւ Գերմանիոյ ու Աւստրիոյ հաւանութիւնը: Ֆրանսա իր համաձայնութիւնը տուաւ 1902ին, իսկ Ռուսիա՝ 1909ին միայն:

Այդ տարիներուն, մեծերը սկսեր էին տարածել իրենց տիրապետութիւնները: Ֆրանսա անցաւ Ֆաս: Աւստրիա կուլ տուաւ Պոսնան: Սպանիա՝ Լարաշը: Իսկ Գերմանիա՝ Ակատիրը ···

Իտալիա Տրիպոլսոյ (Լիպիա) տիրացաւ՝ օրինապէս՝ 1912 հոկտեմբեր 12ին, Ուշիի դաշնագրով :

Այս յարձակման ընթացքին, սակայն, Իտալիան գրաւեց Երկոտասան կղզիները: Ան առաջարկեց պարպել այդ կղզիները, եթէ Օսմ. կայսրութիւնը իր բոլոր զօրքերը հեռացնէ Լիպիայէն: Բայց, անոր տիրապետելէ վերջն ալ, Իտալիա շարունակեց տէրը մնալ Երկոտասան կղզիներուն :

Մինչ այդ, Իտալիա աւելի մօտեցած էր Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ : Ու նոյն այս Էմմանուէլ Թագաւորը, որուն կը վերագրուի ընդդիմութիւն մը՝ Մուսոլինի Հիթլէր գործակցութեան, 1913ին Քիլի մէջ տեսակցեցաւ Վիլհէլմ Բ.ին հետ, աւելի զօրացնելով Եռեակ զինակցութիւնը ···

Նախապատերազմեան Իտալիան դեռ բաւարարուած չէր: Որովհետեւ, ծրագիրը կիսով միայն գործադրուած էր: Կը մնար Փոքր Ասիան: Ու իտալական մամուլը սկսաւ բաներ մը ծամել՝ Անատոլիոյ մասին: Իսկ Հռոմ, պաշտօնապէս, Բ. Դրան առաջարկեց իրեն յանձնել Անթալիոյ նաւահանգիստը շինելու մենաշնորհը: Ան մէջտեղ դրաւ նաեւ ուրիշ ծրագիր մը,— երկաթուղի մը շինել Անթալիայէն Պուրտուր, զայն միացնելով Իզմիր — Այտըն — Էյիրտիր երկաթուղիին: Իսկ երկրորդ գիծ մը, դարձեալ Անթալիայէն, երկարելով մինչեւ Էրէյլի,— ուրկէ կ՚անցնի Պոլիս - Պաղտատ գիծը:

— Տուր ինծի այս մենաշնորհները, ու ես քեզի կը վերադարձնեմ Երկոտասան կղզիները,— կ՚ըսէր Իտալիա՝ Բ. Դրան :

Եւ, իբրեւ հիմնական առարկութիւն, առաջ կը քշէր այն փաստը թէ՝ «Տրիպոլսոյ գրաւման առեն Թուրք բանակը ընդդիմացած է եւ ինք բացառիկ ծախսերու ենթարկուած է» ···

Այդ շրջանին, սակայն, Պալքանները կ՚եռեւեփէին: Ցարական Ռուսիա, Աւստրիան, Անգլիա, Ֆրանսա ու Գերմանիա կը հետապնդէին շահեր ու ծրագիրներ՝ Պալքաններէն մինչեւ Պաղտատ: Մէջտեղ ելած էր նաեւ Վենիզելոս՝ իր պահանջներով, նոյն ջուրերուն վրայ ու պատմական նման իրաւունքներով՝ նոյն հողերու մասին ···

Քաղաքական այս հակամարտութեանց հետեւանքները ծանօթ են : Իտալիա եւ Յունաստան կը նայէին միեւնոյն ափունքին: Թէեւ, անոնք կռուի մտան՝ իբրեւ միեւնոյն ճակատին ուժերը: Բայց հազիւ Զինադադարը կնքուած, վերսկսաւ այդ պայքարը, որ, դիւանագիտական գետնի վրայ, շարունակուած էր, անշուշտ, պատերազմի ընթացքին եւս : Անգլիա, սակայն, որ, փաստօրէն Յունաստանի կողմն էր կեցած, Իտալիան եւս իր հետ ունենալու համար, հարկադրուած էր ստորագրելու Սէն Ժան տը Մորիէնի համաձայնութիւնը, որուն 5րդ յօդուածին B. հատուածը կը բնորոշէր «իտալական շահերու գօտի մը»— որ, Ալեքսանդրէթի ծոցէն սկսելով ու իր մէջն առնելով Գոնիան եւ Եգէական ծովուն եզերքը, կը հասնէր Իզմիրէն քիչ մը հարաւ, մինչեւ Սքալա — Նովա: Ուրեմն, շուրջ 200,000 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ հողամաս մը:

Պատերազմէն անմիջապէս վերջը, կ՚ըսէինք, վերսկսաւ պայքարը Իտալիոյ եւ Յունաստանի միջեւ: Լոյտ Ճորճ, զօրավիգ ըլլալով Վենիզելոսի, յունական բանակը քշեց Իզմիր, երբ Իտալիա Ատալիա էր արդէն: Նոյնիսկ մինչեւ Գոնիա ու Սքալա — Նովա պահակազօրքեր էր ղրկած: Ան շինած էր նաեւ, շատ արագ կերպով, ճամբայ մը, որ կը միանար երկաթուղիին ու ներքնամասին, հասնելով մինչեւ Աֆիոն Գարահիսար, ուր, իրենց կարգին, կ՚իջնէին հելլենական վաշտերը: Ծայրերը դպած էին, ուրեմն, իրարու ···

Ու մինչ յունական բանակը կը յառաջանար, Իտալիա, իր գրաւած այդ հողամասերը կը ծառայեցնէր, արդէն, քէմալական ուժերուն: Ատալիան, գրաւուած ըլլալով հանդերձ,— իբրեւ հետեւանք այն քաղաքականութեան որուն մանրամասնութիւնները տուինք մեր նախորդ յօդուածով,— կը դառնար «քէմալական միակ նաւահանգիստը»՝ Միջերկրականի վրայ: Ասիկա փոքրիկ օժանդակութիւն մը չէր, բնականաբար, Քէմալին: Որովհետեւ, Սեւ Ծովու ճամբան փակ էր տակաւին: Այսինքն, գոնէ Անգլիան սկսած չէր «Թազըխա քաչ, բաւուշամ բուդ» իր քաղաքականութեան՝ քէմալականներու եւ Յոյներու միջեւ ···:

Ատալիայէն էր որ քէմալական պատուիրակներ Եւրոպա կ՚երթեւեկէին: Ու նոյն ճամբով էր որ Էնկիւրի կը հասնէին ռազմանիւթ, հրացան, խորտընկեց, ինչպէս նաեւ հագուստեղէն: Այս բոլորը, գործ դրուած Մուսոլինիի նախորդներուն կողմէ, Իտալիոյ մրցակից ուժերը Փոքր Ասիայէն քշելու քաղաքականութեան հետեւանք էին:

Նոյն այդ քաղաքականութեան երկրորդ մասը սկսաւ Իտալիոյ կողմէ ինքնակամ լքումովը Գոնիայէն սկսած մինչեւ Ատալիոյ: Լքում մը, որ նպաստեց, անշուշտ, Իտալիոյ առաջին ձգտումին,— Յոյները, Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները հեռացնել այն գօտիէն զոր իրը կը նկատէր : Բայց, լքում մը, որ, իր այդ հետեւանքներովը մանաւանդ, բոլորովին ձեւափոխեց Մերձ. Արեւելքի գոյավիճակը, եւ ստեղծեց նոր Թուրքիա մը՝ իր «ազգային սահմաններով»:

Հռոմ, 1922 սեպտեմբեր 17ին Լոնտոնի կը հաղորդէր պաշտօնապէս թէ « ինք այլեւս չի մասնակցիր որ եւ է շարժումի որ պիտի ձեռնարկուի Թուրքիոյ դէմ»:

Անկէ վերջ եկաւ Լոզանը, ուրեմն: Ու նաեւ Մոնթրէօն: Ու հիմա՝ անգլ. եւ Թուրք զինակցութիւնը :

Մինչ այդ, սակայն, Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները մտած էին արդէն երրորդ փուլի մը մէջ :

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ

Երկարատեւ լռութենէ մը յետոյ, կրկին քանի մը տող՝ մեր գաղութին ընդհանուր կեանքէն: Թէեւ իրականին մէջ, չկան կարեւոր անցքեր :

Սկսելով, օրինակի համար, ազգային Կեդրոնական Վարչութենէն, պէտք է ըսեմ, որ կա՛յ ու չկայ: Մազլըմեան՝ հազար ու մէկ կտոր ըլլալէ վերջ, կրցաւ վերջապէս կեդրոնական վարչութիւն անունով կարկտան մարմին մը մէջտեղ բերել, փառասէր եւ աթոռամոլ Գալիպաքճեանի «վարչապետութեամբ»: Ի՞նչ կը բանի այս մարմինը, պիտի հարցուի: Ոչ ոք գիտէ: Որովհետեւ, ահա զետեղման գործը կը մնայ հոն, ուր որ էր: Այսինքն, տակաւին ոչ մէկ չքաւոր ընտանիքի տուն տրուած է պաշտօնապէս: Տուները շինուած են, եւ սակայն կը մնան անմարդաբնակ, որովհետեւ չեն կարգադրուած սեփականատիրութեան եւ այլ զանազան հարցեր:

Ինչ կը վերաբերի վարժարաններու եւ ոչ հելլէնահպատակ ուսուցիչներու խնդիրներուն, կը թուի թէ նըպաստաւոր կարգադրութեան մը յանգած են, շնորհիւ՝ ոչ թէ Մազլըմեանի՛ն կամ անոր վարչութեան, այլ ուղղակի ուսուցիչներուն, որոնք Թեսաղոնիկէէն սկսած մինչեւ Աթէնք, մէկ մարդու պէս լծուեցան գործի, օգտուելով զանազան ազդակներէ: Այնպէս որ, աթենահայ վարժարաններուն գոյութիւնը ապահովուած է գոնէ տարի մը եւս :

Մինչ այս մինչ այն, վարժարանները բոլորեցին տարի մը եւս: Եւ պէտք է արձանագրել — ի պատիւ ուսուցիչներու, որ 1938 - 1939ի դպրոցական տարեշրջանը տուաւ սպասուած արդիւնքը հայեցի դաստիարակութեան տեսակէտէն, հակառակ բազմաթիւ եւ բազմապիսի դժուարութիւններու: Ու եթէ չպակսին աշխատող եւ անշահախնդիր ձեռքեր, անպայման մեր վարժարանները տակաւին ի վիճակի պիտի ըլլան արդարացնելու իրենց գոյութիւնը: Ստիպողաբար անհրաժեշտ է, որ ըլլայ Բարեգործականը, ըլլայ Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչը, ու բոլոր նման կազմակերպութիւնները քիչ մը աւելի լայն բանան իրենց քսակները՝ բարելաւելու համար ուսուցիչներու նիւթական կացութիւնը — ալ անյետաձգելի պահանջք մը — ու նաեւ բաւարարելու համար վարժարաններու յաւելեալ վարկերը որոնք տեղական պայմաններու հետեւանք են:

Այս տարի ունեցանք երկու համերգներ: Առաջինը՝ երիտասարդ երաժշտագէտի մը ղեկավարութեամբ, երկրորդը՝ Պ. Կառվարենցի կողմէ, Հայ Միտքի Տան կազմակերպութեամբ: Երկուքն ալ անցան յաջողութեամբ, եւ հելլէն շրջանակներու մէջ ձգեցին լաւագոյն տպաւորութիւնը : Պ. Ց. Փափազեան իր խումբով երգեց նաեւ հելլէն ռատիօ կայանէն : Պ. Կառվարենցի խումբը պիտի երգէ Յուլիսի վերջերը:

Երիտասարդ գրող մը, Տիրան Ալեքսանեան, հրատարակեց գրադատական գիրք մը Զօպանեանի մասին : Իբրեւ փորձ միայն արժէք մը կը ներկայացնէ այս գիրքը:

Մեր գաղութին մէջ, այս տարի ունեցանք այլապէս շատ գովելի ձեռնարկ մը, որուն մասին մինչեւ այսօր ո եւ է բան չգրեցի, սպասելով, որ գործը բիւրեղանայ :

Խօսքը կը վերաբերի Գարակէօզեաններու ներկայացուցիչ այր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեաններու աշխատանքին:

Արդարեւ, Դաւիթեանները լուիկ մնջիկ գլուխ հանեցին երախտագիտութեան արժանի ձեռնարկ մը :

Գարակէօզեան բարերարներու ներկայացուցիչները ըլլալով, անոնք խորապէս ուսումնասիրելէ յետոյ մեր գաղութին կարիքներն ու անմիջական պահանջքները, ձեռք առին վարժարաններուն մէջ գտնուող աշակերտներէն անոնք, որոնք կը տառապէին աչքի հիւանդութեամբ: Միայն Ֆիքսէն է որ այս տարի գործի սկսան, եւ այս թաղին երեք վարժարաններէն —ազգային — կաթոլիկ եւ բողոքական — աւելի քան 400 երկսեռ աշակերտներ ենթարկուեցան կանոնաւոր դարմանումի (Թրախոմա):

Տէր եւ Տիկին Դաւիթեանները բացին մասնաւոր դարմանատուններ, վարձեցին յատուկ հելլէն ակնաբոյժներ, հիւանդապահուհիներ, ունեցան հայ քանի մը պաշտօնեաներ: Եւ պէտք է ըսել, որ շնորհիւ անկողմնակալութեան յաջողեցան գործը դնել հաստատուն եւ տեւական ճամբու մը մէջ:

Պէտք է արձանագրեմ նաեւ, որ Պ. Դաւիթեան հաստատեց ամառնային դասընթացք մըն ալ մինչ կէսօրեայ, աչքի ցաւոտները փրկելու համար փոշիներէն: Այս առթիւ ահա, Մազլըմեան եւ իր փոքրաւորը Կէօքճեան աղտոտ եւ ստոր պայքար մը բացին Դաւիթեաններուն դէմ, զիրենք որակելով «կարմիր – կապոյտ - նարնջագոյն Կ. Խաչեաններ», այս պայքարէն սակայն Դաւիթեանները դուրս եկան պարկեշտ մարդու կեցուածքով, եւ արժանացան մեր գաղութին երախտագիտութեան :

Մեր կողմէ ըսելիք ո եւ է բան չունինք, միայն այն, որ Դաւիթեանները պէտք է շարունակեն իրենց ազգանուէր գործունէութիւնը, անհրաժեշտ ցուցմունքները ընելով Գարակէօզեան բարերարներուն մօտ :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԵՐԵԼԻ ՉԷ՛...

Ու նորէն գաղթ, նորէն խուճապ ···
Տէ՛ր, մինչեւ ե՞րբ ···:

×

Այս անգամ, սակայն, պէտք չէ որ մեր ժամանակը վատնենք «քաղաքակիրթ»ները ··· այպանելով:

Տկարներու իրաւունքին պաշտպանութեան համար կրկէս իջնողներու վճիռը շատոնց մենք արձակած ենք արդէն ···:

Մուսա–Տաղի հայրենակիցները իրենց գոյութիւնը հերոսաբար պաշտպանելէ յետոյ, տարիներ վերջ, անգամ մըն ալ կը լքուին իրենց դահիճներուն ···:

Հէ՛, բախտակիցներ, գիտէ՞ք թէ մեր գործը ··· Թուրքին հետ է:

«Ո՛վ Հայաստան
Ջուրըդ սիրուն
Քարըդ սիրուն
Դուն սիրո՛ւն»:

×

Մեզի, աւելի բախտաւորներուս համար պէտք կա՞յ վայրերան կոչերու :

Ֆրանսա թէ Պալքաններ ապաստանած իւրաքանչիւր հայրենակից, տարէց թէ երիտասարդ, անցած չե՞նք աքսորի, թալանի, արիւնի ճամբաներէն:

Ջարդարարներու առջեւէն խուճապով փախուստ տուող, ամէն ինչ լըքելով մորթի փրկութեան սիրոյն հեռացող հայ աքսորականին արձակած կոչը անկարելի է որ չթափանցէ պատառ մը հացը հանդիստ ուտող հայ անհատի մը սրտէն ներս:

Թող իւրաքանչիւր հայրենակից վերյիշէ պահ մը իր կեանքը 1915–1922 թուականներու:

Բրդուճ մը չոր հաց, տաքուկ քուրջի մը կտորը՝ կեանքեր են փրկած : Գիտենք:

Ու այսօր, Սանճաքի հայրենակիցներուն օգնութեան կոչին պարտաւոր է իւրաքանչիւր հայրենակից, գործազուրկ, աշխատաւոր թէ բարեկեցիկ— մեծ աղաներ ալ ըսենք— պատասխանել, առանց վէճի, ձեւակերպութեան, եւ շատ արագ մանաւանդ:

Բարեգործականը խոշոր տառերով քանի մը անգլիակա՞ն կ՚արձանագրէ: Ու կը ղրկէ ուրիշներուն տուա՞ծը թէ իր սնտուկէն:

Թող խեղճուկնա՛ն: Տնտնա՛ն:

Հոգս: Կենդանի են սակայն զաւակները իմ ազգիւ ցեղիս:

Մեր ժողովուրդը գիտցած է, ու գիտէ դեռ— պատմութիւնը վկայ— հրաշքներ գործել: Եւ այս անգամ ալ՝ անիկա իր վտանգուած եղբայրներուն օգնութեան համար պիտի ընէ իր կարելին:

Պէտք չունինք ճառերու եւ ժողովներու: Պէտք չունինք դուռ չարժող կոչերու: Մենք շատ լաւ կը հասկնանք աքսորի լեզուն:

Պէտք է տալ, տալ քիչ թէ շատ:

Պէտք է անգամ մըն ալ հայ ազգը աշխարհի երեսին պոռայ երկրագունդի վրայ իր ապրելու, գոյութեան իրաւունքը ···:

Կը սիրենք ըսել թէ՝ 70,000 գաղութ ունինք Ֆրանսայի մէջ: Թող մարդ գլուխ ··· 2 ֆրանք արձանագրուի: Բայց շո՛ւտ:

×

Հապա անթիւ հայրենակցականնե՞րը:

Անոնց մօտ քնացող դրամներու մասին առիթը ունեցած էի քանի մը բառ ըսելու, սիրելի Վահէ:

Մարսէյլէն ուրիշ գրող մը նորէն կ՚արծարծէ այդ խնդիրը:

Ինչո՞ւ եւ որո՞ւ կը սպասեն լուծուած թէ գործօն հայրենակցականները իրենց «իրերօգնութեան» հիմնական նպատակը արժեցնելու համար:

Զէնկիլէրի հայրենակցականը— եթէ չեմ սխալիր — 15,000 ֆրանքի մօտ դրամ մը ունի անհատի մը քով:

Ուրիշ միութիւններ իրենց դրամները ցանած են այլ ու այլ դրամատուններ:

Օր մը պիտի չկորսուի՞ն արդեօք այդ դրամները:

Երբ ժամանակը ճզմէ, տարփակցնէ իրենց գոյութիւնը քաշկռտող «ութիւն»ները, ո՞ւր պիտի երթան արդեօք այդ դրամները:

Եթէ դեռ ուշանանք, հետզհետէ ծագող դժուարութիւններով, պիտի կրնա՞նք տէր դառնալ անհատներու թէ դրամատուններու մօտ ձգուած խնայողութիւններուն :

Ազգապահպանումի համար սանթիմներով հաւաքուած այդ դրամները Մուսա–Տաղի գաղթականներուն ղրկելը հայրենակցականներուն համար ամէնէն գնահատելի եւ տրամաբանական ձեռնարկը պիտի ըլլա՞յ արդեօք:

Ոչ մէկ անգամ ասոր հակառակը պիտի չկրնար պնդել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (126)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ահա՛ ես հեռանում եմ, շարունակեց նա աւելի նուազ ձայնով.— շուտով պիտի խորասուզուեմ անյայտութեան ծովի մէջ··· ձեզ է մնում կեանքը իւր չարիքներով եւ հրապոյրներով··· աշխատեցէք վայելել նրան իմաստնաբար եւ չնմանիլ ինձ, չվատնել այն անօգուտ···: Քեզ եմ թողնում իմ գահը, սիրեցեալ Աբաս, քեզ եմ թողնում եւ Հայրենիքը ցաւերով ծանրաբեռնուած··· Ժառանգիր առաջինը եւ խնամող եղիր վերջնոյն··· Դու բաղդաւոր ես ընտանեաց մէջ, բաղդաւոր կը լինես եւ թագաւորութեանդ մէջ··· զի ով օրինաւոր հայր է որդւոց, նա կը լինի եւ օրինաւոր հայր իւր հպատակաց···:

— Իսկ քեզ, իմ տարաբաղդ թագուհի, թողնում եմ միայն վիշտ, հեծութիւն եւ դառն յիշատակներ··· : Կը ցանկայի որ մոռանայիր ինձ. չյիշէիր իմ անունն ու գործերը··· բայց աւա՜ղ, այդ անհնարին է քեզ··· գոնէ չանիծէիր ինձ, չանիծէիր քո թշուառ ամուսնուն ու թագաւորին··· զի գեհենում կրկնապատիկ պիտի տանջուիմ, եթէ քո անէծքը հասանէ Յաւիտենականի աթոռին:

Մէկ երկու օրից թագաւորը վախճանուեց: Արքայի բժիշկը հաստատում էր թէ՝ նա մեռաւ իւր հին վէրքի ցաւից: Այդպէս էլ հաւատում էր ժողովուրդը: Բայց Արքունիքում պնդում էին, թէ նրա վախճանն արագացրեց Ասպրամ իշխանուհու ինքնասպանութիւնը: Թշուառ թագաւորը չէր կարողացել տանել խղճի անողոք խայթերին. մեռած զոհի ոգին եւ կենդանի թագուհու արտասուքը հալածում էին նրան անվերջ եւ ահա՛ նա որոշեց մեռնել·· Բայց ոչ ոք չիմացաւ, թէ ո՞ր հրեշտակի ձեռքը մահ բերաւ նրան···:

Զ.

ՀԻՆ ԹՇՆԱՄԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Արքայի մահուան լուրը արագութեամբ տարածուեց ամէն տեղ: Հայոց իշխաններն ու նախարարազունները, իւրաքանչիւրը իւր պահնորդ գնդով, փութացին Երազգաւորս՝ ներկայ լինելու թագաւորի յուղարկաւորութեան:

Այստեղ էին Բագարանի Տէր Աշոտ Բռնաւորը, Վասպուրականի արքայորդին՝ Աշոտ Դերենիկը, Տուրուբերանի իշխանը, Աղձնեաց Տէրը, Մոկաց նահապետը, Սիւնեաց իշխանը, Աղուանից Սեպուհը, Գարդմանայ Տէր Դաւիթը եւ ուրիշ շատ մանր իշխաններ ու կողմնապետներ: Ներկայ չէր միայն Վահրամ Սեպուհը, որովհետեւ նա հսկում էր հիւսիսային նահանգներին:

Վասպուրականի արքայորդու հետ միասին եկել էր նաեւ Թէոդորոս կաթողիկոսը (Այդ ժամանակ Ստեփաննոսը վախճանուած լինելով՝ նրա տեղ Աղթամարում նստում էր վերջինս):

Թագաւորի մարմինը, որ պէտք է ամփոփէին Բագրատունեաց պայազատների քնարանում, այն է՝ Բագարանում, դուրս բերին Երազգաւորսից հանդիսաւոր շքեղութեամբ: Արքայական դագաղը, որ շինուած էր անփուտ փայտից, զարդարել էին ոսկով ու արծաթով: Նա դրուած էր ոսկեզօծ պատգարակի վրայ, որ կրում էին հինգ վեց սպիտակ ջորիներ: Դիակիրը ծածկուած էր ոսկեճամուկ դիպակներով եւ ոսկեթել վառերով, որոնք արեւի առաջ փայլում էին ինչպէս մի ոսկեղէն զանգուած: Դագաղի առաջից գնում էր կաթողիկոսը՝ շրջապատուած գահերէց եպիսկոպոսներով, վարդապետներով եւ երգեցիկ քահանաների եւ դպրաց խմբերով: Դագաղին հետեւում էին՝ արքայեղբայր Աբասը, նստած սեւասքող նժոյգի վրայ եւ շրջապատուած դրանիկներով: Ապա Սահականոյշ թագուհին եւ Գուրգէնդուխտ Տիկինը, նստած սգազարդ պատգարակի մէջ եւ շրջապատուած պալատական տիկնանց եւ իշխանուհիների խմբով: Սրանց հետեւում էին Աշոտ Բռնաւորը, Աշոտ Դերենիկը եւ միւս իշխանները՝ աւագութեան կարգով: Ապա լացող գուսանների խումբը եւ շեփորաւոր երաժիշտները:

Դրանցից յետոյ բերում էին արքայական ոսկեպատ նժոյգները՝ ծածկուած սգաւոր շղարշներով: Ամէնից վերջը գալիս էին արքայական զօրախմբերը, որոնք էին՝ Արարատեան, Դրանիկ եւ Սեպուհ կոչուած գնդերը, Բասէնեան վաշտը, Ոստանիկների խումբը, Ազատաց գումարտակը, Վանանդացւոց հեծելազօրը եւ ուրիշ ազատախումբ վաշտեր, որոնց բոլորին գլուխն էին անցած Մարզպետունի Գէորգ իշխանը եւ իւր որդին՝ Գոռը: Աբասն այս պաշտօնը յանձնել էր նրանց իբրեւ պետութեան միակ հաւատարիմներին. ըստ որում Արքայի մահուան ժամանակ աւելի կարիք կար զօրքը զգուշութեամբ կառավարելու:

Զօրքին հետեւում էր ժողովրդական ահագին բազմութիւն, որ գնալով ստուարանում էր, որովհետեւ ճանապարհի վրայ գտնուող աւաններից ու գիւղերից հետզհետէ ելնում եւ խառնւում էին նրանց ուրիշ շատ խմբեր: Այսպիսով յուղարկաւորութեան թափօրը հասաւ Բագարան՝ մի քանի հազար հոգուց կազմուած բազմութեան ուղեկցութեամբ:

Արքայի մարմինն ամփոփեցին Տապանատան Ս. Կաթողիկէ կոչուած եկեղեցում ուր նրանից առաջ ամփոփուած էին իւր նահատակ հայր Սմբատը եւ նահատակ եղբայր Մուշեղը:

Թագաւորի գերեզմանի վրայ մեծ կոծ արաւ թագուհին՝ իւր հետեւորդ տիկնանց եւ գուսանական խմբի մասնակցութեամբ: Սրտագին լացին նրա վրայ նաեւ Աբաս եղբայրը եւ միւս արքայազունք:

Բայց աւելի դառնապէս արտասուեց Գէորգ Մարզպետունին, որ մանկութիւնից ի վեր նրա մտերիմն էր եղած. ապրել ու գործել էր միասին, մանկութեան օրերում՝ իբրեւ խաղընկեր, պատանեկութեան միջոցին՝ իբրեւ մարզակից, երիտասարդ ժամանակ՝ իբրեւ համհարզ եւ հօր գահը ժառանգելուց յետ՝ իբրեւ միակ հաւատարիմ զինակից: Երկար տարիներ նա աջակցել էր նրան, պատերազմել էր նրա հետ միասին, յաղթել եւ յաղթուել միասին, մասնակցել նրա ուրախութեան ու տրտմութեան, ծիծաղել եւ լացել նրա հետ···

(Շար.)

Հայաստանի՞ համար էր հաւաքուած։

Հայրենակից, հոգիդ սիրեմ։ Հայաստանը՝ մեծ թէ փոքր, զօրաւոր թէ տկար, պետութիւն մըն է վերջապէս։ Անոր պաշտպանութիւնը վայելող հայրենակիցը պէտք չունի քու...օգնութեանդ։

Օգնէ անոր՝ որ սարսափահար կը թափառի երկրէ երկիր՝ ի գին իր մորթին փրկութեան։

Փրկա՞ծ ես մորթդ դուն, մի՛ քաշուիր պղպջակէ կեղեւիդ մէջ։

Զանա՞նք թէ տնաքանդ փոթորիկներ կը փչեն...։ Կրնան օր մըն ալ աշխարհի ուրիշ մէկ անկիւնը նետուած հայրենակիցներ՝ քու ճիչերդ իմանալ։

Ականջ պիտի խփէի՞ն անոնք։

Ո՛չ, ո՛չ, «Հայկազնեանց» արժանի չէ ատիկա...։

Տո՛ւր հայրենակից։ Տո՛ւր, տուր, տուր։

Այս անգամ ալ դատապարտելի չես դուն՝ եթէ քչիկ մը ուշացար։

Ոչ, ներելի չէ անտարբեր մնալ։ Չվրդովուիլ։ Չցնցուիլ ու չցնցել։

Նորէն Յառաջն էր որ պարզեց օգնութեան դրօշը։

Օտարը օգնութի՞ւն կը դրկէ։

Բարի՛, շատ բարի։

Նիր Իսթ Ռիլիֆի ներքին ծալքերէն «բանիր» մը գտնենք մենք...։

Զբրքենք։

Օտարը՝ օտար է, բարեկամ։

Մենք նախ մեր ուժերով, մեր համեստ միջոցներով արագօրէն ցոյց տանք թէ լուսաւորուած ենք անցեալի տխուր պատմութեան փորձառութենէն...։

Հայկորդիները մէջտեղ իյնան նորէն։

Ազգը վեր է եւ վեր մնայ թող իր մամուլով, հեւացող զանազան «ու-թիւն»ներէն։

Եւ անխուսափելի է յաջողութիւնը։

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

Մարզիկ Գէորգ Մանուկեանի յաջողութիւնը

Ինչպէս «Յառաջ»ի մէջ ներկայացուցած էինք, Պէյրութի Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներէն Պ. Գէորգ Մանուկեան, Յուլիս 23ին, La Touquet Paris Plageի մէջ, Լիբանանի անունով, մասնակցեցաւ մարմնական գեղեցկութեան Միջազգային երրորդ մրցման, ուր փայլուն յաջողութիւն մը արձանագրեց, հազարաւոր մարզիկներու մէջէն դատուած միջազգային ընտրանի մրցորդներու կողքին։

Ընդհանուր դասակարգութեան մէջ, մեր հայրենակիցը երրորդ հանդիսացաւ, որ թէեւ ինքնին պատուաբեր յաջողութիւն մըն է, սակայն իր արդարացի վարձատրութիւնը չէ։ Ինք շատ դիւրաւ պիտի կրնար յաղթանակը տանիլ, եթէ կարենար իր ֆիզիքական յատկութիւնները արժեւորել ինչպէս իրմէ առաջ դասուող մրցորդները։ Արդարեւ, բոլոր իր մրցակիցներուն մէջ, ոչ ոք այնքան կատարեալ, ներդաշնակ ու գեղեցիկ ընդերային համաչափ կազմ մը կը ներկայացնէր, որքան ինք։

Նախընթաց օր, Յուլիս 22ին տեղի ունեցաւ մրցումը։ Օտար երկիրներէն ներկայացուցիչներ ունէին Լիբանան (Մանուկեան), Քանատա, Անգլիա, Գերմանիա, Իտալիա, Զուիցերիա, Լեհաստան, Սպանիա եւն. Թուով ընդամէնը 25 հոգի։ Դատական մարմինը կազմուած էր ֆիզիքական դաստիարակութեան նուիրուած ֆրանսացի ու անգլիացի հեղինակաւոր անձերէ, որոնց մէջ մեր համակրելի բարեկամը Փրոֆ. Տէպօնէ։ Ներկայացուցիչներ ունէին նաեւ պատերազմական ու հանրային կրթութեան նախարարութիւնները, «Le Journal», «L'Auto», «La Culture Physique» եւ անգլիերէն Health and Strangth թերթերը։

Իրենց պղնձեայ ու խղոտած մարմիններով, վերջնական մրցման մասնակցող մարզիկները, զօրաւոր լուսարձակներու շողշողուն ճառագայթներուն տակ, նախ հաւաքաբար ու ապա անհատաբար եկան բեմին վրայ իրենց մարմնին առնական ամբողջ գեղեցկութիւնն ու հրապոյրը ցուցադրել։ Իւրաքանչիւրը կը ստանար իր արժանիքին համապատասխան ծափահարութիւն։ Երբ կարգը Մանուկեանի եկաւ, կարելի է ըսել թէ իր առած շնորհալի ու բարեձեւ գեղեցկագիտական (plastique) զանազան շարժումներն ու կեցուածքը ամէնէն աւելի աչքառու ու տպաւորիչը եղան։

Իր ամէն մէկ ինքնատիպ դիրքերը, երբ փոխն ի փոխ իր մարմնին այս կամ այն ընդերային մասերը զմայլելի կերպով կըզարգանային, հանդիսականներու հիացման ու զմայլանքին կ'արժանանային։ Բուռն ու երկարատեւ ծափահարութիւն մը ծայր տուաւ, որուն ոչ մէկ մրցորդ կրցաւ արժանանալ։ Հայ մարզիկը իր շարժուձեւերը աւարտեց ու մեկնեցաւ, եւ սակայն որոտընդոստ ծափահարութիւնները կը շարունակուէին տակաւին։ Ամէն կողմէ «Մանուկեա՛ն, Մանուկեան» կ'աղաղակէին։ Իր յաղթանակը ակներեւ էր։

Իրաւ ալ, ընտրութեան գործողութենէն վերջ, ֆինալիստ տասը հոգիին անուանակոչութեան ատեն, ինքն էր որ առաջին անգամ կը յիշատակուէր։

Եւ սակայն, այս տասը մարզիկները վերջին անգամ մըն ալ հրաւիրուեցան ներկայանալ դատական մարմնին ու հանրութեան։ Իւրաքանչիւրը կրկին եկաւ ցուցադրելու իր մարմնին շնորհները, զանազան արձանային դիրքերով։

Վերջին ներկայացողն է Մանուկեան։ Իրեն համար գերագոյն ցուցադրութեան պահն է։ Եւ սակայն, հակառակ մեր ակնկալութեան, հայ մարզիկը փոխանակ իր ամէնէն տպաւորիչ եւ ինքնատիպ դիրքերը առնելու, որոնցմէ անսպառ տեսակներ ունի, ու փոխանակ իր մարգարտաշար սպիտակ ատամներու ցուցադրութեամբ ժպտադէմ ներկայանալու, ինչպէս ըրած էր առաջին երեւումին ատեն, եկաւ բեմին վրայ կանգնելու խոժոռադէմ, վարանոտ եւ առանց ոեւէ ընդերային պրկումի կամ մարզական շարժուձեւի։ Շատ բնական է որ հազիւ տարտամ ծափահարութիւն մը ստանայ այս անգամ հանդիսականներէն։ Դատական մարմինն ալ անկասկած ազդուած պէտք է ըլլայ այս երեւոյթէն։ Եւ հակառակ նախօրօք կազմուած կարծիքին, Մանուկեանը դասուեցաւ երրորդ, առաջին Անգլիացիէ մը եւ երկրորդ Ֆրանսացիէ մը վերջ։

Որքան ալ մեր մատնանշած այս երեւոյթը ըլլայ գլխաւոր պատճառը, Մանուկեանի երրորդ դասուելուն, առավ մէկտեղ իր համակիր հանդիսականները չզղջացան զինքը լաւագոյն կազմի տէր մարզիկը նկատելու ու դասակարգութեան յայտարարութենէն վերջ սկսան բացագանչել՝ «Մանուկեան, յաջորդ տարի»։

Նկատի առնելով այս եզրակացութիւնը, կարելի է յիշեցնել որ հասարակութեան ներկայանալու վարժութիւնը, ամբոխին վրայ ազդելու եւ անոր համակրանքը շահելու յատկութիւնը առանձին ու գլխաւոր արժանիք մը կը կազմէ որ մեծ դեր կը խաղայ նման պարագաներու մէջ։ Մեր հայրենակիցը զուրկ այդ փորձառութենէն, չկրցաւ օժանդակ առնել զանոնք իր ֆիզիքական ամբողջ գեղեցկութիւնը արժեւորելու համար։ Այլապէս կը կրնեմ, իր առաջնութիւնը անխուսափելի էր։

Մանուկեան իրաւամբ սրտնեղած էր ու չկրցաւ թաքցնել իր դժգոհանքը, ինչ որ ճիշդ չէ։ Մարզիկը ասպետական ոգի պէտք է ցոյց տայ միշտ։ Անգլիացի յաղթականը չորրորդ անգամ ըլլալով այս մրցման կը մասնակցի եւ սակայն միշտ գոհունակութեամբ ընդունած է նախընթաց տարիներու նուազ պատուաբեր վճիռները։ Նոյնպէս եւ մասնակցող միւս մարզիկներէն շատեր։

Ի հարկէ մեր հայրենակիցին պարագան նոյնը չէ։ Մեծ զոհողութիւններով եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ու Լիբանանեան կառավարութեան օժանդակութեամբ հեռաւոր երկրէ մը կուգար իր մեծագոյն ցանկութիւնն ու միաժամանակ իրաւունքն էր յաղթանակի դափնին խլելով վերադառնալ, ինչ որ իրեն աջակցութիւն ընծայող մարմիններուն եւ անհատներուն երախտագիտական հատուցում մը պիտի կազմէր։

Միւս կողմէ, առաջին անգամ նման միջազգային մրցման մը մասնակցելու պարագան նկատի առնելով, երրորդ հանդիսանալը յաջողութիւն մը պէտք է համարել ու Պէյրութի Հ. Մ. Ը. Մ.ին եւ իր հայրենակիցներուն կը մնայ ճշմարիտ յաղթականի մը նման ընդունիլ զինքը, եւ, եթէ կարելի է, հնարաւորութիւն ստեղծել յառաջիկայ տարի կրկին իր մասնակցութիւնը ապահովելու։ Օգտուելով իր առաջին փորձառութիւններէն ու Փրոֆ. Տէպօնէի թելադրութիւններէն, կարելի է յուսալ որ փոխ վրէժի լաւագոյն պատեհութիւն մը պիտի ըլլայ իրեն համար։

Զայնակցելով ուրեմն իր ֆրանսացի համակիրներուն, մաղթենք որ Մանուկեան գալ տարի կրկին մեր մէջ ըլլայ,

Գ. Ծ.

«Մնաս բարով, օճախ»...

Ու կարաւանը կրկին ճամբայ ելաւ, դառնութեան խօսքերու տարափով մը՝ անոնց դէմ որոնք այս օրերուն հասցուցին։...

Եղաւ, ինչ որ պիտի ըլլար...։ Ի՞նչ չէր սպասուեր այս քաղաքակիրթ Եւրոպայէն, որուն համար միակ սրբութիւնը շահն է։

Ժողովուրդ մը խլել իր լեռներէն ու բոյներէն՝ կը նշանակէ կիսովին մահ։ Եւ ան ուր որ փոխադրուի, այլեւս չունենար այն կորովն ու ուժը, մխիթարութիւնն եւ սէրը որով փարած էր իր հայրենի տուներուն, երդիքներուն, ըլլան անոնք անշուք եւ համեստ, խոպան եւ վայրի։

Ու անոնք եկան հիմա Մուսայի այդ նուիրական լեռներէն՝ արցունքը չորցած իրենց աչքերուն։

Մեծ գաղթին, աքսորի տարին չէին մոռցած, սարսափի, ահուդողի օրերը դեռ լաւ կը յիշեն, ի՞նչ տարբերութիւն ունէր այս վերջինը անոնցմէ։ Ահա կրկին կը ձգէին իրենց հողն ու արտեր, դաշտ ու ոչխար, խաղողն ու այգին եւ կ'ըլլան թափառական...

Ո՞ր Հայուն սիրտը պիտի չճմլուէր կամ անտարբեր պիտի մնար այս նորօրինակ զուլումին առջեւ....

Ո՞վ է գրեր Հայու ճակատագիրն այսպէս դառն, որ կայք մը չունենայ հաստատ իր ոտքին տակ եւ երկրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք շրջի, իր գոյութիւնը կապուած այլոց քմահաճոյքին ու քաղաքական դէպքերին։

Ողբերգութիւն է կատարեալ որ կը կատարուի փոքր ազգերու գլխուն, որոնց ամէնէն հալածեալը եւ անպաշտպանը նորէն հայութիւնն է։

Ի՞նչ կ'արժեն հառաչանք ու աղաչանք, դիմում ու խնդրանք, երբ իրաւունք եւ արդարութիւն սուրին ծայրն են եւ ուժովն է որ կը յաղթէ..

Ափսո՜ս, ըլլալ Հայաստանի կառավարութիւն եւ խամաճիկի դեր կատարել։ Այդ չէ Սփիւռքի հայութեան պահանջը, ինչպէս եւ Հայաստանի ժողովրդեան փափաքը՝ իր արտասահմանի ազգակիցներուն համար։

Բայց, իրերու այս անել վիճակին մէջ, ո՞վ տէր ու տիրական պիտի կանգնի թշուառ ժողովուրդի մը ցաւերուն, կը տոչորի իր հողերուն ու ջուրերուն կարօտովը, որ չիգիտեր ո՞ր քարին տակ ապաստանի։ Ո՞վ պիտի խորհի առաջքը առնել մնացեալ հայութեան մատաղ սերունդի ձուլումի ահաւոր վտանգին, որ ցցուած է իրենց տան սեմին ...

Սառն իրականութիւնը կ'ըսէ թէ մենք մեզի հաշիւ պիտի տանք, մենք մեզի պիտի խորհինք, միայն մենք մեզի պիտի պաշտպանենք, քանի չկայ ուրիշը, եւ ուրիշէն եկած խերը կեղծ է, խարդախ է ու խաբուսիկ..։

— «Մնաս բարով, օճախ», ի՜նչ նեն Մուսատաղցիք, քառասուն օրերու ցաւով ու դառնութեամբ կ'արտասահերոսամարտիկները, որ այնքան կորով ու քաջութիւն ցոյց տուին ատենին թշնամիի անարդ թակարդին։

Բայց, ափսոս որ այժմ այդ ինքնապաշտպանութիւնն ալ կը զլանան իրեն։

Ու այսպէս հին, նահապետական օճախներ է որ կը քանդուին, տուներ կը փլչին, դարաւոր վայրեր կը լքուին կ'ամայանան ի հաճոյս Մոնկոլեան ցեղին ....

Սակայն, թող չչուարի հայութիւնն այս աղէտին առջեւ ալ։ Դժուար է տանիլ հարուածը ու վէրքերը ծանր, մանաւանդ անոնց համար որ ուղղակի ենթակայ են անոնց, բայց մխիթարուելով իրենց ազգակիցներուն աջակցութենէն թող անցընեն այս դառնութեան բաժակն ալ։ Ինչ փոթորիկներէ ու ալեկոծութիւններէ է անցեր այս քամրախտ ժողովուրդը։

Կը շինենք նաեւ իրենց տուները՝ իրենց նոր բոյներուն մէջ, ու կը բանանք դպրոցներ իրենց զաւակաց համար։ Միայն թէ իրենց կորովն ու քաջութիւնը չպակսին ու կարենան աշխարհի երեսին պոռալ թէ «Մենք կանք ու կը մնանք»։

ՄԷՆ - ՍԷ

ԽԱՐԻՋ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Դպրոցասէրի ամավերջի դաշտահանդէսը

15 ՄՈՒՍԱ ՏԱՂՑԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐ ԿՈՐԴԵԳՐՈՒԻՆ

ՌԷՆՍԻ, (Յառաջ).— Դպրոցասէրի ամավերջի դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի։ Հակառակ աննպաստ օդին հազարի մօտ բազմութիւն մը ներկայ էր։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյեզ»ով եւ Դպրոցասէրի քայլերգով։ Յետոյ տեղի ունեցաւ վիճակացոյցերու եւ մրցանակներու բաշխում։ Նախկին սանուհիներէն Օր. Նազենի Միքայէլեան կարդաց դպրոցի տեղեկագիրը, որ կարգ մը նոր որոշումներ եւս կը հաղորդէր։ Տեղեկագրէն կը պարզուի նաեւ որ Օր. Արաքսի Մելոյեան յաջող կերպով աւարտած է cours commercialի ընթացքը՝ brevet ստանալով։

Տեղեկագրի ընթերցումէն վերջ ըսկսաւ գեղարուեստական բաժինը Պ. Գմբէթեանի կողմէ։ Փոքրիկները ներկայացուցին երգախառն ու գեղեցիկ փիէս մը, գրուած յատկապէս այս հանդէսին համար, հաստատութեան ուսուցչուհիներէն Օր. Թագուհի Աճէմեանի կողմէ, որ ամբողջ հանդէսի պատրաստութեան գործին մէջ մեծ դեր ու աշխատանք ունեցած է։ Փիէսը, ներկայացուած շատ յաջող կերպով, ծափեր խլեց ու մասնաւորապէս գնահատուեցան «չիք պարոնները», Տ. Կարիպեանի, Մ. Առաքելեանի, Ա. Քէչիշեանի եւ Աստղիկ Պարսամեանի Որսորդի պատկերը, «Սուրհանդակը»՝ Ն. Վանլըեանի, եւ Ա. Քէչիշեանի ռուսական պարը։ Պզտիկները, որոնք շատ լաւ մարզուած էին, խանդավառ կերպով երգեցին եւ պարեցին։ Օր. Ռ. Պիպեան արտասանեց Վ. Հիւկոյի մէկ կտորը՝ Ֆրանս. յեղափոխութեան նուիրուած։ Մեծերը պարեցին Gavotteը՝ շատ շնորհալի եւ ճկուն կերպով։

Ներկայացուեցաւ նաեւ Յ. Թումանեանի «Շունն ու Կատուն», շատ յաջող կերպով։ «Շուն»ը անձնաւորած էր շրջանաւարտ սանուհիներէն Վարդուհի Գասպարեան, իսկ «Մայր կատուն»՝ Օր. Արաքսի Պարսամեան, որոնք երկուքն ալ գնահատուեցան, ինչպէս եւ իրենց հետեւորդ «կատուներն» ու «շուները»։ Հանդէսին վերջին թիւը կը կազմէին զուգերգ ու հայկական պարերը,— Սիրուն աղջիկ, Հոռոմլա եարս, Մեր բաղը ծառ ա, Երեւան բաղ եմ առել, եւն.։ Պարեց նախկին շրջանաւարտներէն Տիկ. Պերճուհի Հայկակեան։ Գեղարուեստական բաժնէն վերջ տեղի ունեցաւ մարզական բաժինը։ Սանուհիները շարժումներով ներկայացուցին արեւն ու ֆրանսական դրօշը։ Հանդէսին իր օժանդակութիւնը բերած էր Օր. Հեբանոյշ Գազազեան (ռուսական պար)։

Տեղեկագրէն կը պարզուէր որ Դպրոցասէրի վարչութիւնը որոշած է յառաջիկայ տարուան համար որդեգրել Մուսա Տաղի 10 — 12 տարեկան 15 սանուհիներ, որոնք Փարիզի մէջ պիտի ստանան ֆրանսական ուսում ու պիտի հետեւին Դպրոցասէրի դասընթացքներուն, իբրեւ ապագայ հայ ուսուցչուհիներ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր տասնամեակը

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, (յապաղած).— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս տօնեցինք Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեակը, Պառ Էտըրընի ընդարձակ սրահին մէջ, 16ի կիրակին կէս օրէն վերջ։ Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, ենթադրուածէն աւելի բազմութիւն մը՝ արդէն տեղաւորուած էր սեղաններուն շուրջ։

Այս տարուան մեր հանդէսը աւելի հաճելի թուեցաւ ներկաներուն։ Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին մեր դպրոցի աշակերտ - աշակերտուհիները։ Օրուան նախագահ ընկեր Ա. Օհաննեան քանի մը ջերմ խօսքով բացաւ հանդէսը, բեմ հրաւիրելով մեր փոքրիկներուն երկսեռ երգչախումբը, որ երգեց «Արեւ ելաւ, կամար կամարը», որմէ փոքրիկները մաքուր առոգանութեամբ արտասանեցին իրենց սորված գեղեցիկ ոտանաւորները ուրախութիւն պատճառելով իրենց ծնողաց։ Փոքրիկն Ռ. Ալթունեան արտասանեց «Հայ Կ. Խաչի», Պերճուհի Թորոսեան արտասանեց «Սիրերգ մը», Ա. Սարգիսեան «Արփինէն», Պ. Սարգիսեան «Գարունը»։ Յետոյ երգչախումբը կրկին անգամ բեմ բարձրանալով երգեց «Վանդակիկ մը», «Քէլէ քէլէն», իսկ ամէնէն վերջը յաջողութեամբ երգեց նաեւ «Բինդէօլը», արժանանալով ջերմ ծափերու։ Զուգերգեցին նաեւ փոքրիկներ Թ. Թորոսեան, եւ Յ. Զիֆթճեան «Պետոյի յիշատակին»։ Ասոնցմէ վերջ տեղի ունեցաւ գեղեցիկ տրամախօսութիւն մը՝ «Շաքարավաճառը» փոքրիկն Յ. Պապիկեանի եւ Գ. Նահապետեանի կողմանէ, կարգը Պ. Վ. Իշխանեանին ըլլալով, նախագահը բեմ հրաւիրեց զայն, ջերմ ծափերու տակ։ Բանախօսը իր ճառին նիւթ ընտրած էր՝ Հայը ինչպէս Հայ պահել այս օտար ափերու վրայ, եւ ոգեւորիչ խօսքերով վերջացուց։ Դժբախտաբար ի վիճակի չեմ ամփոփել իր գեղեցիկ ճառը։

Ընկեր Ա. Օհաննեան փակելով հանդէսը շնորհակալութիւն յայտնեց հանդիսականներուն եւ խնդրեց որ այս անգամ ալ չզլանան բանալ քսակները՝ ի նպաստ դպրոցին, որմէ վերջ սկսաւ նուիրատուութիւն մը եւ գոյացաւ 250,50 փրանք։

Տեղւոյս մասնաճիւղի վարչութիւնը այցելեց նաեւ հիւանդանոց՝ այն վիրաւոր հայ մանուկներուն, որոնք օթօքարի արկածէն վիրաւորուած էին։

Հանդէսին ներկայ էին Լանսէէն ու Րընաժէն ընկեր - ընկերուհիներ եւս։

Հ. Թորոսեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Չ.

Լանդընաք, ինչպէս պատերազմի մարդ, կը պատկանէր Ֆրետէրիք Բ.ի դպրոցին։ Ան գիտէր վարել մեծ պատերազմը զուգընթաց փոքրին հետ։ Ան չէր ուզեր ոչ «ամբոխային բազմութիւնը»՝ ինչպէս կաթոլիկ եւ արքայական մեծ բանակը, որ խուժան մըն էր, դատապարտուած՝ ջարդուփշուր ըլլալու, եւ ոչ նոյնպէս մացառներու եւ թաւուտներու մէջ ցրուած ամբոխը՝ ընդունակ միայն թըշնամին անհանգստացնելու, բայց ո՛չ զայն տապալելու։ Այդ տեսակ պատերազմը կամ կը մնայ առանց ոեւէ հետեւանքի, եւ կամ թէ կը վերջանայ գէշ հետեւանքով. կը սկսին անով որ կը հարուածէ հանրապետութիւն մը, եւ կը վերջացնեն անով որ կը կողոպտեն հանրակառք մը։ Լանդընաք չէր հասկնար այդ Պրըթանական պատերազմը, ոչ այն տեսակը որ կը վարէր Ռօշժաքըլէն հարթ հաւասար դաշտին վրայ, եւ ոչ ալ միւս տեսակը՝ որ Ժան Շուան կը մղէր անտառներու մէջ. ան չէր ուզեր ոչ Վանդէականը ոչ Շուաննականը։ Ան կ'ուզէր իսկական պատերազմը, այսինքն գործածել գիւղացին պատերազմին մէջ, բայց ունենալ զինուորներ՝ իբրեւ յենարան։ Անոր հաւասարապէս պէտք էին նաեւ գիւղական խումբեր՝ ռազմագիտական նպատակներու համար։ Գիւղերու այս բանակները, որոնք վայրկենաբար կը ցրուէին, ան չափազանց նպատակայարմար կը գտնէր՝ յարձակման, դարանակալութեան եւ յանկարծակի բռնելու համար. բայց ան զանոնք շատ անկայուն կը տեսնէր. ատոնք ջուրի մը պէս էին իր ձեռքերուն մէջ։ Ան կ'ուզէր այս երերուն եւ խառնաշփոթ պատերազմին մէջ հաստատուն կէտ մը ստեղծել. լեռներու այդ վայրագ բանակին ան կ'ուզէր միացնել նաեւ կանոնաւոր զինուորներու զօրագունդ մը, որ իբրեւ առանցք պիտի ծառայէր գեղջկական գունդերու շարժումներուն։ Արդարեւ խստահայեաց եւ ահեղի միտք մը, որ եթէ յաջողէր, Վանտէն անառիկ կը դառնար։

Բայց ո՞ւրտեղ գտնել կանոնաւոր զօրաբանակ, ո՞ւրտեղէն ճարել զինուորներ, ո՞ւր փնտռել կանոնաւոր գունդեր եւ ո՞ւրտեղէն հայթայթել կազմ ու պատրաստ բանակ մը։ Անգլիոյ մէջ անշուշտ։ Եւ այդ միտքը բեւեռած էր իր ուղեղին մէջ, Անգլիացիները ֆրանսական ցամաքը հանել։

Ասանկ մտածութիւններու ընդունակ է կուսակցութեան խիղճը։ Մարքիզին սպիտակ գօգարդը իր տակը կը ծածկէր անոր կարմիր զգեստը։ Լանդընաք նպատակ մը ունէր միայն, ծովափին մէկ կէտը գրաւել եւ յանձնել Բիթին. եւ ահա թէ ինչո՛ւ համար Տօլը անպաշտպան տեսնելով նետուած էր անոր վրայ, որպէսզի Տօլը գրաւելով՝ գրաւէ Մօն-Տօլ լեռը եւ այդ լերան միջոցաւ գրաւէ ծովափը։

Տեղի ընտրութիւնը կատարուած էր շատ յաջող կերպով։ Մօն-Տօլի բարձրութենէն թնդանօթը կ'աւլէր մէկ կողմէն Ֆրէզնուան եւ միւս կողմէն Սէն - Պրըլատը, բաւական հեռաւորութեան մը վրայ կը պահէր Քանքալի յածանաւախումբը եւ ամբողջ ծովափը կը մաքրէր՝ զինուորներ ցամաք հանելու համար, Ռա Սիւր Քուէնոնէ սկսեալ մինչեւ Սէն-Մէլուար - տէ զ'Օնտ։

Այս վճռական փորձը յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար Լանդընաք իր հետը առած էր վեց հազար մարդերէ քիչ մը աւելի, իր տրամադրութեան տակ գտնուած խումբերէն ընտրելով ամենաառոյգները եւ իր ամբողջ հրետանին, բաղկացած՝ տասը հին տեսակի թնդանօթներէ տասնըվեց փունտանոց ռումբերով, մէկ հատ միջակ թնդանօթէ՝ ութ փունտանոց եւ մէկ վաշտային թնդանօթէ՝ չորս փունտանոց ռումբերով։ Ան կը մտադրէր Մօն-Տօլի վրայ ամուր մարտկոց մը հաստատել՝ հետեւելով ռազմական այն սկզբունքին, որ տասը թնդանօթներէ արձակուած հազար ռումբ աւելի կը վնասեն թշնամիին, քան հինգ թնդանօթէ արձակուած հազար հինգ հարիւր ռումբ։

Յաջողութիւնը կարծես ապահովուած ըլլար։ Հոն կար վեց հազար կռուող. վտանգ սպասել միայն կարելի էր Ավրանշի կողմէ Կօվէնէն՝ իր հազար հինգ հարիւր զինուորներով եւ Տինանի կողմէն՝ Լէշէլէ։ Լէշէլ, արդարեւ 25,000 մարդ ունէր իր հրամանատարութեան տակ, բայց քսան փարսախ հեռու էր։ Լանդընաք ուրեմն կարող էր զինքը ապահով զգալ նաեւ Լէշէլի կողմէն, ուր զօրքերու մեծ թիւին հետ մեծ էր նաեւ հեռաւորութիւնը. ու Կօվէնի կողմէն՝ ուր հեռաւորութեան փոքրութեան հետ փոքր էր նաեւ զօրքերու թիւը։ Պէտք է սա ալ խոստովանիլ որ, Լէշէլ անպէտ մէկն էր. աւելի ետք՝ Քրուա Պաթայլի դաշտավայրին մէջ՝ ջարդել տուաւ ան քսանըհինգ հազար զօրքերը, հարուած մը, որ ան փորձեց քաւել անձնասպանութեամբ։

Լանդընաք ուրեմն չորս կողմէն ապահովուած էր։

Անոր Տօլ մտնելը կատարուած էր յանկարծակի եւ վայրագ կերպով։ Մարքիզ Լանդընաք վայրենիի համբաւ կը վայելէր. ամէնքը գիտէին որ ան գութ չունի, եւ այդ պատճառաւ քաղաքացուց կողմէ եւ ո՛չ մէկ դիմադրութիւն կ'ըլլար։ Բնակիչները, սարսափահար ամրացան իրենց տուներուն մէջ։ Վեց հազար Վանտէցիներ գիւղացիի յատուկ անկարգութեամբ տեղաւորուեր էին քաղաքին մէջ. ստեղծուեցաւ տեսակ մը վաճառանոց, առանց որոշուած բնակարաններու, գիւղացիները հանդիպած տեղերնին կ'իջեւանէին։ Դուրսը, բաց օդին մէջ կը պատրաստէին իրենց կերակուրները, ցրուած եկեղեցիներու մէջ, թողած հրացանները եւ ձեռք առած համրիչները։ Լանդընաք հրետանիի քանի մը սպաներու հետ աճապարանքով մեկնեցաւ հետազօտելու համար Մօն-Տօլ լեռը, թողլով իր տեղ իբրեւ տեղակալ Կուժ-լը-Պրիւանը, որ պատերազմի մէջ իրեն թիկնապահ նշանակած էր։

Այս Կուժ-լը-Պրիւանը շատ մռայլ հետք մըն է թողած պատմութեան մէջ։ Ան երկու մականուն ունէր. առաջինը՝ Կապոյտները - ջարդող, որովհետեւ ան շատ կոտորած էր հայրենասէրները, եւ երկրորդը՝ Իմանիւս, որովհետեւ ան իր մէջ կը կրէր անբացատրելի արհաւիրք մը։

(Շար.)

Իտալիոյ նշմտական ճոգերը

Ելմտական հարցերու նուիրուած գերմանական թերթ մը մտահոգութիւն ցոյց կուտայ Իտալիոյ ելմտական կացութեան մասին: Արդարեւ զինուորական ահաւոր ծախքերը, երբեւ հետեւանք այն պատրաստութիւններուն որոնք տարիներէ ի վեր կը կատարուին Միջերկրականի եւ մայր–երկրին մէջ, կը սպառեն Իտալիան ելմտական տեսակէտով, ու շատեր հարց կուտան իրենք իրենց թէ Հռոմ ի՞նչպէս կը դիմանայ: 1932էն ի վեր, ելմտական նախարարը, Թաոն տի Ռէվէլ բնաւ զեկոյց չէ տուած եւ այս լռութիւնը աւելի եւս կասկածներ կը ներշնչէ թէ Իտալիա կը գտնուի ելմտ. ծանր հոգերու ճնշումին տակ:

Գերմանական թերթը կը խոստովանի որ Իտալիոյ ելմտական պահանջները չարունակ կ՚աճին: Անցեալ տարի, Թաոն տի Ռէվէլ կ՚առաջարկէր, եթէ կարելի չէր պիւտճէն իջեցնել մինչեւ 20 միլիար լիր, ինչպէս 1922–1934 տարիներուն, գէթ պէտք է հաստատել 25 միլիարի վրայ: Բայց գերման ելմտագէտը անկարելի կը գտնէ այդ, անոր համար որ երկիրը պարտաւոր է նկատի առնել քաղաքական կացութիւնը մանաւորապէս Միջերկրականի, եւ ընդհանրապէս Եւրոպայի մէջ: Իտալիա երկու կարեւոր աշխատանքներ ունի կատարելիք,– տնտեսապէս գաղութի վերածել Ալպանիան եւ արագօրէն աւելցնել իր սպառազինութեան միջոցները: Այդ աշխատանքները կը հարկադրեն պիւտճէի յաւելում 25 առ հարիւր համեմատութեամբ: Ուրեմն Իտալիա չի կրնար 32 միլիարէն պակաս պիւտճէ մը հաստատել:

Բայց ի՞նչպէս ճարել այդ պիւտճէն: Փոխառութիւնը իր վտանգներն ալ ունի: Մինչեւ 1939 Մարտ ամսուն վերջը՝ փոխառութիւնները կը կազմէին 14 միլիար 200 միլիոն լիր գումար մը: Գանձատոմսերուն գումարը՝ 12 միլիար 800 միլիոն: Ասկէ զատ պետութիւնը ընկերային ապահովագրութեանց պարտական է 21 միլիար:

Գերմանական թերթը կը թելադրէ աւելցնել տուրքերը: Անցեալ Ապրիլին՝ Մուսոլինի ամսականները աւելցուց 6–10 առ հարիւր համեմատութեամբ, հաւասարակշռելու համար ապրուստի սղութեան հետ: Այդ յաւելումէն վերջ այժմ ժամանակ է աւելցնել նաեւ տուրքերը,– ճարտարարուեստը պիտի կրնայ տոկալ տուրքերուն՝ նոր ապսպրանքներ ստանալով, իսկ աշխատաւորութի՞ւնը,– գերմանական ելմտական թերթը մտահոգութիւն կը յայտնէ այդ մասին:

Ռուսիա կ՚աճի՞ թէ կը նուազի

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» խմբագրական մը նուիրելով ռուսական վերջին մարդահամարին, կառավարութեան հրատարակած ցուցակագրութեան քննութեամբ կը հաստատէ թէ բնակչութիւնը 10 միլիոն նուազած է Խորհ. Միութեան մէջ: Այսպէս ճիշդ չի գտներ թէ Ռուսիա տարեկան կ՚աճի 3 միլիոն, թէ Ռուսիա այժմ 180 միլիոն բնակիչ ունի, ինչպէս կը պարծենան ժամանակ առ ժամանակ: Եւ այս առթիւ նոյն թերթը կ՚արձանագրէ որ եթէ երկու տարի առաջ կատարուած մարդահամարին թիւերը եւս չհրատարակուեցան — պատճառն ալ չհաղորդուեցաւ պաշտօնապէս,—պատճառն այն էր որ մարդահամարը չարդարացուց Մոսկուայի փարիչներուն յոյսերը:

Իրողութիւնը եկաւ քանդել պոլշեւիկներու տեսակէտները, որոնք պարծանքով կը յայտարարէին թէ Խորհ. Միութեան բնակչութիւնը կ՚աճի, որովհետեւ սահղծուած են ազգային բարգաւաճումի այնպիսի պայմաններ, որոնց անծանօթ կը մնան դրամատիրական երկիրները: Առանց դասակարգի ընկերութիւնը, պրոլետարական գիկտատուրայի մը դաւազանին տակ, աճ կ՚ապրի այն դրախտին մէջ, որ խոստացուած էր Սուրբ Մարքսի կողմէ: Այնտեղ ժողովուրդը շատ քաւակ կը ծնի, ու մարդիկ կ՚ապրին աւելի երկար:

Արդ, մարդահամարը չհաստատեց այդ բոււածները: Սովը, զանգուածային աքսորները, թիապարտութիւնները, վիժումի ազատութիւնը (վերջերս արգիլուեցաւ), երբեք չեն կրնար համոզել մեզ թէ կ՚աճի երկիրը: Կէփէուի մարդոց սարսափին տակ, կուսակցական ուղղափառութեան դէմ դաւաճանած ըլլալու վախին մէջ՝ ո՞վ կրնայ մտածել զաւկի մասին:

Սթալին, որ «մաքրագործեց» 1937ի մարդահամարին հեղինակները իրբեւ դաւաճան, ի՞նչ պիտի ընէ այժմ՝ երբ զարձեալ նոյնն է կացութիւնը: Պիտի բաւակնանա՞յ սուտ թիւեր տալով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ 14րդ չերթին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 12ին, շաբաթ ժամը 4,30ին, Օրանժի մէջ, որ նշանաւոր է իր պատմական թատրոնով, ուր ամէն տարի, ամառը, դասական ներկայացումներ կը տրուին մեծ հանդիսութիւններով:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ռմբաձիգ օդանաւ մը, 2000 քիլօ բեռով, կոտրեց արագութեան մրցանիշը, 2000 քիլոմեթրի վրայ եւ ժամական 501 քիլոմեթր արագութեամբ: Ցարդ նման օդանաւերը ժամը 469 քիլ. կը թռչէին: Գերմանական օդանաւերը միեւնոյն առեն կոտրեցին համաշխարհային մրցանիշը՝ 200 քիլոմեթրի վրայ 1000 քիլօ ծանրութեամբ եւ առանց ծանրութեան օդանաւերով:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բարձրաստիճան սպայ մը, որ ընդհ. սպայակոյտին մաս կը կազմէ, խոստովանած է թէ կարմիր զօրագունդեր, հրասայլերով, օդանաւերով ու թնդանօթներով, կը կռուին ճափոնցիներուն հետ, Արտաքին Մոնկոլիոյ սահմաններուն վրայ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը Խորհ. Միութենէն ստացաւ 150 միլիոն ոսկի տոլարի վարկ մը, ապրանքով վճարելի:

ԺՈՐԷՍԻ սպանութեան 25ամեակը տօնուեցաւ Փարիզի մէջ, կիրակի: Մեծ թափօր մը ուղղուեցաւ դէպի Պանթէոն, կարմիր ծաղիկներ թափելով չէնքին առջեւ: Թափօրին կը մասնակցէին բազմաթիւ պատուիրակութիւններ:

ՍՊԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը վերջերս տուաւ երկու կարեւոր որոշում,— կառավարութեան կեդրոնը փոխադրել Պուրկոսէն Մատրիտ, եւ 18–50 տարեկան ամէն քաղաքացիէ պահանջել տարեկան 15 օրուան պարտադիր աշխատանք պետական ձեռնարկներու մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ արկածի մը հետեւանքով վար ինկաւ ռուսական օդանաւ մը եւ մեռան չորս նշանաւոր օդանաւորդներ, Զօր. Խոլզուլով, հազարապետ Զերկասով, զինուորական ճարտարագէտ Տիտով եւ օդնականը Կուրիշեւ:

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ԱՌԹԻՒ

Ծախու է լաւ կահաւորուած սափրիչի խանութ մը, Ռընօի ճիշդ քովը, տեղական յաճախորդներով, 2 աթոռ կիներու եւ 2 աթոռ այրերու յատուկ: Տարեկան վարձք՝ 2880 ֆրանք: Փութացէք օգտուիլ առիթէն: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Մ. Համբարձումեանի, 28 Ռիւ Նասիօնալ, Պիյանքուր:

Յ. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի Բ. խումբը կը մեկնի

Յ. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանի երկրորդ խումբը կը մեկնի 2 օգոստոս չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 10,20ին: Երախաները բերել ժամը 9ին, Gare d'Orsay, Salle des Pas Perdus:

Դաշտահանդէս Կուսէնվիլի մէջ

6 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

Գարբերաթերթի 7րդ թիւը (Յուլիս), հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

1789–1939 Ֆրանս. Յեղափոխութիւնը (խմբագրական), Մարդուն եւ քաղաքացիին իրաւունքներուն յայտարարութիւն (Յ. Եղիազարեան), Հայոց պատմութիւն (Ժ. տը Մորկան), Անուանի Հայերու կարճ պատմականներ, Հայ գրականութեան պատմութիւն (Ա.), Սրինգը (թանատեղծ Գ. Գէջկէօթիւրեան), Հայաստանի երկրաբանական կազմութիւնը եւ իր հանքային հարստութիւնները (Պետրոս Եղիազարեան), Հայ ժողովուրդը (Լ. Եղիաեարեան), Haïastan եւ հայ մամուլը, Գաղթաշխարհ եւ Հայաստան (տեղեկութիւններ):

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ձեռքէ հատը 2·50 ֆրանք:
Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի:
Հասցէ.— H. Keusséyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Մամուլի յանձնուած են Ապրիլէն գ.Օոստոս, հինգ թիւ (55–59), Յունիս 12ին փոստի կը յանձնուին 55 եւ 56 թիւերը: Մէկ շաբաթ վերջ՝ 57, 58 եւ 59 թիւերը: Այս վերջին թիւերը կանուխ կը ղրկուին՝ արձակուրդի պատճառով: Թիւ 56ը ամբողջովին նուիրուած է Հ. Մ. Ը. Միութեան շարժումին:

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՀԱՅ-ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի):

PARIS-MONDIAL

6 եւ 9 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 7,45–8, արաբական բաժնին մէջ, (կարճ ալիք 25 մէթր 24 կամ 41 մէթր 25), պիտի նուագեն Պ. Նաճար (դաշնակ), Պ. Բենօ (ջութակ եւ դափ), Պ. Արգար (թառ եւ դափ):

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Համազգային Կեդր. Վարչութիւնը եւ Փարիզի Մասնաճիւղը 100 ֆր. կը նուիրեն Շավիլի դպրոցին, փոխան ծաղկեպսակի, Ստեփան Եղիազարեանի մահուան առթիւ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 3 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4108

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԱԹԻ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏՆԵՐԸ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ...

Արեւելեան Միջերկրականը օր օրի կ'ալեկոծի: Իտալական կեդրոնացումները կը շարունակուին միեւնոյն թափով: «Էօվր»ի աշխատակցուհին նոր տեղեկութիւններ կուտայ այդ մասին: Իտալիոյ սպայակոյտը, կը գրէ ան, կը շարունակէ իր տենդոտ պատրաստութիւնները Ալպանիոյ մէջ: Լրացնելու համար ձեռք առնուած միջոցները, վերջին երկու շաբաթուան ընթացքին կրկին Ալպանիա ղրկուած են ռմբաձիգ օդանաւեր: Իսկ օդակայաններու թիւը բարձրացած է քանի: Նման առաքումներ եղած են նաեւ Իտալական Արեւելեան Ափրիկէ:

Էրճիմէնո Էքրէմ Թալու «Սոն Փոսթա»ի մէջ կը լրացնէ այդ տեղեկութիւնները :

— « ... Ժամը 11.45ին Թրիէսթէ հասանք: Նաւահանգիստը լեցուն է նաւերով: Ո՞վ գիտէ ինչե՛ր կը փոխադրեն եւ ո՛ւր: Ճամբորդատար նաւերէն աւելի փոխադրանաւեր աչքի կը զարնեն: Արդեօք մէկուկէս ամիս վերջ պիտի կարենա՞մ վերադառնալ նոյն ճամբով »:

Նոյն թերթին մէջ, Սէլիմ Րաղըպ կը մատնանշէ.— «Իտալիա Երկոտասան կղզիներուն մէջ եւս զինուոր կը կեդրոնացնէ: Եթէ աւելցնենք նաեւ այն իրողութիւնը թէ գերմանական կարգ մը մեքենականացուած զօրամասեր ղրկուած են Իտալիոյ ռազմագիտական կէտերը եւ Ալպանիա, անորոշութիւնը բոլորովին կ'աւելնայ »:

Միւս կողմէ, «Թուսքօէ Սլովօ» թերթը տեղեկութիւններ կուտայ հակառակորդ ճակատի պատրաստութեանց մասին: Ըստ այդ թերթին, Եգիպտոս եւս վարակուած է Թուրքիոյ եւ Յունաստանի տենդով: Եգիպտ. կառավարութիւնը շուտով կը լրացնէ Լիպիոյ սահմանին ամրացումը: Եգիպտոս մասնաւոր շահագրգռութիւն մը ցոյց կուտայ Երկոտասան կղզիներուն մէջ Իտալիոյ կողմէ եղած կարգադրութիւններու մասին, որովհետեւ կղզիները կը գտնուին Սուէզի ջրանցքին ու Տարտանէլի մօտ: Մալթայի մէջ, անգլօ-ֆրանսական զին. խորհրդակցութեանց պիտի մասնակցին նաեւ Հելլէն, Թուրք եւ եգիպտացի սպաներ:

Անգործ չէ, բնականաբար, ե՛ւ Անգլիան: Այսպէս, Մեծն Բրիտանիա որոշած է ստեղծել «Մերձաւոր Արեւելքի զինուորութեան պատկանող հողերը: Նոյն հրամանատարութիւնը պիտի պաշտպանէ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ անգլ. գաղթավայրութեան պատկանող հողերը: Նոյն հրամանատարութիւնը պիտի համադրէ զինակից Թուրքիոյ եւ Յունաստանի զինուորական ուժերը: Հրամանատարի պաշտօնը յանձնուած է հարաւ-անգլիական զինուորական շրջանին հրամանատարը Սըր Արչիպալտ Ուօքէնի, որ 28 Յուլիսին Անգլիայէն մեկնած է Արեւել. Միջերկրական: Այս ձեւով, ուրեմն, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ կը ստեղծուի զինուորական համադրեալ ուժ մը, որուն գործունէութեան շրջագիծը պիտի տարածուի Սուէզէն Տարտանէլ: Կամ՝ կարմիր ծովէն մինչեւ Սեւ Ծով:

«Նոյէ Վինէր Թակէպլաթ»,— հեգնական շեշտով մը ըսելէ վերջ թէ Թուրքիա, իբրեւ զինակցութեան գին, խոստում ստացաւ Մուսուլի քարիւղին մէկ վեցերորդը կամ գոնէ մէկ ութերորդը, 500 ռազմական օդանաւ, 50 միլիոն ոսկի եւ Սանճաքը, բայց ստացաւ միայն Հաթայը եւ քանի միլիոն ոսկի — կ'աւելցնէ թէ « Վոսփորի գնումը» Թուրքիան պիտի պարտաւորեցնէ եղեր Սուէզի ջրանցքը, Յունաստանը եւ Ռումանիան, ինչպէս նաեւ Տնիէփերէն մինչեւ Ադրիական պաշտպանել: Մեզի անծանօթ կը մնայ, անշուշտ, թէ Լոնտոնի ու Էնկիւրի ներքին համաձայնութիւնը իրապէս ի՛նչ պայմաններ ունի եւ ինչ դերեր կը նախատեսէ: Բայց, գերման թերթին այս մեկնաբանութիւնը եւս մէջ բերինք, լրացուցած ըլլալու համար մեր այն մատնանշումը թէ՝ նաեւ Խաղաղութեան Ճակատը ձեռնարկած է զինուորական լայն ու ծրագրեալ պատրաստութեանց:

Այսպէս, ուրեմն, երկու Ճակատներն են, որ խարխափներ, կայաններ ու դիրքեր կը ճշդեն եւ կեդրոնացումներ կը կատարեն: Ուրիշ խօսքով, Արեւմտեան Միջերկրականէն վերջ, Արեւելեան Միջերկրական էոր կ'ալեկոծի :

Մէկ կողմը Առանցքը՝ իր բոլոր թաքուն ու յայտնի պատրաստութիւններով: Եւ ոչ թէ՝ միայն Իտալիան — ինչպէս կը մատնանշէն Թուրք թերթերը— քանի որ «գերման մեքենականացած ուժեր» եւս կեդրոնացած են իտալականներուն հետ: Ու նաեւ անոնք, որ չէզոք են, համակիր, հաւատարիմ կամ վերապահ, բայց ընկումի մը պարագային անգօ՛ր պիտի ըլլան դրոհ տուող կամ բախող ուժերուն միջեւ մեկուսի մնալ: Միւս կողմը՝ Խաղաղութեան Ճակատը: Ու նաեւ անոնք, որոնք զինակից են, երաշխաւորուած կամ այնպէս թէ այնպէս իրենք զիրենք վտանգուած կը նկատեն «կենսական տարածութեան» բանաձեւէն: Եւ կամ՝ արդէն իսկ իրենց շուրջ թէ իրենց մօտ կը զգան այդ վտանգը :

Անշուշտ, վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ, ուժերու այս բաժանումին մէջ, մասնաւորապէս Պալքանեան երկիրներուն այս կամ այն հակումներու մասին եղած մեկնութիւնները :

Ուրի՛շ խնդիր, որ Եւրոպայի այդ մասը միշտ ալ ենթակայ եղեր է Արեւմուտքէն ու Հիւսիսէն հոն իջնող եւ իրարու բախող քաղաքական ալաքներուն: Եւ այսօր իսկ, «Պալքանները Պալքանցիներուն » բանաձեւը արդէն դարձեր է բառ միայն:

Այսպէս կամ այնպէս, ուրեմն, Մերձաւոր Արեւելքը, ու մասնաւորապէս Արեւելեան Միջերկրականն էոր կը խռովի օր օրի:

Ու ճակատագիրը, դէմ առ դէմ, պատրաստ են արդէն: Այդ պատրաստութիւնը առի՞թ մը կ'ըլլայ բախումի, թէ արգելք մը, — ցոյց պիտի տան այլեւս շատ մօտակայ դէպքերը :

Վ. ԻՇԽ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՄԵԿՆԻ ՈՒՐԲԱԹ

Հաւաս կը տեղեկացնէ թէ անգլիական զինուորական պատուիրակութիւնը Փարիզ պիտի հասնի ուրբաթ եւ ոչ աւելի կանուխ, ինչպէս ծանուցուած էր, այս յետաձգումը անոր համար որ հարկ տեսնուած է աւարտել զինուորական կարգ մը ծրագիրներ : Ուրբաթ օր Փարիզ հասնելէ վերջ, անգլիացի զինուորականները պիտի տեսակցին Ֆրանսացի իրենց պաշտօնակիցներուն հետ, անմիջապէս կամ ամէնէն ուշ՝ գալ շաբթուան սկիզբը մեկնելու համար միասին դէպի Մոսկուա :

Ֆրանսական եւ անգլիական պատուիրակութեանց միասին ճամբորդութիւնը կամ ճամբորդութենէն առաջ Փարիզի մէջ խորհրդակցութիւնը չի նշանակեր թէ ճակատ պիտի բռնեն Ռուսերու դէմ : Պարզապէս նախապատրաստական աշխատանք մըն է որ պիտի կատարեն՝ տեսակցելով Փարիզի մէջ, որպէսզի դիւրաւ յառաջանան բանակցութիւնները յետոյ Մոսկուայի մէջ:

Հաւանական էոր պատուիրակութիւնները Փարիզէն մեկնին օդանաւով :

ՄԻՋԱԴԷՊ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ ծանր միջադէպ մը պատահած է Ռումանիոյ եւ Հունգարիոյ սահմանին վրայ, Երկուշաբթիէն Երեքշաբթի լուսցող գիշերը:

Ըստ ռումանական զեկոյցին, հունգարական լաստերը կը նաւարկէին Թիցա գետակին վրայ, հակառակ դրուած արգելքին: Ռումանական սահմանապահ զինուորները օրինական ազդարարութենէ մը վերջ, երբ տեսան թէ Հունգարացիները մտիկ չեն ըներ, կրակ կը բանան: Ու կը սկսի հրացանաձգութիւն մը ռումանական եւ հունգարական սահմանապահ զինուորներու միջեւ ու կը տեւէ մինչեւ առտուան ժամը 6:

Այս միջադէպին հետեւանքով, ընդհատուեցան բանակցութիւնները, որոնք կը կատարուէին Սինայայի մէջ Թիցա գետակին նաւարկութեան մասին:

Հունգարական զեկոյցը կ'ըսէ թէ հունգար զինուոր մը սպաննուած է Ռումանացիներու բացած կրակով :

Եգիպտական զինուորական առաքելութիւն դէպի Տարտանէլ

« Ալ Ահրամ» կը գրէ թէ եգիպտական առաքելութիւն մը, բաղկացած 15 զինուորականներէ, Օգոստոս ամսուան ընթացքին պիտի մեկնի Թուրքիա՝ այցելելու համար Տարտանէլ: Միւս կողմէ Թուրք զինուորական առաքելութիւն մը պիտի մեկնի Եգիպտոս, աւելի ուշ, այցելելու համար արեւմտեան սահմանի ամրութիւններն ու զինուորական վարժարանը:

Լիթվինով մեկնիլ ուզեց, բայց...

« Տէյլի Մէյլ » կը հաղորդէ թէ Մ. Միութեան նախկին արտաքին գործավարը արտօնութիւն ուզեց Վիշիի ջերմուկները երթալու համար, բայց Մոսկուայի կառավարութիւնը մերժեց վիզա տալ: Այս մերժումը խոր տպաւորութիւն թողուց Մոսկուայի քաղաքական շրջանակներուն վրայ :

Կարոլ թագաւոր յանկարծ վերադարձաւ

Ռումանիոյ թագաւորը որ իր զբօսանաւով քաղաքական այցելութեան ելած էր դէպի Պոլիս ու մինչեւ Յոնիական ծով, յանկարծ Ռումանիա վերադարձաւ: Այս անակնկալ վերադարձին պատճառը առ այժմ անծանօթ կը մնայ:

Ռուս պաշտօնատարներու գաղտնի այցը Պոլիս

« Նոյէ Վինէր Թակէպլաթ» կը գրէ թէ նախանցեալ Կիրակի, 23 Յուլիս, առաւօտուն, Սեւ ծովէն Պոլիս հասած է ռուսական «Սվանէթիա» նաւը, որ Պոլսոյ նաւահանգիստը կանգ առած է միայն մէկ ու կէս ժամ : Յետոյ կրկին վերադարձած է Սեւ ծով: Նաւը կը կրէր սովետական դրօշ: Իսկ որ նշան է թէ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ ճամբորդած են անով: Սովետական դեսպանը՝ Թէրէնթեւ այդ օրը կը գտնուէր Պոլիս: Իսկ Ֆլօրիայի (Պոլիս) դղեակին մէջ պատրաստութիւններ կը տեսնէին, օրեր առաջ, սովետ հիւրերը ընդունելու համար:

Նոյն այդ օրերուն էր որ հանրապետութեան նախագահը՝ Իսմէթ Ինէօնիւ Էնկիւրիէն Պոլիս գնաց :

Սովետները Պեսարապիա՞ն կ'ուզեն

Հունգարական թերթի մը, «Ուինէմզէթէյք»ի Վարշաւայի թղթակիցը կը գրէ թէ լեհական քաղաքական շրջանակները լուրջ կերպով կը զբաղին Պեսարապիոյ խնդրով, որ արգելքներէն մին է անգլօ-ռուս դաշինքի մը կնքումին:

Այդ շրջանակներուն համաձայն, Մոսկուա ունի վերաքննական տրամադրութիւններ եւ կը պահանջէ Պեսարապիան վերադարձնել իրեն:

Սովետ կառավարութիւնը չի ծածկեր իր ցանկութիւնը՝ Պեսարապիան ուշ կամ կանուխ վերստանալու մասին: Ու կը յայտնէ թէ իր այդ ցանկութիւնը պիտի իրականացնէ առաջին իսկ պատեհութեամբ :

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆ չորսուկէս միլիոն ֆրանք ժառանգ մը ստացաւ, վերջերս մեռած ըլլալով իր հօրեղբայրը, որ Պիրմէնկէմի ճարտարարուեստի ամենամեծ վարիչն էր :

ՐՈԶՎԷԼԹ նոր պարտութիւն մը կրեց ամերիկեան ծերակոյտին մէջ, երբ մերժուեցաւ քննել գաշնակցային կառավարութեան պիւտճէն, որ կը հասնի 1900 միլիոն տոլարի :

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.— Յուզիչ նամակ մը ստացանք Մոնփէլիէէն: Երիտասարդ մըն է, Սարգիս Փասալեան, որ կը գրէ. «Սիրելի Յառաջ,— տարիներէ ի վեր կը շարունակէք աշխատանք մը որու մասին քիչ է ամէն գնահատանք: Քաջալերած էք հայրենասիրական ամէն ձեռնարկ: Ուսուցիչ դարձած էր հազարաւոր երիտասարդներու: Եւ հիմակ կոչ կ'ընէք գաղութին որ օգնութեան հասնի Մուսա Լերան հայ արծիւներուն: Ես, օրուան ապրուստս ճարող համեստ աշխատաւոր մը, լաւ ու գէշ օրեր տեսած երիտասարդ մը, գիտեմ թէ ի՛նչ օրհնութիւն է թշուառին երկարած ձեռքը, ձեր հանգանակութեան կը մասնակցիմ երեք հարիւր ֆրանքով, օրինակ տալու համար ուրիշներուն»:

Նամակ մը եւս ստացած ենք Փուժէ սիւր Արժանի ափ մը հայութենէն. « Կարդացինք ձեր սրտառուչ կոչը եւ ձեռնարկեցինք գործի: Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան մեր մասնաճիւղին կողմէ երկու ընկերներ եւ Զարշամպացի հայրենակից Յովսէփ Թողլեան հանգանակութիւն կատարեցինք, գոյացաւ 788 ֆրանք: 212 ֆրանք եւս ունէինք նախկին Եկեղեցասիրաց Միութենէն, որ լուծուած է այժմ, այդ գումարը եւս գաղութը փափաքեցաւ յատկացնել Սանճաքի գաղթականներուն: Ընդամէնը հազար ֆրանք կը ղրկենք ձեզի, իբրեւ մեր եղբայրական օգնութիւնը Սանճաքի մեր արիւնակիցներուն.— Օհաննէս Կիրակոսեան »:

Ուրիշ նամակ մը,— «Վիվիէի մէջ կը գտնուինք 8 —10 տնուոր Հայեր : Ձեր կոչին պատասխանելով հաւաքեցինք 250 ֆրանք, ու կը խնդրենք որ ղրկէք Մուսա Լերան մեր քոյրերուն եւ եղբայրներուն: Թուրքին աչքը քոռնայ: Աւելի բան չենք կրնար գրել, որովհետեւ դպրոց տեսած չենք, ներեցէք մեր պակասութեան »:

ՑԱՆԿ 12

Լեւոն Մեսրոպ	100
Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ, փոխան ծաղկեպսակի, Ստեփան Եղիազարեանի մահուան առթիւ	100
Միրիճան Քիւրքճեան	50
Սեդրակ Տօլմաճեան	50
Յովնան Ջիլինկիրեան	50
Պարգեւ Խաչիկեան	50
Կարապետ Սօֆեան	20
Բէքէյեան եղբայրներ	20
Gaston Petit	10
Հրայր Ժամկոչեան	10
Փուժէ սիւր Արժանի գաղութէն՝	
Մխիթար Պետրոսեան	110
Օհաննէս Կիրակոսեան	100
Աւետիս Դաւիթեան	65
Յովնան Ջիլիկիրեան	50
Յովսէփ Թողլեան	50
Յակոբ Թողլեան	50
Կարապետ Թողլեան	50
Արմենակ Դաւիթեան	50
Աստուր Կոլոտեան	50
Գրիգոր Քէլէշեան	25
Յակոբ Խլոյեան	25
Մարտիրոս Կակոյեան	25
Սամուէլ Մանասեան	25
Եղիա Գոչկանեան	20
Ղեւոնդ Մուրատեան	20
Փանոս Մալոյեան	10
Լուսաբեր Մալոյեան	10
Գրիգոր Գէորգեան	10
Նշան Օֆլեան	10
Նշան Աթմաճեան, Մարիամ Գալէնճեան, Յովհաննէս Նիզամեան 5ական եւ Յակոբ Դաւիթեան 3 ֆր.	18
Լուծեալ Եկեղ. Միութիւն	212
Վիվիէի գաղութէն՝	
Յակոբ Մանուկեան	50
Գրիգոր Անդրէասեան	50
Գէորգ Պոստիկեան	40
Յարութիւն Պոստիկեան	10
Պարգեւ Փանոսեան	20
Վարդերես Տիւրկէրեան	15
Աննա եւ Սուրէն Մանուկեան	15
Մխիթար Բարսեղեան	25
Գումար՝	1,685
Նախորդ գումար	23,980
Ընդհ. գումար	25,665

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՊԱՐՊՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

Սրտաճմլիկ տեսարաններ Մուսա լերան վրայ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԱՅԵՐԸ.— ԼԱԼՈՎ ԿԸ ՀԱՄԲՈՒՐԷՆ ԻՐԵՆՑ ՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ԴՈՒՌՆԵՐԸ, ՍԵՄԵՐԸ.— ԻՐԵՆՑ ՄԵԾՑՈՒՑԱԾ ԾԱՌԵՐՈՒՆ ԿԸ ՓԱԹԹՈՒԻՆ ՈՒ ԿՈՒԼԱՆ.— ՇԱՏԵՐ ՆՈՒԱՂԱԾ ԻՆԿԱԾ ԵՆ ԱՅՍ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՊԱՀՈՒՆ.— ԳԻՒՂԱՑԻ ՄԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ ՅՈՒԶՈՒՄԷՆ՝ ՓԱԹԹՈՒԱԾ ԻՐ ՍԻՐԱԿԱՆ ԾԱՌԻՆ :

Մուսա Լերան գաղթականներէն մին այսպէս կը պատմէ.—

Առաջին անգամ Պիթիաս եւ Խըտըրպէկ գիւղերը, երկու օրուան մէջ փոխադրուեցան, Անտիոքի ճամբով, դէպի Քէսապ եւ Պասիթ կոչուած ծովափը, 50էն 70 փոխադրակառքերով: Յետոյ փոխադրուեցաւ Հաճը Հապիպլի, Վագըֆ եւ Եօղուն Օլուք գիւղի մէկ մասը: Երրորդ կարաւանով Եօղուն Օլուքի մնացած մասը եւ Քէպուսիէ գիւղին ժողովուրդը, միշտ նոյն ճամբով:

Քէպուսիէցիները 3 օր սպասած են Մաղարաճըք կոչուած պարտէզներուն մէջ, անհամբեր մեկնումին սպասելով:

Ֆրանսական իշխանութիւնը կատարեալ կանոնաւորութեամբ հսկած է արտագաղթին: Ֆրանսացի սպաներ մեկնող կարաւանին ընկերացած են, Թուրք ժանտարմաներուն հետ, եւ առողջապահական սպասարկութիւններ հիմնած են: Ժողովուրդը կատարեալ հանգստութեամբ իրեն սահմանուած վայրը հասած է :

Հայ ժողովուրդը դիւրութեամբ կրնայ ըմբռնել բաժանումի այն տեսարանները, որոնք տեղի ունեցան, երբ Ճէպէլ Մուսայի լեռնցի գիւղացիները կը լքէին իրենց տունն ու կալուածները երկրորդ անգամ: Կիներ եւ ծերեր կը համբուրէին իրենց տուներուն պատերը, քարերը, շեմը: Ոմանք կը փաթթուէին այն ծառերուն որոնք իրենց աշխատանքով եւ հոգածութեամբ ուռճացած են եւ որոնք կը խտացնէին իրենց գոյութեան բովանդակ յոյսը, եւ բարձրաղաղակ անէծք կը կարդային: Մէկը սակայն կարելի չէ եղած բաժնել իր սիրած ծառէն եւ հոն մեռած է : Շատեր նուաղած են իրենց յուզումէն :

Մուսա Տաղի ժողովուրդը փոխադրուած է Պասիթի անպատսպար ծովափին վրայ եւ կը մխիթարուի մասամբ Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի կողմէ նշանակուած յանձնախումբին օգնութեամբ: Այսուհանդերձ ամէն ինչ անբաւարար է: Թուրքերու կողմէ կարգ մը բռնութիւններ կատարուած են: Ճէպէլ Մուսայի կենդանիները, որ փոխադրուած են հովիւներու հսկողութեամբ Քէսապի ճամբով, կրած են Թուրքերու յարձակումը: Հովիւներու վրայէն առնուած են անոնց դրամները, ծեծած են զանոնք եւ կողոպտած Դաւիթեաններու կենդանիները, թերեւս իբր վրէժխնդրութիւն երեսփոխան Պ. Յ. Դաւիթեանին, Սանճաքէն հեռանալուն եւ երեսփոխանութենէ հրաժարելուն համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿԸ» ԵՒ ՍՏԱԼԻՆԻ ՅԱՋՈՐԴԸ

Վերջերս եւրոպական թերթերից մէկը գրել էր որ երբ թէ Ստալինի յաջորդը Վորոշիլովն է լինելու: Թըւում է, որ այս ենթադրութիւնը ճիշդ չէ: Ստալինի հաւանական յաջորդը պէտք է համարել Ժդանովին: Բոլշեւիկեան բարձր խաւերի ներքին պայքարների լաւատեղեակ Նիկ. Բասսեխես, որ երկար տարիներ շարունակ թղթակիցն էր Վիէննայի «Նոյէ-Ֆրայէ-Պրէսէ» օրաթերթի, վերջերս Փարիզի ռուսական «Պոսլէդնի Նովոստի» օրաթերթի մէջ, Ստալինի հաւանական յաջորդի եւ առհասարակ բոլշեւիկեան ղեկավարների միջեւ տեղի ունեցող ներքին պայքարների մասին հետեւեալ շահեկան յօդուածը հրատարակեց:— Ռիկով – Բուխարին ընդդիմադիր խմբակի հաշուեյարդարից մի քանի տարի վերջը, Քաղաքական Բիւրօն որոշեց որ կուսակցական պետը իր կենդանութեան պէտք է նըշանակէ իր յաջորդը: Սակայն, այս որոշումը չհրատարակուեցաւ: Լենինի կտակի հետ կատարուած անախորժութիւններից յետոյ է որ այս անհրաժեշտութիւնը զգացուեցաւ: Կուսակցական պետի յաջորդը պէտք է ըստ կարելւոյն լինի այնպիսի մէկը, որի մասին տարակարծութիւններ չըլինեն, որպէսզի տեղի չտրուի այնպիսի պայքարների, որոնք տեղի ունեցան Լենինի մահից յետոյ, մի քանի տարի շարունակ: Ստալինի առաջին յաջորդը համարւում էր Կիրովը: Սրա սպանութիւնէն յետոյ Ժդանովին առաջ քշեցին:

Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ արդէն աւանդական սովորութիւն է դարձած, որ «Թագաժառանգը» նշանակւում է Լենինգրադի (Պետրոգրադի) կառավարիչ եւ ղեկավար կուսակցական կազմակերպութիւններից: Սակայն այն տարբերութեամբ, որ Կիրովը միշտ շուքի մէջ մնաց, իսկ Ժդանովի անձը միշտ քըշւում են դէպի առաջին գիծը: Վերջին կէս տարուան ընթացքին Ժդանովի ազդեցութիւնը զգալապէս բարձրացել է:

Ինչպէս յայտնի է, ինքը՝ Ստալինը շատ քիչ պաշտօններ է վարում: Պաշտօնապէս նա Կենդր. Կոմիտէի քարտուղարներից մէկն է (մի քանի տարի առաջ ջնջուեցաւ աւագ քարտուղարի պաշտօնը): Առանց մասնաւոր տիտղոսի, Ստալինը նախագահում է Քաղբիւրոյի նիստերին: Անշուշտ, նա պատգամաւոր է Խորհրդ. Միութեան Գերագոյն Խորհրդի: Անդամ է այդ խորհրդի նախագահութեան: Եւ այս՝ կուսակցական քարտուղարի պաշտօնից յետոյ ամէնէն մեծ պաշտօնն է: Նա անդամ է Ռազմական Գերագոյն Խորհրդի. միակ ոչ – զինուորականը այս հիմնարկի մէջ: Ի պաշտօնէ՝ Ստալինը անդամ է նաեւ կուսակցական կազմակերպչական Բիւրոյի, որ ենթարկւում է կուսակցական միւս քարտուղար Անդրէեւին. Ժդանովը նոյնպէս կուսակցական քարտուղար է եւ հաշւում է երկրորդ քարտուղարը (այսինքն Ստալինի յաջորդը): Նա էլ նախագահում է կուսակցական մի շարք յանձնաժողովների եւ ղեկավարում Լենինգրադի կուսակցական կազմակերպութիւնները: Իրականին մէջ «Թագաժառանգը» աւելի շատ պետական պաշտօններ է վարում, քան թէ ինքը՝ Ստալինը: Ժդանովը ոչ միայն պատգամաւոր է Գերագոյն Խորհրդի եւ անդամ այս խորհրդի նախագահութեան, այլեւ նախագահն է Գերագոյն Խորհրդի արտաքին գործերի յանձնախմբի: Այսինքն, փաստօրէն ղեկավարն է Խորհրդային Միութեան արտաքին քաղաքականութեան:

Վերջերս Ժդանովը նշանակուեցաւ նաեւ Ռազմական Գերագոյն Խորհրդի անդամ, որով հնարաւորութիւն ստացաւ անմիջական ազդեցութիւն ունենալու բանակին վրայ:

Վերջին կուսակցական համագումարում Ստալինը ընդհանուր զեկոյց տուաւ Խորհրդ. Միութեան քաղաքականութեան մասին: Մոլոտովը՝ երկրորդ հնգամեակի մասին: Սակայն, համագումարի ընդհանուր խնդիրը կազմում էր կուսակցականկանոնագրի վերաքննութիւնը: Այս կարեւոր նիւթի մասին զեկուցանողն էր Ժդանովը: Խորհրդային Միութեան պայմաններում այս միակ փաստը վկայում է թէ որքան մեծ է Ժդանովի դերը Խորհրդային Միութեան քաղաքական կեանքին մէջ: Կուսակցական գործերի ղեկավարութիւնը անցել է Ժդանովի ձեռքը: Վերջին կուսակցական համագումարը ընտրեց նաեւ Խ. Միութեան կառավարութիւնը՝ Քաղաքական Բիւրօն: Պաշտօնական կառավարութիւնը— Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդ— ինչպէս յայտնի է, լոկ իրաւական – պետական զարդ է: Ժողովրդական Կոմիսարները Քաղբիւրոյի կամակատարներն են:

Քաղբիւրօն, ինչպէս հայելիի մէջ, արտացոլում է այն յեղաշրջումը, որ կատարել է ռուսական բոլշեւիզմը:

Առաջին Քաղբիւրօները միջազգային էին կազմով: Բացի օտարականներից, նրանց մէջ ներկայացուած էին Խորհրդ. Միութեան զանազան ազգութիւններ: Ներկայ Քաղբիւրօն կրում է վելիքոռուսական (մեծառուսական) բնոյթ: Նա բաղկացած է ինը անդամից: Ինը անդամներից վեցը վելիկոռուսներ են. մէկը հրեայ (Կագանովիչ), մէկը հայ (Միկոյեան) եւ մէկը վրացի (Ստալինը): Երկու փոխանդամներից մէկը վելիկոռուս է եւ միւսը վրացի (Բերիա): Այսպիսով Խորհրդային Միութեան ղեկավարների երկու երրորդը Վելիկոռուսներ են:

Մէկ ուրիշ՝ նոյնպէս ընդհանուրի կողմից հաստատուած իրողութիւն: Համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութիւնը առաջ պատկանում էր այն հին բոլշեւիկներին, որոնք ստեղծել են բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը եւ մինչեւ յեղափոխութիւնը ղեկավարել: Նրանք մտաւորականներ եւ տարագիրներ էին: Արտասահմանում գրում եւ հրատարակում էին իրենց թերթերը, պարբերականները եւ գըրքոյկները: Բոլոր այս մարդիկ չքացան: Ներկայ Քաղբիւրոյի անդամներից Ստալինը միակն է, որ մինչեւ յեղափոխութիւնը զբաղուել է հրապարակագրութեամբ: Միակը որ մինչեւ յեղափոխութիւնը (արդարեւ մի անգամ միայն, եւ այն էլ մի քանի ամիս) եղել է արտասահմանում: Ստալին ինքը ոչ–տարագիր, միակն է ներկայիս, Քաղբիւրոյի մէջ, որ մինչեւ յեղափոխութեան շրջանը կապ է պահել բոլշեւիզմի հիմնադիրների հետ: Եւ, վերջապէս, տեղի է ունեցել երրորդ հիմնական փոփոխութիւնը համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութեան մէջ: Մտաւորականները, իրենց բազմակողմանի ծանօթութեամբ եւ եւրոպական կրթութեամբ, անյայտացել են: Խորհրդային Միութեան ճակատագրի ներկայ ղեկավարները հրապարակ են եկել կուսակցական կազմակերպութեան ընդերքից, գաւառական խուլ անկիւնների կուսբջիջներից եւ եկուել յեղափոխութեան վիթխարի կաթսայի մէջ: Սրանք, ներկայացուցիչներն են բուն ժողովրդական խաւերի:

Այսպիսով, համայնավար կուսակցութեան ներկայ ղեկավարութիւնը վելիկոռուսական է եւ պրոլետարական: Սա աւելի ճկուն է եւ դաժան, քան թէ իր նախորդները: Ժըննեւից աւելի դիւրին էր պայքարել ցարիզմի դէմ, որ կաշկանդուած էր իր սեփական օրէնքներով, քան թէ այս քսան տարիների ընթացքին, ոչ միայն ամէն վայրկեան կեանքի վտանգի դիմանալ, այլ եւ բարձրանալ մինչեւ իշխանութեան կատարը:

Իշխանատենչութեան պայքարը բոլշեւիկեան վարչաձեւի ներսում, ամէն անգամ պատճառ էր հանդիսանում Քաղբիւրոյի ղեկավարութեան մէջ նորանոր ճեղքուածքներ բացուելուն: Լէնինի մահից անմիջապէս վերջը, Քաղբիւրոյի մէջ եռապետութիւն կազմուեց՝ Տրոցկիից, Զինովիէվից եւ Կամենեւից: Սրան յաջորդեցին Զինովիեւ – Կամենեւ եւ ապա Ռիկով-Բուխարին երկպետութիւնները: Ստալինը մնում էր շուքի մէջ: Թէեւ եւ Լէնինի ողջութեանը Ստալինը կուսակցութեան քարտուղարի պաշտօնն էր վարում: Լէնինի մահից յետոյ կուսակցութեան նախագահի պաշտօնը ջնջեցին: Առաջին գծի վրայ քշուեցաւ աւագ քարտուղարը: Զինովիեւի մեծագոյն եւ կենսական սխալի հետեւանքով էր որ կուսակցական նախագահի պաշտօնը չվերահաստատուեցաւ: Նա իրեն համարում էր Լէնինի յաջորդը: Ձեւականօրէն Խորհրդային Համայնավար կուսակցութիւնը լոկ մէկ հատուածն է Երրորդ Միջազգայինի: Կոմինտէրնի կանոնագրով նա խոստացուած է Գործադիր Մարմնի նախագահի պաշտօնը: Զինովիեւը դարձաւ Երրորդ Միջազգայինի նախագահը, կարծելով թէ դրանով կ'անցնի Լէնինի տեղը եւ փաստօրէն կը գլխաւորէ Համայնավար կուսակցութիւնը:

Սակայն այս բոլոր ձեւական ճարպիկութիւնները իրականին մէջ պարզամտութիւն էին: Ոչ առաջ եւ ոչ հիմա Կոմինտէրնը ոչ մի իշխանութիւն չէ ունեցել եւ չունի: Ռուսիայում բոլշեւիկեան կուսակցութիւնն է կազմում իշխանութեան հիմքը: Զինովիեւը նստած էր մի բազկաթոռի վրայ, որ շատ նման է Թունիսի բէյի գահին: Թունիսի ֆրանսական մարզպանը, Թունիսի բէյին խորին յարգանքով է դիմաւորում: Կոմինտէրնի առջեւ նոյնպէս գլուխ էր խոնարհում բոլշեւիկեան կուսակցութեան Կենտկոմը: Սակայն, երբ Քաղբիւրոյի խմբակի մէջ նոր ճեղքուածք առաջացաւ, Զինովիեւին եւ Կամենեւին առանց ճիգի դուրս վռնտեցին: Կազմուեցաւ նոր ղեկավար խմբակ, բաղկացած Ռիկովից, Բուխարինից եւ Ստալինից: Եւ ապա Ստալինը դարձաւ միահեծան դիկտատոր:

Անգամ այս վերջի տարիների ընթացքին, քարզ կերպով կարելի է նըկատել, որ չնայած Ստալինը միահեծան դիկտատոր է, բայց եւ այնպէս Քաղբիւրոյի կազմի մէջ գոյութիւն ունի ղեկավար խմբակ: Այժմեան ղեկավար խմբակը Մոսկուայում անուանում են «քառապետութիւն» կամ «Ռուսական խմբակ»: Այս խմբակի անդամներն են— Ժդանովը, սրա մըտերիմ ընկեր Անդրէեւը, վարչապետ Մոլոտովը եւ Ռազմական Կոմիսար Վորոշիլովը, որ վերջերս միայն միացաւ այս խմբակին: Ամէն տեղ զգալի է այս խմբակի ղեկավարութիւնը եւ կատարած գործօն դերը: Այս ղեկավար խմբակի անդամները իրենց մէջ բաժանել են կուսակցական եւ պետական դերերը: Ի զուր չէ որ նրան անուանում են «Ռուսական խըմբակ»: Սա՛ է վերահաստատել վաւերականութիւնը Ռուսական Պատմութեան: Սա՛ է ռուս ժողովուրդին առաջին տեղը տուել, որպէս «առաջինը իրեն հաւասար» Խորհրդային Միութեան ժողովուրդների մէջ: Սա՛ է կազմակերպել հայրենասիրական քարոզչութիւնը եւ ստեղծել բաւական ուժեղ պետական կեդրոնացում:

Այս խմբակի ռուս ազգայնական թեքումը ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ: Կը բաւէ բերել մէկ օրինակ միայն: Երկու տարի առաջ շարունակ այս խմբակը աշխատեցաւ հեռացնել Լիթվինովին: Արտասահմանում այս եղբայրը համարում էին հակահրէական: Ճիշդ չէ այս կարծիքը, բայց հեռաւոր նմանութիւն ունի հակահրէականութեան հետ:

Մոսկուայի իւրաքանչիւր օտար դիւանագէտ կամ թղթակից գիտէր, որ Լիթվինով ոչ մի հեղինակութիւն չունէր եւ իրենից ոչինչ չէր ներկայացնում, Լիթվինով ռուս չէ: Նա հասակ է նետել Բելաստոկի հըրէական միջավայրում: Նրա մայրենի լեզուն եղել է հրէերէնը: Ամբողջ կեանքը անց է կացրել Անգլիայում, որտեղ կրթուել է եւրոպական ոգով:

Ղեկավար «քառեակ»ը հրէատեաց չէ: Բայց, Լիթվինովին երբեք չեն համարել իրենցը: Այս մարդկանց մէջ բացարձակապէս ոչինչ կայ աբեւմտեան–եւրոպական: Լիթվինովը իր հոգեկան կառուցուածքով խորթ էր նրանց համար: Դիւրին է հասկանալ այս մարդկանց ցանկութիւնը, այն որ՝ արտասահմանում իրենց ներկայացուցիչը լինի մէկը, որ մօտիկ լինի իրենց՝ մշակոյթով եւ հոգով – սրտով: Այս էր պատճառը որ այս ղեկավար խմբակը աշխատում էր մի կերպ Լիթվինովից ազատուել:

Այժմեան Քաղբիւրոյի ղեկավար խմբակի ներսը աթոռի պայքար չըկայ: Բոլոր գործողութիւնները կատարւում են Ստալինի անունով: Բոլոր պարագաներում Ստալինը համարւում է հեղինակութիւն եւ պետ: Այսպիսով Ստալինը հինգերորդն է այս «քառեակ»ի մէջ. բայց եւ այնպէս կանգնած է որոշ հեռաւորութեան վրայ:

Այս վիճակը բացատրւում է նրանով, որ Ստալինը, որպէս բոլորի կողմից ճանաչուած դիկտատոր, բոլորից վեր է կանգնած: Սակայն այս միջնորմը պահպանւում է նաեւ «քառեակ»ի կողմից, Ստալինը ռուս չլինելու պատճառով եւ որպէս որոշ չափով իրենց ոչ հարազատ մարդ: Ստալինի անունով «քառեակ»ը քօղարկւում է իր քաղաքական գործունէութիւնը: Ստալինի հեղինակութիւնը այնքան են բարձրացրել, որ առօրեայ աշխատանքի մէջ, զգալիօրէն թուլանում է նրա ազդեցութիւնը: Կուսակցական առտնին աշխատանքները եւ միաժամանակ ամբողջ խորհրդային կառավարութեան առտնին գործերը վարում են երկու քարտուղարները: Սրանցից առաջինն է Ժդանովը, ինչպէս ըսինք: Ահաւասիկ նա է ապագայ դիկտատորը եւ Ստալինի «գահաժառանգը»: Ժդանովը Վելիկոռուս է, ըստ ամենայնի ռուս մարդ, եկած յեղափոխութեան ընդերքէն, ժողովուրդի հետ հազար թելերով կապուած, հաստատակամ, սնուած երկարատեւ եւ դաժան յեղափոխական պայքարի մէջ: Փաստօրէն, Սիրութեամբ վառուած Ստալինի յաջորդը արդեօք պիտի կարողանա՞յ դառնալ Ռուսիոյ տէրն ու տիրակալը:

ԲԵՆՕ

ՀԵԼԼԷՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ)

Վերջերս, Յունաստանի կառավարութիւնը, առաջին անգամն ըլլալով, հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կազմակերպեց ի յիշատակ այն անուանի եւ անանուն հելլէն բարերարներուն, որոնք իրենց ունեցածը, իրենց դիզած հարստութիւնը կտակած կամ յատկացուցած են ազգային եւ հանրօգուտ նպատակներու, Յունաստանի մէջ:

Այժմու հելլէն կառավարութիւնը, որ այնքան բացառիկ կարեւորութիւն կ'ընծայէ ազգային արժէքներուն եւ կը ձգտի հելլէն նոր սերունդը մեծցնել ազգային ոգիով եւ ազգային մեծութեանց ներշնչումը տալով անոր, իր այս ձեռնարկով եկաւ հաւաքական ու համազգային յարգանքի տուրքը ընծայել յիշատակին անոնց, որոնք մեռնելէ առաջ կամ յետ մահու, մեծագումար նուէրներով կամ կտակներով իրենց նպաստը բերած են Յունաստանի փառքին ու յառաջդիմութեան համար:

Եւ այնքան շատ է այդ բարերարներու թիւը...

Անոնք, կամովին, ինքնաբերաբար, առանց որ եւ է արտաքին ճնշումի, առանց դուրսէն եկած որ եւ է թելադրութեան, այլ միայն եւ միայն ջերմ ու անմար հայրենասիրութենէ մը մղուած, կատարած են իրենց պարտականութիւնը իրենց հայրենիքին հանդէպ, տալով անոր այն՝ ինչ որ բախտն ու իրենց քրտինքը տուած էր իրենց, ճիշդ այնպէս, ինչպէս իրենցմէ առաջ, ուրիշ մեծանուն Հելլէններ, հայրենասէր ու հերոս ուրիշ հօկաններ, իրենց կեանքը ընծայաբերած էին այդ միեւնոյն հայրենիքի ազատագրման համար:

Անշուշտ, բոլոր ժողովուրդները, ժամանակ առ ժամանակ ունեցած են եւ ունին հայրենասիրական մեծ արտայայտութիւններ: Հերոսներ ու մեծ բարերարներ ունին ուրիշներ ալ: Բայց ոչ մէկ ժողովուրդ, ապահովաբար, չէ ունեցած ազգային ճշմարիտ բարերարներու այն բանակը, զոր ունեցած է հելլէն ժողովուրդը, մանաւանդ իր նորագոյն պատմութեան վերջին հարիւրամեակի ընթացքին:

Անիկա չափազանցութիւն չէ, երբ մանաւանդ նկատի ունենանք հելլէն ժողովուրդի թուական համեմատութիւնը, ուրիշ ժողովուրդներու հետ: Այս վերջինները ալ ունեցած են եւ ունին իրենց մեծ ու փոքր բարերարները, ունին իրենց մարդասիրական մեծ հիմնարկութիւնները: Ժամանակակից անգլիացի մեծ մարդասէր լորտ Նաֆիլտը, օրինակի համար, ղեռվերջերս, միլիոնաւոր սթերլիններ տրամադրեց Քէյմպրիճի համալսարանին, Լոնտոնի մեծ հիւանդանոցին եւ անգլիական կայսրութեան բոլոր հիւանդանոցներուն, որպէսզի այս վերջինները ունենան պողպատեայ զրահ՝ երախաներու անդամալուծութեան զարհուրելի հիւանդութեան դէմ պայքարելու համար: Ամերիկացիները ունեցած են իրենց Քարնէճիները եւ Ռօքֆէլլըրները, որոնք հարիւրաւոր միլիոններով տոլարներ նուիրած են եւ կը նուիրեն դեռ ամերիկեան ու միջազգային մարդասիրական նպատակներու համար:

Բայց Նաֆիլտները, Քարնէճիները եւ Ռօքֆէլլըրները հազուագիւտ երեւոյթներ են իրենց երկիրներուն մէջ: Այնքան հազուագիւտ, որ Անգլիացիները, օրինակի համար, արտակարգ պատիւ մը ընծայելու համար բարերար լորտին, զայն անգլիական բանակի պատուակալ գնդապետ նշանակեցին:

Նոր աշխարհի հարիւրաւոր բազմամիլիոնատէրներուն մէջ,— այն Նոր Աշխարհին՝ ուր դիզուած է այսօր աշխարհի հարստութեան երեք հինգերորդ մասը — երկու հոգի միայն,— Անտրէա Քարնէճի եւ Ճոն Ռօքֆէլլըր, իրենց առասպելական հարստութեան զգալի մէկ մասը նուիրեցին հանրօգուտ ձեռնարկներու եւ հիմնարկութեանց: Մինչդեռ հելլէնները, որ աշխարհի շատ համեստ մէկ անկիւնը ստեղծած է իր հայրենիքը եւ որուն զաւակները ցրուած են աշխարհի չորս ծագերուն վրայ, հին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը արձանագրած է ազգային ու հայրենասիրական բարերարութեան այնպիսի ժեստեր, որոնք հնագարեան այդ ցեղի հոգեկան մեծութիւնը կը յատկանշեն ամէնէն առաջ:

Հելլէնական այս յատկանիշը, արդարեւ, կարմիր թելի մը պէս, ժառանգօրէն կ'երկարի հին դարերէն մինչեւ մեր օրերը: Ազգային մեծ բարերարներու որպէս դասական օրինակներ կը յիշուին Ատտիկեցի Իրոտ եւ Կորնթացի Հելլէնուհի Լախը:

Իրօտ Ատտիկեցին, որ ապրեցաւ Հելլէնական փառքի անկման շրջանին, Քրիստոսէ վերջ 2րդ դարուն, իր անսահման հարստութենէն մեծ գումարներ ծախսած է օժտելու համար Աթէնքը Համաթենական Մարզարանով մը — որուն նորագոյնը հիմնեց մեծանուն Եորկիոս Աւէրոֆ Աթէնքի սրահին վրայ— եւ Ամփիթատրոնով մը, որ մինչեւ այսօր ալ, իբրեւ գործածական հնութիւն մը, Աթէնքի հպարտանքներէն մին կը կազմէ: Անիկա, նմանապէս, մեծ գումարներ յատկացուց բարեսիրական նպատակներու եւ շինեց վերջապէս Ոլիմպիայի Ջրմուղը:

Իսկ Հելլէնուհի Լախը, որ Արտեմիսի ջերմ երկրպագուն մըն էր, ...

ԳԵՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Նա յիշում էր այդ վայրկեանին բոլոր անցեալը. Աշոտ Երկաթի բազմահոգ ու ալեծուփ թագաւորութիւնը... Յիշում էր այն օրերը, երբ ինքը հեանում, յափշտակւում էր նրա դիւցազնական քաջագործութիւններով. յիշում էր նրա ձայնի որոտը՝ պատերազմի դաշտում, նրա խիզախ յարձակումները թշնամիների վրայ, նրա սրի հարուածները՝ հակառակորդի դէմ... Յիշում էր թէ ինչպէ՛ս ժպտում էր նրան բաղդը, թէ ինչպէ՛ս ինքը հրճւում էր իւր սրտում, գուշակելով թէ՝ Աստուած նրան վիճակել է Հայրենիքի փրկիչ լինելու, օտարի նախատինքը բառնալու եւ հայրենական գահի նախկին փառքը վերադարձնելու գերագոյն կոչումը...

Բայց աւա՛ղ, խառնուածքի մը թուլութիւն նրա դիւցազնական մեծութիւնը թունաւորեց... սիրոյ փանաքի որդը հսկայական հրաշակերտը տապալեց... Այժմ, նա անշնչացած պառկած է սառը հողի տակ. սէրն ու արտասուքը չեն շարժում նրան... Եւ սակայն նա իւր հետ գերեզման տարաւ մեծամեծ յոյսեր, ակնկալութիւններ... Լայնատարած մի աշխարհ, բազմամարդ մի ընտանիք, որի անդամները միլիոններ են կազմում, զրկուեցան նրա շնորհիւ բազմազան բարիքներից. Նրանք այժմ գտնւում են անապահով դրութեան, ծանր ճգնաժամի մէջ. Նրան սպառնում են թէ՛ թշնամիները եւ թէ փառամոլ հարազատները. բայց այս ամէնն ուրիշ կերպ կը լինէր, եթէ միակ մարդը, որի ձեռքն էր յանձնուած Հայրենիքի բաղդը, չնմանէր միւս մահկանացուներին, չխոնարհէր թունաւոր զգացմունքների առաջ եւ կամ զոհէր նրանց առաւել մեծագոյն, առաւել սրբազան մի զգացման— Հայրենասիրութեան:

Այս մտածութիւններն էին պաշարել իշխանին այն տխուր ժամին, երբ Արքայի մարմինն իջեցրին գերեզման եւ ծածկեցին հողով, եւ այս մտածութիւններն էին, որոնք եւ դառնապէս արտասուել տուին նրան:

Բայց հէնց այդ միջոցին մի ուրիշ սիրտ՝ ուրիշ զգացմունքներով էր տոգորուած, Արքայի վախճանը նրան ուրիշ մտքեր էր թելադրում. այն հողը, որ ծածկեց մեռնող թագաւորին, նա կարծում էր թէ՝ նոր կեանք ու նոր փառք պիտի ծնէ իւր համար... եւ դա Աշոտ բռնաւորն էր, որի սրտում դեռ չէր մարել միահեծան տէր լինելու տենչը, բոլոր Հայաստանին թագաւորելու փափաքը...: Տեսնելով այն աշխարհախումբ բազմութիւնը, որ լցուել էր Բագարանի ներսն ու դուրսը, նա յարմար միջոց համարեց նախ՝ զօրքին ու ժողովրդին իւր կարողութիւնն ու առատաձեռնութիւնը ցոյց տալու եւ դրանով նրանց սիրտը գրաւելու եւ երկրորդ՝ սգոյ օրերն անցնելուց յետ՝ իւր գահակալական հարցն հրապարակ հանելու, որովհետեւ հանգամանքներն շատ նպաստաւոր էին, այսինքն զօրքը հեռու էր աթոռանիստ քաղաքից, իսկ թագաժառանգներն ու իշխանները գտնւում էին Բագարանում: Այդպիսով, առանց դժուարութեան, նա կարող էր թէ՛ Արքունիքն ու նրա գանձերը գրաւել եւ թէ Աբասին ու նրա իշխաններին ձերբակալել:

Այս նպատակով ահա՛ նա մի քանի օր շարունակ առատապէս հիւրասիրեց ոչ միայն արքայազն ու իշխանազն հիւրերին, այլեւ արքայական զօրքերին ու բոլոր այն աշխարհախումբ բազմութեանը, որ հեռաւոր թէ մօտակայ տեղերից ժողովուել, լցուել էր Բագարան: Բացի այդ՝ նա մեծաքանակ ողորմութիւն բաշխեց կարօտեալներին, իբր թէ հանգուցեալ թագաւորի հոգւոյ փրկութեան համար: Այս ամէնը, արդարեւ, փոխեցին ժողովրդի ու զօրքի կարծիքը Բռնաւորի նկատմամբ, իսկ իշխաններից մի քանիսը, մինչեւ անգամ, հիացան նրա վեհանձնութեան վրայ:

Տեսնելով այդ յաջողութիւնը, Բռնաւորը սիրտ առաւ «գլխաւոր նպատակին» վերաբերեալ միւս պատրաստութիւնները տեսնելու: Ամէնից առաջ նա մարդ ուղարկեց Նըրսի մօտ եւ յայտնելով նրան իւր դիտաւորութիւնը, խնդրեց օգնել իրան՝ եթէ հարկը պահանջէ: Նըրսը՝ որովհետեւ հէնց այդպիսի առիթ էր որոնում իւր հին վրէժը լուծելու համար, սիրով ընդունեց Բռնաւորի խնդիրը:

Այնուհետեւ վերջինս հրաման արաւ Երասխաձորում գտնուող իւր զօրքին տակաւ առ տակաւ առաջանալ դէպի Երազգաւորս, առանց սակայն կասկածի առիթ տալու հետաքրքիր հետամուտներին:

Ապա նա մտածեց Աբասին ու նրա հաւատարիմներին ձերբակալելու: Բայց որպէսզի այդ անելուց յետ պետական զօրքը հնազանդի իրան, նա մեծ գումար տուաւ իւր մտերիմների ձեռքը, որպէսզի նրանք զօրքի գլխաւորներին կաշառեն:

Այս ամէնը կարգադրելուց յետ՝ նա սկսաւ խօսիլ չէզոք իշխանների հետ եւ նրանց կարծիքն իմանալ ապագայ թագաւորի վերաբերմամբ: Բռնաւորը յոյս ունէր գտնել նրանց մէջ դժգոհներ, որոնք սիրով կը միանային իւր հետ եւ գործը դրանով կը հեշտանար: Բայց նա հիասթափուեցաւ, երբ իշխանները միաբերան մատնացոյց արին Աբասի վրայ:

— Միակ օրինական թագաւորը նա է եւ ժողովուրդը նրան է սպասում, — ասացին նրանք եւ փափաք յայտնեցին օր առաջ տեսնել Իշխանաց Իշխանին իւր եղբօր գահի վրայ:

Կաթողիկոսը մինչեւ անգամ խորհուրդ տուաւ նրանց՝ շտապել, թագաւոր պսակել Աբասին, քանի դեռ թշնամիներից վտանգ չէր հասել գահին:

Այս ամէնն, ի հարկէ, անհաճոյ տպաւորութիւն արին Բռնաւորի վըրայ. բայց նա իւր դժգոհութիւնը ծածկեց, մինչեւ որ իշխանների մեծ մասը հեռացաւ Բագարանից:

Սգոյ առաջին օրերն անցնելուց յետ՝ այդտեղ մնացել էին միայն թագուհին իւր պալատական տիկնանցով, Աբասը՝ իւր դրանիկներով, Գարդմանայ Տէր Դաւիթը եւ Մարզպետունի իշխանը՝ Գոռ որդու հետ միասին:

Վերջինս, սակայն, գտնւում էր քաղաքից դուրս, որովհետեւ հսկում էր զօրքերի վրայ, որոնք բանակած էին Ախուրեանի մօտ:

(Շար.)

Հարստութիւնը գործածեց օժտելու համար պատմական Կորնթոսը, իր ժամանակակից արուեստագէտներու գործերով եւ հարիւրաւոր գեղակերտ արձաններով զարդարեց՝ իր պատմական պարտէզներովը հանրածանօթ եղած վայրը: Անկէ զատ, իր հարստութեան մեծագոյն մասը, յետ մահու կտակեց քաղաքի աղքատներուն :

Բիւզանդական շրջանն ալ նուազ յատկանշական չէ եղած այս տեսակէտով: Ամբողջ հազարամեակի մը պատմութիւնը կը վկայէ, թէ յօդուած հայրենասիրական ու հանրային նպատակներու անհամար բարերարութիւններ, նուիրատուութիւններ եւ կտակներ եղած են այդ շրջանին եւ մասնաւորապէս եկեղեցիներն ու վանքերը օգտուած են այդ նուէրներէն: Չմոռնանք որ այդ ժամանակներուն, վանքերն ու եկեղեցիները ունէին նաեւ խնամատարական առաքելութիւն եւ անոնք էին ընդհանրապէս, որ կը հասնէին չքաւորներու կարիքներուն: Եւ կային վանքեր, որոնք, մեզի ժամանակակից ամենահարուստ մարդոց չափ հարստութիւններ ունէին :

Բիւզանդական շրջանին, անհատական նախաձեռնութիւնն ալ ունեցած է իր դերը, բարերարական գետնի վրայ: Կ· Պոլիսը, այդ շրջանին, իր ծոցին մէջ կը համրէր բազմաթիւ մարդասիրական հիմնարկներ ու հիւանդանոցներ, որբանոցներ, ծերանոցներ, անկելանոցներ, եւն·, որոնք կը պահուէին անհատական բարեգործութիւններով:

Պատկերը նոյնն էր նաեւ կայսրութեան միւս կեդրոններուն մէջ,— Թեսաղոնիկէ, Ադրիանուպոլիս, Աթէնք, Ալխալօ, Փաթրաս, Միսթրա, Մանաւթըր, Քասթորիա, Տրապիզոն, Նիկիա, եւն· եւն·:

Ազգային բարերարութեան այս յատկանիշը երեւան եկաւ նաեւ դարեր յետոյ, Յունաստանի ազատագրական պայքարներու շրջանին եւ անկէ վերջ: Հելլէնները, իրենց արիւնն ու հայրենասիրական խիզախութիւնը չէր որ միայն տրամադրեցին 1821ի Մեծ Յեղափոխութեան: Անոնք, առատօրէն եւ յաճախ ամբողջութեամբ տրամադրեցին նաեւ իրենց շարժուն եւ անշարժ բոլոր հարստութիւնները, ազատագրական պայքարի ճամբուն վրայ եւ այդ պայքարի յաղթանակին համար: Եւ, հաւաքուած միլիոնները գործածուեցան «Ֆիլիքի Եթէրիա» (Բարեկամական Ընկերակցութիւն) կոչուած յեղափոխական կազմակերպութեան խողովակով, պայքարը կազմակերպելու, ռազմամթերք ապահովելու, ռազմիկներուն սնունդ հայթայթելու եւ ռազմանաւեր շինելու միակ առաջադրութեամբ: Միաուլիսը, Պուպուլինան, Մանտօ (վերջին երկուքը կիներ եւ ուրիշ կղզեբնակ ճաֆիէթաններ, իրենց նաւերը տրամադրեցին, Քունտուրիոթիսները՝ մնացածներու մէջ դիզուած իրենց անսահման հարստութիւնը, Քօլօքօթրօնիսները, Մավրոմիխալիսները, Պօցարիսները, Ցավէլաներն ու Զայիմիսները՝ իրենց ամբողջ ունեցածը, աղքատները՝ իրենց լուման, քանի մը գլուխ ոչխարն ու քանի մը դրիւ ցորենը, իրենց եւ իրենց զաւակներուն հացը ···

Ու դրամական այս մատուցումները, մեծ մասով եղան նիւթական այն յենարանը, որուն կրթնեցաւ այդ շրջանին՝ բազմաթիւ ռազմաճակատներու եւ ծովերու վրայ մղուող ազգային ութնամեայ Մեծ Յեղափոխութիւնը, որ Օսմանեան կայսրութիւնը ցնցեց եւ ի վերջոյ ստեղծագործեց ընդ հուր եւ ընդ սուր, այսօրուան անկախ Յունաստանը :

Եւ այսպէս, ազգային բարերարութեան այս գիծը երկարեցաւ մինչեւ մեր օրերը: Նոր թափ ստացաւ ան մանաւանդ Հելլէն· Անկախութեան առաջին տասնամեակէն վերջ, թէ Յունաստանի մէջ եւ թէ Յունաստանէն դուրս, հելլէնական գաղութներու մէջ ի սփիւռս աշխարհի :

Աւստրիա բնակող մեծահարուստ Մակեդոնացի պարոն Եորկիոս Սինա, Օթոն Թագաւորի իշխանութեան առաջին տարիներուն, մեծ գումար մը տրամադրեց՝ Փնիքսի բլուրին վրայ աստղադիտարան մը կառուցանելու համար :

Անոր զաւակը՝ պարոն Սիմէոն Սինա, աւելի մեծագումար նուիրատուութեամբ մը հիմնեց՝ հելլէնական մայրաքաղաքի այսօրուան փառքերէն մէկը եղող Սինայի Ակադեմիան :

1850ին, Ռուսիա բնակող մեծահարուստ Եպիրոսցի եւ Քափօտիսթրիայի բարեկամը Տօմպօլիս, մեռնելու ատեն իր ամբողջ հարստութիւնը կտակեց հելլէնական պետութեան, պայմանով որ դրամը, մինչեւ 1909 մնայ Ռուսիոյ պետակ· դրամատունը եւ այնուհետեւ, հաւաքուած ամբողջ դրամով հիմնուի «Քափօտիսթրիայի Համալսարանը» այն քաղաքին մէջ, որ այդ թուականին Յունաստանի մայրաքաղաքը պիտի ըլլար: Այս գումարը, 1911ին յանձնուեցաւ հելլէն կառավարութեան եւ որովհետեւ Յունաստանի մայրաքաղաքը Աթէնքն էր — Տօմպօլիս կը յուսար, որ մինչ այդ մայրաքաղաք պիտի դառնար Կ· Պոլիսը — գումարը յատկացուեցաւ ճոխացնելու համար Աթէնքի Ազգային Համալսարանը, որ այնուհետեւ կոչուեցաւ ու կը կոչուի մինչեւ այսօր ալ «Ազգային եւ Քափօտիսթրիական Համալսարան »:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Մարդկային ցեղին ազնուացումը

Ինչո՞ւ այսինչ մարդը մեծ, ուժեղ ու տոկուն է, ունի համաչափ մարմին մը եւ օժտուած է՝ ֆիզիքական, բարոյական ու մտաւորական առաւելութիւններով, մինչդեռ ուրիշ մը՝ խեղճ, տկար, կարճամիտ եւ անխելք է, ենթակայ՝ ֆիզիքական ու բարոյական թերութիւններու :

Հինէն ի վեր կը կարծուէր թէ մարդու մը բնական կազմը արդիւնք է դիպուածի, իսկ բարոյականը՝ կրթութեան: Անուրանալի է թէ ժառանգականութիւնը որոշ դեր մը կը խաղայ նկարագիրներու եւ խառնուածքներու փոխանցման մէջ, սակայն այդ առանձնայատկութիւնները կարծուածին պէս վերջնական եւ անփոփոխելի ժառանգականութիւն մը չեն կազմեր :

Այսօր ապացուցուած է թէ գործարաններու հիմնական յատկանիշներն ու յատկութիւնները, ինչպէս նաեւ մարդուն բարոյական ու մտաւորական կարողութիւնները կը կառավարուին կարգ մը անկշռելի նիւթերու՝ գործարաններուն վրայ ներգործած ազդեցութեամբ, որոնք կը պատրաստուին զանազան գեղձերու միջոցաւ, որոնց «հորմոն» անունը կուտան:

Այդ հորմոններուն քիչ մը աւելի կամ քիչ մը պակաս արտադրութիւնը մարդը կ'ընէ պզտիկ կամ մեծ, գէր կամ նիհար, դիւրագրգիռ կամ հանդարտաբարոյ, խելացի կամ ապուշ, աշխատասէր կամ ծոյլ, բարի կամ չար, ընկերական կամ անհաղորդ, զգայուն կամ անզգայ, եւն·:

Բնախօսական այս առանձնայատկութիւնները հաստատուած են կենդանիներու վրայ կատարուած փորձերով :

Սէն Պէնարի շուներուն ստորին գանկի գեղձին առատ ներծորումը պատճառ եղած է որ շուներուն այդ ցեղը ըլլայ հսկայ, մինչդեռ այդ միեւնոյն գեղձին գօսացումը թզուկի վերածած է Մալթայիկ կոչուած երկարամազ շնիկները :

Երբ կարելի ըլլայ թզուկ մանչու մը վրայ պատուաստել «արտադրական» բնականոն գեղձ մը, այն ատեն այդ թզուկ երիտասարդը սովորական մարդու մը մեծութիւնը պիտի ստանայ, եւ երբ օրիորդի մը մակերիկամնային գեղձերու արտադրութիւնը գործօն վիճակի մը մէջ դրուի, այդ աղջնակը կանացի առնութեան ֆիզիքական ու բարոյական բոլոր առանձնայատկութիւնները պիտի ներկայացնէ :

Հորմոններու հաւասարակշռութիւնը փոխելով, կարելի եղած է անասունները ըստ կամս հսկայի կամ թզուկի վերածել, կանխահաս ծերութիւն կամ երիտասարդութիւն յառաջ բերել եւ բնորոշել անոնց սեռային յատկանիշը կամ ամլութիւնը :

Վերջերս կարգ մը գիտնականներ պատուաստումներով կամ ներքին գեղձերու ճարտար հիւթանջատումով յաջողած են մարդուն մէջ ալ յառաջ բերել կենսաբանական կարեւոր փոփոխութիւններ, զոր կարելի է հրաշքի համազօր նկատել:

Չափազանցած չենք ըլլար երբ ըսենք թէ՝ վիրաբուժութեան յառաջդիմութիւնները մէկ կողմէ, եւ կենսաքիմիաբանութեան նորութիւններն ալ միւս կողմէ, պիտի յաջողին ապագային դարմանել ժառանգական թերութիւններուն մեծագոյն մասը, եւ պատրաստել լաւագոյն եւ անթերի մարդկութիւն մը, ֆիզիքական ու բարոյական բազմակողմանի առաւելութիւններով :

Ո՞վ գիտէ, թերեւս օր մը կարելի ըլլայ գիտակ· աշխատանոցներու մէջ երեւան հանել այն գաղտնիքը, որուն շնորհիւ հնարաւոր պիտի ըլլայ ազնուացնել մարդկային ցեղը եւ շինել գերմարդեր, որոնց քով բոլորովին պիտի անշքանան ներկայ մարդկութեան ամենակատարեալ տարրերը :

Այսօր կենսաքիմիաբանութիւնը յաջողած է յառաջ բերել արուեստական հորմոններ, որոնք բնական հորմոններէն աւելի գործունեայ եւ ազդեցիկ են: Հաստատուած է որ ապրող էակի մը ծերութիւնը յառաջ կուգայ հորմոններու անհաւասարակշռութենէն: Բարեփոխուած կամ չէզոքացուցիչ հորմոններու հայթայթումը օր մը մէջտեղէն պիտի վերցնէ տարիքի ազդեցութիւնները մարդկային մարմինին ստորինճանական քայքայման վրայ: Մեր յաջորդ սերունդները հաւանաբար օրին մէկը քանի մը դեղահատերով, ներարկումներով կամ վիրաբուժական գործողութիւններով պիտի յաջողին ազնուացնել ցեղը եւ պատրաստել աւելի ուժեղ ու կատարեալ մարդկութիւն մը :

Հ· ՏԷՐՈՍԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Մեր երկոտասան կղզիները»

Պ· Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն, այս խորագրին տակ հետեւեալը կը գրէ «Եէնի Սապահ»ի մէջ·

Իտալական մամուլին մէջ Թուրքիոյ դէմ ցասումով եւ սրտնեղութեամբ ու յարձակումներով դիմաւորուեցան այն յօդուածները, որոնք մեր ջուրերուն մէջ գտնուած Երկոտասան կղզիներուն մասին Թրքական տեսակէտը կը պարզէին :

Մենք յարձակողական եւ պատերազմասէր դիրք մը չենք առած: Յարձակողական կերպով Իտալիոյ վրայ յարձակելով մեր կղզիները փրկելու նպատակն ալ չենք հետապնդեր: Միայն թէ, մեր ազգ· սահմաններուն մէջ մտած օտար եւ յարձակող կառավարութեան մը գոյութիւնը չենք կրնար մոռնալ: Անկարելի է ասիկա :

Հետեւաբար, Թուրքերուն Երկոտասան կղզիներու մասին խորհելուն եւ զանոնք պահանջելուն համար Իտալացիներուն դրդիչ մը փնտռելը ու յանցանքը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վերագրելը ոչ մէկ իմաստ ունի: Այս գործին մէջ եթէ դրդիչ մը կայ, ան ալ նոյն ինքն Իտալիան է: Իտալացիները Երկոտասան կղզիները բերողները Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները չեն: Իտալացիներուն մեր ջուրերուն ինչ նպատակով մտնելը ամէնքը գիտեն եւ այս մասին ոչ մէկը կրնայ կասկածիլ :

Ի տես այս կացութեան, Թուրքերը գրգռելու եւ քաջալերելու համար ոչ մէկուն ջանք թափելուն պէտք կայ, որովհետեւ Երկոտասան կղզիները մեր ծովեզերքներէն կը տեսնենք եւ կը գիտակցինք թէ հոն առիթի սպասող բշնամի մը կը գտնուի: Ի տես այսպիսի կացութեան մը, կարելի՞ է որ Թուրքերը ինքզինքնին հանգիստ եւ անձեռնմխելի զգան :

Իտալացի ժողովուրդը երբ աղաղակներով Գորսիքան, Նիսը եւ Թունուզը կը պահանջէ, ի՞նչ կայ անբնական երբ Թուրքերը, լոկ իրենց երկրին պաշտպանութեանը տեսակէտէն, անպատճառ Թուրքերու ձեռքը գտնուիլը անհրաժեշտ Երկոտասան կղզիները պահանջելու կ'ելլեն: Իտալական մամուլը ոչ թէ սոսր, այլ Ափրիկ· Տրիպոլիսն ու Պէնկազին չպահանջելու պէտք է զարմանայ:

Իտալացիները թող իրենց ուզածին չափ ամրացնեն մեր Երկոտասան կղզիները, այս ամրութիւնները հիմա գզուած իրենց վախին ի տես մեկնաբանած ձեւով թող ինքնապաշտպանութեան համար շինած ըլլան, ուղեն, մեր շատ լաւ գիտցածին պէս, Անատոլուի վրայ հաւանական յարձակումի մը գիտումով պատրաստած ըլլան, այս բոլորը երբեք չեն կրնար փոխել մեր տեսակէտը :

Երկոտասան կղզիները Թուրքիոյ ջուրերուն մէջ կը գտնուին եւ, հակառակ Իտալիոյ բոլոր ճիգերուն, մայր հայրենիքին պիտի վերադառնան :

«Կենսական հարց»ը

Իսկ Ազա Կիւնտուզ կը գրէ Թըք· «Թան»ի մէջ·—

··· Ամէն տեսակէտէ բացայայտ է թէ Ալպանիա կենսական հարց մը չէ Իտալիոյ համար: Միայն այսքա՞ն : Անդին Երկոտասան կղզիները կան ու կը մնան: Պիտի չքրքրենք թէ այս կղզիները ինչ են եւ ինչ կը կազմեն Իտալիոյ համար :

Մենք միայն սա գիտենք թէ, ոչ միայն այս Երկոտասան կղզիները, այլ ամբողջ Եգէական ծովը Թուրքիոյ բացարձակ եւ ոչ մէկ առարկութիւն ընդունող կենսական հարցն է· անշուշտ մեր զինակից Յունաստանի հետ: Իտալիա, թէ Եգէականի, թէ արեւելեան Միջերկրականի հիւսիսը ոչ ազգային, ոչ տնտեսական ո եւ է կապ ունի: Այս կղզիները լոկ Եգէականի եւ արեւելեան Միջերկրականի եզերքները սպառնալիքի տակ պահելու նպատակով առայժմ կ'ուզուի ձեռքի տակ առնել: Այսպիսի կացութիւն մը անբնական է եւ բաւական ժամանակ փորձուած է :

Ամփոփենք: Ալպանիա եւ կղզիները Թուրքիոյ եւ Պալքաններուն կենսական հարցը կը կազմեն· ուրիշներուն ոչ: Անոնք որ այս ճշմարտութիւնը չսպասելու չափ հեռուն կը տեսնեն, իրենց կենսական շահերուն համար անհրաժեշտ է որ զանոնք իրենց իրական տէրերուն վերադարձնեն :

Աշխարհի կործանումը

Հրատ մոլորակը առաջին անգամ չէ որ կուգայ բարեւ մը տալու մեր մոլորակին: Այս տարի մօտեցաւ եւ բաւեց 58 միլիոն քիլոմեթրի վրայ: 1924ին աւելի շատ մօտեցած էր, 4 միլիոն քիլոմեթր մնացած էր··· պաչիկ տալու համար մեր երկրագունդին: Վա՜յ այն օրուան, երբ պաչիկ պիտի տայ :

Մոլորակներու այս սիրաբանութիւնը շատ վախ կը պատճառէ սակայն երկրի բնակիչներուն: Վախ մը որ պարբերական է, քանի որ 15 տարին անգամ մը Հրատ կուգայ, կը մօտենայ եւ նոր խոստումով մը կը հեռանայ: Այսպէս 1954ին նորէն պիտի գայ: Աշխարհի կործանումին սպասողները թող անհամբերութիւն ցոյց չտան: Հրատ պիտի գայ նորէն առիթ տալ վախերու եւ··· շահագործումներու :

Արդարեւ, Մեքսիկայէն կը հաղորդուի որ Յուլիս 27ին, աշխարհի կործանումի օրը, բոլոր կախարդները հրապարակ իջած էին դրամ շինելու համար զանազան մարգարէութիւններով :

Աւելի հետաքրքրական դէպքեր ալ տեղի ունեցած են Վերա Քրուզի մէջ (Մեքսիկա): Աշխարհի կործանումին լուրը իմանալով, 900 նշանածներ աճապարեր են ամուսնանալ, չեմ գիտեր ի՞նչ պատճառաբանութեամբ ,— անօթի՞ չներկայանալու համար դրախտին մէջ, ուր հրեշտակները իրենց գեղեցկութեամբ անխոստովանելի փորձութիւններ կը ստեղծեն: Կամ իրենց չարչարանքին օրթա՞ն մը ճարելու համար դժոխքին մէջ: Ինչ որ է, մեծ շփոթութիւն պատճառեր են տէրտէրներուն, որոնք պարտաւորուեր են պսակը կատարել աշխարհի կործանումին թնդանօթը չարձակուած: Հարկ եղեր է տէրտէր հաւաքել մօտիկ քաղաքներէն,— 50 տէրտէր ամբողջ 24 ժամ անդադար կարդացեր են նոր Եւաներուն եւ Ադամներուն գլխուն վրայ:

Իսկ աղղին Ալժէի նաւահանգիստին մէջ, ծանօթ արկածին առթիւ, որուն զոհ գացին մօտ 20 հոգի, երբ կը լսուին առաջին պայթիւնները, Արաբները կը կարծեն թէ — Ռամազանի օր չըլլալով— Ալլահ թնդանօթ կ'արձակէ լուր տալու համար աշխարհի կործանումը: Եւ խուճապ մը կ'ըսկսի :

Ընդհակառակն, Ամերիկայի մէջ, գիտունները ճիշդ ժամանակն է, կը խորհին, թնդանօթ արձակելու մեր մոլորակէն Հրատ մոլորակին: Հրատ կարմիր աստղ մըն է, ուստի գիտունները առաջուընէ պատրաստեր են այնպիսի շողեր, որոնք երբ արձակուին Հրատի ուղղութեամբ, ազդեցութիւն մը պիտի թողուն Հրատի վրայ: Եւ շող կ'արձակեն անընդհատ: Նիւ Եորքի աստղագէտները 20,000 վոլթ ուժով գործիքով նշան կուտան Հրատին: Կատարուած է նաեւ ուրիշ փորձ մը, ձայնական ալիքներ արձակելով՝ աշխատեր են ստանալ անոնց արձագանգը, պայմանով որ այդ ալիքները երթան բախին Հրատի հաքային գետնին :

Վերջապէս մեր մոլորակին խելացիները, պահ մը մոլորելով բարդ հաշիւներու մէջ, ամէն ճիգ թափած են որ հաղորդակցութեան մտնեն Հրատ մոլորակին բնակիչներուն հետ, ապահովաբար հասկնալու համար թէ անոնք ալ նացի կամ ֆաշիստ կազմակերպութիւններ ունի՞ն, բոլշեւիկեան մեծխօսութիւններ կ'ընե՞ն համաշխարհային յեղափոխութեան մը անունով, կամ իրար կ'ուտե՞ն հողի համար :

Օր· ՄԱՐԻ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (Պէնկոյեան)
եւ
Ընկ· ՄՈՎՍԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Ամուսնացած
Կնքահայրութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին
Ընկեր Պ· Մանուկեանի :
Վիէն 22, Յուլիս 1939 Մարսէյլ

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱՏԱՂՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈ, 30 Յուլիս (Յառաջ)— Անցեալ շաբաթ, մէկ քանի հայրենակիցներ, որոնք կը բնակին Պլիյեանքուր, կազմած են Մուսա Լեռան արծիւներու նոր բոյնի համար հանգանակիչ յանձնախումբ մը եւ ըսկսած են գործի: Արդէն իսկ հաւաքած են 1150 ֆրանք: Մօտ օրէն լրացնելով ցանկը, պիտի ղրկեն «Յառաջ»ի: Երէկ, շաբաթ երեկոյ, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու միութեան հրաւէրով գումարուեցաւ խառն ժողով մը եւ նոյն նպատակին համար կազմուեցաւ հանգանակիչ յանձնախումբ մը Իսի լէ Մուլինոյի, Քլամառի եւ Մէօտօնի շրջանին համար: Յանձնախումբի անդամներն են Պ· Պ· Ղազարոս Դանիէլեան՝ գանձապահ, Եփրեմ Նազարեան, Արամ Հանըմեան, Յակոբ Թումանեան, Տիկիններ Ա· Կարմիրմօրուքեան, Հ· Յակոբեան եւ Զ· Տէրտէրեան: Յանձնախումբը ամիջապէս գործի անցնելով, նոյն ժողովին մէջ իսկ սկսաւ հանգանակութեան: Թ·

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (87)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ· Ս· Զ·

«Իմանիւս» բառը ծագած է «իմմանիս» բառէն· հին բառ մը ստորին-նորմանտական բարբառով, որ կը նշանակէ գերմարդկային տգեղութիւն, նոյնպէս նաեւ աներեւոյթ դերբնական սարսափ յանձին դեւերու, սատիրներու, ճիւաղներու: Պօքաժի ծերունի բնակիչները այսօր այլեւս չեն գիտեր թէ՝ ով է եղեր Կուժ լը Պրուան, եւ ոչ ալ «Կապոյտները ջարդողը »: Բայց Իմանիւսի մասին դեռ կայ անոնց մէջ տարտամ յիշողութիւն մը: Իմանիւսի անձը խառնուած է տեղական նախապաշարումներու հետ: Անոր մասին դեռ կը խօսին Թրէմօրէլի եւ Բլիմօկաղի մէջ, երկու գիւղեր, ուր Կուժ-լը-Պրուան թողած է իր աղետաբեր ոտքերուն հետքը: Վանտէի մէջ ուրիշները սոսկ վայրենիներ էին, Կուժ-լը-Պրուան սակայն իսկական բարբարոս մըն էր: Տեսակ մը հնդիկ իշխան էր գարշելի եւ անբնական փայլով, որ արտացոլումն էր հոգիի մը, որ ամբողջ տիեզերքի մէջ իր նմանը եւ զոյգը չունէր: Պատերազմի մէջ ան դժոխային քաջութիւն ցոյց կուտար, իսկ պատերազմէն յետոյ նոյնքան բիրտ վայրագութիւն: Իր սրտին մէջ կը միացնէր ամէն տեսակ հակադրութիւններ, ձգտում դէպի ամէն անձնուրացութիւն, հակում՝ դէպի ամէն մոլեղնութիւն: Եւ գիտակցութեա՞մբ կը գործէր: Այո՛, այնպէս, ինչպէս կը սողունին օձերը՝ գետնաթաւալ գալարուելով: Հերոսութեամբ կը սկսէր եւ սպանութեամբ կը վերջացնէր: Անկարելի էր գուշակել շարժառիթները իր գիտաւորութիւններուն, որոնք երբեմն հոյակապ էին, բայց աւելի շատ հրէշային· ընդունակ էր բոլոր ահաւոր անսպասելիներուն: Դիւցազնական վայրագութիւն մը ունէր :

Եւ այդ էր իր Իմանիւս մականուան պատճառը:

Մարքիզ Լանդընաք կը հաւատար անոր վայրագութեան:

Այո՛, Իմանիւս հռչակուած էր վայրագութեան մէջ· ատիկա ճշմարիտ է. բայց ռազմագիտութեան եւ գործելակերպի մէջ ան այնքան նշանաւոր չէր, եւ գուցէ մարքիզը սխալած էր զայն պատերազմի մէջ իր ենթապահը նշանակելով: Ինչ եւ իցէ, ան իր տեղը թողուց Իմանիւսին՝ զայն փոխանորդ նշանակելով եւ յանձնարարելով հսկել ամենուրեք:

Կուժ լը Պրուան առաւել ռազմիկ՝ քան զինուորական, աւելի ընդունակ էր մորթելու ցեղ մը, քան թէ պաշտպանելու քաղաք մը: Սակայն չմոռցաւ պահապաններ դնել:

Երեկոյեան դէմ, երբ մարքիզ Լանդընաք իր ծրագրած մարտկոցին տեղը հետազօտելէ յետոյ կը վերադառնար դէպի Տօլ, յանկարծ թնդանօթի ձայներ լսեց: Առջեւը նայեցաւ: Մեծ փողոցէն վեր կը բարձրանար շիկագոյն ծուխ մը: Ուրեմն յանկարծակիի բերեր էին, անսպասելի կերպով յարձակեր էին, խուժեր էին, քաղաքին մէջ կռիւ կար:

Որչափ որ դժուար ըլլար Լանդընաքի համար զարմանալը, բայց ան այժմ պարզապէս ապուշ կտրեցաւ· այսպիսի բան մը երբեք չէր կրնար սպասել· այս ի՞նչ կրնար ըլլալ: Հաւանաբար Կօվէնը չէր այս· մէկով չորսը հարուածել կարելի չէ: Ուրեմն Լէչէ՞ն էր ատիկա: Բայց եթէ այդպէս է, ի՞նչ արագաճեպ զօրաքայլ: Լէչէն՝ անհաւանական էր, Կօվէնը՝ անկարելի:

Լանդընաք քշեց իր ձին· ճամբան հանդիպեցաւ բնակիչներու, որոնք կը փախչէին· հարցափորձեց զանոնք: Բոլորը վախերնուն խելագարած էին· «Կապոյտնե՛րը, Կապոյտնե՛րը» կ'աղաղակէին անոնք: Երբ մարքիզը հասաւ, դրութիւնը շատ գէշ էր:

Ահա թէ ինչ պատահած էր:

Բ.

ՓՈՔՐԻԿ ԲԱՆԱԿՆԵՐ ԵՒ ՄԵԾ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏՆԵՐ

Ինչպէս վերը տեսանք, գիւղացիները Տօլ հասնելով ցրուեր էին քաղաքին մէջ եւ ամէն մէկը իր զուարճութեան ետեւէն ինկեր էր, ինչպէս կը պատահի միշտ երբ «խաթր»ի համար կը հնազանդին: Ինչպէս կ'ըսէին Վանտէացիք, ատիկա հնազանդութեան ձեւ մըն է, որ ընդունակ է հերոսներ արտադրելու, բայց ոչ երբեք մարզուած զունդ մը: Իրենց հրետանին՝ կազմածներով ծածկած էին եւ հին շուկային կամարներուն տակ, յոգնած, ուտելու խմելու զբաղած՝ համրիչները քաշելով անկարգ անկանոն պառկեր էին փողոցին լայնքն ի վեր եւ աւելի կը խափանէին անցուդարձը փողոցին մէջ, քան թէ զայն կը պաշտպանէին: Մութը կոխելուն պէս անոնց մեծամասնութիւնը քնացաւ՝ գլուխնին դրած պարկերուն վրայ: Մէկ քանին իրենց կիները քովերնին ունէին, որովհետեւ երբեմն գեղջկուհիները կ'ընկերանային իրենց մարդոց: Վանտէի մէջ յղի կիները լրտեսներու պաշտօն կը կատարէին: Յուլիսի անուշ գիշեր մը, երկնքի կապոյտին մռայլ խորութեան մէջ կը փայլէին համաստեղութիւնները: Ամբողջ այս բանակավայրը, որ աւելի կարաւանի մը գիշերադադարը կը յիշեցնէր, քան թէ կանոնաւոր բանակի մը կայանը, սկսաւ օրօրուիլ քաղցր քունով: Յանկարծ անոնք, որոնք դեռ աչքերնին չէին փակած, վերջալոյսի աղօտութեան մէջ տեսան երեք թնդանօթներ՝ ուղղուած դէպի փողոցին մուտքը :

Կօվէնն էր ատիկա, որ յանկարծակիի բերեր էր պահապանները· այժմ ան կը գտնուէր արդէն քաղքին մէջ եւ իր զօրասիւնին հետ բռներ էր փողոցին գլուխը:

Գիւղացի մը գլուխը վեր բարձրացուց, աղաղակեց թէ «Ո՞վ է եկողը» եւ հրացանը արձակեց: Ի պատասխան՝ որոտաց թնդանօթը: Ապա պայթեցաւ կատաղի հրացանաձգութիւն մը: Մրափող ամբոխը յանկարծ քունէն վեր ցատկեց: Եւ ի՜նչ ցնցում· քնանալ աստղերու տակ եւ արթննալ կարմրած գնդակներու տակ:

Առաջին վայրկեանը սոսկալի էր: Չկայ բան մը աւելի տռամադիք, քան կայծակնահար ամբոխին իրարանցումը: Ամէն ոք կը փութար դէպի իր զէնքը· կը գոռային, կ'աղաղակէին, շատերը կ'իյնային: Անփորձ երիտասարդները շուարած՝ չէին հասկնար թէ ինչ կ'ընէին եւ իրարու վրայ կը յարձակէին:

(Շար·)

Հայերը մեկնելէ առաջ այրած են տուները

Մեկնելու ժամանակ, Ճէպէլ Մուսացիներէն շատեր այրած կամ քանդած են իրենց տուները: Տեղական իշխանութիւնը բողոքած է եւ աշխատած արգելք հանդիսանալ: Բայց պատասխանուած է թէ իրենց սեփականութիւնն է եւ Հայերը կրնան ընել իրենց ուզածը:

Գաղթականները իրենց հետ բերած են նաեւ Մուսա Լերան հերոսներուն աճիւնները, ոմանք իրենց գերեզմանէն հանած բերած են նաեւ իրենց սիրելիներուն աճիւնը:

Առաջին զոհերը

Մահը երկու զոհեր խլեց Ճէպէլ Մուսայի գաղթականներու շարքերէն: Առաջինը՝ երկուքուկէս տարեկան մանուկ մըն էր, իսկ երկրորդը՝ տասներկու տարեկան պատանի մը: Առաջինը արդէն շատ տկար վիճակի մէջ փոխադրուած էր Պասիթ, իսկ պատանին արեւահարութեան հետեւանքով մէկէնմիթի բռնուած աւանդեց իր հոգին:

Առաջին ծնունդները

Լաթաքիոյ Ազգ. վարժարանի մայրանոցին մէջ կը խնամուին երկու կիներ: Մին՝ արդէն ծնաւ մանչ զաւակ մը: Ծնունդներու ընդհանուր թիւն է 5, բոլորն ալ Ճէպէլ Մուսացիներ:

Գաղթականները փոխադրող յունական «Ֆախրան» շոգենաւին մէջ եւս կին մը զաւակ մը բերաւ աշխարհ, անունը դրին Ֆախրան:

Պատկեր մը գաղթակայաններէն

Պասիթի գաղթակայանը կը գտնուի Լաթաքիոյ հիւսիսը, 55 քիլոմեթր հեռու, ծովին եզերքը: Իւրաքանչիւր տուն կ'օթեւանի ծառի մը տակ, այնպէս որ այցելութիւն մը տունէ տուն՝ կը նշանակէ այցելութիւն ծառէ ծառ: Իսկ քանի մը ծառ — տուն կը կազմեն գիւղ մը, որ կնքուած է գաղթականներուն լքուած գիւղին անունով,— այսպէս Խտըրպէկ գիւղը ծառախումբ մըն է, Պիթիաս գիւղը՝ նոյնպէս: Ի՞նչպէս շինուած են այդ տուները,— հայ կիները, առանց սպասելու իրենց այրերուն գալստեան, քանի մը հաստ ճիւղերով խրճիթ մը հիմնած են ծառի մը տակ, եւ հոն զետեղած իրենց անկողինները:

Այս խրճիթներուն առջեւ, արեւին տակ, կիները հաց կ'եփեն սաճի վրայ: Փոքրիկ վաճառորդներ եւ շրջուն սափրիչներ ամէն կողմ: Ու բազմութի՜ւն մը մանուկներու,— Աստուած աւելցնէ եւ պահէ: Բոլորը ժպտուն, արեւէն թուխ գոյն մը առած,— ոմանք ծով իջած են ու կը լողան:

Գաղթականներու ցաւերը

1.— Սնունդի խնդիրը: Օտար վաճառորդներ կը կեղեքեն ժողովուրդը 4 — 5 անգամ աւելի սուղ ծախելով:

2.— Մօտ ութհազարկենդանի ունին, Պասիթի անտառները եւ արօտավայրերը բաւական չեն զանոնք սնուցանելու աւելի քան երկու շաբաթ:

3.— Ջուրի պակաս կայ Թարթուսի մէջ: Ջրամբարը գրեթէ պարպուած է:

Բարեբախտաբար բոլոր այս գաղթականները սկսած են փոխադրել դէպի Լիբանան:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱՑԻ ծանօթ զօրավարը, Քուէյփօ տէ Լյանօ նախագահ նշանակուեցաւ սպանիական զինուորական պատուիրակութեան մը, որ պիտի մեկնի Հռոմ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ երկրաշարժի կայանները կը նախատեսեն նոր ու ահաւոր ցնցում մը, բայց ոչ այնքան սաստիկ, ինչպէս եղաւ 1906ին որ 40 երկվայրկեանի մէջ կործանեց Սան - Ֆրանսիսքօն, քար քարի վրայ չթողլով:

ԹՈՔԻՈՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կը շարունակուին անգլեւճափոնական բանակցութիւնները, բայց մեծ դժուարութեամբ՝ Անգլիացիներու ընդդիմութեան պատճառով: Բանակցութեանց երկարումը հետեւանք է այն միջադէպերուն, զորս կը ստեղծեն Ճափոնները, որոնք կը շարունակեն մերկացնել անգլիացի միսիոնարուհիները՝ խուզարկութեան համար: Շանթունկի եւ Հոփէյի մէջ Անգլիացիներուն հրաման տրուեցաւ հեռանալ անմիջապէս: Միւս կողմէ Թօքիոյի մէջ Ճափոնները ցոյցեր կ'ընեն Անգլիացիներու դէմ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ խորհրդարանը արձակուրդ կը ստանայ վաղը, Ուրբաթ: Խորհրդարանը պիտի բացուի Հոկտեմբեր 3ին: Սովորականէն աւելի կարճ է այս արձակուրդը, անոր համար որ երեսփոխանները կարճ արձակուրդ մը կը պահանջէին՝ միջազգային կացութեան պատճառով: Աշխատաւորականները այս երկու ամիսն ալ շատ կը գտնեն եւ կը պահանջեն շաբաթը անգամ մը նիստ գումարել եւ քննել կացութիւնը: Չէմպրլէն, աւելի լաւատես, «զացէք արձակուրդի, կ'ըսէ, որ եւ է ծանր դէպք չի պատահիր այս ամառ»:

Երբ հոկտեմբերին վերաբացուի խորհրդարանը, մէկ ամիս աշխատելէ վերջ՝ պիտի լուծուի եւ Նոյեմբերին պիտի կատարուին նոր խորհրդարանին ընտրութիւնները:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ խորհրդարանը եւս կը կարծուի թէ արձակուրդ պիտի ստանայ 5 Օգոստոսին:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ տարեկան ռազմափորձերը սկսան: Փոյի հովիտը կը յիշեցնէ պատերազմի օրերը: Զին. գործողութեանց յատակագիծն է պաշտպանելերկիրը յարձակումի մը դէմ, որ պիտի իջնէ Ալպեան լեռնաշղթայէն վար, ուղղակի Թորինոյի վրայ եւ յետոյ պիտի մտնէ Փոյի հովիտը:

ՀՌՈՄԷՆ կը հեռագրեն թէ իտալական օդանաւերը, հրամանատարութեամբ գնդ. Թոնտիի, կոտրեցին հեռաւորութեան մրցանիշը ժամական 226 քիլոմեթր 192 արագութեամբ, ու կտրելով 12,935 քիլոմեթր տարածութիւն 51 ժամէն:

ՏԱՆՑԻԿԷՆ հասած լուրերու համաձայն, «ազատ քաղաքը» դարձած է ամրոց մը, ու տակաւին զինուորական աշխատանքները կը շարունակուին: Տանցիկի շրջակայ բլուրները պաշտպանուած են թնդանօթներով: Քաղաքային ոստիկանութեան վրայ աւելցած են նոր ուժեր, որոնք իբրեւ զբօսաշրջիկ եկած են Գերմանիայէն:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ մէջ, ինչպէս կը գրէ «Էօվր» թերթը, Իտալիա զինուորական մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ ներկայիս,— վերջերս Վալոնա զրկուեցան 18 ռմբաձիգ եւ 11 հետախոյզ օդանաւեր, 100 ընտիր օդանաւորդներ, 4200 զինուոր օդային բանակէն, 84 սպաներ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ատենապետ Ամուրէլ ձերբակալուած է, ինչպէս կը գրեն անգլիական թերթերը, այն ամբաստանութեամբ թէ Գերմաններուն յանձնած է ծերակոյտին բանակի յանձնախումբին վերաբերեալ վաւերաթուղթերը:

ՃԱՓՈՆՆԵՐԸ մեծ յարձակողական մը կը պատրաստեն Չինաստանի մէջ, կը գրեն Շանկայէն:

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ երկու միլիոն զինուոր հաւաքած՝ ռազմափորձ պիտի կատարեն, այս օրերուս, Լեհաստանի սահմաններուն մօտ:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ դիւանին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, ֆրանսական կառավարութեան Լիբանանի մէջ կատարելիք յեղաշրջումը տեղի պիտի ունենայ աշնան: Երեսփոխանական ժողովը պիտի լուծուի նախապէս, իսկ յետոյ բոլորովին պիտի վերցուի: Անոր տեղ պիտի ստեղծուի ժողով մը, աւելի քիչ անդամներով եւ սահմանափակ իրաւասութիւններով: Նախարարաց խորհուրդին տեղ պիտի կազմուի տնօրէններու խորհուրդ:

Պիտի վերցուի նաեւ հանրապետութեան նախագահութիւնը: Ֆրանսացի մը կամ Լիբանանցի մը կառավարիչ կը նշանակուի:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Եղիազարեան ընտանիքին իրենց հօր եւ եղբօր՝ Ստեփան Եղիազարեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր. կը նուիրէ Սանճաքի գաղթականներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, փարիզեան շրջանի ընկերները անդամական ժողովի կը հրաւիրէ 5 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Պէլվիլի պիւռօ թապայի վերնայարկը:

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 6 Օգոստ. կիրակի կէսօրէ վերջ Խըրիմեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի-լէ-Մուլինօ:

Օրակարգ.— Սանճաքի հայ գաղթականներու օգնութեան խնդիր, եւ Մխիթարեան վարժարանին մէջ սեբաստացի պատանիի մը որդեգրութիւնը:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme . . Paris (13)

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մինչեւ Յուլիս 18

Մարսէյլ, Լ. Ղ.	150
Լիոն, Տայ.	75
Գոնգոպ, Տիկ. Զ.	20
Մոնթելիմար, Ս. Ճ.	75
Մարսէյլ, Ղ. Վ.	75
Կրաս, Զիւր.	40
Փուաթիէ, Շ. Մ.	75
Պառժըմոն, Ս. Կ.	12.60
Վիէն, Ն. Խ.	505
Փարիզ (3) Կ. Թ.	150
Շաս, Պ. Ա.	25
Ռուէլ, Տիկ. Պ.	40
Քոլոնպ, Աչճ.	75
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Խաչ.	165
Բրոն, Տիկ. Կ.	150
Լիոն, Տիկ. Սէր.	150
Վիթրի, Ց. Մ.	75
Լա Ֆավիէռ, Ռ. Պ.	40
Լիոն – Վեզ, Հ. Գ.	75
Մոնթէվիտէօ, Գաս.	430
ՓԱՐԻԶ (10), Մ. Ռ.	75
Փարիզ (1) Ս. Տ Պալ.	75
Վիէն Ս. Ա.	75
Ռօան, Պահ	125
Վելֆռանշ, Մ. Պ.	40
Վիլէօրպան, Գար.	235
Փարիզ (3), Նպ. Թիւռէն	150
Սէվռան, Յ. Ն.	150
Լա Պօփքա, Գ. Գ.	75
Պուաքալոնպ, Մ. Եր.	100
Պոլէն, Թ. Մ.	60
Վիլէօրպան, Դ. Մ.	80
Լա Սիօթա, Մ. Կ.	110
Լա Պառ, Տքթ. Ե. Թ.	40
Ֆռէժիւս, Վ. Գ.	75
Պուքրէշ, Մ. Հաշ.	235
Մէօտոն, Ռէյ.	75
Դամասկոս, Ա. Բ.	50
Սէվռան, Վ. Բ.	40
Պատինիէ, Գ. Բ.	150

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԽՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա .... 205 ֆրանք 140 ֆրանք
Աւրիշ երկիրներ .... 215 ֆրանք 110 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 4 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4109

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԲԱԽՏՈՐՈՇ ԴԵՐԸ

Անցեալ օր խօսեր էինք Միացեալ Նահանգներու նախագահ Ռուզվէլթի դրամական ու արտաքին քաղաքականութիւններու մասին :

Եւ յիշեր էինք այն ձախողութիւնները, զորս ունեցաւ ան :

Կը թուի, սակայն, որ Նախագահը կը գտնուի լուրջ ընդդիմութեան մը առջեւ, որ օր օրի աւելի զգալի կ'ընէ իր գոյութիւնը, օր օրի աւելի զգալի դարձնելով Ռուզվէլթի հեղինակութեան նուազումը :

Այսպէս, երէկ կը հաղորդէինք թէ Նախագահը նոր պարտութիւն մը եւս կրած է : Պարտութիւն մը, որ ցոյց կու տայ, թէ Քոնկրէն՝ իր մեծամասնութեամբ, ու նաեւ ծերակոյտը՝ համաձայն չեն տնտեսական - ելմտական այն քաղաքականութեան, որուն կ'ուզէ ընթացք տալ Ռուզվէլթ : Մնաց որ, երբ որ եւ է օրէնսդիր մարմին,— ինչպէս է Քոնկրէն՝ Միացեալ Նահանգներու մէջ ,— կարուկ կերպով կը մերժէ պահանջուած վարկը կամ փոխառութիւնը, որ պիտի ծառայէր «երկրին տնտեսական վերականգնումին», կը նշանակէ թէ իր ու գործադիր մարմնին միջեւ (Նախագահութիւն) ոչ միայն գործակցութեան հիմքերը խախտած են , այլեւ կան լուրջ տարակարծութիւններ :

Ռուզվէլթի համար միակ նպաստաւոր գետինը մնաց ու կը շարունակէ մնալ Ծայրագոյն Արեւելքը : Արդէն, արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտէն, Միացեալ Նահանգները բացառապէս կամ գոնէ առաւելապէս հոդ է որ կրնան կեդրոնացնել իրենց ուշադրութիւնը, որովհետեւ առաւելապէս Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ էր շահերու մտահոգութիւնը ունին :

Արդ, Ճափոնի նուաճումները Միացեալ Նահանգներու համար եւս նոյնքան մտահոգիչ են, որքան Անգլիոյ համար : Ու այդ ճակատին վրայ,— որ բովանդակ երկրին առեւտուրը կամ տնտեսութիւնը կը շահագրգռէ,— Միացեալ Նահանգները ամբողջութեամբ ու անվերապահ կերպով պիտի կանգնին Նախագահին ետեւ : Ծահու խնդիր է : Ու շահը, որ, ինչպէս բսինք, ընդհանրական է, մղիչ ազդակն է ընդհանուր քաղաքականութեան մը :

Մեզի ծանօթ չէ, անշուշտ, թէ Ամերիկայի քաղաքական շրջանակներուն կարծիքը ի՛նչ եղաւ Ռուզվէլթի նաեւ այն ընթացքի մասին, որով ան մերժեց, Թոքիօ – Լոնտոն բանակցութեանց առաջին շրջանին, Անգլիոյ հետ գործակցիլ : Ու տրամադիր չեղաւ «նոյնիսկ մէկ մարտանաւ ուղարկելու» Ծայրագոյն Արեւելք : Այսուհանդերձ, այդ ճակատին վրայ, նախագահին կողմէ ցոյց տրուելիք կորովի ընթացք մը՝ Ճափոնի դէմ, կրնայ մեծապէս նպաստել իր վայելած նախկին համակրանքին ու վստահութեան գոնէ մասամբ վերահաստատումին :

Ռուզվէլթ, իրարայաջորդ պարտութիւններէն վերջ, թերեւս այս նկատումով էր որ յանկարծ ազդարարութիւն մը ուղղեց Ճափոնի, սպառնալով վեց ամիս վերջ չեղեալ նկատել Ուաշինկթըն - Թոքիօ տնտեսական համաձայնութիւնը :

Միւս կողմէ, շահերու այն նոյնութիւնը որ գոյութիւն ունի Միաց. Նահանգներու եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ՝ իբրեւ հետեւանք վտանգի նոյնութեան, կրնայ, իրա՛պէս, այդ երկու երկիրներուն միջեւ ստեղծել գործակցութիւն մը, թէեւ ոչ «ամէն տեղ ու ամէն անգամ», ինչպէս կը ցանկար, իր վերջին ճառին մէջ, Անգլիոյ վարչապետը : Այսուհանդերձ, նաեւ Ծայր. Արեւելքի մէջ կրնան «մէջէ մէջ» հաշիւներ ըլլալ ու այդ մասնակի գործունէութիւնն իսկ ընել փոխադարձ... կիցերով :

Այսպէս, ուրեմն, իր դրամական թէ արտաքին քաղաքականութիւններուն մէջ Ռուզվէլթ չունի զօրաւոր յենարան մը : Աւելին, — հանրապետականներուն միացած են, ընդդէմ Նախագահին, իրեն կուսակից պահպանողական ռամկավարներ եւս :

Կասկած չկայ, որ այս բոլորը պիտի օգտագործուին Առանցքին կողմէ, որ իր մամուլով արդէն բացայայտ ճակատ մը ստեղծած է Ռուզվէլթի դէմ ու կ'աշխատի զայն կարելի եղածին չափ նսեմացնել յաչս ամերիկեան ժողովուրդին : Նոյն Առանցքը, որ կ'ըմբռնէ թէ Ամերիկայի չէզոքութեան փոփոխումը կրնայ մեծ արգելք ըլլալ իր ծրագիրներու իրականացումին, ապահովաբար Միացեալ Նահանգներէն ներս եւս յայտնի ու ծածուկ բոլոր միջոցները ի գործ պիտի դնէ՝ Ռուզվէլթը կամ իրեն համախոհ մը կրկին չտեսնելու համար Սպիտակ Տանը աթոռին վրայ :

Յիշեցնենք, որ յառաջիկայ ընտրութիւնները ոչ միայն նախագահական են, այլեւ կոչուած են լրացնելու Ծերակոյտի անդամներուն մէկ երրորդն ու նշանակելու Քոնկրէին ամբողջ կազմը :

Այս պայմաններուն մէջ, ուրեմն, Միացեալ Նահանգներու ընտրութիւնները այս անգամ զուտ տեղական բնոյթ չունին : Ընդհակառակն : Ամերիկան, հակառակ իր կամքին, բախտորոշ դեր մը ունի կատարելիք ոչ միայն չէզոքութեան օրէնքին փոփոխումովը, այլեւ անոր պահպանումովը : Ուրեմն եւ՝ ընտրութիւններուն արդիւնքն էր ցոյց պիտի տայ թէ ինչ դերք պիտի բռնեն Միացեալ Նահանգները : Իսկ այդ դերքը իր մեծ ազդեցութիւնը պիտի ունենայ միջազգային կեանքին եւ Առանցքի ու Խաղաղութեան ճակատին միջեւ մղուող պայքարի յառաջիկայ ընթացքին վրայ,— Եւրոպայէն մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք :

Ահա թէ ինչ խոշոր նշանակութիւն ունին այդ ընտրութիւնները :

Կը մնայ տեսնել թէ Ռուզվէլթ կամ իրենկողմնակից մը ի՛նչ ծրագրով պիտի ներկայանան ժողովուրդին : Բայց մանաւանդ՝ հանրապետականները, որոնք ցարդ քննադատած են միայն, բայց տակաւին որ եւ է «անելիք» դրած չեն մէջտեղ :

Վ. ԻՇԽ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱ՞ՆՐ Է ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԳԼ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆՄԷՋ

Մինչ ամերիկեան խորհրդարանը վրէժ կը լուծէ Միացեալ – Նահանգներու Նախագահէն՝ մերժելով ներկայացուած առաջարկները ըստ ոմանց անոր համար որ արձակուրդ չի տրուիր խորհրդարանին, ասդին, Անգլիոյ մէջ, երեսփոխանները կը պայքարին կառավարութեան դէմ, որ կ'աշխատի արձակուրդի զրկել զիրենք : Սովորաբար երեք ամիս կը տեւէ անգլիական խորհրդարանին ամառնային արձակուրդը : Չէմպըրլէն երկու ամիս արձակուրդ կու տայ՝ ամիս մը կրճատելով ժամանակը, իբրեւ զոհացում այն երեսփոխաններուն, որոնք կը պահանջեն շարունակել խորհրդարանական վիճաբանութիւնները քաղաքական ներկայ ծանր եղանակին : Միւս կողմէ Չէմպըրլէն կը խորհի որ խորհրդարանին արձակուրդը կարելի չէ երկարաձգել մինչեւ Նոյեմբեր, երբ տեղի պիտի ունենան ընտրութիւնները, պարագայ մը որ կը պահանջէ խորհրդարանը վերաբանալ Հոկտեմբերին՝ քննելու համար կարգ մը օրէնքներ նախ քան ընտրութիւնները :

Ընդհակառակն, ընդդիմադիրները կը պահանջեն որ խորհրդարանը ժամանակ առ ժամանակ, այսինքն երկու շաբաթը անգամ մը, նիստի հրաւիրուի՝ հետեւելու համար միջազգային կացութեան : Ֆրանսական մամուլը եւս, իր գնահատութիւնը ընծայելով այս տեսակէտին, վախ կը յայտնէ որ միահեծան պետութիւնները կ'օգտուին խորհրդարանին փակումէն, այն համոզումով թէ կառավարութիւնը պիտի չկարենայ ըլլալ այնքան վճռական, որքան եթէ խորհրդարանը առիթ ունենար օրը օրին քննելու կառավարութեան քայլերը :

Չէմպըրլէնի շրջապատը, սակայն, գիտել կու տայ թէ կառավարութիւնը այլեւս թաղած է «մեղմութեան քաղաքականութիւնը»,— Իտըն եւս կը հաստատէր այս պարագան,—փաստ որ անգլեւճափոնական բանակցութեանց մէջ Թոքիոյի անգլիական դեսպանը վճռական ընթացք մը բռնած է հանդէպ ճափոնական պահանջներուն :

Աւելին սակայն, Չէմպըրլէն բացէ ի բաց կը յայտարարէ թէ ո եւ է նշան չկայ որ խաղաղութիւնը վտանգուի Օգոստոսին, հետեւաբար աւելորդ կը գտնէ երեսփոխաններուն ներկայութիւնը Լոնտոնի մէջ :

Ընդդիմադիրները համոզուած չեն թուիր, այնպէս որ յանուն աշխատաւորական կուսակցութեան՝ Կրինվուտ պահանջեց խորհրդարանը վերաբանալ ոչ թէ 3 Հոկտեմբերին, այլ 21 Օգոստոսին,— «Միջազգային կացութիւնը այնքան չփոթ վիճակ մը կը ներկայացնէ որ պայման է արթուն պահել խորհրդարանը եւ ոչ թէ քնանալու զրկել արձակուրդ տալով» : Ազատականներու անունով՝ Սինքլէր պահանջեց խորհրդարանը վերաբանալ ոչ թէ Օգոստոս 21ին,— անգլիական բծախնդրութեան նայեցէք,— այլ ճիշդ Օգոստոս 22ին, մէկ օր առաջ,— «որովհետեւ ծանր է կացութիւնը, Գերմանիա կը շարունակէ զօրաշարժը, արդէն դրօշի տակ կը գտնուի աւելի քան երկու միլիոննոց գերմանական բանակ մը, միւս կողմէ զինուորական տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնուին Տանցիկի մէջ : Վարչապետը հաշտարարութիւն կը քարոզէ, բայց այդ հաշտարարութիւնը չփրկեց ոչ Եթովպիոյ կայսրը, ոչ ալ նախագահ Պէնէշը» : Ու պահանջեց նոյնպէս հրաժարիլ խորհրդարանը արձակուրդի զրկելէ նախ քան ռուսեւանգլիական համաձայնութեան կնքումը :

Սինքլէր աւելցուց որ կարգ մը երկիրներու միահեծան վարիչները միշտ օգտուած են բրիտանական խորհրդարանին արձակուրդէն՝ գործադրելու համար իրենց ծրագիրները : Խորհրդարանը երկրին պաշտպանութեան բերդն է : Եւրոպա կ'ապրի ճգնաժամային պահու մը մէջ, աւելի ծանր քան անցեալ տարի այս օրերուն :

Ուրիշ երեսփոխաններ եւս խօսք առին, պաշտպանեցին Չէմպըրլէնի լաւատեսութիւնը եւ աւելցուցին մասնաւորաբար որ եթէ ընդունուի աշխատաւորականներու եւ ազատականներու տեսակէտը, դիկտատորները պիտի բսեն թէ վախցաւ բրիտանական խորհրդարանը եւ պահակ կը սպասէ :

Ամէնէն վերջ խօսք առաւ Չէմպըրլէն եւ յայտարարեց .

— Կարելի չէ խորհրդարանը վերաբանալ Օգոստոսի մէջ : Աշխատաւորականներուն պահանջը կը բխի այն կասկածամտութենէն, որ անոնք ունին հանդէպ կառավարութեան :

Քուէի դրուեցաւ, 132ի դէմ 250 քուէով մերժուեցաւ աշխատաւորականներու առաջարկը : Չէմպըրլէնի առաջարկը ընդունուեցաւ 129ի դէմ 245 քուէով :

Հետեւաբար բրիտանական խորհրդարանը կը փակուի Օգոստոս 5ին ու կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 3ին :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ի՞նչ կը նշանակէ «անուղղակի յարձակում» տարազը

Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դեսպանները նոր տեսակցութիւն մը եւս ունեցան Մոլոթովի հետ : Տեսակցութիւնը տեւած է մէկ ժամ, որու ընթացքին պատրաստուած է սպայակոյտերու յառաջիկայ բանակցութեանց օրակարգը : Միանգամայն, նոր փորձ մը կատարուած է վերջնական մեկնութիւն մը տալու համար «անուղղակի յարձակում» բացատրութեան :

Պըթլէր անգլիական խորհրդարանին մէջ յայտարարեց թէ բանակցութեանց երկարելուն պատճառն այն է որ բրիտանական կառավարութիւնը չուզեր հարուածել Պալթեան պետութեանց անկախութիւնը «անուղղակի յարձակումի» մը տարազով, որուն այնքան կապուած է սովետ կառավարութիւնը : Ի պատասխան, ռուս հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ սովետ կառավարութիւնը ուրիշ մտահոգութիւն չունի, բայց եթէ «անուղղակի յարձակումի» տարազը այնպէս մը պարզել, որ ապագային առիթ չտայ խուսափողական պատճառաբանութիւններու : Անգլիական տարազը ,ընդհակառակն, այնպէս է ներկայացուած որ նախայարձակ պետութիւնը կրնայ ինք – նարդարացման կէտ մը գտնել : Ահա թէ ինչու կ'երկարին բանակցութիւնները :

*** Առաջին անգամ ըլլալով, Մոսկուայի մամուլը սկսաւ արձագանգ տալ անգլեւռուսական զինուորական պատուիրակութեանց կազմութեան եւ դէպի Մոսկուա անոնց կատարելիք ճամբորդութեան լուրերուն :

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐՏԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.—Պելֆորէն կը գրեն մեզի թէ « Յառաջ »ի կոչին արձագանգ տալով՝ հանգանակիչ մարմին մը կը կազմուի անմիջապէս, (Ե. Տէր Եղիայեան , Յակոբ Պոնափարթեան, Անդրանիկ Գալայճեան եւ Բիւզանդ Նշանեան), եւ որովհետեւ Հայերը, թէեւ փոքրաթիւ, ցրուած են Պէլ – ֆորի մէջ եւ շրջակայքը, Երուանդ Տէր Եղիայեան իր ինքնաշարժը կը դնէ հանգանակիչ մարմինին տրամադրութեան տակ : Հանգանակիչ մարմինը կը ներկայանայ Պէլֆորի, Հէ – րիքուրի, Պէթանքուրի, Մոնթպելա – րի մէջ բնակող Հայերուն եւ կը հաւաքէ 1855 ֆրանք :

Սէնթ Անէն (Մարսէյլ) կը գրեն մեզի թէ խնջոյքի մը մէջ, զոր կազմակերպած էին գաղթականներն մեր ընկերները ի պատիւ «Յառաջ»ի խմբագրապետին, հաւաքուած է 300 ֆր. :

Ալֆորվիլէն եւս կը գրեն մեզի . — «Ինչպէս միշտ, ի նպաստ Սանճաքի գաղթական մեր ժողովուրդին ձեր կոչը արձագանգ գտաւ Ալֆորվիլի հայ գաղութին մէջ : Կազմուեցաւ հանգանակիչ մարմին մը, որ մէկ ժամուան մէջ հաւաքեց 1000 ֆրանք : Հանգանակութիւնը կը շարունակուի : Ալֆորվիլի գաղութը զոհաբերութեան գնահատելի ոգի մը ցոյց կու տայ եւ գիտակից իր պարտականութեան՝ կը յուսանք որ գրաւէ առաջին տեղը օգնութեան այս բարենախանձ մրցումին մէջ» :

ՑԱՆԿ 13

K X.	100
Ղազար Վէմեան, Մարսէյլ	100
Տիկ. Տիրուհի Տիրատուրեան Մարսէյլ	50
Յ. Օնպաշեան, Կրընոպլ	50
Մ. Անտոնեան, Վիէն	50
Սուրէն Մարգարեան	10
Պէլֆորի եւ շրջակայքի գաղութէն	
Տէր Եղիայեան Երուանդ	500
Տէմիրճապաշեան Պետրոս	100
Պոնափարթեան Յակոբ	100
Գալայճեան Անդրանիկ	100
Տէր եւ Տիկին Յ. Ուզունեան	100
Սէվտալեան եղբայրներ	100
Գրպըըզեան Գրիգոր	100
Քերքճեան Մ.	100
Գալայճեան Կիւլպէնք	100
Այրի Տիկին Թրվանտա	50
Այրի Տիկ. Սէվտալեան	25
Տիկ. Հանըմ Սէվտալեան	25
Տարադճեան Ճիվան	25
Թօգուչեան Սահակ	25
Սինանեան Երամ	25
Տէր եւ Տիկին Վասիլեան	25
Տիկին Սինանեան	20
Շարամ Սինանեան	20
Աբրահամեան Լութֆիկ	20
Գալայճեան Սարգիս	20
Յովհաննէս Մաղխասեան	20
Տարաքճեան Յարութիւն	20
Նշանեան Բիւզանդ	20
Փաշայեան	20
Օհաննէս Թէրզեան	15
Մուրատեան Սարգիս	15
Տիկ. Սէրչեան Զապէլ	10
Շէհիրեան Արմենակ	10
Թէրզեան Յարութիւն	10
Թէքնէեան Կարապետ	10
Գազանճեան Փօլ	10
Սէրչեան Ազատ	10
Ստեփանեան Կարապետ	10
Ճիվէլէկեան Մամաս	10
Արսլանեան Ոսկեան	10
Այրի Տիկ. Մ. Պատուրեան	10
Տադէսեան Ա.	10
Սիրապեան Աբրահամ	10
Տէլէկեան Աւետիս	10
Թրէնկեան Գրիգոր	10
Այրի Տիկին Թրէնկեան	10
Ոչխարեան Սարգիս	10
Դաւիթեան Յակոբ	5
Սէնթ Անի գաղթականներէն	
Պօղոս Համբարձումեան	20
Յարութիւն Մինասեան	10
Դաւիթ Սրապեան	10
Հայրապետ Մեծօեան	50
Սեդրակ Խրալեան	50
Միհրան Մեծիկեան	10
Եղիա Եղիկեան	10
Մուշեղ Էքինճեան	20
Արտաշ Պետրոսեան	10
Արշակ Կարապետեան	5
Արմենակ Շահպազեան	50
Աւետիս Թօթօեան	5
Մկրտիչ Մարգարեան	5
Արտաշէս Ոսկանեան	5
Աւետիս Գրիգորեան	5
Արփիկ Միսաքեան	35
Գումար՝	2,515
Նախորդ գումար՝	25,665
Ընդհ. գումար՝	28,180

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՊԱՐՊՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

Պէյրութի հայերէն թերթերը կը գրեն թէ արդէն սկսուած է գաղթականներու փոխադրութիւնը իրենց առժամեայ կայաններէն դէպի Լիբանան :

Թարթուսէն քանի մը ընտանիք գացած են հաստատուիլ Հալէպ եւ Լաթաքիա, իսկ միւսները հետզհետէ կը մեկնին Պէյրութ : Թարթուսի կայանին մէջ ֆրանսական իշխանութիւնը գումար մը կու տայ իւրաքանչիւր ընտանիքի անդամներուն, նախ քան անոնց մեկնումը : Կայանին գաղթականներուն կէսը ստացած է նպաստը, միւս կէսին համար կը սպասուի նոր գումարներու :

Լիբանանի Ազգ. Միութեան կողմէ յանձնախումբ մը կը գործէ Թարթուսի մէջ : Ծանր հիւանդներ բարեբախտաբար չկան, հիւանդանոց ղրկուած են միայն 10 հոգի : Մանուկներուն մէջ, սակայն, տարածուած է կապոյտ հազը : Կան որ աչքի հիւանդութիւն ունին :

Պէյրութ հասած գաղթականներու տեղաւորումը կը կատարուի սկաուտներու կողմէ : Պէյրութի հայ գաղութը եղբայրական օգնութիւն մը ցոյց կու տայ : Հասնող գաղթականները կը տեղաւորուին վարժարաններուն մէջ : Փոխադրութեան ընթացքին մեռած է 14 օրուան նորածին մը, որ թաղուեցաւ Անդր Նահրի գերեզմանատունը :

Պէյրութի Ազգ. Միութեան զեկոյցը կը հաղորդէ թէ հանգանակիչ մարմիններ կազմուած են, ուստի կը հրաւիրէ որ ժողովուրդը մասնակցի առատաձեռն : Գաղթականներու առողջական գործը յանձնուած է Օգն. Խաչին :

Ֆրանս. մարզպանութեան Քաղ. Դիւանի պետ Տավիտ, որ մօտէն հետեւեցաւ գաղթականներու փոխադրութեան, յայտարարեց .—

— « Ալեքսանտրէթի բնակիչները փոխադրուեցան Թարթուս, ուր մնացին քաղաքին մօտ, արճարաններու մէջ, եւայլն : Այժմ անոնք կը փոխադրուին Լիբանան :

Իսկ Պասիթ փոխադրուածները պատսպարուած կը մնան ճիւղերէ շինուած հիւղակներու տակ : Ալեւիները անոնց հանդէպ ցոյց տուին եղբայրական հոգածութիւն եւ արտօնեցին կտրել եղեւինները, անոնց ճիւղերը օգտագործելու համար : Ասկէ զատ անոնց հայթայթեցին «սիման», որպէսզի շինեն աղբիւր մը : Այստեղ գտնուողները պիտի տեղափոխուին այլուր մինչեւ Սեպտեմբեր 15, որպէսզի աշնան չմնան բացօթեայ վայրերու մէջ» :

Այն հարցումին թէ այդ Հայերը եւ առհասարակ բոլոր գաղթականները

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂՈՒՀԻՆ»

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (10 Յուլիս) Ս. Կարապետեան կը նկարագրէ պտոյտ մը դէպի Սեւան, դէպի «Հայաստանի գեղուհին, Հայաստանի բընութեան ծաղիկը».—

Կը ծագի Մայիսեան սքանչելի առաւօտը։ Արշալոյսէն առաջ մեր ինքնաշարժը կը սուրայ Կիրովական-Երեւան գեղեցիկ ճամբէն։ Ապրիլեան բուսականութեան եւ սոճիի անտառներուն բնանկարը իր կախարդական պատկերով կը գրաւէ Մոսկուացի հիւրին աչքերը։

Դիլիջանի սքանչելի սանաթօրիա-մը, որ թաղուած է սոճիի անտառին մէջ, կը մնայ մեր ետեւը։ Հեռացան Սեմիոնովկայի լեռնանցքին 18 գալարուն պտոյտները։ Ահա դարաւանդը կիրճին ամենաբարձր կէտին վըրայ։ Կանանչ գորգի վրայ, կարծես յատակագծով վայելչօրէն դասաւորուած ձիւնի պէս ճերմակ տուներ իրենց կղմինտրէ կարմիր տանիքներով։ Սեմիոնովկա գիւղն է, որ կը գտնուի 2,000 մեթր բարձրութեան վրայ։

Վեց-եօթը տարեկան խարտեաշ տըղայ մը, որ սագերը կ'արածէր, կը նայի մեր ինքնաշարժին եւ կը պոռայ. «ԶԻՍ—101»։

Մեր առջեւը կը փայլի կապտաւուն տարածութիւն մը.— Ի՞նչ կրնայ ըլլալ այդ՝ այսպիսի բարձրութեան մը վրայ։

Սեմիոնովկայի լեռնանցքէն իջնելու ժամանակ, առաջին անգամ Հայաստան այցելողին աչքին առջեւ կը տարածուի հսկայ հայելի մը, որ շըրջապատուած է Բամպակի, Աղմաղանի, Շահդաղի լեռնաշղթայով եւ Գիւնէի հարաւային մերկ լանջերով։

Մեր առջեւն է հռչակաւոր Սեւանի լիճը, լեռնամբարձ հազուագիւտ ջըրամբար մը, որ կը գտնուի ծովի մակերեսէն 1916 մեթր բարձր։

— Սեւանն է։

— Այո, այդ Սեւանն է, որու այնքան սիրահարուած էր մեծ Կորքին, ասկէ 12 տարի առաջ։

Մեր առջեւ պառկած կը ժպտի աշխարհի ամենաբարձր եւ ընդարձակ լիճը։

— Տարածութիւնն է 1416 քառ. քիլոմեթր, խորութիւնը՝ 95 մեթր, երկարութիւնը՝ 72,5 քիլոմեթր, լայնութիւնը՝ 24 քիլոմեթր։ Այս աւազանին մէջ կը թափին մօտ 36 գետեր, որոնց շարքին՝ Գետակ-Բուլակը, Գուրուչայը, Գըզըլ-դէրէն, Այրինջը, Ուլուչայան եւ ուրիշ բազմաթիւ ջուրեր։

— Իսկ ո՞ւր կ'երթայ ջուրի այսքան պաշարը, քանի՞ գետ կը կազմէ լիճը, կը հարցնէ Մոսկուացին։— Միայն մէկ, Զանգի գետը, որ լիճէն կը բաժնուի հիւսիս-արեւմտեան անկիւնէն, գալարուն ժապաւէնով մը կը պտըտի Արարատեան հովիտին մէջ, 100 քիլոմեթր տարածութեան վրայ ու կը թափի Արաքսի մէջ։

Լճին հիւսիս-արեւմտեան մասին մէջ, ափերէն ոչ շատ հեռու, մութ կապտաւուն մակերեւոյթին վրայ դուրս կը ցցուի բլուր մը։

— Սեւան կղզին է, սակայն կղզիին մասին կը խօսինք՝ երբ կը մտնենք կղզի։

Սեւան հետաքրքրութիւն կը շարժէ ոչ միայն իբրեւ Հայաստանի բնութեան ծաղիկը եւ գեղուհին, այլ եւ իբրեւ երկրին ելեկտրական ուժի վիթխարի աղբիւրը։ Հիւսիս-արեւմտեան անկիւնէն բաժնուող Զանգի գետը իր հզօր զարկերակով կը բաբախէ Հայաստանի հանրապետութեան սիրտը, եւ իր բնաշնորհ ուժով կը սնուցանէ երկրին արդիւնաբերական շրջանները եւ ճարտարարուեստական մշակոյթի կեդրոնները։

Սեւանի ջրվէժին հարցը կապուած է լճին ջրային անսպառ պաշարին, որ կրնայ տալ 160,000 ձիու ուժ։ Այդ հարցին լուծումը ելեկտրականութիւն կը դառնայ աստիճանաբար։ Այսպէս նախ հիմնուեցաւ Քանաքեռի ելեկտրակայանը, որ Երեւանին ապահովեց ելեկտրական ուժի պակսած մասը։ Ասկէ զատ, Սեւան ամէն տարի կուտայ 357 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր՝ ոռոգելու համար դաշտերը։

— Կենդանաբանակա՞ն տեսակէտով...

— Սեւանի մէջ կ'աճի արժէքաւոր ձուկ մը, հռչակաւոր կարմրախայտը կամ իշխան ձուկը։ Ձկնորսութիւնը տարեկան կուտայ 10,000 կենդինար ձուկ։ Սեւանի մէջ կարմրախայտի բուծանումը առաջին տեղը կը բռնէ Եւրոպայի մէջ, իսկ երկրորդ տեղը՝ աշխարհի մէջ, Միչիկանի լիճէն վերջ։

Հետզհետէ աւելի կը մօտենանք արցունքի նման յստակ ջուրի այս անսպառ շտեմարանի եզերքին։ Ալիքներու չափուած ճողփիւնը կը յիշեցնէ նուագարանի մը հեկեկումը։

Ցանկարծ.

— Բարի աջողո՛ւմ,— թաւ ձայն մը մեր ուշադրութիւնը կը բաժնէ լճին կապոյտ տարածութենէն։ Մեզի կը մօտենայ կարմրաթուշ ծերունի մը, որու ժպիտը բազմաթիւ իմաստներ ունի։

Վայրկենապէս արձագանգեց մեր պատասխան բարեւը։

— Սքանչանո՞ւմ էք Գէօքչայով, (Սեւանի նախկին անունը, որ թաթարերէն լեզուով կը նշանակէ «կապոյտ գետ»)։

Ցետոյ դանդաղօրէն.

— Իրաւունք ունէք։ Սա մեր դայեակն է, մեր առողջարանը, մեր երկրի պարծանքը։ Եօթանասուն տարի է որ ապրում եմ նրա ափին, չնայած ծնւել եմ միայն 19 տարի դրանից առաջ։ Բայց ի՛նչպէս ուզում էի այդքան էլ ապրել։

Երիտասարդ ծերունիին շրթունքէն կը լսուէր ապագայի, ա՛լ աւելի երջանիկ կեանքի անկեղծ ծարաւը։

Ինքնաշարժը կանգ առաւ նաւահանգիստին մօտ։ Երկու մեքենայով արագաթռիչ նաւակ մը տասը վայրկեանէն մեզ փոխադրեց կղզին սեպ եզերքը։ Կղզին ծածկուած էր խոտի եւ ծառերու կանանչութեամբ մը։

Կղզիին մէջ։

Սեւանի կապոյտ ջուրերուն մակերեսէն բարձր է կղզին 65 մեթր։ Երկարութիւնը մօտ 1 քիլոմեթր, լայնութիւնը՝ 300 մեթր։ Դարաւանդի մը վրայ, կղզիին գագաթը կը գըտնուին վանքն ու զանգակատունը, է. դարու գործ։ Կղզին ու վանքը, հին ատեն, ժողովուրդին ձեռքը ծառայեր են իբրեւ բերդ ընդդէմ Հայաստանի արտաքին նուաճողներուն՝ Արաբներու, Թուրքերու, Պարսիկներու եւ ուրիշներու։

Քիչ անդին, կղզիին հարաւ-արեւելեան սեպ լանջին վրայ, հպարտ կը ժպտի Հայաստանի Գրողներու Միութեան երկյարկ հանգստեան տունը։ Ակամայ կը յիշեմ «ծիծեռնակին բոյնը»։ Կղզին հարթ դարաւանդին վըրայ, ճերմակ կ'երեւի խիտ ծառուղիներուն մէջ թաղուած տուներու շարքը։ Սեւանի հանգստարանն է, ուր կուգան հանգչիլ, ամէն ամառ, քանի մը հարիւր աշխատաւորներ։

Քանի մը վայրկեան վերջ իջած ենք լճափ։

Սեւանի ծոցին նաւահանգիստին մօտ կը փայլփլին բազմայարկ շինութեանց երկաթէ կտուրները։

— Սա ի՞նչ փոքր քաղաք է, կը հարցնէ Մոսկուացին։

— Սեւան գիւղին մէկ մասն է։ Այստեղ կը գտնուին Հայաստանի ձկնորսական ընկերութեան կեդրոնը, Սեւանի նաւագնացութեան շէնքերը, Գիտութեանց Ակադեմիային ջրակենսաբանական կայանը։

— Ի՞նչ է անում երկրից կտրուած գիտական կայանն այս լճափում։ Մի՞թէ ձկները լճում չեն կարող եոլա գընալ առանց գիտութեան։

— Այդպէս չէ, կը միջամտէ, քիչ մը վիրաւորուած, երիտասարդ գիտնական Վասիլի Ալեքսանդրովիչ։ Գիտական կայանը կը զբաղի լճին կենդանական ու բուսական կեանքի ուսումնասիրութեամբ։

Արեգակը դանդաղ կ'իջնէ դէպի հորիզոն։ Սեւանի ալիքները կը լիզեն աւազոտ ափերը, իսկ ձուկերու երկար շղթան կը հեռանայ եզերքէն։ Լճին հիւսիսային անկիւնէն յանկարծ կ'երեւայ հին նաւակներու խումբ մը, իրենց դեղնաւուն առագաստներով։ Նաւակները լեցուն զուարթ ճամբորդներով։

Երեկոն իջաւ։

Ինքնաշարժը սըրնթաց կ'իջնէ Արարատեան հովիտ ի վեր։ Հեռուն, կիսալոյսին մէջ կ'առկայծի վեհապանծ Մասիսի յաւիտենապէս ձիւնապատ գագաթը։ Օդը լեցուած է անուշահոտութեամբ։ Կը զգաս մեծարժէք ճարտարարուեստական մշակութեանց մօտենալը,— այգիներ, բամպակի արտեր, հոտաւէտ խորդենիի դաշտեր։

Քիչ մը եւս եւ ահա մեր առջեւ կը տարածուի ելեկտրական լամբարներով ողողուն, ծովի պէս փայլփլուն լայնարձակ հովիտը։ Հարաւ-արեւելեան մասին մէջ, թեթեւ փոշիի քօղին տակ կը պսպղան արդիւնաբերական վիթխարի կայանին՝ արուեստական ձգախէժի գործարանին կրակէ աչքերը։

Մեր առջեւն է Երեւանը, իր 200,000 բնակչութեամբ։ Կարծես նոր քաղաք ըլլար, կարծես աճած ու զարգացած միայն խորհրդային իշխանութեան տակ։

— Մի՞թէ այստեղ Սեւանն էլ մասնակցութիւն ունի, կը հարցնէ Մոսկուացին։

— Որոշ չափով։ Չէ՞ որ Քանաքեռի եւ Երեւանի ելեկտրական կայաններու հզօր թափանիւները կը դառնան Սեւանի ջուրերով, որ ելեկտրական ուժ կուտայ քաղաքին ու շրջակայքին։ Ատիկա դեռ ներկան է, իսկ շքնաղ ապագան հեռու չէ, քանի մը տարի վերջ Սեւանի ջրվէժին վրայ, երկար տարածութիւն մը, Աղմաղանի եւ Ալագեազի ստորոտէն մինչեւ Արաքսի ափերը, կը դառնայ յաւիտենական հրավառութեան վիթխարի լուսաշղթայ մը։

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Մասնագիտական եւ հանրային աշխատութիւններու մէջ սուզուած, ի վիճակի չէք յաճախ դիտելու, թէ ինչ աններելի անփութութիւններ կը գործուին Մեծասքանչին մարզին մէջ։ Մեծ ու պըզտիկ, հետաքրքիր ու մասնագէտ, աշխարհաբառեան թէ գրաբառեան, պէտք է ամէնքը գիտնան, առ հասարակ, թէ ո եւ է լեզու, իր գոյութեան բոլոր փուլերուն մէջ, հաստատուն կանոններու ենթարկուած է, տեղական պայմաններուն համեմատ բացառութիւնները ընդունելի ըլլալով հանդերձ։ Այս լեզուական ծանօթութեան իրազեկ են ամէն անոնք՝ որ եւրոպական արդի կենդանի լեզուներէն մէկին կամ միւսին ծանօթութեամբ, գիտեն թէ մանաւանդ գրաւոր լեզուները ինչ մանրակրկիտ խնամքի կը կարօտին, եւ թէ գրողները ինչպէս նոյն կանոններուն եւ միեւնոյն սահմաններուն միջեւ ընթանալու հարկին տակ կը գտնուին։

Բայց ինչո՞ւ երկարել։ Մտնենք իսկոյն քերականական եւ շարադրական սխալներուն եւ անճաշակ բացատրութիւններուն սիրտին մէջ, նշդրակ ի ձեռին։— Թերթին խմբագրին եւ գըրաշարին խնայելու համար աւելորդ է նոյնիսկ նօտր կամ չակերտուած ձեւով ներկայացնել այդ լեզուական անպատեհութիւնները։ Հոս, անգամ մըն ալ կը շեշտենք, թէ թերթերուն թարգմանուած մասերուն մէջ կը յաճախեն առաւելապէս հայերէնի խոշոր վրէպները։ Այսպէս.—

Հաշտութեան կնքման ուշացման պատճառները! (Ո՞վ պիտի աւլէ հըրապարակէն սա «ման»երը ...։— Զբօսաշրջիկային !! Ծիծաղ տեղն է կըրկնել Ֆրանսուհիին նշանաւոր լա՜, լա՜ն։ — Զգայնականութիւն! փոխանակ դիւրազգածութեան։ Ըսել — իտալական... զգայնականութիւնը։ Եւ գիտցէք որ հոս մեղմագոյնները միայն կը նշանակենք.— Անուանի գրագէտ մը անպատկառօրէն գրած է — ամբասիրութիւն ! — Իբր թէ հայերէնը նոր կը կազմուի։ Մէկը ֆրանսերէն stylisé բառը հայացուցած է ոճաւորուած !! փոխանակ «լաւ խմբագրուած», «յարդարուն» ըսելու։— Անհանգստանալ ! ո՞ւր էր դարէ մը ի վեր գործածուած մտահոգուիլը, ի՞նչ պէտք կայ այդ չորս այրով աններդաշնակ բառին, եւ կրել... անհանգստանալ ուշացման համար ! Մի խորհիք թէ կը չափազանցենք այս օրինակներուն մէջ, որոնք լեզուին ոյժը կը բթացնեն։ Լա՞ւ չէ միթէ գրել — «ուշանալուն համար անհանգիստ ըլլալ» կամ «մտահոգուիլ»։ Յիսուն տարի առաջ ոչ մէկ հայ թերթի մէջ պիտի տեսնէք — Անհանգստանալ ուշացման համար !!! — Արձանագրային ձեւով !!!

Թող մեկնութիւնը տայ այս անճոռնի «ձեւ»ին հեղինակը։— Ինչո՞ւ ըսել... կայազօր, քանի կայ պահակ, պահակազօրք։ Կ'երեւի.. պուլկարերէն բառին թարգմանութիւնն է առանց անդրադառնալու հայերէնին։— Բազմիմաստ ձեւ !! Այս արտառոց «ձեւ»ին հեղինակէն կը խնդրուի բացատրութիւնը այս անիմաստ ձեւին։— Ո՞ր ճաշակին եւ ո՞ր քերականութեան համաձայն է «այնպէս» մակբայը գործիական հոլովել եւ ըսել — այսպիսով! կամ այսպէսով! Չի՞ բաւեր ըսել միշտ — այսպէս ։

Խորհրդարան, Երեսփ. Ժողով կը թարգմանենք բոլոր երկիրներուն այդ հանրային մարմինները, որոնք ի հարկէ իրենց լեզուով տարբեր անուններ կը կրեն։ Բայց սովորութիւն եղած է հայերէնով տալ հոմանիշը։ Ուրեմն՝ ինչո՞ւ ըսել — Լեհական... Տիէթ (փոխանակ Խորհրդարանի կամ Երեսփ. Ժողովի)։— Խելացիին մէկը գրաբառ մէջբերում մը կ'ընէ, ըսելով. Վասն բանից... այդորիկ։ Երբ Ֆրանսացի հեղինակ մը կամ խմբագիր մը լատիներէն բնագրով բան մը հասկցնել ուզէ, բնագրին բառերը կը դնէ ճշդիւ։ Մեր մէջ միշտ հակառակն է, որովհետեւ... իրարմէ քաշուիլ չունինք...։ Բանից յոգնակի սեռական որ իր այդ ածականին ալ յոգնակի սեռականը կը պահանջէ, եւ այսպէս՝ վասն բանից այդոցիկ։ Թող որ բնագիրը կը պահանջէ՝ «վասն բանիդ» ըսել, հետեւաբար՝ ճիշդը կ'ըլլայ, վասն բանիդ այդորիկ։ Հասկանո՞ւմ ես...։— Մեծ ու պզտիկ, գրող բրող, իշխան եւ ռամկական, կը գրեն — ... բացի այդ, փոխանակ ըսելու՝ ատկէ զատ, կամ բաց ի ատկէ։ Այլեւս մեր խոնարհ դասարանը անգամ պէտք է գիտնայ, թէ սխալ է ... բացի (որ... բանալ բայէն կուգայ, կատարեալ ժամանակ), այլբուն բառն է բաց, որ նախադրութիւն է եւ բացառական հոլով կը պահանջէ։ Այսպէս՝ չէնք ըսեր բաց ի դուռն, այլ բաց ի քեզմէ (եւ ի նախդիրը քիչ մը հեռուն դնելով)։ Չենք ըսեր — բաց ի Աստուած, այլ կ'ըսենք՝ Աստուծմէ։ Ուրիշ օրինակներ դուք ձեզմէ շարեցէք, եւ պիտի համոզուիք թէ որքան այլանդակութիւն է... բացի այդ։— Ամօթահար հոս կ'արտագրեմ թերթի մը սա հատուածը.— Դէպքերը կը գահավիժին այնպէս արագութեամբ մը ,որ չէ զսպուած ձմրան կողմէ։ Տէր իմ Տէր— ճիշդ տեղն է ըսելու մինչեւ ե՞րբ այս խայտառակութիւնը։— Գիտարար անճաշակ է, չէ՞ բաւեր միթէ հնարիչ, հնարող, գիւտարար։ — Թոյլ տուէք որ արտագրեմ հրէշային թորփիլահալածին տարողութիւնը, ինչ կերպով որ կը կարդամ թերթի մը մէջ.— Եուկոսլաւ «Պելկրատ» թորփիլահալածը ունի 98 մղոն երկայնութիւն, 120 մղոննոց թնդանօթ... ու տակաւին ուրիշ ... մղոններ։ Հասկցա՞ք արդեօք թէ մեր խիկարը մղոն կը գործածէ փոխանակ մեթրի։ Դեռ ի՞նչ ըսեմ։ Թողունք առայժմ այս սիրաբանութիւնները, եւ յառաջիկային ոյժ տանք... բանա[illegible]րականին ։

ՏԱՐԱԶ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

Գաղջ խոհրդածութիւններ

Շուքին մէջ, այսօր „քառասուներեօթը աստիճան ջերմութիւն կայ... ։ Սիրոքօ հովը երբ կը փչէ երեսիդ՝ ինքզինքդ կը կարծես գեհենի բաց մընացած պատուհաններէն մէկուն առջեւ։ Մեր քաղաքի բաղնիքին կէօպէկը ոչինչ կ'արժէ անոր քով։ Ովկիանոսները չորցնելու աստիճան ծարաւ կը զգաս անընդհատ։ Եւ եթէ մէկն գետին ջուրը ուղղակի փորիդ մէջ հոսէ՝ զարմեալ չես յագենար...։ Կը խորհիս թէ, աւազախառն օդը որ կը շնչես, իր տարապայման ջերմութեամբ թոքերդ պիտի վերածէ... ապուխտի, մարմինդ ալ... մոմիայի։ Մի վախնար, սակայն, բան չես ըլլար, մարդ ամէն բանի կը յարմարի տարվինական վարդապետութեան բըկգրունքով։

Հոս ապրողներս գանգատելու շատ պատճառներ չունինք։ Ընդհակառակն, ստեղծուած կացութենէն օգուտ քաղելու քաղաքականութեան կը հետեւինք։ Բան մը զոր դուք չէք կրնար ընել ձեր յարափոփոխ եւ լայկան կլիմային տակ։ Մենք այնչափ կը դիմանանք տաքին որ, անդիի աշխարհին մէջ, դժոխքին ահարկու հեռապատկերը տղու խաղալիկ կը թուի մեզի։ Եւ քանի որ, վերջի վերջը մեր երթալիք տեղը հոն պիտի ըլլայ՝ բաբերախտութիւն մը կը սեպենք այս պարագան։ Քանի որ խօսք բացուեցաւ, խոստովանիմ թէ, դժոխքը ինծի համար աւելի նախընտրելի է, քան թէ քրիստոնէութեան հնարած երանաւէտ հանգստարանը՝ արքայութիւնը։ Հոն գոնէ ազատ կ'ըլլամ ուզածս ըսելու, մտածածս կրկնելու, անվախօրէն հայհոյելու, սա ու ան սուրբին գլուխ չծռելու, Հայերը ջարդող շան սատակ Տաճիկները տեսնելու առիթ ունենալով՝ հոս չկրցածս հոն ընելու։ Պիտի բռնեմ թէ յա[illegible]եան ապրիլ կայ հոն։ Այո, պիտի ա[illegible]րիմ անպայման՝ բայց ազատօրէն եւ անկաշկանդ, առանց հրեայ Աբրահամէն մէկ կաթիլ մը ջուրի համար [illegible]քումներ ընելու։

Մինչդեռ արքայութեան մէջ, որ[illegible] քան որ հասկցած եմ, առատ [illegible] երկրպագել կայ, ահուդողով սրտատրոփ ապրելու եղանակ մը կը տիրապետէ։ Բոլոր Մարկոսները, [illegible]ները, Կակոսները, Ճգնաւորները ձախ երեսին ապտակ ուտելէ վերջ աջը դարձնող կրաւորական յիմարները ընկերներս պիտի ըլլան։ Անոնց հետ երկնաւոր Թագաւորին [illegible] փառաբանութիւն պիտի երգեմ յաւիտեանս յաւիտենից։ Ձեռքերս փորիս վրայ, աչքերս կորսուած յոնքերուս կամարներուն տակ, [illegible] պիտի մը երեսիս՝ ինծմէ բարձր դասու պատկանող բոլոր սուրբերուն եւ սրբուհիներուն առջեւ խոնարհութիւն պիտի ընեմ։ Չէ՛, այս բանը գործի չէ գար։ Ձեզ կարծեմ որ, դժոխքին դուրս գոյութիւն ունենայ դասակարգային հաւասարութիւն...։

*** Այսօր թաղեցինք Նիքոլա Մոլոկով – Ուձումեցկին։ Կրօնական արարողութիւնը յոյն օրթոտոքս եկեղեցին մէջ։ Կրկնե՞նք անգամ մը ալ թէ, ջերմութեան աստիճանը 47 էր...։ Տակառաչափ թաղականին բաժնած մոմերը մեր ձեռքին մէջ [illegible], դեռ վայրկեան մը չարձակած՝ սկսան յօղալ [illegible] ոտքերու նման այլանդակ ձեւերով ծռմռուիլ։ Կամ Մօրիս Շըվալիէին սրունքներուն պէս ուղղահայեաց զիկզակներ կատարել, ափրիկեան չուրջպար խաղալու ձեւով...։

Խորհեցայ, որ, եթէ ճաղատ սարկաւագը իր քարանձաւային ձայնը դեռ շարունակէ կերկերել՝ ձեռքերնիս մոմ հալէ մը վերջ, շատ հաւանական է որ, գլուխս մէջինները եւ սա քովիս [illegible] աղջկան դուրսինները պիտի չօդիանան [illegible]...։ Ա՜խ, այդ սարկա[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց Գէորգ իշխանի համար ծանր էին անցնում օրերը, որովհետեւ կատարելու շատ գործեր ունէր, ուստի անհամբերութեամբ սպասում էր այն օրին, երբ Արասը սպահան լինելով՝ կը վերադառնար Երազգաւորս եւ եղբօրը դահը ժառանգելու մասին հարկ եղածը կը կարգադրէր։ Մարզպետունին մտածում էր կաթողիկոսի նման, այսինքն թէ՝ քանի թշնամիները իըռովութիւն չէին յարուցել, պէտք էր շտապել թագաւոր պսակել Արասին, որովհետեւ Գահի թափուր ժամանակ ամէն մի դաւաճան հրապարակ է հանում իւր հին հաշիւները եւ հեշտութեամբ կուսակիցներ որսալով՝ խռովում է երկրի խաղաղութիւնը։ Այս մասին, ի հարկէ, նա խօսել էր ամէն հաւատարիմ իշխանների հետ եւ կարեւոր դէպքում ձեռնտուութիւն պիտի ստանար նրանցից։

Բայց որքա՛ն մեծ եղաւ նրա զարմանքն ու երկիւղը, երբ Սիւնեաց Սմբատ իշխանը լուր ուղարկեց իրան թէ՝ Բագարանից ելնելուց յետ՝ նա հանդիպել էր Աշոտ Բռնաւորի մի քանի վաշտերին, որոնք Երասխաձորից առաջանում էին դէպի Երազգաւորս։ Իշխանն աւելացնում էր թէ՝ ինքը վտանգաւոր մի նպատակ է նըշմարում զօրքերի այս շարժման մէջ եւ հետեւապէս խորհուրդ է տալիս Մարզպետունուն՝ զգուշութեան միջոցներ ձեռք առնել գալիք վտանգների առաջն առնելու համար։

Իշխան այդ լուրն առաւ բանակում. նա տակաւին վարանման մէջ էր, երբ իւր հաւատարիմ Եղնիկը մօտենալով յայտնեց մի ուրիշ նորութիւն։

— Երկու օր է, ասաց նա, ինչ մի քանի Բագարանցիք ձրի պաշար են բաժանում մեր զօրքին, ասելով թէ՝ Բագարանի շրջանում գտնուող ամէն հայ զինուոր կարող է ձրիաբար օգտուել Սպարապետի համբարանոցից։ Բացի դրանից՝ նրանք շարունակ Սպարապետի գովեստ են անում, ասելով թէ նա առատ թոշակ է տալիս զօրքին եւ թէ նրա տասնապետները աւելի հարուստ են մեր հարիւրապետներից։

Այս ամէնը լսելով՝ իշխան այլայլուեցաւ։ Նա կանչեց իսկոյն Գոռին եւ յայտնելով նրան այս նորութիւնները, ասաց.

— Բոլոր նշաններից երեւում է, որ Բռնաւորը պատրաստւում է իւր հին խաղը խաղալու։ Ես չէի կարծում թէ նա այնքան ստոր կը լինի, որ կ'օգտուի նոյնիսկ սգոյ օրերից։ Այժմ ես գնում եմ քաղաք եւ պիտի ստիպեմ թագուհուն եւ արքայեղբօրը թողնել իսկոյն Բագարանը, որքան էլ որ դա ընդդէմ լինի ընդունուած սովորութեան։ Թող նրանք իրանց սուգը պահեն Արքունիքում։ Իսկ դու զգոյշ կա՛ց եւ ուշադրութեամբ հսկիր թէ՝ մեր զօրքերին եւ թէ քաղաքի ելումուտքին։ Ինձ թւում է թէ անախորժ դէպքերի պիտի հանդիպենք։

Այս ասելով իշխանը իւր նժոյգը հեծաւ եւ սրարշաւ դէպի Բռնաւորի ապարանքը դիմեց։

Եղնիկը հետեւեց նրան։

Մարզպետունին հասաւ ապարանքին հէնց այն ժամանակ, երբ Բռնաւորն ու Արասը պատրաստւում էին բարձրանալ դէպի միջնաբերդը, ուր թէ Աշոտի նորակառոյց դղեակը դիտելու։ Ապարանքի առաջ կանգնած էր մի պահակախումբ, որ սպասում էր իւր իշխանապետի հրամանին։

— Ո՞ւր էք դիմում, Տէ՛ր, հարցրեց իշխանը արքայեղբօրը, նայելով նրա վրայ խորհրդաւոր հայեացքով։

— Հօրեղբայրս կամենում է իմ թախիծը փարատել. նա առաջարկեց ինձ բարձրանալ միջնաբերդ՝ իւր նորակառոյց դղեակը դիտելու, պատասխանեց Արասը միամտաբար։

— Դու էլ եթէ կամենում ես, ընկերացիր մեզ, յարեց Բռնաւորը քաղցրութեամբ. շատ պիտի ուրախանամ, եթէ Մարզպետունի իշխանը հաւանէ իմ ճարտարապետական ճաշակին։

— Դու մոռացել ես, Տէր, բայց ես տեսել եմ քո ձեռակերտը դեռ այն ժամանակ, երբ Յովհաննէս կաթողիկոսը ապաստանած էր նրան, պատասխանեց իշխանը սառնութեամբ։

— Հոգ չէ, ընկերացիր մեզ. եղանակը ջերմ է եւ հաճելի, պնդեց Աշոտը։

— Մեծափառ Տէր, քո դղեակը գեղեցիկ է եւ ամուր. Իշխանաց-իշխանն անշուշտ կը հաւանէ նրան, բայց ցանկալի էր որ մենք դժգոհութիւն չպատճառէինք թագուհուն, առարկեց իշխանը ։

— Ի՞նչ կը նշանակէ այդ, հարցրեց Արասը զարմացած։

—Մենք տակաւին սգոյ մէջ ենք եւ մեր թախիծն անցնելու վրայ չպիտի մտածենք, պատասխանեց Մարզպետունին։

— Կենդանիները մեռելների հետ չեն թաղւում, Գէորգ իշխան, նկատեց Բռնաւորը կեղծաւորաբար ժպտալով։

— Այդ ճիշդ է, բայց մեռելներին այդքան էլ շուտ չեն մոռանում ։

— Տէ՛ր Մարզպետունի, քեզ չի հասնիլ հրահանգել քո իշխանապետին, նա քո թագաւորն է այժմ, խըստութեամբ նկատեց Բռնաւորը։

— Այո՛, իմ թագաւորն է. կեցցէ՛ Արաս Հայոց թագաւորը, բացականչեց իշխանը սաղաւարտը հանելով եւ խոժոռ աչքերով Սպարապետի վրայ նայելով։

— Ի՞նչ կը նշանակէ այս ամէնը, տարակուսած հարցրեց Արասը, զգալով որ երկու հակաճառողները յայտնի է արդէն մի գաղտնիք, որը սակայն անդիտանում է ինքը։

— Տէր, դո՞ւ ցանկութիւն յայտնեցիր դղեակը բարձրանալու, հարցրեց իշխանը Արասին, առանց նրա հարցին պատասխանելու։

— Ոչ. հօրեղբայրս առաջարկեց եւ ես շնորհակալ եմ նրա հոգածութեան համար։

— Ես առաջարկեցի, այո՛. իսկ դու, Մարզպետունի իշխան, ինչո՞ւ աւելորդ բացականչութիւններ ես անում իմ արքայական մեծութեան առաջ, գոչեց Բռնաւորը՝ աչքերը զայրացած իշխանի վրայ սեւեռելով։

Վերջինս չպատասխանեց նրան, այլ դառնալով Արասին՝ մեղմութեամբ ասաց.

— Տէր իմ, քո ծառան աղաչում է որ դղեակը բարձրանալու փոխարէն բարեհաճիս իջնել բակը, եթէ կարծես զգում թախիծդ փարատելու։ Արքունի խուրեանի ափերը աւելի զուարճալի են այժմ եւ արեւն այնտեղ աւելի ջերմացնում։

(Շար.)

ւագին ձայնը։ Ալ խեղճ բարեկամս, Նիքոլ Մոլոկով – Ուճումեցկին մոռ – ցած՝ համբելու եկայ անոր խաչակն–քումները, այնքան յաճախակի որ – քան անժամանակ։ Լաւ չեմ յիշեր, բայց կարծեմ 275րդ անգամն էր, երբ տակառափոր Թաղականը մարած մո–մըս վառել ուզելով, մոռցնել տուաւ համրանքս․․․։

Անկէ վերջ սկսայ ուրիշ բաներով զբաղիլ։

Կաթոլիկներուն եկեղեցական չա – րականները լաւ են։ Ինչպէս նաեւ բողոքականներուն ու բուհձիներուն «Ցիսուսի ենք»ները։ Ցոյներուն ալ այսօր լսեցի։ Իսկ հայ լուսաւորչա – կաններու եկեղեցին չորս տարի կե – րուն պղտորուցած, երեք տարի բուր – վառ ճօճած, քշոց փարատ եմ՝ հարսնիքի, կնունքի եւ մահուան ա – րարողութիւնները, նիստը 40 փարա–յէն, երգած ըլլալով։ 47 տարիճան ցերմութեան մէջ, վրաս պղատոնա – կան զովութիւն մը եկաւ․․․։ Եթէ, խորհեցայ, մեր լուսաւորչական եկե–ղեցին քիչ մը արդիականացնէն եւ ժակարայծներն ալ մաքրելու ըլլան՝ ձեռք բերուած արդիւնքով կարելի է մրցումի ելլել աշխարհի բոլոր եկե – ղեցիներուն հետ եւ ախոյեանի տիտ–ղոս տանիլ անսահման ժամանակով։ Կոմիտասին «Տէր ողորմեա»ն, Պապա Համբարձումին «Մեղեդիները», Չի – լինկիրեանին «Պատարագ»ը ամէն ինչ կ'արժեն, չիտակը, սա միւս պիճ պիր չէշիտ երգեցողութիւններուն քով։ Եթէ «արեւահամ» բառին իմաստը միմիայն հայերէնով կարելի է ըմբռ–նել, Աստուծոյ խօսք հասկցնելու հա–մար ալ անպայման պէտք է հայերէն եղանակով չարական երգել․․․։

Եւ բարեկամս Նիքոլա Մոլոկով–Ուճումեցքին, առանց նկատի առնե – լու, այս «դաղջ խորհրդածութիւն – ներ»ը դրի առնելու ժամանակ թա – փած քրտինքիս քանակն ու որակը, չորս հաստաբազուկ մարդոց տրամա–դրած ճիգերուն շնորհիւ հեծաւ մե – ռելակառքին վրայ ու գնաց դէպի յա–ւիտենականութիւն․․․։

Մեր ծառուղիին երկայնքէն սիրո – քօն իր բոցաշունչ լեզուով կը լզէր մեր երեսները։

Վ. ԵՂԻՇԵԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Ա. խումբը Ռուայէ՛ն

Հանդիսաւոր օր էր յուլիս 29ը կա–յանի տղոց համար։ Փարիզի խումբին մեկնումի նախօրեակին էր։ Աշխոյժ եռթեւեկ մը բոլորը չարժման մէջ էր դրած։ Մէկը ծաղիկ կը հաւաքէր պարտէզէն, ուրիշ մը պսակ կը հիւ – սէր․ երրորդ մը դրօշը կ'ամրացնէր փայտի մը ծայրը, իսկ սա պզտիկ աղջնակը վեր կը վազէր պուպրիկը բերելու, չէ՞ որ այդ բոլորը քիչ վեր–ջը պէտք պիտի ըլլար իրենց հանդէ–սին համար, իրենց հանդէսը, երա – պէս իրենցն էր միայն, ոչ ոք կար դուրսէն որպէս հանդիսական։ Տրջ․ վարչութեան ներկայացուցիչը, կայա–նի պաշտօնէութիւնը եւ քանի մը մե–ծեր, ահա ծափահարողներ,— խումբ–ը։ Այդ մտերմութիւնն իսկ հրապոյր մը ունէր, կարծես, պարզուկ եւ ան–սեթեւեթ։ Բարեբախտաբար օդն ալ դաշնակցած էր տղոց հաճոյքին, ա–ւուր արեւ մը տաքուկ եւ շողշողուն՝ մոռցուցած էր արդէն հանապազոր – եայ անձրեւը, ու պարտէզը, որպէս հանդիսավայր, շատ աւելի գեղեցիկ էր հիմա։

Ու կը թնդայ Կապոյտ Խաչի քայ – լերգը՝ քառասուն մանրիկ բերաններէ, խումբը կը շարուի կարգապահ դրօ – շակիր Սիմոնիկին ետեւ, բանալու համար հանդէսը «Մեր Հայրենիք»ով։ Իրարու կը յաջորդեն երգեր, արտա – սանութիւններ, բոլորը հայերէն։

Մարսէյլցիները աւելի հարազատ արտայայտութեամբ, Փարիզցիները աւելի շնորհով, փոքրերը թոթովե – լով, մեծերը քաջութելով։ Բայց հա – մաձայնելով միասին «Թիթեռնիկնե – րու պարին» մէջ, զայն շատ սիրուն ու հաճելի դարձնելու համար կար – ծես։ Իսկապէս տարօրինակ է յաջո – ղութիւնը․ ոչ իսկ ամիս մըն է որ հա–ւաքուեր են այդ տղաքը տարբեր քա–ղաքներէ ու թաղերէ եւ տուներէ, մեծ մասը հազիւ կը հասկնայ իր մայրենի լեզուն, իսկ խօսի՜լ․ իրաւ որ յամառ ու յարատեւ որքան ճիգ է պէտք՝ այդ տղոց հայերէն խօսիլ տա–լու համար։ Ճար չկայ․ պէտք է եր – գել տալ հայերէն․ պէտք է արտասա–նութիւններ սորվեցնել հայերէն, պէտք է խմբական խաղեր սարքել միշտ հայերէն, հակազդելու համար սովորութեան մը զոր բոլորը բերեր են միասին իրենց տուներէն։ Ու ցոյց կուտան հատ հատ — «հագիւ թէ կը հասկնար» — «գրեթէ չէր կրնար խօսիլ» — «չէր ուզեր որ Հայ ըլլալը ցոյց տայ», բայց հոս ի՛նչպէս դիմա–նալ, «մենք քաջ հայորդիներ ենք», «Զէյթունցի ենք կորիճ ու քաջ» ու չերգել միաբերան հպարտ ու լու – սավառ աչքերով, չերգել օրն ի բուն պարտէզը կամ սեղանատունը, ծովե–զերքը կամ անտառը։

Վարձատրութիւնը չուշանար այդ պզտիկ հայորդիներու եռանդը քաջա–լերող, չաքար ու կարկանդակ կը բաժնուի տղոց Տրջ․ վարչութեան կողմէ, փակելով այդ ընտանեկան հանդէսը որ կայանին բարոյական մթնոլորտին պատկերն է իրապէս։

Ընտանիք մը՝ բառին լայն առու – մով, ընտանիք մը բազմանդամ, 40 մանուկներով, որոնց բոլորին խնամ–քը վստահուած է 5 մեծերու, անոնք թէ մայր են այդ տղոց, թէ դաստիա–րակ, թէ մատակարար եւ թէ խնա – մակալ։ Ու որքան պատասխանա – տուութիւն այդ մանուկներուն առող–ջութեան, բարեկեցութեան ու խնամ–քին համար։ Տղոց քիլօ մը աւելնալը կամ դէմքերու առողջ գոյնը կը վար–ձատրէ ամէն յոգնութիւն։ «Օգտուած են»,-տակիա բաւական է որ մոռցուին անհատակութիւններն ալ, յոգնութիւն–ներն ալ։

Ահա կայանը, որ հինգ տարիէ իվեր Ֆ. Կ. Խաչը կը պահէ, նախապէս, Նիս (երեք ամառ) եւ այժմ Ռուայեան (երկրորդ տարին) հետզհետէ ըն – դարձակուելով։ 1935էն 1939ը եռա – պատկուած է թիւը, նոյնիսկ անցեալ ամրան հետ բաղդատելով զգալի կերպով շատցած են տղաքը։ Իր ունե–ցած չէնքը 45—50 հոգի կրնայ տեղա–ւորել, այդ պատճառով երեք շրջան–ներու բաժնուած է ամբողջ խումբը, Ա.ը Ցուլիս 1 — 30 Փարիզէն եւ Մարսէյլէն, Բ.ը օգոստոս 2էն 31, ամբողջութեամբ Փարիզէն եւ Գ.ը Սեպտեմբեր 2 — 30 միջին Ֆրանսա–յէն ու Փարիզէն, մօտաւորապէս 140 մանուկ։ Անոնք համեմատակ․ չափով բաժնուած են Ֆր. Կ. Խաչի մասնա – ճիւղերուն վրայ, ընտրութիւնը թող–լով անոնց։

Հակառակ աննպաստ օդերուն, Ա. խումբը, որուն մէկ մասը (Փարիզ) վերադարձած է, 30 յուլիսին, իսկ միւս մասը Մարսէյլ կը վերադառնայ 3 օգոստոսին, բոլորած է արդիւնա – ւոր ամիս մը ստանալով լաւագոյն սնունդ մը, ուշադիր խնամք եւ մա – քուր օդ։ Թէ պաշտօնէութեան կազ–մը՝ վերին հսկողութեամբը Տրջ․ վարչութեան, եւ թէ կայանին ընդ – հանուր պայմանները այնքան քաջա - լերական են որպահովութիւնկըներ-չնչեն Բ. եւ Գ. խումբերուն համար եւս լաւագոյն օգափոխութիւն մը։ Մաղթելին կը մնայ միայն արեւ մը ջերմիկ եւ երկինք մը պայծառ։

Ա. Ա.

Եգիպտոսի Հայոց օգնութիւնը

ՍԱՆՃԱՔԷՆ ԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒՆ

Գահիրէի հայերէն թերթերը կը գրեն թէ «Հայոց Քաղաք․ Ժողովը իր յու–լիս 18ի նիստին մէջ նկատի առնելով Աղեքսանդրէթի շրջանէն հեռացող ազգայնոց վիճակը, որոնց, եղբայ – րական օժանդակութիւն մը փութա – ցնելու համար անոնց, հանգանակու – թեան ձեռնարկել Գահիրէի մէջ եւ այդ նպատակով կազմեց Հանգանակիչ Ցանձնախումբ մը Առաջն․ Փոխանորդ Մամբրէ եպիսկ․ Սիրունեանի նախա–գահութեան տակ, հետեւեալ կազ – մով — Խաթանասեան Տօքթ․ Եր – ուանդ, Շալվարճեան Մարտիրոս, Չրաքեան Միհրան, Զօլաքեան Մար – գար, Պօղիկեան Աստուր, Սօղիկ – եան Տօքթ․ Խաչիկ պէյ, Սեւյօնքեան Մեթր Շաւարշ եւ Տէմիրճեան Տօքթ․ Արամ։

Երախանէրուն վերադարձը

Կիրակի օր սրճարան մը նստած, «Ցառաջ»ի ընթերցումով կը զբա – ղէի, եւ միեւնոյն ժամանակ կը խոր–հէի թէ կէսօրէ յետոյ ո՞ր թանգարա–նը պիտի այցելեմ։ Սակայն, երկար մտածելու պէտք չեղաւ, երբ թերթին վրայ կարդացի որ՝ Ֆ. Կ. Խաչի օգա–փոխութեան Ա. կայանը կը վերա – դառնայ Ռուայանէն։ Ահա գիս հե – տաքրքրող վայր մը։

Կէս օրէ յետոյ, ժամը 4,30 անցած, կ'ուղղուիմ դէպի Gare d'Orsay։ Սա – կայն, երբ կայարան հասայ, զար – մանքով դիտեցի որ արդէն քանի մը հայ ծնողքներ եկած են, ժամը 5էն գրեթէ բոլոր վերադարձող երախա – ներուն ծնողքները ներկայ էին։

Ժամը ճիշդ 5,20ը կ'անցնի, սակայն շոգեկառքը չկայ։ Այսպէս վայրկեան–ները կը սահին եւ շոգեկառքը կ'ու – շանայ։ Քովս խումբ մը հայ տիկին–ներ կան եւ իրարու հետ կը խօսին.— «Ցառաջ»ը մասնաւոր կանուխ գրած է ժամը, որ ամէն ծնողք ժամանակին ներկայ գտնուի։ Ուրիշ մը, «աւելի լաւ էոր կանուխ գրեն, քան թէ ուշ, որովհետեւ մենք Հայերս ժամադրու–թիւն յարգել չենք գիտեր»։ Կը ստիպ–ուիմ ըսելու որ, ձեր բոլոր կարծիք – ները սխալ են, տիկիններ, շոգեկառ–քը 20 վայրկեան պիտի ուշանայ այ – սօր։ Կիները զարմացած երեսս կը նային եւ ինծի կը հարցնեն որ ես հա՞յ եմ։ Այո, կը պատասխանեմ եւ կը շարունակեմ․ — «Այսօր շոգեկառքն է որ հայկական ժամադրութիւնովկու–զայ»։ Կը սկսին խնդալ։

Ժամը ճիշդ 5,45 անցած շոգեկառքը վերջապէս կուգայ։ Ահա ամենահե – տաքրքրական վայրկեանները, հայ ծնողքները երկաթեայ վանդակորմե–րուն շուրջը հաւաքուած, կը դիտեն դուրս ելլող ժողովուրդը։ Արդեօք ի՞նչ վիճակի մէջ պիտի տեսնեն իրենց զաւակները, լա՞ւ թէ գէշ։

Ահա փոքրիկ մը ժողովուրդին մէջ իր մայրը տեսնելով «մայրիկ, մայ–րիկ» կը պոռայ։ Ցետոյ՝ ուրիշ մը։ Այսպէս կը շարունակուի, եւ դեռ 20 ուրիշ երկսեռ պատանիներ, ամէնքը ուրախ եւ արեւէն ճառագայթներէն թուխցած դէմքերով կը փաթթուին իրենց մայրերուն, հայրերուն, կար–ծես տարիներով իրար չէին տեսած։

Ինչեր պիտի պատմեն իրենց ծնողք–ներուն, օրերով եւ շաբաթներով, ե – րազելով յառաջիկայ տարուան օգա–փոխութիւնը։

Այս փոքրիկները վերադարձնող, Ժրաջան Կ. Խաչուհին Օր. Ա. Աւե – տիսեան անմիջապէս զանոնք իրենց ծնողքներուն յանձնեց, որոնք անվերջ շնորհակալութիւն կը յայտնէին ի – րեն։ Իր երկրորդ գործը եղաւ հեռա–գրել կայան թէ ողջ եւ առողջ Փարիզ Խաչուհի մը գտնուի կայարանը,ծնող–ներուն յանձնուեցան։ Փափաքելի է որ տղոց վերադարձի առեն միշտ Կ. Խաչուհի մը գտնուի կայարանը,ծնող–ներուն հետ միասին դիմաւորելու եւ առաջնորդուհիին օգնելու համար։

Ե. Ս.

Սանճաքին պարպումին վերջ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՍԿՍԱԾ ԵՆ ՓՈԽԱԴՐԵԼ ԼԻԲԱՆԱՆ

Պէյրութի հայերէն թերթերը կը հաղորդեն թէ գաղթականները իրենց առժամեայ կայաններէն առնելով կա–րաւան առ կարաւան կը փոխադրեն Լիբանան։ Ֆրանսական կառավարու–թիւնը սկսած է մեծերուն 25ական սուրիական ոսկի, փոքրերուն 10ական ոսկի բաժնել, (մէկ ոսկին կ'արժէ 20 ֆրանք)։ Թարթուս, մէկ օրուան մէջ բաժնուեցաւ 350,000 ֆրանք, — ջուր ըլլայ՝ չի բաւեր։ Մարզպանին ներ–կայացուցիչը մեկնողներուն թելա – դրած է տեղաւորուիլ Թրիփոլիի եւ Ճիւնիի գիւղերուն մէջ։ Գաղթական–ները իրենց ստացած այս նպաստով պարտաւորուած են մեկնիլ Լիբանան, միայն թէ փոխադրութեան միջոց – ները կը պակսին։ Ամէն ջանք կը թափուի քամիոն ճարել ու փոխադրել գաղթականները, օր առաջ, հիւան – դութիւն մը չծագած։

ՀԱԼԷՊԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆՆԵՐԸ

Սանճաքէն Հալէպ փոխադրուած են մօտ 400 ընտանիք։ Տեղաւորուած են 23 կայաններու մէջ։Բոլորն ալ ստա–ցած են Ֆրանսական իշխանութեան տուած նպաստը։

Տեղաւորումի աշխատանքները կա – տարուեցան անձնուիրութեամբ մը, որ հիացում կը պատճառէ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Օգն. Խաչի ծա – ռայութիւնները վեր են ամէն գնահա–տանքի։ Հայ սկաուտները անմիջա – պէս կը շրջապատէին հասած քամիոն–ները եւ 10 վայրկեանի մէջ կը պար–պէին, չէին թողուր որ գաղթական – ները շիւղ մը անգամ վերցնելու յոգ–նութիւնը կրեն։ Կայանէն ներս Հա – լէպցի տիկիններ եւ օրիորդներ, բո – պիկ ոտքերով եւ սոթթուած թեւե – րով, կը զբաղէին մաքրութեամբ եւ կարասիներու տեղաւորումով։ Հալէ–պի հայ գաղութին այս ընդունելու – թիւնը խորապէս յուզեց գաղթական–ները, որոնք ընկճուած են բայց քաջ, կորովի։

Մասնաւորապէս պէտք է չեշտել նաեւ հայ շէօֆէրներու ցոյց տուած անձնուիրութիւնը, որ հիացում պատ–ճառեց բոլորին։

ՀԱՅ ԿԸ ՄՆԱ՞Յ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Ճէպէլ Մուսայի մէջ կը մնան 40 ընտանիք, որոնք կեդրոնացած են Վաքըֆի մէջ։ Անոնք Հալք Էվիի ան–դամակցած ըլլալով՝ սիրուած չեն ի–րենց հայրենակիցներէն,ուստի վախ–ցած են մեկնիլ միասին։ Թուրք կա–ռավարութիւնը եւս չուզեր որ մնան։ Թերեւս փոխադրուին Հալէպ, հեռու Ճէպէլ Մուսացիներէն։

Իսկ ամբողջ Սանճաքին մէջ կը մը–նան տակաւին 100 ընտանիք։ Խաղ եպ. մինչեւ սեպտեմբերի վերջ պիտի մնայ Սողուք Օլուք, ուր կը մնան 15 ըն – տանիքներ։ Խաղ եպ. կը կարծէ թէ մեկնած առեն իրեն պիտի միանան մնացող Հայերը, որոնց մեծ մասը չէ մեկնած իրենց առկախ գործերուն պատճառով։ «Ազդակ» կը գրէ թէ Եողուն Օլուք կը մնան 60 ընտանիք, որոնց փոխադրութիւնը արգիլած են Թուրքերը՝ զէնք պահանջելով։ Ա – սոնցմէ 60 երիտասարդներ կրցան մեկնիլ վերջին պահուն՝ շնորհիւ կա–տարուած դիմումներուն, մնացեալ – ներուն ալ մեկնումը կը պահանջուի պատկան մարմիններու կողմէ։

Իսկ «Զարթօնք» թերթին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, 23 Ցու–լիսէն վերջ Սանճաքին մէջ կը մնան, Ագչայի 40 ընտանիքէն ոչ մէկը, Իս–կէնտէրունի 8660 ընտանիքէն կը մը – նայ 35,— Սօղուդ Օլուքի 100 ընտա – նիքէն կը մնայ 15,— Աթըգի 43 ըն – տանիքէն կը մնայ 5,— իսկ Պէյլանի 110 ընտանիքէն, ոչ մէկը, Նարկիզ – լիքի 25 ընտանիքէն, Գըլըայի 9 ըն – տանիքէն, Ֆարթըլըի 40 ընտանի – քէն, Պէքսէի 10 ընտանիքէն, Գանլը Տէրէի 10 ընտանիքէն, Պալը Գաաթէ–լի 5 ընտանիքէն եւ Մէգկիթ Էօնիւի 8 ընտանիքէն ոչ մէկը։ Գըրըգխանի 610 ընտանիքէն կը մնայ 25, Սօղուդ Սուի 40 ընտանիքէն ոչ մէկը,— Ռիհա – նիէի 80 ընտանիքէն, Հայաչէնի 60 ընտանիքէն, Ապտալ Հիւյիւկի 50 ըն–տանիքէն ոչ մէկը,— Անտիոքի 100 ընտանիքէն ոչ մէկը,— Ճէպէլ Մու – սայի 1000 ընտանիքէն կը մնայ 20 ըն–տանիք։

ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Լիոնէն ստացանք կոչ մը, որ կը յայտնէ թէ կազմուած է երիտասար – դաց միութիւն մը, 50ի մօտ անդամ – ներով։ Միութեան նպատակն է «Լիո–նի ամբողջ հայութիւնը հաւաքել իր շուրջ, որպէսզի քանի ուշ չէ դիմենք առ որ անկ է այս տառապեալ ժողո–վուրդին ցաւերը որոշ չափով մեղմա–ցնելու համար»։

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱՑԱՂՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԱՆԻԷՌ, 28 յուլիս (Ցառաջ)․— Ցուլիս 27, Հինգշաբթի երեկոյեան, Անիէռի ընկերվարական սրահին մէջ, բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչ – ները ներկայ էին անխտիր։

Ժողովը բացուած յայտարարուեցաւ և օրուան նախագահ Պ.Գ. Ցովհաննէս–եան կոչ ըրաւ որպէսզի օր առաջ մեր եղբայրական պարտականութիւնը կա–տարենք մեր բնազուրկ արենակից – ներուն։ Տեսակէտ, կարծիք, առար – կութիւն չկար, բոլորը համաձայն էին։ Անմիջապէս յանձնախումբ մը ընտրուեցաւ 9 հոգիէ բաղկացած բո–լոր միութիւններէն անխտիր եւանմի–ջապէս սկսաւ գործի օր առաջ կատա–րելու իրպարտականութիւնը՝ հանդէպ մեր բնազուրկ եղբայրներուն եւ քոյ–րերուն։

Ցանձնախումբի անդամներն են․ — Պ. Պ. Մ. Գազանճեան, Ա. Աւետիս – եան, Դաւիթեան, Ա. Հօլոսեան, Գ. Պուտաքճեան, Ց. Հիսայեան, Ռ. Տէ–յիրմէնճեան, Ա. Ցովհաննէսեան, եւ Ա. Էմինեան։ Այս եղբայրական հա – մագործակցութիւնը գաղութիս մէջ մեծ ոգեւորութիւն յառաջ բերաւ։

Արաքս

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ, (Ցառաջ)․— Սթանողցիներու հայրենակցական մի–ութեան նախաձեռնութեամբ, ի նը – պաստ Ֆրանսայի ազգ. պաշտպա – նութեան, դաշտահանդէս մը կազ – մակերպուեցաւ 31 յուլիս, կիրակի օր։ Օդը նպաստաւոր ըլլալով, են – թադրուածէն աւելի բազմութիւն կար։ Մանաւանդ որ, ձեռնարկին գործակցած էր նաեւ Մարաշի հայ – րենակցական Միութիւնը և ազգային–ներու խորհրդակցական ժողովը տը – ւած էր որոշումը։ Լիոնէն եւս եկած էին հայրենակիցներ, ինչպէս նաեւ ֆրանսացի հրաւիրեալներ։ Դաշտա–հանդէսի պահուն ֆրանսերէն գրու – թիւն մը կարդաց Պ. Ց. Քէլբէրթին – ճեան։ Գրութիւնը խնամքով պատ – րաստուած էր եւ կը պարզէր հայ ժո–ղովուրդի անցեալը, լեզուն ու մշա – կոյթը՝ համառօտ գիծերու մէջ։ Կը մատնանշէր նաեւ ֆրանսահայ դարա–ւոր բարեկամութիւնը։

Բանախօսեց նաեւ Պ. Կ. Տայեան, որ Լիոնէն յատկապէս հրաւիրուած էր։ Լաւ տպաւորութիւն թողուց նաեւ ընկերոջ ճառը։ Բանախօսը յետոյ, մասնաւոր սեղանի մը շուրջ, ֆրան–սացի հիւրերուն պարզեց այն կապը, զոր հայ ժողովուրդը ունեցած է Ֆը–րանսայի հետ՝ հին դարերէն սկսած։

Ամբողջ դաշտահանդէսի տեւողու – թեան տրամադրութիւնը շատ լաւ էր։ Ու զուտ շահ գոյացաւ 1200 ֆրանք։

Բայց, նոյն իրիկունը պատահեցաւ ցաւալի արկած մը։ Պ. Կղեմէս Օհան–եան իր ինքնաշարժով եւ քանի մը բարեկամներով պտոյտի կ'երթայ մօ–տակայ վայրեր։ Ու, ճամբան, կառքը կը հարուածէ ֆրանսացի տիկին մը ու զաւակը։ Տիկինը անմիջապէս կը մեռնի, իսկ վիրաւոր փոքրիկը կը փոխադրուի Լիոնի հիւանդանոցը։ Ականատես Ֆրանսացիներ կը յար – ձակին հայ վարիչին վրայ, բայց ա–տիկաններ կուգան ու զայն բանտ կ'առաջնորդեն։

*** Այս օրեր պիտի ձեռնարկենք հանգանակութեան՝ Սանճաքի Հայե–րուն ի նպաստ, ու գումարը եւ ցանկը պիտի ղրկենք «Ցառաջ»ի։

Ա. Մարտիրոսեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (88)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Մարդիկ շլմորած՝ տու–ներէն ներս կը մտնէին եւ նորէն դուրս կ'ելլէին։ Ընտանիքի անդամ – ները վերար կը կանչէին։ Եղերական պատերա՜զմ, որուն մէջ կան կիներ եւ մանուկներ։ Գնդակները սուլելով բոցավառ գիծերով կը թռչէին մթու–թեան մէջ․ բոլոր սեւ անկիւններէն կը տեղային գնդակները․ ամէն բան ծուխ էր եւ խառնակութիւն․ առոնց կը միանար եւ փուրկոններու ու սայ–լերու խառնաշփոթութիւնը․ ձիերը կը խնչէին, վիրաւորները տնքա – կով կ'ըլլային, գետնին վրայ կը լը–ւէին վայնասուններ․ ոմանք սարսա–փեր էին, ուրիշներ ահաբեկուեր էին։ Զինուորները եւ սպաները զիրար կը փնտռէին։ Այս ամբողջին մէջ կային եւ մռայլ անտարբերութիւններ․ կին մը կը կերակրէր իր նորածինը՝ նըս–տած պատին դիմաց, որուն վրայ կրթներ էր իր ամուսինը՝ սրունքը ջախջախուած, եւ մինչդեռ արիւնը կը հոսէր, ան անվրդով կը լեցնէր իր քարաբինան եւ կ'արձակէր ուր որ պատահէր, սպաննելով իր առջեւ մը–թութեան մէջ գտնուողները։ Ուրի – ներ, փորի վրայ պառկած, գնդակ կ'արձակէին սայլակներու անիւնե – րուն առանցքներէն։Երբեմն կը բարձ–րանային գիւղացիներու քաջալերիչ կոչեր աղաղակներ, բայց թնդանօ – թին որոտագին ձայնը կը խլացնէր ա–մէնքը։ Ահռելի՜ էր այդ։

Այդ կը նմանէր անտառին ծառերը կտրելուն։ Մարդիկ կ'իյնային իրա – րու վրայ։ Կօվէն՝ դարան մտած՝ կը ռմբակոծէր անվրէպ հարուածներով եւ իր կողմէն կը կորսնցնէր շատ քիչ մարդ։

Գիւղացիներու այս յանդուգն չփո–թութիւնը տեղի տուաւ վերջապէս պաշտպանողական պայքարի։ Գիւ – ղացիները ետ եկան դէպի այդ խուա–րը եւ լայնարձակ մարտկոցը, դէպի այդ քարէ սենեաշարներու անտառը, դէպի շուկան։ Այնտեղ անոնք ամրա–ցան։ Այն ամէնը, ինչ որ անտառի կը նմանէր, անոնց վստահութիւն կը ներշնչէր․ Իմանիւս իր բոլոր ոյժով կ'աշխատէր փոխարինել Լանդընաքի։ Անոնք թնդանօթներ ունէին, բայց մեծ զարմանս Կօվէնի, առոնք անգոր–ծածելի կը մնային։ Ատոր պատճառը այն էր որ հրետանիի սպաները մար–քիզ Լանդընաքի հետ մեկնած էին Մօն–Տօլ սարը հետազօտելու․ իսկ ե–րիտասարդ նորակոչները չէին գիտեր թնդանօթ գործածելու կերպը։ Բայց ատոր փոխարէն անոնք գնդակներ կը մաղէին կապոյտներուն վրայ, որոնք իրենց կարգին կը ռմբակոծէին զա – նոնք․ ռումբերուն կը պատասխանէին անոնք հրացանաձգութեամբ։

Անոնք իրարու վրայ շարած էին կառքերը, սայլերը, կահ–կարասինե–րը, հին շուկայի բոլոր առարկաները եւ այդպիսով անպատրաստից բարձր պատնէշ մըն էին դարձուցած, որուն մէջ թողած էին ծակեր, ուրկէ կ'ան–ցընէին հրացաններու բերանները։

Այդ ծակերէն արձակուած հարուած–ները մահաբեր էին։ Այս ամէնը կա – տարուեցաւ շատ արագ։ Քառորդ ժա–մէ մը յետոյ՝ շուկան անառիկ ճա – կատ մը ունէր։

Կօվէնի համար դժուար դրութիւն մը կը ստեղծէր այդ։ Շուկան այդ – պէս յանկարծակի բերդի փոխակերպ–ուած՝ անսպասելի էր այդ։ Գիւղա – ցիներն էին հոն՝ որ միացած եւ ուժգնօրէն կը դիմադրէին։ Կօվէն յա–ջողած էր յանկարծակիի բերել, բայց ո՛չ խորտակել։ Ձիէն վար իջած, ու–շադիր բազուկները իրարու կցած, սուրը ձեռքը, իր հրետանին լուսաւո–րող ջահի լոյսերուն տակ ոտքի կանգ–նած՝ ան կը դիտէր բոլոր այդ մը – ռայլը։

Իր բարձր հասակով այդ լոյսերուն մէջ ան կը տեսնուէր պատնէշի մար – դերուն կողմէն․ այդ վայրկեանին նշաւակ մըն էր, բայց ատոր մասին հոգ ալ չէր ըներ։

Պատնէշը կը թափէր գնդակներու տարափ մը, որ թռչելով կը ցանուէր Կօվէնի շուրջը՝ առանց խանգարելու անոր մտքին հանդարտութիւնը։

Սակայն այս բոլոր հրացաններուն հանդէպ ան ունէր թնդանօթ։ Ի–րաւունքը վերջ ի վերջոյ կը մնայ ռումբին կողմը․ հրետանին է որ կը տանի յաղթանակը, Կօվէնին հրետա–նին՝ որ կը գործէր շատ յաջող,կ'ա – պահովէր իր ոյժերուն գերազանցու – թիւնը։

Ցանկարծ մութ շուկային մէջէն ժայթքեցաւ փայլակ մը, լսուեցաւ կայծակի հարուած մը եւ ռումբ մը թռչելով ծակեց Կօվէնի գլխուն ետե–ւը բարձրացող տունը։

Թնթանօթին պատնէշը կը պատաս–խանէր թնդանօթով։

Ի՞նչ էր պատահէր․ անշուշտ նոր բան մը կար․ հրետանին միայն մէկ կողմէն չէր գործեր այժմ։

Առաջինին յաջորդեց երկրորդ ռումբ մը որ պատին մէջ խրեցաւ Կօ–վէնի շատ մօտիկը․ երրորդ ռումբը գետինը նետեց անոր գլխարկը։

Այդ ռումբերը մեծ չափեր ունէին, կը նետուէին տասնըվեցնոց թնդա – նօթներէն։

— Ձե՛զ նշան կ'առնեն, հրամանա – տար, պոռացին՝ թնդանօթաձիգնե – րը։

Եւ խկոյն մարեցին ջահը։ Կօվէն, երազուն, գետնէն վեր առաւ իր գըլ–խարկը։

Արդարեւ մէկը նշան կ'առնէր Կօ – վէնի, եւ Լանդընաքն էր այդ։

Մարքիզը ներս եկեր էր հակառակ կողմէն եւ պատնէշին մէջ մտեր։

Իմանիւս անոր առջեւ վազեր էր։

— Տէր, մեզ յանկարծակիի բերին։

— Ո՞վ։

— Չեմ գիտեր։

— Ազա՞տ է արդեօք Տինանի ճամ – բան։

— Կարծեմ թէ ազատ է։

— Պէտք է սկսիլ նահանջը։

— Նահանջը սկսած է, շատերը ար–դէն փախած են։

— Պէտք չէ փախչիլ․ պէտք է նա – հանջել։ Ինչո՞ւ չէիք գործածեր հրե – տանին։

— Բոլորն ալ գլուխնին կորսնցու – ցած էին․ բացի ասկէ՝ սպաները այս–տեղ չէին։

— Ես կուգամ այնտեղ։

— Տէր, բեռները, կիները վերջա – պէս ամէն անպէտք բաները, որչափ որ կրցայ, բոլորն ալ ճամբեցի Ֆու – ժէրի ուղղութեամբ։ Այժմ ի՞նչ պէտք է ընենք այն երեք փոքրիկ գերինե – րուն հետ։

— Ա՛, այդ մանուկնե՞րը։

(Շար.)

ո՞ւր պիտի տեղաւորուին, պատասխանեց ․

— « Ֆրանսական իշխանութիւնները իւրաքանչիւր գաղթականի կուտան դրամական օժանդակութիւն մը ։ Շատեր ունին իրենց սեփական միջոցները երթալ հաստատուելու համար ուր որ կը նախընտրեն ։ Արհեստաւորները եւ առեւտուրով զբաղողները կը նախընտրեն քաղաքները, իսկ հողագործները կրնան հաստատուիլ հողերու վրայ ։

Ցետոյ աւելցուց թէ Լաթաքիա եւ Քէսապ հաւանաբար կարելի ըլլայ հաստատել 150 արհեստաւոր ընտանիքներ, իսկ մաս մը հողագործներ ալ՝ Պայըր Պուճաքի շրջանը ։

Այն ակնարկութեան թէ Քէսապի կարգ մը հայ գիւղերու հողերը մնացած են Թուրքիոյ ձգուած մասին մէջ, պատասխանեց ․

— Ինչպէս որ հայ գիւղացիներուն հողերուն մէկ մասը մնացած է Թուրքիոյ թողուած մասին մէջ, թուրք գիւղերէ ոմանց ալ հողերը թողուած են Սուրիոյ կցուած մասին մէջ ։ Հնարաւոր է փոխանակութիւն մը ընել կամ սահմանագծումը կատարել այնպէս որ, իւրաքանչիւր գիւղին հողերը մնան իրեն ։ Թուրքերը չահ ունին դոհացում տալու հայ գիւղերու մասին մեր կողմէ ըլլալիք թելադրութեանց ։

ԷՄԻՐ ԱՊՏԱԼԼԱՀ ԿԸ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼԷ ՍԱՆՃԱՔՑԻՆԵՐԸ

Զրոյց շրջեցաւ թէ Անդրյորդանանի կառավարութիւնը պիտի հիւրընկալէ Սանճաքցի գաղթականներէն մաս մը ։

Այս մասին Էմիր Ապտալլահ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է «Արաբական գիւան»ի թղթակցին․—«Խորապէս զգածուած եմ այս դժբախտներուն ճակատագրէն ։ Թէեւ այս հարցը ինծի ներկայացուած եւ պաշտօնապէս քննուած չէ, բայց չեմ հակառակիր անոնց իմ հողամասէս ներս մուտքին, պայմանաւ որ բեռ մը չըլլան երկրին տնտեսական կեանքին համար, այնպիսի պահու մը, երբ իմ հպատակներս կը գանգատին իրենց եկամուտներուն նուազելուն եւ ապրելու դժուարութիւններուն մասին» ։

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ԿՑՈՒՄԸ ԻՐԱՔԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Իրաքի Խորհրդարանին մէջ, երեսփոխան Սայիտ էլ Հաճ Թապէթ Սանճաքի մասին արտասանած է ճառ մը, որ մեծ շահագրգռութիւն յառաջացուցած է ժողովականներուն մէջ․—

« Ալեքսանտրէթ հազարաւոր տարիներէ ի վեր արաբական գաւառ մըն է, եւ Իրաքի համար ունի առաջնակարգ կարեւորութիւն, որովհետեւ արաբական աշխարհի գլխաւոր նաւահանգիստներէն մէկն է ։ Եթէ Թուրք կառավարութիւնը նախապէս այս կցումին մասին խօսած է Իրաքի կառավարութեան, բստ Սաատապատի ուխտին ոգւոյն, ի՞նչ եղած է այս վերջնոյն պատասխանը ։ Հակառակ պարագային, Իրաք ինչո՞ւ կը լռէ արաբական գեղեցկագոյն գաւառի մը կորուստին առջեւ» ։

Անգլ. ընտրութիւնները պիտի յետաձգուին

Պատասխանելով պահպանողական երեսփոխանի մը այն հարցումին թէ վարչապետը կը նախատեսէ՞ երեսփ․ ընտրութեանց յետաձգում մը՝ Միջազգային այս լարուած կացութեան մէջ, երբ մանաւանդ Ֆրանսայի երեսփ․ ընտրութիւնները նոյն պատճառով յետաձգուած են, Չէմպըրլէն պատասխանեց թէ յետաձգումի առաջարկ մը նկատի չի կրնար առնել այնքան ատեն, որ ընդհանուր բաղձանքի մը արտայայտութիւնը չէ ։

Արձակուրդ զինուորներուն

Ի պատասխան Լամուրէօյի նամակին, վարչապետ եւ պատերազմ․ նախարար Տալատիէ կը գրէ ի մէջ այլոց ․—

Ուշադրութիւնս հրաւիրեր էիք այն երկտասարդ զինուորներուն վրայ, որոնք 1938 Հոկտեմբեր 15ին արձակուելէ վերջ՝ դարձեալ զէնքի տակ կանչուեցան անցեալ Մարտ ամսուան ։ Ու կը հարցնէիք մասնաւորաբար թէ կարելի չէ՞ր անոնց տեղ փոխն ի փոխ զօրակոչի ենթարկել տարբեր դասերու զինուորներ ։ Պարտք է ինձ հաղորդել ձեզի թէ պահեստիններու զօրակոչը արդիւնք չէ պարզ թուական պատճառներու, այլ կատարուած է իբրեւ նախատեսութիւն ։ Ասկէ զատ իւրաքանչիւր պահեստի իր որոշ տեղն ու դերը ունի զօրակոչին մէջ ։ Այս պայմաններուն մէջ, ինծի հետ դուք եւս պիտի ընդունիք որ ներկայ կացութիւնը թոյլ չի տար կարգադրութիւն մը ընել այնպէս ինչպէս կը փափաքին շահագրգռուողները, որպէսզի քաղաքական ծանր դէպքեր պատահած ժամանակ՝ չդժուարանան զօրաշարժի գործողութիւնները ։ Այսու հանդերձ կարգադրութիւններ ըրած եմ, որ տասնօրեայ արձակուրդ տրուի բոլոր զինուորներուն, եւ յաւելուածական տասնօրեայ արձակուրդ՝ հողագործներուն ։

Ինչեր կ՚ըլլան Տանցիկի մէջ

Հակազդելու համար Տանցիկի մէջ Նացիներուն ձեռք առած միջոցներուն, Վարշաւայի կառավարութիւնը որոշեց վերցնել այն հսկողութիւնը զոր ինք կը կատարէր ցարդ Տանցիկի գործարանին վրայ ։ Իր այդ հսկողութեան հետեւանքով, նոյն գործարանին արտադրութիւնները առանց մաքսի կը ներածուէին Լեհաստան ։ Վարշաւա այս միջոցին դիմեց՝ տնտեսապէս նեղելու համար Նացիները ։ Բայց անոնք անմիջապէս օգտագործեցին Լեհաստանի այս քայլը, ու Տանցիկի պաշտօնաթերթը յայտարարեց թէ «Վարշաւա վերջ կուտայ Տանցիկի հետ իր տնտեսական գործակցութեան եւ թէ Ազատ Քաղաքը հարկադրուած պիտի ըլլայ Արեւելքի սահմանը բաց նկատել եւ առանց մաքսի ընդունիլ Փրուսիոյ արտադրութիւնները» ։ Նման ձեռնարկ մը, եթէ իրապէս կատարուի, փաստօրէն պիտի ջնջէ Լեհաստանի եւ Տանցիկի մաքսային միութիւնը ։

Միւս կողմէ, Վարշաւայէն կ՚իմացնեն թէ Տանցիկի ծերակոյտը որոշած է չճանչնալ, այսուհետեւ, լեհ մաքսային իրաւունքները՝ Ազատ Քաղաքին մէջ ։ Լեհ քննիչներու հեռացումը, մաքսային իրաւունքներու ժխտումը եւ փրուսիական սահմանին վերացումը կը տանին, ուրեմն, դէպի «տնտեսական անշլուս» մը, ինչ որ, եթէ իրականանայ, կցումն է Տանցիկի, քանի որ զինուորապէս Նացիներն են հոն տիրողը ։ Լոնտոնի մէջ կը հարցնեն թէ ինչ պիտի ըլլայ Լեհաստանի բռնելիք դիրքը, երբ մանաւանդ Գերմանիան մեծ ուժեր համախմբած է Սլովաքիոյ եւ Մորավիոյ մէջ ։ Նման պատրաստութիւններ նկատուած են նաեւ ստորին Կարպաթներու մէջ, որոնք կցուած են Հունգարիոյ ։ Պուտափէշթ, անկարող ըլլալով ընդդիմանալ գերմանական ճնշումին, համաձայնած է գերմանական զօրագունդերու տեղաւորումին՝ իր հողին վրայ, Սլովաքիայէն ու նոյնիսկ Լեհաստանէն մէյ մէկ մաս հող առնելու խոստումին փոխարէն ։ Կը կարծուի թէ գերման սպայակոյտը ծրագրած է կայծակնային թափով յարձակում մը գործել Լեհաստանի վրայ՝ զանազան ուղղութիւններով, նպատակ ունենալով գրաւել մասնաւորապէս ճարտարարուեստական շրջաններն ու երկաթուղային հանգոյցները ։ Միանգամայն, Գերմանիա գրգռութիւններ կը սերմէ երկրէն ներս, գրգռելով հոն բնակող Ուքրայնացիները ։ Արդարեւ, լեհ ոստիկանութիւնը վերջերս ձերբակալած է բազմաթիւ Ուքրայնացիներ ։ Կալիցիոյ ու Լվովի մէջ, այս տարրերը համախմբուած են զինուորական ղաղտնի կազմակերպութեանց մէջ, որոնք կը ղեկավարուին Գերմանացիներու կողմէ եւ կը գտնուին գերման սպայակոյտի հսկողութեան տակ ։

Հրապարակային բանախօսութիւն

Վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Շահբիկեան սրահին մէջ, rue de l'Eclipse, Մարսէյլ․

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսի Գ. ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ

Դաշտահանդէս Կուռնէվիլի մէջ

6 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ

Կրընոպլի գաւառներու ուշադրութեան

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ գրատան ներկայացուցիչը Պ. Մինաս Ճիհանեան իր գաւառը այցելութեան առթիւ հետ կը տանի գիրքերու նմոյշներ։ Հետաքրքրուողները կրնան իրեն դիմել հետեւեալ հասցէով․—

Գաֆէ «Արարատ», 34 Ռիւ տը լա փլեն Սէն Մարթէն տ'էր։

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ․— Պուլվար Օտտօի Կ. Խաչի Մասնաճիւղը կը շնորհաւորէ ամուսնութիւնը ընկերուհի Անժէլ Գաբրիէլեանի ընդ Պ. Սեպուհ Մանտրոյեանի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ․— Պուլվար Օտտօի Կ. Խաչի Մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մանտրոյեանի, որոնք 50 ֆրանք նուիրած են իրենց ամուսնութեան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, փարիզեան շրջանի ընկերները անդամական ժողովի կը հրաւիրէ 5 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Պէլվիլի պիւռօ թապայի վերնայարկը։

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 6 Օգոստ. Կիրակի կէսօրէ վերջ Խըրիմեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի-լէ-Մուլինօ։

Օրակարգ․— Սանճաքի հայ գաղթականներու օգնութեան խնդիր, եւ Մխիթարեան վարժարանին մէջ սեփական պատանիի մը որդեգրութիւնը։

PARIS-MONDIAL

6 եւ 9 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 7,45—8, արաբական բաժնին մէջ (կարճ ալիք 25 մէթր 24 կամ 41 մէթր 25), պիտի նուագեն Պ. Նաճար (դաշնակ), Պ. Բենօ (ջութակ եւ դափ), Պ. Արզար (թառ եւ դափ)։

ՆՊԱՍՏԱՑՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

19 Յուլիս — 2 Օգոստ. 1939

Նիս, Իշխ. Ա.	40
Սէն Ժէոժէն ան Լէյ, Դաւ.	75
Արքէօյ, Հ. Ե.	75
Լիոն, Պօյ.	75
Լիոն, Գործ.	943,40
Ռոմանէ Վալ[illegible] Թ.	215
Սենթ Լ[illegible]էն, [illegible]. Զ.	70
Վիլէօրպան, Պետր.	75
Սէն Լու, Գործ.	611
Թուլոն, Կրէկ.	75
Անիէռ, Մ. Գ.	150
Լիոն, Ա. Կ.	150
Կրընոպլը, Տ. Ս.	150
Կրընոպլը, Յ. Օ.	150
Փլաթօ տ'Ասի, Մ. Կ.	75
Լիոն, Յ. Գ.	50
Լիոն, Լ. Կ.	300
Նիս, Գ. Ա.	40
Փարիզ (9), Սըմփա	40
Փարիզ (7), Ա. Ֆէ.	40
Լը Քրէօզէ, Թ. Տ.	75
Սէվռան, Լ. Շ.	75
Վալանս, Ղ. Գ.	720
Փարիզ (10), Տիկ. Թոր.	60
Լիոն, Զ. Փ.	75
Վէզինէ, Ս. Ս.	150
Փարիզ, Տիկ. Բ.	230
Թուլոն, Մ. Գ.	75
Նիս, Եր.	75
Մարսէյլ, Յ. Մար.	75
Լիոն, Օ. Ն.	150
Գրավանշ. Պ. Տ.	200
Օռլէան, Ռ. Մ.	150
Մարսէյլ, Մ. Ասլ.	150
Մարսէյլ, Մ. Մակ.	150
Ֆ. Կ. Պուլվար Օտտօ	50

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17 Rue Damesme . Paris (13)

Անգլիա կը բողոքէ Ճափոնի

Թօքիօյէն կը հեռագրեն թէ բրիտանական դեսպանը բողոքեց այն թշնամական ցոյցերուն մասին, որոնք կատարուեցան Անգլիոյ դէմ ։ Թօքիօյի կառավարութիւնը պատասխանեց թէ պիտի արգիլէ նման ցոյցերու կրկնումը Ճափոնի մէջ, բայց չի կրնար ստանձնել պատասխանատուութիւնը այն ցոյցերուն, որոնք տեղի կ՚ունենան Չինաստանի մէջ ։

Այս պայմաններուն մէջ, կ՚ըսեն անգլիական թերթերը, քանի կը շարունակուին հականգլիական ցոյցերը, դժուար թէ յառաջանան անգլեւճափոնական բանակցութիւնները ։

Չէմպըրլէն անգլիական խորհրդարանին մէջ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը միշտ հաղորդակցութիւն կը պահէ ֆրանսական եւ ամերիկեան կառավարութիւններուն հետ ։ Ուաշինկթընի կառավարութիւնը պաշտօն տուած է իր ներկայացուցիչին, Տումէնի, հրաւիրել Թօքիօյի կառավարութեան ուշադրութիւնը Ամերիկացիներու դէմ գործուած յարձակումներուն վրայ, եւ այս առթիւ յիշեցնել որ հականգլիական ցոյցերը վերածուած են ճերմակներու դէմ պայքարի, ինչ որ կը վտանգէ ամերիկեան շահերը ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻԶՄԻՐՑԻ ՀԱՅ ՄԸ, Արթին Թէքաթլեան, ձերբակալուեցաւ Մարսէյլի մէջ, իբրեւ կեղծ փաստաբան ։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ կալանաւորը ամբաստանուած է իբրեւ խաբեբայ եւ դրամաշորթ ։

ՖՐՈՅՏ, որ կ՚ապրի Անգլիոյ մէջ,— Աւստրիայէն գաղթած էր «անշլուս»էն վերջ,— ծանր հիւանդ է եւ վիճակը մտահոգութիւն կը պատճառէ ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ տարեկան ցամաքային ողիմփոսներուն առթիւ, որոնք տեղի պիտի ունենան Շաբաթ օր, հրաւիրուած են բոլոր պետութիւնները ։ Միայն Իտալիան է որ մերժած է ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ապսպրանքով, Գերմանիա շինած է երեք նաւեր,— «Թիրխան» որ ունի 3000 թոն տարողութիւն, «Տողու» որ ունի 5200 թոն տարողութիւն, «Սալոն» որ ունի 2800 տարողութիւն ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ եւ Անգլիոյ միջեւ կնքուեցաւ դաշինք մը, որու համաձայն Լոնտոն 816,300 սթերլինի փոխառութիւն մը կ՚ընէ Վարշաւայի, պայմանաւ որ լեհական կառավարութիւնը անգլիական ճարտարարուեստական արտադրութիւն գնէ այդ գումարով ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 5 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 5 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4110

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

Անգլեւճափոն առաջին համաձայնութիւնը սխալ մեկնութիւններու տեղի տուաւ: Եւ, ընդհանուր տպաւորութիւնը այն եղաւ, որ Մեծն Բրիտանիա բոլորովին ձեռնթափ եղաւ Ճափոնի առջեւ:

Կը պարզուի, սակայն, որ մեծ տարբերութիւն կայ՝ տրուած մեկնութիւններուն ու գոյացած առաջին համաձայնութեան միջեւ: Այսպէս, Անգլիա, նախ, ճանչցած է փաստական վիճակը՝ Ճափոնի կողմէ եղած գրաւումներուն: Բայց, փաստական ճանաչումը (տը ֆաքթօ), չի նշանակեր նաեւ իրաւական (տը ժիւրէ) ճանաչում: Թէեւ, երկրորդը կը յաջորդէ առաջինին: Եթովպիոյ գրաւումը փաստական կերպով ճանչցան, նախ: Ու երկա՛ր ատեն վերջ էր, որ Լոնտոն կատարեց իրաւական ճանաչումը: Նոյնը եղաւ նաեւ Ֆրանքոյին:

Այսուհանդերձ, փաստական այս ճանաչումն իսկ յաջողութիւն մըն է Ճափոնի համար: Եւ, տեղատուութիւն մը՝ Անգլիոյ կողմէ:

Մանաւանդ որ, պայքարը ոչ միայն Ճափոնի ու Չինաստանի միջեւ էր, այլեւ՝ Ճափոնի ու Անգլիոյ միջեւ:

Անգլիոյ երկրորդ զիջողութիւնը այն է, որ Լոնտոն կը համաձայնի «արգիլել ամէն գործունէութիւն, որ կը վնասէ ճափոնական բանակին, եւ կամ՝ բնոյթը ունի օգնելու Չինաստանին՝ ընդդէմ Ճափոնի»:

Անգլիա, իր այս երկրորդ տեղատուութեամբ, կը համաձայնի, ուրեմն, Ճափոնի նաեւ վաղուան նուաճումներուն:

Ճիշդ չէ, անշուշտ, որ վէճը միայն Թիէնցինի շուրջն է: Ճափոն նոր չէ որ ցանկութիւններ կը սնուցանէ Չինաստանի հանդէպ: 1915ի դաշնագիրը Միքատոյի երկրին առջեւ կը բանար Հիւսիսային Չինաստանը: 1919ին, Չինաստան չեղեալ նկատեց զայն: Ու, յեցած Անգլիոյ եւ Ամերիկայի, յաջողեցաւ «21 կէտերու դաշնագիրը» փոխարինել այն դաշնագրով (1919), որ կրեց «դաշնագիր ինը պետութեանց» անունը: Միանգամայն, Անգլիա մերժեց նորոգել իր զինակցութիւնը Ճափոնի հետ: Իսկ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովը սահման մը դրաւ ճափոնական ծովային տարողութեան:

Ահա այս գոյավիճակն է, զոր Ճափոն կը ջանայ փոխել:

Այս փոփոխումը սկսաւ տարիներ առաջ: Այն տարբերութեամբ, որ մինչ այս անգամ Անգլիա ճափոնական նուաճումներուն դէմ էր, տարիներ առաջ քաջալերողն էր այդ շարժումին: Կը յիշուի, որ, այդ շրջանին, Խ. Միութիւնը կամ Կոմինթէրնը լուրջ սպառնալիք մը դարձաւ Մեծն Բրիտանիոյ: Մեծագումար վարկերով ու գործօն մասնակցութեամբ, Մոսկուա Չինաստանի մէջ ըստեղծեց «կարմիր» հոսանք մը, ու կազմակերպեց զայն: Նոյնիսկ, անոր գլուխը դրաւ Չան Քայ Շէքը: Իսկ բուն ղեկավարութիւնը յանձնեց հանգուցեալ Պլիւխէրին, որ այն ատեն կը գործէր «Կալէն» ծածկանունին տակ: Մոսկուայի նպատակն էր Չինաստանի վրայով իջնել Հնդկաստան, գաղափարական տիրապետութեամբ՝ անշուշտ, ու հարուածել բրիտանական կայսրութիւնը: Ու Լոնտոն ստիպուեցաւ շարժիլ: 1927ին, ան յաջողեցաւ Չան Քայ Շէքը սիրաշահիլ: Եւ «կարմիր» բանակը (Քոմինթանէ) յանկարծ դարձաւ «ազգայնական»:

Միւս կողմէ, Լոնտոն, մերժած ըլլալով հանդերձ Ճափոնի հետ իր զինակցութեան նորոգումը, ալպիոնեան յետդարձ մը ըրաւ, ու Ճափոնը մղեց Ռուսիոյ դէմ: Ըսել կ'ուզենք, համաձայնեցաւ, որ Միքատոյի բանակը արշաւէ Չինաստան, ստեղծէ Մանչուքօն, ու յետոյ «Ներքին Մոնկոլիան», փակելով, այսպէս, Ռուսիոյ ճամբան: Ուրեմն, իր հին քաղաքականութիւնն էր, զոր կրկնեց՝ Ճափոնը հանելով Ռուսիոյ դէմ:

Վերջերս Թոքիօ սկսաւ իր նոր արշաւանքին: Իրարու ետեւէ գրաւեց չինական նոր նահանգներ: Եւ, իջաւ մինչեւ չինական ջուրերը: Բայց, հոդ, արդէն, նաեւ անգլիական շահերը կային, եւ դանակը ոսկորին հասած էր:

Անշուշտ, Առանցքը հաճոյքով դիտեց այս բոլորը: Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ ճափոնական վտանգ մը կը նշանակէր կիսել անգլիական ծովային ուժը:

Եւ, բանակցեցան...: Ճշդենք, սակայն, որ նաեւ այս անգամ Լոնտոն քաղաքական ռազմափորձ մը ըրաւ: Որովհետեւ, իր տեղատուութեամբ, ան ուզեց շարժել, նախ, Միացեալ Նահանգները: Երկրորդ, ստիպել Մոսկուան՝ որ վերջ տայ իր տարտամ դիրքին եւ ստորագրէ եռրեակ համաձայնութիւնը:

Որովհետեւ, երբ Լոնտոն կը համաձայնի «արգիլել որ եւ է գործունէութիւն որ բնոյթը ունի չինական բանակին օգնելու», Ճափոնի նպաստած կ'ըլլայ երկու տեսակէտով:

Առաջին, Ճափոն աւելի ազատ կը յառաջանայ: Երկրորդ, Թոքիոյի ձեռքերը թողած կ'ըլլայ՝ Ռուսիոյ դէմ:

Աւելցնենք, որ Ճափոն կը կռուէր երեք ուժերու դէմ,— Չինաստան, Ռուսիա, Անգլիա: Անգլիա կը քաշուի (ականջը խօսի Նեկիւսին): Ու Չինաստան կը տկարանայ: Կը մնայ Ռուսիան: Ուրով, Մոսկուա կը հարկադրուի, ահա, աւելի մօտենալ Փարիզի ու Լոնտոնի...: Միւս կողմէ, կ'ըսուի թէ՝ Անգլիա ապահոված է, որ Ճափոն այլեւս շարժի ոչ թէ դէպի իր կողմը (Հոնկ Քոնկ, Սինկափուր), այլ դէպի Չինաստանի խորերը եւ դէպի Ռուսիան: Թէեւ Ճափոնի յարումը՝ Առանցքին, զոր կը հաղորդենք քիչ անդին, կը ժխտէ այս ենթադրութիւնը...

Ո՞վ կրնայ ժխտել թէ Չան Քայ Շէք վաղն ալ կրնայ միանալ... Ճափոնի: Ու Թոքիօ լրացուցած կ'ըլլայ իր ծրագիրը,— Չինաստան մը՝ իր թեւարկութեան տակ...

Վ. ԻՇԽ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ ԱՅՍՕՐ

Ֆրանսական զինուորական պատուիրակութիւնը, նախագահութեամբ Զօր. Տումէնի, երէկ առաւօտ մեկնեցաւ Լոնտոն, ուր կը գտնուէր արդէն Զօր. Հունցիկէր: Երեկոյեան հացկերոյթ պատուիրակութեան անդամներէն Զօր. Հունցիկէր: Երեկոյեան հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ ֆրանսական պատուիրակութեան՝ անգլիական կառավարութեան կողմէ: Այսօր կէսօրին շոգենաւ կը նստին ու կը մեկնին դէպի Մոսկուա: Ճամբու ընթացքին, երկու պատուիրակութիւնները լայն ժամանակ ունին խորհրդակցելու նախ քան իրենց հանդիպումը սովետական զինուորական պատուիրակութեան հետ:

Սովետական զինուորական պատուիրակութիւնը կը գտնուի մարաջախտ Վորոշիլովի նախագահութեան տակ: Պատուիրակութեան կը մասնակցին Զօր. Շափոշնիքով, ընդհ. սպայակոյտի պետ, Զօր. Սմորոտինով, ծովակալ Քուզնեցով, ծովային գործավար, Զօր. Լոտիոնով, վարիչ օդային ուժերու:

Զինուորականներու առաջին խորհրդակցութիւնը հաւանաբար կատարուի Օգոստոս 11ին: Բայց այդ խորհրդակցութենէն անկախ եւ զուգահեռաբար՝ պիտի շարունակուի քաղաքական խորհրդակցութիւնը:

Զինուորական պատուիրակութիւնները Ռուսիոյ մէջ պիտի մնան մէկ ամիս, անոնք առիթ պիտի ունենան նաեւ այցելելու Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի զինուորական վարժարանները:

ՀԸԼԻՖԱՔՍԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼՈՐՏԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

Ճիշդ ինչպէս Երեսփ. Ժողովին մէջ, անգլիական կառավարութիւնը հրաւիրուեցաւ զեկոյց մը տալու միջազգային կացութեան մասին՝ Լորտերու Ժողովին առջեւ:

Սնիլ, յանուն աշխատաւորական կառավարութեան, պահանջեց որ արտաքին նախարար Հըլիֆաքս տեղեկութիւն տայ միջազգային կացութեան մասին արձակուրդը չսկսած:— Ժողովրդավար պետութեանց մէջ սովորութիւն է որ երկրին ընդհանուր շահերուն հսկողութիւնը կատարուի ոչ միայն կառավարութեան, այլ եւ ազգին կողմէ: Ընդհակառակն ներկայ կառավարութիւնը կ'աշխատի վերջալուսային մշուշ մը ստեղծել, այնքան որ դժուար է տեսնել ճշմարտութիւնը:

Հըլիֆաքս բեմ բարձրանալով յայտարարեց թէ բրիտանական կառավարութիւնը երբեք տրամադիր չէ լքելու իր շահերը Չինաստանի մէջ: Գալով Մոսկուայի բանակցութեանց, ամէնուն յայտնի է այլեւս որ համաձայնութեան միակ դժուարութիւնը կը կայանայ յստակօրէն սահմանելու մէջ տարազը որ պիտի բացատրէ «անուղղակի յարձակումը»: Տանցիկի հարցին մասին՝ կառավարութիւնը առայժմ ուշադիր կը հետեւի անցուդարձին, այն համոզումով որ Եւրոպայի խաղաղութեան վրայ ծանր պիտի կշռէ ամէն նոր դէպք որ տեղի կ'ունենայ այդ երկրամասին մէջ:

Արձակուրդի խնդիրը եւս շօշափելով, Հըլիֆաքս ըսաւ թէ ոչ պէտք է լաւատես ըլլալ, ոչ ալ յոռետես: Երկիրը ձեռք առած է ամէն նախազգուշական միջոց:

Թրակիոյ ռազմափորձեր

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ այս տարուան թրքական ռազմափորձերը տեղի պիտի ունենան Թրակիոյ մէջ, Օգոստոս ամսուան վերջերը: Ըսմէթ Ինէօնիւ ներկայ պիտի ըլլայ այդ ռազմափորձերուն, որոնց պիտի մասնակցին բոլոր օդանաւային ուժերը եւ մեքենաշարժ բանակը:

Ալեքսանտրէթի մէջ գտնուող թրքական զօրամասը քանի մը օրէ ի վեր արդէն ռազմափորձեր կը կատարէ:

Թոքիօ միացաւ Առանցքին

Հռոմի եւ Պերլինի ճափոնական դեսպանները, հանդիպում մը ունենալէ վերջ Սէքնապիոյի մէջ (Քոմի լիճ), հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեցին.—

«Պերլինի եւ Հռոմի ճափոնական դեսպանները, իրենց հանդիպումի ընթացքին, որ տեւեց երեք ժամ, իտալական մամուլին նկատմամբ իրենց համակրանքը յայտնելէ վերջ, յայտարարեցին թէ, իրենց խորհրդակցութեան նիւթը կազմած է Թոքիոյի կառավարութեան միացումը իտալեւգերման զինակցութեան: Անոնք աւելցուցին թէ իրենք ասկէ առաջ իրարու հետ խորհրդակցած են, յաջորդաբար, Հռոմի եւ Պերլինի մէջ եւս, քննելու համար այս կարեւոր քայլը, եւ թէ Սէքնապիոն ընտրած են՝ իբրեւ վայր իրենց վերջին հանդիպումին, որովհետեւ նոյն վայրը ասկէ առաջ ընտրած էին Րիպպընթրոփ եւ Չիանօ»:

Ճափոն երկու դեսպաններուն հանդիպումը կը զուգադիպի այն հանդիպումին զոր ունեցան, Թոքիոյի մէջ, պատերազմական նախարար Իթակաքի, ընդհանուր սպայակոյտի պետ իշխան Քոնէն եւ զինուորական վարժարաններու քննիչ Զօր. Միչիօ:

Ճափոնի այս քայլը կը նկատուի հակազդեցութիւն մը Լոնտոնի ու Փարիզի այն որոշումին, որով անոնք համաձայնեցան զինուորական բանակցութիւններու սկսիլ Սովետներուն հետ:

Միւս կողմէ, Հռոմէն կը հաղորդեն թէ Պերլինի ու Հռոմի ճափոնական դեսպանները քննած են նաեւ իտալեւճափոն առեւտրական դաշնագրի մը եւ չինեւճափոն պատերազմին իտալեւգերման միջամտութեան մը վերաբերեալ խնդիրները:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ պատասխան – յուշագիր մը պիտի տայ Տանցիկի ծերակոյտին, Վարշաւայի ու Ազատ Քաղաքին միջեւ գոյութիւն ունեցող վէճելի խնդիրներուն շուրջ:

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.— Պէտք է հետեւիլ հանգանակութեան, անծանօթ անկիւններէ հասնող արձագանգին, ու մանաւանդ անոնց կարճ բայց շատ սրտառուչ նամակներուն արտայայտութեան, համոզուելու համար թէ հայ ժողովուրդը ուրիշ ժողովուրդ է,— աղամանդի կտոր է: Այս ընթացքով մարդ պիտի չմնայ, որ իր լուման չբերէ օգնելու համար իր բախտակիցներուն, հաստատելու համար թէ գոյութիւն ունի ազգային մէկ եւ անբաժանելի հոգի մը:

Ահա նամակ մը «Յառաջ»ի ռատոյին այս կայանէն կարդա՛նք ձեզի եւ եթէ կրնաք զպեցէք ձեր յուզումը.— «Ամէնը 15 ընտանիք ենք Վիլնէօվ Սէն Ժորժի մէջ: Կը խնդրենք որ մեր փոքրիկ գաղութին բաժինն ալ խառնէք մեր ազգակիցներուն համար բացած ձեր հանգանակութեան»: Ու ներփակ 310 ֆրանք:

Այսպէս Հայեր կան, որ կը վախնան թէ կը մերժուի իրենց լուման, կամ կը վախնան որ մասնակցած չըլլալու մեղքը կը գործեն: Որովհետեւ հանգանակութիւնը ազգային ուխտ մը դարձած է:

Ահա Ռընաժը, ուր կ'ապրին քանի մը ընտանիք միայն: Կարելի՞ բան է որ չմասնակցին: Հայրենանուէր երիտասարդներ ունինք հոն: «Կարդացինք խմբագրականը եւ կոչը, կը գրէ մեր երիտասարդ ընկերը Վ. Խաչատուրեան, եւ ընկեր Պօղոսի հետ ձեռնարկեցինք հանգանակութեան: Բոլորս ալ մասնակցեցանք,— ահաւասիկ 425 ֆրանք»:

Ահա Վիէնէն, Բազմաշէնի Հայր. Միութեան մասնաճիւղն է, որ մի՛մ իր անդամներէն հաւաքած գումարով, 650 ֆրանք, կը պատասխանէ մեր կոչին, համակրական ու խրախոյսի ողջոյն մըն ալ ղրկելով «Մուսա Լերան Արծիւներուն»:

ՑԱՆԿ 13

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիի երգիչներու դանձանակէն	300
Մանիա եւ Նորա Տամլամեան	200
Տէր եւ Տիկին Յ. Պալեան	100
Ղ. Կիւլեան	50
Ս. Ճըռճըռեան	50
Գէորգ Փալամուտեան	50
Նիսէն երկու Տիկիններ	50
Երուանդ Էվրէնեան	50
Վիլնէօվ Սէն Ժորժի գաղութ՝	
Կ. Կիւլեան	50
Ա. Մանուկեան	50
Կ. Մկրտիչեան	30
Մ. Շամլեան	10
Բ. Զադրեան	15
Հ. Էպրիւշիմեան	10
Ժօրժ Պօղիկեան	5
Վիչէն Պօղիկեան	25
Էթիէն Պօղիկեան	5
Վ. Զիչէքեան	25
Յ. Գալայճեան	10
Մ. Թէնէքէճեան	10
Պ. Պենատոսեան	20
Յ. Դերձակեան	20
Ա. Մաղոսեան	25
Ռընաժի գաղութ՝	
Պօղոս Տէր Մարկոսեան	100
Վ. Խաչատուրեան	50
Օր. Արաքսի Խաչատուրեան	50
Բ. Յակոբեան	50
Յ. Փարատեան	30
Ա. Թովմասեան	25
Կ. Թադոյեան	25
Տ. Էժտահարեան	25
Մ. Կէօրեան	20
Կ. Տօնէրեան	15
Գ. Ճանիկեան	10
Երկու հոգի 10ական եւ մէկ հոգի 5 ֆրանք	25
Վիէնի Բազմաշէնցիներէն՝	
Մ. Նաճարեան	100
Մ. Տէրվիշեան	50
Խ. Զօպոյեան	50
Զ. Խուկոյեան	50
Փ. Մանուկեան	50
Պ. Մանուկեան	50
Կ. Մուրատեան	50
Ա. Մաղաքեան	50
Յ. Գալայճեան	50
Պ. Փլթոյեան	50
Ս. Էօքսիւզեան	50
Յ. Մաջոյեան	50
Գումար՝	2,235
Նախորդ գումար՝	28,180
Ընդհ. գումար՝	30,415

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՊԱՐՊՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Յուլիս 27ին, հինգշաբթի, ժամը 12էն մինչեւ կէս գիշեր 14 քամիոններ Պէյրութ հասան, փոխադրելով մօտ 350 հոգի: Կարճ դադարէ մը վերջ պարպուող քամիոնները վերստին մեկնեցան Թարթուս, արագացնելու համար փոխադրութեան գործը:

Հասած գաղթականները տեղաւորուեցան Էշրէֆիէի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Նոր Սիսի Սէօսերու վարժարաններուն մէջ, որոնք բաղդատաբար աւելի մաքուր եւ հանգստաւէտ են: Բոլորն ալ ընդունուեցան եւ տեղաւորուեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներուն եւ սկաուտներուն կողմէ, որոնք մինչեւ կէս գիշեր մնացին գաղթականներու մօտ:

Յայտնի է որ շատ յոգնած են մեր հայրենակիցները: Մանաւանդ, օրեր տեւող ճամբորդութիւնը եւ բացօթեայ կեանքն ու ճամբու փոշին անճանաչելի դարձուցած են զանոնք:

Քանի մը օրէ ի վեր ջուրի պակասէն կը տառապէին մեր գաղթականները: Որովհետեւ դպրոցական շէնքերու ջուրերը անբաւական էին այդքան բազմութիւնը բաւարարելու համար: Ջուրի ընկերութիւնը, յօժարած է ձրի կերպով կէսական մեթր ջուր տրամադրել գաղթականական կայաններու համար:

Ուրախալի է որ մեր հայրենակիցներէն շատերը երկար չեն սպասեր այս կայաններուն մէջ եւ բնակարաններ վարձելով դուրս կ'ելլեն կը սկսին մտածել տեւական գործի եւ զբաղումի մասին: Այդ կերպով կը դիւրացնեն նաեւ նոր հասնելիք գաղթականներու տեղաւորումը:

ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Սանճաքէն փոխադրուած հայրենակիցները կը գտնուին լաւագոյն պայմաններու մէջ, բոլորին հոգածութեան ու գուրգուրանքին ենթակայ: Պարպուած են հայ եւ օտար 23 վարժարաններ, իբրեւ առժամեայ գաղթակայան:

Հալէպի հայութիւնը ընդհանրապէս եւ երկսեռ երիտասարդութիւնը մասնաւորապէս ցոյց տուին այնպիսի յուզիչ ու բոլորանուէր կեցուածք մը որ պատիւ կը բերէ մեր ժողովուրդին:

Բոլոր կայանները ունին իրենց յանձնախումբերը, կազմուած տիկիններէ եւ դեռատի օրիորդներէ, որոնք, փոխն ի փոխ, մինչեւ իրիկուն, կը մնան եկուորներուն մօտ, կատարեալ գթութեան քոյրերու նուիրումով:

Բժշկական յանձնախումբը, կազմակերպուած աշխատանքով, ամէն օր կանոնաւոր կ'այցելէ կայանները: Բարեբախտաբար, ծանր հիւանդութեան դէպքեր չկան առայժմ: Յաճախադէպ է միայն մալարիան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՅԵՏԱՁԳԵԼԻ ԳՈՐԾԵՐ

Անկէ առաջ, խօսելով համագաղութային կազմակերպութեան մը ըստեղծման փորձերուն վրայ, կը հարցնէինք թէ կարելի չէ՞ր նոյն կազմակերպութիւնը առաջ բերել գոնէ մշակութային ճակատին վրայ։

Զյաջողեցաւ համագաղութայինը, որովհետեւ եղան խմբակներ ու խմբակցութիւններ, որոնք քաղաքական նպատակներ տեսան հոն. Հայաստանի դէմ պայքարի դիտաւորութիւն մը. կամ գաղութներու ղեկավարութեան կորուստը՝ իրենց ձեռքէն։

Անհիմն, չըսելու համար անմիտ պատճառաբանութիւններ այս բոլորը։ Անմիտ՝ որովհետեւ համագաղութայինը նախ՝ արտայայտութիւնը պիտի ըլլար բոլոր գաղութներուն եւ հայ ժողովուրդի բոլոր տարրերուն. հետեւաբար, ոչ ոք կրնար իր կամքը պարտադրել։ Երկրորդ՝ կարելի էր կանխաւ ապահովութիւններ ձեռք առնել եւ ճշդել համագաղութայինի ուղեգիծն ու նպատակները։

Եւ վերջապէս, ո՞վ ըսաւ թէ արտասահմանի հայ կեանքը միայն քաղաքական հարցերէ բաղկացած է. թէ՝ չկան այլ հարցեր, որոնք ոչ-քաղաքական ըլլալով հանդերձ, կը կարօտին ընդհանուր ղեկավարութեան. կազմակերպուած, ծրագրուած աշխատանքի ընդհանուր համագործակցութեան։ Զունի՞նք տնտեսական տագնապ ու նիւթական անապահովութեան խնդիր. չունի՞նք կրթական հարց, մեր նոր կեանքին ու պայմաններուն համապատասխան ոգիով. ազգապահպանման կենսական խնդիր, իր յարակից բոլոր աշխատանքներով եւ, վերջապէս, հայ մտքի ու մշակոյթի ղեկավարութեան, պահպանման ու զարգացման հարցեր։

Կան այս բոլորը սեղանի վրայ, բայց հակառակ ատոր, Համագաղութային բառը, Կեդրոնական Խորհուրդի մը կազմութեան գաղափարը, աւելի ճիշդ անոնց իրականացումը՝ կը սարսափեցնէ կարգ մը խմբակցութիւններ, ինչպէս կարմիր լաթը կրրկէսի ցուլերը։

Ու այսօր չարաչուք, հիւանդագին հոգեբանութիւն մը, տխուր նշանաբանով մը,—ամէն գաղութ իրեն համար եւ իր հոգերով։

Բայց, թողունք այս ազգակործան, ղետնաքարշ հոգեբանութիւնը մէկ կողմ, ժամանակին ձգելով անոր դարմանումը։

Ինչո՞ւ չփորձենք նոյն ձեռնարկը աւելի սահմանափակ ճակատի մը վրայ, մշակութային գետնի վրայ, առաւելապէս հայ գրականութեան կալուածէն ներս։

Գիտենք թէ ամէնէն անտէր, ամէնէն լքուած կալուածն է այսօր հայ մտքի ու գրականութեան կալուածը։ Գիրք, թերթ, հանդէս եւ այլազան հրատարակութիւններ, բայց, քիչ բացառութեամբ, բոլորը պատահական, անհատական հանգամանք ունին եւ այդ պատճառով ալ զուրկ արդիւնքէ եւ ազդեցութենէ։

Զունինք, բացի մէկ երկու հանդէսէ, հաւաքական ձեռնարկ, իբրեւ երկասիրութիւն եւ իբրեւ հրատարակութիւն։ Զունինք ոչ Հայոց հին պատմութիւն, ոչ հայ մատենագրութեան, եւ ոչ ալ ժամանակակից հայ կեանքի մասին ծանր, երկարաշունչ ու արժանաւայել գործեր, ձեռնհասներու հաւաքական աշխատակցութեամբ. այն քանի մը անունները, որոնք կան այսօր ու վաղը, շատ չանցած, կրնան անհետիլ, առանց պտուղի։

Հայաստան այս տեսակէտէն աւելի գործունէութիւն ցոյց տուաւ, իր շարք մը հրատարակութիւններով, պատմական, բանասիրական ու գրական։

Արտասահմանը տէր չունի, թէեւ աւելի հնարաւորութիւն ունի ստեղծելու, աւելի լայն միջոցներ ու ազատութիւն՝ կազմակերպելու նման ձեռնարկներ։

Ինչո՞ւ հայ մշակոյթի համագաղութային Մարմին մը, Խորհուրդ մը չկազմուէր, մեր ոյժերը մէկ ուղղութեամբ լարելու եւ կազմակերպելու համար։ Վարելու համար հայ մշակութային շարժումը եւ զարգացնելու զայն, դարձնելով հայ ժողովուրդի գոյութեան պատնէշներէն եւ անոր բարգաւաճման լծակներէն մէկը։ Երկար աշխատանքի կարօտ,— պիտի ըսեն շատեր, հակառակը չենք պնդեր։ Բայց ինչո՛ւ անմիջապէս չձեռնարկել հաւաքական երկարաշունչ երկերու մշակումին, կազմութեան ու հրատարակութեան, կազմակերպութեան մը կամ հաստատութեան մը նախաձեռնութեամբ, որ կրնար նախափորձը կազմել վաղուան ընդհանուր ու լայն կազմակերպութեան։ Նախաձեռնարկ կրնայ ըլլալ մեր վանքերէն մէկն ու մէկը, թերեւս Երուսաղէմը, որու նախորդ, ողբացեալ պահակալը համակիր էր այս գաղափարին եւ կը մտածէր ամէնէն առաջ բազմահատոր Հայոց պատմութեան մը մասին, հայ եւ օտար հեղինակաւոր դէմքերու աշխատակցութեամբ։

Մարդիկ կը մեռնին, բայց գաղափարները կը մնան կենդանի, եթէ ուրիշներ չարհամարհեն զանոնք։ Երուսաղէմը չի՞ կրնար, այս կամ այն պատճառով. այն ատեն կրնան գործը ստանձնել թերեւս «Համազգային»ը, «Նահատակ Գրագէտներ»ու Բարեկամներու Միութիւնը կամ Պուքրէշի «Րաֆֆի» գործունեայ միութիւնը, առայժմ մասնակի ձեռնարկի մը համար, պատմութեան կամ մատենագրութեան շուրջ, մինչեւ որ կարելի ըլլայ ստեղծել հայ մշակոյթի ընդհանուր կազմակերպութիւնը։

Ցաճախ գո՛րծը կը ստեղծէ միութիւնը կամ կազմակերպութիւնը։ Խական, անյետաձգելի կը նկատենք այս ձեռնարկը, անո՛ր համար, որ մեր ոյժերը կը մաշին կամ կ'անհետանան եւ թերեւս վաղը ուշ ըլլայ, եթէ ուզենք մարմին տալ մեր ծրագիրներուն։ Դէմք մը, Թորգոմ Պատրիարք, կորսնցուցինք եւ հայ մշակոյթը, իբրեւ գործնական արդիւնաւորում, ահագին կորուստ ունեցաւ, չըսելու համար անդարմանելի, երկար ժամանակի համար։

Զմոռնանք, որ ներկայ պայմաններուն մէջ, օտար շունչի տակ մեծցող նորահաս սերունդներուն համար անհրաժեշտ, անյետաձգելի ձեռնարկներ են ատոնք։ Գիրք մը, Խորենացիի Հայոց Պատմութիւնը, փրկած է Հայը եւ անհուն ծառայութիւն մատուցած հայ ազգին ու հայ ոգիին կազմութեան տեսակէտէն. հրաշք գործած պարզապէս։ Ի՞նչ պիտի ըլլայինք այսօր առանց Խորենացիի...

Թարգմանութիւն մը, Աստուածաշունչի հայացումը, հայ գրականութեան հիմք դրած է իր լեզուովն ու յարակից ոգեկան ճառագայթումով։

Ինչո՞ւ չմտածել, թէ ինչ որ անցեալին եղած է մեր հայրենիքէն ներս, այսօր կարելի է կրկնել մեր հայրենիքէն դուրս, փրկարար լաստ դարձնելով զայն հայութեան ու անոր ոգեկան ու իմացական գոյութեան համար։

Խորունկ համոզում մը, նախաձեռնութեան ոգի եւ յամառ կամք՝ բաւական պիտի ըլլային հայ կեանքը յեղաշրջելու։ Ո՞վ պիտի գործէ այս ուղղութեամբ, նախ՝ միակ ձեռնարկի մը շուրջ, որ անվերապահ աջակցութեան պիտի արժանանար եւ, կասկած չկայ, կորիզը պիտի կազմէր համազգային վաղուան մեծ շարժումին ու կազմակերպութեան։

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անկախ ժողովուրդ մը ըլլալ կ'ուզենք.— անկախ՝ ի՞նչ բանէ. անկախ՝ ուրկէ՞։

Իրականանալի՞ է մեր անկախութիւնը, ու մանաւանդ՝ ունի՞նք ուժը՝ այդ անկախութիւնը պաշտպանելու համար։

Գիտենք որ արտաքին աշխարհը պատճառի եւ արդիւնքի յաւիտենական օրէնքով կը կառավարուի։ Եւ սակայն՝ կ'ուզենք անկախ ժողովուրդ մը ըլլալ, որովհետեւ գիտակցութիւնը ունինք մեր ազգային արժէքներուն, որովհետեւ լեզուով եւ մշակոյթով անհատականութիւն մը կը կազմենք, զոր պահել ու զարգացնել կ'ուզենք։

Եթէ ժողովուրդները յաւիտենական պողպատէ օրէնքներու շրջանակին մէջ իրենց կեանքը անցընելու դատապարտուած ըլլային, այն ատեն գոյութիւն չէր ունենար ո՛չ ժողովուրդներու անկախութիւն եւ ոչ ալ ազատութիւն։

Ժողովուրդները անբան անասուններու երամակներէն անով կը տարբերին որ դուրս գալ կ'ուզեն տիեզերական երկաթէ օրէնքներէն, անկարելին կը ցանկան, կը դատեն ու կը զանազանեն լաւն ու վատը, կ'ընտրեն, կ'որոշեն, կը դատեն։

Մարդը կրնայ, ինչպէս կ'ըսէ Կէօթէ, վայրկեանին յաւիտենականութիւն շնորհել։

Ինչպէս ազատ մարդ ըլլալու ցանկութիւնը, նոյնպէս եւ ազատ ժողովուրդ մը ըլլալու ցանկութիւնը խորապէս մարդկային է եւ բարոյական։ Ժողովուրդներու հոգիին ինքնածին մէկ բաղձանքն էան, եւ չի խափանուիր կարելիութեան եւ իրականալիութեան սկզբունքներով։

Անկախ ըլլալ կ'ուզենք, կ'ըսենք, եւ կը հասկնանք,— անկախ՝ կամայականութենէ, դուրսէն ճնշող, մեր կամքը բռնաբարող ուժէն։ Անկախ՝ մենք մեր կամքով մեր ճակատագիրը որոշելու, իբրեւ ազգային հաւաքականութիւն մը։

Գիտենք, որ բացարձակ անկախութիւն գոյութիւն չունի այս աշխարհի մէջ։ Ո՛չ անհատները, ո՛չ հաւաքականութիւնները կրնան դուրս գալ աշխարհի պարտադրիչ օրէնքներէն։ Բացարձակ անկախութիւնը գաղափար մըն է միայն։ Հայ ժողովուրդի ցանկացածը այդ չէ, այլ՝ գործնական, իրականութեան համապատասխանող անկախութիւն մը, անկախութիւն մը որ համապատասխան ըլլայ նիւթական պայմաններուն եւ փորձառութեան։

Ան իր կամքը կ'ուզէ գործադրել, ո՛չ թէ ուրիշներու կամքին գործադրիչը ըլլալ։

Ասիկա՝ «անկախ ժողովուրդ» հասկացողութեան ի յառաջագունէ ընդունուած պայմանն է։

Ազատութիւնը նպատակն է ամէն մէկ ժողովուրդի, որ գիտակցութիւնը ունի որպէս ուրոյն հաւաքականութիւն ապրելու, եւ գնահատութիւնը ունի իր արժէքներուն։

Ան՝ ժողովուրդի մը հոգիէն ծնած տեսակ մը բաղձանք է, բնազդային է, տեսակ մը զգացում, հոգեբանական բնոյթ ունի, եւ որ ազգային կամքի յայտնութեամբը իրականանալու կը ձգտի։ Ան երբեմն որոշ է եւ բուռն, երբեմն անորոշ բայց մի՛շտ ժողովուրդներու հոգիին խորը թաղուած կայ ու կը մնայ։ Այդ տենչն է որ ժողովուրդի մը ապրելուն, անոր կեանքին իմաստ կուտայ, անոր հրճուանք ու դրդիչ կուտայ։

Ազատ եւ անկախ ժողովուրդ մը դառնալու ձգտումը հոգեկան պահանջ է, եւ ո՛չ թէ հոգեկան դրութիւն. այսինքն՝ այս կամ այն պայմաններու արդիւնք։ Իր էութեամբ մարդկային ձգտում մըն է, ազգային ոգիին յատուկ, այդ ոգիէն անբաժան, առանց պատճառի խղճ,— անպատճառական —, մեր էութեան մէջ դրուած եւ մեր էութենէն հարկադրուած։

Ձեմ հարցներ,— կ'ուզե՞ս սորուկ ապրիլ։ Այլ՝ կ'ըսեմ— ԱԶԱՏ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ, ատոր մէջ է կարելիութիւնը հայութեան ու անոր ըստեղծագործութեան զարգացումին։ Ժխտէ՛ ազգի մը ազատութեան տենչը ու ժխտած կ'ըլլաս ե՛ւ ազգը ե՛ւ ազգութեան գաղափարը. ժողովուրդները կը վերածես ոչխարներու հօտի։

Ինչպէս անհատի մը գործունէութիւնը կը մղուի բնազդներով եւ ըղձացումներով, այնպէս եւ ժողովուրդի մը գործունէութիւնը կը մղուի թաքուն եւ յայտնի բաղձանքներով, եւ ապագայի յաջողութեան յոյսերով։

Այսպէս ծնաւ հայ անկախութեան բաղձանքը։

Իրական ու արդար է այդ բաղձանքը։

Գիտենք որ կամքի ոյժը կը զօրանայ վարժութեամբ։ Մեր կորուստները, մեր անկումներն ու անյաջողութիւնները մեր կամքի ուժը զօրացնելու միայն կը ծառայեն։

Ո՛րքան ուժով ըլլայ մեր կամքը, ա՛յնքան տեղի պիտի տան արտաքին աշխարհի արգելքները։

Ո՛րքան ուժով ըլլայ մեր հաւատքը, ա՛յնքան վեր կը մնայ ան՝ օրուան հոգերու կապուած նիւթական բաներէն։

Հայ ժողովուրդի ազատութեան իղձը քանդակուած է վէմերու վրայ, անոր ապրելու կամքը ժայռեր է ճեղքած ու դարերէ մեզի հասած։

Իր օրէնքներո՛վ կ'ուզէ ապրիլ հայութիւնը եւ իր առաքինութիւններո՛վ։

Մեր կամքի կրթութիւնը, մեր ապագայ կրթութեան գլխաւոր հոգը պիտի ըլլայ։

ՄԵՐ ԱՊՐԵԼՈՒ ԵՒ ՏԵՒԵԼՈՒ ԿԱՄՔԸ

Ամէն դժբախտութիւն եւ չարիք, կամքի, պայքարի եւ մեր գոյութեան տեւականացման փորձաքարը կըդառնայ կարծէք։

Համատարած անտարբերութիւն մը, յուսալքութիւն մը վարակած էր շատ մը գաղութներ, եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի հայութիւնը՝ վերջին տարին մանաւանդ։ Հին պատմութիւնն է որ կը կրկնուի։

Զարիք մը, դժբախտութիւն մը պէտք էր, ուրեմն, որպէսզի թմրած եւ յուսալքուած հոգիները արթննան, ցնցուին, անգամ մըն ալ հանդիսաւորապէս մեր ժողովուրդի գերագոյն զոհաբերութեան ոգին, ապրելու աննկուն կամքը եւ նուիրաբերումի չափանիշը հրապարակ գայ։

Սուէտիոյ մեր քաջարի հայ հայրենակիցներուն դժբախտ եւ ծանր վիճակը, մեծ եւ աննկարագրելի յուզում մը ստեղծած նաեւ Մարսիլահայ գաղութին մէջ։

Իւրաքանչիւր հայրենասէր Հայու օրուան խօսակցութեան նիւթը եւ մտահոգութեան առարկան է Սուէտիոյ գաղթական հայութեան վիճակը։ Ամէն ոք՝ օգնելու, զոհաբերելու պատրաստակամութիւն ցոյց կուտայ։ Դժբախտութիւնը համազգային է։ Տարաշխարհի հայութիւնը մանաւանդ, որ տարիներով իր կեանքը մաշեցուցած է տարագրութեան եւ գաղթի ճամբաներուն վրայ, խորապէս կ'ըմբռնէ ու կը զգայ թէ՝ ինչ ըսել է գաղթական ըլլալ, թողուլ ինչք, ըստացուածք, եւ, բազմանդամ ընտանիքի ապրելու հոգը շալկած, պատառ մը հացի եւ նոր բոյնի մը կարօտ, նոր կայաններ թափառիլ՝ անիծելով սեւ ճակատագիրը։

Բայց ի տես մեր ժողովուրդի օգնութեան եւ զոհաբերումի զմայլելի տրամադրութեան, յուսադրուելու եւ տոկալու նոր ոգի մը կ'արթննայ մարդուս մէջ։ Այսպէս չէ՞ եղած մեր պատմութեան մեծագոյն մասը։

Քանի քանի նման աղէտներու եւ չարիքներու դիմագրաւած ենք, պայքարած, օգնած, զոհաբերած, մեր ապրելու եւ տեւելու անընկճելի կամքը յայտնաբերելով, արդար եւ ազատ աշխատանքով։

Ինչ լաւ գրած էր «Ցառաջ»ը իր մէկ խմբագրականով, Թշնամին իր քաղաքական յաջողութիւններով կ'ուրախանայ եւ խրախճանքներ կը սարքէ, տասնեակ հազարաւոր հայութիւնը բնաւեր դարձնելով։ Մեր պարտքն է, դարձեալ համահայկական թափով դիմագրաւել մեզ պարտադրուած չարիքը, գերագոյն զոհաբերութեամբ մը, ապահովելու համար մեր գաղթող եղբայրակիցներուն ապրելու հողը, եւ զանոնք հողին ու աշխատանքին կապելու միջոցներ տալ։ Ծատ չանցնիր, եւ այսօրուան դժբախտ ու գաղթական Հայը, դարձեալ իր արդար քրտինքով, իր հալալ վաստակով եւ նախաձեռնութեան ոգիով, թշնամիին մղձաւանջ մը կը դառնայ։

Զարիքի եւ անմարդկային արարքներու ժառանգական ծրագիրը՝ թող թշնամիինը ըլլայ, իսկ ապրելու գիտակցութիւնը, աշխատանքի սէրը, եւ զոհողութեան պայքարի ոգին չպակսի մեզի։

Սուէտիոյ հայութեան արտագաղթը, մեր ազգային գիտակցութեան, համերաշխութեան եւ զոհաբերումի ոգիին նոր փորձաքարը կը դառնայ։

Անգամ մը եւս ցոյց տանք որ կ'ուզենք ապրիլ մեր արդար աշխատանքով եւ մարդկային տարրական իրաւունքներով։ Եւ մեր գերագոյն զոհաբերութեան չափն ու ճառականութիւնը օրինակ մը թող դառնայ մեզմէ աւելի «մեծ ու քաղաքակիրթ» ազգերուն։

Ոչ ոք թող փորձէ չքմեղանալ եւ մութին մէջ իր հետքը կորսնցնել։ Ծատ ունեցողը՝ շատ, քիչ ունեցողը՝ իր կարողութեան համաձայն։ Բայց, ոչ ոք ձեռնպահ եւ անմասն։ Պէտք չէ մոռնալ այն ճշմարտութիւնը թէ գետերն ու ծովերը կաթիլներէ կազմուած են։ Ամենապզտիկ լուման իր տեղն ու օգուտը ունի։

Մարսիլիոյ Ազգային Վարչութիւնը նախաձեռնարկ եղած է մեր շրջանին մէջ կազմակերպելու օգնութեան գործը, համախորհուրդ ազգային, եկեղեցական, ժողովրդային մարմիններու եւ յարանուանութեանց։ Վստահ ենք որ՝ Մարսիլահայ գաղութը պիտի արժեցնէ ինքզինք՝ զոհաբերութեան գեղեցիկ օրինակ մը տալով։

Մեր կարծիքով, որպէսզի այս օգնութեան գործին մէջ, փութկոտութիւններ եւ խաչաձեւումներ տեղի չունենան, այն միութիւններն ու անհատները որոնք կ'ուզեն իրենց օգնութեան բաժինը տալ, հարկ է որ լուսաբանուին Ազգ. Կեդր. Վարչութենէն եւ ըստ այնմ կատարեն իրենց պարտականութիւնը։

Կ'իմանանք թէ՝ քանի մը միութիւններ արդէն նկատելի գումարներ արձանագրուած են, ազգային վարչութեան մօտ։

Արտասահմանի հայութիւնը, անխտիր, մէկ մտահոգութիւն պէտք է ունենայ,— հողին եւ արդար աշխատանքին կապելու միջոց եւ դիւրութիւն տալ Սուէտիոյ եւ Սանճաքի բռնաւեր հայութեան։ Պիտի յաջողինք՝ որովհետեւ համերաշխութիւնը կատարեալ է, եւ ցաւը ընդհանուր։

ԱՍՈՒԳ

Ամէն մէկ Հայու վրայ, ամէն բանէ վեր, ամբողջական ու տիրական բան մը կայ։

Ասիկա ոչ թէ անհատէն կը բխի ու անոնց նպատակներուն համար ըստեղծուած է, այլ՝ անոնցմէ վեր, անոնց վրայ իշխող, անոնց կեանքին ու ճակատագրին վրայ իշխող բան մըն է։

Ասիկա՝ մեր ազգային լինելութեան հարցն է, անոր Գաղափարն է, անով է որ կը տարուին եւ կը դատուին մեր գործերը։

Վ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

Անցեալ օր հրատարակած էինք տեսակցութիւն մը Սուրիոյ Փարլ[illegible] ներկայացուցիչ Պ. Խմիր Ալիի հետ։ Արդ, յիշեալը կը խնդրէ մեզմէ ընել հետեւեալ երկու ճշդումները.

Ա.— Կարելի էր սուրիական քաղաքացիութիւն ստանալ 1924, 1926 եւ 1937 — 38։

Բ.— Օտարներու հետ ամուսնացող սուրիահպատակ կիները կը պահեն իրենց հպատակութիւնը՝ եթէ այդ օտարը réfugié եղած ըլլայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (129)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Աբասը դեռ չէր պատասխանել, երբ Բռնաւորը գոչեց.

— Ինչո՞ւ իմ հարցին չես պատասխանում, Մարզպետունի իշխան։

— Քո հարցին պատասխանելուց առաջ՝ ինքս պիտի նոր հարց տամ քեզ. ասացէ՛ք, ինչո՞ւ Երասխաձորի քո զօրագունդը յառաջանում է դէպի Երազգաւորս...

— Իմ զօրագո՞ւնդը... այլայլուած ու շփոթուած հարցրեց Աշոտը։

— Երասխաձորից դէպի Երազգաւո՞րս... Այդ ի՞նչ է նշանակում, վրդովուած հարցրեց Աբասը։

— Այո՛, մինչդեռ մենք ապահով նստած ենք այստեղ, մեր հիւրընկալը մտածում է մեզ յանկարծակիի բերելու... յարեց իշխանը։

— Դու ստում ես... բացականչեց Բռնաւորը։

— Ստում է քո «Արքայական Մեծութիւնը», զայրացած պատասխանեց Մարզպետունին, առանց այլեւս համբերել կարողանալու։

— Դու յանդգնում ես մինչեւ այդտե՞ղ, գոռաց Բռնաւորը եւ ապա զօրականին դառնալով հրամայեց՝ կալանաւորեցէ՛ք իսկոյն այս թշուառականին։

Զինուորներից մի քանիսը առաջ անցան։

— Միթէ՞ ստեղծուել է այն մարդը, որ պիտի համարձակուի Մարզպետունուն կալանաւորել նրա մեռնելուց առաջ... որոտաց իշխանը եւ սուրը հանելով՝ հրաւէր կարդաց զօրականին.— Ո՛ն, ուրեմն, փորձեցէք ձեր ոյժը, Բագարանցի քաջեր...

Եղնիկն այս տեսնելով՝ թռաւ ձիու վրայ եւ դէպի բանակը սլացաւ։ Բայց յառաջացող զինուորները տեղերնին մեխուեցան։

— Այս ի՞նչ է նշանակում, Մեծափառ Տէր. միթէ՞ Բագրատունեաց պալատը կարող է այս աստիճան նուաստանալ... վրդովուած խօսեց Աբասը։

— Ի՞նչ. նուաստանա՞լ ասացիր... եւ այն՝ իմ պահակների՞ առաջ... բացականչեց Բռնաւորը։

— Դու ոտնակոխ ես անում հիւրասիրութեան սրբազան օրէնքը, դու անարգում ես հանդուցեալ թագաւորի յիշատակը. ուրիշ ի՞նչ անուն կարող եմ տալ այդ վարմունքին։

— Դու ուրեմն կրկնո՞ւմ ես քո հայհոյանքը։

— Աւելին կարող եմ ասել. դու մի դաւաճան ես... զայրացած պատասխանեց Աբասը եւ ապա դառնալով Մարզպետունուն՝ հրամայեց.

— Իշխա՛ն, խնդրե՛մ իմ կողմից Թագուհուն պատրաստուել իսկոյն. մենք այսօր եւեթ պիտի հեռանանք այստեղից։

— Ոչ ոք չպիտի հեռանայ, կտրուկ ձայնով գոչեց Բռնաւորը։

— Հեռանալը մեր կամքից է կախուած, նկատեց Աբասը։

[illegible]

(Շար.)

ՀԱՅ ՀՈԳԻԻՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— Ստորեւ ամփոփումը դասախօսութեան մը, զոր ընկեր Յ. Ճ. Սիրունի ըրած է Փլօէշթի մէջ.—

Կը պատահի որ ազգերը երբեմն իրենց հոգին կը կորսնցնեն: Չգիտեն ուրկէ կուգան, ուր կ'երթան: Կը մոռնան զիրենք անցեալին կապող թելը, ու վաղուան հետ կապուելու ուժը չունին: Շուարած, ուղեկորոյս կը խարխափեն մութին մէջ: Կ'ըսես՝ պիտի հասնին անդունդին եզրը:

Ու յանկարծ նախախնամութիւնը մարգարէներ կը ղրկէ: Բնազդական ոյժ մըն է որ կը խլրտի յանկարծ ժողովուրդի մը ներսը, ու կը պոռթկայ անհատներու մէջէն իր ճիչը:

Հայ ժողովուրդն ալ ունեցած է դժնդակ վայրկեաններ: Ան ալ երբեմն կորսնցուցած է իր հոգին: Մերթ օտար պետութեանց լուծը վզին, մերթ օտար շունչը իր հոգիին վրայ: Բայց ամէն անգամուն ալ բնազդական ոյժ մը խլրտած իր կողերուն մէջ, ու զայն մղած իր լուծերը փշրելու: Անվերջ շարան մըն է Հայոց պատմութիւնը ճիգերու՝ անկախութիւն պարգեւելու համար հայ ժողովուրդին, ինչպէս որ հայ մշակոյթի պատմութիւնը դարաւոր կռիւ մըն է օտար հոգիին դրոշմը չէզոքացնելու, սեփական գիծ մը ստեղծելու համար:

Հեթանոս Հայաստանը գերի չեղա՞ւ դարերով օտար աստուածներուն: Մեր բոլոր դրացիները պարտադրեցին մեզ իրենց աստուածները, ու անոնց հետ իրենց հաւատալիքներն ու նախապաշարումները:

Հեթանոս Հայաստան ի վերջոյ իր հոգիին մէջ համադրեց օտարէն առած բոլոր հաւատալիքները, ու անոնց հագցուց հայ կերպարանք ու հայ ստորոգելիք:

Քրիստոնեայ Հայաստանի մէջ եւս նոյն երեւոյթը տեղի պիտի ունենար: Արդէն նոր կրօնը սկսեր էր վարակել Հայուն դրացիները, երբ յայտնուեցաւ յանկարծ Լուսաւորիչ մը: Ան էր որ ըրաւ առաջին փորձը Հայաստանի մէջ հիմնելու նոր եկեղեցին իբր պաշտօնական կրօնը պետութեան: Անշուշտ իրմէ առաջ ալ Հայաստանի մէջ քրիստոնեաներ կային, ու զանգուածներուն մէջ սկսած էին վաղուց սպրդիլ նոր կրօնին ալիքները: Երեք հարիւր տարիէ ի վեր Քրիստոսի քարոզած խօսքը կը դեգերէր Հայաստանի չուրջ, ու չէր կրնար ալ ներս թափանցած չըլլալ: Ստոյգ է Տրդատէն առաջ իսկ քրիստոնեայ կորիզներ կային Հայաստանի մէջ, եւ տեղ տեղ ստեղծած էին հոգեկան տրամադրութիւն մը՝ նոր կրօնը որդեգրելու:

Բայց հայ քրիստոնէութիւնը ամբոխներու հոգին փոթորկելով սկսաւ: Պարտադրուեցաւ վերէն: Ու տարր համար զանգուածներուն խորթ մնաց երկար ատեն նոր կրօնը: Ու Հայը դեռ չունէր իր քարոզիչները: Ասորին ու Յոյնը եղան որ քարոզիչի դերը կատարեցին: Ատկէ էր որ Քրիստոնէութեան հետ Հայաստան մտաւ յոյն ու ասորի շունչը: Հայ հոգին որ խրտչեր էր նոր կրօնէն, հիմա օտար հոգիին կը սկսէր գերի դառնալ: Լեզու, դպրութիւն օտարէն սկսեր էր գալ իրեն: Հայ եկեղեցին ամբողջ դար մը գերի մնաց Յոյնին ու Ասորին:

Պէտք եղաւ որ նոր առաքեալ մը գայ որպէսզի Հայաստանը փրկէ օտար հոգիին լուծէն: Երբ յայտնուեցաւ Մեսրոպ, քաոս մըն էր հայ հոգին. կորսնցուցած էր իր դարաւոր կրօնը՝ բայց դեռ կ'ապրէին անոր հետքերը: Որդեգրած էր նոր կրօն մը՝ բայց ան իր հոգիին մէջ կը թափանցէր օտարին շունչով: Պէտք էր ստեղծել հայ քրիստոնէութիւն, ու հայ հոգին ազատել օտարին ճիրանէն:

Ոսկեդարը հայ հոգիին անկախութեան համար մղուած այդ կռիւն է: Նպաստաւոր էր վայրկեանը այդ հսկայ աշխատանքին համար: Վռամշապուհ՝ Հայոց թագաւորը կ'իշխէր խաղաղութեան պահու մը: Հայոց կաթողիկոսական գահուն վրայ Սահակ մը կար՝ որ շարժումը հովանաւորեց ու խորացուց: Մեսրոպ՝ անոնց կռթնած՝ իր մեծ ճիգը սկսաւ:

Դիւրին է հրաշքի վերագրել հայ տառերուն գիւտը, ու պատմութեան դասագիրքի մը վրայ շուտ մը լպրծել աշխատանքը որ անոր հետեւեցաւ: Պէտք է ըմբռնել զարհուրելի ճիգը որ Մեսրոպ ըրաւ հնարելու համար հայ այբուբենը գիտնականի մը մտատանջութեամբ, եւ աշխատանքը որ եղաւ յետոյ հայ դպրոցները բանալու, ուսանող հասցնելու համար, այլ եւ եկեղեցին հայացնելու ու Աստուծոյ խօսքը հայ լեզուին վերածելու համար: Այդ աշխատանքը որ գրեթէ կէս դար տեւեց ամէնէն ահաւոր կռիւն է զոր հայ ժողովուրդը երբեք մղած ըլլայ իր անկախութեան համար, որովհետեւ կռիւն է նախ հայ հոգին անկախ ընելու:

Այբուբենը զոր Մեսրոպ Հայուն պարգեւեց՝ մեծագոյն զէնքն էր ու մեծագոյն զէնքը մնաց արդարեւ հոյ հոգին անկախ պահելու համար օտար հոսումէն: Սեփական այբուբենով էր որ սեփական մշակոյթ կրցանք պահպանել, ու ատով անաղարտ պահել հայ ժողովուրդին հոգեկան անկախութիւնը եւս:

Հոգեկան այդ զէնքերն էին որ Հայը ամուր ըրին քանի մը տասնեակ տարի, յետոյ Աւարայրի դաշտին վրայ 451 թուականը դարձուցին կոթողն իսկ հայ ոսկեդարուն:

Հոգեկան այդ զէնքերովն էր Հայը դարերուն ու ցեղերուն դէմ կռուեցաւ եւ պահեց իր գոյութիւնն ու ինքնութիւնը: Անոնցմով իր հոգին անկախ պահեց ամբողջ 15 դար: Պետութիւններ կը կործանէին, կը թաւալէին ռէժիմներ, ժողովուրդներ կը կորսնցնէին իրենց քաղաքական անկախութիւնը: Բայց վայ այն ժողովուրդներուն որոնք իրենց հոգեկան անկախութիւնը վրայ կուտան: Այն ատեն է միայն որ կը չքանան ժողովուրդները:

Այս տարի 15 դար կը լրանայ Սահակին ու Մեսրոպին մահէն ի վեր: Տասնըհինգ դար է որ անոնք կը շարունակեն ապրիլ մեր մէջ: Վայ մեզի եթէ պիտի չկրնանք մենք ալ գործածել անոնց կտակած զէնքը, ու մեր հոգին պիտի նետենք օտար կաթսաներու մէջ:

Գուրգուրանք այդ զէնքերուն վրայ, որովհետեւ, գիտցէք, չեն կրնար երբեք անկախ դառնալ ժողովուրդները՝ եթէ վրայ տուած են իրենց հոգեկան անկախութիւնը:

Կռիւը մեր հոգիէն ներս խուժող ալիքներուն դէմ՝ աւելի դժնդակ է սակայն հիմա, քան ինչ որ եղեր է ամբողջ 15 դար: Հին զէնքերը բաւ չեն օտար հեղեղին դիմանալու համար. այլեւս չի բաւեր գուրգուրալ հայ լեզուին վրայ միայն: Անհրաժեշտ է որ ամէն ճիգ ընենք մեր ուրոյն գիծը պահելու համար մեզ շրջապատող ժողովուրդներուն մէջ: Պէտք է գուրգուրանք մեր բոլոր սրբութեանց վրայ, ընտանեկան աւանդութիւններէն սկսեալ մինչեւ այն բոլոր տոհմիկ սովորութիւնները՝ որոնք պահպանելու կը ծառայեն ժողովուրդի մը ինքնատիպ դրոշմը, եւ որոնց վրայ աւաղ, անտարբերութեամբ կը նայինք հիմա: Ժողովուրդի մը հոգին անկախ դարձնողը միայն ձեւը չէ, այլ այն ոյժը որ իր խորքէն կը բխի, եւ որուն շնորհիւ կանգուն է մնացեր հայ օճախը՝ հակառակ դարերուն վայրագ խուժումին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Թող հրամմէ, իրեն կը սպասենք»...

Այս խորագրին տակ, Մ. Զէքէրիա Սէրթէլ հետեւեալը կը գրէ «Թան»ի մէջ.

Հաթայի մայր հայրենիքին կցման որոշումէն ի վեր, իտալական մամուլը կը շարունակէ հրատարակութիւններ կատարել Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի եւ այս երկու երկիրներու միջեւ կնքուած համաձայնութեան դէմ:

Նախապէս, իտալական մամուլը աւելի շատ Ֆրանսայի դէմ կը գրէր եւ կը բաւականանար պնդելով թէ Ազգաժողովին զինքը հողատար նշանակած մէկ հողամասը ուրիշի թողուց: Քանի որ Հաթայ այժմ Թուրքիոյ մէկ մասը կը կազմէ, ըսել է թէ, Իտալիոյ համաձայն Հաթայի հարց մը կայ մեր միջեւ, եւ Իտալիա մտադիր է այս հարցը անձնապէս եւ ուժի միջոցաւ լուծելու:

Իտալական կառավարութեան դաշնակիցներուն թարգմանը ըլլալը պնդող այս իտալական թերթին ըսածը հերքել՝ անոր դիրքին իջնել կ'ըլլայ: Որովհետեւ Հաթայ թրքական է եւ Թուրք հայրենիքին անբաժանելի մէկ մասը կը կազմէ: Մենք այս տեղը ոչ բանի կերպով, ոչ ուժի դիմելով, ոչ ալ հոն բնակող ժողովուրդին փափաքին հակառակ ըլլալով առինք: Հաթայ ոչ Ալպանիա մըն է, ոչ ալ Հապէշիստան մը: Այս հողերուն վրայ Իտալիան ոչ մէկ իրաւունք կրնայ ունենալ: Որով ինչ հարկ վիճաբանելու: Գիտենք թէ Իտալիա աչք ունի մեր հարաւային հողերուն վրայ: Եթէ այս հողերը ուժով առնելու բաղձանքը եւ յոյսը ունի, Թող հրամմէ, իրեն կը սպասենք:

Իտալիոյ եւ մեր միջեւ վիճելի հարցը ո՛չ թէ Հաթայի խնդիրը, այլ մեր ծովեզերքներուն երկայնքին գտնուող Երկոտասան կղզիներն են: Այս կղզիները աշխարհագր. կազմութեան տեսակէտով մերն են, մինչեւ մեր եզերքները մօտ գործած են, Թուրքիա չի կրնար հանդուրժել որ իր ջուրերուն մէջ օտար սուիններ եւ օտար ուժեր բնակին:

Այս կղզիները զինուորական տեսակէտէ ալ մեզի պէտք են: Մեր ծովեզերքներուն պաշտպանութիւնը անհրաժեշտ կը դարձնէ որ այս կղզիները Թուրքիոյ ձեռքը գտնուին: Այս նկատումով ալ չենք կրնար ներել որ այս կղզիները նամանաւանդ մեր հողերուն աչք ունեցող թշնամիի մը ձեռքը գտնուին:

Այս կղզիները Միջերկրականի հաւասարակշռութեան տեսակէտէն ալ Թուրքիոյ կը պատկանին: Թուրքիա, իբր Միջերկրականեան պետութիւն, Երկոտասան կղզիներու տէրը դառնալու պէտք ունի:

Այս կղզիները հին Թուրք հողամասեր են: Անընդհատ պայմաններու մէջ մեզմէ առնուած են: Անոնց մէջ ապրողներուն մեծ մասը տակաւին Թուրքեր են: Հողամասի մը վրայ ուր մէկ Իտալացի չապրիր, Իտալիա իրաւունք չի կրնար ունենալ:

Մենք այս հարցը մինչեւ հիմա մէջտեղ դնելու պէտք չէինք տեսներ. որովհետեւ մեր քաղաքականութիւնը, ներսը թէ դուրսը, խաղաղութեան քաղաքականութիւնն էր: Համաշխարհային խաղաղութիւնը խանգարող դատերուն մէջտեղ դրուելուն ատենը դեռ չէր հասած: Բայց այսօր ո եւ է անպատեհութիւն մը չէ մնացած մեր իրաւունքներն ու դատը պաշտպանելու համար հանդէպ անոնց, որոնք տիրապետել կ'ուզեն Թուրք հողամասերուն: Ահա այս պատճառաւ, այլեւս բացայայտ կերպով կրնանք խօսիլ թէ Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը ապահովուած ատեն, պէտք է Թուրքիոյ վերադարձուին Երկոտասան կղզիները:

Ի՛ՆՉ ԽՈՍՏՈՒՄՈՎ ԶԻՆԱԿՑԵՑԱՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ Ի՛ՆՉ ՍՏԱՑԱՒ

«Նոյէ Վինէր Թակէպլաթ» կը գրէ թէ Թուրքիոյ նախ խոստացուած էր 50 միլիոն անգլ. ոսկիի վարկ, 500 պատերազմական օդանաւ, որոնց ընտրութիւնը պիտի ընէր Ինկլիւրի, Մուսուլի քարիւղին մէկ վեցերորդ, կամ գոնէ մէկ ութերորդ մասը եւ Հաթայը: Տրուեցաւ, սակայն, միայն Սանճաքը ու այն ալ՝ կանխիկ, բայց՝ Ֆրանսայի կողմէն: Քարիւղի մասին այլեւս խօսք չըլլար: Օդանաւերուն համար Թուրքիա կամ դեռ երկար պիտի սպասէ եւ կամ Լեհաստանի նման, պիտի գոհանայ փճացած ապրանքներով: Իսկ ոսկիին քանակը 50 միլիոնէն իջած է 20 միլիոնի: Լոնտոնի մէջ կը խորհին թէ, կը շարունակէ թերթը՝ նոյն հեղինակն լեզուով, «Վոսփորի գնումը», ինչպէս կ'որակեն իրենք, քաղաքական լաւագոյն փոխանակումն եղած՝ շրջապատումի քաղաքականութեան մարզին մէջ:

Թուրքերը կրնան առանձնաշնորհումի մեկնութիւն մը տալ, բայց խնդիրը ունի նաեւ վտանգաւոր կողմ մը: Եթէ Անգլիա չհամաձայնի Սովետներուն հետ, Անգլիոյ իրաւունքը նեղուցները գործածելու մասին, պիտի դառնայ Մոսկուայի դէմ յարձակումի շատ կարեւոր զէնք մը: Որովհետեւ, ծանօթ է թէ Սեւ Ծովի այդ անցքին վրայ քանի քանի բախումներ են եղած երկու կայսրութեանց — Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ— միջեւ, ոչ միայն Հնդկաստանի, այլեւ իրենց միւս բոլոր վիճելի խնդիրներուն համար: Թուրքիա պարտաւոր պիտի ըլլայ Արաբները զսպել կամ ուժով եւ կամ մէկդի դնելով Քէմալի հակակրօնականութիւնը, եւ կրկին օգտագործելով Մարգարէին պատմուճանը: Պաղեստինի պաշտպանութեան մասին խորհրդարանին մէջ եղած վիճաբանութիւնները ցոյց տուին թէ Անգլիա որքան մեծ յոյս դրած է Թուրքիոյ վրայ: Թուրքերը պէտք է մասնակցին նաեւ Սուէզի ջրանցքին պաշտպանութեանը, որ Եգիպտոսի համար պայքար մըն է: Թուրքիա պարտաւոր է երաշխաւորել Ցունաստանի եւ Ռումանիոյ սահմանները եւս՝ արտապալքանեան ուժերու դէմ: Եւ Տնիեփէրէն մինչեւ Ադրիական: Ուրեմն, Թուրքերը, փոխան համեստ գինի մը, պէտք է որ պաշտպանեն, Անգլիոյ համար, մարզ մը որ կ'ընդգրկէ գրեթէ իրենց նախկին կայսրութիւնը, նոյն այն Անգլիոյ համար, որ երկու տասնամեակներ առաջ զիրենք զրկած էր նոյն այդ կայսրութեան վերջին մնացորդներէն: «Քաղաքականութիւնը երբեմն իրապէս կը շարժի խորապէս մտածուած ճամբաներէ»:

Անգլիոյ հետ Թուրքիոյ կնքած համաձայնութիւնը գրեթէ պատրաստ է եւ պէտք էր որ հրատարակուէր յուլիսի կիսուն: Բայց, գործը Մոսկուայի բանակցութիւններէն արագ չընթացաւ: Կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուեցան: Միջերկրականի մէջ, Թուրքիա մեքենաբար պիտի մասնակցի որ եւ է կռիւի, այսինքն՝ պիտի օգնէ պաշտպանելու համար կայսրութեան ճամբաներէն մէկն, զոր Լոնտոն պիտի լքէ: Դաշինքը պէտք է բոլորովին բաժնէ Պալքաններու մէջ Թրքական «շահերու գօտիները»՝ այն պարտաւորութիւններէն, զորս Թուրքիա ունի Պալքանեան Ուխտով:

Եթէ ճիշդ է, հրա՛շք է

Թուրք որսորդներ, Ջէյթունի լեռները որսի կ'երթան: Ամայի անտառի մը մէջ եղնիկներ կը նշմարուին. կը կրակեն եւ չեն կրնար զարնել: Եղնիկները կը հետապնդուին, քարայր մը կը տեսնուի որու առջեւը կեցած մերկ, մազերը եւ մօրուքը մինչեւ ծունկերը երկարած մէկը: Վայրենի մը տեսած ըլլալու ահ ու սարսափով, որսորդները կ'ուզեն կրակել, յանկարծ, «ես ալ ձեզի պէս մարդ մըն եմ» բացագանչութիւն մը կը լսեն:

Սարսափահար, կամաց կամաց կը սկսին մօտենալ կարծեցեալ վայրենիին եւ հարցապնդել: Որսորդները կը համոզուին թէ Ֆրանսացիներուն Կիլիկիան պարպումի ժամանակ, 18 տարիներէ ի վեր լեռները մնացող եւ բոյսերով սնանող Ջէյթունցի քահանայ մըն է: Մարաշ կը տանին եւ Ամերիկացիներուն կը յանձնեն: Մարաշէն Հալէպ եկած ճամբորդներէն կ'իմացուի այս անհաւատալի լուրը: Ոմանց կարծիքով, 1921ին, Ջէյթունցիները կռուելով նահանջած ժամանակ, լեռներու մէջ կորսուած կամ սպաննուած կարծուած էր Տէր Յովսէփ քահանայ Խուրմունեանն է եւ կամ Սուրէնեան անուն Ջէյթունցի մը: Քահանային երէցկինը այժմ Դամասկոս կը գտնուի, 12 Յուլիսին Դամասկոսի մէջ քահանայ մը ներկայացած է Թուրք հիւպատոսին եւ երէցկնոջ կողմէ ներկայացուած խնդրագիրը ղրկուած է արդէն Մարաշի միւթէսարըֆին:

Մօտերս արդեօք պիտի կրնա՞նք ունենալ մեր մէջ մարդ–կենդանիի պատմութիւն մը:

ԹՈՂ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐ ԳԱՆ ԵՒ ՏԵՍՆԵՆ

«Ըլուըզ»ի Յուլիս 21ի թիւէն.—

Արաբական թերթերուն մէջ «Իտալացիները Անատոլուի վրայ պիտի յարձակին» իմաստով իրար յաջորդող լուրերու կը հանդիպինք: Նոյնիսկ խորհրդածութիւններ կը գրուին թէ Իտալացիները Իզմի՞ր կամ Անթալիա՞ ցամաք պիտի ելլեն եւ յետոյ ալ ո՞ր ուղղութիւններով յառաջանալու մասին կը գրեն:

Այս բոլոր գրողները ներկայ Թուրքիոյ ուժին անծանօթ մարդիկ են: Անոնք Թուրքիոյ քաղաքական աշխարհի մէջ ունեցած բարձր դիրքը չեն գիտեր. անոնք ֆաշիստներու փրոփականտը կ'ընեն:

Քանի քանի անգամներ գրեցինք որ Թուրքիա ոչ Հապէշիստան է եւ ոչ ալ Ալպանիա: Թուրքիա ոչ միայն ամենակատարելագործեալ, նաեւ ցարդ չտեսնուած եւ ապագային եւս չտեսնուելիք անխորտակելի, անյաղթելի կամքով մը պնդուած է:

Իտալացիները Անատոլուի վրայ պիտի քալեն եղեր: Բայց եկող չկայ: Կեանքերնուն մէջ գոնէ անգամ մը իրենց խօսքը յարգելով, յարձակին Անատոլուի վրայ եւ անոնց հասակին չափը առնենք... Աշխարհ անգամ մը եւս տեսնէ Թուրքին ինչ ըլլալը:

Փիլաւ ուտելէն ետ քաշուողին թող գդալը կոտրի:

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑ

Օր մը, Սթալին այցելեց կոլխոզ մը եւ գիւղացիներուն հարցուց թէ իրենց անհրաժեշտ եղած ամէն բան ունի՞ն ու գո՞հ են: Մուժիկ մը համեստ կերպով դիտել տուաւ թէ ինք տաբատի պէտք ունի, որովհետեւ իր հագածը շատ պատռտած է:

— Համբերութիւն, բարեկամ, գայն հանդարտեցուց Սթալին: Ընկերային ստեղծագործութիւնը չի կրնար մէկ անգամէն գոհացնել բոլորը: Այսուհանդերձ, ամէն օր քիչ մը աւելի առաջ կ'երթանք: Խորհէ որ, աշխարհի մէջ քեզմէ աւելի դժբախտներ կան: Աղքատ սեւամորթները, օրինակ, ընդհանրապէս տաբատ չունին...

Մուժիկը խորհեցաւ եւ հարցուց.

— Ճի՞շդ է որ սեւամորթները տաբատ չունին:

— Այո՛, ընկե՛ր,— պատասխանեց Սթալին:

— Այդ պարագային,— պատասխանեց մուժիկը,— աւելի լաւ պիտի ըլլար, եթէ Ափրիկէի մէջ սկսէր ընկերային յեղափոխութիւնը եւ ոչ թէ Ռուսիոյ մէջ: Մենք կրնայինք... համբերել:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի օր Սէն Լուի մէջ յանկարծամահ եղաւ Արշակ Պապոյեան, Կարնեցի: Հանգուցեալը անցեալին մէջ եղած է Դաշնակցական եւ ինքն էր որ Կարինի մէջ բռնեց Եղիշէ Թոփչեանի սպանիչը, Ցարեթ: Պոլսէն Պուլկարիա, յետոյ Մարսէյլ գաղթած էր, եւ ապրուստը կը ճարէր պիստակ ծախելով փողոցներու մէջ: Զանազան ձախողանքներ խորապէս ազդած էին իր վրայ եւ քաշուած էր հանրային կեանքէ, դժգոհ՝ ամէն մարդէ եւ ամէն բանէ: Կիրակի գիշեր կը պառկի եւ առտուն իր անշունչ մարմինը կը գտնեն անկողնին մէջ:

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿՏՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Չ.

— Այո՛:

— Անոնք մեր պատանդներն են: Զանոնք Դուրկ տարէք:

Մարքիզը ատիկա ըսաւ եւ գնաց դէպի ամրոցը: Հազիւ թէ պետը երեւցաւ, ամէն բան կերպարանափոխուեցաւ: Պատնէշը դէչ շինուած էր հրետանիի համար. միայն երկու թնդանօթի տեղ կար: Մարքիզը մարտկոցին մէջ տեղաւորեց երկու տասնըվեցնոց թնդանօթ եւ անոնց համար շինեցին ամբարտակներ: Մինչդեռ ան թնդանօթներէն մէկուն վրայ ծռած ամբարտակին մէջէն կը դիտէր թըշնամին, նշմարեց Կօվէնը:

— Ան է, ըսաւ մարքիզը:

Այն ժամանակ անձամբ լեցուց թնդանօթը, ճշդեց նշանառու գիծը եւ բերանը ուղղեց դէպի նշանակէտը:

Երեք անգամ նշան առաւ Կօվէնին եւ երեք անգամուն ալ անյաջող. միայն երրորդ հարուածը անոր գլխարկը գետին ձգեց:

— Ի՛նչ դէշ կը նետեմ, մրմռաց Լանդընաք, քիչ մըն ալ վարէն եւ գըլուխը կը տանէի:

— Ցանկարծ ջահը մարեցաւ, եւ մարքիզին առջեւ պարզուեցաւ միայն թանձր խաւարը:

— Թող այդպէս ըլլայ, ըսաւ ան:

Եւ դառնալով դէպի գիւղացի թնդանօթաձիգները, աղաղակեց.

— Կռուեցէք գնդակներով:

Կօվէն իր կողմէն ոչ պակաս մտահոգ էր: Դրութիւնը կը ծանրանար: Պատերազմը ուրիշ կերպարանք կը ստանար: Այժմ պատնէշ կը ռմբակոծէր: Ո՞վ գիտէ, ան պաշտպանողականէն յարձակողականի չէ՞ր անցներ: Կօվէն իր դիմացը ունէր, չհաշուելով սպաննուածները եւ փախչողները, ամէնէն պակաս հինգ հազար մարդ, իսկ իրեն կը մնար միայն հազար երկու հարիւր՝ կռուելու ընդունակ զինուոր: Ի՞նչ պիտի ըլլար հանրապետականներու դրութիւնը, եթէ թշնամին նկատէր անոնց փոքրիկ թիւը: Դերերը պիտի փոխուէին: Առաջուան յարձակողները այժմ յարձակման պիտի ենթարկուէին: Բաւական էր որ պատնէշը փորձէր դուրս գրոհ տալ, ամէն ինչ կարող էր կորսուիլ:

Ուրեմն ի՞նչ ընել: Չարժէր երբեք մտածել, թէ կարելի էր գրոհ տալ պատնէշին վրայ. այդպիսով թշնամիին ծանր հարուած մը տալը ցնորք մը միայն կ'ըլլար. հազար երկու հարիւր մարդ կարող չէն ամրացած դիրքերէ դուրս նետել հինգ հազար հոգի: Ցանկարծակի գրոհ տալը անկարելի էր, իսկ սպասելը աղիտաբեր: Պէտք էր անպատճառ վերջացնել: Բայց ի՞նչպէս:

Կօվէն տեղացի էր. կը ճանչնար քաղաքը, գիտէր որ հին շուկան, ուր Վանտէացիները ամրացեր էին, իր ետեւը յենարան ունէր նեղ եւ տաժանելի փողոցներու ամբողջ լաբիւրինթոս մը:

Կօվէն դարձաւ իր տեղակալին, Կէշանին, որ յետոյ հռչակաւոր դարձաւ Կօնսիզի անտառը, ուր ծնած էր Ժան-Շուան, ապստամբներէն մաքրելով եւ անոնց առջեւը փակելով դէպի Շէնի ճահիճը տանող պողոտան, այսպիսով խանգարելով Պուէնզօֆի առումը:

— Կէշան, ըսաւ Կօվէն, հրամանատարութիւնը ձեզ կը յանձնեմ. կրակ տեղացէք՝ որչափ կարող էք, թնդանօթի հարուածներով ծածկեցէք պատնէշը եւ այդպէսով զբաղեցուցէք մեր թշնամին:

— Հասկցայ, ըսաւ Կէշան:

— Հաւաքեցէք ամբողջ զօրագունդը, զէնքերը լեցուցած եւ առոնց յարձակման պատրաստ գտնուեցէք:

Եւ Կէշանի ականջին քանի մը բառ փսփսաց:

— Լսեցի, ըսաւ Կէշան:

Կօվէն շարունակեց.

— Բոլոր թմբկահարները պատրա՞ստ են:

— Անոնք ամբողջը ինը հոգի են. երկուքը ձեզի պահեցէք եւ եօթն ալ ինծ տուէք:

Եօթը թմբկահարները եկան եւ շարուեցան Կօվէնի առջեւ:

Այն ժամանակ Կօվէն գոչեց.

— Դէպի ի՛նձ, Կարմիր–Գդակ վաշտը:

— Տասներկու մարդ, որոնցմէ մէկը՝ յիսնապետ, դուրս եկան զօրագունդին մէջէն:

— Ես կ'ուզեմ ամբողջ վաշտը, ըսաւ Կօվէն:

— Ահա՛ ամբողջը, ըսաւ յիսնապետը:

— Եւ դուք տասներկու հոգի՞ էք:

— Այո՛, մենք տասներկու հոգի մնացեր ենք:

— Լաւ, ըսաւ Կօվէն:

Յիսնապետը՝ Ռատուպ՝ այն բարի եւ խիստ զինուորն էր, որ որդեգրեր էր յանուն վաշտի երեք մանուկները, որոնց հանդիպեր էին Սօտրէի անտառին մէջ:

Ընթերցողը կը յիշէ որ վաշտին կէսը միայն ոչնչացեր էր Էրպ–ան–Բէյի անտառակին մէջ, բայց Ռատուպ բարեբախտ պատահականութեան մը շնորհիւ այդ կէս վաշտին մէջ չէր գտնուեր:

Խոտով լեցուն սայլ մը կը գտնուէր այնտեղ. Կօվէն ատիկա մատով ցոյց տուաւ յիսնապետին:

— Յիսնապետ, ըսաւ, հրամայեցէք վաշտին, որ յարդի հիւսկէններով պատեն իրենց հրացանները, որպէսզի իրար զարնուած ատեն ձայն չելլէ:

Վայրկեանէ մը հրամանը կատարուեր էր լռութեան եւ գիշերային խաւարին մէջ:

— Պատրաստ է, ըսաւ յիսնապետը:

— Զինուորնե՛ր, կրկնեց Կօվէն, հանեցէք կօշիկնիդ:

— Մենք կօշիկ չունինք, պատասխանեց յիսնապետը:

Այսպէս, բոլորը՝ եօթը թմբկահարներու հետ՝ տասնըինը հոգի էին: Կօվէն քսաներորդն էր:

— Շարուեցէ՛ք մէկ կարգի վրայ, գոչեց Կօվէն, հետեւեցէք ինծի: Թմբկահարները ետեւէս, իսկ վաշտը անոնց ետեւէն: Յիսնապե՛տ, դուք հրամայեցէք վաշտին:

Կօվէն զօրասիւնին գլուխը անցաւ, եւ մինչդեռ թնդանօթաձգութիւնը երկու կողմէն կը շարունակուէր, այդքան մարդիկ կը սահէին ստուերներու պէս եւ կը խորասուզուէին ամայի փողոցներու մէջ:

Բաւական ժամանակ կը քալէին այսպէս սողալով դուռներու առջեւէն: Քաղաքին մէջ ամէն ինչ կարծես մեռած էր: Քաղաքացիները փակուեր էին իրենց նկուղներուն մէջ: Չկար դուռ մը որ փակուած չըլլար: Լոյսի եւ ոչ մէկ նշոյլ:

(Շար.)

Քաղաքին բոլոր սինէմաները ինքնաբերաբար տրամադրութիւն յայտնե – ցին մէկական օր իրենց հասոյթը նոյնութեամբ նուիրելու հայ գաղթականներուն։ Երիտասարդներէ կազմուած յանձնախումբ մը կ՚աշխատի կազմակերպել գործը՝ առաւելագոյն հասոյթը ապահովելու համար։

Գաղթականական յանձնախումբը կ՚աշխատի ամէն գնով կարգադրել վերջնական տեղաւորումի գործը։

Կայ նաեւ կարեւոր կէտ մը, որ գաղթականաց յանձնախումբին առաջին մտահոգութիւններէն մէկը պէտք է ըլլայ ։

Բազմաթիւ ընտանիքներ կան, չքաւոր ու հացի կարօտ, որոնք Սանճաքէն քանի մը չարաթ առաջ մեկնած ըլլալով՝ զրկուած են նպաստի իրաւունքէն ։ Կան ընտանիքներ, որոնք, բառին լայն առումով անօթի են։ Ու նաեւ հիւանդ։

ՆՈՐ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐ

Լաթաքիոյ մէջ հաստատուած մայրանոցը 20 անկողինով, Օգն. Խաչի հսկողութեան տակ կը շարունակէ փրկարար դեր մը կատարել Ճէպէլ Մուսայի Հայերուն համար։ Նպաստարաշխ մարմինը կը գործակցի Օգն. Խաչին եւ կը հոգայ մայրանոցի նիւթական հոգը։

Վերջին 24 ժամուան ընթացքին երեք մայրեր աշխարհ բերին 4 մանչ զաւակ։ Իսկ Պասիթի մէջ ալ աշխարհ եկան 4 աղջիկներ։ Բոլորն ալ առողջ են։

Բժշկապետ – հազարապետ Ուրուէն մայրանոցի եւ առ հասարակ բոլոր հայ գաղթականներու հանդէպ ցոյց կուտայ ջերմ գուրգուրանք եւ մարդասէր վերաբերում։ Շնորհիւ անոր ջանքերուն՝ Պասիթի մէջ ալ 6 անկողիննոց հիւանդանոց մը հաստատուած է։

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

Հալէպի հայ դեղարանները որոշած են ութ օր ձրի դեղ տալ գաղթականներուն։ Պէյրութի մէջ եւս զանազան վաճառատուներու պաշտօնեաներ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը յատկացուցած են գաղթականներուն։ Ազգ. Միութիւնը եւս ամէն ճիգ կը թափէ մեղմել գաղթականներու տառապանքը ։

Յուզիչ դրուագներ գաղթականներու կեանքէն

«Էքլէր տիւ Նոր» երկարօրէն նկարագրելէ վերջ Սանճաքէն Հալէպ փոխադրուած 3500 հայ գաղթականներու տեղաւորման աշխատանքները, զանազան դրուագներ կը պատմէ գաղթականներու կեանքէն։ Ստորեւ կուտանք կարեւորները ․—

Երկու տարեկան տղեկ մը, քամիոնը կենալուն պէս վար ցատկեց եւ սկսաւ տարեկից պզտիկներուն հետ խաղալ,— աքսորը անոր համար իմաստ չունի։

Բայց երբ գիշերը վրայ հասաւ, պզտիկ տղեկը կը վազէ մօրը քով եւ կը սկսի պոռալ. «Մայրիկ, տուն երթանք»։ Մայրը կը ջանայ համոզել թէ իրենց տունը շատ հեռուն է, թէ անգամ մըն ալ կարելի չէ վերադառնալ։ Պզտիկը չի դադրիր պոռալէ. «Մայրի՛կ, տուն կ՚ուզեմ երթալ» եւ կը սկսի լալ․․․ ։

*** Պապ էլ Ֆարաժի հրապարակին վրայ խումբ մը իսլամ կիներ ներկայ կը գտնուին գաղթականով լեցուն երկու քամիոններու ժամանումին։ Ցան – կարծ այդ կիներէն ամէնէն տարիքոտին աչքերը կը թրջին ի տես այդ տեսարանին ։

Իսլամ կիներ, դուք ցոյց տուիք թէ ժողովուրդը աւելի կ՚արժէ յաճախ քան կարգ մը պետական մարդիկ ։

*** Պաթրունի մէջ Մանուէլ Սպասարկութեան սպայ մը կը հետաքրքրուի չըջուն պատկերահանով մը, որ կ՚երթար կուգար ։ Քովը կանչեց եւ հարցուց թէ ինչ գործ ունէր հոն ։

«Սպաս, Սանճաքցի գաղթական մըն եմ, գործ կը փնտռեմ որ հացս ճարեմ»։ Հայը ամէնէն դէշ վայրկեաններուն անգամ կը պահէ աւանդական առաքինութիւնները իր հպարտ եւ գործունեայ ազգին ։

*** Ականատես մը հետեւեալ դրուագը կը պատմէ Ճէպէլ Մուսայի հայ գաղթականներու կեանքէն ։

Քամիոններ եկած էին փոխադրելու համար Պիթիասի Հայերը։ Գոյքերը արդէն փոխադրուած էին ծովեզերք։ Կիները եւ երեխաները լեցուած էին քամիոններու մէջ ։

Անդին սակայն ութսունամեայ ծերունի մը թիթեղով ջուր կը կրէր, նոր տնկուած ծառ մը ջրելու համար։

Դժուարաւ ձգեց աշխատանքը եւ քամիոն նստաւ, համբուրելէ վերջ իր բնակարանին դուռն ու բակին մէջ տնկուած ծառը ։

Մարզպանը կը հերքէ կարգ մը լուրեր

« Ցերեկուան լուրեր լոյս տեսան տեղական թերթերու մէջ Աղեքսանտրէթի Սանճաքէն գաղթողներուն մասին։ Կարգ մը թերթերու համաձայն գաղթականներու թիւը 45.000ի հասած է, ուրիշ թերթեր ալ կը գրեն թէ Ճէպէլ Մուսայի հայ գաղթականները լքելէ առաջ Սանճաքը, հրդեհած են իրենց տուներն ու ինչքերը եւ թէ անոնք զոհ գացած են Թուրք իշխանութեանց հարստահարութեանց։

«Այս լուրերը բոլորովին անհիմն են։ Իրենց անհատական միջոցներով գաղթողներէն զատ, հայ գաղթականներուն թիւը կը հասնի մօտ 14,000ի, որոնք ամենայն կարգապահութեամբ տեղահանուեցան Անտիոքի, Հալէպի եւ Լաթաքիոյ մարզպանին պատուիրակներուն կողմէ։

« Կողոպուտի ոչ մէկ դէպք կատարուեցաւ Թուրք հանրային ուժերու կողմէ, որոնք ընդհակառակն, ապահովեցին եւ կը շարունակեն ապահովել լքուած անշարժ կալուածներու պաշտպանութիւնն ու հսկողութիւնը եւ սակայն խոստովանիլ նաեւ իրենք՝ հայ համայնքներու պետերը։

« Ֆրանսական եւ Թրքական իշխանութեանց միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ՝ Հայերու քով գտնուող Թրքական ավիզները հաւաքուեցան Անտիոքի Ֆրանսական պատուիրակութեան կողմէ եւ ֆրանսական կառավարութեան հաշուոյն գրուեցան Թուրք Կեդր. Դրամատան Աղեքսանտրէթի մասնաճիւղին մէջ։

« Ճէպէլ Մուսայի Հայերը յարգելով Գնդ. Քոլէի տուած իրենց խոստումը, չքանդեցին իրենց շէնքերը, որոնք յունիս 23ի Ֆրանքօ-Թուրք համաձայնութեամբ իրենց կը պատկանին» ։

Թուրքերը Քէսա՞պն ալ կ՚ուզեն

Լաթաքիայէն կը գրեն «Նահար»ի (25 Յուլիս).— Թուրքօ-ֆրանսական վերջին համաձայնութեամբ՝ Քէսապի հայկական շրջանը մնաց Սուրիոյ եւ որոշուեցաւ կցել զայն Լաթաքիոյ մուհաֆըզութեան։

Ֆրանսացիները ատկէ վերջ ծրագրեցին առանձին դայմագամութիւն հաստատել այդ շրջանին մէջ, անոր կցելով Պայըրի եւ Պասիտի թիւրքմէն շրջանները ։

Այդ կարգադրութիւնը քաղաքական երկու նպատակներ կը հետապնդէր։ Առաջինը՝ Թիւրքմէնները անարժէք տարր մը կը կազմեն միանալով Քէսապի բնակչութեան մեծամասնութեան, եւ երկրորդ՝ Պայըրի եւ Պասիտի նահիէ – ները Քէսապի միացնելով՝ տկարացած կ՚ըլլան Լաթաքիոյ սիւննի իսլամները։

Բայց Ֆրանքօ-Թուրք սահմանային յանձնախումբերը երբ զբաղած էին սահմանագծումի աշխատանքներով, յանկարծ, Թուրք յանձնախումբի անդամները սկսան առարկել Քէսապի սահմանին մասին եւ պահանջեցին Քէսապն ալ Թուրքիոյ կցել։

Թուրք յանձնախումբին այս պահանջը պատճառ դարձաւ որ դադրին աշխատանքները եւ յանձնախումբերու նախագահները մեկնեցան Անգարա ։

Դաշտահանդէս Կուրնէօվի մէջ

6 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Pont Casséի ծառաստանին մէջ

Հաղ. միջոց.— Կառ տիւ Նորէն առնել շոգեկառք ժամը 12.05, 13,25 13.45, 14.25, 14,43 եւ իջնել Կուրնէօվ։

ԾՈՒՆԱՏՕՏԸ

ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, փարիզեան գրջանի ընկերները անդամական ժողովի կը հրաւիրէ 5 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Պէլվիլի պիւռօ թապայի վերնայարկը։

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 6 Օգոստ. Կիրակի կէսօրէ վերջ Խըրիմեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի-լէ Մուլինօ։

Օրակարգ.— Սանճաքի հայ գաղթականներու օգնութեան խնդիր, եւ Մխիթարեան վարժարանին մէջ սեբաստացի պատանիի մը որդեգրութիւնը։

PARIS-MONDIAL

7 Օգոստ. Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7.45ին արաբական բաժնին մէջ (կարճ ալիք 25 մեթր 24 կամ 41 մեթր 21), հիճազքեար թագսիմ Յակոբ Ասլանեան կողմէ, արաբերէն կ՚երգէ Պ. Ա. Ըսթիթի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մոնփելիէի Հ. Ե. Միութիւնը իր խնդակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ճուհարիկեաններուն՝ իրենց զաւակին՝ Ջոհրապի ծննունդին առթիւ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԷՆ ՇԱՀԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԹԻՒԵՐԸ

1, 23, 33, 40 48, 51, 52, 55, 95, 109, 130, 140, 145, 163, 164, 168, 194, 204, 211, 236, 255, 259, 263, 284, 315, 339, 349, 372, 398, 401, 410, 414, 418, 448, 455, 473, 483, 489, 527, 529, 533, 536, 544, 548, 550, 551, 557, 558, 566, 628, 630, 633, 635, 636, 669, 707, 708, 710, 712, 716, 755, 769, 857, 870, 882,884, 887, 891, 893, 903, 917, 946, 957, 963, 967, 969, 973, 1001, 1009, 1041, 1066, 1068, 1069, 1082, 1085, 1088, 1218,1221 1228, 1236, 1238, 1269, 1407, 1421, 1426, 1445, 1452, 1457, 1465, 1513, 1525, 1526, 1531, 1532, 1557, 1561, 1565, 1570, 1571, 1606, 1620, 1705, 1706, 1715, 1723, 1726, 1739, 1740, 1742, 1752, 1762, 1768, 1774, 1779, 1789, 1798, 1800, 1807, 1812, 1821, 1824, 1832, 1904, 1915, 1920, 1925, 1931, 1957, 1946, 1954, 1955, 2007, 2012, 2018, 2023, 2025, 2030, 2031, 2034, 2036, 2037, 2040, 2042, 2047, 2076, 2078, 2079, 2085, 2086, 2106, 2133, 2140, 2153, 2156, 2217, 2215, 2219, 2241, 2243, 2255, 2318, 2326, 2341, 2347, 2379, 2382, 2383, 2387, 2419, 2431, 2440, 2451, 2551, 2524, 2566, 2574, 2575, 2604, 2622, 2655, 2660, 2681, 2923, 2927, 2929, 2935, 2939։

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17 Rue Damesme Paris (13)

Le Gerant : H. STEPHAN

... Ով կը խօսի չանթահարիչ պատերազմի մը մասին

Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի կը գրէ թէ Հիթլէր հրաման տուած է մինչեւ Օգոստոս 15 մթերել հունձքը ապահով վայրերու մէջ։ Տանցիկ եւս հրաման ստացած է ամբողջացնել իր պարէնի եւ նախանիւթի մթերքը, պատրաստ գտնուելու համր բախտորոշ ժամու հրամանին ։

Ընդհ. սպայակոյտը եւս հրահանգ ստացած է պատրաստել զինուորական յատակագիծ մը, օդային եւ ցամաքային գործողութեան մը համար Կտինիայի վրայ, որպէսզի չանթահարիչ յարձակումով մը գրաւուի այս ծովեզերեայ դիրքը՝ պաշտպանելու համար Տանցիկը։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՇԱՒԻԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ Ռուսիոյ մէջ դնդակահարուած է Պէլա Քուն։ Կը յիշուի, որ Պէլա Քուն, Հունգարիոյ մէջ համայնավար շարժումին ձախողութենէն վերջ, ապաստանեցաւ Ռուսիա։ Վերջերս հաղորդուեցաւ թէ ձերբակալուած է։ Ուրիշ աղբիւր մը կը հաղորդէ թէ Պէլա Քուն մահուան դատապարտուած էր 1936ին, յետոյ նետուած բանտ, ուր մեռաւ երկու օր առաջ ։

ՐԻՊՊԸՆԹՐՈՓ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, որ արձակուրդի մեկնած էր, Պերլին վերադարձաւ, մէկ քանի դեսպաններու փոփոխումին համար։ Կ՚ըսուի թէ Ռայխը պիտի փոխէ իր Փարիզի, Ուաշինկթընի եւ Վարշաւայի դեսպանները ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 6 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4111

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱՍՏԱԿ ՄԸ ԵՒ ՏՈՒՐՔ ՄԸ

Այսօր, մենք մեզի թոյլ տուինք «տկարութիւն» մը: Ու չկրցանք,– կամ, աւելի անկեղծ ըլլալու համար,– չուզեցինք մերժել հաւաքական դիմում մը: Եւ, Կիրակիի այս թիւը (փոխան օգոստոս 2ի) յատկացուցինք «տուրք»ի մը, զոր «Յառաջ»ի տասնեւհինգամեակին առթիւ ուզեցին բերել իր «Սաները», ինչպէս կ'ոբակեն իրենք զիրենք:

Ճշդում մը, սակայն: «Յառաջ»ը հրատարակուած է 2 օգոստոս 1925ին: Ուրեմն, ոչ թէ իր կեանքին, այլ իր հիմնարկութեան տասնեւհինգամեակն է: Ան լոյս տեսած է, նախ, «դաւառական» թերթի մը ծաւալով ու եռօրեայ: Չխօսինք առաջին շրջանի պայմաններու մասին:

Անհրաժեշտ ալ չէ: Սկիզբը ճիգ մըն էր: Ու նաեւ՝ յանդգնութիւն մը: Բայց, զայն տեւականացնելը, զարգացնելն ու մանաւանդ օրաթերթի վերածելը նուաճում մը եղաւ: Այս յաջողութիւնը իր ներքին ու արտաքին ազդակները ունէր: Չխօսինք նաեւ անոնց մասին: Թէեւ, անհրաժեշտ էր յիշել թէ իր գաղափարական պատկանելութիւնը այն մեծ հոսանքին որ Դաշնակցութիւնն է, իր յաջողութեան երաշխիքներէն մէկն էր արդէն:

Մեզի ընծայուած այս առիթով, կ'ուզենք, սակայն, մատնանշումը ընել դերի մը, զոր կատարած է «Յառաջ», ուրիշ շա՜տ մը դերերու կարգին: Հասկնալի է, թէ իր շուրջ կամ իր հետ եղած սերունդներու մասին էմեր խօսքը, քանի որ, այսօր, անոնց կրտսերն է ինքզինք համադրած մեր երկու էջերուն վրայ: Սերունդներ, ըսինք, որովհետեւ, իրապէս, քանի մը սերունդներու թերթը եղաւ անիկա: Ըսել չենք ուզեր թէ անոնք բոլորն ալ կամ ամբողջովին «Յառաջ»ով հասունցան կամ թրծուեցան: Տասնեւհինգ տարին, ինքնին, կը ժխտէ նման վերագրում մը: Բայց, «Յառաջ» գիտցաւ անոնցմէ առաջինը բոլորել իր շուրջը, երկրորդը յառաջ քաշել կամ ապարէզ տալ անոր, ու երրորդը սնուցանել, խմորել, թրծել ու դաստիարակել:

Այս սերունդներէն առաջինը,— այն որ դեռ կենդանի է, գործօն կամ հրապարակի վրայ, եւ որուն պատկանողները անուններ կամ հեղինակութիւններ էին արդէն,– «Յառաջ»ի մէջ էր, առաւելապէս, որ իրենց մտածումներուն ու զգացումներուն արդասիքը ընծայեցին: Ու թերթը դարձաւ մթնոլորտ մը,– տաք, բարեխուն ու հրապուրիչ: Մթնոլորտ մը, որ ելաւ Փարիզի կամ Ֆրանսայի սահմաններէն դուրս – ոչ միայն իբրեւ թերթ, այլեւ իբրեւ շունչ ու ոգի – ու տարծուեցաւ նաեւ գաղթահայ կեանքին վրայ: Իր այս նուաճումին նպաստեցին, բնականաբար, խմբագրութեան տարօրէն հոգածութիւնը՝ դէպի հայ մշակոյթը, ու բացառիկ բծախնդրութիւնը՝ դէպի մեր Մեծասքանչը:

Սերունդներէն երկրորդը այս մթնոլորտէն ներս մտաւ կամ բերուեցաւ՝ երբ դեռ ոսկոր կապած չէր: Շա՛տ անկեղծ ու շատ իրաւացի է անոնցմէ ամէնէն տաղանդաւորներէն մին, երբ կը գրէ – իր առաջնորդող յօդուածին մէջ – թէ ինք եւս «Յառաջ»ի խմբագրին «գիւտ»երէն մէկն է: Ըսել չենք ուզեր, անշուշտ, թէ յետպատերազմեան մեր գրողները բոլո՛րն ալ «Յառաջ»ի շնորհիւ հրապարակ ելան: Այդ ընդհանրացումը չըրինք նաեւ աւելի առջի սերունդի մասին: Բառն իսկ – սերունդ – իր ընդհանրական իմաստովը չէ որ կը գործածենք այստեղ: Բայց, մասնաւորապէս Ֆրանսայի, եւ ընդհանրապէս արտասահմանի մէջ, այլեւս հեղինակ դարձած կամ՝ մեծ թէ փոքր անունի մը տէր մեր երիտասարդ գրողներուն մեծ մասը անցած է «Յառաջ»ի բովէն: Անոնցմէ ոմանց համար, այս թերթը պատուանդան մըն է եղած: Ուրիշներու համար՝ խթան մը: Կան ալ որ՝ հոս, այս էջերուն մէջ հոսեցուցած են իրենց առաջին կամ նոյնիսկ ամէնէն տաք հրայրքը, կոփուած են նաեւ հո՛ս, ու, փոքրիկ կամ մեծ գահ մը ապահովելէ վերջ, «ինքնաբաւ» են դարձած:

Սերունդներէն երրորդը «Յառաջի Սաներն» են: Ինչպէս ըսինք, որակումը իրենցն է: Իսկ այդ որակումը խտացած բացատրութիւնն էայն իրողութեան, որ իրենք ամբո՛ղջովին կը պատկանին «Յառաջ»ին, կամ՝ կը սերին անկէ: Այդ որակումը կը ճշդէ նաեւ թէ՝ իրենք, իրենց քանակով ու որակով, սերունդ մը չեն ընդհանրապէս ու գրակա՛ն սերունդ մը մասնաւորապէս: Իրենց պարզ ու անսեթեւեթ արտայայտութիւնները կը պարզեն, արդէն, թէ որքան համեստ է նա՛եւ իրենց գնահատանքը՝ իրենց մասին: Սաներ, այո՛: Կամ՝ եթէ կ'ուզէք՝ «Շրջանաւարտներ», որոնք այս թերթին ջերմութենէն վարակուեցան, անոր շնորհիւ կախարդուեցան հայ մշակոյթէն, ու փարեցան անոր: Խլրտեցան: Եւ սկսան «գրել»՝ նախադասութիւններ կազմելով, յետոյ՝ թղթակցութիւններ, ու, հետզհետէ գրութիւններ ստորագրելով:

Ի՞նչ կը ներկայացնեն անոնք՝ հաւաքաբար, ու ամէն մէկը՝ առանձինն: Կրնանք ըսել թէ այդ անունները ծանօթ են մեր ընթերցողներուն: Իսկ իբրեւ hումbաf՝ անոնք մամուլին յանձնած են ու քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ «Յառաջի Սաները» անունով հատոր մը՛, զոր, մեր այս թիւին նման, անակնկալ մը ուզած են ընել «Յառաջ»ի խմբագրապետին, կամ իրենց «դաստիարակին»:

Մեծ քերթողը, պատրիարք Դուրեան, Ա. Բ. Գ.ի նոր դա՜ս մը կը ցանկար՝ Մեսրոպէն,— Հայոց առաջին Դաստիարակէն: Իսկ հայ իշխաններ փառք մը կը նկատէին՝ նոյն Դաստիարակին աճիւնները իրենց կալուածներուն մէջ ամփոփելը: 5րդ եւ 20րդ դարերու մեր պայմաններուն մէջ, գրեթէ միեւնոյն են հայ լեզուին ու հայ դաստիարակին վիճակուած դերերը: «Յառաջ»ն ու իր Խմբագրապետը նաեւ այս տեսակէտէն վաստակ մը ունին իրենց ետեւ: Այդ վաստակին համեստ՝ բայց ի խորոց սրտի երախտիքն է զոր կ'ընծայեն «Յառաջի Սաները»:

Վարձքերնիդ կատա՛ր, ուրեմն, տղա՛ք…

Վ. ԻՇԽ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԳԼ. ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն.—

Մինչեւ երէկ, անստոյգ կացութիւն մը կը տիրէր Արեւել. Միջերկրականի մէջ: Փոքր ժողովուրդները կը վախնային որ, թէեւ քաջ, կը կորսնցնեն իրենց անկախութիւնը անհաւասար կռիւի մը մէջ:

Այսօր աշխարհի այդ մասին մէջ կը տիրէ բացարձակ ու կատարեալ ապահովութիւն: Ֆրանսա եւ Անգլիա իրենց երաշխաւորութեան տակ առին Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ անկախութիւնը: Լոնտոն ոչ միայն սատանձնեց պաշտպանել Աթէնքը, այլեւ անգլեւթրքական զինուորական համաձայնութեամբ մը՝ սկսած է կերպարանափոխել Չէշմէ փոքրիկ քաղաքը ու զայն վերածել օդային ու ծովային ահաւոր խարիսխի մը, որ պիտի կրնայ խափանել ամէն փորձ՝ զինուոր համաք հանելու Անատոլուի եզերքներէն: Այսուհետեւ Թուրքիա չի կրնար ունենալ Ալպանիոյ ճակատագիրը:

Երբ վերջերս, Եգէականի մէջ տեղի կ'ունենային յունական նաւային ռազմափորձերը, անգլիական 65 մարտանաւեր գացին մասնակցիլ այդ ռազմափորձերուն: Մին, «Մալայա» յետոյ գնաց խարիսխ նետել Իզմիրի առջեւ, իսկ ուրիշ հինգ մարտանաւեր, ծովակալ Քընինկէմի հրամանատարութեան տակ, անցան Տարտանէլի նեղուցներէն ու մտան Մարմարա: Թրքական մարտանաւերը զանոնք դիմաւորեցին Նեղուցին բերանը, յետոյ բոլորը մէկ խարիսխ նետեցին Պոլսոյ ջուրերուն մէջ, Տոլմա Պաղչէի առջեւ:

Թրքական նաւատորմին կը հրամայէր ծովակալ Օքանի, որ կը գտնուէր «Եաւուզ»ի վրայ:

Պոլսոյ ամբողջ բնակչութիւնը ծովեզերք թափած էր՝ ծափահարելու համար մարտանաւերը:

Այս այցելութեան նպատակն էր տօնել անգլեւթրքական դաշնակցութիւնը:

Բրիտանական ծովային ուժի ներկայացուցիչներուն ի պատիւ Պոլսոյ մէջ պիտի տրուին ճաշկերոյթներ, պարահանդէսներ, նաւարշաւներ, ինչպէս նաեւ կատարուեցան ֆութպոլի ու քրիքէթի մրցումներ թրքական եւ անգլիական խումբերու միջեւ:

Պոլիս հասած իրիկունն իսկ, ծովակալ Քընինկէմ եւ իր սպայակոյտը օդանաւ նստան եւ մեկնեցան Էնկիւրի, ուր մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաք հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ իրենց: Յետոյ ընդունուեցան Ըսմէթ Ինէօնիւի կողմէ:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՇԻՆՔ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Ընդհանրապէս բարեկամական կամ քաղաքական դաշինքներուն կը յաջորդէ զինուորական դաշինք մը: «Էքսէլսիոր» կը գրէ թէ, ճիշդ այդպէս, Ֆրանսա ծրագրած է զինուորական դաշինք մը կնքել Թուրքիոյ հետ: Զօր. Հունցինկէր, որ դեռ նոր վերադարձաւ Թուրքիայէն, իր զեկոյցը տալէ վերջ Տալատիէի, մեկնեցաւ Լոնտոն, նախ քան մեկնիլը Մոսկուա, անգլիական կառավարութեան ներկայացնելու համար թուրքեւֆրանսական զինուորական դաշինքին նախագիծը:

Ֆրանսացի զօրավարը անմիջապէս տեսակցեցաւ բրիտանական սպայակոյտի պետին՝ լորտ Կըրթի հետ: Այս տեսակցութեան նիւթն էր ճշդել թէ ինչ ձեւով պէտք է կատարուի անգլեւֆրանքեւթրքական գործակցութիւնը Արեւելեան Միջերկրականի մէջ, որպէսզի այս հսկայ աւազանը փակուի թշնամիին առջեւ՝ երբ հարկ ըլլայ:

Յետպատերազմեան անգլեւֆրանսական դիւանագիտութեան պատմութեան մէջ ամենամեծ յաղթանակն այն է, որ կարելի եղաւ Թուրքիան միացնել Լոնտոն – Փարիզ առանցքին: Ֆրանսա եւ Անգլիա այսպէս շահեցան թանկագին ուժ մը, որու ազդեցութիւնը կը տարածուի Միջերկրականի մէկ կէսին վրայ:

Երբ Զօր. Հունցինկէր կը գտնուէր Էնկիւրիի մէջ, կը ներկայացնէր Ֆրանսայի, ինչպէս եւ Անգլիոյ ձայնը: Իր այդ առաքելութեան զեկոյցն է, որ այժմ կուտայ Անգլիոյ զինուորական վարիչներուն: Այդ զեկոյցէն զատ՝ իր հետ տարած է յատակագիծ մը, որ կը ներկայացնէ անգլեւֆրանքեւթրքական գործակցութիւնը որ ուրիշ նպատակ չունի՝ բայց եթէ օժանդակել հարաւ – արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց, ինչպէս նաեւ անգլեւֆրանսական ծովային ճամբաներու պաշտպանութեան: Յետոյ Զօր. Հունցինկէր պիտի միանայ անգլեւֆրանսական զինուորական պատուիրակութեան, մեկնելու համար Մոսկուա, ուր այս յատակագիծը պիտի ներկայացուի Ռուսերուն, ապահովելու համար անոնց գործակցութիւնն ալ: Բայց Ռուսերը ընդունին կամ ոչ, այս ծրագիրը ներկայ ուժերով բաւական է պաշտպանելու արեւել. Միջերկրականը, փակելու ճամբան դէպի հարաւ. արեւելեան Եւրոպա:

Շուտով Էնկիւրի պիտի մեկնի անգլիական զինուորական պատուիրակութիւն մը, ճշդելու համար այդ գործակցութեան մանրամասնութիւնները, որոնք կը վերաբերին ի մասնաւորի Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ:

Զինուորական գործակցութեան այս ծրագիրը կը տրամադրէ ապատանցք տալ անգլեւֆրանսական նաւատորմին՝ օգնութեան հասնելու համար Ռումանիոյ: Վասնզի, Դանուբը դարձած է գերմանական գետ մը որու վրայ Պերլին կ'աշխատի ղնել նաւատորմ մը: «Դրոհ դէպի արեւելք»ի քաղաքականութիւնը կը հետեւի այդ գծին, ահա թէ ինչո՛ւ սպառնալիքի տակ կը գտնուի Ռումանիա:

Ճիշդ ինչպէս Չէշմէն, Քոնսթանցան եւս հետզհետէ կը վերածուի օդային ու ծովային ահաւոր խարիսխի մը: Դանուբի բերանը, ռումանական եզերքներուն վրայ կը շինուին վիթխարի ամրութիւններ: Այս ամէնը կուգան ներշնչել Արեւելեան Միջերկրականի կատարեալ ապահովութիւնը:

Իտալիա եւ Գերմանիա շատ դժգոհ են անշուշտ այս կացութենէն: Իտա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐՏԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.— Այսօր ծանօթացէք երկու փոքրիկ գաղութներու հետ,— ափ մը հայութիւն, բայց ի՜նչ խոր նուիրում մըն է որ զիրենք կը կապէ Մուսա լերան արծիւներուն: Ունեւորներ չեն անոնք, համեստ աշխատաւորներ:

Կուէնվիլի գաղութն է, որ նախ հանգանակութեան կը յատկացնէ «Կուէնվիլի Տիկնանց Բարերար Միութեան» գանձը, 230 ֆրանք,— այս Միութիւնը կազմուած էր 1935 Յունուար 26ին, բայց այժմ լուծուած, իր անդամուհիները (Տիկիններ՝ Գաբրիէլեան, Խօրասանճեան, Վարդանեան, Պէշիքթաշլեան, Փանոսեան, Սուքիասեան, Էմեան, Նազարեան, Տէօվլէթեան, Ճանըշեան, Ճիհանշահեան) գանձը յատկացնելով հանգանակութեան՝ հաշուեփակ կը կատարեն: Յետոյ նոյն գաղութը, նախաձեռնութեամբ Վարդան Վարդանեանի, հանգանակութեան կը բերէ նաեւ 466 ֆրանք:

Միւս գաղութը կը կազմեն Սէն Մորիսի հայրենակիցները, Լճեցի (Տիգրանակերտի շրջանէն), որոնք իրենք իրենց մէջ կը հաւաքեն 310 ֆրանք:

Տէսինէն հեռախօսով կը հաղորդեն մեզի թէ 3013 ֆրանք հաւաքած են ու կը շարունակեն դեռ հանգանակութիւնը:

ՑԱՆԿ 15

Այրի Տիկ. Շաղիկ Ճիէրճեան	500
Ֆ. Կ. Խաչի Իթալիի մասնճ.	200
Պօղոս Գորգիկեան	100
Ե. Զարդարեան, Մարսէյլ	100
Եղիազարեան ընտանիք, իրենց հօր եւ եղբօր Ստեփան Եղիազարեանի մահուան յիշատակին	100
Տիկին Ս. Սէրայտարեան	100
Այրի Տիկին Երիցուհի Հռիփսիմէ Ճէպէճեան	50
Յ. Հայրապետեան	25
Արսէն Տէր Աւետիսեան	25
Ս. Յովհաննէսեան	25
Նազար Նազարեան, Վիէն	20
Տիկին Տէրունեան	5
Սէն Մորիսի գաղութէն՝	
Պապուշ Պօյաճեան	50
Ս. Հայրապետեան	50
Վ. Վարդանեան	50
Ս. Քէօրօղլեան	30
Ա. Կոստանեան	25
Գ. Քիլէրեան	25
Տ. Վարդանեան	25
Երանոս Ճէլօյեան, Ֆարգինցի	25
Ս. Յովհաննէսեան	20
Օր. Հայկանուշ Պետրոսեան	10
Կուէնվիլի գաղութէն՝	
Տէր եւ Տիկ. Կիւլպօլեան	100
Երուանդ Սէմէրճեան	50
Մ. Յովակիմեան, Ալֆորվիլ	20
Գ. Մովսէսեան, Վ. Վարդանեան, Շ. Մանկրճեան, Ա. Գըրըճեան, Գ. Յակոբեան, Յ. Պէշիկթաշլեան, Ս. Սուքիասեան, Յ. Մէրտինեան, Յ. Գարաօղլանեան, Ս. Նազարեան, Մ. Պէրպէրեան, Պ. Նշան, Ս. Էմեան, Մ. Ճիհանշահեան, Լ. Եարըմթըմեան, Հ. Համբարձումեան, Մ. Մէրտինեան, Լ. Քանարեան 10ական	180
Մ. Ճանըշեան, Յ. Կիրակոսեան, Է. Այվազեան, Կ. Գաբրիէլեան, Տիկին Համբարձումեան, Թ. Պալեան, Զ. Ներսէսեան, Պետրոսեան, Դ. Կէօյիշեան, Յ. Յակոբեան, Գ. Փանոսեան, Ա. Գըպըլըլեան, Գ. Առաքէլեան, Հ. Տէր Մարգարեան, Է. Համամլեան, Տիկ. Ա. Պաղտասարեան, Հ. Չիչէքեան, Ֆ. Խօրասանճեան՝ 5ական	90
Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան 7, Ս. Տէօվլէթեան եւ Գ. Ճամպազեան 4ական, Յ. Համամլեան, Ե. Աբիկեան եւ Մ. Լեւոն 3ական, Մ. Փանոսեան 2 ֆրանք	26
Գումար՝	2,256
Նախորդ գումար՝	30,415
Ընդհ. գումար՝	32,671

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ներքին նախարարութիւնը կը հաղորդէ.—

Մամուլի մէջ վերջերս գրուեցաւ թէ բոլոր օտարականները, անոնք որ արտօնուած են Ֆրանսայի մէջ բնակելու, գրօսաշրջիկի քարթ ունեցողներէն զատ՝ բոլորը պարտաւոր են Ֆրանսայի մատուցանել իրենց զինուորական ծառայութիւնը, Ֆրանսացիներու կատարած զինուորական ծառայութեան տեւողութեան հաւասար ժամանակով, համաձայն 1939 Ապրիլ 12 թուակիր հրովարտակ – օրէնքին տրամադրութեանց:

Տրուած այս մեկնութիւնը սխալ է:

Համաձայն 1939 Յուլիս 20 թուակիր հրովարտակին, նման պարտամատուցումի ենթակայ են այն օտարականները միայն, որոնք, արտօնուած ըլլալով բնակիլ Ֆրանսայի մէջ աւելի քան երկու ամիս, ուզած են որ ընդունուին իբրեւ գաղթական եւ իբրեւ ապաստանեալ.

Գերմանիոյ զին. շարժումները

«Ժուռնալ»ի Պերլինի թղթակցին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Հիթլէր նոր անակնկալ մը կը պատրաստէ Օգոստոս ամսուան համար: Հունձքը մթերելու համար տրուած կարճ պայմանաժամը որոշ մտահոգութիւն մը կը մատնէ: Իշխանութիւնները կ'ըսեն թէ… վախ կայ որ օդը փոխուի, ուստի պէտք է օր առաջ մթերել հունձքը: Բայց Պերլինի բնակչութիւնը յայտնի մտավախութիւն մը ցոյց կուտայ, որովհետեւ ոչ միայն կը կանչուին պահեստիները, այլեւ զինուորական իշխանութիւնը կը շարունակէ գրաւել կարգ մը արտադրութիւններ, մասնաւորաբար շուկայ հանուած էսանսը: Իրեն ուղղուած հարցումի մը պատասխանելով, փրոփականտի նախարարը պատասխանեց թէ այդ ամէնը կապ ունին ռազմափորձերուն հետ եւ չեն կրնար շարունակուիլ աւելի:

Ո՞վ գիտէ, կրնայ ըլլալ որ ռազմափորձի համար կատարուի այս զօրաշարժը, կամ… կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնելու համար աշխարհը՝ Տանցիկի վայրկեանական գրաւումով:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ ահաւոր պայթում մը տեղի ունեցաւ, արկածով, օդային կազի խողովակի մը վրայ բացուած ճեղքի մը հետեւանքով: Պայթումը այնքան ուժեղ էր, որ երկու քիլոմեթրի վրայ երկիրը սարսեցաւ, գետինը հսկայ փոս մը բացուեցաւ եւ շէնքերը օդը ելան: Պայթումէն վերջ բոցերը ստացան 20 մեթր բարձրութիւն եւ ամբողջ թաղը ծածկուեցաւ ծուխին տակ: Աւելի քան 100 վիրաւորներ կան: Հրշէջ գունդը կ'աշխատի մարել հրդեհը:

ԹՈՒՂԹ ԸՆԾԱՅՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այսօր «Յառաջ»ը յանձնուած է իր Սաներուն: Անոնք ուզեցին որ իրենց շնորհուի խմբագրութիւնը գէթ մէկ օր, եւ ա՛յն օրը՝ երբ կը լրանայ «Յառաջ»ի հիմնադրութեան տասնեհինգերորդ տարեդարձը: Այդ առթիւ, անոնք կազմած են նաեւ հատոր մը, ժողովածու գրական էջերու, ՅԱՌԱՋԻ ՍԱՆԵՐԸ խորագրով, իբրեւ ծաղկեփունջ՝ նուիրելու համար իրենց սիրելի խմբագրապետին, իբրեւ յիշատակ՝ երախտագիտութիւն յայտնելու համար իրենց ուսուցիչին: Կուտանք այդ հատորին յառաջաբանը.—

«Յառաջի Սաները» ահաւասիկ զիս ընտրեր են, գրական բացատրութեամբ, «առաջնորդ ընծայման», ժողովրդական բացատրութեամբ՝ «կնքահայր»: Գրական կամ ժողովրդական այդ երկու բացատրութեանց մէջէն հանեցէք քաղաքավարութիւնը, մեր սաներուն որոշումը կը ստանայ միայն մէկ իմաստ.

— «Յառաջի Սաներէն» մէկն ալ դուն, առա՛ջ անցիր եւ մեզ ներկայացուր ժողովուրդին:

Կրնա՞մ ուրանալ, ճի՛շդ է մեծ չափով: Արդարեւ, այն՝ որ Յառաջի խմբագրապետն է այսօր, բայց Ճակատամարտի խմբագրապետն էր ասկէ 16 տարի առաջ՝ երբ լոյս կ'ընծայէր իմ առաջին գրութիւնս, ուրախ իր «գիւտ»ով՝ մեր գրական կուռքերուն կը ներկայացնէր զիս, իբրեւ իր միակ պարծանքը: Այնուհետեւ կարճատեւ բնակութիւն մը Նոր Շարժումին մէջ (Գուրգէն Մխիթարեան), եւ ապա Նաւասարդին մէջ (Յ. Ճ. Սիրունի), ու եկայ ի վերջոյ տուն–տեղ եղայ Յառաջի մէջ:

Բայց ճիշդ է, նոյնպէս, որ ես զօտի կապած եմ (նշա՜ն առնութեան եւ երիտասարդութեան) ուրիշ սերունդի մը հետ, որ Յարդգող կոչուեցաւ կամ Մենք: Ճիշդ է, դարձեալ, որ անոնց մէջ ես ներկայացայ իբրեւ «առաջնորդ ընծայման», այնքան որ շատեր — ընծայացունե՛ր— կարծեցին թէ կը սիրեմ իրենց հետ եւ շնորհի՛ւ միայն իրենց զարդարուիլ փայլիլ այն ջնարակով զոր կը քսէի իրենց տաղանդին: Սխա՛լ «զի ոչ եթէ որ զանձըն իւր ընծայեցուցանէ՝ նա է ընտրեալ, այլ զոր Տէրն ընծայեցուցանէ»: Եւ այս ճշմարտութիւնը անպայմա՜ն գիտեն հիմա անոնք որ յիմարացան ջնարակով եւ անոնք որ ի զո՛ւր փեսայ կը փնտռեն՝ «հալւու հագուեցնողը» լքած ըլլալով զիրենք, այլեւս նուիրուած՝ միայն իր սեփական աշխատանքին:

Ուրեմն, իբրեւ բեկոր Յարդգողի կամ Մենքի՝ կը բաժնուիմ «Յառաջի Սաներէն» տարիքով: Այսքանը յայտնի՝ այլեւս դժուար չէ նշմարել չարաճճիութիւն մը այն խնդրանքին մէջ, որ կ'ուղղուի ինծի՝ ընծայութեան Թուղթ մը գրելու համար իրենց,— չարաճճինե՛ր, մօրուքիս կ'ապաւինին: Զէ՞ որ, ինչպէս ընթացիկ կեանքի մէջ կը յարգուի խօսքը որ մարգրիտի պէս է՝ երբ կը հանգչի ալեխառն մօրուքի մը վրայ, այնպէս ալ մտաւորական ասպարէզին մէջ կը փնտռուի գնահատութիւնը որ բախտաւորող թարշիշի պէս է՝ երբ կը յայտարարուի հին ու մեծ արժէքներու ծանօթութեան մէջ ապրած մէկու մը բերնով:

×

Ընծայականը վկայութիւն մըն է գնահատութեամբ գրուած:

Յառաջի աւանդութիւններուն մէջ, սակայն, միշտ պակսած է գնահատութիւնը՝ այնքան որ այդ պակասը հոմանիշ դարձած է քննադատութեան: Արդարեւ ո՛րքան կրնաք՝ պակսեցուցէք աղջիկ բառերը, որոնք կը գործածուին զարդարանքի համար՝ իրենց պչրուն ու ցանկալից արտայայտութեամբ, եւ ո՛րքան կրնաք՝ աւելցուցէք արու բառերը, որոնք կը գործածուին վերանորոգութեան համար՝ իրենց բիրտ եւ ուժեղ արտայայտութեամբ,— կ'ունենաք Յառաջի լեզուն, որ անկեղծութիւն է, որ յեղափոխական ներշնչում է, որ ձայն է փոթորիկի: Երբ Յառաջ քիչ մը եւս պրկէր է իր այս քերականական փիլիսոփայութիւնը, ըսեր են՝ կը հայհոյէ՛,—անոնք՝ Աղջիկ Մինասները, որ սովոր են խորան զարդարել, ջահեր վառել եւ օրհնութեան ձայն լսել միայն:

Եւ յետոյ, այն որ նշանակուած է առաջնորդ ընծայման՝ կը խորհի թէ փոխանակ ներկայացնելու «Յառաջի Սաները», իրենց գրական նկարագրի հագուստին մէջ, լաւ է ցոյց տալ այն կապը որ «Յառաջի Սաները» կը միացնէ Յառաջի: Ասիկա փորձ մը չէ խուսափելու գրական քննադատութենէն,— ակիզբէն ի վեր ուզեր եմ հեռու մնալ անկէ, որովհետեւ գրական քննադատութիւնը ի լինելութեան է դեռ մեր մէջ, եւ ինչ որ կը փորձուի՝ կը մնայ մակաբոյծ մը մեր հրապարակագրութեան ծառին վրայ, եթէ ոչ débile երախայ մը՝ մեր վարժարաններուն մէջ, վարժապետներու գթութեան յանձնուած:

×

Եւ ահա նիւթս բաւիղ կը չինէ:

Ճշդել օրաթերթերուն ազդեցութիւնը գրական սերունդներուն վրայ, — ո՛րքան փափաքելի է կամ ոչ, նըման ազդեցութիւն մը: Օրինակներ եւրոպական գրականութեանց պատմութենէն, մեր մէջ՝ Հայրենիքի սերունդէն: Բայց, այդ պարագային, այս գրքէն դուրս կը մնան մեր «Սաները»:

Աճապարենք եւ ճշդենք, ուրեմն, Յառաջի ազդեցութիւնը:

Անմիջապէս հարկ է աւելցնել, սակայն, թէ Յառաջ, վերջին տասնըհինգ տարիներու ընթացքին (1925—1939), իր ազդեցութիւնը կը նետէ երկու սերունդի վրայ,— առաջինը՝ իմ սերունդս, որուն մաս կը կազմեն անոնք որ կը կրեն նաեւ Ճակատամարտի, եւ յետոյ Յառաջի հմայքը, կամ միայն այս վերջինին: Երկրորդ՝ անոնք որ կը մտնեն այս հատորին մէջ եւ կը մնան այս հատորէն դուրս,— միջին հաշիւով՝ տասը տարի մեզմէ պզտիկները, բոլորովին հարկատու Յառաջի:

Կը յիշեմ, Երեւանի թերթերը տուին, նոյն շրջանին մէջ (երկու երեք տարիով աւելի, 1922—1939), երեք հունձք: Վերջին հունձքը, դատելով անոնց հրատարակուած խմբանկարներէն, լեզուէն եւ կենսագրական տըրուած թերի ծանօթութիւններէն, որոշ չափով կը համապատասխանէ Յառաջի հունձքին,— Երեւանի երրորդ սաները կապ չունին մեր անցեալին հետ, լեզուն սորված չեն հին արմատի վըրայ, իրենց ներշնչումը intrinsèque ուժ չունի:

«Յառաջի Սաները», խօսելով ամբողջ սերունդին մասին, քիչ մը աւելի բախտաւոր՝ անոնք տարտամ ու մշուշային յիշատակներով կապուած են հայրենիքին, լեզուն սորված են ազգային վարժարանի մը առաջին դասարաններուն վրայ եւ Յառաջի էջերուն մէջ, իրենց ներշնչումը intrinsèque ուժ ունի՝ որովհետեւ կապանքէ ազատ, այլեւ հարկատու extrinsèque տպաւորութիւններու՝ որովհետեւ տարագիր:

Ինչ որ կը յատկանշէ «Յառաջի Սաները» ամէնէն աւելի, լեզուական հայրենասիրութիւնն է,— տարագրութեան բերքն է այս, կորսուելու մտավախութիւնն ունեցող զանգուածներու ինքնապաշտպանութեան բերդը:

Ես անոնցմէ չեմ, որոնք կը կարծեն թէ լեզուական հայրենասիրութիւն կոչուած mytheը կրնայ փրկել մեզ՝ առանց տարբեր պայմաններու օժանդակութեան: Բայց կ'ընդունիմ որ ազգային միութեան ամէնէն ուժեղ ջիղն է լեզուն, այսօր յանձնուած մեր մամուլին խնամքին՝ երբ այնքան դժուար է ազգային վարժարաններ բանալ: Ափսո՜ս, արտասահմանի մեր խմբագիրները այնքան տգէտ են, ո՛րքան Երեւանի խմբագիրները, լեզուի տեսակէտով: Քիչ են այն թերթերը, որոնք ծաղիկի պէս լեզու մը ունին եւ զայն կը մշակեն, կը խնամեն, կը գեղեցկացնեն: Յառաջ մէկն է ծաղիկի պէս լեզու ունեցողներէն, ու թերեւս ամէնէն մոլեռանդ մշակը անոնց: Ան աշխատած է իր մոլեռանդութենէն բան մը տալ նաեւ իր Սաներուն:

Երկրորդ աշխատանքը, զոր կը կատարէ Յառաջ, կը կայանայ այն Պառէսեան ճիգին մէջ, որով կը փորձէ վերակենդանացնել հին աւանդութիւնները, արթնցնել հայրենի յիշատակները, թրթռացնել երկրի ձայնը, արծարծել հայկական կլիմայահողեբանութիւնը, մշակել Հայաստանի եսը այս déraciné ժողովուրդին մէջ: Գիտեմ թէ ոմանք, հոգեբանութեան տարրական գիտելիքներուն անծանօթ, ստեղծագործ ու ինքնատիպ երեւակայութեան պակաս կը տեսնեն անցեալը վերականգնելու փորձին մէջ, զոր կ'անուանեն passéisme, այնքա՜ն հեզնութեամբ: Եթէ գիտնայի՜ն թէ ինքնատպութիւնը ներքնիկ է, ցեղային տարրերու հետ մտերմութեան ծաղիկ մը: Եթէ գիտնային թէ ստեղծագործութիւնը կենսահոգեբանական տուրք մըն է, որ այնքան հրաշալի է որքան բխումը կուգայ ոչ միայն անհատէն, այլ եւ իր հաւաքականութեան ընդերքէն, մինչեւ իր մեռելներէն: Եթէ գիտնային թէ ստեղծագործութիւն չէ, ինքնատպութիւն՝ բնա՛ւ երբեք, գործածել լուսանկարչական գործիք՝ առանց հետաքրքրուելու թէ ի՛նչ կը նկարէ, կամ ստեղծուա՞ծ է մթնոլորտը, որպէսզի հոգեկան լոյս ցաթէ եւ ընկալուչ պաստառը ընդունակ ըլլայ տպաւորուելու: Ա՛խ, եթէ գիտնային affinitéի տեսութիւնը:

Յառաջ հաւատարիմ կը մնայ մեծ հաւաքականութեան կամ ցեղային ժառանգներու պաշտպանութեան, եւ իր այդ վարդապետութենէն բան մըն ալ տուած է իր Սաներուն:

Ի՛նչ փոյթ թէ արուեստի պահանջներ կատարելապէս զարգացած չըլլան անոնց մէջ,— տրուածը բաւական է իրենց՝ շարունակելու համար ինքնամշակումը: Այլեւս մնացեալին հոգը կ'իյնայ intrinsèque շնորհներու ազատ եւ յորդառատ բխումին:

Յառաջ իր Սաներուն հաղորդած է նաեւ իր նկարագիրը, եթէ կ'ուզէք՝ իր վարդապետութիւնը,— իտէալը: Նախ ջերմութիւն կը դնէ հոգիներու մէջ, պաշտպանելու համար դասական նկարագիրներու ցրտութեան դէմ: Յետոյ պայծառութիւն՝ պաշտպանելու համար ռոմանթիք նըկարագիրներու մշուշին դէմ: Եւ ամէնէն վերջ՝ կը կանգնէ գեղեցկութեան արձանը, իրապաշտ դէմքով տաշուած եւ հայրենանուէր արտայայտութեամբ կենդանի: Այդ արձանը եթէ լեզու առնէր, պիտի ըսէր.— Հայկական ամէն ուժ ընծայ մեր հայրենիքին, եւ վերականգնեալ Հայրենիքը՝ յառաջադէմ մարդկութեան:

Յառաջի Սաները, խմբագրապետին բացատրութեամբ՝ «շրջանաւարտները» այս trempeը ստացած, Յառաջի տասնեւհինգամեակին առթիւ՝ կուգան ներկայ հատորն ընծայել իրենց սիրելի խմբագրապետին եւ ըսել.— Զքոյդ ի քոյոց քեզ մատուցանեմք:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿԸ

Այսօր կը լրանայ «Յառաջ»ի տասնեւհինգամեակը: Իբրեւ իր սաներէն մէկը, անհրաժեշտ կը նկատեմ քանի մը տող գրել այս առթիւ: 1925ի գարնան, Հալէպէն Պէյրութ կուգայի՝ անկէ ալ Ֆրանսա անցնելու նպատակով: Անցագրային կարգ մը դժուարութիւններու պատճառով, հարկադրուեցայ մինչեւ 1926ի ամառը Պէյրութ մնալ: Որեւէ գործ չունէի: Պարապ կը թափառէի: Այդ օրերուն էր որ սկսայ ընթերցարաններ յաճախել: Մեր թաղին մօտիկ Մերձաւոր Արեւելքի որբերու ընթերցարանը դարձած էր իմ ամենօրեայ այցելութեանս ժամադրավայրը: Գրքերու եւ թերթերու զանազան եւ ճոխ մթերք մը կար հոն: Ամէն ընթերցող իր ճաշակին եւ բաղձանքին համեմատ գիրք կամ թերթ կը գտնէր: Առաջին անգամ «Յառաջ»ը ձեռքիս տակ ինկաւ այս ընթերցարանին մէջ: Յետոյ «Արեւ», «Սուրիական Մամուլ», «Նոր Փիւնիկ», «Պայքար» եւ ուրիշ թերթեր, որոնց անունները դժբախտաբար մոռցեր եմ: Բազմաթիւ լրագիրներու մէջ ամէնէն խնամուածը, բազմակողմանի յօդուածներով լի, ներկայանալի թերթը «Յառաջ»ն էր ինծի համար: Անկէ կրած խոր տպաւորութիւններս անջնջելի յիշատակի մը պէս կը մնան մէջս: Այդ օրէն սկսեալ «Յառաջ»ը իմ ամենաշատ սիրած լրագիրս եղաւ, եւ, ինչո՛ւ չէ, նաեւ խթանն ու մղիչ ուժը, որուն ազդեցութեան գլանին տակ յղկուեցան ու կոփուեցան յետպատերազմեան սերունդի որոշ մէկ հատուածը: Կը հարցնեմ ինքս ինծի թէ ի՞նչ աներեւոյթ ուժ ունի «Յառաջ»ը, որ քաշողական ուժով մը բոլոր երիտասարդ ու հաւատաւոր տարրերը իրեն կը միացնէ, կը զօդէ: «Յառաջ»ի շնորհիւ կապուեցանք հայ գրականութեան եւ արուեստին, ծանօթանալով ու գաղափար կազմելով մտքի վաստակաւոր մշակներուն՝ հին թէ նոր գրական սերունդի ներկայացուցիչներու մասին:

«Յառաջ»ի կատարած ազգօգուտ եւ կենսական գործը լրագրական փշոտ ասպարէզին մէջ այնքան ակներեւ ու պերճախօս է ինքնին, որ որեւէ բացատրութեան չի կարօտիր: Շատ մը թերթեր իրենց քառասունքին չհասած, յուսաբեկ ու վհատ, կէս ճամբայէն նահանջի դիծը փնտռեցին...: Ուրիշներ, հազիւ թէ ծնած, իրենց խանձարուրին հետ միասին աներեւութացան աստղի մը նման: Իսկ «Յառաջ»ը ամրապինդ ու աննասան շարունակեց իր ճամբան՝ տասնեւհինգ տարիներէ ի վեր: Այս օր Ֆրանսահայ երիտասարդութեան մեծագոյն տոկոսը իր ուսումն ու ինքնազարգացումը, հայ գրականութեան եւ արուեստի, հայ յեղափոխական յիսնամեայ փոթորկալից պատմութեան անցքերու ծանօթանալը՝ «Յառաջ»ին է պարտական: Քանի քանիներ կարելի է համրել, որոնք «Յառաջ»ի հնոցին մէջ թրծուեցան ու յղկուեցան, ինչպէս անտաշ քարը քարակոփի ձեռքերուն մէջ: Ոմանք արդէն սկսած են փորձել, երբեմն ազօտ ու տարտամ շողերով, երբեմն առոյգ ու ինքնավստահ, պայծառ ցոլքերով: «Յառաջ»ը այն անողոք վարժապետը եղաւ, որ իր սիրած աշակերտները երբեմն նոյնիսկ յանդիմանեց եւ թերութիւնները զարկաւ անոնց ճակատին: «Յառաջ»ի անկիւնաքարերը ամուր ու անխորտակելի են, անոնք զետեղուած են կարող գրագէտներու եւ արուեստի քուրմերու ուսերուն վրայ, որոնք հայ մեծաքանչին կը մօտենան խորին երկիւղածութեամբ ու կատարեալ հաւատքով:

Ահա թէ ուր է «Յառաջ»ի բարոյական մեծութիւնը, գերակշիռ ուժը, քաշողական զօրութիւնը: Անոնց բարոյական եւ հոգեկան շունչին տակ մեծցած ու զարգացած երիտասարդութեան ստուարագոյն մասը, այսօր գրիչ կը շարժէ, կ'որոճայ, կը տքնի, վաղուան գրականութեան կալուածին վրայ ինք եւս նպաստ մը բերելու միտումով: Մեր նիւթէն դուրս է խօսիլ անոր բազմակողմանի առաւելութիւններու մասին: Միայն, սա չափ կարող ենք ըսել որ, «Յառաջ» իր գրական, քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական բաժիններով, մեզի համար անփոխարինելի եւ անմրցելի օրաթերթն է Եւրոպայի մէջ:

Եթէ անիկա գոյութիւն չունենար, ամենայն իրաւամբ կարող էինք ըսել, որ այսօրուան սաներն ու խլրտացող, կազմակերպուող երիտասարդութիւնը ապասերած ու ձուլումի ճանապարհը վաղուց բռնած էր: «Յառաջ»ն էր, դարձեալ, որ այս երիտասարդութեան բերնին մէջ լեզու, հոգիին մէջ շունչ ու հեւք, երակներուն մէջ ազատութեան սարսուռը ներարկեց: Ազգային շարժման գիտակցութիւնն տուաւ:

Բոլոր անոնք, որ սրտօրէն եւ հոգեպէս կապուած են «Յառաջ»ին, իրենք զիրենք հպարտ ու գոհ կը զգան, որ թերթը իրենց պահանջներուն ու բուռն բաղձանքներուն բաւարարութիւն տուած է: Անիկա տասնըհինգ տարեկան պատանի մըն է այսօր: Զուարթութեան, կեանքի հասունութեան շեմքին կանգնած, յառաջ նետուելու իր ոստումին մէջ կը հեւայ:

Բոցավառ ու արեւահեր այս նոր վահագնը կը քալէ կայտառ ու ժիր քայլերով, զօտեպնդուած՝ գիտութեան ու լոյսի զէնքերով ու ճաճանչներով: Հայկական մութ հորիզոնին վրայ ձգուած լոյսի ու յոյսի ամէնէն յորդահոս աղբիւրներէն է անիկա, որ իր ամենօրեայ փորձարկումներով մեր հոգիներուն ու տեսողութեան ուղին կը լուսազարդէ, մեր վիշտերն ու դառնութիւնները կ'ամոքէ՝ իր հայրենի անոյշ բալասաններով: Այն անսպառ ու վճիտ աղբիւր է, որ իր արագավազ թաւալումով կ'երթայ ոռոգելու հայրենակարօտ բազմութիւնները, որոնք ահաւոր երաշտի մը երկունքովը բռնուած, մօտալուտ ու ակներեւ մահուան վերահասին կը սպասեն ակամայ...: Կ'երթայ խրախուսելու, սրտապնդելու հոգիներն անյոյս, սիրտերը բեկուած, մռայլ ու դաժան, լոյսի ու գիրի կարօտ, խօսքի ու շունչի սպասող հայրենասէրներուն... Կ'երթայ ամոքելու կսկիծն ու ցաւը, լալահառաչ ու գորովագութ հայ շինականին, հայ մայրերուն, որոց դժբախտութիւն մը քարշ կուտան պալքաններէն մինչեւ Սուրիա, Սանճագ, մինչեւ Եգիպտոս ու... երկիրն Հայաստան...

Այս բոլորին «Յառաջ»ը վազեց հետ ի հետ: Արեւի ճառագայթներուն պէս անիկա թափանցեց ամէնէն մութ անկիւնները, իր օրհնութեան լոյսը ցօղելու, ջերմացնելու հոգիները անմխիթար: Ահա թէ ուր է անոր ժողովրդականութեան թաքուն գաղտնիքը: Եւ ահա թէ ինչո՛ւ անիկա բազմաթիւ ընթերցողներ ունի, եւ հըպարտ է իր նոր հունձքերով, սաներով եւ այն երիտասարդութեամբ, որ հոգւով ու մարմնով շաղուած, միս ու ոսկոր դարձած է իրեն հետ: Ողջոյն քեզի, ուրեմն, սիրելի «Յառաջ», ողջոյն տասնեւհինգ տարուան քրտնաջան, յոգնավաստակ աշխատանքիդ, դաժան երկունքիդ, ձայնիդ, լեզուիդ, խօսքիդ ու հեւքիդ, գիրիդ ու ջանքիդ, որոնցմով լուսաւոր փարոսի մը պէս մեր հոգիին ու միտքին ճամբաները լուսաւորեցիր, լոյս ու գիտութիւն ջամբելով մեր խոպան միտքերուն: Ողջոյն քու արեւավառ ու բոցաշունչ խոյանքիդ, թըռիչքիդ ու վազքիդ:

Դուն կաս ու պիտի մնաս փոթորիկներէն աննուաճ ու աննասան, անընկճելի, միշտ խրոխտ ու ամրապինդ, ինքնավստահ ու անխորտակելի մինչեւ այն օրը, երբ միացեալ անկախ Հայաստանի մէջ քասանամեակդ ողջունելու բախտն ունենանք:

ԼԵՒՈՆ ԳԷՂՈՒՆԻ

«Յառաջ»ի խմբագրին

Ձեր արեւոտ ու հրեղէն շունչին անընկճելի ներշնչումն էր միայն, որ «Յառաջ»ը իր տասնեւհինգ տարիներու պատուանդանին բարձրացաւ անկայթաք...:

Մաղթանքս է որ ան երկար ոսկեջան մը եւս բոլորէ, լուսաւոր ծիր մը թողլով յաջորդող սերունդներուն:

Այս տասնեւհինգամեակին առթիւ, «Յառաջ»ի ընթերցողները, մանուկէն մինչեւ ալեզարդ ծերունին, որպէս հնձւորներ ձեր ոսկի ցանքին, արդար գոհունակութեան եւ երախտագիտութեան ծաղկեփունջ կը դնեն ձեր գրասեղանին վրայ, որպէս ամէնէն անթառամը եւ ամէնէն բուրումնաւէտը բոլոր գարնանային ծաղիկներուն:

ՆԱԶԵՆԻ ՏԷՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (130)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Փոքր ժամանակից յետ հասան ուրիշ զօրախմբեր, որոնք Բոնաւորի ապարանքը ամէն կողմից պատեցին:

Դաւադիր պահակները մի ակնարկում փախել, չքացել էին: Ընդհարման տեղում մնացել էին միայն մի քանի դիակներ, որոնց արքայական զօրքը տրորեց իւր ոտքերի տակ:

Ինչ վերաբերում է Բոնաւորին, նա անյայտացել էր հէնց դալարափողի ձայնը առնելուն պէս:

Արքայեղբայրն ու Մարզպետունին ազատուելով վերահաս վտանգից, փութացին իսկոյն կանանոցը՝ թագուհուն ու պալատական տիկնանց հանգստացնելու, որովհետեւ դաւադրութեան երեւան գալը գուժել էր նրանց փողերի ձայնը:

— Հեռանանք այստեղից, հեռանանք շուտով, ասաց թագուհին.— ես չեմ կամենում ապագայ չարիքների պատճառով անիծել այն քաղաքը, որին աւանդ եմ տուած իմ սիրելին...:

— Կը հեռանանք հէնց այսօր, պատասխանեց Աբասը: միայն թէ ժամանակ տուր ինձ ձերբակալել դաւաճանին, որովհետեւ օձը միշտ պիտի խայթէ, քանի մականը չէ ջախջախել նրա գլուխը:

— Թո՛ղ դրան, սիրելի Աբաս, Աստուած ինքը կը պատժէ չարին, եթէ արժանի է նա պատիժի... Աշոտը դաւաճանեց իւր հիւրերին, բայց հիւրերը թող ապերախտ չլինեն դէպի հիւրընկալը:

— Ասացէ՛ք՝ դէպի դաւաճանը, բացականչեց Մարզպետունին:

— Անուանեցէք ինչպէս կամենում էք, բայց թողէք նրան եւ հեռացէք, կրկնեց թագուհին:

Նոյնը թախանձեցին Գուրգէնդուխտ Տիկինը, Գոհար ու Շահանդուխտ իշխանուհիները եւ միւս պալատական տիկնայք:

Դրանիկները, ընդհակառակն, պահանջում էին կալանաւորել Բոնաւորին:

Բայց Աբասն ապագայ խռովութիւններից խոյս տալու համար զիջաւ թագուհու առաջարկութեան:

Նոյն աւուր երեկոյան արքայեղբայրը իւր դրանիկներով, թագուհին իւր տիկնանցով եւ Մարզպետունի իշխանը պետական զօրքերով ելան դաւաճանների քաղաքից եւ ուղղուեցան դէպի Երազգաւորս:

Գարդմանայ Տէր Դաւիթ Սեպուհն ուղեկցեց իւր թագուհի քրոջը մինչեւ Արքունիքը:

Աշոտ Բոնաւորի այն զօրախմբերը, որոնք նրա հրամանով դիմել էին Երազգաւորս՝ քաղաքն ու Արքունիքը գրաւելու՝ լուր առնելով Բոնաւորից թէ՝ իւր մտադրութիւնը չէ յաջողած եւ թէ Աբասն ու Մարզպետունին իրանց զօրքերով վերադառնում են Երազգաւորս, ձգեցին իսկոյն քաղաքը եւ խոյս տուին դէպի Շիրակաշատ, որպէսզի շրջան անելով՝ վերադառնան Բագարան, առանց արքայական զօրաց հետ հանդիպում ունենալու:

Բայց որքան մեծ եղաւ Բագարանից վերադարձողների զարմանքը, երբ նրանք Հոռոմոսի վանքի մօտ հանդիպեցին արաբական հեծելազօրաց մի գնդի, որ նոյնպէս վերադառնում էր Երազգաւորսից:

Հեծելազօրը հեռուից նկատելով Հայոց բանակը, աշխատեց խոյս տալ նրանից, բայց Մարզպետունու հրամանով վրայ հասան նրա յառաջապահ գնդերը եւ շրջան կազմելով՝ փակեցին իրանց մէջ Արաբացիներին:

Վերջիններս տեսնելով իրանց սակաւութիւնը եւ հակառակորդի առաւելութիւնը, ընդհարուելու փորձ անգամ չարին:

Աբասի հարցին թէ ո՛վքեր են իրանք եւ ի՛նչ ունէին իր սահմաններում, զօրքի պետը պատասխանեց.

— Նըսր Ամիրայի հրամանով մենք գնացել էինք Երազգաւորս՝ Բագարանի թագաւորի զօրաց օգնութեան. բայց որովհետեւ նրանք ձեր գալուստը լսելով փախան, ուստի մենք եւս ահա՛ վերադառնում ենք Դուին:

Աբասը սաստիկ զայրացաւ եւ քիչ էր մնում որ հրաման արձակէր՝ սրէ քաշել ամէնքին: Բայց Մարզպետունին հանգստացրեց նրան ասելով.

— Աստուած յաջողում է մեզ, Տէ՛ր. Ոստիկանի հետ դրած դաշինքը մենք չենք կարող ոտնակոխ անել՝ առանց Ամիրապետի ցասումը գրգռելու: Բայց ահա՛ Նըսրը ինքն է առաջինը դրժում իւր երդման: Այժմ ուրեմն մենք ազատ ենք Դւինոյ վրայ յարձակուելու եւ Ամիրապետն ինքը կ'արդարացնէ այս վրէժխնդրութիւնը:

Աբասը բանաւոր գտաւ իշխանի առարկութիւնը եւ հրամայեց խլել բոլոր Հագարացիներից զէնքերն ու ձիերը եւ իրանց հետիոտն արձակել Դուին:

— Գնա՛ եւ ասա՛ Ոստիկանին թէ՝ շուտով մենք կը գանք իւր հաշիւը քննելու..., ասաց նա արաբացի գըլխաւորին եւ հեռացաւ:

Հայոց զօրքերը զինաթափ արին Հագարացիներին, խլեցին արաբական նժոյգները եւ արձակեցին նրանց:

Հասնելով Երազգաւորս՝ Մարզպետունու առաջին գործն եղաւ սուրհանդակ ուղարկել Վասպուրական եւ յիշեցնել Գագիկ թագաւորին հանգուցեալ Արքայի հետ դրած բարեկամութեան դաշինքը եւ խնդրել նըրան՝ վերցնել կաթողիկոսին եւ գալ Երազգաւորս՝ Աբասին թագաւոր պըսակելու:

Գագիկը պատճառ բերելով իւր ծերութիւնը՝ խնդրեց Աբասին իջնել Վասպուրական եւ Արծրունեաց հին Ոստանում թագաւոր պսակուել:

— «Քանի որ արտաքին ու ներքին թշնամիները այդքան մօտ են ձեզ, ասում էր նա իւր նամակում,— նրանք կարող են մեզ խանգարել նոյնիսկ թագադրութեան ժամին: Ուստի ես բարւոք եմ համարում այդ սրբազան հանդէսը կատարել Վանում, ուր ես կը հրաւիրեմ բոլոր իշխաններին— եւ ուր Հայոց թագաւորը կարող է վայելել ապահով հանդիստ, որչափ ժամանակ ինքը կամենայ»:

Աբասն ու Մարզպետունին շահաւոր գտան այս առաջարկութիւնը եւ իսկոյն էլ իրանց համաձայնութիւնը յայտնեցին Գագիկին:

Այն ժամանակ վերջինս սուրհանդակ ղրկեց Հայաստանի նահանգներն ու գաւառները եւ հրաւիրեց Հայոց բոլոր իշխաններին ու նախարարներին փութալ իւր Ոստանը՝ Վան, եւ թագաւոր պսակել Աբասին Բագրատունեաց գահի վրայ:

(Շար.)

Երկու խօսք

Տասնեւհինգամեա՞կ ...
Ի՛նչ շուտ ալ կ՚անցնին տարիները՝ անզգալաբար :

Դեռ երէկ էր, կը կարծես, երբ մանկութիւնդ — տասնամեակդ — տօնեցինք Փարիզի շողշողուն ու հայե – լազարդ սրահներէն մէկուն մէջ . — 1935 Օգոստոս :

Այնտեղ հաւաքուած էին Լոյս Քաղաքի մեր գաղութէն քանի մը հա – րիւրնոց ընտրեալներ :

Շատեր ճառեր խօսեցան : Մանկութիւնդ փառաբանեցին եւ, մաղթեցին որ պատանեկութիւնդ — տասնըհինգամեակդ — եւ կամ երիտասարդու – թիւնդ — քսանամեակդ տօնենք հայրենիքի մէջ :

Աւա՜ղ, սակայն : Ահա պատանեկութեանդ շէմքին վրայ կը գտնուիս եւ դարձեալ օտար ափերու վրայ կ՚ողջունենք քեզ :

Բայց, «Յառաջ»դ մեր հրամանատար, մենք յուսահատողներէն չենք : Հաւատքը զօրաւոր է մեր մէջ, եւ կը հաւատանք թէ երիտասարդութիւնդ կամ քսանամեակդ պիտի ողջունենք հոն՝ մեր հայրենիքին մէջ :

Ու մենք, հաւատաւորները համբերատար բանակդ, պատրաստ ենք մինչեւ անգամ մեր արեան գնով, օր մը, ճակտիդ վրայ ոսկեքանդակ արձանագրել տալու հետեւեալ պատգամը :

— Դէպի երկի՛ր, հայ ժողովուրդ :

ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ

«Յառաջ»ին

Երբ քեզ ճանչցայ, մանուկ էիր տակաւին, ճիշդ այն հրաշք – տղուն պէս, որուն դէմքը մեր երկրի լուս – նին կը նմանէր : Աչքերուդ մէջ սէր ու կրակ կար : Ու սիրտդ այնքան բարի, այնքան խոնարհ, որ մարդիկ չէին կրնար անտարբեր մնալ :

Առաջին օրէն իսկ, հայ ժողովուրդը հպարտութեամբ ողջունեց քեզ, ու դուն փոխադարձաբար մտար բոլո – րին սրտին մէջ : Ահա այսպէս սկսար արձագանգ տալ մեր անհատնում ցաւերուն, լացերուն եւ հառաչանք – ներուն, յոյզերուն եւ յոյսերուն : Ընդունեցիր ամէնքն ալ առանց տըր – տունջի : Արձանագրեցիր, փնտռե – ցիր, գտար եւ համադրեցիր :

Ապրի՛ս, չա՛տ ապրիս :

Բայց այսօր ա՛լ մեծցեր ես : 15 տարիներու բեռ մը կայ ուսիդ : Դարձեր ես աւելի սիրուն եւ կայտառ, աւելի հզօր եւ կարեկից : Կը կանչես բոլորը անխտիր, կը սորվեցնես, կը պատրաստես փառաւոր ծագող Արշա – լոյսին :

«Յառաջ», արեւն իմ հոգւոյս, թոյլ տուր սանիդ տարագիր, որ այսօր տարեդարձիդ սեմէն իր յարգանքի խօսքն ըսէ :

Ողջո՜յն, ողջոյն քեզ 15ամեայ պա – տանի : Ողջոյն անունիդ եւ ուժիդ, ող – ջոյն կեանքիդ եւ գործիդ, ողջոյն շունչիդ եւ բաբախուն սրտիդ, որուն մէջ Արմէններու սէրերն ու ժպիտնե – րը, ցաւերն ու յաղթանակները դրոշ – մեցիր :

Եւ ողջո՜յն ապագայ հազար հազար օրերուդ, ողջոյն յոյսերուդ եւ երազ – ներուդ : Ողջո՜յն, ա՛խ, ողջոյն մըն ալ տար դէպի հայրենիք, դէպի ափերն

Սիրելի «Յառաջ»

Ողջոյն մանկութեանդ եւ հազար ողջոյն պատանեկութեանդ, որ ըն – թերցողդ տասնեւհինգ տարիներուդ յոգնաբեկ ու բեղուն ծալքերուդ մէջ կը գտնէ, հայ ժողովրդի ստեղծա – գործող մեծ ու պղտիկ ուժերը, որոնց հետ կը հաղորդուի ու կը նոյնանայ, եւ ամէն օր թարմ ակունքէդ անոնց իւրաքանչիւրին շարժումին եւ շար – ժումեւի մասին քեզմէ է որ տեղեկու – թիւններ կը քաղէ : Հայաստանէն մին – չեւ Ամերիկա, հիւսիսէն մինչեւ հե – ռաւոր հարաւ գտնուող երաժշտու – թեան ու երգի բոլոր մշակներուն ա – պաստանն ու օրրանը եղար դուն, ամ – բողջ տասնըհինգ տարի : Զանոնք փնտռեցիր, գտար եւ մայրական վեհ գորովով մը թեւերուդ մէջ առնելով փոխանցեցիր ընթերցողիդ որ, ահա, տասնըհինգ տարիներուդ գագաթնա – կէտին կեցած հպարտանքով կը նայի պարմանիի յաղթ հասակիդ ու անոր անյողդողդ վերելքին : Ան կը նայի եւ սրտին խորէն հազար ու հազար ջերմ փափաքներով կը մաղթէ որ տասնըհինգ դարուններուդ յաջորդող անվախճան դարուններդ ու երիտա – սարդութիւնդ ըլլան աւելի քաջա – յաղթ ու կորովի : Որովհետեւ տա – րագիր ու թափառական հայութեան հայրենատենչ հոգին ու գիրի կարօտ զգացումները նաեւ քեզ են ուղղուած : Քեզի, որ, անդաստական ու թափա – ռական ընթերցողիդ պէս, ամէն տուն ու տեղ կը մտնես, ամէն աշխարհէ կ՚անցնիս եւ ընթերցողիդ խապրիկ մը կը բերես, խապրիկ մը հայրենալուր, խապրիկ մը արուեստի : Եւ ճիշդ ա – տոր համար թոյլ տուր որ այս հան – դիսաւոր օրուան առթիւ, ուրիշնե – րուն հետ ես ալ, իբրեւ քու մէկ սա – նըդ, նախ շնորհակալութեան խօսքս ուղղեմ քեզի, եւ ապա ապագայի բիւր բարեմաղթութիւններ ընեմ, վառ յոյ – սերով հաւատաւոր :

Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑ

Սիրելի խմբագրապետին

«Յառաջ»ի 15ամեակին առթիւ, ան – կեղծ շնորհաւորութիւններուս հետ քանի մը խօսք :

Այո, 15 տարի .. որքան ալ շուտ սահելով անցան այս տարիները, մանիկ մը տանելով մեր գոյութեան շրջանէն :

«Յառաջ»ը 15 տարուան ընթացքին, իր առջեւ ցցուած բոլոր խոչընդոտ – ները հարթելէ եւ փշոտ ճամբաները կտրել անցնելէ վերջ, երբ իբրեւ օ – րաթերթ կը գտնուի իր բարձրու – թեան վրայ, որպէս հայ՝ չէ կարելի չհրճուիլ ու չհպարտանալ անոր գո – յութեամբ : «Յառաջ»ի բացած ակօս – ները պիտի մնան անջնջելի : Անոր յա – րատեւութեան ամենամեծ բեռը ին – կաւ ձեր ուսերուն ու զայն տարիք փառքով՝ շնորհիւ ձեր տաղանդին՝ ու անխոնջ պայքարին, յարատեւու – թիւն եւ յաջողութիւն :

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

հեռաւոր՝ բոլոր մեր հայրերուն եւ մայրերուն, քոյրերուն եւ եղբայրնե – րուն կողմէ ...

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Ողջո՛յն «Յառաջ»ին

Իբրեւ տասնըչորս տարիներու իր ընթերցող սանը, դաստիա – րակ – ուսուցչիս տասնեւհինգամեա – կին առթիւ ողջոյնի սրտաբուխ խօս – քըս է որ կ՚ուզեմ ուղղել : Սակայն, կը խոստովանիմ որ միտքով չեմ կրնար պատկերացնել անոր տարած ու տա – նելիք ազգային ու մշակութային աշ – խատանքները մեր այս դժբախտ տա – րագրութեան շրջանին : Ուրեմն, հո – գերուս ցանկութեանս գոհացում տա – լու նպատակով, կը տարուիմ երկու խօսք ըսել միայն :

Ողջոյն քեզ, նուիրական թերթը հայրենաբաղձ հայութեան, ողջոյն բոցավառ աչքերուդ, հետապնդած լուսափառ եւ հայրենանուէր գաղա – փարներուդ, անոնց կտրած այն բազմավաստակ հանգրուաններուն :

Ողջոյն մեծանձնութեանդ որով հիւ – րասիրեցիր թերաւարտ սաներդ մա – գաղուրծ անապատի սպանդէն՝ ու թոյլ տուիր որ իրենց փոթորկող հո – գիին զայրոյթը յայտնեն իրենց գիտ – ցած ձեւով : Ահա այսօր անոնք հը – պարտօրէն քեզ կ՚ողջունեն « գրոց – բրոց» անհատի հանգամանքով : Այո, այդ սաները, շնորհիւ քու այնքան սուղ էջերուդ, կարողացան ըմբոշխ – նել մեր մեծասքանչով հիւսուած ցե – ղին դարաւոր փառքերը բովանդակող գրականութիւնը, միշտ պահելով, հո – լովելով անոր մեծութիւնը իրենց ծարաւի հոգիներուն մէջ : Այդ դե – ղեցկաշունչ հոլովումները տարա – բախտ սաներուդ հոգին ազնուացու – ցին եւ անոնց ճակտին դրին ցեղային դրոշմը նուիրական : Նորէն ողջոյն քեզ, ըմբոստութեան ոգին պարունա – կող «Յառաջ»դ խուզարկու, ու թող որ ըմպեմ քու հաւատքդ կաթկթող գինին հայրենասիրութեան, ազա – տութեան, անկախութեան եւ արդա – րութեան զոր դուն անաչառօրէն նե – րարկեցիր տարահալած հայութեան մէջ :

Գաղափարի վեհութիւն մը կայ ընդգրկած եւ հետապնդած չաւիղիդ մէջ, ամէն հայ հպարտ էայս վեհոգի վարդապետութեանդ համար : Թոյլ տուր ուրեմն, սիրելի բոցալեզու « Յառաջ », որ այս նուիրական պա – հուն սիրազեղ խօսքերուս փեթակը պարպեմ, հոգեկան ապրումներուս յագուրդ տալու համար : Դուն, այո, դուն ինծ սորվեցուցիր սիրել՝ հայ դրախտածին մշակոյթը : Ոհ, ինչ դառն իրականութեան մը հրապուրիչ ցանցին մէջ հայու հոգիս կը տապ – կուէր, կ՚ազարտուէր՝ երբ բարի օր մը քեզ ճանչցայ ու քեզմով հպարտա – ցայ : Մոլորեալ մըն էի այս օտարու – թեան մէջ, այլ բարբառներ իրենց դիւրաթեքութեամբ գիս գրաւած էին, հայու սիրտս քէն պահեց անոնց դէմ ու քաջութիւնը ունեցաւ մէկդի չպր – տելու օտար լեզուով գիս դէպի ան – դունդ տանող կախարդանքը :

Ողջոյն քեզ, պաշտամունքի առար – կայ, ազգային գիտակցութիւնը վե – րապրող սերունդին մէջ արծարծող ու ներարկող «Յառաջ» բոցադիր : Այսօր, քու բեղուն տասնեւհինգամ – եակիդ առթիւ, տօնական երեւոյթ է առած խցիկս : Հունա՛, պատին տակ շտկած եմ հօրենական չէն խոնչան (սեղան) Օմար Խայեամի գինիովը գովական : Կը խմեմ առաջին բաժակը դաստիարակ – ուսուցչիս՝ «Յառաջ»ի երկարակեցութեան : Կը հրաւիրեմ Տարօն ու Արագը, սաներդ՝ Ներսէ – սը, Տատուրը, Միրզէն, Արամանին, Զարմէնը, Տիգրանուհին, Գեղունին, Ընտրելեանը, Ամուրը եւ բոլորը՝ գինիի խնճոյքին :

Մաղթենք որ «Յառաջ»ի քսանամ – եակը տօնուի ալեհեր Արարատի փէ – շին նստող Մայր Հայաստանի մէջ : Ու հաւատացէք որ այն ատեն մեր ու – րախութեան արտահոսող ջերա – ջեր արցունքներուն պիտի խառնը – ւին մեր զեղուն խօսքերը՝ ցնծերգելու համար փառքի յաղթանակը :

Ահա այս տրամադրութեամբ ոգե – ւորուած, լիաթոք կը ձայնեմ — ող – ջո՜յն «Յառաջ»ի տասնեւհինգամեա – կին եւ փառք այն վաղուան կենսանո – րոգ արշալոյսին որ պիտի ծագի ան – տարակոյս :

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Սիրելիդ իմ «Յառաջ»

— Տես, օտար երկինքի ամպամած տխրութեան ներքեւ, ես դարձեալ քեզի հետ եմ : Ճակատս բաց, սիրտս վառուած, ինծ հիւծող, տանջող կը – րակէն – բոցէն, որուն անունը՝ Ազատութի՛ւն եւ հայրենի՛ք է, որ քու ե – րիտասարդ եւ բոցաշունչ շրթներդ սորվեցայ :

Ահա թէ ինչու կրակը որ դուն վառեցիր, այլեւս անհնարին է մարել... մինչեւ բացուին դռները հայրենիքին :

Սփիւռքի ողջ եւ անձնուէր հայու – թիւնը, որ տարագրութեան դժխեմ ցուպը ձեռքին, արեւմուտք–արեւա – ծագ Մեսրոպեան մասունքին, եւ ցե – ղին փառքը կը չափէ՝ պերճօրէն եւ հպարտաբար, թող քեզի դափնի – ներ հիւսէ տայ՝ ի փառս ցեղին հանճարին :

Ով վարպետ, այսօր, քու տօնիդ առթիւ, թող որ երիտասարդ սիրտս հրճուի ու ցնծայ, արձագանգ տալով բոլորիս հզօր կամքին, որպէսզի դուն աւելի գեղեցիկ, աւելի կրակոտ եր – գես երգը մեր անցեալին, ներկային ու ապագային :

Ես մեծ հաւատք ունիմ, որ այսօր – ուան կատաղի փոթորիկները այսպէս չեն մնար : Գեղեցիկ ու աքանչելի օր մը, տարագիր ողջ հայութիւնը, քեզի հետ եւ ցեղին ջահը իր ձեռքին, դէպի հայոց վարդաբոյր երկիրը ողջուն – լու պիտի երթայ :

Տես մենք քեզի հետ ենք, եւ այս օտար աշխարհի, խաբեբայ մարդկու – թեան խոստումներէն զզուած, մենք վառ պիտի պահենք հուրն ու բոցը հայրենիքին :

Ահա թէ ինչու ես սրտանց կ՚ողջու – նեմ քու տասնեւհինգամեակդ, համ – բոյր տալով քու երիտասարդ մըշա – կիդ, որ ամէն օր ցեղին համար իր աչքին լոյսը կը սպառ

Պատի՛ւ իրեն, եւ փա՛ռք քու 15 – ամեակիդ :

Ս. ՀՐԱՇԻՆ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Շիքակոյէն Տիկին Թագուհի Ճա – ռայեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր եղբօր՝ Ոսկեան Նալպանտ – եանի, Լիոն :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՐԲԻ ՄԸ ՍԻՐՏԸ (արձակ ու չա – փածոյ), ձօրճ Մարտիրոսեան, տպ. Պէյրութ, 1939 :

Հէքեաթ

Զուլզնի թագաւորի մօտ մի պաշ – տօնեայ կար, առատաձեռն ու բարե – միտ, իբր պաշտօնակիցներին նրանց բացակայութեան ժամանակ միշտ պաշտպանում էր եւ ընդհանրապէս նրանց մասին լաւ էր արտայայտը – ւում : Պատահաբար թագաւորը նրան պաշտօնանկ արեց մի արարքի հա – մար, որ իր կարծիքով դատապար – տելի էր :

Թագաւորի զինուորականները, նը – կատի ունենալով նրա մաքուր անցեա – լը եւ ցանկանալով պարտահատոյց լինել, որ եւ է վատ վերաբերմունք ու վիրաւորանք դէպի նա թոյլ չէին տալիս :

Թէ հաշտ լինել ցանկաս դու՝ թըշ – նամու հետ ուժեղ քիչնից ,

Հայհոյելիս ստիպուած ես գովա – բանել ակամայից ,

Զար անհատի ասած խօսքը ամբողջո – վին լեզի ու թոյն ,

Թէ դառը խօսք լսել չուզես՝ վատ բերնին տուր մի քաղցրութիւն :

Թագաւորի վճռի համաձայն, նա տուգանքի մի մասը վճարեց, իսկ մնացորդի համար բանտ առաջնոր – դուեց : Հարեւան թագաւորներից մէ – կը մի գաղտնի նամակ ուղարկեց նը – րան այն իմաստով, որ «ձեր կողմերի թագաւորները չեն գնահատում ձեզ պէս արժանաւոր մարդկանց եւ տան – ջում են . եթէ ձեր թանկագին սիրտը (թող Աստուած երջանիկ անի ձեր կեանքի մնացած օրերը), դէպի մեզ սիրալիր լինի, ձեր բոլոր ցանկու – թիւնները մեր կողմից կը կատարուեն, մեր երկրի իշխանաւորները, որոնք սպասում են այս նամակի պատաս – խանին, կը պարծենան ձեզանով, ձեզ իրենց շրջանում ունենալով» :

Պաշտօնեան նամակը կարդալով՝ մտածմունքի մէջ ընկաւ, յետոյ նա – մակի մի մասում պատասխան գրեց, որ եթէ բռնուելու էլ լինէր՝ ինքը ա – պահով մնար :

Պալատականներից մէկը իմանալով այս մասին՝ տեղեկացրեց թագաւո – րին, թէ այն պաշտօնեան, որին դու բանտարկել ես, նամակագրութեան մէջ է հարեւան թագաւորների հետ : Զայրացաւ թագաւորը եւ հրամայեց տուգել, նամակատարին բռնեցին եւ նամակը կարդացին. գրել էր.«իմ մա – սին ձեր գովասանը չափազանցուած էր. ձեր դիմումին ես պատասխանել չեմ կարող, որովհետեւ ես այս թա – գաւորի պահեստն ու դաստիարակուա – ծըն եմ եւ չեմ կարող մի չնչին պատ – ճառի համար իմ բարերարին դաւա – ճանել : Ասուած է,

Երբ որ մէկը քեզ միշտական պահել է ու բարերարել,

Թէ որ կեանքում մի անգամ էլ վի – րաւորի պէտք է տանել :»

Երբ թագաւորի համար ամէն ինչ պարզուեց, նա հաւանեց պաշտօնեա – յի երախտագիտութիւնը, նուէրներ տուեց եւ ասաց .

— Սխալ գործեցի եւ քեզ ի զուր տանջեցի :

— Ո՛վ թագաւոր, պատասխանեց պաշտօնեան, քո արածի մէջ ես սխալ չեմ գտնում, Ամենաբարձեալ Տիրոջ կամքն էր, որ այս բոլորը ինձ պա – տահէր եւ աւելի լաւ էր, որ քո ձեռ – քով եղաւ, քո նախկին բարիքների համար դու իրաւունք ունէիր նաեւ պատժել ինձ :

Մի վշտացիր, երբ մարդկանցից վատութիւն ես նկատում ,

Հանգստութիւնն ու նեղութիւն մարդ անհատից չի սրբում :

Աստուծուց է նախորոշուած թշնա – մին ու բարեկամ ,

Երկուսի էլ սիրտը նրա կամքի տակ է բաբախում ,

Նետը ճիշդ է, կապած չէայ, աղե – ղից է դուրս թռչում ,

Սակայն խելօք մարդը դիտէ՝ նետա – ձիգն է արձակում :

Սաադի

Անտիպ երգեր Սայեաթ Նովայի

1.

Անգամ արա', մատաղ իմ ֆիզ, զօղալ եա'ր,
Դուն խօ'մ էն գլխէն զօված իս, զօ – ղալ եա'ր .
Էշխէմէդ ջունում իմ դարի, զօղալ եա'ր,
Գիշեր ցերեկ ման իմ գալի եանա – եանա :

Էս դարդէն օչ մէ չը ֆաշէ, աշկիլուս,
Էշխէմէդ հիւանդացի իմ, աշկիլուս .
Մրհլամ արա', մատաղ իմ ֆիզ, աշ – կիլուս,
Գիշեր ցերեկ էրվում իմ եանա–եանա :

Աշխարհիս մէչըն ֆեզ նըման զօղալ եար
Ջ'իմ տեսած, ման իմ գալի ես դիվա – նա .
Էշխէմէդ լալիս իմ, կանչում իմ ա – մա'ն,
Ռահմ արա', ձէն իմ տալի եանա – եանա :

Մըտիկ իս բաղչի մէչըն, վարդ իս ֆաղում,
Ջէյրանի նըման ման իս գալիս բաղ – չում .
Ջիգարիս կըրակ իս տվի, չիս խղճում,
Ջալո'ւմ, Սայեաթ – Նովան բիրեան իս անում :

2.

Արի', մէ դարդըս իմացի'
Էրած խօրված ման իմ գալի .
Սալբու չինա'ր, էս ի°նչ արիր,
Ինձ հուրեան բիրեան շինէցիր :

Եսկի չ'իս գալիս, չ'իս ասում' «ջան իս» ,
Նազ ու ղամզօվդ հանէցիր հօֆիս .
Ի°նչ կուլի Սայեաթ–Նովու մօտ նըս – տիս,
Գօզալ', ֆաղցըր ֆաղցըր հիդըս խօ – սիս :

3.

Հասիլ էծուցիդ շամամըն, Հէյրան իս անում տէսնօղին,
Եա'ր, պըռօշներիդ նաբաթ ունիս, էրնէկ մօդըդ նստօղին :
Մէչկըդ սալբու չինար է, շուղկըդ արէգագի նըման է ,
Եա'ր, ես ֆեզ վո°ւնց թարիֆ անիմ, աչկիրդ ոսկէ փընջան է :
Սայեաթ – Նովու անգին եարն իս, հուտով միխակ, մանուշակ իս ,
Եա'ր, նազօվ հանէցիր հօֆիս, ի°նչ կուլի մէկ հիդըս խօսիս :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Այս լռութեան մէջ գլխաւոր փողո – ցը կատաղի շառաչիւններ կ՚արտա – դրէր : Թնդանօթային կռիւը կը շա – րունակուէր : Հանրապետ. մարտկո – ցը եւ արքայական պատնէշը մոլեգ – նօրէն իրարու վրայ կը ժայթքէին ի – րենց բոլոր կրակը :

Քանի վայրկեանի այս տաժանակիր քալելէն յետոյ, Կովէն որ այս խաւա – րին մէջ կը յառաջանար վստահ քայ – լերով, հասաւ փոքրիկ փողոցին ծայ – րը, ուրտեղէն կը մտնէին մեծ փողո – ցը, միայն շուկային ընդդիմակաց կողմէն :

Մարքիզին դիրքին ետեւը անցեր էին . այդ կողմէն չկար ոչ մէկ ամ – րութիւն, ատիկա պատնէշը կառու – ցանողներու յաւիտենական անխոհե – մութիւնն է : Շուկան բաց էր անոնց առջեւ եւ կարելի էր անարգել սիւնա – շարերուն մէջ մտնել, ուր իրեղէննե – րը բարձած քանի մը սայլեր, լծուած, պատրաստ էին մեկնելու : Կովէն եւ իր տասնըհինգ մարդիկը իրենց դիմա – ցը ունէին այդ հինգ հազար Վան – տէացիները :

Կովէն ցած ձայնով խօսեցաւ յիս – նապետին : Հրացաններուն վրայ փաթթած յարդը վար առին . տաս – ներկու կրընատիէնները պատերազմի շարուեցան փոքրիկ փողոցի անկիւ – նը, եւ եօթը թմբկահարները թմբկա – փայտերը ձեռքերնուն մէջ վեր բարձ – րացուցած՝ կը սպասէին :

Հրետանիները կը գործէին ընդհատ միջանկեալներով : Ցանկարծ երկու հարուածներու միջոցին Կովէն բարձ – րացուց իր սուրը եւ այնպիսի ձայնով մը, որ լռութեան մէջ կարծես շեփորի մը որոտումը ըլլար, աղաղա – կեց .

— Երկու հարիւր մարդ դէպի աջ, երկու հարիւր դէպի ձախ, մնացած բոլորը դէպի կեդրոն :

Հրացանի տասներկու հարուածներ արձակուեցան եւ եօթը թմբուկներ գրոհ հնչեցուցին :

Իսկ Կովէն արձակեց Կապոյտներու ահեղ աղաղակը :

— Սուիններ պատրա՛ստ, յարձա – կինք :

Ատիկա անլուր տպաւորութիւն գործեց :

Գիւղացիներու այդ ամբոխը զգաց որ ընդդիմակաց կողմէ իրեն վրայ գրոհ տուին, եւ իր թիկունքին ետեւ նոր բանակ մը երեւակայեց : Միեւ – նոյն ատեն Կէշանի հրամանատարու – թեան տակ գտնուած զօրասիւնը՝ որ բռնած էր մեծ փողոցին բարձունքը, թմբկահարութիւնը լսելուն պէս ա – ռաջ անցաւ՝ ինքն ալ սկսելով գրոհ թմբկահարել եւ սրարշաւ նետուեցաւ պատնէշին վրայ :

Գիւղացիները ինքզինքնին երկու կրակի մէջ զգացին : Երկիւղը ամէն բան կը մեծցնէ . ատրճանակի հար – ուածը երկիւղի ժամանակ թնդանօթի որոտում կը թուի, ամէն մէկ աղա – ղակ ուրուական մը կը դառնայ, եւ շունի հաչոցը առիւծի մռնչիւն կը թուի : Աւելցնենք նաեւ այն որ գիւ – ղացին նոյնքան արագ կը սարսափի, որքան յարդը կը բռնկի . եւ որքան հեշտութեամբ կրակ առած յարդը հրդեհ կը դառնայ : Այժմ սկսաւ ան – բացատրելի փախուստ մը :

Քանի մը վայրկեանի մէջ շուկան դատարկուեցաւ . նորակոչները սարսա – փահար ցրուեցան : Սպաները բան մը չէին կրնար ընել : Իմանուս զուր տե – ղը սպաննեց երկու երեք փախչողնե – րը, քանի որ կը լսուէր ամէն տեղ մի – այն սա աղաղակը՝ «փախէ՛ք, քանի որ կրնաք» . եւ այդ բանակը քաղաքին փողոցներէն՝ ինչպէս մաղի ծակերէն ցրուեցան դաշտին մէջ նոյնքան ա – րագ, ինչպէս ամպը՝ հալածուած վե – րահաս փոթորիկէն :

Ոմանք փախուստ տուին դէպի Շա – դոնէօֆ, ուրիշները՝ դէպի Բլէրկէ, մնացածները՝ դէպի Անտրէն :

Մարքիզ տը Լանդընաք իր աչքերով տեսաւ այս փախուստը : Ան իր ձեռ – քով խորտակեց թնդանօթները, ապա նահանջեց ամէնէն վերջը, ծանր եւ պաղարիւն, ըսելով՝ «Ճշմարիտ է որ գիւղացիները չեն դիմանար . մեզի համար պէտք են Անգլիացիներ» :

ՎԻՐՋ Բ. ՀԱՏՈՐԻ

Գ.

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄՆ Է ԱՑԴ

Յաղթութիւնը կատարեալ էր :

Կովէն դարձաւ դէպի Կարմիր–Գը – դակ վաշտը եւ ըսաւ .

— Դուք տասներկու հոգի էք, բայց հազար կ՚արժէք :

Հրամանատարին մէկ բառը, այդ ժամանակներու մէջ հաւասար էր պատուոյ խաչանշանին :

Կէշան, զոր Կովէն քաղաքէն դուրս առջեւը ձգած էր, հետապնդեց փախ – չողները եւ անոնցմէ շատերը գերի բռնեց :

Վառեցին ջահերը եւ սկսան խուզարկել քաղաքը :

Բոլոր անոնք, որ չէին կրցեր փախ – չիլ, անձնատուր եղան : Գլխաւոր փողոցը լուսաւորեցին հրթիռներով : Փողոցը լեցուած էր սպաննուածնե – րով եւ վիրաւորներով : Պատերազմը միշտ կը վերջանայ մանր կռիւներով . այնպէս եւ այժմ քանի մը յուսահատ խմբակներ դեռ կը շարունակէին դի – մադրել, զանոնք շրջապատեցին եւ տիրեցին զէնքերը յանձնել :

Փախուստի այս անզուսպ խառնա – շփոթին մէջ Կովէն տեսած էր ան – վախ, ճարպիկ եւ ամրակազմ երիտա – սարդ մը, որ պաշտպանած էր ուրիշ – ներու փախուստը, բայց ինքը չէր փախեր : Այդ գիւղացին մեծ վարպե – տութեամբ գործածեր էր իր քարա – պինան, փողէն գնդակներ տեղացեր էր, իսկ բունով այնպիսի ուժգին հարուած մը իջեցուցեր էր որ կոտ – րեր էր բունը : Հիմա մէկ ձեռքին մէջ սեղմած էր ատրճանակը, իսկ միւսին մէջ սուրը . ոչ ոք չէր համարձակեր անոր մօտենալ : Կովէն յանկարծ տե – սաւ որ ան թրթռաց եւ կռնակովը կրթնեցաւ մեծ փողոցին սիւներէն մէ – կուն : Հազիւ վիրաւորուեցաւ, բայց երբեք ձեռքէն չթողուց ոչ իր սուրը եւ ոչ ատրճանակը : Կովէն իր սուրը թեւին տակը դրաւ եւ գնաց անոր մօտ :

— Անձնատուր եղիր, ըսաւ անոր :

Մարդը իր հայեացքը անոր վրայ յառեց . ստացած վէրքէն արիւնը ըզ – գեստներուն տակէն հոսելով իր ոտ – քերուն տակ արեան լիճ մը կը կազ – մէր :

(Շար.)

լիա սպառնալից դիրք մը բռնած է Թուրքիոյ դէմ, միւս կողմէ կը հրամայէ Պոլսոյ իտալական վաճառատուներուն՝ եա ղրկել բոլոր այն վաճառքները, որոնք ղրկուած էին վերջերս,— առանց կարգին՝ իտալական կերպաս մը, որով պիտի պատրաստուէր Թուրք զինուորներու համազգեստը: Իսկ Գերմանիա ոչ միայն կը բողոքէ Քոնսթանցայի ամրութեանց համար, այլեւ կը պահանջէ որ իրեն յանձնուի, ըստ տնտեսական համաձայնութեան, սիլոններու (կանանչ խոտի հոր) շինութիւնը, զոր ներկայիս կը կատարեն Անգլիացիները Տոպրուճայի մէջ:

Ռումանիա, Հունգարիա, Պուլկարիա

«Էօվր» կը գրէ թէ Պերլին կրկին իր հայեացքը ուղղած է դէպի Ռումանիա, եւ թէ այս երկիրը վերստինպիտրղառնայ Առանցքին յարձակման թատրը: Այդ նպատակով է որ Հունգարիան առաջ կը քշուի եւ, թէ հունգարեւռումէն սահմանին վրայ ծագած վերջին միջադէպը — թէեւ այժմ փակուած — միայն սահմանապահ զինուորներու թշնամական արտայայտութիւն մը չէ:

Միւս կողմէ, կը շարունակէ Տիկին Թապուի, իտալական մամուլը սկսած է գրել պուլկարական պահանջներու մասին: Հռոմ Սոֆիայի վրայ ճնշում կը բանեցնէ՝ արժեցնելու համար Տոպրուճան վերստանալու իր իրաւունքը: Իտալիոյ նպատակն է անկարելի դարձնել ռումանեւպուլկար մերձեցում մը, եւ Պուլկարիան քաշել Առանցքի շրջագծին մէջ: Իտալեւպուլկար քարոզչութիւնը աւելի կը ծաւալի: Հռոմի մէջ սկսած է լոյս տեսնել «Պուլկարիա» անունով պարբերական մը՝ իրարու աւելի մօտեցնելու համար երկու երկիրները: Իտալական թերթերը գոհունակութեամբ կը յայտնեն թէ Պուլկարիոյ վարչապետը հրաժարած է Լոնտոն ու Փարիզ եւս այցելելու իր որոշումէն: Բայց, անոնք չեն յիշեր թէ որոշ թիւով պուլկար երեսփոխաններ, իրենց գլուխը ունենալով Սոպրանիէֆի փոխ նախագահը, քննական այցելութեան մը եկած են հիմա դէպի Խորհ. Ռուսիա: Եւ թէ, մօտերս տեսակցութիւն մը պիտի ունենան Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ վեհապետները:

Չէյմպըրլէն կ'ազդարարէ Ճափոնի...

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, որ իր վերջին նիստը կը գումարէր Ուրբաթ, կարգ մը երեսփոխաններ դարձեալ փորձեցին նեղը դնել Չէյմպըրլէնը:

Կատարուած քննադատութիւններուն պատասխանելով՝ Չէյմպըրլէն ըսաւ թէ իր յայտարարութիւններուն մէջ չուզեր յառաջ երթալ այնքան որքան կը փափաքին զինք քննադատողները: Իր կառավարութիւնը կը վարէ քաղաքականութիւն մը, որ վճռական է եւ զգուշաւոր միաժամանակ:

Արդարեւ, այդ վճռականութիւնը երեւան կուգար այն յայտարարութեան մէջ, որ հեռու սպառնալիք մը ըլլալէ՝ ազդարարութիւն մըն է Ճափոնի.

— Ներկայիս Ծայր. Արեւելքի մէջ չունինք նաւատորմ մը, որ աւելի ուժեղ ըլլար քան ճափոնական նաւատորմը: Բայց ունինք այստեղ: Եւ երբ, կարգ մը պարագաներու տակ, հարկ դառնայ մեր նաւատորմը ղրկել Ծայր. Արեւելք, պիտի չվարանինք ղրկելէ: Կը կարծեմ թէ ներկայիս որ եւ է պատճառ չկայ այդպիսի կարգադրութիւն մը ընելու: Եւ ինչ որ կ'ըսեմ հիմա, սպառնալիք մը չէ, այլ ազդարարութիւն մը միայն:

Ցետոյ Չէյմպըրլէն յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը կը նախընտրէ բանակցիլ Ճափոնի հետ քան թէ գիմել բռնի ուժի: Որովհետեւ բռնի ուժը պիտի չփրկէր այն Անգլիացիները որոնք նեղութիւն կը կրեն Ճափոնցիներէն ներկայիս:

— Իմ արիւնս կ'եռայ, երբ կ'իմանամ ինչ որ տեղի կ'ունենայ Ծայր. Արեւելքի մէջ, զայրոյթը կ'առնէ կը տանի զիս ինչպէս շատեր, բայց չմոռնանք մեր յանձնառութիւնները, մանաւանդ այն ծանր հարցերը, որոնց հետ դէմ առ դէմ պիտի գանք յառաջիկայ ամիսներուն: Պէտք է պատրաստ պահել մեր ուժերը Եւրոպայի մէջ, ի նախատեսութիւն ծանր դէպքերու:

Այս յայտարարութենէն վերջ, Ուրբաթ կէսօրէ ետքը, փակուեցաւ Բրիտանական խորհրդարանը:

Ճափոնի զինակցութիւնը Առանցքին հետ

Երէկ գրեցինք թէ Պերլինի եւ Հռոմի ճափոնական դեսպանները, խորհրդակցութիւն մը կատարելով Չերնոպիոյի մէջ, Քոմէ լճին մօտ, յետ խորհրդակցութեան յայտարարեցին թէ Ճափոն կը խորհի կամ գէթ իրենք պիտի առաջարկեն Թոքիոյի միանալ Առանցքին զինակցութեան դաշինքին:

Ֆրանսական թերթերը, խօսելով այս մասին, գիտել կուտան որ լուրը աւելի առաջ կը հասնի քան զինակցութեան կնքումը: Նման զինակցութեան մը որոշումը կրնայ տալ միայն Ճափոնի կայսրը եւ ոչ թէ... դեսպանները: Ու թատերական կը գտնեն լուրը, որ կը թուի թէ, ինչպէս գրեցինք երէկ, ոչ միայն փորձ մըն է ազդեցութիւն գործելու Մոսկուայի բանակցութիւններուն վրայ, այլեւ հաշտեցնելու Ճափոնի զինուորական դասը: Արդարեւ Ճափոնի մէջ տեւական պայքար մը կը մղեն քաղաքական եւ զինուորական դէմքերը՝ դերակշռութեան տեսակէտով: Քաղաքական գործունէութեան կողմնակից — ները վերջերս յաղթանակած էին յաջողցնելով անգլեւճափոնական բանակ — ցութեանց բացումը,— առոր ի պատասխան՝ զինուորականները ճնշում կը բանեցնեն յաջողցնելու համար զինակցութիւնը Պերլինի եւ Հռոմի հետ:

Ֆրանսա ինչո՞ւ կ'ուզէ անպայման դաշինք կնքել Ռուսիոյ հետ

Ամէնուն յայտնի է թէ ֆրանսական կառավարութիւնը կ'աշխատի հարթել ամէն դժուարութիւն որ կը ծագի անգլեւռուսական բանակցութեանց ընթացքին: Ինչո՞ւ Փարիզ այսքան մեծ կարեւորութիւն կուտայ Մոսկուայի, — այդ հարցին է որ կը պատասխանէ «Ժուռնալ»ի խմբագիրը.—

Միահեծան պետութեանց բռնավար շարժումները անշարժութեան մատնելու համար, ժողովրդավար պետութիւնները կ'աշխատին երկու հզօր թումբեր կազմել Առանցքին արեւմտեան եւ արեւելեան սահմաններու վրայ: Անխորտակելի է արեւմտեան թումբը, բայց արեւելեան թումբը, զոր կը կազմեն Լեհաստան եւ Ռումանիա, աւելի հողագործական քան ճարտարարուեստական երկիր, պէտք ունի արտաքին օժանդակութեան: Լեհաստան, որ 35 միլիոն բնակիչ ունի, որքան ալ կարող ըլլայ դիմադրելու, չի կրնար երկար դիմանալ՝ եթէ օգնութիւն չստանայ կոնակէն: Արդ, Ռուսիա կրնայ իրեն հայթայթել պարէն, ռազմանիւթ, օդանաւ, բանուորական ուժ: Լեհաստան կը գտնուի այն դիրքին մէջ, ուր կը գտնուէր Ռուսիա, 1914ին, երբ, մեկուսացուած ըլլալով, խորտակուեցաւ: Լեհաստան եւս մեկուսացուած է, որովհետեւ Պալթեան ծովը գերմանական լիճ մըն է, փակուած՝ արտաքին աշխարհի առջեւ: Օգնութեան հասնելու համար Լեհաստանի, արեւմտեան պետութիւնները պիտի անցնին Ռումանիոյ վրայով, ուրեմն Սեւ ծովէն,— ահա թէ ինչո՛ւ հարկ եղաւ ապահովել Թուրքիոյ դաշնակցութիւնը: Բայց լեհեւռումանական հաղորդակցութեան գիծը շատ մօտիկ կը գտնուի հաւանական ռազմաճակատին, այնպէս որ արեւմտեան պետութիւնները ստիպուած են փնտռել օգնութեան երկրորդ ուղի մը,— Խորհ. Ռուսիան:

Պարագայ մը եւս,— Խորհ. Միութիւնը, յարելով ժողովրդավար պետութեանց ճակատին՝ որոնց պիտի բերէ իր քաղաքական ու զինուորական ուժին նպաստը, խաղաղութեան կամ պատերազմի ժամանակ, դուրս կ'ըլլէ իր չէզոքութենէն, որ կրնայ շատ վտանգաւոր ձեւ մը առնել՝ ներկայանալով, պատերազմի ժամանակ, իբրեւ իրաւարար կամ բախտորոշ պահու մը մէջ՝ իբրեւ զինակից Գերմանիոյ: Ուստի ոչ միայն Լեհաստանի, այլեւ արեւմտեան պետութեանց համար, պայման է որ Խորհր. Միութիւնը չէզոք չմնայ, որպէսզի Լեհաստան ազատ ըլլայ գործելու եւ արեւմտեան պետութիւնները վախ չունենան թէ Խորհ. Միութիւնը սպառնայ պատերազմիկներուն՝ զինակից դառնալով Գերմանիոյ:

Իր կատարելիք այս ծառայութեանց արժէքը շատ լաւ գիտէ Խորհ. Միութիւնը, ուստի կ'ուզէ սուղի ծախել: Նախ կը փափաքի երաշխաւորել իր արեւելեան սահմաններուն ապահովութիւնը՝ երկրորդ Չինաստան մը չդառնալու համար, յետոյ արեւմտեան պատուհանները՝ Պալթեան ծովը, ուրկէ կրնայ ներս մտնել Գերմանիա:

Ահա թէ ինչու երկար կը մտածէ «անուղղակի յարձակումի» իր տեսութեան վրայ եւ դժուար կը համաձայնի արեւմտեան պետութեանց հետ:

Դաշտահանդէս Կուրպվուայի մէջ

6 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Pont Casséի ծառաստանին մէջ

կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Հաղ. միջոց.— Կառ տիւ Նոռէն առնել շոգեկառք ժամը 12.05, 13,25 13.45, 14.25, 14,43 եւ իջնել Կուպէնվիլ:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 6 Օգոստ. Կիրակի կէսօրէ վերջ Խըրիմեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի-լէ-Մուլինօ:

Օրակարգ.— Սանճաքի հայ գաղթականներու օգնութեան խնդիր, եւ Մխիթարեան վարժարանին մէջ սեղանատան մը օրդեգրութիւնը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

4 Օգոստ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քրէօզէ, Յ. Աւագ.	75
Մարսէյլ, Տիկ. Արգ.	120
Ազրա, Ս. Գալ.	1 անգլ
Պառժըրոն, Մ. Կ.	12,60
Փարիզ, Ա. Ա.	150
Իսի, Խաչ.	160

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԷՆ ՇԱՀԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԹԻՒԵՐԸ

1, 23, 33, 40 48, 51, 52, 55, 95, 109, 130, 140, 145, 163, 164, 168, 194, 204, 211, 236, 255, 259, 263, 284, 315, 339, 349, 372, 398, 401, 410, 414, 418, 448, 455, 473, 483, 489, 527, 529, 533, 536, 544, 548, 550, 551, 557, 558, 566, 628, 630, 633, 635, 636, 669, 707, 708, 710, 712, 716, 755, 769, 857, 870, 882,884, 887, 891, 893, 903, 917, 946, 957, 963, 967, 969, 973, 1001, 1009, 1041, 1066, 1068, 1069, 1082, 1085, 1088, 1218,1221 1228, 1236, 1238, 1269, 1407, 1421, 1426, 1445, 1452, 1457, 1465, 1513, 1525, 1526, 1531, 1532, 1557, 1561, 1565, 1570, 1571, 1606, 1620, 1705, 1706, 1715, 1723, 1726, 1739, 1740, 1742, 1752, 1762, 1768, 1774, 1779, 1789, 1798, 1800, 1807, 1812, 1821, 1824, 1832, 1904, 1915, 1920, 1925, 1931, 1957, 1946, 1954, 1955, 2007, 2012, 2018, 2023, 2025, 2030, 2031, 2034, 2036, 2037, 2040, 2042, 2047, 2076, 2078, 2079, 2085, 2086, 2106, 2133, 2140, 2153, 2156, 2217, 2215, 2219, 2241, 2243, 2255, 2318, 2326, 2341, 2347, 2379, 2382, 2383, 2387, 2419, 2431, 2440, 2451, 2551, 2524, 2566, 2574, 2575, 2604, 2622, 2655, 2660, 2681, 2923, 2927, 2929, 2935, 2939:

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue D... Paris (13)

Le Gerant : H. STEPHAN

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ նախկին պատերազմիկներու Միութեան անդամներէն 1100 հոգի Փարիզ հասան: Իրենց ներկայացուցիչները առաջին այցելութիւնը տըւին Տալատիէի:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀԱՑՈՑ առաջնորդ Գարեգին արք., Էջմիածինէն ստացած է նամակ մը, որուն մէջ կ'ըսուի թէ դիմում կատարուած է Մոսկուա՝ կաթողիկոսական ընտրութեան արտօնութեան համար, եւ Թէ Տեղակալը յոյս ունի որ Մոսկուայի կառավարութիւնը պիտի տայ այդ արտօնութիւնը:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԽՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 8 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4112

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԱՌԵՐՈՒՆ ԿԸ ՓԱԹԹՈՒԻՆ ԵՒ ԿՈՒԼԱՆ...

«Յառաջ» հրատարակեց շարք մը պատկերներ Մուսա Լերան գիւղացիներու արտագաղթէն:

Առաջին պատկեր, (երբ ճամբայ կ՚ելլեն).—

«... կիներ եւ ծերունիներ կը համբուրէին իրենց տուներուն պատերը, քարերը, սեմերը, Շատերը կը փաթթուէին այն ծառերուն որոնք ուռճացած են իրենց աշխատանքով եւ հոգածութեամբ եւ անէծք կը կարդային բարձրաղաղակ: Մէկը սակայն կարելի չէր եղած բաժնել իր սիրած ծառէն եւ հոն մեռած էր: Շատեր նուաղած են իրենց յուզումէն»:

Երկրորդ պատկեր, (երբ հասած են առաջին կայանը).—

«... Իւրաքանչիւր տուն կ՚օթեւանի ծառի մը տակ. այնպէս որ այցելութիւն մը տունէ տուն՝ կը նշանակէ այցելութիւն ծառէ ծառ: Քանի մը ծառ - տուն կը կազմեն գիւղ մը, որ կնքուած է լքուած գիւղին անունով.— այսպէս՝ Խտըր պէկ գիւղը ծառախումբ մըն է: Պիթիաս գիւղը՝ նոյնպէս: Ի՞նչպէս են շինուած այս տուները.— Հայ կիները, առանց սպասելու իրենց այրերուն, քանի մը հաստ ճիւղերով խրճիթ մը հիմնած են ծառի մը տակ եւ հոն տեղաւորած իրենց անկողինները: Այս խրճիթներուն առջեւ, արեւուն տակ, հայ կիները հաց կ՚եփեն սաճի վրայ...»

Երրորդ պատկեր մը, իբրեւ լրացուցիչ.

— «Պասիտի մէջ, քանիչորս ժամուան ընթացքին ծէպէլը Մուսացիները շինած են հարիւրէ աւելի hայմաներ եւ ժայռերը փորելով երեւան հանած են երեք ակեր: Գիւղացիները իրենց հետ բերած են նաեւ աճիւնները այն նահատակներուն որոնք թաղուած էին Մուսա Լերան կատարին վրայ, մասնաւոր յիշատակարանի մը տակ»:

Ու վերջապէս պատմութիւնը ծերունի շինականին.— Կառքերը եկած էին փոխադրելու Պիթիասի Հայերը: Կիները եւ մանուկները լեցուած էին կառքերուն մէջ, իսկ անդին ութսունամեայ ծերունի մը թիթեղով ջուր կը կրէր, նոր տնկուած ծառ մը ջրելու համար: Դժուարաւ ձգեց աշխատանքը եւ կառք նստաւ, համբուրելէ վերջ իր բնակարանին դուռն ու բակին մէջ տնկուած ծառը»:

Հարիւր ճառ եւ նոյնքան յօդուած պիտի չկրնային այնքան հարազատօրէն խտացնել այս ժողովուրդին ապրելու եւ ստեղծագործելու կամքը, որքան այս աղօտ պատկերները: Հեւ ի հեւ գրի առնուած նիշեր, որոնք ներշնչումի աղբիւր կրնային դառնալ գրագէտին ու բանաստեղծին, ինչպէս նկարիչին կամ «սոցիոլոգ»ին:

Ծառը համբուրելու կամ ջրելու, եւ կամ նոր ծառի մը տակ օթեւան շինելու այս տենդը ինքնին կը կազմէ խորհուրդ մը, որուն առջեւ անզօր կը մնան բոլոր դաւերն ու թշնամութիւնները:

Այդ խորհուրդն էր որ կը ներշնչէր ու գործել կուտար 1915ին ալ, երբ հայ արհեստաւորը տուն - տեղ ձգած եւ հացի մուրճ մը փրկած, երկաթ կը ծեծէր առաջին կայանին մէջ: Կամ ուսուցիչը որ մանուկներ կը հաւաքէր վրաններէն, անոնց հայերէն սորվեցնելու համար:

Այո՛, այս խորհուրդին առջեւ ամլութեան դատապարտուած են ինչպէս թշնամութիւնները, նոյնպէս դիւանագիտական յաղթանակները:

Անոնք ամլութեան դատապարտուած են մանաւանդ անոր համար որ, դիմանալու եւ ստեղծագործելու տենդը տեղական հանգամանք չունի: Ոչ ալ պատահական երեւոյթ մը կը ներկայացնէ:

Վկայ՝ «Յառաջ»ի կոչին արձագանգը, մեծ քաղաքներէն մինչեւ համեստ գիւղերը, բազմահայ կեդրոններէն մինչեւ յետին համրանքը:

Գումարները կը թափին ինչպէս առուակ մը կարկաչահոս: Եթէ կը յուսայինք հարիւր հազարի հասցնել հանգանակութիւնը, կէսը ապահովուած է արդէն, շատ կարճ ժամանակի մը մէջ:

Անշուշտ մեծ գումար մը չէ հարիւր հազարը:

Կէս միլիոնն անգամ պիտի ըլլար կաթիլ մը ջուր՝ նոր արտագաղթին պահանջներուն առջեւ:

Եւ սակայն, թուանշաններու քանակը չէ որ արժէք ունի, այլ երեւոյթը: Եղբայրական օգնութեան անսպառ տենդը, որ արտայայտուեցաւ այնքան ուժգնօրէն, ամբողջ գաղութին մէջ, առանց դաւանանքի խտրութեան:

Տառապեցներով համբանք պահելու, ցիրուցան բազմութիւններ փրկելու այս ճիգը բարենշան է նաեւ իբրեւ արտայայտութիւն ազգային համերաշխութեան:

Արդարեւ, որ եւ է տագնապի ատեն աւելի լաւ կը հասկնանք իրար: Կանխակալ կարծիքները կը փոշիանան փոխադարձ օգնութեան պահանջին առջեւ:

Ի՛նչ գումարի ալ յանգի բացուած հանգանակութիւնը, միայն այս երեւոյթը պիտի կազմէ լուսաւոր պատկեր մը, այնքան տխուր իրողութեանց վրաեւ:

Թելադրութիւն մը, այս առթիւ:

Տարիներ առաջ, երբ այնքան յաջող հանգանակութիւն մը բացեր էինք Շիրակի աղէտեալներուն համար, (հարիւր հազար ֆրանք), Ամերիկեան Նպաստամատոյցի տնօրէնը առաջարկեց նոյն ձեռնարկը փորձել Սուրիոյ գաղթականներուն տեղաւորման համար: Ինքն ալ իր մասին յանձն կ՚առնէր կրկնապատկել զայն,— եթէ հարիւր հազար հաւաքէր «Յառաջ»ը, նոյնքան ալ Նպաստամատոյցը պիտի տրամադրէր:

Միամտութի՞ւն է յուսալ թէ պիտի գտնուի հայ ունեւոր մը, որ նոյն յանձնառութիւնն ստանձնէ «Յառաջ»ի հանգանակութեան հանդէպ,— կրկնապատկել զայն:

Մուսա Լերան գիւղացիները ծառերուն փարած են, իբրեւ խորհրդանշան իրենց գոյութեան եւ աշխատանքին:

Շա՞տ է նոյնքան գուրգուրանք, համբանք փրկելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՐԻԾ ՍՄԻԿԼԻԻ ՃԱՌԸ

«ՏԱՆՑԻԿԸ ԼԵՀԵՐՈՒՆ ՊԷՏՔ Է ՄՆԱՅ»

Փիլսուտսկիի ղեկավարութեամբ մեկնող լեհական առաջին զօրագունդին 25րդ տարեդարձին առթիւ, մարաջախտ Ռիծ Սմիկլի ճառ մը խօսեցաւ Քրաքովիայի մէջ: Մարաջախտը, յիշելէ վերջ Փիլսուտսկիի պատմական դերը, յայտարարեց ի մէջ այլոց.—

«Այդ առաջին գունդին մէջ վերածնաւ ազգին ոգին, որ ստեղծեց եւ հիմնեց մեր նոր պետութիւնը: Առանց Փիլսուտսկիի անկարելի պիտի ըլլար երեւակայել մեր նոր պատմութեան ընթացքը: Քաղաքացիներու կեանքը սերտ կերպով կապուած է հայրենիքին կեանքին հետ: Հայրենիքին դէմ եղած բռնութիւնը եա չի մղուիր արդարութեան ուղղուած կոչով, մարդկութեան եւ կամ քաղաքակրթութեան ընծայուած ծառայութիւններու վերյիշումով, եւ կամ քաղաքակրթութեան ընծայուած գոհողութիւններով: Բռնութիւնը պէտք է եա մղուի բռնութեամբ: Այդ ուժը կը գտնուի զինուորին մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ, պէտք է զինուորներ ունենալ, որոնք գիտնան կռուիլ եւ մեռնիլ հայրենիքին համար: Ահա ասոնք են Փիլսուտսկիի սկզբունքները, որոնք արձանագրուած են ազգին արիւնին մէջ: Ազգը կ՚ապրի այդ սկզբունքներով այնպէս, ինչպէս կ՚ապրի մաքուր օդով:

Մարաջախտը յետոյ շարունակեց. «Մենք ալ կողմնակից ենք խաղաղութեան՝ բոլոր ազգերուն նման: Բայց, չկայ որ եւ է ուժ, որ մեզ համոզէ թէ գոյութիւն ունի իրաւունք մը, որ մէկուն համար նշանակէ առնել, իսկ միւսին՝ տալ: Մենք որ եւ է յարձակողական նպատակ չունինք որ եւ է մէկուն հանդէպ: Այդ մասին ներելի չէ կասկած ունենալ: Բայց, մենք եա պիտի մղենք որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի փորձ, որ պիտի վնասէր մեր շահերուն, մեր իրաւունքներուն եւ մեր պետական արժանիքին: Հաճելի պարտաւորութիւնն ունիմ հաստատելու թէ՝ մեր բարեկամները կը հասկնան մեզ եւ յստակ կերպով ճշդած են իրենց դիրքը»:

Փիլսուտսկիի յաջորդը, անցնելով Տանցիկի վէճին, ըսաւ.—

«Տանցիկ, որ բազմաթիւ դարերէ ի վեր կապուած է Լեհաստանի, մեր տնտեսութեան թոքն է: Լեհաստան ճշդեց իր դիրքը՝ յստակ ու անվիճելի ձեւով մը: Տանցիկի վէճը ստեղծողը մենք չեղանք: Մեր գործելակերպը համառօտ պատասխան պիտի ըլլայ այն ձեւին, որով պիտի գործէ միւս կողմը: Ու որ եւ է մէկը թող չունենայ այն կարծիքը թէ՝ հայրենիքին հանդէպ մեր սէրը կրնայ մեզ պարտադրել աւելի նուազ իրաւունքներ եւ հարկադրանքներ՝ քան ուրիշներու սէրը՝ դէպի իրենց հայրենիքները: Մենք գանոնք կը պգուշացնենք այս սխալին դէմ»:

Մարաջախտին այս խօսքերը դիմաւորուեցան, 150,000նոց բազմութեան կողմէ, «Տանցիկը Լեհերուն, Տանցիկը պէտք է մնայ լեհական» աղաղակներով:

Մարաջախտը իր ճառը վերջացուց, ըսելով.—

«Մենք հանդիսաւորապէս կ՚երդնունք, յանուն Լեհաստանի յաւիտենական գոյութեան, թէ՝ պատերազմին մէջ պիտի կռուինք առանց ընկրկումի՝ մինչեւ վերջնական յաղթանակ, իսկ, խաղաղութեան ատեն պիտի միացնենք քաղաքացիներու բոլոր ճիգերը՝ հաւաքական աշխատակցութեան մը մէջ»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԷՋ

Ծանր միջադէպերէ վերջ, որոնք պատահեցան ամերիկեան Ծերակոյտին մէջ, շաբաթ օր խորհրդարանը փակուեցաւ ամառնային արձակուրդի պատճառով:

Ծերակոյտի վերջին նիստին մէջ, Րուզվէլթի քաղաքականութեան հակառակորդ ժողովրդավար երեսփոխանները եւ այդ քաղաքականութեան համակիր Փէյփըր չափազանց վիրաւորական խօսքեր փոխանակեցին, երբ այս վերջինը յայտարարեց թէ կը դատապարտէ բոլոր անոնք որ խորհրդարանէն ներս եւ դուրս պայքար բացին կառավարութեան դէմ եւ վտանգեցին խաղաղութեան գատը՝ պարզ այն պատճառով որ չեն սիրեր Րուզվէլթը:

Այս յայտարարութեան վրայ, Րուզվէլթի հակառակորդները թշնամական արտայայտութիւններ ըրին: Փէյփըր շարունակելով իր խօսքը, ամբաստանեց այդ ծերակուտականները թէ իրենքզիրենք ծախած են Միացեալ Նահանգներու Առեւտրական Սենեակին, որ ընկերակցութիւն մըն է արդիւնաբերողներու:

Հակառակորդները ընդմիջեցին, պահ մը աղմուկը տիրեց, բայց նախագահը կրցաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը: Փէյփըր շարունակեց իր խօսքը: Ժողովրդավար ծերակուտական մը, բարկացած, ձգեց հեռացաւ:

Քիչ վերջ խօսք առին բազմաթիւ ծերակուտականներ, որոնք Փէյփըրը անուանեցին «վատ եւ ստախօս»: Փիթմէն ընդմիջեց ըսելու համար թէ վիրաւորական է բացատրութիւնը,— «վիրաւորական կամ ոչ, ըսածս կը մնայ ի զօրու»:

Ծերակուտական Տօունի խօսք առաւ եւ միութեան հրաւէր կարդաց: Միջադէպը փակուեցաւ: Կարճէր կարդաց անխաղահին յայտարարութիւնը թէ խորհրդարանը փակուած է արձակուրդի պատճառաւ,— Րուզվէլթ իր յայտարարութիւնը կը վերջացնէր արձակուրդի բարեմաղթութիւններով:

ՏԱՆՑԻԿ ՈՐՈՇԵՑ ԲԱՆԱԿՑԻԼ

Պերլինի մէջ հրատարակուեցաւ լուր մը, որուն համաձայն Տանցիկի ծերակոյտը որոշած է բանակցիլ Վարշաւայի հետ, Ազատ Քաղաքին մաքսատան լեհ պաշտօնեաներու խնդրի մասին: Գերմանական գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ Տանցիկի ծերակոյտը որոշած է լեհ մաքսային քննիչներուն աշխատանքին մէկ մասը կիրարկել տալ Տանցիկցիներու: Տանցիկի կառավարութիւնը կ՚ուզէ բանակցիլ լեհ ներկայացուցիչին հետ, վերջնականապէս ճշդելու համար լեհ քննիչներու իրաւասութիւնները: Ան պիտի մերժէ որ մաքսային քննիչները մաքսային խնդիրներէ զատ որ եւ է գործով շահագրգռուին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.— Փոքրիկ գաղութ մըն է Փավիյեոն սու Պուան, Փարիզի արուարձաններէն: Մեր կոչին պատասխանելով՝ Պ. Ս. Տէր Մաթէոսեան հանգանակութեան կը ձեռնարկէ եւ այս փոքրիկ գաղութը կուտայ 501 ֆրանք:

Նոյնպէս, Պ. Զենոբ Ծարաճեան 19րդ թաղամասին մէջ, իր ծանօթներուն մօտ հանգանակութիւն կատարելով կը բերէ 305 ֆրանքի գումար մը:

Ուրիշ հայրենակից մը, հանգանակութեան իր բաժինը արձանագրելէ վերջ, կը գրէ. «Յառաջի մէջ կարդացի թէ Մուսա Լերան արծիւները, փոխադրուելէ վերջ ապահով շրջանի մը մէջ, սկսեր են խրճիթներ շինել եւ իրենց գիւղերը կնքել նախկին բնակավայրերու անունով,— Հաճի Հապիպլի, Եողուն Օլուք, եւայլն: Շատ բնական մղում մըն է այդ, յիշել հին բնակավայրը եւ վերակենդանացնել հին կեանքը, բնական մղում մը որ Ղ. Աղայեանն ալ կ՚երգէ.

Ծիծեռնակը բոյն էշինում,
Եւ շինում է եւ երգում,
Ամէն մի շիւղ կպցնելիս՝
Իր առաջուան բո՛յնն է յիշում:

Եթէ, սակայն, հայկական անուն մը ըլլար գիւղին անունը, ո՛վ ինչ կրնար ըսել: Ափսո՛ս, թրքական անուններ ունին հայկական կարգ մը գիւղեր: Եւ հիմակ որ Մուսա լերան արծիւները հայկական նոր բոյներ պիտի շինեն, փափաքելի չէ՞ր արդեօք որ չյաւերժացնէինք թրքական անունները: Նոր բոյներ հայկական անուններով,— գիւղի մը տուէք «Վէրֆէլ» անունը, ուրիշ գիւղի մը՝ «40 օրեր», ուրիշ գիւղի մը «Վրէժ», միշտ արտայայտիչ, միշտ հայկարժան»:

ՑԱՆԿ 16

Ոսկիան Միքայէլեան, Ֆիլիփվիլ	200
Շուշանիկ եւ Տոքթ. Անդրէասեաններ	100
Կարապետ Յ. Սէմիզեան	100
Մկրտիչ Սարգիսեան, Ֆէս	100
Սարգիս Բիրլեան	100
Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան	50
Աւետիս Ղազարեան, Ֆիլիփվիլ	50
Արամ Պայրամեան	25
Գրիգոր Գարաօղլանեան	10
Փավիյեոն սու Պուայի գաղութէն՝	
Ս. Տէր Մաթէոսեան	70
Գրիգոր Գաբրիէլեան	50
Յ. Գալֆայեան	50
Մ. Տէր Մաթէոսեան	50
Տէր եւ Տիկին Խ. Տէր Մաթէոսեան	50
Տէր եւ Տիկ. Հ. Իչգալացեան	50
Տէր եւ Տիկ. Ա. Ջլպուքճեան	50
Պ. Սուրէն Աղաճանեան	20
Տէր եւ Տիկ. Խ. Արթինեան	16
Տէր եւ Տիկ. Գ. Գէորգեան	15
Տիկին Ինճէճեան, Օր. Հայկանուշ Ցակորեան եւ Գառնիկ աղա 10ական	30
Փարիզի 19րդ Թաղամասէն՝	
Զենոբ Ծարաճեան	100
Հայկազ Հալաճեան	30
Մովսէս Մուրատեան	25
Արսէն Տէրտէրեան	20
Կիրակոս Կարապետեան	20
Արարատ Աղաճանեան	15
Մամբրէ Տէրտէրեան, Պետրոս Պետրոսեան, Գրիգոր Մանուկեան, Մարտիրոս Պօյաճեան, Զարեհ Աղաճանեան, Յարութիւն Զխտէմեան, Լեւոն Թոքաթլեան 10ական	70
Միհրան Պօյաճեան, Գ. Պօյաճեան, Գարեգին Քիրազեան, Մկրտիչ Սարաֆեան, Յովհաննէս 5ական	25
Գումար՝	1,541
Նախորդ գումար՝	32,671
Ընդհ. գումար՝	34,212

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պիտի հրաւիրուին նաեւ Լեհաստան եւ Ռումանիա

Շաբաթ օր Լէնինկրատ կը հասնին անգլեւֆրանսական զինուորական պատուիրակութիւնները, որոնք մեկնեցան Լոնտոնէն կիրակի օր: Անգլիական պատուիրակութիւնը ունի 25 անդամ, ֆրանսականը՝ 22 անդամ: Շոգենաւը, որով մեկնեցան, յատկապէս պատրաստուած էր այս պատուիրակութիւններուն համար: Պատուիրակութեան անդամներէն տեղակալ Կլիկ կը կրէր սեւ պայուսակ մը, որ կաշիէ հաստ ժապաւէնով մը կապուած էր իր դաստակին:

Լէնինկրատ հասնելէ վերջ, պատուիրակութիւնները առանց կանգ առնելու պիտի մեկնին Մոսկուա, ուր բանակցութիւնները պիտի սկսին 14 Օգոստոսին, Երկուշաբթի:

Անգլիական թերթերը կը գրեն թէ զինուորական պատուիրակութիւնները ղրկուեցան, քաղաքական բանակցութիւնները չլրացած, Ռուսերու խնդրանքով: Զին. պատուիրակութիւններն են, որ պիտի հարթեն կարգ մը անհամաձայնութիւններ այն գործակցութեան մասին զոր Ռուսերը կը պահանջեն ոչ միայն Եւրոպայի, այլեւ Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Լաւատեղեակ աղբիւրէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, զին. պատուիրակութեանց խօսակցութեան ծրագիրը կը բաղկանայ հետեւեալ նիւթերէն.

1.— Խորհ. Միութիւնը օժանդակութիւն ցոյց պիտի տայ այն պետութեանց, որոնք երաշխաւորուած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ (Լեհաստան, Ռումանիա եւ Յունաստան), ի փոխարէն այն օժանդակութեան, զոր Անգլիա եւ Ֆրանսա ցոյց պիտի տան Պալթեան պետութիւններուն:

2.— Երեք պետութիւնները իրենց օդային ուժերով պիտի գործակցին Եւրոպայի թէ արեւելքը եւ թէ արեւմուտքը:

3.— Երեք պետութիւնները նաւային իրենց ուժերով պիտի գործակցին մէկ կողմէ Պալթեան եւ Հիւսիսային ծովերուն մէջ՝ փակ ծովի վերածելու համար Պալթեան ծովին արեւելեան աւազանը, միւս կողմէ Սեւ ծովին եւ Միջերկրականի մէջ՝ փակ ծովի վերածելու համար Միջերկրականի արեւելեան աւազանը:

Այս հարցերուն քննութիւնը կը պահանջէ, որ Ռումանիա եւ Լեհաստան եւս գործակցին: Արդէն քաղաքական բանակցութիւնները բաւական դետին պատրաստած են, որպէսզի յիշեալ երկու երկիրները թոյլ տան որ իրենց օդանաւային կայանները օգտագործուին ի հարկին ռուսական օդային ուժերու կողմէ: Այդ մասին մանրամասնութիւնները ճշդելու համար՝ կը յուսացուի, որ Մոսկուա հրաւիրուին լեհական եւ ռումանական պատուիրակութիւնները: Հաւանաբար անգլեւֆրանսական զին. պատուիրակութեանց առաջին խօսակցութենէն վերջ:

ՔԱՐԻՒՂԻ կարեւոր հանքավայր մը գտնուեցաւ Ֆրանսայի մէջ, Ս. Կոտանի մօտերը,— հազիւ 1500 մեթր ծակած էին հողը, քարիւղը ժայթքեց դիւային շունչով մը: Կ՚ենթադրուի որ քարիւղի մթերքը այնքան շատ է հոս, որ կարելի է հանքավայրը բաղդատել աշխարհի մեծագոյն հորերուն հետ:

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏԿԵՐ ՀԱՅ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԺԹ. ԴԱՐ

ԱՆԳԻՐ ԵՒ ԳՐԱԲԱՐ.– ՎԱՆՔԵՐ ԵՒ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ

Բ.

Ե. ԴԱՐ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԳԻՒՏԷՆ ՎԵՐՋ.— Դարուս մէջ նշանաւոր դպրոցներն էին Սահակի եւ Մեսրոպի ձեռքով բացուածները, թէ բուն Հայաստանի եւ թէ Յունաց բաժինին մէջ եղածները: Վանքերէն՝ Նորավանք, Այրի եւ Ոչխարաց վանք:

Մատենագիրներ՝ Սահակ Պարթեւ Մեծն.— Կանոնական Թուղթ.— Թուղթք առ Ատտիկոս եւ Պրոկղ Հայրապետս Կ. Պոլսի.— Թուղթ առ փոքրն Թէոդոս, եւ Շարականներ, այս վերջիններէն մասնաւորապէս Զատիկի նշանաւոր շարականը՝ Այսօր յարեաւ իր սարօքը:— Մեսրովպ կամ Մաշթոց, հեղինակ Հայ Եկեղեցիի Ծիսականին կարեւոր մէկ մասին, նաեւ Շարականներ, Աղօթքներ, Խրատական Թուղթեր, իր անունով աւանդուած:— Բուն Թարգմանիչները.— Առաջին Աշակերտ կոչուածներէն Յովսէփ, Վայոց Ձորէն, Յովհան, Ղեւոնդ երէց՝ Վանանդէն, Եզնիկ Կողբացի, Կորիւն, Մուշէ Տարոնեցի, Տիրայր Խորձենացի, Յովսէփ Պաղնացի, Յովհան Եկեղեցացի (Եկեղեաց գաւառէն, Երզնկա), Ենովք, Դանան, Երեմիա՝ սարկաւագապետ Ս. Սահակայ, Թադէկ, Գնիթ՝ եպիսկոպոս Դերջանայ, Արձան Արծրունի, Ստեփաննոս Տարօնացի, Ղազարիկ կամ Ղազրիկ:

Երկրորդ աշակերտներէն՝ Մովսէս Խորենացի, Մամբրէ Վերծանող, Դաւիթ Անյաղթ (Պարոյր Հայկազնին կամ Պրոյերեսիոսին պէս հեղինակային մեծայաղթ համբաւով), Գիւտ Կաթողիկոս, Յովհան Մանդակունի, Եղիշէ, Ղազար Փարպեցի, Եղրաս Անգեղացի, Խոսրով կամ Խոսրովիկ, Աբրահամ կամ Աբէլ Խոստովանող, Անանիա, Յովնաթան, Խաչիկ կամ Խաչատուր, Անդրէաս, Թաթուլ, Վարոս:

Այս երկրորդ աշակերտներէն իբրեւ հեղինակ — յիշատակենք.—

ԵԶՆԻԿ ԿՈՂԲԱՑԻ (Եղծ աղանդոց, Եզնկայ խրատք):— Կորիւն (Պատմութիւն վարուց Սրբոյն Մեսրովպայ):— ԴԱՒԻԹ ԱՆՅԱՂԹ (Մեկնութիւն ստորագրութեանց Արիստոտէլի, վերլուծութիւն Արիստոտէլի, Սահմանաց Գիրք):— Գիւտ (Թուղթ առ Դաւիթ Անյաղթ, Թուղթ առ Վաչէ արքայ Աղուանից, Աղօթք):— Յովհան Մանդակունի (Ճառեր, կարգ մկրտութեան եւ ձեռնադրութեան եպիսկոպոսի, օրհնութիւն եկեղեցւոյ): — ԵՂԻՇԷ (Պատմութիւն Վարդանանց, Ճառ միանձանց, Մեկնութիւն Յեսուայ եւ Դատաւորաց, Արարածոյ մեկնութիւն, եւ զանազան ճառեր): — ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ (Պատմութիւն Հայոց, Պիտոյից Գիրք, Աշխարհագրութիւն):— Մամբրէ (Զանազան ճառեր):— ՂԱԶԱՐ ՓԱՐՊԵՑԻ (Թուղթ առ Վահան Մամիկոնեան, Պատմութիւն Հայոց):

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Ե. Դարը հայկական գրականութեան պատմութեան մէջ կոչուած է արժանաւորապէս Ոսկեդար: Այս համառօտ պատկերէն դուրս կը մնան նոյն դարուն կատարուած օտար հին դասական մատենագրութեան կարեւոր գործերուն թարգմանութիւնները, մանաւանդ Ս. Գիրքին անհամեմատ թարգմանութիւնը, որ միեւնոյն ատեն Հայերէն Լեզուին ճոխութեան, տրամաբանական գերազանցութեան, իմաստներուն պայծառութեան ցոլացուցիչ գանձարանն է:

Ս. Գիրքին թարգմանութենէն անմիջապէս վերջ Եզնիկ կը նկատուի տեսակ մը անգերազանցելի տիպար հայկական ոսկեղենիկ դպրութեան, անշուշտ լեզուի տեսակէտով, թէ իսկ Եղծ Աղանդոցը թարգմանութիւն եղած ըլլայ պարզապէս: Թարգմանութեան մը մէջ է որ աւելի կը յայտնուի ո եւ է լեզուի ներքին համադամանքը իր բնիկ արժանիքներով ու յատկութիւններով: Խօսուն եւ անհերքելի ապացոյցը այն՝ թէ հայերէն լեզուն հին դասական ծաղկեալ լեզուներուն հետ կամ դէմ իր համեմատութեան եւ դիմադրութեան մէջ ոչ միայն չէ տկարացած, այլ օժանդակած է անոնց իր լոյսով եւ ոգիով: Նոյն իսկ արդի կամ նոր գրական հայերէնին համար նոյնը կարելի է ըսել, օտար ամէնէն հարուստ լեզուներուն հետ իր պայքարին եւ տոկունութեան հանդէպ:

ԴԱՒԻԹ ԱՆՅԱՂԹ կամ եռամեծ փիլիսոփան Արիստոտելեան թարգմանութիւններուն մէջ ունի կամ կը գործածէ մթին եւ մերթ անհասկնալի լեզու մը, բայց նկատի ունենալով թարգմանողին դաստիարակութիւնը եւ ընդհանրապէս ապրած միջավայրը, նաեւ հայ գրականութեան մէջ իբրեւ առաջին փորձը համարելով Անյաղթին այդ տեսակ մը յանդգնութիւնը, որով մայրենի լեզուն կը ջրդեղէ իմաստասիրական բարձր հայեցողութիւններու յեսանաքարին վրայ, ոչ միայն ներելի այլ եւ պանծալի կը գտնենք այդպիսի համարձակութիւն մը: Աչքի առջեւ բերէք միեւնոյն ժամանակ այն իրողութիւնը, թէ այսօր իսկ օտար միջավայրի մէջ գիտականօրէն դաստիարակուած հայ սերունդին պատկանող գիտուններ ոչ մէկ փորձ կրնան ընել մայրենի լեզուն գործածելու կամ անով ո եւ է բան բացատրելու իրենց հմտութենէն, որ թաղուն ու անպէտ գանձ մը կը մնայ իրենց հայրենակիցներուն համար: Այդ հայանուն գիտուններէն ոչ մին ջանացած է բաւականաչափ հմտանալ մայրենի լեզուին, որով կարող ըլլայ թարգմանելու — ինչպէս ըրաւ Դաւիթ Անյաղթ — ժամանակակից գիտական, գեղարուեստական, իմաստասիրական հեղինակութիւն մը: Հայաստան Աշխարհին հետ անոնց կապը կը մնայ լոկ...եան ազգանունը, ան ալ ո՛չ ամէնուն համար:

Ճարտասանական ձեւերն ու առութիւնները Խորենացին կը բացատրէ Պիտոյք բառով, եւ այսպէս կը հասկցուի իր Պիտոյից Գիրքը, որ խօսելու եւ բարւոք խօսելու արուեստն է:

Զ. ԴԱՐ.— Այս դարուն Հայաստանի մէջ ամէնէն աւելի կը փայլէր Սիւնեաց Վարդապետարանը կամ ընծայարանը, ուր զանազան հմտութիւններով կ'ուսանէր հայ միտքը: Բայց մեղք որ քաղաքական ամէն կարգի շփոթութիւններ, եւ դաւանաբանական փցուն վէճեր, որոնց մէջ անգերազանցելի ճարտարութիւն մը կը ցուցադրէին Հոռոմք, կը խափանէին հայկական հանճարին զուտ գիտական ու գրական հետաքրքրութեան անվթար ու անսայթաք ուղղութիւնը: Թիւով ու բանական շարժումներով, յաճախ չարանախանձ կամէութիւններով հայկականէն զօրաւոր եղող ցեղեր — հիններ ու նորելուկ — կ'ասպատակէին մեր երկիրը, խանգարելով տնտեսական եւ գրական բարեկանոն կեանքը, զանազան պատրուակներով, յաճախ կրօնական, մերթ բացարձակապէս կրօնական, ինչպէս Ե. դարուն իսկ: Աննպաստ շրջապատի այս իրողութիւնը աչքի առջեւ ունենալով, չենք կրնար չհիանալ հայ ցեղին յարատեւութեան վրայ ի խնդիր իմաստութեան եւ մտաւոր ու հոգեկան ամէն կարգի պաշարի: Այս գրական եւ մտաւոր յարատեւութեան մէջ կը տեսնուի իր պատմական գոյութեան փաստը, raisonը, մինչեւ սա ներկայ ժամանակները, խառնուածքով, յօժարութիւններով, բարոյական եւ տնտեսական ըմբռնումներով տարբեր երկիրներու մէջ, որոնց հանդէպ երբեմն կը սնուցանէր անսահման համակրութիւն: Բայց իր գոյութեան սպառնացող այս ահաւոր րոպէներուն, անտեղի կամ անհեթեթ չէ բնաւ յուսալ, թէ այս ցեղը — մեծը — այս անօրինակ փորձութեան ալ պիտի յաղթէ, կորուստով, այո, դուրս ելլելով կորուստով, բայց վերջապէս կորիզին, արիւնին պահպանութեամբ: Ու այսպէս կ'երթայ ցեղը:

ՏԱՐԱԶ

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄ ՄԸ

Պոլիս եղած ժամանակս, լսած էի որ գնչու կիները ունին կռուելու նշանաւոր ձեւ մը: Ես չէի հանդիպած իրենց կռուին ու կը փափաքէի հանդիսատես ըլլալ այդ նկարչագեղ տեսարանին:

Օր մը, Իւսկիւտարի մէջ, դիպուածը թոյլ տուաւ որ վայելեմ այդ գունագեղ տեսարանը:

Երկու գնչու կիներ, չեմ գիտեր ի՛նչ պատճառով, կը կռուըտէին, կանգնած... իրարմէ հեռու:

Գնչու այրերը, ամուսին, եղբայր, ազգական ու ազգակից, ակմբուած էին սրճարանի մը առջեւ, աթոռակներու վրայ ու կը ծխէին, սուրճ կը փրթէին, մէկ կողմէն ալ ուշադրութեամբ դիտելով հաւամարտը:

Ըսելու պէտք կա՞յ որ ժողովրդական հազար բազմութիւն յոտնկայս հանդիսատեսներն էին այս ազգագրական հանդէսին:

Երկու գնչու կիները ջերմօրէն կը շարունակէին կռիւը... խօսքով: Անշուշտ իրենց խօսքերը ո՛չ փիլիսոփայական էին, ո՛չ բանաստեղծական, պարզապէս պերճապաշտ հայհոյութիւններ էին, պոռչաւոր լուտանքներ եւ անէծքներ ու նախատինքներ:

Վերջապէս քփրելով կը քփրէին:

Տեսարանը թատերական էր, խիստ ինքնատիպ, որով շահեկան:

Կռուող կիներէն մէկուն անունն էր Ֆաթմա իսկ միւսին անունը Այիշա:

Երբ հայհոյութեանց առաջին մասը վերջացաւ՝ Ֆաթմա իր տնակէն ներս խոյացաւ ու քիչ մը յետոյ, ձեռքը չորս դանակ, դուրս վազեց եւ ըսաւ Այիշային.

— Չորս դանակ ունիմ, չորս հատ դանա՛կ. այս չորս դանակը բաւական է աղտոտ միսերդ կտրտելու եւ շուներուն առջեւ նետելու համար, անամօթ:

Այիշա ցատկեց տեղէն, ներս վազեց իր հիւղակէն ու քանի մը երկվայրկեան վերջը դուրս ելաւ, հետը բերելով կացին մը.

— Կացին ունիմ, կացի՛ն, հատած գլուխդ կտրելու եւ գայլերուն առջեւ նետելու համար, անպատիւ:

Ֆաթմա իր ձեռքի դանակները գետին նետելով նորէն տունէն ներս խոյացաւ ու, քիչ վերջ, սղոց մը խլած դուրս ելաւ յաղթականօրէն պտտալով.

— Կոյր սղոց մը ունիմ, ճիտամ ոսկորներդ կտրելու եւ բորենիներուն փորը լեցնելու համար, խայտառակ:

Այիշա գետին զարկաւ կացինը ու կրկին մտաւ իր հիւղակէն ներս, անմիջապէս վերադառնալով մուրճի մը հետ:

— Մուրճ ունիմ, մո՛ւրճ. աչքերուդ մէջ չոր կղկղանք զամելու համար, տասը փարանոց...

Ֆաթմա սղոցը նետելով դանակներուն վրայ, դարձեալ տուն մտաւ ու բերաւ շամբուր մը, ըսելով.

— Շամբուր ունիմ, շամբո՛ւր, գըլուխդ ծակելու, մարմնոյդ մէջէն անցընելու, թրքի կրակի վրայ խորովելու եւ բորոտած շուներուն կերցնելու համար, ոջլոտ կնիկ:

Այիշա իր ձեռքի մուրճը շպրտեց իր առջեւ գտնուող կացինին քով ու ներս մտաւ իր բնակարանէն, հետը բերելով կաթսայ մը:

— Կաթսայ ունիմ, կաթսա՛յ... քեզի լուալու, խաշելու, եփելու համար, կեղտոտ կնիկ, անգոյն կնիկ, հում կնիկ, չուտուելիք կնիկ...

Ֆաթմա տունէն ներս վազեց ու տաշտ մը բերաւ.

— Տա՛շտ ունիմ, տա՛շտ... քեզի աղտոտ լաթի կտորի մը պէս լուալու համար, գետնի լաթ...

Այիշա տունէն ներս խուժեց, ճերմակ կերպաս եւ ասեղ ու դերձան բերաւ, ըսելով.

— Կերպաս ունիմ, ասեղ ու թել ունիմ, պատանքդ պիտի կարեմ, հոտած մեռել....

Կռիւը հետզհետէ կը բոցավառէր:

Ֆաթմա տունէն ներս վազեց ու վայրի կանչերով դուրս խուժեց ձեռքը բռնած... աման մը:

— Գերեզմանիդ վրայ իբրեւ թաղար պիտի դնեմ այս ամանը եւ պիտի չմոռնամ ծաղիկ տնկելու մէջը, սատկելիք ապերախտ...

Այիշա ծիծաղով մը ներսէն բերած էր երկայնակոթ աւել մը ու կը բղաւէր.

— Ահա աս է գերեզմանիդ կոթողը: Գերեզմանիդ հողին վրայ պիտի զարնեմ այս ցիցը ու մարմինիդ մէջ պիտի տնկեմ, ա՛յ որդնոտած դիակ...

Ու շարունակուեցաւ այս ճոխ ամբարումը, հասնելով անասելի խօսքերու: Շողենալը չփախցնելու համար հեռացած էի ես:

×

Եւ հիմա, այսքան ժամանակ վերջը, մօտաւորապէս տարի մըն է, չեմ գիտեր ինչու, շաբաթը քանի մը անգամ, միտքս կուգան այդ հայհոյերգու, այդ ճառախօս, այդ կռուազան հաւերը:

Այո՛, չեմ գիտեր ի՛նչու միտքս կուգան գնչու կիները, Այիշան ու Ֆաթման, որոնք զիրար կտրելու, ջարդելու, մեռցնելու եւ թաղելու մասին կը խօսէին: Ու բնաւ չեմ կրնար գտնել պատճառը թէ ի՛նչու յիշողութեանս մէջէն վեր կը կանգնին այդ կիները որոնք իրենց ունեցած կտրող ու կոտրող գործիքները իրարու կը ցուցադրէին, հազարումէկ սպառնալիքով:

Ու ամէնէն զարմանալին՝ չեմ գիտեր ինչու, հիմա, այդ գռեհիկ կիները, կը բարձրանան աչքիս առջեւ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՆԳՈՅՑԷ ՀԱՆԳՈՅՑ

Ա.

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակիցը, ընկ. Ե. Տարօնեան, որ այցելած է Սանճաքէն հեռացած Հայերու գաղթակայանները, պատկերաւոր ձեւով մը կուտայ իր տպաւորութիւնները.—

Մնայուն բնակավայրի կարօտը ցաւ մըն է որ յատուկ է Հայերուս: Միւս ազգերուն համար, պապենական հողերէն քշուելու վախը այնքան ծիծաղելի է որքան այն մանկունակ նախապաշարումը որով հին Գաղղիացիները կը սարսափէին թէ օր մը երկնակամարը որ սիւն չունի, կրնայ իրենց գլխուն վրայ փլիլ: Մեռնիլ այն հողին վրայ ուր մարդ ծնած է՝ կը թուի ըլլալ բնական իրաւունք մը որուն արդարութիւնը չէ վրիպած աշխարհի հին ու նոր բոլոր օրէնսդիրներուն զատողութենէն: Բայց կ'երեւի թէ հայ ազգը իր ամբողջութեամբ դուրս մնացած է տիեզերական այդ օրէնքէն: Ահա թէ ինչո՛ւ այն ինչ որ ուրիշներու համար միշտ եղած է ոտքի կոխան տափաստան մը, մեզի համար կը մնայ անհասանելի բարձունք: Կէս դարէ վեր տեւող հայկական ողբերգութեան ընթացքին «երկարատեւ» բնակութիւնները եղած են լոկ միջնարարներ որոնց յատկանիշն է՝ հանդիսականին պարտադրել այն հոգեմաշ հսկումը թէ վայրկեան մը վերջ թատերախաղը կրնայ վերսկսիլ: Երէկ՝ Տէր Զօր, Միջագետք եւ Կիլիկեան խաչելութիւն, այսօր՝ Թարսուս: Վա՞ղը...

Յոյսի պէս քաղցր եւ ծխածանով պարեգօտուած հոգի մը սրտիս վրայ կը փափայ.

— Վաղը՝ Հայաստա՛ն...

Մի՛ մեղադրէք: Անապատի ուղեւորութեան դատապարտուած դըժբախտները երբեմն նման տեսիլքներ կ'ունենան: Մենք ազգովին կը քալենք մարդկութեան խղճի անապատէն ու երբ այդ անծիր աւազուտքին վրայ կը հանդիպինք ձիթենիի մը, բնական է որ անոր ստուերը նկատենք աստուածափիւռ հովանի: Ա՛հ, հաւատացէք, այլաբանական գրականութիւն չէ որ կ'ընեմ: Այդ անմեղ պերճանքը կը թողում պատանիներուն: Գոհաբանական այս բացադանչութիւնը առաջին խօսքը եղաւ զոր լսեցի գաղթականներու բերնէն:

Առժամեան օրագրողի հանգամանքըս արդարացնելու համար, յարմար կը սեպեմ տեղեկութիւններս ու տըպաւորութիւններս հաղորդել ժամանակագրական կարգով:

Թարսուս, Ուրբաթ, 21 Յուլիս

Երեկոյեան ժամը հինգին: Հայու ինքնաշարժէն իջած, Թարսուսցի անցորդէ մը կը խնդրեմ ցոյց տալ ինծի հայ գաղթականներու կայանին ուղղութիւնը: Մինչ մարդը մեհենագիրի մը վրայ հակած բանասէրի մը անձկութեամբ կը ճգնի գուշակել իմ աբաբերէնիս իմաստը, հայերէն խօսակցութիւն մը կը հասնի ականջիս: Քանի մը հայ կիներ, ըստ երեւոյթին Թարսուսաբնակ, զիրար կը յորդորէին այցելութեան երթալու «մուհաճիրներուն»: Անխօս կը հետեւիմ խումբին: Տասը վայրկեանէն կը մըտնենք բազմութեան մը մէջ որ տօնավաճառի մը ոգեւորութիւնը կուտայ խճուղիին: Թշուառութեան ցուցահանդէս՝ զոր կիսաբաց նայուածքներով խլամուհիներ կը դիտեն մերձակայ տանիքէ մը: Անծանօթ ուղեկցուհիներուս խումբը կը մօտենայ պառաւի մը որ ճամբան եզերող պատին տակ կծկտած՝ լըլիկ կը խորովէ մարմրուն կրակի մը վրայ: Փոքրիկ աղջիկ մը, որուն չարչարուած ախորժակին համար հումն ու եփուածը նոյն համը ունին, կը սրտնեղի բացօթեայ խոհարարուհիին անհարկի բծախնդրութեան վրայ:

— Մեծ մամա՛, հերիք է եփի, անօթի եմ:

— Համբերէ՛, զաւա՛կս, Թող քիչ մը տաքնայ:

— Հոս աւելի՞ հանգիստ էք, մայրիկ, կը հարցնէ այցելուհի մը:

— Հոս՝ Աստուծոյ ողորմութիւն է, գոնէ ձիթենիի շուք կայ:

Արդարեւ, ընդարձակ ձիթաստանի մը մէջ, ցիրուցան, կը տեսնուին խոշոր սնտուկներ, օրուան պահանջին համար շինուած, որոնց ծերպերէն դուրս կ'ելլեն հագուստի մասեր, բաճի ու բրինձի ծայրեր, տապակի ու չեբիփի կոթեր: Հոս հոն անկողիններու դէզեր, քուրջի կոյտեր, որոնց վրայ մարդիկ ընկողմանած կը նային համակերպողի խաղաղ աչքերով: Ոմանք յանձնած են խսիրով մը կամ հնամաշ կապերտով մը թանձրացնել իրենց կայքի ստուերը: Տղաներ կան որ տհաճութեամբ ոտքի կ'ելլեն փլըրուն հողերուն մէջէն, թօթվելու համար իրենց տափատները եւ վերջ դընելու համար մայրերու տաղտկալի յանդիմանութեանց: Աղջնակ մը պըշրոտ թաթիկներով կը յարդարէ քուրիկին կարմիր ժապաւէնը որ խամրած կակաչի մը պէս տափակցած է սեւ մազերուն վրայ: Կիները, կկզած իրենց յանպատրաստից կառուցուած խարոյկներուն մօտ, աման կը լուան, կամ կախօրրաններու վրայ հակած՝ թոմած ստինք մը կ'երկարեն կաթ աղաղակող մանկիկին: Հազար հի՛նդ հարի՛ւր անձ... դեռ չոգնուեր կը սպասուին:

— Ի՞նչպէս էք, հայրենակիցնե՛ր:

Քանի՛ քանի՛ անգամներ այս հարցումը կարկամած չրթունքներս դողացուց, առանց դուրս գալու: Խե՞նդ եմ որ քրքրեմ իրենց վէրքերը որոնք լոկ ձիթենիի շուքը ունին իբրեւ ըս-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (131)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Եւ որովհետեւ Բռնաւորի դաւադրութեան լուրը հասել էր ամէն տեղ շտապեցին Վան՝ Հայոց գահի պայաները, առանց ժամանակ կորցնելու, եւ դրդել ամէնքին, ուստի իշխաններն իրանց բարեկամութեան ու յարգանաց հաւատիքը մատուցանելու:

— o —

928 Թուականի գարունն էր: Բըզնունեաց ծովի ափերը ծածկուել էին կանաչով: Սիփանն ու Վարագը, Արտօսն ու Գրգուռը՝ թէպէտ դեռ ձիւնապատ՝ բայց արդէն հալոցի առուներ էին հոսում դէպի հինաւուրց ծովակը: Դաշտային կեանքը եռում էր ամէն տեղ եւ այգեստանները պճնուել էին փայլուն կանաչութեամբ:

Բայց ամէնից աւելի ակնապարար պատկեր էր ներկայացնում ծովի արեւելեան ափը, ուր բարձր դիրքի վրայ, իբրեւ պերճապաճոյճ թագուհի, բազմած էր Շամիրամայ գեղեցիկ դաստակերտը: Նրա հիւսիսային կողմից բարձրանում էր երկայնաձիգ մի քարաբլուր, որ արեւելքից դէպի արեւմուտք ձգուելով եւ անշեղ ու միապաղաղ դէպի վեր բարձրանալով՝ ներկայացնում էր բնութեան մի գեղեցիկ հրաշակերտ, որին սակայն մարդկային ձեռքը դարձրել էր հզօր եւ ահարկու: Նրա քարեղէն սրտի մէջ ծածկուած էին բազմաթիւ գաղտնարաններ՝ փորուած անյիշատակ ժամանակներից, որոնք ծառայում էին քաղաքը տիրապետողի բազմազան պէտքերին, ոմանք իբրեւ գանձարան, ոմանք իբրեւ զնդան եւ ոմանք իբրեւ փրկութեան ապաստան: Տիտանական այդ զանգուածի վրայ ամբառնում էր Վանայ անմատչելի բերդը, որ հիւսիսային ու արեւմտեան կողմերից պատած էր մի քանի կարգ պարիսպներով ու մարտկոցներով, իսկ միւս երկու կողմերից ապահովուած միապաղաղ ժայռերի բնական պատնէշներով: Բերդի հարաւային կողմից ընկած էր քաղաքը, որ աջ ու ձախ տարածուելով՝ գրաւում էր քարաբլուրի ստորոտը բազմաթիւ շինութիւններով. նրանց մէջ աչքի էին ընկնում հոյակապ ապարանքներ, սիւնաշար սարաւոյթներ եւ վիմարդեան եկեղեցիներ ու մատուռներ: Այդ ամէնի վրայ, իւր ընդարձակութեամբ ու հոյակապութեամբ, իշխում էր Գագիկ թագաւորի Արքունիքը, որ զարդարուած էր կամարակապ պատշգամներով, սիւնազարդ սարաւոյթներով եւ ոսկեզօծ ու դրուագազարդ դահլիճներով: Քաղաքի փողոցները հովանաւորում էին սաղարթախիտ ծառեր, որոնց ոռոգում էին սրբատաշ քարերի միջով հոսող բազմապատոյտ առուներ: Այդ բոլորի շուրջը պատում էր հզօր կրկնապարիսպը լայնադիր աշտարակներով, իսկ դրանց ամէնին փակում էր ընդարձակ խրամ:

Բայց բնութեան գեղեցկագոյն հարստութիւնը վիճակուած էր քաղաքի արեւելեան մասին, որտեղից սկսուած տարածւում էր ընդարձակ ծառաստան, որ կազմուած էր զուարճալի պարտէզներից ու այգիներից եւ ոռոգւում էր քաղցրահամ աղբիւրներով ու առուներով:

Եւ ահա գարնանային գեղազուարճ օրերին Արծրունեաց այս հոյակապ Ոստանն էին ժողովւում Հայոց տոհմական իշխանները, նախարարները եւ սեպուհները՝ իրենց աղնուազարմ ընտանիքներով ու պահնորդական գնդով՝ Աղթամարի գահերէց միաբանների հետ: Ամէնից վերջը հասաւ խումբերով: Այստեղ եկաւ եւ կաթո- Աբասը՝ իւր դրանիկներով ու ազատաններով, Գուրգէնդուխտ Տիկինը՝ իւր իշխանուհիներով ու նաժիշտներով եւ Մարզպետունի իշխանը՝ Արարատեան թագաւորութեան զօրախմբերով:

Աշոտ դերենիկը դիմաւորեց Աբասին Արծրունեաց տոհմի պայազատների եւ Արծրունեաց տոհմի պայազատներիեւ ողջունելով նրան Տոսպայ սահմանի վրայ, մեծ պատիւով ու փառքով առաջնորդեց դէպի Վան իւր հօր Գագկայ արքայանիստը:

Քաղաքի դռների մօտ դիմաւորեց գահաժառանգին ինքը՝ Գագիկ թագաւորը: Նրա հետ էին թէ՛ արքունի իշխանները եւ թէ հրաւիրեալ նախարարներն ու ազատանիները, որոնք փառահեղ հանդէսով ուղեկցեցին նըրան մինչեւ Գագկայ հոյակապ արքունիքը:

Թէպէտ բոլոր քաղաքը զարդարուած էր արդէն գոյնզգոյն դրօշներով եւ պատշգամներն ու սարաւոյթները պճնուած շղարշներով, երփներանգ պաստառներով եւ սիւնական գորգերով, բայց արքունեաց զարդարանքը շլացնում էր ամէն աչք:

Նրա սիւնաշարերը պճնուած էին դալարով եւ գոյնզգոյն ծաղիկներով, կամարներն ու բարաւորները՝ սքօղուած ծիրանիով ու ոսկեթել վառերով: Դահլիճների յատակը ծածկըւած էր գորգերով, թաւշով ու կերպասով, իսկ կարասիների վրայ, որոնց մեծ մասը շինուած էր փղոսկրից ու սատափից, փայլում էին առատօրէն արծաթ եւ ոսկի: Միով բանիւ ամէն տեղ երեւում էր հարստութիւն եւ արքայական պերճութիւն:

Վասպուրականի թագաւորը, որ սիրահար էր շքեղութեան, դրա հետ միասին ունէր անհուն փառասիրութիւն: Եթէ մի կողմից նա շքեղազարդել էր Արքունիքը, ի պատիւ Արարատեան վեհապետի, միւս կողմից էլ այդ արել էր իւր վեհազնեայ հիւրերի, իշխանների եւ իշխանուհիների առաջ պարծենալու համար:

Եւ շատերի աչքը, արդարեւ, նա շլացրեց, բայց այդ շատերի թւում չէին ոչ Մարզպետունին եւ ոչ Սիւնեաց հարազատները, որոնք գիտէին թէ՝ ի՞նչ գնով է Գագիկն այդ ամէնը ձեռք բերել, ի՞նչ գնով է նա թագաւոր հռչակուել, եւ որքա՛ն չարիք, որքա՛ն թշուառութիւններ է պատճառել ազգին, մինչեւ որ Արքայի կոչումն է ստացել:

Սակայն հանգամանքներն ստիպել էին այժմ դրանց՝ դիմել հինաւուրց մատնչի օգնութեան եւ նրա Ոստանում թագաւոր պսակել Աբասին:

Երբ այս մասին դիտողութիւն արաւ Սիւնեաց իշխանը, Մարզպետունին պատասխանեց.

— Ընտրեցինք չարիքներից փոքրագոյնը...:

(Շար.)

պեզանի։ Եւ արդէն իրենց ճակատի քրտինք խորշոմներուն մէջ որոշակի կը կարդացուէր պատասխանը որ հարակաց է բոլորին.

— Ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ հայ գաղ — թականը։

Շաբաթ, 22 Յուլիս

Առտուան ժամը 6ին փողոց կ'ելլեմ։ Թարսուս Փոքր-Ասիոյ քաղաքին նկարագիրը առած է։ Շուկան կը լեցուի հայ գաղթականներով։ Թարսուսի խանութպաններ պողոտային երկու կողմերէն կը նետեն աճապարանքով ճարած իրենց թուրքերէն բառերը.

— Հօճի'կ, hօճի'կ, վար չօխ կուզալ փաճիր, սաֆըզ ըրըշ։

Գաղթական այր ու կին մը կը վիճին մասվաճառի մը կրպակին առջեւ.

— Այս կանաչ պալլօճ տանինք Արշալոյս, կը թելադրէ կինը, երկչոտ։

— Կնի'կ, ժամանա՞կ գտար խաղալիկ գնելու. ղեռ չե՞ս հասկնար որ մենք ենք խաղալիկ դարձեր։

Այս փիլիսոփայական խորհրդածութիւնը չի զօրեր տարհամոզելու կինը որ վճռական շարժումով մը կը փրցնէ պալլօճը։

Աւելի դանդաղելու ժամանակ չունիմ։ Ծովին բացերը սեւ կէտ մը նըշմարուած է. կ'ենթադրուի թէ Խարփուլ ընկերութեան Զամալէֆ շոգենաւն է որ գաղթականներով բեռնաւորուած կուգայ Աղեքսանդրէթէն։ Հարկ կ'ըլլայ երկար սպասել։ Հազիւ երեք ժամ վերջ Զամալէֆ խարիսխ կը նետէ Թարսուսի առջեւ։ Երբեք համբաւեալ ճարպիկութիւն մը ունեցած չեմ, բայց այս անգամ, հակառակ ոստիկաններու արգելքին, թղթակիցի պատասխանատուութենէս մղուած կը ցատկեմ այն շոգեմակոյկին մէջ որ պաշտօնական անձնաւորութիւն մը կը տանի դէպի նաւը, որուն վրայ, ըստ ցուցակի, կը գտնենք հազար հարիւր ութսուն անձ, Աղեքսանդրէթի, Պէյլանի եւ Աթըզի շրջանէն։ Այս անգամ ծովը հանդարտ եղած է, բայց սակայն յոյսարարութիւնն է նաւաղներուն ոռոնք սովորական ալիքներէ ազդուիլ չեն գիտեր։ Գաղթականները բաւական ցնցուած կ'երեւին։ Շատեր անոնցմէ առաջին ծովային ճամբորդութիւնն է որ կ'ընեն։ Մայրերը որոնք ամբողջ գիշերը իրենց փոքրիկները օրօրած են մերձաւոր ժամանումի մը յոյսով, այլեւս համարձակօրէն զանոնք կը յորդորեն ոտքի ելլելու եւ դիտելու քաղաքը, որուն առջեւ կանգառած են։

Ցամաքահանումի ազդանշանը կը տրուի։ Դարձեալ մայրերն են որ թխամայրերու անհանգստութեամբ ձայն կուտան իրենց զաւակներուն, եւ անոնք, համապատասխան հայճեւով, բազմութեան մէջէն սողոսկելով կուգան բոլորուիլ ծնողներուն շուրջ։

— Եալլա', եալլա', կը պոռան սպիտակազգեստ Եգիպտացիներ նաւի վերին կամրջակին վրայէն։ Հրամանը շեփի մը պէս կը տարածուի ժողովուրդի շարքերուն մէջ որոնք գիրար կը ստիպեն աճապարելու։

— Քիչ մը չ'ա'ա իջիր, քուրի'կ, եւ տեսէ աչքին մարդ կը սպասէ։

Ցանցաւորի մը պէս անխօս է fու — բիկը, եւ յանցանքն ալ երկու կամ երեք ամսուան մանկիկ մըն է։ Փոքրիկ անառա'կ, այդ տաղնապալի րոպէին իսկ չուզեր հասկնալ մօրը կացութիւնը եւ կը շարունակէ որսկան

Թուչունի մը պէս թաթերուն մէջ պըրկել ըմբերանած ստինքը։ Ես եմ որ իր տեղ համբերութիւն կը խնդրեմ աճապարողներէն.

— Կամա'ց, քիչ մը կամաց, երախայ կայ գիրկը։

Կարեկցութեան այս դոյզն արտայայտութիւնը բաւական կ'ըլլայ՝ իրեն թելադրելու երախտագիտական մրմունջ մը.

— Շնորհակալ եմ, աղբէ'ր, Աստուած քեզի աւանկ օրեր ցոյց չտայ։

Կ'արժէ ընդգծել որ առանց արկածի կամ ծայրայեղ խճողումի կատարուեցաւ ցամաքահանումը, յետոյ սկսան պատուաստի արձանագրութիւնը։ Փոքրիկներու ճիչերը—սեղի խայթուածքէն— կ'ազդեն նաեւ քանի մը պառաւներու. հարկ կ'ըլլայ զանոնք ալ համոզել թէ պատուաստը անհրաժեշտ խնամք մըն է եւ թէ անոր ցաւը մանկիկներուն աղաղակած խորութիւնը չունի։ Քանի մը անդամալոյծծերեր՝ երիտասարդներու կռնակին բրայ ներկայացան արձանագրութեան պաշտօնեաններուն եւ բժիշկին։

Վաղը՝ կիրակի, կը սպասուի վերջին շոգենաւին։

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Անգլիոյ՞ դաշնի՞ն ու՞ս

ՀԱԼԷՊԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԱԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Սօն Փոսթա» կը հրատարակէ Զօր. Էմիր Էրքիլէթի հետեւեալ յօդուածը, իբրեւ պատասխան գերման այցի Թամփէլլի մէկ գրութեան. —

«Յօդուածագիրը — կ'ըսէ Էմիր Էրքիլէթ — կը գրէ թէ Թուրքիա ըստացաւ Սանճաքը, իբրեւ կանխիկ վարձք այն զինուորական ծառայութեանց, զոր պիտի մատուցանէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի։ Բայց չի խորհիր թէ իր գործածած սխօլանէր տինոթէ բառը ոչ միայն անտեղի է, այլեւ կը վշտացնէ մեզ։

Մեր նախկին բարեկամ Գերմանները մոռցած չեն որ եթէ մեծ պատերազմին Սուէզի վրայ յարձակեցանք մեր նախնական միջոցներովը, ասիկա չըրինք գերմանական քանի մը պարկ ոսկիի փոխարէն, եւ գիտէինք թէ մեր ուժը չէր բաւեր Անգլիացիները հանելու Եգիպտոսէն։ Հակառակ ասոր, Սուէզի արշաւը պարզ խենթութիւն մը չեղաւ։ Հարկ էր Սինայի ճակատ մը ստեղծել, մեր կողմը քաշել անգլիական քանի մը զօրաբանակներ եւ այս ձեւով թեթեւցնել գերմանական բեռը արեւմտեան ճակատին վրայ։

Նոյն ձեւով, եթէ Թրքական բանակը վաղը ստիպուի պաշտպանել Եգիպտոսը, Պաղեստինը եւ Սուրիան, ասիկա պիտի ընէ ոչ անգլեւֆրանսական ոսկիին, ոչ ալ անոնց գեղեցիկ աչքերուն համար։ Հալէպը եւ Ճէզիրէի քարիւղը ձեռք անցընելու համար ալ պիտի չըրենք, ինչպէս կը կարծէ Թամփէլ։ Եթէ հարկ ըլլայ նման զոհողութիւն մը, զայն պիտի ընենք միայն մեր երկրին պաշտպանութեանը համար։

Թրքական բանակը վարձու չէ։ Ինչպէս 1914ի պատերազմին կռուեցանք Կալիցիոյ, Ռումանիոյ եւ Մակեդոնիոյ մէջ, ի հարկին կրնանք կռուիլ նաեւ Եգիպտոսի մէջ։ Եւ ասիկա պիտի ընենք միայն հայրենիքի փրկութեան համար, որովհետեւ Եգիպտոսի ներկայ գոյավիճակին փոփոխութիւնը կը խանգարէ Թուրքիոյ ապահովութիւնը եւ հետեւաբար համաձայն չէ անոր արտաքին քաղաքականութեան։ Այս պատճառներով, Թուրքիա ստիպուած է ամբողջ գոյութեամբը եւ զէնքով դիմադրել աշխարհակալ ոեւէ պետութեան որ պիտի փորձէ գրաւել Եգիպտոսը, Սուէզը, Պալքանները կամ Սուրիան։

Թամփէլ կ'ըսէ թէ Դոդեկանեսի տիրացող պետութիւն մը կրնայ առաջանալ երեք ճամբով։ Առաջին ճամբան՝ Դոդեկանեսէն կ'երկարի դէպի հարաւ — արեւելեան Անատոլուն։ Սանճաքը ձեռք անցընելով, Թուրքերը անհետացուցած կ'ըլլան այս ճամբով օտար գրաւումի մը հաւանականութիւնը։

Երկրորդ ճամբան կը կազմեն Երկոտասան կղզիները։ Այսինքն, Դոդեկանեսը ամրացնելով եւ նաւատորմին մէկ մասը հոն պահելով, Թուրքիա կրնայ կուշտէն սպառնալ այդ կղզիներուն։ Այս պատճառաւ, Իտալիա իրաւունք ունի Միջերկրականի գոյավիճակին փոփոխումը տեսնելու Սանճաքի լքման մէջ, ինչպէս նաեւ լքումը թշնամականքայլ մը նկատելու իրեն դէմ։

Իրաւունք ունինք հարցնելու գերման յօդուածագրին։ Իտալացիները որոնք Դոդեկանեսի միացումը վըտանգ մը կը նկատեն Երկոտասան կղզիներու իրենց դիրքին համար, ի՞նչ գործ ունին այդ կղզիներուն մէջ։ 1912ին, անոնք յափշտակեցին Անատոլուի թեւին տակ գտնուող այդ կղզիները եւ այլեւս անոնցմէ չհեռանալով հաստատեցին իրենց հետապնդած նպատակը։ Արդ, երբ մենք Դոդեկանեսը առնելով ձեռք կը բերենք մեր ապահովութիւնը երաշխաւորելու կարելիութիւնը, ինչո՞ւ Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը կը խանգարէ՞, թէ ընդհակառակն կը վերահաստատէ։

Դոդեկանեսի տիրացողին համար կայ գրաւման երկրորդ ճամբայ մը, որ հարաւն է։ Թամփէլլի համաձայն, Թուրքիա կրնայ առաջանալ այս ուղղութեամբ եւ անտարակոյս առաջին նպատակակէտը պիտի կազմեն Հալէպ քաղաքը եւ նաւթաբեր Ճէզիրէն։ Բայց ասոնք չպիտի գոհացնեն Թուրքերուն ախորժակը եւ անոնք առաջիկային պիտի ուզեն աւելի ծաւալիլ։ Անգլիան ալ լաւ աչքով կը դիտէ այս ծաւալումը, որովհետեւ կ'ուզէ նախ ազատիլ այդ շրջաններու բեռէն յետոյ գործածել թրքական բանակը։ Ասոր համար, համաձայն 27 ապրիլ 1939ին Անգարայի մէջ ստորագրուած անգլեւթուրք ուխտի գաղտնի պայմանագրութեան, հաղորդակցութեան բէէֆ-Ճէֆ պատճառներով եւ Սանճաքի ապահովութեան համար Թուրքիոյ պիտի տրուի Հալէպը, չրջականներովը միասին։ Անկէ զատ, Թուրքիա Ֆրանսայի չափ բաժին պիտի առնէ Ճէզիրէէն քարիւղի ապագայ բաշխումին մէջ, եւ ասոնց փոխարէն պիտի հրաժարի Մուսուլի վրայ իր ունեցած յաւակնութիւններէն։

Արտակարգ բան մը չէ այս կարծիքներուն յայտնութիւնը գերման զինուորական խմբագրի կողմէ. բայց անոր գրչին տակ ծածկուած է նպատակ մը, որ կը շահագրգռէ մեզ։ Այդ է՝ մեզի դէմ գրգռել արաբական աշխարհը։ Այսպէս է որ յօդուածագիրը կը յարուցանէ այն հարցը թէ Արաբները ի՞նչպէս պիտի ընդունին այս բոլորը։ Նոյնիսկ —հաւանաբար ակնարկելով Թարտիէօյի յօդուածին— այնքան առաջ կ'երթայ որ կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի խելքը յետոյ գլուխը եկաւ եւ զղջացած է Դոդեկանեսը տալուն։

Գերմանները ազատ են իրենց ուզածը գրելու, միայն եթէ կը փափաքին վերջ տալ երկու երկիրներու մամուլի պայքարին, պէտք է դադրին մեր գոյութեան դէմ գրութիւններ հրատարակելէ։

ԽԱՐԻՉ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Մարտիկներու դաշտահանդէսը

Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Անիէռի մասնաճիւղը, կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ Յուլիսի վերջին կիրակին, Արժանթէօյի անտառին մէջ։

Հակառակ աննպաստ օդին, շատեր առաւօտէն արդէն հոն կը գտնուէին, ու հետզհետէ իրար ետեւէ կը լեցուէին, մինչեւ իսկ Փարիզէն ու հեռաւոր տեղերէն։

Կանաչազարդ սիրուն վայր մը, լեցուն խնձորենիներով՝ որոնց տակ անփոյթ փռուած էին, խումբ խումբ ընտանիքներ։ Քովը՝ սառնորակ անուշ աղբիւր մը, ինչպէս նաեւ սրահ մը, անձրեւի պարագային պատսպարուելու համար։ Արդարեւ մէկ երկու անգամ, քանի մը վայրկեանով պէտք եղաւ դիմելու այդ ապաստանին, բայց այնուհետեւ պայծառ արեւ մը, ու աճա, ժողովուրդը կրկին դուրս կը թափուի փեթակի մեղուներու նման։

Երգ, պար, ուրախութիւն։ Մթնոլորտը աւելի կը խանդավառէ Արգաւի թառը, որ տեղափոխութիւններ կը կատարէ, հեղ մը տղամարդոցմօտ, Կովկասեան պարեր եւ յեղափոխական երգեր նուագելով։ Հեղ մըն ալ օրիորդներու մօտ, որոնք Կոմիտասեան երգերը կը թնդացնեն ու հայկական կլոր պարեր կը կատարեն։ Զուարճութիւնը կը կրկնապատկէ Թաթիստ Արգարին ընկերացող կինտոն, որ իր պարերով եւ սուր պատմուածքներով հասարակութիւնը կը խնդացնէ։

Եղած հրաւէրին վրայ, Գնդ. Տ. Բաղտասարեան քանի մը քաջալերիչ խօսքեր կ'ընէ տեղական վարչութեան ու ներկայ հասարակութեան։ Ապա վարչութեան կողմէն զինակից ընկեր Ազատեան ուղերձ մը կը կարդայ։

Վարչութեան բոլոր անդամները գործի լծուած են, սիրայօժար կերպով հիւրասիրելու ներկայ հասարակութիւնը։

Զինակից ընկեր Նիկողոսեանի կողմէն տրամադրուած ձմերուկ մը աճուրդի կը դրուի, որը 20 վայրկեանի մէջ կը բարձրանայ 340 ֆրանքի։ Կը շահի ներկաներէն տիկին Սերոբեան։

Մութը կոխելուն, շատերը վերադարձան, սակայն մարտիկ ընկերներէն ոմանք՝ ընտանիքներով միասին մնացին քովի սրահին մէջ եւ ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 10։

Գիշերը, լուսնի լոյսով ուրախ եւ զուարթ, երգելով տուն վերադարձանք, լաւագոյն յիշատակ մը պահելով։

Կամաւոր

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅՑԱՆՈՒՆ ՎՆԱՍԱՐԱՐՆԵՐԸ

«Հայրենիք» կը գրէ .—

— «Նիւ Եորքի ամէնէն տարածուած թերթերէն մէկը՝ «Պոսթըն Փոսթ» այս տարի մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց տուաւ դէպի Հ. Յ. Դ.եան Ամերիկայի շրջանի 46րդ Պատգմ. Ժողովը։ Ան ոչ միայն հրատարակեց տեղեկութիւններ մեր ժողովի աշխատանքներու մասին, այլեւ խիստ համակրական խմբագրական մը նուիրեց մեր կազմակերպութեան հետապնդած ազգային քաղաքական նըպատակներուն։

Սակայն, բոլշեւիկեան վնասարար մտայնութիւն ունեցող Ռամկավար հայ մը, չկրնալով հանդուրժել որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը համակրանքի եւ գնահատութեան կ'արժանանայ ամերիկեան մամուլին մէջ, փորձեց աւրել «Պոսթըն Փոսթ»ի խմբագրականին թողուցած գեղեցիկ տպաւորութիւնը։ Ամերիկեան թերթի խմբագրութեան ուղղած նամակով մը այդ պարոնը փառաբանեց Հայաստանի ներկայ Խորհրդային լուծը, իբրեւ ապահովութիւն տուող աննախընթաց ռեժիմ մը եւ աշխատեցաւ վարկաբեկել Դաշնակցականները, ըսելով թէ՝ անոնք ոչ թէ ամերիկեան թերթի կարծուածին նման անձնուէր հայրենասէրներ են, այլ հասարակ արկածախնդիրներ, որոնք, «անփառունակ կերպով» պարտուած են Թուրքերէն ու կորսնցուցած իրենց կառավարական աթոռները եւ այժմ ալ կ'ուզեն միայն վերստանալ այդ աթոռները։

Դժբախտաբար, առաջին անգամը չէ, որ հայի անուն կրող նման անձեր այս կարգի վարնոց «հայկական պրոպականտ» կ'ընեն Ամերիկայի մէջ։ Աւելորդ է ըսել, թէ նման պրոպագանտը ոչնչով տարբեր չէ թրքական եւ բոլշեւիկեան գործակալներու այս երկրի մէջ վարած պրոպագանդէն։ Ոչ Մոսկուա եւ ոչ ալ Էնկիւրի պէտք ունին մասնաւոր պրոպագանտիստներ պահելու Միացեալ Նահանգներու մէջ, երբ յիշեալ պարոնի նման հայանուն անձեր կան, որոնք կամաւոր կերպով կրնան ծառայել իրենց ի վընաս Հայկական Դատին։

Հարկաւ, այդպիսիները իրենց արժանի պատասխանները կը ստանան ամերիկեան մամուլին մէջ, ինչպէս որ ստացան «Պոսթըն Փոսթ»ի մէջ։ Բայց հայ հասարակութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ անոնց ազգավնաս ընթացքին հանդէպ։

Պէտք չէ թոյլ տրուի, որ հայ մարդիկ, փոխանակ իրենց միտքն ու եռանդը նուիրելու իրենց ազգի դատին, ծառայեն հայութեան թշնամի օտար ազգերու շահերուն։

Պէտք չէ թոյլ տալ, որ հայու անուն կրող անձեր փաստօրէն ընեն այն, ինչ որ կ'ընեն եւ կրնան ընել միայն հայ ազգի թշնամի ոյժերու օտարածին վարձկանները »։

Սանճաքցիներու օգնութեան Փարիզի մարմինը

Սանճաքի եւ Ճէպէլ Մուսայի աղէտահար գաղթականներու եղբայրական օգնութիւն ընծեռելու համար, կազմուած արտակարգ յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ կազմուեցաւ Փարիզի եւ շրջակայքի հանգամանկից յանձնախումբը, մասնակցութեամբ հետեւեալ ազգայիններէ, Տիկին Ճէվահիրճեան (Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւն), Տիկին Պահրի (Փարիզի Հ. Կ. Խաչ), Տիկին Միսաքեան (Ֆրանսահայ Կ. Խաչ), Տիկին Պէկլարեան, Պ. Պ. Ա. Զաքըրեան, Ս. Տէր Թովմասեան, Զարլի Էսկար, Վ. Նարճաննեան, (Համազգային), Գնդ. Բաղտասարեան (Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւն), Մ. Գազանճեան եւ Պ. Փամպուքճեան (Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւն), Ս. Սելթիկեան եւ Օ. Մելքոնեան (Պանեէօ Քաշանի բոլոր Միութիւնները), Յ. Հիսայեան (Անիէր Պուա Քոլոմպի բոլոր Միութիւնները), Արժ. Տ. Լեւոն քհնյ. Ասլանեան, Վ. Մոստիչեան, Ա. Կէվրէկ, Ե. Պարկիրճեան եւ Հրանդ Սամուէլ։

Յանձնախումբը իր առաջին լիակատար նիստին մէջ ընտրեց իր մնայուն դիւանը հետեւեալ կազմով. Նախագահ՝ Պ. Ա. Զաքըրեան, Փոխ նախագահ՝ Պ. Վ. Նարճաննեան, Քարտուղար՝ Պ. Ս. Տէր Թովմասեան, գանձապետ՝ Պ. Վ. Մոստիչեան։

Յանձնախումբս սկսելով այս գերազանցապէս ազգօգուտ աշխատանքին կը հաւատայ օժանդակութիւնը վայելել մեր բոլոր հայրենակիցներուն։ Վստահ եղբայրական օգնութեան լաւագոյն զգացումներուն որ, արդէն իսկ շարժման է մղած բոլորը, մեր կողմէն կոչ կ'ընենք համախմբուիլ այս ձեռնարկին շուրջը միացեալ ուժերով օգնելու մեր բռնաւեր հայրենակիցներուն։

Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջակայքի մէջ արդէն իսկ կազմուած հանգամանկից յանձնախումբերուն եւ անհատներուն յարաբերութեան մտնել յանձնախումբիս հետ, դիմելով՝ 8 րիւ Պոսիէ (Փարիզ 10)։

Դրամական առաքումները ընել նոյն հասցէով՝ Պ. Վ. Մոստիչեանի անունին։

Դիւան

ԱՆԳԼ. ԶԻՆ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՍԱՆՃԱՔ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ անգլիական զինուորական մասնագէտներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը մօտերս պիտի մեկնի Աղեքսանդրէթ, ծովային եւ օդային երկու կայաններու շինութեան համար։ Պատուիրակութիւնը միեւնոյն ատեն պիտի ուսումնասիրէ Աղեքսանդրէթի ռազմական կարելիութիւնները եւ տնտեսական բարգաւաճումի միջոցները։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

— Դուն իմ գերին ես, ըսաւ Կօվէն։ Մարդը մնաց համր։

— Ի՞նչ է քու անունդ։

— Անունս Տանս-ա-լ'Օմպր է։

— Դուն արիասիրտ մարդ մըն ես, ըսաւ Կօվէն եւ իր ձեռքը անոր երկարեց։

— Կեցցէ՛ արքան, պատասխանեց մարդը։

Ապա հաւաքեց մնացած ոյժերը, եւ յանկարծ բարձրացուց իր երկու ձեռքերը, գնդակը ուղղեց Կօվէնի սրտին եւ անոր գլխուն իջեցուց սուրի հարուած մը։

Այդ բոլորը կատարեց վագրի ճարպիկութեամբ. բայց ուրիշ մը աւելի ճարպիկ փրթաւ. ատիկա այն ձիաւորն էր, որ նոր եկեր եւ քանի մը վայրկեանէ ի վեր հոն կը գտնուէր, բայց ոչ ոք ուշադրութիւն չէր դարձուցած։ Հազիւ թէ այդ մարդը տեսաւ վանդէացիին սուրը եւ ատրճանակը բարձրացուցած, իսկոյն նետուեցաւ անոր եւ Կօվէնի միջեւ։ Առանց այդ մարդուն՝ Կօվէն մեռած կ'ըլլար։ Ատրճանակի հարուածը ձին ստացաւ, իսկ սուրի հարուածը՝ այդ մարդը. եւ երկուքն ալ վար ինկան։ Այս բոլորը կատարուեցաւ ճիչ մը արձակելու չափ կարճ եւ արագ։

Վանդէացին ինքն ալ գետին ինկեր էր մայթին վրայ։

Սուրին հարուածը ճիշդ ճակատին եկած էր. ան խելայեղ գետին ինկած եւ ձին ալ սպաննուած էր։

Կօվէն մօտեցաւ.

— Ո՞վ է այս մարդը, հարցուց։

Եւ սկսաւ զայն հետազննել։ Վէրքէն հոսող արիւնը վիրաւորը կ'ողողէր եւ անոր ճակատին վրայ կը կազմէր կարմիր դիմակ մը։ Անկարելի էր որոշել անոր դիմագիծերը։ Անոր ըսպիտակ մազերը միայն կը տեսնուէր։

— Այս մարդը իմ կեանքս փրկեց, շարունակեց Կօվէն, այստեղ ճանչցող մէկը կա՞յ։

— Այս մարդը, պարոն հրամանատար, ըսաւ զինուոր մը, հազիւ հիմա քաղաք մտաւ. ես անոր գալը տեսայ, Բօնտօրսօնի ճամբով կուգար։

Բանակի գլխաւոր վիրաբոյժը իր դեղարկղիկով հասած էր, բայց վիրաւորը տակաւին չէր սթափած։ Վիրաբոյժը զայն քննեց եւ ըսաւ.

— Թեթեւ վէրք մըն է։ Ոչինչ։ Կարելի է զայն կարել։ Ութ օրէն յետոյ ան ոտքի կ'ելլէ։ Սուրի փոքրիկ հարուած մըն է եղեր։

Վիրաւորը իր վրայ կը կրէր վերարկու, եռագոյն գօտի, ատրճանակներ եւ սուր։ Զայն պառկեցուցին ձեռնամահիճի մը վրայ եւ զգեստները հանեցին։ Դոյլ մը պաղ ջուր բերին։ Վիրաբոյժը վէրքը լուաց, եւ վիրաւորին դէմքը սկսաւ երեւալ։ Կօվէն խոր ուշադրութեամբ զայն կը դիտէր։

— Անոր քով թուղթեր կա՞ն, հարցուց Կօվէն։

Վիրաբոյժը անոր քովի գրպանը խուզարկեց եւ այնտեղէն դուրս հանեց թղթապանակ մը ու Կօվէնին տուաւ։

Վիրաւորը սակայն, պաղ ջուրով վերակենդանացած, սկսած էր ուշքի գալ։ Անոր կոպերը տարտամ կերպով կը շարժէին։

Կօվէն հետախուզեց թղթապանակը, որուն մէջ գտաւ քառածալ թերթ մը, բացաւ եւ կարդաց։

«Հասարակաց Ապահովութեան Յանձնաժողովը։ Քաղաքացի Սիմուրտէն»։

Այստեղ ան աղաղակ մը արձակեց.

— Սիմուրտէ՛ն։

Այդ աղաղակը վիրաւորին աչքերը բանալ տուաւ։

Կօվէն շփոթած էր։

— Սիմուրտէն, դո՞ւք էք։ Այս երկրորդ անգամն է, որ դուք իմ կեանքս փրկեցիք։

Սիմուրտէն Կօվէնի վրայ նայեցաւ. անճառ ուրախութեան ցոլքերը կը լուսաւորէին անոր արիւնոտ երեսը։

Կօվէն վիրաւորին առջեւ ծունկ չոքեց եւ աղաղակեց.

— Իմ ուսուցի՛չս։

— Քու հա՛յրդ, ըսաւ Սիմուրտէն։

Բ.

ՊԱՂ ՋՈՒՐԻ ԿԱԹԻԼ ՄԸ

Երկար տարիներ էր, որ անոնք զիրար չէին տեսած, բայց անոնց սրտերը միշտ անբաժան մնացած էին. անոնք իրար այնպէս ճանչցան, որ կարծես թէ տակաւին երէկ բաժնուած էին։

Տօլի քաղաքատան մէջ ձեռքի շարժական հիւանդանոց մը պատրաստած էին։ Սիմուրտէնը վերցուցին տարին պառկեցնելու փոքրիկ սենեակի մը մէջ, որ կը գտնուէր վիրաւորներուն ընդհանուր մեծ դահլիճին կից։ Վէրքը կարելէ յետոյ վիրաբոյժը այդ երկու մարդոց սիրաղեղ խօսակցութեան վերջ տուած էր, պատճառաբանելով որ անհրաժեշտ էր ձգել Սիմուրտէնը քնանալու։ Կօվէն, առանց ատոր ալ, ծանրաբեռնուած էր այն հազարաւոր խնամքներով, որոնք կը կազմեն յաղթանակի պարտաւորութիւնը եւ հոգը։ Սիմուրտէն մինակ մնաց, բայց չքնացաւ։ Ան երկու տենդերէ բռնուած էր, իր վէրքին եւ ուրախութեան տենդէն։

Ան չքնացաւ, սակայն ան չէր կարծեր, որ ինքն արթուն կրնայ ըլլալ։ Մի՞թէ այդ հնարաւոր բան էր. չէ՞ որ իր երազը իրականացած էր։ Սիմուրտէն այն մարդոցմէ էր, որոնք չեն հաւատար բախտի խաղին. բայց ան այժմ այդ բախտը իր ձեռքին մէջ ունէր։ Ան Կօվէնը կրկին գտած էր։ Զայն ձգած էր մանուկ հասակին մէջ եւ այժմ կը գտնէր երիտասարդ տղամարդ. զայն կը գտնէր մեծ, ահեղ եւ անվեհեր. զայն կը գտնէր յաղթական եւ յաղթական՝ ժողովուրդի համար։ Վանտէի մէջ Կօվէնը յեղափոխութեան յենակէտն էր, եւ ինքը Սիմուրտէնն էր շինած այդ սիւնը հանրապետութեան համար։ Այդ յաղթականը իր աշակերտն էր, իր՝ Սիմուրտէնի սեփական միտքն էր, որ այժմ, ինչպէս ինքը կը տեսնէր, կ'արտացոլար այդ դէմքէն, զոր գուցէ վերապահուած ըլլար հանրապետութեան Բանդէոնին համար։ Իր աշակերտը, իր մտքին զաւակը հիմակուընէ արդէն սկսած էր հերոս մը ըլլալ եւ քիչ մըն ալ ետք փառք դառնալ։ Սիմուրտէնին կը թուէր, որ վերստին կը տեսնէ իր հոգին՝ հանճարի վերածուած, իր սեփական աչքերով ան նոր տեսաւ, թէ Կօվէն ի՛նչպէս պատերազմ կը վարէր։

(Շար.)

Թուրք դիւանագէտներու խորհրդակցութիւն Էնկիւրիի մէջ

Պոլսէն կը հաղորդեն.— Արտասահմանի բոլոր Թուրք դեսպանները Էնկիւրի հրաւիրուած են խորհրդակցելու համար, նախագահութեամբ արտաքին նախարար Սարաճօղլուի, որ անոնց մանրամասն տեղեկութիւններ պիտի հաղորդէ: Դիւանագէտներն ալ իրենց կարգին զեկոյցներ պիտի տան:

Թրքական թերթերու մէջ սկսած են լոյս տեսնել յօդուածներ, որոնք կ'ընդգծեն թէ Սեւ ծովը «Թրքական ծով է»: Այս յօդուածները կը նկատուին իբրեւ պատասխան այն դժգոհութեան, որ Ռուսերը ցոյց կուտան անգլեւ — Թուրք դաշնակցութեան առթիւ, որու ուժով Թուրքիա Սեւ ծովը կը բանայ Անգլիոյ առջեւ:

ՃԱՓՈՆ ԵՒ ԵՈՒԱՆՑՔԸ

Թոքիոյէն կը հաղորդեն թէ ճափոնի վարչապետը, պարոն Հիրանումա երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է պատերազմական նախարարին հետ: Ճափոնական իրաւէկ շրջանակներու համաձայն, պատերազմական նախարարը մտադրած է մօտերս հրաժարիլ, զինուորական պետերուն ու դահլիճին միջեւ լուրջ տարակարծութիւններ ըլլալուն պատճառաւ: Տարակարծութիւնը յառաջ եկած է Առանցքի հանդէպ ճափոնի ունենալիք ընթացքին շուրջ: Պատերազմական եւ ծովային նախարարները համաձայն չեն երիտասարդ զինուորականներուն, որ զիրենք կը մեղադրեն թէ որոշած չեն զինակցութիւն կնքել Առանցքի պետութեանց հետ: Երիտասարդ զինուորականները կը յայտարարեն թէ երեք պետութեանց միջեւ զինակցութիւն մը անհրաժեշտ դարձած է, քանի որ Միացեալ Նահանգները մտադրած են առեւտրական դաշնագիրը չեղեալ նկատել: Երեք միահեծան պետութիւնները, կ'ըսեն անոնք, պէտք է զինակցին՝ ընդդէմ ժողովրդապետութիւններուն: Իրաւէկ շրջանակներու կարծիքով, ծովային տարրն է որ պիտի վճռէ ի վերջոյ:

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՍԵՂՄԷ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՕՂԱԿԸ

Չէյմպըլէնի յայտարարութիւնը, զոր հրատարակեր էինք կիրակի օր, տհաճութիւն պատճառեց ճափոնցիներուն, որոնք սկսած են դժուարութիւն յարուցանել Թիէնցինի պարենաւորման սպասարկութեան: Այնքան որ բաղմաթիւ ճաշարաններ եւ նպարեղէնի վաճառատուներ փակուելու հարկադրանքին տակ կը գտնուին: Ալիւրի եւ բրինձի մթերքն է միայն, որ կը գոհացնէ բնակչութեան պահանջը: Ֆրանսական գօտիին մէջ եւս պարէնը չի պակսիր, բայց շատ սուղ է:

Միւս կողմէ Չինաստանի մասնաւորաբար հիւսիսային շրջաններու մէջ կը շարունակուին հականգլիական գրգռութիւնները եւ ցոյցերը: Ճափոնցիները կը յայտարարեն թէ երբեք պատասխանատու չեն այդ ցոյցերուն եւ գրգռութեանց համար: Ու կ'աւելցնեն թէ բոլոր այս անկարգութիւններուն պատճառը բրիտանական կառավարութիւնն է, որ ուժ կուտայ Չուքինքի կառավարութեան եւ արգելք կը դառնայ որ ճափոն խաղաղութիւն հաստատէ Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Ճափոնցիները նոյնպէս կը սպառնան, որ եթէ իրենց չյանձնուին չինական դրամատուներու մէջ պահ դրուած դրամները, եթէ արգելք չդրուի չինական տոլարին շրջաբերութեան, եթէ դժուարացնեն խաղաղութիւն հաստատելու իրենց փորձերը, ամբողջ պատասխանատուութիւնը պիտի ձգեն Անգլիոյ վրայ եւ պիտի խզեն բանակցութիւնները, որոնք կը կատարուին ներկայիս Թոքիոյի մէջ:

Կռիւը ճափոնցիներու եւ Ռուսերու միջեւ

Հակասական լուրեր կը հասնին այն կռիւներուն մասին, որոնք տեղի կ'ունենան Ծայր. Արեւելքի սահմաններուն վրայ:

Մոսկուայի մէջ հրատարակուած զեկոյցներու համաձայն, Յուլիս 26էն մինչեւ Օգոստոս 5, արտաքին Մոնկոլիոյ սահմաններուն վրայ պակաս չեն եղած ճափոնական յարձակումները: Թշնամին միշտ կը յարձակէր հրասայլերով եւ օդանաւերով: Բոլոր այդ յարձակումները ետ մղուած են մեծ կորուստ պատճառելով թշնամիին, որ կորսնցուցած է 63 օդանաւ:

Փէքինի մէջ հրատարակուած զեկոյցներու համաձայն, Ռուսերը շարունակաբար կը յարձակին Մանչուքուոյի սահմանէն ներս: Ճափոնցիները յաջողած են վար ձգել օրական մօտաւորապէս 20 օդանաւ:

*** Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ ութ ամիս տեւող բանակցութիւններէ վերջ կարելի եղաւ համաձայնութեան գալ Սախալին կղզիի քարիւղին արտադրութեան մասին,— Ճափոնցիները իրաւունք ստացած էին շահագործել քարիւղը ռուս բանուորներով: Այժմ համաձայնած են որ հաւաքական պայմանագրութիւն կնքուի ռուս բանուորներու համար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ՈՒԹԲԱԶՈՎ ՄԸ, Մոսկուայի կառավարութիւնը 117 անձեր զրկեց իրենց այն շքանշաններէն զորս ստացեր էին վերջերս: Անոնք մեղադրուած են թէ «սովետական շքանշանին անվայել գործեր են կատարած»: Շնորհազրկեալներուն միջեւ կը գտնուին՝ Կրավալ, վիճակագրութեան նախկին պետը, Ուկրայնիայի եւ Արխանգելսկի գործավարներու խորհուրդի պետերը, եւայլն:

ՄԱՏՐԻՏԷՆ կը հեռագրեն թէ 60 հոգի գնդակահարուեցան, իբրեւ մեղսակից Մատրիտի զին. կառավարիչին սպանութեան:

ՀԻԹԼԷՐ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Մուսոլինիի հետ, մօտերս,— կ'ըսեն Պերլինի մէջ: Տեսակցութիւնը իբր թէ տեղի պիտի ունենայ Հռոմի եւ Միւնիխի միջեւ քաղաք մը:

ՍԹԱԼԻՆ արձակուրդի պիտի չմեկնի, հակառակ բժիշկներու յանձնարարութեան, որպէսզի հետեւի անգլեւֆրանսական զինուորական պատուիրակութեանց խորհրդակցութիւններուն, Մոսկուայի մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ եւ Անգլիոյ միջեւ հաստատուեցաւ ամրան յատուկ օդանաւային թղթատարական գիծ մը, որուն բացումը կատարուեցաւ չորաթ կէս օրէ վերջ: Ջրօդանաւ մը կանոնաւորաբար պիտի մեկնի Անգլիայէն, պիտի հանգչի նախ Իրլանտայի եզերքը, յետոյ Նոր Երկիրի մէջ, եւ անկէ Նիւ Եորք: Ջրօդանաւը, որ կը կոչուի Քարիպու, կը տանի 30,000 նամակ:

ՀԱԿԱԿԱԶԱՅԻՆ դիմակներու բաշխումը պիտի կատարուի այս չորեթուն Փարիզի արուարձաններուն մէջ, ինչպէս կը յայտարարէ Ոստ. Ընդհ. Վերատեսուչը: Միայն մանուկներու դիմակներն են որ կը պակսին: Շուազի — լը Ռուայէն մեզի կը հաղորդեն թէ դիմակներու բաշխումը կատարուած է այս արուարձանին մէջ, առանց խառնութեան,— օտարականներն ալ ստացած են:

ԵՐԿՈՒ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ, Մուտի եղբայրները, կոտրելու համար երկար ատեն օդի մէջ մնալու մրցանիշը (653 ժամ), կը գտնուին օդին մէջ 309 ժամէ ի վեր, բայց յուսահատեցան եւ կը կարծուի որ դադրեցնեն իրենց թռիչքը:

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ «Թան» թերթը արգիլուած է Գերմանիոյ մէջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՄԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇՐՋ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎ

Սկաուտներու ազգ. ընդհ. պետ Գրիգոր Յակոբեանի առաջարկութիւնը շրջանի բոլոր խումբերու կողմէ միաձայնութեամբ ընդունուած ըլլալով, պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ 13 Օգոստոսին բանակումի վայրը St. Theoffrey (Isère):

Սկաուտական Շրջ. Գործ. Մարմին

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ Սեփաստիոյ Նահանգ. Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները կարեւոր ժողովի մը որ տեղի կ'ունենայ 13 Օգ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Խրիմեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս: Օրակարգ՝ Երկու սաներու որդեգրութիւն Մուրատեան վարժարանի մէջ:

PARIS-MONDIAL

9 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 7.45—8, արաբական բաժնին մէջ, (կարճ ալիք 25 մէթր 24 կամ 41 մէթր 25), պիտի նուագեն Պ. Նաճար (դաշնակ), Պ. Բենօ (ջութակ եւ ուտ), Պ. Ապգար (թառ եւ դափ):

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17 Rue Damesme, Paris (13)
Le Gerant : H. STEPHAN

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ նաւատորմը վաղը տողանցք պիտի կատարէ ճորճ Զ. Թագաւորին առջեւ: Աննախընթաց հանդէս մըն է այս, եթէ չհաշուենք այն որ կատարուեցաւ թագադրութեան առթիւ, երբ համախմբուած էին 150 մարտանաւեր: Այս անգամ միայն 130 մարտանաւ: Յատկապէս հրաւիրուած է նաեւ Ֆրանսայի նաւային ուժերու ընդհ. հրամանատարը, ծովակալ Տարլան, պատիւ մը որ կը կատարուի առաջին անգամ: Այս նաւահանդիսը ցոյց մըն է, կը գրեն ֆրանսական թերթերը, հասկցնելու համար թէ Անգլիա պատրաստ է կռուելու ծովերուն վրայ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 9 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4113

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼ

Եղբայրական օգնութեան առաջին կոչը ուղղած ատեն, կը թելադրէինք նշանախօսք մը,— Հողին կապել Ալեքսանտրէթի շրջանին տարագիր բազմութիւնները:

Արդարեւ, անիմաստ պիտի ըլլար գումարներ հաւաքել եւ բաժնել իբրեւ ողորմութիւն, չորս հովերուն յանձնելով նպաստընկալները:

Հիմա որ կոչին յաջորդած է գործը,— ժողովրդական հանգանակութիւն, կ'ուզէինք անգամ մը եւս պարզել մեր տեսակէտը:

Տեղափոխութենէն անմիջապէս վերջը, Հոգատար իշխանութիւնը եւ Բարեգործականը գումարներ փութացուցին, իբրեւ անմիջական օգնութիւն: Ուրիշ խօսքով՝ իբրեւ օրուան հացի դրամ: Միեւնոյն ատեն Հոգատար իշխանութիւնը որոշ գումարներ սահմանեց, մարդ գլուխ, իբրեւ ճամբու ծախք: Պարենաւորման համար ալ միջոցներ կը խորհուէին. մանաւանդ որ տարագիրներէն շատեր գիւղէ գիւղ կը փոխադրուէին, առժամապէս: Հազարաւորներ տակաւին չեն գիտեր թէ ո՛ւր պիտի տեղաւորուին, իբրեւ վերջնական կայան:

Այս վերջին պարագան ծանր հոգեր կը պարտադրէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի ազգ. իշխանութեանց, ինչպէս եւ տեղաւորման յանձնախումբերուն: Անոնց կ'իյնայ սերտ կապ հաստատել մարզպանութեան եւ միւս իրաւասու իշխանութեանց հետ, լաւագոյն վայրերը ճարելու համար: Այլապէս, շատ կը վախնանք որ տարագիր բազմութիւնները կորսուին ցիրուցան, Սուրիոյ եւ Լիբանանի զանազան մասերուն մէջ:

Փարիզն ալ ունի պարտականութիւններ, այս ճակատին վրայ: Բարեգործականը իր պարտքը կատարած չըլլար, միայն յանձնախումբեր կազմելով եւ դրամ հաւաքելով: Կան ուրիշ հոգեր եւս, թէ իրեն եւ թէ միւս իրաւասու իշխանութեանց համար:

Օրինակ, ո՞ր եւ է դիմում կատարուա՞ծ է մինչեւ հիմա, յարմարագոյն վայրերը ապահովելու և տարագիրները տեղաւորելու համար համախումբ: Որքան ալ արթուն ըլլան Սուրիոյ եւ Լիբանանի ազգ. իշխանութիւնները, ամէն բան իրենց կամքէն կախուած չէ: Յաճախ մարզպանը ինք անգամ հրահանգի կը սպասէ, Փարիզէն:

Արդ, քանի որ Հոգատար իշխանութիւնը յանձն առած է աջակցութիւն ընծայել, հողեր գնել եւ ուրիշ դիւրութիւններ տալ, ինչո՞ւ թելադրութիւններ չընել տեղաւորման վայրերու ընտրութեան համար:

Ուրիշ կարեւոր կէտ մը եւս, նոյն մտահոգութեամբ:

Երբ փոխադրութիւնը վերջանայ եւ տարագիր բազմութիւնները նոր բոյներ, ըսենք՝ հողագործական գաղութներ կազմեն, ինքնին պիտի ծնին անմիջական պահանջներ,— բնակարան, դըպրոց, եկեղեցի, դարմանատուն, արհեստանոց, արօր, գութան, փեթակ, լծկան անասուններ եւն.:

Գիտենք որ շատերը միասին տարած են իրենց անասունները եւ ուրիշ գոյքեր: Բայց, տուն - տեղ քանդուած, ունեւորն ու չունեւորը իրար խառնուած ըլլալով, դժուար չէ գաղափար կազմել ընդհանուր կացութեան մասին:

Եթէ անասունը ճարեն, թերեւս արօրը կը պակսի:

Եթէ դպրոց մը կամ դարմանատուն մը շինել ուզեն — եւ պիտի շինեն— ո՞վ պիտի ճարէ քարն ու տախտակը:

Եթէ ընտրուած վայրը հողագործութենէ աւելի մեղուաբուծութեան կամ այգեմշակութեան կը յարմարի, ո՞վ պիտի ճարէ անհրաժեշտ միջոցները:

Այս կարգի հարցումներ կը յաճախեն մեր մտքին մէջ, հիմա որ «Յառաջ»ի հանգանակութեան ցանկերը կ'ուռին օրէ օր:

Ըսել կ'ուզենք թէ պիտի նախընտրէինք հիմնական նպատակի մը յատկացնել մեր հաւաքած դրամները, անշուշտ պրպտումներ կատարելով, կաթողիկոսարանի եւ ուրիշ ձեռնհաս իշխանութեանց միջոցաւ:

Անշուշտ մեր ընթերցողներն ու բարեկամներն ալ պիտի նախընտրէին որ դպրոց մը, արհեստանոց մը կամ դարմանատուն մը հաստատուէր իրենց եղբայրական աջակցութեամբ: Մէկ խօսքով, գոյացած գումարը յատկացուէր տեւական, հիմնական նպատակի մը, փոխանակ բաշխուելու իբրեւ հացագին: Սովորական Աղքատախնամի մը գործը չի խանդավառեր մեզ, մանաւանդ որ այդ հոգը ստանձնողներ կան արդէն:

Ամէն պարագայի մէջ, պարզ խորհրդածութիւն մըն է որ կ'ընենք այսօր, սպասելով կաթողիկոսարանի եւ ուրիշ իրազեկ հաստատութեանց պատասխանին:

Մինչ այդ, հանգանակութիւնը պէտք է շարունակուի նոյն թափով, հասնելու համար պատկառելի գումարի մը, որ մեծապէս պիտի դիւրացնէր որ եւ է ծրագրի գործադրութիւնը:

«Յառաջ»էն զատ, Բարեգործականի նախաձեռնութեամբ կազմուած կեդր. Յանձնաժողովն ալ անշուշտ իր կարելին պիտի փորձէ, որպէսզի գաղութին բոլոր դասակարգերը լիովին կատարեն իրենց պարտքը, այս բացառիկ տագնապին առթիւ:

Ուրիշ գաղութներու մէջ ալ կազմուած են կամ հետզհետէ կը կազմուին յանձնախումբեր, հանգանակութեան համար: Բարի նախանձ մը հրաշքներ կրնայ գործել տալ այս անգամ եւս, ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ:

«Թող թշնամին ամաչի», — պիտի ըսէինք: Բայց գիտենք որ թշնամի թէ բարեկամ շատ ալ տարբերութիւն չունին այսպիսի պարագաներու մէջ:

Ամէնէն առաջ, մեր ճիտին պարտքն է փորձել կարելին, ուղղակի թէ անուղղակի, ապահովելու համար նոր բոյներու կայունութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՒՐՋ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ ԱՌԱՆՑՔԻՆ ՄԻԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՍՊԱՆԵՐԸ ԿԸ ՃՆՇԵՆ

Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ լուրջ խլրտումներ տեղի կ'ունենան Ճափոնի մէջ, որպէսզի կառավարութիւնը զինուորական դաշնագիր մը կնքէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ: Բանակը պատրաստուած է հրաժարեցնելու պատերազմական նախարարը, ի հարկին տապալելու ամբողջ դահլիճը: Կացութիւնը աւելի կնճռոտած է անոր համար որ ծովային նախարարը վճռապէս կ'ընդդիմանայ եռբեակ զինակցութեան, դիտել տալով թէ Ճափոն պիտի կրէ ամբողջ ծանրութիւնը, առանց համապատասխան փոխարինութեան: Միւս կողմէ երիտասարդ սպաները լրջօրէն կը սպառնան, պատերազմական նախարարին տեղ իրենց թեկնածուն պարտադրելու համար:

Ճափոնի նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց երէկ: Այս առթիւ պատերազմական նախարարը կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդեց Եւրոպայի կացութեան մասին:

Հականգլիական ցոյցերը կը շարունակուին Ճափոնի մէջ: Առջի օր հարիւր հազար քաղաքացիներ հաւաքուեցան Թոքէօ մէջ, եւ բանաձեւ մը քուէարկեցին, որ կը դատապարտէ Անգլիոյ կեղծաւորութիւնը: Ցուցարարները կ'աղաղակէին.— «Անգլիացիները քշեցէք Ծայր. Արեւելքէն»:

*** Զրոյցի մը համաձայն, Սիամ, որ այժմ կը կոչուի Թայլանտ, պիտի միանայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ:

*** Թիէնցինի պաշարումը սաստկացած ըլլալով, ուտելիքի նեղութիւնը հետզհետէ անտանելի կը դառնայ: Ամերիկեան կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ղրկեց, հիւանդանոցի մը ռմբակոծութեան առթիւ: Միւս կողմէ անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները յարեւման բողոքագիրներ ուղղեցին Ճափոնի, իրենց նաւերուն ռմբակոծութեան դէմ: Անգլիական նաւուն մէջ սպաննուած են երկու չինացի նաւազներ:

1300 ԱՆԳԼ ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Անգլիական 1300 օդանաւեր, այս գիշերուընէ սկսեալ, երեք օր ռազմափորձեր պիտի կատարեն: Անոնցմէ 500ը, որոնք ռմբաձիգներ են, պիտի սաւառնին դէպի Ֆրանսա, մինչեւ Պօվէ, յետոյ յետադարձ շարժումով մը յարձակում մը պիտի գործեն Անգլիոյ վրայ: Պաշտպանութեան սահմանուած միւս 800 օդանաւերը պիտի ջանան դիմադրել առաջիններուն, անմիջապէս որ անոնք հասնին անգլիական ափերը: Պաշտպանութեան պիտի մասնակցին նաեւ հակօդային թնդանօթները: Օդային ռազմափորձերուն մեծագոյնը պիտի ըլլայ այս գիշեր, Զորեքշաբթի, որուն ընթացքին Լոնտոն ու Անգլիոյ մեծ մասը խոր մթութեան մէջ թաղուած պիտի ըլլան: Այս մթութիւնը պիտի օգնէ հակօդային պաշտպանութեան կազմակերպութիւններուն, գործակցելու համար զինուորական իշխանութեանց հետ:

ՍՊԱՆԻԱ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՇԻՆԷ

«Նիւզ Քրոնիքլ» կ'իմանայ թէ Սպանիա շոգեպինդ կ'ամրացնէ Ֆրանսական սահմանագլուխը: Հազարաւոր բանուորներ կ'աշխատին գերման երկրաչափներու հսկողութեան տակ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ «կարմիր» գերիներ: Կը շինուին նաեւ ստորերկրեայ նոր օդակայաններ, Գերմանիոյ մէջ եղածներուն նման: Ժաքայի նոր օդակայանը, որ Սպանիոյ մէջ մեծագոյնը պիտի ըլլայ, շատ մօտ է երկաթուղիին,— Ֆրանսական սահմանէն հազիւ վաթսուն քիլոմեթր: Այդ օդակայանը եւս կը շինուի գերման երկրաչափներու կողմէ: Պատերազմի պարագային, եթէ Սպանիա չէզոք չմնայ, այդ օդակայանը կրնայ սպառնալ հարաւ-արեւելեան Ֆրանսայի ճարտարարուեստական շրջանին: Ընդարձակուած է Լոկրոնյոյի օդակայանը, որ 240 քիլոմեթր հեռու է Ժաքայէն եւ ուր պիտի ամբողջացուին Գերմանիայէն եկած օդանաւային կազմածները: Ուրիշ մեծ օդակայան մը շինուած է Վիկոյի մէջ, Ատլանտեանի եզերքը, Փորթուկալի սահմանին մօտ:

Տանցիկի մաքսային քննիչներու խնդիրը

Լեհական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ Տանցիկի ծերակոյտը յանձնած է իր գրաւոր պատասխանը՝ լեհ մաքսային քննիչներու մասին: Այս պատասխանին մէջ ծերակոյտը պարզելով իր դիրքը, կը մերժէ զանազան մեղադրանքներ: Լեհաստանի մաքսային հսկիչը կը մնայ ի զօրու:

Ինչպէս կ'երեւայ, կացութիւնը բաւական մեղմացած է վերջին օրերս:

Այս առթիւ նորէն զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէր եւ Մուսոլինի գաղտնի տեսակցութիւն մը պիտի ունենան մօտերս:

Անհատո՞ւր թէ ատար

«Ճիմհուրիյէթ»ի թղթակիցը կը գրէ Հաթայէն, հետեւեալ խորագրին տակ, անշուշտ ապուշի տեղ դնելով իր ընթերցողները.— «Գայսէրիի եւ Նիյտէի վաճառականներուն առասպելական գնումները Հաթայէն».—

Թէեւ առջի օրերու թափը անցած է, բայց նորէն, մանաւանդ Յոյնի մը վաճառատան առջեւ, 150ի չափ հայրենակիցներ՝ որոնց հարիւրէն աւելին կին՝ կը սպասէին կիզիչ արեւուն տակ, իրար հրմշտկելով, անհիմն զրոյց տարածուած ըլլալով թէ Հալէպէն եկած առատ կերպասներ եւ մետաքսէ զուլպաներ կը գտնուին:

200ի մօտ Գայսէրցի եւ Նիյտէցի վաճառականներ, թրքական դերձաններ իբրեւ Հալէպի ապրանք, կրկնապատիկ գինով ծախու առին եւ գացին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

5007 ՖՐԱՆՔ ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ

Երէկ Ալֆորվիլի գաղութէն ստացանք 5007 ֆրանք: Հանգանակութեան մասնակցած են 225 հոգի, որոնց մէկը 150, եօթը հոգի՝ հարիւրական, 37 հոգի 50ական, եւ միւսները՝ 40, 30, 25, 20ական եւն., համաձայն իրենց կարողութեան: Ցանկը տեսնել Դ. էջ: Հանգանակութիւնը կը շարունակուի:

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութենէն ստացած ենք հետեւեալ կոչը.—

Հայրենակիցներ, Սանճաքի տարագիրներու տառապանքին յուզիչ նկարագրութիւնները կը կարդաք ամէն օր՝ մեր մամուլին մէջ:

Գաղութները արդէն ձեռնարկած են իրենց օգնութեան բաժինը փութացընելու:

Մարսիլահայ գաղութը որ երբեք անտարբեր չէ գտնուած այսպիսի դէպքերու պահուն, այս անգամ ալ, պէտք է արժեցնէ իր անունը: Այս առթիւ, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան հրաւէրով, ազգային, բարեսիրական, եկեղեցական, հանրային, հայրենակցական եւ թաղային մարմիններու ներկայացուցիչներով գումարուած ժողովին մէջ, (4 օգոստոս), բոլորին համաձայնութեամբ, ընտրուեցաւ 9 հոգիէ բաղկացեալ, կեդր. յանձնախումբ մը, որուն իրաւասութիւն տրուեցաւ իր հայեցողութեամբ յառաջ տանիլ հանգանակութեան գործը, հրնարաւոր շափով շուտ եւ արդիւնաւոր: Հանգանակիչ կեդր. յանձնախումբը կազմուած էքաղաքիս մէջժողովուրդին համակրանքն ու վստահութիւնը վայելող կազմակերպութեանց եւ միութիւններու ներկայացուցիչներէն, հովանաւորութեամբ Ազգ. Կեդր. վարչութեան:

Ուստի, կոչ կ'ընենք մեր շրջանի բոլոր յարանուանական ազգային, հանրային, եկեղեցական, հայրենակցական, վերաշինական եւ թաղային մարմիններուն, ինչպէս նաեւ Մարսիլիոյ եւ արուարձաններու զոհաբերող եւ հայրենասէր հայ ժողովուրդին որ՝ իրենց եղբայրական օգնութեան լիառատ պարտականութիւնը կատարեն, դիւրացնելով եւ արդիւնաւորելով հանգանակիչ մարմնին աշխատանքները: Հանգանակութեան մասնակցող միութեանց եւ հայրենակիցներու անունները օրը օրին պիտի յայտարարուին մամուլով:

Վստահ ենք որ՝ Մարսիլիահայ գաղութը, այս առթիւ ալ, ցոյց պիտի տայ իր ջերմ հայրենասիրութիւնն ու նախանձախնդրութիւնը, արժեցնելով մեր շրջանի հայութեան անունը, հաստատելով նաեւ մեր թեմի ժողովուրդին զոհաբերութեան եւ նուիրումի լաւագոյն զգացումներն ու գիտակցութիւնը:

Հանգանակիչ կեդրոնական յանձ-նախումբի հասցէն է. Prélature des Armeniens du Midi de la France, 57, Rue Tapis Vert, Marseille :

*** Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը արձանագրուած է 700 ֆր., Կրօն. Ժողովը՝ 300, Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը՝ 1000, Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը՝ 400, եւայլն:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏ (Մարսէյլ).— Մուսա լերան քաջերու համար «Յառաջ»ի բացած հանգանակութեան մեր թաղին՝ Սէնթ Մարկրիթի եւս իր մասնակցութիւնը բերելու համար ձեռնարկեցինք հանգանակութեան: Երեք ընկերներով բոլոր թաղեցիներուն դիմեցինք եւ հանգանակեցինք 1202 ֆր., զոր կ'ուղարկենք ձեզ եւ կը խնդրենք որ ամբողջ ցանկը հրատարակէք Յառաջ»ի մէջ: Մ. Ասատուրեան, Ռ. Տէրունեան, Յ. Ստեփանեան: (Ցանկը յաջորդով):

ՎԱԼԱՆՍ.— Այստեղ ալ հանգանակիչ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի մասնաճիւղին վարչութեան, օգնելու համար Սանճաքի տարագիրներուն: Յանձնախումբին կը մասնակցին Կապոյտ Խաչի, Սիամանթօ գրադարանի, Զ. Ռ. Միութեան, Մալաթիոյ Հայրենակցական ընկերութեան եւն. վարչութիւնները: Յանձնախումբին անդամներն են Պ. Պ. Լողոֆէթ Պաղտասարեան, Յակոբ Աննաեան, Յակոբ Փափազեան: Բարեգործականի մասնաճիւղն ալ առանձին յանձնախումբ մը կազմած է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէրէնկիւլեան եւ Տօլպաշեան ընտանիքները իրենց աղջկան՝ Օր. Մաննիկի եւ տղուն՝ Յակոբի ամուսնութեան ծախքը կը յատկացնեն Մուսա Լերան տարագիրներուն: Այս առթիւ փեսան՝ Յակոբ, համեստ արհեստաւոր մը, տրամադրած է հազար ֆրանք, իսկ Սէրէնկիւլեան ընտանիքը՝ 500 ֆրանք:

ՑԱՆԿ 17

Ալֆորվիլի հանգանակութիւնը	5007
Սէնթ Մարկրիթի (Մարսէյլ) հանգանակութիւնը	1200
Յակոբ Տօլպաշեան, Մարսէյլ	1000
Տէր եւ Տիկին Հայկ Սէրէնկիւլեան, Մարսէյլ	500
Այրի Տիկին Գ. Շահլամեան, Մարսէյլ	200
Ս. Ռստիքեան	50
Ն. Թովմասեան	25
Օր. Եաղուպեան	20
Ռ. Փարիզ	10
Յովհ. Զըլխճեան	50
Միքայէլ Սեթեան, Ավինեոն	100
Պէհրիկեան եղբ. Ավինեոն	50
Հայկ Արամ Պապեան, Ավինեոն	15
Գումար՝	8,227
Նախորդ գումար	34,212
Ընդհ. գումար	42,439

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԻՇՏ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Զօր. Էփ, Գերմանիոյ գաղթային դաշնակցութեան նախագահը, ճառ մը խօսելով նորէն յուզեց գաղթավայրերու խնդիրը: Այս առթիւ յայտարարեց.

— «Մեր քաղաքական թշնամիները պէտք է համոզուին թէ Գերմանիոյ գաղթային պահանջը կարելի չէ մերժել: Այն պետութիւնները որ այսօր իրենց ձեռքին մէջ կը պահեն գերմանական գաղթավայրերը, կ'ուզեն պահպանել իրենց միակողմանի տիրապետութեան իրաւունքները, փակելով մեծ ժողովուրդի մը կենսական տարածութեան ճամբան: Այդ պետութիւնները իրենց զինուորական զաղտնիքները կը յանձնեն իրենց նախկին թշնամիներուն եւ անոնց հետ կը զինակցին, պարզապէս չվերադարձնելու համար ինչ որ իրաւապէս կը կազմէ սեփականութիւնը միահեծան պետութեանց»:

Այս առթիւ կարեւոր թերթ մը կը գրէ.—

«Եւրոպան խաղաղութիւն չի կրնար գտնել առանց դարմանելու գաղթային անարդարութիւնը: Երբ ժողովուրդի մը կը մերժուին տնտեսական գոյութեան հնարաւորութիւնները, բնականաբար ան կը դառնայ դժգոհութեան ազդակ մը»:

** Լեհաստանի սպայակոյտին ճառը մեծ զայրոյթ պատճառեց Գերմանիոյ մէջ: Թերթերը բուռն հրատարակութիւններ կ'ընեն այս առթիւ, հերքելով այն խօսքը թէ «Տանցիկը Լեհաստանի թոքն է»: Անգլիոյ մէջ անշուշտ գոհ են ճառէն, իբրեւ դաշնակից Լեհաստանի:

ՄԱՐԱԹՈՆԻ ՁԱՀԱԿԻՐՆԵՐՈՒՆ ՊԷՍ

Մռայլ է Հայոց քաղաքական հորիզոնը։

Տարտամ ու անորոշ վիճակ։ Դըժուար է ներկայիս կանխորոշել անհետացումը մեզ պաշարող մութ ամպերու։ Հասարակական եւ քաղաքական այժմու վերիվայրումներուն մէջ, սխալ կ'ըլլար նաեւ լաւատես չըլլալ գալիք յուսատու օրերու։

Ինչ որ վիճակուեցաւ հայութեան 20րդ դարու սկիզբին, բնաւ իրաւունք չի տար յուսահատելու, կամ թաղուած համարելու մեր դատը։ Կեանքը լի է անակնկալներով, նոր երեւոյթներով, զարթօնքով։ Գալիք դէպքերը կրնան լուսաւոր արահետ մը բանալ մեր իղձերու իրականացման համար։ Հայութիւնը արթուն պահակի պէս պէտք է հսկէ օրուան շարժումներուն՝ լաւագոյն ձեւով ցոյց տալու իր կորովն ու կամեցողութիւնը։ Յաւիտենական պայքարը վարժեցուցած է մեզ՝ համբերութեան, նաեւ սառնասրտութեան։ Կը շահի ան՝ որ յամառիլ գիտէ, սպասել կրնայ։

Մեծ պատերազմի խորշակը կոտրեց մեր թեւերը։ Սպառած ջահի պէս պլպլացինք սպանդի օրերուն եւ յաջորդ տարիներուն կիսամար մեր ճըրագը ուռճացած նոր իւղով բոցեր արձակեց, լուսաւորելով Հայոց կեանքը, ապագան։

Կարճատեւ լոյսի օրերուն, երբ հայութիւնը, Ազատ եւ Անկախ երկիր ունէր, երբ հայրենի աշխարհի մէջ պետական նոր կեանք կը կազմաւորուէր, ժողովուրդը սկսաւ մոռնալ անողոք անցեալը լի արիւնով, ոճիրով, բռնութեամբ։ Նոր հորիզոններ կը բացուէին իր առջեւ, ներկան իր անմիջական թելադրանքները եւ հոգերը ունէր։ Վերածնող երկիրն ու ժողովուրդը, ստեղծագործ կորովով լեցուած, կը վերակենդանանար։ Կեանքը նոր աւիշ առած կ'եռար Հայաստանի մէջ եւ Արտահայաստանը թեւաւոր երազներ ու յոյսեր կուտար մանուկ պետութեան, ժողովուրդին։ Դառնալ սկսած էր Հայոց բախտը։

Կարճատեւ եղան, սակայն, Հայոց ցնծութեան օրերը։ Վերածնող պետութիւնը ինկաւ թշնամիներու հարուածներուն տակ։ Հայաստանը դարձաւ կամազուրկ մէկ մասը Խորհրդային Միութեան։ Միւս կողմէ թըրքական բանակը փռուեցաւ Ախուրեանի ափերէն։ Ազատ ստեղծագործող կեանքը կանգ առաւ, երկիրը դարձաւ Մոսկուայի նշանաբաններուն թութակը։ Դպրոցը, նոր սերունդի դաստիարակութիւնը, ազգային ուրոյն կեանքը առնուեցան կապանքներու տակ՝ երկրի մէջ։ Արտահայաստանի հայութիւնը, ցրուած երկրէ երկիր, զուրկ ընդհանուր ղեկավար մարմնէ, տարուբերուեցաւ, ովկիանոսը ինկած, անղեկ նաւու պէս։ Իւրաքանչիւր երկիր իր օրէնքներով, պայմաններով՝ դիմագրկեց հաւաքական հայութիւնը։

Ազգային կեանքը, դպրոցը, հանրային ձեռնարկները, սերունդի դաստիարակութիւնը տարուեցաւ առանց յստակ ծրագրի, կազմակերպուած ձեւի։ Եւ անմխիթար այս կացութեան մէջ, ամլութեան մատնուեցաւ հայութիւնը նաեւ հոգեպէս։ Հայութեան որոշ հատուածի մէջ պակսեցաւ հաւատքը դէպի մեր ժողովուրդի ապագան, հաւաքական իղձերու իրականացումը։ Ըլլալով օտար միջավայրերուն շատ յարմարող, ան թաւալգլոր ուծացման գնաց։ Հայութիւնը շղթայակապ երկրի մէջ, հաւաքականօրէն նաեւ կամազուրկ դարձաւ երկրէն դուրս։

Երկիրներ կան, ուր հայութիւնը կրաւորական զանգուած մնաց։ Փակուեցան իր դպրոցները, արգելքի տակ առնուեցան թատրոնը, մշակութային կեանքը, հանրային ձեռնարկները ու ժողովուրդը հաշտուած տիրող վիճակին հետ լռեց, համակերպեցաւ։ Հայութիւնը ընդունակ չեղաւ դիմադրութիւն կազմակերպելու, այնպէս ինչպէս ժամանակին կ'ընէին սուլթանական Թուրքիոյ կամ ցարական Ռուսիոյ մէջ։ Ան անտեսեց անգամ կրաւորական դիմադրութիւնը, լուռ, անաղմուկ, իսկ ընդդիմութիւն ցոյց տալու տիրող քաղաքականութեան դէմ։ Ժամանակին ի հեճուկս Ռուսերու եւ Թուրքերու, Հայերը ունէին իրենց գաղտնի դպրոցները, դատարանները, ընկերութիւնները։ Մեր դէմ մղուած հակազգային քաղաքականութեան հակադրած էինք մեր ուրոյն գիծը։ Տարբեր է այսօր մեր դիրքը։ Թոյլ, գրեթէ աննշմարելի է մեր ընդդիմութիւնը։ Իսկ այսօր՝ աւելի քան երբեք վտանգի տակ է մեր ժողովուրդի հոգեկան կեանքը։ Այսօր աւելի զօրաւոր են միջոցները մեզ ձուլելու, ոչնչացնելու՝ իբրեւ ուրոյն ազգութիւն։

Երկիրներ ալ կան, ուր հայութիւնը ազատ է կատարելապէս։ Կապանքներու տակ չեն մեր մշակութային հաստատութիւնները, դպրոցը, ազգային կեանքը։ Այսուհանդերձ, նոյն անմըխիթար վիճակը ամէն տեղ։ Բացառութիւնները յարգելով հանդերձ, կարելի է ըսել որ մեր նոր սերունդը կտրուած է մեր ազգային կեանքէն։ Օտարի թատրոնները, պարահանդէսները, հանրային առօրեայ կեանքը աւելի հրապուրիչ են, քան մերինները։ Մեր իղձերը, ցանկութիւնները նուազ հարազատ են քան իշխող ժողովուրդինը։ Ցանցառ են մեր դպրոցները, յստակ ուղիէ զուրկ մեր հանրային աշխատանքները, ձեռնարկները։ Կուսակցութիւններէն ոմանք պատճառապաշտ եւ օտարամոլ են, զուրկ՝ դիմադրական կամքէ, յստակ գաղափարական ուղիներէ։ Ի տես այդ բոլորին խոր տխրութեամբ կը համակուի հայութեան այն հատուածը, որ չանտեսեր ազգային արժէքները։ Ան կը կարծէ, որ մեծ ժողովուրդներու կողքին ապրելու իրաւունք եւ պահանջ ունին նաեւ փոքրերը։

Հազարամեայ մեր մշակութային կոթողները, պատմութիւնը, ստեղծագործող ոգին, ազգային սովորութիւնները կը պարտաւորեցնեն մեզ՝ արթուն ըլլալ, տէր մնալ մեր անցեալի հարստութեանց, նաեւ յաւերժացնել մեզի աւանդ թողուած ժառանգութիւնը։

Պատմութեան ընթացքին բազմաթիւ անգամներ հայութեան որոշ մասնիկները դաւաճաներ են մեր ազգային ինքնուրոյնութեան, եւ ի վարձատրութիւն չքացեր են պատմական բեմէն։ Արտասահմանեան մեր բազմաթիւ գաղութները, նաեւ երկրի մէջ ուծացածները յիշատակ իսկ չեն թողած իրենց ետեւէն։

Անողոք է պատմութիւնը՝ ուրացողներու, դաւաճաններու հանդէպ։ Անարգանքն ու ամօթն է անոնց բաժինը։

Պատմական դարձակէտի շրջան մը կ'ապրի Արտահայաստանեան հայութիւնը։ 20րդ դարու հայութիւնը քննութեան բովի մէջ է, — արդեօք ա՞ն ալ Ֆրանսայի, Լեհաստանի, Հունգարիայի, Հոլանտայի, Հնդկաստանի, Իտալիայի հին հայ գաղութներու պէս պիտի ձուլուի, անյայտանայ, թէ պէտք է կարողանայ դիմագրաւել բոլոր տեսակի խոչընդոտները՝ իբրեւ հայ եւ ազգային միաւոր ապրելու։ 19րդ դարու հայութիւնը, ցրուած Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ զանազան շրջանները, կրցաւ կռուիլ ուծացման համայնակուլ ալիքներուն դէմ։ Լազարեան, Ներսէսեան, Գէորգեան ճեմարանները, կեդրոնական, Թեմական, եւ աղջկանց դպրոցները, Բարեգործական, Տիկնանց, Մշակութային եւ այլ կրթական կազմակերպութիւնները ասպետօրէն պայքարեցան եւ մեզ հասցուցին որոշ հանգրուանի։ Յեղափոխական միութիւնները եւ կուսակցութիւնները կերտեցին նոր Հայը, տուին նոր գաղափարներ, նոր կորով, կամք։

Զարթօնքի այս օրերուն, հայութիւնը նորէն տագնապի շրջան կ'ապրի։ Ժամանակաւոր անյաջողութիւնները կորստաբեր ուղիներու կը մղեն մեզի։ Սմքած՝ տեղի կուտանք եւ ուշ չէ, կարծէք, այն ժամը, երբ պատմութիւնը անարգանքի սիւնին պիտի գամէ մեզ։

Արտահայաստանի հայութիւնը խոշոր դեր ունի մեր ազգային պատմութեան յարատեւման մէջ։ Ան պէտք է ըլլայ մէկ օղակը անցեալի եւ գալիք սերունդներու։

Բազմաթիւ են պայքարի միջոցները՝ ուծացման, այլասերման դէմ։

Առաջին հերթին, սակայն, մշակոյթըն է որ մեզ պէտք է կարողանայ հայ պահել, իբրեւ ուրոյն ազգ ապրեցնել։ Ամէն մէկ ժողովուրդ իր ինքնուրոյն մշակոյթով կը տարբերի միւսէն։

Հայութիւնը ունի իր առանձնայատուկ մշակոյթը։ Անհրաժեշտ է ամուր փարիլ մեր մշակոյթին, զարկ տալով անոր ճոխացման՝ իբրեւ կարեւոր յենարան մեր գոյութեան։

Մշակութային ձեռնարկները, կազմակերպութիւնները, առաջին հերթին դպրոցները լաւագոյն զէնքերն են մեր իբրեւ ազգ անկախ գոյութեան։

20 տարուան մեր Արտահայաստանեան մշակութային կեանքը եղած է թերի, մեր դպրոցները անկազմակերպ ու նուազ օգտակար։ 20 տարուան ընթացքին մենք ենք ստեղծած ցանցը ազգային նախակրթարանական եւ երկրորդական վարժարաններու, մեր նոր սերունդը զուրկ է եղած ազգային դաստիարակութենէն։ 20 տարուան ընթացքին հիմնած մեր երկրորդական վարժարանները եղած են հատ ու կենտ, անտեսած ենք աղջկանց երկրորդական վարժարանները։ Մոռցած ենք, որ կինն է ընտանիքի սիւնը, ան է որ սերունդը կը դաստիարակէ, ան է որ ազգային ոգի պիտի ներշնչէ իր զաւակներուն։ Երբ օտարացած է կինը, փրկութիւն չկայ ազգութեան։ Ազգութեան պահպանումին կարեւորագոյն ազդակը կինն է։ Ո՞ւր են մեր Արտահայաստանի հայութեան աղջկանց վարժարանները, ինչո՞ւ հայութիւնը անտեսած է այդ խիստ կենսական հիմնարկութիւնը։ Ինչո՞ւ համար հարիւր հազարներ ծախսուած են զանազան անկարեւոր, երկրորդական ձեռնարկներու վրայ, բայց մոռցած ենք հիմնականը։

Ո՞ւր են մեր ծաղկոցները, վարժարանները, երկրորդական դպրոցները, Լսարանները։

Ամէն տեղ կարելիութիւններ ունինք մեր դպրոցները յարմարցնելու, տեղական օրէնքներուն եւ պայմաններուն։ Օրինակ Պէյրութի Ճեմարանը, եւ Մխիթարեան վարժարանները։

Մոռցած, անտեսած ենք այս կարեւոր պարագան եւս։ Քալենք մեր նախնիքներու ճամբէն, արդարացնելու համար մեր հաւաքական գոյութիւնը։

Ա. ՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

ՀԱՆԳՈՅՑԷ ՀԱՆԳՈՅՑ

Բ.

Թարսուս։ Չորրորդ եւ վերջին շըրջանը հասաւ այս տարուան ժամըուլթին մօտերը, բերելով 891 հոգի որոնցմով Թարսուսի **պաշտօնեաներուն** թիւը բարձրացաւ 3575ի։ Այս **անգամ ալ ցամաքահանումը տեղի ունեցաւ անխռով պայմաններու մէջ, շնորհիւ գաղթականներու հեզ ու գիտակից ընթացքին, բան մը որ աննշմար չանցաւ նաւահանգիստի վարչութեան գնահատութենէն։ Արդար է որ մենք ալ մեր երախտագիտութեան մէջ չանտեսենք կարգապահութեան հսկող ոստիկաններուն համբերատար ու բարեացակամ վերաբերումը հանդէպ մեր տարագիր ազգակիցներուն։**

Կաթողիկոսական **ընդհանուր փոխանորդ Սարաճեան եպս.** որ **նոր կը** հասնէր, **ընկերակցութեամբ Ղեւոնդ** վրդ.ի եւ Պ. Բ. **Եղիաեանի, կրցաւ** դիտել **փոխադրութեան** գ՝ **րծին վերջին** արարուածը։ **Սրբազանը աչքէ անցուց կայանները որոնց համար Զարեհ վրդ.ին յանձնեց քանի մը սընտուկ խտացած կաթ։ Ետոյ այցելեց** Թարսուսի կառավարչատունը՝ իր շնորհակալութիւնները յայտնելու համար պաշտօնական անձնաւորութեանց։ Կէսօրուան մօտերը եպիսկոպոսը, իր հետեւորդներով մեկնեցաւ Քէսապի շրջանը։

×

Գաղթականները նաւէն ելլէ վերջ առաջնորդուեցան նաւամատոյցին կից ծառաստանի մը մէջ, հոնկից ալ կարգով տողանցելու համար արձանագրութեանց պաշտօնեաներու եւ պատուաստողներուն առջեւէն։ Հարկ չկայ ըսելու որ այս գործողութիւնները երկար ժամերու քրտնաթոր աշխատանք մը հարկադրեցին պատասխանատու պաշտօնեաներուն, բայց ես առայժմ կը գոհանամ կատարելով իրողութեանց պարզ թուագրումը այնպէս ինչպէս վայել է ժուժկալ դեկոյցի մը յօրինուածքին։

Ծաւալուն պարտէզներով ընդմիջուած այս սիրուն, շա՜տ սիրուն փոքրիկ քաղաքին մէջ որ Թարսուսն է, օդը հեղձուցիչ չէ հակառակ իր ծովափնեայ դիրքին, առոյ մէկտեղ նոպահար ճամբորդները խումբ խումբ դուրս կուգան ծառաստանէն եւ մեզի երկարելով իրենց սողացաթիւ չուրթերով փարձերը, կը պաղատին.

— Ջո՛ւր, ջո՛ւր...։

Քիչ յետոյ կը հասնի գաղթականներու կամաւոր ջրկիր — չարժավարը Լեւոն Գարաօղլանեան, քաղաքապետութեան ջրասայլին վրայ։ Շնորհաւորութեան արժանի է այս պատանի գաղթականին ինքնամատոյց ծառայութիւնը ի նպաստ իր բախտակիցներուն։

×

ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԷ՛... Ապահով եմ որ Սուրիոյ եւ Լիբանանի բարեկամներս այս խորագիրը կարդալով ըսին.

— Տարօնեան իր հայախօսութեան քարոզներով մեզ սպաննելէ վերջ գընաց նոր փորձանք մը աւելցնելու Թարսուսի աղէտեալներու գլխուն։

Չեմ թաքցներ որ յաճախ փափաքած եմ կտրել այն լեզուները որոնք հայերէն գիտնալով հանդերձ, թուրքերէն կը բարբառին։ Բայց խոստովանիմ որ՝ Թարթուսի ծովափին վրայ՝ ի փառս Մեծաւքանչին արձակուած այս պատգամին հեղինակը ես չեղայ այս անգամ, այլ... ծերունի մը։ Ծերունի մը որուն սիրտը հաւանաբար խոցած էին Սանճաքի նոր տէրերը իրենց հայասպան սատտով.

— վաքթանա՛շ, թիւրքճէ փօնո՛ւշ։

Ըսե՞մ որ անզուսպ մղում մը զգացի համբուրելու իր մացառուտ մօրուքը որ առիւծի մը բաշին պէս բընաւ չէ ճանչցած սանտրին հպումը։

×

Մէկ քանիներ, սակայն, իրենց զանգատներուն արտայայտութեան մէջ երեւան կը բերեն արդարախոհութիւն մը այնքան լայն որ Թուրք զինուորական մը անգամ տեղ կը գտնէ անոր մէջ։

— Այս սպան շատ գթասիրտ եղաւ մեզի համար։

— Մխիթիմ ի՛ըլլար, Աստուա՛ծ սիրես, սոխին քաղցրը կ'ըլլա՞յ։

— Աղէկին աղէկ ըսենք, գէշին ալ գէշ. ո՞վ գիտէ թէ այս սոխի կեղեւներուն մէջ խնձոր մը փաթթուած չէր։

Մեկնութեան կը կարօտի՞ այս փիլիսոփայ գաղթականին վարկածը խնդրոյ առարկայ զինուորականի արիւնի անհարազատութեան մասին, անհարազատ՝ թրքական տարրալուծարանի քննութեան համաձայն, անշուշտ։

×

Ինքնութեան թուղթերը, որոնք կը ներկայացուին արձանագրութեանց գիւանին, ամէնն ալ կանոնաւոր են, հազուադէպօրէն կը նկատուին անըշան թերութիւններ, դիւրաւ սրբագրելի։ Բայց ահա ընտանիք մը, հայր, մայր եւ երեք փոքրեր որոնք իրենց թուղթին վրայ կ'երեւին իբրեւ պարսկահպատակներ։ Ըստ երեւոյթին, Սանճաքի թուրք իշխանութեանց հետապնդումներէն խուսափելու նպատակաւ ձեռք բերուած վաւերագիր մը որ հիմա դէմ կը դառնայ զինքը կըրողներուն։ Արձանագրութեանց ըսպասարկութիւնը կը մերժէ ճանչնալ այս ընտանիքին նպաստընկալի հանգամանքը, քանի որ Հովանաւոր Տէրութեան ընծայած դրամական օժանդակութիւնը յատկացուած է այլամերժօրէն սուրիահայ գաղթականներուն։ Հրահանգները խիստ են այս մասին եւ պաշտօնեաները չեն կրնար դուրս գալ իրենց պարտականութեանց գիծէն։

Կուլա՛յ կինը, որուն հասակին նըրբութիւնը չեն կրցած եղծանել իր կըրած ցնցումները։ Գլխաբաց, արեւահար եւ ոտքերը ճեղքուած՝ արտօսրուն խիճերէն։ Կուլայ նաեւ [illegible] դէմքը ջղաձգօրէն տրորելով մօրը ցամքած կուրծքին վրայ։ Միւս երկու փոքրերը, որոնք հազիւ չափեր մը ունին իբրեւ մերկածածուկ, մայրը շրջապատած՝ ի զուր կը տագնապին ըմբռնելու անոր արցունքներուն շարժառիթը։ Քիչ մը հեռուն, ամուսինը պատահական լաթով մը կը չորցնէ երեսին խորշոմները, այնքան խորունկ որ առնուազն եօթնօրեայ մօրուքը դեռ չի բաւեր զանոնք հարթելու։ Մարդը որ այլեւս անօգուտ կը համարի թախանձել, շալակին ցունց մը տալով դէպի ուսերը, կը կանչէ կինը.

— Եօ՞ պըր ուրթունք, կը հեծկլտայ վերջինս։

— Ճհաննամը պըր ուրթունք։

— Մէկէ՞ր ճհաննամը զմե գաղալ կ'էնի։

Հսկիչ ոստիկանները սիրտ չեն ըներ եւ մղելու հէք կինը, իսկ արձանագրող պաշտօնեաները, որոնց գլուխը կը գտնուի Պ. Էտկար Մալոյեան, կ'որոշեն իրենց նախաձեռնութեամբ դիմում մը կատարել Լաթաքիոյ պատուիրակին մօտ ի նպաստ այս դժբախտներուն։

×

Ու հիմա արցունքներու թափանցկութեան մէջէն դիտեցէք նորածին Զաֆրանի մը ոսկեղէն ժպիտը։ Այս առտու հազիւ ցամաքահանուելու պատրաստ, Տիկին Պաքէ, քաղաքիս հրամանատարին կինը, գաղթական մանկաբարձուհիի մը ընկերակցութեամբ, փութաց դէպի նաւը՝ երիտասարդ հայուհիի մը մօտ որ, տղաբերքի ցաւով բռնուած չէր կրցած հետեւիլ ուղեւորներու վայրէջքին։ Նորածինը աղջնակ մըն է։ Անգլիացի նաւապետը իրեն վերապահած է երախային կընքահայրութիւնը եւ զանի կոչած է Զաֆրան, անունովը այն շոգենաւին որուն վրայ իր փոքրիկ սանուհին աշխարհ եկաւ։ Կնքահայրը դրամական նուէր մը ըրած է խանձարուրքի պատրաստութեան համար։

Չորրորդ ծննդաբերութիւնն է որ տեղի կ'ունենայ այս յաւելուածական տարագրութեան հանգրուաններուն վրայ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Սէն Ժէօվէ Լիլայի մէջ, այս տարուան տարեկան քննութիւնները յաջողապէս անցուց Տիգրան Խաչիկեան cours complémentaireի Բ. տարին արժանանալով prix d'honneurի։ Իսկ իր առաջին վկայականը ստացած էր Տորոնտոնը նահանգին մէջ, ուր բոլոր քանթօններու աշակերտութեան մէջ առաջին հանդիսանալով՝ տնօրէնին կողմէ ստացած էր արժէքաւոր ինքնահոս գրիչ մը։ Ժան Գաբրիէլեան նոյնպէս յաջողապէս անցուց cours complémentaireի Ա. տարին։ Ետոյ Ecole Professionnelle մտնելու համար մասնակցեցաւ քննութիւններուն եւ 170 աշակերտի մէջ երկրորդ հանդիսանալով ստացաւ հազար ֆրանքի պարգեւ մը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (132)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Մի քանի օրից յետ Թէոդորոս կաթողիկոսը՝ Վանայ Ս. Յովհաննէս կոչուած հոյակապ տաճարի մէջ, Գագիկ Թագաւորի, նրա պալատականների եւ բոլոր հրաւիրեալ իշխանների ու իշխանուհիների ներկայութեամբ՝ թագաւոր պսակեց Աբասին եւ թագուհի՝ Գուրգէնդուխտ Տիկնոջը։

Այսպէսով Հայաստանի նախադաս իշխանապետ կամ Արքայից – Արքայ հռչակուեցաւ Աբասը. եւ նրա թագաւորութիւնը սրտագին ողջունեցին ինչպէս Գագիկ Արծրունին, նոյնպէս եւ Հայոց բոլոր իշխանները, երդուելով նրան հաւատարմութիւն եւ անխախտ բարեկամութիւն։

Աբաս թագաւորը մեծամեծ ընծաներով պատուեց թագադրութեան ներկայ եղող իշխաններին։ Բայց ամէնից արժանաւոր պարգեւը տուաւ Գէորգ Մարզպետունուն, կարգելով նրան իւր բոլոր զօրքերի վրայ հրամանատար Սպարապետ, եւ տալով նրան իրաւունք վայելել այդ պատիւը որդւոց որդի։

Է.

ԴՐԻՆՈՑ ԱՌՈՒՄԸ

Գագիկ Արծրունին մի քանի շաբաթ շարունակ հիւր պահեց իւր մօտ Աբաս Թագաւորին եւ, ի պատիւ նրա, նաեւ հրաւիրեալ իշխաններին։ Այդ բոլոր ժամանակ նա նրանց զբաղեցնում էր հաճոյական զբօսանքներով։ Մի օր շրջեցնում էր իւր անառիկ բերդում եւ ցոյց տալիս նրանց՝ նրա հըրաշալիքները, բնութեան ու մարդկանց եւ մանաւանդ իւր ձեռքով կերտուած ամրութիւնները, ահաւոր մարտկոցները, վիմափոր անձաւները իւրանց գաղտնի ճանապարհներով, քարակոփ մառաններն ու ջրալից աւազանները։ Ցոյց էր տալիս այդ լեռնակարկառ բարձրութեան առաջ բացուած գեղազուարճ տեսարանները, որոնց վրայ նայում էին նրանք՝ բազմելով քարաբլրի ծովահայեաց կողերում ամփիթատրաձեւ փորուած նստարանների վրայ։ Այդտեղից երեւում էր քաղաքը իւր բազմազան շինութիւններով, ծովակը՝ իւր գեղածուփ ալիքներով եւ ապառաժուտ կղզիներով. երեւում էին ծովափնեայ այգիներ ու դաստակերտներ, կանաչազարդ դաշտեր ու բլուրներ եւ կապուտակ լեռների ձիւնազգեստ գօտիներ, որոնք Բզնունեաց ծովակը պատում էին չորս կողմից՝ Սիփանը հիւսիսից, Արտօսը հարաւից, Վարագը արեւելքից եւ Գրգուռն ու Ընձաքիսարը արեւմուտքից։

Մի ուրիշ օր նա զբաղեցնում էր նրանց Վանայ գեղազուարճ այգեստաններում, որոնք քաղաքի արեւելեան կողմից սկսուած տարածւում էին դէպի ծովակի հարաւակողմը մի քանի ժամուայ ճանապարհ, ամփոփելով իրանց մէջ փոքրիկ աւաններ, շէներ ու գիւղեր եւ իշխանական ամառանոցներ։ Ամէն մի ուշադրութեան արժանի վայրում, կարկաչահոս աղբիւրների մօտ եւ հովանաւոր ծառերի տակ՝ նա պատրաստում էր հիւրերի համար զուարճալի խրախութիւններ, համեմուած ճոխ հացկերոյթներով, որոնցով մանաւանդ հարուստ էր իւր արքունիքը։

Յաճախ նա առաջնորդում էր հիւրերին դէպի արքայական որսարանները, որոնք գտնւում էին Վարագայ ապառաժուտ լանջերում, կամ ծովի հարաւակողմը գտնուող անտառներում, ուր երէների առատ որսորդութեամբ զուարճացնում էր նրանց։

Երբեմն էլ նա պտտցնում էր նրանց Վասպուրականի այն վանքերը, որոնք հռչակաւոր էին իրանց գրչութեամբ կամ միաբանական կարգաւորութեամբ՝ ցոյց տալու համար իւր երկրի մտաւոր ու կրօնական զարգացման յառաջադիմութիւնը։

Վերջապէս նա իւր արքայական նաւակներով զբօսցնում էր հիւրերին նաեւ Վանայ ծովի վրայ՝ այցելելով նրանց հետ միասին ծովափնեայ ամրաստանները եւ ծովի մէջ գտնուող Լիմ, Կտուց, Առտէր եւ մանաւանդ գեղադիր ու բարեշէն Աղթամար կըղզիները։ Վերջինի մէջ այդ ժամանակ նստում էր Հայոց ընդհանրական կաթողիկոսը։ Այդտեղ Գագիկ թագաւորը կառուցել էր հրաշակերտ եկեղեցի, հոյակապ արքունիք, անառիկ բերդ ու դղեակ, ուր եւ անցընում էր ամառնային ամիսները։ Այդ բոլորը նա ցոյց էր տալիս իւր բարձրաստիճան հիւրերին, բացատրում էր նրանց իւր ճարտարապետական գաղտնիքները եւ հրճւում էր նրանց գովութիւնները լսելով։

Բայց այս բոլոր զբօսանքների ժամանակ Աբաս Արքայի ուշադրութիւնը գրաւում էին միայն Գագիկ Արծրունու ռազմական ամրութիւնները։ Նա գտնում էր որ դրանց շնորհիւ է նրա երկիրն ազատ մնացել թշնամու աւերումներից, չնայելով որ այդտեղ բազմիցս արշաւել էին թէ՛ Յուսուփի Ոստիկանը եւ թէ նրա տեղապահները։ Թէպէտ Վասպուրականը բնութիւնից արդէն օժտուած էր գեղեցիկ ամրութիւններով, այնպէս որ ոչ միայն Գագիկ Արծրունու նման բազմափորձ զինուորականը, այլ նրանից աւելի տկար մի իշխանապետ կարող էր այդ ամրութեանց ապաւինելով՝ ապահովել երկիրը թշնամու յարձակումներից, բայց եւ այնպէս, Գագիկ Արծրունին բնութեան տուածներին վրայ աւելացրել էր նաեւ իւր ըստեղծագործութիւնները։ Վասպուրականի ամէն մի կիրճը, քարաբլուրն ու լեռնալանջը, վանքն ու մենաստանը նա դարձրել էր պաշտպանութեան վայր, ժողովրդեան ապաստանարան. իսկ բերդերն ու ամրոցները չէին էլ անմատչելի։ Եւ ահա՛ այս պատճառով Վասպուրականի ժողովուրդը աւելի բարեկեցիկ, վանքերն աւելի շէն, միաբանութիւնները բարեկարգ էին, քան թէ Արարատեան երկրում։ Եւ Աբասն ինքն իրան մտածում, ծրագիրներ էր կազմում, որ իւր երկիրը դարձնելու պէս՝ ամէն ջանք գործ դնէ իւր թագաւորութիւնը նոյն ձեւով բարեկարգելու։

Սակայն Գէորգ Մարզպետունին բոլորովին այլ գործով էր զբաղուած։ Նախ՝ նա մտածում էր Արարատեան ու հարաւային իշխանապետութեանց մէջ ստեղծած միութիւնն հաստատուն կապերով ամրապնդելու եւ երկրորդ՝ համոզել բոլոր մնացած իշխաններին՝ հաւաքական ուժերով Դըւնոյ վրայ արշաւելու, որպէսզի մայրաքաղաքը գրաւելով՝ միանգամընդմիշտ օտար տիրապետութեան անհարազատ ազդեցութիւնը երկրէ վրայից հեռացնէ։

(Շար.)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ԳԱՂԹԸ

Կարդացի՞ք:

Կրցա՞ք կարդալ երէկ, առանց յուզումի ու արցունքի «Ահրամ»ի սեփական Թղթակցին տուած լուրը՝ Ճէպէլ Մուսայի հայութեան մասին:

Կրցա՞ք կարդալ առանց խորունկ ողբերգութեան, այլ նաեւ առանց հպարտութեան:

Ճէպէլ Մուսայի Հայերը, անոնք՝ որ դարերով իրենց հայրենի լեռներուն Թառած, ապրեցան ազատ ու հպարտ հոգիով՝ կը հարկադրուին թողուլ իրենց լեռները. անոնք որ Մուսա Տաղի դիւցազներգութիւնը կերտեցին, կը լքեն իրենց հողերն ու բարձունքները, իրենց աշխարհն ու խաղաղ աշխատանքը, տարագիր դառնալու համար:

Կը լքեն ամէն բան, ակամայ, անհուն վիշտով ու ցասումով, հող ու քար, արտ ու Թութ, բայց կ'այրեն ու կը քանդեն իրենց տուները, մեկնելէ առաջ: Ու աս՝ հակառակ զուր յորդորներուն գնդ. Գօլէի, որ անյուսալ լաւ պիտի ընէր, եթէ երթար պատմէր իր հայրենիքին, ինչ որ տեսաւ...

Աւելին. անոնք բացած են իրենց նահատակներու գերեզմանները եւ աճիւնները առնելով՝ միասին փոխադրած են դէպի Քեսապ ու Լաթաքիա:

Ցաւխենական հայն է, ցեղաշունչ. հպարտ ու պատուազգած, որ իր սրբութիւններովը կ'ապրի եւ իր հոգեկան առաքինութիւններովը կը դիմագրաւէ իրեն պարտադրուած անողոք ճակատագրին:

Այս ճակատագիրը հազիւ վերակերտուած, անգամ մը եւս զոհ կը դառնայ սակարկութեան ու կը փշրուի: Ճէպէլ Մուսայի ափ մը հայութիւնը կրկին տարագիրկը դառնայ, լքելովիր դարաւոր հայրենիքը:

Իրաւունք տրուած է իրեն, ըստ համաձայնութեան, ծախել իր անշարժ կալուածները եւ փոխադրել իր շարժուն գոյքերը...

Ի՞նչ հեգնութիւն: Ինչպէս ծախէ եւ ուր իր արտն ու այգին, որոնց վրայ դարերով քրտինք է Թափեր. ինչպէս ծախէ եւ ո՞ւր իր տունը, հայ օճախը, խորհրդանշան հայրենի սրբութիւններու. աւազան ցեղային բարքերու եւ բարիքներու:

Սրբութիւնը՝ սրբութեան միայն կարելի է պահ տալ. եւ Մուսա Տաղի ազնուազարմ հայութիւնը վերյիշած է իր նախահայրերու պաշտած սրբազան կրակը, ու իր օճախները անոր յանձնած:

Եւ հայ տունին հետ՝ հայ գերեզմանը. նահատակներու գերեզմանը, աճիւնները անոնց՝ որոնք շուրջ քառորդ դար առաջ Մուսա Լերան հերոսամարտը կերտեցին. ապրեցան իրենք, եւ իրենց հետ ապրեցուցին հայ ոգին. արժանացնելով դառնալով հայ ցեղին հերոսական խառնուածքին. դրօշակիրը ըլլալով հայութեան ոգեկան առաքինութիւններուն:

Այսօր, հարկադրանքի տակ, լքելով հայրենի աշխարհը, այնքան սիրելի դարերու յուշքերով, Մուսա Լերան հայութիւնը իր հետ կը տանի իր սիրելի հերոսներու նշխարները. իր եւ իրեն հետ ցեղին սրբութիւնը, հպարտութիւնը, ցեղային փառքը, որով հայ հայրենիքը կայ ու կը պանծայ. որով հարուստ է հայոց պատմութիւնը, կենդանի ու կենսունակ՝ հայութիւնը: Ափ մը փոշի. բայց ինչ անհուն զօրութիւն. ցեղային ինչ երազ-ազատութեան ինչ սէր. հերոսական ինչ խառնուածք անոր մէջ խտացած, ափ մը կարմիր հող, որ ինչպէս բանաստեղծը կ'ըսէ, ոչ միայն Մուսա Լերան հերոսներու ոգին կը բերէ մեզի ու յաւազալ սերունդներուն՝ հայ նախահայրերուն ալ միասին:

...Առանց երբեք գիտնալու
Թէ կուտար իր պապերուն ալ միասին:
Եւ երբ տարր անպաշտպան
Կարմիր հող մը եղած, հայ հող մ'ըլլալուն:

Ո՛վ խորհուրդ տուաւ Մուսա Լերան դժբախտ այլ հերոսատիպ բազմութիւններուն, որ իրենց տունը չթողուն Թուրքին, կրակին տան:

Որ իրենց հայրենիքի սրբութիւնները, իրենց հերոս զաւակներուն աճիւնները միասին առնեն ու տանին իրենց հետ, իբրեւ յուշարար հայրենիքի, աղբիւր կորովի եւ ապաւէն յոյսի ու ապագայ պայքարներու, որոնք պիտի գան հարկադրաբար, քանի բռնագրաւուած կը մնան ու կը բռնագրաւուին դեռ հայրենի հողեր. քանի Հայ Դատը կը մնայ արիւնոտ ու հայ ժողովուրդը զրկուած ամէնուրեք, մարդկային տարրական իրաւունքներէ:

Ի՞նչ հոգ, որ զուրկ ենք մեր հայրենիքէն տարագիր ու պանդուխտ, քանի կը պտտի մեր երակներուն մէջ հայ ցեղի բոցեղէն ոգին. քանի կան մեզ հետ, մեզի պէս տարագիր, մեր հերոսներու աճիւնները, որոնք կը խօսին ամէն օր եւ կը ծեծեն մեր կուրծքի տախտակները, արթուն պահելու համար մեզ եւ բաբախուն՝ մեր սրտերը մեր մտքերուն հետ:

Ո՞ւր էր Թէ ըմբռնէին այս յաւիտենական իրականութիւնը մեր ցեղային ոսոխները:

Ըմբռնէին եւ մտածէին:

Ըմբռնէին անոնք ալ, որ իրենք զիրենք բարեկամ կը դաւանին հայուն ու անոր Դատին. կը սքանչանան այլ կը տկարանան...

Ըմբռնէին եւ պատմէին աշխարհի, Թէ այսպէս ժողովուրդ մը կայ տարօրինակ, լի կեանքի յորդ ալիքներով. դարերէն եկած, դէպի դարերը քալող:

Ահա փոքրիկ հայրենիք մըն ալ պարպուած, հայութեան Թանկագին բեկոր մըն ալ տարագիր: Տարագիր իր սրբութիւններուն հետ, տարագիր ոչ Թէ իբրեւ Թիւ եւ բազմութիւն, այլ իբրեւ բեկոր հայ ցեղէն, հայ ոգիէն, հայ հայրենիքէն:

Հայրենասէր, այլ զուրկ ու հեռու հայրենիքէն. ազատատենչ՝ բայց անազատ, աշխատասէր ու խաղաղ, այլ չարունակ կեանքով փոթորկոտ եւ զրկուած աշխատանքի հնարաւորութենէ. եւ վերջապէս ստեղծագործ, բայց հեռու ու տարագիր անապատներու մէջ նետուած, ա՞յս է ճակատագիրը հայութեան, ու ա՞յս պիտի ըլլայ ճակատագիրը Մուսա Լերան քաջարի հայութեան: Պիտի հաւատայինք նման դժխեմ ճակատագրի, եթէ չտեսնէինք ամենօրեայ հրաշքը, զոր Հայը կը գործէ ամենուրեք, հակառակ դժնդակ պայմաններու. հայրենիքէն ներս Թէ դուրս, աշխարհի չորս ծագերուն:

Կ'ապրի ու կը ստեղծագործէ, կը խօսի ու կը գրէ իր նախահայրերու սքանչելի լեզուովը. կը ճոխացնէ իր մշակոյթը. կը պահէ իր ոգին. կը պայքարի եւ կը հաւատայ իր վաղուան ճակատագրին:

Ու այս բոլորը՝ շնորհիւ այն ոգիին, որ Մուսատաղցին կը մղէ իր տուները հրկիզելու, շնորհիւ այն հերոսապաշտ զգացումին, որ զուրգուրանքով կ'ողողէ նահատակներու սրբազան նշխարները, այսինքն՝ անոնց գործն ու յիշատակը:

Բուռ մը հայութիւն, դիւցազնական պատմութեամբ, գաղթի կ'ելլէ նորէն, անստոյգ ու անապահով ճակատագրով: Բուռ մը հայութիւն բովանդակ ցեղին պատկերով, անոր կորովի ոգիով. նոյն հաւատքով՝ վաղուան իր ճակատագրին հանդէպ:

Երանի գաղթի այս օրերուն, առանձին չզգար ան ինքզինք, եւ իր հերոսներու աճիւններուն հետ, զգար իր արիւնի եղբայրներուն ոգիինարտայայտումը, կորովն ու կոչը՝ ամուր ու հաւատաւոր մնալու:

Իր պայքարով, դեռ երէկ, այս հայութիւնը հայրենի բարձունքներուն վրայ, հայութեան անունը, հայութեան ոգին պանծացուց:

Այսօր, բարձունքներէն վար, դարձեալ վեր կը բռնէ հայ ցեղի դիւցազնական պատմութիւնը, իր գաղթին մէջ իսկ հերոսական կեցուածք ցուցադրելով:

Իր հետ տանելով տարագիր՝ իր հայրենիքի ոգին ու սրբութիւնները:

Պանդխտութեան մէջ իր նոր բնակավայրերը կոչելով հին ու հայրենի անուններով — Պիթիաս, Հաճի Հապիպլի, Եօղուն Օլուք...

Նոր հայրենիք ստեղծելով մինչեւ իր վերադարձը:

Եղերերգութեան մէջ դիւցազներգութիւն կերտելով:

Ըսե՞նք այս հրեղէն Հայերուն.— Ապրիք, Ճէպէլ Մուսայի գաղթական Հայեր:

Ղուրպան ձեր հոգիին, ձեր բազուկներէն եմք:

Ղուրպան ձեր դիւցազնական կեանքէն ու գործերէն եմք, վերջին վայրկեանի ձեր կեցուածքին ալ:

Ձեզի մեր բոլորիս նահատակներուն եւ անոնց արիւնի յաջորդներուն:

Հայոց պատմութիւնը ոսկեղէն էջեր պիտի ունենայ ձեզ համար. ձեզ՝ որ եղերական գաղթն իսկ ասպետական ելոյթի վերածեցիք:

Հազա՛ր ապրիք:

Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի

ԹՈՒՐՔԻԱ

Իտալ. «ֆօխթրօթ»ը Հաթայի համար

«ՄԵ՛ՂՔ, ԶՈՒՌՆԱՃԻ ՌԱՄԱԶԱՆ ՄԵՌԱՒ...»

Պոլսոյ երեսփոխան եւ ծանօթ գրագէտ Աղա Կիւնտիւզ Իտալիոյ մասին հեգնական յօդուած մը ստորագրած է Թուրքերէն «Թան»ի մէջ (17 Յուլիս), «Հռոմի մասին Ֆանթէզիի նախագիծ մը» վերնագրով: Կը Թարգմանենք գլխաւոր մասերը:

Միջազգային պատշաճութեան ամենէն գլխաւոր մէկ պայմանը այն է որ, երկիր մը անդադար չնեղէ ուրիշ երկիր մը: Հռոմ մէկն է այն քաղաքներէն որ չէ կրցած իւրացնել այս կանոնը: Իրենց գործերով զբաղած երկիրները շատ կարեւորութիւն չեն տար Հռոմին, ուշադրութիւն չեն ըներ անոր: Ասիկա կը ջղայնացնէ զայն: Հռոմ կ'ուզէ որ աշխարհ տօնավաճառ (փանայիր) մը դառնայ, աշխարհի ազգերը հոն հաւաքուին իրենց տօնական հագուստը հագած գիւղացի հանդիսատեսներու նման, գլուխն անցնին իր նուագած փաճփաուին եւ ծափահարեն առանց նօթայի իր նուագած բոլոր եղանակները: Բայց աշխարհի մէջ ամէն մարդ գործ ունի: Չկայ ուրիշ երկիր մը որ ամէն օր տօն ընէ:

Օր մը կուգայ Պենկազի—Տրիպոլսոյ եզերքը եւ Թաթը նետելով աւազներուն՝ կ'ուզէ մնալ հոն: Մարդ չի ծափահարեր այս ճարտարութիւնը: Մարդիկ գիտեն Թէ ինչպէս ըլլայ օր մը պիտի հրաժարի պարապ տեղը մնալու ջանքէն եւ ասոր համար պաղարիւն կը մնան: Այս ընթացքէն զայրացած:

— «Էվիվա Ֆափիթանօ», կ'ըսէ, ինքնիրեն կը ծափահարէ եւ ամէն մարդ կ'անհանգստացնէ:

Յաջորդ օրը հիւր կ'երթայ Երկոտասան կղզիները, որոնք հարազատ սեփականութիւն են Թուրք եւ հելլէն երկիրներուն: Երբ կը տեսնէ որ, փափկանկատութեան բերումով, պահ մը չարհամարհուիր, դուրս կ'ելլէ հիւրի յատուկ կանոններէն: Այս ընթացքին հանդէպ անտարբեր կը մնան անոնք, որ գիտեն Թէ ամէն հիւր պիտի երթայ օր մը կամ դռնէն դուրս պիտի նետուի:

Այս անտարբերութիւնն ալ շատ կը նեղէ զինքը: Եւ ուշադրութիւն գրաւելու համար, անիմաստ աղմուկներով անհանգիստ կ'ընէ հրապարակը:

Ուրիշ օր մը, սուրով կը կտրէ Ատիս Ապէպայի ջաղացներուն ջուրը եւ նիզակով կը ծակէ հողմաղացներուն հովը: Մարդ չի խնդար այս պաղ քօմիքութեան առջեւ եւ ամէն մարդ կը սպասէ վարագոյրի անկումին, գիտնալով որ անպայման պիտի գայ ատենը եւ պիտի փակուի վարագոյրը:

Ուրիշ օր մը, իր ծառայութիւնը կը մատուցանէ Սպանիոյ ազնուականներուն: Էֆէնտին երկուքուկէս տարի կը փորձէ եւ տեսնելով որ չի կրնար օ եւ է գործ ընել, կ'ըսէ.

— Էֆէնտի, երկու ձեռքը մէկ գլխու համար է:

Եւ իր գործը ինքը կ'ընէ ու բացէ ի բաց ճամբու կը դնէ ինքնամատոյցը: Ահա պատճառ մըն ալ աշխարհը անհանգստացնելու:

Եւ ուրիշ օր մը, Մատրիտի մէջ կորսնցուցածը Փարիզի մէջ շահելու ցնորքէն կը տարուի: Կարծես պապէն մնացած ժառանգն ըլլար, կ'ուզէ Քորսիքան, Սավուան, Թունուզը, Ալժերիան եւ դեռ ինչեր:

Փարիզցի էֆէնտին շատ փափկանկատ է, չի մերժեր ուզածները: Իրեն կուտայ Քորսիքայի գաճէ շինուած սիրուն մակէթը (բարձրաքանդակ մանրանը կար), 30 × 40 տարածութիւններով: Սավուայի նահանգին ալ 53 × 92 մեծութեամբ բարձրաքանդակ եւ ներկուած քարտէսը կը ղրկէ, որպէսզի Քոլիզէի պատէն կախէ իբրեւ հնութիւն: Թունուզի եւ Ալճէրիոյ փոխարէն ալ անոր կը նուիրէ ձիու տոպրակ մը լեցուն դեղին աւազ, ինչպէս նաեւ գործածուած մաշլախ մը:

Բայց փոքր Ալպանիան աչքին կ'երեւի իբրեւ մեծ չողակն (փըլանթի) մը, զոր բամպակէ Թելով կը կապէ իր սեւ ծոպով գլխանոցին: Ծուրջիններուն խնդուքէն ալ կը նեղուի հոգին եւ հասնողը կ'անհանգստացնէ:

Տակաւին յայտնի չէ Թէ ի՞նչ կ'ուզէ կամ պիտի ուզէ Լոնտոնէն: Եւ սակայն, համաձայն մասնագէտներու, գլխուն փորձանքը պիտի ուզէ:

Իբրեւ վերջնական մէկ առակ, ֆօքսթրօթի եղանակով նօթա մը կը դաշնաւորէ Հաթայի համար եւ հրապարակ կը հանէ: Բայց մեղք որ նշանաւոր զուռնաճի Ռամազան մեռած է եւ մէկ Թելով նուագի նշանաւոր բանաստեղծ Աշըխ Ճէմալն ալ նօթա չի գիտեր»:

«ԿԱՏՂԱԾ ՑՈՒԼԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՅԼԵՐՈՒ ՆՄԱՆ...»

Նոյն երեսփոխանը նոյն նիւթին շուրջ յօդուած մը ստորագրած է նաեւ «Թան»ի յուլիս 15ի Թիւին մէջ:

Շեշտելէ յետոյ Թէ հին անիշխանականները լռած են մարդկութեան ենթարկուած նոր աւազակութեանց առջեւ, դիտել կուտայ, «Օր տեսած, փորձանք անցուցած ամէն անիշխանական այսօր ամօթէն կը կարմրի եւ կատաղութենէն կը դողայ Առանցքի լրագրողներուն առջեւ:

Այդ լրագրողները կը կարծեն Թէ այս երկրագունդը, Իզօնտոյէն եւ Մատնէն ժառանգ մնացած գործ մըն է իրենց, անոր վրայ ապրողներն ալ ստրուկներ են: Ասոր համար կատղած ցուլերու եւ գառնուկ տեսած գայլերու նման կը յարձակին ամէն կողմ:

Բայց ո՞վ իրաւունք տուաւ անոնց աշխարհը նեղելու: Ամօթը՝ բարձր ու նուրբ զգացումի մը արտայայտութիւնն է: Ասոնք ինչո՞ւ զուրկ են այս առաքինութենէն: Եւ հինէն ի վեր»:

«Բարի եկաք»

Պոլսոյ երեսփոխան եւ «Ճումհուրիյէթ»ի աւագ խմբագիր Ապիտին Տավէր կը գրէ այս խորագրին տակ, Միջերկրականի անգլ. տորմիղի հրամանատարին այցելութեան առթիւ.

— «Այսօր, Անգլիոյ Միջերկրականի նաւատորմիղին ընդհ. հրամանատար ծովակալ Սըր Ա. Պ. Գանինկհէմ, տորմիղին ծովակալի դրօշը կրող «Ուէրսփայթ» յածանաւով մեր նաւահանգիստը կուգայ: «Մալարեա» մարտանաւն ալ Իզմիր կ'երթայ, ուր, ամրացեալ դիրք ըլլալուն, 16 տարիէ ի վեր օտար մարտանաւ մուտ չէ գործած:

— «Այս այցելութիւնը, Թուրքեւ-անգլիական բարեկամութեան մէկ նոր արտայայտութիւնն է: Վոսփորի ջուրերուն վրայ, Թուրք եւ անգլ. մարտանաւերուն կողք կողքի գտնուիլը՝ խաղաղութեան ճակատին զօրութեան մէկ նոր արտայայտութիւնը կը կազմէ: Անգլիական նաւատորմն ալ Թուրք նաւատորմին նման խաղաղութեան ուժ մը եւ խաղաղութեան ամէնէն մեծ յենակներէն մէկն է:

Եթէ անգլիական նաւատորմը չըլլար, Միջերկրականի եւ նոյնիսկ աշխարհի խաղաղութիւնը շատոնց պիտի վտանգուէր:

Պատերազմի չաստուածները զէնքի փարելէ արգիլող զանազան ուժերուն գլուխը անգլիական նաւատորմը կուգայ: Այս նաւատորմը երկու պաշտօն ունի.

1.— Անգլիան անօթի չթողուլ:

2.— Թշնամին անօթի ձգել:

Այս նաւատորմը, Միջերկրականի մէջ, Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ, Կարմիր ծովուն մէջ, մէկ բառով բոլոր ծովերուն մէջ, Դամոկլեան սուրին նման, տեղէն չարժողին գլուխը հարուածելու եւ զայն գլխատելու կազմ ու պատրաստ է: Պատերազմը ծագելուն պէս, անգլիական նաւատորմը, ծովերուն պիտի տիրապետէ եւ ամէնէն վերջը, ինչպէս ընդհ. պատերազմին ըրաւ, Թշնամի երկիրները պիտի պաշարէ: Այս պաշարումներուն ամէնէն ազդեցիկը հեռուէն պաշարումն է: Օրինակ, Միջերկրականի, Ճիպրալթարի, Սուէզի նման արտաքին ծովերու եւ — ի հարկին — Չանաքքալէի նման ներքին ծովերու բացուող դռները պիտի բռնէ (մեր նեղուցները փակ պահելու պաշտօնը մերն է) եւ Միջերկրականի մէջ Թշնամիին շունչ առնել պիտի չտայ: Այն ատեն, այս երկրին մէջ, հանքածուխի, քարիւղի, բամպակի, երկաթի, բուրդի, պղինձի, քաուչուի նման նիւթերը ոսկիի գինով պիտի ծախուին, ստամոքսները «մաքարոնի»ի կարօտով պիտի տուայտին:

Թուրքերէն շատ նշանաւոր հին խօսք մը կայ, (Թէեւ նմանութեան մէջ յետին միտք չի կենար եւ ասացուածք մը ո եւ է մէկը չի վիրաւորեր, բայց մէկ բանը —ձեր ուշիմութեանը վստահելով— փափկանկատօրէն կը ջնջեմ), «Անօթի .. չխաղար» կ'ըսեն:

Մանաւանդ անօթի փորով երբեք կարելի չէ կռուիլ: Մարդիկը, զէնքերը, գործարանները երբ անօթի մնան, ամբողջ պատերազմի մեքենան կաղալ կը սկսի եւ օրին մէկը բոլորովին կանգ կ'առնէ:

Ահա անգլիական նաւատորմին գործադրելիք այս հեռաւոր պաշարման վախն է որ պատերազմի չաստուածներուն վրայ պաղ ջուրի լոգանք մը կը կատարէ եւ անոնց եռեւեփող արիւնները կը հանդարտեցնէ»:

Օր. ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՒ

Պր. ԵՐՈՒԱՆԴ ԼՈՒՍԵՂԷՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին Ա. Չեքիմեանի:

Ռոման, 5 Օգոստ, 1939 Ռոման

Օգնութիւն ամէն կողմէ

«Ցորենի հանգանակութենէն» 4000 տոլար եւս ուղարկուած է Անթիլիաս, ի նպաստ Սանճաքի գաղթականներուն: Այսպէս Սուրիա ուղարկուած գումարը կը հասնի 8500 տոլարի:

*** Դամասկոսի «Էքօ» թերթը կը գրէ Թէ Հալէպի իտալական հիւպատոսարանը 75,000 ֆրանքի չէք մը ղրկած է Հալէպի Հայոց առաջնորդ Սիւրմէեան արք.ի եւ 25,000 ֆրանք ալ՝ Հինտիէ արք.ի, Սանճաքի գաղթականներուն յատկացուելու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (92)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀիՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Ինքը կիրօն էր որ կը տեսնէր, Թէ ինչպէս կը կռուի իր Աքիլլէսը: Խորհրդաւոր նմանութիւն քահանայի եւ քենդաւրոսի միջեւ, որովհետեւ քահանան, ինչպէս եւ քենդաւրոսը, միայն կէս մարմնով մարդ է:

Անցած օրուան բոլոր պատահարները՝ միացած վէրքին յառաջացած ջերմութեան հետ, Սիմուռտէնը կը լեցնէր տեսակ մը միսթիք գինովութեամբ: Մատաղ ճակատագիր մը կը ծագէր, հրաշալի՛ ճակատագիր մը: Անոր այս խորունկ բերկրանքը կ'աւելնար երբ կը մտածէր Թէ ինք լիակատար իրաւունքներ ունի այդ ճակատագրին վրայ: Անգամ մըն ալ այսպիսի յաջողութիւն, որուն ինք նոր ականատես եղած էր, կը բաւէր Սիմուռտէնի մէկ բառը միայն որ Հանրապետութիւնը Կովէնի վստահէր ամբողջ բանակ մը: Ոչ մէկ բան այնքան չի շլացներ որքան այդ հիացումը, երբ կը տեսնեն ամէն կողմէ յաջողութիւն: Այժմ անանկ ատեն մըն էր երբ իւրաքանչիւրը իր զինուորական երազը ունէր, երբ ամէն մէկը կ'ուզէր զօրավար մը ըլլալ: Տանթոն կ'ուզէր նմանիլ Վէսդերմանի, Մարան՝ Ռոսսինեոլին, Հէպէրը՝ Ռօզէնին, իսկ Ռոպեսպիէր այդ բոլորը քանդել կ'ուզէր: «Ինչո՞ւ ուրեմն եւ ոչ Կովէնը», — կ'ըսէր Սիմուռտէն ինքնիրեն եւ կը մտածէր: Անոր առջեւը բացուած էր անհունութիւնը. ան ենթադրութենէ մը դէպի միւսը կը Թռչէր. բոլոր արգելքները կ'անյայտանային. բաւական է ոտք կոխել այդ սանդուխին վրայ, եւ այլեւս դադար չկայ. անհուն բարձրանալն էր կը սկսի այդտեղէն. կը մեկնին մարդոցմէ եւ կը հասնին աստղերուն: Մեծ զօրավար մը բանակին պետն է միայն, բայց մեծ զօրավար մը գաղափարներու պետն է նաեւ. իսկ Սիմուռտէն կ'երազէր՝ Կովէնը իբր մեծ զօրավար մը. ան կ'երեւակայէր, — որովհետեւ երազը շատ արագ կը քալէ, — որ Կովէն ովկիանոսի վրայ կը հալածէ Անգլիացիները. Հռենոսի վրայ կը պատժէ հիւսիսի Թագաւորները, Բիրենեաններու վրայ՝ ետ կը մղէ Սպանիան, Ալպեանի վրայ՝ Հռոմի ապստամբութեան նշան կուտայ: Սիմուռտէնի մէջ կ'ապրէին երկու մարդ՝ փափկասիրտ մարդը եւ մռայլ մարդը. անոնք երկուքն ալ գոհ էին, որովհետեւ երբ անողոքելին անոր իտէալն էր, ամէն անգամ որ ան կը տեսնէր Կովէնը վեհապանծ, զայն կը տեսնէր միանգամայն ահաւոր: Սիմուռտէն կը մտածէր այն ամէնուն մասին, որոնք չինելէ առաջ պէտք էր քանդել: Եւ արդարեւ կ'ըսէր ան ինքն իրեն, հիմա խանդաղատանքներու ժամանակը չէ:

Կովէն որ պիտի հասնի բարձրութեան, այդ ժամանակի խնդիր է միայն: Սիմուռտէն կը պատկերացնէր Կովէնը Թէ՝ ինչպէս ան ոտքի հարուածով կը փշրէ խաւարը, լոյսի ճառագայթներով զրահապատ, աստղերու ցոլքերէն վառուած ճակատով, ձեռքին սուրը, արդարութեան, բաւականութեան եւ յառաջդիմութեան իտէալի վիթխարի Թեւերը լայն բացած՝ ան կը սաւառնի. հրեշտակ մըն է ան, բայց անպայման ոչնչացնող ոգի մը:

Այս երազներու ամենաբուռն վայրկեանին, երբ ան հասած էր գրեթէ ինքնամոռացութեան, կիսաբաց դռնէն լսեց ինչ որ կը խօսէին իր սենեակին հարեւան մեծ դահլիճին մէջ, եւ ան ճանչցաւ Կովէնի ձայնը: Այդ ձայնը, հակառակ անջատման երկար տարիներուն, միշտ հնչած էր ականջին: Մանկական ձայնի հետքերը միշտ կը զգացուէին անոր առնական ձայնին մէջ: Սիմուռտէն ականջ դրաւ: Կը լսուէին ոտքերու ձայներ: Զինուորներ կ'ըսէին.

— Այս մարդը, Պ. հրամանատար, ան է որ ձեր վրայ ատրճանակ պարպեց: Երբ ան աչքէն կորսուեցաւ, սողոսկելով հասաւ եւ պահուըտեցաւ նկուղի մը մէջ, այնտեղ մենք գտանք զինքը. ահա՛:

Այստեղ Սիմուռտէն լսեց Կովէնի եւ մարդուն խօսակցութիւնը:

— Դուն վիրաւո՞ր ես:

— Դեռ ես այնքան առողջ եմ որ կարող եմ հրացանի բռնուիլ:

— Պառկեցուցէք զայն անկողնի մը մէջ, հոգ տարէք, խնամեցէք զայն, բժշկեցէք:

— Ես կ'ուզեմ մեռնիլ:

— Դուն պիտի ապրիս, դուն կ'ուզէիր զիս սպաննել յանուն Թագաւորին, ես քեզ կը բաշխեմ յանուն Հանրապետութեան:

Մութ ստուեր մը անցաւ Սիմուռտէնի ճակատին վրայէն. կարծես քունէն յանկարծ վեր ցատկեց ան եւ տեսակ մը չարագուշակ ճնշման տակ մրմռաց.

— Արդարեւ գթասիրտ մըն է ան:

Գ.

ԿՈՒՐԾՔԸ ՎԻՐԱԿԱՊ, ՍԻՐՏԸ ՎԻՐԱՀՈՍ

Թէեւ վէրքը շուտ կը բժշկուի. բայց ուրիշ տեղ մը կար ուրիշ մը, որ աւելի ծանր վիրաւորուած էր՝ քան Սիմուռտէն. այնտեղ այն գնդակահար կինն էր, որուն մուրացիկ Դէլմարք վերցուցեր էր էրբ-ան-Բայի արճացած արեան մէջէն:

Միշէլ Ֆլէշար շատ աւելի վտանգաւոր դրութեան մէջ կը գտնուէր, քան որքան կարծեր էր Դէլմարք. կուրծքին վրայ ստացած վէրքին կը միանար եւ ուսոսկրին վրայ բացուած վէրքը: Միեւնոյն վայրկեանին, երբ գնդակ մը կը փշրէր անոր անրակը, ուրիշ գնդակ մը կը ծակէր անոր ուսը. բայց որովհետեւ Թոքերը անվնաս մնացեր էին, կրցաւ առողջանալ: Դէլմարք «փիլիսոփայ» մըն էր, բան մը, որ գիւղացիի բերնին մէջ կը նշանակէր քիչ մը բժիշկ, քիչ մը վիրաբոյժ եւ քիչ մըն ալ վհուկ: Վիրաւորը խնամեց իր գաղտնի որջին մէջ, իր հին, մամռապատ մահճակալին վրայ. եւ բժշկեց այդ խորհրդաւոր միջոցներով: Շնորհիւ անոր, վիրաւորը ապրեցաւ:

Անրակը նորէն միացաւ, կուրծքին եւ ուսին ծակերը գոցուեցան, քանի մը շաբաթ յետոյ վիրաւորը սկսաւ ապաքինիլ:

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Գայսէրցի հայրենակից մը Անթաքիացի էնաֆի մը վաճառատան բոլոր ապրանքները գնած է, միանգամայն վճարելով խոկոյն անոր պահանջած չափազանց գինը, առանց ո եւ է սակարկութեան։ Այդ օրէն իվեր ապրանքներու գինները չարունակ կը բարձրանան շուկային մէջ, ուր բաւականաչափ ապրանք ալ չէ մնացած։ Երկու օր առաջ, Մէքքի Սայիտ, ծօնի Ուսքըր ուխտին շիշը Չուկէս ոսկիի կը ծախուէր Վահանի խանութը։ Մինչեւ որ թերթին հեռագիր մը քաշելու համար թղթատարատուն գացի եւ դարձայ, 4 ոսկիի բարձրացած էր, իսկ իրիկուան դէմ՝ շիշը 5 ոսկիէն անտուկներով իսկէնտէրուն կը ղրկուէր։

Ուտելիքէն ու խմելիքէն սկսեալ, բոլոր ապրանքներու գինները անհաւատալի կերպով կը բարձրանան։ Արդուզարդի առարկաներն անգամ՝ որոնց նմանները երկրին մէջ աւելի աժան կը ծախուին, կրակի գինով կը ջչուին այստեղ։ Կայծքարն ու սիկարի թուղթն է միայն որ յաճախորդ չեն գտներ։

Անթաքիոյ «ջուրէն աժան»! ապրանքներուն համբաւը նոր լուղներ կան տակաւին։ Աուիթէն օգտուիլ փութացողներու մէկ մասն ալ ճամբան է դեռ։ Պիտի գան եւ անպատճառ առուտուր պիտի ընեն։

Նիյտէցի հայրենակից մը ըսած է.— «Ուխտ ըրի, ապրանք պիտի գնեմ անպատճառ։ Աժան, սուղ, փտած, ինչ կ'ուզէ ըլլայ։ Ձեռք կրնար ձեռքս պարապ դառնալ Հաթայէ»։

Թուրքիա եւս կը պահանջէ կղզիները

Թուրքերէն «Թան» իր վերջին խմբագրականին մէջ նորէն արծարծելով Երկոտասան կղզիներու խնդիրը, կը գրէ.

— «Իտալիոյ հետ մեր դատը ոչ թէ Հաթայն է, այլ Երկոտասան կղզիները որոնք աշխարհագրականօրէն մերն են, եւ զինուորական տեսակէտով ալ անհրաժեշտ մեզի, մեր եզերքներուն պաշտպանութեան համար։ Միջերկրականի հաւասարակշռութեան տեսակէտէն ալ Թուրքիոյ յատուկ են այդ կղզիները։ Անոնք նախկին թրքական հողեր են եւ անբնական պայմաններու մէջ առնուած են մեր ձեռքէն։ Անոնց մէջ ապրողներն ալ այժմ Թուրք են։ Իտալիա չի կրնար իրաւունք ունենալ հողերու մէջ ուր մէկ Իտալացի չկայ։ Մենք ցարդ պէտք չէինք զգար այս դատը մէջտեղ դնելու, բայց այսօր անպատեհութիւն մը չէ մնացած, երբ ուրիշներ ձայն կը բարձրացնեն թրքական հողերու տիրապետութեան համար»։

*** Իտալիայէն Պոլիս ղրկուած եւ մաքս հասած իտալական ապրանքները սկսած են ետ քաշուիլ Իտալիոյ կողմէ։ Ցարդ 100 հակ իտալական ապրանք Իտալիա ղրկուած է։ Ընդհանրապէս կերպասեղէն են ասոնք, 20 հազար քիլոյի չափ եւ 50 հազար լիրայի արժէքով։ Դեռ հարիւրաւոր հակեր կան ասոնց պէս։

Անգլիոյ մէջ ալ..

Անգլիոյ ներքին նախարարը երեսփ. ժողովին մէջ ծանր մեղադրանքներ ուղղեց անգլեւգերման ընկերութեան դէմ։ Իր յայտարարութիւնները մեծ աղմուկ յարուցին ամբողջ երկրին մէջ։ Ընկերութեան վարիչները ուժգնօրէն կը բողոքեն, խեղաթիւրում կոչելով նախարարին մեղադրանքները։ Բայց եւ այնպէս, կարեւոր մասնաճիւղի մը 40 անդամները հրաժարեցան։ Իսկ դեր — նախագահը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Ես Գերմանիա գացի թէ արձակուրդս անցընելու եւ թէ քննութիւն մը կատարելու համար։ Այս առթիւ ինծի տրուած էր յանձնարարական մը Օր. Կարտնըրի վրայ, որ փառաւոր ակումբ մը ունէր։ Երբ հարցումներ ուղղեցի այս ձոխութեան մասին, օրիորդը առանց վերապահութեան յայտնեց թէ անգլեւգերման միութիւնը Գերմանիոյ քարոզութեան նախարարութեան մէկ մասնաճիւղն է։ Ընդհ. քարտուղարն ալ խոստովանեցաւ թէ կառավարութիւնը նիւթապէս կ'օգնէ իրենց։ Վերադարձիս բռնաւորուած էի քարոզութեան վերաբերեալ նիւթերով զոր ինծի յանձնած էր Օր. Կարտնըր։ Ուստի անմիջապէս վճռեցի լուծել մեր կազմակերպութիւնը։

Միւս կողմէ Միութեան վարչական խորհուրդը զեկոյց մը հրատարակեց, բողոքելով ներքին նախարարին յայտարարութեանց դէմ։ «Եթէ ներքին նախարարը կասկածելու պատճառներ ունէր, պարտաւոր էր կատարել տեղեկութիւններ քաղել մեր կազմակերպութեան մասին։ Մինչդեռ նախարարը դիմած է այնպիսի մեթոտներու զոր մենք ուժգնօրէն կը դատապարտենք, իբրեւ անճիշդ եւ ոչ — վստահելի։ Մենք մէկ հատիկ փէննի չենք ստացած արտասահմանէն, մեր անուրը լեցնելու համար։ Բոլորովին արտառոց է նաեւ այն պնդումը թէ մեր կազմակերպութիւնը գերմանական քարոզութեանց գործիք մըն է»։

Եւ սակայն, կոմիտէին անդամներէն փրոֆէսօր Լորի չուրանար թէ 150 անգլիական ոսկի ստացած է Պերլինի «Միջազգային հրատարակչական ընկերութենէն», իբրեւ հեղինակի վարձք գրքի մը զոր հրատարակեց վերջերս,— «Գերմանիոյ դատը»։

Նախարարը իր յայտարարութեանց մէջ ըսած էր թէ անգլեւգերման կոմիտէն դարձած է գործիք մը գերմանական քարոզութեանց եւ թէ իր ամենէն կարեւոր ճիւղերէն մէկը դրամ ստացած է Գերմանիայէն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ յուլիս 26ին մեռած է գրական վաստակաւոր մը, Էմին Տէր Գրիգորեան, 85 տարեկան։ Հանգուցեալը կը համարուէր հայկական թատերագրութեան հիմնադիրներէն մէկը։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

25 ՊՈՒԼԿԱՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ Մոսկուա հասան, նախագահութեամբ երեսփ. ժողովի դեր նախագահին։ Երեսփոխանները պիտի այցելեն երկրագործական ցուցահանդէսը եւ Խ. Միութեան հողագործական գլխաւոր շրջանները։

ՕԹԹՕ ԱՊԷՑ, գերմանական քարոզութեանց գործակալը որ վտարուած էր Փարիզէն, կը պատրաստուի նորէն գալ, անձամբ վարելու համար իր բացած դատը՝ ֆրանսական թերթի մը դէմ։ Ձախակողմեան թերթերը կը պահանջեն անմիջապէս բռնել եւ բանտարկել Ապէցը, իբրեւ լրտես։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ անգլիական մասնաւոր բանագնացը, Սթրէնկ, Լոնտոն վերադարձաւ։ Կ'ըսուի թէ այլեւս Մոսկուա պիտի չերթայ։

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ գոյացաւ խորհրդային եւ ճափոնական կառավարութեանց միջեւ, Սախալինի քարիւղի մենաշնորհներու մասին։

ՏԱՄԸ ՏԱՐԵԿԱՆԷՆ ՎԱՐ մանուկները, որոնց կազարդել դիմակ բաժնուած չէր մինչեւ հիմա, պիտի ստանան մօտերս։ Քանի մը տեսակ դիմակներ կը պատրաստուին այժմ։

ԱԼՊԱՆԻՈՅ թագաւորը եւ թագուհին Փարիզ հասան քանի հետեւորդներով, եւ Վերսայլ պիտի բնակին առժամապէս։

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ծախած ըլլալու ամբաստանութեամբ, ձերբակալուած եւ բանտարկուած է ծերակոյտի զինուորական յանձնախումբին ոստիկանը, Ամուրէլ, ինչպէս կը գրեն տեղական թերթերը, արտատպելով «Տէյլի Թէլէկրաֆ»էն։ Կ'ըսուի թէ ամբաստանեալը 400,000 ֆրանք ստացած է։

ՏԵՂԱԹԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐԸ մեծ վնասներ պատճառեցին Սէն Կոթարի հովիտին եւ Հանովրի շրջանին մէջ։ Այս վերջին գետը կը յորդի քանի մը օրէ ի վեր, սպառնալով Զիկֆրիտի ամրութեանց (Գերմանիա)։ Փարիզի մէջ ալ անդադար անձրեւ կը տեղայ, եւ միայն երէկ էր որ խառնուկ արեւ մը ծագեցաւ։

ԱՆԳԼԻՈՅ նաւային ռազմափորձերուն ներկայ ըլլալու համար Փորթսմութ գնաց ծովակալ Տարլան։ Թագաւորն ալ ներկայ պիտի ըլլայ այս մեծ ռազմափորձերուն։

Ալֆորվիլի հանգանակութիւնը

Պ. Փօղոսեան, Նշանեան ընտանիք, Յ. Փափազեան (Մարմարա), Հ. Քէշօաճեան, Մ. Պետրոսեան, Խաչատուր Տէր Վարդանեան, Յ. Կիմիւշեան 100ական ֆրանք, Գ. Տ. Աբելեան (ելեկտրիսիէն) 150, Կ. Պալեան, Յ. Պալեան, Ս. Մութաֆեան, Հ. Վարժապետեան, Յ. Մինասեան, Մ. Կիւլէսէրեան, Յ. Մէսէլեան, Ա. Մուրատեան, Յ. Արըճեան, Տքթ. Յ. Քիւթիւկեան, Յ. Ալեքսանեան, Հ. Ալեքսանեան, Յ. Առաքելեան, Խ. Առաքելեան, Գ. Սէօլէօզեան, Յ. Էճպէճպիճեան, Խ. Փափազեան, Յ. Չէրչեան, Ն. Նոտարեան, Տիկին Ա. Ագաշեան, Վ. Ուրբաթեան, Ղ. Պետրոսեան, Ո. Եսայեան, Հ. Ուզունեան, Տիկին Ծ. Սիմէոնեան, Մ. Մանուէլեան, Հ. Էմիրեան, Հ. Զօրթեան, Տ. Զօպառեան, Յ. Քէօլէեան, Լ. Մալաթեան, Գ. Քէպապճեան, Ս. Կակոյեան, Տիկին Մ. Պատաճեան, Կ. Գլուխեան, Տիկին Հ. Մանուկեան, Մ. Ագաշեան 50ական ֆրանք, Գ. Մըրմըրեան 40 ֆրանք, Թ. Պէտիկեան, Մ. Մէնէշեան, Թ. Խաչէրեան 30ական ֆրանք, Բ. Փափազեան, Մ. Սանդրեան, Օ. Յովակիմեան, Կ. Մանուկեան, Յ. Մուրատեան, Գ. Եէտիգարաշեան, Ծ. Անդրէասեան, Յ. Մինասեան, Կ. Սողոմոնեան, Վ. Նալպանտեան, Ա. Սարգիսեան, Յ. Այտընեան, Յ. Եաղուպեան, Ե. Տօնիկեան, Յ. Շահինեան, Կ. Սարըեան, Յ. Սահակեան, Ն. Կարապետեան, Ե. Թէրզեան 25ական ֆրանք, Գ. Չալըքեան, Լ. Յակոբեան, Ա. Մկրեան, Զ. Մուրատեան, Ա. Փաշաեան, Մ. Ադամեան, Մ. Յարութիւնեան, Դ. Քիւրտեան, Ս. Տէր Խաչատուրեան, Տիկին Գ. Տէր Խաչատուրեան, Ե. Գասպարեան, Կ. Սարըկիւզէլեան, Գ. Քէպէքեան, Յ. Գումրուեան, Յ. Նիկողոսեան, Յ. Արսլանեան, Խ. Գուրունեան, Թ. Պէտիկեան, Լ. Աւետիսեան, Մ. Տօնիկեան, Մ. Ադամեան, Յ. Տէր Յակոբեան, Ն. Պամպաճեան, Օր. Ծ. Գոստիկեան, Փոքրիկն Ս. Փափազեան, Ա. Պէօպէեան, Մ. Փաշաեան, Կ. Սահակեան, Ն. Զօլագեան, Մ. Զօրաբաբէլեան, Հ. Գիզիրեան, Տ. Սալմաստեան, Ք. Օհանեան, Ռ. Յովնանեան, Տիկին Փ. Տիրացուեան, Ս. Տէր Աբէլեան, Տէր եւ Տիկին Անմահեան 20ական ֆրանք։ (Մնացեալը յաջորդով)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇՐՋ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎ

Սկաուտներու ազգ. ընդհ. պետ Գրիգոր Յակոբեանի առաջարկութիւնը շրջանի բոլոր խումբերու կողմէ միաձայնութեամբ ընդունուած ըլլալով, պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ 13 Օգոստոսին բանակումի վայրը St. Theoffrey (Isère)։

Սկաուտական Շրջ. Գործ. Մարմին

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Աղաւնի Պաղչէճիգեան, Ատաբազարցի, Քէֆալոնիայէն (Յունաստան) Եգիպտոս փոխադրուած է, Նիւր-Իսթ-Րելիֆի որբանոցէն, լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկ. Սիրանուշ Տէրէպաշեանի (ծնեալ Սարգիսեան), 24 rue 14 Cantons, Valance, (Drôme). France.

Կը խնդրուի եգիպտահայ թերթերէն արտատպել։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սեփաստիոյ Նահանգ. Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները կարեւոր ժողովի մը որ տեղի կ'ունենայ 13 Օգ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Խրիմեան սրահին մէջ, 2 Rue de la Stéphane. Օրակարգ՝ Երկու սաներու որդեգրութիւն Մուրատեան վարժարանի մէջ։

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 11 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան «Յառաջ»ի Բ. էջի Գ. սիւթին մէջ, «Հանգոյցէ հանգոյց», թարսուս բառը պէտք է կարդալ Թարթուս։

PARIS-MONDIAL

9 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 7,45—8, արաբական բաժնին մէջ, (կարճ ալիք 25 մէթր 24 կամ 41 մէթր 25), պիտի նուագեն Պ. Նաճար (դաշնակ), Պ. Քենօ (ջութակ եւ դափ), Պ. Աբգար (թառ եւ դափ)։

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameton .. Paris (13)

Le Gerant : H. STEPHAN

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

Պարբերաթերթի 7րդ թիւը (Յուլիս), հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ —

1789—1939 Ֆրանս. Յեղափոխութիւնը (Խմբագրական), Մարդու քաղաքացիին իրաւունքներուն յայտարարութիւն (Ց. Եղիազարեան), Հայոց պատմութիւն (Փ. տը Մորկան), Անուանի Հայեր (Ա. Աթանասեան), Հայ գրականութեան պատմութիւն (Ա.), Սրինգը (բանաստեղծ. Պէշիկթաշլեան), Հայաստանի երկրաբանական կազմութիւնը եւ իր հանքային հարստութիւնները (Պետրոս Եղիազարեան), Հայ ժողովուրդը (Դեւոնդեան), Haïastan եւ Հայ մամուլը, Դաղթաշխարհ եւ Հայաստան (տեղեկութիւններ):

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ձեռքէ հատը 2.50 ֆրանք:

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի.

Հասցէ .— H. Keusséyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Օտար երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 10 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4114

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Երէկ, երբ կը շօշափէինք Ալեքսանտրէթի շրջանին տարագիրներուն տեղաւորման խնդիրը, սոյն տեղեկութիւններ կը պակսէին վերջնական վայրի մասին:

Պէյրութի վերջին թղթարերը կարգ մը որոշ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այս մասին.—

1. «Պասիտի շրջանը փոխադրուած ժողովուրդը մտահոգ է եւ անտանելի կացութեան մը կրնայ մատնուիլ, եթէ ուշանայ վերջնական տեղաւորումը. որովհետեւ ոչ վրան ունի եւ ոչ ալ տանիք, անձրեւին դէմ պաշտպանուելու համար: Պէտք չէ մոռնալ որ Պասիտի շրջանին մէջ աշունը աւելի կանուխ կը սկսի»:

2. «Սանճաքի հայ գաղթականներու տեղաւորման գործը մարզպանին կողմէ յանձնուած է գնդապետ Քոլէի :

Սանճաքէն գաղթող բոլոր հողագործ Հայերուն հող պիտի տրուի Լիբանանի մէջ: Ամէն ջանք պիտի թափուի, որպէսզի յատկացուելիք հողը բաւարար տարածութիւն ունենայ՝ գիւղացիները ինքնաբաւ դարձնելու համար: Հողագործ գաղթականները իրենց ապրուստին համար նիւթական օժանդակութիւն պիտի ստանան՝ մինչեւ իրենց յատկացուած հողերուն առաջին բերքը:

Տուներու շինութեան համար նկատի առնուած է նաեւ Հայ գաղութներու բերելիք նիւթական օժանդակութիւնը»:

3. Մուսա Լերան ժողովուրդը իրեն հետ բերած է իր հերոսներու գերեզմաններուն խորաքանչիւրէն քիչ մը հող, փոքրիկ դագաղներու մէջ, զոր իրեն հետ կը պտտցնէ, իբրեւ խորհրդանշան իր լերան հետ պահած բարոյական կապին :

Այս երեք պարագաները, մէկը միւսէն խօսուն, անգամ մը եւս կը լիշեցնեն բախտաւորներուն տարրական պարտականութիւնը, ո՛ւր որ ալ գտնուին անոնք:

Չենք ուզեր աւելի ծանրանալ այս կէտին վրայ, քանի որ կոչերը գործի վերածուած են արդէն, սկսելով մեր գաղութէն:

Անշուշտ արեւմտեան Եւրոպայի միւս գաղութներն ալ պիտի չթերանան իրենց պարտականութեան մէջ, որքան ալ փոքրաթիւ ըլլան: Օրինակ, Անգլիայէն, Իտալիայէն եւ Զուիցերիայէն լուր չունինք տակաւին: Պերլինի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ արդէն իսկ հաւաքած են հազար մարք,— աւելի քան 15,000 ֆրանք: Պելժիոյ Գաղթ. Վարչութիւնն ալ կազմած է հանգանակիչ յանձնախումբ մը :

Աւելի հեռաւոր գաղութներու մէջ ալ, ազգ. իշխանութիւններ իրենց կարգին ձեռնարկած են հանգանակութեան: Ուրեմն, կը մնայ մղում տալ այս գեղեցիկ նախաձեռնութեան, իբրեւ համազգային ճիգ մը՝ նոր բոյներ հաստատելու,— համբանք փրկելու: Մանաւանդ որ, ինչպէս կը հաստատէ վերջին լուրը, Իրաւասու իշխանութիւնները բնակարաններու շինութեան համար յոյս դրած են նաեւ հայկական գաղութներու նիւթական օժանդակութեան վրայ:

Մեր կարծիքով, ինչքան եռանդուն աջակցութիւն ընծայեն հայկական գաղութները, այնքան աւելի վստահ կրնանք ըլլալ արտաքին օժանդակութեան վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, կը զօրանայ մեր դիրքը, մեր ուժէն վեր եղած բաները ուրիշէն խնդրելու համար:

Այսպէս, մեր օտար բարեկամները երբ տեսնեն ազգային եւ ընկերային համերաշխութեան այս առնական ճիգը, իրենց կարգին կրնան ճնշել հոգատար իշխանութեան վրայ, որպէսզի աւելի լայն օժանդակութիւն ընծայէ, տարագիրներու տեղաւորման համար :

Հոգատար իշխանութիւնը առաջին օրէն բարոյական պարտք սեպեց ապահովել արմատախիլ բազմութեանց փոխադրութիւնը, եւ այժմ զբաղած է անոնց տեղաւորումով :

Ուրախալի է որ տեղաւորման համար ընտրուած է գեղեցիկ Լիբանանը, ուր արդէն տասնեակ հազարներ տուն - տեղ են եղած, իբրեւ երկրորդ հայրենիք մը, 1915ի սարսափներէն վերջը:

Բայց այս ընտրութիւնը չի փարատեր մեր հոգերը: Հարկ է ուշադրութեամբ հետեւիլ գործողութեանց, եւ ի հարկին թելադրութիւններ ընել, որպէսզի տեղաւորումը կատարուի որոշ ծրագրի մը վրայ: Ի՞նչ օգուտ, եթէ հազարաւոր գիւղացիներ պիտի ցրուեն ամբողջ երկրին տարածութեան վրայ, ուր որ անկիւն մը կը ճարուի :

Ինչպէս երէկ ալ դիտել կուտայինք, այս հոգը միայն տեղացիներուն, իրազեկներուն վրայ չիյնար, այլեւ Փարիզի վրայ, իբրեւ մայրաքաղաքը հոգատար իշխանութեան :

Այս առթիւ, կասկած մը կը կրծէ մեր միտքը,— եթէ Փարիզի ազգ. իշխանութեանց անդամները եւ ուրիշ երեւելիներ օդափոխութեան գացած կամ երթալու պատրաստուած ըլլալով, մոռնա՞ն այս կենսական հոգը:

Անշուշտ կառավարութիւնը որոշ ծրագիր մը մշակած է, քանի որ լիազօր մըն ալ նշանակեր է, տեղաւորման համար :

Բայց այս պարագան բաւակա՞ն է, հանգիստ քուն քաշելու համար: Այստեղ թէ Լիբանանի մէջ, բարեացակամութիւնը չի պակսիր, լսելու համար զանազան բաղձանքներ եւ թելադրութիւններ: Վերջապէս իրաւունք չունինք սպասելու որ օտարը ճիգ մեզի պէս մտածէ, միայն շնորհակալութեան պարտքը ձգելով մեզի: Շատ մը պարագաներու մէջ, մենք ենք որ ճամբայ պիտի ցուցնենք, անշուշտ գործնական աջակցութիւն ալ ընծայելով:

Կատարուա՞ծ է առաջին ձեռնարկը,— տարագիր բազմութիւնները մէկ շրջանի մէջ համախմբելու համար,— թող ըլլայ ամայի այլ Չրարբի լեռնադաշտ մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

500 ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ «ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ» ԱՆԳԼԻՈՅ ՎՐԱՅ

ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՑԱՄԱՔԻ ԵՒ ԾՈՎՈՒ ՎՐԱՅ ԵՒՍ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Անգլիա օդանաւային աննախընթաց ռազմափորձեր կը կատարէ այս շաբթու, փորձելու համար իր ուժը:

Երեքշաբթի գիշեր 500 ամբաձիգ օդանաւեր Ֆրանսայէն «յարձակում» գործեցին Անգլիոյ հարաւային եւ արեւելեան մասերուն վրայ: Այս ռազմափորձերը պիտի շարունակուին գիշեր ցերեկ, մինչեւ ուրբաթ իրիկուն: Ռազմափորձերուն կը մասնակցին 1300 օդանաւեր, 60,000 զինուորներով, 1400 հակօդային թնդանօթներով, 500 օդապարիկներով եւն.: Երէկ ամբողջ Լոնտոնը եւ 28 շրջաններ, որոնք ունին 20,000,000 բնակիչ, մութի մէջ մնացին լման չորս ժամ, հակօդային պաշտպանութեան փորձեր կատարելու համար: Այս փորձերուն կը մասնակցէին 200,000 կամաւորներ:

Երեքշաբթի գիշերուան ռազմափորձերուն ծրագիրը հետեւեալն էր.— Երեւակայական թշնամի մը 500 ռմբաձիգ օդանաւերով կը յարձակի Անգլիոյ վրայ, Հիւսիսային ծովու մէկ խարիսխէն: Արշաւող օդանաւերը կը սուրային ժամը 200 — 300 մղոն արագութեամբ, իսկ պաշտպանողները՝ 300 — 360 մղոն արագութեամբ: «Պատերազմը» յայտարարուեցաւ իրիկուան ժամը 8ին, երբ չորս մը «թշնամի» օդանաւեր որոնք Անգլիայէն Պոլէ թռած էին (40 մղոն Փարիզէն), եւ կը դառնային, յարձակելու համար մայր հայրենիքին վրայ: Երբ յարձակումը սկսաւ, լուսարձակներ ճեղքեցին երկինքը եւ ռմբաձիգ օդանաւերու տորմիղ մը հրաման ստացաւ դիմադրելու: Միեւնոյն ատեն հակօդային թնդանօթներ, որոնք տեղաւորուած էին Լոնտոնի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու շուրջը, կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին 500 օդապարիկներու հետ: Առաջին 40 վայրկեանի միջոցին 11 արշաւներ կատարուեցան :

Օդանաւային ռազմափորձերէն ետք, օգոստոսի վերջին շաբաթներուն մէջ բանակն ալ փորձեր պիտի կատարէ մասնակցութեամբ 750,000 սպաներու եւ զինուորներու, անկախ՝ 110,000 օդանաւային սպաներէ եւ զինուորներէ: Իսկ նաւատորմը իր կարգին շարժման մէջ պիտի դրուի, լայն ռազմափորձեր կատարելու համար: Այս բոլոր գործողութեանց նպատակն է փորձել Անգլիոյ ազգ. պաշտպանութեան միջոցները, ինչպէս եւ ազդել Առանցքին պետութեանց վրայ:

*** Չորեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ անգլիական մեծ նաւահանդէսը, մասնակցութեամբ 130 մարտանաւերու, Թագաւորին հովանաւորութեամբ: Ներկայ էին դաշնակից երկիրներու նաւային պատուիրակութիւնները :

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՏԱՆՑԻԿԻ ՇՈՒՐՋԸ

Պ. Ֆորսթէր, Տանցիկի կուսակցական շրջանապետը, Պէրխթէսկատէն գնաց, տեսակցելու համար Հիթլէրի հետ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց իրազեկներ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս հանդիպումին, քանի որ Ֆորսթէր կը համարուի պատասխանատու վարիչը Տանցիկի գերմանական քաղաքականութեան: Կ'ըսուի թէ շրջանապետը խնդրած է Հիթլէրէն որ Գերմանիոյ դիւանագիտական ամբողջ աջակցութիւնն ընծայէ Տանցիկի, ապահովելու համար անոր կցումը: Կը կարծուի նաեւ թէ ան պիտի ջանայ դեկոյց մը կամ կոչ մը ստանալ Առաջնորդէն, ուղղուած Տանցիկի ժողովուրդին: Ամէն պարագայի մէջ, այս տեսակցութիւնը կարեւոր հանգրուան մը կը համարուի Տանցիկի հարցին լուծման համար: Այս առթիւ պիտի քննուին նաեւ տնտեսական խնդիրներ: Հիթլէր տրամադիր կ'երեւայ տնտեսական դիւրութիւններ ընծայելու :

Մինչ այս մինչ այն, գերմանական մամուլը հետզհետէ կը սաստկացնէ իր յարձակումները Լեհաստանի դէմ: Բոլոր թերթերն ալ կը շեշտեն թէ Լեհաստան պատերազմ կը պատրաստէ Լոնտոնի եւ Փարիզի հրամանով եւ թէ կացութիւնը անտանելի դարձած է Տանցիկի մէջ:

Այս առթիւ, նորէն զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէր եւ Մուսոլինի պիտի տեսակցին մօտերս, իտալեւգերման սահմանագլուխին վրայ, խորհրդակցելու համար Տանցիկի եւ ուրիշ հարցերու մասին: Իրազեկներու կարծիքով, Մուսոլինի կը ջանայ զսպել իր զինակիցը, պաշտպանելով հանդերձ անոր պահանջները Տանցիկի մասին: Արդարեւ, իտալական մամուլն ալ սաստկացուցած է իր յարձակումները Լեհաստանի դէմ: Միւս կողմէ կը հաւաստեն թէ իտալական զօրամաս մը կը գտնուի Մորավիոյ գերմանական բանակին մէջ: Բայց եւ այնպէս, Մուսոլինի չուզեր որ դէպքերը դահավիժին, իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած ըլլալով Պալքաններու վրայ :

Ճնշում Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ վրայ

Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի կը գրէ թէ Իտալիա եւ Գերմանիա կը շարունակեն ամէն միջոց փորձել, սիրաշահելու համար Միջին Եւրոպայի եւ Պալքանեան պետութիւնները: Հունգարիան արդէն արբանեակ մը կը համարուի: Գալով Ռումանիոյ, եթէ Կարոլ Թագաւորը Հռոմ հանդիպի իր ծովային պտոյտէն վերջը, Մուսոլինի անձնապէս ճնշում պիտի բանեցնէ, որպէսզի Ռումանիա գոնէ թօթափէ անգլեւֆրանսական ազդեցութիւնը: Առ այժմ Իտալիոյ ուշադրութիւնը ամէնէն աւելի կեդրոնացած է Պուլկարիոյ վրայ: Հռոմի մէջ տհաճութիւն պատճառեց այն լուրը թէ Պուլկարիոյ վարչապետը տա չէ կեցած Լոնտոնի ճամբորդութենէն: Բայց եւ այնպէս կը յուսան թէ պուլկար վարչապետը պիտի այցելէ նաեւ Հռոմ: Այժմ Իտալիա եւ Գերմանիա կը ջանան սրել Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ յարաբերութիւնները, օգտագործելով սահմանային ընդհարումները: Հռոմի եւ Պերլինի մէջ գոհունակութեամբ կը դիտեն Պուլկարիոյ զինուորական պատրաստութիւնները Էտիրնէի մօտ: Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Պորիս Թագաւորը վաւերացուցած է նախարարական խորհուրդին գաղտնի մէկ որոշումը, որուն համաձայն նոր դասեր դրօշի տակ պիտի առնուին օգոստոսի վերջերը :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՆՈՐ ԿՈՉԵՐ ԵՒ ՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Ամէն տեղէ կոչեր եւ ցանկեր կը հասնին: Կոչերը ընդհանրապէս իրարու նման ըլլալով, ստիպուած ենք յապաւել կամ զանց առնել. իսկ ցանկերը պիտի հրատարակենք մաս – մաս, տեղին համեմատ:

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՍՕ (Մարսէյլը), 6 Օգոստոս.— Պուլվառ Օսոյի, Սէն Լուիի եւ շրջանի Դաշնակցական, հընչակեան, Ֆրանս. Ժողով. Միու. ներկայացուցիչներ եւ Թաղական Խորհուրդ ի մի հաւաքուելով կազմեցինք միացեալ յանձնախումբ մը, որ անմիջապէս հանգանակութեան պիտի ձեռնարկէ:

Մեր այս երկտող կոչը ուղղուած է բոլոր թաղեցիներուն, որպէսզի անխտիր եւ առատաձեռն իրենց մասնակցութիւնը բերեն սոյն հանգանակութեան, համարելով զայն իբրեւ գերագոյն պարտականութիւն:

Տարակոյս չունինք թէ յաջողութեամբ պիտի պսակուի այս ձեռնարկը, քանի որ բոլորս ալ նոյն դաժան ճամբաներէն անցած ենք եւ չենք կրնար չզգալ տագնապին ահաւորութիւնը :

Որքան շատ ու շուտ հասնին եղբայրական օժանդակութիւնները, այնքան մեծ կ'ըլլայ օգուտը:

Նախագահ՝ Տ. Ստեփանեան, քարտուղար՝ Յ. Մարտիկեան, գանձապահ՝ Ա. Պօղոսեան :

3013 ՖՐԱՆՔ ՏԷՍԻՆԷՆ

ՏԷՍԻՆ, 5 Օգոստոս.— Սիրելի «Յառաջ», Մուսա Լերան Արծիւներու նոր բոյնի հաստատման համար՝ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տեսինի մարմնին եւ մասնակցութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի, Հ. Կ. եւ Մարտ. Միութեան, Ազգ. Միութեան անդամներու մեծամասնութեան, Հայ Երիտասարդաց Միութեան, Տարօն Տուրուբերանի եւ Վասպուրականի Հայր. Միութեանց կազմուած է յանձնախումբ մը հետեւեալ անդամներէ.— Կ. Պօտուրեան, Ն. Էլքելիւեան, Փիլոս, Լ. Աստուրեան, Վ. Հիւսեան, Յ. Ղազարեան եւ Վ. Քէչիչեան: Յանձնախումբը անմիջապէս Տէսինի հայ գաղութին մէջ ձեռնարկեց հանգանակութեան եւ երկու օրուան ընթացքին գոյացաւ 3013 ֆրանքի գումար մը զոր ներփակ կը ստանաք նուիրատուներու ցանկին հետ:

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի:

1500 ՖՐԱՆՔ ԻՍԻԷՆ (Ա. ցանկ)

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Սիրելի «Յառաջ», մեր թաղի հանգանակիչ յանձնախումբը արդէն հանգանակած է 4000 ֆրանք եւ կը շարունակէ: Ինչպէս ուրիշ ատեն, այս անգամ ալ Իսիի հայրենակիցները ցոյց կուտան թէ գիտեն օգնել պէտք եղած պարագային: Ներփակ կ'ուղարկենք 1500 ֆրանք, մնացեալը մաս առ մաս պիտի ուղարկենք անուանացանկով մի-ասին: Պիտի խնդրենք որ ճշդում մը ընէք: Յուլիս 29ին տեղի ունեցած խորհրդակցական ժողովին ուր ընտրուեցաւ ներկայ յանձնախումբս, նոյն ժողովին Մէօտոնի հայրենակիցներ Վասիլ Խէրոյեան, Արամ Էմիրզաեան եւ Գրիգոր Թունտաեան սիրայօժար յանձն առին Մէօտոնի մէջ եւս հանգանակութիւն կատարել եւ յանձնել յանձնախումբիս :

1500 ՖՐԱՆՔ ԼԻՈՆԷՆ

ԼԻՈՆ, 7 Օգոստոս.— Զ. Ռ. Միութեան բացած հանգանակութենէն միայն ծանօթ շրջանակի մը մէջ գոյացաւ 1500 ֆրանք զոր յանձնեցինք թղթատարին, մասնակցողներու ցանկին հետ: Հանգանակութիւնը կը շարունակուի :

18ՐԴ ՑԱՆԿ

Տէսինի Ա. գումար	3013
Իսի լէ Մուլինոյի Ա. գումար	1500
Յակոբ Ազիզեան	100
Ռ. Զաթալեան	50
Տիկին Արշալոյս Գաբիկեան	50
Բ. Գասպարեան	40
Տիկին Կ. Սահակեան, Փարիզ	25
Գառլօ Ազեան	20
Շ. Ս. Գոնալեան	20
Ալժէի մէջ հաւաքուած վ. Համբարձումեանի ձեռքով (500)	
Իյճեան եղբարք	200
Ոմն	100
Ազնաւուրեան եղբարք	100
Ղազար Գրիգորեան	50
Վ. Հ.	30
Միսաք Ստամպուլեան	20
Գումար՝	5,318
Նախորդ գումար՝	42,439
Ընդհ. գումար՝	**47,757**

ՎՐԻՊԱԿ.— Հանգանակութեան մեր այս արձանագրութեանց մէջ, Ա) շաբաթ օրուան ցանկը սխալմամբ գրուած է **13**, փոխանակ **14**ի, Բ) Փավիյոնի սու Պուայի հայրենակիցներէն Տէր եւ Տիկին Հ. Գալփայեան, որ վճարած են 50 փրանք, մոռցուած է գրել թիւ 16 ցանկին մէջ, թէեւ վճարումը արձանագրուած է ցանկին ընդհանուր գումարին մէջ, Գ) Կուսէնվիլի Տիկնանց Բարեգործ Միութիւնը, որ լուծուելով իր գանձը, **230** փրանք, յատկացուցած է հանգանակութեան, չէ դրուած ցանկին մէջ, թէեւ դրուած գումարը մտցուած է մեր ընդհանուր գումարին մէջ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.—Մեր շրջանի հանգանակիչ մարմինը (Պ. Պ. Գրիգոր Սօլօղեան, Յակոբ Մինասեան, Գէորգ Նալպանտեան, Յովհաննէս Եազօրեան, Արամ Գազանճեան, Գալուստ Տէր Աբելեան եւ Միքայէլ Պետրոսեան) կը խնդրէ փափաքողներէն իրենց բաժինը յանձնել Պ. Գրիգոր Սօլօղեանի, 29, Rue Etienne Dolet, Ալֆորվիլ :

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Կիլիկիոյ Կաթող. Ընդհ. փոխանորդ Պետրոս արք. Սարաճեան մասնաւոր նամակի մը հետ, «Յառաջ»ի խմբագրին ղրկած է հետեւեալ ստացագիրը (Թիւ 493, Յուլիս 28).—

«Շնորհակալութիւն եւ օրհնութիւն Պ. Շաւարշ Միսաքեանի, խմբագիր «Յառաջ»ի, իր հանգանակած գումարին համար ի նպաստ կաթողիկոսարանի յուշարձան — մատրան, յԱնթիլիաս, գումար երեք հազար հինգ հարիւր երեսունեւհինգ ֆրանք (3535)»:

Իր նամակին մէջ Սարաճեան արք. շնորհակալութիւն կը յայտնէ նաեւ բոլոր նուիրատուներուն :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Լոնտոն վերադարձաւ Անգլիոյ մասնաւոր բանագնացը, Պ. Սթրէնկ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ՝ կը հաւաստեն թէ իր վերադարձը չի նշանակեր բանակցութեանց խզում, քանի որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները գործի ձեռնարկած են արդէն, համաձայնութեան մը յանգելու համար :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ ռումբ մը պայթեցաւ անթելի կայանին մէջ: Այս առթիւ ձերբակալուեցաւ արաբ շարժավար մը:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹԱՐԺՈՒՆ ՍԼԱՔԸ

Մինչեւ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը, կ'ըսէինք մեր վերջին յօդուածով, իտալեւթուրք յարաբերութիւնները մտան երրորդ փուլի մը մէջ։

Ուրիշ խօսքով, անոնք ելան իրենց տաք, բարեկամական ու նոյնիսկ գաղտնի ու բացայայտ գործակցութեան փուլէն եւ սկսաւ փչել պաղ հով մը։ Այնքան, որ այդ պաղութիւնը հետզհետէ թանձրացաւ, ու վերածուեցաւ ոչ միայն կասկածի, այլ եւ մասամբ թշնամանքի։ Դեռ 1926ի գարնան, Անատոլուի վրայ իտալական յարձակումի մը լուրերը շրջեցան։ Այս զրոյցներուն առիթ տուաւ, մանաւորապէս, Մուսոլինիի այցելութիւնը՝ Տրիպոլիս, նոյն օրերուն։ Աւելցնենք, որ մինչեւ այդ՝ արդէն ֆաշական վարչաձեւը սկսած էր որոնել գաղթավայրերու մասին։ Բայց, բանաձեւը, գոնէ արտաքին աշխարհին համար, կը մնար անորոշ։ Կարծողներ կային, նոյնիսկ, որ Հռոմ՝ ինքն ալ դեռ ճշդած չէ նուաճումի իր ուղղութիւնը։ Այսուհանդերձ, անպաշտօն կամ պաշտօնական ձեւով, կը յեղյեղուէին Ասիան եւ Ափրիկէն։ Այս անորոշութիւնը հետեւանք էր, բնականաբար, երկու պատճառներու։

Առաջին,— Իտալիա դեռ այնքան ուժեղ չէր, որ իր կամեցածը ինքնագլուխ կերպով ձեռք ձգէր՝ առանց միւս մեծերուն հաւանութեան։

Երկրորդ,— Իտալիոյ յարաբերութիւնները՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, բնականոն էին դեռ։ Աւելին,— Անգլիա եւ Իտալիա, մանաւորապէս, կը գործակցէին քաղաքական դետնի վրայ։

Այսուհանդերձ, ինչպէս ըսինք, Հռոմ կարթեր կը նետէր օդին մէջ։

Այս բոլորը, ինչպէս նաեւ Մուսոլինիի այցելութիւնը՝ Տրիպոլիս, Էնկիւրին մտահոգեցին։ Աւելցնենք, որ Թուրքիա եւս, այն օրերուն, արեւմտեան ճակատին վրայ մինակ էր։ Նոյնիսկ, Անգլիոյ հետ դեռ լուրջ տարակարծութիւն մը ունէր Մուսուլի քարիւղի մասին։ Ու գիտենք, որ Էնկիւրիի մէջ, 1926ին, անգլիական դեսպանը պաշտօնական այցելութիւններ միայն կուտար արտաքին գործոց նախարարին, եւ խորհրդային դեսպանը միակ խորհրդականն էր Թուրք կառավարութեան։

Թուրքերու այս մտահոգութիւնը փարատելու համար, իտալական մամուլը փորձեց ճշդումներ ընել։ Այսպէս, «Փոփոլօ տ'Իթալիա» կը գրէր այն օրերուն․— «Երբ Մուսոլինին Տրիպոլիս գնաց՝ նաւատորմիղով մը, կարգ մը գործակալութիւններ դիտումնաւոր լուրեր տարածեցին թէ՝ իտալական յածանաւերը պիտի շարունակեն իրենց ճամբան մինչեւ Իզմիր,— կրկնելով այսպէս, հին խաչակիրներու պատմութիւնն ու Տօժերու արշաւանքները՝ դէպի Արեւելք։ Արդիւնքը այն եղաւ, որ Թուրքերը ամէն տասնեւհինգ օրը անգամ մը յուզումի մատնուեցան եւ Իզմիրի ծոցին թուրք պահակները մեծ ուշադրութեամբ հետապնդեցին իտալական նաւերուն ծուխը։ Մեր գաղթականները որոնք ուղղուած էին դէպի Իզմիր՝ աշխատանք գտնելու համար, կասկածի առարկայ դարձան, ու մեր գաղութը, որ առտեն մը 30,000ի կը հասնէր, քանի մը հազարի իջեցուած է։ Մինչ, Հռոմի վրայ արշաւանքի առտեն (ֆաշական) իտալացիներուն համար լայն հնարաւորութիւններ կային Իզմիրի վրայ քալելու, անոր յաջորդող տարիներուն հակաիտալական քարոզութիւնը սաստկացաւ մեր բանուորներուն եւ վաճառականներուն դէմ»։

Ուրեմն, իտալական թերթը, որ, ինչպէս ծանօթ է, Հռոմի բերանն էր մէն է, Թուրքերու յուզումը կը վերագրէր «կարգ մը գործակալութեանց դիտումնաւոր լուրերուն», կամ «խաղերուն»։

Այս ձեւով, Իտալիա կը ջանար նախ՝ ապահովել Թուրքիան թէ՝ իր հողերուն վրայ յարձակելու մտադրութիւն չունի, եւ, երկրորդ, ձեռք ձգելով այդ վստահութիւնը, Փոքր Ասիոյ եւ առհասարակ Թուրքիոյ մէջ իր շահերը չվտանգել։

Իտալական այս մեկնութեան դէմ, սակայն, Թուրքերը իրենց կասկածանքը կը հիմնաւորէին, նախ, ոչ թէ օտար գործակալութեանց դիտումնաւոր լուրերով, այլ բո՛ւն իսկ իտալական թերթերուն արտայայտութիւններով։ Մանաւորապէս կը ծանրանային յօդուածի մը վրայ, զոր ստորագրած էր «Սոլքօլօ» թերթին մէջ, ծերակուտական Մորէլլօն, ինչպէս նաեւ տեսակցութեան մը, զոր տուած էր Դուչէին եղբայրը՝ Արնալտօ Մուսոլինին՝ «Փոփոլօ տ'Իթալիա» թերթին։

Մտահոգուած, ուրեմն, իտալական այս ձգտումներէն, Էնկիւրի, որ, ինչպէս ըսինք, որեւէ պաշտպան չունէր Միջերկրականի մէջ, եւ, ընդհակառակն, վէճի մէջ էր Անգլիոյ հետ, անձնատուր եղաւ այս վերջինին ապաւինիլ։ Եւ իր այդ փութկոտ ճիգին մէջ, անմիջապէս համաձայնեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ հետ, կնքելով, Էնկիւրիի մէջ, 1926 Յունիս 5ի դաշնագիրը։ Այդ դաշնագրով, Մուսուլի վէճին կը դրուէր վերջակէտ մը ու այդ հողամասը կը թողուէր Իրաքի։ Իսկ, միւս կողմէ, իբրեւ փոխարինութիւն, անշուշտ, Անգլիա յանձն կ'առնէր, տասը տարուան համար, երաշխաւորել Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը։ Աւելի ճիշդ՝ արգիլել որեւէ օտար յարձակում՝ Թուրքիոյ վրայ։

Կը տեսնուի, ուրեմն, որ շատ ալ նիշդ չէ տիրող այն կարծիքը թէ Անգլիա 1939ին երաշխաւորեց Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը։ Նոր իրադարձութիւններուն առթիւ, իր կարգին ու լայն ձեւով պիտի պարզենք նաեւ անգլեւթուրք յարաբերութիւնները՝ ծանրանալով մանաւորապէս այն քաղաքականութեան, զոր, զանազան ձեւերու տակ՝ բայց միշտ անփոփոխ կերպով կիրարկուած է Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ՝ Թուրքիոյ հանդէպ։ Իտալեւթուրք յարաբերութեանց մասին խօսած առտեն, սակայն, ուզեցինք այս շատ բնորոշ կէտը ընդգծել, որովհետեւ, կրկնենք, նա՛եւ այս մասին թիւր կարծիք մը տեղ գտած է մտքերու մէջ,— «Անգլիա զինակցեցա՛ւ Թուրքիոյ հետ— այլեւս բոլորովին ապահով է ան»։ Առանձին խնդիր է թէ այդ զինակցութիւնը ո՛ր աստիճան եւ մանաւանդ ո՛րքան ատեն կ'ապահովէ Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը։ Այստեղ, կարեւորը այն է, որ այդ երաշխաւորումը նոր չէ, ինչպէս ցոյց տուինք վերը։ Կարելի է առարկել, անշուշտ, որ 1926 Յունիս 2 անգլեւթուրք համաձայնութիւնը դինակցութեան մը արժէքը չունէր։ Եւ կամ՝ Անգլիա իր այդ յանձնառութիւնը պայմանաւորած չէր՝ ի հարկին զինու զօրութեամբ Թուրքիան պաշտպանելու խոստումով։ Ճիշդ է։ Բայց, չմոռնանք, որ Անգլիա Ֆրանսայի եւս ստորագրեալ յանձնառութիւն տուած չէր՝ զէնքի գործակցութեան մասին։ Ցետոյ, այդ օրերուն, հարկ ալ չկար, քանի որ,— կ'ըսէինք սկիզբը— Անգլիա եւ Իտալիա լաւ յարաբերութիւններ ունէին, ու միայն քաղաքական ճամբով հարկ էր Հռոմի սլաքը Փոքր Ասիայէն սահեցնել ուրիշ տեղ։ Կը թուի թէ, Ալպիոն, Մուսուլի շուրջ այդ համաձայնութիւնը ձեռք ձգելու համար, նախ դրդեց, պատին ետեւէն, իտալական ախորժակները՝ Փոքր Ասիոյ մասին, տալով «ժաժք հանեց» Էնկիւրիի սիրտը, ու յետոյ ապահովեց զայն՝ իր քարիւղը ապահովելէ վերջ։ Այս պարագան ենթադրութիւն մըն է, բնականաբար, մեր կողմէ, որ կրնայ շատ ալ անհիմն չըլլալ, քանի որ Ալպիոն բառը, ինքնին, նըման ճարպիկութիւններու խտացած արտայայտութիւնն է։

Եւ որպէսզի աւելի հիմնաւորած ըլլանք մեր տեսութիւնը, աւելցնենք, որ, Էնկիւրիի անգլեւթուրք այդ համաձայնութենէն միայն չորս օր վերջը, Ատիս Ապէպայի անգլիական եւ իտալական դեսպանները միաժամանակ կը ներկայանային Ռաս Թաֆարիին՝ ներկայացնելով պատճէնը այն համաձայնագրին,— կնքուած Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ— որով Եթովպիան կը բաժնէին անգլեւիտալական տնտեսական ազդեցութեանց գօտիներու...

Կը խորհինք թէ այս իրողութիւններու յիշատակումը, իրենց պատմական ճշդութեամբ ու թուականներու յաջորդականութեամբ, ինքնին բաւական պերճախօս են։ Որով եւ՝ աւելորդ է որեւէ խորհրդածութիւն։

1926էն մինչեւ 1935, անցնող 9 տարիներու ընթացքին, իտալեւթուրք յարաբերութիւնները կրկին ունեցան փոփոխում մը։ Երկու երկիրներու միջեւ առկախ մնացեր էին շատ մը խնդիրներ։ Եւ որովհետեւ Հռոմ այլեւս սկսած էր մշակել եթովպիական արշաւանքին ծրագիրը, իր նուաճողական հայեացքը հեռացուցած էր Ասիայէն ու կեդրոնացուցած,— գոնէ մինչեւ իր առաջին ծրագրին լրացումը — Ափրիկէի այդ մասին վրայ, բնականաբար տրամադիր պիտի ըլլար քաղաքական մերձեցում մը ստեղծելու Թուրքիոյ հետ, քանի մը պատճառներով։ Նախ, որովհետեւ անիմաստ է, քաղաքական կեանքի մէջ, բայց մանաւանդ զինուորական – նըւաճողական ծրագրի մը պարագային (քանի որ Իտալիա վերջնականապէս հրաժարած չէր Փոքր Ասիայէն, այլ՝ յետաձգած էր), ենթակայ երկիրը պահել կասկածի տակ։ Որով եւ՝ զգուշութեան մղել զայն։ Երկրորդ, դէպի Եթովպիա իր արշաւանքի ատեն, առիթ չտալ, որ Արեւել. Միջերկրականի եզերքին ի վար երկարող Թուրքիան դժուարութիւններ ստեղծէ,— կամ՝ նոյնիսկ՝ փորձէ յարձակիլ Տոդեկանեսի կղզիներուն վրայ՝ Իտալիոյ յառաջիկայ ծրագրին հիմք ծառայելիք այդ ուժեղ խարիսխը չքացնելու համար։ Ցանդո՛ւգն ծրագիր՝ Թուրքիոյ համար,— պիտի ըսուի։ Է՛հ, 1920էն ասդին, Թուրքիոյ բոլոր յաջողութիւնները սկսան յանդգնութեամբ ու վերջացան յաջողութիւններով։ Ինչ որ է. Թողունք ե՛ւ այս վարկածը։

Արդ, Իտալիա, ուզելով վերջ տալ, իր եւ Թուրքիոյ միջեւ, քաղաքական կայուն վիճակին,— որմէ գոհ չէր նաեւ Թուրքիան — ընթացք տուաւ իտալեւթուրք դաշնագրի մը կնքումին։ Ու, 1928ին կնքուեցաւ, Էնկիւրիի եւ Հռոմի միջեւ, բարեկամական դաշնագիր մը։ Այդ դաշնագիրը նորոգուեցաւ 1932ին։

Եւ, սակայն, այդ կրկնակի դաշնագիրները եւս անկարող եղան տաքցնելու մթնոլորտը։ Կամ, գոնէ մեղմելու լարուած վիճակը։ Որովհետեւ, քանի կը յապաղէր Եթովպիոյ արշաւանքը, այնքան կը չէզոքուէր, Թուրքիոյ ղեկավարներուն մօտ, իտալական յարձակումի մասին գոյութիւն ունեցող կասկածը։ Այդ էր՝ պատճառը, որ, առտեն առտեն, կեսարն ու Ատիլլան՝ (Մուսոլինի եւ Աթաթիւրք) նիզակ կը ճօճէին իրարու դէմ, իսկ Թուրքերը, տեւապէս, քննական պը — տոյտներու կ'ուղարկէին՝ դէպի Իտալիա՝ Թուրք զինուորականներ։ Միւս կողմէ, կ'երեւի թէ Իտալիա եւս, մինչեւ նոյնիսկ եթովպիական արշաւանքէն քիչ առաջ, քաղաքական բանակցութիւններու մէջ գաղտնի կերպով յառաջ կը քշէր նաեւ դաշնագրով խոստացուած Փոքր Ասիան, ու Պ. Լավալ, իր կարգին, Մուսոլինիին սլաքը երկրորդ անգամն ըլլալով Փոքր Ասիայէն կը հեռացնէր՝ քշելով դէպի Ափրիկէ։

Բայց, վերջապէ՛ս, Իտալիա կ'արշաւէր Եթովպիա։ Ու Թուրքիա ազատ շունչ մը կ'առնէր։

Եւ, սակայն, այդ արշաւանքին կը յաջորդէր պատժարկութիւնը, որ պիտի գար կրկին լարելու իտալեւթուրք յարաբերութիւնները։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Սիրելի Վահէ, այս անգամ դարձեալ յուշ մը անցեալէն։— Երբեմն լաւ է, չէ՞, քրքրել անցեալը։ Մտնել անոր բաւիղներէն ներս, դուրս քաշելով ու թարմացնելով յիշատակներու լաւագոյն էջերը։

Երկու օր առաջ մեր Մուրատին հանդիպած էի։ Վայրկեան մը կարծեցի թէ տեղափոխուած են ուրիշ քաղաք մը, բայց, շուտով իմացայ որ այս տարի «ագարակ» (պարտէզ) ունին, ու իրիկունները հոն կը քաշուին, հանդերձ ընտանեօք։

Ու քանի մը վայրկեան վերջ հոն եմ արդէն։ Ջիրենք կը գտնեմ փոքրիկ տախտակաշէն խուղի մը մէջ։ Հազիւ քանի մը խօսք ներկայի մասին եւ, կ'անցնինք անմիջապէս երէկը պըպըտելու, երանի տալով երբեմնի անցեալին։

Այս օտար ափերուն վրայ, կարծես, ամէն մէկ օր որ կ'անցնի, փըրթել կուտայ ներկան։ Աւելի խանդավառ էինք չէ՞, սիրելի Վահէ, պանդխտութեան սկիզբի ու յետագայ քանի մը տարիները։

Բնաւ մեր յոյսն ու հաւատքը չենք կորսնցուցած ապագայի մասին... Սակայն, խոստովանինք, որ, պանդխտութեան այս երկարումը երբեմն յուսաբեկում առաջ կը բերէ մեր հոգիներուն մէջ։

Եւ ահա, Մուրատ կը սկսի պատմել տասնեակ մը տարիներ առաջ միասին անցուցած այն օրուան մասին, որ առաջին անգամն էր տակաւին մեր քաղաքին տուած այցելութիւնը, մերազգային տօնակատարութեան առթիւ։

Ցիշեց Մուրատ մանաւորապէս յիշատակներէդ քանի մը կարեւոր դրուագներ։ — Կարին... «Ցառաջ»...։ Կեդրոնականի նիստեր... Լուծք ու լծվարի մասին հարցումներ հայշինականներուն (1912)։ Մանաւանդ, պատմութիւններ Սուլուխի հերոսամարտի մասին, ղեկավարութեամբ անմահն հայդուկ՝ Գէորգ – Ջավուշի ու Ռուբէնի (1907), եւ քու ալ յեղափոխական մկրտութիւնդ...։

Խօսիլ Սուլուխի հերոսամարտին մասին ու անոր նուիրուած երգը չերգել անգամ մը, կարելի՞ բան է։ Եւ ահա, Մուրատ ախ մը քաշելէ ետք կը սկսի իր տխուր ձայնովը.

Արեւն անցած էր Ինձակ լեռներէն,
Ռազմադուլ կանչեց ռազմագէտ Ռուբէն.

Կարօտի ալիք կ'երեւայ Մուրատի աչքերուն մէջ, ու կուրծքին տակ ալ փոթորիկ...

Գէորգ սիրական հետերնին տարին,
Կանանչ դաշտին մէջ զհաջ պառկեցուցին։

Ես ալ կը լեցուիմ... ու կը ձայնակցիմ.

Լուսին բարձրացաւ դէպ երկնից կամար,
Մշոյ դաշտ տըրտում տըխուր կ'երեւար.

Մուրատ ոտքի է ու դէմքը լուսինին դարձուցած կը ձայնէ.

— Է՛յ սիրուն լուսնակ, ղո՞ւն էիր մեր հերոսին մահը տեսնողը....

Այս էջը կը փակենք ու կը դարձնենք ուրիշ մը։

Անշուշտ չէք մոռցած նաեւ իր ըրած ուխտը այն օր մեր ուրախութեան սեղանին վրայ, երբ կ'ըսէր թէ՝ Լեւոնիկս Հայաստանի բանակին պիտի ծառայէ... Լեւոնիկս Հայաստանի հողին վրայ պիտի կարդեմ...։ Այն ատեն Լեւոնիկը տակաւին չորս տարու մանկիկ մըն էր, երբ սեղանին վրայ հանելով զինքը արտասանել տուինք.

Հա՛յ եմ ես, Հա՛յ եմ ես,
Սարսափեցէ՛ք իմ դէմքէս ...

Ափսո՛ս, ի՛նչ շուտ ալ անցան տասը տարիները։ Ու այսօր, Մուրատի Լեւոնիկն արդէն 14 տարու պատանի մըն է։ Աւելի ճիշդ է ըսել— երիտասարդ։ Որովհետեւ, իր հասակը հօրմէն երկու սանդիմեթր բարձր է (հայրը 1.65 է)։

Ու տխրութեամբ կը յիշէր իր ուխտը, որու իրականացման համար հաւանականութիւն չի տեսներ..։

— Ախ, կ'ըսէր Մուրատ, այս տարիքին մէջ, կարծէք մանչս արբունքին հասած է... երեսներուն վրայ այդ ի՞նչ բշտիկներ են հապա...Ա՛խ, այս երկիրը ..։

Բայց աւելի լաւատես է Մուրատի կինը՝ Ոսկի քուրօն (քուրուկ), որ խօսքը կտրելով կը յարէ.

— «Ո՛չ, ո՛չ, իմ մանչս տակաւին ատանկ բաներէ լուր չունի։ Իմ տղաս շատ խելօք է, եւ իր դասերուն տուած է ուշն ու ուրուշը»։

Եւ այսպէս, մեր խօսակցութիւնը երթալով աւելի կը խորանայ եւ կը դառնայ նորահաս սերունդին շուրջ։

Ի՞նչպէս պէտք է շարժիլ, որպէսզի մեզմէ վերջ, այս օտար աստղերու տակ հասակ նետող սերունդը երբ ըտանիք կազմէ, հայերէնն ալ յարատեւէ իրենց հետ, իրենց բոյներուն մէջ։ Ու ահա Ոսկի քուրոյին նոր բանաձեւը։

— «Ես տղուս հայախօս աղջիկ մը կը բերեմ Սուրիայէն, որ երբեք ֆըրանսերէն չգիտնայ, ու այսպէս մեր լեզուն կը յարատեւէ իրենց հետ...»։

Մեր միտքն ալ կը բացուի։ Ու աւելի լայնցնելով ընդհ. ծրագիր մը կը կազմենք մենք մեզի, այդ իրիկուն Մուրատենց «Պոստընտան» մէջ։ Եթէ մեր այս պանդխտութիւնը տակաւին շատ երկարի հակառակ մեր կամքին, նորահաս սերունդը փրկելու միակ միջոցը — թէեւ շատ դժուար — երկիրէ երկիր հարսնցու փոխադրել է։

Այսպէս, Ֆրանսան ու Սուրիան եւ Լիբանան կ'ըլլան իրարու խնամի փոխադարձաբար։ Իսկ՝ Ցունաստան, Ռումանիա եւ Պուլկարիան ալ իրարու։ Հապա՛ հեռաւոր Ամերիկա՞ն... Անոր մասին բան մը չկրցանք ծրագրել...։ Թերեւս ծիծաղիս մեր այս ծրագրին վրայ, սիրելի Վահէ, բայց այս ձեւով կարելի է հիմնական դարման մը գտնել, նորահաս սերունդը մեզմէ վերջ հայախօս պահելու համար դէթ սերունդ մը եւս։ Դժուարութիւնները հարթելու համար, կը կազմուի Համազգային լաւ ընկերութիւն մըն ալ...։

Ու մենք տակաւին ինչե՛ր կը ծրագրենք ու կը խօսինք մեր պայքարը իր հունին մէջ պահելու ու երկարելու համար։

Կէս գիշերը կ'անցնի։ Սակայն մենք ոչ քունի մասին կը մտածենք եւ ոչ ալ հանգստութեան։

Սա գիշերը՝ քսանըհինգ քայլ անդին Մուրատի բարեկամներէն մէկուն տունն է։ Եւ, ի պատիւ մեզի համերգ մը կը տրուի անթելի մեքենային վրայ։ Պատուհանը բաց՝ ու ճիշդ մեզի կը նայի։ Հայ երգերը՝ երբեմն մեղմ ու վշտալի, երբեմն զոռ ու բամբ, պատուհանէն դուրս կը տարածուին գիշերուան գոլութեան մէջ, ու մինչեւ մեզի հասնելով կը ծակեն մեր կուրծքերը, կարօտի անհուն ծովը փոթորկելով...

Ինչո՞ւ Պինկէօլը մըտար,
Բաղի պըլպուլը գըտար,

Կը նայիմ սա աղուորիկ լուսնակին, որ 13 —14 տարու պարմանուհիի մը կը նմանի եւ, աստղերը գլխուն հաւաքած հայ երգերուն անուշութիւնը կը վայելեն, անոնց անգուգական մեղեդիները ունկնդրելով։

Տէ՛ր, կեցո՛ւ դու զՀայս
Եւ արա՛ զնոսա պայծառ,
կեցո՛ւ զՀայս։

Ու Մուրատ, խուղէն դուրս ելլելով դէպի երկինք կը ձայնէ.

Տէ՛ր, դու կեցո՛ւ զՀա՛յս եւ զՀայաստա՛ն...։

ԶԱՐՄԷՆ

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այս նպատակով, ահա՛, նա շարունակ խօսում, յորդորում էր մերթ Աղձնեաց ու Մոկաց տէրերին, մերթ Սիւնեաց իշխաններին եւ յաճախ Գադիկ Արծրունուն կամ արքայորդի Աշոտ Դերենիկին։ Նա հարիւրերորդ անգամ կրկնում, ապացուցանում էր այդ ձեռնարկութեան անհրաժեշտութիւնը եւ նրանից գալիք օգուտների մեծութիւնը՝ թէ՛ Հայաստանի ժողովրդի եւ թէ նոյնիսկ իրանց՝ իշխանապետների համար։

Եւ նա այնքան աշխատեց որ բոլորին համոզեց՝ հինաւուրց մայրաքաղաքը պաշարմամբ գրաւելու որոշումն անել։

Ոստիկանը նոյնպէս անհոգ չէր այդ ժամանակ։ Նա գիտէր որ Արասը Թագաւոր է պսակուել Վասպուրականում եւ որ Հայոց իշխանների մեծ մասը նրա հետ են։ Եւ որովհետեւ ինքը անխոհեմութիւն էր արել՝ Աշոտ Բագրատունու դաւադրութեան աջակցելու, եւ այդպիսով իւր երդման դըրժելով՝ քակել էր Արասի հետ ունեցած բարեկամութեան կապը, պարզ է որ վերջինս, թագաւոր պսակուելուց յետ, վրէժխնդիր պիտի լինէր, մանաւանդ որ նա այդ մասին սպառնացել էր իրան։ Հետեւապէս Ոստիկանն էլ իւր կողմից էր պատրաստւում։

Ամէնից առաջ նա միացաւ Աշոտ Բագրատունու հետ եւ խոստումն առաւ նրանից օգնել իրան իւր զօրքերով՝ եթէ Արասը յարձակուելու լինի իւր դէմ։ Ապա զօրքեր խնդրեց Ամիրապետից՝ առարկելով թէ Հայաստանի արքայական կալուածները վտանգի մէջ են, հետեւապէս անհրաժեշտ է այդ վտանգի դէմ զինուելու։ Բայց Ամիրապետն զբաղուած լինելով իւր երկրի ուրիշ կողմերում ծագած խըռովութիւններով՝ անուշադիր թողեց Նըսըրի խնդիրը։ Այդ ժամանակ վերջինս միացաւ Միջագետքի եւ Կորդուաց կողմերում ինքնագլուխ իշխող ամիրաների հետ եւ օգնական զօրք առնելով նրանցից, սկսաւ Դուինն ու նրա շրջակաները ամրացնել։

Ամէնից առաջ նա ընտիր պահակախմբերով եւ առատ պաշարով ապահովեց Դւինոյ եւ Արտաշատու բերդերը (որոնք միմեանց մօտ լինելով՝ ունէին միմեանց հետ գաղտնի հաղորդակցութեան ճանապարհներ), որպէսզի վտանգի դէպքում ինքը ապաստանէ դրանցից մէկին։ Ապա իւր զօրքերը բաժանելով մի քանի առուար մասերի, նրանցից մինին յանձնեց քաղաքի ներքին պարիսպների եւ աշտարակների պահպանութիւնը, երկրորդին՝ քաղաքի խրամը ջրով լցնելու եւ շարժական կամուրջները կառավարելու գործը, երրորդին արտաքին մարտկոցների հսկողութիւնը. չորրորդին՝ Արտաշատու Տափերական կոչուած նշանաւոր եւ մեծատարած կամուրջի պաշտպանութիւնը, որի վրայով թշնամին պիտի յառաջանար դէպի Դուին։ Բացի այդ նա իւր ունեցած հեծելազօրը չորս յառաջապահ գնդերի բաժանելով՝ ուղարկեց նրանց Դւինոյ նշանաւոր ճանապարհները բռնելու։ Դրանցից մինը Խլաթայ ուղին էր, որ սկսում էր քաղաքի արեւմտեան հարաւից. երկրորդը՝ Նախիջեւանի պողոտան հարաւ–արեւելքից. երրորդը՝ Բերդկանց ճանապարհը արեւելեան կողմից. չորրորդը՝ Կողբափորի ուղին, որ ձգւում էր հիւսիսից։ Ինչ վերաբերում է Կարնոյ ճանապարհին, որ քաղաքի արեւմտեան կողմն էր ընկնում, այդտեղ Ոստիկանը պահապաններ չկարգեց, որովհետեւ այդտեղից նա սպասում էր իւր դաշնակից Աշոտի զօրքերին, մինչդեռ միւս կողմից, նրա կարծիքով, պիտի յառաջանար թշնամին. այսինքն՝ Խլաթայ կամ Նախիջեւանի ճանապարհով Արասը, Բերդկանց ճանապարհով՝ Սիւնեցիք, իսկ Կողբափորի կողմից՝ Վահրամ Սեպուհը, որ տակաւին գտնւում էր Գուգարքում։

Զնայելով այս պատրաստութեանց, Ոստիկանը, սակայն, յոյս ունէր դեռ ազատ մնալ Հայոց վրէժխնդրութիւնից, որովհետեւ ծանօթ էր նրանց խաղաղասէր բնութեան եւ հաւատում էր թէ՝ կարող է նորէն գրաւել Թագաւորի սիրտը եւ նորոգել նրա հետ իւր բարեկամութիւնը։

Այս պատճառով նա ընծաներով մարդիկ ուղարկեց Վասպուրական՝ Արաս արքայի գահակալութիւնն ու Թագաւորութիւնը շնորհաւորելու եւ նրա հետ հաշտութեան նոր դաշն կըռելու։

— Ասացէք Ամիրային, թէ Հայոց Թագաւորը Դըւնոյ մէջ կ'ընդունէ նրա շնորհաւորութիւնները... պատուիրեց Արասը արքայական դեսպաններին եւ յետ դարձրեց նրանց իրանց ընծաներով։

Այսքանն արդէն բաւական էր, որ Ոստիկանը հասկանար թէ Թագաւորն այլեւս չի կամենում խաբուել եւ իւր ուխտադրուժ վարմունքը ներել։ Այս պատճառով երբ դեսպանները հասան Դուին եւ Թագաւորի պատուէրը յայտնեցին, Նըսըրը հրամայեց զօրքին կռուի պատրաստուել։

Բայց Արաս Թագաւորի բանակը, որ կազմուած էր միայն Արարատեան գնդերից եւ Արծրունեաց զօրքերից, ծանրութեամբ էր յառաջանում։ Որովհետեւ, համաձայն կանխաւ արած որոշման, Մոկաց Տէրն ու Աղձնեաց նահապետը իրանց զօրքերով պիտի միանային Արքայի հետ Շարուրի դաշտում. Սիւնեաց իշխանները պիտի մտնէին Մազազ եւ Գառնոյ ու գեղջ զօրքերի հետ միասին իջնէին Ուրծաձոր։ Իսկ Վահրամ Սեպուհը, որ ապահովուած էր արդէն Ափխազների կողմից (որովհետեւ ամիրայն Գուգարքը գինել էր արդէն նրանց դէմ), իւր զօրքերն առնելով պիտի իջնէր Շիրակ եւ Երազգաւորսի շրջանում եղած գնդերի հետ միանալով դիմէր Դըւնոյ դաշտը։ Ուրեմն, մինչեւ որ այդ իշխանները կը հասնէին որոշեալ տեղերը, Թագաւորի զօրքը չպիտի շտապէր. որովհետեւ դաշնակից իշխանները նպատակ ունէին միահամուռ կերպով պաշարել Դուինը եւ եթէ կարելի էր, գրաւել նրան յարձակումով։

(Շար․)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԵԼԼԷՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ

Բ.

Անկէ 30 — 35 տարի առաջ, երբ Աթէնքը չէր դարձած դեռ մէկ միլիոն բնակիչ համրող մայրաքաղաք մը, իր բազմայարկանի նորակերտ շէնքերով, Եպիրոսի Յոյները, զայն կը նկատէին իբրեւ իրենց քաղաքը, իբրեւ իրենց հայրենիքին մէկ մասը։ Եւ, տեսակ մը հպարտութեամբ կ'ըսէին անոնք·

— Եթէ Աթէնքէն վերցնէք Եպիրոսեան շէնքերն ու հիմնարկութիւնները, Յունաստանի մայրաքաղաքը մեծ գիւղ մը պիտի վերածուի ...

Անոնց ակնարկը կ'երթար այն մեծ ու հանրային շէնքերուն, որոնք շինուած են Եպիրոսցի բարերարներու դրամով,— Սթատիոմը, զինուորական վարժարանը, Ավէրովի բանտերը, բազմարուեստեան վարժարանը, ազգագրական թանգարանը եւ երաժշտանոցը — բոլորն ալ Եօրկիոս Ավէրովի նուէրները,— Ակադեմիան, Զափիոնը, Արսաքիոնը, Րիզարիոն վարժարանը, նամակատան մեծ շէնքը, Հաճիքօնսթայի որբանոցը, Ազգային դրամատունը, որուն հիմնադիրը եղած է Եօրկիոս Սթավրոս եւ դեռ այնքան ուրիշներ։ Հայրենասիրական զգացումը այնքան խորունկ եղած է Եպիրոսի (Եանեա, եւն.) շրջանի Յոյներուն մօտ, որ անոնք, իրենց հայրենիքէն հեռու ապրելով հանդերձ (Եպիրոսի շրջանը Յունաստանի կցուեցաւ Պալքանեան պատերազմէն վերջ), իրենց հարստութեան մեծագոյն մասը յատկացուցած են պետական եւ հանրային նպատակներու, Յունաստանի մէջ։

Առնական ու Հայրենասէր Եպիրոսի զաւակներուն այս ինքնագովութիւնը, անշուշտ չափազանցուած է եւ կը յատկանշէ տեսակ մը տեղական հայրենասիրութիւն, որովհետեւ, Հելլենական մայրաքաղաքին մէջ կան բազմաթիւ հաստատութիւններ ու շէնքեր ալ, որոնք նուիրուած են Հելլենական բոլոր շրջաններու հայրենասէր զաւակներուն կողմէ ։

Բայց, առանց չափազանցելու, Եպիրոսցիներու այդ նախադասութիւնը կարելի է աւելի ընդհանրացնել եւ ըսել անվարան ·

— Եթէ հելլէն պետութեան այսօրուան մէկ միլիոննոց մայրաքաղաքէն վերցնէք ազգային մեծ ու փոքր բարերարներու անհատական նախաձեռնութեամբ կառուցուած հանրային ու պետական շէնքերը, Աթէնքը անպայման մեծ գիւղ մը կը վերածուի ...

Արդարեւ, աշխարհի վրայ չկայ ուրիշ մայրաքաղաք կամ մեծ քաղաք մը, որ անհատական նուէրներով կառուցուած հանրօգուտ հիմնարկութիւններ ունենայ այնքան, որքան ունի Աթէնքը ։

Թուենք ստորեւ արագօրէն այդ հիմնարկութիւններէն գլխաւորները ·

Համալսարանը — աշխարհի ամենանշանաւոր համալսարաններէն մէկը, շընորհիւ եղած անհամար նուէրներու— բազմարուեստեան վարժարանը, Ակադեմիան, քաղաքական եւ տնտեսական գիտութեանց բարձրագոյն վարժարանը, Փանտիոս վարժարանը, Մարաշլիոն ուսուցչանոցը, Արսաքիոնը (աղջկանց գիմնազիոն), Րիզարիոն վարժարանը, երկրագործական դպրոցը, Վալլիանիոս, Եէննատիոս, Պէնաքիս – Փափախարիս մեծ գրադարանները ։

Մարմարակերտ Սթատիոմը, Զափիոնի շէնքն ու հանրային պարտէզը, արքայական եւ քաղաքապետական թատրոնները, նամակատունը, Պէնաքիսի ազգագրական եւ պատմական թանգարանը, Լօվէրտոսի թանգարանը, ազգային նկարչական պալատը ։

Ավէրովի կնոջական բանտերը, Ավէրովի անչափահասներու բանտերը, Սինկրոսի բանտերը։

Հաճիքօնսթայի եւ Ամալիոնի որբանոցները, Էմպիրիքիոնի անկելանոցը, Զերինիոսի, Խարօքոփուի, Սըվիթանտիոսի եւ Սեվաստափուլի որբանոց վարժարանները, Վարվաքիոնը, աղքատ կիներու արհեստանոցը ։

Կարմիր Խաչի հիւանդանոցը, Մ. Իլիատիսի եւ Էլէնի Վէնիզէլոսի մայրանոցը, քաղաքային մայրանոցը, քաղաքային մանկանոցը, Սինկրոսի հիւանդանոցը, Սոթիրխայի ապաքինարանը, քաղաքային անկելանոցը, ծերանոցը, աղքատանոցը, Պանկիոնի ժառանգութիւնը — երկու մեծ պանդոկներ Օմոնիայի հրապարակին վըրայ— Զանիանի եւ Հաճիքիրիաքիսի հիւանդանոցները եւ 3 —4 ուրիշ հիւանդանոցներ ։

Աթէնքի երաժշտանոցը, «Պառնասոս» գրական ընկերակցութեան եւ իր գիշերային վարժարանները, հելլէն գրականութեան տարածման ընկերակցութեան եւ Ողիմպիական յանձնաժողովի շէնքերը ։

Արտաքին նախարարութեան շէնքը (Սոֆիա Սինկրոսի նուէրը), Մամուլի եւ շրջագայութեանց նախարարութեան շէնքը (Եոաննիս Սուցոսի նուէրը), դատական նախարարութեան շէնքը (Փէթրոս Տիմաքիսի նուէրը), եւն. եւն.։

Ասոնք եւ մէկը միւսէն աւելի կարեւոր ու արժէքաւոր այն շէնքերը, որոնցմով օժտուած է այսօր Յունաստանի մայրաքաղաքը, հելլէն բարերարներու նուէրներուն շնորհիւ։ Եպիրոսը գլուխը ունենալով, հելլենական բոլոր շրջանները՝ Մակեդոնիան, Թեսալիան, Ցամաքային Յունաստանը, Բելոպոնէսը, Կրետէն, Կիկլատեան կղզիները, Եգէականի կղզեխումբը՝ Քիոսի գլխաւորութեամբ, Էվեան, եւն. կրնան այսօր հպարտութեամբ մատնանշել այն անհամար շէնքերն ու հիմնարկութիւնները, զորս իրենցզաւակները ընծայած են հելլենական հայրենիքին։

Զմոռնանք որ ասոնցմէ, այս մեծ բարերարներէն դուրս կան ուրիշ հազարաւոր համեստ բարերարներ ալ, որոնք ի կենդանութեան կամ յետ մահու, միլիոններ կամ հարիւր հազարներ տրամադրած են հանրօգուտ ձեռնարկներու, Յունաստանի զանազան կողմերը, քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ։ Այնքան շատ են այդ անանուն եւ համեստ նուիրատուները, որ կարելի չէ մէկիկ մէկիկ թուել անոնց անուններն ու նուիրած գումարները։

Փոքրիկ այլ յատկանշական մանրամասնութիւն մը արձանագրած ըլլալու համար, յիշենք, որ ըստ կրթական նախարարութեան պատրաստած մէկ վիճակագրութեան, 1904էն 1924, այսինքն քսանամեակի մը ընթացքին, Յունաստանի նախադատ ատեաններուն կողմէ բացուած են՝ մեծ նուիրատուութեանց եւ մասնաւորաբար յօգուտ հելլենական նաւատորմին եղած մեծագումար նուէրներու 213 կտակներ, հետեւեալ քաղաքներու մէջ.— Վէրիա 15, Վօլօ 25, Կրէվինա 25, Եանեա 30, Կիթրօն 14, Սպարտա 18, Ֆլօրինա 7, Խալքիս 20, Լէվատիա 7, Փիրէա 7, Փրէվէզա 14, Փարնասիտոս 4, Ռէթիմնօ 8 եւ Քիոս 19 ։

Իսկ, մինչեւ 1930, ուրիշ վիճակագրութեան մը համաձայն, միայն կրթական նախարարութեան իրաւասութեան տակ գտնուող կտակներու ընդհանուր արժէքը կը հասնէր722.723,515 տրախմի պատկառելի գումարի մը։

×

Ամէն անգամ որ Յունաստանի կամ հելլէնշրջանակներու մէջ խօսք կ'անցնի ազգային մեծ բարերարներու մասին, ամէնուն միտքը անմիջապէս կ'երթայ դէպի Եօրկիոս Ավէրովն ու Անտրէա Սինկրոսը։ Որովհետեւ իրապէս, այս երկու մարդիկը կը նկատուին Յունաստանի մեծագոյն ազգային բարերարները, որոնք առասպելական գումարներ կտակած են բազմատեսակ ազգային եւ հանրօգուտ նպատակներու ։

Ավէրոֆ ծնած է 1818ին, Եպիրոսի Մէցովօ գիւղը եւ 22 տարեկան հասակին գաղթած Եգիպտոս, ուր, արագօրէն, տնտեսական մեծ յաջողութիւններ ունեցած է։ Անոր գործերը շատ լաւ կ'երթային եւ հարստութիւնը կը դիզուէր տարուէ տարի։

Բայց Ավէրով, դրամը դրամին համար չէր սիրեր։ Չէր սիրեր զայն նոյնիսկ իր անձին համար։ Իր դիզած միլիոնները երբեք չէին շոյեր իր անձնական փառասիրութիւնը։ Անիկա իր սրտին մէջ կը զգար անսահման հայրենասիրութեան մը ուռճացումը։ Հարստութիւն հարստութեան վրայ դիզելով հանդերձ, Ավէրով կ'աշխատէր հելլենական ցեղի փառքին ու մեծութեան համար ։

Եգիպտոս հաստատուելու իր առաջին տարիներուն, Ավէրով մասնակցեցաւ Աղեքսանդրիոյ յունական համայնքի գործերուն, որոնք այդ շրջանին, իրենց փթթումին մէջ կը գտնուէին։ Եւ հոն է որ ան, ամէնէն առաջ, տեղին աղքատիկ յոյն փոքրիկներուն համար իր սեփական միջոցներով հիմնեց մանչերու եւ աղջկանց երկու գիմնազիոններ ։

Ավէրովի հանրօգուտ գործունէութիւնը, սակայն, չսահմանափակուեցաւ միայն Եգիպտոսի մէջ։ Անիկա, միաժամանակ, սկսած էր կարեւոր նուէրներ ղրկել իր ծննդավայրը՝ Եանեայի շրջանը։ Մինչ այդ, իր համբաւը հասած էր նաեւ Յունաստան։ Այս պատճառով, երբ դժուարութիւններ ծագեցան՝ Աթէնքի մէջ բազմարուեստեան վարժարանի շէնքերու կառուցման առթիւ, պետական իշխանութիւնները խորհեցան դիմել Ավէրովի աջակցութեան ։

Բազմարուեստեան վարժարանը գոյութիւն ունի 1836էն ի վեր։ Իսկ 1863ին սկսած էր անոր մնայուն շէնքերու կառուցումը, այն նուէրներով զորս ուրիշ երկու Մէցովոցի բարերարներ՝ Թոսիցա եւ Սթուռնարա ըրած էին այս նպատակով։ Բայց շինութեանց յատակագիծը շատ բազմածախս ըլլալով, եղած նուէրները չըբաւեցին եւ գործը անկատար պիտի մնար, եթէ Ավէրովին դիմում չկատարուէր եւ ան ալ ընդառաջ չերթար եղած դիմումին ։

Մեծանուն բարերարը, արդարեւ, սիրով ընդունեց խնդրանքը եւ տրամադրեց պակսած ամբողջ գումարը, պայմանով, սակայն, որ կառուցուելիք հաստատութիւնը կոչուէր «Մէցովեան բազմարուեստեան վարժարան», քանի որ երեք նուիրատուներն ալ Մէցովոյէն էին։ Ու այսպէս Աթէնքը ունեցաւ իր լաւագոյն ու կարեւորագոյն կրթական հիմնարկութիւններէն մէկը։

Տասը տարի վերջ, Ավէրով ազգին նուիրեց նաեւ, նոյնքան, եթէ ոչ աւելի կարեւոր ու թանկագին հիմնարկութիւն մը, — Աթէնքի զինուորական վարժարանը, որուն կառուցումը սկսաւ 1889ին եւ վերջացաւ 1895ին, ամբողջովին Ավէրովի ծախքով։

Մօտաւորապէս միեւնոյն շրջանին անիկա շինել տուաւ նաեւ «Անչափահասներու Ավէրովեան բանտերը »։

Միաժամանակ, ան պսպրած էր՝ ազգային հերոսներ Րիգաս Ֆէրէոսի եւ Գրիգորիոս Ե. Պատրիարքի մարմարակերտ արձանները, որոնք տակէ ի վեր տեղաւորուած կը մնան Համալսարանի շէնքին առջեւ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Բանուոր-Նկարիչը

ԼԻՈՆ.— Գեղեցիկ շէնք մը հինգյարկանի, իւրաքանչիւր յարկ գրաւուած առանձին ընտանիքի մը կողմէ, բարձրացիր մինչեւ վերի յարկը, առաստաղին դպող երկու սենեակ քով քովի, մէջէ մէջ դուռներով, պատուհաններէն միայն երկինքէն անցնող թռչուններն ու օդանաւերը կարելի է տեսնել։ Սենեակին մէկը բաւական ընդարձակ, միւսը փոքր, մէկը յատկացուած աշխատութեան, միւսը պառկելու։ Եւ այս սենեակներն են գրաւուած մեր երիտասարդ արուեստագէտին կողմէ։ Ունի շատ մը պատրաստ գործեր, ընդհանրապէս կենդանագրի ճիւղին մէջ կը կայանայ գլխաւոր յաջողութիւնը ։ Պոլիսէն զանազան տեսակ տեսարաններ ներկայացնող նկարներուն հետ բերած է նաեւ Թրքական բաղնիքի մը տեսարանը,—կիներու լոգանքի տեսարան մըն է, յաջող գործ մը։

Քանի մը տարիէ ի վեր կը մասնակցի Salon de Printempsի տարեկան ցուցադրութիւններուն։ Այս տարուան դատախազի նկարը շատ յաջող գործ մըն էր։ Այսպէս կ'արտայայտուէին նկարին առջեւ կանգ առնող մասնագէտներ ։

Պատահական այցելութեան մը առթիւ հոն կը գտնեմ Montluelի ընդհ. դատախազը, Mr. Maudecheը իր մէկ բարեկամին հետ, համակրելի եւ կատակախօս անձնաւորութիւն մը, թիկնաթոռին վրայ նստած է անշարժ, շաբթուան մէջ քանի մը անգամ ժամերով այսպէս կը սպասէ։ Եւ մեր երիտասարդ նկարիչը վրձինը ձեռքը կ'աշխատի կարելի եղածին չափ շուտ լրացնելու Պ. Դատախազին նկարը։

Զիս կը ներկայացնէ իբրեւ «Յառաջ»ի թղթակից ։

— «Յառա՞ջ», կը կրնէ ։

— Որքա՞ն Հայեր կան Լիոնի մէջ։

— Շրջաններով՝ մօտաւորապէս 10,000։

— Մեր շրջանին մէջ ալ Հայեր կան, օրինակ Ս. Մորիսի մէջ, բոլորն ալ պատուական եւ աշխատասէր ընտանիքներ ։

— Գո՞հ էք Հայերէն։

— Այո գոհ ենք, այս վերջին շաբաթներուն քանի մը ընտանիքներու հպատակութեան թուղթերը պատրաստեցի ։

Քանի մը րոպէ վերջ կը շարունակէ.

— Ամէնէն շատ երախայ ունեցողները Հայերն են, այս որքա՞ն երախայ... կ'ըսէ խնդումերես։

Զարեհ Մոսկոֆեան,— այս է մեր նկարիչին անունը, համեստ տղայ մը որ կ'աշխատի լռիկ ու մնջիկ։ Շատ անգամ ստիպուած օրերով կը բացակայի, պատմական ու գեղարուեստական արժէք ներկայացնող վայրերը նկարելու համար ։

Մոսկոֆեան նախապէս բանուոր ըլլալով, չէր կրնար ամբողջովին նըւիրուիլ իր գործին, իսկ հիմա գործը ձգած եւ տեւականօրէն կապուած է իր արուեստին ։

— Գիտե՞ս, կ'ըսէ զարմանքով, երբ գործաւոր էի տունին մէջ, ոչ ոք բարեւ տալ կ'ուզէր ինծի, իսկ հիմա բոլորն ալ յարգանքով գլխարկ կը վերցնեն ...

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՔԻՉ ՄԸ ԼՐՋՈՒԹԻՒՆ

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 Յուլիս)·

— «Ապրելու հաւատքով ուժեղ, բայց թիւով տկար ժողովուրդ մըն ենք։

Կը նշանակէ թէ իբրեւ ազգ ապրելու տենչը զօրաւոր է մեր մէջ, բայց գիտակից ենք նաեւ մեզ շրջապատող քաղաքական պայմաններուն, մեր աշխարհագրական դիրքին, ինչպէս նաեւ մեր ունեցած ուժի չափին։

Չենք կրնար հաշուի չառնել քաղաքական այն դասաւորութիւնները, որոնք ստեղծուած են այժմ մեր շուրջը ։

Անկէ է որ ծնունդ պիտի առնէ քաղաքական հաշիւը։Առանց հաշուի կատարուող քաղաքական քայլերը կը դառնան վտանգաւոր խարխափումներ ։

Կը զգանք թէ այս աշխարհին պետութիւնները ստիպմանաբար, կամաւ թէ ակամայ, կը դասաւորուին երկու քաղաքական հզօր առանցքներու շուրջ։

Իբրեւ ազգ, մենք այդ հարկադրութեան տակ չենք իյնար, քանի որ չունինք անկախ պետութիւն։ Ուստի այս վիճակի մէջ՝ մեր քաղաքական հակումը մէկ կամ միւս կողմը ոչ առաւելութիւն մը կը բերէ առայժմ եւ ոչ ալ բան մը կը պակսեցնէ։

Ապահովաբար, այդ հոսանքներէն ոեւէ մէկ կողմը չակնկալեր որ մենք ըլլանք իրեն հետ, իր հոսանքին հետ։

Ապահովաբար պիտի գայ օր մը, որ հաւանաբար դառնանք արժէք նոյնիսկ մեր չնչին ուժով։ Ուրեմն, մենք հետամուտ պիտի ըլլանք գիտելու թէ ի՛նչ տեղի կ'ունենայ մեր շուրջը։

Մեր քաղաքական գլխաւոր հակառակորդն է Թուրքը եւ յետոյ բոլշեւիզմը, որ դաշնակիցն է առաջինին։

Այժմ կը տեսնենք թէ մեր հակառակորդին զինակից կը դառնան մեր երէկուան մեծ «զինակից»ները։

Այս զինակցութիւնը գոհ կը թողու մեր միւս հակառակորդը։ Չենք մոռնար անշուշտ որ մեր գործը այս երկուքին հետ է, որոնք օր մը դաւի նստան եւ միասնաբար խորտակեցին մեր նորահաստատ հանրապետութիւնը ։

Այսօր ալ տակաւին կը շարունակեն անոնք քայլ առ քայլ ոչնչացնել ոչ միայն մեր քաղաքական իրաւունքները, այլ նաեւ մեր ֆիզիքական ուժը։

Այս պայմաններու տակ հայ ժողովուրդը կարելիութիւն ունի՞ իր քաղաքական հակումը եւ համակրութիւնը ուղղելու դէպի անոնց որ եղած են կամ պիտի ըլլան զինակից իր քաղաքական հակառակորդներուն, եւ որ ատոր համար իր արիւնը կը վաճառեն Թուրքիոյ՝ իբրեւ վարձատրութիւն անոր զինակցութեան։

Կասկածէ դուրս է որ պատասխանը պիտի ըլլայ բացասական։

Քաղաքական այս դասաւորումներու բերմամբ, Թուրքիոյ երէկուան զինակիցը՝ Գերմանիա, եւ մեր երէկուան մեծ զինակիցը՝ Իտալիա, դարձած են հակառակորդ հայ ժողովուրդի քաղաքական թշնամի երկու պետութիւններուն։

Բնական չէ՞ որ հայ ժողովուրդի հակումն ու համակրանքը ուղղուէր մերթ թշնամիներու հակառակորդ-քաղաքական հոսանքին, անկախ այդ պետութիւններու վարդապետական դաւանանքէն կամ ստեղծած վարչաձեւէն։ Անտարակոյս պատասխանը պիտի ըլլայ դրական։

Բայց մենք չենք կրնար այժմէն իսկ հակիլ դէպի այս վերջին հոսանքը, որովհետեւ տուեալ պայմաններու մէջ, մեր կացութիւնը կրնայ դառնալ շատ փափուկ։

Միջանկեալ փութանք յայտնել, թէ ներկայ միջազգային քաղաքական յարաբերութիւններու մէջ, ինչպէս մէկ կողմին, նոյնպէս ալ միւս կողմին տուած խոստումներուն կարելի չէ վստահիլ։

Քաղաքական շահերու եւ ուժերու դասաւորումի փաստերն են որ պիտի արժեւորեն տրուած խոստումները կամ յանձնառութիւնները։

Ահա այն պատճառները որ կը հարկադրեն մեր մամուլը միշտ յիշեցնելու զգուշաւորութեան անհրաժեշտութիւնը։

Առայժմ մեզի ոչինչ կուտան ժողովրդավար պետութիւններու «տեմոկրասի»ն եւ Առանցքի պետութիւններու փաշիզմը։ Հետեւաբար մէկը միւսէն առաւելութիւն մը չունի մեզի համար։

Ապագայ ենթադրեալ դէպքերու ընթացքին է որ պիտի պարզուի թէ ո՛ւր կրնայ ուղղուիլ մեր տառապեալ նաւուն ղեկը։

Այդ պատճառով ալ մենք անտեղի յարձակելով մէկ կամ միւս կողմին վրայ, այրելու չենք մեր կամուրջները։

Այսպէս վարուելով մենք չենք դառնար «գործակալ»ը ոչ ֆաշական եւ ոչ ալ անոր հակառակորդ պետութիւններու»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Չ.

Առաւօտ մը անիկա կարողացաւ դուրս ելլել գետնափորէն, յենած՝ Դելմարքի վրայ, եւ գնաց նստիլ առուին առջեւ ծառերուն տակ։ Անոր մասին Դելմարք քիչ բան գիտէր, որովհետեւ կուրծքին վէրքերը լռութիւն կը պահանջէն. իսկ ապաքինելէն առաջ՝ առերեւոյթ հոգեվարքի մէջ հիւանդը հազիւ կարողացեր էր արտասանել քանի մը բառ։ Երբ ան կ'ուզէր խօսիլ, Դելմարք կը ստիպէր զանիկա լռել. սակայն այն իր հոգիին մէջ յամառ երազով մը զբաղած էր, եւ Դելմարք անոր աչքերուն մէջ կը դիտէր մռայլ գալարում մը այրող մտածումներու։ Այդ առաւօտ ինքզինքը ուժեղ կը զգար, կարող էր քալել գրեթէ առանց օգնութեան։ Առողջացնելը հաւասար է հայրութեան, եւ Դելմարք երջանիկ աչքերով կը նայէր անոր վրայ։ Խեղճ ծերուկը սկսաւ ժպտիլ եւ ըսաւ անոր·

— Այդպէս ուրեմն, մենք արդէն ոտքի ելանք· այլ եւս վէրք չունինք։

— Բացի սրտիս վէրքէն, ըսաւ կինը եւ շարունակեց.— Ուրեմն դուք իսկ չէք գիտեր թէ անոնք ո՞ւր են։

— Որո՞նք, հարցուց Դէլմարք։

— Զաւակնե՛րս։

Այդ «ուրեմն»ը կ'արտայայտէր մըտածումներու ամբողջ աշխարհ մը · անիկա կը նշանակէր՝ «երբ դուք ինծի հետ չէք խօսիր · երբ դուք ոչ մէկ անգամ բերան չբացիք այսքան օր, որ իմ քովս էք · երբ դուք ինծի կը ստիպէք լռել ամէն անգամ, երբ ես կ'ուզեմ լռութիւնը խզել · երբ դուք՝ ինչպէս կը թուի, կը վախնաք թէ ես կը խօսիմ, պատճառը այն է որ դուք ինծի ոչ մէկ բան ըսելիք չունիք»։ Տենդի մէջ, ինքնամոռացութեան մէջ, զառանցանքի մէջ անիկա յաճախ ուզեր էր իր որդիները եւ նկատեր էր— որովհետեւ զառանցանքն ալ նկատելու ընդունակութիւն ունի— որ ծերունին իրեն չէր պատասխաներ։

Եւ արդարեւ՝ Դելմարքն ալ չէր գիտեր թէ անոր ի՛նչ ըսէ։ Դիւրին բան չէ խօսիլ մօր մը հետ իր կորսուած զաւակներուն մասին։ Բացի ատկէ՝ դեռ ի՞նչ գիտէր։ Ոչինչ։ Գիտէր միայն, որ մայր մը գնդակահար եղեր է, որ ինքը գտեր է այդ մայրը գետինը փռուած, որ զայն վերցուցեր է անշունչ, գրեթէ դիակ մը, որ այդ դիակը երեք զաւակ ունէր եւ թէ մարքիզ Լանդընաք՝ մայրը գնդակահար ընելէ յետոյ՝ տարեր էր որդիները։ Անոր բոլոր գիտցածը ասկէց անդին չէր անցներ · ի՞նչ եղած էին այդ մանուկները, մինչեւ անգամ կենդանի՞ էին թէ ոչ։ Անիկա գիտէր նոյնպէս, որովհետեւ ատոր մասին հարցուփորձ ըրած էր, թէ մանուկներէն երկուքը մանչ էին եւ մէկը աղջիկ, կաթէն նոր կտրուած։ Ուրիշ ոչինչ։ Այս դժբախտ ընտանիքին մասին ծերուկը ինքզինքին բազմաթիւ հարցումներ կ'ընէր, բայց ասոնց պատասխանել չէր կարող։ Տեղացիները, որոնց հարցուցեր էր, միայն գլուխնին շարժած էին։ Մարքիզ Լանդընաք այնպիսի մարդ մըն էր, որուն մասին ոչ ոք չէր յօժարէր խօսիլ։

Ինչպէս յօժարակամ չէին խօսեր Լանդընաքի մասին, նոյնպէս ոչ պակաս դժկամակութեամբ կը խօսէին Դէլմարքի հետ · գիւղացիները տեսակ մը կասկած կը տածէին անոր հանդէպ։ Չէին սիրեր Դէլմարքը։ Դէլմարք լը Քէման անհանգիստ մարդ մըն էր։ Ինչո՞ւ ան այդպէս միշտ երկինքը կը դիտէր· ի՞նչ կը շինէր ան եւ ի՞նչ բանի վրայ կը մտածէր, երբ ամբողջ ժամերով բեւեռուած կը մընար անշարժութեան մէջ։ Այս երկրին մէջ, ուր պատերազմը կը գործէր, ուր հրդեհը կը գործէր, ուր բոլոր մարդիկ միայն մէկ գործ ունէին՝ աւերումը, եւ միայն մէկ աշխատանք՝ կոտորումը, ուր ամէն մէկը կ'ուզէր այրել տուն մը, սրախողխող ընել ընտանիք մը, կոտորել պահակ մը եւ աւերել գիւղ մը, ուր իւրաքանչիւրը եւ ամէնքը կը մտածէին միայն դարաններ լարել, ուրիշները թակարդի մէջ ձգել եւ մէկզմէկ սպաննել . իսկ այդ միայնակեացը բնութեան մէջ ընկղմած, կարծես խորասուզուած՝ իրերու անհուն խաղաղութեան մէջ խոտեր եւ տունկեր քաղելով, զբաղուած բացառապէս ծաղիկներով, թռչուններով եւ աստղերով, այդ մարդը արդարեւ վտանգաւոր հոգի մըն էր։ Արտաքուստ անոր ըրածը զուրկ էր իր իրաւունքէն · երբ ան ոչ մէկ մացառի ետեւ չէր մտներ, ոչ ոքի վրայ հրացան չէր արձակեր, ատոր համար անորոշ վախ մը կը ներշնչէր իր անձին նկատմամբ։

— Այս մարդը խենթ է, կ'ըսէին անցորդները։

Դելմարք աւելի քան կղզիացած մարդ մըն էր · ան այն մարդն էր, որմէ ամէնը կը խուսափէին։

Երբեք անոր հարցումներ չէին ըներ, իսկ անոր հարցումներուն գրեթէ չէին պատասխաներ։ Ուրեմն ան չէր կրնար գիտնալ այնքան, որքան որ կ'ուզէր։ Բացի ատկէ, պատերազմը բռնած էր չորս կողմը · մարդիկ կ'երթային շատ հեռուները՝ պատերազմելու, մարքիզ տը Լանդընաք անհետացած էր հորիզոնին ետեւը, եւ Դելմարք, նկատի ունենալով իր հոգւոյն վիճակը, որպէսզի տեսնէր պատերազմը, պէտք էր որ վերջինս անոր գլուխը հարուածէր։

Երբ կինը արտասանեց «իմ զաւակներս» բառերը, Դելմարք այլեւս չէր ծիծաղեր, իսկ մայրը սկսած էր մըտածել։ Ի՞նչ կը կատարուէր անոր հոգւոյն մէջ։ Ան կարծես ինկած էր անդունդի մը յատակը։ Յանկարծ նայեցաւ Դելմարքին եւ նորէն աղաղակեց գրեթէ բարկացոտ շեշտով մը.

— Իմ զաւակնե՛րս։

Դելմարք, մեղապարտի նման, գլուխը կախեց։

Այժմ ան կը մտածէր այդ մարքիզ տը Լանդընաքի մասին, որ անտարակոյս չէր մտածեր իր մասին եւ, հաւանականաբար, չէր գիտեր մինչեւ անգամ, թէ ան կրնա՞ր դեռ ապրիլ ։

Ինքն իրեն հաշիւ կուտար ան եւ կ'ըսէր ինքն իրեն.

«Տէր մը երբ վտանգի մէջ է, ձեզ կը ճանչնայ· բայց վտանգը անցնելուն պէս՝ այլեւս ձեզ չի ճանչնար»։

Եւ ինքնիրեն կը հարցնէր ·

«Եթէ այդպէս է, ուրեմն ես ինչո՞ւ ազատեցի տէրը»։

Իսկ ատոր, նոյնպէս ինքն իրեն, կը պատասխանէր ·

«Որովհետեւ ան ալ մարդ է»։

Ատոր վրայ քանի մը րոպէ լուռ մըտածեց եւ ինքնիրեն ըսաւ ·

(Շար.)

ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սուրիոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Թարթուսէն կը հաղորդեն թէ օգոստոս 3ին վերջացած է գաղթականներու փոխադրութիւնը: Զարեհ վարդապետ կը շարունակէ իր հսկողութիւնն ու խնամքը:

Պէյրութ հասնող գաղթականները առժամապէս պատսպարուած են դըպրոցական շէնքերու մէջ: Նոր տեղեր պատրաստուած են հասնելիք գաղթականները տեղաւորելու համար:

Դժբախտաբար կարգ մը շրջաններու մէջ խճողում յառաջ եկած է: Քանի մը կայաններու մէջ ալ ջուրի տագնապը բաւական դժուարութեանց մատնած է մեր նորեկ հայրենակիցները: Ազգային Միութիւնը թէեւ հարկ եղած դիմումները կատարած է ջուրի ընկերութեան՝ ձրի ջուր տրամադրելու համար այդ կայաններուն ալ, սակայն մինչեւ հիմա գոհացում չէ տրուած:

*** Սանճաքի ոչ — հայ գաղթականներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացած է Հալէպի մուհաֆըզին եւ օգնութիւն խնդրած է: Կազմուած է յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ առեւտրական սենեակի նախագահին, հանգանակութեան ձեռնարկելու համար:

«Լ'Օրիան»ի թղթակցին համաձայն, բազմաթիւ հայ ընտանիքներ Հալէպէն Շթորա մեկնած են, ուր անոնց հողեր պիտի տրուին: Ուրիշ բազմաթիւ հայ ընտանիքներ ալ կը մեկնին Լիբանան, ուր պիտի հաստատուին վերջնապէս:

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղաւորման յանձնախումբը մասնաւոր մարմին մը կազմած է՝ գործ ճարելու համար նոր եկող անգործ արհեստաւորներու:

Միւս կողմէ, փաստաններու սէնտիքան կը յայտարարէ թէ կրնայ գործ ճարել 50—60 փաստան գաղթականներու:

*** Սանճաքէն Հալէպ հասած գաղթականներու ընդհանուր թիւն է 550 ընտանիք, մօտ 2500 հոգի: Անոնք ստացած են ֆրանսական կառավարութեան կողմէ յատկացուած նպաստին կէսը: Մնացեալը պիտի ստանան երբ հասնին որոշուած վայրերը:

Նորեկ գաղթականներու վիճակը առ հասարակ լաւ է: Բուն ցաւը այն գաղթականներուն է, որոնք անցեալ տարուան ընթացքին Սանճաքէն դուրս ելան, առանց դրամական օգնութեան կամ հատուցումի:

*** Մարդկանութեան Հալէպի պատուիրակին փոխանորդ Պ. Պերթլօ, ընդհ. ապահովութեան պետ Պ. Տիւպէջի եւ մասնաւոր սպասարկութեանց քննիչ հարիւրապետ Ժիրպոնի հետ այցելեց Սանճաքէն եկած գաղթականներուն, որոնք առժամապէս տեղաւորուած են Հալէպի շրջակաները, Պ. Պերթլօ մասնաւորաբար զբաղած է անոնց տաղաւարներուն եւ վրաններուն առողջապահական վիճակով, եւ օգնութեան բաժինը տուած է չքաւորներուն:

Միւս կողմէ, Տոքթ. Շըվալիէի նախագահութեան տակ կազմուած է բժշկական յանձնախումբ մը, կազմակերպելու համար Սանճաքցի գաղթական հիւանդներու եւ վիրաւորներու օգնութեան գործը:

*** Անտիոքի «Ենի Կիւն» թերթը իր 28 յուլիսի թիւին մէջ կը հրատարակէ «Հաթայ Տէֆթէրտարլըղը»ի կողմէ ծանուցում մը, ուր կ'ըսուի թէ Մուսատաղի մէջ իրենց տէրերէն «առժամապէս» լքուած եւ 63660 քիլօ գնահատուած դեղձեր աճուրդի դրուած են նոյն օրը:

*** Պասիտի մէջ ձերբակալուած է Թուրք մը, որ հայ գաղթականներուն մէջ մտած, թրքական քարոզութիւն եւ միանդամայն լրտեսութիւն կ'ընէր, հասկնալու համար Հայերու կացութիւնը եւ տրամադրութիւնները:

*** Խաղ եպիսկ. ընկերակցութեամբ Պ. Գ. Մանուշակեանի այցելած է Ալեքսանտրէթի նորեկ Գայմագամին, որ ցաւ յայտնած է Հայոց մեկնումին համար:

Ալեքսանտրէթի մէջ, մեկնող Հայոց տան գոյները կոտրելով ներս մտնելու եւ տեղաւորուելու փորձեր յաճախադէպ դարձած են, բայց կառավարութիւնը չուզեր որ տուները աւրուին:

*** Երկու անտէր հայ մանուկներ, մէկը բողոքական, միւսը լուսաւորչական, կառղած չունէ մը խածուած ըլլալու պատրուակով Ատանա ղրկուած են Ալեքսանտրէթէն, Յուլիս 24ին: Իրենց ծնողները մեկնած էին:

*** Նիւթական բան մը ապահովելու միտքով Սանճաք մնացող կարգ մը Հայեր յուսահատած են եւ կ'ուզեն հեռանալ, սակայն փոխադրութեան դըժուարութիւնները կը վհատեցնեն:

*** Պէյլանի Յովհաննէս Պօղոսեան քահանան, որ լաւ յարաբերութիւն ունէր Թուրք շրջանակներու հետ, Սանճաք մնացող միակ կղերականն է:

** Ամենավերջին կարաւանով Թարթուս մեկնող Ֆարթըլըղցի Գրիգորեան անուն տիկին մը ծննդաբերութիւն կ'ունենայ եգիպտ. «Զաֆարան»առագենաւին մէջ: Նաւապետը մանուկը կը կոչէ «Զաֆարան Գրիգորեան», կը կատարէ արձանագրութիւնը եւ թուղթերը կը ղրկէ Եգիպտոս, ապահովելու համար մանուկին անգլիահպատակութիւնը:

** Կցումի տօնախմբութիւնը, Սանճաքին մէջ, երբեք ալ չէ ունեցած ընդհանուր խանդավառութեան հանդամանք, ինչպէս կը ջեփորէին Թուրք թերթեր եւ գործակալութիւններ: «Տավուլ – զուրնան» եղած է միակ նուագախումբը, ինչպէս միշտ, իբրեւ աղբիւր ոգեւորութեան:

*** «Զարթօնք» կը գրէ թէ բացարձակապէս ստոյգ է որ Հալէպի իտալական հիւպատոսին դիմումին վրայ, իտալական կառավարութիւնը 100,000 Ֆր. ֆրանք յատկացուցած է Հալէպ, նոյնքան ալ Թարթուս հասած գաղթականներուն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՏԱՐ ՔԱՐՈԶՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ խափանելու համար նոր հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ երէկ, որ կը պարզէ 1939 ապրիլ 21ի հրամանագիր – օրէնքին գործադրութեան եղանակները:

ՔԱՐԻՒՂԻ ՀԱՆՔ ՄԸ գտնուած է Սէն Մարսէի մէջ (Հօթ Կառօն), ինչպէս հաղորդած էինք: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, բացառիկ արժէք ունի այս գիւտը, եւ իր պարունակած հարստութեամբ կը գերազանցէ ֆրանսական կայսրութեան միւս քարիւղաբեր դաշտերը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԿԻՆԵՐԸ հարցարան մը ստացան, որուն պարտաւոր են պատասխանել մանրամասնօրէն: Կառավարութիւնը կ'ուզէ գիտնալ թէ ինչ կրնան ընել Գերմանուհիները, զանոնք օգտագործելու համար պատերազմի պարագային:

1,270,945 ՖՐԱՆՔԻ ոսկեդրամ եւ թղթադրամ յափշտակեցին երեք զինեալ աւազակներ, երեքշաբթի առտու ժամը 9ին, երբ դրամատան մը տնօրէնը եւ իր պաշտօնեան իրենց դրամենեակը կը մտնէին, Փլաս տը լա Պուրսի մօտերը: Յարձակումը տեղի ունեցաւ ճիշդ այն պահուն երբ հարիւրաւոր սեղանաւորական միջնորդներ եւ պաշտօնեաներ կը խլրտէին, սպասելով սակարանին բացման: Երեք աւազակները յաջողեցան փախչիլ, զգետնելով տնօրէնը եւ նախկին ոստիկը: Այս առթիւ գնդակ ալ պարպեցին:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) մէջ հայ տղեկ մը, հինգ տարեկան, զաւակը ընկեր Կոփոյեանի, զոհ գնաց ցաւալի արկածի մը, երբ կը խաղար աղբիւրին մօտ: Ոստիկան փոխադրող կառք մը մայթին վրայ ելած եւ տղեկին զարնուած էր: Մահը վայրկենական եղաւ:

ՃԱՓՈՆԻ նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց, ճշդելու համար իր քաղաքականութիւնը Եւրոպայի հանդէպ: Ելքը գաղտնի կը պահուի: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, չափաւորներու տեսակէտը յաղթած է եւ Ճափոն պիտի խնդրէ Իտալիայէն եւ Գերմանիայէն որ առ այժմ գոհանան սահմանափակ դաշինքով մը, յառաջիկային յանգելու համար կատարեալ զինակցութեան մը:

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Ճըրճըեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Ճըրճըեան եւ զաւակները ցաւով սրտի կըծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝ իրենց հօր

ԿԱՐԱՊԵՏ ՃԸՐՃԸԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, հինգշաբթի 10 Օգոստոս, Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցին Iverna Gardens, W. 8, ժամը 2·30ին:

Ալֆորվիլի հանգանակութիւնը

(Բ. եւ վերջին մաս):

Կարպիս Պարսումեան, Գ. Գալայճեան, Զ. Վարդանեան, Բ. Գամեան, Ն. Պասմաճեան, Տիկին Ս. Ետիգարտաշեան, Լ. Մանտիկեան, Հ. Շահպազեան, Տիկին Ս. Արիֆեան, Ա. Քեաթիպեան, Ս. Դագէսեան, Յ. Յարութիւնեան, Կ. Եէտիգարտաշեան, Օր. Մ. Մինասեան, Յ. Ոսկիանեան, Ոմն, Փանոս Ուստուլիկեան, Ա. Ալթունեան, Կ. Խէչօեան, Կ. Էլմօղեան, Ա. Վարդանեան, Մ. Դերձակեան, Տիկին Ա. Թագւորեան, Ռ. Արսլանեան, Կ. Արսլանեան, Օ. Զօլագեան, Զ. Համբարձումեան, Զ. Կոչեան, Գ. Գումրուեան, Գ. Կալիկեան, Տիկին Ս. Խաչիկեան, Գ. Կակոյեան, Ե. Ոսկիանեան, Յ. Մանուկեան, Մ. Առաքելեան, Ա. Յովհաննէսեան, Ա. Աբելեան, Ղ. Ալեքսանեան, Յ. Զագալեան, Պ. Զաքարեան, Հ. Վարդանեան, Յ. Գօզանեան, Գ. Աչըգեան, Ս. Սեռովբեան, Յ. Գինիճեան, Յ. Արսլանեան, Ս. Թիրեաքեան, Տիկին Ա. Պէզգեան, Մ. Մուսիկեան, Գ. Մինասեան, Մ. Յակոբեան, Յ. Եսայեան, Վ. Յակոբեան, Յ. Յովսէփեան, Մ. Տօլուրեան, Զ. Գուրուեան, Թ. Գայսերլեան, Գ. Զաքարեան, Տ. Զօնկուլտաեան, Օ. Տէր Յակոբեան, Ս. Պուտուգեան, Վ. Օտապաշեան, Յ. Փափազեան, Թ. Զօլագեան 10ական ֆրանք: Յ. Իշխանեան, Ս. Մանուկեան, Մ. Գարագըզեան, Կ. Պէօպէոեան, Գ. Դաւիթեան, Զ. Յովհաննէսեան, Պ. Ազարեան, Պ. Փափազեան, Յ. Թումանեան, Ս. Յարութիւնեան, Կ. Շահինեան, Մ. Խաչիկեան, Վ. Թորոսեան, Փ. Միսաքեան, Տիկին Գայեանէ Գարաօղլանեան, Տիկին Ս. Ճանկէօզեան, Գ. Թիւճարեան, Տիկին Ս. Յակոբոսեան, Յ. Թուղաեան, Վ. Ալթունեան, Յ. Աւետիքեան, Յ. Գումրուեան, Օր. Էլմաս Թնտրեան, Կ. Յակոբեան, Մ. Իզմիրլեան, Լ. Մարգարեան, Տիկին Մանասեան, Վ. Մուրատեան, Փոքր Համբարձում Աբրահամեան, Յ. Կարապետեան, Ռ. Պալեան, Մ. Խաչիկեան, Զ. Նալպանտեան, Դ. Արգումանեան, Ն. Համբերեան, Ք. Նոտարեան, Տիկին Ս. Յակոբեան, Ս. Ռափայէլեան, Խ. Ճըպըրեան, Տիկին Վ. Աւետիքեան, Տ. Պետրոսեան, 5ական: Ա. Մարգարեան, Յ. Գարճեան, Տիկին Գարսալեան, Յ. Մարտիրոսեան 3ական: Ս. Տէկիրմէնճեան, Դ. Թօքաթլեան, Մ. Խաչատուրեան, Ե. Մելքոնեան, Ոմն, Տիկին Հ. Փաչաեան, Ա. Մերկերեան 2ական, Տիկին Ն. Կիւրճեան 1, Փ. Անդրանիկեան 25, Ս. Բապուճեան 50, Յ. Անանեան 15: Գումար 5007 ֆրանք: (Տես «Յառաջ» 9 օգոստոս):

ՊԱՏԱՐԱԳ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականերու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ յառաջիկայ 13 Օգոստ. Կիրակի օր, Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողի օրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ տեղւոյս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ: Երգեցողութիւնք պիտի կատարուին գլրապետ Պ. Բագոսեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղական ուժերու մասնակցութեամբ: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8,30:

ՏՕՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Մարսէյլ-Փրատոյի Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ Կիրակի, 13 Օգոստ. Տօն Ս. Աստուածածնի, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Տ. ԶԳՕՆ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ: Կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն եւ բաշխումն: Երգեցողութիւններուն կը մասնակցի դպրախումբի ամբողջական կազմը, ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Մալաքեանի: Խաղողի նուիրատուներէ կը խնդրուի ղրկել ուղղակի եկեղեցի:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇՐՋ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎ

Սկաուտներու ազգ. ընդհ. պետ Գրիգոր Յակոբեանի առաջարկութիւնը շրջանի բոլոր խումբերու կողմէ միաձայնութեամբ ընդունուած ըլլալով, պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ 13 Օգոստոսին բանակումի վայրը St. Theoffrey (Isère):

Սկաուտական Շրջ. Գործ. Մարմին

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Աղաւնի Պագչէճիզեան, Ատաբազարցի, Քէֆալօնիայէն (Յունաստան) Եգիպտոս փոխադրուած է, Նիըր-Իսթ-Րըլիֆի որբանոցէն, լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկ. Սիրանուշ Տէրէպաշեանի (ծնեալ Սարգիսեան), 24 rue 14 Cantons, Valance, (Drôme). France.

Կը խնդրուի եգիպտահայ թերթերէն արտատպել:

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սեփաստիոյ Նահանգ. Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները կարեւոր ժողովի մը որ տեղի կ'ունենայ 13 Օգ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Խրիմեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս: Օրակարգ՝ Երկու սաներու որդեգրութիւն Մուրատեան վարժարանի մէջ:

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 11 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Radio-Paris կայանէն Կիրակի, 13 Օգոստ. ժամը 13,30ին կ'երգուին Ա. Պարթեւեանի գործերէն մէկ քանին, Ա. Զօպանեանի խօսքերուն վրայ (ֆրանսերէն լեզուով), Օփերա Գօմիքի ականաւոր երգչուհի Տիկին Տէվա Տասսիի կողմէ:

PARIS-MONDIAL

11 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 7,45—8, արաբական բաժնին մէջ, (կարճ ալիք 25 մէթր 24 կամ 41 մէթր 25), պիտի նուագեն Պ. Նաճար (դաշնակ), Պ. Բենօ (ջութակ եւ դափ), Պ. Աբգար (թառ եւ դափ):

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17 Rue Dumesna . Paris (13)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մելինէ Ազատեան (ծնեալ Համաճեան) եւ իր ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս եւ բարոյապէս օժանդակեցին իր սիրելի ամուսնոյն՝ ՄԱՐՏԻՆ ԱԶԱՄԵԱՆԻ յուղարկաւորութեան կարգադրութիւններուն, նոյնպէս շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք գրաւոր կամ անձամբ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին:

Մասնաւոր շնորհակալութիւն իր տանտիրոջը՝ Տէր եւ Տիկ. Ժօզէֆ Ֆիկիօլինի, իրենց ցոյց տուած մարդասիրական հոգածութեան համար:

La Cérémonie de «La Flamme» sous l'Arc de Triomphe

Ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու Միութիւնը պատիւը պիտի ունենայ հրահրելու Անծանօթ Զինուորի յիշատակի բոցը, ար Շաբաթ օր, Օգոստոս 12ին, իրիկուան ժամը 6,30ին: Սոյն արարողութիւնը վերապահուած է միայն նախկին ռազմիկներու միութիւններուն, կը կատարուի ամէն օր, եւ մասնաւոր փայլով միայն շաբաթ օրեր, զինուորական նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ: Այս առթիւ վարչութիւնը կը հրաւիրէ հայկ. միութիւնները եւ հայ երիտասարդաց միութիւնը բերել իրենց յարգանքի բաժինը, միանալով թափորին որ պիտի կազմուի ժամը 6ին Av. Georges V թիւ 51—53ին առջեւ: Կը խնդրուի հետեւիլ կարգադիր ընկերներու հրահանգներուն, թափորը կը մեկնի ժամը 6,10, զինուորական քայլով: Ցիկիններ պէտք է ներկայանան ուղղակի Յաղթական կամարին առջեւ:

Դաշտագնացութիւն դէպի St. Peray (ՍԷՆ ՓԷՐԷ)

կազմակերպուած Վալանսի «Սիամանթօ» գրադարանի վարչութեան կողմէ

13 Օգոստոս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Նուագ, պար, ճոխ պիւֆէ եւ զուարճացուցիչ խաղեր

ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՆՑ — Հանրակառքի կանոնաւոր երթեւեկ

1940 — «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ — 1940

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. Պ. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

Մամուլի տակ է եւ Սեպտեմբեր 30ին լոյս կը տեսնէ 1940ի «Գոյամարտ» օրացոյցը գեղեցիկ եւ մաքուր տպագրութեամբ:

Մեր գործակալներէն կը խնդրուի այժմէն կատարել իրենց պատուէրները: Բացի գործակալներէն ապառիկներ նկատի չեն առնուիր:

Դիմել մեր ընդհ. գործակալի G. Djarayan, 17 rue des Petites Maries, Marseille, France.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՍԱՆԵՐԸ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ԳՐԱԿԱՆ ԷՋԵՐՈՒ

Նուիրուած Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ, իր լուսանկարով

յառաջաբանը գրեց Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Լուսանկարներով եւ կենսագրական ծանօթութիւններով 150 էջ

Կը մասնակցին՝ ՏԻԳՐԱՆ ՈՒՀԻ, ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, ՆԱՋԵՆԻ, Ա. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑ ՀԵՐՄԻՆԷ, ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ, ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ, ՄԱՐԳԻՏ ԸՆՏՐԻԿԵՍՆ, ԼԵՒՈՆ ՓԵՂՈՒՆԻ, ՄԱՄԲՐԷ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ:

Գին 10 ֆր.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 11 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4115

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՍԵՎՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍԱՆՃԱՔ...

Երէկ, 10 օգոստոս, տարեդարձն էր Սեվրի դաշնագրին ստորագրութեան :

Ի՜նչ հեգնութիւն,— պիտի ըսէք, յիշել այս տարեդարձը ճիշդ այն պահուն երբ 15 - 20,000 լեռնականներ տուն - տեղ ձգած, ապաստան կը փնտռեն, Միջերկրականի ափերուն վրայ...

Ընդհակառակն, ճիշդ ասոր համար պէտք է նորէն ու նորէն յիշել Սեվրը, չափելու համար զարհուրանքը այս ժողովուրդի գլխուն սարքուած խաղերուն: Ողբութիւնը՝ կատարուած դաւաճանութեան, որուն վերջին գլուխը կը կազմէ Ալեքսանտրէթի շրջանին լքումը :

Այս ողբերգութիւնը առաջինը չէ մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Աւելի հեռուները չերթալու համար, ըսենք թէ մենք լեղի կը քամենք 1878էն ի վեր, երբ Եւրոպան կը բարեհաճէր պաշտօնապէս քննել Հայկական Հարցը, հոգ չէ թէ իբրեւ բարենորոգումներու խնդիր :

Այն ատեն ալ, ինչպէս այսօր, Թուրքիոյ հետ կատարուած սակարկութիւն մը (Կիպրոս) կլ. մեծերու մրցակցութիւնը ամլութեան դատապարտեցին ծրագիրը: Եւ թիւերու չրջումով, 16րդ յօդուածը դառնալով 61րդ, լղրճուեցաւ աւելի դէչ քան քուրջի կտոր մը:

Յետոյ ունեցանք 1895ի մայիսեան ծրագիրը, չատ աւելի բովանդակալից եւ հանդիսաւոր, վաւերացուած՝ մեծ պետութեանց կողմէ :

Այդ ալ, իր կարգին դարձաւ քուրջի կտոր, արեան բաղնիքներու մէջ: Միայն այդ շրջանին մեր համրանքը արդէն պակսած էր 300,000 զոհերով, առանց հաշուելու սանձակոտոր հալածանքներն ու աւարները :

Խարուսիկ շրջան մըն ալ բացուեցաւ 1908 յուլիսին, երբ կը վերահաստատուէր Օսմ. Սահմանադրութիւնը:

Ժողովուրդը հազիւ ոտքի կանգնած եւ քիչ մը շունչ քաշած, դիմակները թափեցան: «Հուրրիյէթ»ը կը մնար, երեւութապէս, բայց Իթթիհատը արդէն ցոյց տալ սկսած էր իր ժանիքները:

Փիտակ՝ անցուդարձին, օրուան վարիչները նորէն ափ առեր էին Եւրոպայի դուռները: Եւ կազմուած էր բարենորոգումներու նոր ծրագիր մը (1913), չատ աւելի լայն, գործադրելի՝ երկու օտար մարզպաններու հսկողութեան տակ :

Հանգուցեալ Պապը Ալին վաւերացուցած էր այս ծրագիրն ալ, ինչպէս 1895ի յուշագիրը, եւ երկու մարզպանները ճամբայ ելած էին դէպի Կարին եւ Վան :

Դժբախտաբար, Մեծ Պատերազմը խանգարեց ամէն բան, այլապէս մենք վայելած պիտի ըլլայինք որոշ ինքնավարութիւն, այլ մանաւանդ ազատութիւն եւ ապահովութիւն :

Մնացեալը երէկուան պատմութիւն է: Աշխարհ բռնկեցաւ, եւ թշնամին պատեհութենէն օգտուեցաւ, բոցերուն մէջ վառելու համար նաեւ մեզ,— աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ :

Յետոյ, 1918ին, ունեցանք ափ մը հող, շնորհիւ սահմանէն անդին կատարուած ֆերոսական մարտնչումներու եւ թշնամի ճակատին պարտութեան :

Այդ ափ մը հողն էր որ, 1920 օգոստոս 10ին ստորագրել տուաւ հայկական անկախ պետութեան դաշնագիրը, Սեվրի մէջ, իբրեւ դաշնակից եւ հաւասարազօր անդամ :

Մեղրալուսինը հազիւ բոլորած, այս դաշինքն ալ ճարճատիլ սկսաւ, միշտ իբրեւ հետեւանք մեծերու դարաւոր մրցակցութեան եւ հրէշային դաւերու: Բոլչեւիկները արդէն իջեր էին Կովկաս (1920), Կիլիկիան կը պարպուէր (1921), Յունաստան անդարմանելի պարտութեան մը կը մատնուէր Փոքր Ասիոյ մէջ (1922), եւ մեծերը յոգնած, աւելի ճիշդ՝ իրենց իսկ սարքած դաւերու ցանցին մէջ խեղդուած, տեղի տուին բոլոր ճակատներուն վրայ :

Ամէնէն տկարն ու անճարը Հայաստանն էր, եւ առաջին զոհն ալ այն եղաւ: Յաղթականները Սեվրը փոխարինեցին Լոզանով, Թուրքիոյ բարեհաճութեան ձգելով նոյն իսկ Պոլիս մնացած ափ մը փոքրամասնութիւնները:

«Պատերազմ է, կը պատահի», կ'ըսէին իմաստուն մարդիկ:

Բայց ահա նոյն պատմութիւնն է որ կը շարունակուի պատերազմէն 25 տարի վերջն ալ, խաղաղութեան մէջ:

Իրարու ետեւէ ինկան շարք մը անկախ պետութիւններ, — ամենավերջինը՝ Չեխոսլովաքիա: Եւ, այս կրակին մէջ ալ, նորէն կայծ մը ցատկեց մեր գլխուն,— Սանճա՛ք: Երկու հազար տարի իր լեռներուն եւ դաշտերուն ապաւինած ժողովուրդ մը, որ բնաջնջումէ ազատած էր 1915ին, դարձաւ թափառական: Հարկադրուեցաւ քանդել իր դարաւոր բոյները, եւ լեռ ու ձոր կտրել, նոր բոյներ կազմելու համար ...

Ինչպէս Լոզանի օրերուն, այս անգամ ալ կ'ըսէին թէ խաղաղութեան գինն է որ կը վճարեն :

Իսկ մե՞նք, դեռ քանի՞ տարի քաւութեան նոխազ պիտի դառնանք, խաղաղութիւն պարգեւելու համար այս անիրաւ աշխարհին ...

Եւ դեռ քանի՞ տարի պիտի հաւատանք զոյնզգոյն աշխարհակալներու բարեկամութեան, որոնք տկարները կը յիշեն, ամէն անգամ որ պէտք ունենան չաղանակներ հանելու կրակէն:

Հաւատա՞նք թէ Սեվրէն մինչեւ Սանճաք անցած ճամբան պիտի օգնէ դառնալու աւելի արթուն եւ սրատես: Մանաւանդ որ, աշխարհը նորէն նստած է հրաբուխի մը վրայ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻՆ ՎՐԱՅ

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, յուլիս 23ին պուլկարական զեկոյց մը կը ծանուցանէր թէ յուլիս 21ին միջադէպ մը ծագած է Թուրքեւպուլկար սահմանագլուխին վրայ, Սվիլէնկրատի մօտ: Զեկոյցը կ'ըսէր.— «Թուրք զինուոր մը վիրաւորուեցաւ պուլկարական հողին վրայ, բայց միջադէպը կարգադրուեցաւ, եւ, շնորհիւ երկու երկիրներուն միջեւ տիրող խսկապէս բարեկամական յարաբերութեանց, Թուրք զինուորը ազատ արձակուեցաւ»:

Թուրք թերթերը նորէն արծարծելով այս խնդիրը, դիտել կուտան թէ անճիշդ է պուլկարական զեկոյցը եւ թէ Թուրք զինուորը սպաննուած է Թրքական հողին վրայ, պուլկար պահակի մը կողմէ: Այս առթիւ կ'ըսեն թէ Թրքական կառավարութիւնը ներողութիւն եւ հատուցում պիտի պահանջէ :

Միւս կողմէ, «Եէնի Սապահ» կը գրէ թէ Պուլկարիա 15 օրէ ի վեր տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնէ Թրքական սահմանագլուխին մօտ եւ թէ 15 քիլոմեթր խորութեամբ շրջան մը պարպուած է, առանց նոյնիսկ հունձքը քաղուելու: Թուրք թերթը բացատրելով թէ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը որ եւ է յարձակողական հանգամանք չունի եւ թէ յառաջիկայ ռազմափորձերը սովորական սահմանը չեն անցնիր, կը հարցնէ թէ ի՛նչ է Պուլկարիոյ պատրաստութեանց միտքը :

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՊՍՊՐԱՆՔ ԱՆԳԼԻՈՅ

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ Թրքական կառավարութիւնը 11 նաւեր պիտի ապսպրէ անգլիական նաւագործարաններու, համագումար 2,000,000 ոսկիի արժողութեամբ: Վճարումը պիտի կատարուի համաձայն անգլեւթրքական պայմանագրին, որով Լոնտոն տասը միլիոն ոսկիի վարկ մը բացած է Թուրքիոյ :

ԱՊԷՑ ՉԿՐՑԱՒ ՖՐԱՆՍԱ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Օթթօ Ապէց, Գերմանիոյ արտաքին նախարարին մասնիմ գործակալը, որ մէկ ամիս առաջ հեռացուած էր Փարիզէն, իբրեւ անբաղձալի, փորձած է Ֆրանսա վերադառնալ Զուիցերիոյ ճամբով, բայց մերժուած է: Սահմանային իշխանութիւնը իր անցագիրը անվաւեր համարած եւ նոր մը պահանջած է :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Փարիզի գերմանական դեսպանը արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէի ներկայանալով, բողոքած է այս արգելքին դէմ : Կ'ըսուի թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին համար արժանապատուութեան խնդիր մըն է այս հարցը եւ թէ դեսպանը պիտի դիմէ նաեւ Պ. Տալատիէի, երբ ան վերադառնայ Միջերկրականի պտոյտէն :

Ձախակողմեան թերթերը կը շարունակեն բուռն պայքար մղել Ապէցի դէմ, զայն ներկայացնելով իբրեւ լրտես : Գերման գործակալը կ'ուզէ Փարիզ գալ, փաստաբան մը վարձելու եւ անձամբ վարելու համար իր դատը ազգայնական երեսփոխան Քէրիլլիսի դէմ, որ իր թերթին մէջ վարկաբեկած էր զինքը: Հաւանական է որ դատ բանայ նաեւ ուրիշ թերթերու դէմ :

ԱՆԳԼԻՈՅ ՕԴԱՅԻՆ ԵՒ ԾՈՎԱՅԻՆ ՄԵԾ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Անգլիոյ թագաւորը, որ նաւային սպայ է, չորեքշաբթի օր աչքէ անցուց 133 մարտանաւեր, Վէյմութի ծոցին մէջ: Այս մարտանաւերը համախմբուած են շարք մը ռազմափորձեր կատարելու համար, յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին: Անգլիա կ'ուզէ ցուցադրել իր բովանդակ ուժը, ծովային, ցամաքային թէ օդային :

Նաւահանդէսը տեղի ունեցաւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ : Առջեւէն կ'երթային երեք վիթխարի զրահաւորներ: Համախմբումը կարգադրուած էր ութ օրուան մէջ: Այս առթիւ դրօշի տակ առնուած էին 12,000 առաջնակարգ սպաներ եւ նաւազներ, որոնց իւրաքանչիւրը տարիներով ծառայած է Միջերկրականի եւ Ծայր. Արեւելքի ջուրերուն մէջ: Թագաւորը, որ ծովակալի համազգեստ հագած էր, հրամայեց կրկին քանակութեամբ ռոմ հրամցնել նաւազներուն: Իր քով կանգնած էր Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, ծովակալ Տարլան: Թագաւորը չատ գոհ մնաց նաւահանդէսէն եւ ջերմագին շնորհաւորութիւններ ուղղեց պահեստի նաւատորմի ընդհ. հրամանատարին:

*** Նոյն օրը շարունակուեցան օդանաւային ռազմափորձերը, որոնց կը մասնակցէին 1300 օդանաւեր, ամէն տեսակէ: Արդէն իսկ հարիւր արշաւներ կատարուած են, ինչ որ աննախընթաց է խաղաղութեան ատեն: Չորեքշաբթի օր ամբողջ Լոնտոնը եւ ուրիշ 28 շրջաններ չորս ժամ մութի մէջ պահելու ծրագիրը յետաձգուեցաւ, որովհետեւ օդը անձրեւոտ էր արդէն եւ մշուշապատ: Մինչեւ հիմա կատարուած ռազմափորձերուն արդիւնքը գոհացուցիչ կը համարուի, թէ յարձակողական եւ թէ պաշտպանողական տեսակէտով:

Զինակցութիւնը որոշուա՞ծ է արդէն

Ճամի ճափոնական դեսպանը մօտալուտ կը նկատէ իր երկրին զինակցութիւնը Առանցքին հետ (Իտալիա եւ Գերմանիա): «Ճափոնի յարումը այդ զինակցութեան՝ որ եւ է կապ չունի Թիէնցինի կացութեան կամ անգլեւճափոնական բանակցութեանց հետ, ոչ ալ Մ. Նահանգներու առեւտրական դաշնագրին խզման հետ: Մեր զինակցութիւնը կապ չունի նաեւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ կատարուած բանակցութեանց հետ: Մենք այս դէպքերէն չատ առաջ տուած ենք մեր որոշումները: Կարծողներ կան թէ Ճափոն մէկդի դրած է ծրագիրը: Սխալ է այդ կարծիքը: Դաշնագիրներու մշակումը ժամանակի կը կարօտի : Ճափոնի մէջ ամէն մարդ գիտէ մեր ընելիքը: Իրականին մէջ,զինակցութիւնը որոշուած է ամիսներ առաջ, եւ միայն մանրամասնութիւններ կը մնան »:

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐՄԻՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԱՂԲԻՒՐԻ ՊԷՍ...

ԽՄԲ.— Երկու հարեւան արուարձաններ, Սարսէլ եւ Առնուվիլ լէ Կոնէս, երկուքն ալ համեստ աշխատաւորներէ կազմուած բոյներ, երէկ մեզի յանձնեցին իրենց առաջին գումարները:

*** Ցանկերը մաս - մաս հրատարակելու հարկադրուած ըլլալով, մէկ երկու օր կ'ուշանան : Առ հասարակ բոլոր ցանկերուն մէջ կը գտնուին մարմիններ ալ: Օրինակ Տէսինի գումարին մէջ, որ հրատարակուեցաւ երէկ, Սեբաստիոյ Հայր. Միութիւնը նուիրած է 500 ֆրանք, Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը՝ 200, կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը՝ 200 եւն.:

Սարսէլի գումարին մէջ ալ Կապոյտ Խաչի բաժինն է 200 ֆրանք :

Միւս կողմէ, ամէն տեղ ալ կը յայտնեն թէ հանգանակութիւնը կը շարունակուի :

Սարսէլի հանգանակիչ յանձնախումբը կը գրէ, իր բացած հանգանակութեան առթիւ.—

ՍԱՐՍԷԼ, 8 Օգոստ.— Ողջո՜յն Մուսա Լերան մեր քաջարի հայրենակիցներուն. վստահ ենք որ անոնք աւելի ուժեղ քան առաջ եւ միշտ բախտաւոր պիտի յաջողին ապրիլ դարձեալ գանգուածօրէն, տօնելու համար նոր Աբարաններու յաղթանակը Ազատութեան եւ Արդարութեան դրօշակով:

Մենք Սարսէլի Հայերս ամէնքս անխտիր բաժնեկից կ'ըլլանք մեծ պարտականութեան, հանգանակութեան համեստ բաժնով եւ այսօր իսկ ձեզի կը ղրկենք **1691.55** ֆրանքի գումարը անուանացանկով, խնդրելով որ լոյս տեսնէ «Յառաջ»ի էջերուն մէջ:

Անոնք որ գիւղէս բացակայ են, թող հաճին իրենց բաժինը յանձնել յանձնախումբին, երբ որ կ'ուզեն, որպէսզի ընդհանուր ցանկին մէջ բաց չմնան իրենց անունները :

ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ, (Յառաջ). — Պելժիոյ Գաղթ. Վարչութիւնը թարգման հանդիսանալով տեղւոյս հայութեան ազգասիրական զգացումներուն, ինք եւս որոշած է իր եղբայրական օգնութեան համեստ բաժինը բերել Ալեքսանտրէթի Սանճաքին, մասնաւորապէս Մուսա Տաղի մեր տարաբախտ հայրենակիցներուն, որոնք լքելով տուն տեղ, խուճապահար կը գաղթեն դէպի ապահով հորիզոններ:

Այս առթիւ կազմուած է հանգանակիչ մարմին մը: Հանգանակութիւնը նպաստաւոր արդիւնք մը տալու համար, դրամական առաքումները փոխանակ նամակատան միջոցաւ ընելու, լաւագոյն է որ հանգանակիչ մարմինը ինք անձամբ կատարէ հանգանակութիւնը, եւ տունէ տուն պտըտելով հաւաքէ դրամական նուէրները: Այս նպատակով հանգանակիչ մարմինին մէջ երիտասարդ տարրերու մասնակցութիւնը աւելի ձեռնտու է գործին յաջողութեան:

Վստահ ենք թէ ամէն սրտցաւ հայրենակից պիտի փութայ իր կարողութեան չափով մասնակցիլ հանգանակութեան: Արդիւնքը կը հաղորդեմ յառաջիկային:— Հ. Տ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 Օգոստոս, (Յառաջ). — Հանգանակիչ յանձնախումբը արդէն իսկ աշխատանքի ձեռնարկած է կոչով մը զոր կը ստանաք այս երկտողին հետ: Դիւանը կազմուած է հետեւեալ կերպով.— Նախագահ՝ Կաբապետ աւագ քահանայ Երեւանեան, ատենապետ՝ Պ. Յար. Շալճեան, գանձապետ՝ Տիկին Հ. Զաքիկեան (Կ. Խաչէն), Ա. քարտուղար՝ Ա. Մարտիրոսեան, Բ. քարտուղար՝ Յ. Կէօնճեան (Աղքատախնամէն): Վաղը կը ստանաք առաջին գումարը :

ՑԱՆԿ 19

Առնուվիլ լէ Կոնէսի հայրենակիցներէն ձեռամբ Պ. Պ. Նիկողոս Նիկողոսեանի, Տաճատ Կարապետեանի, Յովհ. Ճիհանեանի եւ Հայկ Գասպարեանի, (Ցանկը յաջորդով)	1660.50
Լիոնի Զ. Ո. Մ. հանգանակութիւնը (ցանկը յաջորդով)	1500.—
Սարսէլի գումարը	1691.55
Նազարէթ Ջահրէճեան, Անվէրս (100 պելճ. ֆր.)	128.—
Մ. Ա.	100.—
Իշխան Ամատունի	30.—
Կարապետ Ալթունեան	40.—
Հուրի Քէչիչեան	30.—
Անդրանիկ Քէչիչեան	10.—
Ա. Սանտալճեան	15.—
Գումար	5205.05
Երէկուան գումարը	47,757.—
Ընդհ. գումար	**52,962.05**

ՆՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սանճաքի նախկին երեսփոխան ընկեր Մ. Տէր Գալուստեան, որ վերջերս այցելած էր Պասիտի եւ Քէսապի գաղթակայանները, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ տարագիրներու կացութեան մասին.—

Ժողովուրդը կը գտնուի հոգեկան տարօրինակ կացութեան մէջ:Ժպիտ ունի եւ արցունք: Ուրախ է, որ փրկուեցաւ Թրքական դարհուրելի տիրապետութենէն: Բայց անհունօրէն տխուր է՝ պայմաններու հարկադրանքով հեռացած ըլլալուն համար իր գեղեցիկ բնակավայրէն, իր սիրելի լեռնէն, ուր կ'ապրէր դարերէ ի վեր եւ ուր թողուց այնքան թանկագին ու նուիրական յիշատակներ: Այդ ժողովուրդը հոգիով միշտ կապուած պիտի մնայ Մուսա Լերան եւ ոչինչ պիտի կրնայ մոռցնել տալ իրեն իր հազարամեայ գիւղերն ու սքանչելի պարտէզները: Իրեն հետ բերած է իր հերոսներու գերեզմաններուն իւրաքանչիւրէն քիչ մը հող, առանձին փոքրիկ դագաղներու մէջ, զորս իր հետ կը պտտցնէ իբրեւ խորհրդանշան անոնց հանդէպ իր տածած պաշտամունքին եւ իր լերան հետ պահած բարոյական կապին :

Նահատակներու աճիւնները կը մնան լերան վրայ, իրենց չիրիմներուն մէջ, իրենց փառքին հետ եւ Ֆրանսայի ձօնուած յուշարձանի հովանիին տակ:

Սուէտիոյ եւ Քէսապի միջեւ, Պէզկէ գիւղին մօտերը, զինուած Թուրքեր յարձակած են հօտերը բերող հովիւներուն եւ անոնց ընկերացող երիտասարդներուն վրայ, զորս ծեծելէ եւ կողոպտելէ վերջ, քշած են հօտերուն մէկ մասը: Կատարուած դիմումներուն եւ աշխատանքներուն շնորհիւ, կարելի եղած է ազատել քշուած կենդանիներուն երեք չորրորդը: Կողոպտուած դրամներէն ոչինչ չէ վերադարձուած :

Մէկ տարիէ ի վեր Սանճաքի մէջ տիրող անապահովութեան եւ քաղաքական անորոշութեան պատճառաւ՝ ժողովուրդը մատնուած էր անգործութեան, որուն հետեւանքով սպառած էր իր բոլոր խնայողութիւնները: Այնպէս որ բնաւ պաշար չունի :

Արդէն Ֆրանսական իշխանութիւնները սկսած են արձանագրել գաղթա —

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏԿԵՐ ՀԱՅ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԺԹ. ԴԱՐ

ԱՆԳԻՐ ԵՒ ԳՐԱԻՈՐ.- ՎԱՆՔԵՐ ԵՒ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ

Գ.

Այս Վեցերորդ Դարուն — ըսինք— շնորհիւ Սիւնեաց վարդապետարանին, ունեցանք.—

Աբրահամ եպիսկոպոս Մամիկոնեանց (Առ Վաչագան արքայ վասն ննջեցելոց, Պատմութիւն ժողովոյն Եփեսոսի):— Պետրոս եպիսկոպոս Սիւնեաց (Ներբողեան ի Սուրբ Աստուածածինն):— ՄՈՎՍԷՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՂԻՎԱՐԴԵՑԻ (տոմար կամ տումար, որ եւ կը գրուի տօմար) — Կորիւն՝ Վրաց կաթողիկոս — Աբրահամ Ա. Հայոց կաթողիկոս (Թուղթք նորա երեք առ Կիւրիոն եւ պատասխանիք, նաեւ զանազան ճառեր):

Տոմարը տեսակ մը հաշուեգիրք է, հայկական տօներուն, ազգային — եկեղեցական — ծխական տօնակատարութեան համար անհրաժեշտ հմտութիւնը պարունակող վաւերագիր մը, կարգաւորուած, Մովսէս Եղիվարդեցի կաթողիկոսին կողմէ։ Հայրապետը տեսնելով որ, ի չգոյէ մասնաւոր եւ հաստատուն կանոնագիրքի մը, տօնակատարութիւնները միեւնոյն թուականներուն չէին ըլլար Հայաստանի ամէն կողմը եւ այլուր գտնուած եկեղեցիներուն մէջ, գիտնական հայ վարդապետներու օժանդակութեամբ եւ լատինական, յունական նոյնօրինակ երկերուն հետեւողութեամբ կարգադրեց միօրինակ տօմար մը, ուր կարելի էր ոչ միայն ճշդել նոյն տարուան տօներու թուականը, այլեւ նախօրօք գիտնալ, մասնաւոր նշաններու վրայ, յաջորդական տարիներուն եւս տօնակարգութիւնը։ Հայաստանեայց եկեղեցիին այս կարգաւորութեան հեղինակն է ահա Եղիվարդեցին, Զ. դարուն, 551 թուականին։ Ուրեմն, կը հետեւի թէ այս 1939 քրիստոնէական թուականին մեր տօմարական թուականը կ՚ըլլայ 1388, այսպէս — 1939 — 551 = 1388, Օգոստոսէ Օգոստոս հաշուուած։ Քրիստոնէական եւ տօմարական այս թուականներէն զուրս ունինք նաեւ բուն Հայկեան թուական մը, ի հարկէ աւելի կամ նուազ աւանդական թըւականներու վրայ հաստատուած։ Հայկեան թուականն է այս տարի 4431։ Ուրեմն, կը հետեւի թէ Հայոց բուն թուականը (Հայկեան) քրիստոնէական թուականէն 2492 (4431—1939= 2492) տարի առաջ է, այսինքն մեր Հայկ նահապետը Մեսիայէն 2492 տարի, ինչ որ նոյն է՝ 25 դար առաջ ապրած է։ Կը տեսնուի, թէ աւելի քան 40 դարերու անեղը ու անկոպար տեւողութեան մը մէջ կը թաւալին ահա «որդիք Հայկայ»...։

Է. ԴԱՐ — Սկիզբը Արծաթի կոչուած մատենագրական դարաշրջանին, որ կ՚ընդգրկէ վեց դարերու միջոց մը — 600 — 1200։ Այս շրջանին երկու հսկաներն են Գրիգոր Նարեկացի եւ Ներսէս Շնորհալի, երկուքն ալ իրենց մշակած սեռերուն մէջ անդրբաղանցելի տիպարներ։

Այս Է. դարուն Հայաստանի մէջ նշանաւոր ուսումնավայրերն էին Վարդիկ Հայր կոչուած վարդապետարանը Արշարունիք երկրամասին մէջ, Մայրոյ վանք, Դպրեվանք Շիրակի եւ Խաչկոյ վանք Կարնոյ։

ԿՈՄԻՏԱՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ (Անձինք նուիրեալք, Հռիփսիմեանց ի պատիւ եւ ի յիշատակ, նաեւ ճառեր։) — Եզնիկ Երէց։— Եզր կաթողիկոս։ — Մաթուսաղա (Թուղթ առ Հերակլ)։ — Գրիգորատուր վարդապետ։— Յովհան Մայրագոմեցի (ճառեր)։— Բաբգէն կաթողիկոս (Թուղթ Հայոց ի Պարսս առ ուղղափառս, նաեւ ուրիշ թուղթ մը — Եղբարց մերոց սիրելոց ուղղափառաց)։— Յովհան Մամիկոնեան (Պատմութիւն Տարօնոյ)։ Սեբէոս եպիսկոպոս (Պատմութիւն ի Հերակլ)։ — Մովսէս Կաղանկատուացի (Պատմութիւն)։— Դաւիթ Բագրեւանդացի կամ Փիլիսոփայ (Առ Աշոտ պատրիկ, յաղագս բնութեան Քրիստոսի)։— ԱՆԱՆԻԱ ՇԻՐԱԿԱՑԻ, մեծահամբաւ գիտուն, թուաբան, համարագէտ (Աստեղագիտութիւն, Տումարական քանք, Յաղագս չափուց եւ կշռոց, Վեցհազարեակ կամ Եօթնագրեանք, Թուաբանական քանք), — Վրթանէս քերթող (Թուղթ առ Աբրահամ կաթողիկոս)։— Մովսէս Ցուրտաւայ եպիսկոպոս (Թուղթ առ Վրթանէս քերթող, Թուղթ առ Աբրահամ կաթողիկոս, Թուղթ առ Սմբատ Վրկան մարզպան)։— Թէոդորոս Քռթենաւոր (Ընդդէմ Մայրագոմեցւոյն, Ներբող ի սուրբ խաչն աստուածընկալ, Գովեստ ի սուրբ Աստուածածինն)։— Մովսէս Սիւնեցի պատմագիր Խորենացիէն եւ Կաղանկատուացիէն տարբեր, պէտք չէ շփոթել երեք Մովսէսները։— Գրիգոր Արշարունի (Մեկնութիւն Ընթերցուածոց)։ — Փիլոն Տիրակացի։— Սահակ կաթողիկոս (Թուղթ առ Մոհմատ, Ճառ ի տօնի Արմաւենեաց, Շարականք։

Գիտնական Անանիա Շիրակացիին անունով աւանդուած Վեցհազարեակ կամ Եօթնագրեանք աւելորդապաշտական գրուածքը անհարազատ նկատուած է։ Այդ տեսակ մը կախարդաբանութիւնը հասարակ շաղակրատի մը գործը կը համարուի, եւ վարկաբեկելու համար վերագրուած է մեծ գիտնականին։ Նիւթն է եօթը ձայնաւոր գիրերուն վրայ հիմնել գուշակութիւններ եւ խորհրդաւոր հաշիւներ։

Ը. ԴԱՐ.— Դարուս նշանակութեան արժանի դպրոցներն էին Մաքենոց կամ Մաքենեաց մենաստանը՝ Գեղարքունիք երկրամասին մէջ, Ձրեակ կոչուած սուրբ միաբանութիւնը կամ ուխտը Շիրակի մէջ, Մեհրներաշխի վանքը կամ Ջրվշտիկ, Թանահատք Սիւնիքի մէջ, Հերմոնավանք, Արտենի վանք, Գնդայի վանք Վայոց Ձորի մէջ, Հոռոմայր կամ Հոռոմոսի վանք Լոռիի մէջ։

Դարուս անուանի մատենագիրներն են.— ՅՈՎՀԱՆ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ (Ատենաբանութիւն, Ընդդէմ Երեւութականաց, Ընդդէմ Պաւղիկեանց, Յաղագս կարգաց եկեղեցւոյ, Եկեղեցւոյ հիմնարկէք, Եկեղեցւոյ նառ, Կանոնք, Շարականք)։— Յովհաննէս Բ. կաթողիկոս (Թուղթ առ Աղուանս)։ — Ստեփաննոս Սիւնեցի (Թուղթ առ Պատրիարքն Անտիոքայ, Առ վարդապետս Աղուանից, Շարականք, Մեկնութիւն Արարածոց)։— Ղեւոնդ Երէց (Պատմութիւն Մահմէտի եւ յաջորդաց նորա)։

Թ. ԴԱՐ.— Իններորդ դարուն գըլխաւոր վանքերն ու ուսումնավայրերն էին Աղթամար, Խոտակերից վանք, Սեւան, Տաթեւ։ Ամէնէն աւելի հռչակաւոր էին վերջին երկուքը։ Ասողիկ պատմիչ Սեւանի մասին կը վկայէ. «Ի ծովուն Գեղամայ զկղզին Սեւանայ բնակութիւն իւր արարեալ (Մաշտոցի կամ Մեսրովպայ), շինէ զեկեղեցին ի նմա որ Առաքելոց անուանեաց, յոր միացեալ ժողովեցան եղբարց բազմութիւն կանոնադրութեամբ սահմանաւ սրբոյն Բարսեղի, միակրօնք ի տան Աստուծոյ եղեալք, ստանալով զբազմութիւն գրոց սըրբոց»։ (Այս տողերը ցոյց կուտան, թէ ինչպէս Մաշտոց (կամ Մաշթոց) աւելի քան երեք հարիւր տարի առաջ Սեւան բնակելով՝ կը շինէ Առաքելոց անունով եկեղեցի մը, եւ յարակից շէնքին մէջ կը կազմուի կրօնական եղբայրակցութիւն մը կամ միաբանական ուխտ մը, որ հետզհետէ կը ստուարանայ, առաջին վանականութեան տիպար եւ օրէնսդիր Ս. Բարսեղի կանոններուն համեմատ կը շարժի, ամէն կողմէ գիրքեր, ձեռագիրներ կը հաւաքուին, խորապէս անձնուէր կ՚ըլլայ միաբանութիւնը մըտաւոր կրթութեան, ինչպէս ցոյց կուտան վերի տողերը։ Ահա թէ ինչպէս Մեսրոպի ձեռքով հիմնուած այդ եւ-ուսղարեան հաստատութիւնը անկարանը կ՚ըլլայ հայ մտաւորական շարժումին, Թ. դարուն մէջ պտղաբերելով առատօրէն, կարծես մրցելով իր քոյր հաստատութեան՝ Տաթեւու վանքին հետ)։

Գալով Սիւնեաց Տաթեւու կամ Ստաթէի վանքին, Ուռպէլեան պատմիչ կը վկայէ, թէ Սիւնեաց Յովհաննէս եպիսկոպոսին, վանքին դիտապետին օրով, Հայոց տօմարական ՅԽԴ (344) թուականին, որ կը համապատասխանէ քրիստոնէական 895 թուականին, այդ մենաստանը միայն չեւ բերանը լեցուն էր գիտնական մարդիկներով, փիլիսոփայ կոչուած, հաստատութիւնը կը գոռար երաժշտական քաղցրերգութիւններով, «ճոխ էր եւ վարժարան դպրոցացն վարդապետական կրթութեամբ։ Նաեւ արուեստաւորք նկարչացն եւ գրողաց անհամեմատք»։ (Այս համառօտ տողերը երկար նախադասութիւններէ աւելի լաւ կը պատկերացնեն վանքին գրական, գեղարուեստական բարձրութիւնը։ Ուռպէլեանի «անհամեմատք» բացատրութիւնը կը պարզէ արդէն հաստատութեան անզուգական վիճակը Արեւելքի մէջ այդ թուականներուն)։

Թ. դարուն մէջ, այդ երկու հսկայ ուսումնարաններէն զուրս, կը յիշուին նաեւ Փշոց վանք Աղբակ, Կարմրակայ վանք Վան, Ահավանք Վասպուրական, Խաչի վանք Աղթամար եւ Աղբակ։ Եւ ուրիշներ ալ։

Դառնանք գլխաւոր արդիւնքին.— Խոսրովիկ (Աստուածաբանական քանք, առ հարցմունս Հայրապետին Անտիոքայ, Հաւատոյ թուղթ)։— Զաքարիա կաթողիկոս (Թուղթ առ Փոտ, պատրիարք Կ. Պոլսոյ, Թուղթ Փոտայ առ Աշոտ, Պատասխանի Աշոտոյ առ Փոտ, ճառք զանազանք)։— Շապուհ Բագրատունի (Պատմութիւն)։ — Մաշթոց կաթողիկոս (Թուղթ առ Դբւնեցիս, Պատմութիւն (ցարդ անյայտ)։— ՅՈՎՀԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ (Պատմութիւն Հայոց)։ — ԹՈՎՄԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ (Պատմութիւն Արծրունեաց)։— Յովհաննէս բժիշկ.— Դաւիթ Վանահայր.— Ստեփաննոս՝ աշակերտ Մաշթոց կաթողիկոսի.— Գուրգէն Արծրունի.— Գէորգ Ա. կաթողիկոս (Պատասխանի թղթոյն Ասորւոց Պատրիարքի)։

ՏԱՐԱԶ

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԱԶՆԻՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ, ՀԱՅԵՐԸ

L'Indépendant (5 Օգոստոս) կը հրատարակէ ծանօթ գրագէտ եւ արուեստի քննադատ Քամիյլ Մօգլէրի հետեւեալ յօդուածը վերի խորագիրքներուն տակ։ Թերթին խմբագրութիւնը իր կողմէն կ՚աւելցնէ. «Խոր հետաքրքրութիւն արթնցուց Ֆրանքեւհայկական Կոմիտէն, որու միացան մեծ խանդավառութեամբ, բազմաթիւ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ։ Անոնց կարգին՝ մեր մեծանուն արուեստակիցը, Քամիյլ Մօգլէր, շարունակելով իր վեհոգի պայքարը զոր կը վարէ մօտ քառորդ դարէ ի վեր ի նպաստ Հայոց, հաճեցաւ մեր պայքարին բերել իր կախարդիչ տաղանդին նպաստը, որ այնքան թանկագին է մեզի համար։ Մենք մասնաւոր ուրախութիւն մը կը զգանք հրատարակելով մեզի ղրկած իր այս բախուն յօդուածը».—

Բոլոր այն փոքր ժողովուրդներուն մէջ, որոնք հալածուեցան եւ հարստահարուեցան իբրեւ հետեւանք ժամանակակից Եւրոպայի մէջ տեղի ունեցած տակնուվրայութեանց, ոչ մէկը այնքան զոհուած է, ոչ մէկը այնքան արժանի է գթութեան, ոչ մէկը այնքան քիչ ճանչցուած է որքան հայ ժողովուրդը։

1896էն ի վեր, ինծի պատիւ համարած եմ պաշտպանել իր դատը, միասնաբար Անաթոլ Ֆրանսի։ Ու տեսայ թէ ի՛նչպէս, հետզհետէ, այս ժողովուրդը բարձրացաւ իր Գողգոթան։ Այդ թուականներուն ան կ՚ենթարկուէր այն ահաւոր ջարդերուն, որոնք հրամայուեցան Կարմիր Սուլթանին կողմէ, որ բարեկամն էր Վիլհէլմ Բ.ի։

Երբ տեղի ունեցաւ Երիտասարդ Թուրքերու, աւելի ճիշդը՝ Իթթիհատ-Թէրագգըի յեղափոխութիւնը, անոնք հովանաւորեցին հայկական նոր ջարդերը։ Անոնք վերսկսան այդ ջարդերը երբ, 1914ին, միացան Կեդր. Պետութեանց։ Կարելի չէ առանց սարսուռի կարդալ այն հրամանները, զորս Թալէաթ փաշա տուաւ բնաջնջելու համար հայ ժողովուրդը։ Այդ շրջանին՝ Ֆրանսայի մէջ ունէինք յամառ թրքասէրներու խումբ մը, որոնք զոհերուն հանդէպ ցոյց տրուած գթութեան պակասը կը լրացնէին նախատինքներով։ Անոնք Հայերը կ՚ոռակէին վաստ։ Այսպէս ցաւ ի սիրտ թշնամացայ Փիէր Լոթիի հետ, որ Թուրքերուն քիչ մը շատ երախտագիտութիւն ցոյց կուտար այն հեշտանքներուն համար, զորս վայելած էր Պոլսոյ մէջ։ Հրապարակաւ ստիպուեցայ յիշեցնել այս հանճարեղ բայց զգացամոլ գրագէտին թէ հայ կամաւորները մեր ռազմաճակատներուն վրայ շահած են եօթը հարիւր պատերազմական խաչեր, թէ ափ մը Հայեր Պաքուի մէջ կրցած են դիմադրել թրքական զօրաբաժիններուն, անդ-լիացի մօտ երեսուն հեծեալ զինուորներէ զատ առանց ուրիշ օգնութեան, թէ վերջապէս, Սանճաքին մէջ, զոր դեռ նոր լքեցինք՝ դարմանելու համար քաղաքական ողբալի սխալներ, Մուսա լերան վրայ՝ Հայերը անհաւատալի դիւցազներգութիւն մը կատարեցին։ Անոնք չխողխողուելու համար դաշտին մէջ, լեռ բարձրացան իրենց կիներուն և երախաներուն հետ։ Ու քառասուն օր դիմադրեցին Թուրքերուն։ Բոլորը ի վերջոյ պիտի ըլլային նահատակ այնտեղ՝ հացի, ջուրի եւ փամփուշտի պակասութեան պատճառով, եթէ ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուռնէի նաւատորմը օգնութեան չփութար ու նաւի մէջ չառնէր զանոնք։ Մուսա լերան պաշտպանութիւնը մէկն է դարաշրջանի ամէնէն զարմանահրաշ դէպքերէն, բայց գրեթէ աննշմար անցաւ։ Հեռու էր։ Մարդ չէր գիտեր։ Բայց խօսք ըլլալ փառաւորութեան մասին, ո՛չ, այդ մէկը ո՛չ։

Զինադադարին, անկախ հայկական հանրապետութիւն հռչակուեցաւ։ Պետութիւնները հանդիսաւորապէս պատուոյ խօսք տուին՝ պաշտպանելու զայն։ Ոչ մէկը տէր կանգնեցաւ իր խօսքին։ Եւ, երբ կը կնքուէր Լօզանի դաշինքը, «մոռցուեցաւ» Հայաստանը։ Ամէնքը մէկ մտածում ունէին,— հաշտուիլ Թուրքին հետ։ Այն ատեն, Հայերը, լքուած, յանձնուեցան Սովետներուն։ Եւ սակայն եղան մարդիկ որոնք յանդգնութիւնը ունեցան ատոր համար մեղադրել Հայերը։ Ինչո՞ւ անձնատուր եղան Սովետներուն։ Պարզ այն պատճառով որ Խորհ. Միութեան կարմիր վարիչները արդէն հանդիսացան Թուրքերուն, որ, ինչպէս ամէն տարի, չզանց թալանի տալ հունձքը, երբ ցորենը կը հասուննայ դաշտերուն մէջ։ Եւ վերջապէս, Եւրոպայէն լքուած ժողովուրդի մը համար նախընտրելի էր անշուշտ ենթարկուիլ բոլշեւիկներուն։

Ալեքսանտրէթի սանճաքին եւ Անտիոքի լքումը առիթ մը դարձաւ որ՝ աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնանայ այս դժբախտ ազգին վրայ,— այդ երկրամասին բնակչութիւնը կը բաղկանար մեծ մասամբ Հայերէ։ Թուրքերը մեզ կը վստահեցնեն թէ անգամ մըն ալ պիտի չկրկնուին Ատանայի եւ Մուսա լերան ջարդերը, ու կը մղեն Հայերը որ փոխադրուին Սուրիա։ Մենք կ՚ապրինք շրջանի մը մէջ, ուր կրակէն ու դանակէն նախընտրելի են ժողովուրդներու արմատախլումը, տարագրութիւնը եւ ըստացուածքներու չնչին գինով մը վաճառումը։

Հայերը հիմա կ՚ապրին աշխարհացրիւ ինչպէս Հրեաները, բայց քիչ հետաքրքրուող կայ անոնց դատով եւ քիչ օգնող։ Քրիստոնեայ ժողովուրդ մըն են Հայերը, խորապէս կրօնասէր, հեզաբարոյ, որ միջին դարու օրերէն սկսեալ՝ պայքարած է ի նպաստ լատինականութեան եւ մասնաւորաբար ի նպաստ Ֆրանսայի՝ Միջ. Արեւելքի մէջ, ուր ան դարձաւ հաւատարիմ եւ կամաւոր միջնորդ մը մեզի համար։ Ան ունեցաւ իր սուրբերը, մարտիրոսները, հերոսները, բանա... տեղծները։ Ան կուեցաւ մեզի հա... մար։ Ու պսակուեցաւ ապարախ... թեամբ։ Զուգեր անհետանալ պա... մութեան բեմէն։ Փարիզի մէջ ... մտաւորականներու եւ արուեստ... գէտներու ընտրանի մը, որոնք ... գոյութիւնը պահպանելու համար ... ֆրանսական քաղաքացիութիւնը ... տացած կամ ոչ՝ կ՚արծարծեն Ֆրան... սայի սէրը, Ֆրանսան համարելով ... միշտ եւ հակառակ ամէն բանի, ... գաւութեան արդարասէր բարեկա... Ուստի ցաւով եւ զայրոյթով ... վերջերս, որ «գործազուրկ օտար... կաններ» կը կոչէին Հայերը՝ խօս... հայ գաղութի մը մասին, որ այն... պարկեշտօրէն կ՚ապրի Վալանսի ... որքան անպատկառօրէն կ՚ապր... կարմիր Սպանիացիները։ Գործա... զո՞ւրկ։ Թերեւս, այլ ակամայ։ ... «օտարակա՞ն»,— ո՛չ, անոնք հովա... նաւորեալներ են, եւ միայն այս... վայել է կոչել զանոնք։ Պէտք է ... նոնք չփոթել կասկածելիներուն ... բաղձալիներուն հետ, որոնք ող... են մեր երկիրը, եւ որոնք, կոմ... նիստներու չարագուշակ հաշիւ... օժանդակի դեր պիտի կատարեն ... կերպին տակնուվրայութեանց ժա... մանակ։ Իսկ այն Հայոց մէջ, որ ... ապաստանած են Ֆրանսա, մենք ... ւատարիմ զինուորնե՛ր միայն պի... գտնենք վտանգի պահուն։ Ահա ... ինչո՛ւ ստիպողական պահանջ դար... ձած է Հայոց շնորհել մասնաւոր ... նոնագրութիւն մը, որովհետեւ ... մերն են։

ՔԱՄԻԼ ՄՕԳԼԷՐ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Տեղական թերթէ մը քաղելով, վե... ջերս տեղեկութիւններ հաղորդեր ... լրտեսական գործունէութեան ձեւ... րու մասին։ Ստորեւ քանի մը պար... գաներ եւս, ամփոփուած՝ ուրիշ թե... թէ մը.—

Ամէն մարդ, առանց կասկածելու, կրնայ օգտագործուիլ լրտեսի կողմէ։

Երկա՞ր ժամանակէ ի վեր է կ՚աշխատիք Հոչքիս գործարանը, հարցնէ ճաշարանի մը մէջ սեղանա... կից մը, միամիտ բանուորի մը։

Եւ բանուորը կը սկսի խօսիլ, ա... պէս որ հետզհետէ իր ճամբան կորսնցնէ։

— Ի՞նչ տեսակ զէնքեր կը շինէ... Ո՞ր երկրին համար։

Այս խօսակցութիւնը թղթակիցի ... գիւտը չէ, այլ պարզապէս լրտես... կան դէպքի մը սկիզբը։

Գերման սպայ մը Մաժինոյի գիծի մէջ, կը յայտարարէ թէ ինք տեղե... կութիւններ ստացած է անձէ մը ... կ՚աշխատէր գիծը շինելու, եւ ... շատ դիւրութեամբ կրցած է ... մինչեւ երկաթէ փշաթելերուն ... նը։

Նիւրէմպէրկի օդանաւերը, Պե... ժիոյ սահմաններու բռնաբարում... համզգեստաւոր Ֆրանսացի սպաներ... կողմէ, այս բոլոր հնքեաթները, ... ընուած էին գործակալներուն կող... որ ցրուած էին Փարիզի ու գաւառ... րուն մէջ։ Անոնք ժամը ժամին կը ... ղեկացնէին Սթրազպուրկի, Մէջ... Քոպլենցի, Քարլսրուհէի մասին, ... մէն տեսակ տեղեկութիւններ, նոր...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (164)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց այստեղ արդէն Արաբացիք տենդային պատրաստութեանց մէջ էին. քաղաքի պարիսպների մօտ ժողովում էին ռազմական մեքենաներ. դարանները լցնում էին դիւրավառ նիւթերով. խրամատների համար պատրաստում էին խցաններ. մարտկոցները զինում էին երկաթեայ կարթերով եւ ջախջախող գործիքներով, բուրգերի մէջ հաւաքում էին որձաքարի բեկորներ, որով պէտք է փլատկուաններն ու սանդուխները ջարդէին. միով բանիւ առաւօտուանից մինչեւ երեկոյ մարդիկ զբաղուած էին մահաբեր աշխատութեամբ եւ յոյս ունէին, որ դրանով մեծ կոտորած պիտի անեն պաշարողների մէջ։

Ներքին պատրաստութիւններն աւարտելուց յետ՝ Ոստիկանը հրամայեց խրամը ջրով լցնել։ Եւ ահա Արաբացի զինուորները հարիւրաւոր բահերով դիմեցին դէպի Արտաշատու ջրանցքը, որպէսզի նրա թումբերը բանալով՝ ջուրը դարձնեն դէպի Դըւին։

Այդ ջրանցքը շինուել էր Քրիստոսից մօտ 200 տարի առաջ Արտաշէսս կուսակալի օրով եւ Կարդագենացւոց հռչակաւոր զօրավար Աննիբալի ծրագրով։ Երբ վերջինս հայրենիքից տարագիր՝ դեգերում էր Հայաստանի մէջ, Արտաշէսան ասպնջականեց նըրան սիրով եւ օգուտ քաղելով բազմափորձ զօրավարի ներկայութիւնից, նրա խորհրդով հիմնեց Արտաշատ քաղաքն ու բերդը Երասխ գետի վըրայ։ Եւ որովհետեւ տեղը, ուր հիմնուած էր քաղաքը, երեք կողմից պատած էր Երասխ եւ Մեծամօր գետերով, ուստի չորրորդ կողմը ջրափակ անելու համար փորեցին այդ ջրանցքը, որով քաղաքը դառնում էր թըշնամուն անմատչելի։

Բայց որովհետեւ հռչակաւոր Արտաշատը վաղուց արդէն դադարել էր շահաստան լինելուց, եւ նրա փառաց ու ճոխութեան ժառանգորդը այժմ Դուինն էր հանդիսանում, ուստի նրա հինաւուրց ջրանցքն էլ Դըւնոյ խրամը պիտի ողողէր։

Արտաշատի անշքանալուց յետ՝ սկսած Խոսրով Բ.ից, որ Դուինը շինեց եւ իւր աթոռն այնտեղ փոխադրեց՝ մինչեւ Բագրատունեաց պայազատները, իրանց հոգն ու խընամքը Դըւնին նուիրեցին եւ ռազմական ամրութիւններով հարստացրին նրան։ Ուստի այդ ժամանակից յիշեալ ջրանցքն էլ ծառայում էր Դըւնին։

Բայց օրերն անցնում էին եւ Աբաս Արքայի զօրքերը դեռ չէին երեւում։ Մինչեւ անգամ Նախիջեւանի ճանապարհը պահող հեծելազօրը շարունակ լուրեր էր ղրկում Դուին թէ՝ Աբասը դեռ բանակած է Շարուրում։ Այս պատճառով Արաբացիք ըսկսան մի առ ժամանակ անհոգութեան տալ իրանց եւ կերուխումով զուարճանալ։ Մինչեւ անգամ ջրանցքի վըրայ աշխատողները ծանրութեամբ շարժւում եւ մի քանի օրուայ մէջ հազիւ էին փլել թումբերի մի մասը։

Սակայն Աբաս թագաւորի զօրքը, որին միացել էին արդէն Աղձնեցիք եւ Մոգացիք, վաղուց հեռացել էր Շարուրից եւ այն՝ գիշերանց։

Նրա բանակատեղում մնում էին միայն դատարկ վրաններ՝ մի քանի վաշտ պահապաններով, որոնք պաշտօն ունէին՝ խաբել Նախիջեւանի ճանապարհը պահող Արաբացիներին, ցոյց տալով նրանց թէ՝ Հայոց զօրքը դեռ բանակած է այնտեղ։ Այդ զօրքը, սակայն, զանազան մասերի բաժանուած, անծանօթ ճանապարհներով դիմում էր Դուին։

Արդէն ամէն կողմից մօտենում էին դաշնակիցները միմեանց, երբ լուր հասաւ Մարզպետունուն թէ Արաբացիք սկսել են ջրանցքի թումբերը փըլել՝ Դըւնոյ խրամը լցնելու համար։ Սպարապետ իշխանը, որ միտք ունէր դեռ եւս հանգիստ տալ զօրքին Ուրծաձորում, սաստիկ այլայլուեցաւ, որովհետեւ խրամի լցուելով ահագին դժուարութիւններ պիտի առաջանային իրանց համար. նախ՝ զօրքն անկարող պիտի լինէր մօտենալ քաղաքի ջրապատ պարսպին կամ դռներին, հետեւապէս մտադրուած յարձակումը չպիտի յաջողէր. երկրորդ՝ մեծ աշխատութիւն եւ երկար ժամանակ պիտի գործ դնէին ջրանցքի բերանը փակելու եւ ջրալից խրամը, գոնէ մի քանի տեղ, խճով լցնելու, որպէսզի այդ տեղերով զօրքը կարողանար մօտենալ պարսպին. երրորդ՝ այդ գործերը կատարելու համար աշխատող Հայերից շատերը նետահար պիտի լինէին թշնամուց, որովհետեւ պարսպի վրայ եղողները թոյլ չէին տալիս ոչ ոքին՝ պարսպի տակ գործելու։

Այս ամէնն աչքի առաջ ունենալով՝ Սպարապետը յայտնեց թագաւորին թէ՝ անհրաժեշտ է մի քանի գնդերով դիմել անմիջապէս Արտաշատու կողմը եւ ջրանցքի բացումն արգիլել։ Մարզպետունու առաջարկութիւնը բանաւոր գտան նաեւ դաշնակից իշխանները։

Ուստի թագաւորի ընտրութեամբ այդ գործի համար նշանակուեցան Վանանդացւոց եւ Սիւնեաց գնդերը, որոնց պիտի առաջնորդէր Բաբգէն իշխանը, իբրեւ քաջածանօթ Արտաշատու շրջականերին։

Երեկոյ էր, երբ Բաբգէն իշխանը իւր զօրքերով մտաւ Ազատ գետի հովիտը եւ սկսաւ առաջանալ դէպի Դըւին։ Որովհետեւ ճանապարհը, որով առաջանում էին նրանք, անցնում էր Խոսրովակերտ անտառի միջով, Ազատի հովտից սկսած տարածուած էր մինչեւ Գեղայ սարերը, պատճառով զօրքերի ընթացքը ... կատեղի մնաց Արաբացի պահապաններին, որոնք խմբերով թափառում ... Դըւնոյ դաշտում։

Մութը կոխելու վրայ Հայերը ... ծամօրն անցան եւ նրա ուղղութ... սկսան առաջանալ դէպի Արտաշ... Ձնայելով որ զօրքերը յոգնած էին, այսուամենայնիւ իշխանը չէր կամ... նում հանգիստ տալ նրանց, որով... տեւ ամէն մի կորցրած ժամը կա... էր մի վտանգ առաջ բերել իրանց ... մար։ Բայց Արտաշատից մի ... փարսախ հեռու նա ստիպուած ... կանգ առնել՝ մինչեւ որ ջրանցքը ... տելու համար ղրկուած լրտես... վերադառնային։ Նա կամենում ... նախ տեղեկանալ թէ՝ ինչ դրութ... մէջ է գտնւում գործը եւ ապա զօ... քերն առաջ վարել։ Ըստ որում, ... ջրանցքը բացուած լինէր եւ ... ջրով լցուած, էլ իրանց Արտա... գնալը միտք չէր ունենալ։ Այդ ... ը, ընդհակառակն, կարող էր ... բերել, նախ իւր փոքրաթիւ գունդը վտանգելով եւ երկրորդ՝ թշնամուն թագաւորի գալը յայտնելով։

խոկ բացասական, որոնք իրենց կա-րեւորութիւնը ունէին։

Թերեւս ալ ամենակարեւորները։

Սակայն լրտեսները բոլորն ալ չեն աշխատիր փողոցին մէջ։ Անոնց մէկը, որուն ով ըլլալը անկարելի եղաւ ճշդել — ամենայն հաւանականութեամբ կին մը, 17 թիւ լրտեսը, կրցած է մտնել նախարարներու խորհուրդէն ներս։

Բաղդատեցէք իր յուլիսի վերջին շաբթուան տեղեկութիւնները, նախարարներու խորհուրդին զբաղում-ները, տուած որոշումները, յայտա-րարութիւնները, նմանութիւնը զար-մանալի է, ճշգրտութեամբ ու ճշմար-տութեամբ։

Թիւ 17 մասնակի գործակալը որ եւ է պաշտօնական զեկուցումէ առաջ կը հաղորդէր թէ Ֆրանսա որոշած է իր սահմանամերձ զօրքը 100 քիլ. ետ քա-շել։

Ի՞նչպէս յաջողած էր այսքան ճըշ-գրիտ լուրեր քաղել։ Հաւանաբար օգ-տուելով անխորհուրդ նախարարի մը յառաջխօսութենէն։

Զգուշութիւնը անհրաժեշտ պար-տաւորութիւն մըն է երբ նոյնիսկ չնչին տեղեկութիւն մը գիտէք. որով-հետեւ կարելի է այն հազար ուրիշ լուրերու հետ միացնելով, ամբողջա-կան տեղեկութեան մը մաս կազմել։

Այո, այս գործարանը պատերազ-մական կազ կը պատրաստէ, կ'ըսէ անցորդ մը գեղուհիի մը որ իր հետ խօսակցութեան կը սկսի։ Այսպէս գործած է Մարթա Մորէյլ, ծանօթ լրտեսուհին։

Օդային ցուցահանդէսին վայելուչ պարոն մը հազար ու մէկ հարցում-ներ կ'ուղղէ ցուցադրողներուն։ Սթանտէրն էր որ կը պատրաստէր իր տեղեկութիւնները Ֆրանսական վեր-ջին օդանաւերուն, անոնց զէնքերուն եւ փորձերու մասին։

Թօնի նահանգապետութիւնը բարե-մտօրէն տեղեկութիւններ կը հաղոր-դէր հանրօգուտ շինութեանց մասին։ Սակայն այդ շինութեան մէջ ռազմա-գիտական գիծեր կային որոնք պիտի կառուցուէին հարաւ արեւելեան սահ-մանին վրայ, ինչ որ գերազանցապէս կը հետաքրքրէր դրացի պետութիւն մը։

Երբ քիմիագէտ ճարտարագէտ էք կապարի ճիւղին մէջ, ինչպէսին էր Պ. Օպրի, ուսումնասիրութեան պա-րունակին տակ տեղեկութիւններ չը տաք Պարոնի մը զոր չէք ճանչնար։

Շէնչ Միտրի զինուորական դատա-րանը 1936 յուլիս 17ին դռնփակ նիս-տի մը մէջ, 10 տարի բանտարկու-թեան եւ 20 տարի բնակութեան ար-գելքի դատապարտեց պարոն մը Շթաքէլպէրկ, որ պատերազմի ըն-թացքին Ֆրանսա եկած էր զինուորա-կան կցորդի պաշտօնով։

Ան երեւաց անթիւ կայաններուն մէջ եւ կը խօսէր «մեր» դիմակներուն եւ մեր «սիրելի» Փարիզի պաշտպա-նութեան մասին։ Իր ստորագրութիւ-նը տեսնուեցաւ ամսաթերթի մը մէջ որ պատերազմական նախարարու-թեան օժանդակութիւնը կը վայելէր։ Ան երեւցաւ նաեւ մետաղագործական գործարաններուն մէջ, դիմակ պատ-րաստող գործարաններու մէջ ուր իր ձեռքը կ'անցնէին ամենավերջին օրի-նակները, առանց որ եւ դժուարու-թեան։ Ներս մտնելու համար ան կը ներկայանար իբրեւ նախագահն ու հիմնադիրը Մանիշակագոյն Խաչին,— միջազգային ընկերութիւն մը քիմիա-կան պատերազմի դէմ ժողովուրդը պաշտպանելու համար, հիմնուած իբր թէ Զուիցերիոյ մէջ, Կարմիր Խաչի ձեւով։ Այս դրօշին տակ Պ. Շթաքէլ-պէրկ լրտեսութիւն կ'ընէր եւ կը դառնար ամէնէն վտանգաւոր լրտեսը զոր Գերմանիան ղրկած ըլլայ դէպի Ֆրանսա։ Այս լրտեսը թշնամիին յանձնած էր խիստ կարեւոր փաստա-թուղթեր ազգային պաշտպանութեան մասին, Մաժինոյի գծին, ռազմա-փորձերու, Փարիզի օդային պաշտ-պանութեան մասին եւն.։ Լրտեսը ամբողջովին խոստովանեցաւ իր կա-տարած գործերը, երբ ի վերջոյ հակալրտեսական ցանցերը կրցան բռնել զայն։

Լրտեսութիւնը հանրային եւ ան-հատական վտանգ մըն է որ ունի իր ո-րոշ դաղտնիքները ու պիտի մնայ միշտ շրջապատուած խորհուրդնե-րով։ Իր գործակալները արտաքնա-պէս ամէնէն ճարպիկ պայքարը կը յարդարեն անոնց հանդէպ զորս կ'ու-զեն փճացնել։ Անոնք միշտ երկիւղ կ'ազդեն ուրիշներուն, թէ խաղաղու-թեան եւ թէ պատերազմի ատեն։

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

Զուարճալի

—o—

«Ճիմհուրիյէթ»ի թղթակիցը կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ.— «Խարուելով իրենց բոյները լքողնե-րուն զղջումը»։

— «Մուսատաղ մէկ օրուան մէջ պարպուեր է, կրակի վրայ թողուած կաթսաները, կէս մնացած ճաշի ափ-սէները այժմ պարապ մնացած տու-ներուն զարդանկարը կը կազմեն։ Մեր բացած դուռներէն ներս ուղղուած ակնարկները աւելցուցին մեր զգա-ցած ցաւը։

Մուսատաղը ակնթարթի մը մէջ տեղէն չարժող վախին բոլոր հետքերը մեր դէմն են։ Այս ահարկու վախը տարածողը ո՞վ է։ Փնտռելու համար երկար յոգնութեան պէտք չկայ։ Մեր ցաւը պարապ տեղը եւ սուտի մը հա-մար իր բոյնը լքելով թշուառութեան մէջ գաղթողներուն համար է։

Դէպի մեզ վախնալով մօտեցող մարդուն կը հարցնենք.

— Պիթիասցիները, Խըտըրպէկցի-ները, Հաճըհապիպցիները, Վագըֆ-ցիները ո՞ւր են։

Պատմութեան ահարկու մէկ հար-ցումին ենթարկուածի պէս կը պա-տասխանէ.

— Խաբուեցան, ես դժուարու-թեամբ կրցայ մնալ։ Վերջին օրը խելքերը գլխէն թռած էին։ Խօսքերը օգուտ չունեցան։ Ես հոս պանդուխտ ունիմ։ Անունս Դանիէլ է, զիս Պէյ-րութի, Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ ալ կը ճանչնան։ Գացողները այժմէն քարին կը զարնեն իրենց գլուխները։

«Դեռ ճամբուն վրայ վեց փոքրիկ-ներ տաքէն, հիւանդութենէն մեռան։ Սա տեղը, քանի մը տարուան մէջ, «դուն Դաշնակ ես, դուն Հնչակ ես» ըսելով 390 հոգի իրարու գլուխը կե-րան։ Ծիշդ անդորրութեան եւ հան-գստութեան պիտի հասնէին խաբուե-ցան։

Քիչ անդին, գոյքի քամիոնի մը վը-րայ գտնուած երիտասարդն ալ գրե-թէ նոյն խօսքերը կրկնեց։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ներկայացում

—o—

ՎԱԼԱՆՍ, 5 Օգոստոս.— Ծանօթ դերասան Պ. Քոչարեան, Լիոնի շըր-ջանը այցելելէ վերջ, Վալանս եկաւ «Որդեսպան» ողբերգութիւնը եւ «Գասպարը մեռաւ» զաւեշտը ներ-կայացնելու համար։

Ներկայացումը տեղի ունեցաւ՝ յու-լիս 29ին, Ժողովրդական Միութեան սրահին մէջ, որ լեցուած էր։

Քոչարեան ամոլը՝ Կերպիչովի եւ Վառվառա Պավլովնայի դերերուն մէջ ի յայտ բերաւ տաղանդաւոր ար-ուեստագէտի բոլոր յատկութիւննե-րը։ Պատաբիչի դերին մէջ (Կերպի-չովի գործակատար) խիկապէս յաջող էր ընկեր Մ. Դաւիթեան։

Աւետովի դերին մէջ (ճարտարա-գէտ) ընկեր Անդրանիկ Մարգարեան ունեցաւ զգայուն խաղարկութիւն։

Վերայի դերին մէջ՝ (Սվետլովիկի-նը) Տիկին Վեհ. Մարգարեան գիտ-ցաւ ներկայացնել վշտակիր կնոջ մը ապրումները։ Քննիչի դերին մէջ ընկեր Գ. Քիրէճճեան արժեցուց իր հանդամանքը։

Իվանովիչի դերին մէջ (գծագրիչ) յաջող էր ընկեր Շ. Զօրեան։ Աղա-խինի դերին մէջ՝ Օր. Փառանձեմ եւ ծառայի դերին մէջ ընկեր Գ. Սարոյ-եան լաւ էին։

Որդեսպանի բարոյալից եւ յուզիչ բեմադրութենէն վերջ, ներկայաց-ուեցաւ «Գասպարը մեռաւ» զաւեշ-տը որ անցաւ խիստ յաջող։ Տէր եւ Տիկին Քոչարեան նոյնքան տաղան-դաւոր էին նաեւ կատակերգութեան մէջ։ Գովելի էին նոյնպէս Գ. Քի-րէճճեան, «Յառաջ»ի թղթակիցը, Օր. Փառանձեմ եւայլն։

Ելեկտրականութեան խանգարու-մին հետեւանքով ներկայացումը ընդ-հատուեցաւ քանի մը վայրկեան, որ-մէ յետոյ շարունակուեցաւ լամբար-ներով։

Պ. Քոչարեան այդ առթիւ կարճ բանախօսութեամբ մը, թելադրեց համերաշխութիւն եւ գործակցու-թիւն։

*** Հաւաստի աղբիւրէ կ'իմանամ թէ Աղքատախնամը Նանսէնեան օ-ֆիսներէն ստացած կարօտեալներու յատուկ գումարը վեց ամիսէ իվեր չի բաշխեր աղքատներուն։ Այդ գու-մարները արդեօք սրահ մը գնելո՞ւ պիտի յատկացուին։

Շ. Սեւան

Տիրուհի

—o—

ԻՍԻ.— Հայրենաբաղձ եւ ազգա-նուէր երիտասարդութենէն տերեւ մը եւս ինկաւ օտար հողի վրայ, յանձին Մարտիկ Ադամեանի։ Միշտ հաւա-տաւոր մը մեր ազգային իտէալնե-րուն, շատերու պէս որոնք չիջեցան ազգային ազատագրութեան համար հոգեպէս տառապելով, միայն մէկ մխիթարութեամբ թէ ապրողները պի-տի ջանան իրականացնել ազգային ի-տէալը։

Դեռ անցեալ շաբաթ օր էր, հիւան-դանոց գացած էի տեսութեան։ Ու-ժասպառ, խօսելու կարողութիւն չու-նէր, «Յառաջ»ը հարցուց։ Քանի մը թիւեր տարած էի, տուի իրեն։ Ծիգ մը ըրաւ խօսելու, հազիւ կրցաւ հար-ցնել Արազի «Օրը Օրին»ի մասին բա-ներ մը, որոնք իրեն համար անհաս-կնալի էին եղած։ Կ'ուզէր խօսիլ, բայց կը նեղուէր, շարունակ մատո-վը կոկորդը ցոյց կուտար։ Կնոջս հետ երբ ջանացինք քանի մը խօսքով զին-քը յուսադրել՝ ըսաւ.

— Սիրելի Քուրուեան, ես մահուան հետ հաշտուած եմ այլեւս, մէկ բան միայն զիս կը չարչարէ, մինչեւ ե՞րբ այսպէս պիտի թափառինք ազգովին, գոնէ սփիւռքի վստահ կերպով եթէ գիտնայի՜...։

Ութ օր վերջն էր, դարձեալ շա-բաթ, ժամը 5ին բաժնուած էր մեզ-մէ յաւիտենապէս, խոր սուգի մատ-նելով իր բոլոր ծանօթներն ու հայ-րենակիցները։

Ադամեան 41 տարեկան էր, կեան-քի բոլոր տաժանքը կրած։ Կը թողու իր այրին, որ ամէն ջանք թափեց իր ամուսնոյն առողջութեանը հա-մար, երկու փոքրիկները եւ անմխի-թար մայր մը։

Բոլոր բարեկամներն ու հայրենա-կիցները չվարանեցան նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւններով իր մարմինը ամփոփել Իսիի գերեզմանա-տունը, համեստ տապանաքարով մը։

Հողը թեթեւ վրադ, սիրելի Ադամ-եան։

Օ. Քէ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ա. Շահխաթունի Ամերիկայի մէջ

—o—

Դերասան Ա. Շահխաթունի Ամե-րիկա մեկնեցաւ, Նիւ Եորքի ցուցա-հանդէսին մէջ ցուցադրելու համար շպարումի արուեստին մէջ իր կատա-րած մէկ յեղաշրջումը, որ մեծ շա-հագրգռութիւն ստեղծած է։ Իր գիւ-տը, զոր, ինչպէս ինք կ'ըսէ, շատ պատահաբար է ըրած՝ աշխատանքի միջոցին, կը վերաբերի հեռադիտու-մի (թէլէվիզիոնի) գունափոխումին ու կնճիռներու չքացումին՝ նկարին վրայ։ Այդ գիւտը կը կոչուի «Թոանթ իքս»։ Ասկէ առաջ, Փարիզի մէջ տե-ղի ունեցաւ «Ծոքոնտայի» մրցումը, — 40 վայրկեանի ընթացքին, սովո-րական աղջիկ մը վերածելու Ծոքոն-տայի։ Ա. Շահխաթունի առաջնու-թիւնը շահեցաւ այս մրցումին մէջ։ Ինք որ, այժմ, իբրեւ գեղեցկութեան փորձագէտ, տնօրէնն է «Էլիզապէթ Արտէն» տան, նոյն տան կողմէ ու-ղարկուեցաւ Նիւ Եորք։ «Նորմանտի» շոգենաւին մէջ պիտի քաշուի շար-ժանկար մը, որուն ամբողջ շպարումը յանձնուած է իրեն։

Լ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՅԱՌԱՋԻ ՍԱՆԵՐԸ», ծաղկեփունջ նուիրուած «Յառաջ»ի խմբագրին, թերթին հրատարակութեան 15ամեա-կին առթիւ։ Փարիզ, 1939 Օգոստոս։ Տպ. Տէր Յակոբեան։ Գին 10 ֆր.։

ՁՈՒԱՐԹՆՈՑ, գրական - գեղար-ուեստական պարբերական, Թիւ 9 (Յուլիս)։ Տարեկան բաժնեգին 30 ֆրանք, արտասահման՝ 40 ֆրանք։ Հասցէ.— H. Palouyan, 1, Rue de l'Aqueduc, Paris (10)։

ՈՐԲԻ ՄԸ ՍԻՐՏԸ, Ժորժ Մարտի-րոսեան։ «Հիւծախտէն մեռած երի-տասարդի մը արձակ եւ ոտանաւոր գրութիւնները, պատկերազարդ»։ Պէյրութ։

ԶԱՐԹՕՆՔ, գիրք - յիշատակարան նախկին որբերու։ Հրատարակիչ Դա-ւիթ Շահլամեան։ Պրակ 2։ Հասցէ.— B. P. 1000, Le Caire (Egypte)։

ՀԱՅ ԳԻՐ, ամսագիր գրականու-թեան եւ գեղարուեստի։ Թիւ 4 (Յու-լիս).— Տարեկան բաժնեգին 20 ֆր., արտասահման՝ 30 ֆրանք։ Հասցէ.— K. Baghdjian, Achrafie, Beyrouth (Liban)։

PARIS - LEVANT MÉDICAL, Թիւ 3—4։ Տարեկան բաժնեգին 100 ֆր.։ Խմբագիր՝ Տոքթ. Ալահվէրտի որդի։ Հասցէ.— 27, Ave. de Versailles, Paris (16)։

ՍԱՄՈՒԼ

ԹԵԹԵ՛Ւ, ԹԵԹԵ՛Ւ

—•—

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կու-տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 Օգոստ.)։

— «Թեթեւագոյն բացատրութիւնն է այս՝ որակելու համար հայ պաշտօ-նակցի մը արարքը։

Մեր նպատակն ըլլալով հանրային ցաւ մը պարզել եւ ոչ թէ մարդ ազն-տել, անուն չպիտի տանք, այլ միայն պատկերը։

Խմբագրական շարքի մը մէջ, ո-րուն նիւթն է «Հայ ազգին դիրքը՝ պատերազմի մը պարագային», մեր պաշտօնակիցը ուրկէ ուր խօսքը կը բերէ կը կապէ Սանճաքին արտագաղ-թին։

«Պատերազմի հաւանականութիւնը որքան շատնայ— կ'ըսէ— նոյն չափով հարկ կ'ըլլայ որ մեր մասնաւոր առա-ջադրութեան եւ խնամքին առարկայ դարձնենք նաեւ Թրքահայերու գո-յութեան հարցը։ Այլապէս, թուրք հանրապետութեան սահմաններուն մէջ, մասնաւորաբար Պոլսոյ, Մեր-սինի, Սեբաստիոյ, Խարբերդի եւ Կե-սարիոյ գիւղերուն մէջ բնակող Հա-յերը կրնան ենթարկուիլ ծայր աստի-ճան դժնդակ պարագաներու։ Պէտք է խղճմտօրէն նկատի առնել որ, ՍԱՆ-ՃԱՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՐՔ ՏԻՐԱ-ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ ՑՈՅՑ ՏՈՒԱԾ ԱՆՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԶԱՆԳՈՒԱ-ԾԱՅԻՆ ԳԱՂԹԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ՇԱՏ ՓԱՓԿԱՑՈՒՑԱԾ ԵՆ ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ԳԱ-ՒԱՌԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ, որ կրնայ քրիթիք դառնալ պատերազ-մի մը պարագային, եթէ կարգ մը արտասահմանեան թերթեր անհեռա-տեսօրէն շարունակեն թրքատեաց հը-րատարակութիւնները... թիրած ա-ւելցնելու շահադիտութեամբ։ Ող-բերգական անցեալի մը տխուր յիշա-տակները, արդէն առհաւական անհան-դուրժողութիւնը հայ եւ թուրք ցե-ղերուն՝ պէտք չէ որ դուրսէն վերիը-պահուին։ Ընդհակառակն պէտք է որ հին ատելութիւնները մոռացութեան տրուին կարելի չափով՝ այս նգնա-ժամային շրջաններուն, չվնասելու համար Թուրքիա մնացող մեր եղ-բայրներու կեանքին, որ այնչափ թանկ է, որչափ մերինը» (23 Յուլիս 1939)։

Եթէ խնդիրը վերաբերէր զուտ ըս-կզբունքի մը, շատ չպիտի վրդով-ուէինք։ Ամէն բանի նման, հայ եւ թուրք յարաբերութեանց հարցն ալ կրնայ վերաքննուիլ։ Տարիներ առաջ, հայ օրագրող մը սեղանի վրայ դրաւ նման առաջարկ մը, իսկ անցեալ տա-րի պնդողներ եղան թէ ինք թուրք կառավարութիւնը նախաձեռնարկ ե-ղած է մերձեցումի մը, կողմնակի հասկցնելով թէ պատրաստ է թոյլա-տրելու արտասահմանի Հայերէն ո-մանց վերադարձը։

Դարձեալ, կարելի է զբաղիլ Թրքա-հայերու ճակատագրի խնդրով՝ պա-տերազմի մը պարագային, որքան ալ սփիւռքը ըլլայ ջուր ծեծելու փորձ մը։

Եւ սակայն, ներելի չէ ասոնց կա-պել Սանճաքի արտագաղթը, որ բո-լորովին տարբեր պատմութիւն մըն է։ Ու մանաւանդ հասնիլ այդ անճոռնի եզրակացութեան, արտագաղթը ներ-կայացնելով իբրեւ ձախաւեր, վնա-սակար քայլ մը։ Որովհետեւ, եթէ կայ բան մը որ իրապէս ձախաւեր ու վնասակար է հայկական տեսակէտով, այդ ալ նման արտայայտութիւն մըն է։

Արդարեւ, վերջ ի վերջոյ ո՞րն է մեր պաշտօնակցին բուն մտահոգու-թիւնը. Թրքահայե՞րը ազատել ապա-գայ աղէտէ մը, թէ՝ այդ սկզբունքին քօղին տակէն քալեցնել կարգ մը մաս-նաւոր նկատումներ։

Եթէ առաջինն է, այն ատեն պէտք է բովանդակ արտասահմանի հետ ըն-դունէր թէ Սանճաքի արտագաղթը ընդհակառակն մասնակի փարատում մըն է այդ աղէտին, քանի որ մօտ 20 հազար Հայեր կ'ազատագրին Սուրիա եւ Լիբանան, այսինքն կ'ազատին «ծայր աստիճան դժնդակ պարագա-ներ»է որոնք վերապահուած են Պոլ-սոյ եւ գաւառի հայութեան։

Յետոյ, ո՞վ ըսաւ թէ Թրքահայու-թիւնը ազատած պիտի ըլլար այդ ա-հաւոր հեռանկարէն, եթէ Սանճաքի Հայերը չգաղթէին։ Ինչպէս 1915ին, առաջիկային ալ Թուրքը պիտի շարժի համաձայն իր գաղտնի ծրագիրնե-րուն, եւ ոչ թէ մեր ընթացքին։ Հա-կառակը պնդել՝ պարզապէս պիտի նշանակէր սրբացնել Թուրքը, իրա-ւունք տալ մէկ միլիոն Հայեր տա-րագրելու եւ ջարդելու։ Չէ՞ որ այն ատեն «անվստահութեան» աւելի գործնական «փաստ»եր ցոյց տրուե-ցան եւ ի միջի այլոց կախաղան հան-ուեցան Հնչակեան 20 գործիչներ, իբրեւ ուղղակի մահափորձ սարքող Թալէաթի եւ ուրիշ վարիչներու դէմ։

Մնաց որ, հայ թերթն ալ կը խոս-տովանի այս պարագան, քիչ մը ան-դին բերնէն փախցնելով սա խոստո-վանութիւնը.

«ՏԱՐԻՆԵՐ ԱՌԱՋ թուրք սպայա-կոյտին պատրաստած բնակութեան օ-րինագիծը.. Իսքեան Գանունու— կը տրամադրէ պատերազմի պարագային զինուորականացնել ծովեզերեայ բո-լոր շրջանները եւ «թուրք մշակոյթին անհաղորդ տարրերը» հեռացնել այդ տեղերէն»։

Եղա՛ւ, պաշտօնակից։ Մէկ կողմէ կը խոստովանիս թէ հանրապետական Թուրքը «ՏԱՐԻՆԵՐ ԱՌԱՋ» արդէն պատրաստած է տարագրութեան նոր ծրագիր մը, միւս կողմէ այդ ծրագ-րին իբրեւ պատճառ կը ցուցնես Սան-ճաքի արտագաղթը, որ ՄԷԿ ԱՄՍԱ-ԿԱՆ ԻՍԿ ՉԷ, դեռ նոր սկսած ըլլա-լով։

Եթէ Թուրքը ընէր այս պատճառա-բանութիւնը, խօսք չէր մնար։— Գայլի եւ գառնուկի պատմութիւնը, կ'ըսէինք.— կ'անցնէինք։ Բայց Հա՞-յը, այն ալ կուսակցական, այն ալ «20 կախաղաններ»ը սգացող։ Է՛, ա-սիկա արդէն թեթեւութիւն է, գոր-ծածելու համար ամէնէն մեղմ բացա-տրութիւնը»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

—o—

«Բայց կարելի՞ է վստահ ըսել, որ ան մարդ է»։

Եւ իր նախկին դառն արտայայտու-թեամբ կրկնեց.

«Եթէ ես գիտնայի՛»։

Այդ՝ իր գլխին եկած պատահար-ները կ'ընկճէր զինքը, որովհետեւ ան տեսակ մը անբացատրելի հանելուկ կը համարէր այն, ինչ որ ինքը ըրած էր։ Ուրեմն բարի գործ մը կրնայ ըլ-լալ նաեւ չար գործ։ Ով որ կը փրկէ գայլը, կը սպաննէ գառնուկը, ով որ թեւ կուտայ անգղին, պատասխանա-տու է անոր ճիրաններուն։

Եւ ինքզինքը մեղաւոր կը զգար։ Այդ մօր անգիտակ բարկութիւնը ի-րաւացի էր։

Սակայն զայն կը մխիթարէր, որ մարքիզը փրկած ատեն փրկած էր նաեւ այս կինը։

Բայց որդինե՞րը։

Կը մտածէր նոյնպէս եւ մայրը։ Այս երկու մտածումները իրարու զու-գընթաց էին թերեւս, առանց սակայն ըսելու, եւ իրարու կը հանդիպէին ե-րազի մը տարտամ անորոշութեան մէջ։

Կնոջ հայեացքը սակայն, որուն խո-րը մթութիւնը կը թագաւորէր, նո-րէն ուղղուեցաւ Դելմարքի վրայ։

— Բայց եւ այնպէս՝ ձգել այսպէս կարելի չէ, ըսաւ կինը։

— Սո՛ւս, շշնջաց Դելմարք եւ մա-տը բերնին դրաւ։

Բայց կինը շարունակեց.

— Դուք լաւ բան չըրիք որ, ինձ փրկեցիք. ես այս կ'ըսեմ ձեզ։ Ես ա-ւելի կ'ուզէի մեռնիլ, որովհետեւ այն ժամանակ ես վստահ էի, որ զանոնք պիտի տեսնեմ։ Պիտի գիտնայի, թէ անոնք ո՞ւր են։ Անոնք ինձ չպիտի տեսնէին, բայց անոնց քով պիտի ըլ-լայի։ Մահը պէտք է որ ընդունակ ըլ-լայ պաշտպանելու։

Դելմարք բռնեց անոր բազուկը եւ բազկերակը քննեց։

— Հանդարտեցէք, նորէն տենդ կը բերէք։

Կինը գրեթէ կոպիտ շեշտով մը ա-նոր հարցուց.

— Ե՞րբ կարող եմ երթալ։

— Երթա՞լ։

— Այո՛, քալելով երթալ։

— Երբե՛ք՝ եթէ այսպէս անզգոյշ պիտի մնաք. եթէ խոհեմ էք՝ արշա-լոյսին։

— Դուք ո՞րը խոհեմութիւն կը հա-մարէք։

— Աստուծոյ յուսալը։

— Աստուա՛ծ... բայց ո՞ւր են տա-րած իմ որդիներս։

Կարծես թէ մոլորուած ըլլար ան. ձայնը շատ մեղմացաւ։

— Դուք կը հասկնաք անշուշտ, ը-սաւ ան ծերունիին, ես չեմ կարող այսպէս մնալ։ Դուք զաւակ չէք ունե-ցեր, բայց ես ունեցած եմ։ Մեր եր-կուքին մէջ մեծ տարբերութիւն կայ։ Մարդ կարող չէ չափել բան մը, երբ անոր մասին գաղափար չունի։ Դուք զաւակ ունեցած չէք, այնպէս չէ՞։

— Ոչ, չեմ ունեցած, ըսաւ Դել-մարք։

— Բայց ես ինչ որ ունեցած եմ,ատ միայն իմ որդիներս են։ Առանց ա-նոնց միթէ ես գոյութիւն ունի՞մ. ես շատ կը փափաքէի որ ինծի բացատ-րէին թէ, ինչո՞ւ այժմ իմ զաւակներս քովս չեն։ Ես լաւ գիտեմ, որ շատ բաներ կ'անցնին կը դառնան, առանց սակայն հասկնալու թէ ինչ կը կա-տարուի։ Իմ ամուսինս սպաննեցին, զիս գնդակահար ըրին, բայց միեւ-նոյնն է, ես բան մը չեմ հասկնար։

— Երթանք, ըսաւ Դէլմարք, ահա տենդը նորէն բռնեց ձեզ։ Մի խօսիք այլեւս։

Կինը նայեցաւ անոր եւ լռեց։

Այդ օրուընէ սկսեալ ան այլեւս չխօսեցաւ։

Այդ հնազանդութիւնը չափազանց էր, քան ինչ որ կը կամենար Դել-մարք։ Կինը, հինաւուրց ծառի մը բունին տակ, ինքնամոռաց ամբողջ երկար ժամեր կ'անցընէր։ Ան մտած-կոտ էր եւ լռակեաց։ Վշտի չարագու-շակ խորութեան մէջ թաւալած պար-զամիտ հոգիները լռութեան մէջ ան-բացատրելի ապաստան կը գտնեն։ Կը թուէր թէ, ան կը մերժէր ոչինչ հաս-կնալ։ Կան վայրկեաններ, երբ յու-սահատութիւնը անըմբռնելի կը դառ-նայ յուսահատ հոգիին։

Դելմարք յուզուած կը քննէր զայն։ Այդ ծերուկը այս տառապանքին հան-դէպ տագնապահար էր կանացի մտա-ծումներով. «Ո՛հ, ճիշդ է, կ'ըսէր ինքն իրեն. անոր շրթունքները չեն խօսիր, բայց աչքերը կը խօսին. ես պարզ կը տեսնեմ, թէ ինչ ունի. ան՝ սեւեռուն գաղափար մը ունի։ Մայր ըլլալ եւ յանկարծ այլեւս չըլլալ։ Ստնտու ըլլալ եւ ապա ըլլալէ դադ-րիլ։ Ասոր հետ ան չի կրնար հաշ-տուիլ։ Կը մտածէ ամենափոքր մա-սին, որուն նախապէս կը կերակրէր։ Այո՛, անոր մասին կը մտածէ, անոր մասին։ Արդարեւ, ո՛րքան զմայլելի է կուրծքին զգալ վարդագոյն փոքրիկ շրթունքներ, որոնք ձեր մարմնէն ձեր հոգին դուրս կը ծծեն, եւ որ ձեր սեփական կեանքի գնով նոր կեանք մը կը բացուի»։

Ծերուկը ինքն ալ կը լռէր, հաս-կնալով որ այդպիսի ճնշող տառա-պանքի մը հանդէպ անկարող է։ Սե-ւեռուն գաղափարի մը լռութիւնը սարսափելի է։ Մայրութիւնը ծայր չունի. անոր հետ վիճիլ անկարելի է։ Այն, ինչ որ մայրը վսեմ կը դարձնէ, այդ անոր մէջ եղած բնազդն է։ Մայ-րական բնազդը անհունապէս կենդա-նական է։ Մայրը այլեւս կին չէ, այլ էգ։

Եւ անոր զաւակները՝ անոր ձագե-րը։

Այդ է պատճառը, որ մօր մէջ գո-յութիւն ունին կարգ մը բաներ, ո-րոնք թէ՛ բարձր, թէ՛ ցած կեցած են մեր դատողութենէն։ Ան բնազդ ունի։ Ստեղծագործութեան անհուն կամքը՝ իր անորոշ տարտամութեան մէջ՝ զե-տեղուած է անոր մէջ եւ կ'առաջնոր-դէ զայն, կուրութիւն մը, որ սակայն յատակատես աչքեր ունի։

Այժմ Դելմարք կ'ուզէր խօսեցնել այդ թշուառը, բայց ապարդիւն։ Ան-գամ մը անոր ըսաւ.

(Շար.)

կանները եւ կ՚ըսուի թէ մօտ ատենէն դրամ պիտի տրուի :

Ժողովուրդը մտահոգ է, որ անտանելի կացութեան կրնայ մատնուիլ, եթէ ուշանայ վերջնական տեղաւորումը, որովհետեւ ոչ վրան ունի եւ ոչ ալ տանիք անձրեւին դէմ պաշտպանուելու համար: Պէտք չէ մոռնալ, որ Պասիտի շրջանին մէջ աշնան եղանակը աւելի կանուխ կը սկսի :

Սանճաքի զանազան վայրերէն մօտ 6 — 700 գաղթականներ ապաստանած են Քէսապ եւ կը վայելեն տեղացիներու եղբայրական վերաբերումն ու բարոյական օժանդակութիւնը: Քէսապցիները ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուած են իրենց շրջանէն անցնող Ճէպէլ Մուսացի գաղթականներուն, որոնց բաժնած են պաշար, ջուր, թան եւայլն: Դիւրութիւններ տուած են նաեւ հօտերու պատսպարման եւ կերակրումին, իրենց շրջանէն անցած պահուն: Ճէպէլ Մուսացիները երախտագիտութեամբ պիտի յիշեն այդ օժանդակութիւնները :

Սանճաքի վերջին տագնապը երբ սկսաւ, այնտեղ կը գտնուէի: Անմիջական եւ վտանգաւոր շրջանը անցնելէ վերջ, ժողովուրդի փափաքով դուրս եկայ Սանճաքէն, անհրաժեշտ քաղաքական աշխատանքները կատարելու համար, աշխատանքներ որոնց մասին կանխահաս է այժմ խօսիլ: Այսքանը ըսեմ միայն որ Սանճաքի եւ մասնաւորաբար Ճէպէլ Մուսայի եւ Քէսապի Սուրիոյ կցուած մնալուն համար կարելիս ըրի: Դժբախտաբար թափուած աշխատանքները պէտք եղած չափով չարդիւնաւորուեցան :

Այս բոլոր դժբախտութիւններուն մէջ, ուրախալի կէտը այն է որ կարելի եղաւ Սանճաքի ամբողջ հայ ժողովուրդը ազատել թրքական տիրապետութենէն եւ փոխադրել հովանաւորեալ երկիրները: Այժմ կը մնայ տեղաւորումը այդ ժողովուրդին, որուն համար անհրաժեշտ է բոլորի համերաշխ գործակցութիւնը :

*** Իրաւասու աղբիւրէ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն, Սանճաքի հայ գաղթականներու տեղաւորման գործին շուրջ.—

— « Սանճաքի հայ գաղթականներու տեղաւորման գործը մարզպանին կողմէ յանձնուած է գնդապետ Քոլէի :

Սանճաքէն գաղթող բոլոր հողագործ Հայերուն հող պիտի տրուի Լիբանանի մէջ: Ամէն ջանք պիտի թափուի, որպէսզի յատկացուելիք հողը բաւարար տարածութիւն ունենայ՝ գիւղացիները ինքնաբաւ դարձնելու համար : Հողագործ գաղթականները իրենց ապրուստին համար նիւթական օժանդակութիւն պիտի ստանան՝ մինչեւ իրենց յատկացուած հողերուն առաջին բերքը:

Տուներու շինութեան համար նկատի առնուած է նաեւ հայ գաղութներու բերելիք նիւթական օժանդակութիւնը » :

Թոքիօ դեռ կը տատանի

Ճափոն դեռ որոշած չէ իր դիրքը: Դաշինքի վերջին նիւթը եւս արդիւնք մը չտուաւ: Միւս կողմէ, նորէն զրոյց կը շրջի թէ պատերազմական նախարարը պիտի հրաժարի: Երիտասարդ սպաները, որոնք ամէն ճիգ կը թափեն որպէսզի Ճափոն միանայ Առանցքին, խիստ արմատականութիւններ կ՚ունենան Անգլիոյ հանդէպ: Անգլօ-ճափոն բանակցութիւնները եւս կը մնան հոն ուր որ էին : Բանակցութիւնները վերսկսելու մասին դեռ որ եւ է թուական որոշուած չէ: Այս յապաղումը աւելի կը գրգռէ ծայրայեղ տարրերը: Ճափոնական մամուլը կ՚ըսէ թէ բանակցութեանց ընդհատումը անգլիական խաղ մըն է, թէ Լոնտոն կ՚ուզէ այդ կերպով ճնշում բանեցնել հինգ նախարարներուն վրայ, եւ ազդել Ճափոնի եւրոպական քաղաքականութեան վրայ: Զինուորական տարրերը կը պահանջեն Անգլիոյ ուղղել ազդարարութիւն մը եւ տալ որոշ պայմանաժամ մը, եթէ ան չարունակէ մերժել վերսկսիլ Թիէնցինի բանակցութիւնները:

Ճափոնի պատերազմական նախարարը երէկ մասնաւոր ժողովի մը հրաւիրած էր իր նախարարութեան գլխաւոր պետերը, քննելու համար կացութիւնը: Արտ. եւ պատերազմական նախարարութիւնները որոշած են ազդու դիմում մը ընել Մեծն Բրիտանիոյ, յստակ պատասխան մը պահանջելով: Ճափոն մերժեց Անգլիոյ առաջարկը՝ Թիէնցինի ոստիկանական խնդիրներու շուրջ համաձայնութիւն մը կնքելու մասին:

*** Անգլիական կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը ուղղեց Ճափոնի, բողոքելով հանքի մը գրաւման դէմ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՆՑԻԿԻ շրջանապետ, Ֆորսթէր, որ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած էր Հիթլերի հետ, վերադարձաւ իր շրջանը եւ ճառ մը խօսեցաւ երէկ: Ցետոյ պիտի վերադառնայ Պերլին, նոր հրահանգներ ստանալու համար: Իր կարծիքով, Տանցիկը Գերմանիոյ պիտի միանայ առանց պատերազմի :

ՍՊԱՆԻՈՅ նոր կառավարութիւնը կազմուեցաւ նախագահութեամբ Զօր. Ֆրանքոյի, որ միեւնոյն ատեն պիտի վարէ ազգ. պաշտպանութեան գործը: Այս առթիւ նորէն զրոյց կը շրջի թէ միապետութիւնը պիտի վերահաստատուի:

ԻՐԼԱՆՏԱՑԻ ահաբեկիչներու մէկ նոր դաւը երեւան հանուեցաւ Անգլիոյ մէջ: Ահաբեկիչները ծրագրած էին օդը հանել վարչապետարանը, խորհրդարանը եւ ուրիշ բազմաթիւ պետական հաստատութիւններ: Այդ ծրագիրը պիտի գործադրուէր օդանաւային ռազմափորձերու ընթացքին, երբ ամէն կողմ մութ ըլլար ու ոստիկանութիւնը զբաղած :

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ռազմափորձերը վերջացան 60,000 հոգինոց զօրահանդէսով մը : Մուսոլինի ներկայ չէր, Հռոմ վերադարձած ըլլալով: Այս առթիւ զրոյց շրջեցաւ թէ հիւանդ է, բայց հերքուեցաւ :

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ արտաքին նախարարը Սալցպուրկ գնաց, տեսակցելու համար Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ: Հիթլէր ծրագրած էր Հունգարիա այցելել, բայց վերջին պահուն ետ առած էր որոշումը: Կ՚ըսուի թէ Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան վարիչը պահանջած էր որ քանի մը հազար պահակներ ընկերակցին Առաջնորդին, բայց հունգարական կառավարութիւնը մերժած է :

ՍՈՒՐԻՈՅ մարզպանը Պէյրութէն ճամբայ ելած է, Փարիզ գալու համար:

116 ՍԻՈՆԱԿԱՆ պատուիրակներ հասան Փարիզ, մասնակցելու համար տարեկան համագումարին որ տեղի պիտի ունենայ օգոստոս 16ին, Ժընեւի մէջ: Օրակարգի գլխաւոր նիւթն է Պաղեստինի խնդիրը :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ զինուորական պատուիրակութիւնները Լէնինկրատ հասնելով, ընդունուեցան զինուորական պատիւներով: Պատուիրակները Մոսկուա կը հասնին այս առտու եւ անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկեն:

ԱՐԱԲԻՈՅ քարիւղի հանքերուն մենաշնորհը յանձնուեցաւ Սթանտարտ Օյլի (Մ. Նահանգներ), որ 230,000 անգլ. ոսկի վճարած է, բացի անցեալ տարուան 53,000 ոսկիի կանխավճարէն: Տարածութիւնն է 89,000 քառ. մղոն: Այս մենաշնորհը մերժուած էր Գերմանիոյ եւ Ճափոնի :

Խաչ-դէ-Մուլինոյի Ա. ցանկը

Ե. Նազարեան, Ա. Պօյաճեան, Յ. Ստեփանեան, Գ. Նալպանտեան, Յ. Ալեքսանեան, Յ. Գարակէօզեան, Լ. Գիրլեան, Ոմն 100ական ֆրանք: Ա. Գաբաեան, Մ. Տէիրմէնճեան, Յ. Համբարեան, Վ. Գ., Ս. Պօյաճեան, Յ. Գէլէշեան, Գ. Անկիցեան, Մ. Գասապեան, Գ. Պալապանեան, Ո. Գույումճեան, Յ. Զօլաքեան, Գ. Ալեքսանեան, Ե. Իմրաեան, Բ. Գարագաշեան 50ական, գումար՝ 1500: (Տես «Յառաջ», 10 օգոստոս):

Սէնթ Մարկրիտի հանգանակութիւնը (Մարսէյլ)

Կ. Տօնապետեան, Ո. Ծերուկեան, Յ. Ստեփանեան, Յ. Նազարէթեան, Խ. Ադամեան, Յ. Մարաշլեան, Ա. Հիւսեան, Ն. Մոմճեան 50ական ֆրանք: Մ. Աստուրեան, Վ. Վարդապետեան, Յ. Լափազանճեան, Պ. Պարոնեան, Ս. Տէր Ցակոբեան, Մ. Ծերուկեան 30ական, Մ. Մատօեան, Զ. Նուրեան 25ական, Խ. Կարապետեան, Ա. Մազաքեան, Մ. Պօյաճեան, Գ. Նշանեան, Յ. Փալանճեան, Կ. Անսփիկեան 20ական, Գ. Աֆարեան, Յ. Համաճեան, Մ. Կարապետեան 15ական, Յ. Սարեան, Մ. Մարտիրոսեան, Բ. Գալուստեան, Ա. Շամլեան, Յ. Խուլաքեան, Ա. Գումրուեան 10ական, Հ. Ներսէսեան 25, Յ. Էկէքեան, Փ. Գարապաճաքեան, Ա. Ցակոբեան, Գ. Քարակիւլեան, Ա. Ցարութիւնեան, Ս. Տէմուրճեան, Ոմն, Ֆ. Ատալեան, Յ. Ցարութիւնեան, Յ. Դաւիթեան, Ա. Կոստանեան, Մ. Ճրքեանեան, Յ. Տէիրմէնճեան, Փ. Գուգուլիկեան 10ական, Մ. Նաֆարեան 7, Ս. Նազաչեան 8, Գ. Արէլեան, Յ. Գատէհճեան, Պետրոս, Հ. Անուշ, Վ. Պայկարաճեան, Գ. Տավուզեան, Ք. Փրիմեան, Կ. Հալճամէնեան, Մ. Չէրքէզեան 5ական, Կ. Մանուկեան 4, Ե. Ժամկոչեան, Լ. Համպօեան, Ա. Քէհեաեան, Յ. Զորլիեան, Կ. Ոսկանեան, Տիկին Ն. Պօզոեան, Տիկին Լ. Քիւրտեան, Մ. Վարդանեան, Փ. Սիմոնեան, Գ. Գալուստեան, Գ. Կարապետեան, Յ. Մազաքեան, Կ. Էքմէքճեան, Կ. Արթինեան, Ա. Չէքէմեան 5ական, Ե. Փարիքեան 3, Ա. Փափազեան 2, Ոմն 1, Գ. Աւագեան, Յ. Փալանճեան 2ական, Վ. Նաճարեան 4, Փ. Մկրտիչեան 2, Մ. Գասպարեան 2, Յ. Խաչատուրեան 25, գումար 1202 ֆրանք: (Տես «Յառաջ» 9 օգոստոս, 2 ֆրանքը ծախք հաշուած են):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Եղիազարեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ազգականներու, բարեկամներու, Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան, Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, մամուլով, ծաղկեպսակով եւ բարենպատակ հաստատութեանց նուիրատուութեամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր եւ եղբօր՝ ՍՏԵՓԱՆ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականներու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ յառաջիկայ 13 Օգոստ. Կիրակի օր, Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողի օրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ տեղւոյս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ: Երգեցողութիւնք պիտի կատարուին զպրապետ Պ. Բաղոսեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղական ուժերու մասնակցութեամբ: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8,30:

ՏՕՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Մարսէյլ-Փրատոյի Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ Կիրակի, 13 Օգոստ. Տօն Ս. Աստուածածնի, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Տ. ԶԳՕՆ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ: Կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն եւ բաշխումն: Երգեցողութիւններուն կը մասնակցի դպրախումբի ամբողջական կազմը, ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Մալաքեանի: Խաղողի նուիրատուներէ կը խնդրուի ղրկել ուղղակի՝ եկեղեցի:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇՐՋ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎ

Սկաուտներու ազգ. ընդհ. պետ Գրիգոր Ցակոբեանի առաջարկութիւնը շրջանի բոլոր խումբերու կողմէ միաձայնութեամբ ընդունուած ըլլալով, պատգամաւորական ժողովը տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ 13 Օգոստոսին բանակումի վայրը St. Theoffrey (Isère):

Սկաուտական Շրջ. Գործ. Մարմին

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սզանի Պաղչէճիզեան, Ատաբազարցի, Բէֆալօնիայէն (Յունաստան) Եգիպտոս փոխադրուած է, Նիւր-Իսթ-Րըլիֆի որբանոցէն, լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկ. Սիրանուշ Տէրէպաշեանի (ծնեալ Սարգիսեան), 24 rue 14 Cantons, Valance, (Drôme), France.

Կը խնդրուի եգիպտահայ թերթերէն արտատպել:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Վարանդեան»ի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Գ. Կոփոյեանի եւ իր պարագաներուն փոքրիկն ՇԱՒԱՐՇ ԿՈՓՈՅԵԱՆի դժբախտ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՓԱՐԻԶԻ Սեփաստիոյ Նահանգ. Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները կարեւոր ժողովի մը որ տեղի կ՚ունենայ 13 Օգ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Խրիմեան սրահին մէջ, 2 Rue de la Tchane: Օրակարգ՝ Երկու սաներու որդեգրութիւն Մուրատեան վարժարանի մէջ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 11 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Radio-Paris կայանէն Կիրակի, 13 Օգոստ. ժամը 13,30ին կ՚երգուին Ա. Պարթեւեանի գործերէն մէկ քանին, Ա. Զօպանեանի խօսքերուն վրայ (ֆրանսերէն լեզուով), Օփերա Գոմիքի ականաւոր երգչուհի Տիկին Տէվա Տասսիի կողմէ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

5 Օգոստ. 9 Օգոստ.

Ցուժեռ, Տէր.	75
Նիս, Վ. Գ.	80
Սէն Տընի, Ն. Թ.	75
Քլիշի, Գալ.	40
Քրէփիէօ. Տիկ. Շ.	40
Թուլօն, Մ. Գ.	40
Լը Ման, Դ. Զ.	75
Փարիզ, (19), Տիկ. Ս.	75
Շանպեռի, Ս. Գ.	150
Մարսէյլ, Տքթ. Շ.	225
Անիէռ, Տիկ. Ա. Շ.	75
Պուքրէշ, Ե. Մ.	235
Պելֆոռ, Գալ.	200
Պուքրէշ, Գ. Պ.	235

Պայր. Եղբ. հրատարակած ենք Օգոստ. 8ի թիւին մէջ:

PARIS-MONDIAL

11 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 7,45—8, արաբական բաժնին մէջ, (կարճ ալիք 25 մէթր 24 կամ 41 մէթր 25), պիտի նուագեն Պ. Նաճար (դաշնակ), Պ. Բենօ (ջութակ եւ դափ), Պ. Սըդար (թառ եւ դափ):

La Cérémonie de «La Flamme» sous l'Arc de Triomphe

Ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու Միութիւնը պատիւը պիտի ունենայ հրահրելու Անծանօթ Զինուորի յիշատակի բոցը Շաբաթ օր, Օգոստոս 12ին, իրիկուան ժամը 6,30ին: Սոյն արարողութիւնը վերապահուած է միայն նախկին ռազմիկներու միութիւններուն, կը կատարուի ամէն օր, եւ մասնաւոր փայլով միայն շաբաթ օրեր, զինուորական նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ: Այս առթիւ վարչութիւնը կը հրաւիրէ հայկ. միութիւնները եւ հայ երիտասարդաց միութիւնը բերել իրենց յարգանքի բաժինը, միանալով թափօրին որ պիտի կազմուի ժամը 6ին Av. Georges V թիւ 51—53ին առջեւ: Կը խնդրուի հետեւիլ կարգադիր ընկերներու հրահանգներուն, թափօրը կը մեկնի ժամը 6,10, զինուորական քայլով: Ցիկինները պէտք է ներկայանան ուղղակի Յաղթական Կամարին առջեւ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 12 ՕԳՈՍՏՈՍ SAMEDI 12 Août 1939

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4116

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱԼԱ՛Ր ՄՆԱՆ ՁԵՐ ՁԵՌՔԵՐԸ

Որո՞ւ բերնէն պիտի չթռչէր այս կանչը, եթէ կարդար «Յառաջ»ի խմբագրութեան ուղղուած նամակները, կամ տեսնէր խմբագրատան մէջ պարզուած ամենօրեայ տեսարանը, հանգանակութեան առթիւ :

Շարժումը այնքան վարակիչ հանգամանք ստացած է որ, շատերը, միութիւն թէ անհատ, անհրաժեշտ կը գտնեն իրենց կարգին կոչեր ուղղել, որպէս զի ոչ մէկը դուրս մնայ: Որպէս զի բոլորն ալ յիշեն իրենց պարտականութիւնը՝ նոր արտագաղթին առթիւ:

Եւ այս՝ ոչ միայն Փարիզի, այլեւ գաւառի մէջ: Ամէնէն բանուկ պողոտաներէն եւ շէն շրջաններէն մինչեւ հեռաւոր համբանքը:

Երեւոյթը աւելի կազդուրիչ կը դառնայ, երբ ըսենք թէ արձակուրդի շրջան է, եւ շատեր օդափոխութեան գացած են, դէպի լեռ կամ դէպի ծով :

Ահա Մէօտոնը.— Փարիզի մէկ արուարձանը որուն անունը հազիւ քանի մը անգամ կը յիշուի թերթերու մէջ:

Այս յիսուն տնուոր գաղութին երիտասարդները ձեռք ձեռքի տալով, գիշերը ցերեկին խառնած, 2100 ֆրանքի գումար մը կը հաւաքեն եւ կը յանձնեն «Յառաջ»ի: Ամիսներ առաջ ալ, այս նոյն գաղութէն 650 ֆրանք հաւաքեր էին, հայանպաստ գիրքեր նուիրելու համար քաղաքապետարանի մատենադարանին: Դեռ չենք խօսիր անհատական օգնութեանց մասին:

Ահա ուրիշ համեստ եւ փոքրաթիւ գաղութ մը, Պիյեանքուռ, նոյնպէս 50 - 55 տուն, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ աշխատաւորներ: Կուսակցական թէ անկուսակցական անմիջապէս գործի կը ձեռնարկեն, առանց երկար բարակ ժողովներ գումարելու, եւ կը հաւաքեն 1840 ֆրանք, անձամբ յանձնելով խմբագրութեան :

Ահա Փարիզի Հայ Շարժավարներու (շոֆէօր) Միութիւնը : Անբաւական համարելով իրենց առաջին վճարումը, 500 ֆրանք, հանգանակութեան կը ձեռնարկեն եւ կը յանձնեն 825 ֆրանք եւս, սրտառուչ նամակի մը հետ :

(Այս առթիւ ըսենք թէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայ շարժավարներն ալ եղբայրական համերաշխութեան սքանչելի օրինակներ տուին, սիրայօժար ստանձնելով տարագիրներու փոխադրութիւնը, եւ իբրեւ գին պահանջելով միայն վառելանիւթի ծախքը) :

Դեռ յիշէ՞նք Ալֆորվիլը, Սարսէլը եւ Առնուվիլը (Փարիզ), կամ Սէն Ժէռոմն ու Պուլվառ Օտտօն (Մարսէյլ), որոնց Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերը 500ական ֆրանք փութացուցեր էին առաջին առթիւ, կամ Լիոնի «Զափահասները», որոնք 1500 ֆր. հաւաքած են արդէն միայն իրենց շրջանակին մէջ եւն. :

Յատկանշական երեւոյթ մը եւս, այս առթիւ :

Առնուվիլի հանգանակիչ յանձնախումբին անդամները իրենց գումարը խմբագրութեան յանձնած ատեն, խնդրեցին որ անփոփոխ պահենք ցանկին գլուխը դրուած բացատրութիւն մը,— «Հայ լուսաւորչական հայրենակիցները իրենց օգնութիւնը կը բերեն» եւայլն :

Հարցումներ ուղղելով, տեղեկացանք թէ երբեք միտք չունին դաւանանքի խնդիր յարուցանելու, այլ պարզապէս կ'ուզեն պարագայ մը յիշեցնել,— գիւղին հայ հռոմէական հայրենակիցներն ալ առանձին հանգանակութիւն պիտի կատարեն :

Ալֆորվիլի մէջ, համեստ աշխատաւոր մը ճամբան «Յառաջ»ի խմբագրին հանդիպելով, հարիւր ֆրանք կը յանձնէ, «օրինակ հանդիսանալու համար աւելի բախտաւորներու »:

Եւ այսպէս բազմաթիւ օրինակներ՝ ինքնաբուխ եղբայրասիրութեան եւ պարտաճանաչութեան :

Այս աղօտ պատկերն անգամ չա՞պացուցաներ թէ Մուսա Լերան հերոսական յիշատակը կամ հազարաւոր տարագիրներու թշուառութիւնը իսկապէս խոր տպաւորութիւն գործած է նոյն ճամբաներէն անցած բազմութեանց վրայ :

Ընկերային համերաշխութեան այս կենդանի շարժանկարը միեւնոյն ատեն արտայայտութիւնը չէ՞ գիտակցութեան եւ ինքնավստահութեան, որուն այնքան պէտք ունինք ամէն տագնապի ատեն: Մանաւանդ այս օրերուն:

Այս լուսաւոր պատկերին քով, աչքի կը զարնէ թեթեւ ստուեր մը: Թերեւս պատահական :

Հայր. Միութիւնները, որոնք ամէնէն առաջ շարժելու պարտականութիւնն ունէին, դեռ կը յամենան: Դեռ շատ քիչ անուններ արձանագրուած են: Իսկ ամէնէն ուշագրաւը,— տակաւին շարժում չի տեսնուիր մասնաւորապէս այն Հայրենակցական կամ Վերաշինաց Միութիւններուն մէջ, որոնք պատրաստ գումարներ ունին :

Անշուշտ մեր գործը չէ հաշիւ պահանջել այդ կարգի Միութիւններէ: Բայց, կը կարծէք թէ հասարակութիւնը իրաւունք ունի գիտնալու անոնց դիրքը՝ հայկական այս նոր տագնապին առթիւ :

Ո՞ր օրուան համար են, վերջապէս, այն աւանդ գումարները— յաճախ անհատներու վստահուած— երբ Հ. Բ. Ը. Միութիւնն անգամ գաղութներու վրայ կը ծախսէ Հայաստանի յատկացուած վարկերը :

Այս փակագիծէն դուրս, կ'ուզէինք անգամ մը եւս շնորհաւորել մեր գաղութին եղբայրական աջակցութեան թռիչքը :

Դալա՛ր մնան ձեր ձեռքերը, սիրելի աշխատաւորներ եւ հայրենակիցներ, որ ճակտի քրտինքով ձեր սեփական բոյնը շինած ձեր կարելին կը տրամադրէք, ուրիշներու քանդուած բոյներն ալ վերաշինելու համար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱՐԻ ԼՈՒՐ ՄԸ ՔԵՍԱՊԷՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԳԾՈՒՄԸ ՍՐԲԱԳՐՈՒԵՑԱՒ Ի ՆՊԱՍՏ ՍՈՒՐԻՈՅ

Վերջին թղթաբերով հասած «Ազդակ»ը (4 օգոստոս) կը հաղորդէ հետեւեալ մխիթարական լուրը .—

Շաբաթէ մը ի վեր դադրած էին սահմանագծումի յանձնախումբերուն աշխատանքները, Քէսապի սահմանին շուրջ ստեղծուած տարակարծութեան պատճառաւ: Թրքական յանձնախումբին նախագահը նոյնիսկ մեկնած էր Անգարա, հարկ եղած հրահանգները առնելու համար իր կառավարութենէն:

Շատ ստոյգ եւ արժանահաւատ աղբիւրէ մը տեղեկացայ թէ լուծուած է վէճը ի նպաստ Սուրիոյ: Քէսապի սահմանը մէկ քիլոմեթր պիտի երկարի դէպի Օրտու, մեղմացնելով այն տագնապը որ կը ստեղծուէր Քէսապցիներու պատկանող հողերուն մեծ մասը ձգելով Թրքական սահմանէն ներս:

Օգոստոս 1ին, Քէսապի Հայերը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էին ի պատիւ Լաթաքիոյ պատուիրակին, տեղեկատու գիւաններու պետերուն եւ ուրիշ բարձրաստիճան Ֆրանսացիներու: Վեց ինքնաշարժներով Լաթաքիայէն Քէսապ գացին հրաւիրեալները եւ հոն արժանացան արտակարգ ընդունելութեան եւ բոլորն ալ վերադարձան շատ գոհ տպաւորութիւններով :

*** Նպաստի յանձնախումբը կը շարունակէ օգնել Պասիտի 550 ձէպէլ Մուսացի աղքատ գաղթականներուն, հոգալով անոնց սնունդը: Իսկ Լաթաքիոյ մայրանոցը կանոնաւոր կերպով կը շարունակէ իր գործը: Այժմ 9 հիւանդներ կը խնամուին հոն եւ տեղի ունեցած է 7 ծննդաբերութիւն :

Տէր եւ Տիկին Փորթուգալեաններ Սնուֆէ եկած էին տեսակցելու համար Տոքթ. Շըվալիէի հետ : Անկէ վերադարձին անոնք Պասիտ գացին, մօտէն հետաքրքրուելու համար գաղթականներու վիճակով: Առողջապահական գործը անբաւարար գտնելով, Տէր եւ Տիկին Փորթուգալեաններ յանձն առին 4 հիւանդապահուհիներու ծախքը, որոնք իսկոյն պիտի ղրկուին Լաթաքիայէն, հարկ եղած դեղօրայքով: Անոնք տրամադրած են նաեւ 10 քիլօ քինին :

Տիկին Փորթուգալեան Պ. Մաքինաճեանի յանձնեց նաեւ 300 ֆրանք, զոր հանգանակած էր Սնուֆէ պանդոկին մէջ:

Հալէպահայ ծանօթ դեղագործ Պ. Սարգիս Ներսէսեան, որ անցած շաբաթ 100 ոսկի արժողութեամբ դեղ նուիրած էր Պասիտի գաղթականներուն, այս անգամ ալ 250 ոսկի արժողութեամբ նոր դեղեր տրամադրեց :

*** «Զարթօնք»ի թղթակիցն ալ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ .— «Անթիլիասի Օգնութեան Մարմնին կողմէ կազմուած տեղական յանձնախումբը կը շարունակէ իր օգտաշատ գործունէութիւնը, բանջարեղէն, ընդեղէն, հաց եւ այլ մթերքներ հայթայթելով Պասիթի գաղթականներուն : Պասիթէն Լաթաքիա ամենօրեայ երթեւեկ կայ եւ ժողովուրդը կուգայ իր գնումները ընելու: Ճամբան 50 քիլոմեթրի չափ հեռու ըլլալուն հակառակ, կը վճարեն 30 ս. դ. վարձք՝ կառքերու համար:

Զինուորական իշխանութիւնը Լաթաքիոյ ազգ. վարժարանին մէջ բացած է մայրանոց մը եւ տրամադրած պէտք եղած չափով անկողիններ եւ դայեակ մը՝ հայ գաղթական կիներու համար: Մինչեւ հիմա տեղի ունեցած է չորս ծննդաբերութիւն: Ուրիշ նորածիններ ալ լոյս աշխարհ կուգան այս օրերս : Հայ ժողովուրդը գաղթականութեան ճամբուն վրայ ալ կը շարունակէ շատնալ ...»:

Ի՞ՆՉ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ ՊԻՏԻ ԿՆՔՈՒԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները Մոսկուա հասան երէկ, եւ ընդունուեցան մեծ պատիւներով: Այս առթիւ Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Սթալին, Մոլոթով եւ Վորոշիլով երկար խորհրդակցութիւններէ վերջ քաղաքական դաշնագիր մը մշակած են, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

1.— Երեք պետութիւնները (Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւն) յանձն կ'առնեն մեքենաբար պատերազմի մէջ նետուիլ, եթէ ընդհարում ծագի Առանցքին պետութեանց հետ :

2.— Ռուսեւճափոնական ընդհարման մը պարագային, Անգլիա եւ Ֆրանսա բարեացակամ չէզոքութիւն պիտի պահեն, պայմանաւ որ ապահովուի Առանցքին չէզոքութիւնը :

3.— Եթէ Առանցքը (Իտալիա եւ Գերմանիա) չէզոքութիւն չպահէ ռուսեւճափոնական ընդհարումի մը պարագային, Անգլիա եւ Ֆրանսա յանձն կ'առնեն միջամտել ի նպաստ Խ. Միութեան :

4.— Երեք պետութիւնները պարտաւոր են փոխադարձաբար անկեղծութիւն ցուցնել իրենց սպառազինութեանց, զինուորական հնարաւորութեանց եւն. մասին, իրենց սպայակոյտներուն միջեւ :

5.— Թուրքերը անցուդարձին տեղեակ պիտի պահուին Ռուսերու կողմէ, Լեհերը՝ Ֆրանսացիներու, իսկ Ռումանացիները՝ Անգլիացիներու կողմէ :

6.— Երեք պետութեանց զինուորական կեդրոնները կամ սպայակոյտներու մասնաւոր պատուիրակները պէտք է խորհրդակցութեան հրաւիրուին, երբ զինուորական խնդիրներ ծագին իւրաքանչիւր երկրի մասին:

*** Նոյն աղբիւրին համաձայն, Գերմանիա դժգոհ մնացած է Կարոլ Թագաւորին վերջին ճամբորդութենէն՝ դէպի Թուրքիա: Կ'ըսուի թէ Թագաւորը տրամադիր է զինուորական եւ տնտեսական դաշինք մը կնքելու Թուրքիոյ հետ: Այս առթիւ յանձնարարուած է Մոսկուայի Թրքական դեսպանին՝ պրպտումներ կատարել խորհրդային շրջանակներու մէջ: Կ'ըսուի նաեւ թէ Թուրքերը Ռումանիոյ Թագաւորին հաղորդեր են զանազան վաւերագիրներ, որոնց համաձայն Պուլկարիա շատ աւելի հակած է Առանցքին քան կը կարծուի, մասնաւորապէս պալքանեան ծրագրի մասին: Միւս կողմէ, Թագաւորը տեղեկացեր է թէ Իտալիա 180,000ի պիտի հասցնէ Ալպանիոյ զօրքը, օգոստոսի կիսուն :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐԾԻՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ԳԼՈՒԽ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

Երէկ առտու կանուխ երկու երիտասարդներ Մէօտոնէն, ուրիշ երկու համեստ աշխատաւորներ ալ Պիյանքուրէն փութացեր էին խմբագրատուն, յանձնելու համար իրենց հաւաքած գումարները,— առաջինը՝ 2100, երկրորդը՝ 1840 ֆրանք: (Տես ցանկը): Գիշերն ալ Անիէռ Պուա-Քոլոմպի հանգանակիչ յանձնախումբը կը յանձնէր իր հաւաքած գումարը, 4800 ֆրանք, որուն գլուխը կ'երեւան Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու տեղական մասնաճիւղերը, 200ական ֆրանքով, (Այս գումարը պիտի արձանագրենք վաղուան ցանկին մէջ):

Յետոյ, Փարիզի Հայ Շարժավարներու Միութիւնը կը յանձնէր երկրորդ գումար մը, 825: Այս Միութեան վարչութիւնը նախապէս 500 ֆրանք վճարած էր իր սնտուկէն, որով իրենց ընդհ. գումարը կը բարձրանայ 1325 ֆրանքի :

Եւ ամէն տեղ ալ կը յիշեցնեն թէ հանգանակութիւնը կը շարունակուի:

Ի՞նչպէս կարելի է չխանդաղատիլ, կարդալով իրենց սրտագին արտայայտութիւնները, այս առթիւ,(կարդալ նաեւ այսօրուան խմբագրականը) .—

ՄԷՕՏՈՆ, 10 Օգոստոս .— «Յառաջ»ի կոչին վրայ մեր գաղութին մէջ ալ հանգանակիչ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ հետեւեալ հայրենակիցներէ .— Գրիգոր Թումաեան, Արամ Եմիրզէեան, Վասիլ Խերոյեան: Իրենց աջակցութիւնն ընծայեցին նաեւ Հայկազ եւ Սերոբ Մանուկեան: (Տես ցանկը):

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌ, 10 Օգոստոս.— Յարգելի «Յառաջ», մեր գաղութը Մուսա Լերան արծիւներու նոր բոյնի հանգանակութեան համար, Յուլիս 24ին հաւաքուելով, ներկաներու համաձայնութեամբ, ընտրեց երեք հոգինոց յանձնախումբ մը որ անմիջապէս ձեռնարկեց գործի: Ընդհանուր գումարը եղաւ 1840 ֆրանք: Մեր բոլորին եղբայրական ջերմ բարեւները, Մուսա Լերան արծիւներուն: (Տես ցանկը) .— Հանգանակիչ Յանձնախումբ՝ Յարութիւն Մինասեան, Փիլիպպոս Յովհաննէսեան, Արշակ Դանիէլեան:

ՓԱՐԻԶ.— ... Խմբագրութիւն «Յառաջ»ի, Փարիզի Հայ Շոֆէօրներու Միութեան վարչութիւնս, իրեն համար սրբազան պարտք համարելով Սանճաքի տարագրուող հայութեան իր եղբայրական աջակցութիւնը բերել եւ պատասխանելով «Յառաջ»ի կոչին, ասկէ առաջ իր սեփական սնտուկէն տրամադրած էր 500 ֆրանք եւ գումարը ուղարկած թերթիդ վարչութեան :

Բայց մենք, Փարիզի հայ Շոֆէօրներու միութեան անդամներս, մեր տառապող հայրենակիցներուն աւելի լայնօրէն օգնելու մտքով, մեր մէջ ձեռնարկեցինք հանգանակութեան մը, որուն ցանկը կցած ենք այս երկտողին, խնդրելով հրատարակել զայն ձեր թերթին մէջ: Արդիւնքը, 825 ֆրանք, կը խնդրենք որ ընդունիք այս նամակին հետ միասին, իբրեւ երաշխիքը մեր եղբայրասիրական զգացումներուն եւ խորհրդանիշը մեր հայրենասիրութեան:

Մեզի համար շատ քաջալերական պիտի ըլլար, եթէ ուրիշ եւ աւելի լայն պայմաններու մէջ գտնուող հայկական միութիւններու եւս իրենց բովանդակ ոգիով աշխատանքի լծուած ըլլալու լուրը կարդայինք «Յառաջ»ի մէջ, եւ ուրախանայինք որ այդ ջանքերուն արդիւնքը պիտի հասնի օգտակար ըլլալու մեր բազմաչարչար եղբայրներուն: Ի դիմաց վարչութեան՝ Հայկ Սամուէլեան

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի «Յառաջ», կարդալով ձեր հանգանակութեան կոչը եւ սրտառուչ խմբագրականները, մեր դոյզն նպաստը կը բերենք ձեզի այս առթիւ, մենք դառնութեան բաժակը ցմրուր քամած գաղթականներ, ղրկելով 500 ֆրանք, յանուն Սեբաստիոյ Եէնի Խան գիւղի Հայր. Միութեան, թեթեւցնելու համար Սանճաքի մեր դժբախտ հայրենակիցներուն հոգերը:— Ի դիմաց Միութեան Գարամանուկեան :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ստորագրեալներս՝ Պուլվառ Պլանքառ Թաղի բնակիչներէն հինգ ընտանիք, կուգանք հաճոյքով մեր մասնակցութիւնը բերել Մուսա Լերան գաղթականներու համար բացուած հանգանակութեան եւ կը խնդրենք որ ընդունիք մեր դոյզն աջակցութիւնը մեր անբախտացած եղբայրներուն:— Վահան Խալլօղլեան 25 ֆրանք, Արիստակէս Թօփալեան 25, Հայկ Դաբբինեան 25, Լեւոն Ապաճեան 25, Նշան Մազմանեան 25: Գումար 125 ֆրանք: (Տես ցանկը):

ՑԱՆԿ 20

Մէօտոնի գաղութէն (ցանկը առանձին)	2100.—
Պիյեանքուռի գաղութէն (նոյնպէս)	1840.—
Փարիզի շարժավարներու Միութենէն (Բ. անգամ, տես նամակը)	825.—
Սեբաստիոյ Եէնի Խան գիւղի Հայր. Միութիւն, Մարսէյլ	500.—
Մարսէյլ, Պուլվառ Պլանքառի Թաղեցիներէն, (տես նամակը)	125.—
Մարտիրոս Մկրտիչեան, Լա Թուռ տիւ Փէն	100.—
Տոքք. Յ. Տէր Յակոբեան իր ծննդեան տարեդարձին առթիւ	100.—
Տիկին Նիկողոսեան	50.—
Տէր եւ Տիկ. Դերձակեան	50.—
Օր. Շահպազեան, Շարժ	25.—
Ռաֆայէլ Քանտօ, Սպանիացի Մարսէյլ	10.—
Գումար	5725.—
Երէկուան գումարը	52,962.—
Ընդհ. գումար	**58,687.—**

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառով, ցանկերը մաս մաս կը հրատարակուին Դ. էջին մէջ: Արդէն հրատարակած ենք Ալֆորվիլի, Իսի լէ Մուլինոյի եւ Սէնթ Մարկրիտի (Մարսէյլ) ցանկերը: Այսօր կարդալ Տէսինի եւ Սարսէլի Ա. ցանկերը:

*** Տեղի անձկութեան պատճառով Մարսէյլի Հանգանակիչ Կեդր. Յանձնախումբին կոչը պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով: Այս առթիւ մեզի կը հաղորդեն թէ արդէն իսկ Թղթատարին յանձնուած է 3000 ֆրանք, իբրեւ առաջին ցանկ :

1300 ՕԴԱՆԱՒԵՐ «կռուեցան» Լոնտոնի շրջանին մէջ: Այս առթիւ բոլոր լոյսերը մարած էին: Միեւնոյն ատեն սկսան նաւային ռազմափորձերը, մասնակցութեամբ 459 մարտանաւերու, հին թէ նոր: Ամէն օր նոր մարտանաւեր կը հասնին: (Այժմ մօտ 200 մարտանաւեր կը շինուին Անգլիոյ նաւագործարաններուն մէջ):

ՃԱՓՈՆԻ զինուորական տարրերը հետզհետէ անհամբեր կը դառնան, Անգլիոյ հետ կատարուած բանակցութիւններու ձգձգման առթիւ: Կը հերքուի այն լուրը թէ Ճափոնի արտաքին նախարարը վերջնագիր մը յանձնած է անգլիական դեսպանին: Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ հինգ նախարարներու խորհրդակցութեան ատեն, միայն պատերազմական նախարարը ընդդիմացած է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ զինակցութիւն կնքելու ծրագրին:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԸ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընդհ. փոխանորդ Պետրոս արք. Սարաճեան, որ վերջերս այցելած էր Սանճաքի տարագիրներուն գլխաւոր կայանները, հետեւեալ տեղեկագիրը ղրկած է, միեւնոյն ատեն կարգ մը թելադրութիւններ գրի առնելով (28 Յուլիս).

Յուլիս 22—26, չորս օրերու ընթացքին անձամբ գացինք տեսնելու Ալեքսանտրէթի Սանճաքէն գաղթած հայ ժողովուրդը իրենց իջեւաններուն մէջ, Թարթուս, Լաթաքիա, Պասիտ, Քէսապ: Մեր հետ առինք Հոգեւորհ. Տ. Ղեւոնդ Վրդ. Ճէպէճեանը եւ Նըպաստից Կեդր. Յանձնախումբի անդամ Պ. Բիւզանդ Եղիաեանը:

Թարթուս, Տրիպոլիսէն 65 քիլոմեթր անդին Լաւոդիկէէն 75 քիլոմեթր աստին, ծովեզերեայ փոքրիկ քաղաք մը, հասած են Ալեքսանտրէթ քաղաքի եւ շրջակայ լեռներու գաղթականները, Աթըգէն, Պէյլանէն, Սօղուք Օլուքէն, Մեզկիտէէն, Ֆարթըզլուէն, Նարկիզլիէն եւն.: Անոնք փոխադրուած են չորս նաւերով, ընդամէնը մօտ 3750 անձ: Վերջին նաւէն ցամաք հանուեցան Յուլիս 23ին, Կիրակի առաւօտուն, ուր ներկայ էինք մենք:

Գաղթականները պատսպարուած էին ծովեզերքէն վեր ձիթենիի պարտէզներուն մէջ: Ապահովութիւնը, առողջապահական հսկողութիւնը կազմակերպուած էին տեղւոյն վրայ: Տեղւոյն թէ ժանտարմաներու սպան, եւ թէ Ֆրանսայի միւթէշարը մեծ անձնուիրութեամբ կը կատարէին իրենց պարտականութենէն աւելին: Միւթէշարի Տիկինը անձամբ ժողովուրդին մէջ առողջապահական հսկողութիւն կը կատարէր եւ թշուառներուն հոգածութիւն կ'ընէր: Կաթողիկոսարանի կողմէ տեղւոյն վրայ փութացուած Զարեհ Վրդ. Փայասլեան առաջին կարաւաններուն հասած օրէն, տեղւոյն իշխանութեանց հետ յարաբերութեան մէջ մտնելով, ժողովուրդին հսկողութեան, պաշտպանութեան եւ ի վերջոյ Պէյրութ փոխադրութեան գործը վարեց իրեն անմիջական գործակից ունենալով Կաթ. Օգն. Կեդր. Յանձնախումբի կողմէ ղրկուած Պ. Թորոս Լուսինեանը՝ Լաթաքիոյ նորընտիր Մասնաժողովին անդամ՝ իբրեւ մօտէն ծանօթ մէկը Ալեքսանտրէթէն գաղթող ժողովուրդին:

Ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ արձանագրութեանց հսկիչ ղըրկուած Տիար Էտկար Մալոյեանի եւս ծառայութիւնները գնահատելի գտանք: Անձամբ տեսակցելով բոլոր ծառայողներուն հետ, յայտնեցինք մեր շնորհակալութիւնները բոլորին: Յանձնարարեցինք որ Տ. Զարեհ Վրդ. հեռաձայնով փոխադրող քամիոններու թիւը շատցնել տայ եւ նոր բժիշկ բերել տայ Ազգ. Առաջնորդարանէն, Պէյրութ:

Նոյն օրը Թարթուսէն ելլելով, ետեւ մնացած գաղթականներուն խուռն բազմութեան շփոթեցուցիչ տեսարանը մեր մտքին մէջ, եկանք Լաթաքիա: Այնտեղ մնացինք մինչեւ յաջորդ առաւօտ, եւ երկար տեսակցութիւններ ունեցանք Կաթողիկոսարանի Նպաստից Կեդր. Յանձնախումբի կողմէ նշանակուած տեղական Նըպաստից Մասնաժողովի անդամներուն ու տեղւոյն ազգայիններուն հետ եւ ըրինք անհրաժեշտ կարգադրութիւններ գաղթականաց օգնութեան համար: Քննեցինք Նպաստից Մասնաժողովին կատարած գործերը Պասիտի շրջանին իջեւանած ժողովուրդին ու Թարթուսի ճամբուն վրայ գաղթականներու մասին, եւ գոհացուցիչ գտանք: Միանգամայն նկատի ունենալով յառաջիկային տեղաւորման խնդրոյն մէջ մեր ունենալիք պէտքերը, յանձնարարեցինք խնայողութեամբ գործածել ղրկուած գումարները: Յանձնախումբը ձեռնարկած ըլլալով Պասիթի գաղթականաց ծանր հիւանդներուն համար Լաթաքիոյ մէջ ժամանակաւոր ազգային հիւանդանոցի մը բացման, եւ նկատելով որ այդ ուղղութեամբ գնահատելի պիտի ըլլար տեղւոյն Օգնութեան Խաչի գործակցութիւնը, կարգադրեցինք որ Օգնութեան Խաչի Վարչութեան գրաւոր դիմումին վրայ թէ յօժարութեամբ կը տրամադրէ իր բարոյական ծառայութիւնը, յանձնարարեցինք Նպաստից Մասնաժողովին տրամադրել իրենց կարգին նիւթական միջոցները այդ գործին յաջողութեան համար: Ուստի երկու կազմակերպութեանց գործակցութեամբ, մէկուն կողմէ ծառայութիւն, միւսին կողմէ նիւթական մատակարարութիւն, հիմնուեցաւ տեղւոյն Ազգ. Վարժարանի սրահներուն մէջ ժամանակաւոր մայրանոց մը, եւ առաջին երկու հիւանդներ փոխադրուեցան մեր հոն գտնուած միջոցին:

Նոյն օրը, Կիրակի, Լաթաքիայէն լուր առնելով որ Թարթուս իջեւանած գաղթականներուն արջառներն ու հօտերը սահմանէն անցած են 32 հովիւներով եւ 1000 գլուխ անասուններով, զանոնք դէպի Թարթուս առաջնորդելու համար արօտավայրերու եւ ջուրերու հանդրուաններու ծանօթ առաջնորդ մը տրամադրուեցաւ:

Յաջորդ առաւօտուն, Երկուշաբթի Լաւոդիկէէն մեկնեցանք դէպի Պասիտ, մեզ հետ առնելով նաեւ տեղւոյն Նպաստից Մասնաժողովի անդամները՝ Տոքթ. Մաղաքիա Փօթուրլեան եւ Պ. Յարութիւն Մաքինաճեան: Պասիտ կը գտնուի հին Պոսիդոն քաղաքի աւերակներուն մօտ, ծովեզերեայ ամայի վայր մը, Պաղճաղազ գիւղին հանդիպակաց: Հոն գտնուող ճամբան կը բաժնուի Լաթաքիայէն Անտիոք երկարող մեծ պողոտային վրայ 40 քիլոմեթր յառաջանալէ յետոյ Քասաթ էլ Մուաֆէն անմիջապէս առաջ եւ Քէսապի բաժանման վայրէն 25 քիլոմեթր առաջ: Մեծ ճամբայի բաժնուելէն վերջ 15 քիլոմեթր դէպի ծովեզերք կ'երկարի այդ մասնաւոր ճամբան, շինուած հայ գաղթականներու Պասիտ փոխադրութեան առթիւ՝ աճապարանքով վերջերս:

Պասիտի կայանին վիճակը աւելի ընկճեց մեր սիրտը: Պասիտ ամայի վայր մըն է, Լաթաքիայէն՝ ամէնէն մօտիկ քաղաքը՝ 55 քիլոմեթր հեռու, ծովեզերքէն քիչ մը վեր բլուրներով շրջապատուած, բայց բլուրներուն վրայ հազիւ մարդու հասակէն բարձր մայրիի ծառեր: Ժողովուրդը այդ ծառերը կտրելով ընտանիք ընտանիք պատսպարուելու համար փոքրիկ հայմաններ շինած է: Բարեբախտութիւնը ջուրի գոյութիւնն է, մօտ վայրի մը աղբիւրը: Սննդեղէնի փոխադրութիւնը շատ դժուար, մանաւանդ բանջարեղէնի եւ պտուղի պակասը շատ զգալի էր: Հոն իջեւանած են Ճէպէլը Մուսայի եւ Սուէտիոյ գիւղերուն ժողովուրդը վեց խումբերով, ընդամէնը մօտ 6000 անձ, իբրեւ 2—3000 գլուխ անասուններով: Ամէն գիւղ առանձինն խումբեր կազմած նստած են քով քովի շինուած հայմաններու շուքին տակ: Ամէն գիւղէն կար մէկ քահանայ:

Մեր հոն հասնելէն քիչ վերջ հասաւ նաեւ Հալէպի նախկին Տէլէկէն եւ այժմ Բարձր Կոմիսէրութեան Քաղաքական Բաժնի Պետ եւ գաղթականաց տեղաւորման գործին պատուիրակ Պ. Տավիտ՝ բժշկապետի եւ Լաթաքիոյ քաբինէէն Կավին հետ: Տեղեկացաւ գաղթականաց վիճակին: Իրեն շնորհակալութիւն յայտնեցինք որ ամէն ջանքով, մեր տեսած բոլոր վայրերուն մէջ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչ սպաներ եւ պաշտօնեաներ անձնուիրութեամբ կ'աշխատին հայ գաղթականաց մէջ: Պասիտի գաղթականաց վերջնական տեղաւորման մասին իրեն հետ մեր ունեցած խօսակցութեանց մէջ յանձնարարեց որ արհեստաւոր գաղթականներ իրենց վնասուց հատուցման վճարումը ստանալէ վերջ անմիջապէս ցրուին առժամեայ աւելի ապահով կայաններ, մինչեւ որ վերջնական գաղթավայրեր պատրաստուին իրենց համար: Ըսաւ թէ կ'ուսումնասիրուին նոր հողեր գնելու կարելիութիւնը, բայց մինչեւ որ այդ հողերը գնուին, եւ գաղթականները ընդունելու վիճակի մէջ դրուին, առնուազն երկու ամիս կ'անցնի, ուստի անմիջապէս պէտք է ցրուին զանազան վայրեր: Պատասխանեցինք թէ արհեստաւորները Ճէպէլը Մուսայի մէջ չէին կրնար միայն իրենց արհեստով ապրիլ, այլ միանգամայն կալուածատէրեր էին եւ փոքրիկ եկամուտներ ունէին երկուստեք: Իրենց արհեստներն ալ չեն յարմարիր այսօր ուրիշ տեղեր: Ասոնք պէտք են համախումբ պահուին քաղաքի մը մերձակայ գաղթավայրերը եւ անկէ փոխադրուին իրենց վերջնական վայրերը: Պ. Տավիտ կրկնեց թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը կարելին ըրած էր եւ գաղթականները փոխադրած, այսուհետեւ տեղաւորման գործը կը մնար Կաթողիկոսարանին եւ Հայ Բարեգործական Հաստատութիւններուն:

Պ. Տավիտի մեկնումէն վերջ մենք կարգադրութիւններ ըրինք գաղթականաց անմիջական խնդիրներուն շուրջ: Նախ, ընտրեցինք վեց գիւղերու ներկայացուցիչներէն կազմուած Կեդր. Յանձնախումբ մը իրենց գործերը վարելու համար՝ գործակցութեամբ իւրաքանչիւր գիւղի Յանձնախումբին հետ: Յետոյ քանի մը հարիւր անձերու ցուցակ մը ներկայացուեցաւ մեզի իբրեւ անմիջական օգնութեան պէտքի կարօտներ: Կարգադրեցինք որ Լաթաքիոյ Նպաստից Մասնաժողովին ներկայանայ աւելի զտուած անուանացուցակ մը եւ այդ կարօտեալներուն, ալիւր, ձէթ, ճաշւար, սապ եւ նման նիւթեր բաշխուին հինգ օրը մէկ անգամ, առօրեայ պէտքի հաշուով:

Նոյն օրը, կէսօրէն յետոյ, Պասիտէն մեկնեցանք եւ եկանք Քէսապ, ուր մնացինք երկու գիշեր: Քէսապի մէջ ապաստանած են մօտ երկու հարիւր ընտանիք գաղթականներ: Տեղւոյն վրայ կազմուած է գաղթականաց տեղաւորման Յանձնախումբ մը որ իր առանձին միջոցներով գնահատելի եղբայրական օգնութիւն կատարած է: Տեսակցութիւններ ունեցանք տեղւոյն Թաղականութեան եւ Գաղթականաց Յանձնախումբին հետ: Մեր առաջին տպաւորութիւնն այն եղաւ որ Քէսապ եւս թրքական սահմաններուն մէջ պաշարուած է: Թրքական սահմանագլուխի պահականոցը զետեղուած է Լաթաքիա - Անտիոք ճամբուն վրայ, Քէսապի ճամբու բաժնուած տեղւոյն շատ մօտիկ, գրեթէ անմիջապէս բերանը: Քէսապը շրջապատող բլուրներուն վրայ շարքով դըրուած են թուրք պահակներու վրաններ, որոնք պարզ աչքով կը տեսնուին Քէսապի տուներէն:

Քէսապի թէ Թաղականութեան եւ թէ Գաղթականաց Յանձնախումբի անդամները Պասիտ իջեւանած Ճէպէլ Մուսացիներուն տեղաւորման մասին փափաք յայտնեցին որ իրենց գտնուած շրջանի գիւղերը տեղաւորուին: Առ այդ մեր յանձնարարութեան վրայ, ներկայացուցին տեղաւորման իրենց մտածած ծրագիրը, որով բոլոր Մուսա–Տաղցիք կրնան շրջակայ գիւղերը կամ կալուածները տեղաւորուիլ, այս պարագան պիտի օգնէ նաեւ Քէսապի ապահովութեան: Առանց ատոր Քէսապցիները իրենք եւս անապահով կը զգան, Թրքական սահմանին այնքան կից:

Կը կցենք Քէսապցիներուն տեղաւորման այդ ծրագիրը: Քէսապի մէջ եւս այցելեցինք տեղւոյն Միւթէշարին եւ շնորհակալութիւն յայտնեցինք գաղթականաց տեղաւորման իրենց ջանքերուն համար:

Յուլիս 26 առաւօտուն Քէսապէն ելանք դէպի Պէյրութ: Հոն թողուցինք Տ. Ղեւոնդ Վրդ. Ճէպէճեանը՝ ամառուան ընթացքին իբրեւ հոգեւոր հովիւ ծառայելու համար տեղւոյն ժողովուրդին եւ իբրեւ նախագահ Գաղթականաց տեղաւորման Յանձնաժողովին:

Կէսօրէ առաջ հասանք Լաւոդիկէ, վերստին տեղեկացանք Պասիտի գաղթականաց օգնութեան համար կատարուած կարգադրութեանց, ըստ որում 550 հոգիի սննդեղէն պիտի բաշխուի օրական 25 սուր. թուղթ ոսկիի արժէքով: Ուզեցինք տեղւոյն Միւթէշարին անձամբ ներկայանալ, շնորհակալութիւն յայտնելու համար, բայց բացակայ ըլլալուն, թողուցինք մեր այցաքարտը: Հոն եւս յանձնարարեցինք հետապնդել Պասիտի գաղթականներուն շրջանին մէջ տեղաւորման կարելիութիւնները:

Կէսօրէ յետոյ, ժամը 2ին Լաւոդիկէէն ելլելով հասանք Թարթուս: Տ. Զարեհ Վարդապետէն գոհունակութեամբ տեղեկացանք որ գաղթականները կանոնաւոր կարաւաններով կը մեկնին դէպի Պէյրութ, ծախսելով անձ գլուխ 240 սուր. դահեկան, համաձայն կարգադրութեան Պէյրութի Ազգ. Միութեան: Եւ մինչեւ չարթուան ծայրը ամէնքը մեկնած պիտի ըլլան: Նոյնպէս Պէյրութէն բժիշկ մը ղրկած է Ազգ. Միութիւնը Տոքթ. Խուլաքեան, որ կանոնաւոր քլինիք հաստատած է: Տ. Զարեհ Վրդ. տեղեկացուց նոյնպէս որ իրեն քանի մը դիմումներ եղած են Ալէվի եւ Լիբանանի սահմանակից շրջաններուն մէջ զանազան ագարակներ եւ գիւղեր 20—30 հայ ընտանիքներ տեղաւորելու համար: Յանձնարարեցինք դիմումներուն կանոնաւոր ցանկը պատրաստել: Եթէ սկզբունքով յարմար դատուի տեղաւորման այդ կերպը, կարելի է մասնագէտներու կողմէ ուսումնասիրել այդ կարելիութիւնը:

Հալէպի Հայոց Առաջնորդարանէն մեր ստացած տեղեկութեան համաձայն, Գըրըգ Խանի եւ Րիհանիէի դաշտային շրջաններէն հոն փոխադրուած մօտ 3000 գաղթականներ գաղթականաց խնամատարութեան հոգածութեանց առարկայ եղած են եւ գոհացուցիչ պայմաններու տակ տեղաւորուած են տրամադրելի այլ եւ այլ շէնքերու մէջ: Առողջ հանգստեան, առողջական վիճակի եւ կարգապահութեան ապահովութեան համար հարկ եղած գործեր կը կատարուին, եւ ջանքեր կը թափուին իշխանութեանց հոգածութեամբ ապահովելու անոնց փոխադրութիւնը դէպի Լիբանան՝ վերջնական կայանը:

Այս կացութեամբ տեղաւորման գործը մեր մեծագոյն խնդիրն է: Ան կը ներկայանայ մեզի երեք — չորս կարելիութիւններով.

1.— Ֆրանսական իշխանութիւնը ինք Լիբանանի մէջ հողեր գնէ եւ հոն տեղաւորէ Ճէպէլ Մուսայի եւ Սուէյտիոյ ժողովուրդը: Այս մասին ո եւ է որոշ գործողութիւն մը ցոյց չէ տրըւած ցարդ, թէեւ տրամադրութիւններ յայտնուած են մեզի:

2.— Ալեքսանտրէթի շրջակայ լեռներուն ժողովուրդը խումբով տեղաւորելու համար նոյնպէս Լիբանանի մէջ, հաւանաբար Տրիպոլսոյ շրջանը, հող գնել եւ տեղ պատրաստել: Դարձեալ իմացանք որ Ֆրանսական իշխանութեան կողմէ փնտռտուքներ կը կատարուին այդ ուղղութեամբ:

3.— Փափաքող գաղթականները, յետ քննութեանց, ղրկել տալը, քանի, երեսուն ընտանիքով զանազան գիւղեր, ուրկէ դիմումներ կը կատարուին նոր եկողներ ընդունելու համար:

4.— Քաղաքներու ժողովուրդը, որ մեծ մասով արհեստաւոր է, եւ մանր ճարտարարուեստի ու վաճառականութեան վարժ է, տեղաւորել մեծ քաղաքներու արուարձանները:

Գաղթականաց տեղաւորման գործին մեծ օգուտ կրնայ ունենալ իրենց Սանճաք լքած անշարժ կալուածներու փոխարէն հատուցում ստանալը: Մեր հարցուփորձերուն համաձայն, Հայեր հոն ձգած են կէս միլիոն ոսկիի արժողութեամբ կալուածներ: Եթէ ատոր մէկ մասը գէթ կարելի ըլլայ գանձել ֆրանսական իշխանութեանց միջոցաւ, ինչպէս գանձուեցան ֆրանսական կալուածներու գիները, մեծ օգուտ պիտի ունենար:

Ներշնչումնք ըսելով պէտք չէ իմանալ յախուռն եւ յանդուգն երեւակայութեան մը արշաւանքը բանին եւ իմաստութեան սահմանին մէջ՝ այլ հոգւոյն ցոլացումնքն իմացականութեան վրայ: Բանաստեղծն անտեսանելին կը նշմարէ, եւ ինչ որ ուրիշները կը նշմարեն՝ նա կը տեսնէ, բարոյական մարդը կը նախազգայ, բանաստեղծը կը մարգարէանայ: Իրաւունք ունէին Լատինք որ մարգարէ ու բանաստեղծ միեւնոյն բառով կը բացատրէին: — Գ. Օտեան

Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑՆԵԼՈՑ

Սիրելի Արագ.— Յաւակնութիւն կամ իմաստակութիւն կ'ըլլայ բան... սիրականին թանկագին ակօսներուն մէջ սպրդելու, երբ օրը օրին ... ցած կը տեսնես, նոյն իսկ լաւագոյն գրուածներու մէջ, քերականական պարզ կանոններուն զանցառութիւնը: Ահա, դեռ երէկ քաղուած եղինձներ... կը գրէ «բնուեր», փոխանակ բուսա... ւերի: Բուն բառն է բոյն ոչ թէ բուն: Արդ, ոյ կը փոխուի կ'ըլլայ ու (հազար անգամ բացատրուած), իսկ ու կը փոխուի կ'ըլլայ ը, բայց բնական այսինքն հնչուած լոկ, ոչ թէ գրուած. — ինչպէս բուն կ'ըլլայ բնիկ, բնական եւ բոլոր ածանցեալները: Իսկ բոյն կ'ըլլայ բունիկ, բունկալ, ինչպէս գոյն կ'ըլլայ գունագեղ, բայց քուն կ'ըլլայ քնաթաթախ, մուկ՝ մկնիկ, տուն՝ տնակ, թոյն՝ թունաւոր, բոյր՝ բուրեան, մուր՝ մրոտել, խունկ՝ խնկաւէտ, սոյր՝ սուրալ, գոյգն՝ գուգնաքեայ: Օրինակներ ըն... սանեակներով: Շարունակենք, բայց աւելորդ է:

Գալով յոյր ու մեծղի անփութութեան մը, որ այնքան անքաւելի է որքան գործածողը ուշիմ եւ այլապէս ճարտար գրող մըն է: Ահա թէ ինչ... հայցական տէր բայլ մը! զոր! եւ ան ալ էական բային քով... Այդ սուտուփուտ զորը փայլակնաձեւ կը ցո... ղայ ուռուցիկ նախադասութիւններու քօղարկումին ներքեւ իսկ.— ԶՈՐ մերթ բիւրեղ ադամանդներու նման կուռ են ու յղկուն... Ադամանդի յատկացուած բիւրեղ ածականն ալ.. վրաս դրէ: Բայց մենք «զոր»ը նայինք: Տարաղին սահմանէն դուրս չելլենք: Նոյն սահմանին մէջ ցաւ ի սիրտ կը հանդիպինք սա գոհարին.— ԶՈՐ այսօրուընէ սկսեալ կը յանձնուի իրեն... զոր կը յանձնուի... Ներէ՛, Տէր իմ Տէր, Մեծաաքանչին դէմ ա... չարանախատ հայհոյութեան: Անկէ ազնուութիւնը զոր .. կը բարբանջէ:

Որքան շատ կը գործածենք... թարմացնել: Եթէ այսպէս երթայ, բոլորովին պիտի մոռնանք կազդուրել, նորոգել եւ այս կարգի ուրիշ բարեր, անոնց փոխանակելով լոկ «թարմացնել»: Ցիշատակը թարմացնել... այնքան շատ կը խօսինք եւ կը գրենք այսպէս, որ Ցիշատակները պիտի... ընդարմացնենք (թմրեցնել, մարել):

Կ'ըսենք իրաւունքով ձեռագիր, ձեռակերտ, ձեռագործ, ձեռարուեստ: Բայց նոյն իրաւունքով կ'ըսենք նաեւ — ձեռնամած, ձեռներէց, ձեռնադրել, ձեռնմուխ, ձեռնարկութիւն, ձեռնթափ, ձեռնհաս, ձեռնպահ, ձեռնտու: Ինչէ՞ն է տարբերութիւնը: Անկէց որ կայ ձեռն, նաեւ ձեռք: Վերի բառերէն առաջինները բարդ եղած են ձեռք արմատով, միւսները ձեռն արմատով, որուն ն գիրը չէ կորսուեր բարդութեան կամ ածանցման ատեն, իսկ յոգնակի ձեւով ձեռքը ն չունի արդէն: Ցիշեցէք ն ունեցող քանի մը բառեր մուկն, ձուկն, դուռն, հիմն, դառն, այլուրքն հանդերձ, որոնց ն գիրը կը պահուի իբրեւ արմատական անոնցմէ ձեւացած կամ կերպաւորուած բառերուն մէջ: Այսպէս մկնիկ, ձկնորս, դռնապան, հիմնադիր, դառնուկ, եւն.:

Հեծելազօրքին առջեւէն փախչելով անհերեւոյթ եղած է «այրուձի» հնաւանդ բառը, որ կարծես հայկական հեծեալ գունդ կը հոտի: Արդէն մեր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (165)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց լրտեսները վերադարձան եւ յայտնեցին թէ՝ մնացել է միայն մի քանի քայլ տարածութիւն, որպէսզի Ջրանցքի արգելքը բացուի, եւ թէ այդ էլ Արաբացիք շուտով կը պեղեն, որովհետեւ գործի վրայ աշխատում են հարիւրաւոր ձեռքեր:

— Օ՛ն ուրեմն, յառա՛ջ, էլ սպասելու ժամանակ չէ, գոչեց Բարդէն իշխանը եւ առաջ անցաւ: Զօրքը ընթաց հետեւեց նրան:

Եւ արդարեւ Ջրանցքի առաջը բանալու համար մնացել էր միայն մի քանի քայլ: Գործաւոր զօրքի գլխին կանգնած էր Բէշիր զօրապետը եւ ըշտապեցնում էր նրանց, որպէսզի հէնց նոյն գիշեր Ջուրը դարձնէ դէպի խրամը: Ջնայելով որ մութը կոխել էր, այսուամենայնիւ զօրապետը չէր հեռանում այդտեղից: Արաբական նըժոյգը նստած՝ նա դիմում էր մերթ այս եւ մերթ այն կողմը՝ գործաւորներին շտապեցնելու համար: Ըստ երեւոյթին նա չէր կամենում հեռանալ այդ տեղից, մինչեւ որ իւր աչքով չտեսնէ Ջրանցքի բացումը:

Եւ ահա՛ յանկարծ Արտաշատու կողմից որոտընդոստ աղաղակներով Արաբացւոց վրայ թափուեցան Հայոց զօրքերը եւ սրերով ու նիզակներով սկսան անխնայ աջ ու ձախ հարուածել: Ցարձակումն ա՛յնքան զօրաւոր էր, որ Արաբացիներից ոչ ոք չհամարձակուեց դիմադրել: Նրանք շըփոթուած ու սարսափահար ձգեցին բահերն ու գործիքները եւ սկսան փախուստ տալ դէպի Դըւնոյ եւ Արտաշատու կողմերը: Ջնայելով որ Բէշիրը սուրը հանեց եւ գոռալով խրախոյս կարդաց զօրականին, բայց նըրան լսող չեղաւ: Մի քանի տասնեակ հոգի, որոնք բահերով ու վաղակաւորներով խիզախեցին Հայերի դէմ, տեղն ու տեղը ջարդուեցան: Այս տեսնելով, Բէշիրը ինքն էլ ձգեց ճակատը եւ ձին մտրակելով փախաւ դէպի Դուին: Հայերն աղաղակելով ինկան փախչողների ետեւից եւ հալածեցին նրանց մինչեւ քաղաքի սահմանը, եւ ապա դառնալով՝ գրաւեցին Ջրանցքը եւ կանգ առան այդտեղ:

Բայց Բէշիրը խոյս էր տուել ոչ թէ փախչելու, այլ Դըւնից նոր զօրք բերելու մտօք: Սակայն Ոստիկանը, որ աւելի շրջահայեաց ու հեռատես էր, թոյլ չտուաւ նրան զօրք հանել քաղաքից:

— Քանի որ չգիտենք թէ ի՞նչ ուժով են Հայերը հասել այստեղ, կամ թէ ի՞նչ կէտերում են համախմբուած նրանք եւ մութն արգելում է մեզ ճիշդ տեղեկութիւններ առնել այդ մասին, աւելի լաւ է ուրեմն զօրքը վտանգի չենթարկել. առաւօտը մենք ամէն ինչ կը տեսնենք Աստուծոյ լոյսով եւ ըստ այնմ հարկ եղածը կը փութանք տնօրինել, ասաց Ները Բէշիրին եւ վերջինս բանաւոր գտաւ այդ խորհուրդը:

Եւ որքա՜ն մեծ եղաւ Արաբացւոց զարմանքը, երբ առաւօտը վեր կենալով տեսան թէ՝ Արտաշատու Ջրանցքը գրաւող զօրքը կազմուած է ընդամէնը մի քանի վաշտերից: Ամօթի հետ միասին կատաղի զայրոյթ եկաւ Բէշիրի վրայ, երբ նա համոզուեց թէ՝ ինքը արաբական քաջերի առաջնորդ լինելով հանդերձ փախել է մի քանի վաշտերի առաջից:

— Հէնց այս վայրկեանին կը ջարդեմ բոլորին. թո՛ղ ոչ մի զօրական չազատուի իմ սրից, գոռաց զօրապետը եւ արաբական կատաղիներից մի քանի գունդ առնելով՝ պատրաստւում էր դուրս գալ Դըւնոյ դռներից:

Ոստիկանը, որ այդ ժամանակ կանգնած էր իւր ապարանքի մինարէթի վրայ եւ դիտում էր Դըւնոյ շըրջապատը, տեսնելու համար թէ էլ ուրիշ ո՞րտեղ կան հայ զօրախմբեր, նկատեց որ քաղաքի արեւմտեան կողմից, այն է՝ Կարնոյ ճանապարհով, ուր ինքը պահակախումբ չէր կարգել, առաջանում է ստուար հեծելախումբ:

— Ահա գալիս են եւ մեր դաշնակից Աշոտի զօրքերը, ձայնեց նա դէպի Բէշիրը, որ դեռ կանգնած էր ապարանքի առաջ եւ հրահանգներ էր տալիս զօրքին:

— Առանց նրանց էլ մենք գործը կ'աւարտենք, յոխորտաց զօրապետը եւ իւր հրոսախումբը կարգաւորելով, դուրս եկաւ Դըւնոյ պարիսպներից:

Բարդէն իշխանի դրութիւնը խիստ ծանր էր: Նա իւր հետ ունէր ընդամէնը հինգ հարիւրի չափ զօրք, եւ թէպէտ դրանք Հայոց ամենաընտիր քաջերից էին, այսու ամենայնիւ չէին կարող երկար դիմադրել, եթէ նրանց շրջապատէր աւելի մեծ բազմութիւն: Բացի այդ, նրանք գտնւում էին Արտաշատու եւ Դըւնոյ մէջտեղը, բաց դաշտի վրայ եւ չունէին ոչ պատսպարուելու տեղ, ոչ էլ ժամանակ պատնէշ շինելու: Արաբացիք կարող էին շրջապատել նրանց եւ տեղն ու տեղը կոտորել: Միակ փրկութիւնը ձգել հեռանալն էր: Բայց այդ էլ չէին կամենում անել, որովհետեւ այն ժամանակ Ջրանցքը կը մընար Արաբացւոց ձեռքը, եւ նրանք մի կէս ժամում թումբի մնացորդը փըլելով՝ ջուրը կը դարձնէին դէպի խրամը, որով եւ կ'ոչնչանային թէ՝ տարած յաղթութիւնը եւ թէ ապագայ յաջողութեան յոյսերը:

Արաս Թագաւորը ղրկելով իշխանին այստեղ, ապահովացրել էր նրան թէ՝ ինքը հետեւեալ առաւօտ իւր բոլոր զօրքով կը գտնուի Դըւնոյ առջեւ: Բայց արեւն ահա՛ ծագում էր եւ սակայն արքայական բանակը չէր երեւում ոչ մի տեղ, նոյնիսկ յառաջապահ գնդերը չէին նշմարւում... Բարդէն իշխանի հետամուտները, որոնք Արտաշատու բլուրներից դիտել էին ամէն կողմ, եկան եւ պատմեցին թէ՝ միայն Կարնոյ ճանապարհի վրայ տեսան մի հեծելախումբ, որ շտապով յառաջանում էր դէպի Դուին, իսկ մնացեալ տեղերում արաբացի պահակներից զատ ոչինչ չնշմարեցին:

— Կարնոյ ճանապարհով կարող է միայն դաւաճանի զօրքը գալ, ասաց Բարդէնը. մեր փրկութիւնը պէտք է սպասել Դըւնոյ դաշտերից:

— Մէկ էլ երկնքից, նկատեց համհարզներից մին:

— Եթէ Աստուած հաճի... յարեց իշխանը եւ լռեց:

(Շար.)

բանակը ունէր հեծեալ կամ այրուձի: Հեծելազօրքը հիմա ապաստակ սփռած է եւ այրուձին լեզապատառ եղած: Գոնէ չմոռնանք զայն, ի հարկին, քերթուածներուն մէջ: — Այս առիթով, ըսենք թէ հայկական զինուորութեան եւ ռազմի յատուկ ճոխ մթերք մը ունինք բառերու, հայկական ճակատամարտի նկարագրականներուն մէջ գործածուած, մարտի կարգին, մարզիկի գնացքին ներդաշնակ բառեր, որոնց օր մը կենդանութիւն, կազդոյր կուտայ նոր սերունդը, ներկան, կամ նոր սերունդին անմիջական նոր սերունդը, ներկային նոր ներկան: Երամ բանալուն ըսուած է փոս հատանել, շարուելու կամ կարգի մտնելուն՝ բանակ բոլորել, պատնէշ չինելուն՝ շերտաւոր փակել, կռիւը սկսելէն անմիջապէս առաջ բանուած դիրքին ըսուած է ղակիշ գործել: Թեթեւ ակնարկութիւն մը միայն:

Իբրեւ վերյիշում — պղերգ, հեղգ, մեղկ, եղկ: Ցոյլ, ծոյլ, թոյլ: Թառիլ, զարիլ, թաւ, խաւ: Ուրիշներ զուգ յիշեցէք իբրեւ մարզանք, այսինքն՝ գիրերու փոփոխութեամբ նոյնանիշներ:

Փոքրիկ մտահոգութիւն մը փարատելու համար.— վասնզի անհուն թիւով անտարբերներու մօտ ունինք, եւ բարեբախտաբար, քերականական բըծախնդիրներ, թէեւ փոքրաթիւ: Այսպէս՝ «արգիլել» բայէն վերջ եկող բայը պէ՞տք է արդեօք ժխտական գործածել թէ հաստատական: Այսինքըն ըսե՞լ—կ'արգիլեմ չընել այդ բանը, թէ ըսել — կ'արգիլեմ ընել այդ բանը: Ֆրանսերէնի եւ գերմաներէնի մէջ երկրորդ բայը հաստատական կ'ըլլայ: Մեր մէջ երկու ձեւն ալ կայ: Ինչ որ շփոթութեան տեղի կուտայ երբեմն: Մեր մէջ կարծես չըլլար սա ձեւը — օրէնքը կ'արգիլէ այդ սահմանէն չանցնիլ, եւ աւելի յարմար կուգայ հաստատական ձեւը — օրէնքը կ'արգիլէ այդ սահմանէն անցնիլ կամ անցնիլը: Արգիլել ներգործ. բայ մըն է եւ իրմէ վերջ եկող աներեւոյթ կամ անդէմ բայը անոր սեռի խնդիրը կ'ըլլայ: Կը թուի թէ այս մեր հաստատական ձեւը աւելի տրամաբանական է, եւ ֆրանսական ու գերմանականի ժխտական ձեւը խորթ կը հնչէ: Երկու լեզուներէն մին կամ միւսը գիտցող մը կրնայ փորձել եւ մերը աւելի տրամաբանական գտնել: ... Ամէն ատեն մենք չէ որ անիրաւ ենք, եւ գոնէ մեր լեզուական ջաղացքը պահած է իր տոկունութիւնը, փիզիքապէս քամակաբեկ ըլլալով հանդերձ:

Առաջին վանկը կրկնուած բառերու օրինակներ — Կողկողիլ, հեկեկալ, թոթովել, կակազել, թօթափել, մրմնջել, մրթմրթալ, յանձանձել, կմկմալ, մարմրիլ, տնտնալ, ճորճորալ, եւայլն:

Սթափիլ (քունը թափել), ստածել (տածել, խնամել), սփռել (փռել), եւայլն ս գիրին յաւելումով:

ՏԱՐԱԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ

Տասն եւ մէկ ու կէս ամսուան անդուլ աշխատանքէ վերջ, դուրս կը նետուինք գործարանէն, ուր ամէն առտու կանուխ ափ ենք առեր, զինուորի մը չափ ճշգապահ, ուր, սուլիչի խուլոտ ձայնին վախէն, օրն ի բուն ոտքի վրայ սիրտ եւ կեանք ենք մաշեցուցեր, չորս պատերու հեղձուցիչ մթնոլորտին մէջ:

Տարեկան 15օրեայ արձակուրդն է որ կուգայ մեզ քիչ մը ազատ օդ առնել տալու:

Ու կը տեսնես հեւ ի հեւ վազք մը դէպի կեդրոնական կայարանները Փարիզի: Պայուսակ մը շալկողը առաջ անցեր է, որպէսզի տեղ գտնէ, իրեն եւ իրեններուն համար:

— Ո՞ւր այսպէս, հոս է՞ք դեռ, այս օդերո՞վ, այսինչ տեղը, ծո՞վ է թէ լեռ, դա՞շտ թէ անտա՞ռ, որը որ յարմարի, ու՞ր կը պակսի գացողին... մտիկ կ'ընեմ թերթս կարդալով:

Կ'երթան իրարու նայելով եւ կը դառնան իրարու հետեւելով...:

Ի՞նչ շուտ ալ կ'անցնին սա համբուած օրերը: Գործի ատեն իրիկուն չըլլար, եթէ չուանով ալ քաշես ժամերը, բայց երբ ազատ ես ու ինքնիշխան, այս անգամ ժամանակն է որ կը հրամայէ քեզի: Միշտ այնպէս չէ՞ եղած աշխարհի մէջ, քանի մը ժամուան հաճոյքէ վերջ կը տեսնես օրերով տրտմութիւն մըն է կուգայ վըրադ, երբեմն առանց շօշափելի պատճառի, մանաւանդ գիշերները երբ մինակ ըլլաս:

Ո՞ւր երթալ, ամպերը կուտակուած են կրկին երկնքին վրայ: Այս երկիրներու բնութիւնն ալ իրենց քաղաքականութեան նման փոփոխական է, իսկ արեւը խաբուսիկ, ինչպէս պչրոտ ցնծուհիները: Կը շուարիս ընելիքիդ վրայ, վստահի՞ս ու ճամբայ ելլե՞ս թէ դուն ալ քէն ընես, իրեն պէս...:

Բայց դաժան ժամացոյցը ուրիշ բան կ'ըսէ, կը քալէ երբ դուն քալել չես ուզեր, կամ կը քնանաս ու կ'երազես, հո՞գը, ան նոյնքան անտարբեր է ու անկարեկիր իր շուրջ անցած դարձածին, ապրողին, թէ մեռնողին:

Առտուն կանուխ կայարանն եմ, որ կառախումբն ալ ըլլայ, թող առնէ հեռացնէ զիս սա խոշոր, խլացնող քաղաքներէն եւ տանի, նետէ հանդարտ գիւղի մը անկիւնը, հեռու աչքերէն խորամանկ եւ հետաքրքիր մարդուն բազմութենէն...

Ալ չեմ նայիր ոչ արեւին, ոչ անձրեւին, տոմսակ մը երթուդարձի,—եւ մնաք բարով Աստուած եւ կրօնք, գոնէ մէկ օրուան համար միայն, չէ՞ որ օրերը իրարու կը նմանին, մանաւանդ հայուն օրերը, երկար ու մռայլ...:

Որքան կամաց կ'երթայ մեր շոգեկառքը: Կ'երեւի ան ալ յոգնած է օրն ի բուն եւ գիշեր, ցերեկ ճամբորդ կրելով, բայց լաւ է որ այսպէս երթայ, աճապարելու ի՞նչ ունինք որ, գոնէ շուրջդ կը տեսնես, նոր տեղեր, նոր քաղաքներ, տեսարաններ, որ կը փարատեն ձանձրոյթը ամենօրեայ, եւ կը փոխեն կեանքի տափակութիւնը:

Ինչ լաւ է ճամբորդութիւնը երբ կրնաս նետուիլ երկիրէ երկիր, ծովէ ծով, աշխարհի չորս կողմ, աշխարհագրութեան գործնական դասեր առնելով: Բայց մի՞թէ ճամբորդ չենք արդէն ամէնքս, եկած անծանօթ տեղէ մը, երթալու համար նորէն անծանօթ վայր մը:

Իմ բաժնեակիս մէջ, դէմս կուգայ պառաւ օրիորդ մը, ի՞նչ կրնամ ըսել: Պառաւը բռներ է տուփ մը, մէջն ալ կատու մը, ի բացակայութեան շունի մը անշուշտ... Որքան սիրահար են այս երկրի կիները անասուններուն զոր այրերէն աւելի կը սիրեն կարծէք: Ինչպէս կը գուրգուրան անոնց վրայ: Փորձեցէք դպչիլ կամ բան մը ըսել, օտարական չէ՞ք...:

Կ'անցնինք փոքր գիւղերէ, ամէն մէկը իր եկեղեցին ունի իր կողքին: Բարեպաշտ ժողովուրդ, երբ իր քսակին չէք դպչիր եւ կրօնքը չէք խառներ քաղաքականութեան հետ, Յիսուս եւ Մուհամմէտ կ'եղբայրանան:

Եւ հասեր ենք արդէն, մեր գիծին վերջաւորութիւնն է: Ժամուկէս է տեւեր, եթէ աւելի երթալ ուզեմ, ճամբայ չկայ: Կ'իջնեմ վար ու կը քաշուիմ բնութեան ծոցը, լերան մը կողքին, ուրկէ գետ մը կը սահի անձայն, անշշուկ, ապշած երեւոյթով, որ կը յիշեցնէ Պ. Դուրեանի «Լճակը»:

Երբեմն տափանաւեր են միայն, իրարու կապուած եւ հանքածուխով լեցուած կամ գինիի խոշոր տակառներով բեռնաւոր որ կը ճեղքեն, կը խռովեն կանանչորակ երեսը:

Անդին քանի մը ձկնորսներ իրենց երկայն կարթերը երկնցուցած ջուրին մէջ, եզերքը կը սպասեն ոտքի կամ նստած, Յոբի համբերութեամբ, օրական երկուքուկէս ձուկի համար: Զբօսանք մըն ալ այս, անոնց համար որ կը սիրեն զայն եւ ուրիշ գործ չունին: Արդեօ՞ք կը սպասեն նազովրեցիի մը, իրենց ուռկանը լեցնելու մէկ անգամէն...:

Բայց ափսոս, հրաշքի դարը շատոնց անցեր է. հիմա որ աւելի զգալի է իր զօրութիւնը, ի՞նչ հիւանդներ ու անկարներ գամուած տարիներով իրենց անկողնին, յուսահատ բժիշկներէն եւ դեղերէն, պիտի ուզէին որ Մեսիա մը գար իրենց գլխուն...

Այդ հրաշքները պէտք է որ պատահէին մեր վայրագ թշնամիներու գլխուն, երբ իր անունով կը նահատակէին մեր ցեղին զաւակները, տեղն ու տեղը չանթահարելու համար զիրենք, երբ տաճարներ կը պղծուէին հեթանոսներու կողմէ...

Ի զուր կը չարչրկեմ ուղեղս...

Օրը կը տարաժամի, արեւամուտ չկայ արդէն որ դիտեմ, բայց ստուերներ կ'իջնեն չորս կողմս: Ելլենք այս անծանօթ վայրէն:

Ճամբան տուներու լոյսերը սկսած են վառիլ: Վայ այն տունին որուն ճրագը մարած է...

Կրկին կառախումբ, վերսկսելու վաղուան հոգերը, ամենօրեայ, մաշեցուցիչ կեանքի կռիւը որ վախճան չունի...:

ՄԷՆ-ՍԷ

«Ամէնէն երջանիկ տեղը Թուրքիան է»

Հիւսէյին Ճահիտ խմբագրականով մը իտալական եւ գերմանական քարոզութեանց վերագրելով Սանճաքի ժողովուրդին արտագաղթը (?), հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ ամենայն լրջութեամբ (Եէնի Սապահ).

— «Դժբախտաբար, ճիշդ է որ Հաթայի փոքրամասնութիւններէն ոմանք երկրէն հեռացած են, վախէ տարուած: Այս խնդրին մէջ մեր ունեցած ցաւը մարդկային զգացում մըն է, երբ կը տեսնենք որ կարգ մը անձեր կը նախընտրեն գաղթել, ամէն տեսակ տառապանքներու եւ զրկանքներու ենթարկուելով: Միայն թէ մինչեւ մէկ աստիճան կը մխիթարուինք, խորհելով թէ այդ տառապանքին մէջ խղճի ո եւ է պատասխանատուութիւն չունինք: Սակայն, չենք ալ կրնար մեր նողկանքը զսպել ի տես կարգ մը անսիրտ ու անխիղճ քարոզիչներու, որոնք իրենց նմանները փորձանքի եւ չարչարանքի կը մատնեն, առանց ո եւ է բարոյական խորհրդածութիւն ընելու քաղաքականութեան մէջ:

Գերմանական եւ իտալական փրոփականտներէն խաբուելով Հաթայէն հեռացողներուն թիւը 40,000ի չի հասնիր, ինչպէս կ'ուզեն ցոյց տալ Գերմանները: Սակայն, եթէ քանի մը հազար հոգի ալ ըլլան այդ գաղթողները, երբ մարդ ցաւ կը զգանք, տեսնելով որ անոնք արտագաղթի նեղութեանց կը դիմագրաւեն: Այդ միամիտ եւ տըգէտ մարդոց անծանօթ ըլլալու չէր Թուրքիոյ վարչաձեւը: Որովհետեւ, անոնք շատ լաւ գիտեն Թուրքիոյ ներքին վարչաձեւը, տարիներով տեւող դրացիական յարաբերութիւններու շնորհիւ: Կարելի է անվարան ըսել թէ աշխարհի մէջ եթէ կայ տեղ մը որ ամէնէն երջանիկ, հանդարտ ու հանգստաւէտ է փոքրամասնութեան տեսակէտով, ան ալ Թուրքիան է: Իրաւ է որ, Թուրքիոյ մէջ շատ քիչ են ոչ թուրք տարրերը, սակայն Թուրքերը այդ փոքրամասնութեան հանդէպ սէր ու համերաշխութիւն ցոյց կուտան ճշմարիտ հայրենակցի մը պէս: Այս լաւ եղբայրական վարմունքը հետեւանք է այն ստիպողական թոյլտուութենէն, զոր բռնի ձեռք կը բերեն թիւով շատ փոքրամասնութիւնները: Թուրքին փափաքով ու ինքնաբուխ խանդաղատանքով ընդունած համաձայնաւէր վարչաձեւը հիմնուած է փոխադարձ յարգանքի եւ վստահութեան վրայ: Հետեւաբար, Հաթայի ցեղային եւ կրօնական փոքրամասնութիւնները Թուրք հայրենակիցներուն միեւնոյն սիրոյն պիտի արժանանային, եթէ երբեք իրենց տեղերէն չշարժէին: Հաւանական է որ, Հաթայի կցումէն առաջ, այդ միացումին հակառակ կարծիք յայտնողները եւ նոյնիսկ աշխատողները փոխադարձ միջոցներէ վախնալով երկրէն հեռանալու պէտք տեսած են: Սակայն, Թուրքին վեհանձնութիւնը եւ ներողամտութիւնը անհրաժեշտ կը դարձնէր մոռնալ հին պայքարը, ձեռք բերուած բարեբաստիկ արդիւնքին հանդէպ: Այսօր Թուրքիոյ մէջ հետք չէ մնացած փոքրամասնութեան եւ մեծամասնութեան սաստիկ պայքարէն ու անոր տեղ անցած են փոխադարձ վստահութիւն եւ բարեկամութիւն, ահա բան մը որ ձեռք բերուած է այդ բարձր մտածումին շնորհիւ:

Եթէ երբեք փոքրամասնութիւնները իրենց վիճակէն ձգուէին, անոնք ազատօրէն կը խորհէին, ու իրենց հայրենիքէն հեռանալու որոշում չէին տար: Սակայն, Իտալացիները եւ Գերմանները, Թուրքերուն եւ իր դաշնակիցներուն փոքր դէշութիւն մը ընելու համար, չեն քաշուիր հազարաւոր անձեր գրգռելէ, մինչդեռ այդ Իտալացիները իսլամներու բարեկամ ու պաշտպան կը հռչակեն իրենք զիրենք արաբական երկիրներ խուժած ըլլալով հանդերձ, իսկ Գերմանները փրոփականտի սիրոյն՝ բարոյականը ոտնակոխ կ'ընեն: Անոնք ալ շատ լաւ գիտեն թէ նիւթական ո եւ է վնաս պիտի չկրնան հասցնել, եւ ոչ ալ Թուրքիոյ դիրքը խախտել: Սակայն, հակառակ այս բանին, անոնք չեն քաշուիր կարգ մը խեղճ մարդոց հանգիստին, երջանկութեան եւ ապագային հետ անխղճօրէն խաղալ, քիչ մը խառնաշփոթութիւն առաջ բերելու համար:

Մինչդեռ, Հաթայէն գաղթող քանի մը հազար անձերու տառապանքին հանդէպ ցաւ զգացող այդ մարզիկը՝ իտալական զանգուածներ պարունակող տեղերը բռնագաղթի կը ստիպեն այն 250,000 Գերմանները, որոնք դարերէ ի վեր կ'ապրին վերին Ատիճէի շրջանները Պրէննէրի ճամբուն վըրայ: Բոլոր ականատես օտարականները ու ճամբորդները հոնկէ կը հանեն, որպէսզի քաղաքակիրթ աշխարհի հանրային կարծիքը անտեղեակ մնայ: Գերման մամուլը իր ցեղակիցներուն գլխուն բերած փորձանքին վրայ թող արցունք թափէ ամէն բանէ առաջ»:

Հ. Մ. Ը. Մ.

Սկաուտական բանակում

Շաբաթ գիշեր միաժամանակ Փարիզէն եւ Վիէնէն սկաուտական խումբերը մեկնեցան իրենց այս տարուան բանակավայրը, Կրընոպլի շրջանի Սէն Թէօֆրէյի լիճերուն եզերքը:

Վիէնի սկաուտները իրենց նախագահ Հայր Տէրմոյեանի, եւ խմբապետ Արսէն Կարապետեանի հետ կանուխէն Կրընոպլը հասնելով Հայոց Թաղի Կ. Խաչի սրահին մէջ կ'անցընեն գիշերը:

Իսկ Փարիզ, Կառ տը Լիոնի մէջ ժամը 7ին 45 սկաուտներ եւ հարիւրի մօտ ծնողներ եւ բարեկամներ սկաուտ ընդհ. պետ Գրիգոր Յակոբեանի շուրջ հաւաքուած, զուարթ եւ խանդավառ խօսակցութեամբ կը սպասեն մեկնումի ժամուն:

Ուրախ են ծնողները տեսնելով որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրն եւս այս տարի իրենց զաւակներուն հետ պիտի ըլլայ ու ամէնքը կը խայտան բարձր տրամադրութեամբ:

Տղաքը կը մեկնին երգելով, ու հանգիստ ճամբորդութենէ մը վերջ կը հասնին Կրընոպլը, ուր նախապէս չորս սկաուտներու հետ մեկնած շըրջանապետ, Վազգէն Անդրէասեան, Վիէնի սկաուտները օթոքարին մէջ տեղաւորած, կը սպասէր Փարիզցիներուն:

Ժամը 9ին պայծառ եւ հրավառ արեւով բոլորը հասած են բանակավայրը, ու մինչդեռ տղաքը կը հանգչին, խմբապետները կ'ընեն վրանները յարդարելու վայրին ընտրութիւնը, երկու լիճերու վրայ, գեղեցիկ տեսքով, մաքուր եւ ցանկապատով շրջապատուած մարգագետնի մը մէջ: Ու կը սկսի բանակումի զետեղման ժրաջան աշխատանքը:

Սկաուտ

Մեծ ընտանիք

Ֆր. Կ. Խաչի երկրորդ խումբի մեկնումի օրն է օգոստոս 2ը, ժամը 9ին բոլոր ծնողները իրենց փոքրիկները արդէն կայարան բերած, կը սպասեն մեկնումի ժամուն:

Հոն են Տրջ. Վարչութեան անդամուհիները որոնք զբաղած են զանազան կարգադրութիւններ ընելով, հոն են նաեւ Կ. Խաչուհիներու մեծ մասը որոնք եկած են ողջերթ մաղթելու: Բոլոր մանուկները անհամբեր են շոգեկառք նստելու, վախնալով որ կրնան ետ մնալ: Ժամը կը մօտենայ, ամէնքը այլեւս տեղաւորուած են եւ պատուհաններէն իրենց ծնողքներուն համբոյրներ կ'ուղարկեն, բարձրախօսը կը յայտարարէ մեկնումի պահը, խնդրելով որ ժողովուրդը հեռանայ: Շոգեկառքը կը սկսի շարժիլ, շարժելով բոլոր ձեռքերն ու թաշկինակները:

Մանուկները հանգստացած՝ իրենց տեղերը կը գրաւեն ու կը սկսին պայուսակները բանալով ուտել, անշուշտ հսկիչները կ'արգիլեն, վախնալով որ կրնան տկարանալ: Մեծամասնութիւնը հանգիստ կը քնանայ մինչեւ առաւօտ:

Ժամը 7ն է եւ խումբը հասած է Ռուայեան: Դիմաւորելու եկած են Տիկին Քրմոյեան եւ ուրիշներ: Օթոքարը պատրաստ մեզի կը սպասէ, ուր տղաքը կը նստին: Իրենց պայուսակներն ալ կը տեղաւորենք ու օթոքարը կը սկսի շարժիլ, անցնելով գեղեցիկ ծաղիկներով ու ծառերով եզերուած փողոցներէ:

Տասը վայրկեանէն արդէն մեր կայանի դրան առջեւն ենք: Տղաքը վար կ'իջնեն, կը լուացուին ու իրենց նախաճաշը ընելով կը բարձրանան իրենց սենեակները, հանգստանալու եւ քնանալու:

Յաջորդաբար պիտի տանք տեղեկութիւններ մեր կայանի կեանքէն որ նահապետական մեծ ընտանիքի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ դիտողին:

Ա. Խ.

ՌՈԶՎԷԼԹ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԷ ԻՐ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ

Միացեալ Նահանգներու նախագահը, քոնկրէսին արձակուրդէն յետոյ, իր առաջին յայտարարութիւնները ըրաւ մամուլին: Ռոզվէլթ ըսաւ թէ «Հանրապետականներուն եւ քոնկրէսին ժողովրդապետականներէն մէկ մասին գործակցութիւնը խաղաց 1500 միլիոն մարդկային էակներու ապահովութեանը հետ, մերժելով վերաքննել չէզոքութեան օրէնքը»: Ան աւելցուց թէ՝ ուժեղ փոքրամասնութիւն մը, բաղկացած հանրապետականներէն եւ 20—25 առ հարիւր ժողովրդապետականներէ, ընելով այդ սխալը՝ կապեց իր թեւերը՝ թշնամութեանց վերսկսումը խափանելու մասին ճիգ մը ընելու կարելիութենէն զրկելով զինքը:

Նոյն փոքրամասնութիւնը, շարունակեց նախագահը, խաղաց նաեւ 20 միլիոն Ամերիկացիներուն աշխատանքին հետ, մերժելով զբաղիլ տնտեսական վերելքի ծրագրով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (95)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Չ.

— Դժբախտաբար ես ծեր եմ, այլեւս քալելու անկարող, ես աւելի շուտ հասայ իմ ուժերուս, քան թէ ճամբուս ծայրը: Քառորդ ժամուան ճամբայ մը բաւական էր ծունկերս բոլորովին ուժասպառ ըլլան եւ ես ըստիպուած ըլլամ կանգ առնելու: Եթէ այդպէս չըլլար, ես կրնայի ձեզ ընկերակցիլ: Թերեւս սա ճշմարիտ բարիք մըն է, որ ես կարող չեմ ընկերակցիլ: Ձեզ համար ես աւելի վտանգաւոր կրնայի ըլլալ, քան օգտակար: Այստեղ իմ ներկայութիւնը տակաւին կը թոյլատրեն, բայց ես կասկածելի անձ մըն եմ կապոյտներուն համար՝ իբրեւ գիւղացի եւ գիւղացիներուն համար՝ իբրեւ վհուկ:

Այս ըսելով կը սպասէր, թէ ինչ պիտի պատասխանէ կինը. բայց վերջինս մինչեւ անգամ աչքերն ալ վեր չբարձրացուց:

Սեւեռուն գաղափար մը կը յանգի կամ խելագարութեան, կամ թէ հերոսութեան: Բայց ի՞նչ հերոսութեան ընդունակ կրնայ ըլլալ խեղճ գեղջկուհի մը: Ոչինչի: Ան կրնայ միայն մայր ըլլալ, ահա բոլորը: Կինը օրէ օր աւելի կը խորասուզուէր իր երազներուն մէջ: Դելմարք այդ կը նկատէր:

Ծերուկը փորձեց զայն զբաղեցնել. բերաւ անոր համար թել, ասեղներ եւ մատնոց. եւ արդարեւ, ի մեծ հաճոյս Քէմանին, ան սկսաւ կարել: Ան դարձեալ կը մտածէր, բայց միեւնոյն ժամանակ կ'աշխատէր. իսկ աշխատանքը առողջութեան նշան է: Անոր ոյժերը կամաց կամաց կը վերադառնային. կարկատնեց իր սպիտակեղէնը, զգեստներն ու կօշիկները: Բայց անոր աչքերը դարձեալ պաղած մնացած էին: Կարելու ատեն կիսաձայն տխուր երգեր կ'երգէր, կը շշնջար զանազան անուններ, հաւանաբար իր մանուկներուն անունները, բայց ոչ այնքան որոշ, որ Դելմարք կարենար հասկնալ: Յետոյ կ'ընդհատէր երգելը եւ ականջ կը դնէր թռչուններու ձայնին, կարծես անոնք խաբրիկներ ունէին իրեն համար: Ան կը դիտէր, թէ ինչ եղանակ է. շրթունքները կը շարժէին, երբ ցած ձայնով ինքն իրեն կը խօսէր: Պարկ մը կարեց եւ շագանակներով լեցուց: Առաւօտ մը Դելմարք տեսաւ, որ ան՝ հայեացքը անտառներու խորութեան ուղղած՝ ինքզինքը դիպուածին յանձնած՝ ճամբայ կ'ելլէր:

— Ո՞ւր կ'երթաք, հարցուց ան:

— Կ'երթամ զանոնք փրկելու, պատասխանեց կինը:

Ծերուկը այլեւս չփորձեց ետ կեցնել:

Ե.

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ԲԵՒԵՌՆԵՐԸ

Քանի մը շաբաթներ անցեր էին, որոնք լեցուն էին քաղաքային պատերազմի ամէն տեսակ շարժումներով, երբ Ֆուժէրի շրջանը կը խօսէին միայն երկու մարդոց մասին. անոնք երկուքն ալ թէեւ իրարու հակառակ, բայց միեւնոյն գործը կը կատարէին, այսինքն ճակատ առ ճակատ կը վարէին յեղափոխութեան մեծ կռիւը:

Վանտէական վայրագ մենամարտը կը շարունակուէր, բայց Վանտէն իր ոտքին տակ գտնուած հողը կը կորսնցնէր: Իլ-է-Վիլէնի մէջ մասնաւորապէս, շնորհիւ երիտասարդ հրամանատարին, որ Տօլի մէջ վեց հազար արքայականներու յանդգնութեան այնքան գերազանց կերպով պատասխանած էր հազար հինգ հարիւր հայրենասէրներու անվեհերութեամբ, ապստամբութիւնը եթէ ոչ բոլորովին զսպուած, գոնէ շատ նուազած եւ շատ սահմանափակուած էր: Այդ հարուածին յաջորդեր էին ուրիշ բազմաթիւ նոյնքան բարեբաստիկ հարուածներ, եւ այս բարեբաստիկ յաջողութիւններէն ծնած էր նոր դրութիւն մը:

Գործերը փոխած էին իրենց դէմքը, սակայն վրայ հասած էր քացառիկ բարդութիւն մը:

Վանտէի բոլոր այս մասին Հանրապետութիւնը յաղթանակած էր. այդ դուրս էր բոլոր կասկածէ: Բայց ո՞ր Հանրապետութիւնը: Այս նոր սկսող յաղթանակին մէջ երկու տեսակ Հանրապետութիւն կար— ահաբեկման Հանրապետութիւն եւ գթասրտութեան Հանրապետութիւն: Մէկը կ'ուզէր յաղթել խստութեամբ, իսկ միւսը՝ մեղմութեամբ: Ասոնցմէ ո՞րը յաղթող պիտի ըլլար: Հանրապետութեան այս երկու տեսակներն ալ, զիջողը եւ անողոքելին, ունէին՝ իբր ներկայացուցիչ՝ երկու մարդ որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր ազդեցութիւնն ու իշխանութիւնը ունէր. մէկը զինուորական հրամանատար, միւսը քաղաքացիական պատգամաւոր. ասոնցմէ ո՞վ յաղթանակը պիտի տանէր: Այս երկու մարդոցմէ մին, պատգամաւորը, ահաւոր իրաւունքներու վրայ յենած էր: Հասած էր ան եւ իր հետ բերած Փարիզի Քոմմիւնի՝ Սանթէրի վաշտերուն ուղղած սպառնալից նշանաբանը՝ «Երբեք չշնորհել, երբեք չխնայել»: Բոլորն ալ իր իշխանութեանը հպատակեցնելու համար ան իր ձեռքն ունէր Քոնվանսիոնի վճռագիրը, որ «մահուան կը դատապարտէր այն մարդը, որ ազատութիւն կամ փախչելու հնարաւորութիւն կուտար գերի բռնուած որ եւ է ապստամբապետի». ունէր այն լիազօր իրաւունքները, որոնք կը բխէին Հասարակաց Փրկութեան Յանձնաժողովէն. ունէր հրամանագիր մըն ալ, որ կը հրաւիրէր իրեն հնազանդիլ՝ պատգամաւորին եւ ստորագրուած էր՝ Ռոպէսպիէր, Տանթօն, Մարա: Իսկ միւսը՝ զինուորը իր ձեռքին ունէր միայն մէկ ոյժ՝ գթասրտութիւնը. իր կողմէն ունէր միայն իր բազուկը, որ կը հարուածէր թշնամին, եւ իր սիրտը, որ ներում կը շնորհէր անոր: Յաղթական՝ կը կարծէր, որ ունի եւ իրաւունք խնայելու յաղթուածներուն:

Ասկէ ծագած էր այդ երկու մարդոց միջեւ տեսակ մը թաքուն, բայց խոր տարաձայնութիւն: Անոնք՝ երկուքն ալ կ'ապրէին տարբեր մթնոլորտի մէջ. երկուքն ալ կը կռուէին ապստամբութեան դէմ, եւ իւրաքանչիւրը ունէր իր մէջ իր զինու կայծակը, մին՝ յաղթանակը, միւսը՝ ահաբեկումը:

(Շար.)

ՑԱՆՑԻԿԻ ՇՐՋԱՆԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԸ

ՀԻԹԼԷՐ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆՈՒԻ՞Ն

Ցանցիկի կուսակցական շրջանապետը, Ֆորսթէր, կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ այդ երկրամասի կցման մասին, առանց թուական որոշելու: Գերմանիոյ անթիւ բոլոր կայները կը բանէին, այս առթիւ: Միեւնոյն ատեն հանիոյ անթելի բոլոր կայնները կը բանէին: Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարները տեսակցութիւն մը պիտի ունենան, քննելու համար իրենց միացեալ քաղաքականութիւնը: Կարծողներ կան թէ այս հանդիպումը պիտի ծառայէ տեսակցութիւն մը սարքելու Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի միջեւ:

Շրջանապետին ճառը անուղղակի պատասխան մըն էր լեհական մամուլի յարձակումներուն: Հեռագիրները կ'ըսեն թէ խօսած ատեն Ցանցիկի ունկնդիրները կ'աղաղակէին,— «Մենք կ'ուզենք Գերմանացի ըլլալ»: Պ. Ֆորսթէր ճառը կ'աղաղակէին «Մենք կ'ուզենք Գերմանացի ըլլալ»: Պ. Ֆորսթէր ճառելով լեհական մամուլին «անպատիւ սպառնալիքները», չեշտեց թէ անոնց նպատակն է պատերազմ յարուցանել, պաշտօնական շրջանակներու մեղսակցութեամբ: «Լեհաստան ամէն բան կ'ընէ սատակցնելու համար ատելութիւնը Գերմանիոյ դէմ: Մենք վստահ ենք թէ Առաջնորդը պատեհ ժամուն պիտի ընէ ինչ որ արդար է ընել: Թող Լեհաստան իմանայ.—

1.— Պատերազմի սպառնալիքները, որքան ալ գրգռիչ ըլլան, որ եւ է վախ չեն պատճառեր մեզի եւ Ցանցիկի:

2.— Մենք, ազգային ընկերվարականներ, պիտի հսկենք որ Ցանցիկի ժողովուրդը չկորսնցնէ իր պաղարիւնը այս լարուած շրջանին մէջ: Ցանցիկի ժողովուրդը վստահութիւն ունի իր վարիչներուն վրայ եւ գիտէ որ անոնք անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնեն, երբ վայրկեանը հասնի:

3.— Մենք վերջին չարաթներու միջոցին ամէն բան ըրինք, եւ մղելու համար ամէն յարձակում եւ բռնութիւն:

4.— Լեհաստան պէտք է գիտնայ թէ Ցանցիկ մինակ չէ, լքուած չէ այս հողին վրայ, այլ Մեծն Գերմանիան, մեր մայր հայրենիքը եւ մեր Առաջնորդը՝ Ատոլֆ Հիթլէր վճռած են ամէն վայրկեան եւ մղել որ եւ է յարձակում Լեհերու կողմէ: Եւրոպայի բոլոր պետութիւններէն միայն Լեհաստանն է որ յաւ յարաբերութիւններ չունի իր հարեւաններուն, եւ մասնաւորապէս իր երկու մեծ դրացիներուն, Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ հետ»:

Բանախօսը յետոյ յուզեց Լեհաստանի ազգային փոքրամասնութեանց խնդիրը եւ դատապարտեց «Վերսայլի ոճիրը» Ցանցիկի մասին, վկայութեան կանչելով անգլիացի եւ ֆրանսացի քաղաքագէտներ: Ցետոյ նորէն յարձակելով Լեհաստանի վրայ, ըսաւ թէ ան չարունակ սպառնալիքներ կը կարդայ եւ փճացուցած է Ցանցիկի նաւահանգիստին տնտեսութիւնը: «Անգլիոյ համար Ցանցիկի խնդիրը իր մէկ գինուորին ոսկորը չարժեր: Չըրչիլ 1932ին կը յայտարարէր որ եթէ անգլիական կառավարութիւնը կ'ուզէ բան մը ընել Եւրոպայի խաղաղութեան համար, պէտք է ջանայ լուծել Ցանցիկի եւ Նըր-Եւրոպայի խնդիրները: Ֆրանսա երբեք թոյլ պիտի չտար որ նրբանցք մը հատուէր Նանսիէն Հավր»:

Եզրակացնելով, շրջանապետը յայտարարեց թէ «մօտ է ազատութեան ժամը, այսինքն Ցանցիկի միացումը գերմանական պետութեան»: Այս առթիւ փառաբանեց Առաջնորդը եւ կարդաց հետեւեալ հեռագիրը, որ ուղղուած էր անոր.

— «Տասը հազար Ցանցիկցիներ ժողով գումարեցին, բողոքելու համար ամբարտաւանութեան սպառնալիքներու դէմ որոնց մասին կը խօսի լեհական մամուլը: Այս առթիւ սիրով ձեզի կ'ուղղեն իրենց աչքերը եւ ձեզ կը նկատեն իրենց Առաջնորդը, ամենայն վստահութեամբ»:

*** Իրազեկներու կարծիքով, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարներուն տեսակցութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ Սալցպուրկի մէջ (Աւստրիա), պիտի ծառայէ միջին ճամբայ մը գտնելու եւ նոր բանաձեւ մը ներկայացնելու ժողովրդավար պետութեանց:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Արաբական թերթերը կը գրեն, լուրը առնելով Անգարայէն (3 օգոստ.).— Առնուած լուրի մը համաձայն, թրքական ուժեր յաջողեցան ամբողջապէս պաշարել Երզնկայի ապստամբ Քիւրտերը: Անցած շաբաթ արդէն պաշարուած էր Հայաստանը ցեղախումբը:

Պաշարուած ապստամբները փորձեցին ճեղքել պաշարման օղակը, սակայն բուռն բախում ունեցան յառաջապահ հեծելագունդի մը հետ, որ ստիպեց ապստամբները փախչիլ դէպի լեռները: Թրքական կարեւոր ուժեր հասնելով ապստամբներու կռիւ մը ունեցան Քիւրտերու հետ: Օդանաւեր մասնակցեցան կռիւներուն: Ի վերջոյ ապստամբները պարտուեցան եւ բնաջնջուեցան:

Այս ապստամբ Քիւրտերը տարիներէ ի վեր խառնակութիւններ կը սարքէին եւ դժուարութիւններ կը պատճառէին կառավարութեան:

Քիւրտերը, վերջին բախումներու միջոցին, ունեցած են 200 մեռեալ: 10 գլխաւոր պարագլուխներ ալ կախաղան հանուած են:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԷՆ արտաքսուեցաւ Եունայթըտ Փրէսի թղթակիցը, Մուսոլինիի անձնական հրամանով: Միայն քանի մը ժամ միջոց տրուեցաւ, հեռանալու համար: Պատճառը այն է որ թղթակիցը հեռագրած էր թէ Մուսոլինի հիւանդ է:

ՍՊԱՆԻՈՅ նոր դահլիճը կազմուեցաւ նախագահութեամբ զօր. Ֆրանքոյի եւ մասնակցութեամբ 12 անդամներու: Զօրավարը որոշած է հզօր բանակ մը, նաւատորմիղ մը եւ օդատորմիղ մը հաստատել Սպանիոյ մէջ: Իրմէ վերջ ամէնէն զօրաւոր հեղինակութիւնն է Սէրրանօ Սունէր, ներքին նախարարը, ջերմ կուսակից Առանցքին քաղաքականութեան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարներուն միջեւ նամակներ փոխանակուած են Ցանցիկի մասին, կը գրէին կարգ մը թերթեր: Կիսապաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ յուլիս 1ին Պ. Ժորժ Պոնէ ունկնդրութեան ընդունելով գերմանական դեսպանը, անոր հաղորդեց Ֆրանսայի տեսակէտը Ցանցիկի մասին: Գերմանիոյ արտաքին նախարարն ալ պատասխանեց, պարզելով գերմանական տեսակէտը: Դեսպանին վերջին այցելութիւնը կապ չունի այս հարցին հետ:

ՄՕՏ 2000 քաղաքացիներ, մեծ մասով Հունգարներ, զրկուեցան ռումանական հպատակութենէ, երկրէն փախած ըլլալով:

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ սահմանուեցաւ Իտալիոյ մէջ, բոլոր անոնց դէմ որ երկրէն դրամ կը փախցնեն օտարներու մեղսակցութեամբ: Միեւնոյն ատեն պիտի գրաւեն դատապարտեալներուն ստացուածքը:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ Կիկլատեան կղզիներէն մէկը անհետացած է երկրաշարժի մը հետեւանքով: Կղզին ամայի էր:

ՈՒԹ ԱՄԻՍ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, Նանսիի մէջ, աւելածու մը, Մուժնէլ Էրնէսթ, 40 տարեկան, որ ոչ միայն փորձած էր պղծել իր 16 տարեկան աղջիկը, այլեւ թոյլ կուտար որ ուրիշ 46 տարեկան հրէշ մըն ալ նոյն բանը ընէ: Այս վերջինն ալ դատապարտուեցաւ երեք ամիս բանտարկութեան:

28 ՏԱՐԵԿԱՆ ԹՐՔՈՒՀԻ ՄԸ չորս մանչ զաւակ մէկէն ծնաւ Անատոլուի մէկ գիւղին մէջ: Չորս զաւակներն ալ քաջառողջ են:

ՆԵՂՈՍԸ չափազանց իջած է, ինչ որ չէր տեսնուած 50 տարիէ ի վեր: Բամպակի հունձքը մեծապէս պիտի տուժէ ջուրի պակասէն:

Սարսէլի հանգանակութիւնը (Ա. ցանկ)

Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղ 200 ֆրանք, Աղատխանեան եղբարք (Էփինէ) 100, Մ. Պետիկեան (Էփինէ) 100, Մ. Պօղոսեան, Տիկին Ե. Պօղոսեան, Կ. Երանեան, Խ. Մկրտիչեան, Մ. Գրքպէլեան, Սարգիսեան եղբարք (Փիէրֆիթ), Գ. Ալեքսանեան (Փարիզ), Ս. Աճեմեան, Ղ. Ներկարարեան, Ա. Փանոսեան, Տէր Յարութիւնեան եղբարք (Էփինէ) 50ական ֆրանք, Բ. Սերոբեան 30, Կ. Աբելեան, Ս. Պարսիկեան, Օ. Խանպէկեան, Յ. Շաքարեան, Ա. Թիւրապեան, 25ական, Արմէն եւ Արայ Ներսէսեան, Ա. Վարդանեան, Վ. Նահապետեան, Յ. Երանեան, Յ. Թոփալեան, Թ. Նադաշեան (Կոնէս), Օ. Կարապետեան, Փ. Անդրանիկեան, Գ. Շոլաուրեան, Լ. Գանթարճեան, Ա. Աճեմեան, Ժ. Տալկալեան, Տիկին Աղատիկեան (Էփինէ) 20ական, Ն. Ալատինեան, Գ. Կիւմիւշանտաղեան, Տիկին Ա. Դաւիթեան, Տիկին Լ. Սէմէրճեան, Տիկին Լ. Գամչեան 15ական, Թ. Ճիհանեան 12, Խ. Աստուրեան, Բ. Գումրույեանց, Կ. Վարդերեսեան, Փ. Յովհաննէսեան, Տիկին Մ. Սիմիթեան, Յ. Մնացականեան, Մ. Բարունակեան, Ս. Տէրտէրեան, Ա. Մանուկեան, Կ. Գասպարեան (Կրոյէ), Տիկին Զ. Պալայեան, Տիկին Արծիւեան, Լ. Տապաղեան, Վ. Ծի - հանեան, Ա. Տուրդութեան (Փարիզ), Գ. Տէր Վարդանեան, Պօղոսեան ընտանիք (Էփինէ), Տիկին Պէկեան (Էփինէ) 10ական, Պ. Առաքելեան, Տիկին Տիրուհի Թաճեան, Ն. Գոչեան, Ժ. Աւետիսեան, Հ. Զօրեան, Մ. Մաճառեան, Բ. Պապլարեան, Ա. Վարդանեան, Տիկին Մ. Մինասեան, Մ. Քրպաշեան, Փորթուգալեան (Էփինէ), Գ. Վարդանեան 5ական, Տիկին Ն. Խաչատուրեան 3, Տիկին Ս. Առաքելեան 2.50, Կ. Երամեան 2, Տիկին Աղաւնի Պետրոսեան 2 ֆրանք, գումար՝ 1701.50: Փոխադրութեան ծախք 9.95: (Տես «Յառաջ» 11 օգոստոս):

Տեսինի հանգանակութիւնը (Ա. ցանկ)

Սեբաստիոյ Հայր. Միութիւն 500, Հ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղ 200, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւն 200, Սարգիս Առաքելեան, Խորէն Գարակէօզեան, Տիգրան Տէյիրմէնճեան 100ական, Նշան Պուտուրեան, Վահան Հիւսեան, Թորոս Հերայեան, Յարութիւն Մուրատեան, Խորէն Փափազեան, Անդրանիկ Գապաքճեան Կ. Գօբօեան, Պօյաճեան ընտանիք. Տ. Մուրատեան, Ոհ. Բ. Փափազեան, Յ. Պոստանեան 50ական, Ա. Հաճի Տօնիկեան, Յ. Զաթալեան, Օ. Իսրայէլեան 30ական, Լ. Աստուրեան, Ն. Էլքէլէկեան, Դերսաստն Գոչարեան, Վ. Յակոբեան, Հ. Օհանէսեան, Թ. Շամեա, Յ. Ղազարեան, Յ. Յակոբեան, Ա. Շաքարեան 25ական, Փ. Սարգիսեան, Յ. Մօթիեան, Յ. Քաթիպեան, Յ. Խզրեան, Ա. Յակոբեան, Պ. Յովհաննէսեան, Ս. Բարսեղեան, Փ. Մանուկեան, Պ. Տէր Պօղոսեան, Յ. Նաւօեան, Յ. Շահզատեան, Խ. Վարդապետեան, Գ. Գալուստեան, Ն. Ոսպնեան, Հ. Աւետիսեան, Ս. Սալապաշեան, Կ. Ժամկոչեան 20ական, Բ. Աթանասեան, Գ. Զաթալեան, Զ. Պասմաճեան, Տ. Մանուկեան, Ռ. Կէնճօեան 15ական, Ս. Գալաճեան, Ն. Շիրինեան, Խ. Փաշաճիկեան, Ա. Միւթավէլեան, Խ. Յարութիւնեան, Յ. Քէշիշեան, Թ. Տէր Թորոսեան, Ն. Թուֆանեան, Ոհ. Ս. Մաթէոսեան, Տ. Ճէլօեան, Կ. Տէր Պօղոսեան, Ս. Կարապետեան, Ս. Յակոբեան, Տիկ. Ս. Իսրայէլեան, Ա. Քէշիշեան, Յ. Գարաեան, Հ. Բասմաճեան, Օ. Աբրահամեան, Բ. Ալթունեան, Ա. Գատէվեան, Հ. Ծօրճալեան, Յ. Տէր Թորոսեան, Խ. Մանուկեան, Մ. Քէշիշեան, Ա. Ջատիկեան, Ա. Պօզաքլեան, Ա. Խորէնեան, Տիկ. Օհանեան, Յ. Մկրտիչեան, Ն. Լազարեանեան, Ա. Միքայէլեան 10ական, Պ. Տէր Թորոսեան, Տիկ. Գալուստեան, Խ. Ալիքեան, Յ. Գասպարեան, Թ. Կիրակոսեան, Հաճի Գույումճեան, Օ. Պօզեան, Ոհ. Ս. Քէօլէեան, Ղ. Մարկօեան 5ական, Տիկ. Գօլօեան 4, Հ. Զաքարեան 3, Հ. Գալօեան, Գ. Աբրահամեան, Ս. Մարկօեան 2ական, Մարտիկ Տէր Սահակեանի ամուսնութեան առթիւ Օր. Մ. Պասմաճեան եւ Ն. Տիւլկէրեանէ 100: Ընդհ. գումար 3013: (Տես Յառաջ 10 Օգոստ.): Հանգանակութիւնը կը շարունակուի:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականերու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ յառաջիկայ 13 Օգոստ. Կիրակի օր, Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողի օրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ տեղւոյս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ: Երգեցողութիւնք պիտի կատարուին Տիրացու Պ. Բաղոսեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղական ուժերու մասնակցութեամբ: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8,30:

ՏՕՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Մարսէյլ-Փրատոյի Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Կիրակի, 13 Օգոստ. Տօն Ս. Աստուածածնի, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Տ. ՋԳՕՆ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ: Կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն եւ բաշխում: Երգեցողութիւններուն կը մասնակցի դպրախումբի ամբողջական կազմը, ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Մալաքեանի: Խաղողի նուիրատուներէ կը խնդրուի ղրկել ուղղակի եկեղեցի:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ Սեփաստիոյ Նահանգ. Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները կարեւոր ժողովի մը որ տեղի կ'ունենայ 13 Օգ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Արմենեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս: Օրակարգ Երկու սանդղերու որդեգրութիւն Մուրատեան վարժարանի մէջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇՐՋ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎ

Սկաուտներու ազգ. ընդհ. պետ Գրիգոր Յակոբեանի առաջարկութիւնը շրջանի բոլոր խումբերու կողմէ միաձայնութեամբ ընդունուած ըլլալով, պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ 13 Օգոստոսին բանակումի վայրը St. Theoffrey (Isère):

Սկաուտական Շրջ. Գործ. Մարմին

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme .. Paris (13)

La Cérémonie de «La Flamme» sous l'Arc de Triomphe

Ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու Միութիւնը պատիւը պիտի ունենայ հրահրելու Անծանօթ Զինուորի յիշատակի բոցը, այս Շաբաթ օր, Օգոստոս 12ին, իրիկուան ժամը 6,30ին: Սոյն արարողութիւնը վերապահուած է միայն նախկին ռազմիկներու միութիւններուն, կը կատարուի ամէն օր, եւ մասնաւոր փայլով միայն շաբաթ օրեր, զինուորական նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ: Այս առթիւ վարչութիւնը կը հրաւիրէ հայկ. միութիւնները եւ հայ երիտասարդաց միութիւնը բերել իրենց յարգանքի բաժինը, միանալով թափօրին որ պիտի կազմուի ժամը 6ին Av. Georges V թիւ 51—53ին առջեւ: Կը խնդրուի հետեւիլ կարգադիր ընկերներու հրահանգներուն, թափօրը կը մեկնի ժամը 6,10, զինուորական քայլով: Տիկինները պէտք է ներկայանան ուղղակի Յաղթական Կամարին առջեւ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Միւս երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 13 Août 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4117

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՍԱՆԵՐԸ

Անոնք որ «Յառաջ»ով չնչեցին, 1925էն ի վեր, ուզեր են անակնկալ մը սարքել, իբրեւ «սրտագին նուէր»: Եւ հրապարակ հանած են հատոր մը, «Յառաջի Սաները»,— ծաղկեփունջ մը՝ իրենց գրուածքներէն :

Սրտագին շնորհակալութիւն բոլորին, ինչպէս եւ անոնց որ դուրս մնացած են հատորէն:

Երախտագիտութեան այս ցոյցը խորապէս կը ճնշէ մեր վրայ:

Մենք ուրիշ բան ըրած չենք, եթէ ոչ կատարել տարրական պարտականութիւն մը, չրջապատուած հաւատաւոր եւ եռանդուն աշխատակիցներով, որոնց մեծ մասը եղած են երիտասարդներ, հասուն կամ սկսնակ :

Մենք այդ աշխատանքը կատարած ենք հաւատքով եւ յարատեւութեամբ, այլ մանաւանդ խանդավառութեամբ, առանց որու անկարելի է տեւական շարժում առեղծել :

Հարազատ է եւ հոսուն՝ այդ խանդավառութիւնը «Յառաջ»ի եւ իր աշխատակիցներուն համար, քանի որ անոնց վերեւ կը սաւառնի հերոսական ոգին Հ. Յ. Դաշնակցութեան, աղբիւր անսպառ ներշնչումներու :

«Յառաջ»ը կը պատկանի սերունդի մը որ միշտ լոյս եւ ճիգ փնտռեց, առանց ընկրկելու որ եւ է չկամութեան կամ դժուարութեան առջեւ: Առանց մոլորելու զանազան փորձութիւններէ, կամ վհատելու անհնարին յուսախաբութեանց առջեւ :

Պիտի ուզէինք որ այս գիծը դառնար տիրական ուղեցոյց մը բոլորին համար, «Յառաջ»ի հետ կապուած ըլլան թէ ոչ:

Չէ՞ որ, մեր ներկայ ողբերգութեան մէջ, այս լքծուն պողոտաներուն վրայ, մենք ամէն բանէ առաջ կարօտն ունինք հաւատքի, յարատեւութեան եւ վճռականութեան, ինչպէս անոնք որ կը մարտնչէին երէկ, սարերու վրայ :

Շատ ճիշդ բանաձեւած է Նարդունին, իր «Թուղթ ընծայութեան» մէջ, իբրեւ կնքահայրը «Յառաջի Սաներու» հատորին.

— «Յառաջ իր Սաներուն հաղորդած է նաեւ իր նկարագիրը, եթէ կ'ուզէք՝ իր վարդապետութիւնը,— իտէալիզմ: Նախ ջերմութիւն կը դնէ հոգիներու մէջ, պաշտպանելու համար դասական նկարագիրներու ցրտութեան դէմ: Յետոյ պայծառութիւն՝ պաշտպանելու համար ռոմանթիք նկարագիրներու մշուշին դէմ: Եւ ամէնէն վերջ՝ կը կանգնէ գեղեցկութեան արձանը, իրապաշտ գծերով տաշուած եւ հայրենանուէր արտայայտութեամբ կենդանի : Այդ արձանը եթէ լեզու առնէր, պիտի ըսէր.— Հայկական ամէն ուժ ընծայ մեր հայրենիքին, եւ վերականգնեալ հայրենիքը՝ յառաջդէմ մարդկութեան »:

Այդ «Ընծայականը» կը պարունակէ ուրիշ կարդ մը ճշմարտութիւններ ալ,— խտացեալ գիծերը «Յառաջ»ի աւանդութեանց:

Պիտի ուզէինք որ այդ գիծերէն ուրիշ մէկը, «լեզուական հայրենասիրութիւնը», դառնար նուիրական դաւանանք մը «Յառաջ»ի սաներուն եւ բոլոր երիտասարդներուն համար :

« Յառաջը մէկն է ծաղիկի պէս լեզու ունեցող թերթերէն, եւ թերեւս ամէնէն մոլեռանդ մշակը անոնց»:

Այս «մոլեռանդութիւն»ն ալ կը ծնի նոյն աւանդութենէն,— պաշտամունք հայրենի ժառանգութեան եւ գեղեցկութեան: Տեսակ մը կիրք՝ կանգուն պահելու, ճոխացնելու, մշակելու համար գանձը անփոխարինելի,— մեր «Մայրենիքը»:

Սան կամ աշխատակից, յաճախ կը գանգատին որ անդադար յոտոց կը բանեցնենք իրենց արտադրութեանց վրայ:

Արդարեւ, որ եւ է ճապաղ բացատրութիւն, ուռուցիկ եւ մաշած խօսք մը, սխալ բառ մը կամ անտեղի օտարաբանութիւն մը միշտ ալ սրտնեղութիւն կը պատճառեն «Յառաջ»ի խմբագրութեան :

Ոճի մասին չէ խօսքը: Ընդհակառակն, մենք ամէնէն աւելի ոճն է որ կը փնտռենք,— նորութիւն, թարմութիւն, արու եւ աշխոյժ դարձուածք: Վերջապէս գիտ, գիծ, չեշտ, գոյն:

Այդպիսի յատկութիւններ քի՞չ են ծաղկած «Յառաջ»ի մէջ, սկսելով Նարդունիէն :

Մեր ուզածը ոչ տառամոլ քերականութիւնն է, ոչ ալ չոր ու ցամաք հայկաբանութիւնը: Այլ ուշադրութիւն եւ գուրգուրանք, աններըլի վրիպումներէ, թափթփած չարադրութենէն եւ թխածոյ ճոռոմաբանութենէն զգուշանալու համար:

Մանաւանդ որ, ոչ միայն սրբագրութիւններ կը կատարուին տարիներէ ի վեր, ոչ միայն թերթը ինքնին կենդանի դասարան մըն է, այլ եւ մասնաւոր դասեր ալ կը տրուին,— « Ի պէտս զարգացելոց »:

Թող անտեղի չհամարուին այս խորհրդածութիւնները, «Յառաջի Սաներու» այնքան սիրուն անակնկալին առթիւ:

Եթէ որ եւ է թերթ կամ սերունդ արժէք մը պիտի ունենայ, գլխաւոր պայմանը այն է որ աւանդուած ճիգը եւ գիծը ոչ միայն շարունակուին, այլ եւ զարգանան, կէս ճամբան չմնալու համար:

Մեր նոր միջավայրին մէջ, ամէն բան դէպ ի այլասերում, չեղում եւ մոռացում կը տանի: Հետզհետէ կը մաշին շատ մը առաքինութիւններ :

Ի՞նչպէս հակազդել,— յարատեւ աշխատանքով եւ խանդավառութեամբ: «Հայկական ամէն ուժ ընծայ մեր հայրենիքին»:

Այդ ընծան է՛ւ մշակոյթ է է՛ւ քաղաքական - ընկերային պայքար: Ինքնապաշտպանութի՛ւն:

Ո՞վ պիտի համարձակէր տատանիլ, եւ մնալ այս ճամբուն վրայ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Կ'ՈՐՈՃԱՆ ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարները, կոմս Չիանօ եւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցան Սալցպուրկի մէջ, Եւրոպայի կացութեան մասին : Այս տեսակցութենէն վերջը երկու նախարարները Պէրխթէսկատէն երթալով, խորհրդակցութիւնները շարունակեցին Հիթլէրի հետ:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս խորհրդակցութեանց, թէեւ Հռոմ եւ Պերլին կ'ուզեն համոզել թէ բացառիկ հանգամանք չունին անոնք :

Երկու նախարարները Սալցպուրկի կայարանին մէջ հանդիպելով, գացին ճաշեցին եւ յետոյ խորհրդակցութեան քաշուեցան Վոլֆկանկ լիճին ափերուն վրայ: Տեսակցութեան նպատակները գաղտնի կը պահուին, տեղի տալով զարմանազան ենթադրութեանց: Գերմանական եւ իտալական թերթերը այս առթիւ ալ կը չեշտեն թէ Առանցքը աւելի քան զօրաւոր է եւ ամուր՝ ինչպէս երկաթը եւ թէ տեսակցութեան նպատակն էր փոխադարձաբար տեղեկութիւններ հաղորդել, Եւրոպայի կացութեան մասին: Երկու նախարարներուն կ'ընկերանային երկու դիւանագէտներ որոնք մասնագէտ են դաշնագիրներ մշակելու: Այս պարագան ալ կ'աւելցնէ այցելութեան կարեւորութիւնը: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ Հիթլէր չուզեր արտայայտուիլ Տանցիկի մասին, իր ապրիլ ճառէն ի վեր: Տանցիկի շրջանապետին վերջին ճառը, որուն ամփոփումը տուեր էինք երէկ, աւելի լարած է մթնոլորտը, յուզում պատճառելով մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ: Գերմանական թերթերը կը շարունակեն կրակ տեղալ Լեհաստանի վրայ: Մարաջախտ Կէօրինկի օրկանը ծանր բառերով կը ձաղկէ Լեհաստանի «բռնութիւնները», յիշելով 204 դէպքեր վերջին հինգ ամիսներու ընթացքին: Կ'ըսէ այս դէպքերուն հետեւանքով վեց հոգի մեռած, 21 հոգի ծանրապէս վիրաւորուած են, եւ թէ «վայրագութեան հետ զուգընթաց կ'երթայ ամէնէն սոսրին ընչաքաղցութիւնը»: Միւս թերթերն ալ նոյն լեզուն կը գործածեն երկու օրէ ի վեր, զանազան դէպքեր յիշելով, մինչեւ անգամ կրօնական հալածանք վերագրելով :

*** Երկու նախարարներուն տեսակցութենէն վերջը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, դիւանագիտական բովանդակութեամբ: Թերթերը կը չեշտեն թէ այս տեսակցութեամբ երկու երկիրները ուզեցին համոզել աշխարհը թէ Իտալիա եւ Գերմանիա վճռած են մինչեւ ծայրը հետապնդել իրենց պահանջները: Գերմանական թերթերը մասնաւորապէս կը չեշտեն թէ Առանցքը հարկադրուած է խորհրդակցիլ, «պաշտպանելու համար խաղաղութիւնը որ վտանգուած է պաշարման քաղաքականութեան դաւերով»: Երկու նախարարները քննած են ոչ միայն Եւրոպայի եւ Ասիոյ, այլեւ Ծայր. Արեւելքի վերաբերեալ խնդիրներ :

*** Պերլինի կուսակցական գլխաւոր օրկանը, «Անկրիֆ» իր վերջին խմբագրականով կ'ազդարարէ թէ «տեւական խաղաղութիւն մը կախում ունի Թրիանոնի եւ Սէն Ժերմէնի դաշնագիրներուն վերաքննութենէն»: Մասնաւորապէս ծանրանալով Միջին Եւրոպայի եւ Պալքաններու կացութեան վրայ, թերթը դիտել կու տայ թէ կարելի չէ այդ շրջաններուն մէջ որ եւ է փոփոխութիւն կատարել առանց Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կամքին :

*** Երկու նախարարներուն տեսակցութենէն առաջ, խորհրդակցութիւն մը կատարած էին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ քարոզութեանց նախարարները, Տոքթ. Կէօպէլս եւ Ալֆիէրի: Թերթերը կը գրեն թէ տեսակցութիւնը յանգած է շատ գոհացուցիչ արդիւնքի մը: Այս առթիւ որոշուած է մասնաւորապէս զօրացնել ձայնասփիւռ քարոզութիւնը, ամրապնդելու համար երկու երկիրներուն մերձեցումը, միեւնոյն ատեն ազդելով արտասահմանի վրայ :

Ռումանիոյ թագաւորը Պոլսոյ մէջ

Ռումանիոյ թագաւորը իր ծովային պտոյտէն վերադարձին Պոլիս իջաւ եւ Տոլմապաղչէի պալատը երթալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իսմէթ Ինէօնիւի հետ, որ Անգարայէն եկած էր զինքը դիմաւորելու, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարին: Այս վերջինն ալ ներկայ էր տեսակցութեան:

Այս տեսակցութենէն վերջը, Անգարայի անգլիական դեսպանը այցելեց Թուրքիոյ արտաքին նախարարին :

Կարոլ թագաւորին այցելութիւնն ալ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է քաղաքական շրջանակներու մէջ: Կը կարծուի թէ Մուսոլինի հետզհետէ կը ճնշէ Պերլինի վրայ, որպէսզի շուտ կարգադրուի Տանցիկի խնդիրը, իրենց ամբողջ ուժը թափելու համար Պալքաններու եւ Միջերկրականի մէջ: Այս առաջադրութեամբ, Գերմանիա միշտ կը ճնշէ Հունգարիոյ վրայ, իսկ Իտալիա՝ Պուլկարիոյ վրայ: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Մուսոլինի հրամայած է բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել Եգիպտոսի սահմանին վրայ :

*** Մ. Նահանգներու նախագահը յայտարարեց թէ բացառիկ նիստի պիտի հրաւիրէ խորհրդարանը, եթէ կացութիւնը ծանրանայ Եւրոպայի եւ Ծայր. Արեւելքի մէջ, պատերազմի վախ ներշնչելով: Այս պարագային նախագահը պիտի առաջարկէ փոխել չէզոքութեան օրէնքը :

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները Մոսկուայի մէջ

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները Մոսկուա հասնելով անմիջապէս ունկնդրութեան ընդունուեցան Վորոշիլովի եւ Մոլոթովի կողմէ: Կայարանին մէջ կատարուած ընդունելութեան ներկայ էր նաեւ Թրքական դեսպանատան զինուորական կցորդը, մինչդեռ միւս պետութիւնները ղրկած էին միայն իրենց դեսպանները: Ֆրանսական պատուիրակութեան նախագահը անձամբ ողջունեց Խ. Միութեան պատերազմական գործավարը,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

Մարսէյլի բոլոր Միութիւններու

ԽՄԲ.— Մարսէյլի Առաջնորդարանէն ստացանք հետեւեալ կոչը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 7 օգոստոս.— Սիրելի հայրենակիցներ, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան հրաւէրով, Օգոստոս 4ին, Առաջնորդարանի մէջ գումարուած ժողովին մէջ, որուն մասնակցելու հրաւիրուած էին շրջանիս ազգային, բարեգործական, խնամատարական, կրօնական, կամաւորական, մշակութային, երիտասարդական եւայլն 25 միութիւններու, ինչպէս նաեւ թաղային խորհուրդներու ներկայացուցիչները, ընտրուեցաւ 9 հոգինոց «Հանգանակիչ Կեդր. յանձնախումբ» մը, մեր գաղութի հայութեան համակրանքն ու վստահութիւնը վայելող կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներէն եւ իրաւասութիւն տրուեցաւ այդ մարմնին, որ իր յարմար գտած ձեւով կազմակերպէ՝ Սանճաքի գաղթականներուն ի նպաստ հանգանակութեան գործը քաղաքիս եւ շրջաններու մէջ :

«Հանգանակիչ Կեդր. յանձնախումբի անդամներն են.—

Կարապետ Ա. քահանայ Երեւանեան (Կրօնական Ժողովի ներկայացուցիչ), Պ. Յարութիւն Շալճեան (Ազգ. Կեդր. վարչութեան կողմէ), Պ. Մ. Ջրբաշեան (Բարեգործական), Տիկին Հ. Զաթիկեան (Կապոյտ Խաչ), Պ. Յ. Կէօնճեան (Աղքատախնամ), Ազգին Մարտիրոսեան (Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն), Ենովք Արմէն (Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցի), Լեւոն Պագրճեան (Հայ Երաժշ. Միութիւն), Պ. Ասատուր Քէօսէեան (Հայ Մշակութային միութիւն):

Նորընտիր յանձնախումբս իր անդրանիկ նիստին մէջ (օգոստոս 7ին) կազմեց իր դիւանը որուն հրահանգուեցաւ անմիջապէս գործի ձեռնարկել: Նոյն նիստին մէջ, որոշուեցաւ կազմել նաեւ ենթայանձնախումբեր, Կ. Խաչի, Աղքատախնամի եւ Երաժշտական Միութեան անդամուհիներէն, ընկերակցութեամբ քաղաքի արժանապատիւ քահանաներու (Տ. Տ. Կ. Երեւանեան եւ Շ. քհնյ. Աբելեան): Այս տեղեկութիւնները ձեզի հաղորդելով, կը խնդրենք ներկայանալ Առաջնորդարան եւ յանձնախումբիս յանձնել այն գումարը որ ունիք եւ կամ պիտի ունենաք նուիրելու Սանճաքի մեր աղէտեալ եղբայրներուն: Միեւնոյն ատեն, կը խնդրենք որ դուք եւս ջանաք ձեր հայրենակիցները, բարեկամները, եւ միութեանց անդամակցողները մղել՝ որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով զօրավիգ հանդիսանան մեզի, այս նուիրական գործին մէջ :

« Հանգանակիչ ենթայանձնախումբեր»ը պիտի ներկայանան ժապաւինեալ տոմարներով:

Անկէ զատ, անոնք որ կ'ուզեն նուէրներ տալ, կրնան անձամբ ներկայանալ առաջնորդարանը, որ բաց է առտուն ժամը 8ուկէսէն 12, կէսօրէ ետք 2ուկէսէն 6:

Միութեանց նուիրած գումարներու համար կը տրուին առժամեայ ստացականներ: Բոլոր նուիրատուներու ցանկերը պիտի հրատարակուին մամուլի մէջ:

Սիրելի հայրենակիցներ, վստահ ձեր հայրենասիրական եւ ազգասիրական զգացումներուն, կոչ կ'ընենք ձեր գիտակցութեան եւ կը սպասենք ձեր բոլորանուէր ջանքերու արդիւնքին:

Դիւան «Հանգանակիչ Կեդր. Յանձնախումբի»· նախագահ եւ Առաջն. տեղապահ՝ Կարապետ Ա. Քհնյ. Երեւանեան, ատենապետ՝ Յարութիւն Շալճեան, ատենադպիր՝ Ազգին :

— o —

ՑԱՆԿ 21

Անիէռ Պուա Քոլոմպի հանգանակութիւնը, ձեռամբ գանձապահ Ահարոն Դաւիթեանի եւ քարտուղար Արամ Աւետիսեանի (ցանկը յառաջով)	4800
Եփրեմեան եղբ.	200
Տիկին Վ. Գավուքճեան	100
Նիկողոս Արզեան	100
Լիոնի Մեծ Նոր գիւղի (Պրուսա) Հայր. Միութեան վարչութենէն, ձեռամբ Պ. Կարապետ Սօֆեանի	304
Պ. Տիգրան Բէգզատեանի ձեռքով (500).—	
Սա. Ալչըճեան ընտանիք	100
Տ. Բէգզատեան ընտանիք	100
Ալ. Պարոնեան	100
Արշ. Սուլեան	100
Լ. Մելիք Էյնաթեան	50
Կաֆեան	50
Գումար՝	6004
Երէկուան գումարը	58,687
Ընդհ. գումար՝	**64,691**

ԾԱՆՕԹ.—Տես Դ. էջ Առնուվիլի եւ Լիոնի ցանկերը, որոնց գումարը արձանագրուած է արդէն:

Աղբիւրը կը հոսի անընդհատ

Վերջին պահուն Մարսէյլի Հանգանակիչ Կեդր. Յանձնախումբէն ստացանք 5385 ֆրանք, Պլան Մէնիլէն եւ շրջականերէն՝ 785, Նանթէռէն՝ 500 ֆրանք, Իսի լէ Մուլինոյի Բ. գումարը՝ 2015 ֆրանք: Պիտի արձանագրենք յաջորդ ցանկին մէջ:

Պուլկարները ի՞նչ կ'ըլլայ

Թուրքերէն Թան կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Վերջին օրերս Պուլկարիայէն հասած լուրերը երբեք հաճելի չեն:

Պատերազմի պատրաստութիւնը սկսած է Պուլկարիոյ մէջ ալ, որ մինչեւ հիմա կ'ըսէր թէ պիտի պահէ իր չէզոքութիւնը: Լուր կը տրուի թէ, Տօպրուճայի սահմանին վրայ կատարուելիք ռազմափորձերուն առթիւ, մինչեւ 30 տարեկան բոլոր երիտասարդները զէնքի տակ կանչուած են, գրաւուած են փոխադրական միջոցները եւ Թուրքիոյ սահմանին մօտ կարգ մը գիւղեր պարպուած են :

Պուլկարիա ոչ մէկ կողմէ վտանգի տակ չի գտնուիր: Պուլկարիոյ մէջ քաղաքական գործունէութիւնները սուր վիճակի մը մէջ են. բայց Պուլկարիոյ կեանքին դաւող ոչ մէկը կայ: Այդ պարագային ի՞նչ կ'ըլլայ Պուլկարիոյ: Եւ ի՞նչ է այս պատրաստութեան իմաստը:

Այնպէս կը յուսանք թէ չափազանցուած են այս լուրերը, եւ Պուլկարիա մտադրած չէ խանգարել իր բնականոն եւ չէզոք կացութիւնը: Հակառակ պարագային, հաւանական է որ Պալքաններու մէջ անդորրութիւնը խանգարուի եւ Պուլկարիա վնասուի այս կացութենէն :

Սոֆիայի իրաւասու շրջանակները կը հերքեն զօրաշարժի լուրը եւ կ'ըսեն թէ միայն զօրքերը նոր զէնքերը գործածելու համար մարզանքի կ'ենթարկուին: Այս առթիւ է որ, ընդհանուր պատրաստութեան ձեւին տակ, գործունէութիւն մը աչքի կը զարնէ: Բոլոր սահմաններուն վրայ անդորրութիւն կը տիրէ եւ մինչեւ սահմանագլուխ ցամաքային ճամբորդութիւն կը կատարուի :

ՆԵՐԿԱՅ

Սրտիս մէջ անտառ մը կայ: Օր մը ես անոր հանդիպեցայ, ու ան մնաց իմ սրտիս մէջ: Այդ օրերուն, ես խորհուրդներու սիրահար տղան եղայ, ու անտառը ինծի տուաւ իր բոլոր եղանակներուն խորհուրդը:

Անտառ մը՝ կանանչ, կանանչ, կանանչ: Ան նոր տեղ մը չինեց սրտիս մէջ: Չէի գիտեր թէ այդքան խորունկ էր սիրտս, ու խորհրդաւոր տեղեր ունէր:

Ես այդ անտառին մէջ ապրեցայ:

Հիմակ ալ, ես անոր խորերը կը մտնեմ, ու ձայնս կը փնտռեմ:

×

Ես այդ անտառը Սօսեաց անտառի օրերուն կը պարտիմ:

Ու մտիկ ըրի, երբ Սօսեաց անտառին պատմութիւնը ըրաւ, ու ինքն ալ յուզուած ու գինով, ուսուցիչս նկարագրեց, ու համ դրաւ իր բացատրութիւններուն մէջ:

Ի՜նչպէս պատմեմ, մեր պատմութեան դասը ինչպէ՞ս բացատրեմ: Հրաշքով նկարուած պատկերներ, ամէնէն աղուորները, ամէնէն լուսաւորները… ու մենք այս պահուն ամէն բան, տաքուկ միջուկի մը մէջէն կը տեսնէինք: Մեր նոր յուզումը Սօսեաց անտառէն կուգար: Առանց յուզում, առաջին անգամ կը զգայինք մեր աղու հոգիները: Այս յուզումը կար: Այս յուզումը, հրդեհի նմանող ծխածանի մը մէջէն կը բուսնէր, ու Սօսեաց անտառը միշտ կ'աղուորնար, միշտ կանանչ էր, ու անոր խորերէն, բոցերով թեւաւորուած ձայներ կուգային, ձայներուն ամէնէն անուշը, մեր մայրենի լեզուով թրթռուն: Անտառի մը խորհուրդին մօտեցած էինք: Իրարու փակած շրթունքներէ ձայներ կուգային: Ու անբացատրելին՝ մեզի ուրիշ լռութիւն մը կուտար: Անծանօթին մէջն էինք: Տղան, չէ՞ որ անկոխ տեղերու բարձրութիւնները կը սիրէ: Տղուն համար ամէն բան կարելի է:

Ես Սօսեաց անտառին սիրահարն էի: Ան մերն էր: Այդ օրը, ես կ'ուզէի ուսուցիչիս բառերը՝ մէկիկ մէկիկ ուտել հասած պտուղներու պէս, ու անոր ձայնը խմել՝ գաւաթ մը պաղ ջուրի նման:

Այդ օրը՜… հրաշքի օր: Իմ սրտիս մէջ Սօսեաց անտառին սօսաւիւնները կը լսէի: Սրտիս մէջ բառեր կային, անոնք տերեւներու գաղտնիքն էին:

Սօսեաց անտառը: Մեր տունը:

Այդ օրը իմ ներսս ձայներու հրաշքը կը կատարուէր: Ամէն ձայն կը պատասխանէր ուրիշ ձայնի մը, ու ինծի սօսաւիւնները յաւիտենական փսփսուքի մը պէս կուգային:

Իրիկուան արձակուրդին երբ դըպրոցէն դուրս ելանք, բակին մէջ լոյս մը կ'անրջանար բարտիներուն նայած ատենս, իմ աչքերուս համար նոր այս բանը: Ծառերուն մէջ վերջալոյսը ուրիշ գոյներով կը տեսնէի: Քիչ առաջուան մեր պատմութեան դասին պատկերը մտքիս մէջն է, ու ծառերուն երբ կը նայիմ, գոյներէն՝ ներսս պայծառութիւնը կը ծնի: Շրթունքներս կ'ուզեմ տերեւներուն դպցնել: Ծառե՛րը: Ծառե՛րը: Սիրտս բանի մը հանդիպած է: Իմ ցեղիս:

×

Ինծի համար բոլոր ձայները՝ Սօսեաց անտառի դասէն ետք փոխուած էին: Ձայներու մէջ նոր ձայներ կային, խորհրդաւոր փսփսուքներ կային անոնց մէջ:

Ամառ է: Արտերը կ'երթամ: Ես հոգի կուտամ հիմակ անտառներուն ու լեռներուն համար: Ես հիմա խենթի պէս կը սիրեմ մեր անտառը ու անոր աղբիւրը: Այդ աղբիւրը, ուզածին պէս ճամբաներ չինած է, ու երգելով կանանչներուն մէջ կը կորսուի: Այդ երգը անուն մը ունի: Կ'ուզեմ ամէն անգամ բան մը ըսել, կ'ուզեմ այդ անունը տալ, բայց ամէն անգամ նոր է անոր երգը, ամէն անգամ այդ անունը այնքա՛ն կը կախարդէ զիս, ու սիրտս կը պայծառանայ, վճիտ, վճիտ, վճիտ կ'երեւի ինծի ամէն բան, որ այդ երգը՝ կը շփոթեմ սրտիս ձայնին հետ:

×

Անտառին մէջ: Կը քալեմ: Ինծի այնպէս կուգայ որ բանի մը մօտեցած եմ: Տղու հոգիս իր անտառը գտած է: Տերեւներու երգը կ'ուտէ, մարմինս կը լափէ: Իմ հոգիս անոնց բառերուն մէջն է:

Ես տերեւ մըն եմ:

Այսօր, ես տերեւ մըն եմ տերեւներուն մէջ: Իմ սիրտէս բոց կը վանէ: Երկինքն է իմ սրտիս հաւասար: Ես ալ անհունութիւն մըն եմ անհունութեան մէջ:

Երգեցէ՛ք, երգեցէ՛ք, տերեւնե՛ր, երգեցէ՛ք: Ձեր ձայնին կարօտը կը գինովնամ, ու շրթունքներուս վրայ բառերուն կրակը կը զգամ: Այսօր անոնց հուրը՝ բոլոր երազներուս կարմիր կը ճառագայթէ: Ոսկի կը վազէ իմ բառերուս մէջէն:

Ինծի այնպէս կուգայ որ տերեւներ, դուք ալ կը գինովնաք, երբ հովերը հեռուէն, ձեզի իրենց երգերը կը բերեն, ու ուրախ զուարթ կը մեկնին՝ ձեզմով տաքուկ, ձեզմով թրթռուն:

Տերեւնե՛ր, ես այսօր ձեր բառերուն գաղտնիքը ունիմ:

Տերեւներուն մէջ ես ալ տերեւ մըն եմ:

×

Ինծի համար դո՛ւն, սրբավայր մըն ես: Ու երբ քեզի կը հանդիպիմ, ո՛վ իմ անտառս, բառեր կը փնտռեմ՝ քեզ գրկող խաղաղութիւնը իր խորհուրդին մէջ գնելու համար:

×

Սօսեաց անտառը… մեհեան մը..

Այս մեհեանը ես միշտ երազեր եմ, բաց երկինքին տակ, ազատութեան մէջ: Ու զգացեր եմ՝ անտառի մը մէջ մտած պահուս՝ նուիրական բան մը:

Անտառին մէջ կը յառաջանամ, անտառին խորը կը մտնեմ, ու չեմ գիտեր թէ ինչպէ՞ս կը տպաւորուիմ: Տերեւները իրար համբուրող շըրթունքներու կը նմանին: Անոնց մէջէն կրակէ բառերու սարսուռ մը կ'անցնի, ու երբ չորս դիս կը նայիմ, տերեւներու վրայ լոյսի կաթիլներ կը տեսնեմ:

Կը քալեմ, ու անտառը ինծի աւելի ընտանի կը դառնայ: Միտքս կուգայ, ան արդէն սրտիս մէջն էր: Բարի ու անձնուէր պարիկ մը անոր աշխարհը չինած էր:

Կը յիշեմ…

×

Այսօր ալ, դուն իմ սրտիս կ'իջնես, ո՛վ իմ անտառս: Ու ես քեզ, ուրիշ խորութեան մը մէջ կը տեսնեմ, աւելի ապահով:

Դարերէ՛ ի վեր, սիրտս քեզի ինչե՛ր տուաւ: Դուն գիտես որ ան քեզի՝ գեղեցկութիւն ըսուած կրակին ամէնէն մաքուր հուրը բերաւ, ու ես քեզի տուի ի՛նչ որ ունէի:

Գիտե՞ս թէ ինծի համար ինչ է գեղեցկութիւնը: Այս հարցումը թեւըրի, բայց օր մը, երբ թեւարաց՝ ազատութեան մէջ ներս կը մտնեմ իմ հայրենի տունէս, երբ իմ հայրենի հողիս կրնամ իր անունը տալ, այն ատեն պիտի հասկնաս ու պիտի տեսնես գեղեցկութիւնը:

Ուր որ գացի, ես գեղեցկութիւնը տեսայ ու զգացի՝ իրենց հայրենիքին տէր տիրական, իրենց հայրենիքին մէջ ապրողներուն վրայ: Իրաւ կ'ըսեմ, ազատութիւնը անոնց աչքերուն մէջ կը փայլէր, ան այնքան յըստակ էր, երկինքով մը անանկ աղուորցած՝ որ գեղեցկութիւնը, կը մտածէի, ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ:

Ամէն գեղեցկութիւն անկէ կը ծնի:

Ես իրենց հայրենիքին չափ գեղեցիկ աղջիկներ տեսեր եմ: Անոնք իրենց հողին հարստութիւնը կը ճառագայթեն, ու կրնաս բաղդատել բոլոր ծաղիկներուն հետ անոնց մորթին մետաքսը: Ազատութիւնը անոնց բաներ տուած է, որոնք միայն՝ իրենց հայրենիքին տէր հոգիները կը զգան:

Ուր որ գացի, ես աղջիկներ ու երիտասարդ տղաներ տեսայ, անոնց շրթունքներուն վրայ ազատութիւնը համբոյրի կը նմանէր:

Ո՛վ ազատութիւն, ամէն անգամ՝ դուն ինծի համբոյրի պէս համով կ'երեւիս: Գիտեմ, համբոյրի մը սարսուռը ունիս դուն: Շրթունքներուս դպիր, ես ալ մօր մը ծիծերուն կաթը ծծեր եմ:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

ԱՀԱԳԻՆ ԵՐԱԶ ՄԸ

Մեծազանգուած եւ տարօրինակ երազ մը տեսայ:

(Բարին ըլլայ):

Սակայն երազս պատմելէ առաջ ձեզ կը վստահեցնեմ որ տեսայ այդ ահագին եւ ահաւոր երազը: Երբեք թող ձեր մտքէն չանցնի թէ երգիծաբանութիւն կ'ընեմ: Կ'երդնում որ տեսած եմ պատմելիք երազս որ մարգարէական չուրթ մը ունենալուն համար կ'արժէ մտիկ ընել:

Ահա այդ երազս:

Կանգնած էի չոր քարի մը վրայ, երբ յանկարծ, արեւելեան կողմէն, տեսայ հսկայական բերան մը որ կը բացուէր հետզհետէ: Այդ բերանը բացուեցաւ, մեծցաւ ու մեծցաւ, իր ընդարձակութիւնը անտեսանելի չափերու հասաւ: Ես հետաքրքրութեամբ կը փափաքէի տեսնել այդ բացուող բերնին ամբողջ ծաւալը: Այդ պահուն հրեշտակ մը տեսայ քովս որ ինծի ըսաւ.

— Տեսնե՞լ կ'ուզես այդ զարհուրելի բերանը: Եկուր քեզ տանիմ ամպի մը վրայ:

Ու քիչ յետոյ հեծած էի փոքրիկ ամպակոյտի մը վրայ ու կը դիտէի բերանը՝ բացագանչելով.

— Ո՛րքան մեծ է, Աստուած իմ:

Եւ իրաւ բերանը ընդարձակ էր Թուրքիոյ հողերուն չափ: Յանկարծ այդ բերնէն լեզու մը դուրս ելաւ, երկարեցա՛ւ, երկարեցա՛ւ ու երկարեցա՛ւ այդ լեզուն: Խենթենալիք բան էր, անհաւատալի էր, լեզու մը այդքան երկարէ՛ր…: Ցամաքներ ու ծովեր կ'անցնէր լեզուն եւ տակաւին կ'երկարէր:

— Օ՞ձ է թէ լեզու է աս, ըսի:

— Օձի լեզու է, ըսաւ հրեշտակը:

— Ի՞նչու չեն կտրեր այդ լեզուն:

— Ընդհակառակն առայժմ կը փայփայեն:

Անդին՝ բացուած բերանը կը բարձրանար: Ու յանկարծ արեւմտեան կողմէն մաքուր հագուած մարդիկ երեւան եկան եւ սկսան թիերով ոսկի՛, ոսկի՛, ոսկի՛ լեցնել այդ բերնին մէջ:

— Այս ինչ առատութիւն է ոսկիի, աղաղակեցի:

Հրեշտակը ըսաւ.

— Ու եթէ գիտնաս թէ ամէն օր, ինչպէս կուլան այդ ոսկետէրերը, մեր ոսկին քիչ է ըսելով:

Բերանը բաւական լեցուեցաւ ոսկիով:

Այս անգամ աշխարհի ուրիշ մէկ մասէն բերան մը մէջտեղ ելաւ: Այդ բերանն ալ բացուեցաւ, խոշորցաւ, մեծցաւ, ընդարձակուեցաւ, երկրի մը տարածութեան չափ: Մաքուր հագուած մարդիկը նորէն ոսկի՛, ոսկի՛ ու ոսկի՛ լեցուցին այդ երկրորդ բերնին մէջ:

Յետոյ երրորդ բերան մը բացուեցաւ, յետոյ չորրորդ բերան մը: Երկիրներու ընդարձակութեամբ կը բացուէին միշտ այդ բերանները:

Մաքուր հագուած մարդիկը միշտ իրենց թիերով ոսկի՛, ոսկի՛, ոսկի՛ կը լեցնէին բացուած բերաններուն մէջ:

Երբ գործողութիւնները աւարտեցան՝ հրեշտակը, որուն ուսին վրայ ցուցագար աղաւնի մը թառած էր, ըսաւ.

— Հիմա նայէ, ինչեր պիտի ըլլան:

Ոսկելից բերանները մէկէն փակուեցան:

Մէկ ալ, յանկարծ, նորէն բացուեցան այդ բերանները, ու այս անգամ տեսայ որ այդ բերաններէն դուրս կ'ելլէն անթիւ օդատորմիղներ, զրահանաւեր, թնդանօթներ եւ այլ պատերազմական պարագաներ: Այդ բերաններուն մէջ մէկ ոսկի չէր մնացած:

Հրեշտակը ըսաւ թնդանօթներու եւ այլ զէնքերու նայելով.

— Սա նայէ. տեսա՞ր ինչպէս ամէն մէկ բերանատէր իր ոսկին վերածեց երկաթի:

Յետոյ հրեշտակը դէպի վեր՝ օդատորմիղներուն նայելով ըսաւ.

— Սա նայէ, սա, բարեկամ, տես թէ ինչպէս իրենց դրամը օդը կը նետեն:

Վերջապէս զրահանաւերուն նայելով ըսաւ.

— Սա ալ նայէ ու տես թէ ի՛նչպէս դրամը ծովը կը նետեն մարդիկ:

Մաքուր հագուած մարդիկը ունէին գոհունակութեան ժպիտներ: Ըսի հրեշտակին.

— Ո՛վ սուրբ եւ հզօր, սուրբ եւ անմահ, անմահ եւ թռչող եղբայր, կամացուկ մը ինծի երկիր իջեցուր:

Քիչ վերջ երկրի վրայ էի: Վազեցի, վազեցի ու ոսկետէր պարոններուն քով հասայ, բացի ձեռքս ըսելով.

— Կ'ողջունեմ ձեզ, ո՛վ բարերարներ աշխարհի…

Անոնք խոժոռ խոժոռ նայեցան ինծի ու ըսին.

— Ի՞նչ կ'ուզես…

— Քանի մը ափ ոսկի կ'ուզեմ, անոր համար ձեռքս բացեր եմ: Մեր քով բերան չմնաց, բերան բանալու համար:

Ըսին, աւելի խոժոռ նայելով.

— Ո՞վ ես դուն եւ որո՞նց համար կ'ուզես:

— Ես հայ տարագիր մըն եմ եւ Ալեքսանտրէթի շրջանէն տարագրուած բռնաւեր եղբայրներուս համար կ'ուզեմ ոսկին:

Մաքուր հագուած պարոնները խորհրդակցութիւն մը ունեցան իրարու մէջ:

Ես լաւատեսութեամբ կը ժպտէի ու ափս կը շփէի:

Խորհրդակցութիւնը կարճ տեւեց: Որոշումը շուտով տրուած էր: Մաքուր հագուած պարոնները, առանց բառ մը արտասանելու, վերցուցին իրենց թիերը ու զարկին հա զարկին գլխուս, թեւերուս, ոտքիս, բաց ափիս եւ կռնակիս:

Թիերը կոտրեցան ու ես բան մը չըզգացի: Հիացայ տոկունութեանս վրայ եւ յիշեցի որ Հայ եմ:

Ու արթնցայ:

Առաջին գործս եղաւ փութալ երազագէտ բարեկամի մը քով որ մտիկ ընելէ վերջ, ըսաւ.

— Չեմ կրնար մեկնել այս երազդ:

Երկրորդ մասնագէտ մը ըսաւ.

— Անմեկնելի երազ է այս: Մի՛ զարմանար ըսածիս համար:

— Ի՞նչու զարմանամ որ երազս անմեկնելի է: Օրուան կեանքի մէջ քի՞չ կան անմեկնելի բաներ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՆՍՏՈՒԱԾԱՐԲԵԱԼ ՔԱՂԱՔ»

Խորհրդապաշտ նկար մը կողքին, ուր անշէջ ջահը, ձեռքէ ձեռք, սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի, 250 էջերէ բաղկացած հատոր մըն է, որ կը սկսի քաղաքին քարտէսովը, եւ կը վերջանայ Հայուհեաց վարժարանին երգովը:

Վ. Եղիշէեան անծանօթ մը չէ «Յառաջ»ի հոյլին մէջ: Յաճախ, կարդացած ենք զինքը Վ. Ծովասար ստորագրութեամբ: Խառնուածքով վիպական եւ խորքին մէջ հեգնող մըն է Վարդան, որ իր առջեւ ունի տակաւին լաւագոյն էջեր արտադրելու պատեհութիւնը:

Կը պատկանի սերունդի մը որ բեռներուն ամէնէն ծանրը իրենց փոխ ուսերուն վրայ կրելու հարկադրանքն ունեցան, զոհաբերումի եւ անձնուիրութեան մրուրը քամելով:

Ու, երբ կեանքին ի խնդիր իրենց աչքերը բացին, յաւերժահարսը անհետացած էր արդէն: Ատափազարի կեդրոնականը աւարտելէն վերջ, ուսանող Պոլսոյ գեղարուեստից վարժարանին, պատերազմի տեւողութեան զինուոր հայկական բարձրաւանդակին վրայ, յետոյ Պաղեստին, ու, ի վերջոյ ալ գերի վարուած Անգլիացիներէ:

Սակայն, պարտաճանաչ, առաջին առիթով իսկ հայկական լեգէոնը վազողներէն մին եղած, ու, մկրտուած կրակին մէջ, Արարայի ճակատը:

Եւ, երբ ազգային աղէտը կատարեալ եղաւ հայրենիքի ամէն յոյս խըլելով մեզմէ, ան Ֆրանսա նետուեցաւ գործարանէ գործարան, յանուն պատառ մը հացի: Գեղեցիկ առտու մըն ալ Տոքթ. Օ. Մերճանեանի հրաւէրով երթալ հաստատուելու համար … քաղաքը, որ դարեր շարունակ Միջերկրականի թագուհին եղաւ: Ուր պատմութեան երեք հզօրագոյն ու … հաւոր զօրավարներէն մին՝ Աննիբալ Թանիթի տաճարին առջեւ ինը … րեկան պատանի, իր երդումն ըրաւ «ընաւ հաշտ չապրիլ աշխարհակալ Հռովմին հետ»…

Չեմ գիտեր թէ Ատացիներու ներ… կայ սերունդը ի՛նչ գաղափար ունի Կարքեդոնէն գրուած այս հատորին մասին: Հոս հասակ նետողները թերեւս իրենց դէմքերը թթուեցնեն, … սակայն, գործը իր ամբողջութեան մէջ, մէկդի դնելով անձնական երկկտորները, մնացեալ բոլոր պատմուածքները Ատափազար կը հոտին:

Կ'արժէ որ ամէն Ատափազարցի ունենայ իր հացին զուշին քով, … գիրքն ալ, վերապրելու անցեալը … այնքան անմոռանալի յիշատակներ թաղուեցան:

Իմ կարծիքովս սակայն, Ե. Վարդան աճապարած է հրապարակ հանելու իր հատորը, վասնզի ան … կատար պատկերը չի տար այն քաղաքին որուն իւրաքանչիւր թաղը … պատմուածքն ունէր:

Վերապրողներէն շատեր կը հարցնեն թէ ինչո՞ւ տող մը իսկ չէ գըրուած մեր ծխախոտի մաքսանենգներուն վրայ (այընկաճը) որոնք տարբեր աշխարհ մը կը կազմէին, որոնց արձակած գնդակը անսխալական … եւ օր մը «Ձեր արձակած գնդակը կը կլլեմ» ըսող դէտի մը ճիչը բերանին զարնելով գիտապաստ գետին փռած էին զայն:

Ան չէ մօտեցած այն հազարաւոր վարդի պէս աշխատաւոր աղջիկներուն որոնք խողակի մանարաններուն մէջ, 60 փարայի համար առտուընէ մինչեւ իրիկուն ու կէս գիշեր իրենց երիտասարդ կեանքը կը մաշեցնէին շոգիին ու զարշելի հոտին մէջ, ի հաշիւ քանի մը տգէտ ու շահագործող մարդուկներու: Ան մոռցած է նոյնպէս շան-հաւկիթները որոնք երկու վայրկեան նախարար եղած են … կիոյ մէջ եւ յանդգնութիւնը ունեցած են բանաստեղծութիւններ գրելու եւ Օկիւսթ Քոնթ թարգմանելու, … պարներ Փանչունիներու որոնք … կլիմայի տակ գիտեն օգտուիլ:

Վարդան զանց ըրած է կարծես … համեստ ու լաւագոյն զաւակները … րոնք Ատացիին փառքը կազմած են, … ան զգուշացած է յիշատակել Խորէ… Երամեանը՝ կախաղան հանուած Ամասիացիին (Գրիգոր Գայեան) հե…, Աբրահամեան Յակոբը (Վարդ), …ղափոխական Շահրիմանը, Սա…-ւաթեան Սմբատ եպիսկոպոսը, Թապաքեան եղբայրները, Ճէճիզեան…ը, եւ ի չարս ասոնց ծանօթ փոր… թուղալը:

Մոռցուած են նոյնպէս Շարուկի… փառոցած քոյրերը իրենց Դօղիկի… հետ, Շէլէֆենց պուպան որ աղօ… քով մաղօթքով քսան տարի ամուլ… մունութենէ մը վերջ զաւակ ունեցած է: Թթասատաններուն մէջ սպանուած Պայծառիկը եւ իր թաղումը կամ, ինչպէս կ'ըսեն շատեր իրա… դառնութեամբ, թէ մոռցուած … այն գեղեցիկ ծէսքը որ Ատացին … նեցած է այն մարդուն հանդէպ, … իր աղջկան սիրահարած երիտասար…

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (166)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԵԱՆ

Բայց հէնց այդ ժամանակ բացուեցան Դըւնոյ հարաւային դռները եւ Արաբացւոց զօրքը գալարափողերը հնչեցնելով՝ սկսաւ դուրս խուժել եւ դիմել դէպի Արտաշատու ջրանցքը:

Բագրէն իշխանը արդէն կարգաւորել էր իւր փոքրիկ զօրքը. կանգնեցնելով նրանց եռանկիւնաձեւ եւ հրաման տալով որ յարձակման դէպքում աշխատեն միջամուխ լինել յարձակուողների մէջ եւ երկու մասի բաժանելով նրանց՝ այնպէս սկսեն իրանց բաղխումը: Այդ եղանակն այն առաւելութիւնը ունէր, որ կը թուլացնէր յարձակման թափը եւ հրոսախումբի ստուարութիւնն արդիւնք չէր լինիլ առատ զինաշարժութեան:

Իշխանը հէնց որ լսեց փողի ձայնը, աշտանակեց իսկոյն իւր նժոյգը եւ սուրը մերկացնելով ձայն տուաւ դէպի զօրքերը.

— Սիրելի քաջե՛ր, մենք սակաւաթիւ ենք եւ թշնամին զօրաւոր: Բայց մեր դատն արդար է, իսկ նրանցն անիրաւ: Աստուած օգնութեան է արդարին եւ իւր բազուկը հզօրագոյն է ամէնից: Դիմաւորեցէք թշնամուն աներկիւղ եւ առանց դիմադարձութեան, Աստուած պիտի օգնէ ձեզ երկրորդ անգամ նրան խորտակելու, իսկ ում որ մեզանից մահը կը վիճակուի, նա թող մխիթարուի որ մեռնում է Հայրենիքի եւ այն Խաչի համար, որ ահա՛ Դըւնոյ բարձունքից նայում է մեզ վրայ:

Այս ասելով իշխանը սաղաւարտը հանեց եւ դէմքը դէպի Ս. Գրիգորի տաճարը դարձնելով՝ — «Դու մեզ օգնիր, ո՛վ սուրբ կաթողիկէ. մեր կըռիւն ու մահը քո եւ քո որդւոց ազատութեան համար է. Թո՛ղ թշնամին չպարծենայ թէ կիսալուսինը յաղթեց Սուրբ Խաչին…»:

Այս ասելով նա սուրը շողացրեց եւ «օ՜ն յառաջ» գոռալով դիմեց դէպի թշնամին:

Սիւնեաց եւ Վանանդացւոց քաջերը որոտընդոստ աղաղակով հետեւեցին նրան:

Նոյնպիսի ոգեւորութեամբ եւ գոռոցն գոչիւնով դիմում էին Հայերի դէմ Արաբացիները:

Վերջապէս նրանք հասան եւ քաջերը գոռալով ինկան միմեանց վրայ: Սրերն սկսան շողալ, նիզակները ճօճել եւ աջ ու ձախ կատաղի հարուածներ տեղալ: Յարձակումն այնպէս սաստիկ եւ բաղխումը զօրաւոր էր որ երկու կողմից էլ կարգերն իսկոյն խանգարուեցան: Վանանդացիք բաժանուեցան Սիւնեցիներից, իսկ այս վերջիններն իրարից: Նոյնպէս էլ Արաբացիք չկարողացան իրանց միութիւնը պահպանել: Հայերի մի մասը յետ մղեց նրանց աջ թեւը, իսկ սրանք դրա փոխարէն ճնշեցին նրանց ձախը: Այդպիսով խմբերը ճապաղելով՝ կըռիւը բորբոքեցին մի քանի կէտերի վրայ: Այս հանգամանքը ձեռնտու էր Հայերին. որովհետեւ շարժուելու ազատութիւն ունենալով՝ աւելի յաջողութեամբ կը կռուէին: Բայց Ոստիկանը, որ իւր մինարէթից դիտում էր կռուի ընթացքը, տեսնելով Հայերի զօրեղ ընդդիմութիւնը, նոր զօրքեր ղրկեց իւրայինների օգնութեան: Այդ պատճառով Հայերը նոր յարձակման հանդիպելով, հետզհետէ տկարացան: Նրանց իւրաքանչիւր խմբակին շրջապատել էր մի ահաւոր գունդ: Վայրկեանը յուսահատական էր: Բագրէն իշխանը, որ կռւում էր կատաղաբար, նոր յարձակման առաջ յետ կասեց մի վայրկեան. ապա հայեացքը Դըւնոյ կաթողիկէին ուղղելով՝ սրտառուչ ձայնով բացականչեց.

— «Մի՞թէ դու, ո՛վ Լուսաւորչի խաչ, պիտի հանդուրժես մեր կոտորածին եւ յաղթութիւն տաս գարշ Հագարացուն, որ ծաղրում է քո սըրբութիւնը… Ցոյց տո՛ւր, ո՛վ քաղաթեւ, որ ի զուր չենք մենք ապաւինել քեզ, եւ որ հզօրագոյն է այն բազուկը, որ քո թեւին զամուեցաւ…»:

Այս ասելով նա սուսերամերկ խոյացաւ դէպի յարձակուող զօրքերը եւ աննման հերոսութեամբ սկսաւ պաշտպանել իւր մարտիկների տկարացող կողմը: Բայց ոչ իշխանի եւ ոչ նրա զօրքի հերոսական ջանքերը չկարողացան յաղթել Արաբացւոց գնդերին, որոնք հետզհետէ ստուարանում էին: Ընդհակառակն, մի քանի կէտերի վրայ Հայերն սկսան վերջնականապէս ընկճուել. Նրանք յօժարութեամբ փախուստ կը տային, եթէ չվախենային իսպառ ջնջուելուց. այս պատճառով կռւում էին յուսահատ կատաղութեամբ: Փոքր մի եւս եւ Արաբացիք յաղթութեան փողը պէտք է հնչէին: Բայց ահա՛ հէնց այդ վայրկենին լսուեցաւ յանկարծ հայախումբ զօրքերի որոտագին աղաղակը եւ Վահրամ Սեպուհը, ինչպէս շանթառաք մի հարուած, ահաւոր սուրը ձեռին ինկաւ Արաբացւոց վրայ: Նրան հետեւում էին Գուգարացիք, Բասէնցիք եւ Շիրակաւանի քաջերը: Ինչպէս յանկարծահաս մի փոթորիկ կամ գարնանազայրմի հեղեղ թափուեցան նրանք Արաբացիների վրայ եւ սկսան անխնայ կոտորել, ջարդել, ջախջախել՝ ոմանք սրախողխող անելով, ոմանց նիզակահար սատակելով եւ շատերին նժոյգներին ոտքի տակ տալով:

Բագրէն իշխանը զարմացաւ: Ո՞րտեղից բուսաւ արդեօք Սեպուհը. ո՞րտեղ էին թագնուած նրա զօրքերը, չէր կարողանում գուշակել:

Բայց Դըւնոյ արեւմտեան ճանապարհով եկող հեծելազօրը, որ խրախուսել էր Ոստիկանին եւ ընդհակառակն երկիւղ ազդել Բագրէնին, հէնց Վահրամ Սեպուհի զօրախումբն էր … գած: Վերջինս Արքայի հրամանով շտապել էր իշխանին օգնութեան, … ըստ որում բուն բանակը փոքր … պիտի ուշանար: Սեպուհը Հագարացւոց պահակներից խոյս տալու եւ Արտաշատու ջրանցքին անարգել հասնելու համար՝ շրջան էր արել Դըւնոյ դաշտի բարձրից եւ Խոսրովու անտառը անցնելով՝ մտել Կարնոյ կոչուած ճանապարհը:

Սեպուհի եւ նրա գնդերի յարձակումը փոխեց իսկոյն կռուի կերպարանքը: Հագարացիք յանկարծակի եկան: Իսկ Սիւնեցիք եւ Վանանդացիք նոր ոգի առնելով՝ սկսան աւելի կատաղաբար յարձակուել հակառակորդի վրայ: Նորէն կռիւը բորբոքուեց. նորէն խմբերը ընդհարուեցան… Հազարաւոր սրեր շողում էին ու … ւածում, նիզակները ճօճում ու … փրում, սաղաւարտները ճեղքում … զրահներ պատառում, վահաններ ջախջախում… Յաղթողների աղաղակը, ընկողների վայիւնը, զէնքերի շաչիւնը թնդացնում էին օդն ու դաշտը…:

(Շար.)

ցին պոռացեր էր հրապարակով թէ՝ իր աղջիկը շան մը կուտայ քան թէ լուսաւորչականի մը · ու յաջորդ առաւօտ ժողովուրդը քոստ շուն մը կախած էր դրան վրայ, վիզն ալ թղթիկ մը կախած՝ «ահա եկայ, փեսադ», վանդի Ատացին իր խորքին մէջ միշտ ալ ծիծաղը սիրող մը եղած է։

Այսպէս էր որ կ'արտայայտուէր անցեալ օր պառաւ մը «դրէ օղուլ, դրէ' այդ կատածին, թերմաչ տղուն որ անգամ մըն ալ երբ Ատայի վրայ դրէ, թող չմոռնայ ասոնք»։

Ու, ես թարգմանը մնացորդացին, յապաղելու կ'իմացնեմ հեղինակին, որ 40 աստիճան ջերմութեան մէջ, լուսառատ երկրի մը մէջ սիռոքին կը տապկուի։

Ճիշդ է որ ան ուզած է չնմանիլ Մխալեանի Պարտիզակին կամ Ալպօյաճեանի Կեսարիային, զգուշացած է տեղագրական յոգնեցուցիչ խճողումներէ, սակայն երեւոյթներ կան որոնց վրայէն լուռ անցնիլն ալ զանցառութիւն մըն է։

Ատափազարցին հաճոյքով կ'ուզէր գտնել այս գիրքին մէջ, Վարժեան մը որ լացի գիշերները, խաւարումին, «Ո՞ւր ես մայր իմ» գոռալով, քնացող կիները ընդոստ կ'արթնցնէր, լացնելու համար Տիրամօր հետ։ Տիպարները՝ վերջապէս գաւառի կեանքը երանգաւորող։ Մենք լիայոյս ենք որ ան պիտի ամբողջացնէ այս հատորը, քանի որ այնքան լաւ ընդունելութիւն մը գտաւ գործը։

Ց · ՏԷՐՈՒՆԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Էմին Տէր-Գրիգորեան

Գրեցինք թէ Յուլիս 26ին, դիշերը, մեռաւ Էմին Տէր-Գրիգորեան, մին հայ գրականութեան երիցագոյն ներկայացուցիչներէն։

Ծնած է 1855 Յունուար 1ին Երեւանի մէջ։ Ուրեմն 84 տարեկան։

Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանին մէջ իր ուսումն ստանալէ վերջ կը վերադառնայ ծննդավայրը։ Աւելի քան կէս դար մշակութային աշխատանքներ կը կատարէ ժողովուրդին մէջ։ Էմին մէկն է հայ թատերագրութեան առհավիրաներէն։ Ան փորձած է իրապաշտ թատրոնը հակադրել դասական թատրոնին, այդ ուղղութեամբ՝ բեմ հանած է ժողովրդային կեանքը, մասնաւորաբար հայ գիւղացին։ Իր վոտվիլները եւ կատակերգութիւնները մեծ յաջողութիւն գտած էին 60 — 80 թուականներու աշխատաւոր զանգուածին մէջ։ Իր «Խեչոյի Թուղը» երկար ժամանակ վար չիջաւ բեմերէն։

Էմին Տէր-Գրիգորեան, 70ական թուականներուն, Երեւանի մէջ բացաւ առաջին հայ տպարանը եւ հրատարակեց գրքոյկներ, թարգմանական կամ ինքնուրոյն, ինչպէս նաեւ թերթեր։ Վերջապէս առաջինն է որ Երեւանի մէջ կը հիմնէ թատրոն մը։

Ունի 13 վոտվիլներ, կատակերգութիւններ եւ ողբերգութիւններ։ Պարբերաթերթերու մէջ գրած է բազմաթիւ յօդուածներ։ Իր գործին ուսումնասիրութիւնը կը նպաստէ ճանչնալու ժամանակակից կեանքը։ Կառավարութիւնը թոշակ յատկացուցած էր իրեն՝ իր կեանքի վերջին տարիներուն։

*** Էմին Տէր-Գրիգորեանի մահագրութեան տակ, որ հրատարակուած է «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (29 Յուլիս), կ'երեւին հետեւեալ անունները.— Աւետիք Իսահակեան, Դերենիկ Դեմիրճեան, Գարեգին Լեւոնեան, Երուանդ Շահազիզ, Ստ. Զօրեան, Նիկ. Տէր-Մանուէլեան (Ն. Միր-դաշիր), Բժ. Հայկ Կանայեանց, Ստ. Կամսարական, Լ. Սաղաթէլեան, Ա. Ղարագիւլեան, Միք. Մանուէլեան, Արուս Ոսկանեան, Ա. Վշտունի, Փանոս Թերլէմէզեան, Վեսպեր, Վ. Գրիգորեան, Գ. Ղազարեան։

Նոր հրատարակութիւններ

Երեւանի մանկավարժական ուսումնարանը (institut) ունի հրատարակչական բաժին մը, որ վերջերս լոյս ընծայած է քանի մը արժէքաւոր գործեր,— Փրոֆ. Խաչիկ Սամուէլեանի «Ալղական հասարակութիւնը», Արարատ Ղարիբեանի «Լեզուի մեթոդիկան», Ռուբէն Յովհաննէսեանի «Ռուսաց գրականութեան պատմութիւնը»։ Շուտով լոյս կը տեսնեն Գուրգէն Սեւակի «Լեզուի տեսութիւնը», Առաքել Առաքելեանի «Յունահռոմէական գրականութիւնը», Յովհաննէս Մամիկոնեանի «Արեւմտեան Եւրոպայի վերածնութեան շրջանի գրականութիւնը»։

Յառաջիկային լոյս պիտի տեսնեն Միչա Մազմանեանի «Հոգեբանութիւնը», Սողոմոն Սողոմոնեանի «Գրականութեան տեսութիւնը», չեխ ծանօթ մանկավարժ Կոմենիուսի «Մեծ դիդակտիկա» գործին թարգմանութիւնը, Պոլակի «Աստղաբաշխութիւնը»։

Որքան հաւատարիմ էր կնոջը Թոլսթոյ

Մոսկուայի Գրական ժառանգ պարբերաթերթը սկսած է հրատարակել Լէոն Թոլսթոյի վէպերուն (Պատերազմ եւ խաղաղութիւն, Աննա Քարէնինա, Հաճի Մուրատ) սրբագրութիւնները նախ քան վերջնական խմբագրութիւնը։ Այդ սրբագրութիւնները կարեւոր են անոր համար, որ կը նպաստեն ուսումնասիրելու ռուս մեծ վիպասանին աշխատանքի եղանակը, արուեստի եւ ոճի մտահոգութիւնները, վերջապէս աչք մը նետելու Թոլսթոյի «գրականութեան լաբորաթուար»էն ներս, (միայն Պատերազմ եւ խաղաղութիւն վէպէն ժառանգ ձգած է տասըհազար էջ ձեռագիր)։

Նոյն պարբերաթերթը սկսած է հրատարակել նաեւ բազմաթիւ անտիպ նամակներ Թոլսթոյի ձեռքով գրուած,— այդ նամակները կուգան լոյս սփռել ընտանեկան ողբերգութեան վրայ, ուրկէ դուրս թռաւ Թոլսթոյ ու փախաւ 1910ին։

Քննութեան առնելով այդ նամակները, «Իզվեստիա»յի աշխատակիցը կը գրէ (12 Յուլիս) թէ «այլեւս հասկնալի է ամէն բան, այլեւս ծանօթ է Թոլսթոյի դիրքը իր ընտանիքին մէջ, իր կեանքի վերջին 15 տարիներու ընթացքին։ Այժմ գիտենք, որ Թոլսթոյի ընտանեկան դժբախտութեան աղբիւրը այն սիրահարութիւնն է, զոր Սոֆիա Անտրէեւնա ցոյց կուտար հանդէպ երաժիշտ Թանիէեւի, մեծ վիշտ պատճառելով իր ամուսինին։ Թոլսթոյ օրը օրին արձանագրած է իր ցաւը օրագրին մէջ, նոյնիսկ նամակներ գրած է կնոջ՝ խելքի բերելու համար զայն»։

Այսպէս 1897 Մայիս 18ին կը գրէր Թոլսթոյ իր կնոջ.— «Ինծի ընդվզում կը պատճառէ քու բարեկամութիւնդ Թ.ին հետ, չեմ կրնար հանդուրժել։ Այս պայմաններուն տակ ապրելով հետդ՝ կը թունաւորեմ եւ կը կարճեցնեմ կեանքս... Չեմ կրնար հանդուրժել այլեւս այս կացութեան։ Ինծի կը թուի թէ ես պիտի չգտնեմ զուն, այնպէս որ կը մնայ մէկ լուծում,— բաժնուիլ իրարմէ։ Այդ մասին տուած եմ որոշումս։ Պէտք է այժմ գտնել լուծման լաւագոյն եղանակը։ Լաւագոյնը ըստ իս այն է որ արտասահման մեկնիմ...։

Անշուշտ սաիկա ամէնէն դժուար լուծումն է, բայց կարելի։ Գէթ հազար անգամ նուազ տաժանելի քան շարունակել այն կեանքը, զոր ապրեցանք մէկ տարիէ ի վեր»։

Եւ սակայն փախուստի ամէն փորձ վիժեցաւ մինչեւ 1910, եւ Թոլսթոյ շարունակեց հանդուրժել մնալ, իր իսկ բառերով, «տաժանելի եւ ամօթալի տեսարաններուն, տաժանելի եւ ամօթալի ոչ միայն ինծի, այլ եւ զաւակներուս համար»։

Նամակի մը մէջ, որ թուական չունի, Թոլսթոյ կը գրէ.— «Պիտի լռեմ ինչպէս լռեցի ասկէ առաջ, սպասելով մահուան որ պիտի գայ ազատել զիս այս տառապանքէն»։

Թոլսթոյի կնոջ յիշատակը արդէն կը գտնուի ծանր ամբաստանութիւններու տակ,— շատեր գրած են, տալով Թոլսթոյի կենսագրութիւնը, թէ կոմսուհին թունաւորած էր վիպասանին կեանքը։ Այս նամակները անգամ մը եւս կը սեւցնեն իր յիշատակը։ Բայց դիտել կը տրուի թէ պէտք չէ շատ հաւատք ընծայել Թոլսթոյի մեղադրանքներուն։ Հաճի Մուրատ»ի հեղինակը չափազանց նախանձոտ էր, եթէ նոյնիսկ նկատի չառնենք կարգ մը տեսակէտներ, որոնք, ինչպէս բըժիշկ մը արձագանգ կուտայ Hôpital բժշկա-գրական պարբերաթերթին մէջ, (Յառաջի մէջ եւս գրուած է ժամանակին՝ այդ մասին), կը հաստատեն թէ Թոլսթոյ հոգեկան հաւասարակշռութիւն չունէր իր կեանքի վերջին տարիներուն։ Այդ նախանձոտութիւնը տեղի տուած է ընտանեկան կռիւներու։ Թոլսթոյ ի՞նչպէս կրնայ ամուսնական անհաւատարմութեամբ ամբաստանել իր կինը այն տարիներուն՝ երբ երկուքն ալ, իր կինը, ինչպէս ինքը, թոռմած մսակոյտեր էին այլեւս։ Կարելի չէ հաւատալ թէ Սոֆիա Անտրէեւնա ֆիզիքական սիրոյ պատմութիւն մը ունէր երաժիշտ Թանիէեւի հետ։ Ծերունիներն ալ ունին անշուշտ սիրոյ պատմութիւններ, բայց «պղատոնական սէր» մը միայն։ Նման համակրանք մը, կոմսուհիին եւ երաժիշտին միջեւ, երկար տեւած չէ արդէն եւ Թոլսթոյի ընտանեկան բարդ ողբերգութեան մէջ պատրուակ միայն ծառայած։

Ո՞վ էր ճմրան օրերու այդ «սիրահարը»։ Սերկէյ Թանիէեւ տնօրէնն էր Մոսկուայի Երաժշտանոցին։ Թոլսթոյի հետ ծանօթութիւն հաստատած այն շրջանին, երբ կոմսուհին հազիւ կրցած էր մոռնալ այն անհուն վիշտը, զոր իրեն պատճառած էր իր ամէնէն շատ սիրած տղուն՝ Վանիչկայի մահը։ Կոմսուհին, մոռնալու համար իր վիշտը, անձնատուր եղած էր երաժշտութեան։ Այդ առիթով՝ բարեկամութիւն մըն էր ծնած իր հոգւոյն մէջ հանդէպ երաժիշտ Թանիէեւի, բարեկամութիւն մը, որ ապահովաբար խառն էր խանդաղատանքով, վերջալուսային սիրոյ կայծկլտումներով։ Թոլսթոյ անհանդուրժելի գտաւ ատիկա, նախանձոտութեան բուռն տեսարաններ ստեղծեց, (այդ շրջանին՝ 68 տարեկան էր ինք, իսկ կինը՝ 52)։ Եւ 1896ի աշնան՝ հրամայեց Թանիէեւի, որ հեռանայ Իասնայա-Փոլիանայէն։ Իր կինը, բոլորովին վշտահար, այդ թուականին կը գրէր իր մէկ բարեկամուհիին թէ անհեթեթ էր ամուսնոյն կասկածը, ու կ'աւելցնէր որ Թանիէեւի հեռացումը նոր չարչարանք մը կը ստեղծէր իրեն։

«... Չեմ կրնար խզել այն բարեկամական պարզասիրտ յարաբերութիւններս, որոնք ինծի երջանիկ ժամեր շնորհած են այս վերջին երկու տարիներուն։ Մեր բարեկամութիւնը մաքուր էր, անկեղծ ու համակրական։ Բայց երբ կը մտածեմ ամուսնոյս տառապանքին, իր կոյր նախանձոտութեան մասին, ամօթ ու խոր դառնութիւն մը կը զգամ։ Կ'ուզէի մեռնիլ քան թէ լսել վիրաւորիչ ամբաստանութիւններ, ես որ կեանքիս ամբողջ տեւողութեանը՝ ջանացած եմ պահպանել բարոյական մաքրութիւն մը, որպէսզի ոչ ամուսինս, ոչ ալ զաւակներս պատճառ մը չունենան կարմրելու»։

Կարելի չէ ուրանալ, որ մանկութեան օրերուն իսկ արտառոց հոգեբանութիւն մը ցոյց տուող Թոլսթոն, (թռչելու փորձ մը կ'ընէ մարագի մը տանիքէն ու կը կոտրէ իր կողերը), երբ 8 յուլիս 1897ին կը փախչէր տունէն, կը մտնէր անբնական հոգեկան վիճակ մը, բայց այժմ համարինք թէ ներքին յանկարծական ընդվզումով մը հեռացաւ իր ընտանեկան յարկէն։ Բարեբախտաբար շուտ հրաժարեցաւ իր ծրագրէն, յօժարեցաւ տեսնել Թանիէեւը։ Իր կինը կը գրէ (21 յուլիս).— «Խիղճս հանդարտ է Աստուծոյ, ամուսինիս եւ զաւակներուս առջեւ, հոգիով ու մարմինով մաքուր եմ ինչպէս նորածին մը»։

Թանիէեւ, պարկեշտ մարդ, որ կը սիրէր Թոլսթոն, ինչպէս կինը, մեծ վիշտ զգաց՝ տեսնելով որ պատճառ դարձած է ընտանեկան այս ողբերգութեան։ Բայց ուրախացաւ՝ երբ Թոլսթոյ հանդարտեցաւ։ 1897ի փոթորիկը խաղաղած էր այլեւս։ Երեք դերակատարները իրենք զիրենք յանձնած էին երաժշտութեան, վերահաստատուած էր հին բարեկամութիւնը։

Ժամանակը սակայն փոշի ցանեց այդ բարեկամութեան վրայ։ 1910 Սեպտեմբեր 20ին, Թոլսթոյի մահուընէն վերջ, Սոֆիա Անտրէեւնա կը գրէ Թանիէեւի մասին.— «Կ'ուզէի տեսնել զինք եւ լսել, այս բարի մարդը ինծի շատ օգնեց ժամանակին, Վանիչկայիս մահէն վերջ, գտնելու համար հոգեկան խաղաղութիւնս։ Հիմակ անկարելի է։ Այլեւս չեմ սիրեր զինք եւ իրար չենք տեսներ բնաւ»։

Ահա պատկերը Թոլսթոյի եւ կնոջ հոգիներուն։

Երբ հեռացար մայրենիէն...

ԱՀԱՐՈՆԻՆ

Երբ հեռացար Մայրենիքէն, քո՛յր իմ հարս,
Հետըդ առիր ծըրարն անոյշ յուշքերուն,
Ու թաղեցիր զայն սըրտիդ խորը թաքուն,
Երբ հեռացար Մայրենիքէն, քո՛յր իմ հարս։

Հայրենաբաղձ բոյրով արկղիկն ականում,
Վաղընջական կարօտներու թանգարան,
Երա՛զ եւ յո՛յս. խաղալիկնե՛ր անանուն,
Հայրենաբաղձ բոյրով արկղիկն ականում։

Արեւն հիմա մեզի համար միգամած,
Երկինքն հազիւ կապոյտ, օդն ալ փոթորկոտ,
Աչքերը լոկ վըճիտ բիւրեղ, երազկոտ,
Գոցցես երկու արեւակներ միգամած։

Մայրենիքէն բաժնըւեցանք երբ լալով,
Գիտէ՞ք, ինչե՛ր թողուցինք հոն անկատար.
Թո՛ղ գոց մընայ արկղիկն երկրի մէջ օտար.
Մայրենիքէն քանի՛ հեռի ենք լալով։

Թարգմ. ***

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

ԺԵ.

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐ

4.

Խաղաղութիւն տիրեց կրկին,
Անհետացաւ երբ թշնամին.
Դաւիթ անհոգ կռուի դարձին՝
Հոփը մտաւ լուսաղբիւրին.
Ուր՝ խորտակուած ջահերէն հին՝
Անշէջ բոցեր փայլատակին,
Լուսանտանչ խռհերն անգին՝
Հոն մշտատեւ երախարին։

Լոզանքէն վերջ ինք վերածին՝
Ելաւ նորէն թամբեց իր ձին.
Շղթայակապ բազէն ուսին՝
Որսի գնաց ինք վերստին։
Ոչ մէկ արգելք նպատակին.
Ոչ տարակոյս ճանչնար ինքնին։
Լուսաղբիւրի ոգին ցեղին
Սրբագործեց կռուող որդին։

Ու ինք անկէ առած թեւեր՝
Յուշկապարիկ դարձած քաջեր,
Սարերէն սեւ Սասնոյ լեռներ,
Ջոյգ Մասիսէն աւելի վեր,
Ամպերուն մէջ փոթորկաբեր.
Արշաւանքին տեղ չէր գտներ։
Մինչեւ այսօր անմահ քաջեր՝
Անոր ուղին դեռ չեն ճշդեր։

Հազարամեայ այս պատանեակ
Կը սլանար արեւի ակ,
Ինք ողջ Արեւ ու կեանք համակ՝
Գիշերն իսկ լոյս էր յստակ։
Ծնունդ արդար ու անապակ։
Կամքէն ծնաւ շանթ ու կայծակ,
Որ կը բաւէր աշխարհն համակ
Կործանելու հիմնայատակ։

Ինք լոյս մըն էր ծագած վերէն՝
Ու նեղ կուգար երկինքն իրեն,
Ազատութեան անհուն տենչէն։
Ու ձանձրացած որոնելէն՝
Թափուր գահերը երկնաշէն
Ոսփիսէն մինչեւ Եախվէն,
Խռովեցաւ սիրտն անձկօրէն
Այս Ալեծուփ թափառումէն։

Ան մարդացած ու հողածին՝
Կարօտն զգաց դարձեալ հողին,
Ու արձակեց նետը վերջին,
Բազէին հետ շղթան ետին,
Ասուպի պէս իջան գետին.
Ետ դառնալով մեկնած կէտին,
Նոր պահեստի պատրաստ հոգին
Ինքնավստահ անպարտ ուժին։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՃԱՆԻ

Տասն եւ ութ տարեկան աղջիկ մը շատ անգամ դիւրավառ փայտէ շինուած տուն մըն է, եւ ոչ մէկ ապահովագրական ընկերութիւն կրնայ զայն ապահովել սիրոյ հրդեհին դէմ։

Տասն եւ ութ տարեկանին կին մը՝ անմիջապէս խնձորի պէս կը սիրահարի, քսան տարեկանին՝ կը սիրէ, երեսունըվեցին կ'ըղձայ, քառասունին կը մտածէ։

Տարիքոտ կիները խնձորներու կը նմանին, որչափ աւելի հասուննան, այնքան աւելի կակուղ կ'ըլլան։

Տարփուհիիդ հետ կարգուեցա՞ր, պատուական գինին քացախի փոխեցիր։

Ց · Պարոնեան

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Արտեր

Արտերի անափ ծովը ծփում է,
Լիք ծփծփում են հասկերն առատ,
Սիրտս խնդում է, սիրտս ծափում է,—
Ոսկուն հասկերն են ծաւալւել վարար։

Ոսկուն հասկերը, ոսկուն հասկերը
Օ՛, ո՛րքան շատ են, օ՛, ո՛րքան յուզիչ,
Որոնք հարսի պէս փռած վարսերը՝
Հոգիդ լցնում են յոյզերով բովիչ։

Եւ դու ցնծում ես, իմ արի ընկեր,
Քո ջինջ քրտինքով հասկերը եկան,
Չէ՞ որ արեւն էլ գրում էր երգեր
Հանդերիդ վրայ, հասկերիդ բեղուն։

Դարձեալ ծաղկել են սարերը հպարտ,
Ջառ Ալագեազն է տիրական ժպտում,
Իմ անո՛ւշ, անո՛ւշ Շիրակ հարազատ,
Քո բերքի խինդն է իմ հոգում թրնդում։

Ծփում են, ծփում ներքին թաւշի պէս
Ալիքը հոսում է, հասնում իմ սրտին,
Օ՛, հանդի աղջիկ, հոգիս գերել ես,
Գրել սրտում իմ դաղերըդ սիրոյ։

Արտերի անափ ծովը ծփում է,
Լիք ծփծփում են հասկերը առատ,
Սիրտըս խնդում է, սիրտըս ծափում է,—
Ոսկուն հասկերն են ծաւալւել վարար։

ԲԱՐԿԷՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Ամբողջ Պօքաժի մէջ կը խօսէին միայն անոնց մասին. բայց ինչ որ կ'աւելցնէր ամէն կողմէ անոնց վրայ ուղղուած հայեացքներուն անձկութիւնը, այդ այն էր, որ այս երկու մարդիկ, իրարու այնքան բացարձակ հակադիր, միեւնոյն ժամանակ շատ սերտ կերպով միացած էին իրարու։ Այս երկու հակառակորդները երկու բարեկամներ էին միանգամայն։ Աւելի բարձր եւ աւելի խոր համակրանք երբեք միացուցած չէ երկու սրտերը։ Անոնցմէ խստաբարոն հեզահամբոյրին կեանքը փրկած էր եւ ատկէ ճակատը պատած թեթեւ վէրքով։ Առաջինը մարմնացումն էր մահու, երկրորդը՝ կեանքի. մին ահաբեկիչ բռնկումը կը ներկայացնէր, միւսը՝ խաղաղարար սկզբունքը, եւ կը սիրէին զիրար։ Տարօրինա՛կ հանելուկ։ Երեւակայեցէք բարեգութ Օրէստը անկարեկից Պիղատոսի հետ. երեւակայեցէք Որմիզդը Ահրիմանի հետ։

Աւելցնենք եւ այս, որ անոնցմէ «վայրագ» կոչուածը միեւնոյն ժամանակ գերազանց ընկերական մարդ մըն էր։ Վիրաւորները կը խնամէր, հիւանդները կը հոգար, գիշեր ցորեկ հիւանդանոցներուն մէջ կ'անցընէր, կը մեղքնար բոկոտն մանուկները. ինքը ոչինչ չունէր, բայց բոլորը աղքատներուն կուտար։ Երբ սկսէր պատերազմը, ան կը նետուէր կռուի մէջ եւ զօրագունդերուն գլուխն անցած՝ կ'երթար կռուին ամէնէն վտանգաւոր տեղերը. ինքը զինուած, որովհետեւ իր գօտիին մէջ կապած էր սուր մը եւ զոյգ մը ատրճանակ, բայց միեւնոյն ատեն եւ անզէն, որովհետեւ եւ ոչ մէկը տեսաւ, որ ան մերկացնէր իր սուրը կամ հանէր ատրճանակը։ Հարուածները կ'ընդունէր առանց սակայն պատասխանելու։ Կ'ըսէին թէ քահանայ եղած է եղեր։

Այս մարդոցմէ մէկը Կովէնն էր, միւսը՝ Սիմուրտէնը։

Բարեկամութիւն կը տիրէր այս երկու մարդոց միջեւ, իսկ թշնամութիւն՝ անոնց սկզբունքներուն միջեւ։ Կարծես թէ մէկ հոգի մըն էր եւ կըտրուեր ու բաժնուեր էր երկուքի։ Եւ արդարեւ՝ Կովէն Սիմուրտէնի հոգւոյն կէսը իւրացուցած էր, բայց մեղմ կէսը. կարծես թէ Կովէն ստացած էր անոր հոգւոյն լուսաւոր ճառագայթները, իսկ Սիմուրտէն իրեն պահած էր այն, որ կարելի էր կոչել մթամած ճառագայթ։ Եւ այդ էր պատճառը անոնց այդ մտերիմ անհամաձայնութեան։ Այս խուլ պատերազմը անկարելի էր որ չպայթէր։ Եւ առաւօտ մը ճակատամարտը սկըսաւ։

— Գործերն ի՞նչպէս կ'երթան։

Կովէն պատասխանեց.

— Այդ դուք գիտէք այնքան լաւ, որքան ես։ Ես ցրուեցի Լանդընաքի ապստամբ խումբերը։ Անոր քով հիմա քանի մը հոգի միայն կայ։ Զինքը ահա քշեցինք դէպի Ֆուժէրի անտառը։ Ութ օր յետոյ, ան կրկին պաշարուած կ'ըլլայ։

— Իսկ տաս-տասնըհինգ օր յետո՞յ։

— Զինքը կը բռնենք։

— Ետո՞յ։

— Տեսա՞ք յայտարարութիւնս։

— Այո՛, ուրե՞մն։

— Զայն հրացանի կը բռնեն։

— Դա՛րձեալ գթասրտութիւն։ Պէտք է զայն կիյոթինով գլխատել։

— Իսկ ես, ըսաւ Կովէն, ես զինուորական մահապարտութեան կողմնակից եմ։

— Իսկ ես, պատասխանեց Սիմուրտէն, ես յեղափոխական մահապարտութեան կողմնակից եմ։

Այստեղ ան նայեցաւ Կովէնի ճիշդ երեսին եւ ըսաւ.

— Ինչո՞ւ ազատ արձակեցիր Սէն-Մարք-լը-Պլան վանքին վանուհիները։

— Ես կանանց հետ չեմ պատերազմիր, պատասխանեց Կովէն։

— Այդ կիները ժողովուրդը կ'ատեն. իսկ ատելութեան մէջ մէկ կինը տասը էրիկմարդ կ'արժէ։ Ինչո՞ւ մերժեցիր յեղափոխական դատարանին ղրկել մոլեռանդ քահանաներուն այն նախիրը, որոնք գերի բռնուած էին Լուվինիէի մէջ։

— Ես ծերերուն հետ չեմ պատերազմիր։

— Հին քահանան աւելի վատ է, քան նորը։ Աւելի վտանգաւոր է այն ապստամբութիւնը, զոր սպիտակ մազերը կը քարոզեն։ Խորշոմները վըստահութիւն կը ներշնչեն։ Կեղծ գթասրտութիւն պէտք չէ, Կովէն։ Արքայասպանները ազատարարներ են։ Քու հայեացքդ դէպի Թամբլի աշտարակը դարձուր։

— Թամբլի աշտարա՞կը։ Ես այն տեղէն դուրս կը հանէի դահաժառանգ Տոֆէնը։ Ես մանուկներու հետ չեմ պատերազմիր։

Սիմուրտէնի հայեացքը խիստ արտայայտութիւն մը ստացաւ։

— Կովէ՛ն, հասկցի՛ր, որ պէտք է պատերազմիլ թէ՛ կնոջ հետ, երբ այդ կինը կը կոչուի Մարի Անթուանէթ, թէ՛ ծերի հետ, երբ ան կը կոչուի Պիոս Զ., թէ՛ մանուկի հետ, երբ այդ մանուկին անունը Լուի Քաբէ է։

— Ուսուցի՛չ, ես քաղաքական մարդ չեմ։

— Աշխատէ, որ նոյնպէս վտանգաւոր մարդ չըլլաս։ Ինչո՞ւ համար Քոսէի վրայ գրոհ տալու ատեն՝ երբ ապստամբ Ժան Դրըդօն, ընկճուած եւ կորուստի մատնուած, մինակ, ձեռքը սուր յարձակած է ամբողջ զօրագունդի մը վրայ, դուն աղաղակեր ես. «Բացէք ձեր շարքերը, ձգեցէք որ անցնի»։

— Որովհետեւ հինգ հարիւր հոգի միայն մէկու մը վրայ չեն յարձակիր։

— Ինչո՞ւ Քայէդըր տ'Աստիյի մէջ, երբ դուն տեսեր ես, որ զինուորներդ կը պատրաստուէին սպաննելու Վանտէացի Ժօզէֆ Պէզիէրը, որ վիրաւոր կը տապլտկէր, դուն աղաղակեր ես. «Առա՛ջ անցէք. ես իմ գործս գիտեմ», եւ ատրճանակդ օդը պարպեր ես։

— Որովհետեւ գետինը թաւալող վիրաւորը չեն սպաններ։

— Եւ դուն գէշ ըրած ես։ Այդ երկուքն ալ այսօր ապստամբներուն գլուխն անցած են։ Ժօզէֆ Պէզիէրը՝ Մուսթաշն է, իսկ Ժան Դրըդօնը՝ Ժամպ տ'Արժանն է։ Ազատ արձակելով այս երկու մարդերը՝ դուն հանրապետութեան երկու թշնամիներ տուած եղար։

— Անտարակոյս՝ ես կ'ուզէի հանրապետութեան բարեկամներ տալ եւ ոչ թշնամիներ։

(Շար.)

Վորոշիլով, յանուն սպարապետ Կամլէնի: Վորոշիլով առաջարկեց գործի սկսիլ յաջորդ օրն իսկ, չեշտելով թէ ներկայ պարագաներուն մէջ կարելի չէ հանդիսատի մասին խօսիլ (շաբաթը արձակուրդի օր է Ռուսիոյ մէջ): Հետեւաբար խորհրդակցութիւններն սկսան երէկ իսկ, Մոսկուայի արտաքին գործերու ընդունելութեանց դահլիճին մէջ:

Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ երեք պետութեանց զինուորական ներկայացուցիչներուն խորհրդակցութիւնները շուտով պիտի յանգին գործնական ելքի մը, քանի որ նախապէս կատարուած բանակցութիւնները հարթած են ճամբան:

Անգլիա Ճափոնի յանձնեց չորս չինացի ահաբեկիչները

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց Ճափոնի յանձնել այն չորս չինացի ահաբեկիչները որոնք Թիէնցինէնի անգլիական թաղամասը ապաստանած էին, ապրիլ 9էն ի վեր: Ինչպէս կը յիշուի, Ճափոն պաշարած է անգլիական թաղամասը, պահանջելով իրեն յանձնել այդ ահաբեկիչները, ինչպէս եւ գոհացում տալ ուրիշ խնդիրներու:

Այս առթիւ հրատարակուած անգլիական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Ճափոնի հետ կատարուած բանակցութեանց ընթացքին, Անգլիա պատրաստակամութիւն յայտնած էր յանձնելու չորս Չինացիները, եթէ ապացուցուէր անոնց յանցապարտութիւնը: Արդ, Անգլիա նոր վկայութիւններ ստացած ըլլալով, որոշած է գոհացում տալ Ճափոնի: Այսպէս հարթուած կ'ըլլայ երկու պետութեանց միջեւ ծագած վէճերէն մէկը: Ճափոնցիները կը շարունակեն պաշարումը, սպասելով բանակցութեանց վերջնական ելքին:

Գերմանիոյ թուրք ուսանողները

Թուրքերէն Թան կը գրէ.—

Գերմանիա ուսանելու գացած մեր տղաքներէն մէկ մասը կը վերադառնայ: Եկողներուն տուած տեղեկութեանց համաձայն, հոն մնացողներուն կացութիւնն ալ լաւ չէ:

Նախ եւ առաջ իրենց ուսանած տեղերուն մէջ Գերմանները հաճոյքով չեն նայիր իրենց: Յետոյ, Գերմանիոյ մէջ ապրուստի սղութիւնն ու սովը այն աստիճանին հասած են որ տակէն չի կրնար ելլել ուսանող մը: Ոչ կարագ, ոչ միս, ոչ ձուկ եւ ոչ ալ ուրիշ սննդեղէն գտնել կարելի է:

Բայց ասոնցմէ աւելի կարեւորը՝ հոն գացած մեր տղաքներուն տրուած ուսման եղանակն է: Մասնաւորաբար իրաւագիտութեան, փիլիսոփայութեան, տնտեսագիտութեան նման տեսական դասերու հետեւող մեր տղաքը ի՞նչ պիտի կրնան սորվիլ: Կ'արժէ քննել այս կէտը:

Այս բոլորին վրայ, Գերմանիոյ պատերազմի պատրաստութիւնները դժուարացուցած են հոն ուսանիլը: Ռազմափորձերու առթիւ Զուկէս միլիոն երիտասարդ զէնքի տակ առնուած են: Գիշերները օդային յարձակումներուն դէմ կատարուած ինքնապաշտպանութեան փորձերուն հետեւանքով, լամբարները կը մարեն եւ գլրոցներուն մէջ աշխատիլ կարելի չըլլար:

Այսպէս ձգտուած, ջղային պատերազմի մթնոլորտի մը մէջ կատարուած ուսուցումը ի՞նչ օգուտ կրնայ ունենալ:

Իտալական խարդաւանքներ Թուրքիոյ մէջ

Թուրքերէն Թան կը գրէ.—

Մեր ընթերցողներէն մէկը մեզի ղրկած էր օրինակ մը այն շաբաթաթերթէն, որ «Շաբաթական Լուրեր» անունը կը կրէ, եւ որ կը ղրկուի՝ Հռոմէն՝ Պոլսոյ առեւտրականներուն եւ զանազան հաստատութեանց: Այս պարբերականը կը տպուի ֆրանսերէն, գերմաներէն եւ իտալերէն լեզուներով: Զայն կը հրատարակէ իտալական կառավարութիւնը՝ քարոզչութեան նպատակով եւ նոյն նպատակով ալ կը ղրկէ մեր երկիրը: Կանգ առած չէ միահեծան պետութեանց քարոզութիւնը Թուրքիոյ մէջ: Այս պարբերականը եւս մէկն է այն նմոյշներէն, որոնք Թուրքիա կը ղրկուին քարոզչութեան համար: Անկարելի է որ Իտալիա կարենայ թուրք ժողովուրդը խաբել ու համոզել: Թուրքիա կամ թուրք ժողովուրդը իր նիշը դրած է Իտալիոյ մասին: Բայց, աչքի առջեւ ունենալով այն ինչ որ կը կատարեն, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ, օտար քարոզութիւնները, այս առթիւ անգամ մը եւս գիտել կուտանք թէ մեր ժողովուրդը զգոյշ պէտք է գտնուի օտար քարոզչութեան դէմ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՕԴԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ վերջացան ուրբաթ օր: Այս առթիւ ամբողջ Լոնտոն մութի մէջ թաղուած էր: Կարծիքները կը տարբերին վերջնական արդիւնքի մասին, բայց ընդհանրապէս գոհացուցիչ կը համարուին պաշտպանութեան միջոցները:

600 ՀՐԵԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ, որոնք Իզմիրի նաւահանգիստը հասեր էին անօթի ծարաւ եւ կիսովին խելագար, ամիսներով ծովերուն վրայ թափառելէ վերջը, ապստամբեցան նաւապետին դէմ: Պոլսէն հասած հեռագիրներ կը պատմեն թէ կիներ եւ մանուկներ յարձակեցան նաւապետին վրայ, խոշտանգեցին զայն եւ սպառնացին սպաննել, եթէ ծովուն բացը ելլէր, կառավարութեան հրամանով: Թրքական իշխանութիւնը պահակներ դրաւ շոգենաւին մէջ, զսպելու համար փախստականները որոնք կը սպառնան քանդել մեքենաները եւ կրակի տալ նաւը:

ԾԱՆՐ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ պատահեցան Մարսէյլի մէջ, ոստիկանութեան եւ ձախակողմեան ցուցարարներու միջեւ որոնք ժողով մը գումարած էին, բողոքելու համար վերջին հրամանդիր օրէնքներուն դէմ (արձակում հրշէջներու եւ հանրակառքի պաշտօնեաներու): Ժողովէն վերջը թափօր մը կազմուած էր, բայց ոստիկանութիւնը եւ շրջուն պահակները միջամտեցին եւ այս առթիւ ընդհարումներ պատահելով, 31 հոգի վիրաւորուեցան:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ վարչութիւնը ժողով գումարելով, որոշեց բողոքել երեսփ. ժողովի երկարաձգման հրամանագրին դէմ եւ պայքար մղել ջնջել տալու համար զայն, իբրեւ հակասահմանադրական: Այս առթիւ բուռն ճառեր խօսուեցան կառավարութեան դէմ:

200 ՏԱՐՈՒԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ ՄԸ, Մէնտէլսոն եւ ընկերութիւն, փակեց իր դուռները աջի օր, իր տնօրէնին մահէն 24 ժամ վերջը: Տնօրէնը, Ֆրից Մանհայմէր, 48 տարեկան, յանկարծամահ եղած էր Փարիզի մօտերը: Այս հաստատութիւնը մեծ դեր կատարած է Ֆրանսայի սեղանաւորական կացութեան բարւոքման մէջ, վերջին տարիներու ընթացքին:

ՎԵՑ ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ Սէնփլոնի փապուղիին (թունէլ) մօտ, կառախումբ մը գիծէն դուրս ելած ըլլալով, իտալական հողին վրայ: Վիրաւորներուն թիւը տասը կ'անցնի:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ 30,000 վակոն ցորեն գնեց Ռումանիոյ նոր հունձքէն:

ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար, որոշուեցաւ 184 օժանդակ պահակներ յատկացնել: Տակաւին գտնուած չէ հռչակաւոր նկարը, «Անտարբեր»ը, որ գողցուած էր քանի մը ամիս առաջ, Լուվրի թանգարանէն:

ՓՐԱԿԱՅԷՆ վտարուեցան երկու օտար թղթակիցներ, մէկը՝ ամերիկեան թերթի մը աշխատակիցը, միւսը՝ ներկայացուցիչ Աժանս Հավասի:

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գրիգորեան, Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Մուրատեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Լուիզ Պայտարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գրիգորեան եւ զաւակունք (Ցունաստան), Տէր եւ Տիկին Միհրան Գրիգորեան եւ զաւակունք (Ցունաստան), Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Գրիգորեան եւ զաւակունք (Ցունաստան), Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Մկրեան եւ զաւակունք (Ցունաստան), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մկրեան եւ զաւակունք (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Կարապետեան եւ զաւակունք (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Կարապետեան եւ զաւակունք (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Քիրէմիթճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Հաճի Ահարոնեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հաճի Ահարոնեան եւ զաւակունք (Փոն տը Շէրիւի), Այրի Տիկին Մանան Սինանեան (Փոն տը Շէրիւի), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

Փոքրիկ ՄԻՆԱՍ ԳԼՈՏ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 11ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ, երկուշաբթի, 14 օգոստոս, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին, իր բնակարանին մէջ, 139bis Պուլվար Ռոտէն, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Առնուվիլ լէ Կոնէսի հանգանակութիւնը

Նիկողոս Նիկողոսեան, Գէորգ Աւագեան 100ական, Տաճատ Կարապետեան, իր պզտիկները Տիրան եւ Վարդգէս իրենց զանձանակէն, Ա. Մարտիրոսեան, Հաճի Բ. Քէօթահեալեան, Թ. Թագաթլեան, Օ. Թորգոմեան, Թ. Ֆէսճեան 50ական, Հ. Խորասանճեան 40, Յ. Խաչատուրեան, Խ. Թորգոմեան 30ական, Յ. Պուճուկեան, Մ. Էմանուէլեան, Գ. Թիւթիւնճեան, Ղ. Կարապետեան, Կ. Գասապեան 25ական, Կ. Սարաֆեան, Յ. Խաչատուրեան, Ս. Թորգոմեան, Մ. Քէօմիւրճեան, Հ. Գասպարեան, Տէր Ազդէ քհ. Փայլակ, Ս. Նիկողոսեան, Օ. Իւսկիւտարլեան, Ա. Բազումեան, Տիկ. Ֆ. Պահչէճեան, Յ. Եկէնեան, Գ. Գարաեան, Հ. Սաղաքճեան, Ս. Բալըսեան, Թ. Ճիհանեան, Թ. Մինասեան, Հ. Ունճեան, Մ. Թադէոսեան 20ական, Ե. Ինճէարապեան, Տ. Եաղմուրեան 15ական, Ե. Մաթոսեան, Հ. Պալըզճեան, Գ. Տիարեան, Հ. Նալչաճեան, Ն. Սարաֆեան, Յ. Տագէսեան, Կ. Հաղապեան, Ն. Պայրամեան, Բ. Փափազեան, Ե. Սօլաքեան, Յ. Կէօզիմեան, Ղ. Փափազեան, Միսաք Պէկեան, Յ. Տէրմէնճեան, Ժոզէֆ Թէփէլեան, Ա. Ստամպօլլուեան, Տիկ. Մ. Ճէնազեան, Օ. Զաքարեան, Յ. Պալանդեան, Ոմն, Յ. Մորտիկեան, Ոմն, Ն. Մայիսեան, Մ. Շիշմանեան, Ոմն 10ական, Ա. Գավալճեան 7, Ա. Հէլվաճեան 6, Տիկ Տ. Ալթունեան, Բ. Մչիկեան, Տիկ. Մ. Թովմասեան, Յ. Գարապողոսեան, Մ. Երկանեան, Տիկ. Ա. Սարաֆեան, Տ. Սարաֆեան, Ս. Մինէճեան, Գ. Թիւթիւնճեան, Հ. Հայկասէրեան, Յ. Մելիքեան, Խ. Երկանեան, Օր. Ա. Փափազեան, Ն. Ճարճալեան, Ս. Տատուրեան, Յ. Գարագաշեան, Յ. Յովակիմեան, Ա. Մովսէսեան, Մ. Իբէքեան, Յ. Զափարեան, Մ. Սարաֆեան, Ս. Ստեփանեան, Յ. Փափազեան, Ա. Կալաթալլեան, Հ. Եսայեան, Յ. Թոստալեան, Յ. Փափազեան, Վ. Ճէզաիրլեան, Ա. Ռուբինեան, Հ. Խարեան, Յ. Օրճանեան, Վ. Էլմաճեան, Գալպուրեան, Տիկ. Հ. Սիւքիասեան, Ս. Տիլիքեան, Ա. Զորպաճեան 5ական, Ոմն, Տիկ. Թ. Փափազեան, Կ. Խաչերեան 4ական Ա. Թապօրեան, Կ. Պօղոսեան, Գ. Հէլվաճեան 3ական, Գէորգ Քինոզեան 2,50, Յ. Աւագեան, Տիկ. Ա. Թաշալեան, Տիկ. Թ. Ստանպօլեան, Մ. Տիւմէճեան, Օ. Մկրտիչեան, Տ. Տէմիրճեան, Կ. Շահպազեան 2ական Ա. Նէվշէհիրլեան 15 ֆր.: Գումար 1660,50: (Տեսցուաց 11 Օգոստ.): Հանգանակութիւնը կը շարունակուի:

Լիոնի Զ. Ո. Մ. Մասնաճիւղի հանգանակութիւնը

Զ. Ո. Մ.ի Մասնաճիւղին կողմէ 250, Եղիշէ Փափազեան 200, Կէնճեան եղբարք, Հարբեան եղբարք, Ստեփան Գրաթլեան, Մարտիրոս Բարսեղեան, Ն. Ուզունեան, Անդրանիկ Թումիկեան, Տէր Պետրոսեան Մամբրէ, Խաչիկ Մովսէսեան 50ական, Ս. Յովհաննէսեան, Սողոմոն Կէօվէրճինեան 30ական, Ս. Նազաշճեան, Յ. Չէքեան, Տիկ. Մովսէսեան, Միսաք Միրզէ, Թաղւոր Այվազեան, Ալիքսան Սատօեան 25ական, Խաչիկ Գալուստեան, Միհրան Հաճի Պօղոսեան, Պարոյր Պէչըրճեան, Ս. Զոլաքեան, Ադամ Տէրտէրեան, Լ. Պազպազեան, Պետրոս Պէկիւոճեան, Փոքրիկ Նազարէթ Զանտըեան 20ական, Մ. Դերձակեան 15, Ոմն, Աղաբեկ Հացագործեան, Ս. Էլմասեան, Ս. Մովսէսեան, Մ. Աղաճանեան, Ե. Գրիգորեան, Յ. Խաչատուրեան, Տ. Գալայճեան, Ոմն, Հ. Թէրզեան, Յ. Եաքուպեան, Հ. Մանուկեան, Փոքրիկ Ժանէթ Պաղտասարեան, Պուչէ Զաքարեան Կարպիս, Անուշաւան Փորթուգալեան 10ական, Մարաշցի Յովսէփ Աֆրիկեան 50, Յ. Գասպարեան, Յ. Փափազեան, Կ. Սաղթելեան, Մ. Յովհան էսեան, Պօղոս Էլմասեան, Փոքրիկ Ռուբէն Գրըզճեան, Ն. Սիմոնեան, Ս. Թէրզիպաշեան, Տիկ. Վ. Աւետիսեան, Օ. Ուզունեան, Ոմն, Ծնունդ Սէփէթճեան, Արամ Աւետիսեան 5ական: Գումար 1496: (Ստացած ենք 1500 ֆրանք: Տես ցուաց 11 Օգոստ.): Հանգանակութիւնը կը շարունակուի:

Սամուէլ Մուրատեան վարժարան, Սեւր

Միխիթարեան Հայրերու Սեւրի Մուրատեան վարժարանի 1939—1940 դպրոցական տարեշրջանը կը սկսի յառաջիկայ Հոկտ. 1ին:

Վարժարանը կ'ընդունի գիշերօթիկ, կէս-գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ աշակերտներ:

Արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի տեսչութեան

Direction du Collège Arménien Samuel Moorat, 26, rue Troyon, Sèvres (S. & O.).

Ընդունելութեան օրերն են երկուշաբթի ժամը 15էն 18 եւ Հինգշաբթի ժամը 15էն 18:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականերու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ յառաջիկայ 13 Օգոստ. Կիրակի օր, Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողի օրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ տեղւոյս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ: Երգեցողութիւնք պիտի կատարուին դպրապետ Պ. Բազուեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղական ուժերու մասնակցութեամբ: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8,30:

ՄՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգ. Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները կարեւոր ժողովի մը որ տեղի կ'ունենայ 13 Օգ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Խրիմեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս: Օրակարգ՝ Երկու սաներու որդեգրութիւն Մուրատեան վարժարանի մէջ:

ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

դիմեցէք խիղճ հայ լուսանկարչ տունը՝

Photo d'Art HENRI

11, Av. Bourgain,

Issy-les-Moulineaux

Արժէքաւոր նուէր ամուսնացողներու, սկրանտիսման: Արագ պատրաստութիւն Carte d'Identitéի:

ԲԱՑ Է ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme .. Paris (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Կ'ուզուին գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ

Ստանձնած ենք ֆրանսական բանակի զինուորներու համար հագուստեղէն կարելու գործը: Տեւական աշխատանք, լաւ վճարում: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ ամէն օր, Հայ Մարտիկներու Միութեան գրասենեակը, 9, rue Thénard, Paris (5), մէթրօ Սէն Միշէլ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
15
ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI
15 Août
1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4118

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕԳՆԵՆՔ ՍԱՆՃԱՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ

ԽՄԲ.— Պէյրութի Ազգ. Միութիւնը հետեւեալ կոչը հրատարակած է ընդհանուր հանգանակութեան համար. —

Սիրելի Հայ ժողովուրդ. Հարկ չկայ մանրամասնօրէն պարզել ձեզի այն դժբախտ ու դժնդակ կացութիւնը որուն ենթարկուած են Սանճաքի մեր թշուառ ազգակիցները, գրեթէ 15000 հոգի, որոնք պարագաներու ստիպողութեան ներքեւ, կրկին տարագրութեան դատապարտուած՝ յուսալից աչքերով դէպի ձեզի կը նային, ո՛վ պատուական Հայ ժողովուրդ: Դուք որ անցած էք տարագրութեան փշոտ եւ տառապալից ճամբաներէն, գիտէք եւ կը զգաք թէ որքան ցաւագին եւ դաժան է մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն վիճակուած կացութիւնը: Տունէ տեղէ խլուած, այսօր Լաթաքիոյ ոօթակէզ ծովափին վրայ եւ Թարթուսի ամայի դաշտերուն մէջ գրեթէ անպատսպար եւ անսուաղ եւ վաղն ալ գուցէ այլուր, ձեր օգնութեան կը սպասեն անոնք, որպէսզի իրենց ներկայ անտանելի վիճակէն փրկուին, պատուիկ մը հաց ունենան եւ երդիքի մը ներքեւ պատսպարուին:

Շնորհապարտ ենք Հոգատար Կառավարութեան, որ անտարդ ապագայի մը մղձաւանջէն փրկելով զիրենք փոխադրեց ապահով գօտիի մը մէջ, ընծայելով բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւն: Նոյնպէս շնորհապարտ ենք տեղական կառավարութեանց եւ բնիկ ազնիւ ժողովուրդներուն, որոնք եղբայրական զգացումներով ընդունեցին մեր տարաբախտ ազգակիցները:

Առանց կարգին, դո՛ւն ալ, Հայ ժողովուրդ, վստահ ենք որ գոհողութեան ոգիով եւ ազգասիրական զգացումներով պիտի փութաս քու եղբայրական առատաձեռն օգնութիւնդ հասցնել Մուսա Լեռնէն եւ Սանճաքէն վերստին տարագրուած քու արենակիցներուդ:

Այս փորձուած վստահութեամբ կազմեցինք Հանգանակիչ Յանձնախումբեր որոնք ժապաւինեալ տոմարներով պիտի դիմեն ձեզ եւ պիտի ընդունին ձեր սրտաբուխ նուէրները, զորս Ազգային Միութիւնը պիտի գործածէ միմիայն Սանճաքի դժբախտներուն թշուառութիւնը ամոքելու: Աւով անգամ մըն ալ ցոյց տուած պիտի ըլլանք թէ Հայը Հայուն օգնել գիտէ:

Կանխաւ կը յայտնենք ձեզ մեր շնորհակալութիւնները եւ կ'աղաչենք որ ամենաբարին Աստուած մխիթարէ Հայ ժողովուրդը եւ իր աստուածային օրհնութիւնը եւ Աջին հովանին անպակաս ընէ անոր վրայէն:

Նախագահ Պետրոս Արք. Սարաճեան, կաթ. Ընդհ. Փոխանորդ, Փոխնախագահ Եղիշէ Արք. Կարոյեան, կաթ. Փոխ. Լիբանանի, Ատենապետ՝ Պետր. Արք. Քէտիճեան, Ընդհ. Փոխ. կաթ. Պատրք.ի, Ատենադպիր Տօքթ. Օննիկ Կէրկէրեան:

Դէպի Եւրոպական Թուրքիա եւ Պալքանները

Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի վերլուծելով Սալցպուրկի տեսակցութեանց արդիւնքը, գիտել կուտայ թէ նախատեսուած չէր Հիթլէրի միջամտութիւնը, բայց անհրաժեշտ համարուեցաւ վերջին պահուն, ֆոն Ռիպպէնթրոփի պնդումով, քանի որ կոմս Չիանօ որոշ հրահանգներ ստացած էր Մուսոլինիէն: Իր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Մուսոլինի հետեւեալ տրտունջները ունի Գերմանիոյ դէմ.—

1. Գերմանիա նկատի չէ առած Առանցքին համաձայնութիւնը՝ Կեդր. Եւրոպայի ազդեցութեան շրջանակներու բաժանման մասին, որ կը տրամադրէ շահերու եւ ազդեցութեանց բաժանում Հունգարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ եւ Իտալիոյ համար գործելու լայն ազատութիւն Եուկոսլավիոյ մէջ:

2. Գերմանիա տակաւին ճշտած չէ իր դիրքը Իտալիոյ պահանջներու (Թունուզ եւ Ճիպութի), ինչպէս եւ Սպանիոյ մասին:

3. Տանցիկի վէճին լուծումէն վերջը — եթէ կատարուի առանց պատերազմի — Պերլին ուրիշ զուտ գերմանական պահանջներ պիտի դնէ (Ուկրայնա, Հունգարիա եւն.):

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Մուսոլինի յաջողած է արժեցնել իր տեսակէտները, եւ մօտերս արագ եւ զանգուածային ձեռնարկ մը պիտի կատարուի Պալքաններու կողմը, առանց զինուորական գործողութեանց: Իտալիա խոստացած ըլլալով Թուրքիոյ բռնած ընթացքին արժէքը, կ'ուզէ յարձակողական դիրքեր սարքել Պալքաններու մէջ, եւրոպական Թուրքիոյ դէմ: Այս առթիւ Հռոմ եւ Պերլին հաւաքական ձեռնարկ մը պիտի կատարեն Եուկոսլաւիոյ մէջ, պահանջելով յետաձգել սերպեւխրուաթական համաձայնութեան գործադրութիւնը, զինուորական համաձայնութիւններ կնքել իրենց հետ, իրենց տրամադրութեան տակ դնել հարաւ-արեւելեան երկաթուղիները, եւն: Նմանօրինակ ձեռնարկ մը պիտի կատարուի նաեւ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի մէջ: Հիթլէր կ'ուզէ դրական արդիւնքներ ձեռք բերել, Նիւրընպէրկի համագումարէն առաջ:

⁂ «Ռէլացիոնէ Ինթէրնացիոնալէ», Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան շաբաթական օրկանը, նշանակալից խմբագրականի մը մէջ կ'ազդարարէ որ Լեհաստան Գերմանիոյ յանձնէ Տանցիկը, «եթէ կ'ուզէ զարգանալ իբրեւ անկախ պետութիւն»: Այս առթիւ կը բացատրէ թէ Տանցիկը գերմանական է եւ կ'ազդարարէ.

— «Եթէ Լեհաստան շարունակէ այն ընթացքը որ հիմնուած է անգլեւֆրանքեւռուսական օգնութեան յոյսին վրայ, ուղղակի դէպի անձնասպանութիւն եւ անդամահատում կը դիմէ: Վարշաւայի կառավարութիւնը պէտք է հասկնայ թէ Առանցքին պետութիւնները չեն կրնար թոյլատրել որ Լեհաստան վերստանայ իր յառաջապահի դիրքը արեւելեան Եւրոպայի մէջ, համաձայն 1921ի ֆրանքեւլեհական դաշնագրին»:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ (այսօր, երեքշաբթի), թղթատարական սպասարկութիւնը կրճատուած ըլլալով, վաղուան «Յառաջ»ը կրնայ մէկ օր ուշ հասնիլ:

ԱՆԳԼԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ բանակցութիւնները անելի մը մատնուած են նորէն. թէեւ Անգլիա հաւանած է Ճափոնի յանձնել չորս չինացի ահաբեկիչները: Ճափոն կը պահանջէ որ Անգլիա փոխէ իր դիրքը Ծայր. Արեւելքի մէջ: Հականգլիական ցոյցերը կը շարունակուին Ճափոնի եւ Չինաստանի մէջ: Թիէնցինի պաշարումը փոխանակ թուլնալու, աւելի սաստկացաւ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ, Ֆիլիպէի զինուորական ատեանին կողմէ, երկու Թուրքեր, իսկ բանտարկութեան՝ երեք Պուլկարներ, որոնք զինուորական գաղտնիքներ յանձնած էին դրացի պետութեան մը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ՈՐՈՇԵՑԻՆ ՀԻԹԼԷՐ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ

«ՀԱՐԻՒՐԻՆ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ», Կ'ԸՍԵՆ ԱՌԱՆՑՔԻՆ ԹԵՐԹԵՐԸ

Իտալիոյ արտաքին նախարարը վերջացուցած ըլլալով իր խորհրդակցութիւնները ֆոն Ռիպպէնթրոփի եւ Հիթլէրի հետ, վերադարձաւ Հռոմ: Բաթիւնները ֆոն Ռիպպէնթրոփի եւ Հիթլէրի հետ... Ամէնէն խրախեկ ցարձակապէս գաղտնի կը պահուին տրուած որոշումները: Ամէնէն իրազեկ թերթերն ալ կը հաւաստեն թէ բացի Հիթլէրի ափ մը մտերիմներէն, ոչ մէկը լուր ունի խորհրդակցութեանց օրակարգէն կամ գոյացած արդիւնքէն: Այնպէս որ, Հռոմի եւ Պերլինի թերթերը կը գոհանան ընդհանուր խօսքերով, չեշտելով թէ համաձայնութիւն գոյացած է հարիւրին հարիւր:

Այսպէս, գերմանական թերթ մը կ'ըսէ թէ այս եռօրեայ խօսակցութիւնները ոչ միայն կը հաստատեն երկու պետութեանց հարիւրին հարիւր համերաշխութիւնը, այլ եւ անոնց հաւասարապէս մեծ եւ անսասան վճռականութիւնը եւ պատրաստութիւնը»: Ուրիշ թերթ մը, «Ֆոլքիշէր Պէօպախթէր», «իշու համբերութիւն» կը կոչէ արեւմտեան պետութեանց բռնած դիրքը: Մարաջախտ Կէօրինկի օրկանը աւելի յառաջ երթալով, կը գրէ թէ «Այժմ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ համար չկայ բան մը որ անորոշ կամ կասկածելի մնայ»:

Հռոմի մէջ քիչ մը աւելի զգուշութեամբ կ'արտայայտուին, զարմանք յայտնելով որ ժողովրդավար պետութիւնները բացառիկ նշանակութիւն կ'ընծայեն այս տեսակցութեանց: Թերթերը սխեմակներ կը նուիրեն Սալցպուրկի տեսակցութեանց եւ մասնաւորապէս կը չեշտեն թէ կոմս Չիանօ լման չորս ժամ խօսակցեցաւ Հիթլէրի հետ, միջազգային կացութեան մասին, ի ներկայութեան ֆոն Ռիպպէնթրոփի: Այս առթիւ միաբերան կը հաստատեն տեսակցութեանց սիրալիր հանգամանքը, առանց մեկնութիւններ տալու:

⁂ Վարչապետ պ. Տալատիէ, որ կը հանգստանար Միջերկրականի ափերուն վրայ, կարճ կապեց իր արձակուրդը եւ Փարիզ վերադարձաւ շաբաթ օր, օդանաւով: Վերադարձէն անմիջապէս վերջը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ:

Փարիզի մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Սալցպուրկի տեսակցութեան եւ կը կարծեն թէ Տանցիկի խնդիրն ալ հրատապ հանգամանք ստացած է: Կիսապաշտօնական «Թան»ը անցեալ շաբթու գիտել կուտար թէ Հռոմ եւ Պերլին ստիպուած են անմիջական որոշումներ տալու:

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻ՞Ր ՄԸ ՄՇԱԿՈՒԱԾ Է

Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ, կարգ մը թերթեր կը կարծեն թէ որոշ անհամաձայնութիւններ կը տիրեն երկու Առաջնորդներուն միջեւ: Միւս կողմէ գրոյց կը շրջի թէ Մուսոլինի նոր ծրագիր մը ներկայացուցած է Գերմանիոյ, ապահովելու համար Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Այդ ծրագրին համաձայն, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ պահանջները պիտի կարգադրուին դաշնագիրներու վերաքննութեամբ, հանրաքուէներ եւ խորհրդաժողովներ սարքելով, որպէսզի Հռոմ եւ Պերլին նոր յաղթանակ մը շահին առանց արիւնհեղութեան:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, թէ Սալցպուրկի տեսակցութեան եւ թէ Հիթլէրի հետ կատարուած խօսակցութեան ատեն օրակարգի գլխաւոր խնդիրները եղած են դաշնագիրներու վերաքննութիւնը եւ անգլեւֆրանսական պաշարման քաղաքականութիւնը: Այս առաջադրութեամբ, Տանցիկի, Պալքաններու եւ Ծայր. Արեւելքի խնդիրները քննուած են իբրեւ ախտանշանները ներկայ անելին, եւ ոչ թէ իբրեւ կենսական տարրեր: Մուսոլինի կը խորհի եղեր ընդհանուր կարգադրութիւն մը առաջարկել, մասնակցութեամբ չորս-հինգ պետութեանց, եւ ոչ թէ անջատօրէն լուծել իւրաքանչիւր խնդիր: Երկու պետութիւնները զինուորական ծրագիրներ մշակած են հաւաքական ձեռնարկի մը համար, եթէ մերժուին իրենց առաջարկները: Միւս կողմէ, կ'ըսուի թէ կոմս Չիանոյի կարծիքով, Տանցիկը դիւրաւ կրնայ միանալ Գերմանիոյ, եթէ ապահովուին Լեհաստանի տնտեսական շահերը եւ Նրբանցքը: Այս առթիւ կը հաստատուի թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնած են նոր ազդարարութիւն մը ուղղելու, որպէսզի Գերմանիա չփորձուի յարձակողական գործողութիւններ կատարել Տանցիկի մէջ:

Ամէն պարագայի տակ, Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ Մուսոլինի կրցած է չափաւորել Հիթլէրի եռանդը, շնորհիւ կոմս Չիանոյի տեսակցութեանց:

✕ Պերլինի արտաքին նախարարութեան կողմէ հաղորդուած զեկոյցի մը համաձայն, Սալցպուրկի տեսակցութեան ատեն Տանցիկի խնդիրը քննուած է իբրեւ Առանցքին հիմնական հարցերէն մէկը, քննուած են նաեւ եւրոպական եւ ուրիշ խնդիրներ, եւ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է հաւաքական ձեռնարկի մը մասին:

Այս առթիւ Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ գիտել կուտան թէ անհանդուրժելի կը դառնայ Լեհաստանի դիրքը Գերմանիոյ հանդէպ: «Անհրաժեշտ է որ Տանցիկի խնդիրը կարգադրուի մօտ օրէն, եւ Լեհաստան հասկնայ թէ այս կացութիւնը չի կրնար աւելի երկար տեւել»:

15 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ եւ 43 հոգի վիրաւորուեցան Պուքրէշէն մէկ ժամ հեռու, երկու կառախումբեր իրարու զարնուած ըլլալով: Վիրաւորներէն ութին վիճակը շատ ծանր է:

3,000,000 ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ մեկնեցան Փարիզէն, Աստուածածնի արձակուրդին առթիւ, երկու, չորս կամ 15 օրուան արձակուրդ անցընելու համար: Կառախումբերը կրնապատկուած, նոյնիսկ եռապատկուած էին շաբաթ օր, գլխաւոր կայարաններուն մէջ: Սէն Լազարի կայարանին մէջ 67 յաւելուածական կառախումբեր կազմուեցան, փոխադրելու համար 1,250,000 քաղաքացիներ. Մոնփարնասի մէջ՝ 111 կառախումբեր փոխադրեցին 250,000 հոգի, Օրսէի կայարանէն մեկնեցան 550,000, Կառ տը Լիոնէն՝ 800,000 հոգի: Միեւնոյն ատեն Փարիզ թափած էին հազարաւոր անգլիացի շրջիկներ: Բարեբախտաբար օդն ալ գեղեցիկ է:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ վարչապետը, Մահմուտ փաշա հրաժարեցաւ առողջական պատճառներով: Թագաւորը նախ մերժեց, բայց վարչապետը պնդած ըլլալով հաւանեցաւ:

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ա. ՑԱՆԿԸ

Մարսէյլի Հանգանակութեան Կեդր. Յանձնաժողովին առաջին գումարն է 5385 ֆրանք, ինչպէս կ'երեւայ յառաջիկին ցանկէն: Այս գումարին մէջ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի վարչութիւնը տրամադրած է 1000 ֆրանք, Կրօնական ժողովին անդամները (եօթը քահանաներ) 50ական = 350 ֆրանք, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան հինգ անդամները՝ 100ական = 500 ֆրանք, Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը՝ 500, նոյն Միութեան վարչութեան անդամները՝ 100, Սէն Լուի Կ. Խաչի մասնաճիւղը՝ 300, Տիկին Ահարոնեան՝ 200, Մշակութային Միութիւնը՝ 400, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Մարսէյլի մասնաճիւղը՝ 400, բազմաթիւ հայրենակիցներ՝ 100ական, 50ական եւն: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

Պլան Մէնիլի հայրենակիցներէն հաւաքուած է 300 ֆրանք, Օլնէ Սու Պուաի հայրենակիցներէ 265, Տրանսիի հայրենակիցներէն՝ 170, (50 ֆրանք ալ Փարիզէն, նոյն ցանկին մէջ): Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՈՒՐԻՇ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը ամէն տեղ իր լայն բաժինը կը բերէ օգնութեան գործին: Վարչութիւնը կը խնդրէ բացատրել թէ կարգ մը մասնաճիւղեր մաս կազմելով տեղական հանգանակիչ յանձնախումբերուն, չեն կրնար ներկայացնել իրենց նուիրատուներու ցանկը: Ուրիշներն ալ այդ հնարաւորութիւնն ունին: Քիչ անդին հրատարակուած է Անիէռի մասնաճիւղին մասնակցողներու ցանկը, որու գումարը կը հասնի 680 ֆրանքի: Մարսէյլի մասնաճիւղն ալ տրամադրած է 400 ֆրանք, Տէսինի մասնաճիւղը՝ 200, եւն:

ՑԱՆԿ 22

Մարսէյլի Կեդր. Յանձնախումբին Ա. գումարը	5385
Իսի-լէ-Մուլինոյի հանգանակութեան Բ. գումարը	2015
Պլան Մէնիլի, Օլնէ Սու Պուաի եւ Տրանսիի հայրենակիցներէն, Պ.Պ. Յ. Պօյաճեանի եւ Թադէոս Շահպազեանի նախաձեռնութեամբ	785
Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Անիէռի մասնաճիւղէն (ձեռամբ Տ. Բաղդասարեանի)	680
Նանթէռի հայրենակիցներէն	500
Լողոֆէթ Մոլեան	25
Ադամ Պէրպէրեան	100
Գրիգոր Մէչֆէճեան	100
Գումար	9,590
Կիրակի օրուան գումարը	64,691
Ընդհ. գումար	74,281

ԾԱՆՕԹ.— Տես Դ. էջ Պիյանքուրի Մէօտօնի եւ Հայ Շարժավարներու Միութեան հանգանակութեան ցանկերը:

Օրը երկու անգամ նիստ Մոսկուայի մէջ

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան զինուորական պատուիրակութեանց խորհրդակցութիւններն սկսան շաբաթ օր: Որոշուեցաւ օրը երկու անգամ նիստ գումարել, շուտ վերջացնելու համար բանակցութիւնները: Կատարեալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ խորհրդակցութեանց մասին եւ խորհրդային թերթերն ալ լռութիւն կը պահեն: Մոսկուա հասնելէ անմիջապէս վերջը, ֆրանսացի եւ անգլիացի սպաները ամբողջ ութ ժամ խօսակցեցան իրենց ռուս պաշտօնակիցներուն հետ, եւ հաստատուեցաւ թէ երեք պետութիւններն ալ կ'ուզեն արագ համաձայնութեան մը յանգիլ:

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը չեշտելով այս խորհրդակցութեանց արժէքը, կ'ըսեն թէ երեք պետութեանց ապագայ յարաբերութիւնները կախում ունին այս գաղտնի ժողովներէն: Քաղաքական դաշինքի բանակցութիւնները մէկդի դրուած են առ այժմ, մինչեւ որ զինուորական մասնագէտները լուսաբանեն փոխադարձ պաշտպանութեան գործնական հարցերը:

⁂ Լոնտոնի թերթերը կ'ըսեն թէ անգլիական կառավարութիւնը վերջերս Լեհաստանի հաղորդած է զինակցութեան ծրագիր մը, որուն անմիջապէս պատասխանած է Վարշաւա, ներկայացնելով իր դիտողութիւնները: Լոնտոնի մէջ օրէ օր կ'աճի մտահոգութիւնը Լեհաստանի մասին, որովհետեւ կը վախցուի որ այդ երկիրը կողէն զարնուի Ռութենիոյ կողմէ: Ուստի ապրիլ 6ին կնքուած փոխադարձ օգնութեան համաձայնութիւնը պիտի վերածուի զինակցութեան, հինգ տարուան համար:

200 տարուան հաստատութեան մը փակումը

Հոլանտական մեծ դրամատան, Մէնտէլսոն եւ Ընկ. փակումը ծանր տպաւորութիւն գործեց սեղանաւորական շրջանակներու մէջ: Ինչպէս գրած էինք, դրամատան ընդհ. տնօրէնը յանկարծամահ եղած էր եւ փակման որոշումը տրուեցաւ 24 ժամ վերջը: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ դրամատունը սպառած էր իր շարժուն գումարները, ստանձնած ըլլալով ֆրանսական կարգ մը մուրհակներու ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Կը կարծուի թէ դրամատունը պիտի կրնայ հարթել իր դժուարութիւնները, եթէ ժամանակ տրուի եւ ուրիշներ ալ օգնեն: Կարծողներ կան թէ հանգուցեալ տնօրէնը, որ գերմանածին Հրեայ մըն էր, 10,000,000 անգլ. ոսկի դիզած է. բայց ուրիշներ կ'ըսեն թէ միայն չափաւոր հարստութիւն մը ունէր: Այս տարուան յունուարէն ի վեր, դրամատունը 25,900,000 անգլ. ոսկիի վարկ բացած էր Ֆրանսայի, 4,600,000 Պելժիոյ, 1,470,000 ալ Արժանթինի համար: Դրամատան տնօրէնը Պատուոյ Լեգէոնի սպայութեան աստիճան ստացաւ վերջերս: Հաստատութիւնը հիմնուած էր երկու հարիւր տարի առաջ:

⁂ Այս երրորդ անգամն է որ սեղանաւորական մեծ հաստատութիւն մը կը փակուի իր տնօրէնին մահուան հետեւանքով, եւ կամ հաստատութեան փլուզումը պատճառ կը դառնայ մահուան:

1928 յուլիսին իր օդանաւէն Մանշի ծովը իյնալով խեղդուեցաւ Լովէնշթայն, արուեստական մետաքսի թագաւորը, Պելժիացի:

1932 օգոստոսին անձնասպան եղաւ Իվար Քրիւկէր, լուցկիի թագաւորը, Շուէտացի:

1939 օգոստոսին յանկարծամահ եղաւ Ֆրից Մանհայմէր, շանթի թագաւորը, Հոլանտացի, որ ասպարէզ նետուած էր իբրեւ պարզ պաշտօնեայ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԴԵՊԻ ԹՇՆԱՄԱՆՔ

Ու մինչ իտալեւթուրք յարաբերութիւնները մասամբ լաւացած էին, Մուսոլինի, յանկարծ, կրկին ամպոտեց Արեւելեան Միջերկրականի երկինքը: Այսպէս, 1934ին, Իտալիոյ Առաջնորդը իր ճառին մէջ յայտարարեց թէ «Իտալիոյ պատմական նպատակները կը գտնուին Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ, հարաւ ու արեւելք»:

Եւ Անգարա կրկին փոթորկեցաւ:

Ճիշդ է, որ տարին չլրացած՝ Իտալիա ձեռնարկեց, արդէն, Եթովպիոյ արշաւանքին: Ուրեմն, Անգլիա ու Ֆրանսա յաջողած էին սլաքին ուղղութիւնը Ասիայէն Ափրիկէ անցընել: Այդ կերպով, Իտալիա կը ձեռնարկէր գործի մը, որ ծանր էր, մեծածախս ու միանգամայն ժամանակի կարօտ: Գաղթային արշաւանքները, գիտե՛նք, տարիներու կը կարօտին: Մանաւանդ Եթովպիակա՛նը, որ, Իտալիոյ համար, խոշոր դժուարութիւններ կը ներկայացնէր: Կար նաեւ ուրիշ պարագայ մը,— Նոր Իտալիոյ ուժը եւ պատերազմական կարողութիւնը փորձուած չէր տակաւին: Ճի՛շդ է, Փաշականները կը փառաբանէին զայն: Եւ Կեսարեան շրջանի ոգիէն, մեքենաշարժ բանակէն, օդանաւերու հրաշքներու մասին կը խօսէին: Բայց, մանաւանդ պատերազմական — զինուորական գետնի վրայ տեսականն ու գործնականը յաճախ շատ կը տարբերին իրարմէ: Ուրեմն, Անգարա կրնար մասամբ հանդստանալ այլեւս: Մանաւանդ որ՝ Եթովպիական արշաւանքը սկսաւ քաղաքական հակամարտութեամբ մը, Իտըն անձամբ գնաց Մուսոլինիի մօտ, վերադարձաւ առանց համաձայնած ըլլալու, վէճը խորացաւ, անգլեւիտալական «անտեսական ազդեցութեանց գօտիներու» շուրջ 1926ի համաձայնութիւնը ինքնին չեղեալ համարուեցաւ, ու Անգլիա սկսաւ շարժման մէջ դնել իր դիւանագիտական մեքենան:

Այս պայմաններուն մէջ, պիտի խորհէին մարդիկ, տրամաբանական մէկ ուղի կը մնար Թուրքիոյ,— կենալ հանդիսատես, ջանալ՝ օրչափաւորել Իտալիոյ հետ հազիւ գոյացած մերձեցումը, եւ հետեւիլ դէպքերուն: Անգարա այդպէս չշարժեցաւ, սակայն: Այլ, առաջին օրէն, դարձաւ կողմ: Ոչ միայն մամուլով, այլեւ քաղաքական գետնի վրայ գործակցեցաւ Անգլիոյ:

Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, որ դեռ կ'երերակար այն օրերուն, Թուրքիա եւս ճիգ թափեց սահմանելու 52 պետութեանց ճակատը՝ ընդդէմ Իտալիոյ: Կ'ընդգծենք,— ինք միայն մասնակից չեղաւ, ինչպէս, օրինակ, Ռումանիա, կամ նոյնիսկ Յունաստան: Այլ՝ գործօն դեր ստանձնեց, ու երբեք չծածկեց իր այդ ընթացքը:

Ի՞նչ էր պատճառը այս «անտրամաբանական» քայլին: Պա՛րզ է ու շատ հասկնալի,— Եթովպիոյ արշաւանքը սլաքը կը շեղեցնէր եւ Իտալիան կը զբաղեցնէր, բայց եւ կուգար փաստացի հաստատելու թէ փաշական ղեկավարներու եւ մամուլին արտայայտութիւնները— Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ Իտալիոյ «պատմական նպատակներու» մասին — ոչ թէ խօսք էին կամ միայն ծրագիր, այլ՝ յստակ նախապատրաստուած ու մշակուած նպատակ, եւ արդէն իսկ փորձադրութեան կը դրուէին: Եւ եթէ 1935ին Ափրիկէն փաստօրէն կ'ենթարկուէր այդ սլաքին, նոյն ծրագրին համաձայն՝ օր մը նոյն ճակատագրին պիտի ենթարկուէր, ուրեմն, նաեւ Ասիան: Պետական կեանքի մէջ նախատեսութիւնները ունին երկու երես: Առաջինը՝ հետապնդուած ծրագրի մը կանխապատրաստութիւնը: Երկրորդը՝ կանխակալ վտանգի մը դէմ նախազգուշութիւնը:

Տեսանք թէ ինչպէս Իտալիա, զինադադարի շրջանին, պարպեց Ատալիան ու Գոնիան՝ Փոքր Ասիայէն դուրս հանելու համար իր դաշնակիցները՝ հեռաւոր նպատակներով: Ասիկա առաջին երեսին օրինակն է: Թուրքիան, Եթովպական արշաւանքի շրջանին, գործնապէս դէմ եղաւ իտալական արշաւանքին, որովհետեւ Եթովպիոյ մէջ ձախողութիւն մը պիտի նշանակէր ամբողջ ծրագրին (Ափրիկէ – Ասիա) ձախողութիւնը: Իսկ այս՝ երկրորդ երեսին օրինակն էր:

Ուրիշ խնդիր է թէ այդ արշաւանքը տուաւ արդիւնք մը, որ բոլորովին անհամապատասխան եղաւ ընդդիմադիր կողմի ենթադրութեանց: Ու մինչ անգլիացի բարձրաստիճան սպաներ իսկ կ'ենթադրէին թէ Իտալիա առնուազն երեք տարի պիտի մաքառի Նեկիւսի երկրին մէջ, Պատոլիօ վեց ամիսէն վերջացուց իր գործը: Այս յաջողութիւնը, եկաւ, ուրեմն, ոչ թէ ձախողեցնելու ամբողջ ծրագիրը, այլ աւելի սրելու Իտալիոյ ախորժակնեը, քանի որ «ախորժակը ուտելով կը բացուի»...: Անկէ վաղ, Իտալիան մօտեցուց Գերմանիոյ,— որովհետեւ զայն հեռացուց Անգլիայէն ու Ֆրանսայէն— եւ Պերլին փութկոտ կերպով օգտագործեց առիթը: Պատժարկութեան շրջանին, սակայն, երբ Միջերկրականը ալեկոծուեցաւ, ու անգլիական նաւատորմը իր մեծղի ու լայնանիստ ծանրութեամբ եկաւ հոն, մէջտեղ գրուեցաւ «Միջերկրականեան Ուխտը», որուն այնքան անվերապահ կերպով միացաւ Թուրքիա: Այսինքն, քաղաքական շրջագիծէն ելաւ դուրս, եւ, Անգլիոյ հետ— մինչ մեծազօր Ֆրանսան կը շարունակէր մնալ միայն իր քաղաքական ընդդիմութեան մէջ— Իտալիոյ դէմ կռուելու յանձնառու եղաւ: Անկէ վերջի դէպքերը ծանօթ են: Ու թարմ է, յիշողութիւններու մէջ, «անծանօթ սուզանաւ»ին պատմութիւնը: Սուզանաւ՝ որ իր հայելիին ցոլքերը պտըտցուց նաեւ Ինէպոլուի, ու նոյնիսկ Մարմարայի եւ Պոլսոյ առջեւ: Եւ, Քէմալ Աթաթիւրք, անմիջապէս թողլով Թրակիոյ ռազմափորձերը, վերադարձաւ Անգարա: Յետոյ եկաւ Նիոնի խորհրդաժողովը, եւ սուզանաւը հարուածելու միահամուռ որոշումը, որ մնաց անգործադրելի:

Այս բոլորը, սակայն, պարպա՛ծ էին այլեւս իտալեւթուրք բարեկամական զոյգ դաշնագիրներուն (1928 եւ 1932) բովանդակութիւնը, եւ երկու երկիրներու միջեւ ստեղծուած էր, կրկին, սառնակոյտ մը:

Հարկ է, սակայն, իտալեւթուրք յարաբերութիւններու յաջորդական փուլերուն այս բնորոշումին մէջ բանալ երկրորդ շրջագիծ մը, ու անցողակի վիճել՝ նաեւ հո՛ս, անգլեւթուրք յարաբերութիւններու նոր փուլը: Տեսանք, նախորդով, թէ 1926ին Լոնտոն եւ Հռոմ, թէեւ անջատ նպատակներով, բայց զուգընթաց քալած էին: Եւ, Անգլիա ապահոված էր Մուսուլը՝ Իտալիան քաշելով Եթովպիա: Ու ա՛յն Եթովպիան, որ նպաստած էր իտալեւթուրք յարաբերութեանց բարւոքումին (երբ տակաւին ծրագիր էր կամ «ազդեցութեան գօտի»), պատճառ եղաւ իտալեւթուրք յարաբերութեանց վատթարացումին, երբ վերածուեցաւ նախ արշաւանքի, ու յետոյ իրականութեան: Աւելին,— Եթովպիայով կամ Մուսուլով սկսող անգլեւթուրք մերձեցումը, նոյն Եթովպիայով զարգացաւ ու վերածուեցաւ անգլեւթուրք զինակցական գործակցութեան: Եւ երբ, այդ արշաւանքէն վերջ, հետզհետէ կը թանձրանար Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ ստեղծուած սառոյցը, ընդհակառակն հետզհետէ տաքցաւ ու ամրացաւ անգլեւթրքական բարեկամութիւնը: Մոնթրէօյով՝ Անգլիա Թուրքիոյ յանձնեց Նեղուցները: Լուսոլրտ Ը. Թագաւոր այցելեց Պոլիս: Լոնտոն վարկ բացաւ Անգարայի: Զէյմէն վերածեց նաւակայանի: Եւ, ի վերջոյ, երկու երկիրները դարձան պաշտօնական զինակիցներ:

Միւս կողմէ, Իտալիա վերապահ մնաց Մոնթրէօյի որոշումին հանդէպ: Մասնակցած ալ չէր այդ ժողովին: Իր հիմնական առարկութիւնը այն էր որ՝ Մոնթրէօյի այն որոշումը թէ միայն Սեւ Ծովու պետութեանց նաւերը կրնան Նեղուցներէն անցնիլ, «կը կարօտի մեկնութեան եւ լուսաբանութեան». (իսկ այժմ, զինակցութեան շնորհիւ, այդ իրաւունքը ստացած են Ֆրանսա եւ Անգլիա, ինչ որ բոլորովին աննպաստ կացութիւն մը կը ստեղծէ Իտալիոյ համար՝ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ): Իտալիա, սակայն,— որ, Գերմանիոյ հետ, երբեք չհրաժարեցաւ Թուրքիան ամէն գնով սիրաշահելու ծրագրէն՝ երբ այլեւս ճակատները կազմուած էին գրեթէ— ուզեց օգտագործել նաեւ Սանճաքի խնդիրը: Բայց, չյաջողեցաւ: Փարիզի ու Անգարայի միջեւ Լոնտոնը կար, որ ճիգ չխնայեց՝ վէճը հարթելու համար, ու Սանճաքը յանձնուեցաւ Թուրքիոյ: Հռոմ, այդ համաձայնութենէն վերջ, բանաձեւեց իր առարկութիւնները, ինչպէս գիտենք, ու առիթ տուաւ, որ թրքական մամուլը եւս արտայայտուի՝ մէջտեղ դնելով նաեւ Երկոտասան կղզիները վերադարձնելու պահանջը:

Լրացնելու համար այս «թուումն մասանց»ը, յիշենք, որ, Մոնթրէօյէն վերջը, Թուրքիա, առաջին անգամ ըլլալով՝ զինադադարէն ասդին, Փոքր Ասիոյ մէջ ռազմափորձեր կատարեց, ծովէն ցամաքահանումի եւ պաշտպանութեան ձեւով,— ինչ որ ցոյց կուտար թէ Անգարա դեռ կը մնայ կասկածոտ: Աւելին,— այլեւս համոզուած է, որ Իտալիա սլաքը կրկին ուղղած է Փոքր Ասիոյ վրայ: Մանաւանդ որ, Չեխոսլովաքիոյ դրաւումէն ասդին, Առանցքը իր կարգին բացած էր, «Դէպի Արեւելք» գերմանական ծրագիրը արծարծուած, եւ «իտալական վտանգը» վերածուած էր «գերմանեւիտալ. վտանգ»ի: Կամ՝ «Ճումհուրիէթ»ի իսկ բացատրութեամբ, «վտանգը մեր դուռն էր հասած» եւ «չկար ուժ մը, որ կասեցնէր այդ արշաւանքը»:

Այս պայմաններուն մէջ, ցնդած էր նաեւ «Միլանոյի տեսակցութեան» նպաստաւոր արդիւնքը, իր հետ ցնդեցնելով նաեւ իտալ. «Թրիպունա» թերթին այն ենթադրութիւնը թէ՝ «այդ տեսակցութիւնը կրնայ նաեւ իտալեւթուրք գործակցութեան սահմաններէն դուրս գալ եւ ընդարձակուիլ՝ վերածուելով Արեւելեան Միջերկրականի պետութեանց գործակցութեան մը»: Այս պարբերութիւնը, սակայն, իր մէջ կը բովանդակէր Հռոմի ծրագիրներէն մին՝ գործակցութեան գետնին վրայ Արեւելեան Միջերկրականը ազդեցութեան լայն շրջագիծի մը վերածելու: Բայց, այսօր արդէն ճիշդ հակառակն է իրողութիւնը: Եւ, Միջերկրականի այդ մասը թատրն է երկու հզօր ճակատներու հակադիր ուժերուն, որոնցմէ մէկուն մաս կը կազմէ նաեւ Թուրքիան, իբրեւ անմիջական կերպով վտանգուած միւս ճակատէն (Իտալիայէն): Իսկ այս վերջինը մինչ կը զօրացնէ իր կղզիները: Նոյն Իտալիան գացած կանգնած է Ալպանիոյ մէջ— որով եւ մօտ է Պալքաններու: Անշուշտ, այլեւս չեն իսկ խօսիր Զիանոյի այցելութեան մասին՝ Անգարա, որ յեղյեղուեցաւ ատեն մը, եւ որուն համար այնքան թեւ առած էր Թուրքիա:

Աւելցնենք, որ, թողլով մէկ կողմ Թունուզի կամ Քորսիքայի պարտանքը, ինչպէս նաեւ Անգլիոյ մտահոգութիւնը՝ Տարտանէլի, իսկ Ֆրանսայի հասկնալի աչալրջութիւնը Սուրիոյ մասին, Արեւելեան Միջերկրականի մէջ եւ այդ հակադիր կողմերուն միջեւ ուղղակի ու անմիջական կերպով ենթական Թուրքիան է, ինչպէս եւ ուղղակի ու անմիջական կերպով զինք մտահոգողը՝ Իտալիան: Իսկ այս իրողութիւնը, ինքնին, չափանիշն է երկու երկիրներու այսօրուան յարաբերութիւններուն:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«ՈՃԱԻՈՐՈՒՄ»

Տարազ, Յառաջի 4 Օգոստոսի թիւին մէջ կը քննադատէ ֆրանսերէն stylisé բառին հայերէն «ոճաւորուած» թարգմանութիւնը: «Մէկը, կը գրէ, ֆրանսերէն stylisé բառը հայացուցած է «ոճաւորուած»!! (երկու զարմացական նշանով) փոխանակ «լաւ խմբագրուած», «յարդարուն» ըսելու»:

«Ոճաւորուած» բառը գործածուած էր Օր. Տէր Ներսէսեանի Հայկական Մանրանկարչութեան մասին Պ. Ա. Սագըզեանի Syria հանդէսին մէջ հրատարակած գրախօսականին թարգմանութեան մէջ, զոր այս տողերը ստորագրողը կատարած էր (Յառաջ, 22 Յուլիսին 1939):

Stylisé չի նշանակեր ո՛չ «լաւ խմբագրուած» եւ ո՛չ ալ «յարդարուն»: Տարազ սխալ մը սրբագրելու մարմաջէն բռնուելով, չարաչար սխալած է:

Խնդրոյ առարկայ բառը գործածուած էր հետեւեալ նախադասութեան մէջ.— «Երզնկայի աւետարանը ոճաւորուած ոլորապտոյտ ցօղուններով խորան մը ունի»: Ստորագծուած բառին տեղ դրէք «լաւ խմբագրուած», ինչպէս կ'ուզէ Տարազ, եւ տեսէք թէ ո՛րքան անիմաստ եւ ծիծաղելի նախադասութիւն մը կ'ունենանք: Մանրանկարի մը մէջ ցօղունները լաւ կամ գէշ խմբագրուած չեն ըլլար, այլ լաւ կամ գէշ գծուած կամ նկարուած: Անշուշտ կրնան «յարդարուն» ըլլալ, բայց «յարդարուն»ը բոլորովին տարբեր ածական մըն է, քիչ մը տարտամ, եւ «ոճաւորուած»ին իմաստն ալ բնաւ չարտայայտեր:

Styliser, stylisation գեղարուեստի պատմութեան յատուկ բառացանկին կը պատկանին, եւ ո՛եւէ առնչութիւն չունին գրական քննադատութեան հետ, որ շատ շատ զանոնք կրնայ գործածել փոխաբերաբար, գեղարուեստի թէրմինոլոժիէն փոխ առնելով, եթէ երբեք գործածէ: Styliser կը նշանակէ պատկերի մը ոճ մը տալ, գեղարուեստի եւ ոչ գրականութեան մէջ, բնական առարկայի մը ներկայացումը փոփոխութեանց ենթարկել, արուեստագիտական մեկնաբանութեամբ մը, այդ առարկան իբրեւ զարդարուեստական մոթիֆ գործածելու համար: Արուեստագէտ մը անշունչ կամ կենդանի էակ մը կ'ոճաւորէ, երբ զայն կը մերկացնէ իր մասնաւոր եւ անհատական յատկանիշներէն եւ կը պահէ միայն անոր ընդհանուր եւ էական յատկանիշները: Ոճաւորումը կրնայ ըլլալ թեթեւէն մինչեւ ծայրայեղ: Հայկական գրքի մը վրայ «ոճաւորուած» վիշապ մը «լաւ խմբագրուած» (խնայենք զարմացական նշանները) կամ «յարդարուն» վիշապ մը չէ, նոյնիսկ «կարգաւորեալ» վիշապ մը չէ, այլ վիշապին պատկերը յիշեցնող ձեւ մը, որ ո եւ է վիշապի պատկերին չի նմանիր (կը յուսանք որ Տարազ չի պատասխաներ թէ վիշապ գոյութիւն չունի, որպէս զի վիշապի պատկեր մը ճիշդ ըլլայ): Ոճաւորումը երբեմն այնքան զարգացած, այնքան ծայրայեղութեան հասած կ'ըլլայ որ մասնագէտ մը միայն կրնայ, օրինակի համար, «ոճաւորուած վիշապ»ի մը մէջ վիշապի պատկեր մը տեսնել: Առարկայ մը այնքան աւելի ոճաւորուած կ'ըլլայ որքան աւելի հեռանայ բնականութենէ եւ իրականութենէ, եւ ծայրայեղ ոճաւորումը կը յանգի չեմայականութեան (ըսե՞նք սխեմացման): Ոճաւորեալ արուեստը ճիշդ հակադիրն է բնապաշտ կամ իրապաշտ արուեստին: Երզնկայի Աստուածաշունչին մանրանկարներուն մէջ ոլորապտոյտ ցօղունները (rinceau) պայմանադրական ձեւեր են, անճանաչելի, եթէ մարդ ծանօթ չըլլայ անոնց յաջորդական ձեւափոխութեանց կամ հոլովոյթին: Ոճաւորումը գնահատման որակում մը չէ: Ըսել թէ արուեստի այսինչ դպրոցը, օրինակի համար, բոյսերը կամ անասունները ոճաւորած է, ոչ թէ արժէքի, այլ իրողութեան դատաստան մըն է, ըսել չէ թէ այդ դպրոցը լաւ կամ գէշ արուեստ մը ունի կամ արուեստագէտները տաղանդաւոր են կամ անտաղանդ: Ոճաւորում բառը արուեստի եղանակ (procédé) մը կը բնորոշէ: Ոճաւորումին, մտաւորական գործունէութեան մարզին մէջ, կը համապատասխանէ վերացումը եւ, եթէ քիչ մը աւելի առաջ երթալ ուզենք եւ բնազանցական համեմատութիւն մը փորձենք, վեր ի վերոյ, բայց ոչ անշուշտ ճշդիւ, ոճաւորումը կը յիշեցնէ գաղափարը, այն իմաստով զոր այս բառը ունի Պղատոնի փիլիսոփայութեան մէջ:

Ամէն գիտութիւն ունի իրեն յատուկ մասնագիտական բառեր, երբեմն նոր շինուած եւ երբեմն նոր առումով գործածուած: Ճշգրտութիւնը եւ պայծառութիւնը կը պահանջեն որ, կարելիութեան սահմանին մէջ, հայերէնն ալ ունենայ անոնց համապատասխան բառերը: Մասնագիտական գրութիւն մը բնականաբար չի կրնար մատչելի ըլլալ ամէնուն. բայց կ'ըլլայ որ ընթերցողները ճիգ մը ընեն ամէն բանի մասին ձեռնհաս անձի մը ուսումնասիրութեան արդիւնքը կամ կարծիքին ծանօթանալու համար: Հայկական մանրանկարներու մասին կարդալ կամ լսել թէ գեղեցիկ են, հանճարեղ արուեստագէտի գործ են, սքանչելի են, զմայլելի են եւ ասոնց նման ընդհանուր խօսքեր, հաւասար է հայկական մանրանկարչութեան մասին բան մը չգիտնալու: Պէտք է սորվիլ թէ ինչ բանի մէջ կը կայանայ հայկական մշակոյթի ո եւ է ճիւղին ինքնատպութիւնը, այսինքն նորութիւնը համեմատաբար ուրիշ ազգերու նոյն ճիւղին մէջ ունեցած արտադրութեանց, թէ ինչ է հայկական ստեղծագործութեան չափը եւ արժէքը, հայկական մտքին եւ զգայնութեան հակազդեցութիւնը արտաքին աշխարհին դէմ: Այս բոլորը չի կրնար բացատրուիլ տարտամ, յաճախ մաշած բառերով: Այս պարագան պարտաւորութիւն կը դնէ ընթերցողին վրայ մտաւորական ճիգ մը ընելու, չհասկցածը փնտռելու, բառարան մը բանալու կամ գիտցողի մը հարցնելու: Միւս կողմէ պարտք կը դնէ նաեւ մասնագիտական աշխատութեան մը հայ հեղինակին վրայ կարելի եղածին չափ զգուշանալ մոռացութեան դատապարտուած կամ դժուարիմաց բառեր գործածելէ, առանց զանոնք բացատրելու կամ համապատասխան օտար բառը յիշելու: Բայց միեւնոյն ժամանակ պարտք կը դնէ նաեւ անոր վրայ, օտար լեզուի մասնագիտական բառերուն փոխարէն, մերձաւոր իմաստով հայերէն բառ մը չգործածել, նոյնիսկ եթէ գոյութիւն ունենայ, եւ չվախնալ նոր բառեր ստեղծելէ: Styliser նոր բառ մըն է եւրոպական լեզուներուն իսկ եւ անոր հայերէնը չէր կրնար գոյութիւն ունենալ. բայց եթէ մերձիմաստ բան մըն ալ գտնուէր հայերէնի մէջ, դարձեալ պիտի չգործածէինք, որովհետեւ ընթերցողին մտքին մէջ յստակ գաղափար մը ծնունդ պիտի չկարենար տալ: Մինչ «ոճաւորում» կամ «ոճաւորեալը», ո եւ է ուշիմ ընթերցողի մտքին մէջ,— եթէ ընթերցողը կը հետաքրքրուի գեղարուեստով եւ յաւակնութիւնը չունի ամէն բան գիտնալու — պիտի արթնցնէր որոշ գաղափար մը, թէ, օրինակի համար, ծառը — եթէ ոճաւորուած ծառի մը վրայ է խօսքը — ձեւ մը ստացած է, այսինքն բնական ծառի մը ներկայացումը չէ:

Բոլորովին անվնաս մենամոլութիւն չէ յայտարարել թէ հայերէնը այնքան հարուստ լեզու մըն է որ կրնայ ամէն օտար նոր բառի համապատասխան բառ մը գտնել իր դարաւոր բառարանին մէջ: Հարիւրաւոր բառեր, որ այսօր կը գործածուին, գոյութիւն չունէին մէկ դար, եւ հազարաւորներ՝ հազար հինգ հարիւր տարի առաջ: Եզակի բառը, որ ստեղծուած ատեն աւելի օտար էր քան «ոճաւորուած»ը, պիտի զարթեցնէր Եզնիկ Կողբացին, բայց այսօր ոչ ոք մտքէն կ'անցընէ զայն վտարել հայերէնէն: Ինչ որ ըրած են մեր նախնիք (եւ ուրիշ ժողովուրդներ), ստեղծելով նոր բառեր, նոր գաղափարներ կամ գաղափարներու երանգներ ճշդօրէն արտայայտելու համար, օգտուելով իրենց լեզուին ընձեռած միջոցներէն, կամ հայերէն բառի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (167)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Սակայն յաղթութեան աստղը թեքւում էր Հայոց կողմը, Արաբացիք նորեկների յարձակումից շուարելով եւ մանաւանդ սաստիկ հարուած առնելով՝ մի քանի կէտերում սկսան նահանջել: Բէշիրն այդ տեսնելով հրամայեց իսկոյն նահանջի փող հնչեցնել, որպէսզի մնացորդ զօրքն ազատէ կոտորածից: Բայց Արաբացիք փողի ձայնն առնելուն պէս՝ փոխանակ քայլ առ քայլ յետ նահանջելու, ընկան միահամուռ փախուստ տալ դէպի Դուին:

Հայերն ընկան փախչողների ետեւից եւ սկսան չարաչար կոտորել նրանց: Շուտով Դուինոյ դռները բացուեցան եւ ներս առան փախչող զօրականը:

Սեպուհն այդ տեսնելով՝ յանդուգն միտք յղացաւ. այն է՝ հրամայել իր զօրքին ներս խուժել քաղաք փախչողների ետեւից:

Բայց Բաբգէն իշխանը, որ աւելի հեռատես էր, արգիլեց նրան այդ քայլն անել, առարկելով թէ՝ քաղաքում կարող է վտանգ հասնել զօրքին:

Նրանք բաւականացան տարած յաղթութեամբ եւ զօրքը ժողովելով վերադարձան դէպի Ջրանցքի հովիտը:

Երեկոյեան դէմ, երբ կռիւն արդէն աւարտած, իսկ Հագարացիք Դուինոյ մէջ փակուած էին, հասաւ թագաւորը՝ Գէորգ Սպարապետի, դաշնակից իշխանների եւ արքայական համախումբ բանակի հետ:

Վերջինս, Սպարապետի կարգադրութեամբ, շրջապատեց քաղաքը բոլոր մատչելի կողմերից:

Տեսնելով Դուինոյ խրամը տակաւին ջրով եւ լսելով տեղի ունեցած կռուի եւ տարած յաղթութեան մասին՝ թագաւորն ուրախացաւ եւ ի նշան իւր գոհութեան՝ գրկեց ու համբուրեց Բաբգէն իշխանին եւ Վահրամ Սեպուհին: Ապա հրամայեց փառաւոր հրավառութեամբ ամբողջ բանակը լուսաւորել այդ գիշեր:

Կարճ ժամանակուայ ընթացքում, Դուինոյ հինաւուրց անտառից դուրս հանուեցան հարիւրաւոր մայրիներ ու կաղամախիներ եւ տապարներով ջախջախուելով՝ բրգաձեւ դիզուեցան թէ՛ բանակի մէջ եւ թէ քաղաքի շուրջը, պարիսպների ու աշտարակների հանդէպ:

Երբ մութը կոխեց եւ ահագին խարոյկները վառուեցան, Դուինը կարծես դիւթական կերպարանք առաւ: Հարիւրաւոր կրակների բոցը բարձրանում, ծառանում էր դէպի երկինք եւ շրջապատն ամբողջապէս բոսոր գոյնով լուսաւորում: Մայրաքաղաքի պարիսպներն ու մարտկոցները պատած էին կրակով եւ հեռուից նայողը կարծում էր թէ՝ քաղաքն ամբողջապէս գտնւում է բոցերի մէջ: Նրա բարձրադիր ապարանքները՝ իրանց սիւնազարդ սրահներով, գմբէթազարդ եկեղեցիները փայլուն խաչերով եւ արաբական մզկիթի ու ոստիկանական տան ուղղաձիգ մինարէթները՝ ոսկեայ կիսալուսիններով՝ փայլում էին գիշերային խաւարի մէջ մերթ պայծառ լոյսով եւ մերթ քրքմագոյն, եւ տալիս քաղաքին մի տեսակ տխուր եւ խորհրդաւոր կերպարանք:

Իսկ Դուինոյ բարձունքներից նայողի առաջ ուրիշ պատկեր էր բացւում: Արքայական բանակը, որ պատած էր քաղաքը ամէն կողմից եւ որ ցերեկուայ լոյսով իսկ ահաւոր երեւում, գիշերուայ մութին մէջ աւելի երկիւղ եւ սարսափ էր ազդում: Խարոյկների բոցածաւալ լոյսը կարծես թէ կրկնապատկում, եռապատկում էր զօրախումբի թիւը, բազմաթիւ կրակների շուրջը դայթող եւ յաղթական երգերով օդը թնդացնող զօրականի աղմուկը խռովում, անհանգստացնում էր պաշարեալ մահմետականների սիրտը:

Դուինոյ Հայերը, ընդհակառակն, գաղտնի հրճուանքի մէջ էին, թէպէտեւ չէին համարձակւում երեւան հանել իրանց ուրախութիւնը: Այն միտքը, թէ շուտով մահմետականի բռնապետութիւնը պիտի վերջանայ, թէ դոող Հագարացին պիտի խոնարհի վերջապէս Արքայի յաղթական դրօշակի առաջ, նրանց սիրտը լցնում էր անսահման բերկրութեամբ: Եւ ամէնքի շրթունքները մրմնջում էին աղօթքներ, մանուկ եւ ծեր, կին թէ տղամարդ աղաչում էին Աստծուն, որ այս վերջին անգամ էլ փառաւորէ Իւր Անունը՝ յաղթութիւն տալով Հայոց Խաչին եւ Լուսաւորչայ հաւատին...:

Բայց Ոստիկանը, որ իւր ապարանքի մինարէթից դիտում էր այդ մեծատարած խարոյկները եւ տեսնում հայ զօրքերի խաղերն ու պարը եւ լսում նրանց որոտաձայն երգերը, որոնք շարունակւում էին մինչեւ ուշ գիշեր, կատաղութիւնից կարծես ուզում էր խելագարուել: Նա մտաբերում էր միմեանց ետեւից իրան հասած անյաջողութիւնները, եւ այդ բոլորը վերագրում իւր զօրապետի ու պաշտօնեաների անհոգութեան եւ անմտութեան, ուստի եւ հայհոյում ու անիծում էր նրանց:

— Չէ՞ որ կարող էին գէթ մի օր առաջ Ջրանցքը բանալ եւ քաղաքի խրամը ողողել... խօսում էր ինքն իրան Ոստիկանը. բայց չարէն, անհոգութեան տուէն իրանց եւ պատճառ դարձան թէ՛ քաղաքի դիւրին պաշտպանութիւնը ոչնչացնելուն եւ թէ զօրքի կոտորածին...: Իսկ իմ պահակ հեծելախմբե՞րը. ո՞ւր մնացին նրանք, ինչո՞ւ մինչեւ այժմ պահպանութեան չորս կէտերից գէթ մի սուրհանդակ չհասաւ, որ թշնամու գալուստը ինձ յայտնէ...

Բայց Ոստիկանն ի զուր էր տրտնջում վերջին կէտի նկատմամբ: Որովհետեւ ոչ թէ իւր պահակ հեծելախմբերի անուշադրութիւնն էր պատճառը, որ ինքը ժամանակին չէր իմացել հակառակորդի մօտենալը, այլ հայոց Սպարապետի բազմափորձ զգուշութիւնը. որովհետեւ նա զօրքերն էր վարել այնպիսի ճանապարհներով ու այնքան միմեանցից անջատ խմբերով, որ Հագարացի պահնորդները չէին կարող նրանց նշմարել: Նոյնիսկ Ծարուրում բանակած զօրքի վրանները այն ժամանակ միայն սկսեցին նկատել հայ պահակները, երբ բուն բանակն իջնում էր արդէն Դուինոյ դաշտը:

(Շար.)

տալով նոր առում մը (ինչպէս երէց՝ fahhaĝaj իմաստով, յունարէնի հե — տեւողութեամբ) — բայց ասիկա այ — սօր դերծ չէ անպատեհութիւններէ, եւ կամ օտար բառերը նոյնութեամբ որդեգրելով — հարիւրաւոր օրինակ — ներ կան — կրնանք մենք ալ ընել ան — վրան :

Այնքան հասարակ լեզուակ · սխալ — ներով լեցուն են հայերէն թերթերը որ Տարազ տարիներով կրնայ նիւթ գտնել իր յօդուածներուն համար, ու — րովհետեւ սխալ մը քանի մը անգամ ուղղուելով չի սրբագրուիր : Բայց թող հրաժարի ամէն ճիգէ նորաբա — նութեան փոխարէն հայերէն բառ մը առաջարկելէ, երբ այդ նորաբանու — թիւնը պէտքի մը կը համապատաս — խանէ : Ճիշդ չէր, օրինակի համար, դատապարտել «նեպոտականութիւն» բառը, ինչպէս ըրած էր Տարազ, եւ ըսել թէ անորհամիմաստ է «կողմնակ- ցութիւն»ը : Նեպոտականութիւն ընո — ղը իր զաւակներուն կամ շատ մերձ · ազգականներուն կը բաշխէ պաշտօն — ները : Բառը ստեղծուած է բնորոշե — լու համար վիճակ մը, որ գոյութիւն ունեցած է պապական իշխանութեան մէկ շրջանին, եւ իմաստի ընդլայնու — մով եւ փոխաբերաբար այսօր կը նշա — նակէ իր ազգականներուն եւ իրմէ կախում ունեցող անձերու յանձնել պաշտօնները : Նեպոտականը կրնայ կողմնակցութիւն ալ ընել այդ ազ — գականներուն միջեւ, յանիրաւի պաշտպանելով անոնցմէ մէկը աւելի արժանաւորին դէմ : Նեպոտականու — թիւնը népotismeն է, կողմնակցութիւ — նը՝ parti prisն, partialitéն, որ «ակ- նառութիւն» ալ կրնայ թարգման — ուիլ, եթէ գործածութենէ դադրած բառ մը կենդանացնել ուզենք :

Հ. ՓԷՐՓԷՐԵԱՆ

Ց. Գ.—Առիթէն օգտուելով պարտք կը համարիմ յայտնել թէ Պ. Ա. Սա — գըզեանի գրախօսականին թարգմա — նութիւնը կատարած էի ինքնաբերա — բար, նախ ցոյց տալու համար Պ. Սագըզեանի նման մասնագէտի մը գնահատութիւնը Օր. Տէրներսէսեանի գործին մասին, եւ յետոյ, որովհե — տեւ իր գրախօսականը հայկական մանրանկարչութեան մասին կը պար — զէր տեսութիւններ, որոնց չէի հան — դիպած ինծի ծանօթ ուրիշ գրախօ — սութեանց մէջ :

Թուրքիան ինչպէս որ է

«ԱՆԱՏՕԼՈՒՆ ՊՏՏՈՂ ԻՏԱԼԱՑԻԻ ՄԸ ՀՐԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

«Եէնի Սապահ»ին մէջ կը կար — դանք.—

Լա Սթամփա թերթին մէջ Լօվօթօ ստորագրութեամբ գրուածը կը ներ — կայացնենք Թուրք հանրային կարծի — քին.—

— «Կովկաս, Արարատ, Վանայ լիճ, Պայազիտ, Կարս, Գարաքէօսէ, Էր — զրում, Երզնկա եւ կիւմիւշխանէ պտտելէ վերջ՝ Տրապիզոնէն շարաթ մը ծովային ուղեւորութենէն ետք Ղա — լաթիոյ քարափը իջայ : Այս մէկ շար — թուան ծովային ուղեւորութեան մի — ջոցին անկասկած շուրջս տեսած բո — լոր անձերս Թուրք էին :

Բայց, հոս, ոչ ասպնջականութեան — պուլին եւ ոչ ալ շատ պաշտօնական հրջանակ մը կազմող Անգարայի մա — սին պիտի խօսիմ :

Ձեզի պիտի ծանօթացնեմ Սվազը եւ Երզրումը ուր ծնունդ առին 1919ի Թուրք անկախութեան եւ ազգ. պայ — քարի գաղափարը եւ քէմալականու — թիւնը :

Աւելորդ է ըսել թէ այս տեղի Թուրք գիւղացիին թրքականութենէն ոչ մէկ բան չհասկցայ : Ան բառին կատարեալ առումով մոլեռանդ Իսլամ մըն է : Խալիֆա կա՞յ թէ ոչ, անկէ ալ լուր չունի : Անոր համաձայն, թրքու — թիւնը՝ առջեւը ելած Հայը սպաննել կը նշանակէ :

Նոր սերունդին պատկանող հովիւ — ներուն մէջ իսկ պոլշեւիքութեան եւ խալամութեան հակումներ նշմարեցի : Այս նոր սերունդը ես երեքի կը բաժ — նեմ :

«Իսթանպուլի Անգարայի եւ Իզմի — րի դպրոցներուն մէջ փրոֆէսէօրնե — րուն պոլշեւիք փրոբականտներուն զոհ գացող շատ մը երիտասարդներ կան որ, փիլիսոփայական պատմու — թեան հոսանքներէն տարուելով եւ անցեալը յիշելով կը հետամտին մէ- կալօմանիի : Ասոնց համաձայն Թուր — քիա պատմութեան մէջ եղածին նման, հիմա ալ աշխարհի քաղաքակրթու — թեան կեդրոնը պիտի ըլլայ : Աշխար — հի մէջ Թուրքէն պատուաւոր մարդ չի կրնար ըլլալ կ'ըսեն եւ պատերուն վը — րայ գրուած է.— Ի՞նչ երջանիկ եմ որ Թուրք եմ :

Մէկ ալ ցեղագրական թրքութիւնը կայ : Այս խմբակն ալ ապագային կը նայի եւ ուժեղ ցեղագրական միահե — ծանութենէ օրինակ կ'առնէ :

Ասոնց մէջ 50 — 60 միլիոննոց Թուրքիոյ մասին խօսողներ ալ կան : Այսօր 18 միլիոննոց իրական Անատո — լուի բնակչութեան իրենք իրենց կ'ա —ւելցնեն Ազրպէյճանի, Կովկասի, Կասպից ծովու, Թաւրիզի, Բագուի եւ առկէ զատ Խ. Ռուսիոյ վարչու — թեան տակ գտնուած 20 միլիոն Թուր — քերը : Այս կերպով Թուրքիոյ համա — թուրանական երազները Եգէականի եզերքներէն կ'երկարին Մոնկոլիան եւ Թուրան ուր մեռան Էնվէր փաշա եւ ափ մը Թուրք սպաներ եւ ուր թրքու — թեան դատը պայքարի մտած էր ա — րիականութեան հետ :

Լաւ կազմակերպուած կառավարու- թեան մը տակ Անգարայի մէջ բնա — կող «Թուրքերը իրենց պահանջներուն վրայ յամառօրէն կը պնդեն : Անոնք համաթուրանական հոսանքներուն ա — ռաջին քայլը կը նետեն Անթաքիոյ եւ Իսքէնտէրունի ուղղութեամբ : Վաղն ալ նոյն բաղձանքներով Հալէպի աչք պիտի տնկեն :

Բոլոր անգլիական դիւանագէտնե — րուն Ժընեւի ջանքերուն հակառակ, Թուրքերը հիմա ալ կը պնդեն արաբ հողամասերու մէջ ցեղագրական ի — րաւունքներու վրայ եւ կը պոռան թէ Մուսուլի եւ Քէրքիւքի նման անգլ. վարչութեան տակ գտնուած տեղերու մէջ բնակող Քիւրտերը Թուրանէն ե — կած Թուրքեր են : Բնական է Անգ — լիացիները այս լուրջ պահանջներուն դէմ նորանոր միջոցներու դլուխ կը զարնեն : Այս ալ՝ վերին Ճէզիրէի քա — րիւղէն Ֆրանսայի հետ համաձայնե — լով Թուրքիոյ բաժին հանելն է : Բայց Թուրքերուն այս իրապաշտական ցոյ — ցերուն հետապնդած նպատակը ծա — ւալապաշտութիւն է :

Եթէ մէջտեղը պաշարողական քա — ղաքականութիւն մը նետուած չըլլար, այսօր պիտի տեսնէինք Արաբներուն եւ Թուրքերուն ինչպէս իրարու հետ կռուիլը : Բայց ինչ օգուտ որ պաշա — րողական քաղաքականութիւնը վրայ հասաւ» :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵԳԻՊՏՈՍ

Եգիպտոսի Հայերը, մինչեւ հիմա իրենց ներքին գործերը Թուրքիոյ մէջ գործադրուած սահմանադրութեան համաձայն կը կառավարէին :

Թեմական ժողովը ընդունած է 16 յօդուածէ բաղկացեալ կա — նոնագիր մը քանի մը փոփոխութիւն — ներով եւ զայն պիտի ներկայացնէ կա- ռավարութեան՝ զայն վաւերացնե — լու համար :

Վերջին համագումար նիստին պիտի կատարուէր Առաջնորդական ընտրու- թիւնը, բայց յետաձգուած է, մինչեւ որ կանոնագիրը վաւերացուի եւ ազ- գային գործունէութեան ուղեգիծ մը որոշուի :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Եգիպտոսի Հայ Կաթոլիկ առաջնոր- դութեան նախաձեռնութեամբ, Պոս- թընի մէջ հիմը պիտի դրուի հայկա- կան վարժարանի մը : Երեք վարդա — պետներ այդ նպատակով պիտի եր — թան Պոսթըն :

Ուոշինկթընի Սթէյթըւիտ — Հօլին մէջ հանդիսաւորապէս բացումը կա — տարուած է ամերիկացի երգծաբան Ուիլ · Րօճըրսի կիսանդրիին, գործ՝ պոլսեցի հայ արձանագործ Յակոբ Յակոբեանի :

ՍՈՒՐԻԱ

«Քրոնիկ» թերթը կը գրէ թէ մարզպանութիւնը որոշած է 25ական ոսկի նպաստ տալ Սանճաքցի կարօտ ընտանիքներուն :

Իսկ սուրիական կառավարութիւնը 5000 ոսկի տրամադրած է կարօտ գաղթականներուն :

Պէյրութի մէջ, հայ երիտասարդ մը, Ժողէֆ Իսկէնտէրեան, 24 տարե- կան, ինքզինքը տանիքէն վար նետած եւ անձնասպան եղած է :

Իսկ Անդր Նահրի մէջ ուրիշ երի — տասարդ մը, Եօզղատցի Ցարութիւն Չուխատարեան, 33 տարեկան, եղեգ- նուտներուն մէջ խեղդամահ եղած է :

Սանճաքի գաղթականներուն կալ — ուածները, ըստ ֆրանքօ-թուրք հա — մաձայնութեան, մինչեւ 18 ամիս պի- տի մնան իրենց տէրերուն սեփակա — նութիւնը, որմէ յետոյ պիտի անցնին Թուրք պետութեան՝ եթէ ծախուած չըլլան : Բազմաթիւ Սանճաքցիներ դիմած են իրաւասու իշխանութեանց՝ լուսաբանութիւններ ուզելու համար : Մասնաւորաբար Հալէպցի հողատէ — րեր, որոնք 200,000 հնչուն ոսկի ար — ժողութեամբ հողեր ունին, կը մտա — ծեն թէ անո՞նք ալ պիտի ըլլան Թուրք կառավարութեան գրաւած հո — ղերուն սահմանին մէջ, թէ միջազ — գային իրաւունքէն պիտի օգտուին՝ իբրեւ օտար կալուածներ :

*** Երեսփոխան ընկեր Խ. Թիւ — թիւնճեանի դիմումին վրայ, Լիբա — նանի կառավարութիւնը 750 ոսկիէն հազար ոսկիի բարձրացուց՝ հայ դըպ- րոցներու տարեկան նպաստը :

** Հալէպ հասած Սանճաքցի գաղ — թականները եւս Պէյրութ պիտի փո — խադրուին :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Թուրքիա եւ Ամերիկայի Հայերը

Պոլսոյ պատրիարքը նամակ մը ուղ- ղած է «Ուլուս»ի (Անգարա), որ կը գրէ այս առթիւ.

— «Մեր Յուլիս 19 թուակիր հրա — տարակած Նիւ Եորքի թղթակցու — թեան մէջ, խօսուած էր Ամերիկա գտնուող քանի մը Հայերու ցաւալի արտայայտութեանց մասին : Թրքա — հայոց պատրիարք Տ. Մեսրոպ Նա — րոյեանէ ստացանք նամակ մը, որով քանի մը Հայերու այդ ընթացքը կը պարսաւէ եւ Թրքահայոց՝ երկրին եւ Հանրապետութեան ունեցած կապը կը հաստատէ : Ան ի վեր կը հանէ Թրքահայոց մեր Հանրապետութեան երախտագիտութիւնը եւ կ'աւելցնէ թէ Նիւ Եորքի մէջ քանի մը Հայերու այդ խօսքերը բոլոր Թրքահայերուն սրտէն ցաւ պատճառած են : Այսօր — ուան թիւով հրատարակուած Նիւ Եորքի սա վերջին թղթակցութենէն ալ կը հասկցուի որ, ասկէ առաջ հը- րատարակուած նամակը կ'ակնարկէր ամէն ժողովուրդի մէջ երեւան եկող քանի մը դժբախտ մարդոց :

«Այս թիւը՝ Ամերիկա բնակող Թուրքիացի Յոյներու, Հայերու եւ Հրեաներու հազարին երեքն իսկ չէկազմեր : Ասկէ զատ, ինչպէս աշ- խարհի ամէն կողմը, Ամերիկայի մէջ ալ Թուրքիոյ հակառակորդ ըլլալու համար, մարդ ծիծաղելի ըլլալը աչք պէտք է առնէ : Մանաւանդ որ վերջին քաղաքական անցքերէ, այսինքն Թուրքիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համաձայնութիւններէն վերջ, Թուր — քիա՝ Ամերիկայի մէջ առաջնակարգ կառավարութեան կարեւորութիւնը ստացաւ : Թուրքիոյ վերաբերեալ տե- ղեկութիւններ, ամերիկեան թերթե — րու առաջին էջը, մեծ խորագիրնե — րով կ'երեւին : Պաշտօնական ճառե — րու, թերթերու, բանախօսութիւննե- րու մէջ կ'ըսուի որ Թուրքիա այն միակ կառավարութիւնն է որ կրնայ խաղաղութիւնը ապահովել Միջերկ — րականի եւ Պալքաններու մէջ : Ամե — րիկայի մէջ այսպէս գնահատուած կառավարութեան մը դէմ քանի մը հազար հոգինոց փրոֆէսէօնէլ խըմ — բակով մը ի՞նչպէս կարելի է ելլել :

Ասկէ զատ, Ամերիկայի մէջ Թուր — քիացի Հրեաներ ոչ մէկ առնեն, Թուրքիացի Յոյներ՝ Թուրքեւհելլէն հաշտեցողութենէն վերջ բնաւ Թուր — քիոյ դէմ չեն եղած, Հայերը կ'ըսեն թէ իրենց վերագրուած հակառակոր- դութիւնը, իրենցմէ դուրս խմբակի մը գործն է : Ասոր ճշդութեան քննու — թիւնը շատ դիւրին է :

Ամփոփելով մեր խօսքը, Ամերիկա բնակող Թուրքիացի Յոյներու, Հա — յերու եւ Հրեաներու իբր գիտաշրջիկ Թուրքիա մտնելու արտօնութիւնը Թուրքիոյ համար ուշադրութեամբ քննելի տըվիքի եւ վաճառականու — թեան խնդիր է :

1939ի Նիւ Եորքի ցուցահանդէսը ե- կող թրքական մարմինը՝ շատ զգած — ուած է նախկին հայրենակիցներէն ի- րենց հանդէպ ցոյց տրուած մտեր — մութեան եւ չահագրգռութեան հա — մար : Ոչ ոք կասկածեցաւ անոնց ան- կեղծութենէն : Եթէ այս ընթացքը ցոյց տալ չուզէին եւ կամ ուրիշ բա — ներ ունենային ընելիք, անոնք կ'ընէ- ին քանի որ Նիւ Եորքի մէջ ոչ ոք կրնար արգիլել զիրենք իրենց զգա — ցումը ազատօրէն արտայայտելէ : Իմ այս տողերս այս նախկին Հայրենա — կիցներուս հանդէպ զգացած խորին շնորհակալութեան արտայայտու — թիւնն է» :

Մեր թղթակիցին այսօրուան նա — մակը դիպուածաբար կուգայ նոր լու — սաբանութիւն մը տալու այս հարցի մասին եւ գոհունակութեամբ կ'ար — ձանագրենք այստեղ, Թրքահայերու այս մասին ցոյց տուած չահագրգռու — թիւնը :

Նոյն թերթին մէջ հրատարակուած վերջին թղթակցութեան մէջ կան հե- տեւեալ տողերը ·

— «Ամերիկայի մէջ Թուրքիոյ հակառակորդ խմբակը 3000ը չանցնող «փրոֆէսէօնէլ» խմբակէ մը կը բաղ- կանայ ինչպէս գրած էի ասկէ առաջ» :

Արտագաղթին վերջ

«Սանճաքի Հայոց գաղթը խորա — գրին տակ «Էքօ տը Սիրի»ի մէջ յօդ- ուածագիր մը կը գրէ ·

— Սանճաքի եւ Մուսա Տաղի Հա — յերը մեծ պատերազմէն վերջ հազիւ թէ կրցան իրենց քանդուած եւ աւեր- ուած բոյները վերաշինել, երբ ահա նոր աղէտ մը պատահեցաւ իրենց գլխուն :

Ի հարկէ Ֆրանսա իր կարելին ըրաւ գոնէ փրկելու Քէսապը իր հայկական գիւղերով :

Ի՞նչ ձեւով տեղի ունեցաւ Սանճա- քի Հայոց գաղթը : Շատեր արդէն հեռացան այդ երկրամասէն 1938ին, երբ թրքական դրօշը սկսաւ ծածանիլ այդ տեղ : Հայերը, ի հարկէ չէին մոռցած Թուրքին վայրագութիւնը :

Այսօր, մօտ 15 օրուան ընթացքին Սանճաք պարպուած է : 13,000 Հայեր դեռ վերջերս լքեցին այս հողամասը եւ անցան Լիբանան : Հիմա Սանճաքի մէջ կը մնան հազիւ քանի մը հարիւր Հայեր : Անոնք լքեցին իրենց տունը — տեղը, օճախը եւ աշխատանքը :

Հայերու գոյութիւնը Մուսա Տաղի մէջ կը սկսի դեռ Քրիստոսէ առաջ 83ին : Այդ երկրին մէջ Հայերը իրենց արիւնն են թափած դարերու ընթաց- քին պահելու համար իրենց պապերու, նախահայրերուն հողային ամբողջու — թիւնը : Մուսա Տաղի Հայերը մեծ պա- տերազմին ժամանակ կռուեցան նաեւ Թուրքերուն դէմ : Ու հիմա այդ ժո — ղովուրդն է որ լքած ամէն բան կը թափառի եւ իրեն համար նոր ապաս — տարան մը կը փնտռէ :

Բայց այս ժողովուրդը գթութիւն չի մուրար : Անոր ճակատը բարձր է եւ պսակուած է հպարտութեան եւ վեհանձնութեան դափնիներով : Ա — նոնք կ'ուզեն հաւատարիմ մնալ իրենց նոր հայրենիքին Սուրիոյ : Անոնք ա — ռաջիններն եղան որ պաշտպանեցին Սուրիոյ իրաւունքները :

Լեհաստանի արտ. նախարար Պէք հա՞յ է

Ամերիկայի Հայրենիքի մէջ կը կար- դանք .—

Մեր ընթերցողներուն համար ճըշ- մարիտ նորութիւն մը պիտի ըլլայ ի — մանալ, թէ գնդապետ Ճոզէֆ Պէք Լե- հաստանի այժմու կարող եւ համբա- ւաւոր արտաքին նախարարը, հայկա- կան ծագում ունի :

Այս չահեկան տեղեկութիւնը կը հաղորդէ մեզի Պ. Միքայէլ Դարբին — եան (Ջիլինգարեան), եղբայրը «Հայ- րենիք»ի խմբագրապետ ընկեր Ռու — բէն Դարբինեանի որ Լեհաստանի Լոց քաղաքին մէջ հիւսուածեղէնի զոր — ծարանատէր է :

Պ. Միքայէլ Դարբինեան, որ նախ ռուսական եւ ապա լեհական բանակին մէջ սպայ եղած է, 1920էն իվեր հաս — տատուած է Լեհաստան եւ ռուսելեհ պատերազմին մասնակցած է լեհական բանակին մէջ, որպէս կամաւոր ըս — պայ :

Պ. Մ. Դարբինեան անցեալ շաբթու եկաւ Պոսթըն, այցելելու իր եղբօրը՝ ընկեր Ռուբէն Դարբինեանի, զոր տե- սած չէր 19 տարիներէ ի վեր :

Այս առթիւ է որ ան տեղեկացուց մեզի թէ Լեհաստանի մէջ ամէն մարդ գիտէ որ գնդ. Ճոզէֆ Պէք, Լեհաս — տանի արտաքին նախարարը Հայ է, սերած լեհահայ ծանօթ ընտանիքէ մը :

ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԽԱՆՈՒԹ ԲԱՆԱԼ

Մարզպան Պ. Փիւօ, յուլիս 13ին, ստորագրեց հետեւեալ հրամանագիրը Թուրքօ-սուրիական սահմանամերձ շրջաններուն մէջ առարկաներու, ու- տեստեղէնի եւ ապրանքներու մեծա — քանակ եւ փոքրաքանակ վաճառման շուրջ.—

ՅՕԴ. 1.— Սահմանային առաջին աստիճանի իշխանութեանց արտօնու- թեամբ է միայն որ Թուրք եւ սուրիա- կան հասարակաց սահմանագլուխի երկայնքին ու սահմանագծէն 5 քիլ. դէպի երկրի ներսը տարածուող գօ — տիին մէջ գտնուող ամէն խանութ, վաճառատուն, մթերանոց կամ ուէէ հաստատութիւն իրաւունք պիտի ու- նենայ բաց մնալ եւ ծախել մեծաքա — նակ կամ փոքրաքանակ առարկաներ, ուտեստեղէն կամ ապրանք որոնք տե- ղական չեն :

ՅՕԴ. 2.— Այն պարագային երբ ա — ռաջին աստիճանի սահմանային իշ — խանութիւնը մերժէ արտօնութիւն տալ խանութպանի մը, այս վերջինս կրնայ դիմում կատարել 15 օրուան պայմանաժամի մը ընթացքին մաս — նաւոր յանձնաժողովի մը, բաղկա — ցած մարզպանի այդ շրջանի մուհա — ֆըզութեան օգնական պատուիրակէն, մուհաֆըզութեան մասնաւոր սպա — սարկութեան քննիչէն եւ մաքսային սպասարկութեան քննիչէն : Այս յանձ- նաժողովի որոշումը վերջնական է :

ՅՕԴ. 3.— Յօդուած 1ի տրամա — դրութեանց ամէն դրժում պիտի հե — տապնդուի հասարակաց դատարաննե- րու մէջ եւ պատժուի 15էն 500 ս. ոս- կի տուգանքով : Պիտի գրաւուին նաեւ խանութի բոլոր ապրանքները : Եթէ յանցանքը կրկնուի, յաջորդ երկու տարիներու ընթացքին, սահմանային երկրորդ աստիճանի իշխանութիւնը կրնայ վերջնական բանտարկութեան դատապարտել յանցաւորը եւ հեռա — ցնել զայն այդ գօտիէն :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՈՏՖՐԻԴ, ՓՈՔՐԻԿ ՃԳՆԱՒՈՐԸ (բարոյալից վէպ), գերմ. թարգմ. Հ. Եփրեմ Պօղոսեան, Մխիթ. ուխտէն : Պլովտիւ, 1939, գին 3 ֆրանք :

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ աշխարհաբար լեզուի, Ա. տարի : Գրեց, Հ. Եփրեմ Պօղոսեան : Բ. տպ. Պլովտիւ (Ֆիլի — պէ) 1939 : Գին 5 ֆրանք :

Նոյն գրքին Բ. տարին, 5 ֆրանք :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Չ.

— Լանտէնաքի յաղթութենէդ յե — տոյ՝ ինչո՞ւ հրացանի բռնել չտուիր այդ երեք հարիւր գիւղացի գերինե — րը :

— Որովհետեւ Պօնժան ներում շը- նորհած էր հանրապետական գերինե- րուն, եւ ես կ'ուզէի, որ ըսէին, թէ հանրապետութիւնն ալ ներում կը շը- նորհէ արքայական գերիներուն :

— Եթէ այդպէս է, ուրեմն եթէ Լանտընաքը բռնես, երեւի անոր ալ ներում պիտի շնորհես :

— Ո՛չ :

— Ինչո՞ւ, քանի որ ներում շնոր — հած ես երեք հարիւր գիւղացինե — րուն :

— Գիւղացիները տգէտ մարդիկ են, բայց Լանտընաքը գիտէ՛, ինչ որ կ'ընէ :

— Բայց չէ՞ որ Լանտընաք ազգա — կանդ է :

— Ֆրանսան իմ աւելի մեծ ազգա — կանս է :

— Բայց չէ՞ որ Լանտընաք ալ ծե — րունի մըն է :

— Լանտընաք այլազգի մըն է, Լան- տընաք հասակ չունի, Լանտընաք Ան- գլիացիները կը հրաւիրէ, Լանտընաք հայրենիքի թշնամի է : Մենամարտը իմ եւ անոր միջեւ կրնայ վերջանալ միայն կա՛մ իմ եւ կա՛մ անոր մահով :

— Կովէն, յիշէ այս խօսքերը :

— Այո՛, այդպէս է :

Ասոր լռութիւն մը յաջորդեց, եւ երկուքը իրարու նայեցան :

Ցետոյ Կովէն շարունակեց ·

— Այս իննսուն երեք թուականը, որուն մէջ կը գտնուինք, արիւնոտ թուական մը պիտի ըլլայ :

— Զգուշացիր, աղաղակեց Սիմուր- տէն, ահաւոր պարտաւորութիւններ կան · մի ղատապարտեր այն, ինչ որ երբեք դատապարտելի չի կրնար ըլլալ : Հիւանդութեան ո՞ր բուլէին բժիշկը կրնայ մեղաւոր համարուիլ : Այո՛, ինչ որ կը բնորոշէ այս հոյակապ տա — րին, այն է, որ անողորմ ըլ — լալ : Ինչո՞ւ համար, որովհետեւ այդ յեղափոխութեան մեծ տարին է : Այս տարին, որուն մէջ ցարդ կ'ապրինք, յեղափոխութեան մարմնացումն է : Յեղափոխութիւնը մէկ թշնամի ունի միայն՝ այն է հին աշխարհը եւ ատոր համար անողորմ է դէպի ան, ինչպէս վիրաբոյժը, որ նոյնպէս թշնամի ու — նի՝ փտախտը եւ նոյնպէս անողորմ է դէպի ան : Յեղափոխութիւնը բնա — ջինջ կ'ընէ թագաւորութիւնը՝ յան — ձին թագաւորի, ազնուականութիւ — նը՝ յանձին ազնուականի, բռնապե — տութիւնը՝ յանձին զինուորի, նախա — պաշարումը՝ յանձին քահանայի, բարբարոսութիւնը՝ յանձին թագաւո- րի · մէկ խօսքով՝ բնաջինջ կ'ընէ այն ամէնը, ինչ որ կը կոչուի բռնապե — տութիւն յանձին այն բոլորին, ինչ որ կը կոչուի բռնապետ : Այս գործո — ղութիւնը սարսափելի է, եւ յեղափո- խութիւնը կը կատարէ այդ, վստահ ձեռքերով : Իսկ ինչ կը վերաբերի ա — ռողջ միսի քանակութեան, որ պէտք է զոհ բերել, այդ հարցուր Պօէրհա — ւէին, թէ ան այդ մասին ի՞նչ կը մը — տածէ : Ո՞ր ուռոյցքն է, որ կտրուած ատեն առողջ արիւն չի կորսնցներ : Ո՞ր հրդեհն է, որ մարած ատեն չի վնասեր չինութեան անվնաս մէկ մա — սին : Այս ահաւոր անհրաժեշտու- թիւնները՝ նոյնինքն յաջողութեան պայմաններն են : Վիրաբոյժը կը նը — մանի մսագործին · բուժիչը կրնայ դահիճի տպաւորութիւն ձգել : Յե — ղափոխութիւնը անձնուէր կը կատա — րէ իր այդ ճակատագրական գործը :

Ան կ'անդամահատէ, բայց փրկողը դարձեալ ինքն է : Եւ ի՛նչ · դուն այդ յեղափոխութենէն շնո՞րհ կը խնդրես ժահր մը պահպանելու համար · դուն կը խնդրես, որ ան ողորմա՛ծ ըլլայ դէպի այն, ինչ որ թունաւոր է : Բայց ան քեզ չի լսեր : Ան անցեալի օձիքէն բռնած է եւ անոր գործը պիտի վեր — ջացնէ : Ան է քաղաքակրթութիւնը խոր վիրահատութեան մը ենթարկո- ղը, ուրկէ մարդկային ցեղի առողջու- թիւնը առաջ պիտի գայ : Բայց ան — շուշտ դուք կը նեղանաք, թէ որչափ ժամանակ պիտի տեւէ այդ վիրահա — տութիւնը · բայց դուք կ'ապրիք ու պիտի տեսնէք : Յեղափոխութիւնը կ'անդամահատէ ամբողջ աշխարհը, եւ առկէց է այս արիւնահոսութիւնը՝ 93 թուականը :

— Վիրաբոյժը բեղմ եւ հանդարտ է, ըսաւ Կովէն, բայց իմ տեսած մար — դիկս՝ անգութ :

— Յեղափոխութիւնը, պատասխա — նեց Սիմուրտէն, անխիղճ գործաւոր — ները իրեն օգնութեան կը կանչէ : Ան կը մերժէ այն օգնական ձեռքերը, ո — րոնք կը դողան : Ան անողոքելինե — րուն միայն կը վստահի : Տանդօն՝ սարսափելի է, Ռոպէսփիէռ՝ անդրդ — ուելի է, Սէն-Ժիւստ՝ անյողդողդ է, Մարա՝ անողոք է : Զգոյշ եղիր անոնց հետ, Կովէն : Անոնք պիտի ահարեկեն Եւրոպան :

— Գուցէ նոյնպէս եւ ապագան, ը — սաւ Կովէն :

Ցետոյ կանդ առաւ եւ ապա յարեց ·

— Ի մէջ այլոց, ուսուցիչ, դուք սը- խալ կը հասկնաք ինձ : Ես եւ ոչ մէկը կը մեղադրեմ : Ըստ իս, յեղափոխու- թեան ճշմարիտ տեսակէտը անպա — տասխանատուութիւնն է · ոչ ոք ան — մեղ չէ, ինչպէս նաեւ ոչ ոք մեղաւոր չէ : Լուի ԺԶ.ն ոչխար մըն է՝ առիւծ- ներու մէջ ձգուած : Ան կ'ուզէ փախ — չիլ, կ'ուզէ ազատիլ, կը փորձէ պաշտպանուիլ · ան պիտի կծէր, եթէ կարողանար : Բայց ան առիւծ չէ, թէեւ կ'ուզէր ըլլալ : Անոր թոյլ կամ- քը ոճիր մը կը կարծեն : Այս ոչխարը, բարկացած, ցոյց կուտար իր ատամ- ները : «Դաւաճան» կ'ըսեն առիւծները եւ զայն կը լափեն, ապա կը սկսին ի- րենց մէջ ծեծկուիլ :

— Ոչխարը անասուն է :

— Իսկ առիւծները ի՞նչ բան են :

Այս անդրադարձ պատասխանը մը- տածել տուաւ Սիմուրտէնի · ապա գլուխը վեր բարձրացուց եւ ըսաւ ·

— Այդ առիւծները խիղճեր են, այդ առիւծները գաղափարներ են, այդ ա- ռիւծները՝ սկզբունքներ են :

— Անոնք ահաբեկումը կը տարա — ծեն :

— Օր մը, եւ յեղափոխութիւնը կը դառնայ ահաբեկումի արդարացումը :

— Բայց վախցէք, որ ահաբեկումը յեղափոխութեան զրպարտութիւնը չդառնայ :

Եւ Կովէն շարունակեց ·

(Շար ·)

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ ԶՈՀ ԳԱՑԻՆ Պուքրէշի մէջ, Քարմէն – Սիլվա–Քոսթանցա պողոտային վրայ պ. Գէորգ Ֆէսճեանի 24 ամեայ զաւակը, Եդուարդ, Քոսթանցայէն Յովակիմեան երիտասարդը, իսկ վիրաւորուեցաւ ուրիշ հայ երիտասարդ մը, Մանուկ Ե. Մանուկեան, զաւակը պ. Երուանդ Մանուկեանի: Երկու երիտասարդները կիրակի մեկնած էին Քոսթանցա հարսանիքի մը ներկայ ըլլալու, եւ անկէ պտոյտի համար գացեր էին Քարմէն–Սիլվա: Մահացու արկածը պատահած է առտուան դէմ՝ անոնց Քոսթանցա վերադարձի պահուն: Ռումէն թերթերը կը գրեն թէ ինքնաշարժը կը վարէր Եդուարդ՝ ժամական 140 քիլոմէթր արագութեամբ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ, Պէհիճ Էրքէն, Փարիզ հասնելով ընդունուեցաւ սովորական արարողութեամբ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԵԾԵԼԱԶՕՐՔԻ համար ձիեր կը գնուին Իրլանտայի մէջ: Բազմաթիւ գերման վաճառականներ Տըպլին գացած են այս առթիւ:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. Պարգեւախաղի 14րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չարաթ օր, Օրանժի մէջ: Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1,268,389 թիւը:

Հետեւեալ երեք թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1,000,000 փրանք. — 0.081.310, 1.052.960, 1.097.678.

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 փրանք. — 1.303.956, 1.362.608, 0.057.058, 0.314.602:

Հետեւեալ տասը թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200.000 փրանք. — 1.492.935, 0.072.946, 0.418.870, 0.593.126, 0,021.231, 0.478.859, 1.076.643, 1.121.170, 0.425.237, 1.074.380.

89.670 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 փրանք, 84.951ով վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 փրանք, 22.200ով վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 փրանք, 0.936ով վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 փրանք, 323ով վերջացող թիւերը շահեցան 5000 փրանք, 30ով վերջացող թիւերը շահեցան 1000 փր., 9ով վերջացողները շահեցան 220 փրանք եւ 0ով վերջացող թիւերը շահեցան 110 փրանք:

Տէր եւ Տիկին Մաղաքեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Խաչիկեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Անտիոքէ Գալֆաեան (Ռումանիա), Տէր եւ Տիկին Գասպարեան եւ զաւակունք (Ռումանիա), ցաւով սրտի կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծմօր, քրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ՄԱՂ ՋԱՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ օգոստ. 11ին Hôpital Cochinի մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Զորեքշաբթի, 16 օգոստոս, առաւօտեան ժամը 9ին Պանիէօ–Քօմիւնի գերեզմանատունը:

Հաւաքավայր ժամը ճիշդ 9ին Պանիէօ–Քօմիւնի գերեզմանատան մուտքի դրան առջեւ:

Մասնաւոր Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայիս իբր այդ նկատել:

Միօտնի հանգանակութեան ցանկը

Փոքրիկներ Յարութիւն եւ Արաքսի Գաղանճեաններ 80 հատ կէս փրանք. 40 փրանք (իրենց գանձանակին դրամը), Գրիգոր Գաղանճեան, Կարպիս Ճիվէլէքեան, Հայկազ Մանուկեան, Սարգիս Գօչեան, Ոմն, Սերոբ Մանուկեան, Աբրահամ Վարդեվանեան, Արմենակ Պետեան, Հմայեակ Կամկամեան, Կարապետ Մելքոն Կէրմիրլեան 100ական փրանք, Անդրանիկ Վարդանեան, Ստեփան Պալեան, Յարութիւն Ֆանկիւլեան, Յովսէփ Ռէիզեան, Յակոբ Ֆէրմանճեան, Աւետիս Սրապեան, Հայրապետ Շիրինեան, Աւետիս Կիրակոսեան, Գէորգ Ալիքսանեան, Յովհաննէս Սարաֆեան, Խաչիկ Ճիվէլէկեան, Արամ Էմիրզաեան, Գրիգոր Թունտաեան, Վասիլ Խերոյեան՝ 50ական փրանք, Տիկ. Գօթանեան Մարիամ՝ 30, Գէորգ Բարատեան՝ 25, Շմաւոն Գասպարեան, Սահակ Թոռումեան, Ոմն, Սերոբ Ներկիզեան, Օննիկ Ալեանաքեան, Ռուբէն Զաքարեան 20ական փրանք, Գէորգ Գօլանճեան, Կարապետ Տէմիրճեան, Նիկողոսեան, Եօժէն Փիրիմեան, Եղիա Բաթրնաեան, Յարէթ Խօրիկեան, Սանդուխտ Թօրունեան, Համբար Ներսէսեան, Երանուհի Թունտաեան՝ 10ական փրանք, Աւետիս Խերոյեան եւ Փանոս Թունտաեան 11ական փրանք (գանձանակի դրամը), Թէլլալեան, Անտոն Մարտիրոսեան, Գարլօ, Գէորգ Մինասեան՝ 5ական փրանք, Տիկին Ménier 3 փրանք, գումար 2100 փրանք, (Տես Յառաջ 12 օգոստոս).

Պիյանկուրի հանգանակութեան ցանկը

Օ. Քէշէեան, Յ. Մինասեան, Հ. Հանտալեան, Ա. Պաղտիկեան, Վ. Պետուքեան, Ս. Թորոսեան, Կ. Քէշիշեան, Վ. Նարկիզեան 100ական, Փ. Յովհաննէսեան, Խ. Ամիրխանեան, Մ. Հանտալեան, Օ. Թօթօեան, Ս. Գասպարեան, Ա. Պարոամեան, Փոքրիկն Կ. Շահմիրեան, Ս. Սրվազլեան, Ա. Պաղամեան, Ե. Դանիէլեան, Ժ. Նալպանտեան 50ական, Մ. Խիկիճեան (Սէվր) 40. Ա. Գարուճեան 30. Joseph Dufros, Մ. Տօնականեան 25ական, Յ. Նալպանտեան, Յակոբ, Մ. Պչաղճեան, Մ. Համբարձումեան, Ն. Թաթարեան, Հ. Զալըգեան, Լ. Նիկողոսեան, Ոմն 20ական, Ոմն, Տ. Բարթիկեան 15ական, Մ. Մճէմեան, Ա. Պօյաճեան, Վ. Աւետեան, Գ. Պէրպէրեան, Վ. Սուրեան, Ա. Դանիէլեան (անգործ), Կ. Օղլուեան, Հ. Ա. Թէլլալեան, Գ. Անտոնեան, Յ. Հուն Եանց, Մ. Փափազեան (անգործ), Ս. Պէրպէրեան, Գ. Զամասանեան, Յ. Չիլեան, Օհաննէսեան, Ռ. Տէր Թովմաեան, Մ. Տօրումեան 10ական, Ս. Խաչատուրեան, Ստեփանիտես 5ական: Գումար 1840: (Տես Յառաջ 12 Օգոստ.):

Հայ շարժավարներու հանգանակութիւնը

Ա. Եազըճեան 100, Ս. Շաղուկեան, Խ. Չէյպէկեան, Պ. Սարկաւագեան, Վ. Թէրզեան, Յ. Գասպարեան, Գ. Անանիկեան 50ական, Լեւոն 30. Պ. Պետրոսեան, Գ. Գորգճեան, Պ. Սիմոնեան, Մ. Ստեփանեան, Յ. Սէտէճեան, Հ. Սամուէլեան, Գ. Տիլէեան, Յ. Շահմիրեան, Մ. Էմինեան, Ջաղացպանեան, Կ. Տօնիկեան, Զ. Մանուկեան, Վ. Պետրոսեան, Ոմն 20ական, Ոմն, Ն. Կարապետեան, Ն. Ճիվանեան, Գ. Սարեան, Մ. Սվազլեան, Զ. Միրիճեան, Կարպիս 10ական, Թ. Մուքոֆեան, Ժ. Տէր Ղազարեան, Վ. Խաչատուրեան, Յ. Բարիկեան, Յ. Իզմիրլեան, Մ. Ժամկոչեան, Խ. Ինճէեան 5ական, Ոմն, Գ. Չօ (յոյն), Էպքնազի Վիքթօր (հրեայ), Ոմն (Թուրք), Գ. Սվաճեան 2ական: Գումար 825: (Տես Յառաջ 12 Օգոստոս: Այս Միութիւնը նախապէս ալ 500 փր. նուիրած էր իր անդամներուն: Հանգանակութիւնը կատարուած է իր անդամներուն մէջ):

Սամուէլ Մուրատեան վարժարան, Սեւր

Մխիթարեան Հայրերու Սեւրի Մուրատեան վարժարանի 1939—1940 դպրոցական տարեշրջանը կը սկսի յառաջիկայ Հոկտ. 1ին:

Վարժարանը կ'ընդունի գիշերօթիկ, կէս գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ աշակերտներ:

Արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի տեսչութեան Direction du Collège Arménien Samuel Moorat, 26, rue Troyon, Sèvres (S. & O.).

Ընդունելութեան օրերն են երկուշաբթի ժամը 15էն 18 եւ հինգշաբթի ժամը 15էն 18:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԽՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Միւս երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 16 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4119

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Միջազգային մամուլը մասնաւորապէս մտանանշեց պարագայ մը, — «կատարեալ գաղտնապահութիւն» կը տիրէ Սալցպուրկ – Պէրխթէսկատէնի տեսակցութեանց եւ Մոսկուայի խորհրդակցութեանց մասին :

Առաջինը, Չիանօ – Ռիպպէնթրոփ խօսակցութիւնը տեւեց երեք օր, վերջանալով Հիթլէրի ունկնդրութեամբ, ինչ որ կ՚աւելցնէ անոր քաղաքական արժէքը : Երկրորդը, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան զինուորական պատուիրակութեանց խորհրդակցութիւնը, դեռ նոր սկսաւ :

Աւելորդ է բացատրել թէ երկու դէպքերը սերտ կապ ունին իրարու հետ : Երկու կողմերն ալ, Առանցքը եւ խաղաղութեան Ճակատը, իրար կը հետապնդեն, խստօրէն պահելով իրենց գաղտնիքը :

Բնականաբար անձկութիւն կը պատճառէ այս «կատարեալ գաղտնապահութիւնը», այնպիսի ժամանակի մը մէջ երբ չափազանց լարուած է քաղաքական մթնոլորտը :

Նոյն ինքն Ֆրանսայի վարչապետը չէ՞ր որ, աւելի քան մէկ ամիս առաջ կ՚ազդարարէր թէ վտանգաւոր ամիսներ են յուլիսը, օգոստոսը եւ սեպտեմբերը :

Յուլիսը անցաւ անվտանգ : Օգոստոսի կէսն ալ ահա կ՚անցնի : Բայց կը թուի թէ մարդիկ աւելի յոռետես են այս անգամ : Եւ մանաւանդ հիմա, երբ իրարու կը յաջորդին գաղտնի տեսակցութիւններն ու խորհրդակցութիւններ :

Անակնկալ մը չէ Մոսկուայի խորհրդակցութիւնը :

Երբ չափազանց երկարեցան քաղաքական բանակցութիւնները, որոնք սկսած էին անցեալ ապրիլին, երբ պետութիւնները նախընտրեցին ամէնէն առաջ փոխադարձ օգնութեան գործնական խնդիրները քննել, — ստուգել իւրաքանչիւրին զինուորական կարողութիւնը եւ յարմարութիւնները, հարթելու համար զինակցութեան ճամբան :

Այդ առաջադրութեամբ էր որ Փարիզ եւ Լոնտոն Մոսկուա ղրկեցին զինուորական պատուիրակութիւններ, որոնք շաբաթ օրն իսկ անցան կանաչ սեղանին գլուխը : Շաբաթը արձակուրդի օր է Խ. Միութեան համար, եւ սակայն Մոսկուա ինք պնդեց որ անմիջապէս գործի սկսին : Իսկ անգլիական պատուիրակութեան նախագահն ալ առաջարկեց օրը երկու անգամ նիստ գումարել, շուտ վերջացնելու համար :

Բուն անակնկալը միւսն է, Սալցպուրկի տեսակցութիւնը :

Նախապէս ծրագրուած էր որ այս տեսակցութիւնը վերջանայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարներուն հանդիպումով :

Արդ, վերջին պահուն Հիթլէր ալ խառնուեցաւ եւ խօսակցութիւնները շարունակուեցան իր պատմական դղեակին մէջ, Միւնիխի մօտ :

Իրազեկներու կարծիքով, անհրաժեշտ համարուած է այս վերջին հանդիպումը, որովհետեւ Մուսոլինի որոշ հրահանգներ տուած էր իր փեսին՝ կոմս Չիանոյի :

Ինչ որ ալ ըլլայ, այս երկու դէպքերը – Սալցպուրկ եւ Մոսկուա – կոչուած են ճակատագրական դեր մը կատարելու յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին :

Եթէ ճիշդ է որ Մուսոլինի չափաւորութեան գիծ մը վարելով, կը խորհի խորհրդաժողովի մը հրաւիրել չորս կամ հինգ մեծ պետութիւններ, թերեւս քիչ մը պայծառանայ մթնոլորտը : Որ եւ է խորհրդաժողով որոշ ելքի մը կը յանգի, ինչպէս տեսանք անցեալ սեպտեմբերին, Միւնիխի հանդիպումով :

Անկէ ի վեր շատ ջուրեր անցան, բուն բառով՝ աւելի պղտորեցան ջուրերը :

Եւ սակայն, որ եւ է նոր հանդիպում տեղի ունեցած չըլլալով, անհաւանական չէ որ միջին ճամբայ մը գտնեն : Գոնէ ժամանակ շահին, ինչ որ կրնայ յետաձգել ընդհարման վտանգը :

Իսկ եթէ պարզ ենթադրութիւն է չորսերու կամ հինգերու խորհրդակցութիւնը, այն ատեն դժուար պիտի ըլլայ նախատեսել մօտաւոր հեռանկարը, այս « կատարեալ գաղտնապահութեան », ըսէ՝ այս չարաշուք լռութեան մէջ :

Կասկած չկայ թէ Առանցքը կ՚ճապարէ միշտ, իր պահանջները արժեցնելու համար : Որքան ուշանայ, այնքան կը զօրանայ միւս ճակատը, թէ իր անճախընթաց եւ յարանուն սպառազինութիւններով եւ թէ զինակցութիւններու ծաւալուն ցանցով :

Ետոյ, թէ Իտալիոյ եւ թէ Գերմանիոյ մէջ ջիղերը այնքան լարուած են, զարնել – զարնուելու եւ յաղթելու կիրքը այնքան աճած է, որ բազմութիւնները չեն կրնար աւելի երկար սպասել :

Ջիղերու այս պատերազմը վարակած է երկու կողմերն ալ : Տեւելու, դիմանալու պայքար մը, որ սակայն չի կրնար ձգձգուիլ անվերջ, մանաւանդ Առանցքին համար :

Երեւոյթներէն դատելով, Հռոմ կը նգնի օր առաջ լուծել տալ Տանցիկի խնդիրը, որպէսզի կարենան իրենց ամբողջ ուժը թափել դէպի հարաւ–արեւելք, — Պալքանները եւ Միջերկրականը : Այս մտահոգութեամբ, ահա իր պաշտօնական թերթերն անգամ սպառնալիքներ կ՚ուղղեն Լեհաստանի, որ – պէսզի տեղի տայ :

Այնպէս որ, բուն վարագոյրը պիտի բացուի, երբ գոցուի միւս վարագոյրը, Տանցիկ :

Այն ատեն է որ պիտի բացուին կարգ մը գաղտնիքներ ալ, աշխարհը դընելով նոր եւ աւելի սպառնալից անակնկալներու առջեւ :

Մինչ այս մինչ այն, միջազգային մամուլը կը շարունակէ շռնդալից գրոյցներ հրատարակել, Տանցիկի վէճին լուծման մասին :

Այս տեսակէտէն նշանակալից է Ազգաժողովի վերատեսուչին այցելու – թիւնը՝ Հիթլէրի, մանաւանդ անոր համար որ տեսակցութեան արդիւնքը անմիջապէս հաղորդուած է անգլիական կառավարութեան :

Եթէ իսկապէս միջին ճամբայ մը գտնուի Տանցիկի հարցին լուծման համար, յաջորդ քայլը կրնայ ըլլալ միջազգային խորհրդաժողով մը :

Այս հեռանկարը որքան ալ մխիթարական երեւայ, դժուար է վճռական եզրակացութեան մը յանգիլ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՏԱՆՑԻԿԻ ՎԷՃԻՆ ԼՈՒԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԻՋԻՆ ՃԱՄԲԱ՞Յ ՄԸ ՊԻՏԻ ԳՏՆՈՒԻ

Քանի մը օրէ ի վեր զրոյց կը շրջէր թէ Տոքթ. Պիւրքարտ, Ազգերու Դաշնակցութեան վերատեսուչը (քոմիսէր) Տանցիկի մէջ, գաղտնապէս այցելած է Հիթլէրի, ուղղակի խորհրդակցելու եւ վէճը խաղաղութեամբ կարգադրելու համար :

Այդ զրոյցին համաձայն, Ազգաժողովը գերմանելեհ մարմնի մը պիտի յանձնէ Տանցիկի վարչութիւնը, որպէսզի դիւրանայ վէճին լուծումը : Անգլիոյ. Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ կը հերքեն այս լուրը : Պերլինի եւ Վարշաւայի մէջ ալ վերապահութիւն կը ցուցնեն : Բայց եւ այնպէս միջազգային մամուլը մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայէ այս լուրերուն, մինչեւ նոյն ատեն գրելով թէ Տոքթ. Պիւրքարտ տեղեկագիր մը ղրկած է Լոնտոն, Հիթլէրի հետ ունեցած խօսակցութեան մասին : Այս առթիւ կ՚աւելցնեն թէ Ազգաժողովին ներկայացուցիչը իր տեսակցութենէն քանի մը ժամ առաջ տեղեկութիւն հաղորդած է անգլիական կառավարութեան : Նոյն իսկ բողոքներ կան թէ ներկայացուցիչը Լոնտոն պիտի երթայ :

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը խոստովանին թէ Տոքթ. Պիւրքարտ տեղեկութիւններ հաղորդած է, իբրեւ Ազգաժողովին ներկայացուցիչը երեք պետութիւններու յանձնախումբին, որ պաշտօն ունի հսկելու Տանցիկի վարչութեան վրայ : (Այդ երեք պետութիւններն են Անգլիա, Ֆրանսա եւ Շուէտ) : Նոյն աղբիւրին համաձայն, Անգլիա չէ փոխած իր դիրքը : Բայց, Ազգաժողովին ներկայացուցիչը իր հանգամանքով իսկ ի վիճակի է ուղղակի յարաբերելու Անգլիոյ եւ Լեհաստանի հետ, ուստի կրնայ որոշ դեր կատարել, միջին ճամբայ մը գտնելու համար :

Լոնտոնի թերթերը ուրիշ նշանակալից տեղեկութիւն մը եւս կը հաղորդեն :

Այսպէս, «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կ՚իմանայ թէ Սալցպուրկի տեսակցութեան ատեն կոմս Չիանօ իրաւախոհութիւն մը առաջարկած է, հետեւեալ պայմաններով. —

1. Այս տարուան վերջը պէտք է դադրի Ազգաժողովի վերատեսուչին պաշտօնը Տանցիկի մէջ :

2. Լեհաստան պէտք է ետ քաշէ իր ներկայացուցիչը, անոր փոխարէն ղրկելով դիւանագիտական մարմին մը որ պիտի պաշտպանէ Լեհաստանի տնտեսական շահերը եւ փոքրամասնութիւնը :

3. Տանցիկի սահմանադրութիւնը պէտք է փոխուի, (իբրեւ Ազատ Քաղաք), բայց ներքին վարչութիւնը պէտք է ըլլայ բոլորովին գերմանական :

4. Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ հաստատուած մաքսային սահմանը պէտք է աստիճանաբար ջնջուի, հինգ տարուան ընթացքին :

5. Գերմանիա պիտի երաշխաւորէ Տանցիկի ապազինումը միջազգային համաձայնութեամբ մը, իսկ Լեհաստան պէտք է պարպէ իր զինապահեստը Վէսթէրփլաթի մէջ :

6. Նաւահանգստին վարչութիւնը պէտք է յանձնուի անկախ մարմնի մը, բաղկացած՝ Տանցիկի գերման եւ լեհ ներկայացուցիչներէն :

Ամէն պարագայի մէջ, կը թուի թէ խորհրդաւոր ձեռնարկներ կը կատարուին երկու կողմէն ալ, խաղաղութեամբ լուծելու համար Տանցիկի վէճը :

Վերջին լուրերու համաձայն, Ազգաժողովին ներկայացուցիչը յանձն առած է հրաժարիլ, դիւրացնելու համար վէճին լուծումը, իսկ Լեհաստան հակառակ չէ ուղղակի բանակցութիւններ վարելու Գերմանիոյ հետ :

**** Տոքթ. Պիւրքարտ Տանցիկ վերադառնալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ ծերակոյտի նախագահին եւ Լեհաստանի ընդհ. պատուիրակին հետ եւ տեղեկութիւններ հաղորդեց իր տեսակցութեան մասին : Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին :*

**** Տանցիկի մէջ ձերբակալուեցան երկու մաքսային քննիչներ (լեհ) : Ձերբակալուեցաւ նաեւ իրենց շարժավարը :*

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՊՆԴԵՆ ..

Գերմանական թերթերը կը շարունակեն յիշեցնել թէ Տանցիկի վերադարձը հրատապ խնդիր մըն է Գերմանիոյ համար : «Այս խնդիրը կապ ունի Եւրոպայի ապահովութեան, գերմանական պատիւին եւ գերման ցեղին հետ, ինչպէս եւ Գերմանացիներու անձնական ապահովութեան հետ» : Բոլոր թերթերն ալ կը շեշտեն թէ Գերմանիա եւ Իտալիա կատարելապէս համերաշխ են այս հարցին մէջ :«Երկու պետութիւնները կը յայտարարեն թէ այս խնդիրները կրնան կարգադրուիլ առանց պատերազմի եւ ճիշդ ատոր համար պէտք է կարգադրուին» :

Իտալական թերթերը ամբողջ սիւնակներ կը նուիրեն Սալցպուրկի տեսակցութեան, շեշտելով թէ երկու երկիրները «միեւնոյն տեսակէտներն ունին բոլոր այն հարցերու մասին որ կը բխին Վերսայլի չարաշուք դաշնագրէն : Տանցիկը պարզապէս դրուագ մըն է դաշնագիրներու վերաքննութեան պայքարին մէջ : Տանցիկի հարցը այն է Իտալիոյ համար ինչ որ իտալական պահանջներու խնդիրը Գերմանիոյ համար» :

Այս առթիւ, Հռոմի թերթերը նորէն կը յիշեցնեն թէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը կրնար կատարուիլ հանդարտութեամբ, եթէ ժողովրդավար պետութիւնները յամառօրէն ընդդիմացած չըլլային : Հեղինակաւոր թերթ մը շօշափելով այս խնդիրը, կ՚ազդարարէ.

— «Գալիքին պատասխանատուութիւնը կ՚իյնայ ժողովրդավար պետութեանց վրայ : Սալցպուրկի տեսակցութիւնը վերջին ազդարարութիւնն է» :

Թէ Պերլինի եւ թէ Հռոմի թերթերը զայրոյթով կը ժխտեն այն լուրերը թէ Առանցքը տկարացած է եւ կամ անհամաձայնութիւն կը տիրէ շատ մը հարցերու մասին : Գաղտնապահութիւնը կը շարունակուի Սալցպուրկի տեսակցութեանց մասին :

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐԺԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

Նոր գումարներ ամէն օր

ԽՄԲ. — Աթէնքի «Նոր Օր»ը օգոստ. 10ի խմբագրականին մէջ խօսելով կատարուած հանգանակութեան մասին, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ. —

— «Եղբայրական օգնութեան այս ձեռնարկներուն մէջ, սակայն, ամէնէն սրտառուչն է Փարիզի մեր պաշտօնակից «Յառաջ»ի ձեռնարկած ժողովրդական հանգանակութիւնը : Խմբագրական քանի մը կոչեր բաւեցին շարժման մէջ դնելու համար թերթին հազարաւոր ընթերցողները, Փարիզէն ու գաւառներէն մինչեւ Մարոք ու Ալժերիա : Տասը օրուան մէջ, արդէն, փոքր նուէրներով գոյացաւ երեսուն հազար ֆրանքի մօտ գումար մը : Կարելի է նախատեսել, թէ ցարդ կատարուած ժողովրդական նուիրահաւաքութեանց ամէնէն արդիւնաւորներէն մէկը պիտի ըլլայ Սանճաքի հայ տարագիրներուն ի նպաստ սկսած այս ձեռնարկը : Որովհետեւ պիտի չգտնուի ոեւէ Հայ, որ չբերէ անոր իր մասնակցութիւնը, ինքնաբուխ ու սրտայոյզ պատրաստակամութեամբ մը : Պիտի չգտնուի, վասնզի նպաստընկալը երէկուան հպարտ ու առնական Մուսա Տաղն է, — այն Մուսա Տաղը, որուն դիւցազներգութիւնը մեր ցեղային եսը չոյեց դեռ երէկ, երբ Վերֆէլ մը իր հոյակապ երկով անմահացուց Սուէտիոյ գմայլելի ընդվզումը» :

ՑԱՆԿ 23

Փորթ տ՚Իվրիի գումարը	
Ստ. Ալեքսան. միջոցաւ	228
Նիկողոս եւ Գրիգոր	40
Վիթրի Փլաթրիէրէն (115 *Ֆր.*). —	
Յ. Մօրուքեան	50
Տ. Հ. Նասիպեան	20
Վ. Տէր Յակոբեան	20
Ս. Հէքիմեան	25
Գ. Զիմպիւլեան, Ս. Ռաֆայէլ	100
Տիգրան Մահիկեան, Մարսէյլ	50
Փոքրիկն Ռընօ Վանօեան, (Խօշմաթցի), Մարսէյլ	25
Մեսրոպ Գասպարեան, Մարաշցի, Մարսէյլ	25
Յակոբ Թագուորեան, Լիոն	25
Գումար	608
Երէկուան գումարը	74,281
Ընդհ. գումար	**74,889**

ՓՈՐԹ Տ՚ԻՎՐԻ. — *Կիրակի օր, օր. Սիւզան Նազարէթեանի (Ատափազարցի) եւ պ. Յարութիւն Զատըրճեանի (Էսկիշէհիրցի) նշանախօսութեան առթիւ, նախաձեռնութեամբ Պ. Ստեփան Ալեքսանեանի եւ Պօղոս Նազարէթեանի հաւաքուեցաւ 228 ֆրանք : Հանգանակութեան մասնակցեցան նաեւ չորս Ֆրանսացիներ :*

Վերջին պահուն հասած նամակներէ կը տեղեկանանք թէ թղթատարին յանձնուած են հետեւեալ գումարները. —

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻԷՆ 2829 *ֆրանք :*

ՎԱԼԱՆՍԷՆ 3043 *ֆրանք :*

ԲԱԼՈՒԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ (*Մարսէյլ*) 1530 *ֆրանք :*

Մանրամասնութիւնները յաջորդով, «Յառաջ»ի ուղղուած նամակներուն հետ :

ԲՈԼՈՐ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐԸ Ի ՊԱՀ ԴՐՈՒԱԾ ԵՆ SOCIETÉ GÉNÉRALE *Դրամատունը : ԱՅՍՕՐ ԻՍԿ* 60.000 *ՖՐԱՆՔ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐԵՆՔ ՊԷՅՐՈՒԹ, ՊԵՏՐՈՍ ԱՐՔ. ՍԱՐԱՃԵԱՆԻ, ԿԱԹՈՂ. ԸՆԴՀ. ՓՈԽԱՆՈՐԴ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ, ԽՆԴՐԵԼՈՎ ՈՐ ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻ ՊԱՀԷ, ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ՅԱՏԿԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ :*

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՔ՛Ն ԱԼ ՄԽԻԹԱՐԱԿԱՆ ՉԷ ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Լաթաքիայէն կը գրեն մեզի (6 օգոստ.). —

«Յառաջ»ի բացած հանգանակութիւնը խորապէս յուզեց մեզ : Առաջին անգամ չէ որ Յառաջ օգնութեան կը հասնի հեռաւոր գաղութներուն : Մուսա Լերան ժողովուրդը պիտի չմոռնայ այս փութկոտ ու գուրգուրալից վերաբերումը :

Թերթերէն ձեզի ծանօթ է անշուշտ, որ Մուսա լերան առաջին կարաւանները, կին ու երախայ, հասան Պասիթ (Քէսապի եւ Լաթաքիոյ միջեւ ծովեզերեայ շրջան), Յուլիս 17ին : Սանճաքին պարպումը լրացած էր Յուլիս 22ին : Դժբախտաբար որեւէ պատրաստութիւն տեսնուած չէր ընդունելու համար գաղթականները, որոնք գիշեր ցերեկ կը հասնէին ճամբոններով *: Միայն հրակողութիւն կը կատարուէր պարպումի կանոնաւորութեան վրայ :*

Հասած գաղթականները տեղաւորուեցան ծովեզերքը, եղեւիններու անտառի մը ստորոտը : Ամէն ընտանիք սկսաւ խրճիթներ շինել ճիւղերով : Եղանակը յարմար էր նման խրճիթներու տակ բնակութեան, բայց անձրեւ մը կրնար աղէտի մատնել այսքան բազմութեան : Եւ յետոյ հրդեհին վախը եւս խոր մտահոգութիւն կը պատճառէր : Մինչեւ այժմ ոչ մէկ օգնութիւն այս դժբախտներուն, իշխանութեանց կողմէ : Միայն Ազգ. իշխանութիւնը նպաստ տուաւ «հացազուրկներուն», որոնց թիւը կ՚աւելնայ օրէ օր, ինչ որ բացատրութեան չի կարօտիր : Վաղը տրամադրուած գումարէ մը պիտի տրուի 25ական սուր. ոսկի մեծերուն, 10ական սուր. ոսկի փոքրերուն, ինչպէս տրուեցաւ Հալէպ եւ Թարթուս հասնող գաղթականներուն :

Տկաւին հիւանդութեան սարսափն ալ կայ : Կը վախցուի որ վաղը – միւս օր ծանր համեմատութիւն ստանայ : Ամէն օր բուժարան կը դիմեն 250–300 հիւանդներ : Տեսնուած հիւանդութիւններն են ջերմախտ (մալարիա), *փորհարութիւն, աղետապ, աչքի բորբոքում : Արդէն սկսանք թաղել առաջին մեռելները... : Առաջին զոհերը երախաներ են :*

Միջերկրականեան Կոմիտէին կողմէ, վաղը, երկուշաբթի, օդանաւով Տրիպոլիս կը հասնին ծերակուտական Կօթըրօ եւ Փօլ տիւ Վէու, մօտէն քննելու համար գաղթականներու կացութիւնը : Ձենք կրնար ուրանալ որ մեր այս բարեկամները մեծ աշխատանք թափեցին փրկելու համար Մուսա լերան բնակչութիւնը : Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը եւս հրահանգ տուած է Սուրիոյ եւ Լիբանանի Ֆրանս. իշխանութեանց, ամէն աջակցութիւն ընծայելու համար գաղթականներուն : Ֆրանս. Կարմիր Խաչի Նախագահը, Պ. Շըվալիէ, Հալէպէն ճամբայ ելած է միասին բերելու համար տասը քիլօ քինին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀՈՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

Որեւէ հողի մասին չէ խօսքը․ այլ այն հողին, որ ծնունդ տուած է մեզի, սնուցած, աշխատանքի ու ստեղծագործութեան մղած:

Այս հողը տարօրինակ կերպարանքներ կ'առնէ․ տարբեր անուններով․ կ'ըլլայ ծննդավայր ու սննդավայր, երբեմն՝ աշխատավայր ալ, բոլորն ալ սիրելի անշուշտ, հարազատ՝ առաւել կամ նուազ չափով, բայց միշտ ալ մասնակի ու թերի, իրենց այս անուանակոչումներովը:

Ամէն մարդ կրնայ սիրել իր ծննդավայրը․ հոն ծնած է եւ թերեւս հոն մեծցած, որուն կապուած է անհատական ու ընտանեկան բազմազան յուշերով եւ շահերով, ներկայ կամ ապագայ հեռանկարներով:

Աշխատավայր դարձած հող մը կրնայ նոյնքան սիրելի ըլլալ, նման պատճառներով․ մարդիկ հոն կ'աշխատին, կը շահին, դիրք ու ընտանիք կը կազմեն:

Բայց, ծննդավայր ըլլայ հող մը թէ աշխատավայր, կրնայ օտար ըլլալ, ոչ հարազատ․ ըլլալ միայն յուշք ու անձնական ու սահմանափակ շրջագիծ, առանց խորունկ, յաւերժութեան տպաւորութիւն տուող իրականութեան մը:

Մասնակի արտայայտութիւններ այս բոլորը, նախնական, առաջին աստիճանները այն մեծ գաղափարին, որ Հայրենիք կը կոչուի եւ այն խոր ըզգացումին, զոր Հայրենիքը կը ներշնչէ մեզ:

Հայրենիքը ցեղի մը ծննդավայրն է, անոր աշխատանքին, կազմութեան ու կերպաւորման, ազատ ստեղծագործութեան ու զարգացման վայրը, անոր փառքին ու մեծութեան միջավայրը:

Ծննդավա՛յրը ազգին, ոչ միայն ներկային մէջ ապրող ու գործող ազգին, այլեւ անոր նախահայրերուն․ այլեւ գալիք սերունդներուն: Լուսաղբիւրը ազգի մը ցեղային յատկանիշներուն, շնորհներուն եւ կարողութիւններուն․ օրօրանը՝ ուր դարերու ընթացքին մեծցած է ան․ կաղապարը՝ ուր ձեւ ու կերպարանք առած է․ առած է անոր լեռներու հպարտութիւնը, դաշտերու խաղաղութիւնը, ջուրերու եւ հովերու ձայնն ու շեշտը, որոնք կը դառնան հնչիւն ու երգ, բառ ու բարբառ:

Ո՞վ կրնայ պատմել այն թագուն կապը որ կայ ազգի մը ու իր հայրենիքին միջեւ․ ճշդել այն խորհրդաւոր նմանութիւնը՝ որ այնքան հարազատօրէն կը ցոլայ երկուքին ալ վրայ․ հայրենիքին՝ որ ազգէն կը խօսի․ ազգին՝ որ հայրենիքի պատկերն առած է․ մէկը՝ ազգը՝ լեռ ու սար, ջուր ու գետ դարձած, միւսը՝ հայրենիքը՝ ոգի դարձած, բարոյական ու մտաւոր, միտք ու մշակոյթ, ազգ ու ցեղ: Գիտութիւնը, տակաւ դեռ բնութեան անչափելի խորհուրդին առջեւ, հազիւ քանի մը գիծ, մէկ քանի երանգ կը մատնանշէ ազգի մը ու իր հայրենիքին հանգիտութենէն, անոնց ներքին, ֆիզիքականէն դուրս՝ ոգեկան խնամութենէն: Կը բացատրէ լեռն ու լեռնցին, դաշտն ու խաղաղ դաշտեցին, կլիման, գետերն ու յորձանքները, իրենց համապատասխան արձագանգներովը ազգի մը խառնուածքէն ներս:

Բայց կա՞յ մարդկային գիտութիւն մը, որ բացատրէր մեզ այն աննշմարելի, բայց հզօրապէս զգալի ոգեկանացումը, որ կը թրթռայ ազգի մը իւրաքանչիւր անհատին մէջ, որ հասկնալի ու հարազատ կը դառնայ նոյն ազգի բոլոր զաւակներուն համար: Իրարու կը կապէ զանոնք եւ կը դարձնէ նման իրենց ներաշխարհովը, իրենց զգալու, ըմբռնելու, մտածելու եւ գործելու եղանակներովը:

Հայը եւ իր հայրենիքը․ կարելի՞ է Հայը ըմբռնել առանց իր հայրենիքին:

Հայոց պատմութիւնը, գոյութեան յամառ ու դժնդակ պայքարը, առանց Հայ լեռներուն, առանց Հայոց աշխարհի խրոխտ ու բացառիկ գեղեցկութեան․ Հայ մարդու հոգեկան վեհութիւնը՝ առանց իր հայրենիքին բարձունքներուն, եւ վերջապէս Հայ կեանքի ալեկոծութիւնը, անոր տարօրինակ, հակասական թուող ներդաշնակութիւնը, առանց իր հայրենիքին բազմազան գեղեցկութիւններուն:

Կրնա՞ք բացատրել Հայուն ամուր յոյսն ու հաւատքը վաղուան մասին, առանց Հայոց աշխարհի դաժան ձմեռներուն ու անոնց յաջորդող պայծառ գարուններուն:

Այսօր, տարիներէ ի վեր, հեռու ենք այս բոլորէն, թէեւ լեցուած այս բոլորին զգայութիւններովը․ համակուած՝ ոգի դարձած, վերացած հայրենիքով․ անոր գոյներովն ու գիծերովը, անոր բեկորներովը՝ որոնք կը կոչուին լեզու ու երգ, գիր ու գրականութիւն, արուեստ ու մշակոյթ, Դատ մէկ խօսքով․ ազատ կեանքի, ազատ ստեղծագործութեան պահանջ․ ցեղային գոյութեան խորունկ գիտակցութիւն:

Եւ ի՞նչ է հայրենիքը, եթէ ոչ գիտակցութիւն․ գիտակցութիւն՝ հողի ձայնին, որ դարերէն կու գայ․ ազատ կեանքի ու ստեղծագործութեան, առանց որոնց գոյութիւնը կը վտանգուի եւ վերջապէս հոգեկան ու իմացական ցեղային շնորհներու, որոնք ազգ մը արժանի կը դարձնեն ապրելու եւ գանձ ու հարստութիւն կը կազմեն բովանդակ մարդկութեան համար:

Հեռու ենք մեր ֆիզիքական հայրենիքէն, բայց լեցուած անոր ոգիով, հեռու մեր հողէն, բայց հարուստ՝ անոր ձայներովը:

Կրցա՞նք պահել այս ձայները հնչուն․ կրցա՞նք պահել կենդանի այս ոգեղէն հայրենիքը, կ'անցընենք պանդխտութեան այս դաժան տարիներն ալ:

Կրցա՞նք տէր կենալ մեր հայրենիքին հեռաւոր զգայութիւններուն․ անոր բարբառին ու մշակոյթին․ անոր դատին ու դարերու պահանջներուն, կրնանք վստահ ըլլալ թէ տէր պիտի դառնանք նաեւ մեր հողին ու լեռներուն, ուշ կամ կանուխ:

Տկարացա՞նք այս բոլորին մէջ, պիտի մնանք ընդմիշտ պանդուխտներ, եթէ նոյնիսկ բանակներ շարժման մէջ դրուին մեր հայրենիքը մեզի տալու համար:

Չմոռնանք որ ազգերը նախ իրենց հոգիներուն մէջ կը նուաճեն իրենց հայրենիքները: Հոն կը շահին նախ եւ հոն կը կորսնցնեն:

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ»)

ՀՈԳԵՏԵՍՆԵՐԸ

Կարգ մը մարդիկ, մասնաւորապէս կիներ, որոնց հոգետես անունը կու տան, օժտուած են յայտնատեսութեամբ, յատակատեսութեամբ, հեռատեսութեամբ, եւ անցեալ ու ներկայ դէպքերը երեւան հանելու եւ ապագան գուշակելու կարողութեամբ: Այդ երեւոյթները կը յայտնուին քնածական կամ արթուն վիճակի մէջ, եւ առաջ կը բերուին փորձառական եղանակներով, որոնց նպատակն է արթնցնել ենթակային ենթագիտակից կարողութիւնները:

Ամէնէն գործնական մէթոտներն են խաղի թուղթերը, սուրճի գաւաթները, ասեղները, ձեռքի գիծերը, բիւրեղէ ապակիները, առարկաներու շօշափումը կամ հոտառութիւնը, աստղերու քննութիւնը, եւն․: Ասոնք, հակառակ իրենց սովորական ու գռեհիկ հանգամանքին, կը ներկայացնեն նորանշան ու զարմանալի երեւոյթներ, որոնք յաճախ կը համապատասխանեն իրականութեան:

Հոգետեսական փորձերը պէտք չէ շփոթել ոգեհարցական փորձերուն հետ: Այս վերջինները կը յայտնուին միջնորդներու (մէտիոմ) միջոցաւ, շրջող սեղաններով, յաճախուած տուներով, ուղղակի ոգիներու կողմէ թուղթի վրայ գրութեամբ, նիւթականացումով, առարկաներու տեղափոխութեամբ, ուրուականներու երեւոյթով, եւն․:

Տոքթ․ Օսթի, անձնական փորձերու վրայ հիմնուելով, հոգետեսներուն կը վերագրէ ա՛յնպիսի կարողութիւններ, որոնք մեր ենթագիտակցութեան ամէնէն հետաքրքրական ու տարօրինակ մէկ արտայայտութիւնը կը բնորոշեն:

Այսպէս, հոգետես կին մը, իր ձեռքին մէջ առարկայ մը առնելով, անոր մէջ կը տեսնէ ոչ միայն այդ առարկային տէրը, անոր ֆիզիքական յատկութիւնները, բնաւորութիւնը, սովորութիւնները, մտազբաղութիւնները, առողջական վիճակը, այլ եւ շարք մը արագընթաց ու փոփոխական տեսիլքներ, որոնք ուղղակի առնչութիւն ունին ենթակային հետ եւ իրարու կը յաջորդեն շարժանկարի պատկերներու պէս: Ան յստակօրէն կը տեսնէ եւ ճշդութեամբ կը նկարագրէ այդ անձին մօտ գտնուող առարկաները, զայն շրջապատող տեսարանները, բնակած տան յարկաբաժինը, այն անձերը որոնց հետ կ'ապրի կամ որոնց հետ յարաբերութեան մէջ է, եւն․:

Եթէ անոր անցեալի մասին հարցումներ ուղղէք, հոգետեսը ճշդութեամբ կը պատկերացնէ ենթակային ամբողջ անցեալ կեանքը, եւ միեւնոյն վստահութեամբ կը գուշակէ նաեւ անոր ապագան:

Տոքթ․ Օսթիի կարծիքով, այն առարկան՝ որուն միջոցաւ հոգետեսը կ'ընէ իր յայտնութիւնները, շրջապատուած է այդ առարկային տիրոջ հոսանքով, որ զօրաւոր կերպով ճնշուած կազի մը նման, իր մէջ կը պահէ անդադար վերանորոգուած, անդադար վերածնուած այն բոլոր տպաւորութիւններն ու պատկերները, որոնք կը շրջապատեն ենթական, անոր ամբողջ անցեալը, ներկան ու թերեւս ապագան, հոգեկան վիճակը, առողջութիւնը, փափաքները, թաքուն բնազդները, համակրութիւնները, հակակրութիւնները, եւն․:

Կան նաեւ այնպիսի հոգետեսներ, որոնք առանց առարկայի մը միջնորդութեան կրնան յարաբերութեան մէջ մտնել անծանօթ անձերու հետ: Անոնց մօտ տեսիլքը շատ քիչ անգամ կը համապատասխանէ իր քաղաքականութեան:

Ոճիր մը երեւան հանելու համար, հոգետեսը կը դնէ զոհին դիակը, ոճրագործին ակամայ կամ անգիտակից միջնորդութեամբ երեւան կը բերէ մարդասպանութեան պարագաները, հակառակ անոր՝ որ ոճրագործը որեւէ հետապնդումի առարկայ չէ, կամ անոր մասին որեւէ կասկած գոյութիւն չունի:

Այս մասին, Տոքթ․ Օսթի իր «Ցըստակատեսութիւն եւ Ցայտնատեսութիւն» խորագիր խիստ լուրջ ու շահեկան գրքին մէջ կու տայ բազմաթիւ օրինակներ, որոնցմէ կը քաղենք հետեւեալ յատկանշական դէպքը․—

Էթիէն Լըրայ անունով 82 տարու ծերունի մը, իր ամենօրեայ պտոյտը կատարելու համար, կը մեկնի տունէն, որ կը գտնուի ընդարձակ անտառի մը եզերքը: Ծերունին, իր մեկնումէն վերջ, անգամ մըն ալ տուն չի վերադառնար: Տնեցիք անոր հետքը գտնելու համար, փնտռտուքի կ'ելլեն, սակայն դժբախտաբար կատարուած բոլոր խուզարկութիւնները ապարդիւն կը մնան:

Այն ատեն, կը դիմեն Տոքթ․ Օսթիին, որ ծերունիին վիզի թաշկինակը առնելով, կ'երթայ իր նախասիրած հոգետես կնոջ մօտ: Այս վերջինը ծերունիին թաշկինակը շօշափելուն պէս, կը տեսնէ ծեր մարդու մը դիակը, փռուած խոնաւ հողի մը վրայ, անտառի մը մէջ, թաւուտի մը մէջտեղ, ջուրի մը եզերքը, ժայռի մը քով: Հոգետեսը կը դնէ զոհին հետեւած ճամբան, կը նկարագրէ այն շէնքերը որոնց քովէն անցած է, քալած ատեն անոր ըրած յատկանշական շարժումները, սեւ ու ճերմակ գիծերով հագած շապիկը, եւն․:

Հոգետեսը, առանց նախապէս տեսած ըլլալու ծերունին, ա՛յնքան մանրամասնօրէն ու ճշդութեամբ կու տայ անոր նկարագրութիւնը, որ զոհին պարագաները ափ ի բերան կը մնան, սակայն բան մը միայն անոնց միտքին մէջ կասկած կ'արթնցնէ, տակաւ ժայռի գոյութիւնն է երկրի մը մէջ, ուր ոչ լեռ կայ ոչ ժայռ:

Խուզարկութիւնները կրկին ձեռք կ'առնուին, եւ այս անգամ քայլ առ քայլ հետեւելով հոգետեսին ցուցմունքին, կը գտնեն ծերունին դիակը, ճիշդ ա՛յն տեղը եւ ա՛յն դիրքին մէջ, զոր նկարագրած էր հոգետեսը: Այդ առթիւ զարմացումով կը տեսնեն ջուրին եզերքը կտրուած խոշոր ծառի կոճղ մը, որ մամուռով ծածկուած էր եւ ժայռի մը երեւոյթը ունէր:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷԱՌՍԿԻ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Սիրելի Արազ․— Մեր ընդ նախդիրը կամ նախադրութիւնը ի՞նչ խաղեր կը խաղայ Մեծասքանչին թեզանին մէջ, ըլլայ հին կամ նոր գրականներուն ոստայնը: Զանազան զարմանազան խաղեր, ինչպէս իր հոմանիշ unter գերմ․ը կէօթէի հրաշագործութիւններուն կամ Նիցչէի ճշմարտութիւններուն մէջ: Տարակոյս չկայ, քարայրներու բնակչութեան մէջ իսկ առեր տուեր ենք հին ու նոր Արիականներուն հետ: Ընդ, հին գրականին մէջ իր առանձին պէսպիսութիւններով, եւ նորին մէջ բառակազմութեան իբրեւ անհրաժեշտ մաս, ակներեւ ճոխութիւն մը կը հանդիսացնէ: Ընդ, մերթ փոփոխութեամբ, ներ, ինչպէս՝ ենթադրել (դնել ընդ գործիականով), ենթամնայ (որ կը գործածուի բառի մը կէսը կամ մէկ մասը միւս տողին անցընելու իբրեւ նշան –), ենթահող (sous-sol) կամ աւելի, արտաքին հողին տակ աւելի փափուկ, հիւթեղ հողը), ենթակայ, ենթարկել: Բոլոր այս եւ նման բառերուն ներ-ը մեր ծանօթ ընդն է: Այս վերջինն ալ կը տեսնենք առատօրէն նորին մէջ— Ընդունիլ, ընդունայն, ընդհատ, ընդհուպ, ընդմիջել, ընդգրկել, ընդելուզել (իրարու հետ կամ մէջ հիւսել), ընդարձակ, եւ դեռ լեգէոն մը բառերու, որոնց սկիզբը կամ վերջը կամ միջոցը կ'ընդելուզուին ընդով կամ ներով: Այսպէս, բոլոր հին ու նոր արիական լեզուներուն հետ (գլխաւորաբար այժմ եւրոպական) մեր Մեծասքանչը կը շարունակէ պարել ու երգել, խնդիր չէ թէ կը մոռնան մարդիկ այս ընդոծին նմանութիւնը եւ միեւնոյն դիմագծութեան ընկալուչ տիպարը, եւ կը մատնեն մեզ «արանց անօրինաց եւ յարգարութենէ ապստամբողաց»...: Մի՛, Արազ, խնդրեմ, մի՛ սպառնար բժիշկի նշդրակովդ: Լաւագոյն գործածութեան համար պահէ զայն: Եթէ այսքան անմեղ գիտողութեան մըն ալ չհանդուրժէ մեր դասապետը, դասարանը կ'ամայանայ: Զէ՞ք միթէ տեսներ, հիմա Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ ամէնէն չէզոք ու գիտականօրէն պաղարիւն ըլլալիք համալսարաններուն բեմին վրայ ուսուցիչները հայրենասիրական խողովակ մըն ալ ունին, զոր կը հնչեցնեն ի դէպս եւ յանդէպս: Մեղա՛յ սակայն, մոռցայ, մեր դիրքը տարբեր է: Ուստի դառնա՛նք խաղալու բառերուն հետ:

Ահա անոնցմէ հատ մը, եթէ կ'ուզէք․— ցնկնիլ, որ կը գործածուի ծնելու իմաստով, բայց աւելի նախատական, եւ բազմածին կենդանիներու (շուն, կատու), եւ ըստ այնմ նմանօրինակ մերթ կիներու համար: Այս բային հոմանիշն է գերմ․ zeugen, ինչպէս հելլէնն ու լատինը մեզի հետ հաւասար ունի ծնիլ բային արմատը: Հատ մըն ալ, եթէ կ'ուզէք—gar (գերմաներէն) եւ guère (ֆր․) որ մեր կարի (խիստ շատ) մակբայն է, որմէ եկած է նաեւ մեր կարիքը, առիպողական պէտք (կարեկից, ան որ կ'օգնէ մեր կարօտութեան), նաեւ կարեվէր (կարի, այսինքն խիստ շատ վիրաւորուած): Անշուշտ կարիքէն կու գայ կարօտ, կարօտութիւն, նաեւ կարեւոր: Հաւանաբար «կարողութիւն», «կարենալ» բառերուն ալ արմատը նոյնն է կարիին, կարիքին հետ: Ինչպէս գիտէք, պարտաւոր ենք այս համեստ եւ անձուկ շրջանակին մէջ սեղմուիլ եւ ժուժկալ ըլլալ: Բայց կը խորհինք, գոնէ չափով մը, հասնիլ մեր նպատակին,—ընտելացնել մայրենի լեզուին բառագիտութեան, մերթ «թեթեւօրէն» բանասիրութիւն անուանելով զայն:

Հետաքրքրական է բանադրել — նզովել, եկեղեցական արգելքի տակ դնել — բառին ծագումը: Առաջին վանկը նոյնութեամբ ունի գերմ․ը, bann, ինչպէս ֆր․ը, ban: Ասոնց երկուքն ալ իրենց բայերը ունին ար․․ դէն, bannen, bannir, արտաքսել, հա․․ ղորդակցութենէ զրկել: Հետեւաբար մեր բանադրել բային արմատը (բա․․) սովորական խօսքը չէ, այլ ․․ երկու լեզուներուն արմատին հե․․ նոյն է: Ինչպէս ատել գերմաներէ․․ hadern է, եւ նոյն արմատէն բղ․․ ֆրանսերէն haineը, որ մեր ալ ․․ է անշուշտ: Ինչպէս գերմաներէ․․ fahren մեր վարելն է, ինչպէս մեր ․․ ճիւնը գերմ․ Asche: Զէ՞ որ մեր վար․․ դապետ բառին վարդ–ը գերմ․ We․․ է, վարդապետ – քարոզ բանին: Եր․․ կրկնութիւն իսկ չըլլայ, մի՛ սրտմ․․ տիք: Ի՞նչ այսօր իսկ մեր քաղ․․ րոզ հին ուսուցիչները մեր ական․․ րուն հնչեցնէին իրենց քարոզ․․ դասերուն հազարումէկ ձեւերը, կր․․ կնուած, արձագանգուած: Երբ կ․․ հաւատաք, թէ պատմութիւնը կը կ․․ կնուի իր դիւանագիտական հրէշ․․ թիւններով, ինչու ներուիք, երբ ․․ զուին դասերը յաճախ իրարու կը ․․ մանին, եւ պէտք է որ նմանին:

Մեր փառքը նոյն է ինչպէս գեր․․ Prachtը, մեր ցանկը ի՞նչ տարբերութիւն ունի zaunէն, ինչպէս մեր ․․ ձանը erzeէն, ինչպէս մեր «յագ․․» satt (յագենալ)էն: Ի՞նչ է սա Rache (րախըն), եթէ ոչ մեր երախը (բե․․ րան), ի՞նչ է մեր կայլակը եթէ ոչ geilen (կայլըն), մեր անձուկը եթէ ոչ Angst: Բայց չարաչար չգործածե․․ «Յառաջ»ի համբերութիւնը այս երկ․․ լեզուեան գործածութեամբ:

Ո՞ւրկէց ուր հաս, պիտի ըսէք, եւ իրաւունք ունիք: Բայց միւս կողմէ գիտէք որ օտարութիւնը թոհուբ․․ մըն է, քաոս մըն է, ուր բոլոր նի․․ թերը կը գտնուին անկազմ եւ անպա․․ րոյր վիճակի մէջ: Միլտոնի ըսածի պէս՝ այս ունայնութեան ծոցէն պի․․ տի արտակիտուի (դուրս պիտի հան․․ ուի) նոր աշխարհ մը: Այդ անկազ․․ նիւթերուն մէջ կա՛յ նաեւ նոր, ․․ պասուած աշխարհին լեզուն, այսի․․ քըն նոյն լեզուին վերակենդանութի․․ նը, որ տեղի կ'ունենայ անկանոն պ․․ մաններու մէջ, քանի որ չունինք մի․․ հին սեփական վարժոցները: Մեր ․․ մէն ինչը հիմա Նոր Սերունդն է, ․․ պիտի որոնէ հայկականութեան ․․ դը, կուտը ո՛ւր որ եւ ի՛նչպէս որ գտնէ, մատղաշուկ, ծննդարեր մայրհաւերու պէս:

Բայց շարունակենք մեր յամառութիւնը, պայքարելով, նոյն նոր սերունդին ուժով, «Յառաջ»ի դիւրագրգռութեան դէմ: Ուստի, բառ մը ալ, եւ վերջացնենք․ —

Աշտեայ կը նշանակէ նետ, աշտէ (արմատը անշուշտ աշտ) որմէ աշ․․ տարակ:— Նիզակ, կը թուի արմատ․․ է վէն, գիրերու փոփոխութեամբ, ․․ րավ նիզակակից – զինակից:

Շարն ընդ հուպ:

ՏԱՐԱԶ

Գերման մը՝
Պերլինի մէջ «նացի» մըն է․
Փարիզի մէջ «կամաւոր» մը եւ
Տանժեկի մէջ «զբօսաշրջիկ» մը:
× Ճափոն՝ Չինաստանի վրայ կը յարձակի
«Սակայն հոնկէ չի կրնար ելլեր»
Ճափոն՝ Ռուսիոյ վրայ կը յարձակի,
«Սակայն չի կրնար հոն մտներ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (168)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Վերջապէս Ոստիկանը կանչեց իւր մօտ Բէշիրին եւ սկսաւ խորհուրդ անել նրա հետ:

— Այս Հայերը, ըստ երեւոյթին, պաշարել են մեզ այնպիսի զօրութեամբ, որին դիմադրել չպիտի կարողանանք, եթէ նրանք յաճախ յարձակուեն մեզ վրայ, ասաց նա զօրապետին, ինձ թւում է թէ մի հնար միայն կայ ընդհարումն արգելելու եւ Արասին մեզ հետ հաշտուել ստիպելու:

— Ո՞րն է այդ, հարցրեց Բէշիրը, որի զուարթութիւնն ընկճուել էր արդէն կրած պարտութեան պատճառով:

— Ա՛յն, որ յայտնենք Հայոց թագաւորին թէ՝ կը կախենք աշտարակից մեր մօտ պատանդ եղող իւր հօրաքեռ որդուն՝ Սիւնեաց Սահակ իշխանին, եթէ նա մեր առաջարկած հաշտութիւնը չի ընդունիլ եւ իւր զօրքը չի հեռացնիլ Դուինից:

— Արասը եթէ ցանկացող լինէր հաշտութեան, քո դեսպաններն ու ընծաները յետ չէր դարձնիլ Վասպուրականից:

— Ուրե՞մն...

— Կը մերժէ քո առաջարկութիւնը:

— Այն ժամանակ ես էլ կը կախեմ այդ իշխանին․ թո՛ղ այնուհետեւ նրա Սմբատ ու Բաբգէն եղբայրները խիզախեն մեզ դէմ եւ Դուինն առնելուց առաջ՝ իրենց եղբօր դիակը գտնեն:

— Իսկ եթէ յանկարծ Դուինն առնե՞ն:

— Թո՛ղ առնեն եթէ կարող են․ ճակատագրից չպիտի փախչենք․ ես գոնէ այս սպանութեամբ խստագին կը խոցոտեմ նրա հարազատների սիրտը:

— Բայց, Տէր իմ, այդ որոշումը կարի վտանգաւոր է, նկատեց Բէշիրը․ այս Հայերը բնաւ խստասիրտ չեն․ նրանք երբ գրաւում են մի քաղաք, մեզ նման չեն կոտորում նրա բնակիչներին: Այդպէս էլ, եթէ Դուինը գրաւեն, վնաս չեն հասցնիլ մեր անձին կամ նոյնիսկ մեր զօրքերին, եթէ միայն քո ցասումը գործադրած չլինես դու․ բայց եթէ Սահակ իշխանին սպանես, այն ժամանակ մենք ամէնքս անխնայ կը ջնջուենք: Դու չես ճանաչում Սիւնեցիներին․ բայց ես յաճախ ընդհարուել եմ նրանց հետ եւ ծանօթ եմ այդ ցեղի անսանձ կատաղութեանը: Նրանք չեն կարող տանել այն անարգանաց, որ դու կը հասցնես նրանց իրանց իշխանին սպանելով:

Ոստիկանի վրայ տպաւորութիւն արին զօրապետի խօսքերը եւ նա գլուխը կախելով ընկաւ մտածութեան մէջ:

— Ի՞նչ անենք ուրեմն, հարցրեց նա վերջապէս մտախոհ աչքերը զօրապետին ուղղելով եւ իւր նօսր, աղեբեկ մօրուքը յուզիկ շոյելով:

— Պիտի պաշտպանուենք, որքան կարող ենք եւ պաշտպանուենք մեր բոլոր զօրութեամբ, վճռական ձայնով պատասխանեց Բէշիրը:

Այս որոշման գալով՝ Ոստիկանն ու զօրապետը բաժանուեցան իրարից:

Բայց Հայոց բանակում խորհուրդ չկար այդ գիշեր: Թագաւորն ու իշխանները ապահով էին, որ ամէն կողմից շղթայած են Դուինը, մնում էր սպասել առաւօտեան լոյսին, որպէսզի հարկ եղած հետազօտութիւններն անելով ըստ այնմ որոշէին, թէ արդեօք յարձակմա՞մբ թէ պաշարումով պիտի գրաւեն քաղաքը:

— Բայց կէս գիշերի մէջ պահակները լուր տուին Սպարապետին թէ՝ Նախիջեւանի ճանապարհով ստուար հեծելազօր է առաջանում դէպի Հայոց բանակը: Դրանք ոչ այլ ոք էին, եթէ ոչ Ոստիկանի կողմից Դըւնայ այդ սահմանում կարգուած պահնորդները, որոնք վերջապէս Հայոց՝ Շարուրից հեռանալն իմանալով՝ ըշտապում էին թէ նրանց ճանապարհը փակելու (յուսալով մի որ եւ է տեղ հանդիպել նրանց) եւ թէ Ոստիկանին տեղեկութիւն տալու:

Սպարապետն ընդունելով թէ՝ դըրանք իրանց ետեւից շրջապատելու եւ Դըւնայ կողմից լինելիք յարձակման նպաստելու մտքով են գալիս, պատուիրեց իսկոյն Վահրամ Սեպուհին դիմաւորել նրանց իւր հեծելախմբով: Վերջինիս միացան նաեւ Մոզաց քաջերը:

Վէդիի ներքին հովիտներից մէկում Սեպուհը հանդիպեց արաբացի հեծեալներին եւ հրամայեց նրանց զինաթափ լինել:

Արաբացիք, որ մթան պատճառով Հայոց բազմութիւնը չափել չկարողացան, պատասխանի փոխարէն յարձակուել սկսան:

Այն ժամանակ Սեպուհի հզօր ձայնը որոտաց եւ Հայոց քաջերը մեծագոռ աղաղակով ընկան թշնամու վրայ:

Տեղի ունեցաւ կատաղի ընդհարումն: Բայց նա երկար չտեւեց: Արաբացիք իսկոյն զգացին թէ որքա՛ն բազմաթիւ են իրանց դէմ սուր շարժող բազուկները, ուստի մի փոքր ընդդիմութիւնից յետ, որ սակայն տասնեակ զինուորներ արժեց իրանց, զինադուլ խնդրեցին:

Վահրամ Սեպուհը հրամայեց կոտորածը դադարեցնել եւ արաբացի հեծեալներին զինաթափ անելով եւ ձիերը խլելով՝ իրանց գերի վարել բանակը:

Եւ որովհետեւ հետեւեալ օրը նրանք տեղեկութիւններ տուին Սպարապետին այն պահակախմբի մասին, որոնք գտնւում էին Խլաթայ, Բերդկանց եւ Կողբափորի ճանապարհներում, ուստի Մարզպետունին իշխանը՝ հրաման առնելով Արքայից, քանի ստուար զօրախմբեր ուղարկեց այդ կողմերը, արաբացի հեծեալներին հալածելու համար, որպէսզի ․․ դաւի հետ ունեցած ընդհարման դէպքում նրանք ետեւից հասնելով չխանգարեն իրանց: Հայոց զօրախմբերը, որոնք դիմեցին յիշեալ ճանապարհը՝ Վահրամ Սեպուհի, Սմբատ Իշխանի եւ Մոզաց Տիրոջ առաջնորդութեամբ, պատահելով հագարացի պահակախմբերին, յարձակուեցան նրանց վրայ եւ քիչ կամ շատ կոտորած անելուց յետ՝ նրանց մի մասը հալածեցին դէպի Ատրպատականի կողմը եւ միւսը գերելով՝ բանակը բերին:

Աշոտ Բռնաւորը, որ խոստացել էր իւր զօրքով օգնել Ոստիկանին, լսելով Արաս թագաւորի՝ իւր դաշնակիցների հետ միասին Դուին մտնելը, այլ նրա զօրքերի տարած քանի մը յաղթութիւնները, ոչ միայն յետ կանգնեց Նսրին օգնելուց, այլեւ իւր զօրքը Բագարան ժողվելով՝ ինքը եւս ամրացաւ այդտեղ:

(Շար․)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Քանաքեռի ճամբուն վրայ, Արով – եան փողոցին վերի բարձրադիր կողմը, ուր ապառօրէն կը խաղայ զով մը, ուր անցորդին կուրծքը աքամին եւ ուր անցորդին կուրծքը ատեւի լիաթոք կը շնչէ, ծանրօրէն նըստեր է վարդագոյն քարէ եռայարկ մեծ շէնք մը։ Երեւանի բնաբուժա – կան դարմանատունն է այդ (ֆիզիօթերափիզիօ-թերափիզիօթիֆ)։

Երկար չէ այս դարմանատան պատմութիւնը, հազիւ 13 տարի եղաւ որ գոյութիւն ունի։ Սակայն այդ կարճ ժամանակուան մէջ հսկայական գործ կատարած է աշխատաւորներու առողջապահութեան ուղղութեամբ։ Ընդհանրապէս Ջղային հիւանդներ են, որոնց բժշկական խնամքը կը պահանջէ փորձառու մասնագէտներ։ Դարմանատունը ունի այդ մասնագէտները, – բժիշկներ Գ. Միրզոյեան, Լ. Սայկուշինա, Ի. Աստուածատրեան, Մ. Կամենցեւա եւ ուրիշներ, որոնք փրոֆ. Արշակ Ցակոբեանի հովանաւորութեան տակ կարեւոր աշխատանքներ կը կատարեն։

Բնաբուժական դարմանատան հիմնադիրն է մեր բժշկական մեծագոյն դէմքերէն մին, Փրոֆ. Արզումանեան, որու անունը կը կրէ այժմ հիւանդանոցին պալատներէն մէկը։ Իսկ սարքաւորումի, նոր բաժիններու բացման եւ մասնագէտներու պատրաստութեան տեսակէտով՝ մեծ դեր կատարած է Փրոֆ. Ցակոբեան, որ միաժամանակ տնօրէնն է բնաբուժական դարմանատան, — Փրոֆ. Ցակոբեանն է մասնաւորապէս որ ստեղծած է ջրա-ելեկտրական բաժինները։

Շէնքին երրորդ յարկը յատկացուած է գիշերօթիկ հիւանդներու։ Երկրորդ յարկին մէկ կարեւոր մասին մէջ զետեղուած է ելեկտրաբուժութեան յատուկ մեքենական սարքաւորումը, ուր կուգան դարմանուելու այցելու հիւանդները, աշխատանքի ժամերէն դուրս։ Հազարներով աշխատաւորներ բուժուած են այսպէս, այս դարմանատան մէջ։

Դարմանատունը չափազանց մաքուր է, քաղաքին հիւանդանոցները կրնան օրինակ առնել բնաբուժական դարմանատունէն (Խորհ. Հայաստան, 29 Յուլիս)։

Երեւանի արուեստագէտները եւ «Սասունցի Դաւիթ»ը

Երեւանի արուեստագէտները տեւապէս կը պատրաստուին «Սասունցի Դաւիթ»ի հազարամեակի տօնակատարութեան։

Նկարիչներէ եւ արձանագործներէ բաղկացած 25 հոգինոց խումբ մը, մասնաւոր ծրագրով մը, կ՚աշխատի պատկերացնել «Սասունցի Դաւիթ»ի դիւցազներգութեան գլխաւոր դրուագները, առնոցմով բանալու համար ցուցահանդէս մը։

Նկարիչ Հ. Կոջոյեան գրեթէ աւարտած է «Դուլնի պայքարումը» խաղանկար մեծ կտաւը։ Իր աշխատանքը աւարտած է նաեւ նկարիչ Առաքելեան, որ կըներկայացնէ Սասունցի Դաւիթին հանդիպումը Մսրամելիքի հետ։ Նըկարիչ Գիւրջեան շուտով կ՚աւարտէ «Սասնայ բերդի անուանակոչումը» խաղանկարը։ Նկարիչ Գայֆէջեան՝ «Թոնդրակեցիներ» կտաւը։

Երիտասարդ նկարիչներէն Բ. Քոլոզեան կը պատրաստէ «Հարկահաւաքներու սպանութիւնը Կումայում», Կ. Սիմոնեան՝ «Եուսուֆի սպանութիւնը Սասունցի Դաւիթի ձեռքով», Ս. Պարսամեան՝ «Դաւիթի վերադարձը Հայաստան», Շ. Յովհաննէսեան՝ «Դաւիթը եւ պառաւը», Ե. Սարգիսեան՝ «Բագրեւանդի ճակատը», Ց. Ագիզեան, Վ. Կարապետեան, Գալստեան եւ ուրիշներ՝ նոյնքան յատկանըշական դրուագներ։

Քանդակագործուհի Այծեմնիկ Ուրարտու կը պատրաստէ «Դաւիթը եւ Կոզբադին» մարմարի վրայ։ Իսկ Ա. Ղարիբեան, Ն. Մկրտչեան եւ Ա. Գասպարեան կը պատրաստեն շարք մը փորագրութիւններ, բոլորն ալ «Սասունցի Դաւիթը» դիւցազներգութենէն ներշնչուած (Խորհ. Հայաստան, 21 Յուլիս)։

Երեւանի «շրջանաւարտներ»ը

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ (22 Յուլիս) թէ այս տարի մտաւորականներու բանակը ստուարացաւ երիտասարդ մասնագէտներով, որոնք անմիջապէս պիտի նուիրուին երկրին ժողովրդային տնտեսութեան եւ մշակոյթին։ Երիտասարդ շրջանաւարտները, ինչպէս կը գրէ Ստալին, չեն կրնար մնալ միայն իրենց սիրած ճիւղին մասնագէտը, այլ եւ պարտաւոր են դառնալ քաղաքական – ընկերային դէմք։

Հայաստանի երիտասարդ մտաւորականներու առաջին դարբնոցն է Երեւանի համալսարանը, որ այս տարի երկրին տուաւ 268 երիտասարդ տընտեսագէտներ, աշխարհագրագէտներ, երկրաբաններ, քիմիագէտներ, բնագէտներ, պատմաբաններ, բնախօսներ, եւայլն։ Շրջանաւարտներէն 32ը իրենց մասնագիտական պատրաստութեան շրջանը աւարտած են գերազանց գնահատականով։ Ցիշենք Գուրգէն Սողոմոնեանը որ քիմիագէտ է, — իր գիտական զեկոյցը արժանացաւ երկրորդ մրցանակի։ Որքան գիտնական, նոյնքան լաւ մարդիկ։ Քիմիագէտ է նոյնպէս Լիպարիտ Գիլլրուղաղեան, եւ այս երկուքը ղրկուած են Մոսկուա։

Ուրիշ երիտասարդ մը, Գուրգէն Սահակեան, բնագէտ է դարձած։ Նոյնպէս բնագէտ է Հայկազ Սափարեան, երիտասարդ մարդիկ մը։ Երկուքը ղրկուած են Մոսկուա։

Խորհրդային իրաւաբանութեան մասնագէտ է դարձած Արշամ Գրիգորեան, իսկ բանասիրութեան մասնագէտ՝ Սարիկ Սարեան։ Երիտասարդ մասնագէտներ են դարձած նոյնպէս Խ. Ահարոնեան, Թ. Տաչեան, Պ. Մխոյեան, Ղ. Մուրադեան, Դ. Իսախանեան, Վ. Թուչունեան, Ն. Թախտաջեան, Վ. Զատինեան, Վ. Սիմոնեան, բոլորը առաջին հանդիսացած իրենց ճիւղերուն մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

Իտալ. գրգռութիւններ Պուլկարիոյ մէջ

Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն, այս խորագրին տակ կը գրէ «Եէնի Սապահ»ի մէջ.

— Շատ բացորոշ էր թէ Պալքաններու մէջ գործող Իտալացիները հանդարտ պիտի չմնային։ Իտալական քարոզութիւնը երբ ըմբռնեց թէ պիտի չկրնայ իրարմէ բաժնել Պալքանեան Ուխտի անդամ պետութիւնները, Պուլկարներուն յառեց իր աչքերը, զանոնք իրեն գործիք դարձնելու համար։ Այժմ զանոնք գրգռելու նպատակով կատարուած ձեռնարկները քիչ շատ աչքի զարնել սկսան։

Իտալիոյ այսպէս խորհիլը շատ բնական կրնայ համարուիլ, որովհետեւ Պալքաններու մէջ Պուլկարիա դժգոհ ազգ մըն է եւ կարգ մը բաղձանքներ կը սնուցանէ։ Պալք. Ուխտը պատնէշ մը եղած է Պուլկարիոյ կիրքերուն։ Հետեւաբար, Պուլկարները իրենց պահանջած հողերը ձեռք անցընելու համար, կրնան Իտալիոյ օգնութեանը վստահիլ, իսկ Պուլկարիայէն օգտուիլ Իտալիոյ ալ գործին շատ կուգայ։

Ահա այսպիսի հաշիւի մը յենլով ձեռքի տակէ կը գրգռուին Պուլկարները։ Այս գրգռութիւններն ու քաջալերանքները մինչեւ թերթերու էջերը կրնան արձագանգելու համար, անհրաժեշտ է որ արտակարգօրէն ընդարձակ եւ խոր չափերով գործադրուին։

Իտալացիները Պուլկարներուն բաղձանքները խիստ իրաւացի գտնելով գործի կը սկսին եւ Պալքաններու կացութիւնը պարզած ատեն, անոնց տեսակէտները պատմուածքի երեւոյթին տակ ներկայացնելով, Պուլկարներու փաստաբանութիւնը կ՚ընեն։

Պալքաններու մէջ իսկապէս պուլկարական հարց մը կայ։ Եթէ Պուլկարները իրենց շուրջի դրացիներուն երեսէն չեն կրնար հանգիստ ապրիլ, կը տառապին, այդ պարագային այս դրացիները, յանուն այս հաշտարարութեան, երջանկութեան ու շահուն, Պուլկարիոյ նեղութիւնները անհետացնելու համար, կարելի բաները պէտք է ընեն։

Պուլկարները իրենց ներկայ սահմաններուն անձեռնմխելիութեանը վստահ ըլլալով հանդերձ, կարելի է որ միջոց մը իրենց պատկանած կարգ մը հողերուն դարձեալ Պուլկարներուն վերադարձին բաղձանքը սնուցանեն։ Բայց այս հողերը այնքան կենսական կարեւորութիւն մը կը ներկայացնե՞ն որ Պուլկարիան մղեն իր ամբողջ բնական եւ խաղաղասիրական զարգացումը տակն ու վրայ ընող արկածախնդրութեանց։

Օրինակ, Պուլկարները Տօպրուճան կը պահանջեն պուլկարական ըլլալուն համար։ Ռումանացիներն ալ ահա հոն իրենց վերաբերեալ յիշատակները երեւան հանելով, շատ հին ատենէն այդ տեղերուն իրենց տէր ըլլալը հաստատել կը ջանան։ Պալքաններու նման տեսակ տեսակ ազգերու, կուլտուրներու եւ փոխադարձ վէճերու թատր հանդիսացած երկրի մը համար պատմական իրաւունքներու մասին պնդելը որքան խախուտ հիմ մը դարձած է։

Ամբողջ հարցը սա է. — Իր պալքանցի դրացիները, հաւանութեամբ, Պուլկարիոյ հող չեն կրնար թողուլ. բայց, անէ դուրս, անոր տնտեսական, քաղաքական ամէն կարգի օժանդակութիւն կրնան ընծայել։ Պուլկարիոյ համար, խոժոռադէմ եւ սրտնեղած կեցուածքով դերք մը բռնելով բռնի կերպով այս տեղերը վերադարձնելու համար առիթի սպասել եւ զինւ ծախքերով ընկճուի՞լը աւելի օգտակար է, թէ ոչ անցեալի վրայէն ընպունդ մը քաշելով եւ կարելի տնտեսական եւ քաղաքական շահեր ձեռք բերելով հանգիստ ու ապահով ապագայի մը պատրաստուիլը աւելի լաւ է։

Մենք այն համոզումը ունինք թէ, այս հանգիստ եւ ապահով ապագան շատ աւելի նախընտրելի է Պուլկարիոյ համար։ Պալքանեան Ուխտին անդամ պետութիւններուն վրայ, նոյն իսկ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ օժանդակութեամբը ըլլայ, յարձակում գործելով Տօպրուճան, Թրակիան գրաւել, Էտիրնէէն Եգէական ծով իջնել շատ վտանգաւոր ձեռնարկ մը կը կազմէ։ Որովհետեւ ասիկա միմիայն ընդհ. պատերազմի մը արդիւնքով լուծուելիք հարց մըն է։ Այսպիսի ձեռնարկի մը մէջ ձախողութիւնը զուցէ կրնայ վտանգել Պուլկարիոյ կեանքն ալ։ Բայց եթէ Պուլկարիա իրեն համար հիմնական կը գտնէ Միջերկրական իջնելը, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հետ համաձայնելով, Եգէականի մէջ իրեն համար ազատ նաւահանգիստ մը միշտ կրնայ գտնել. բայց որբանցք մը, երբե՛ք։

Պուլկարիոյ Եգէական իջնելը, հոն Պուլկարական հողամասի մը նմանութիւնը, Թուրքիոյ ալ, Յունաստանի ալ կենսական շահերուն դէմ են։ Հելլէններն ալ, Թուրքերն ալ որքան բարեկամական ու դրացիական զգացումներ տածեն Պուլկարներուն դէմ, գոհողութիւնը այս աստիճանին չեն կրնար հասցնել։ Այսօր, Հելլէններն ու Թուրքերը բացարձակապէս համաձայնած են։ Իրարու հանդէպ կատարեալ վստահութեամբ կ՚ապրին եւ Միջերկրականի այս եզերքներուն ոչ մէկ օտար պետութիւն չմտցնելը, իրենց հայրենիքներուն պաշտպանութեանը տեսակէտէն, երբ հիմնական պայման կ՚ընդունին։ Հետեւաբար, Պուլկարիա հողի եւ քաղաքականութեան տեսակէտէ Եգէական չի կրնար իջնել։ Բայց բարեկամ Պուլկարիա մը, տնտեսական տեսակէտով առաւելագոյն դիւրութիւն մը կրնայ գտնել այս եզերքներուն վրայ։ Ասիկա ալ պէտք է որ բաւարար նկատուի Պուլկարիոյ համար։

Խնդիրը, յամառութեան մը, կիրքի մը, ազգ. արժանապատուութեան մը ձեւ տալէ դուրս պահելով, գործնական եւ իրապաշտ կերպով պէտք է խորհիլ։ Ո՛չ մէկ քինախնդրութիւն, փառասիրութիւն չունինք։ Ընդհակառակն, շատ բարեացակամ ենք։ Մեր ձեռքն երկար կ՚ուզենք ընել։ Բայց մեր հողին վրայ աչք չտնկելու պայմանաւ։

X Առաջ՝ Իտալիա թագաւոր մը ունէր, Վիքթօր Էմմանուէլ Գ.

Ցետոյ՝ այս թագաւորը տէր մը ունեցաւ. — Մուսոլինի։

Հիմա այս տէրը խնամակալ մը ունեցաւ. — Հիթլէր։

ՍԱՄՈՒԼ

ԽԱՆԱՍՈՐ

Հայրենիք հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 Յուլիս).

— «Ամերիկայի ամէն կողմ, ուր բուռ մը ազատատենչ Հայեր կան, այս ամսուան ընթացքին ուրիշ տարիներու նման սարքուեցան դաշտահանդէսներ, որոնք նուիրուած էին Խանասորի արշաւանքին։

Խանասորի արշաւանքը տեղի ունեցաւ ասկէ ուղիղ 42 տարի առաջ։ Այդ արշաւանքէն յետոյ հայ կեանքի մէջ պատահեցան թէ՛ զինուորական եւ թէ քաղաքական տեսակէտով շատ աւելի մեծ եւ կարեւոր դէպքեր, բայց մինչեւ այսօր ալ վերապրող հայութիւնը, մինչեւ իսկ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ, զարմանալի հաւատարմութեամբ կը շարունակէ պահել յիշատակը Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպած յեղափոխական այդ նշանակալից ձեռնարկին։

Ասիկա ինքնին ցոյց կուտայ, թէ ի՛նչ խորունկ տպաւորութիւն էր ձգած հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ Խանասորի արշաւանքը։ Ուրիշ կերպ չէր ալ կրնար ըլլալ, քանի որ առաջին անգամն էր, որ հայ յեղափոխականները, կանոնաւոր բանակ մը կազմած, յարձակում գործած էին թշնամիին վրայ եւ կատարեալ յաջողութեամբ վրէժ լուծած անմեղ Հայերու թափուած արիւնին համար։

Խանասորի արշաւանքին արժէքը զինուորական չէր, ոչ ալ զինուորական խնդիր մը չէր լուծած եւ նպատակ ալ չունէր լուծելու։ Քաղաքական տեսակէտով ալ Խանասորի արշաւանքը ոչ անմիջական արդիւնք չէր տուած ու չէր կրնար տալ։

Եւ, սակայն, յեղափոխական այդ ձեռնարկին արժէքը մեծ էր հայ յեղափոխութեան համար։ Ու այդ՝ այն պատճառով գլխաւորապէս, որ ան իր յարձակողական եւ վրէժխնդրական բնոյթով հոգեբանական խորունկ տպաւորութիւն ըրաւ հայ զանգուածներու վրայ։

Ստրկութեան մէջ մեծցած հայ ժողովուրդին Խանասորը ցոյց տուաւ որ Հայը կռուիլ եւ հարուածել գիտէ իր թշնամիներէն ոչ նուազ անվախութեամբ եւ դաժանութեամբ։ Հայու հնազանդութեան եւ վախկոտութեան վարժուած թշնամիներուն Խանասորը ցոյց տուաւ, որ Հայը ոչ միայն այլեւս չուզեր ստրուկի նման վիզ ծռել իրենց առջեւ, այլ ընդունակ է իրեն դէմ ուղղուած ամէն հարուածին պատասխանել հարուածով։ Մէկ խօսքով՝ Խանասորը բարձրացուց հայուն ինքնագիտակցութիւնն ու ինքնավստահութիւնը. ինչպէս եւ վարկը օտարներու աչքին։

Զարմանալի չէ, որ գեղեցիկ երգեր հիւսուեցան Խանասորի արշաւանքի մասին, որոնք կ՚երգուին մինչեւ այսօր ալ եւ մեծապէս կը նպաստեն վառ պահելու մեր ժողովուրդին մէջ պատմական այդ նշանակալից դէպքին յիշատակը։

Դաշտահանդէսները, որ տեղի պիտի ունենան այս Կիրակի եւս, նպատակ ունին ոչ միայն յարգելու յիշատակը պատմական այդ արշաւանքին մասնակցող հերոսներուն, ոչ միայն կենդանի պահելու մարտական այն ոգին, որ հնարաւոր դարձուց Խանասորի խոյանքը, այլեւ նիւթապէս օգնելու հայ ազատագրական այն մեծ գատին, որուն համար կազմակերպուեցաւ Խանասորի արշաւանքը»։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Ռումանահայ Միութեան Կեդր. Վարչութեան հրաւէրով Միութեան դրասենեակին մէջ խորհրդակցական ժողով մը ունեցան ազգ. զանազան մարմիններու անդամները, Առաջնորդ Յուսիկ արք.ի նախագահութեան տակ եւ լսելէ վերջ Միութեան Կեդր. Վարչութեան զեկուցումը զանազան հրատապ հարցերու մասին՝ բանաձեւեցին ինչ ինչ թելադրութիւններ. —

Ա. Նանսէնեաններու տարեսակի մասին կառավարութեան վերջին կարգադրութեանց համար գոհունակութիւն յայտնելով հանդերձ, Ռումանահայ Միութեան խողուցին ճշդել պատեհութիւնը նոր դիմումներու՝ կառավարութեան տնօրինած զեղչերը աւելի եւս ընդարձակելու համար, այսինքն առեւտրականներու եւ փրոֆէսիոնիսթներու քանի մը դասեր եւս մտցնելու համար 10.000 լէյի փոխան 2000 վճարելու կոչուած դասերու շարքին մէջ։

Բ. Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան Օֆիսին կողմէ հարցում եղած ըլլալով ռումանահայ Նանսէնեաններու նիւթական կարիքներուն մասին՝ ընդհանուր կերպով գծուեցան այն պահանջները զորս Նանսէնեանները ունին այս շրջանին մէջ, մասնաւորաբար ներկայացնելով այն նպաստները որոնք զանազան մարմիններու կողմէ կը բաշխուին աղքատներու, հիւանդներու, անկեալներու, չքաւոր աշակերտներու, եւ այլն։

Գ. Ներկաներուն կողմէ թելադրանք ներկայացուած ըլլալով ռումանահայ գաղութին մէջ եւս եղբայրական օգնութիւն մը կազմակերպելու ի նպաստ Սանճաքի հայ փախստականներուն, Առաջնորդը պատրաստակամութիւն յայտնեց կարգ մը ազգայիններ խորհրդակցութեան կանչելու եւ ի հարկին հանգանակիչ յանձնախումբ մը կազմելու։

Հարիւր անգամ տեսայ կեանքիս ընթացքին մէջ տկար մարդիկ որոնք ցոյց տուին հանրային ճշմարիտ առաքինութիւններ, որովհետեւ գտնուած էր անոնց քով կին մը որ կը խրախուսէր զիրենք այդ ճամբուն մէջ, ո՛չ թէ անոնց խրատելով այս կամ այն գործերն ի մասնաւորի, այլ ի գործ դնելով զօրացուցիչ ազդեցութիւն մը այն եղանակին վրայ, որով պարտէին նկատել ընդհանրապէս պարտքը կամ նոյնիսկ փառասիրութիւնը։ Շատ աւելի յաճախ նաեւ պէտք է խոստովանիլ վեհանձնութեամբ, անշահախնդրութեամբ եւ մեծութեամբ օժտուած մարդ մը տակաւ առ տակաւ փոխուած է վատ, զեհիկ ու եսասէր փառամոլի մը քաղաքական պարտուց մեծ ծանօթութեան անտեղեակ կնոջ մը հանապազօրեայ հպարտութեամբ։

Ալեքսի տը Թոգվիլ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

— Ազատութիւն, Հաւասարութիւն, Եղբայրութիւն, ատոնք խաղաղութեան ներդաշնակութեան նշանաբաններն են։ Ինչո՞ւ անոնց զարհուրելի կերպարանք մը տալ։ Ի՞նչ կ՚ուզենք. տիրապետել ազգերը՝ տիեզերական հանրապետութեան համար։ Շատ լաւ, ուրեմն անոնց վախ չպատճառենք։ Եւ ի՞նչ արդիւնք զանոնք սարսափեցնելէ։ Ժողովուրդները, ճիշդ այնպէս, ինչպէս թռչունները, կարելի չէ երբեք խրտուիլակի միջոցով գրաւել։ Լաւը ընելու համար բնաւ պէտք չէ դէշը ընել։ Գահերը տապալել չարժեր՝ կառափնատներ բարձրացնելու համար։ Թագաւորներուն մահ եւ ազգերուն կեանք։ Փշրենք թագերը եւ խնայենք գլուխները։ Յեղափոխութիւնը՝ այդ համաձայնութիւնն է եւ ոչ սոսկումը։ Մեղմ գաղափարները իրենց վատ գործադրիչները գտեր են անողորմ մարդոց ձեռքերով։ Ինծի համար ներումը մարդկային լեզուի ամենագեղեցիկ բառն է։ Ես կ՚ուզէի միայն այն ժամանակ թափել ուրիշի արիւնը, երբ հաւասարապէս կրնայ թափիլ իմ արիւնս ալ։ Սակայն եւ այնպէս՝ ես միայն պատերազմիլ գիտեմ, ես ուրիշ բան չեմ, եթէ ոչ զինուոր մը։ Բայց եթէ ներում չեն կրնար շնորհել, այն ժամանակ յաղթելն ալ չարժեր։ Պատերազմի մէջ մեր թշնամիներուն թշնամիները ըլլանք, իսկ յաղթութենէն յետոյ՝ անոնց եղբայրները։

— Զգուշացի՛ր, կրկնեց Սիմուրտէն երրորդ անգամ. Կօվէն, դուն ինծի համար հարազատ որդիէս նախընտրելի ես. բայց զգուշացի՛ր, քեզ կ՚ըսեմ։

Եւ մտածկոտ յարեց.

— Մեր ժամանակները գթասրտութիւնը կարելի է դաւաճանութեան մէկ ձեւը համարել։

Այս երկու մարդոց խօսիլը լսելու ատեն՝ կը կարծէիր, թէ կը լսես սուրի եւ կացինի խօսակցութիւնը։

Զ.

ՎՃՏԱՀԱՐԸ

Եւ սակայն մայրը կը փնտռէր իր զաւակները։

Ան դէպի առաջ կ՚երթար։ Ի՞նչպէս կ՚ապրէր։ Կարելի չէ ըսել։ Ինքն իսկ չգիտէր այդ։ Գիշեր ու ցորեկ քալեց, մուրաց, խոտ կերաւ, հողի վրայ պառկեցաւ ու բաց օդին, փուշերուն մէջ ու աստղերուն, երբեմն ալ անձրեւին ու բուքին տակ քնացաւ։

Գիւղէ գիւղ, ագարակէ ագարակ կը թափառէր հարցափորձելով։ Տան սեմերուն առջեւ կը կենար։ Իր շրջազգեստը ծուէն ծուէն էր եղած։ Երբեմն կ՚ընդունէին զինքը, երբեմն ալ կը վռնտէին։ Երբ տուները չկարենար մտնել, դէպի անտառները կ՚երթար։

Երկիրը չէր ճանչնար ու բան մը չէր գիտեր, բացի Սիսքուանիարէն եւ Ազէի երիցատունէն։ Ուղեցոյց բընաւ չունէր, եկած ճամբէն ետ կը դառնար ու անգամ մըն ալ անցած ճամբէն դարձեալ կ՚երթար աւելորդ ճամբաներ կտրելով այսպէս։ Երբեմն սալայատակին վրայէն կը քալէր, երբեմն կը հետեւէր սայլակի մը գըծած ճամբուն եւ կամ անտառի մը արահետներուն։ Իր այս բախտախնդիր կեանքի ընթացքին մաշեցուցած էր իր ցնցոտի հագուստները։ Նախ կօշիկներով քալեր էր, յետոյ բոպիկ ոտքով եւ յետոյ ալ արիւնոտ ոտքով։

Պատերազմին, հրացանի հարուածներուն մէջէն կ՚երթար առանց բան մը իմանալու, բան մը տեսնելու, կամ բանէ մը զգուշանալու եւ կը փնտռէր իր զաւակները։ Ամէն բան յեղափոխուելու վրայ էր։ Ոչ ժանտարմ կար, ոչ քաղաքապետ եւ ոչ իշխանութիւն։ Ստիպուած էր անցորդներուն հետ գործ ունենալ։

Կը խօսէր անոնց։ Կը հարցնէր.

— Երեք հատ պզտիկ տղաք տեսա՞ք տեղ մը։

Անցորդները գլուխնին կը բարձրացնէին։

— Երկու մանչ եւ աղջիկ մը, կ՚ըսէր ան։

Կը շարունակէր.

— Ռընէ-Ժան, Կրօ-Ալէն, Ժօրժէթ։ Չտեսա՞ք։

Եւ կը շարունակէր.

— Երէցը չորսուկէս տարու է, պզտիկը քսան ամսու։

Ան կը շարայարէր.

— Գիտէ՞ք թէ ուր են։ Ձեռքէս առին։

Իրեն կը նայէին եւ այսչափ։

Տեսնելով որ զինքը չէին հասկնար, կ՚ըսէր.

— Իմիններս են։ Ահա՛ թէ ինչու։

Մարդիկը ճամբանին կ՚երթային։ Ան ատեն կը կենար ու ալ բան մը չէր ըսեր, եղունգներովը կուրծքը կը ծակծկէր։

Օր մը սակայն գիւղացի մը մտիկ ըրաւ զինքը։ Մարդուկը սկսաւ մտածել։

— Կեցիր նայիմ, ըսաւ։ Երեք տըղայ, չէ՞։

— Այո՛։

— Երկուքը մա՞նչ են։

— Մէկ հատ ալ աղջիկ։

— Ատո՞նք է փնտռածդ։

— Այո՛։

— Լսեցի որ իշխան մը երեք պզտիկ տղաքներ իր քով կը պահէր։

— Ո՞ւր է այդ մարդը, պոռաց։ Ո՞ւր են անոնք։

Գեղջուկը պատասխանեց.

— Թուրկ գացէք։

— Զաւակներս հո՞ն պիտի գտնեմ։

— Կարծեմ թէ այո։

— Ի՞նչ ըսիք...

— Լա Թուրկ։

— Լա Թուրկը ի՞նչ է։

— Տեղ մըն է։

— Գի՞ւղ, դղեա՞կ, ագարա՞կ մը։

— Գացած տեղս չէ։

— Հեռո՞ւ է։

— Մօտ չէ։

— Ո՞ր կողմն է։

— Ֆուժէրի կողմը։

— Ուրկէ՞ց կ՚երթացուի հոն։

— Վանթօրթի մէջ կը գտնուինք, ըսաւ գեղջուկը, Էռնէէն ձախերնիդ պիտի թողուք, Գօքսէլը աջերնիդ, Լօրշանէն եւ Լըրուէէն պիտի անցնիք։

Գեղջուկը ձեռքը մեկնեց դէպի արեւմուտք։

— Միշտ առաջ պիտի երթաք, դէպի արեւուն մայրամուտ եղած տեղը։

Գեղջուկը տակաւին ձեռքը վար չառած, ան քալել սկսաւ։

Գեղջուկը պոռաց անոր.

— Բայց զգուշացէք։ Հոն կռիւ կայ։

Ետին չդարձաւ ան պատասխան տալու համար եւ շարունակեց երթալ դէպ յառաջ։

(Շար.)

եւ ուրիշ դեղեր: Անցեալ կիրակի Պաւիժ եկած էր Տիկ. Փորթուգալեան, որ գանձապահն է, տեղին վրայ քննելու համար օգնութեան գործը: Իրեն կ՚ընկերանար ամուսինը: Շուտով կը հասնին նաեւ հիւանդապահուհիներ:

Գաղթականներու համար հող գնուած չէ տակաւին: Ցարմար գետին կը փնտռուի Պէքաայի կողմերը: Հողատար պետութիւնը, Թրքական կառավարութեան պահանջով, չուզեր հայկական զանգուած մը տեղաւորել սահմաններուն մօտիկ: Ցետոյ, այդ շրջանը կը բնակին Թիւրքմէններ, որոնք, տակաւին Հայերը չեկած, բողոքեր էին:

Կացութիւնը, Քէսապի մէջ, այնքան ալ մխիթարական չէ: Ցոյս ունինք որ հայկական հողերը Սուրիոյ վերադարձուին սահմանագլուխի սրբագրութեամբ մը: (ԽՄԲ. — Արդէն կատարուած է այդ սրբագրութիւնը, ինչպէս կը հաղորդէին Պէյրութի թերթերը):

Աւելցնենք որ տեղափոխուած հայ ժողովուրդը կը պահէ իր ազգային հպարտութիւնը: Հակառակ Թշուառութեան, կ՚աշխատի զսպել իր կսկիծը: Բարոյապէս ուժեղ է: Մուսա լերան ոգին անխախտ կը մնայ իր մէջ:

ԽՄԲ. — Այս թղթակցութեան հետ ստացած ենք չորս նկարներ՝ վրանաբնակ տարագիրներու կեանքէն: Պիտի հրատարակենք յաջորդաբար:

Գերմանական զօրաշարժ

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ օգոստոս 1էն Գերմանիոյ մէջ զէնքի տակ առնուած են 132,000 զինուորներ, 75,000 հոգի ալ օգոստ. 11էն 15: Ցետոյ 150,000 հոգի եւս պիտի կանչուին օգոստ. 16էն 31: Այս բոլորը կապ ունին ընդհ. զօրաշարժի մը հետ:

Աւելի դառ, Հիթլէր հրամայած է արեւելեան Գերմանիա ղրկել 165,000 զինուորներ որոնք արեւմտեան ճակատը կը գտնուէին: Իսկ 140,000 զինուորներ ալ արեւելեան ճակատէն պիտի փոխադրուին արեւմուտք: Այս գործողութիւնները պիտի լրանան այսօր, 16 օգոստոս, կէս գիշերին: Արձակուրդ ստացած բոլոր զինուորները եւ սպաները հրաման ստացան իրենց տեղերը վերադառնալու: Պերլինի զինուորական շրջանակներուն մէջ անխուսափելի կը նկատեն պատերազմը Լեհաստանի դէմ, բայց ոչ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կամ Խ. Միութեան հետ: Հիթլէր շարունակ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ ընդհ. սպայակոյտին հետ, միշտ կազմ եւ պատրաստ պահելու համար բանակը: Ընդհ. սպայակոյտը, որ ուղղակի ենթակայ է Առաջնորդին, իր տրամադրութեան տակ պիտի ունենայ մասնաւոր օդատորմիղ մը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ օդանաւերէն, — Հիթլէրի չքեղ օդանաւը, հինգ մեծ օդանաւեր՝ փոխադրութեան համար, 18 սրընթաց օդանաւեր՝ տեղեկութեանց համար, 15 հետապօտիչ, մասնաւոր օդանաւ մը՝ վառելանիւթ ճարելու համար, եւ ուրիշ մը՝ անթել հեռագիրներու համար:

⁂ Կոմս Ջիանօ Հռոմ վերադառնալով, անմիջապէս ներկայացաւ Մուսոլինիի, զեկուցում տալու համար իր տեսակցութեանց մասին:

«Անտարբեր»ը գտնուեցաւ

Ինչպէս կը յիշուի, յունիս 11ին Լուվրի Թանգարանէն անհետացած էր Վաթոյի հռչակաւոր նկարը, «Անտարբեր»ը, որ անգին գոհար մըն է (100 հազար տոլարէ աւելի կը գնահատեն):

Մինչեւ հիմա կատարուած հետապնդումները ապարդիւն մնացած էին: Առջի օր սոււս երիտասարդ մը ներկայացաւ դատական իշխանութեան, չորս փաստաբաններու հետ եւ վերադարձուց նկարը: Երիտասարդը, Սերժ Պոկուլավսկի, որ 25 տարեկան նկարիչ մըն է, պատմեց թէ նկարը առած տարած էր պարզապէս... մաքրելու եւ շտկելու համար, որովհետեւ ձախաւեր մարդիկ խորթ գիծեր աւելցուցեր էին անոր վրայ: Մասնագէտներ քննեցին նկարը եւ հաստատեցին թէ բուն իսկ «Անտարբեր»ն է, աւելի գեղեցկացած: Բայց եւ այնպէս սուս նկարիչը բանտարկուեցաւ: Բանտ փոխադրուած ատեն ալ միշտ կը ժպտէր եւ կ՚ըսէր.

— «Ես այս արարքը գործեցի պարզապէս արուեստի սիրոյն: Բանտ ալ երթամ, հոգս չէ»:

Սերժ սիրահար մըն է Վաթոյի եւ մէկ տարի առաջ որոշած էր Թոցնել «Անտարբեր»ը, չհանդուրժելով անոր ներկայ վիճակին: Ամէն օր Թանգարան կ՚երթար, նկարը ընդօրինակելու պատրուակով: Յունիս 11ին, երբ մարդ չկար սրահին մէջ, նկարը վար կ՚առնէ, հագուստին մէջ կը պահէ եւ կը փոխադրէ իր ձեղնայարկը, որուն տարեկան վարձքն է 605 ֆրանք: Առաջին օրը անկողնին տակ կը պահէ զայն, բայց յետոյ կը հանէ եւ կը սկսի մաքրել-շտկել: Շրջանակն ալ յարմար չգտնելով, կրակի տուած էր:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ նախորդ վարչապետը, լորտ Պօլտուին, որ Մ. Նահանգները կը գտնուի այս միջոցին, յայտարարութեան մը առթիւ ըսաւ թէ խաղաղութեան կամ պատերազմի ճակատագիրը կախում ունի մէկ մարդէ, — Հիթլէր: «Անգլիացի ժողովուրդը կ՚ատէ պատերազմը, բայց վճռած է ընդունիլ մարտահրաւէրը, եթէ տրւին»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հերքեն այն լուրը թէ նախագահ Րուզվէլթ մասնաւոր նամակ մը ուղղած է Մոլոթովի, գործակցութիւն առաջարկելով Ճափոնի դէմ: Զինուորական պատուիրակութիւնները կը շարունակեն իրենց խորհրդակցութիւնները, երբեակ զինակցութեան մասին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարին մտերիմ բարեկամը եւ գործակալը, Օթթօ Ապէց, որ անցեալ յունիսին վտարուած էր Փարիզէն, այլ եւս պիտի չկրնայ վերադառնալ: Պ. Տալատիէ ունկնդրութեան ընդունելով գերմանական դեսպանը, յայտարարեց թէ լրտեսութեան մեղադրանք չունին Ապէցի դէմ, բայց անոր ներկայութիւնը անբաղձալի է Ֆրանսայի մէջ: Դեսպանը անմիջապէս Պերլին գնաց:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ վարչապետին հրամանով, իրլանտական ոստիկանութիւնն ալ պիտի հետապնդէ ահաբեկիչները, որոնք շարունակ դաւադրութիւններ կը սարքեն Անգլիոյ եւ մասնաւորապէս Լոնտոնի մէջ: Կ՚ըսուի թէ ահաբեկիչները պայթեցուցած են իրենց մէկ զինապահեստը:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ կառավարութիւնը արգիլեց կարգ մը գիրքերու վաճառումը, — Նիք Քարթըր, Փոկաչիոյի «Տասնօրեակ»ը, Մաքիավէլի, Պալզաքի, Վոլթէռի եւն. գիրքերը:

ՖՐԱՆՔՕ-ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ (23 յունիս) պատճէնները հաղորդուեցան Ազգերու Դաշնակցութեան, արտաքին նախարարին կողմէ: Այս թուղթերուն մէջ կը գտնուի նաեւ Սանճաքի համաձայնութիւնը:

ԱՆԳԼԵՒ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ բանակցութիւնները առկախ կը մնան տակաւին: Անգլ. նաւերուն արգիլուեցաւ Թիէնցինի նաւահանգիստը մտնել: Ճափոնի սպայակոյտին ներկայացուցիչը բուռն ճառ մը խօսեցաւ Անգլիոյ դէմ:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ օրէնքները նոյն խստութեամբ կը գործադրուին Փրակայի մէջ (Չեխոսլովաքիա): Նոր հրամանագիր մը կ՚արգիլէ Հրեաներու մուտքը ամենամեծ ճաշարաններուն եւ սրճարաններուն, ջերմուկներուն եւ աւազաններուն մէջ: Հրեաները պէտք է առանձին նստին ամէն տեղ: Մինչեւ 14 օր բոլոր հրէական խանութներուն վրայ պէտք է գրուի «հրէական» բառը: Հիւանդանոցներուն մէջ ալ Հրեաները առանձին տեղ մը պէտք է ունենան եւն:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐԸ Եթովպիա փոխադրելու համար բանակցութիւններ կը կատարուին իտալական կառավարութեան հետ:

Անիէռ-Պուաքոլոմպի հանգանակութեան ցանկը

Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղ 200 ֆրանք, Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Կարմիր Խաչի մասնաճիւղ 200 ֆրանք, Տիկին Լուսի Հարուտեան 150 ֆրանք, Գառնիկ Յովհաննէսեան, Ահարոն Դաւիթեան, Գասպար Գասպարեան (ոսկերիչ), Յակոբ Հիսայեան, Արամ Աւետիսեան, Նազարէթ Սօմունճեան, Մկրտիչ Վէզիրեան, Յովհաննէս Գոնչէկիւլեան, Յովհաննէս Թաշլեան, Պետիկեան եւ Գաստիկեան ընտանիք 100ական ֆրանք, Մ. Գազանճեան, Ստեփան Էրզեան, Աշոտ Հօլասեան, Կարապետ Մելքոնեան, Կիրակոս Պետրոսեան, Գասպար Գասպարեան, Գ. Ճերմակեան, Կ. Գասպարեան, Շապուհ Մանուկեան, Աւետիս Թութճեան, փոքրիկն Դանիէլեան (իր տարեդարձին առթիւ), Խորէն Մարկոսեան, Արամ Գըրգեաշարեան, Տիկին Զ. Օրմանճեան, Մամաս Եղնիկեան, Յակոբ Վէզիրեան, Սիմոն Զառացեան, Սուրէն Պօյաճեան, Արամ Սէֆէրեան, Ոմն, Յակոբ Ադամեան, Տիկին Գ. Գասպարեան, Տիկին Օտապաշեան, Մեսրոպ Տէր Գրիգորեան, Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Մեծ Նորգեղի Հայրենակց. Միութիւն, Վարչէմէզեան, Կարպիս Ունճեան, Սէմէրճեան 50ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Մ. Պապիկեան, Արամ Յովհաննէսեան, Արշամ Թաշլեան, Էքէլեան 30ական ֆրանք, Մինաս Գըլըճեան, Յաբէթ Յարութիւնեան, Տրդատ Հիմինեան, Գրիգոր Գույումճեան, Մ. Մկըրտիչեան, Արշակ Յովհաննէսեան, Միքայէլեան, Գէորգ Կարապետեան, Ա. Զագալեան, Հայթաեան, Ս. Ալիքսանեան, Բ. Վարդանեան, Տիգրան Տէվէճեան (Գարակէօզեանի սաներէն), Հ. Կոթողեան, Է. Ժազեան, 25ական ֆրանք, Օննիկ Ղազարեան, Թադէոս Զազմըշեան, Էմինեան, Ոմն, Ռուբէն Քէշիշեան, Օննիկ Երամեան, Կարապետ Զարուկեան, Զարուկեան, Տէր եւ Տիկին Բէխեան, Մարկոս Շահինեան, Բիէռ Սէհայի, Ալպեռ Ունանեան, Վ. Կէօվչէնեան, Քէօլէեան, Զըրթաֆեան, Հայթաեան, Է. Տէր Գրիգորեան, Ն. Սարգիսեան, Յարութիւն Վեզիրեան, Ա. Գալայճեան, Արսէն Էյվազեան, Զ. Առաքելեան, Կ. Աբրահամեան, Յ. Կարապետեան, Ա. Գասապեան, Ա. Լօշեան, Գալփաքճեան, Տիկին Ագատեան, Տիկին Մասատեան, Շէրիտճեան, Տիկին Անժէլ Քէշիշեան, Պիճէմէնեան 20ական ֆրանք, Է. Քէլամեան, Մ. Նալչաճեան, Տիկին Ծըրճըրեան, 15ական, Տիկին Հ. Ալիքսանեան, Թէհրիլճեան, Ժ. Մարկոսեան, Կէլիպօլեան, Յ. Վարդապետեան, Տիկին Ա. Սիմոնեան, Յ Ասլանեան, Տ. Սէքիսեան, Թ. Երամեան, Ժ. Հաճի Աթանասիոս, Ներսէսեան, Փափազեան ընտանիք, Զ. Զ...արեան, Տիկին Սարգիսեան, Գ. Քիւփճեան, Արապեան, Օ. Դանիէլեան, Շ. Յակոբեան, Գ. Պալեան, Գատրնեան, Գարամանուկեան, Կ. Բարսեղեան, Կ. Ճամճեան, Ոմն, Խ. Խաչպէթ. Տէր Գրիգորեան, Տիկին Նալչարեան, Տիկին, Մ. Սէֆէրեան, Քէօյլեան, Հ. Նաւասարդեան, Նալչարեան, Ն. Տաղտէվէրեան, Ս. Ճիհիրճեան, Ս. Տեփանեան, Խ. Տէփանեան, Ա. Թորոսեան, Կ. Փափազեան, Սիրունեան վարդապետ, M. Henry Creux, Ա. Տէր Մաթէոսեան, Լ. Խաչիկեան, Հ. Թէլլալեան, Յ. Յարութիւնեան 10ական ֆրանք, Կ. Գաբրիէլեան, Տ. Յովհաննէսեան, Ոմն, Յակոբ Տիկին Սրմաեան, Ոմն, Ոմն, Թէոզիեան եւ Յարութիւնեան, Մելիքեան, Տիկին Վօժեան, Տիկին Գարիկեան, Ս. Թէրզիեան, Տիկին Քէօսէթէրեան, Տիկին Քէօլէեան, Առաքելեան, Վահանեան, Տիկին Էքսէրճեան, Մ. Յակոբեան, Իգ. Քոչարեան, Մ. Գրիգորեան, Տիկին Թովմասեան, Թ. Գոնճեան, Ն. Սիլիճեան, Մ. Օգանեան, Ռ. Մերժան, Կիրակոսեան, Ոմն Թադէոսեան, Տիկին Թիւարեան, Տիկին Մանուկեան, Տիկին Պահատուրեան, Ա. Պուտուկեան, Տիկին Սէֆէրեան, Եօլճեան, Մանուկեան, Աթանասեան, Հ. Սահակեան, Ոմն, Լ. Թաշլեան, Տաղտէվիրեան, Խ. Գրիգորեան, Զուրտաքեան, Լ. Թաշլեան 5ական, Ոմն 4, Տիկին Զարիֆեան, Տիկին Իսկուհի, Ա. Գրիգորեան, 3ական, Ոմն, Զ. Քէչէճեան, Դ. Տաղտէվէրեան, Ժամկոչեան, Փոքրիկ Սէրգօ Դաւիթեան, Ոմն 2ական: Գումար 4,800: (Տես ցառաջ 13 Օգոստ.):

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի: Հանգանակիչ Յանձնախումբի անդամներն են. — Մ. Գազանճեան՝ Ատենապետ, Ա. Դաւիթեան՝ Գանձապահ, Արամ Աւետիսեան՝ Ատենադպիր, Ա. Հօլասեան, Ա. Էմինեան, Թ. Տէյիրմէնճեան եւ Յ. Հիսայեան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի բոլոր ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Գէորգ Կոփոյեանի, տիկնոջ եւ պարագաներուն, իրենց սիրասուն զաւկին եղերական մահուան առթիւ:

×

Սէն Լուի Ակնունիի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Գ. Կոփոյեանի եւ իր պարագաներուն, փոքրիկն ՇՄԻԱՐՇ ԿՈՓՈՅԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Նոյնպէս Պ. Արշակ Պապոյեանի մահուան առթիւ մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք իր քըրոջ եւ պարագաներուն:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎՐԻՊԱԿ.— Օգոստոս 1ի ցանկին մէջ, Իշխանուհի եւ Իշխան Բօրիս Երկայնաբազուկ — պէտք է ըլլայ Բ. Երկայնաբազուկ-Արղութեան:

Le Gerant: H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ — JEUDI 17 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4120

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԲՈՒՆ ՀՈԳԵՐԸ ՆՈՐ ԿԸ ՍԿՍԻՆ

Երէկ թղթակցութիւն մը հրատարակեր էինք Լաթաքիայէն, քաղելով իրազեկի մը մասնաւոր նամակէն :

Ի՞նչ նորութիւններ կ'իմանանք. —

1. *Սանճաքի պարպումը լրացած է յուլիս 22ին :*

2. *Գաղթականներուն համար հող դնուած չէ տակաւին : Ցարմար գետիններ կը փնտռուին Պէքաայի կողմերը :*

3. *Հոգատար իշխանութիւնը նկատի առնելով Թուրքիոյ պահանջը, չուզեր հայկական գանգուածներ տեղաւորել սահմանամերձ շրջաններու մէջ :*

4. *Կը վախցուի որ հիւանդութիւնները ծանր համեմատութիւններ առնան : Ամէն օր բուժարան կը դիմեն 250–300 հիւանդներ : Տեսնուած հիւանդութիւններն են ջերմախտ, փորհարութիւն, աղետապ, աչքի բորբոքում : Առաջին զոհերը երախաներ են :*

5. *Կացութիւնը այնքան ալ մխիթարական չէ Բէքաայի մէջ :*

Այս առթիւ մեզի ղրկուած լուսանկարներն ալ պիտի հրատարակենք, աւելի որոշ գաղափար մը տալու համար այս նոր ողբերգութեան մասին :

Ուրեմն, բուն հոգերը նոր կը սկսին :

Տագնապին առաջին շրջանը, փոխադրութիւն, լրացած է արդէն : Բայց, եթէ ժողովուրդը ապահովութեամբ հանուեցաւ Սանճաքէն, այդ չի նշանակեր թէ արդէն իր վերջնական կայանը հասած է :

Ինչպէս տարուան սկիզբէն հեռացողները – աւելի քան 10,000 հոգի — նոյնպէս վերջին 15,000ը մեծ մասով տեղաւորուած են դպրոցներու, եկեղեցիներու, մթերանոցներու մէջ, կամ ամայի տարածութեանց վրայ :

Անշուշտ շատեր — ընենք՝ բախտաւորներ — ճար մը գտած են, տեղաւորուելով քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ : Իսկ մնացեալին համար — ստուար մեծամասնութիւնը — հող պէտք է գնուի :

Եւ ահա կ'իմանանք թէ այդ հողն ալ չէ գնուած : «Կը փնտռուի» : (Միջանկեալ ըսենք որ հողատէրերը դժուարութիւններ կը պատճառեն, տարապայման գիներ պահանջելով) :

Ինչպէս կ'երեւայ, հոգատար իշխանութիւնը մասնաւորապէս կը զբաղի Մուսա լերան ժողովուրդին տեղաւորումովը, իսկ միւսներուն միայն նամբու ծախս կամ հացագին կը վճարէ, հայկական գաղութներուն ձգելով անոնց զետեղումը :

Ինչ որ ալ ըլլայ հոգատար իշխանութեան վերջնական ծրագիրը, հայկական բոլոր գաղութներուն պարտականութիւնն է կարելին, մինչեւ անգամ անկարելին փորձել, որպէսզի անստուգութեան չմատնուի այս 25–30,000նոց զանգուածը, կեր դառնալով չորս հովերուն :

Ուրախ ենք որ եղբայրական օգնութեան գործը զբաղեցուց մեր սպառածը : Եթէ արտօնութիւն ստացուի Պերլինի մէջ հաւաքուած գումարն ալ փոխադրելու, արդէն լրացած կ'ըլլայ 100.000 ֆրանքի գումարը, «Յառաջ»ի միջոցաւ : *Առանց հաշուելու այն գումարները որ պիտի գան տակաւին :* Թերեւս առիթ ունենանք անակնկալներ ալ արձանագրելու...

Նոյնքան կազդուրիչ է որ ուրիշ գաղութներու մէջ ալ ծաւալած է շարժումը,— Սուրիա, Եգիպտոս, Ամերիկա եւն : Պելժիոյ մէջ յանձնախումբ մը կազմուած է, իսկ Լոնտոնի մէջ դրամ կը հաւաքուի անհատական նախաձեռնութեամբ : Դժբախտաբար կարգ մը գաղութներ դժուարութեան մատնուած են, իբրեւ հետեւանք տեղական օրէնքներու : Բայց կը կարծենք թէ պաշտօնական ձեռնարկ մը կրնայ հարթել այս դժուարութիւնը (Գերմանիա, Իտալիա, Յունաստան, Պուլկարիա եւն.) :

Ջերմապէս գնահատելով հանդերձ այս ճիգը, սխալ պիտի ըլլար փարատած համարիլ ամէն հոգ :

Օրինակ մը, շատերու մէջէն :

Տարիներ առաջ, երբ այսպիսի աղէտներ կը պատահէին, ազգ. կեդրոնները պարտականութիւն կը սեպէին մասնաւոր պատուիրակութիւններ ղրկել, ամէն բան աչօք-բացօք տեսնելու եւ անոր համեմատ կազմակերպելու համար օգնութեան գործը :

Բարեմիտներ պիտի հարցնեն,—ո՞րն է մեր ազգային կեդրոնը : Եւ յետոյ, չէ՞ որ կաթողիկոսարան եւ ազգ. իշխանութիւն ունինք Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ :

Այս բոլորը ճիշդ են : Եւ սակայն, չեն կրնար հանգստացնել մեր խիղճը :

Ինչո՞ւ միայն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը եւ միւս ազգ. իշխանութիւնները պիտի տապլկուին այս անհուն տառապանքին առջեւ, տեղահան ժողովուրդի մը համատարած թշուառութեան եւ կսկիծին առջեւ :

Միլիոններ ալ հոսին, դրամը ամէն բան չէ :

Մարդիկ հոգեկան սփոփանք մը կ'ունենան, երբ իրենց շուրջը, իրենց գըլխուն վերեւ, ճիւղերէ շինուած խրճիթներու կամ քուրջէ վրաններու տակ տեսնեն «դուրսէն», աւելի բախտաւոր վայրերէ հասած եղբայրներ, իբրեւ քննիչ կամ ներկայացուցիչ :

Այս պարտականութիւնը ամէնէն առաջ կ'իյնայ Փարիզի վրայ, իբրեւ կեդրոն բազմազան օրկաններու :

Երբ կաթող. ընդհ. փոխանորդը բան-գործ կ'ընէ այցելել կայանէ կայան, Բարեգործականը կրնա՞յ գոհանալ անոր տեղեկագիրները կարդալով եւ դրամ փոխադրելով :

Յետոյ, Փարիզը ունի ականաւոր բժիշկներ եւ Միութիւն մը : Այդ Միութեան վրայ պարտք չի՞յնար իր անդամներէն մէկ-երկուքը նոր գաղթակայաններ ղրկել, ինչպէս ըրած է ֆրանսական Կարմիր խաչը : Գոնէ դե՞ռ ալ չի կրնար հասցնել, աջակցութեամբ Կարմիր եւ Կապոյտ խաչերու, պայքարելու համար զանազան հիւանդութեանց դէմ, որոնք համաճարակի կրնան յանգիլ, յառաջիկայ աշնան եւ ձմրան եղանակներուն :

Սանճաքի ողբերգութիւնը մեզի կը պարտադրէ տեսակ մը զօրաշարժ, — նիւթական թէ բարոյական :

Անձերելի պիտի ըլլար անճրկիլ մէկուն թէ միւսին առջեւ :

Եւ թող այս փորձն ալ դաս մը դառնայ անոնց որ այս օրին հասցուցին մեզ :

Ժամանակն է որ «սրբազան խասիրութեան» տենդը վարակէ մեզ ալ, յանուն ինքնապաշտպանութեան, երբ քամիները դուեր կը հիւսուին ամէն նակատի վրայ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն. —

Արժանահաւատ աղբիւրէ կ'իմանամ թէ զօր. Փոփեսքու, Ռումանիոյ սպայակոյտին գեր-նախագահը, որ այստեղ եկած էր զինուորական պատուիրակութեան մը հետ, կարգ մը խօսակցութիւններ ունեցած է Անգարայի մէջ, Թրքական բանակի վարիչներուն հետ, Պոլսէն մեկնելէ առաջ :

Երբ Կարոլ Թագաւորը անցեալ շաբթու վերադարձաւ Եգէական ծովու պտոյտէն, Իսմէթ Ինէօնիւի հետ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պոլսոյ մէջ : Այդ միջոցին Ռումանիոյ զինուորական պատուիրակութիւնը խորհրդակցութիւնները կը շարունակէր Պոլսոյ մէջ : Թէեւ ճշտիւ չի գիտցուիր խօսակցութեանց էութիւնը, բայց կարգ մը շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ անոնք կապ ունին թուրքօ-ռումանական զինակցութեան մը հետ, անկախ պալքանեան դաշինքէն, յար եւ նման անոր որ կնքուած է Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ :

⁂ *Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, զինակցութիւնը կնքուած է արդէն, եւ Թուրքիա Ռումանիոյ տրամադրութեան տակ պիտի դնէ իր ցամաքային թէ ծովային ուժերը :*

**** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ մօտերս բանակցութիւններ պիտի կատարուին Պոլսոյ մէջ, տնտեսական դաշնագիր մը կնքելու համար Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ :*

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրք թերթերը կը ճգնէին համոզել թէ Թրակիոյ ռազմափորձերը, որոնք սկսան օգոստոս 15ին, բացառիկ հանգամանք չունին, բայց ահա իրենք են որ կը հերքեն այդ սուտը, սկսելով խորագիրներէն. — «Թուրքիոյ զինուորական պատմութեան մէջ տակաւին չարձանագրուած ռազմափորձեր» :

«Ճիւմհուրիէթ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս մասին.—

Ռազմափորձերը պիտի տեւեն վեց օր, օգոստ. 15էն 21 : Գործողութեանց վայր ընտրուած է Էտիրնէի եւ Քըրքլարէլիի միջեւ, Հաւքզոյի հիւսիսային շրջանակը :

Ռազմափորձերը ցարդ կատարուած ռազմափորձերէն ոչ մէկուն հետ չկարենալ բաղդատելու աստիճան տարբեր հանգամանք պիտի ունենան : Շաբաթներէ ի վեր չտեսնուած կանոնաւորութեամբ տեղի ունեցող զինուորական առաքումները վերջացած են : Մեր ուժերը իրենց ցոյց տրուած տեղերը դիրք գրաւած են : Մեր հեծելազօրքերը ցամաքի ճամբով, մեր հետեւակազօրքերն ու ծանր մեքենաշարժ ուժերը կառախումբերով, ու անդրծովեան վայրերու մէջ գտնուած մեր զօրախումբերը զանազան ուղղութիւններէ ճամբայ հանուած շոգենաւերով ղրկուած են կազմակերպուած վայրերը :

Ռազմափորձերուն պիտի մասնակցին մեր ցամաքային բանակին բոլոր դասերուն պատկանող ուժերը, մեր մեքենաշարժ զօրախումբերը, հակօդային թնդանօթները եւ օդատորմիղները, ամենալայն չափով :

Խիստ հաւանական է որ Ազգին պետը իր ներկայութեամբ անձամբ պատուէ այս պատկառելի ռազմափորձը որուն նմանը տակաւին չէ արձանագրած մեր զինուորական պատմութիւնը :

Ռազմափորձերուն պիտի հետեւին, սպայակոյտի նախագահ մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաքի եւ զօր. Ֆախրէտտինի գլխաւորութեամբ, Ա. բանակին բոլոր բարձրաստիճան դէմքերը, զօրավարները, գործավարներ, խորհրդական ներկայացուցիչները, վաստակաւոր զօրավարները եւ բանակէն հասած երեսփոխաններ :

Ռազմափորձերը օգոստոս 21ին իրենց վերջնական արդիւնքը պիտի տան : Այդ օրը, զինակից եւ ոչ-զինակից բոլոր պետութեանց զինուորական կցորդները եւ օրագրողները պիտի կանչուին ռազմափորձերուն :

Օգոստոս 24ին համար որոշուած մեծ զօրանցքը վերջին աստիճան պատկառելի պիտի ըլլայ : Զօրանցքի համար ընտրուած են Թունճայի եզերքները :

Զօրանցքը ժամերով եւ թերեւս առաւօտէ մինչեւ իրիկուն պիտի տեւէ : Բոլոր օտար պետութեանց ներկայացուցիչները եւ բարեկամ երկիրներէ գալիք զինուորական պատուիրակութիւնները եւ օրագրողները զօրանցքին պիտի հետեւին իրենց յատկացուած տեղերէն :

**** Զօր. Ֆահրէտտին Ալթայ հետեւեալ բացատրութիւնները տուած է ռազմափորձերու մասին.*

— Այս տարուան Թրակիոյ ռազմափորձերը անցեալ տարուընէ նկատի առնուած էին : Թուրք բանակը, որ երեք բանակէ կը բաղկանայ, սովորութիւն ունի որ իւրաքանչիւր բանակ իր շրջանակին մէջ ռազմափորձեր կատարէ : Այս տարի կարգը Ա. բանակին է : Յառաջիկայ տարի Իզմիրի, Գոնիայի եւ Ատանայի շրջանակին Բ. բանակը, իսկ յաջորդ տարի ալ Էրզրումի, Երզնկայի եւ Տիարպէքրի շրջանակին Գ. բանակը ռազմափորձ պիտի կատարէ : Ա. բանակին շրջանակը Անգարա – Թրակիա է :

Օդանաւային ռազմափորձեր Պոլսոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն երեքշաբթի օրուան թուականով. —

Թրքական մեծ ռազմափորձերուն հետ միաժամանակ, որոնք սկսան այս առտու, այսօր Պոլսոյ մէջ կատարուեցան շարք մը օդանաւային փորձեր որոնք պիտի տեւեն տասը օր : Այս ռազմափորձերուն գլխաւոր նպատակն է փորձել ժողովուրդին կարգապահութիւնը եւ հակօդային պաշտպանութեան կազմակերպութիւնները : Ամէն տեղ ազդեր փակցուած են, յիշեցնելով ժողովուրդին պարտականութիւնները : Կառքերով լեցուն տետրակներ բաժնուած են, ոստիկանները ազդարարութիւններ յանձնած են տունէ տուն, իսկ մասնաւոր խումբեր կը շրջին ամէն կողմ, օգնութեան հասնելու համար, եթէ «թշնամին» մուխ արձակէ կազերով կամ ռումբերով :

Տակաւին յարմար պատսպարաններ պատրաստուած չըլլալով, անոնց տեղը կը բռնեն սինէմաները, դպրոցները, մզկիթները եւ ստորերկրեայ կայարանները :

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՎԱԼԱՆՍ — 3043 ՖՐԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ, 14 օգոստոս. — *Յարգելի խմբագրապետ, Համազգայինի, Կ. Խաչի, Սեւանեթօ ակումբի, Զոմի եւ Մալաթիոյ Կրթ. ընկ. «Հարաչաւ»ի վարչութիւնները, կարդալով «Յառաջ»ի սրտառուչ խմբագրականը եւ ուրիշ տխուր նկարագրութիւններ՝ Մուսա լերան արծիւներու արտագաղթի ողբերգութեանց մասին, հաւաքուեցանք եւ որոշեցինք՝ ընդառաջ երթալ ձեր կոչին, «եղբայրական օգնութեան հասնիլ» : Այս նպատակով կազմեցինք հանգանակիչ յանձնախումբ մը, 3 հոգիէ բաղկացած, որոնք ամբողջ շրջանակի մէջ եւ չորս օրուան ընթացքին հաւաքեցին* 3043 ֆրանք, *զոր մանտա չէքով մը ձեզ կ'ուղարկենք, մասնակցողներու անուանացանկին հետ, խնդրելով հրատարակել զայն :*

Վալանսի մեր հայրենակիցները եւս ցմրուր քամած ըլլալով արհաւիրքի բոլոր դառնութիւնները, կը զգան մեր արծիւներուն բունաքանդ վիճակը եւ եղբայրօրէն ու սրտաբուխ կերպով կը փութան կատարել իրենց պարտականութիւնները :

Պիտի խնդրէինք, Պ. խմբագրապետ, որ մեր եղբայրական զգացումներու արդիւնքը՝ այս համեստ գումարը եւս միացնելով ձեր հանգանակութեան, մեր ջերմ ու եղբայրական ողջոյններուն հետ զայն հասցընէիք մեր հայրենասէր արծիւներուն : Ի դիմաց Հանգանակիչ յանձնախումբի՝ Լ. Ս. Պաղտատլեան :

ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ — 2829 ՖՐԱՆՔ

Փոն տը Շէրիւի, 14 օգոստոս. — *Պատ. խմբագրութիւն «Յառաջ»ի, մեր գաղութն ալ նկատի առնելով Մուսա լերան բունաւեր արծիւներուն օգնութեան գործը եւ չուզելով թերանալ իր եղբայրական պարտականութեան մէջ, ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ Մարաշի, Սթանօզի ու Տիգրանակերտի Հայրենակց. Միութեանց մասնակցութեամբ կազմեց հանգանակիչ մարմին մը, որ անմիջապէս գործի ձեռնարկելով հաւաքեց* 2829 *ֆրանք : Այս գումարը կ'ուղարկենք ձեզի, նուիրատուներու ցանկով միասին հրատարակելու խնդրանքով :*

Հաւաքուած է,— Պէլմօն-Շավանօզի շրջանէն՝ ձեռամբ Պ.Պ. Արմենակ Մարտիրոսեանի եւ Գրիգոր Գարակէօզեանի 1007 *ֆրանք*, Փոն տը Շէրիւի *շրջանէն, ձեռամբ Պ.Պ. Ստեփան Թիւրքմէնեանի եւ Յովհ. Թէրզեանի* 447 *ֆր.*, Շարվիէօի շրջանէն՝ *ձեռամբ Պ. Պ. Մելքոն Ահարոնեանի, Երուանդ Իւթիւճեանի, Գէորգ Այտընեանի եւ Վարդավառ Տէմիրճեանի* 775 *ֆրանք, Ազգ. Միութեան դանձէն* 400 *ֆր., իսկ Սթանօզի Հայրենակց. Միութեան դանձէն* 200 *ֆր. ընդհանուր գումար* 2829 *ֆր.* :

Այս առթիւ փոքրիկ դիտողութիւն մը. — Ի պատասխան «Յառաջ»ի 9 օգոստոսի եւ 4113 համարի «Ինչպէ՞ս օգտագործել» խմբագրականին, Պէլմօն – Շավանօզի գաղութը փափաք կը յայտնէ որ հաւաքուած գումարը անմիջապէս յատկացուի ամենակենսականին — ապրուստի միջոց — նախ փրկելու համար համրանքները, յետագային ձգելով դպրոց, եկեղեցի եւն. հոգերը, միեւնոյն ատեն պատրաստակամութիւն յայտնելով սիրայօժար բերելու իր մասնակցութիւնը, եթէ «Ի՞նչպէս օգտագործել»ու առիթըն ալ ներկայանայ : Անշուշտ բոլորն ալ չեն բաժներ վերոյիշեալ գաղափարը, բայց իբր արձագանգ Պէլմօն – Շավանօզի գաղութին, պարտք կը զգամ գրի առնել իրենց կողմէ եղած թելադրութիւնը եւ փափաքը, իբրեւ նուիրատու :— Գէորգ Գարիպեան :

ՑԱՆԿ 24

Վալանսի հանգանակութեան Ա. գումարը	3043
Փոն տիւ Շէրիւի գաղութէն	2829
Բալուի Հայր. Միութեան Ա. ցանկը	1530
Ղազարոս Զադչաքեան	50
Գումար	7452
Երէկուան գումարը	74,889
Ընդհ. գումար	82,341

ԽՄԲ. — Որ եւ է թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար պարտականութիւն կը սեպենք յիշեցնել թէ «Յառաջ»ի մէջ կը հրատարակուին միայն այն ցանկերը որոնց գումարը խըմբագրութեան յանձնուած է :

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐԷՆ 60,000 (ՎԱԹՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ) ՖՐԱՆՔ ԵՐԷԿ ՓՈԽԱԴՐԵՑԻՆՔ ՊԷՅՐՈՒԹ, ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂ. ԸՆԴՀ. ՓՈԽԱ - ՆՈՐԴ ՊԵՏՐՈՍ ԱՐՔ. ՍԱՐԱՃԵԱՆԻ :

ԲԱԼՈՒԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. — 1530 ՖՐ.

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 օգոստոս.— *Յարգելի խմբագիր «Յառաջ»ի, հաճեցէք ընդունիլ Բալուի Հայր. Միութեան հանգանակութեան առաջին ցանկը : Թէեւ չնչին գումար մը, բայց եւ այնպէս պիտի աշխատինք շարունակել մեր գործը, միայն մեր շրջանակին մէջ եւ վստահ ենք թէ ամէն Բալուցի իր բաժինը պիտի բերէ մեր դժբախտ ազգակիցներու օգնութեան գործին :*(Կընիք) :

ԽՄԲ.— Ցանկին գլուխը կը գտնուի Հայր. Միութիւնը, 1000 ֆրանքով : Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար :

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ՄԻ՛ ՎԱՌԵՐ,

ՔԱՆ.— *Ականատեսներ կը պատմեն, թէ Նիս բնակող մեր հայրենակիցներէն համեստ դերձակ մը, խրախճանքի մը պահուն, արեւելաճաշակ խորհուրդէ մը ներշնչուած, կրակի վըրայ կը նետէ հազարնոց թուղթ մը :*

Տեղն է թերեւս յիշեցնելու իրեն, դրամները կրակին տուող մեր եղբայր դերձակին եւ շատ մը ուրիշներու թէ իրենց տասնոցներն իսկ շատ գործ պիտի տեսնէին Մուսա լերան մեր թուխ արծուիկներուն ի նպաստ հաւաքուած գումարներուն մէջ :

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Պէյրութի թերթերէն կը տեղեկանանք թէ օգոստոս 8ին ծերակուտական Պ. Կօթըրօ եւ ծանօթ գրող Պ. Փօլ տիւ Վէու Պիքֆաեա գացին, այցելելու համար կաթողիկոսարանը եւ ընդունուեցան Ընդհ. Փոխանորդին, Կարոյեան արք.ի եւ ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներուն կողմէ :

Հիւրերը քանի մը ժամ մնացին Կաթողիկոսարանի մէջ եւ երկար խօսակցութիւններ ունեցան Սանճաքի գաղթականներու փոխադրութեան եւ տեղաւորման մասին :

Սարաճեան արք., յանուն հայ ժողովուրդին շնորհակալութիւն եւ երախտագիտութիւն յայտնեց ֆրանսական կառավարութեան եւ ըսաւ թէ Հայերը իրենց տարագրութեան եւ դժբախտ օրերուն իսկ միշտ բարձր կը պահեն ֆրանսական դրօշը :

Ուշ ատեն մեկնեցան հիւրերը, հարկ եղած ծանօթութիւնները քաղելէ վերջ : Անոնք այսօր գացին Լաթաքիա, անցնելու համար Պասիտ եւ Քէսապ :

⁂ *Ուրիշ աղբիւրէ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն ֆրան–*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՑԻՑ ԱՆՑԵԼՈՑ

ՀԱՅԸ ՈՒՆԻ…

«Յառաջ»ի հանգանակութեան առաջին առատ ցանկը երբ աչքի զարկաւ, կը կարդայի Ս. Գրքին Լութերի թարգմանութեան Երգ Երգոցը, եւ ճիշդ Ե. Գլուխին Ա. համարածին եկած էի.—

Ես ննջեմ, այլ սիրտ իմ արթուն կայ:

Ճակատագրական նմանութեան մը գաղափարը կաթեց մտքիս մէջ: Աշխարհի չորս հովերուն տարտղնած հայութեան մէկ նշխարը յանկարծ կը վրդովի քսան տարիներու մէջ այս երրորդ անգամը ըլլալով բանագաղթի մը նոր իրողութեան առջեւ: Ահաւոր պատկերը կը ցցուի Տէր Զօրերուն, Կիլիկիաներուն երէկի դժբախտութեան, պատմութեան մէջ գրեթէ նմանը չտեսնուած Աղէտքին պատկերը: Դէ՛հ, դարձեալ քանդուած բոյներու, փլուզուած երդիքներու, եւ այս երրորդը՝ խաղաղութեան, ազատութեան քարոզութիւններու միջոցին, ահա՛ հիմա…:

Ու ցրուած ազգակիցները, իրենց տառապած մէկ մասին այս նոր թշուառութեան առջեւ, կը պրկուին, տխրութեան ամպ մը կը պաշարէ զիրենք:

Երկու պարագայ կայ: Աղէտքին այս երրորդ կրկնութիւնը կա՛մ պիտի վհատեցնէ զիրենք, կամ ցնցումին ազդեցութեան տակ՝ պիտի ցցուին, ու զգալով զայրոյթի մը ապիկարութենէն խելայեղ՝ պիտի ընեն միայն ինչ որ ներելի կը համարուի — դրամական ձեռնտուութիւն մը ալեկոծ Հայերուն: Ու այս պրկումը, զուսպ զայրոյթին այս ձեւով արտայայտութիւնը կը շարունակուի հակառակ բոլոր տրամադրելի մեր միջոցներուն նուազութեան: Ցանկերուն մէջ անուններ կան, որոնց առաջին մտահոգութիւնն է օրուան ապրուստը: Բայց զա՛յն իսկ կուտան: Բազուկ կ'երկարեն շէշտ, ջղապիրկ օձի մը պէս, դէպի հանգանակութեան ցանկը, կը զգալեն հոն, գիծ մը կ'ոլորեն, որմէ ցասկոտ լուման կը ձեւանայ…: Ու ահա տուա՛ւ, տուաւ Մուսա Լերան հերոսներուն համար, որոնք սարերէն վար կը թափէին զապթիէները, մինչ այս վերջիններուն ցեղակիցները անդին ձորերու եւ անապատներու մէջ թոպամահ կը ըպաննէին անպաշտպան երկսեռ Հայորդիները: Հո՞ս ես, մարդկութիւն, ի՛նչ անուն ալ կրես դուն, մինչեւ Միխիբբեի սահանքը: Ինչո՞ւ մեղքս պահեմ— ես կը խորհէի թէ մենք կը քնանանք, ու երբ կը քնանանք, սիրտն ալ բնականաբար կը դադրի գործելէ, զգալէ: Ահա ապացոյց մը եւս, թէ մարդուն դատաստանները յաճախ ո՛րքան թիւր են ու խախուտ: Իբրեւ քերթուած մը միայն պիտի կարդայի Երգ Երգոցին այդ համարածը թէ, Ես ննջեմ, այլ սիրտ իմ արթուն կայ, եւ հայերէն բնագրին հետ պիտի բաղդատէի միայն անօգուտ հետաքրքրութեամբ մը, բայց հայրենակիցներուս խոր քունի մէջ իսկ ցոյց տուած արթնութիւնը թունդ հանեց զիս ո՛չ միայն ներկայ րոպէին համար, այլ աւելի խոր հայեացքի մը տարաւ զիս: Դէպի մանկութիւն, դէպի պատանեկութիւն, բարէ՛, դէպի երիտասարդութիւն իսկ: Աղէտքը ե՞րբ պակաս եղած է Հայուն գլուխէն, սահմանի, տեւողութեան տարբերութիւն մը կայ միայն: Մինչեւ իր խէժալին ժամանումը հիւանդ է Հայը, ջերմութեան փոփոխակի նշաններով, տենդահա՛ր, երազկոտ, մինչեւ իսկ ցնորքին մէջ սակայն ամփոփ: Կը ձեւացնէ քնանալ, բայց սիրտը կը հսկէ: Ահա անոր նորանշան յայտնութիւնը կը տեսնենք ծերութեան մէջ իսկ: Յայտնութիւն մը, թէ երբ կը քնանանք, մեր սիրտը արթուն է: Սողոմոն այս խօսքը միայն իր ցանկացող սրտին համար չէ ըսած, երբ «քոյր իմ հարսն» կը կանչէր: Բոլոր յուսալից տառապողներուն կը յարմարի այս արթնութիւնը մութին մէջ ու քնանալու պահուն: Ու գացի— ըսի— հին օրերուն, ուր— այն ատեններն ալ— Հայը կը ննջէր, կը ձեւացնէր ննջել, այլ արթուն էր անոր սիրտը:

Տարօրինակ ճակատագիր Հայունը: Արթննալու համար տառապանքի կը կարօտի: Եկէք, ամէնքս միաբերան եւ միասիրտ եւ… միակրօն, փորձ մը, ուխտ մը ընենք, մարդկային պատմութիւնը նոր փորձով մը ճոխացնենք, թէ արթուն մնանք մեր բովանդակ էութեամբ, եւ շրջենք Սողոմոնին երգը, թէ ես չեմ ննջեր, եւ արթուն կը պահեմ միշտ սիրտս: Կը խորհիմ թէ աշխարհ մեր քնանալը տեսնելով, չի հաւատար որ նո՛յն պահուն մեր սիրտը արթուն է կամ կը հսկէ: Կը կասկածի, կ'ենթադրէ, թէ մեր սիրտն ալ մեզի հետ կը քնանայ, եւ գուցէ, այս պատճառաւ, մեր արթնութիւնը պատահական եւ վաղանցիկ կը նկատէ, եւ ըստ այնմ կը վարուի մեզի հետ: Մեր թշնամին, ինք չի քնանար, սիրտ չունի որ արթուն ըլլայ երբ ինք քնանայ, միշտ արթուն է վիրագը, եւ անքնութենէ անբանացած աչքերէն կը սուկան ամէնքը: Մենք կը քնանանք, այնպէս կը տեսնեն այն «ամէնքը», եւ սրտին հսկումը առասպել կամ յանկարծական ցնցում մը միայն կը համարին: Ո՛հ, ե՞րբ պիտի ճշմարտուի սա՛ միւս համարածը, թէ «սիրտը արթուն քնացողէն վախցէք»:

Ի՛նչ թերութիւններ ալ ունենանք— եւ անոնցմէ ունինք ոչ սակաւ— սա՛ ճշմարիտ է, թէ Հայը երբ կը ննջէ, իր սիրտը արթուն է (Ես ննջեմ, այլ սիրտ իմ արթուն կայ…): Այս ճշմարտութեամբ կը մեկնուի իր հանրային կեանքին մէջ անոր արթնութիւնը, նաեւ գործնական, անհատական կեանքին ընթացքին, անոր բազմապիսի առաւելութիւնները: Եւ եթէ թերութիւններուն գումարը քիչ մը աւելի պակաս ըլլար, առաւելութիւններուն ընծայած դիւրութիւնները աւելի երջանիկ, համեմատաբար աւելի յաջողակ պիտի ընէին զինքը ազգային ինչպէս նաեւ անհատական կեանքին մէջ: Ինչ որ ալ ըսենք հակառակ իմաստով, սա ալ ճիշդ է, ինչպէս ճիշդ է մեր ննջած պահուն մեր սրտին արթուն մնալը: Ահա… Արեւատոհմեեան տասը ստորոգութիւններուն վրայ մետասաներորդ մը:

Բայց ո՞ւր ես, Մուսա Լեռ: Քու ներշնչումիդ հզօր ազդեցութեան տակ Հայկական առաքինութեան վերազարթնումը կրնայ ահա հպարտ ընել մեզ: Ան է մեր բուն շրջանակը՝ որուն մէջ կը փափաքինք շարժիլ այսօր: Արարատին մէկ քղանցքն ես դուն այսօր մեզի համար: Մովսէսի Լե՛ռ, ուր քառասնօրեայ աստուածային ուխտագրութեամբ ափ մը Հայկակներ անձնատուր եղան բիւրաւորներու ընդդէմ մարտնչումներու: Քառասուն օր, նոյնքան միջոց՝ որքան բուն Մովսէսին հարկ եղաւ Եհովային հետ գլուխ գլխի Իսրայէլեան տոհմին համար հազարամեաներ ապահովել:

Ստորագծեցէք այս նոր իրողութիւնն ալ հայկական կեանքին մէջ: Իր բոյնէն, իր փոսերէն վտարուած, ամէն կողմ ինկած հիքարար, նոյնիսկ, somme tout, ոչ այնքան համակրական մթնոլորտներու տակ, այսօր Ամերիկաներու եւ Եւրոպաներու մէջ իր կեանքը կ'ապրի, տառապանքին մղումին տակ: Մուսայով նոր վիշտի մը պիտի ենթարկուէր, Արարատեան համահայ կեանքի մը թէկուզ պարզուկ արձագանգ մը արթնցնելու համար — սրտին արթնութեան, միտքին գործունէութեան մէկ արձագանգը:

Դարերով այնպէս եղած չէ՞ արդեօք իր բնավայրին մէջ: Եւ ահա կը փոխադրուիմ, այս վայրկեանին, ինչպէս՝ կը յուսամ ձեզմէ շատեր, դէպի մեր երիտասարդութիւնը, երբ հանրային ոեւէ աղէտք, երբ համահայկական ոեւէ պէտք կամ կարօտութիւն ոտքի կը կանգնէր մեր թաղուն կամ լսելեայն առաքինութիւնները, բացարձակ հերքումը կարծես մեր անմիաբանական թերութիւններուն: Հասարակ ժողովուրդը կը քնանա՞յ, զի՞ փոյթ, արթուն է անոր սիրտը: Մեծատուններ կը հաւաքուին, երէկ մէկ լումայ իսկ գոյութիւն չունէր, այսօր հազարաւոր ոսկիներ հաւաքուած են, եկեղեցի կամ դպրոց շինելու համար, աղքատանոց, հիւանդանոց կանգնելու համար: Մեծատունները կը քնանա՞ն — զի՞ փոյթ, արթուն է անոր ձօն կ'ըլլայ, Հայկեան գոյութեան իր բազմադարեան ջահը վառ պահելու համար: Զէ՞ որ, Ես ննջեմ, այլ սիրտ իմ արթուն կայ: Թողէք ուրեմն որ այս ժողովուրդը ամփոփուի իր կալին մէջ: Մի՛ բռնէք անոր ականջէն Սէյտէն Լօզան, Լօզանէն արտագաղթի սար ու ձոր փոխադրելու համար, ա՛յնպիսի վայրեր, ուր կարող ըլլաք պատմական լծակը շեղել, եւ միտքին հետ սիրտն ալ քնացնել…: Երբե՛ք, կը պատահի որ գտնուած տեղերը դարերով քնանայ, ու երբ արթննայ, սակաւցած տեսնէ ինքզինքը, դաւանափոխ, ազգային կապերը թուլցած, դիմագծութիւնը հայկական քիթին եւ աչքերուն փոքր ինչ հակասական, բայց, աղէ՛, կ'արթննայ… Հրէշը ու հոս է ահա, դրան եռեւը հազիւ ինքզինքը կրնայ բռնել, ինչ ունի չունի մէջտեղ դրած է, որբերը իրենց թոպամահ ծնողքին արիւնոտ անդրավարտիքով ծածկուած, իրօ՞ք թէ մտովի, նոր սերունդ են կազմեր, եւ կը ջանան Սողոմոնի անոյշ պատգամին առաջին նախադասութիւնը— Ես ննջեմ — ջնջել եւ գործել միայն երկրորդ նախադասութեան ուժովը— սիրտ իմ արթուն կայ—

Արթուն կա՛ց, սիրտ դու, հզօրացցեալ ի կամս եւ ի գործ:

Ո՞վ կրնայ ջնջել Եհովայի ստուերը Սիոնի վրայէն: Ո՞վ կրնայ հերոսական ճգնաժամերուն յիշատակը եղծել ամբարշտօրէն Մուսա Լերան վրայէն, — նոր տէրե՞րը արդեօք, որոնք լեղապատառ փախան Բագրատեանի մը սակաւաթիւ քաջերուն առջեւէն: Ո՛հ ոչ, Մուսա Լերան քառասնօրեայ լուսարձակումը հայկական պատմութեան հերոսական գիծերուն վրայ, չի մթագնիր յաւէտ, նոյնիսկ պիտի չմոռցուի անհաւատարիմ կնոջ մը՝ Ժիւլիէթի լքրութիւնը պուրակին մէկ խոր անկիւնը օտարականի մը թեւերուն մէջ, անոր խայտառակութիւնը չարաճճի Հայուհիին՝ Սաթոյի խոշորաշուի նայուածքին տակ: Այդ երկու օտար լիրբերուն – Ժիւլիէթի եւ կոնդակ Մոռիսի— վատութեան գործը անգամ պիտի ապրի Լերան վրայ, որո՛նք ալ ըլլան անոր տէրը, Հայէն զատ: կամ գոնէ անկարելի պիտի մնայ սա՛ իրողութիւնը, թէ ամբողջ թուրք կիսաբաժին մը ոչինչ կրցաւ ընել դիմադրութիւնը խորտակելու համար, եւ լերան լերկ գլուխը անպաշտպան ու մենաւորիկ թափառող Բագրատեանը միայն թշնամիները կարողացան գնդակներով ծածկել եւ անկենդան դին նետել Ստեփանի հողակոյտին վրայ: Եւ դեռ ինչե՞ր:

Բայց այս բարդ, կնճռոտ այժմէական նիւթերէն դառնանք մեր երիտասարդութեան: Կէս դար ետ: Ռուսիայէն փախստեայ յեղափոխական մը կրակոտ երգի մը թրթռուն ձայնանիշները բերած էր: Մեր ուսուցիչներէն մին կ'եղանակէր զայն զօռ ու բամբ, անբառ ու անիմաստ: Ձայնը միայն կը պատցնէր եռանդի սարսուռ մը մեր երակներուն մէջ: Կրակէն շուտիկ մը վարակուեցաւ մեր տեսուչը, Դուրեան Եղիշէ, անմոռանալի պլպուլ մը, որ սկսաւ թափ տալ թեւերուն, իր կարգին կրկնելով յանկերգը: Պետրոս Դուրեանի եղբայրը, ոչ նուազ գողտր ու ողբացին շեշտերով առլցուն ամէն բանի հանդէպ որ ազգ ու հայրենիք կը յիշեցնէր, ձեռք առաւ իր սրինգը, որ այն ատեն տակաւին «հովուական» չէր, եւ «Ի՞նչ, Հայաստա՛ն, քեզ մոռնա՞լ» հագներգութեան եղբայրասիրտ հմայքին տակ, նոր «Հայաստան» մը կերտեց սաղմոսերգեց ռուսական երգին եղանակին վրայ: Եւ ահա դպրոցը ամբողջ, աղջիկ թէ մանչ, մեծ ու պզտիկ, ամէնքս գոռալ գոռացինք նոր երգը, Հայաշունչ աւիւնով կուտայինք օտարին ազատութեան տենչը, ծարաւոտ եղնիկներու պէս ազատութեան աղբիւր: Գիւղը, իր մարմանդներուն վրայ բացօթեայ պտոյտներու միջոցին, յաճախ «ընդ աստեղօք», սա՛ երգին պէնդ, բազմալարեան բաբախումներով կը թնդար, որոնք հիմա կը յիշեցնեն ինծի նմանավիշտ ցեղին նոյներանգ տաղերգութիւնը տառապանքի ճամբաներուն վրայ— տակաւին: Բայց ե՞րբը.—

Հայկազանց ուխտանքուէք որդիք, կը
սիրենք զՀայոց հայրենիք:
Մեզի համար անհնար է մեր ուխտե-
րը մոռանալ.
Ինչ որ ըլլայ, օր մը դարձեալ ազա-
տութեան նէք զենիք:
Սակայն իղձեր մեր անհուն
Կ'ուզենք պատմել Հայերուն:

Հայն ունի զանձ, ոյժ, սիրտ, հան-
ճար,
Թող նուիրէ իր ազգին:
Այս չորս տարբեր իբրեւ զաշխարհ
Կըրնան կազմել Ազգ մ'ինքնին:

Ո՛ր Հայ մայր եւ կամ հայր լինի,
Թող իւր որդւոյն տանի խնամ.—
Սրբտին շընչել սէր հայրենի,
Բաշխել մտքին լոյս ու համ:
Յայնժամ լինի հայրենիք
Խաղաղ եւ յոյժ երջանիկ:

Ու արդարեւ, Հայ մեծատունը կը նուիրէր իր գանձը, Հայ փէշտային իր ոյժը, Հայ կինը իր սիրտը պայքարին իբրեւ նեցուկ, Հայ մտաւորականը իր հանճարը: Այդ միջոցին եւ տակէց շատ առաջ իսկ, «Մայր Արաքսի»ն եւ «Ազատն Աստուած»ը խարտոց էին արդէն բռնութեան շղթաներուն ժանգին վրայ:

Մեր կրօնքը, մեր դպրոցը, մեր փիլիսոփայութիւնը, մեր բարոյականը կ'ընդգրկէին ազգային գաղափարը ոչ իբրեւ մոլեռանդութիւն, այլ իբրեւ բնական պապակ մը դէպի ազատութեան աւազանը: Այդ շրջանին էր որ նախորդ երկու շրջաններուն (նախասահմանադրական եւ սահմանադրական առաջին) դպրոցով, եկեղեցիով, ազգային հաստատութիւններով կը շարունակուէր ազգային վերածնունդը: Այո՛, զարհուրելի յուսախաբութիւններ ունեցանք, եւ ինչո՞ւ կրկնենք ողբերգութիւնները Մուսա Լերան յարուցած նախանձելի խանդավառութեան պահուն: Մէկ վայրկեան գոնէ ունենանք բանաստեղծներուն բանաստեղծ անմրցելի Շնորհալիին զուտ հայկական ոգին — կքիլ բայց չընկճիլ: «Արդահատինք, արտասուենք մեզ ու մեր դատը ուրացողներուն վըրայ»… մեր գլուխները վեր բռնելով, քանի որ Մուսա Լեռը դաշտ մըն է լոկ բարձրայօն Այրարատի կուշտին տակ:

ԵՏԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդ…

Կը պարպուին քաղաքները մրոտ ու լպրծուն, եւ բանուորներն ու արհեստաւորները (հարուստը երբ որ ուզէ կ'երթայ) կը դիմեն դէպի գիւղերը, օդասուն վայրեր, լեռներն ու ծովեզերքները:

Ճամբորդներ՝ խիտ, կողք-կողքի, սեղմուած կառախումբերուն ու օթօքարերուն մէջ, որոնցմէ շատեր ոտքի վրայ, ուս-ուսի:

Կը հեռանան բոլորն ալ քանի մը օրուան համար, իրենց խոնջած ոսկորները հանգստացնելու, երկար ատեն փոշի եւ ծուխ շնչած թոքերը մաքրելու, թարմացնելու համար:

Այս վճարովի արձակուրդը, որ կը շարունակուի 1936էն ի վեր, իսկապէս օրհնութիւն մըն է դարձած աշխատաւոր դասակարգին համար:

Սակայն, այս տարի, եղանակը բոլորովին խորթ է իբրեւ ամառուան եղանակ: Ամէնքը կը վազեն դէպի արեւ, բայց այս տարի արեւը կարծես մոռցած է մեզ ու մեր բոլորակը…:

X

Վեց օգոստոս, կիրակի: Երբ օթօքար նետուեցանք, աչքերս երկինքին զարկեց եւ արեւին ճամբան սպասեցի անհամբեր բաւական ատեն:

Բախտաւոր ենք, կը մտածեմ, որ այսօր երկինքը մերկացած է սա գորշ ամպերէն, որոնք այս տարի տոպրակներով հայհոյանք ստացան հասարակ մահկանացուներէս:

Մենք կ'երթանք դէպի Ալպեաններու կողմը, լեռները: Եւ ուրախ ենք, որ արեւ պիտի վայելենք Ալպեաններու բարձունքներուն վրայ…:

Եւ, վախկոտ արեւ մը կը դիմաւորէ մեզ՝ մեկնումէն մէկ ժամ ետք, երբ մենք կտրած ենք արդէն մեր ճամբու երկայնքին մէկ երրորդ մասը:Քառորդ ժամ մը եւս, ու կը հասնենք առաջին կայարանը — Սէն Ժա… տը Պուրժէյ:

Քանի մը հոգի իրեն կը յանձնենք եւ, փոխադարձաբար քանի մը հոգի ալ առնելով կ'անցնինք քաղաքը:

Լեցուն օթօքարը կը սուրայ լայն տարածութեամբ դաշտի մը մէջէն: Հեռուները բարձր լեռներ կ'երեւան մշուշապատ:Սակայն, ես աչքերս յառած եմ աջ կողմի պատուհանէն «դուրս» դէպի դաշտին տարածութիւնը:

Ցորենի դէզերը կարգ-կարգ: Ա… միւս արտին մէջ, որուն ճիշդ քովէն կ'անցնինք, խուրձերը կապուած ու ցրցքնուած էին եւ, խոնաւութեան տակ կը սրսփային:Տձեւ, անշնորհ ու թոյլ-թոյլ կապուած էին իրենց գօտիները: Կը յիշեմ մեր խուրձերը… Հայրս… — Լոյս իջնէ անծանօթ գերեզմանիդ, հա՛յր — ու իր կապած խուրձերը ծանր գլուխներով, որոնց գօտիներուն տակ երկաթէ … անգամ չէին կրնար մտնել:

Կ'անցնինք ուրիշ արտի մը մօտէն: Նոր է հերկուած եւ, այնքան լայն ակօսներ ունի, որ կատարեալ ջրանցքի մը կը նմանի:

Սակայն, կը մտածեմ.— այսքան խոր ու լայն ակօսներ բացուած արտի մը բերքը շատ նուազ է բաղդատելով իմ գեղիս փայտէ շինուած փոքրիկ արօրներով բացուած նեղ ու երեսկուկ (ոչ խորունկ) ակօսներով արտի մը բերքին: Ապացոյց՝ քիչ առաջ հանդիպած արտին խուրձերը…:

Ցորենի դէզերէն ու ցրցքնուած խուրձերէն զատ, դաշտին տարածութեամբ՝ տուներու խումբեր կամ հատ-հատ, պարտէզներ, անտառներ եւ կեղերու խումբեր ամէն դի: Ու դեռ …ա, ծերուկ ձի մը, տարտաբալով իր դեղնոտած ակռաներով գիրանդի…ին աւելցուք խոտերը կը փրցնէ:

Ինքնաշարժը աւելի կ'արագացնէ իր վազքը ու քիչ է մնացած դաշտը ամբողջութեամբ մեր ետեւը ձգելու:

Եւ ահա, լեռներու հսկաներ մեր առջեւ կը տնկուին, եւ անոնց ստորոտին տակ կանգ կ'առնէ մեր վազքը: Վուարոն (Իզէր):

Դարձեալ քանի մը հոգի կը փոխենք: Այլ եւս ոչ դաշտ եւ ոչ ալ տափարակ, այլ՝ երկինքին մէջ խրած գլուխներով լեռներ մառախլապատ:

Կէս ժամ մըն ալ, աւելի դանդաղ վազքով մը եւ ահա Իզէր գետը կ'երեւայ մեր աչքին, երբեմն լայն ու երբեմն նեղ զիկ-զակ դառնալով կ'ա…ցնի, փայլփլալով արեւին ցոլքերէն:

Վուարոնի բարձրաբերձ լեռներու խումբէն վերջ, ահաւասիկ ուրիշ աւելի բարձր լեռներու ու լեռնաշղթաներու խումբ մը, Ալպեանները՝ ան… բարձրերէն, իսկ՝ Պլեատոնները՝ Ա…պեաններու գօտիներէն վար: Ու անոնց ոտքերուն տակ Իզէր գետին վրայ՝ Կրընոպլ:

Ժամը ճիշտ իննն է, եւ մեր ինքնաշարժը կանգ կ'առնէ իր վերջին կայարանը:

Արձակուրդն անցընելու մեր վայ…կայանը չէ հոս, բայց, Կրընոպլ մե…րուն քաղաք է, ու մեր ալ հին փա…թանը… Հետեւաբար, կ'արժէ այց…

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (169)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Իսկ Արտաս Թագաւորը Դվինայ հաղորդակցութիւններն ամէն կողմից կտրելուց յետ՝ խորհրդի հրաւիրեց իր իշխաններին որոշելու համար թէ՝ ի՛նչ եղանակով սկսին յարձակումը:

Գէորգ Սպարապետը, որ թանկ էր գնահատում հայ զօրականի կեանքը, խորհուրդ տուաւ Թագաւորին՝ ամէնից առաջ Նըսրին առաջարկել քաղաքը յանձնել իրանց առանց պատերազմի:

— Եթէ նա կը յօժարուի, բարի. եթէ ոչ՝ այն ժամանակ մենք մեր յարձակումը կը սկսենք, ասաց Սպարապետը:

— Այո՛, եթէ նա իմանայ թէ ինքը զուրկ է ամէն ձեռնտուութիւնից, գուցէ չվստահանայ դրժել մեր զայրոյթը, եւ այդ հանգամանքը հաւասարապէս շահ կը բերէ թէ՛ մեզ եւ թէ իրան, աւելացրեց Սմբատ իշխանը:

Արքային հաճոյ թուեցաւ այս առաջարկութիւնը, եւ դաշնակից իշխանները եւս համակերպեցան նրա հետ:

Նոյնիսկ այդ օրը Աղձնեաց նահապետը մի քանի ազատանիների ընկերակցութեամբ դիմեց Դուին՝ Ոստիկանի հետ խօսելու:

Նըսր ամիրան պատուով ընդունեց նրան իւր ապարանքի շքեղ դահլիճներից մէկում եւ հաճութեամբ յօժարեց լսել Հայոց Թագաւորի պատգամը:

— «Արտաս Արքան հրամայեց ինձ ասել Մեծափայլ Ամիրային—խօսել ըսկսաւ նահապետը— թէ Դուինը Հայոց աշխարհի մայրաքաղաքն է, թէ նրան հիմնել եւ տիրել են Հայոց Թագաւորները, եւ թէ վերջին տարիներում իսկ նա պատկանել է Հայոց իշխանապետութեան: Ամիրապետի Ոստիկանները կարող էին նստել այդտեղ՝ իբրեւ երկրի շահաստանում եւ գանձել Ամիրապետի հասոյթները: Բայց նրանք իրաւունք չունէին նրան գրաւելու եւ նրա միջոցով էլ երկրի ազատութեան վրայ բռնանալու. ըստ որում այդ երկրի կառավարը Հայոց Թագաւորն է, իսկ ժողովրդի ազատութեան տէրը՝ ինքը ժողովուրդը: Յուսուփը եւ նրա նախորդները անիրաւ յափշտակութեանց հետ միասին՝ յաճախ բռնացել են նաեւ Դվինայ վրայ:

«Բայց այդ պատահել է այն ժամանակ, երբ Հայոց իշխանները անջատուել են իրանց Թագաւորից եւ կամ վատաբար դաւաճանել են նրան: Իսկ այժմ որովհետեւ հայ իշխանները միացած են ինձ հետ եւ իմ զօրքերը հաւատարիմ են ինձ, ուստի ես զօրաւոր եմ եւ հէնց այդ պատճառով էլ թոյլ չեմ տալ, որ Յուսուփի յաջորդը գնայ նրա շաւղով, կամ թէ բռնանայ իմ ժողովրդի վրայ: Չյիշելով անգամ այն, որ Նըսր Ամիրան բարեկամութեան ուխտ է դրել հանգուցեալ արքայի հետ եւ վերջը դըրժելով իր ուխտին՝ աջակցել է Հայոց գահին դէմ լարած դաւաճանութեան … չյիշելով այն՝ որ նա անիրաւաբար յափշտակել է Հայոց կաթողիկոսարանը եւ կաթողիկոսի աթոռը տարագրել Ոստանից, որի համար ես իբրեւ իմ եկեղեցւոյ պաշտպան, պարտաւոր էի արժանաւոր հատուցումն անել նրան, այսու ամենայնիւ, չկամենալով արիւնահեղութեան պատճառ դառնալ, ես առաջարկում եմ Ոստիկանին խաղաղութեամբ յանձնել ինձ իմ քաղաքը, որից յետ եւ ես կը թոյլատրեմ նրան ազատ ապրել իւր ապարանքում: Հակառակ դէպքում, եթէ ես Դուինը գրաւեցի ոյժով, այն ժամանակ թո՛ղ Ոստիկանը իմանայ որ առաջին օրն իսկ բնաջինջ կ'անեմ թէ՛ իւր զօրախմբերը եւ թէ Դվինայ բոլոր ամիրաներին, որոնք կալուածներ ունին Ոստանում եւ ապարանքներ՝ Դվինայ հրապարակների վրայ․․ բացի այս, ես չեմ խնայիլ նոյնիսկ իրան՝ Ոստիկանին: Եւ այս ամէնն անելով հանդերձ՝ ես թշնամանած չեմ լինիլ Ամիրապետին, այլ պատժած միայն նրա գործակալին, որ անխոհեմութեամբ խռովում է իմ երկիրը…»:

Ոստիկանը, որ սկզբում խաղաղ սրտով ականջում էր պատգամաւոր իշխանին, վերջին խօսքերը լսելուն պէս վեր թռաւ տեղից եւ յուզուած բացականչեց.

— «Քո այդ նոր Թագաւորն աւելի յանդուգն է քան իւր նախորդը…: Ասա՛ նրան, որ ես չեմ ընդունում հաշտութեան ո՛չ մի պայման եւ որ ես իրաւունքով տիրում եմ այն քաղաքին, որ երկու հարիւր տարի սրանից առաջ՝ գրաւել է արաբական սուրը: Թո՛ղ յառաջ վարէ նա իւր զօրքերը եւ ոյժով գրաւէ այս քաղաքը, եթէ կարող է:Բայց միեւնոյն ժամանակ թո՛ղ չմոռնայ որ նա կռւում է Արաբացւոց երկնափառ Ամիրապետի եւ ոչ թէ նրա Ոստիկանի հետ…»:

Պատգամաւոր իշխանը վերադարձաւ իւր հետեւորդների հետ եւ յայտնեց Արքային Նըսրի պատասխանը:

— Լաւ ուրեմն, մենք մեր պարտքը կը կատարենք եւ ցոյց կը տանք այդ Հագարացուն, որ Ամիրապետի անունով դրուած սպառնալիքները չեն կարող ոչ մեզ վախեցնել եւ ո՛չ էլ մեր իրաւունքները չղթայել, ասաց Թագաւորը եւ ապա հրամայեց Սպարապետին յարձակման պատրաստութիւնները տեսնել:

Երազգաւորսից հետզհետէ բերում էին պաշարման վերաբերեալ գործիներ եւ պարսպահար մեքենաներ, որ… պիտի էին՝ խոյեր, բաղխոտներ, բաբաններ, հրացան պարսեր եւ երկաթէ զանազանակերպ սանդուխներ բարձած բազմաթիւ սայլերի վրայ: Այդ ամէնը պատրաստել էր … Մարզպետունի իշխանը դեռ եւս Արքայի Վասպուրականում եղած ժամանակ: Նրա հրամանատարները, որոնք ռազմական մեքենագործութեան հմուտ վարպետներ էին եւ որոնք այդ բոլորը պատրաստել էին կատարեալ եղանակով, այժմ էլ …նակում զբաղուած էին նոյնպիսի …խտութեամբ: Նրանք կառուցանում էին փայտէ շարժական աշտարակներ կամ եռայարկ մարտկոցներ, որոնք պէտք է մօտեցնէին քաղաքի պարիսպներին՝ նրանց քանդելու … այդ մարտկոցներից քաղաքը … մտցնելու համար:

Բայց որովհետեւ մեքենաները պարսպին մօտեցնելն արգելում էր լայն ու խոր խրամատը, որին մի քանի տեղ լցնելու համար դեռ կարիք կար ժամանակի, ուստի Թագաւորը հրամայեց առաջին յարձակումն առանց մեքենաների սկսել:

(Շար.)

Ո՞Վ ԷՐ ՇԷՅԽ ՄԱՆՍՈՒՐԸ

«Յառաջ»ի Յուլիս 23 եւ 25 թիւերում, Երուանդը՝ իւրայատուկ պատկերաւոր ոճով տուաւ իտալացի արկածախնդիր Ժան Բատիստ Բոէտտիի արկածախնդրական պատմութեան թարգմանութիւնը գերմաներէնից: Ըստ պատմութեան, երբ թէ այս իտալացի արկածախնդիրը անցել է նաեւ Կովկաս եւ Շէյխ Մանսուր անուան տակ, մահմետական լեռնականների եւ իրեն պէս օտար արկածախնդիր լեգէոնականների գլուխն անցնելով՝ կռուել է ռուս զօրքերի դէմ, յաղթանակներ տարել, բայց ի վերջոյ պարտուել, գերի ընկել, բանտարկուել եւ իր մահը գտել հեռաւոր Սիբիրում:

Իրակա՞ն է արդեօք այս պատմութիւնը: Դիմենք ռուսական աղբիւրին:

Վրաստանի Ռուսիային կցման հարիւրամեակի առթիւ, կովկասեան գլխաւոր հրամանատարութեան կից՝ Ռազմա-Պատմագրական բաժինը, ռուս զօրավար Պոտտոյի խմբագրութեամբ 1899ին Թիֆլիսում լոյս է ընծայել մեծահատոր պատկերազարդ մի գիրք, որի մէջ ամփոփուած է 9րդ դարից մինչեւ 18րդ դարի վերջերը Կովկասում տեղի ունեցած ռուս զօրքի կռիւների պատմութիւնը:

Համաձայն ռուսական աղբիւրի, Շէյխ Մանսուրը ծնած է Չէչնիայի (Հիւս. Կովկաս) Ալդա գիւղում, որ գտնւում է Սունժա գետի ափին: Շէյխ Մանսուրի իսկական անունն էր Ուշուրմա կամ Ուշերմա: Որպէս մոլեռանդ կրօնաւոր, քաջ հայրենասէր եւ յանդուգն կռւող, Շէյխ Մանսուր անունով, (Մանսուր արաբերէն կը նշանակէ յաղթական), անցնելով Հիւսիսային Կովկասի լեռնական մահմետական (Չէչնիա, Կաբարդա, Դաղըստան, եւն.) ցեղերի գլուխը, երկար ժամանակ կատաղի պայքար է մղել ռուս զօրքերի դէմ: Շնորհիւ իր տարած մի շարք յաղթական կռիւների, իր ցեղակիցների մէջ չափազանց մեծ հեղինակութիւն է ձեռք բերել: Երկար կը լինէր մի առ մի թուել պատմութիւնը այն կռիւների, որոնց մէջ այս չէչէն կրօնաւորը գլխաւոր դեր է կատարել:

1787թ. Սեպտ. 9ից մինչեւ 1791 տեղի ունեցած ռուս-թրքական երկրորդ պատերազմին եւս, Շէյխ Մանսուրը դաշնակցած Թրքական բանակին, իր մահմետական լեռնականներով մեծ դեր կատարեց: Սակայն, 1791 յունիս 22ին, ռուս զօրքը յաջողեցաւ գրաւել Անապա բերդաքաղաքը, կոտորելով եւ ծովը թափելով 16 հազարի չափ Թուրք զօրք եւ տեղացի լեռնական կռւողների եւ 14,000ի չափ էլ գերի վերցնել, որոնց թւում նաեւ Շէյխ Մանսուրին: Կովկասից Շէյխ Մանսուրին շղթայակապ տեղափոխեցին Պետերբուրգի նշանաւոր Շլիսսէլբուրգի բանտը, ուր մեռաւ 1794 ապրիլ 13ին:

Ռուս զինուորական պատմագիրը գրում է որ՝ «Այս նշանաւոր Շէյխի դեռ կենդանութեան օրով, բազմաթիւ առասպելական պատմուածքներ լոյս տեսան: Ռուս գրականութեան մէջ Սավլինովի մէկ վէպը կայ «Շէյխ Մանսուր» խորագրով, որի հերոսը ոչ մի նմանութիւն չունի Շէյխ Մանսուրի հետ: Աւելի եւս քիչ ճշմարտութիւն կայ Ա. Գարնիէրի «Un mahdi du XVIIIe siècle» խորագրով յօդուածի մէջ, որ 1884ին լոյս տեսաւ Փարիզում հրատարակուող «Լա Նուվէլ Ռըվիւ» պարբերականի մէջ: Հեղինակը հաւատացնում է որ, Շէյխ Մանսուր անունով գործել է իտալացի աբեղայ Ժան Բատիստ Բոէտտին: Ամբողջ յօդուածը լեցուն է սոսկալի աղաւաղումներով եւ ժամանակավրէպով»:

Ինչպէս այս վերի տողերից պարզւում է, Շէյխ Մանսուրի մասին չինծու պատմուածքը ֆրանսերէնից է գերմաներէնի թարգմանուել: Արդարեւ, դժուար է հաւատալ, որ որեւէ ոչ-մահմետականի, որքան էլ օժտուած լինի բարձր կարողութիւններով, յաջողուի մտնել կրօնամոլ մահմետական զանգուածների մէջ եւ կրօնական պետի բարձր տիտղոսին արժանանալ:

ԲԵՆՕ

տալ իրեն, տեսնելով կարեւոր վայրերն ու հանրային գեղեցիկ պարտէզները ծաղկազարդ:

Բայց, ամէնէն առաջ կ'արտորամ դէպի շոգեկառքին կայարանը: Այսօր, ժամը 8ին մօտերը հոս պիտի հասնէր Փարիզի սկաուտական խումբը՝ իրենց շրջանային խմբապետ Տէրսիմէցի Վազգէնին ու Ազգային ընդհ. պետ՝ Գ. Ցակոբեանին հետ: Եւ միանալով մեր սկաուտներուն (Վիէն), որ շաբաթ օր հասած էին արդէն, պիտի մեկնէին իրենց բանակատեղին, St. Théofrey (Isère):

Սակայն մեկնած կը գտնենք զիրենք, դժբախտաբար:

Մինչեւ ժամը տասներկու կ'այցելենք քանի մը կարեւոր վայրեր, ու մեր յոգնած սրունքներու բողոքին առջեւ տեղի տալով, դարձեալ կը նստինք օթոքար, մեր վերջին հանգրուանը հասնելու համար:

Կէս օրը շատ մօտ է արդէն, ու մենք տաքուկ ու ծիծաղկոտ արեւ մը գրկած, իբրեւ նուէր մեր բարեկամներուն ու փոքրիկ հայ գաղութին, կը հասնինք վերջին հանգրուանը, պաղուկ աղբիւրներով մեր հին բնակավայրը՝ Լաճնէյ:

ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ

Շանկայի հայ գաղութը

ՇԱՆԿԱՅ. (Յառաջ).— Ուզում եմ արագ ակնարկ մը նետել Շանկայի հայ գաղութի անցեալին ու ներկային վրայ:

Մեծ պատերազմից առաջ Հայեր կային արդէն Չինաստանի մէջ եւ զբաղւում էին առեւտուրով: Բայց այդ սեւ օրերից ասդին աւելի բազմացաւ հայութիւնը Շանկայում: Հիմա ոչ միայն կը գտնուին առեւտրականներ, այլ ամէն դասակարգի եւ արհեստի Հայեր, որոնց մեծամասնութիւն կը բաղկանայ Ռուսահայերէ, իսկ քանի մը ընտանիք՝ Թրքահայեր: Մինչեւ 1933, նրանք չէին կարողացել կազմել միութիւն մը, որովհետեւ մինչեւ այդ հազիւ յաջողեր էին իրենց անհատական ցաւերը դարմանել: Իսկ յիշեալ թուականին թէեւ քանի մը ազգասէր Հայեր ջանացել են կազմել բարեխնամ միութիւն մը, բայց, դժբախտաբար, երկարատեւ չէ եղել անոր կեանքը, տեղական անյարմարութիւնների պատճառաւ: Ու մինչեւ վերջերս մնացել էին առանց հայկական ոեւէ մի միութեան: Բայց 1938 յունիս ամսին կրկին անգամ քանի մը ազգասէր Հայեր կը հաւաքուին ու կը հիմնեն բարեգործական միութիւն մը՝ հաստատուն հիմերի վրայ՝ նախագահութեամբ Պ. Հայկ Աստուրեանի:

Գնահատելի է այս նորածին միութեան աշխատանքը: Ցիշենք մինչ օրս իր կատարած բարենպատակ գործերը: Ա. Կարողացաւ վարձել շէնք մը, ուր կը գտնուին՝ եկեղեցին, գրասենեակ, դասարան, ժողովատեղի, իսկ շէնքի կողքին կը գտնուի երիտասարդութեան համար մարմնամարզի դաշտը, թէնիսի եւ վոլիպոլի, ուր ամէն կիրակի եւ տօն օրեր երկսեռ երիտասարդներ կուգան մարզանքով զբաղելու:

Մանուկների համար, որոնք օտար դպրոցներ կը յաճախեն, հայկական դասեր տեղի կ'ունենան կիրակի օրերը. իսկ արձակուրդի ընթացքին՝ շաբաթը երկու անգամ: Նոյնպէս հայերէն դասեր կը ստանան այն երիտասարդները, որ հայերէն գրել կարդալ չեն գիտեր: Դասերը տեղի կ'ունենան նախաձեռնութեամբ Պ. Լ. Սարգիսեանի որ հայկական բարձր ուսում ստացած է Թիֆլիսի մէջ: Ամբողջ տարուան ընթացքին, երիտասարդութեան կողմից տեղի ունեցան հանդէսներ՝ նոր տարուան, Վարդանանցի, Զատիկի, Սասունցի Դաւթի եւ ուրիշ տօների առթիւ: Մայիս 7ին տեղի ունեցաւ մի մեծ ներկայացում, ուր ամբողջ գաղութը ներկայ էր: Դերասանների մի մասը իրենց դերերը գոց էին սորված՝ հայերէն գրել կարդալ չգիտնալով: Տօնեցինք նաեւ Մայիս 28ը ճիշդ օրին, եւ վերջապէս Միութեան տարեկան հանդէսը:

Այս տարուան ընթացքին գաղութս այցելեց Ասողիկ վրդ. Ղազարեան, որ գտնւում է Խարբինում եւ իր ամէն մէկ այցելութեան քաջալերում է գաղութս՝ իր խրախուսիչ քարոզներով: Այս փոքրիկ գաղութը, որ այլասերման ենթակայ էր, այժմ, շնորհիւ իր միութեան, վերակենդանացաւ: 1938 սեպտեմբերին, երբ ծանօթանում էի Շանկայի հայութեան հետ, շատ մը մարդիկ կային որ հայերէն մէկ հատիկ բառ չէին գիտեր եւ ռուսերէն կը խօսէին, բայց այժմ իրենք էլ գոհ են որ իրենց մայրենի լեզուով կը խօսին: Այժմ մեր բոլորիս նպատակն է դարձել պայքարել այլասերման դէմ եւ օրէ օր աւելին ընել: Լուսաւորել մեր մանուկները որ հայկական ոգիով տոգորուին, Հայու պէս մտածեն, բայց եւրոպական ձեւով գործեն:

Հազար երանի մեզ որ այսքան չարչարանքներից, կոտորածներից վերջ կենդանի ենք եւ ապրում ենք իբրեւ ցեղ մը՝ ազգերի շարքին, հոգ չէ թէ՝ ցիր ու ցան:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ

Ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս այր մարդը աւելի երկար ժամանակ այր մարդ է, քան կինը՝ կին:

Պալզաք

Մահը միայն անոնց համար է, որոնք կ'ապրին արբեցած աշխարհի սիրով:

Պոսիւէ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի օդանաւային խորհուրդի նախաձեռնութեամբ, մարզական-հրաձգային մրցումներ կատարուեցան Երեւանի, Լենինականի, Կիրովականի, Դիլիջանի, Ալավերդիի եւ ուրիշ շրջաններու մարզական-հրաձգային վարպետներու մասնակցութեամբ: Փոքր տրամաչափ հրացանի առաջնութիւնը շահեցաւ Երեւանի գունդը, կանգնած եւ ծունկի՝ 300 մեթր հրացանաձգութեան մէջ՝ Լենինականի գունդը:

ԾԻՐԱՆԻ ՀԻՒԹ

Երեւանի պահածոյի գործարանը առաջին անգամ ըլլալով այս տարի սկսաւ արտադրել ծիրանի հիւթ: Այս հիւթը կ'ուղարկուի Խ. Միութեան զանազան քաղաքները եւ կը գործածուի իբրեւ ըմպելիներու լրացուցիչ: Այս հիւթէն մինչեւ յուլիսի վերջը պատրաստուած է 25 հազար տեքալիտր:

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Վերջերս Երեւանի մէջ տեղի ունեցած թատրոններու բաղդատութեան մէջ, առաջին տեղը շահած է Կիրովականի թատրոնը, որ օգոստոսին պիտի մեկնի Մոսկուա՝ մասնակցելու համար համամիութենական գիւղատնտեսական ցուցահանդէսին: Թատերախումբը Մոսկուայի մէջ պիտի ներկայացնէ Լ. Միքայէլեանի «Գոչ»ը եւ Ա. Գուլակեանի «Արշալոյսին»ը:

ՇԱՔԱՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ

Համաձայն համայնավարական կուսակցութեան 18րդ համագումարին, հինգերորդ հնգամեակին Հայաստանի մէջ պիտի կառուցուի շաքարի գործարան մը: Մոսկուայէն Հայաստան եկած է յատուկ մարմին մը, որ քննութիւններ կը կատարէ՝ Սպիտակի շրջանի Համամլու գիւղին մօտ: Այդ վայրը յարմար նկատուած է՝ իր երկրաբանական եւ ուրիշ յատկութիւններուն պատճառաւ: Գործարանին հողը պիտի ունենայ 170 հեկտար տարածութիւն, հաշուելով նաեւ բանուորական աւանի եւ գործարանին պատկանող շէնքերու տարածութիւնը: Շինարարութիւնը պիտի սկսի 1940ի սկիզբը եւ պիտի աւարտի 1941ին: Համամլուի գործարանը պիտի արտադրէ օրական 1200 կենտինար շաքար: Ցանձնաժողովը քննած է նաեւ ճակնդեղի ցանքը աւելցնելու խնդիրը եւ որոշած է այդ նպատակին յատկացնել 3000 հեկտար նոր հողեր՝ Համամլուին մերձակայ եւ այժմ անջրդի վայրերէն: Այդ հողերը ոռոգելու համար պիտի բացուի ջրանցք մը: Գործարանի կառուցման յատկացուած է 25 միլիոն ռուբլի:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, յուլիս 18ին ամբողջ Խ. Միութեան մէջ մարզական մրցումներ կազմակերպուեցան:

Նոյն օրը, առաւօտեան, Երեւանի մէջ տողանցք կատարեցին մարզական ակումբներու անդամները: Ցետոյ սկսան 1000 եւ 500 մեթր վազքի մրցումները, որոնց մասնակցեցան 525 հոգի: Կէս օրին, Լենինի հրապարակին վրայ, տեղի ունեցաւ հեծանիւի աստղաձեւ արշաւը, որուն մասնակցեցան 20 շրջաններու ներկայացուցիչները: Իսկ երեկոյեան տեղի ունեցան մարզական խաղեր, մարզական սթատիոնին մէջ: Մրցումներուն ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը: Գընդակախաղի մրցում մը կատարեցին Երեւանի եւ Թիֆլիսի խումբերը: Մրցումը վերջացաւ ի նպաստ Երեւանի 2–0: Բագուի «Դինամօ» եւ Երեւանի «Կառուցող» խումբերու պասքէթպոլի մրցումը աւարտեցաւ 40–17 արդիւնքով՝ ի նպաստ Երեւանի:

Մրցումներէն վերջ, Երեւանի զանազան վայրերուն մէջ տեղի ունեցան խրախճանքներ:

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Երեւանի պատանիներու յատուկ ներկայացումներ սարքող թատերախումբը, «Ա. Միկոյեան», Բասարգեչարի շրջանէն վերջ անցած է Մարտունիի շրջանը, ուր կը ներկայացնէ «Կոյր Երաժիշտը» եւ «Փարոսի Կրակներ» փիէսները:

«Հաթայը լքող Հայերը մեզի դէմ գործել սկսան»

«Սօն Փօսթա» այս խորագիրներուն տակ կը հրատարակէ իր Դամասկոսի թղթակցին մէկ գրութիւնը.

— «Հաթայի վերջնականապէս Թուրքիոյ վերադարձուելէն վերջ, հոս ուղղակի մեզ շահագրգռող խնդիրներուն գլուխը կը գտնուի Հաթայէն տեղի ունեցած արտագաղթին շուրջ բուռ-բասները: Գաղթողներուն մեծ մասը Հայերը կը կազմեն: Ասոնց մէկ մասը, հինէն ի վեր Հաթայի մէջ Ֆրանսացիներուն կամ արաբ ազգայնականներուն հետ միանալով Թուրքերուն դէմ շարժողներ են: Բայց մեծամասնութիւնը, այսպիսիներու խօսքերէն խաբուելով գաղթողները կը կազմեն: Իրենք զիրենք անտեղի կերպով վտանգի մէջ ենթադրելով գաղթելու որոշում տուող այս տարրը, երբ Սուրիոյ սահմանը անցնելով Սուրիոյ զանազան կողմերը կը ցրուի, բնականօրէն Թուրքերու դէմ գաղտնօրէն կեղեքումներու քարոզութիւններ կը կատարէ: Արաբներն ալ, անոնց վերաբերեալ պատմութիւնները կրկնապատկելով, յաւելուածներով կը կրկնեն իրարու:

Այս չափազանցութիւնները նախ գաղթողներու թիւին շուրջ կատարուեցաւ: Ասոնց թիւը, ըսուած պատմութիւններու համաձայն, մինչեւ 45 հազարի բարձրացաւ. մինչ զանազան ազգերէ բոլոր գաղթողներուն թիւը միայն 14 հազարէ բաղկացած ըլլալը ֆրանսական իշխանութիւնները մասնաւոր զեկոյցով մը յայտարարած ըլ-

Երկրորդ չափազանցութիւնն ալ, վերջ գտան:

Երկրորդ չափազանցութիւնն ալ, Թուրքերուն եւ մասնաւորաբար Թուրք պաշտօնեաներուն գաղթողներուն հանդէպ ցոյց տուած գէշ վերաբերմունքի մասին էր: Այս կէտին մէջ խնդիրը ոչ թէ միայն չափազանցութեան, այլ թերեւս բոլորովին յերիւրածոյ պատմութիւններէ կը բաղկանար: Կարճ ժամանակի մը մէջ գաղթելու որոշում տուած եւ զայն գործադրած այս գաղթականները,

ՕՐ. ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
ԵՒ
ԹԱԳՒՈՐ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ
ամուսնացած
Փարիզ, 6 օգոստոս 1939

երբ ուզած են իրենց կարգ մը գոյքերը ծախել, գնող չկարենալ գտնելով, «իրենց հոգիին մաս կազմող» գոյքերը աժան կերպով ձեռքէ հանած են եւ այս պարագան ոեւէ կերպով մարսել չկարենալով, «ախ ու վախ»ով կ'ողողեն իրենց շրջապատը: Այս մորմոքումը չափազանցուելով կ'ակերծի եւ Թուրքերուն կեղեքում կատարած ըլլալուն ձեւը կը ստանայ:

Այս կեղեքումին ստերճանը ըմբռնելու համար, կը բաւէ կարդալ Հայու մը արաբական թերթի մը ըրած պատմութիւնը.

— Հայը գաղթած ատեն կնքուած համաձայնութեան հակառակ, ուզած է ոսկիները փախցնել: Պանիրի ամանի մը մէջ կը պահէ զանոնք: Սահմանի մաքսային քննութեան ատեն, երբ Թուրք պաշտօնեաները կը հարցնեն թէ ոսկի ունի՞ թէ ոչ, Հայը «ոչ» կը պատասխանէ: Բայց, նոյն միջոցին, իր քովը գտնուած փոքրիկները երբ ոսկիի խօսքը կը լսեն, անմիջապէս մտահոգ ակնարկներով պանիրի ամանին նայիլ կը սկսին: Ասոր վրայ պաշտօնեաները կը կասկածին եւ պանիրի ամանը կը քննեն, ոսկիները մէջտեղ կ'ելլեն: Ոսկիներուն տէրը ասիկա իբր կեղեքումի պատմութիւն կը պատմէ եւ պատմած ատեն ալ, «Թէեւ ես չկրցայ փախցնել, բայց ուրիշները տեսակ տեսակ խաղերով շատ ոսկի փախցուցին», կ'ըսէ:

Այս կարգի կեղեքումներու տարաձայնութեանց դէմ ալ, Ֆրանսացիները, իրենց հրատարակած վերոյիշեալ զեկոյցին մէջ պէտք եղած կերպով յայտարարեցին ճշմարտութիւնը: Մանրամասնօրէն յայտնեցին որ, թէ Թուրք ժողովուրդին եւ թէ Թուրք պաշտօնեաներուն կողմէ ոչ մէկուն գէշութիւն չէ կատարուած: Միայն թէ, պարապ տեղը գաղթած բնակչութեան մեծ զանգուած մը հիմա հոս հոն ցրուած, առանց գործի եւ բոյնի, նպաստով կ'ապրին»:

Սէրը՝ հովէն յափշտակուած բոյսի մը հունտին նման կ'անցնի շուտով, բայց երբ ան մեծնայ սիրտին մէջ, անոր հետ միայն կարելի է խլել զայն, որպէս արմատացած ծառ՝ հողին խորը:

Սիրոյ մէջ ըլլալով՝ միեւնոյն ատեն արժանապատուութիւնը պահել միայն կնոջ տրուած է:

Սէրը արեգակն է, որ կը կենդանացնէ, կ'ազնուացնէ, կը վերստեղծէ:

ՀԵՆՐԻԿ ՍԵՆԿԵՒԻՉ

*** 1793ին, Մարի Անթուանէթ թագուհին, մեղադրուելով հայրենիքի դաւաճանութեամբ, գլխատուեցաւ:

*** Նափոլէոն մեռաւ գերութեան մէջ, ապրելով միայն 52 տարի:

*** Նիւ Եորքի մէջ կը գտնուի աշխարհիս ամենաբարձր շէնքը, որ ունի 380 մեթր բարձրութիւն, եւ բաղկացած է 86 յարկերէ: Այս անհասանելի շէնքը Փարիզի հռչակաւոր էյֆէլի աշտարակէն 80 մեթր աւելի բարձր է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿՏՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

ԴԱՒԱՌԻ ՊԱՍԹԻՅԼ ՄԸ

Ա.

ԼԱ ԹՈՒՐԿ

Աւելի քառասուն տարի առաջ, Լէնվէլէի կողմէն Ֆուժէրի անտառը մտնելով Բարինեէի կողմէն դուրս ելլող ճամբորդը, այս մեծ ու խորունկ անտառին սահմանին վրայ տխուր հանդիպում մը կ'ունենար: Այս ստուար թաւուտէն ազատելուն պէս, յանկարծ իր դիմացը կ'ելլէր Լա Թուրկը:

Ողջ Լա Թուրկը չէ, մեռած Լա Թուրկը: Ճաթրտած, այրած, զարնուած ու քանդուած Լա Թուրկը: Կործանումը շէնքին համար այն է՝ ինչ որ է ուրուականը մարդուս համար: Չկայ աւելի եղերական տեսարան մը քան այս Լա Թուրկը: Աչքի առջեւ տեսնուածը անտառին ծայրը չարագործի մը պէս մէկ մինակ բարձրացած կլոր աշտարակ մըն էր: Ցից ժայռի զանգուածի մը վրայ, այդ աշտարակը գրեթէ հռոմէական երեւոյթ ունէր, այնքան որ կանոնաւոր եւ հաստատուն էր, եւ այնքան որ այդ զանգուածին մէջ իշխանութեան բիրտ գաղափարը միացած էր անկումի գաղափարին: Նոյնիսկ քիչ մը հռոմէացի էր այդ, որովհետեւ ռոմանական էր: Իններորդ դարուն սկսած և տասներկուերորդ դարուն երրորդ Խաչակրութենէն վերջ աւարտած էր: Բացուածքներու ուռուցիկ յենարանները կը մատնանշէին իր տարիքը: Մարդիկ կը մօտենային, ցից զառիվերէն կը մագլցէին, բացուածք մը նշմարելով կ'որոշէին ներս մտնել, ու ներս մտնելէ վերջ՝ պարապութիւն: Կարծես թէ գետնին վրայ ուղիղ դրուած քարէ փողի մը ներքին կողմն էր: Վերէն վար ոչ մէկ բաժանում չկար, ոչ տանիք, ոչ ձեղուն, ոչ տախտակամած: Կամարի բաժանումներ, հին ձեւ թնդանօթի ճեղքեր, զանազան բարձրութեամբ կրանիթէ ագռաւներու շարքեր. յարկերը մատնանշող լայնքին դրուած քանի մը փոթրիկներ, որոնց վրայ ալ գիշերային թռչուններու ծիւեր (կիւպրէ) կային: Հսկայական պատնէշը հիմին կողմը 15 ոտք եւ գագաթին կողմն ալ 12 ոտք բարձրութիւն ունէր: Հոս ու հոն ճեղքեր ու ծակեր կային որոնք դուռներ եղած էին ատենօք եւ որոնց պատին մթին ներքնակողմը սանդուխներ կը տեսնուէին: Գիշերը հոն մտնող անցորդը ու լուր բուին, այծուկ եւ թռչնագորտ թռչուններուն աղմուկները կը լսէր, ոտքերուն տակ մացառիկներ, քարեր, սողուններ, գլխուն վրայ ալ, աշտարակի բերանը եղող և մեծ հորի մը բերնին նմանող սեւ բոլորշի շրջանակէ մը անդին աստղերը կը տեսնէր:

Երկրին հին աւանդութեանց համաձայն այս աշտարակին վերի յարկերը, Ցուգայի թագաւորներուն շիրիմի դուռներուն պէս, ինքն իր վրայ դարձող, բացուող ու գոցուող եւ պատին մէջ կորսուող մեծ քարէ մը պատրաստուած դուռներ կային: Օ-ժիվ կոչուած եւ անկիւնաձեւ ու իրարու մէջ անցուած քանդակներու պէս Խաչակրութենէն ներմուծուած ճարտարապետական ոճ մը: Երբ այս դուռները գոցուէին, անկարելի էր զիրենք վերագտնել, այնքան որ պատին միւս քարերուն հետ լաւ մը խառնուած էին: Այսօր Անտի-Լիբանանի, Տիւրի 12 քաղաքներու երկրաշարժէն ազատած խորհրդաւոր քաղաքներուն մէջ, կը տեսնուին տակաւին այս տեսակ դուռներ:

Բ.

———ԽՐԱՄԱՏԸ

Խրամատը ուրկէ փլատակներուն մէջ կարելի կ'ըլլար մտնել, հանքի բացուածք մըն էր: Էրարի, Սարտիի եւ Փականի հետ միասին գործին լաւ տեղեակ եղողի մը համար այս հանքը շատ խելացիօրէն շինուած էր: Քահանայի մը գդակին նմանող հնոցի սենեակը, ճեղքելու պարտաւոր եղող աշտարակի զօրութեան հետ լաւ կը համեմատէր: Առ նուազն երկու քէնթալ վառօդ պէտք էր պարունակած ըլլալ: Ուղիղ գլանէ մը աւելի արժող օձապտոյտ գլանի մը միջոցաւ կը հասնուէր հոն: Հանքին յառաջ բերած փլուզումին հետեւանքով հաւի հաւկիթի մը չափ տրամագիծ ունեցող վառօդի գլանաքարին պատռուածքը յստակօրէն կ'երեւար: Պայթումը պատնէշին վրայ խոր վէրք մը բացած էր ուրկէ պաշարողները կրցան ներս մտնել: Այս աշտարակը հաւանաբար զանազան ժամանակամիջոցներու մէջ կանոնաւոր պաշարումներու ենթարկուած էր: Ռմբիկներով ծածկուած էր, եւ այդ ռմբիկները ամէնքն ալ միեւնոյն շրջանին չէին պատկաներ: Ամէն պայթուցիկ նիւթ պատնէշ մը կէտկէտելու իր յատուկ ձեւն ունի: Ամէնքն ալ այս աշտարակին վրայ իրենց խոշոր վէրքերը թողած էին: Տասնըչորրորդ դարու քարէ գնդակներէն մինչեւ տասնըութերորդի երկաթէ գնդակները: Խրամատին մուտքը գետնայարկին վրայ էր: Խրամատին ճիշդ դէմը, աշտարակին պատին մէջը, ժայռին մէջ փորուած ստորերկրեայ խուցի մը դռնակը ծայր կուտար: Այդ ստորերկրեայ խուցը կ'երկարէր ու կը մխրճուէր աշտարակի հաստատութեան մէջ մինչեւ գետնայարկի սրահին տակը: Այս խուցը, որուն երեք քառորդը լեցուած էր, 1835ին Պէնի հնագէտ Օկիւսթ Լը Բրէվօի խնամոցը շնորհիւ մաքրուեցաւ:

Գ.

ՄՈՌԱՑՈՒՄԻ ՏՈՒՆ

Այդ ստորերկրեայ խուցը մոռացումի տունն էր, կամ զնտանը: Ամէն աշտարակ իրենը ունի:

Այս ստորերկրեայ զնտանը, նոյն ժամանակներու շատ մը պատժական խուցերուն նման, երկու յարկաբաժին ունէր: Առաջին յարկը, որուն մէջ դռնակի կողմէն կը մտնուէր, լայնօրէն կամարաձեւուած սենեակ մըն էր, գետնայարկի սրահին հետ միեւնոյն ուղղութեան վրայ: Սենեակին ներքնակողմը երկու զուգահեռական եւ ուղղահայեաց ակօսներ կը տեսնուէին, որոնք մէկ պատէն միւսը ուղղուած էին անցնելով կամարէն ուրտեղ խորապէս արմատ ձգած էր իրենց հետքը եւ որոնք երկու սայլակի հետքերու կը նմանէին:

(Շար.)

տական կառավարութեան կարգադրութեանց մասին. —

Ա. 10 միլիոն ֆրանքը արդէն իսկ դրուած է մարզպանին տրամադրու-թեան տակ՝ գաղթականներու օգնութեան գործածուելու համար:

Բ. Հրամայուած է անյապաղ կարգադրել Լիբանանի մէջ հողերու գնու-մը՝ Մուսատաղի Հայերուն համար:

Գ. Հրամայուած է առանց ծախքի եւ ձեւակերպութիւններու կատարել գաղթականներու լիբանանեան հպատակութեան խնդիրը:

Թէ՛ այս եւ թէ խալամ գաղթականներու, ինչպէս նաեւ Սանճաքի կաթո-լիկ կրօնական հաստատութեանց ապահովութեան վերաբերող որոշումներուն գործադրութեան մօտէն հետեւելու համար է՝ որ Պ. Պ. Կոթրոօ եւ Փօլ տիւ Վէու յանուն Միջերկրականեան Կոմիտէին Պէյրութ գացած են:

Փարիզի Ցանձնաժողովին զեկոյցը

ԽՄԲ. — Բարեգործականի նախաձեռնութեամբ կազմուած Հանգանակիչ յանձնախումբէն (Փարիզ եւ շրջակայք) ստացանք հետեւեալ զեկոյցը. —

Հանգանակիչ Ցանձնախումբիս Դիւանը, իր յաջորդական նիստերուն մէջ որոշեց. —

1. Արձակուրդի հետեւանքով ցրուած հայրենակիցներուն հնարաւորու-թիւն տալով մասնակցիլ եղբայրական օգնութեան հանգանակութեան, այժ-մէն իսկ կազմել շրջանային ենթայանձնախումբերը, որոնց պարտականու-թիւնը պիտի ըլլայ, Սեպտեմբերի սկիզբէն ձեռնարկել ընդհանուր հանգանա-կութեան:

2. Խնդրել Փարիզահայ մամուլի ներկայացուցիչներէն, իրենց մասնակ-ցութիւնը բերել յանձնախումբիս աշխատանքներուն:

3. Ապահովել նոյնպէս հայ եկեղեցիներու աջակցութիւնը:

4. Շրջանային ենթայանձնախումբերուն անդամակցելու համար, բացի մասնաւորներու գրուած նամակներէ՝ հրապարակով դիմել բոլոր այս գոր-ծին տրամադրելի հայրենակիցներուն, խնդրելով իրենց գործակցութիւնը:

5. Մեկուսացած շրջաններու մէջ գտնուողներուն դիւրութիւն տալու հա-մար, հանրային եւ ծանօթ վայրերու մէջ ունենալ, հանգանակութեան հա-մար պատրաստուած յատուկ տոմսերէն:

Գաղտնի խորհրդակցութիւններ Տանցիկի վէճին լուծման համար

Ինչպէս հաղորդած էինք, Տոքթ. Պիւրքարտ, Ազգաժողովին Տանցիկի վերատեսուչը, Հիթլէրի հետ ունեցած տեսակցութեան տեղեկագիրը հաղոր-դած է անգլիական կառավարութեան:

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը սկսած է քննել այս տեղեկագիրը, որ ուղղակի հաղորդուած է լորտ Հըլիֆաքսի: Ազ-գաժողովին ներկայացուցիչը մտերիմ բարեկամն է Անգլիոյ արտաքին նա-խարարին, ինչ որ տհաճութիւն կը պատճառէ Լեհերուն: Կասկածողներ կան թէ Տոքթ. Պիւրքարտ կը ջանայ ճիշդ այն դերը կատարել Տանցիկի մէջ ինչ որ կատարեց լորտ Ռընսիմէն Չեխոսլովաքիոյ մէջ:

Այս հարցի մասին ալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ, այնպէս որ կարելի չէ ստոյգ տեղեկութիւններ քաղել: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հիթլէր որ եւ է առաջարկ չէ ներկայացուցած Տանցիկի վէճին լուծման համար: Ուրիշ աղբիւրէ ալ առաջարկներ չեն եղած: Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ Անգլիա ինք ալ որ եւ է առաջարկ չէ ներկայացուցած Հիթլէրի, Ազգաժողովին պատ-ուիրակին միջոցաւ: Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան շրջանակները որո-շած են գաղտնի պահել նաեւ Լեհաստանի թելադրութիւնները, եթէ ըլլան:

Տոքթ. Պիւրքարտի տեղեկագրին պատճէնները ղրկուած են նաեւ ֆրան-սական եւ պելժիական կառավարութեանց, որոնք Անգլիոյ հետ կը կազմեն Ազգաժողովին երաշխաւորները Տանցիկի մէջ: Պատճէն մըն ալ ղրկուած է Պ. Չէյմպըլէնի, որ արձակուրդի գացած է եւ ամէն օր հեռաձայնով տեղե-կութիւններ կը ստանայ անցուդարձի մասին:

Կը հերքուի այն լուրը թէ Ազգաժողովին պատուիրակը Լոնտոն պիտի եր-թայ: Պատուիրակը լաւատես կ'երեւայ, եւ յայտարարութեան մը առթիւ ը-սաւ թէ ինք յոյսը կորսնցուցած չէ, Տանցիկի հարցը խաղաղութեամբ լու-ծելու համար: Զրոյցի մը համաձայն, պատուիրակը նոր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Հիթլէրի հետ:

*** Գերմանական թերթերը իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացու-ցած են Տանցիկի վրայ եւ միշտ կը յիշեցնեն դաշնագիրներու վերաքննու-թեան պահանջը: Կարծողներ կան թէ Գերմանիա պիտի հաւանի մասնակցիլ խորհրդաժողովի մը, եթէ Տանցիկը վերադարձուի:

Միւս կողմէ, կարգ մը թերթեր կը պնդեն թէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարները բուռն բանավէճ մը ունեցած են Սալցպուրկի մէջ, եւ ի վերջոյ համաձայներ են Հիթլէրի միջամտութեամբ: Նոյն աղբիւրին հա-մաձայն, Մուսոլինի խակապէս ծրագիր մը մշակած է, Տանցիկի հարցը խա-ղաղութեամբ լուծելու համար: Երկու նախարարներուն տեսակցութենէն ա-ռաջ, Վարշաւայի իտալական դեսպանը մանրամասն տեղեկութիւններ քա-ղած է Լեհաստանի վերջնական պահանջներու մասին, միջին ելք մը գտնե-լու համար:

Մոսկուայի բանակցութիւնները

Գաղտնապահութիւնը կը շարունակուի Մոսկուայի զինուորական բա-նակցութեանց շուրջ: Նիստերը կը շարունակուին օրը երկու անգամ: Մոս-կուայի անգլիական դեսպանը նոր հրահանգներու կը սպասէ, վերսկսելու համար քաղաքական բանակցութիւնները:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական խմբագիրը կ'իմանայ թէ կառա-վարական շրջանակները տեղեկագիր մը ստացած են, բանակցութեանց ըն-թացքի մասին: Մթնոլորտը նպաստաւոր է առ այժմ, բայց կը թուի թէ խոր-հըրդային պատուիրակութիւնը առաջարկած է որ համաձայնութեան ծրա-գիրը աւելի ընդարձակուի, քան նախատեսուած է Անգլիոյ եւ Ֆրան-սայի կողմէ: Այսպէս, Մոսկուա կ'ուզէ նաեւ քննել թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռ-նեն Անգլիա եւ Ֆրանսա, եթէ պատերազմ ծագի Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ արտաքին նախարարը Գերմանիա երթալով, երկար տե-սակցութիւններ ունեցաւ արտաքին նախարարին եւ ուրիշներու հետ: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Պերլին կը պնդէ որ Հունգարիա վերջնապէս միանայ Իտա-լիոյ եւ Գերմանիոյ զինուորական դաշինքին: Նախարարը պիտի այցելէ նաեւ Հիթլէրի:

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՕ Իտալիա պիտի այցելէ յառաջիկայ Սեպտեմբերին: Այս առթիւ արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Իտալիոյ մէջ: — Զօ-րավարը հրամայեց ազատ արձակել 45 ամերիկացի գերիներ:

ՈՒԻՆՍԹԸՆ ՉԸՐՉԻԼ, Անգլիոյ ծովային նախկին նախարարը, ինքնա-շարժով հիւսիս-արեւելեան սահմանագլուխը գնաց, աչքէ անցընելու համար Մաժինոյի գծին ամրութիւնները: Կ'ըսուի թէ տեղ-տեղ իրեն պիտի ընկերա-նայ Սպարապետը, զօր. Կամլէն:

ՍԻՈՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ բացուեցաւ Ժընեւի մէջ, մասնակցութեամբ աւելի քան 600 պատգամաւորներու, որոնց 200ը եկած են Պաղեստինէն, իսկ 125ը Մ. Նահանգներէն: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն է Պաղեստինի հարցը: Առաջարկողներ կան որ ընդհանուր գործադուլ կազմակերպուի, բողոքելու համար անգլիական նոր ծրագրին դէմ, որ կը թաղէ Հրէական Տունի հարցը:

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՆԿԱՐԻՉ, «Անտարբեր»ին «գաղափարական» գողը, Սերժ Պոկուսլաւսքի, որ մաքրած-չոկած էր պատկերը, նոր հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ առջի օր եւ կրկնեց նոյն պատմութիւնը: Օրէնքը հինգ տա-րի բանտարկութիւն կը նախատեսէ այս կարգի յանցանքներու համար: Ռուս երիտասարդը բժշկական քննութեան պիտի ենթարկուի, իբրեւ անհաւասա-րակշիռ: Իր խորթ մայրը իմանալով այս դէպքը, յայտարարեց թէ Սերժ հաստատակ սրիկայ մըն է, կինը ձգած եւ բոլորովին անպէտ: Մասնագէտ նը-կարիչները խստօրէն կը բողոքեն Սերժի կատարած «սրբագրութեանց» դէմ:

ՀԱԿԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ կը ծաւալին Ճափոնի եւ հիւսիսային Չինաս-տանի մէջ: — Ճափոնի վարչապետը եւ պատերազմական նախարարը բանա-ձեւ մը մշակեցին, զօրացնելու համար հակաբոլշեւիկ ուխտը, որ կնքուած է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ:

600 ՀՐԵԱՆԵՐ որոնք երեք ամիսէ ի վեր կը թափառին ծովէ ծով, Պոլիս հասան, բայց արգիլուեցաւ ցամաք ելլել, ինչպէս եղած էր Իզմիրի մէջ:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ Փարիզ հասաւ, խորհրդակցելու համար կառա-վարութեան հետ, ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան եւ Սուրիոյ կացու-թեան մասին:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԲԻ «Շահրիկեան» ընթերցարանի անդամ-ները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի, Շաբաթ, 19 Օգոստ., երեկոյեան ժամը 9ին, ընթերցարանի սրահը: Ներկայ կ'ըլլայ Վ. ՒՇԽԱՆԵԱՆ.

Պլան Մէնիլի հանգանակութիւնը

Նախաձեռնութեամբ Պ. Ց. Պօյաճեանի եւ Պ. Թագւոր Շահպազեանի. —

ՊԼԱՆ ՄԷՆԻԼԷՆ. — Թագւոր Շահպազեան, Մկրտիչ Բարունակեան, Վաղարշակ Քալփաքճեան, Վահրամ Տօլապճեան 50ական ֆրանք, Յովհաննէս Պօյաճեան, Գեղամ Քափամաճեան 25ական ֆր., Պատրիկ Ֆէսլեան, Հմայեակ Մեծատուրեան 20ական ֆր., Խաչիկ Տօլապճեան 10 ֆր. Գումար՝ **300**:

ՕԼՆԷ-ՍՈՒ-ՊՈՒԱՅԷՆ. — Քիւրքճեան եղբարք 100 ֆր., Կարապետ Գասպարեան որդիք, Աւետիս Բարսեղեան 50ական ֆր., Տիչլեան ընտանիք 25 ֆր., Կարապետ Քէքճէեան 20 ֆր., Գրիգոր Սամուէլեան, Միհրան Սուլեան 10ական ֆր., գումար՝ **265 ֆր.**:

ՓԱՐԻԶԷՆ. .. Գէորգ Ճէլէմէթեան 50 ֆր., Տրանսիէն. — Սուրէն Մինասեան, Մովսէս Կիւրճեան, Յարութիւն Մինասեան 50ական ֆր., Ոմն, Թաթուլ Գրիգորեան 10ական ֆր., գումար՝ 170 ֆրանք: Ընդհ. գումար 785 ֆրանք: (Տես «Յառաջ», 15 օգոստոս):

Նանթէռի հանգանակութիւնը

Կարէն Բէշիրեան, Գրիգոր Սագաեան, Յովսէփ Բէշիրեան, Եսայի Գայեան, Մարգար Թորոսեան 50ական ֆր., Տիրան Գարախանեանեան, Աւետիս Ունճեան 30ական ֆր., Լեւոն Աշճեան, Աւետիս Սագաեան Վահան Տէմիրճեան 25ական ֆր., Վահան Աշճեան, Տիրան Թորոսեան, Լեւոն Պասմաճեան, Պետրոս Պասմաճեան, Գրիգոր Թապիպեան 20ական ֆր. Յակոբ Գալայճեան 10, Արշակուհի Բէշիրեան 5: Գումար 500 ֆր. (Տես ցառաջ 15 Օգոստ.):

Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Անիէռի Մասնաճիւղին ցանկը

Յակոբ Նիկողոսեան 75, Յակոբ Ֆնտգլեան, Արամ Գասապեան, Ֆլիքսեան Երամեան, Բարթողոս Միսաք, Մինաս Գլճեան, Պօղոս Եղամեան, Գասպար Չալըեան 50ական ֆր., Վահրամ Երամեան, Արշակ Վարդանեան, Պէնոնար Մկրտիչեան, Նազարէթ Պէտէլեան 25ական ֆր., Միհրան Սարգիսեան 30, Ստեփան Պալեան, Մելքոնեան Արթին, Մարտիրոս Կէլիպօլեան, Յովհաննէս Թաշճեան, Անդրանիկ Ազդաեան 20ական ֆր., Յովհաննէս Քէլէեան 15, Ալֆոնս Մէնէվիշեան, Ստեփան, Էրզեան 5ական ֆրանք: Գումար 680 ֆրանք: (Տես ցառաջ 15 Օգոստ.):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Մատաղաճեան եւ զաւակունք եւ պարագաները շնոր-հակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղ-կեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՍԻՐԵԼԻ ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ՄԱՏԱՂԱՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ԱԶԴ

1939 Յունիս 6ին Գահիրէի մէջ մեռած է ընիկ Զարշամպացի Ստեփան Կարապետ Աֆարեան անուն ազգայինը.

Յիշեալին ժառանգորդները կը հրաւիրուին ներկայ յայտարարու-թեան հրատարակութենէն մինչեւ երեք ամիս ներկայանալ Գահիրէի Ազգ. Առաջնորդարանը իրենց ժառանգորդի հանգամանքը հաստատող փաս-տաթուղթերով:

Սոյն պայմանաժամը լրանալէն յետոյ կատարուած դիմումները չպիտի կրնան նկատի առնուիլ եւ առ այդ Առաջնորդարանը ոչ եւ է պատասխանատուութիւն չստանձներ:

Թատերական ներկայացում Կրընոպլի մէջ

Ղեկավարութեամբ դերասան Գ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ Տիկին ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ եւ լաւագոյն սիրողներու

կիրակի, 20 օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սաքրէ Քէօրի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՈՐԴԵՍՊԱՆ»

բարոյալից, հետաքրքրական եւ յուզիչ դրամ 4 արար, եւ

ԳԱՍՊԱՐԸ ՄԵՌԱՒ (ԶԱՒԵՇՏ)

Մուտքի գիներ 7 եւ 5 ֆր., 8 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆր.,

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Սէն Ժէռօմի «Հայաստան» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկ. Գ. Կոփոյեանի, իր զաւակին՝ փոքրիկն ՎԱՂԱՐՇԱԿ ԿՈՓՈՅԵԱՆի կսկծալի եւ եղերական մահուան առթիւ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ համար Լիոնէն Սողոմոն Գէօվէրճեան 30 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Թանգարանին:

ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

դիմեցէք իսկի հայ

լուսանկարչատունը՝

Photo d'Art HENRI

11, Av. Bourgain,

Issy-les-Moulineaux

Արժէքաւոր նուէր ամուսնացողներու, ակրանդիսման: Արագ սպասարկութիւն Carte d'Identité-ի:

ԲԱՑ Է ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած «ՄԱՐԶԻԿՏ»ի ընկերներու կողմէ

կիրակի, 20 Օգոստ. կէսօրէ ետք ժամը 2ին Նաճարեաններու ագարակին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին

կը բանախօսէ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Տախքերու մասնակցութիւն 2 ֆրանք

Բլաս տ'Իթալիէն առնել թիւ 26 հանրակառքը եւ իջնել օքթրուայի մօտ

«ՌՍՋՄԻԿԻ ՕՐ»

ՑԻԾԱՏԱԿԻ ՕՐ — ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նուիրուած Տարօն-Տուրուբերանի հերոսներու յիշատակին

կիրակի, Սեպտեմբեր 3ին, «ՍԷՆԹ-ԱՆտրէի» պար Պէլվէտէրի օդասուն պարտէզին մէջ

կը նախագահէ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

կը խօսի՝ Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Տախքերու մասնակցութիւն 2 ֆր.

կարելի է առաւօտէն գալ եւ ճաշը հետ բերել:

Քաղաքէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Սանճաքէն գաղթող Հայերուն օգնութեան Ատանայի Յանձնախումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ ԱՏԱՆԱՅԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը նախագահէ Առաջն. Տեղ. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏ Ա. ՔՀ. ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ

կը ներկայացուի ՊԵՐՃ ՊՐՕՇԵԱՆՑԻ

«ՍՕՍ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐ» ՕՓԵՐԷԹԸ

Ղեկավարութեամբ Պ. ԹՐԱԳՕՇի եւ իր խումբին

ՓՕՄՈՆ, ՍԻՆԷՄԱ ՖԼՕՐԷԱՅԻ մէջ, 21 Օգոստ. երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին:

Կ'երգեն՝ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ, Օր. ՍԻՐԶԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ, եւ Օր. ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ ԷՍՄէ-ԽԱՆ:

Մուտք 5 ֆր.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Բ. ԹԻՒԸ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐ

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 7 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 9 ֆրանք:

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկ. Հ. Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucien Perquel, Montmorency (S. et O.), Պ. Barsamian-ի, 46 Rue Richer, Paris, կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Մամուլի յանձնուած է Սեպտեմբերի թիւը (60), որով կը լրանայ «Հայ Բոյժ»ի հինգերորդ տարեշրջանը: Անոնք որ կ'ուզեն կանոնաւոր ստանալ վեցերորդ տարեշրջանին եւս, կը հրաւիրուին վճարել նոր տարեշրջանի բաժնեգինը, այլապէս կը դադրեցուի իրենց թերթ ղրկելը:

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի):

1940 — «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ — 1940

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. Պ. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

Մամուլի տակ է եւ Սեպտեմբեր 30ին լոյս կը տեսնէ 1940ի «Գոյամարտ» օրացոյցը գեղեցիկ եւ մաքուր տպագրութեամբ:

Մեր գործակալներէն կը խնդրուի այժմէն կատարել իրենց պատուէրները: Բացի գործակալներէն ապառիկներ նկատի չեն առնուիր:

Դիմել մեր ընդհ. գործակալի G. Djarayan, 17 rue des Petites Maries, Marseille, France.

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ

VENDREDI 18 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4121

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՄԻՒՆԻ՞Խ ՄԸ...

Կը թուի թէ օրուան հզօրները նոր ռազմախաղ մը կը փորձեն, իրենց կամքը պարտադրելու համար:

Ուրիշ խօսքով, կացութիւնը այնքան ծանրացած է որ, երկու կողմերն ալ կը փախնան պատերազմի պատասխանատուութենէն: Հետեւաբար, կը փորձեն ուրիշ հնարքներ:

Երկու նոր դէպքեր կը հաստատեն այս պարագան:

Առաջինը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան Տանցիկի վերատեսուչին ձեռնարկն է:

Այս պաշտօնատարը՝ զուիցերիացի ուսուցչապետ մը՝ անցեալ շաբթու մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած էր Հիթլէրի հետ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին մինչեւ այսօր: Բայց, իրականութիւն է որ Տոքթ. Պիւրքարտ իր եզրակացութիւնները անմիջապէս հաղորդեց Լոնտոնի: Տեղեկագրին պատճէնները ստացած են, միեւնոյն ատեն, ֆրանսական եւ չուէտական կառավարութիւնները, ինչպէս եւ Լեհաստան:

Հակառակ խիստ գաղտնապահութեան, անգլիական թերթ մը կը յայտարարէ թէ իր թղթակիցը յաջողած է կարգ մը տեղեկութիւններ քաղել այս տեսակցութեան մասին, որ տեղի ունեցած է Տանցիկի նացի շրջանապետին թելադրութեամբ:

Թղթակիցը կը պատմէ.

Հիթլէր եւ Ազգաժողովին պատուիրակը մինակ էին, տեսակցութեան ատեն: Հիթլէր պարզեց իր ծրագիրը խաղաղութեամբ լուծելու համար Տանցիկի վէճը, պայման նուաճելով մը եւ տնտեսական առանձնաշնորհներ վերապահելով Լեհաստանի: Յետոյ բացատրեց թէ Գերմանիա պէտք ունի լեհական ցորենին, թէ կ'ուզէ որ իր ձեռքերը ազատ ըլլան արեւելքի մէջ, եւ թէ պիտի յարգէ արեւմտեան պետութեանց հողային ամբողջութիւնը:

— « Առաջնորդը բանիցս շեշտեց իր խաղաղասիրութիւնը, աւելցնելով. «Ես վստահ եմ թէ կարելի է ուղղակի համաձայնութեան մը յանգիլ: Ես չեմ հաւատար խորհրդաժողովներու, իրենց թատերական հանգամանքով: Անցեալ տարի ուրիշներն էին (իր խորհրդականները), որ ջանացին զիս ... զսպեմ զանոնք: Ես կարողութիւն ունիմ խաղաղ կարգադրութիւններ գտնելու, ինչպէս իտալական Թիրոլի խնդիրը: Կ'ուզէի այդպիսի կարգադրութեան մը յանգիլ նաեւ Լեհաստանի հետ համաձայն իմ թելադրութեանց: Այսպիսի կարգադրութիւն մը ժողովրդականութիւն պիտի չգտնէ, բայց ես կարողութիւն ունիմ ոչ ժողովրդական կարգադրութիւններ ալ ընդունելու »:

Ազգաժողովին ներկայացուցիչը կը հարցնէ թէ տակաւին կարելի՞ է համաձայնութիւն մը Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ:

Հիթլէր կը պատասխանէ, խօթիկելով ուսերը. «Լեհերը շատ հեռուները գացած են իրենց յանձնառութիւններով»:

Անշուշտ կարելի չէ երաշխաւորել այս պատմութեան վաւերականութիւնը: Բայց կարեւորը այդ չէ, այլ բուն իսկ ձեռնարկը, որ լրջօրէն կը զբաղեցնէ շահակից պետութիւնները:

Նոյնքան նշանակալից է երկրորդ իրողութիւնը՝ երեսնօրեայ զինադուլի առաջարկ, նախաձեռնութեամբ ամերիկացի երեսփոխանի մը:

Այս պատմութիւնն ալ կը կարօտի լուրջ լուսաբանութեան:

Եւ սակայն, բոլորովին անհիմն չէ, քանի որ Ամերիկացին, Համիլթըն Ֆիշ, արդէն իսկ յայտարարութիւններ ըրած է այդ մասին: Մնաց որ, ուրիշ աղբիւրներ ալ կը հաստատեն զայն, Վատիկանի անունն ալ խառնելով, իբրեւ բարեխօս:

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, երկու պարագաներուն մէջ ալ Գերմանիա կը մնայ անհաշտ: Կը պահանջէ նախ վերադարձնել Տանցիկը, յետոյ քննել միւս խնդիրները:

Ինչպէս կը նախատեսէինք անցեալ օր, եթէ իսկապէս ելք մը գտնուի Տանցիկի վէճը լուծելու համար, յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ միջազգային խորհրդաժողով մը, աւելի լայն օրակարգով:

Նոր Միւնի՞խ մը: Դժուար է պնդել:

Նոյն իսկ Լոնտոնի մէջ, ուր օրհնութիւն մը համարեցին 1938 Սեպտեմբերի համաձայնութիւնը, Միւնիխի մէջ, մարդիկ այլեւս չեն հաւատար միջին ճամբաներուն: Պ. Չէմպըրլէն ինք անգամ չծածկեց իր յուսախաբութիւնը, երբ Հիթլէր կը գրաւէր Չեխօ-Սլովաքիան, ամէն գոհացում ստացած ըլլալով հանդերձ:

Յատկանշական պարագայ մը, այս առթիւ:

Իրազեկ Անգլիացի մը, որ Մոսկուա գացած էր վերջերս, հրապարակաւ կը յայտնէ թէ բոլշեւիկները կը զարմանան որ Անգլիա տակաւին իշխանութեան գլուխ կը պահէ Չէմպէրլէնը: «Անոնք բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ չեն հաւատար Չէմպէրլէնի: Անոնք չեն հասկնար որ եթէ անգլիական կառավարութիւնը բոլորովին փոխած է իր քաղաքականութիւնը եւ վճռած է չխտահիլ եւ ընդդիմանալ Հիթլէրի, ինչո՞ւ չի գտներ վարչապետ մը որ հաւատայ այս նոր քաղաքականութեան»:

Այսպէս կամ այնպէս, չափազանց մռայլ է կացութիւնը: Կը գտնուինք անկիւնադարձի մը առջեւ, ուր պիտի վճռուի խաղաղութեան կամ պատերազմի խնդիրը:

Գերմանական թերթերը անխուսափելի կը նկատեն պատերազմը, եթէ ձախողին երեսնօրեայ զինադուլը եւ ուրիշ ձեռնարկներ:

Տարակոյս չկայ թէ այս կարգի արտայայտութիւնները սահմանուած են ազդելու հանրային կարծիքին, մանաւանդ հակառակորդ կողմի բազմութեանց վրայ:

Բայց եւ այնպէս, իրողութիւն է որ բաժակը հետզհետէ կը յորդի, երկու կողմին համար ալ: Մէկ ճակատը կը պնդէ իր պահանջներուն վրայ, միւսը կարգի կը հրաւիրէ զայն, իբրեւ նախապայման առաջարկելով բանակցութիւն կամ խորհրդաժողով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՏԱՆՑԻԿԻ ՎԷՃԻՆ ԼՈՒԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

30 ՕՐ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ...

Կը հաստատուի թէ խորհրդաւոր ձեռնարկներ կը կատարուին, խաղաղութեամբ լուծելու համար Տանցիկի վէճը:

Ծանօթ է Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակին, Տոքթ. Պիւրքարտի ձեռնարկը: Պատուիրակը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունենալով Հիթլէրի հետ, մանրամասն տեղեկագիր մը ղրկեց անգլիական կառավարութեան, որ անոր պատճէնը հաղորդած է նաեւ լեհական կառավարութեան:

Այժմ կը խօսուի շատ աւելի կարեւոր ձեռնարկի մը մասին:

Մ. Նահանգներու Երեսփ. Ժողովին անդամներէն Համիլթըն Ֆիշ, որ նախագահն է միջխորհրդարանական համագումարին ամերիկեան պատուիրակութեան, երեսուն օրուան զինադուլ մը պիտի առաջարկէ, լուծելու համար բոլոր վիճելի խնդիրները: Նորվեկեան թերթի մը հարցումներուն պատասխանելով, Պ. Ֆիշ յայտարարեց թէ երկուշաբթի օր տեսակցութիւն մը ունեցած է Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ, Սալցպուրկի մէջ: Եւ աւելցուց.

— «Ըսի իմ խօսակցիս թէ կը խորհիմ առաջարկ մը ներկայացնել, մեղմացնելու համար միջազգային ձգտումը: Իմ ծրագիրս է զինադադար մը առաջարկել պատերազմէն առաջ, եւ ոչ թէ վերջը: Ֆոն Ռիպպէնթրոփ թերահաւատութիւն յայտնեց այս մասին: Մենք խօսեցանք շատ ծանրակշիռ խնդիրներու մասին, բայց չեմ կրնար աւելի բան ըսել, որովհետեւ շատ բաց խօսեցանք»:

Ամերիկացի երեսփոխանին ծրագիրն է խորհրդաժողովի մը հրաւիրել Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարները: Եթէ անոնք չհամաձայնին, էական խնդիրները պիտի յանձնուին իրաւարար ատեանի մը, բաղկացած՝ Նորվեկիոյ եւ Շուէտի թագաւորներէն եւ Իրլանտայի եւ Զուիցերիոյ նախագահներէն:

Ուրիշ աղբիւրէ մըն ալ հաղորդեն թէ 30օրեայ զինադուլի ծրագիրը յղացած են Գերմանիա եւ Իտալիա: Ամերիկացի երեսփոխանը երէկ միջխորհրդարանական համագումարին պիտի ներկայացնէր զայն, Օսլոյի մէջ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Իտալիա եւ Գերմանիա ատենէ մը ի վեր կը ջանան համոզել որ նախագահ Ռուզվէլթ կամ ուրիշ ամերիկացի քաղաքագէտ մը առաջարկէ այս ծրագիրը: Իրենց նպատակն է այս ձեւով՝ խորհրդաժողովի մը ներկայացնել սահմանային եւ գաղթային խնդիրները, մէջն ըլլալով Տանցիկի, Թունուզի եւ Ճիպութիի հարցերը:

Փարիզի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կ'անգիտանան 30օրեայ զինադուլի ծրագիրը եւ նոր ռազմախաղ մը կը նկատեն զայն, ճեղքելու համար խաղաղութեան ճակատը, որպէսզի նոր Միւնիխ մը ստեղծուի, յանգելով Լեհաստանի անդամահատման: Միւս կողմէ, այս ծրագիրը նոր միջոց մը կը համարուի քառանդամ դիկտատուրա մը հաստատելու, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, դուրս ձգելով Խ. Միութիւնը: Եթէ այս ծրագիրը յաջողի, Գերմանիա եւ Իտալիա կը յուսան իրենց կամքը պարտադրել Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, զանոնք զրկելով իրենց զինակիցներէն:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ Է, ԵԹԷ...

Պելժիական թերթ մը կը գրէ թէ Վատիկան երկու ծանուցագիրներ ստացած է, մէկը՝ գերմանական, միւսը իտալական դեսպանէն: Այս ծանուցագիրները յիշելով Լեհաստանի, Ֆրանսայի եւ Թունուզի մէջ Գերմաններու եւ Իտալացիներու կրած նեղութիւնները, կը յայտնեն թէ երկու կառավարութիւնները կ'ուզեն խաղաղութեամբ լուծել զանազան վէճեր: Ուստի հետեւեալ վերջնական առաջարկները կը ներկայացնեն. —

1. Երեսուն օր պայմանաժամ սահմանել, որու ընթացքին երկու կողմերը պիտի զգուշանան որեւէ գործողութենէ, եւ որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ խորհրդաժողով մը սարքել, մասնակցութեամբ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարներուն:

2. Չորս նախարարները պիտի ջանան համաձայնիլ Տանցիկի հարցին լուծման համար: Եթէ համաձայնին, Անգլիա մշակուած բանաձեւ պիտի ներկայացնէ Լեհաստանի, որպէսզի պատասխանէ թէ ծրագրուած լուծումը կը վտանգէ՞ իր անկախութիւնը: Եթէ Լեհաստան ժխտական պատասխան տայ, կը նշանակէ թէ կ'ընդունի առաջարկուած լուծումը:

3. Եթէ կարելի ըլլայ կարգադրել Տանցիկի խնդիրը, այն ատեն երեսնօրեայ պայմանաժամը կրնայ երկարաձգուիլ, որպէսզի չորս նախարարները քննեն միւս խնդիրները, փոխադարձ համաձայնութեամբ: Իտալիա եւ Գերմանիա կը յուսան թէ կացութիւնը պիտի մեղմանայ, եթէ միւս պետութիւնները ընդունին այս առաջարկը եւ վստահ են որ Վատիկանն ալ գործնապէս պիտի աջակցի:

Կ'ըսուի թէ այս ծրագիրը յղացուած է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարներուն եւ Հիթլէրի վերջին տեսակցութեան ատեն:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, եթէ այս ծրագիրը մերժուի, պատերազմը անխուսափելի պիտի դառնայ, եւ պատասխանատուութիւնը պիտի իյնայ ժողովրդավար պետութեանց վրայ:

Գերմանիա չուզեր տեղի տալ

Բոլորովին տարբեր լուրեր կը հասնին Պերլինէն: Արտաքին նախարարութեան շրջանակներուն մէջ կը յայտարարեն թէ Գերմանիա կրնայ մասնակցիլ ա՛յն խորհրդաժողովին որ յանձն կ'առնէ կարգադրել Տանցիկի վերադարձի ձեւակերպութիւնները: Թերթերը աւելի սուր լեզու մը կը գործածեն: Այսպէս, կուսակցական պաշտօնաթերթ մը, «Անկրիֆ», կ'ազդարարէ.

— «Մենք խաղաղութիւնը պիտի հաստատենք Անգլիոյ հետ կամ առանց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲԱՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

750 ՖՐ. ՄՈՒԾՈՒԱԾ ԳԱՂՈՒԹԷ ՄԸ

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ-ՍԷՆԹ ԱԼՊԱՆ (Արդէշ), 13 օգոստ. — «Յառաջ»ի կոչին վրայ մեր գաղութին մէջ ալ հանգանակիչ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ հետեւեալ հայրենակիցներէ — ընկ. Ս. Պիւլպիւլեան, ընկ. Մանուկ Սարգիսեան եւ Գ. Ասլանեան: Մեր ափ մը հայութիւնն եւս ընդառաջ երթալով, իր ազգասիրական պարտականութեան, անմիջապէս հաւաքեց 750 ֆրանք, հակառակ անոր որ ժամը 2 ֆրանքի կ'աշխատին: Կին մը, Սառա Սարգիսեան (Մշեցի) որ ամբողջ գերդաստանը կորսնցուցած է եւ հազիւ կ'ապրի, 100 ֆրանքով իր մասնակցութիւնը բերաւ, ըսելով, —15 օրուան աշխատանքս է որ կը նուիրեմ ուրախութեամբ: — Յանձնախումբ:

ԽՄԲ. — Հանգանակութեան մասնակցած են. — Սէն Ժիւլիէն՝ 392 ֆր. Ֆլավիաք՝ 185 ֆրանք, Տիմեշօ՝ 130 ֆրանք, Ապոլան՝ 30 ֆրանք: Մանրամասնութիւնները պիտի հրատարակենք առաժին:

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 օգոստ. — Ամէն Հայու տարրական պարտականութիւնն է օգնել Մուսա Լերան արծիւներուն, իսկ Յառաջի ստեղծած խանդավառութիւնը բովանդակ ֆրանսահայութեան մէջ, պիտի մնայ լաւագոյն գործերէն մին զոր «Յառաջ» իր կեանքի ընթացքին տուած է հայ ժողովուրդին: Մեզի կը մնայ գուրգուրալ մեր անկեղծ եւ հարազատ «Յառաջ»ին վրայ:

Ներփակ կը ստանաք 400 ֆրանք որ մեր ամբողջ ընտանիքին համեստ բաժինն է:

Ահաւասիկ ցանկը մեր ընտանիքին անդամներուն. — Պ. Պ. Յարութիւն, Նշան, Հայկ, Երուանդ եւ Շահան Շահպազեաններ, Կարպիս Մահմուդեան, Հայկ եւ Արամ Պետիկեաններ՝ 50ական ֆրանք, գումար 400 ֆրանք:

Կը յուսամ որ մօտ օրէն մեր թաղին մէջ ալ հանգանակութիւն մը կատարուի: — Արամ Պետիկեան:

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ). — Արուարձանիս մէջ գումարուած երկու ժողովներէն վերջ, կատարեալ համերաշխութեամբ, Սէնթ-Անթուանի շրջանի համար Սանճաքի հայութեան օգնութեան մարմին մը կազմուեցաւ, որուն մաս կը կազմեն՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Ս. Թադէոս Մատրան Թաղականութիւնը, Ս. Դ. Հնչ. կուսակցութեան մասնաճիւղը, Ֆրանսահայ Ժողովրդ. Միութիւնը, ինչպէս եւ կարգ մը յայտնի հայրենակիցներ:

Վստահ ենք որ շրջանիս հայութիւնը, խոր գիտակցութեամբ իր պարտականութիւնը պիտի կատարէ հանդէպ Սանճաքի աղէտեալ մեր եղբայրներուն: Սոյն մարմինը ժամանակաւոր տոմարով մը պիտի արձանագրէ նուիրատուները, որմէ վերջը ցանկը պիտի հրատարակուի մամուլով:

Օգնութեան մարմինը կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէն. — Ատենապետ՝ Նազարէթ Չէքեան, փոխ-Ատենապետ՝ Ղեւոնդ Սարգիսեան, Ատենադպիր՝ Սարգիս Ազարեան, փոխ-Ատենադպիր՝ Արամ Շտոյեան, խորհրդականներ՝ Արշակ Շընկիթեան, Հայրապետ Թաքթաքեան, Սարգիս Թորոսեան, Վարդան Սահակեան, Միքայէլ Սարգիսեան, Յովակիմ Էլմասեան եւ Միքայէլ Մարտիրոսեան: — Դիւան:

ՑԱՆԿ 25

Շավիլի գաղութէն (Ցանկը յառաջիկային)	2044
Սէն Ժիւլիէն Սէն-Ալպանէն	750
Մարսէյլէն, նախաձեռնութեամբ Արամ Պետիկեանի	400
Սեդրաք Գասպարեանց, Պլան-Մէնիլ	100
Սեդրաք Մատիլեանի ձեռքով Փլաս տ'Իթալիի մէջ հաւաքուած (ցանկը յաջորդով)	232
Գումար	3,526
Երէկուան գումարը	82,341
Ընդհ. գումար	85,867

ՎԻԷՆԻ ԲԱԺԻՆԸ

ՎԻԷՆ, 14 օգոստ. — «Յառաջ»ի օգոստոս 12ի խմբագրականը կարդալով, այն եզրակացութեան եկայ, թէ մինչեւ այսօր կարեւոր գումար մը ղրկուած չէ Վիէնէն: Թէեւ մեր գաղութէն ալ չօշափելի գումար մը հաւաքուեցաւ այդ նպատակին համար, սակայն դրամը կտոր-կտոր եւ մէկ մասն ալ տարբեր հասցէի փոխադրուած ըլլալով, մեր գաղութը «չուքին մէջ մնաց»...: — Հայ Կամաւորներու Միութեան նախաձեռնութեամբ խորհրդակցական ժողով մը գումարուեցաւ, որուն մասնակցեցան դաշնակցականները, հնչակեանները եւ ռամկավարները: Այս ժողովին մէջ առաջարկուեցաւ հաւաքուած գումարը ուղղակի ղրկել Անթիլիաս: Մինչ այդ, արդէն զանազաններու կողմէ 200ով, 100ով եւ 50ով «Յառաջ»ին ղրկուած էր 1320 ֆրանքի գումար մը, մինչեւ օգոստոս 6: Իսկ առած լուրիս համաձայն, կազմուած յանձնախումբն ալ (միջկուսակցական) մինչեւ օգոստոս 6, իր հաւաքած գումարը հասցուցած էր 2000էն աւելի գումարի մը: Կը տեսնէք որ, մեր գաղութէն հաւաքուած է 3500 ֆրանքի գումար մը այս կարեւոր նպատակին համար: — Իրազեկ:

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՃԱՐԱԿԻՆ ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Լաթաքիայէն կը գրեն (9 օգոստոս). —

Պասիտի Ճէպէլ Մուսացի գաղթականներուն յատկացուած նպաստը երէկ սկսաւ բաշխուիլ: Մինչեւ վաղը բոլոր գաղթականներն ալ ստացած կ'ըլլան իրենց բաժինները:

Ինչպէս գրած էինք, Ճէպէլ Մուսացի գաղթականները Պասիտի մէջ կը մնան բացօթեայ դաշտերու մէջ: Վերջերս սկսած են ծայր տալ կարգ մը հիւանդութիւններ, մասնաւորաբար երախաներու մէջ: Եղած դիմումներու վրայ, զնդապետ Քօլէ 12 հատ ընդարձակ արաբական վրաններ ղրկեց, որոնք հասան երէկ: Այս վրաններուն մէջ առաւելապէս պիտի պատսպարուին երախաները: Կը կարծուի թէ նոր վրաններ ալ պիտի հասնին:

Հարիւրապետ Կավ, որ վերին հսկիչն է Պասիտի գաղթականներուն, երէկուընէ սկսեալ Տօքթ. Պօյաճեանի տեղ պաշտօնի կոչած է Տօքթ. Մոմճեանը, աւելի լաւ հիմերու վրայ կազմակերպելու համար գաղթականներու առողջապահական գործը: Կարեւոր քանակութեամբ դեղօրայք ղրկուած է արդէն:

Անհրաժեշտ է ազդու դիմումներ կատարել, որպէսզի օր առաջ տեղաւորուին այս գաղթականները, այլապէս աւելի պիտի ծանրանան հիւանդութիւնները:

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՏՈՒՐՔԸ ՉԱՓԻՆԻՑ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ

«Բոլորը կամ ոչինչ»
Իպսէն

Համազգային հանգանակութիւն բացուած է ի նպաստ Մուսա Լերան հերոսներուն: Շատեր հայրենիքի տուրք կ'անուանեն զայն, ուրիշներ ազատութեան տուրք:

Հայրենիքի կամ ազատութեան եւ կամ Մուսա Լերան տուրք, էականը այն է որ, ամէն համեմատութիւն պահելով, «Անկախութեան փոխառութեան» նման, Հայը կը գտնուի հայրենասիրութեան չափանիշի մը առջեւ եւ կը հրաւիրուի իր պարտականութիւնը կատարելու լիուլի՝ տոգորուած զոհաբերութեան չքնաղ ոգիով մը: Սանկ հերոսական հսկայ հանգանակութիւն մը՝ հերոս հսկաներու համար:

Հայ հոգեւորականը «Ազատութիւն եղբարց մերոց գերելոց» մաղթելով պիտի մկրտէր այդ սրբազան տուրքը:

Գաղթականի մշտակայ ցուպը ձեռին՝ Մուսա Լերան հերոսները, լքելով լեռ եւ հայրենիք, իրենց աչքերը չեշտակի յառած են Սփիւռքի հայութեան:

Զանգուածը, համեստ դասակարգը արդէն սկսաւ կատարելու իր հայրենասիրական պարտականութիւնը:

Բոլորին աչքերը յառած են հայ հարուստներուն, կրեսոսներուն:

✕

Մի քիչ պատմութիւն: Հրահանգիչ եւ պարտաւորիչ:

1920ին, Պոլիս, Օգոստոս ամսուան մէջ, Աստուածածնի Շաբաթ օրը, Հայկական Դրամատան սրահին մէջ բացուած կը հռչակուի Հայաստանի 20,000,000 տոլարի «Անկախութեան փոխառութիւնը»: Կը բացակայի Կեդր. Ցանձնախումբին նախագահ Իբրանոսեան Համի աղան: Վաճառականութեան հսկայ մը ամբողջ Թուրքիան ափին մէջ առած եւ միլիոններ դիզած: Եւրոպա ուղեւորած էր առեւտրական գործով: Բայց բոլորն փափաքն էր որԱղա Իբրանոսեանի հոյակապ արձանագրութեամբ բացուէր «Անկախութեան փոխառութիւնը»: Պ. Ա. Խատիսեան, «Անկախութեան փոխառութեան Կեդր. Ցանձնախումբը» ամէն մարզի մէջ գոհացում տուած ըլլալու մտադրութեամբ, կազմած էր միմիայն պահպանողական դրամատէրներէ եւ առեւտրականներէ: Հետեւաբար Ցանձնախումբը ամէն յոյս եւ ապահովութիւն կը ներշնչէր սեղանաւորական եւ առեւտրական դասակարգի Հայերուն: Եւ Աղա Իբրանոսեանի նախագահութիւնը լրումն էր ամէն ապահովութեանց:

Եւ բոլորն ակնարկը յառած էր Աղա Իբրանոսեանին, աղայական, իշխանական եւ ասպետական ժէսթով մը իր մասնակցութիւնը բերելու Հայաստանի «Անկախութեան փոխառութեան», որ միեւնոյն ժամանակ վեց առ հարիւր տոկոսով, առեւտրական շահաբեր գործ մըն էր:

Եւ այդ մասնակցութիւնը կը յապաղէր: Կը հաւատէին թէ Եւրոպայէն վերադարձին, Աղան պիտի կատարէր իր պարտականութիւնը:

Օրերը կը սահէին: Եւ Աղան Եւրոպայէն վերադարձին, արկածահար կը վախճանէր:

Հաւաքուած ենք Բերա, Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյն մէջ: Իբրանոսեանի յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի: Անհամար բազմութիւն: Սեղանաւորական եւ առեւտրական հաստատութեանց հարիւրաւոր ներկայացուցիչները, պաշտօնական համազգեստներով, լեցուցած են ընդարձակ տաճարը:

Դագաղը մահարձմին վրայ՝ կքած ծաղկեպսակներու տարափին տակ:

Եւ սակայն կը յապաղի մեռելական արարողութիւնը:

Աղան վճարած չէր նաեւ իր Հայրենիքի տուրքը: Բերայի Ազգ. Մատենադարանի սրահին մէջ իր եղբօր եւ Հայրենիքի տուրքի Կեդր. Ցանձնախումբին անդամներուն միջեւ ըսկսած էր սակարկութիւն: Սակարկութիւն, որ չէր վերջանար: Անդիէն յուղարկաւորները սկսած էին ջղայնանալ:

Իբրանոսեանները կը յամառէին: Հայրենիքի տուրքի Կեդր. Ցանձնախումբը վճռած էր տեղի չտալ: Երկու կողմերն ալ կը գտնուէին անելի մը առջեւ:

Ի վերջոյ յայտարարուեցաւ որ յետաձգուած է Իբրանոսեանի յուղարկաւորութիւնը: Տաճարը սկսաւ պարպուիլ: Աննախընթաց խայտառակութիւն: Նիւթը, գարշելի մամոնան տարած էր յաղթանակը: Երեւութապէս:

Զօրս մեռելաթաղներ, դագաղը տաճարէն վերցնելով, կը գետեղեն քովնտի պահարանին մէջ, սպասելով որ սկսուած բանակցութիւնները յանգին արդիւնքի մը:

Մեր մամիկները կ'ըսէին թէ՝ մեռելի մը հոգին իր դագաղին վրայ կը սաւառնի եւ երկինք կը թռչի այն ատեն, երբ դագաղը հող իջեցնեն:

Քանի մը շաբաթուան ամուլ բանակցութիւններէ ետքը, միլիոնատէր աղային դագաղը, ողորմ քահանայի մը ընկերակցութեամբ կը թաղուի:

Եւ այսպէս հաշուագէտ աղան ոչ «Անկախութեան փոխառութեան» կը մասնակցէր եւ ոչ ալ Հայրենիքի տուրք կը վճարէր:

✕

Այլ առակ լուարուք:

Պոլսոյ «Ճակատամարտ»ի 29 Սեպտեմբեր 1920ի թիւը փռուած է սեղանիս վրայ: Հոն կը գրէ Պատրուակ-Ներ վերնագրով:

— «Անկախութեան փոխառութեան Կեդր. Ցանձնախումբի անդամները կը դիմեն Հայ հարուստի մը, խնդրելով որ արդար բաժինը բերէ Հ. Հ. Անկախութեան փոխառութեան:

«Հարուստը կը ճամբէ զանոնք ըսելով.

— «Ես Հայ չեմ...:

Ուրիշ մը որուն տունը հայ գողեր մտնելով թալլած էին, կ'ըսէ.

— «Քանի որ Հայեր տունս թալլեցին, ես դադրած եմ այլեւս Հայ ըլլալէ եւ բնիոն մը անգամ պիտի չտամ փոխառութեան:

—«Մինչեւ որ մեծամասնական վրտանգը չանհետանայ, չեմ կարող մասնակցիլ փոխառութեան, չուզելով վտանգել փոխ տուած դրամներս, կը յարէ ուրիշ մը:

«Եւ մամոնայի ջերմ երկրպագուներու առարկութիւնները կը շարունակուին, ուեէ գինով չմասնակցելու համար փոխառութեան:

«Պատրուակներ բոլորն ալ, որոնք օձառի պղպջակներու նման կը ցնդին դառն իրականութեան առջեւ»:

⁂

Բայց կայ մխիթարական պարագայ մը, որ կը զովացնէ մեր հոգիները, Մասիսեան անարատ սարերէն փչող զեփիւռով մը:

Մելքոնեան նուիրատուութիւնն է անիկա: Մելքոնեան հարազատներ, իրենց 600,000 անգլ. ոսկիի հասնող հսկայ հարստութիւնը կտակեցին Հայաստանի, Հ. Բ. Ը. Միութեան միջոցաւ:

Իբրեւ գործի եւ գործնական ոգիի տէր մարդիկ, անոնք տեսան ռուսահայ հսկայ հարստութեանց փճացումը: Այդ վտանգին Թուրքիա հասնիլը, ուր փճացան նաեւ պոլսահայ եւ Թրքահայ անհուն հարստութիւններ: Ո՞վ գիտէ վաղը ի՞նչ վերապահուած է Սփիւռքի հայութեան հարստութիւններուն:

Զար լեզուները ըսին թէ՝ Մելքոնեանները այս նուէրը ըրին, իրենց եղբօրորդին զրկելու համար ժառանգութենէ: Իրաւ կամ անիրաւ, գիտակցական ոգիով եղած կամ դիտաւորութեամբ, իրականութիւնը այն է որ Մելքոնեան հարստութիւնը այսօր ազգային հարստութիւն դարձած է:

Մելքոնեանները անմահացան եւ այսօր Կիպրոս Ծաղկաբլուրի վրայ Մելքոնեան հաստատութեան մէջ կը հանգչին, մշտականանչ դափնիներու տարափին տակ:

Ամերիկացիները գեղեցիկ խօսք մը ունին: «Ազգը կը պատուէ անոնք, որոնք պատուեցին Ազգը»:

Չմոռնանք նաեւ Նուպարեան ազնիւ Գերդաստանը, որուն անդամներուն նուէրները այս անգամ ալ կը զարդարեն Փարիզի հանգանակութեան տոմարին գլուխը: Զկարծուի թէ Նուպարեանները ներկայիս ալ ընդարձակ հողեր եւ կալուածներ ունին Եգիպտոսի մէջ:

Հաճոյքով կը յիշեմ հոգելոյս Դուրեան Սրբազանը, որ վիճագագարի շրջանին Փարիզէ վերադարձին, ուր ծանօթացած էր ողբացեալ Պօղոս փաշա Նուպարի, Ազգ. Ժողովի բեմէն, լիաբերան կ'որակէր ողբացեալ փաշան «մի պատուակա՛ն անձնաւորութիւն»:

Ղարաբաղի մելիքներու արմենակա՛ն սերունդէն:

✕

Գանք հիմա բուն հարցին, որուն համար այդչափ երկարեցաւ մեր գրութիւնը:

Կեսարացի Մելքոնեանները անմահացան:

Ի՞նչ կ'ընէ մեր մեծագոյն հարուստը, նմանապէս Կեսարացի մը՝ Գալուստ պէյ Կիւլպէնկեան:

Փարիզի Թերթերը ի զուր կը թըղթատենք որոնելով իր իշխանական նուիրատուութիւնը՝ ի նպաստ Մուսա Լերան քաջազն Արմէններուն:

Եգիպտոսի բարի եւ արի Թէլլահներ գեղեցիկ խօսք մը ունին,— Ափ մը հողը կը կշտացնէ մամոնայապաշտ մարդուն աչքերը:

Եւ այդ ափ մը հողը, ինչպէս կ'ըսէ Պղատոն, Թաց մը կամ գանկ մը ունի իր մէջ:

Ազգը՝ Աղա Գալուստ Կիւլպէնկեանէն կը սպասէ մեծավայելուչ նուիրատուութիւն մը: Սանկ մէկ տարուան 5 առ հարիւրը, մինչեւ հաշուով 200 հազար անգլ. ոսկիի գումար մը, Մուսուլի քարիւղներուն իր բաժինէն: Այս կերպով աղուոր դաս մըն ալ տըւած պիտի ըլլայ իր զաւկին, որ այդ 5 առ հարիւրը կը պահանջէ:

Աղա Գալուստին— հաւատացեալ բարի քրիստոնեայ մը— սանկ արմենական Հոգեգալուստ մը՝— ողբացեալ— Թորգոմ Սրբազանի ինքնայատուկ ասութեամբ:

Անմահութեան պահն է: «Հասաւ արդ ժամ փառաց» պիտի ըսէր Հայ գուսանը՝ վարէն եւ Նազովրեցին վերէն՝ «Եհաս ժամ զի փառաւորեսցի Որդւոյ Մարդոյ»:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԿՈՎՏԻԱՅԷՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ

Թող ներէն «Յառաջ»ի ընթերցողները որ յապաղեցաւ Հայ Արիներու Միջազգային Ճամբարէ վերադարձի նկարագրութիւնը: Անկարելի էր ճամբորդութեան եւ պտոյտներու խճողումի ընթացքին միջոց մը գտնել ու ղրկել օր առաջ:

Թող ներէն նաեւ որ սկաուտական 10րդ համաժողովի աշխատանքներու մասին եւս պիտի գրադիմ յաջորդ անգամին:

Ուրեմն Monzie Castle մեր բանակավայրը ձգել որոշուած էր Յուլիսի 26ի առտուն: Monzie Castle այդ պարագային հազիւ 12 օր մնացած եղանք, վերջին երեք օրուան յայտագիրը ուզեց Էտինպուրկի քաղաքապետութիւնը ինքը յանձն առնել որու ընթացքին կազմակերպուած էր պտոյտներու շարք մը ինչպէս եւ 10րդ սկաուտական համաժողովը ու փակումը ճամբարին:

Յուլիս 25ի իրիկունն է. տկաուտգահերներու խումբ մը խորովուած երկու կովեր կը պտտցնէ բանակավայրին մէջ ու կը բաժնէ իւրաքանչիւր պատուիրակութեան: Ատիկա բարեկամութեան եւ բարի ճանապարհի աւանդական մաղթանքն է Սկովտիոյ: Կ'առնենք մեր բաժինը ու շնորհակալութիւն կը յայտնենք այս բարի եւ հիւրասէր ժողովուրդին մեզի ընծայած հոգածութեան համար:

Յաջորդ առտու զարթումի թնդանօթը կը գոռայ ժամը 5ին, հսկայ բանակավայրը ոտքի վրայ է, վրանները կը քակուին, խոհանոցները կը քանդուին ու կը լեցուին փոսերը: Բանակավայրը պէտք է իր նախկին վիճակը գտնէ, ոչ մէկ աղտեղութիւն, ոչ մէկ թուղթի կտոր:

Վերջին անգամ դրօշները կը ծածանին ու վար կ'առնուին: Երգերով եւ կանչերով կ'ուղղուինք դէպի օթօքարերը որոնք մեզ պէտք է տանին քաղաքին կայարանը: Ճամբան խռնուած է հետաքրքիրներու բազմութեամբ մը որ բարի ճանապարհ կը մաղթէ մեզի: Շոգեկառքն ենք արդէն, սուլիչը կը սուլէ: Երկու ժամ վերջ արդէն Էտինպուրկ, Սկովտիոյ մայրաքաղաքը, շատերու կոչումով նոր Աթէնքի մէջն ենք: Մեզի համար տրամադրուած է քաղաքին ամենամեծ գիշերօթիկ վարժարանը, որ արդիական ամէն յարմարութիւններով օժտուած դպրոց մըն է, իր մարզարանով, լողարանով, թէնիսի, կոլֆի, ձիի եւն. առանձնայատուկ բաժիններով: Դպրոցին 50ի մօտ սպասարկուները կը գոհացնեն մեր ամենափոքր քմահաճոյքները: Անոնց աշխատանքները եւս դիւրացուցած են արդիական ամենավերջին գործիքներով: Երեւակայեցէք, ճերմակեղէններ կը լուացուին, կը չորցուին եւ կ'արդուկուին հազիւ քառորդ ժամէն:

Այս քաղաքը, որ ունի կերպասի, ապակի, ձուլարանի հսկայ հարստութիւններ, ճարտարարուեստականէ աւելի մտային եւ գիտութեանց շտեմարան մըն է. իր համալսարանը համաշխարհային անուն ունի: Տուած է Անգլիոյ գրագէտներու, փիլիսոփաներու եւ գիտնականներու պատկառելի փաղանգ մը, ինչպէս Ուոլթըր Սկօթ, Ուիլեըմ Բոպըրթ, Դաւիթ Հիւմ, եւն: Փոքրիկ ակնարկ մը նախապատեբազմեան շրջանը աւարտող աշակերտներու խմբանկարներուն վրայ, եւ գտանք նաեւ խումբ մը հայորդիներ՝ 1911—12 Kit. Demirdjian եւ A. A. Shiridjian,1912-1913 Otto Baghdassarian, 14-15 Odabachian, 1919–1920 Odabachian:

Իրաւամբ կրնանք « Նոր Աթէնք » կոչել Էտինպուրկը: Իւրաքանչիւր քայլիդ կը հանդիպիս պատմական հսկայ կոթողներու, եկեղեցիներու եւ իր զմայլելի պալատներուն:

Ճամբարին մասնակցող ամէն սկաուտական խումբ մասնաւոր օթօքարներով եւ ուղեցոյցներով կը պտտին քաղաքին կարեւոր մասերուն մէջ, ուր իրենց կը բացատրուին այդ հնութեանց պատմական կարեւորութիւնը, ինչպէս նաեւ կենդանաբանական պարտէզը որ Եւրոպայի կարեւորագոյններէն է: Լոզանքի աւազանները զոր քաղաքապետութիւնը շինած է, մեզ զմայլանք կը պատճառեն: Անոնց մէջ կարելի է գտնել մարմնակրթանքի վերաբերեալ ամէն կատարելութիւն: Արուեստական ալիքները այս աւազանին իրական ծովու խաբկանքը կու տան: Թագաւորական պալատը իր հնութեանց հաւաքածուներով, գըրքեր, խճաքարեր, նկարներ եւն. մեծ ուշադրութիւն կը գրաւեն:

Ուրբաթ, 28 յուլիսին, համալսարանի սրահին մէջ կը փակուի սկաուտական 10րդ համաժողովը: Նոյն երեկոյեան Թագաւորին երկրորդ եղբայրը, Կլուճըսթըրի դուքսը կը փակէ Երէց սկաուտներու 3րդ համաշխարհային ճամբարը:

Երեկոյեան ժամը 8ն է. պէտք է ըսել որ հոս արեւը մայր կը մտնէ հազիւ գիշերուան ժամը 10.30ին, դուքսը տեղ կը գրաւէ Էտինպուրկի Murray Field հսկայ մարզարանին պատուոյ աթոռին վրայ: Մարզարանը լեցուն է բազմահազար ժողովուրդով: Սկաուտները պատրաստ են, դաշտը դրօշազարդուած է ամէն ազգի դրօշներով: Հրաման կը տրուի տողանցքի: Հայ Արիները դարձեալ ամէնէն առաջ, հայկական եռագոյնը առջեւէն կը յառաջանան դէպի մարզարանի մուտքը: Մեր ինքնատիպ գլխարկով կարճ ժամանակի մէջ կը գրաւենք տեղացիներուն համակրանքը, եւ ժողովուրդը ի տես Հայերու կը բացագանչէ. — Armenia, Armenia, Armenia: Կայտառ ու կորովի պատուոյ բեմին առջեւէն հայկական եռագոյնը կը ծռի, Հայ Արիներ կը բարեւեն դուքսը որ կը խոնարհի հայկական եռագոյնին առջեւ: Բեմը կը գոռայ ծափերով— Armenia, Armenia, Armenia: Եւ այսպէս ամէն ազգէ պատուիրակութիւններ, որմէ վերջ տեղի կ'ունենան կարգ մը խաղեր:

Ամէնէն վերջը դուքսը երկար եւ բարեկամական դիր մը կը կարդայ՝ ուղղուած ամէն ազգի ներկայացուցիչներուն, սկաուտական ազնիւ գաղափարին յաջողութիւն եւ բարգաւաճում մաղթելով:

Համաշխարհային եղբայրութեան այս հսկայ հաւաքոյթը վերջ կը գտնէ եւ 44 ազգերու երիտասարդ, նոր օրերու ասպետները կը ծալլեն իրենց դրօշները, իրենց երկիրներուն մէջ տանելու համար բարի, գեղեցիկ, պատուոյ եւ հայրենիքի ազնիւ սերմերը:

Ճամբարը լրացաւ, սակայն Հայերուս համար սկսաւ ուրիշ ճամբար մը, մանրանկարը լրացողին:

Ayrshire կոմսութեան երեք քաղաքներ նախաձեռնութեամբ լորտ Roallanի, հայ խումբը ամբողջութեամբ, 25 Ֆրանսացի եւ 14 զանազանազգի մէյմէկ ներկայացուցիչներ հիւրասիրելու պատիւը ըրած էին մեզի:

Ուրեմն շաբաթ, 29 յուլիսին, Էտինպուրկէն ուղղակի շոգեկառք կ'առնենք դէպի առաջին կայանը՝ Kilmannock: Քաղաքապետութիւնը ճոխ ու բազմազան սեղան մը սարքած է մեզի պատիւ: Քաղաքապետը իր խորհրդականներով եւ քաղաքային զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները խօսք կ'առնեն եւ բարի գալուստ կը մաղթեն, վեր հանելով սկաուտութեան միջազգային արժէքը: Ճաշէն վերջ մասնաւոր օթօքար մը մեզ կ'առաջնորդէ մեր բանակավայրը զոր սիրով տրամադրած է Լորտ Roallan, իր դղեակին կալուածներուն մէջ: Անմիջապէս վրանները կը լարուին, իրիկուան ընթրիքը կ'ընենք, պատկելէ առաջ կը կազմակերպուի բանակումի կրակ մը եւ լորտին իսկ ներկայութեան տեղի կ'ունենան խաղեր, երգեր եւն: Հրահանգ կը տրուի յաջորդ օրը, կիրակի, երթալ եկեղեցի: Այստեղի ժողովուրդը կրօնամոլ է, բազմաթիւ կրօնական աղանդներ ունին:

Կիրակի առտուն եկեղեցիէն վերջ, կէսօրուան ճաշի համար մասնաւոր օթօքար մը մեզ կ'առաջնորդէ Սկովտիոյ հին գերդաստանի մը ապարանքը, որուն այժմու տէրը իր գերդաստանին 27րդ լորտն է: Իր ընտանեկան զինանշանը կը ծփայ դղեակին վրայ: Կը կոչուի Hunder Hunder, որ մասնակցած է հարաւային Ափրիկէի կռիւներուն, լորտ Պէտըն Փաուլի հետ, ինչպէս եւ գացած է Հնդկաստան, Աֆղանիստան: Իր այժմու օգնականը, որուն անունը դժբախտաբար մոռցայ, պատերազմէն առաջ Իրանի զինուորական կցորդը եղած է եւ կը յիշէ Եփրեմ խանը, Կիլիկիա վարած է զանազան պաշտօններ, պատերազմէն առաջ թէ վերջ: Հայերը կը նկատէ քաջ եւ բարի ժողովուրդ եւ չափազանց խելացի: 85 ամեայ զօրավար լորտը

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այդպէս էլ արին: Եւ որպէսզի պաշարեալների զօրութիւնը ցրեն, Հայերը յարձակուեցան քաղաքի ամէն կողմերից: Այնպէս որ Հագարացիք, բոլոր շրջապատի հետ կռուելու համար, ստիպուած էին մարտկոցների պաշտպանութիւնը կիսով չափ նուազեցնել:

Հայերը, որ յայտնի էին իբրեւ ընտիր նետաձիգներ՝ սկսան իրենց տարափը նախ ապարափակ շարքերի ետեւից տեղալ, ապա հետզհետէ պարիսպներին մօտենալով սկսան վանել դիմադիր Հագարացիներին: Վերջիններս սակայն հզօրապէս կռւում էին այն խմբերի հետ, որոնք կամենում էին սանդուխներ մօտեցնել պարսպին: Բացի կարթաւոր երկաթեայ ձողերից, որոնք մահ էին սպառնում սանդուխաւոր զօրականին, նրանց նետերն էլ քիչ չէին նեղում յարձակուող Հայերին:

Այդպիսի մի զօրեղ դիմամարտ բընկել էր Դըւնոյ աւագ դրան առաջ, ուր մի քանի մարտկոցներ պաշտպանում էին թէ' երկաթեայ դուռը եւ թէ կրկնապարիսպը: Այդ մարտկոցները գրաւելուց յետ հեշտ էր առաջին պարիսպը փլել, որով քաղաքի պաշտպանութիւնը կարի կը թուլանար: Այդ պատճառով քաջերի մի հզօր խումբ գործում էր այստեղ:

Բայց մարտկոցների բարձրից տեղացած տարափը եւ մանաւանդ դիւրավառ նիւթերի հրահոսանը թոյլ չէին տալիս Հայերին սանդուխներ մօտեցնել: Այդ պատճառով յարձակողներին օգնութեան հասան հրձիգները: Նրանք գլխներին վահաններ բռնած եւ խռուի ու խոտի խրձիկներ գրկած՝ արագ արագ անցան խրամի վրայից եւ պարիսպներին մօտենալով կրակեցին խուրձերը մարտկոցների առաջ: Դրանց հետեւեցին փայտակիրները, որոնք մի քանի վայրկեանում անհաւատալի քանակութեամբ փայտ ու խռիւ դիզելով կրակուած խուրձերի վրայ, մեծ հրդեհ բորբոքեցին թէ' պարիսպների տակ եւ թէ մարտկոցների առաջ:

Բոցածաւալ կրակի ջերմութիւնն ու ծուխը վանեցին մարտկոցների վրայից արաբացի զինուորներին: Այն ժամանակ հրդեհից ազատ անջրպետներում Հայերն անմիջապէս սանդուխներ դրին եւ սկսան բարձրանալ պատնէշների վրայ եւ այդտեղից էլ մտնել մարտկոցները:

Արաբացիք այս տեսնելով՝ սաստկապէս յարձակուեցան խիզախողների դէմ. բայց վերջիններին շարունակ հետեւում էին ուրիշ խմբեր: Զնայելով որ կրակի ջերմութիւնն ու ծուխը խեղդում էր մարդկանց, այսու ամենայնիւ մարտկոցների վրայ տեղի ունեցաւ կատաղի ընդհարում: Հայերն ու Արաբացիք կռւում էին ինչպէս վագրերի վոհմակներ. մի կողմից յանդուգն յարձակումը, միւս կողմից յուսահատ ընդդիմութիւնը կռիւը դարձրել էին զարհուրելի. սրեր էին որ հարուածում էին, նիզակներ՝ որ շամփրում էին, վահաններ՝ որ ջախջախւում էին, եւ դիակներ՝ որոնք աշնան տերեւների պէս մարտկոցների բարձունքից թափւում էին աջ ու ձախ: Եւ սակայն քաջերը քաջերի պատահելով՝ երկու կողմերն էլ մընում էին անպարտելի:

Բայց որովհետեւ ընդհարման կէտերում Արաբացիք հետզհետէ նուազում էին եւ Հայերը, ընդհակառակը, բազմանում, այդ պատճառով առաջիններն վերջ ի վերջոյ նահանջեցին: Հայերը տիրեցին յառաջապահ մարտկոցներին եւ անցան կրկնապարիսպը: Այդտեղ խռնուող Հայերի եւ անջրպետը պաշտպանող Արաբացիների մէջ դարձեալ փոթորկեց ընդհարումը: Երկու կողմից էլ կոտորած եղաւ, բայց որովհետեւ Հագարացիք նոր օգնութիւն չստացան, ուստի այստեղ էլ նրանք պարտութիւն կրեցին: Հայերը գրաւեցին կրկնապարսպի տարածութիւնը եւ սկսան քանդել նրա պատուարները եւ հետզհետէ լցնել խրամի մէջ:

Այս անսպաս յաջողութիւնը, որ ուրախութիւն պատճառեց թէ' թագաւորին եւ թէ դաշնակիցներին, սաստիկ վրդովեց նաեւ Մարզպետունուն գոհ լինել տարած յաղթութեամբ եւ զօրքի ոյժը խնայելու համար՝ յարձակումը դադրեցնել:

Զօրքի մեծ մասը վերադարձաւ բանակ, իսկ միւսը դեռ աշխատում էր կրկնապարսպի վրայ: Երեկոյեան դէմ բաւական մեծ տարածութիւն նրանք փլել, յատակել էին եւ դրա հետ միասին խրամը լցրել, այնպէս որ հետեւեալ օրը Հայերը կարող էին մօտեցնել ներքնապարսպին ոչ միայն մեքենաները, այլ փայտակերտ մարտկոցները:

Բայց որովհետեւ Հայերի ունեցած կորուստն էլ աննշան չէր, ուստի Աբասի հրամանով երկրորդ յարձակումը մի քանի օր ուշացրին: Այդ բոլոր ժամանակ փայտահարները զբաղուած էին Դըւնոյ անտառում ծառեր կտրելով, խուլեր պատրաստելով, որոնց մի մասը բերում լցնում էին խրամի մէջ, որպէսզի, որքան կարելի էր, մեծ տարածութիւն ծածկեն ու յատակեն, իսկ միւսը դիզում էին պարիսպների առաջ, որպէսզի ժամանակին հրդեհեն նրան:

Մի քանի օր անցնելուց յետ՝ թագաւորն ու իշխանները որոշեցին երկրորդ յարձակումն սկսել: Դրա համար վաղ առաւօտուանից սկսան առաջ վարել պարսպահար մեքենաները: Խոյերն ու էշ կոչուածները, որոնցով զբաղւում էին աւելի քիչ մարդիկ եւ որոնցով միայն խրամատներ պիտի բացուէր, մօտեցնում էին պարիսպներին: Մանրաշարժ բաբանները, որոնց սպասաւորում էին հարիւրաւոր հոգիք եւ որոնցով ահագին ռումբեր էին նետում պատուարները փլցնելու համար, կանգնեցնում էին աշտարակների առաջ: Թեթեւ բալիստաները, որոնք խոյերի ու բաբանների նման պատսպարաններ չունէին, եւ որոնցով երկարաբուն նետեր կամ սըլաքներ պիտի արձակէին, շարում էին պարիսպներից բաւական հեռու, որ պէտքի պարսպից տեղացող նետերը չհասնէին նրանց: Իսկ փայտակերտ մարտկոցները, որոնց թիւը շատ չէր, բայց որոնք իրանց հզօր կազմութեամբ ամենաապահով պատնէշներն էին պաշարողների համար, կանգնեցնում էին բուրգերի հանդէպ, որտեղից կարող էին կամուրջներ ձգել դէպի այդ բուրգերը, զօրքեր փոխադրել դրանց վրայ եւ կամ նիրքին յարկում յարմարեցրած խոյերով բուրգերը խրամատել:

(Շար.)

...նձամբ մեզ կ՚առաջնորդէ իր դղեա-... զանազան մասերը եւ կը ցուցնէ ...կիպոլուէն եւ Տարտանէլէն բերած ...թղանօթներ։ Այս պատերազմներուն ...րեկամ եղած է զօրավար ...ելոյի որուն նկարը կը գտնուի իր ...դամբանին վրայ։

...կէս օրուան ճաշէն վերջ, կ՚այցե-... նաեւ ծերանոցները որոնց մաք-... ու կատարելութիւնը ան-... են, իրենց յատուկ պար-...նքներով։

...երկուշաբթի՝ մեր վերադարձի օ-... այցելեցինք Robert Burnsի, սկով-... ժողովրդական ինքնատիպ բա-... ծննդավայրը եւ անոր ... հետ կապուած բոլոր վայրե-...

...կէսօրին ճաշեցինք ծովեզերեայ ... քաղաք մը, որուն քաղաքապե-... ջանք չէր խնայած մեր այս ... այցելութեան առթիւ։ Քաղա-... արդիական լողարանը մեր տրա-...թեան տակ դրուեցաւ, ինչպէս ... կոլֆի դաշտերը։ Հոն եւս խօս-... ճառեր եւ ուղերձներ։

... Եւ ահա շոգեկառքը կը շարժի։ ...ք, իրատիւ Սկովտիոյ եւ սկաու-... չարժումին.

— Հուռա՛, հուռա՛, հուռա՛...

— Armenia, Armenia, Armenia...

Ձեռքերն ու թաշկինակները կը կոր-... հեռաւորութեան մէջ։ Ուրախ ... սակայն հպարտ ենք անով ... երեք շաբաթ շարունակ Անգլիոյ ... ու խոնաւ երկինքին տակ հայ ա-... ու դրօշին ներկայացուցիչ-... եղանք։

ԶԱՒԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ա. ՇԻՐԱԿԱՑԻԻ ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղարշապատի մէջ, Աշոտ Աբրա-...եան խօսած է Անանիա Շիրակա-...ի «Թուաբանութեան դասագիրք»ի ...ին։ Այդ դասագիրքը, գործ եօթ-... դարու, ամբողջ Խ. Միութեան ... ամենահինն է։ Կազմուած է երեք ...ւերէ, — գումարում, հանում եւ ...զմապատկում։ Թիւերը գրուած են ...յերէն տառերով, որով կը հերքուի ...ն կարծիքը թէ Արեւելքի մէջ միայն ...արաբները զարգացուցած են թուա-...բանութիւնը։ Անանիա Շիրակացիի ...դասագիրքին մէկ մասը միայն յայտ-...նի էր եղած հին ձեռագիրներով ըղ-...ձ...ղներուն, իսկ խոշոր մասը մին-...չեւ այժմ ալ անյայտ կը մնար։

ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ

Հայաստանի երաժշտահանններու ...թիւնը եւս «Սասունցի Դաւիթ»ի 1000ամեակի առթիւ պատրաստու-...թիւններ կը տեսնէ։ Երաժշտահաններ ...Ալեքսեանը եւ Ա. Մանուկեանը ... գրեն «Սասունցի Դաւիթ»ին նուիր-...ուած խմբերգներ, իսկ ուրիշներ՝ ...մեներգներ։

*** Կրթական գործավարութեան ...նաձեռնարկութեամբ, Երեւանի մէջ ...լոյս պիտի տեսնէ «Սասունցի Դաւիթ»ին նուիրուած պատկերա-...զարդ ալպոմ մը, գունաւոր եւ 36 նը-...կարներով։ Ալպոմին կը մասնակցին ...թիւ արուեստագէտներ։ Կող-...ը, հայերէն եւ ռուսերէն, զարդա-...րուած է Տարագրոս։

ՔԱՋԱՆԼԸՔԻ ՎԱՐԴԸ

«Խ. Հայաստան» կը գրէ թէ Քա-զանլըքի (Պուլկարիա) վարդը, որ հռչակուած է իր անուշ բոյրով եւ որ խիստ արժէքաւոր կը նկատուի, այժմ կը մշակուի նաեւ Հայաստանի մէջ։ Փորձերը ցոյց տուած են որ Քազան-լըքի վարդենին հիանալի կերպով կ՚աճի նաեւ Հայաստանի մէջ։ Գոր-ծավարներու խորհուրդը որոշած է այս աշնան տասը հեկտար տարածու-թեան վրայ ցանել այդ վարդին հուն-տէն։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մոսկուայի գիւղատնտեսական ցու-ցահանդէսին պիտի մասնակցի նաեւ Հայաստան, առանձին տաղաւարով։ Հոն պիտի ցուցադրուին Հայաստանի միրգերը, հացահատիկները, ընտիր գինիները եւ օղիները, բուրդի, խո-տերու, մազեղէնի, կաթնամթերքնե-րու տեսակները։

Հայաստանի տնայնագործական հա-մագործակցականը ուղարկած է Սե-բաստիայի եւ Արաբկիրի գործած մե-տաքսի լաւագոյն տեսակները։

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

Բանաստեղծ Յ. Թումանեանի ծնըն-դեան 70 ամեայ յոբելեանի առթիւ, 1938ին յայտարարուեցաւ համամիու-թենական մրցում մը՝ անոր լաւագոյն յուշարձանը շինելու համար։

Այժմ, Երեւանի քաղաքային թան-գարանին մէջ բացուած է ներկայաց-ուած նախագիծերուն ցուցահանդէ-սը։ Մրցումին կը մասնակցին նաեւ քանդակագործներ՝ Մոսկուայէն, Լե-նինկրատէն, Խարքովէն, Ռոստովէն, Օտեսայէն, Թիֆլիսէն եւ Զուվաշիա-յէն։ Ա. կարգի մրցանակին պիտի տրուի 10000 րուբլի, Բ.ին՝ 8000, Գ.ին՝ 6000, Դ.ին՝ 5000 եւ այլն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ռազմափորձերը եւ Պուլկարիա

Անգարայի կիսապաշտօնական օր-կանը, «Ուլուս» կը գրէ.

— «Վերջին օրերս, կարգ մը օտար թերթեր յուզումնալից լուրերով, համաշխարհային ներկայ պղտոր վի-ճակէն օգտուելու ճամբան բռնած են եւ թուրքեւպուլկար յարաբերու-թիւնները ցնցել ձգտող բոլորովին անհիմն տարաձայնութիւններ հրա-տարակել սկսան։ Այս թերթերուն հա-մաձայն, իբր թէ Թուրքիա Թրակիոյ մէջ լայն չափով զօրախմբում կը կա-տարէ, Թրակիոյ մէջ անընդհատ զօրք եւ ռազմանիւթ կը թափէ։ Այս հա-մախմբումները որո՞ւն ուղղուած են։ Պուլկարիո՞յ։ — Ո՛չ, Թուրքիա Պուլկարիոյ հետ ալ, ինչպէս բոլոր դրացիներուն եւ պետութեանց ալ հետ, միշտ կը փափաքի ու որոշած է շարունակել լաւագոյն յարաբերու-թիւնները։ Այս պատճառաւ, Պալ-քանեան Ուխտը, որ իբրեւ խաղաղու-թեան միջոց մը կը գործէ, միշտ բաց թողուած է անոր մասնակցիլ փափա-քող Պալքանեան պետութեանց։ Այս Ուխտը, մինչեւ հիմա պալքանեան խաղաղութեան կատարած ծառայու-թիւնները, սակէ վերջն ալ նոյն ու-ժով ու զօրութեամբ պիտի շարունա-կէ կատարել։

Շատ լաւ. ուրեմն ուէ հեմ չունի՞ այս զօրախմբումի տարաձայնութիւ-նը։ Անոնք որ հաճոյք կը զգան կամ շահ ունին ուէ յուզումնալից լուրեր տարածայնելէ, ամէն տարուան նման այս տարի ալ Թրակիոյ մէջ օգոստ. 15–21 կատարուելիք մեծ ռազմա-փորձերը առիթ նկատելով, համա-խմբումի լուրեր հանած են։ Մինչ-դեռ չեն գիտեր եւ կամ գիտնալով հանդերձ յատկապէս կը պահեն որ այս ռազմափորձերուն շատ մը օտար զինուորական կցորդներու կարգին պուլկար զինուորական կցորդն ալ հրաւիրուած է։

Եթէ երբեք Թրակիոյ մէջ զինուո-րական շարժումի մը ձեռնարկուէր, Պուլկարիոյ երաւասու, իրաց վիճա-կին ծանօթ մէկ ներկայացուցիչը հոս կը հրաւիրուէ՞ր։ Միայն այս հրաւէ-րը բաւարար է պերճախօս եւ բացա-յայտ կերպով հերքելու այս տարա-ձայնութիւնը։

Տրապիզոնի եւ Էրէյլիի նաւահանգիստներն ալ կը շինուին

Թուրքիա մեկնած է ճարտարագէտ-ներու պատուիրակութիւն մը, որ պիտի վերաշինէ թրքական կարգ մը նաւահանգիստներ եւ պիտի շինէ ռազմակայաններ։Այսպէս, պիտի վե-րաշինուին, Ալեքսանտրէթի նաւա-հանգիստէն զատ, նաեւ Տրապիզոնի եւ Էրէյլիի նաւահանգիստները։ Այս կերպով, ուրեմն, Սեւ ծովու թրքա-կան ափերը եւս կ՚ամրացուին։ Ալեք-սանտրէթի նաւահանգիստին շինու-թիւնը յանձնուած է Ֆրանսացի մաս-նագէտներու։ Այդ նաւահանգիստը պիտի վերածուի մօտաւոր Արեւելքի առեւտրական կեդրոնի, երբ Իրաքն ու Իրանը երկաթուղիով կապուին Թուրքիոյ։ Պիտի վերաշինուի նաեւ Պոլսոյ նաւահանգիստը, որուն հա-մար կը մշակուի ծրագիր մը։ Անգլիա Թուրքիոյ տրամադրած է մեծագու-մար վարկեր։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան բանակումը

ԿՐԸՆՈՊԼ, 12 օգոստ. (Յառաջ). — Մէկ շաբաթէ ի վեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ գայլիկները՝ եկած Փարիզէն, արուարձաններէն եւ Վիէ-նէն, կ՚ապրին բնութեան ծոցին մէջ։ Հազիւ հասած որոշեալ բանակատե-ղին, առաջին գործը կ՚ըլլայ ընտրել ընդհանուր բանակավայրի պետը։ Կ՚ընտրուի Հ. Կ. Տէրմոյեան (Վիէնի մասնաճիւղին նախագահը), եւ իրեն օգնականներ կը տրուին երկու աշ-խոյժ խմբապետները՝ եղբայր Աշոտ Սերճանեան եւ եղբայր Ա. Կարապետ-եան։

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Սկաուտական Շրջ. Խորհուրդը, անկարելին հնարաւոր ը-նելով, այս տարի 60ի մօտ սկաուտ եւ գայլիկ բերած է Կրընոպլի շրջա-կանները՝ Լաֆրէյ, ուր լիճերու եր-բորդութիւն մը սքանչելի տպաւո-րութիւն կը ձգէ այցելուին վրայ։Հոս է որ մեծն Նափոլէոն՝ փախած Էլպա կղզիէն, կը հանդիպի մեծ բանակին եւ անոր գլուխը անցնելով, Ֆրանսան նորէն կ՚իյնայ իր անզուսպ հմայքին տակ։

Մեր սկաուտները, պզտիկ բլուրի մը վրայ բարձրացուցած են իրենց սիրելի եռագոյնը եւ անոր շուրջը՝ կիսալուսին լարուած են սպիտակա-փայլ վրանները։ Բանակավայրը քանի մը օրէ ի վեր դարձած է հնոց մը — փեթակ մը հայութեան — աւե-լի ճիշդ՝ ամփոփ դպրոց մը։ Առաջ-նորդները, խմբապետները, շրջանա-յին պետը, ինչպէս նաեւ ազգ. պետը, Պ. Գ. Ցակոբեան, միշտ ներկայ են առաջնորդելու այս նորածիլ սերուն-դը եւ գուրգուրալու անոր վրայ։ Դեռ երէկ, մեր սիրասուն փոքրերը, բաց-օթեայ լսեցին Հ.Մ.Ը.Մ.ի պատմու-թիւնը հիմնադրին բերնէն, ստացան թանկագին ծանօթութիւններ հայրե-նիքի եւ անոր դրօշին մասին։ Գալով կրօնական մասին, ունկնդրեցին ուշի ուշով «Հայր Մեր»ի մեկնութիւնը, տրուած հայր Կ. Տէրմոյեանի կողմէ։

Ամէն օր՝ ըստ օրակարգի՝ սկաուտ-ները եւ գայլիկները կը կատարեն կանոնաւոր մարզանքներ — վարժու-թիւններ կ՚ընեն սուլիչի եւ դրօշա-խօսութեան եւ սկաուտական ընդհա-նուր գիտելիքներու։ Մէկ խօսքով, հայ սկաուտը կ՚ապրի իսկական սկա-ուտական կեանքը — հեռու հանա-պազօրեայ ժխորէ — այս բարձունք-ներու վրայ, ուր բնութեան գեղեց-կութիւնը դրախտային է։ Պէտք է բանաստեղծ ըլլալ, որպէսզի իբրեւ սկաուտ կարենայի մասամբ նկարա-գրել գիշերային տեսարանը, երբ անամպ երկնակամարը կը շողշողայ անթիւ աստղերով եւ մեր սկաուտնե-րը՝ միշտ հարցասէր, շրջապատած Շրջ. պետ եղբայր Վ. Անդրէասեանը, կ՚ուզեն իմանալ շատ ու շատ բաներ։

Դաժան ճակատագիր հայ ժողո-վուրդի — որ մեր սկաուտները իս-կական պատկերը չունին քու սքան-չելի գիշերներուդ, ո՛վ սիրուն հայ-րենիք...։

Եւ ահա, օրը լրացած — մութը կը տիրէ ամէն կողմ, լեռներու, դաշտե-րու եւ լիճերու վերեւ. վրանները կը լուսաւորուին. պէտք է հանգչին սկա-ուտները, բայց նախ պէտք է անոնք նորէն քով քովի գան, բոլորաձեւ շար-ուին եւ ըսեն իրենց աղօթքը՝ «Հայր մեր»ը։

Սկաուտ Թղթակից

Յ. Գ. — Պարտականութիւն կը սեպենք հրապարակային շնորհակա-լութիւն յայտնելու Կրընոպլի Ֆր. Կ. Խաչի վարչութեան, որ սիրայօժար տրամադրեց իր դպրոցի սրահը մեր Վիէնի սկաուտ եղբայրներուն, գիշե-րելու համար, ինչպէս նաեւ տաքուկ թէյին համար։ Նոյնպէս մեր շնորհա-կալութիւնները Պ. Ցարութիւն Գա-ւազալեանին, որ պիքիւով պատուեց մեր սկաուտները եւ գայլիկները։

*** Երաժշտական գործիքներու վե-հապետը, ջութակ, 400 տարիներու պատմութիւն ունի։

*** Եղունգները ներկելու սովորու-թիւնը ժառանգուած է հին Եգիպտա-ցիներէն։

*** Աշխարհիս ամենագեղեցիկ կի-ները Կովկասուհիներն են, համաձայն ցեղաբանութեան։

*** Գիտնականները կը կարծեն թէ Կասպից ծովը օր մը պիտի անհետա-նայ։

*** Փորձով ապացուցուած է թէ սառոյցը եւ աղը իրար խառնելով, կը ստացուի սառոյցին գերազանցող պա-ղութիւն մը։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

Հայ Օգն. (Կ.) Խաչի գործերը

Պէյրութի Հայ Օգն. Խաչը յուլիս ամսուան ընթացքին՝

1. Դարմանած է 322 հիւանդներ եւ անոնց հայթայթած է դեղեր։

2. 114 հիւանդներու ներարկումներ կատարած է։

3. 29 հիւանդներ զետեղած է զա-նազան հիւանդանոցներու մէջ։

4. Փոքրիկներու հայթայթած է Նէսթլէ կաթ։

Նուէր՝ ճեմարանին

Ամերիկայի մէջ, Մայրիկ Պօղոս-եան անուն կին մը, մեռնելէ առաջ 69 տոլար նուիրած է Պէյրութի հայ ճե-մարանին։

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Խարպինի եկեղեցին կողոպտուած

Մայիս 13ի գիշերը, փոթորկալից օդէն եւ աւազամրրիկէն օգտուելով, չինացի գողեր կը մտնեն Խարպինի Հայոց Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին, կոտրելով պատուհանի մը ապակինե-րը։ Գողերը կը սողոսկին ներս, վար կ՚առնեն խորանին վրայի ոսկեձոյլ խաչը, զայն կը ծրարեն Աստղիկ վար-դապետին թանկարժէք շուրջառին մէջ։ Կը տանին նաեւ երկու խոշոր մոմակալներ, բուրվառ մը եւ չա-թալթաղ։ Յաջորդ առաւօտ, ժամկո-չը կը մտնէ եկեղեցի ու վերահասու կ՚ըլլայ իրողութեան։ Լուր կը տրուի ոստիկանութեան։ Դեղնամորթներու հողաթափերու յատուկ հետքերէն կը հասկցուի որ գողերը Չինացիներ են։

ԱՒՍՏՐԱԼԻԱ

Հայկ. խաղաղութիւն

Երկրաչափ Պ. Մ. Սարգիսեան, որ Աւստրալիա կը բնակի, տեղւոյն ռա-տիօկայանէն տուած է անգլերէն լե-զուով բանախօսութիւն մը, նիւթ ու-նենալով «Հայաստան եւ հայ ժողո-վուրդը», — Հայերը ի՞նչպէս հաս-տատուեցան Արարատի շուրջ, ի՞նչ ցեղի կը պատկանին, ի՞նչ լեզու կը խօսին եւ ի՞նչ մշակոյթ ունեցած են։

ԱՄԵՐԻԿԱ

Նկարիչի մը յաջողութիւնը

Տիթրոյիթի ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ նկարիչ Սարգիս Սար-գիսեան «Պատուոյ յիշատակում» եւ 250 տոլար պարգեւ ստացած է Սան Ֆրանչիսքոյի «Կոլտըն Կոյթ» միջազ-գային ցուցահանդէսի ժամանակակից արուեստագէտներու Միաց. Նահան-գաց բաժնին մէջ։ Սարգիսեան տարի մը առաջ ալ շահած էր դրամական մեծ պարգեւ մը՝ առաջին հանդիսա-նալով ամերիկացի եւ օտար նկարիչ-ներու մրցման մէջ։ Իր մեծ իւղանկար նկարը՝ «Ուսանողը» գնեց ամերիկա-ցի հարուստ կին մը եւ նուիրեց Տիթ-րոյիթ քաղաքի թանգարանին։ Նոյն նկարը այժմ ղրկուած է Նիւ Եորքի ցուցահանդէսը՝ ցուցադրուելու հա-մար։

«Հայրենիք»ի հանգանակութիւնը

«Հայրենիք» թերթի հանգանակու-թիւնը՝ շէնքի նորոգման համար, օ-գոստոս 6ին հասած էր 4319 տոլա-րի։

ՊՈԼԻՍ

Կեդր. վրժ.ի տնօրէնին մահը

Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանի տնօրէնը՝ Յովհաննէս Մկրտիչեան, որ երկար ատենէ ի վեր հիւանդ էր, մեռած է օգոստոս 7ին։

Համապետական միակ այբուբենը

Խ. Միութեան մէջ կ՚արծարծուի միակ այբուբէն մը (կիւրեղեան) ունե-նալու հարցը։ Թաթարիստանի հան-րապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը՝ Տինմահմետով, այս հարցին շուրջ «Իզվեստիա»յի մէջ (յուլիս 4) գրած յօդուածով մը հե-տեւեալ միտքերը կը յայտնէ։ Համա-պետական մէկ այբուբենը կ՚ամրացնէ ժողովուրդներու մշակութային եւ լե-զուական կապը, կը թեթեւցնէ ռու-սերէն լեզուի ուսուցումը, բայց յօդ-ուածագիրը կ՚ընդգծէ նաեւ թէ շատ դժուար եւ բարդ գործ է այդ։ Ան կը պահանջէ մեծ աշխատանք բոլոր խորհրդային, կուսակցական, արհես-տակցական եւ մշակութային-կրթա-կան կազմակերպութիւններէ։ Մաս-նաւորապէս Թաթարական հանրապե-տութեան համար կիւրեղեան այբու-բենի գործածութեան որդեգրումը կը նշանակէ որ բոլոր տեղական տպա-գրուած դասագիրքերը, թէ մայրենի լեզուով եւ թէ թարգմանուածները, պէտք է վերահրատարակուին ու... այբուբենով, իսկ նոր տպագրուելիք-ները՝ նոր այբուբենով։

1940ի յունուար 1էն Քազանի մէջ ռուսերէն այբուբենով պիտի սկսին հրատարակուիլ լրագիրները եւ պար-բերաթերթերը եւ յետոյ պետական արձանագրութիւնները։ Համապետա-կան այբուբենով հրատարակուելիք գիրքերուն մէջ առաջին պատեհու-թեամբ թաթարերէն լեզուով պիտի թարգմանուին Լենինի եւ Սթալինի աշխատութիւնները։

ՄԱՐԴԻԿ ՄԻՇՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԸՐԱԾ ԵՆ

Անգլիացի զինուորական հրամանա-տար մը վիճակագրութիւն մը պատ-րաստած է պատերազմներու մասին։ Մարդկային պատմութիւնը 3521 տա-րիներու ընթացքին խաղաղութիւն տեսած է 268 տարի միայն, իսկ պա-տերազմ՝ 3253 տարի։ Այս հաշիւով, շատ երկար տեւած է, ընդհ. պատե-րազմէն վերջ, խաղաղութեան շրջա-նը։

Ամերիկացի պատմագէտ մը եւս գիտած է որ հռոմէական կայսրու-թեան կործանումէն ի վեր տեղի ու-նեցած պատերազմներուն հարիւրին 78ը ծագած են տարւոյն վերջին եռ-ամսեակին մէջ, հարիւրին 14ը՝ երկ-րորդ եռամսեակին մէջ (Ապրիլ — Յունիս), հարիւրին 8ը՝ առաջին եռ-ամսեակին (Յունուար — Մարտ)։ Եւ մտածել, որ մարտը անուն հանած է իբրեւ... պատերազմաշունչ եղանակ (եւրոպական լեզուով՝ մարտը Հրատ մոլորակն է կամ պատերազմի աս-տուածին անունը)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Արդարեւ սայլակի հետքեր էին ա-նոնք։ Այդ երկու ակօսները երկու ա-նիւներ գծած էին։ Անտենօք, աւատա-կանութեան շրջանին, այս սենեակին մէջ էր որ ոճրապարտները քաշկռտե-լով կտոր կտոր կ՚ընէին չորս հատ ձիու կապելու մեթոտէն նուազ աղ-մկալի մեթոտով մը։ Հոն երկու ա-նիւ կար, այնչափ զօրաւոր եւ այն-չափ խոշոր որ պատերուն եւ կամա-րին կը դպչէին։ Այս անիւներէն իւ-րաքանչիւրին կը կապէին ենթակային մէկ բազուկը եւ մէկ սրունքը, յետոյ կը սկսէին դարձնել անիւները իրա-րու հակառակ ուղղութեամբ, այն-պէս որ մարդը կը փրթէր։ Ուժ պէտք էր ատոր։ Եւ այդ իսկ էր պատճառը որ հետքերը քարին մէջ անիւներու հպումէն մխրճուեր էին։ Դեռ մինչեւ այսօր Վանտէի մէջ այս տեսակ սեն-եակ մը կարելի է տեսնել։

Այս սենեակին վրայ մէկ ուրիշ մը կար։ Բուն Մոռացման Տունը հոն էր։ Դուռ մը կարելի չէր հոն մտնել։ Հոն կը թափանցէին ծակէ մը։ Ենթա-կան կը մերկացնէին եւ անութներէն չուաններ անցընելով վերի սենեակին տախտակամածին վրայ փորուած բացուածքէ մը վար կ՚իջեցնէին։ Եթէ յամառէր ապրելու, իր սնունդը այս ծակէն իրեն կը նետէին։ Տակաւին մինչեւ այսօր Պույեոնի մէջ այս տե-սակ ծակ մը կայ։

Այս ծակէն հով կուգար։ Վարի սենեակը որ անկիւնի բերնի սրահին տակ փորուած էր, աւելի հորի կը նմանէր քան թէ սենեակի։ Ջուրի մէջ կը վերջանար եւ սառնային շունչով մը լեցուած էր։ Այս հովը որ վարի բանտարկեալը կը մեռցնէր, վերի բանտարկեալը կ՚ապրեցնէր։ Բանտը շնչելի կը դարձնէր։ Վերի բանտարկ-եալը որ կամարին տակ կը խարխա-փէր, միայն այս հովէն օդ կ՚առնէր։ Ասկէ զատ հոն մտնողը կամ իյնողը, անգամ մըն ալ դուրս չէր ելլեր։ Բանտարկեալին կը մնար ատկէ ըղ-գուշանալը այդ մթութեան մէջ։ Սը-խալ քայլ մը՝ վերի բանտարկեալը վարի բանտարկեալ կրնար դարձնել։ Ասիկա իրեն կը սպասէր։ Եթէ ապրիլ կ՚ուզէր, այս ծակը իր վտանգն էր, եթէ կը ձանձրանար այս ծակը վեր-ջին միջոցն էր — ազատումը։ Վերի յարկը բանտի խցիկներ, վարի յարկը շիրիմ։ Այն ժամանակ մարդկային ընկերութեան նմանող յարադրութիւն մը։

Այդ էր որ մեր նախահայրերը «ստորերկրեայ գնտան» կ՚անուա-նէին։ Պարագան անհետացած ըլլա-լով անունը այլեւս իմաստ մը չունի։ Շնորհիւ Յեղափոխութեան, մենք կը լսենք այդ բառերուն արտասանուիլը՝ անտարբերութեամբ։

Աշտարակէն դուրս, խրամատին վրայ, որ ասկէ քառասուն տարի ա-ռաջ միակ մուտքն էր շէնքին—, պա-շարողներու դէմ կռուելու համար շինուած միջնացուածքներէն աւելի լայն բացուածք մը կը նշմարուէր, որմէ քակուած երկաթի ցանց մը կախուած էր։

Դ.

ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Խրամատին հակառակ կողմէն աշ-տարակին կամուրջ մը միացած էր։ Այս կամուրջը յատակի կողմէն սիւ-ներու վրայ յենած երեք հատ կամար ունէր որոնք քիչ վնասուած էին։ Կա-մուրջը գլխաւոր մաս մը ունէր որմէ քանի մը կտորներ միացած էին։ Այս գլխաւոր մասը, ուր կը տեսնուէին հրդեհի նշաններ, հիմա այլեւս մի-միայն սեւցած մարմին մը ունէր. տեսակ մը ոսկերոտիք որուն վրայէն արեւը կ՚անցնէր, եւ որ աշտարակին կից, ոտքի կեցող կմախքի մը կը նմանէր։

Այս փլատակը հիմա բոլորովին քանդուած է եւ անկէ ոեւէ հետք չէ մնացած։ Շատ մը դարերու եւ շատ մը թագաւորներու ըրածը աւերելու համար մէկ օր մը եւ մէկ գեղջուկ մը կը բաւեն։

Լա Թուրկ, գեղջկական կրճատում մըն է, որ կը նշանակէ Լա–Թուր–Կօ-վէն, ինչպէս որ Լա Ժիւբէլ կը նշա-նակէ Լա Ժիւբէլլէր եւ կաղ հրոսա-կապետի մը Բէնսօէ – Լը – Թօռ յոր-ջորջումն ալ կը նշանակէ Բէնսօն –Լը-Թօրթիւ։

Լա–Թուրկ, որ քառասուն տարի ա-ռաջ փլատակ մըն էր եւ այսօր ու-րուական մը, 1793ին ամրութիւն մըն էր։ Կովէններու հին Պասթիյլն էր ան, որուն մուտքը Ֆուժէրի մեծ անտա-ռին կողմն էր։ Այդ անտառն իսկ այ-սօր հազիւ թէ պզտիկ թաւուտ մըն է։

Այս ամրոցը Մայէնի եւ Տինանի կողմերը առատօրէն գտնուող շիթա-քարի մեծ զանգուածներէն մէկուն վրայ շինուած էր, որոնք ամէն կողմ մացառուտներուն միջեւ ցանուած կը գտնուին,— կարծես թէ Տիտաններու գլխին քարեր նետուած ըլլայէն։

Ամբողջ ամրութիւնը աշտարակն էր։ Աշտարակին տակ ժայռը կար, ժայռին առջեւ ալ Յունուար ամսուն հեղեղի փոխուող, Յունիս ամսուն ալ չորցող առու մը։

Այս սատրճան պարզ վիճակին մէջ, Միջին դարուն, այս ամրոցը գրեթէ անառիկ էր. կամուրջը զինքը կը տը-կարացնէր։ Կօթական Կովէնները զայն առանց կամուրջի կառուցած էին։ Կացինի հարուածով մը խոր-տակուելիք, խախուտ պզտիկ կամր-ջակէ մը կ՚երթուէր հոն։ Որքան ա-տեն որ Կովէնները դերկոմս մնացին այսքանը հաճելի եղաւ իրենց եւ բա-ւականացան։ Բայց երբոր «Մարքիզ» եղան եւ խուցը ձգեցին պալատին փո-խարէն, հասանուտին վրայ երեք կա-մարներ կանգնեցին եւ դաշտին կողմն ալ այնքան հաճելի եղան որքան որ հաճելի էին թագաւորին քով։ Տաս-ներեօթերորդ դարու մարքիզները եւ տասներեթերորդ դարու մարքիզու-հիները այլեւս անառիկ մնալու չէին աշխատեր։ Նախահայրերու գործը շարունակելուն յաջորդեց Վերսայլը ընդօրինակել։

Աշտարակին դիմացը, արեւմտեան կողմը, մինչեւ դաշտերը երկարող բաւականին բարձր լեռնադաշտ մը կար։

(Շար.)

Անգլիոյ: Միակ խորհրդածողովը որուն համար մենք պատրաստ ենք, արեւմտեան ճակատի ժողովն է, ուր պիտի ուզէինք առաջին գիծերուն վրայ տեսնել այն Անգլիացիները որ առասպելներ կը պատմեն եւ սուտ կը խօսին»:

Միւս թերթերն ալ կը չեշտեն թէ Տանցիկը պատիւի խնդիր է Գերմանիոյ համար: Պերլինի պաշտօնական գործակալութիւնը կ'ազդարարէ.—

— «Մեր պատիւը չի կրնար արձանագրուիլ որեւէ սակարանի մէջ, Լոնտոն ըլլայ թէ Ժընեւ կամ ուրիշ որեւէ տեղ»:

⁂ Նորէն զրոյց կը շրջի թէ Տոքթ. Պիւրքարտ երկրորդ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Հիթլէրի հետ:

Տանցիկի Ծերակոյտին նախագահը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լեհաստանի պատուիրակին հետ, որ յետոյ Վարշաւա գնաց, խորհրդակցելու համար:

Իտալական մամուլը կը հրաւիրէ Լեհաստանը ուղղակի համաձայնիլ Գերմանիոյ հետ: Այս առթիւ կոչ մըն ալ կ'ուղղէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, որպէսզի համոզեն Լեհաստանը, յանուն Եւրոպայի խաղաղութեան:

ՊՈԼՍՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՈՒՄԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Քաղաքիս մէջ գոյութիւն ունեցող 350 ընկերութեանց մեծամասնութիւնը յարմարած է նոր օրէնքին:

Այն յանձնաժողովը որ օրէնքին գործադրութիւնը դիւրացնելու նպատակով կազմուած էր կուսակալութեան կողմէ առողջապահական, առեւտրական սենեակի, ապահովութեան եւ կրթական տեսչութեան ներկայացուցիչներէն, կարգ մը կէտերու մասին տարակոյսի մատնուելով, գործավարութեան դիմած էր:

Գործավարութիւնը արտօնած է որ իրենց գործունէութիւնը շարունակեն լիսէի շրջանաւարտներուն կողմէ բացուած ընկերակցութիւնները որոնք նախապէս պիտի փակուէին: Սակէ զատ որոշուած է ջնջել այն ընկերակցութիւնները որոնք նախապէս հիմնուած են եկեղեցիներու մատակարարութեան համար (Թաղական Խորհուրդներ):

Քննուած է Վայէմսիի (Երիտասարդ Քրիստոնեաներու Ընկերակցութիւն) կացութիւնը եւ ձեռք բերուած արդիւնքները տեղեկագրով մը գործավարութեան հաղորդուած են: Գործավարութենէն եկած հրամանին համաձայն կարգադրութիւն պիտի ըլլայ:

Հատուածի մը կամ համայնքի մը յատուկ բարեգործական ընկերակցութիւն պիտի չհիմնուի, այլ միայն ընդհանուր ընկերակցութիւն:

Գալով օտար ընկերակցութեանց, պիտի արտօնուի որ օտարականները այստեղ ակումբ եւ ընկերակցութիւններ հիմնեն, պայմանաւ որ չզբաղին արտասահմանով: Միայն թէ վերջ պիտի տրուի իրենց գործունէութեան, եթէ հաստատուի որ օտար քարոզութիւն կ'ընեն: Պայման է որ տեղական ընկերակցութեանց ներկայացուցիչները ամբողջովին Թուրք ըլլան:

Քաղաքիս օտար առեւտրական սենեակներուն կացութիւնն ալ կը քննուի:

Մոսկուայի Բանակցութիւնները

ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Լոնտոնէն կը հաղորդեն թէ Մոսկուայի բանակցութիւններու ընթացքին, պիտի քննուի նաեւ Ծայր. Արեւելքի խնդիրը, թէեւ չի կարծուիր որ կարելի ըլլայ համաձայնութիւն գոյացնել նաեւ այդ մասին: Բանակցութեանց նիւթ պիտի կազմեն.—

1. — Խ. Միութեան կարելի օժանդակութիւնը այն պետութիւններուն, որոնք երաշխաւորուած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ — (Լեհաստան, Ռումանիա եւ Յունաստան): Ասոր փոխարէն Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի օգնեն պալթիկեան պետութիւններուն, — Լեթոնիա, Էսթոնիա եւ Ֆինլանտա (Խօսք չի կրնար ըլլալ Թուրքիոյ մասին, որովհետեւ ան զինակցած է արդէն):

2. Երեք պետութեանց օդային ուժերու գործակցութիւնը՝ Եւրոպայի թէ՛ արեւելեան եւ թէ՛ արեւմտեան մասերուն մէջ:

3. — Ծովային ուժերու գործակցութիւն՝ Պալթիկ եւ Հիւսիսային ծովերուն մէջ, Պալթիկ ծովու արեւելեան մասը փակ ծովու մը վերածելու համար: Գործակցութիւն նաեւ Սեւ եւ Միջերկրական ծովերուն մէջ, այդ ծովերը եւս փակ ծովերու վերածելու համար:

⁂ Զինուորական պատուիրակութիւնները որոշեցին օրական երկու նիստը վերածել մէկի, աւելի երկար տեւողութեամբ: Պատուիրակութեանց անդամները ներկայ պիտի ըլլան Խ. Միութեան օդանաւային ցոյցերուն, որոնք վիթխարի հանդամանք մը պիտի ունենան:

Եուկոսլաւիան չէզո՞ք պիտի մնայ

Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ Առանցքի պետութեանց կողմէ ճնշում եղած է Եուկոսլաւիոյ վրայ՝ ճշտելու իր դիրքը:

Արդ, Պելկրատէն կը հաղորդեն թէ այդպիսի ճնշում կամ դիւանագիտական քայլ կատարուած չէ այնտեղ: Միայն, Պլէտի մէջ, Եուկոսլաւիոյ վարչապետը տեսակցած է գերման դեսպանին հետ՝ ընթացիկ խնդիրներու մասին: Պելկրատի քաղաքական շրջանակներուն կարծիքով, հաւանական չէ որ այդ հանդիպումի ընթացքին գերման դեսպանը ուզած ըլլայ իմանալ Եուկոսլաւիոյ բռնելիք դիրքը, քանի որ շատ պարզ է այդ դիրքը, — կատարեալ չէզոքութիւն՝ միջազգային այն վէճերուն մէջ, որոնք չեն շահագրգռեր Եուկոսլաւիան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ մասին շրջած լուրերը կը հերքեն Պոլսոյ մէջ, ըսելով թէ երկու պետութեանց սպայակոյտները պարզապէս կ'ուզեն գործակցութիւն մը հաստատել, ինչպէս նախատեսուած է պալքանեան դաշինքով:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Թագաւորը ճառ մը խօսելով, ազդարարեց,—«Ինչ որ ռումանական է, չի կրնար ուրիշին տրուիլ եւ պիտի պաշտպանուի: Ո՛վ որ խաղաղութիւն կ'ուզէ, պէտք է գիտնայ թէ անգամ մը գծուած սահմանները չեն կրնար փոխուիլ առանց համաշխարհային աղէտի մը:

ՍՈՒԷԶ հասան 6000 զինուորներ Հնդկաստանէն, զօրացնելու համար Եգիպտոսի անգլիական բանակը եւ ջրանցքին պաշտպանութիւնը:

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ լայն կազմակերպութիւն մը երեւան հանուեցաւ լեհական Շլեզիոյ մէջ: Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 70 հոգի, որոնց 10ը Գերմաններ:

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆ սահմանագլուխին վրայ, Սարի շրջանին մէջ, ֆրանսական մաքսատան պաշտօնեայ մը խոշտանգուեցաւ Գերմաններու կողմէ, որոնք ֆրանսական հողը մտած էին իրենց կառքով: Պաշտօնեան պահականոց հրաւիրեց Գերմանացիները, բայց անոնք ինքնաշարժէն իջնելով չարաչար ծեծեցին զինքը: Քննութիւն կը կատարուի:

ՕԴԱՁՈՒ - ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ Ռօսի կոտրեց արագութեան համաշխարհային մրցանիշը, 10,000 քիլոմէթր կտրելով առանց հանգրուանի: Միջին արագութիւնն էր ժամը 311 քիլ. 621, իտալական 236 քիլ. 970 եւ գերմանական 216 քիլ.ի դէմ: Թռիչքը տեւեց 32 ժամ:

ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ, Լիւսի Թուրոյեան, 30 տարեկան ·ր կը բնակի Վալանս եւ մայրն է քանի մը զաւակներու, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, անձնասպանութիւն փորձած ըլլալով: Վիճակը մտահոգութիւն չի պատճառեր: Ամուսինը բացակայ էր:

ԳԵՐՄԱՆԵՒԼԵՀԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԸ փակուեցաւ, Գերմանիոյ նախաձեռնութեամբ: Հեռաձայնի հաղորդակցութիւններն ալ դադրեցան:

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՆԱՄԱԿՆԵՐ բացուեցան Զուիցերիոյ մէջ, կասկածի մը վրայ: Հաստատուեցաւ որ հիթլէրական քարոզութիւններ կը պարունակեն, ուղղուած՝ Ֆրանսացի երեւելիներու: Վերջին տասը օրերու ընթացքին ֆրանսական նամակատուններն ալ աւելի քան 20,000 տետրակներ ստացած են, ուղղուած՝ ականաւոր անձերու:

ՈՒտի ԱԼՖՈՆՍ ԳԱՍԱՊԵԱՆ

Քէմանչիստ ՀԱՅԿ

Մարսէյլի Հանգանակիչ Կեդր. Յանձնաժողովին Ա. ցանկը

Մարսէյլի Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը 1000, Վասպուրականի Հայրենակց. Միութիւն 500 ֆրանք, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի մ-ճիւղ, Հայ Մշակութ. Միութ. 400ական ֆր., Սէն-Լուի Կ.Խ.Մ. ճիւղ 300 ֆրանք, Տիկին Ն. Աւ. Ահարոնեան 200 ֆրանք, Մարսէյլի քահանայ հայրեր՝ Կարապետ Աւ. քահ. Երեւանեան, Գալուստ Տէր Մովսէսեան, Մեսրոպ Աւետեան, Շաւարշ Թէրզեան, Եղիշէ Մխիթարեան, Շահէ Աբէլեան, Ներսէս Շահինեան 50ական ֆրանք, Ազգ. Կեդր. վարչութեան անդամներ՝ Տօքթ. Յ. Սիվրիհիսարլեան, Յարութիւն Շալճեան, Վահագն Սահաթճեան, Կարապետ Ճանիկեան, Բարունակ Զիլճեան, Կարապետ Գոճապաշեան, Վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութեան անդամներ՝ Յարութիւն Շալճեան եւ որդիք, Յովհան. Հացպօրծեան, Դանիէլ Եղիշեան, Միսաք Աւօթեան եւ եղբ. Արամ Հիւսեան, Չէօրէքճեան եղբ. Սենեքերիմ Սահակեան, Աստուր Քէօսէեան, Սուրէն Արզումանեան. Պօղոսեան եղբարք (դերձակ) 100ական ֆր., Արիստակէս Պետրոսեան, Սարգիս Նահապետեան, Յարութիւն Սէֆէրեան, Տ. Թ. Քէչեան, Յովսէփ Պալթայեան 50ական ֆր., Եռանդ Միքայէլեան 25 ֆր., Պօղոս Մուկուֆեան, Պետրոս Ղազարոսեան, Յովհաննէս Դանիէլեան, Դաւիթ Զամպաքճեան, Կարապետ Թադոսեան, Մենծիկեան Պօյաճեան, Աբրահամ Թունկուրեան, Յովսէփ Սիմոնեան, Վաճառատուն Տեյթա 20ական ֆր., Բարկէ Սողիկեան 15 ֆր., Կիւլէնիա Սրգարեան, Սաթենիկ Եօզուրճեան, Յարութիւն Պապիկեան, Սիս Տէրտէրեան, Պաղտասար Պէրպէրեան, Մարի (տիկ.), Սուրէն Պօշնաքեան, Յովհաննէս Տէր Մերկերեան 10ական ֆր., Սուրէն Անդրէասեան, Համբարձում Համբարձումեան, Խոնարհիկ Տատեան, Սարգիս Մխճեան, Վահրամ Չինարեան, Յակոբ Մինասեան, Աճէմպաշեան. Թոզլաճեան, Գէորգ Գազազեան Նահապետեան, Նշան Նազաշեան, Յարութիւն Ստեփանեան 5ական ֆր., Ոմն 3, Ոմն, 2 ֆրանք: Յովհ. Գույումճեան 20 ֆր.: Գումար 5385 ֆրանք. (Տես ցանկ 15 Օգոստ.):

Հանգանակիչ կեդր. յանձնախումբի դիւան՝ Նախագահ կաքապետ Ա. քհ. Երեւանեան, Ատենապետ՝ Յ. Շալճեան Ատենադպիր Ազգին:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 19 Août 1939

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4122

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱՅՆԱԿՈՒԼ ՓՈՍԸ

Քաղաքական լուրերու ժխորին մէջ, անուշադրութեան մատնուեցաւ քաւմնելի դէպք մը, որ կը ձգտի կազմալուծել, վերջնապէս թրքացման փոսը գլորել Պոլսոյ ոչ-թուրք փոքրամասնութիւնները:

Կ'ակնարկենք Թուրքիոյ ընկերակցութեանց օրէնքին, որ պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուեցաւ 1938 յուլիս 15ին, եւ արդէն կը գործադրուի 1939 յուլիս 15էն ի վեր:

Ի՞նչ կը տրամադրէ օրէնքը.

— Բոլոր թաղային հաստատութիւններու՝ եկեղեցի, վարժարան, հիւանդանոց, որբանոց, աղքատախնամներ, եւայլն, մատակարար մարմիններ, օրէնքին հրատարակութեան թուականէն մինչեւ 1939 յուլիս 15, պարտաւոր են այս օրէնքին համաձայն կազմակերպուիլ, իրենց կազմութիւնը՝ օրէնքին ցոյց տուած կերպով՝ Կուսակալութեան տեղեկացնել եւ արձանագրել տալ, եւ այս արձանագրութիւնը կատարուած ըլլալու մասին վաւերագիր (վէսիգա) մը առնել: Այսպիսի վաւերագիր մը ի ձեռին չունեցող ոեւէ մարմին 1939 յուլիս 15էն վերջ իրաւունք պիտի չունենայ պաշտօնի վրայ մնալու: Եթէ առանց վաւերագրի պաշտօնավարող մարմիններ գտնուին այդ թուականէն վերջ, ո՛չ միայն անոնց մատակարարած գոյքերը պահպանութեան տակ պիտի առնուին (*մէվճուտ մալլարը մուհաֆազա ալթընա ալընըր*), այլեւ այսպիսի արարքի մը մէջ գտնուողներու մասին օրինական հետապնդում պիտի կատարուի (Յօդ. 33):

Ինչպէս ըսինք, օրէնքին գործադրութիւնը սկսած է արդէն: Եւ, ինչպէս կառավարութիւնը, Թուրք մամուլն ալ աչքերը չորս բացած է, որպէսզի ոչ-թուրք փոքրամասնութիւնները եւ օտար հաստատութիւնները տառապէս հետեւին անոր տրամադրութեանց:

Այսպէս, «Ճիւմհուրիէթ» քննելով նոր կացութիւնը, ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ պարագան.

« Համայնքներու կազմակերպութեանց կողմէ տեղի ունեցած դիմումներուն քննութիւնները դեռ չեն վերջացած: Այս պատճառաւ, Պատրիարքարաններու եւ Խախամապետարանի կապուած քաղաքային մարմինները, օրէնքի դէմ շարժած չըլլալու համար, իրենց գործունէութիւնը դադրեցուցած են: Յիշեալ կազմակերպութիւնները, օրէնքը գործադրութեան դրուելէն իվեր չեն գումարուած: Ասոր փոխարէն, եկեղեցւոյ գործերը վարող Թաղ. խորհուրդները, ըստ առաջնոյն, կը շարունակեն իրենց գործունէութիւնը:

Այս պայմաններու տակ շփոթ կացութիւն մը առաջ եկած է, Թաղ. խորհուրդներուն գործունէութիւնը հակակշռող Քաղ. ժողովները դադրած են գործելէ: Բայց Թաղ. խորհուրդները, պնդելով որ իրենք կապ չունին ընկերակցութեանց օրէնքին հետ, կը շարունակեն իրենց պաշտօնը: Այս խառնակ վիճակին վերջ տալու համար, իրաւասու իշխանութիւնները սկսած են խոր քննութեան ենթարկել համայնքներու կացութիւնը»:

«Արդիական» Թուրքիոյ այս նոր տնօրինութիւնը չի կարօտիր երկար վերլուծումներու:

Շատ պարզ է անոր հիմնական միտքը, — տապալել հարուած մը եւս իջեցնել, վերջնապէս կազմալուծելու համար ոչ թուրք փոքրամասնութիւնները: «Օրինական» խեղդկապ մը, լրացնելու համար ինչ որ պակաս մնացած էր 1924էն ի վեր:

Թրքական իշխանութիւնը հետզհետէ ձեռք առաւ ոչ Թուրք փոքրամասնութեանց դպրոցներուն հսկողութիւնը, եկեղեցիներուն եւ ուրիշ հաստատութեանց հսկողութիւնն ու մատակարարութիւնը: Ազգ. կալուածներու եւ շարժուն հարստութեանց տնտեսութիւնը յանձնեց Էվգաֆին, 5 առ հարիւրի ծախք մըն ալ սահմանելով: Գործնապէս անվաւեր հռչակեց բոլոր ազգ. մարմինները, հոգաբարձութիւններէն մինչեւ Քաղաք. Ժողովը (Ազգ. Վարչութիւն):

Մէկ խօսքով, ձեռք առաւ ամէն միջոց, որպէսզի տերեւ հչարժի առանց իր գիտութեան եւ հրամանին: Մինչեւ անգամ հաշիւ պահանջեց եկեղեցիներու պնակներէն եւ գանձանակներէն, մոմագինէն և կամաւոր նուէրներէն, խմբովին դատի քաշելով թեւրացողները՝ քահանայ, լուսարար կամ թաղական:

Անցեալ տարի, աւելի հրէշային կանոնագիր մը մշակուած էր, Ազգ. հաստատութեանց եւ հարստութեանց մատակարարութիւնը յանձնել անհատ «միւթէվիլլի»ներու (հոգաբարձու կամ խնամակալ):

Այս մարդիկը պիտի համարուէին պետական պաշտօնեաներ, իրենց թոշակն ստանալով փոքրամասնութիւններէն եւ պատասխանատու ըլլալով միայն պետութեան առջեւ: Անոնք ազգ. մարմիններու տեղը պիտի բռնէին (հոգաբարձութիւն, Թաղ. Խորհուրդ եւն. բուն բառով Պատրիարքարան):

Այս առթիւ յայտարարութիւններ հրատարակուեցան թերթերու մէջ, որպէսզի թեկնածուներ ներկայանան:

Թուրքեր ալ կրնային ներկայանալ. եւ ներկայացան: Բայց երկրորդական էր այս պարագան: Կառավարութիւնը ամիսներով մաղեց ու մաղեց հարիւրաւոր ցանկեր, եւ գտաւ ամէնէն վստահելի «վաթանտաշ»ները, — հաւընտիր սրիկաներ, պաշտօնական կամ անպաշտօն լրտեսներ, որոնք տէր տիրական պիտի դառնային ամէն բանի մէջ:

Օրէնքին գործադրութեան ատեն, Աթաթիւրքի յաջորդեց Իսմէթ: Եւ, կը թուի թէ նկատի առնելով յունական կառավարութեան դիւրազգածութիւնը, այս ծրագիրը մէկդի դրուեցաւ եւ մշակուեցաւ շատ աւելի արմատական կանոնագիր մը, այն որ կը կոչուի Ընկերակցութեան Օրէնք:

Ուրեմն, այլ եւս պատմութեան անցած են ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց ներքին ինքնավարութեան վերջին մնացորդներն ալ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՍՆՕՐԵԱՅ ԶԻՆԱԴՈՒԼԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

ՓՈԹՈՐԻԿ ԵՒ ՑՈՒՑԵՑՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի օր փոթորիկ մը ծագեցաւ Օսլոյի (Նորվեկիա) միջխորհրդարանական համագումարին մէջ, երբ ամերիկացի երեսփոխան Համիլթըն Ֆիշ բանական համագումարին մէջ ներկայացուց իր առաջարկը, երեսնօրեայ զինադուլի մասին, որպէսզի կարելի ըլլայ խաղաղութեամբ լուծել Տանցիկի խնդիրը: Հինգ պետութեանց պատուիրակները քննադատեցին այս ծրագիրը, իբրեւ Առանցքին մէկ առաջարկը: Քննադատութիւնները շարունակուեցան երէկ ալ:

Ամերիկացի երեսփոխանը իր ճառին մէջ չեշտեց թէ շատ քիչ յոյս կայ պատերազմէն խուսափելու: *Ահաւասիկ իր բանաձեւը.* —

« Միջխորհրդարանական Միութիւնը կը խնդրէ Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կառավարութիւններէն անմիջապէս նկատի առնել պատերազմի յետաձգումի (մօրաթօրիօմ) — երեսնօրեայ կամ աւելի — առաջարկը, իրաւախոհութեամբ, միջնորդութեամբ եւ խաղաղ մեթոտներով կարգադրելու համար վիճելի խնդիրները, համաձայն միջխորհրդարանական Միութեան սկզբունքներուն »:

Ամերիկացի երեսփոխանը այս բանաձեւէն վերջը առաջարկեց իբրեւ միջնորդ ընդունիլ Նորվեկիոյ եւ Շուէտի թագաւորները եւ Զուիցերիոյ հանրապետութեան նախագահը, լուծելու համար Տանցիկի խնդիրը:

Անգլիական պատուիրակը դիտել տուաւ թէ անկարելի է բանակցութիւններ վարել բռնի ուժի սպառնալիքին տակ. իսկ Նորվեկիոյ եւ Իրլանտայի պատուիրակները աւարկեցին թէ իրենց ժողովուրդները չեն կրնար հանդուրժել որ աշխարհը կառավարուի չորս պետութեանց կողմէ, համաձայն Ֆիշի ծրագրին: Ահաւասիկ Նորվեկիոյ պատուիրակին դիտողութիւնները.

— « Մենք կը յարգենք իրաւունքի սկզբունքը, բայց պէտք չէ մոռնանք թէ խաղաղութեան գինը շատ սուղ կրնայ ըլլալ: Ցետոյ, մենք չենք կրնար ընդունիլ որ չորս մեծ պետութիւններ կառավարեն աշխարհը: Ոչ մէկ եւրոպական խնդիր կրնայ վերջնապէս լուծուիլ առանց Մ. Նահանգներուն մասնակցութեան: Մենք կ'առաջարկենք որ բոլոր քաղաքական խնդիրները քըննուին 24 պատուիրակներու կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Մենք կը մերժենք նոր Միւնիխ մը կամ ոեւէ միջազգային խորհրդաժողով, առանց ներկայացուցիչներ հրաւիրելու ուղղակի շահագրգռուած պետութիւններէն »:

Իրլանտայի պատուիրակը յայտարարեց.

— « Ես չեմ ուզեր որ իմ երկրիս ճակատագիրը վճռուի մէկ, երկու կամ չորս մեծ պետութեանց կողմէ: Մենք պէտք է ամէն միջոց փորձենք պատերազմը խափանելու համար »:

Անգլիական պատուիրակը պնդեց թէ Ֆիշի բանաձեւը գործնապէս անկարելի է: Ցետոյ բանաձեւ մը ներկայացուց տարագիրներու հարցին լուծման համար, առանց ազգի եւ կրօնի խտրութեան:

**** Նշանակալից է որ ամերիկացի երեսփոխանը, Ֆիշ, Օսլօ գնաց Գերմանիոյ արտաքին նախարարին անձնական օդանաւով: Այս պարագան ալ ապացոյց մը կը համարուի թէ երեսնօրեայ զինադուլի գաղափարը ներշնչուած է Գերմանիոյ կողմէ, Սալցպուրկի մէջ, ուր գացած էր ամերիկացի երեսփոխանը: Միւս կողմէ, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ Գերմանիա համոզուած է որ միջազգային խորհրդաժողովի մը կը մասնակցի ոչ թէ Տանցիկի խնդիրը քննութեան ենթարկելու, այլ պարզապէս անոր վերադարձը ապահովելու համար:*

ՈՒՐԻՇ ԼՈՒՐԵՐ ՏԱՆՑԻԿԻ ՄԱՍԻՆ

Տանցիկի լեհական պատուիրակը, որ Վարշաւա գացած էր խորհրդակցելու համար, իր պաշտօնատեղին վերադառնալով, տեղեկութիւններ հաղորդեց ծերակոյտի նախագահին եւ Ազգաժողովի վերատեսուչին:

**** Պայքարը կը շարունակուի Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, քաղաքական թէ լրագրական ճակատի վրայ: Կիսապաշտօնական շրջանակները կը հաղորդեն թէ ամէն օր բազմաթիւ Լեհեր կը հեռանան Գերմանիայէն, չկարենալով տոկալ հաստատուած դժուարութեանց: Ամէն օր 20 հոգի կ'անցնի սահմանը, առանց անցագրի, պաշտպանութիւն խնդրելով: Ընտանիքներ ալ կը փախչին սահմանամերձ շրջաններէն: Սահմանագլուխը փակուեցաւ Լեհաստանի եւ Մորավիոյ միջեւ:*

Ինչպէս գրած էինք, լեհական կառավարութիւնը լրտեսական բոյն մը երեւան հանած ըլլալով, ձերբակալած էր 70 Գերմանացիներ: Անոնց գլուխը կը գտնուի գերման Երիտասարդական Միութեան նախագահը: Գերմանական դեսպանին բողոքին վրայ, 43 ամբաստանեաներ ազատ արձակուեցան նախագահին հետ, ոստիկանական հսկողութեան տակ մնալու պայմանով:

**** Տանցիկի հիթլէրական պահակները թափոր մը կազմեցին երէկ գիշեր: Գերմանական թերթերը այս առթիւ ալ կը յիշեցնեն թէ պէտք է անյապաղ վերադարձնել Տանցիկը: Լեհական թերթերն ալ կը խոստովանին թէ տագնապը ամէնէն սուր աստիճանին հասած է արդէն եւ թէ Գերմանիա նոր պահանջներ կը դնէ, անխուսափելի համարելով պատերազմը:*

Վերջին 48 ժամուան ընթացքին աւելի լարուեցան երկու պետութեանց յարաբերութիւնները: Գերմանական թերթերը կրակ կտրած են Լեհաստանի բռնած ընթացքին առջեւ: Այս առթիւ դիտել կուտան թէ լեհական թերթերը խորապէս կ'անարգեն Հիթլէրը, ծաղրանկարներ եւ վիրաւորական ակնարկներ հրատարակելով: Կը յիշեն նաեւ լեհական սպառնալիքները՝ « Պերլինի վրայ քալելու» համար: Ահա քանի մը խորագիրներ գերմանական թերթերէն. գաղափար մը կազմելու համար. — «Լեհ աւազակները. — Լեհերը կը զինեն խռովարարները. — Ահ ու սարսափը արեւելեան Շլեզիոյ մէջ. — Խռովարարները ջարդ կը սպառնան. — Ժամէ ժամ Գերմանացիներ կը փախչին Լեհաստանէն. — Լեհաստան կը խոստովանի զանգուածային ձերբակալութիւնները. — Պատերազմի պատրաստութիւն եւն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԻՍԻԻ Գ. ԳՈՒՄԱՐԸ — 1255 ՖՐ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ. — Սիրելի Յառաջ, հանգանակիչ յանձնախումբս կը ծանուցանէ Իսիի եւ Քլամար - Մէօտոնի ժողովուրդին թէ մեր պարտականութիւնը կատարեցինք անխտիր բոլորին տունը այցելելով: Անոնք որ բացակայ էին եւ կամ պատահմամբ իրենց անունները գրել չտուին, թող բարեհաճին մինչեւ օգոստոս 26 իրենց եղբայրական նուէրը ղրկել 41, Rue de la Défence, *Պ. Ղազարոս Դանիէլեանի, իսկ կղզիին մէջ՝* 67, avenue Bas-Meudon, *Պ. Յակոբ Թումաեանի:* — Յանձնախումբ:

ԽՄԲ. — Իսիի շրջանէն ստացած ենք, — ա. գումար՝ 1500 (տես *Յառաջ* 10 օգոստ.), բ. գումար՝ 2015 փրանք (15 օգոստ.), իսկ այսօր կ'արձանագրենք գ. գումարը՝ 1255. ուրեմն համագումար՝ **4770** փրանք:

ՔՐԷՈՅԶ — **565** ՖՐԱՆՔ

ՔՐԷՕԶՕ. — *Սիրելի «Յառաջ», ներփակ կը ղրկենք 565 Ֆր., Քրէօզոյի Հայերուն կողմէ: Բոլորը մասնակցեցան սիրայօժար: Թէեւ չնչին գումար մը, բայց կը կարծենք որ աղքատին լումայով գանձանակը կը լենայ, ինչպէս եղած է միշտ:* — Յանձնախումբ:

ԱՊՐԻ՛ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ, 16 օգոստ. — *Սիրելի խմբագրութիւն Յառաջի, Սանճաքի մեր ազգակիցներուն հասած դժբախտութիւնը ցաւով կարդացինք «Յառաջ»ի մէջ: Թէեւ մեր գաղութի մէջ բացուած հանգանակութեան մասնակցած ենք արդէն, սակայն Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղս երկրորդ անգամ եւս իր ընկերուհիներու մէջ հանգանակելով 200 Ֆրանքի փոքր գումար մը, կը փութայ ուղարկել ձեզի, հասցնելու համար իր նպատակին:* — Մասնաճիւղ Կապոյտ Խաչի:

ՑԱՆԿ 26

Իսի-լէ-Մուլինոյի Գ. գումարը	1255
Լը Քրէօզոյի գաղութէն	565
Կապոյտ Խաչի Սէնթ-Էթիէնի մասնաճիւղէն (տես նամակը)	200
Գր. Մէրճանով	100
Խ. Արզումանեան, Մարսէյլ	50
Այրի Տիկին Մ. Պասմաճեան	20
Երուանդ Ադամեան	50
Մխիթար Նորիկեան, Մէօտոն	50
Շավիլի մնացորդը	26
Գումար	2316
Երէկուան գումարը	85,867
Ընդհ. գումար	88,183

ՇԱՒՈՒ. — Շավիլէն յանձնած էին **2044** փրանք, որ արձանագրուած է արդէն: Երէկ վճարեցին 26 փր. եւս, որով ընդհ. գումարը կ'ըլլայ 2070 փրանք: Հանգանակութիւնը կատարուած է նախաձեռնութեամբ Շավիլի Եկեղեցական Միութեան, Ֆր. Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. Արզութեան խումբի եւ Համազգային ընկերութեան:

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ. — Մարսէյլի Կեդր. Յանձնաժողովէն ստացանք երկրորդ ցանկը, **4592** փրանք, որ թղթատարին յանձնուած է:

Անիէռ-Պու-Քոլոմպի շրջանին մէջ, երիտասարդ մը, որ արդէն մասնակցած է հանգանակութեան, **1500** փրանք հաւաքեր է «մարշէ»ի Հայերէն:

Վէնսէնի շրջանին մէջ ալ յանձնախումբ մը կազմուած է, դրամ հաւաքելու համար:

Նոր գումարները պիտի արձանագրենք վաղուան ցանկին մէջ:

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒՄԸ ՎԵՐՋԱՑ՝ Ծ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՄԻՆՉԵՒ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Վերջին թղթաբերով հասած «Ազդակ»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (12 օգոստ.). —

Երէկ Լաթաքիա հասան Միջերկրականեան Կոմիտէի երկու ականաւոր ներկայացուցիչները՝ Պ. Պ. Կօթրօ եւ Փօլ տիւ Վէու: Ազդակի անունով տեսակցութիւն մը ունեցայ յարգելի հիւրերուն հետ եւ ընկերացայ իրենց մինչեւ Պասիտ:

— Եկած ենք գրաղելու Սանճաքի գաղթականներու գործերով եւ տեսնելու թէ յատկացուած վարկերը կը գործածուի՞ն բուն նպատակին: Աղէկ գատ պիտի հետաքրքրուինք տեղաւորման գործով, յայտարարեց յարգելի ծերակուտականը:

— Կրնա՞ք յայտնել ինծ թէ ե՞րբ եւ ո՞ւր պիտի տեղաւորուին այս գաղթականները:

— Վայրին շուրջ չենք կրնար բան մը ըսել, սակայն կրնանք վճռապէս յայտարարել թէ մինչեւ առաջիկայ Սեպտեմբերի սկիզբը տեղաւորումը վերջացած կ'ըլլայ:

Ճէպէլ Մուսայի տարագիր հայութիւնը շատ խանդավառ ընդունելութիւն մը ցոյց տուաւ: Բոլոր հիւղակներն ու հայմաները *դրօշազարդուած էին եւ ժողովուրդը կ'աղաղակէր՝* «Վիվ լա Ֆրանս»: *Պ. Մովսէս Տէր Գալուստեան ընդունեց հիւրերը եւ առաջնորդեց գաղթակայանի բոլոր մասերը: Դաշտային ճաշ մը տրուեցաւ Պ. Պ. Կօթրոյի եւ Փօլ տիւ Վէուի, Ճէպէլ Մուսացիներու կողմէ:*

Հիւրերը մինչեւ ժամը 5 մնացին Պասիտի մէջ եւ վերադարձան Լաթաքիա: Գիշերը հիւրը եղան մարզպանի պատուիրակին, Սլէմֆի ամարանոցին մէջ: Այսօր պիտի այցելեն նաեւ Քէսապ եւ անկէ պիտի անցնին Հալէպ:

ՊՏՈՒՂՆԵՐԸ ԵՒ ԲԱՆՋԱՐԵՂԷՆՆԵՐԸ *շատ առատ են այս տարի եւ գիները հետզհետէ կ'իյնան: Պտուղները չորս անգամ աւելի առատ են, բաղդատելով անցեալ տարուան հետ:*

ԱՆԳԼԻՈՅ *երկաթուղիներու պաշտօնեաները կը սպառնան գործադուլ հռչակել, շաբաթական վարձք պահանջելով նուազագոյն 50 շիլին:*

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ *միշտ շարունակելով գործել Անգլիոյ դէմ, ծրագրած են պաշարել Հոնկ Քոնկը, ինչպէս եւ Շանկայի օտար թաղամասերը:*

ԹՈՒՐՔԻՈՅ *Հանրապետութեան նախագահը Թրակիա գնաց, ներկայ ըլլալու համար թրքական մեծ զօրափորձերուն:*

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ *վարչապետը կարճ այցելութիւն մը պիտի տայ Իտալիոյ: Այս այցելութիւնը քաղաքական որեւէ նպատակ չունի:*

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿՌԻՒ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Գերման ծովային նախարարութեան ռազմագիտական բաժինը ձեռնարկած է Պատերազմ թրքական ջուրերուն մէջ խորագրով աշխատութեան մը հրատարակութեան, լայն յատակագծի մը վրայ: Առաջին հատորը լոյս տեսաւ տասը տարի առաջ: Այժմ հրապարակ ելած է երկրորդ հատորը, Կռիւ Տարտանէլլի նեղուցներուն շուրջ խորագրով:

Այս վերջին գործին նուիրուած է «Թան»ի զինուորական աշխատակցին քրոնիկը, ուրկէ քաղուած են հետեւեալ տեղեկութիւնները, այնքան շահեկան.—

1914 Օգոստոս 10ին, Կէօպէն եւ Պրեսլաու գերմանական երկու մարտանաւերը մտան Տարտանէլլի նեղուցներէն ներս, ազատելով դաշնակից մարտանաւերու հետապնդումներէն, — եթէ դաշնակից մարտանաւերը, չկարենալով աւելի արագ յառաջանալ, չյաջողեցան հասնիլ գերմանական մարտանաւերուն, Լոնտոն ու Փարիզ իրենքզիրենք կը մխիթարէին այն յոյսով թէ՝ Կէօպէն ու Պրեսլաու այլեւս կը դադրէին գործունէութենէ, թրքական փակ ջուրերու մէջ բանտարկուած:

Եւ սակայն շուտով տեսնուեցաւ որ հսկայական դեր մը խաղացին անոնք, մասնաւորաբար Կէլլիպոլուի թերակղզիին ու Վոսփորի պաշտպանութեան մէջ: Գերման ծովային նախարարութեան վերջին հրատարակութիւնը կուգայ ներկայացնել այդ դերը, տալով անտիպ ու արժէքաւոր վաւերաթուղթեր, որոնք նոր լոյս մը կը սփռեն Տարտանէլլի ծովային ու ցամաքային պատերազմներուն վրայ կամ կը լրացնեն անգլիական ու ֆրանսական հրատարակութեանց ուսումնասիրութիւնները, նուիրուած՝ Տարտանէլլի կռիւներուն:

Թուրքիա խեղճուկրակ միջոցներ ունէր՝ պաշտպանելու համար ծովէն ու ցամաքէն: Բայց Գերմանիա կրցաւ, սպայակոյտի եւ նաւամարտի իր հեղինակաւոր ներկայացուցիչներուն շնորհիւ, այնպէս մը զինել ու զօրացնել Թուրքիան, որ խորտակուեցան անգլեւռուսական բոլոր յարձակումները Տարտանէլլի առջեւ: Այդ պաշտպանողական կռիւներուն մէջ անգնահատելի ծառայութիւն մը կատարեցին գերմանական ականը եւ թնդանօթը:

Օգոստոսի սկիզբը, Թուրքերը փակած էին Տարտանէլը, ականներ զետեղած՝ պահպանելու համար իրենց չէզոքութիւնը: Բրիտանական ծովային նախարարութիւնը տակաւին որոշ ազդեցութիւն մը ունէր թրքական ծովային նախարարութեան վրայ, որ Անգլիացիներուն համար 700 մէթրնոց անցք մը ձգեց եւրոպական ծովեզերքին կողմը եւ 400 մեթրնոց անցք մը՝ ասիական ծովեզերքին կողմը: Տարտանէլլի անցարգելութիւնը կատարուած էր ականներու երկու ցանցով,— առաջինը կը բաղկանար 26, երկրորդը՝ 22 ականներէ: Բոլորն ալ «Քարպոնիթ» կոչուած տեսակէն, արտադրութիւն Համպուրկի ծանօթ գործարանին: Այս երկու ցանցերը չէին կրնար անշուշտ արգիլել թշնամի մարտանաւերուն մուտքը: Երբ Զանաք հասաւ ծովակալ Սուխոն, որ կը հրամայէր գերմանական զօրաբաժնին, քննեց ականներու ցանցը, թերի գտաւ եւ հրաւիրեց Նեղուցներու հրամանատարին ու գերման զինուորական յանձնախումբի նախագահին ուշադրութիւնը: Առաջարկեց փակել եւրոպական ծովեզերքին մօտիկ անցքը, եւ նեղցնել հանդիպակաց եզերքի մօտիկ անցքը, զիկզակ ուղղութիւն մը տալ անոր, այնքան որ կարելի չըլլայ անցնիլ առանց առաջնորդի: Թուրքերը ականները զետեղած էին 4 մեթր 50 խորութեամբ եւ իրարմէ 50 կամ 60 մեթր հեռաւորութեամբ: Գերմանացիները աւելի եւս խորացուցին ցանցը: Այսուհանդերձ բաւական չթուեցաւ,— ականներու թիւը քիչ էր: Տարտանէլլի մէջ զետեղուած էին 111, Վոսփորի մէջ՝ 54 ականներ: Իւրաքանչիւրը ունէր 100 քիլօ պայթուցիկ: Իբրեւ պահեստ, Թուրքերը ունէին 135 ական: Գերմանիայէն ապսպրուեցան 300 նոր ականներ:

Այս պարագան ցոյց կուտար թէ Պոլսոյ մէջ հետզհետէ կը զօրանար գերման զինուորական ու դիւանագիտական մարմիններու ազդեցութիւնը, որու ուժ կուտար ծովային նախարարը՝ Ճէմալ փաշա: Այս վերջինին ճնշումով էր, որ 16 Սեպտեմբերին բրիտանական ծովակալը Լիմփուս, իր հետեւորդներով, մեկնեցաւ Պոլսէն: Շուտով ծովակալ Սուխոնի միացաւ ծովակալ Ֆոն Ուսէտոմ, որ պետն էր «մասնաւոր մարմին»ի մը: Օգոստոս 29ին, Աւստրեւհունգարիոյ եւ Ռումանիոյ ճամբով հասաւ Պոլիս եւ իջաւ Մաքրիգէօյ: Իր բնակարանը հաստատեց «Կենէրալ» նաւուն մէջ, որ մաս կը կազմէր «Տեօյչէ Օսթաֆրիքա Լինիէ»ի: Իր հրամանին տակ ունէր 15 սպայ եւ 281 նաւազ:

Բոլոր ասոնք յատկացուեցան ծովեզերքներու պաշտպանութեան: Եւ որովհետեւ ծովեզերքներու պաշտպանութիւնը յանձնուած էր թրքական բանակին, Գերմանացիներն ալ մտան բանակին մէջ, իսկ ծովակալ Ֆոն Ուսէտոմ նշանակուեցաւ ընդհ. քննիչ ծովեզերեայ ամրութեանց եւ ականներու:

Ամրութիւնները շատ գէշ վիճակի մը մէջ կը գտնուէին: Տարտանէլլի եւ Վոսփորի ամրոցները շինուած էին ծովային յարձակումներու դէմ պաշտպանուելու ձեւով մը: Այսպէս, տանիք չունէին, թնդանօթներուն առջեւ հողային թումբեր միայն կային: Ծովային ճակատը ընդամէնը ունէր չորս արագաձիգ թնդանօթ, 150 միլլիմեթրնոց,— երկուքը Վոսփորի, երկուքը Տարտանէլլի մէջ: Բոլոր միւս թնդանօթները Քրուփի արտադրութիւն, դանդաղաձիգ: Տարտանէլլի մէջ կային 22 ծանր թնդանօթներ, Վոսփորի մէջ՝ 16, որոնք միայն երկար փող ունէին (35), բայց եւ այնպէս չէին կրնար նորաշէն ռումբեր նետել: Հեռաձիգ թնդանօթ Տարտանէլլի մէջ կային հինգ հատ, երկուքը 350 միլիմեթրնոց, 17ը 240 միլիմեթրնոց, որոնք չէին կրնար ռումբ նետել առաջինները 17,000 մեթրէն անդին, միւսները՝ 14,000 մեթրէն անդին:

Եւ դեռ չէին կրնար աւելի քան 25 անգամ նետել: Հին թնդանօթները, 280 միլլիմեթրնոց, կը նետէին 41 անգամ, 260նոցները եւ 240նոցները՝ 85 անգամ, 210նոցները՝ 220 անգամ: Ռումբերը հին արտադրութիւն էին:

Գերմանացիները առաջարկեցին հաստատել բազմաթիւ շարժուն մարտկոցներ եւրոպական եւ ասիական ծովեզերքներու բարձրութեանց վրայ, դիմադրելու համար թշնամիին՝ երբ յարձակում գործուէր Էրէնքէօյի ծոցին մէջ, լռեցնելու համար աւելի ներս զետեղուած թնդանօթները: Ուստի գործի լծեցին ծանր հրետանիի 8րդ զօրաբաժինը, որ ունէր վեց մարտկոց 150նոց ծանր թնդանօթներ, երկու մարտկոց 150նոց արագաձիգ թնդանօթներ,— առաջին թնդանօթները կը փոխադրուէին գոմէշներով, միւսները՝ ձիերով: Այս կարգադրութիւնը մեծապէս զօրացուց պաշտպանութիւնը, մանաւանդ որ անցքը շատ նեղ էր այդ կէտին վրայ, այնպէս որ պաշտպանող կողմը կրնար իր կրակին տակ առնել ամէն մարտանաւ որ պիտի փորձէր յառաջանալ դէպի ներս:

Բայց եւ այնպէս գոյութիւն ունէին տակաւին ուրիշ մեծ թերութիւններ,— լուսարձակները փոքր էին եւ հեռուն չէին կրնար լուսաւորել. թնդանօթաձիգները անփորձ էին եւ շարժուն մարմիններու վրայ կրակած չէին տակաւին. թեթեւ հրետանին նորոյթէ ինկած էր:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԵՆԱԿԵԱՑ ՕՐԻՈՐԴԸ

Ուրախ տրամադրութեամբ կը նետուիմ օթոքարին մէջ, հակառակ ամպամած օդին: Կ'երթամ բնութեան գիրկը, հեռու քաղաքի ժխորէն: Բայց իմ ուրախութիւնս ուրիշ պատճառ մըն ալ ունի,— բազում անգամներ ծրագրուած, բայց միշտ ձախողած մեր այցը դէպի մենաւոր օրիորդը՝ պիտի կատարենք վերջապէս այսօր:

Մոնթէ տէ Ռօշի վերելքէն շունչս բռնուած՝ հազիւ կը հասնիմ Յովհաննէսի տան առջեւ, եւ ահա ուրախութեան աղաղակներ ամէն կողմէ:

— Օհօ՛, բարեւ, բարե՛ւ: Քաղքցիք ասանկ օրով ալ գի՞ւղ կուգան: Թէ ոչ 14 Յուլիսի պարը կէս ձգեցիր քաղաքին մէջ եւ ուզեցիր մնացեալն ալ հոս ամբողջացնել:

— Ոչ պարը, ոչ ալ ձեր գիւղն է որ զիս հոս բերին այս անգամ. այլ ձեր մենակեաց օրիորդը:

— Լաւ, լաւ, կը ձայնեն մեր Փողհարն ու Տիկին Զուարթը: Կ'երթանք վազը առաւօտ:

Սարգիս տարակոյսս փարատելու համար դուրս կ'ելլէ, պահ մը կը դիտէ հորիզոնը եւ հեղինակաւոր ձայնով մը կ'աւետէ.

— Վաղը օդը լաւ պիտի ըլլայ. ամպերը հակառակ ուղղութեամբ կը շարժին:

Ուրեմն մինչեւ Յովհաննէսին գիւղ վերադառնալը ստիպուած ենք ժամանակը սպաննել, Սարգիսին եւ իրենց երախաներուն հետ: Ցեխէն եւ անձրեւէն կարելի չէ քայլ մը հեռու նետել: Ու խօսակցութիւնները կը սկսին ազգային, քաղաքական եւ այլ հարցերու շուրջ: Բաղձանքներ, կարելիութիւններ, ենթադրութիւններ, որոնց առանցքը կը կազմէ Հայութիւնն ու Հայաստանը:

Մանուկները հպարտ աչքերով ցոյց կուտան իրենց ամավերջի քննութիւններուն վկայականները, պսակուած առաջին մրցանակով եւ գիւղապետին կողմէ՝ գրենական ու դրամական նուիրատուութեամբ: Կը յիշեմ այս առթիւ ծերակուտական Ժիւսթէն Կօտարի մէկ բանախօսութիւնը՝ հայկական երեկոյթի մը մէջ, ուր կը թելադրէր մեր Հայորդիներուն ըլլալ լաւ քաղաքացիներ Ֆրանսայի, բայց երբեք չմոռնալ հայ լեզուն ու հայ երգը: Ու նոյն երեկոյթին մէջ դարձեալ խօսած ճառը կրթական քննիչի մը, որով կը յայտնէր թէ իր շրջանի բոլոր դպրոցներուն մէջ համեմատական առաջնութիւնը հայ աշակերտներուն կը պատկանի:

Բայց ժամանակը դանդաղ կը յառաջանայ եւ «Յառաջ»ի թղթատութեամբ պլօթ կը նետենք: Շաբաթը մէկ օր այսքան մը հեթանոսութիւն ներելի է անշուշտ:

Գիշերը իր ստուերը կը տարածէ ու Մորփէոսին գիրկը նետուելէ առաջ անգամ մըն ալ կը զննենք երկինքը, որ մա՛յլ է, մա՛յլ, ինչպէս իր դրացի հսկան՝ Լիոնը:

Առաւօտ: Յուսախաբութիւն:

— Յովհաննէս, եղբ, Օրիորդին պիտի երթանք, կը գոչենք կէս ջըղայնացած, կէս կատակով:

— Զգէ եղբայր, խայտառակութիւն է. խեղճ կինը քանի ատեն է կը խնդրէ որ երթամ իր դաշտի խոտը քաղեմ. միշտ ալ այսպէս անձրեւի կը հանդիպի. բախտ չունի խեղճը. այսօր ալ չերթանք, ա՛լ չեմ կրնար քաշել. վաղը գործի պիտի սկսիմ:

Բարեբախտաբար իր սրինգը օգնութեան կը հասնի: Կը սկսի նուագել. մենք կ'ընկերանանք իրեն երգով. քրտական լօլօնէ՛ր, անուշ ու թախծալից, յիշատակ մնացած տարագրութեան ընթացքին իր հօտաղի կեանքէն: Ու դրուագներ այդ օրերու իր հայ ընկերակիցներէն, որոնց հետքերը կ'երկարին Լիոնէն մինչեւ Պոտօ:

Տիկին Զուարթն ու Տիկին Սարգիսը, որոնք պատրաստութիւն էին տեսած կէսօրուան ճաշը օրիորդին հետ ընելու, ճարահատ կը ստիպուին սեղան շտկել տան մէջ, տոլման ու քէօֆթէն հոն ճաշակելու համար:

Խարուսիկ ու աղօտ արեւի ճառագայթ մը մեզ ոտքի կը հանէ ու վրձնական քայլերով կը յառաջանանք դէպի անտառի մենակեցուհին:

Յովհաննէս ուսին վրայ կը կրէ գերանդին, ինչպէս իր հայրերը ժամանակին մօսինն ու մավզէրը՝ Սասունի լեռներուն մէջ:

Ճամբան այնքան ալ հեշտ չէ. վերելք ու վայրէջք, դաշտերու եւ անտառներու ընդմէջէն: Ինք շինականի զաւակ, վարժ չարքաշ կեանքի, կատարելագործեր է կարծես այդ վիճակը այս գիւղին մէջ: Ու ցոյց կուտայ ամբողջ ճամբու ընթացքին այն բոլոր շէնքերը, պարտէզները, ճամբաները, ցանկապատները, եւն., որոնց վրայ ինք ալ իր աշխատանքի բաժինն է ունեցեր: Հայու արդար քրտինք, որ կ'արդասաւորէ խոպան վայրերն անգամ:

Դիմացէն կ'երեւի կաղնիի անտառ մը: Տիկին Զուարթ առաջ կ'անցնի, կը սահի փշաթեւերով պատուած նեղ բացուածքի մը մէջէն եւ ուրախ քրքիջով մը կը ձայնէ.

— Ուշադրութի՛ւն, պարոն Սարգիս, փորդ ներս քաշէ:

Եւ իրօք խեղճ Փողհարի որովայնը յամառօրէն կ'ընդդիմանայ: Ելք չկայ. ստիպուած կ'ըլլանք փշաթեւերուն վրայ զգուշութեամբ կոխելով միւս կողմն անցնիլ:

Հողը յագեցեր է ջուրով. առուներ ու ակօսներ լեցուած են անով: Խըլուրդներ ու խխունջներ պտոյտի են ելեր: Ցորենի հասկերը ծռեր են իրենց գլուխները ու դեղձի, ծիրանի ծառեր ծանրաբեռնուած պտուղներով:

Դարձեալ վայրէջք կաղնիի ու կաղինի անտառներու մէջէն, ու ահա մեր վերջին հանգրուանը՝ օրիորդին տունը.— անտառին խորը, խեղճուկ ու միայնակ մէկ տնակ:

Ցանկապատէն մեզ կը դիմաւորէ, սպառնացայտ աչքերով ու ահարկու հաչոցներով, օրիորդին շունը՝ Սուլթան, բարեբախտաբար կապուած: Յովհաննէս ու իր տիկինը, արդէն ծանօթ իրեն, ներս կը մտնեն զգոյշ քայլերով եւ ողոքիչ բառերով: Օրիորդը տունը չէ: Յովհաննէս անտառէն դուրս կ'ելլէ, այս անգամ զինուած երկու գերանդիով:

Դաշտին մէջ ենք հիմակ, անտառին մօտ, որուն երկայնութեամբ կ'անցնի գետակը. երկու կողմէ բարձրասլաց ծառերով անտառներ, զուգահեռական ուղղութեամբ: Յովհաննէսի ճարպիկ ձեռքերուն մէջ հսկայ գերանդին կը շարժի աջ ու ձախ կիսաբոլորակներ կազմելով. խոտի խուրձեր կ'իյնան համաչափ կարգով: Սարգիս ու ես զինքը կը դիտենք հիացած:

— Փողհա՛ր, գերանդի գործածել չե՞ս գիտեր:

— Ինչպէս չէ. ես ալ գիւղացիի զաւակ եմ:

Ու կ'առնէ միւս գերանդին: Արժանապատուութեան խնդիր: Բայց առաջին իսկ շարժումէն կը մատնէ այդ կալուածին մէջ իր համբակութիւնը: Ու կը խնդայ մեզ հետ լիահագագ:

— Դո՞ւն ինչպէս ես, Ա.:

Կը շուարիմ. ի՞նչ պատասխանեմ. ոչ գիւղացի եմ, ոչ քաղաքացի: Ձեռքս կ'առնեմ գերանդին: Յովհաննէս անուշ ժպիտով մը կը սկսի բացատրել. աջ ձեռքդ հոս, ձախդ հոն դիր. ոտքդ ետ տար, չխտակ բռնէ: Ու Սարգիսի հետ փոխն ի փոխ կ'աշխատինք, երբ թէ: Միջոց մը Սարգիս քովս կուգայ եւ ցոյց տալով իր ակրթուած ու վիրաւոր ձեռքը, կը փսփսայ ականջիս, թէ արդեօք իմ ձեռքս ալ չէ՞ վիրաւորուած: Ո՛չ, կը պատասխանեմ, ու հպարտութեամբ կը բացատրեմ իրեն թէ ա՛յսպէս պէտք է բռնել:

Քրտինքի մէջ ողողուած՝ հանգստանալու պատրուակ կը փնտռենք. մինչ Յովհաննէս հանդարտ, կը շարունակէ հնձել:

— Գերանդին չի հնձեր, Յովհաննէս, բթացեր է:

Վարպետը կը նստի հողին վրայ. կը հանէ գերանդիին շեղբը, կը սկսի մուրճով ծեծել զայն ու յեսանել:

—Ես աս մասը բռնեմ երթամ, հինգ վայրկեանէն կը լմնցնեմ, կ'ըսէ Սարգիս:

Ի՞նչ հինգ վայրկեան, ժամեր պէտք են ատիկա լմնցնելու համար:

Ու կատակներ անվերջ: Բնութիւնը մեզ երախայ դարձուցեր է այսօր:

Իրիկնադէմ է արդէն. ահա լեռնէն վար կ'իջնէ օրիորդը:

64 տարեկան է ան. տակաւին առոյգ: Երկայն մազերուն վրայ՝ ամփոփուած գլխարկին տակ, դեռ ճերմակ մը չէ իջած: Մտացի աչքեր եւ գունաւորիկ դորշ այտեր, աղուամազով կէտկիտուած: Իր գունաւոր երկար շրջազգեստը դպրոցականի մը տպաւորութիւնը կը թողու: Կօշիկներու վրայ ունի կաշիէ սռնապաններ, կ'երեւի անձրեւէն ու ցեխէն պաշտպանուելու համար:

Մեզ տեսնելով կ'ուրախանայ, ու խօսքը Յովհաննէսին ուղղելով.

— Այս պարոննե՞րն ալ աշխատեցան իմ դաշտիս վրայ:

Ու տուն կը հրաւիրէ նախընթրիք ընելու եւ «դաւաթ մը խմելու»:

Սուլթանի հաչոցը դադրած է. օրիորդին ներկայութիւնը փոխած է անոր տրամադրութիւնը:

Տանտիրուհին հետ կ'այցելենք ուլ այծերուն, որոնց իւրաքանչիւրին հետ իրենց անուններովը կը խօսի եւ փաղաքուշ խօսքեր կ'ուղղէ անոնց: Մէկ կողմը յարդանոցն է: Ահա եւ խոհանոցը, պարզուկ սեղան մը, նախնական օճախը, վրան քարիւղի լամբարներ, քանի մը աթոռ: Մեզի կը հրամցնէ թարմ պանիր, իր այծերու կաթով պատրաստուած, հաց եւ գինի ու դուրս կ'ելլէ այծերը կթելու: Քիչ վերջ կը վերադառնայ լեցուն աման մը կաթով. հաց կը փշրէ մէջը եւ կը սկսի դգալել:

— Դուք պանիր չէ՞ք ուտեր, օրիորդ:

— Ոչ, պարոն. այս կաթը զիս լիովին կը գոհացնէ. ստիպուած եմ միայն հեղուկով սնանիլ:

Ու կը շաղակրատէ. ուշանալուն համար ներողութիւն կը խնդրէ:

— Չէ՞ք ձանձրանար այսպէս միայնակ, այս ամայութեան մէջ.

— Ինչո՞ւ միայնակ կը կարծէք զիս: Հապա Սուլթա՞նս, այծե՞րս, հաւե՞րս ու զանազան աշխատանքներս: Միշտ այցելութիւններ կուտամ:

Եւ իսկապէս հսկայական աշխատանք ունի այս կինը.— բանջարանոցը, պտղատու ծառերը, անտառը, դաշտը, բոլորը իր ձեռքերուն կը նային:

Խօսք տալով ուրիշ անգամ մըն ալ այցելել, հրաժեշտ կ'առնենք իրմէ:

Վերադարձը կը կատարենք տարբեր ճամբով մը, քիչ մը երկար, բայց մաքուր: Նեղ արահետ մը պուրակներու մէջէն:

— Այս ճամբան աղուոր չէ՞, պարոն Ա.

— Շատ աղուոր, տիկին Զուարթ, ու շատ յարմար երիտասարդ զոյգերու համար:

Քրքիջներ: Ու հայկական երգը կը թնդայ:

Երկինքը ծիրանի կամար է կապեր՝ վառ գոյներով, մէկ հորիզոնէն միւսը:

— Վեց գոյն է:

— Ես հինգ հատ կը տեսնեմ:

— Հինգին ու վեցին միջեւ բան մըն է:

— Գուշակութիւնդ կատարուեցաւ, կը ձայնէ տիկին Զուարթ, որ մեր առջեւէն կը քալէ:

Արահետին եզրին, առուակին մօտ, երիտասարդ զոյգ մը մեր երգի ձայնէն սթափած, ոտքի են կանգներ՝ կարմրած այտերով:

Սարգիս մասնագիտական շեշտով մը կը թուէ անունները ծառերուն.— աս չոճի է, ան հացի, սա կաղամախ,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (171)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այդ մարտկոցներն առաջանում էին դանդաչելով, թեթեւներն անիւների վրայ, իսկ ծանրաշարժները գլանների օգնութեամբ:

Այդ պատրաստութիւնները, որոնք մի քանի օր տեւեցին, յաճախ խանգարում էին պաշարեալները՝ մերթ յախուռն նետաձգութեամբ եւ մերթ պարսատիկներից քար ու կրակ տեղալով: Թէպէտ այդ բոլորից հայ զօրականը չէր վնասւում, որովհետեւ գործում էր զգուշութեամբ եւ շարունակ պաշտպանուելով, այսուամենայնիւ գործը դանդաղում էր բաւական:

Իւրաքանչիւր երեկոյ Սպարապետի հրամանով զօրքերը մօտենում էին պարիսպներին, որպէսզի գիշերուայ պահուն Արաբացիք վնաս չհասցնէին մեքենական պատրաստութեանը: Նրանք այդ կարող էին անել պարիսպներից իջնելով եւ դիւրավառ նիւթերով մեքենաները կրակելով:

Երբ ամէն ինչ պատրաստուեցաւ, Թագաւորը հրամայեց զօրքերը առաջ վարել:

Մայիսեան առաւօտ էր. մինն այն օրերից, որ զուարճալի է կացութանում Դըւնոյ շրջակայքը, քանի չէ ծագել արեւը, բայց որ շուտով այրում ու մրկում է նրա դաշտը, երբ արեւը կանգնում է երկնակամարի վրայ:

Հայոց զօրքերը նոր էին սկսում ելնել բանակից եւ դաշնակից իշխանները նոր սկսել էին քննել իրանց յարձակման դիրքերը, երբ լուր հասաւ Մարզպետունուն թէ՝ Արտաշատի մէջ խլրտումն է սկսուել եւ զօրքերը միջնաբերդից իջնում են դէպի քաղաք: Այդ նշան էր թէ՝ Արաբացիք պատրաստւում են դաշտն իջնելու:

Դըւնոյ հրամանատարները որոշումն էին արել անպայման յարձակուել Հայերի վրայ եւ այն՝ երկու կողմից, այն է՝ Դըւնոյ եւ Արտաշատու: Դըւնեցիք առջեւից պիտի յարձակուէին, իսկ Արտաշատցիք ետեւից: Այս կարգադրութիւնը մեծ յաջողութիւն կ'ունենար, որովհետեւ յարձակման համար ընտրել էին ամենայաջող միջոց. այսինքն այն վայրկեանը, երբ Հայերը կը սկսէին բանակետղը ձգել եւ պատնէշներից ելնելով դիմել դէպի Դուին: Այդ ժամանակ նրանք յոյս չունենալով հանդիպել որեւէ յարձակման, աւելի անհոգ եւ անպատրաստ կը լինէին, ըստ որում կռիւը դեռ պիտի սկսէին մի օր յետոյ:

Սակայն այս ամէնը գուշակեց Սպարապետը եւ հրաման տուաւ զօրքին՝ բանակից ելնել կատարեալ պատրաստութեամբ: Բացի այդ, նա կարգադրեց որ Մոզաց իշխանն ու Վահրամ Սեպուհը իրենց գնդերով վերջինը ելնեն բանակից եւ հետեւապէս զգուշանան, որ Արտաշատու կողմը որեւէ խլրտում տեսած ժամանակ՝ իսկոյն իրանցից անջատուեն եւ յարձակուեն նրանց վրայ: Միւս յառաջապահ գնդերը՝ ամենայն ապահովութեամբ կարող էին շրջափակել իրանց մէջ Արաբացիներին, եթէ նրանք յանդգնէին ելնել Դուինից:

Սեպուհն ուրախութեամբ լսեց այդ կարգադրութիւնը եւ նորէն յղացաւ մի յանդուգն միտք. այն է՝ Արտաշատից ելնողներին Աստուծոյ օգնութեամբ վանելուց յետ թափանցել, մուտ գործել քաղաքը: Եւ որքա՜ն մեծ եղաւ նրա ուրախութիւնը, երբ Մոզաց իշխանը, որ իւր պէս աներկիւղ՝ բայց իրանից աւելի ձեռներէց մի մարդ էր, համաձայնուեցաւ նրա հետ: Հէնց այս պատճառով Սեպուհին ընկերացաւ նաեւ Գոռ իշխանը իւր քաջարի գնդով:

Եւ իրաւ, հազիւ Հայերը բանակետղը թողեցին եւ վերջապահ գնդերը պատնէշներից հեռացան, ահա՛ Արտաշատու լայնաբերան դռներից դուրս խուժեցին Արաբացիք եւ վայրենի աղաղակներով Հայերի ետեւից ընկան:

Հայոց վերջապահ գնդերը, որոնց առաջնորդում էին Գոռը, Վահրամ Սեպուհը եւ Մոզաց իշխանը որոնք րոպէ առ րոպէ սպասում էին Արտաշատու կողմից լինելիք այդ յարձակման, յետ դարձաւ իսկոյն եւ որոտագին աղաղակով դիմեցին Արաբացւոց վրայ:

Վերջինները, որոնք չէին սպասում Հայերի կողմից որեւէ դիմադրութեան, կարծես յանկարծակիի եկան, որովհետեւ տեսան որ իրանց գաղտնիքը նախատեսուած է նրանցից: Այսուամենայնիւ շարունակեցին իրանց ընթացքը մինչեւ որ միմեանց հանդիպելով՝ սկսան ընդհարուել:

Հայերը երեք կողմից շրջապատեցին Արաբացիներին, որովհետեւ թըւով գերազանցում էին եւ սկսան նրանց հետ զօրեղ գօտեմարտ:

Անցաւ կէս ժամ. կոտորածը շարունակւում էր. Արաբացիք կռւում էին քաջութեամբ. բայց միեւնոյն ժամանակ շարունակ նայում էին դէպի Դըւին, յուսալով թէ՝ ահա՛ կը բացուէին շուտով նրա դռները եւ Ոստիկանի զօրքը դուրս կը խուժէ այդտեղից Հայերին չփոթելու եւ իրանց աջակցելու համար: Բայց ժամանակն անցնում էր. Հայերը շարունակում էին իրանց ջարդը եւ սակայն Դըւնայ կողմից օգնութիւն չէր հասնում:

Պատճառը հետեւեալն էր: Ոստիկանն ու Բէշիրը տեսնելով թէ Հայոց զօրքերի մի մասը արագութեամբ շուռ եկաւ ու ընկաւ Արտաշատոց վրայ, իսկ միւս մասն անշարժ սպասում է Դըւնից ելնողներին, զգացին որ նրանք գուշակել էին արդէն իրանց դիտաւորութիւնը, ուստի վտանգաւոր համարեցին քաղաքի դռները բանալ եւ զօրք հանել այդտեղից:

Իսկ Արտաշատու կողմը կռւողները տեսնելով թէ Դըւնեցիք իրանց խոստումը չեն կատարում, բաւական երկար դիմադրելուց եւ բազմաթիւ զոհեր տալուց յետ, դիմադարձ եղան եւ սկսան դէպի քաղաքը փախչել:

Հայոց առաջնորդները հրամայեցին զօրքերին խառնուել Արաբացւոց հետ եւ միջամուխ լինել քաղաքը: Եւ որովհետեւ առաջին օրինակը Գոռն ու Սեպուհը տուին, ուստի զօրքն աներկիւղ խառնուեցաւ թշնամու հետ: Հագարացիք, որոնք իրանց գլուխները կորցրած անձերնին փրկելու վրայ էին մտածում, չկարողացան արգելք լինել ներս խուժող Հայերին: Եւ երբ բերդապահը փախչողներին ներս առած կարծելով՝ հրամայեց քաղաքի դռները գոցել, սարսափելով տեսաւ որ երկաթապատ փեղկերը ջախջախուել էին արդէն Հայերի ձեռքով եւ թէ նրանցից շատերը նոր կոտորած էին սկսել քաղաքի մէջ:

(Շար.)

Երկոտասան կղզիները ո՞ւր կը պատկանին

ԽՄԲ. — Անցեալ օր, կարգ մը ծանօթութիւններ տուած էինք Երկոտասան կղզիներու մասին: Ստորեւ կ'ամփոփենք թուրքերէն «Թան»ի մէկ պատմութիւնը.—

Հինէն ի վեր Երկոտասան անունը կը կրեն՝ կամ Սպորատեան կղզիներ, ինչպէս քարտէսը ցոյց կուտայ, կը հրջապատեն Անատոլուի հարաւ–արեւմտեան եզերքը: Այս կղզիները, ցանուած հունտերու նման, երկայնքին փռուած ըլլալով՝ պատմութեան մէջ միշտ Սպորատէն անունով յիշուած են:

Արկոն – Փիլակոն արքիպեղագոսին մէջ (որուն Թուրքերէն անունն է Ագտէնիզ — Ցոնիական) գտնուող այս կղզիներուն գլխաւորներն են՝ Իքարիա (Ցունաստանի կը պատկանի), Պաթմոս, Սթանքէօյ, Նիսերոս, Թիլոս, Սէօմպէքի, Հալքի, Հռոդոս, Իլյա, Սքար–Պանթոս եւ Քասոս: Կը նկատուի որ ասոնք տասներկուքէն աւելի են: Այս կղզիներուն մեծագոյ[...]իլոմեթր, իսկ լայնքը՝ 35 քիլոմեթր՝ Հռոդոսին երկայնութիւնն է 80 [...]մեթր: Այս կղզիները, բոլորն ալ բընակիչներ ունին: Բայց, անոնք, ըն[...] ըլլան կամ ոչ, եթէ միասին հաշուենք աւելի փոքրերը եւս, հինգ հարիւրէն աւելի են: Այս կղզիները Անատոլուի ափէն տասը մղոն հեռու են: Ամէնէն հեռաւորներն են Սքար–Պանթոս եւ Քասոս: Իսկ ամէնէն մօտիկները՝ Մէյս եւ Սթանքէօյ: Այս վերջինը Անատոլուի ափէն երեք մըղոն հեռու է: Այս կղզիները երկրաբանական տեսակէտէ կը պատկանին Անատոլուին: Անոնք բաժնուած են Անատոլուի հրուանդաններէն:

Իտալացիները իրենց երկրէն ձիթենիներ բերին, բայց այս կղզիներուն հողը չընդունեց զանոնք: Ցետոյ, Անատոլուէն հունտ բերել տուին, ցանեցին եւ այդ կերպով բուսած ձիթենիները պատուաստեցին:

Երկոտասան կղզիները կլիմայական տեսակէտով եւս Անատոլուի կը պատկանին: Թէ՛ կղզիներուն եւ թէ՛ անոնց դիմաց գտնուող Անատոլուի եզերքներուն միեւնոյն կլիման [...] է [...]ութիւնը: Կղզիները տնտեսապէս ալ Անատոլուին կը պատկանին: Բացի Հռոդոսէն, այդ կղզիները 1000-2500 բնակիչ ունին: Եւ, բացի Հռոդոսէն եւ Սթանքօյէն, անոնցմէ ոչ մէկուն մէջ հողը չի մշակուիր: Բնակչութիւնը կ'ապրի ձկնորսութեամբ: Եւ անոնք բոլորն ալ կը կարօտին Անատոլուին՝ ապրելու համար: Անոնք իրենց ամբողջ առեւտուրը կ'ընեն Անատոլուի հետ: Վերջին երկու տարին յայտնի եղաւ թէ բնակչութիւնը ի՛նչ տաժանելի վիճակի կը մատնուի, երբ Անատոլուի հետ իր կապը խզուի: Նախ սեղմեցին հաղորդակցութիւնը՝ կղզիներուն եւ Անատոլուի միջեւ, ու հետզհետէ խզեցին կապը: Եւ, շատ մը կղզիներու բնակիչները անօթութեան մատնուեցան: Այդ պատճառաւ ալ, օրինակ, Քալիմնոս կղզիին կիները ըմբոստացան ու գնդացիրներով սպաննուեցան:

Կղզիներուն մէկ մասին բնակիչները Ցոյներ են: Սթանքէօյի եւ Հռոդոսի մէջ կէսը՝ Ցոյն, կէսը Թուրք են: Հռոդոսի մէջ կ'ապրին 12000 Թուրքեր: Բայց, Երկոտասան կղզիներուն մէջ այժմ եղած Թուրքերը այդ կղզիներուն ամբողջ բնակչութիւնը չեն կազմեր: Որովհետեւ, Թուրք բնակչութեան մէկ մասը, չկարենալով տոկալ իտալական ճնշումին, Անատոլու գաղթած է: Եթէ այս գաղթողներն ալ հաշուի առնենք, կղզիներուն բնակչութեան մեծամասնութիւնը Թուրք է:

Պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ կղզիները թէ՛ վարչական, թէ՛ տնտեսական եւ թէ՛ քաղաքական տեսակէտով կը պատկանին Անատոլուին: Սպորատեան կղզիներուն բնակչութիւնը, պատմական շրջանէն առաջ, Անատոլուէն գաղթած է: Իսկ պատմական շրջաններուն, կը տեսնենք որ Անատոլուին մէջ վեց – քաղաքնոց (Հէքսապոլիս) վարչութեան մը ներքեւ կազմակերպուած է: Այդ վեց քաղաքները կը գտնուին Անատոլուի եզերքը,— Պոտրում կոչուած Հալիքարնասը, Թէքիրպուրնու կոչուած Քնիտոս, Սթանքէօյ եւ Հռոդոսի Լինտոսը, Եալիսոս եւ Քամիրոս: Այս վարչութիւնը Ցիսուսէ 500 տարի առաջ, ժողովրդապետական էր: Եւ, ընդհանրապէս, Աթէնքի հետ կը պատերազմէին:

Հռոմէական շրջանէն վերջ, այս կղզիները անցան Բիւզանդիոնի եւ կրկին բարգաւաճեցան: Բայց, 1309–ին, անոնք Ս. Ցովհաննու ասպետներուն կողմէ գրաւուեցան: Եւ կրկին գէշ վիճակի մատնուեցան: 1480ին, Սուլթան Մէհմէտ Բ. պաշարեց Հռոդոսի ասպետներուն դղեակները, բայց չկրցաւ գրաւել քաղաքը: 1522–ին, Քանունի Սուլթան Սիւլէյման 200,000նոց բանակով մը ելաւ Հռոդոս եւ գրաւեց քաղաքը: Այդ կղզիները, յիշեալ թուականէն սկսեալ, այսինքն՝ չորս դար շարունակ մնացին Թուրք տիրապետութեան տակ:

Կղզիներուն՝ Թուրքիայէն բաժնուած ըլլալը թէ՛ իրենց եւ թէ՛ Անատոլուի ափերուն համար շատ դժուարին կացութիւն մը կը ստեղծէ: Իտալական կառավարութիւնը կղզիներուն մէջ զօրանոցներ շինած է: Եւ հոն զետեղած է այնքան զինուորներ, որոնց թիւը երբեք չի համապատասխաներ կղզիներու տարածութեան եւ անոնց կարգ կանոնը ապահովելու անհրաժեշտութեան: Ան կը շարունակէ իր կեդրոնացումները: Լէրոս Թրքական ափէն հազիւ 20 մղոն հեռու է: Այդ կղզիին լեռները, ժայռերը փորուած են օդանաւերու համար, եւ սուզանաւերուն համար ալ պէնզինի եւ ուտեստեղէնի վիթխարի մթերանոցներ շինուած են: Այդ կղզին սպառազինուած է զրահաւորի մը նման: Եւ, վերջապէս, ծովեզերեայ Թուրքերը նեղած եւ զանոնք մղած են միջոցներ ձեռք առնելու: Իտալացիները Թուրքերն ու Ցոյները ծեծած, սպաննած, հրացանի բռնած եւ Միջին դարու հաւատաքննութիւնները յիշեցնող չարչարանքներու ենթարկած են. այնպէս որ, անոնք ստիպուած են լքել իրենց տուները եւ փախչիլ: Իսկ անոնք որ ամենափոքր դժգոհութիւն մը յայտնած են, Իտալացիները անոնց գլուխները ածիլած են, ներկով՝ իտալական դրօշ են գծած, եւ անոնց կուրծքերուն վրայ գրած են. — «Ես Փաշականութեան թշնամութիւն ըրի, տեսէք վիճակս»: Եւ, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն պտտցուցած են զանոնք:

Հարկ կա՞յ ըսելու թէ՝ մարդ էակները չեն կրնար մինչեւ վերջ տոկալ այս չարչարանքներուն:

[...]իւսը Թմբի..

Իսկ ես կը մտածեմ թէ օրհ՞րդն է [...]ջանիկ իր ամայութեան մէջ, թէ [...]նք՝ ամբոխին մէջ:

ԱՆՑՈՐԴ

Ի՞նչ կը խորհին Մոսկուայի մէջ

Ծանօթ է, որ խորհրդային թերթերը, բացի պաշտօնական ու կարճ զեկոյցներէն, ոչինչ կը գրէին այն բանակցութիւններու մասին, որ տեղի կ'ունենային ամիսներէ ի վեր: «Իզվէստիա», խզելով այս լռութիւնը, կը պարզէ իր տեսակէտները: Թերթը, նախ, կը շեշտէ թէ իրականին մէջ՝ նոր ընդհանուր պատերազմը սկսած է արդէն եւ այժմ անոր զարգացման շրջանն է սկսած, — տեսակէտ Սթալինի, զոր ան պարզեց կուսակցութեան վերջին համագումարին առջեւ: Միանգամայն կը ճշտուին այդ պատերազմին կեդրոնները՝ համեմատելով այն կացութեան որ ստեղծուեցաւ մեծ պատերազմին յաջորդող տարիներուն ընթացքին:

«Գլխաւոր ու գրեթէ միակ թատրը պատերազմին — կը շարունակէ «Իզվէստիա»— այն ատեն Եւրոպայի ցամաքամասն էր: Ներկայիս, Ծայրագոյն Արեւելքը արդէն կը ներկայանայ թատրը՝ անողոք պատերազմին, եւ կասկած չկայ որ ամբողջ Խաղաղական ովկիանոսը պիտի դառնայ ծովային ու օդային զինուորական բախումներու [...] մը»: Ծանրութեան կեդրոնին Ծայր. Արեւելք փոխադրումով հետզհետէ նուազ կարելի կը դառնայ սպասումի քաղաքականութիւնը, որուն կը հետեւին Միացեալ Նահանգները: Հիմա Միացեալ Նահանգներէն պիտի պահանջուի, [...] իսկ, անցնիլ գործօն դերի մը: Որովհետեւ, անոնք կը շահագրգռուին Խաղաղական ովկիանոսով, եւ, երկրորդ, անոնք [...] են՝ [...] իսկ իրենց երկրամասին վրայ:

Ծանրութեան կեդրոնի փոխադրութիւն մը գոյութիւն ունի նաեւ, կը շարունակէ «Իզվէստիա», Եւրոպայի մէջ: Մինչ Միջերկրական ծովը նախորդ պատերազմի ընթացքին երրորդ կարգի թատր մը եղած էր, ներկայիս պիտի դառնայ օդային եւ ծովային կռիւներու առաջին կարգի վայր մը:

Մասնաւորաբար շահեկան է «Իզվէստիա»յի յօդուածին այն մասը, ուր, առաջին անգամ ըլլալով, կը պաշտպանուին «քաղքենի – ժողովրդապետական ազատութիւնները», «քաղքենի պետութիւնները» նկատելով «Խորհրդային Միութեան հետ զինակցելու փափաքողներ»:

Միեւնոյն ատեն, սակայն, «Իզվէստիա» չի ծածկեր կասկածը զոր Խ. Միութիւնը կը սնուցանէ արեւմըտեան պետութեանց հանդէպ: Ան կ'ըսէ թէ՝ Մոսկուայի վարիչներուն հոգիներուն մէջ շատ խոր է արմատացած այն կասկածը թէ իրենց հետ կատարուած բոլոր բանակցութիւնները խաղ մըն են, եւ թէ հարցը կըրկին կը կայանայ վտանգը Արեւմուտքէն Արեւելք՝ դէպի Խ. Ռուսիա փոխադրելուն մէջ: Խորհրդային պաշտօնաթերթը այս քաղաքականութիւնը կը նկատէ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւն մը: «Խ. Միութեան հանդէպ ոչ–միջամտութեան քաղաքականութիւնը կը կայանայ յարձակողը խորհրդային երկրին դէմ հանելուն մէջ, այդ ձեւով ժամանակ շահելու եւ սպառազինելու համար»: Խորհրդային կառավարութեան ծանօթ է «ոչ–միջամտութեան» քաղաքականութիւնը ներշնչողներուն միտ–բանին, — « համաշխարհային երկրորդ պատերազմին բոցը մղել Խ. Միութեան կողմը»: Բայց «Խ. Միութեան տկարութեան շրջանը անցած է», կ'եզրակացնէ Կրեմլինի պաշտօնաթերթը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՈՉ ՄԷԿ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ...

Շիւքիւֆէ Նիհալ, թուրքերէն «Թան»ի մէջ կուտայ իր տպաւորութիւնները Շիլէէն (Սեւ ծովուն եզերքը). —

— «Շիլէի մէջ ոչ մէկ նորութիւն գտայ: Միայն, ճամբուն աջ կողմը գտնուած գերեզմանոցը վերցուցեր ու գեղեցիկ Հալքէվի մը շիներ են: Սրճարանը, զոր երկու երեք տարի առաջ էին շինած, դարձեր է աւերակ. անհոգութիւն... Շուրջը՝ փոշի եւ աղտեղութիւն:

— Բիչ մը խնամք տանելու է, ըսի: Ընկեր մը.

— Ամա՛ն, պատասխանեց, ի՞նչ հարկ. հոս գիւղ է, այսպէս աւելի լաւ է...

Ընտանիք մը մեզ հիւրասիրեց: Զըմերմեցինք: Ու գացինք իրենց տունը:

— Եթէ պառկիլ՝ քնանալ կ'ուզէք, վեր հրամեցէք, ըսաւ տանտիրուհին:

Օգտուեցայ այդ հրաւէրէն եւ վերի յարկը բարձրացայ: Հետաքրքրութեամբ՝ սենեակին չորս կողմը դիտեցի. իմ դէմ, մահճակալի քով, սեղանի մը վրայ, քանի մը գիրք տեսայ:

— Արդեօք ի՞նչ գիրքեր կը կարդան գիւղացիները, մտածեցի: Ու բացի բոլոր գիրքերը, որոնք կազմուած էին:

— Նաթիփնքէրթէն, Աֆրիկէի վայրենիները, Մէհմէտին կեանքը...:

Ու ասոնց նման գիրքեր:

Ինչպէս կ'երեւայ, այս տունին բընակիչները կը սիրեն գիրք կարդալ, մտածեցի: Ուրեմն, գիւղացիները կը կարդան: Բայց, ի՞նչ կը կարդան...: Ո՞ւր է, այս գիրքերուն մէջ, նոր Թուրքիան, նոր կեանքը, յեղափոխութիւնը, այն որ գեղացիին հոգին պիտի փոխէ ու զայն պիտի վերածէ յեղափոխութեան գիւղացին:

Տունը ձգեցինք եւ ուղղուեցանք դէպի Հալքէվի: Շէնք մը, որ դեռ կարգի դրուած չէ: Թատերական բաժնին նախասրահը, կրթուած երիտասարդ մը, մեզի ցոյց տուաւ դասախօսութեանց, ներկայացումներու եւ նուագահանդէսի սրահները:

— Կը կարդա՞ն, կարդալու փափաք ունի՞ն:

— Շատ կը սիրեն, կը կարդան:

— Ընդհանրապէս ի՞նչ կը կարդան:

— Սիրային վէպեր:

Կրկին մտածեցի: Այո՛, գիւղացին կը կարդայ, կարդալէն հաճոյք կը զգայ, բայց գիրք չկայ: Ու չի գիտեր թէ ի՛նչ կը կարդայ:

Ի՞ՆՉ ՊԷՏՔ ԿԱՅ

«Թան» կը գրէ. —

Ամէն տարի, Պոլսոյ մէջ տեղական ապրանքներու ցուցադրութիւն մը կը կազմակերպուի: Ի՞նչ է անոր նպատակը: Ամէն անգամ որ կ'այցելեմ, այս հարցումը կը ծնի մտքիս մէջ: Այս անգամ կրկին պատասխան փընտռեցի այս հարցումին ու չգտայ: Անոր նպատակը սա պէտք է ըլլայ, — Թուրքիա սկսած է ճարտարարուեստի երկիր մը ըլլալ: Այժմ հոս կը պատրաստուին մեծ մասը այն ապրանքներուն, որոնք նախապէս կը ներմուծուէին:

Բայց, ցուցահանդէսը, իր այսօրուան վիճակով, չիրագործեր այդ նպատակը: Նախ՝ բոլոր ապրանքները չեն ցուցադրուիր հոն: Ոչ մէկ գաղափար կազմել կարելի է՝ այցելելով հոն: Ընդհակառակն, ան կրնայ նմոյշ ըլլալ մեր [...]ութեան եւ մեր յետադիմութեան: Ո՛չ տաղաւարները տաղաւար են, եւ ո՛չ ալ ապրանքները լաւ շարուած են: Անիկա կը նմանի նախնական տօնավաճառի մը զոր կը կազմակերպեն քանի մը խանութպաններ: Անկարելի բան է որ օտարական մը լաւ նիշ տայ Թուրքիոյ՝ այս տօնավաճառը այցելելէ վերջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի դեղձերը

«Սորհ. Հայաստան» հրատարակած է «Թաս» գործակալութեան հետեւեալ զեկոյցը. —

Հսկայական արկղների մէջ, բնական հողի մէջ Մոսկուա են հասցուել Հայաստանի պտղատու ծառերն ու խաղողի վազերը: Խաղողի վազերը խնամքով տնկւում են Մոսկուայի հողում: Հիանալի աճում են որոշ ժամանակ առաջ տնկուած դեղձենիները: [...] ծառեր ամբողջապէս ծածկուած են խոշոր պտուղներով: Հայաստանի ցուցահանդիսային այգում աճում են նաեւ սերկեւիլ, նուշ եւ ծիրան:

Դերասան Աւետեանի յոբելեանը

Գրած էինք թէ Երեւանի մէջ տօնուած է դերասան Գ. Աւետեանի բեմական գործունէութեան յոբելեանը: Ստորեւ նկարագրութիւնը՝ քաղուած «Սորհ. Հայաստան»էն. —

« Հայ բեմի վեթերան եւ հանրապետութեան ժողովրդական դերասան Գր. Աւետեանի բեմական գործունէութեան 25ամեայ յոբելեանը, որ կատարուեցաւ յունիս 26ին՝ Սունդուկեանի պետական թատրոնում, ժողովրդական մեծ տօն էր, ցնծութիւն:

Սունդուկեանի պետական թատրոնի շուրջն անսովոր աշխուժութիւն է տիրում: Աշխատաւորութիւնն անհամբեր սպասում է յոբելեարին: Ահա նա, շրջապատուած իր սիրելի արուեստագէտներով, աշխոյժ քայլերով, փողային նուագախումբի նուագով, ծափերով ու ծաղիկներով մտնում է թատրոն: Ցոբելեարին մեծարող հասարակութիւնը ծաղիկներ է նետում դէպի նա, յուզմունքը պատել է մեր համեստ յոբելեարին — «Կեցցէ Գրիշային»:

Երբ յոբելեարի ընկերները՝ հանրապետութեան ժողովրդական դերասանուհիներ — Ցասմիկ Ցակոբեան եւ Արուս Ոսկանեան թեւանցուկ բեմ են հանում Աւետեանին, դահլիճում պոռթկում է ծափահարութիւնը:

Ցոբելենական հանդէսը բաց է անում արուեստի վարչութեան պետի տեղակալ Ա. Շահինեանը: Ապա յոբելեարի կեանքի եւ բեմական 25ամեայ գործունէութեան մասին ընդարձակ զեկոյց է տալիս արուեստի վաստակաւոր գործիչ Վ. Վարդանեան որ պատշաճ գնահատական տալով պատկառելի յոբելեարի գործունէութեան, միաժամանակ չափազանց հետաքրքրական յիշողութիւններ պատմեց հայ թատրոնի վեթերաններ՝ Աբելեանի, Պետրոսեանի եւ նրանց անբաժանելի ընկեր Գ. Աւետեանի մասին: Ցոբելեարին, Սունդուկեանի անուան պետական թատրոնի կազմի եւ անօրէնութեան անունից ողջոյնի ջերմ խօսք ասաց հանրապետութեան ժողովրդական դերասան [...] Աւետ Աւետիսեանը:

Ցետոյ, յոբելեարին ողջունեցին՝ Սպանդարեանի անուան պետական օփերայի եւ պալէթի թատրոնի կողմից՝ արուեստի վաստակաւոր գործիչ Ա. Գուլակեանը, Ստանիսլաւսկիի անուան պետական ռուսական թատրոնի կողմից՝ Ցակոբեան, Հայկինոյից՝ Գասպարեան, Սունդուկեանի անուան պետական թատրոնի երիտասարդ դերասանների կողմից՝ Սարոյեան, պետական ադրբէջանական թատրոնի կողմից՝ արուեստի վաստակաւոր գործիչ Քալանթարլին, խորհրդային գրողների միութեան անունից Սիր[...]ը, եւ Գեղա[...] միութիւնից՝ Խաչատրեանը:

Ապա կարդացուեցաւ Հայաստանի Գերագոյն խորհուրդի որոշումը՝ Գր. Աւետեանին Գերագոյն Խորհուրդի պատուոյ գիր նուիրելու մասին:

Կարդացուեցան նաեւ շնորհաւորական բազմաթիւ հեռագիրներ:

Ի վերջոյ, յուզուած՝ պատասխանի խօսք ասաց յոբելեարը, որ շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր արուեստագէտներին, իշխանութեան, կոմունիստական կուսակցութեանը եւ խորհրդային ողջ հասարակութեանը, ասաց որ ինքը պատրաստ է իր կեանքի վերջին տարիները զնել ի սպաս խորհրդային թատրոնի եւ խորհրդային արուեստի ծաղկման ու բարգաւաճման:

Ցետոյ կայացաւ ճոխ համերգ:

ՕՐ. ՄԷՕՀՐԻՊԷ ՆԱՃԻԿ ԹԱԳԻՈՐՕՖ
ԵՒ
ՎԱՂԻՆԱԿ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ամուսնացած
Մէտոն 23 յուլիս, 1939, Փարիզ

ՏՍԱՑԱՆՔ

Armeni Nella poesia italiana (Հայաստան եւ Հայերը իտալական բանաստեղծութեան մէջ. եօթը իտալացի բանաստեղծներու տաղերը նուիրուած հայ ժողովուրդին): Հրատ. Him, Հռոմ, 1939. Գին 5 լիր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Այս լեռնադաշտը գրեթէ աշտարակին կը դպչէր եւ անկէ միայն շատ խորունկ խռոչով մը կը բաժնուէր ուր Քուէնոնի հարկատու առուն մը կը հոսէր: Ամրոցին եւ լեռնադաշտին միջեւ միութեան գիծ մը կազմող կամուրջը բարձր յենարաններու վրայ շինուեցաւ: Այս յենարաններուն վրայ Շէնօնսի մէջ եղածին նըման Մանսարի ոճով շէնք մը կառուցուեցաւ որ աշտարակէն աւելի բնակելի էր: Բայց բարքերը տակաւին շատ խստապահանջ էին: Իշխանները աշտարակին բանտարկեալի խցիկի նմանող սենեակներուն մէջ բնակելու սովորութիւնը պահեցին: Գալով կամուրջին վրայ շինուած շէնքին, որ տեսակ մը ամրոց-դղեակ էր, հոն իբրեւ մուտքի տեղ ծառայող երկար նրբանցք մը բացին զոր պահպանման սրահ կը կոչէին: Այս պահպանման սրահին վրայ, որ գետնայարկին եւ երկրորդ յարկին միջեւ տեսակ մը անթըրսօլ էր, մատենադարան մը հաստատեցին եւ մատենադարանին վրայ ալ ցորենի ամբարման վերնայարկ մը: Պոհեմիական փոքր ապակիներով երկրորդ պատուհաններ, պատուհաններուն մէջտեղ քառակուսի շրջանակներ, պատին մէջ քանդակուած մետալիոններ, երեք յարկ, վարը նիզակներ եւ «չախմախ»է հրացաններ, միջնայարկը գիրքեր եւ վերնայարկը գարիի պարկեր:

Ամբողջ ատոնք քիչ մը վայրենի եւ ազնուական էին: Կողմնակի աշտարակը դժխեմ էր:

Իր ամբողջ ցաւատանջ բարձրութիւնով կը տիրապետէր այս փոքրիկ յարկին: Բարձրաւանդակէն կարելի էր կամուրջը կայծակնահարել:

Երկու շէնքերը մին ճաշակաւոր միւսը անճաշակ աւելի կը հակասէին իրարու քան թէ կը հանդիպէին: Երկու ոճերը բնաւ չէին համապատասխաներ իրարու, իրաւ է թէ երկու կիսաշրջանակները միեւնոյնը ըլլալ կը թուէին, բայց դասական բոլորշիաքանդակէ մը աւելի ռոմանական կիսաշրջանակի նուազ նմանող բան չկայ: Անտառներու արժանի այդ աշտարակը Վէրսայլի արժանի այդ կամուրջին համար տարօրինակ դրացի մըն էր: Երեւակայեցէք Ալէն Պարպթօթը որ Լուի ԺԴ.ի ձեռքը կը մեկնէ: Ամբողջութիւնը կը սարսափեցնէր: Երկու վեհափառութիւններու խառնուրդէն չեմ գիտեր ինչ մը կը ծնէր որ վայրագ էր:

Զինուորական տեսակէտով, պէտք է պնդենք որ կամուրջը գրեթէ աշտարակը կը յանձնէր: Զայն կը գեղեցկացնէր եւ զինընկեց կ'ընէր: Զարդարանքէն շահելով ուժէն կը կորսնցնէր: Կամուրջը զայն գետնի հարթաւանդակին հետ միեւնոյն բարձրութեան վրայ կը դնէր: Անառիկ կողմէն միշտ անառիկ, բայց հիմա դաշտին կողմէն վիրաւորելի դարձած էր: Առաջ կը հրամայէր դաշտագետնին, հիմա դաշտագետինը իրեն կը հրամայէր: Հոն հաստատուող թըշնամի մը շուտով տէր պիտի դառնար կամուրջին: Մատենադարանը եւ ցորենագդիներու վերնայարկը պաշարողին ի նպաստ եւ ամրոցին ընդդէմ էին: Մատենադարան եւ այդ կարգի վերնայարկ մը իրարու անունով կը նմանին որ թէ գիրքը եւ թէ յարդը վառելանիւթ կը կազմեն: Պաշարողի մը համար որ հրդեհէն կ'օգտուի, Հոմերոսը վառել կամ ափ մը յարդ վառել միեւնոյնն է, կը բաւէ որ վառի: Ֆրանսացիները Գերմանացիներուն ասոր ապացոյցը տուին վառելով Հայտէլպէրկի մատենադարանը, նոյնպէս Գերմանացիներն ալ նոյնը ապացուցին վառելով Սթրազպուրկի մատենադարանը: Ուրեմն Լա Թուրկի աւելցուած այս կամուրջը ռազմագիտական տեսակէտով սխալ մըն էր, բայց տասնըեօթերորդ դարուն Քոլպէրի եւ Լուվուայի ժամանակ Կովէն իշխանները որոնք այլեւս Տը Ռօհան եւ Տը լա Թրէմօյլ իշխանները ինքզինքնին պաշարելի չէին նկատեր: Այսուհանդերձ կամուրջը կառուցանողները կարգ մը զգուշութիւններ ձեռք առած էին: Նախ եւ առաջ հրըդեհը նախատեսած էին, գետին վար իջնող կողմի երեք պատուհաններուն տակ տակաւին կէս դար առաջ տեսնուող կեռերէ,— սովորական երեք յարկէ աւելի բարձր եղող կամուրջին երկու առաջին յարկերուն բարձրութեամբ— ազատարար զօրաւոր սանդուխ մը կախելով շեղակի: Երկրորդ՝ յարձակումէն նախատեսած էին աշտարակին կամուրջը ծանր եւ ցած երկաթէ դուռով մը կղզիացնելով: Այս դուռը բոլորշիաձեւ էր եւ տիրոջը միայն ծանօթ եղող խուց մը պահուած խոշոր բանալիով մը կը գոցուէր: Անգամ մը գոցուելէն վերջ այս դուռը կրնար արհամարհել երբեմնի պատերազմական գործիներն եւ նոյնիսկ առ ոչինչ գրել գնդակը:

Այդ դրան հասնելու համար կամուրջէն անցնելու էր եւ աշտարակին մէջ մտնելու համար ալ դուռնէն անցնելու էր: Ուրիշ մուտք չկար:

Ե.

ԵՐԿԱԹԷ ԴՈՒՌԸ

Կամուրջի դղեակին, յենարաններով վեր բարձրացած երկրորդ յարկը կը համապատասխանէր աշտարակին երկրորդ յարկին: Երկաթէ դուռը աւելի ապահովութեան համար այդ բարձրութեան վրայ հաստատուած էր: Երկաթէ դուռը կամուրջին կողմէն մատենադարանին վրայ կը բացուէր եւ աշտարակին կողմէն ալ կամարաւոր եւ կեդրոնը սիւնազարդ ընդարձակ սրահի մը վրայ: Հիմա իսկ այս յիշատակուած սրահը աշտարակին երկրորդ յարկն էր: Աշտարակին պէս կլոր էր: Դաշտին վրայ եղող երկար ճեղքեր զայն կը լուսաւորէին: Պատնէշը բոլորովին վայրենի ու մերկ էր: Ոչ մէկ բան չէր ծածկեր իր քարերը, որոնք արդէն շատ լաւ եւ համապատասխան կերպով շարայարուած էին: Պատին մէջ շինուած խըղունջաձեւ սանդուխ մը կ'երթացուէր այդ սրահը, բան մը որ շատ պարզ էր թէ ու պատերը 15 մեթր բարձրութիւն ունին: Միջին դարուն քաղաք մը փողոց առ փողոց կ'առնուէր, փողոց մը տուն առ տուն եւ տուն մը սենեակ առ սենեակ: Ամրութիւն մը յարկ առ յարկ կը պաշարէին:

(Շար.)

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

ԽՄԲ. — Թուրք մամուլը կը շարունակէ կծու խօսքեր գրի առնել Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ: Ահաւասիկ նմոյշ մը եւս, Հիւսէյին Ճահիտի ստորագրութեամբ (Եէնի Սապահ). —

— «Գերման մամուլին մէջ Թուրքիոյ դէմ բարձրացող յարձակումի ալիքը սկսաւ գերման հանրային կարծիքին, մասնաւորաբար գերման պաշտօնական շրջանակներուն եւ պաշտօնեաներուն փոխանցուիլ: Մինչեւ հիմա մեր նական շրջանակներուն մէջ ... լսած կարգ մը անպատշաճ դէպքերը առանձին դէպք մը, անձնական ընթացք մը ըմբռնել ուզելով, այս պատահառաւ խնդիր յարուցանելէ կը խուսափէինք: Բայց այս անջատ դէպքերը հետզհետէ շատնալով տարածուն եւ ընդհանրական բնոյթ մը եւ իմաստ մը առած են:

Անհատներու մօտ իսկ ներելի չեղող անկարելի այս անպատշաճ եւ թըշնամական զգացումները երբ գերման պաշտօնեաներուն կողմէ ցոյց տրուին, բացարձակապէս անհանդուրժելի անպատկառութիւն մը եւ անկրթութիւն մը կ'ըլլայ: Անցեալներս, ինչպէս առթիւ մը խօսեր էինք, իր ճամբորդական Թուղթերը պատրաստելու համար ոստիկանութեան դիմող մեր մէկ հայրենակիցին, այդտեղի պաշտօնեան կ'ըսէ թէ մօտ օրէն Սեւ ծով պիտի իջնեն եւ ուրեմն պաշտօնով Իսթանպուլ պիտի գայ:

Անօթի մնացած հաւուն ինքզինքը գարիի շտեմարանին մէջ երեւակայելը թէեւ շատ բնական է, բայց այդ գերման պաշտօնեան պէտք էր որ իրեն վերապահէր այս երազը: Իր գտնուած տեղը պաշտօնատեղի մըն էր. հոն գերման կառավարութիւնը կը ներկայացնէր, գերման կառավարութեան անունով ալ այս խօսքերը պէտք չէր որ ընէր: Այսպիսի խօսքեր զանազան գերման գերման պաշտօնեաներու կողմէ այդտեղ գտնուած Թուրքերուն դժբախտաբար ըսուած են: Վերջերս Գերմանիայէն վերադարձողներէն շատերը կը գանգատէին իրենց տեսած կոշտ վերաբերումէն: Թէեւ ո՛չ մէկ ատեն Գերմանները իբր մեծանձն ազգ մը համբաւ չեն շահած, փափկանկատութեամբ չեն բնորոշուած, բայց մինչեւ հիմա մեր գիտցած Գերմանները, թէ իբրեւ անհատ եւ թէ իբրեւ պաշտօնեայ շատ ուղղամիտ եւ ամէն պարագայի մէջ պարկեշտ մարդիկ էին: Ուրեմն, ազգային ընկերվարութիւնը գերման ազգը նիւթապէս անօթի թողելուն չափ, բարոյապէս ալ ամէնէն նախնական մարդկային փափկանկատութենէ զուրկ, բոլորովին վայրենի վիճակի մը մէջ կրցած է մտցնել, ինչ որ մեծ յաջողութիւն մըն է:

200 փրանսական օդանաւեր «կը ռմբակոծեն» Անգլիան

Օդանաւային ռազմափորձերը կը շարունակուին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ:

Առջի օր աւելի քան 200 Ֆրանսական ծանր եւ թեթեւ ռմբաձիգներ Մանշէն անցնելով, «արշաւեցին» Անգլիոյ վրայ: Առաջին արշաւը, որ աննախընթաց է ֆրանսական պատմութեան մէջ, տեղի ունեցաւ հինգշաբթի առտու: Ցաջորդաբար յարձակման ենթարկուեցան Լոնտոն, Մանչէսթըր, Լիվըրփուլ, Քարտիֆ, Պրիսթոլ եւն: Այս արշաւին կը մասնակցէին 11 ծանր ռմբաձիգներ: Ցետոյ աւելի քան 200 սաւառնակներ ճամբայ ելան Ֆրանսայի զանազան կայաններէն եւ թռան անգլ. հողին վրայ: Գլխաւոր նշանակէտներն էին Լիվըրփուլ, Պրիսթոլ, Մանչէսթըր, Օքսֆորտ եւն: Ռմբաձիգ օդանաւերուն առջեւէն կ'երթային հետապօտիչներ:

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ ինչպէս մէկ ամիս առաջ կատարուած արշաւը՝ Ֆրանսայի վրայ, այս գործողութիւնն ալ կ'ապացուցանէ անգլիւֆրանսական օդանաւային գործակցութեան յարանուն արդիւնաւորութիւնը:

Ծանր միջադէպ Հունգարիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ

Ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ Հունգարիոյ եւ Ռումանիոյ սահմանագլուխին վրայ, Թրանսիլվանիոյ մօտ: Ռումանական պահակախումբ մը հսկողութիւն կը կատարէր, երբ յարձակում կրեց: Զինուոր մը սպաննուեցաւ, յիսնապետ մը խոցոտուեցաւ սուինով, եւ ուրիշներ վիրաւորուեցան:

Հունգարական կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հաստատէ այս դէպքը, ըսելով թէ հինգ ռումանացի ոստիկան-զինուորներ հունգարական հողը մտնելով յարձակեցան պահակներուն վրայ: Հունգարները ինքնապաշտպանութեան դիմեցին, երկու ռումանացի սահմանապահներ սպաննուեցան, մէկը գերի բռնուեցաւ, միւս երկուքը փախան: Անմիջապէս քննութիւն բացուեցաւ:

Ռումանական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց այս դէպքին առթիւ:

⁂ Աժանս Հավասի թղթակիցը կը հաստատէ թէ Գերմանիոյ ճնշումը Հունգարիոյ վրայ, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Ռումանիոյ մէջ, ուր շատ լաւ գիտեն թէ Հունգարիան միակ ճամբան է, ձեռք անցընելու համար ռումանական քարիւղը եւ ցորենը, ինչպէս եւ Սեւ ծովու ափերը:

Այս առթիւ, քաղաքական զանազան շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Հունգարիոյ արտաքին նախարարին տեսակցութեան՝ Գերմանիոյ վարիչներուն հետ: Լոնտոնի թերթերը գրեցին թէ նախարարը տեսնուեր է նաեւ Հիթլէրի հետ, բայց Պերլինի պաշտօնական գործակալութիւնը կը հերքէ այս լուրը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ միջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ՝ Պուլկարիայէն Գերմանիա աշխատաւորներ տանելու մասին:

ՍԻՈՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ կը շարունակէ իր աշխատանքները Ժընեւի մէջ: Վերջին նիստին մէջ բոլոր ճառախօսներն ալ քննադատեցին բրիտանական կառավարութիւնը, որ լքած է Հրէական Տան ծրագիրը, հակառակ այնքան հանդիսաւոր յանձնառութեանց: — Ազգաժողովի հոգատարութեանց յանձնաժողովը 3ի դէմ 4 ձայնով մերժեց անգլիական նոր ծրագիրը, որ կը հակասէ հոգատարութեան սկզբունքին: (Իսկ Սանճաքին լքո՞ւմը...):

ՄԱԺԻՆՈՅԻ ԳԻԾԸ տեսնելէ վերջ, Ուինսթըն Չըրչիլ, Անգլիոյ երբեմնի ծովային նախարարը, յայտարարեց թէ Ֆրանսա «բացարձակ ապահովութիւն» կը վայելէ իր արեւելեան սահմանին վրայ, «ոչ միայն անառիկ ամրութիւններով, այլ եւ իր քաջ զինուորներով»:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ հրամանագիրներ հրատարակուեցան Մորավիոյ մէջ ալ, ինչպէս եղած էր Պոհեմիոյ մէջ (Չեխոսլովաքիա): Հրեաներուն արգիլուած է մտնել թատրոն, սինէմա, հանրային պարտէզ եւ այլն, բացի անոնցմէ որ իրենց յատկացուած են մասնաւոր հրամանագրով:

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ թռուցիկներ կը տեղան Ֆրանսայի մէջ, մասնաւորապէս հիւսիսային շրջանները եւ Զուիցերիոյ ճամբով:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԶՕՐԱՀԱՆԴԷՍ մը տեղի ունեցաւ երէկ, Մոսկուայի մէջ, արտակարգ պատրաստութեամբ: Ներկայ էին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ հսկայ օդանաւ մը, որ յատկացուած է սաւառնակներ փոխադրելու եւ որ ունի 20,000 թոն տարողութիւն, ինքն իրեն թռաւ փորձի ատեն: Կին մը մեռաւ, 19 հոգի վիրաւորուեցան:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 15րդ շերտին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ օգոստոս 31ին:

Իսի լէ Մուլինոյի հանգանակութեան Բ. ցանկը

Գէորգ Շահինեան, Ցովակիմ Պօղոսեան, Գէորգ Դերձակեան, Բ. Հ. Սերխոշեան եղբարք 100ական ֆրանք, Հմայեակ Զրադեան, Ցովհաննէս Ազատեան, Ցովհաննէս Կիրակոսեան, Խորէն Սնըգճեան, Ղուկաս Փիլիպոսեան, Ստեփան Օղտայեան, Սահակ Պոյաճեան, Լեւոն Բունարճեան, Ցակոբ Քեչէճեան 50ական ֆրանք, Հայկ Նափուճեան 40, Զատիկ Զափճեան 30, Ղազարոս Դանիէլեան, Ցարութիւն Ալթունեան, Գասպար Մահմեսեան, Կարապետ Թոփալեան, Ցովհաննէս Մատթէոսեան, Ցարութիւն Մուհաճիրեան, Պարգեւ Սերոբեան, Եղիա Սերոբեան, Ցակոբ Նաղուպեան, Սարգիս Գորկիկեան, Ցարութիւն Էմիրզեան, Երուանդ Ատանալեան, Լութֆիկ Գաշըքճմանեան, Զօհրապ Տէրմէնճեան, Աստուր Ցովհաննէսեան եւ փոքրիկն Պօղոս Ցովհաննէսեան, Խաչիկ Նաղճեան, Մանուկ Հայկազեան, Պօղոս Փափազեան 25ական ֆրանք, Միսաք Բարատեան, Նազարէթ Տատուրեան, Դաւիթ Զոլագեան, Ցակոբ Ճըրըգեան, Մանուկ Հայրապետեան, Աւետիս Պետոյեան, Համազասպ Շահպազեան, Սեդրակ Ցովհաննէսեան, Արամ Մանկասարեան, Խաչատուր Ապոնեան, Գասպարեան եւ Ապոնեան, Արամ Հանմեան, Ե. Ս., Մանուէլ Հինդալեան, Ցովակիմ Զարգարեան, Իսկենտէր Գարաեան, Սերճիւան Շէրպէթճեան, Ցովհաննէս Գարակէօզեան, Ցարութիւն Գալուստեան, Սահակ Կիւլեան, Օննիկ Գուրեան, Մանուէլ Նախուտեան, Սեդրոս Բարունեան, Սարգիս Գըզըրեան, Մանասէ Գոչեան, Արտաշ Թիւֆէնկճեան, Մարտիրոս Փէհլիվանեան, Ցովհաննէս Հաճ-Ցակոբեան, Ցովակ Սուլթանեան, Կարապետ Բարատեան, Կղեմէս Տէր Թումաեան 20ական ֆրանք. գումար 2015 ֆրանք: (Տես «Ցառաջ» 15 օգոստոս):

Բալուի Հայր. Միութեան ցանկը (Մարսէյլ)

Բալուի Հայր. Միութիւն 1000 ֆր., Խաչատուր Պալեան, Սամսոն Զթճեան, Մանուկ Մարկոսեան 100ական ֆր., Խ. Կիրակոսեան, Սարգիս Խախտիկեան 50ական, Ա. հայրենակից մը 30 ֆր., Փոքրիկն Թովմաս Տիրատուրեան, Ժոզէֆ Մըսր 25ական ֆր., Ղազար Տէրտէրեան, Մարտիրոս Աւագեան 20ական ֆր., Կիրեղ Մելքոնեան 10 ֆր.: Գումար 1530 ֆրանք: (Տես ցառաջ 17 Օգոստ.):

Փոն տը Շէրիի հանգանակութեան ցանկը

(ձեռամբ Պ. Պ. Ստեփան Թիւրքմէնեանի եւ Յովհ. Նէս Թէրզեանի)

Գառնիկ Զուլեան 30 ֆր., Կղեմէս Գասպարեան, Կղեմէս Սարաֆեան, Ստեփան Թիւրքմէնեան 25ական ֆր., Պալեան եղբարք, Կղեմէս Ալըզեան, Առաքել Տէր Ղազարեան, Միսաք Եղիաեան 20ական ֆր., Յովհ. Ագըլեան, Հաճի Անտոնեան, Զաքար Յարութիւնեան, Յովհ. Հարօնեան 15ական ֆր., Կղեմէս Գէորգեան, Կարապետ Գէորգեան, Յովհ. Աստուրեան, Յակոբ Զաքըրեան, Տիկ. Կատար Անլըեան, Յարութիւն Ալպաեան, Գրիգոր Գարապօղոսեան, Սրապիոն Զափուրճեան, Յակոբ Պէտէշեան, Մեսրոպ Մովճեան, Կղեմէս Ասլանեան, Գէորգ Ալպաեան, Սեդրակ Հաճի Ստեփանեան, Յովհ. Մանուկեան 10ական ֆր., Արսէն Սոլքիասեան, Յովհ. Պէրպէրեան, Գրիգոր Նահապետեան, Օր. Անիկ Ալըզեան, Գաբրիէլ Ալպաեան, Յակոբ Հաճի Ստեփանեան, Գրիգոր Փափազեան, Տիկ. Նեկտար Գէորգեան, Տիկ. Իսկուհի Փափազեան, Յակոբ Չիլոէրեան, Յակոբ Մանկեան, Կոզմա Կոզմաեան 5ական ֆր., Մկրտիչ Զաւիկեան 2 ֆր.: Գումար 447 ֆրանք (Շարունակելի):

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ «Շահրիկեան» ընթերցարանի անդամները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի, Շաբաթ, 19 Օգոստ., երեկոյեան ժամը 9ին, ընթերցարանի սրահը: Ներկայ կ'ըլլայ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Դաշտահանդէս Կուռնէվիլի մէջ

կազմակերպուած «ՏԱՒՐՈՍ»ի ընկերներու կողմէ
20 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սուրսի անտառին մէջ
կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
կառ. տու. Նուրէն, ոգեկառք 12,5, 13,25, 13,45, 14,25, 14,43:

Դաշտահանդէս Սէնթ Անթուանի մէջ

կազմակերպուած դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ
ՏԻԿԻՆ ԱՇԽԷՆԻ, ՕՐ. ԶԱՐԻԿԻ եւ Պ. ԱԶԱՐԵԱՆԻ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՄԱՇՏԻ ԻԲԱԴ
3 արար, երգերով եւ պարերով
13 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին Նաճարեանի ագարակը
կը նուագէ՝ Թառիստ Պ. Ա. ՏԷՐ ԱԿՈԲՈՎ
Առնել 26 թ'ւ հանրակառքը եւ իջնել օքթ ուայի մօտ
Դաշտը բաց է ժամը 10ին — Գիները ժողովրդական

Թատերական ներկայացում Կրընոպլի մէջ

Ղեկավարութեամբ դերասան Գ. ՔՈՉԱՐԵԱՆի
մասնակցութեամբ Տիկին ՔՈՉԱՐԵԱՆի եւ լաւագոյն սիրողներու
կիրակի, 20 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սաքրէ-Քէօրի սրահին մէջ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՌՐԴԵՍՊԱՆ»
բարոյալից, ծիծաղաշարժ եւ յուզիչ տրամ 4 արար, եւ
ԳԱՍՊԱՐԸ ՄԵՌԱՒ (ՁԱՒԵՇՏ)
Մուտքի գիներ 7 եւ 5 ֆր., 8 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆր.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պանեօ-Բաշանի 3 առաջդիմասիրաց Միութեան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Ռուբէն Մազազաճեանի, իր մօր Տիկին ԱՋՆԻՒ ՄԱՂԱԶԱՃԵԱՆի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

10 Օգոստ. — 16 Օգոստ.

Լա Ռոշէլ, Ա. Ս.	75
Փոն տը Շէրիի գործ.	120
Նիս, Ա. Գ.	40
Վիէն, Ս. Ա.	60
Վիէն, Ս. Թ.	40
Վիէն, Կ. Ս.	140
Շարվիէօ, Մ. Հ.	75
Լիոն, Յ. Թ.	75
Սէն Ժէմէն ան Լէ, Հայր.	140
Վիշի, Մ. Թաշ.	75
Օռանժ, Յ. Դ.	60
Ռոման, Գ. Թ.	100
Ռոման, Հ. Տ.	100
Փարիզ (6), Տիմ.	77
Թուլոն, Յ. Ա.	40
Ժալիէօ, Ռ. Կ.	40
Պալանքսու, Ն. Շ.	130
Նանթ, Գ. Ստ.	150
Քուրպըվուա Օ. Պ.	40
Քլէռմոն, Տիկ. Եաղ.	75

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած «ՄԱՐԶՊԵՏ»ի ընկերներու կողմէ
կիրակի, 20 Օգոստ. կէսօրէ ետք ժամը 2ին Նաճարեաններու ագարակին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին
կը բանախօսէ Պ. ՀԻԽՍԵԱՆ
Ծախսերու մասնակցութիւն 2 ֆրանք
Բլաս տ'էքսէն առնել թիւ 26 հանրակառքը եւ իջնել օքթրուայի մօտ:

«ՌՍՋՄԻԿԻ ՕՐ»

ԾԻԾԱՂԻ ՕՐ — ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Նուիրուած Տարօն-Տուրուբերանի հերոսներու յիշատակին
կիրակի, Սեպտեմբեր 3ին, «Սէնթ-Անտրէի» պար Պէլվէտէրի օդասուն պարտէզին մէջ
կը նախագահէ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
կը խօսի՝ Գնդ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին: Ծախսերու մասնակցութիւն 2 ֆր.
կարելի է առաւօտէն գալ եւ ճաշը հետ բերել:
Քաղաքէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Սանճաքէն գաղթող Հայերուն օգնութեան Ատանայի Ցանձնախումբին կողմէ
Հովանաւորութեամբ ԱՏԱՆԱՅԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ,
կը նախագահէ Առաջն. Տեղ. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏ Ա. ՔՀ. ԵՐԵՒՍԵԱՆ
կը ներկայացուի ՊԵՐՃ ՊՐՕՇԵԱՆՑԻ
«ՍՕՍ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐ» ՕՓԵՐԷԹԸ
Ղեկավարութեամբ Պ. ԹՐԱԳՕՇի եւ իր խումբին
ԳՕՄՈՆ, ՍԻՆԷՄԱ ՖԼՕՐԷԱՅԻ մէջ, 21 Օգոստ. երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին:
կ'երգեն՝ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ, ՕՐ. ՍԻՐԶԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ, եւ ՕՐ. ՖՐԱՆՍՈՒԻԶ ԷՄՐԷԵԱՆ:
Մուտք 5 ֆր.

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Զանազան երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 20 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4123

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՐԿԱՅ–ԲԱՑԱԿԱՅ

Սանճաքի արտագաղթը հազիւ սկսած, շարք մը խմբագրականներով կը յիշեցնէինք տարրական պարտք մը, — « եղբայրական օգնութիւն »: Եւ որոշ ծրագիր մը՝ հողին կապելու համար տարագիր բազմութիւնները:

Յուլիս 18ին կը հարցնէինք, — « Ո՞ր օրուան, ո՞ր ժամուն... »:

Յուլիս 20ին երեւցաւ « Յառաջ »ի հանգանակութեան առաջին ցանկը: յաջորդ օրն ալ՝ Բարեգործականի Կեդր. վարչութեան կոչը, «Յառաջ»ի առաջին էջին վրայ:

Նոյն վարչութիւնը Բ. կոչ մը եւս ուղղած էր, որ հրատարակուեցաւ յուլիս 28ին եւ որ կը ծանուցանէր Կեդր. Ցանձնաժողովի մը կազմութիւնը, ինչպէս եւ հանգանակութեան բացումը՝ Նուպարեան ընտանիքին երեք անդամներուն կողմէ տրամադրուած գումարով, 200,000 ֆրանք:

Մինչ այս մինչ այն, «Յառաջ»ի հանգանակութիւնը «կը քալէր» արդէն, եւ հասած էր 34,212 ֆր.ի (16րդ ցանկ), երբ հրատարակուեցաւ Փարիզի եւ շրջանի հանգանակիչ յանձնախումբին կոչը (Յառաջ, 8 օգոստոս):

Ըսել կ'ուզենք թէ « Յառաջ » լայն բացաւ իր էջերը, որպէսզի բոլոր ձայներն ու կոչերը լսուին, կարելի եղածին չափ ընդարձակելու համար օգնութեան ցանցը:

Ճիշդ մէկ ամիս վերջը, Յուլիս 20 — Օգոստոս 20, « Յառաջ »ի հանգանակութիւնը արդէն իսկ հասած է 100 հազարի սահմանագլուխը — **96,229 ֆրանք**: Գումար մը, որ կրնայ լրանալ այս շաբթու: Թերեւս մէկ անգամէն:

Պիտի կենա՞նք հարիւր հազարի վրայ:

Հարցնելն իսկ աւելորդ է: Ինչո՞ւ կասեցնել թափը այս համաժողովրդական խանդավառութեան եւ պարտաճանաչութեան, որ կրնան բացառիկ համարուիլ, եթէ բաղդատենք տասը տարի առաջուան բարօրութիւնը՝ այսօրուան անկումին հետ:

Արդարեւ, տասը եւ աւելի տարիներ առաջ, ոչ տնտեսական տագնապը այսքան սուր հանգամանք առած էր, ոչ գինուորութիւն ունէինք, ոչ ալ պատերազմի վախ:

Ետոյ, չմոռնանք որ հոգեկան կորովն ալ աւելի բարձր էր տարիներ առաջ: Մարդիկ դեռ կը հաւատային լուսաւոր օրերու: Միտքերը աւելի պայծառ էին եւ սիրտերը աւելի տաք:

Քիչ–չատ լուսաւոր հեռանկարներ ալ չէին պակսեր, այն ատեն:

Արդ, ուրկէ՞ հոգեկան կորովի, հասուն գիտակցութեան այս պոռթկումը, հրապարակային կոչի մը վրայ:

Մենք այս երեւոյթին ալ կը վերագրենք մեր հալածական ժողովուրդի դարաւոր առաքինութեան — ինքնապաշտպանութիւն:

Արդարեւ, ամէն անգամ որ տագնապ մը կը հարուածէ այս ժողովուրդին մէկ մասնիկը, անոր ապահով կամ բախտաւոր զանգուածը կը նետուի ասպարէզ: Կը փորձէ իր կարելին, գոնէ ապեղանի մը հասցնելու համար:

Այս զաղտնիքը դուք ամէն օր կը կարդաք « Յառաջ »ի ուղղուած նամակներուն մէջ, — այնքան համեստ այլ բարբառուն:

Կը թուի թէ մարդիկ զօրաշարժի կանչեր են իրենք զիրենք, եւ երեքով, հինգով կամ տասնով տունէ տուն պտտած, դրամ հաւաքելու համար: Խորհրդակցեր, աշխատանքի բաժանում կատարեր են, որպէսզի ոչ ոք անմասն մնայ եղբայրական աջակցութեան այս գործին մէջ: Եւ ուր որ գացեր են, առանց դժուարութեան ստացեր են մէկ պատասխան, — Ներկա՛յ:

Անշուշտ բացականեր ալ կան, այս համաժողովրդական շարժումին մէջ:

Բացականներու առաջին դասը կը կազմեն անոնք որ իսկապէս բացակայ են իրենց բնակած վայրերէն, օդափոխութեան գացած ըլլալով: (Հանգանակութիւնը զուգադիպեցաւ տարեկան արձակուրդին, ինչ որ այլապէս կը բարձրացնէ մէկ ամսուան մէջ գոյացած գումարին արժէքը):

Տարակոյս չկայ թէ այս կարգի բացականները հետզհետէ վերադառնալով, իրենց պարտականութիւնը պիտի կատարեն նոյն խանդավառութեամբ ինչպէս միւսները:

Բոլորովին տարբեր պարագայ մը կը ներկայացնէ բացականներու միւս դասը:

Պիտի վիրաւորուէ՞ն, եթէ ուզէինք « հայ–լայֆ » կոչել այս դասը: Ուրիշ խօսքով՝ անոնք որ առհասարակ վերէն կը նային հայկական կեանքին վրայ, հայերէն թերթ չեն կարդար, եւ կամ եթէ կը կարդան, իրենց յատուկ եղանակներն ունին, որ եւ է պարտականութիւն կատարելու համար:

Արդ, խոնարհ խաւերը մեծ մասով կատարեցին իրենց պարտականութիւնը եւ դեռ կը կատարեն: Հանգանակութիւնը կը շարունակուի նոյն իսկ այն թաղերուն եւ քաղաքներուն մէջ որոնք չօշափելի գումարներ ղրկած են « Յառաջ »ի:

Միւս կողմէ, Փարիզի շրջանային յանձնախումբը, որ կազմուած է Բարեգործականի հովանաւորութեամբ, որոշած է Սեպտեմբերի սկիզբէն ձեռնարկել ընդհանուր հանգանակութեան:

Ըսել կ'ուզենք թէ դուռները բաց են բոլորին առջեւ — կամ պիտի զարնուին բոլոր դուռներն ալ — որպէսզի ակամայ կամ կամաւոր բացականները եւս կատարեն իրենց պարտականութիւնը:

Ի՛նչ խօսք որ կատարուած աշխատանքէն կախում ունի յաջողութիւնը:

Անոնք որ պատրաստ էին ինքնաբերաբար տրամադրելու իրենց բաժինը, ժամանակ չկորսնցուցին: Իսկ անոնք որ մասնաւոր դիմումներու կը սպասեն, կամ իրենց յատուկ նախասիրութիւններ ունին, այլեւս չեն կրնար տրտնջալ:

Գիտենք որ օդափոխութեան գացողներու առաջին չարքին վրայ կը գտնուին ջոջ անհատները, — նոյն իսկ անոնք որ անդամ են կեդրոնական կամ տեղական յանձնախումբերու:

Կարգը եկած է անոնց, որպէսզի ապացուցանեն իրենց «ներկայութիւնը», հետեւողութեամբ Նուպարեան ընտանիքին:

Տարագիրներու տառապանքը ամէն բանէ առաջ սիրտ եւ եռանդ կը պահանջէ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԻՏԱԼԻԱ ԳՆԱՑ ՅԱՆԿԱՐԾ

Նորէն զարմանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն, Տանցիկի եւ ուրիշ քաղաքական խնդիրներու մասին: Հունգարիոյ արտաքին նախարարը, որ Գերմանիա կը գտնուէր քանի մը օրէ ի վեր, Հռոմ գնաց յանկարծ, եւ առաջին տեսակցութիւնը ունեցաւ կոմս Չիանոյի հետ: Կ'ըսուի թէ Հիթլէր մասնաւոր նամակ մը ուղղած է Մուսոլինիի, եւ թէ հունգար նախարարն ալ մասնաւոր պաշտօն մը ստանձնած է, այս առթիւ: Կարծողներ կան թէ Հունգարիա մօտերս պիտի յայտարարէ իր միացումը Առանցքին: Միւս կողմէ, զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէր յայտարարութիւն մը պիտի ուղղէ ,սեղանի վրայ դնելով խաղաղութեան խնդիրը:

Ամէն պարագայի մէջ, խորհրդաւոր շարժումներ տեղի կ'ունենան զանազան ճակատներու վրայ, փրկելու համար խաղաղութիւնը: Թէեւ, երկու կողմերն ալ կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ:

Գերմանական թերթերը կը շարունակեն յուզումնալից պատմութիւններ հրատարակել Լեհաստանի կողմէ կատարուած հալածանքներու մասին: Այդ լուրերուն համաձայն, 5000 հոգի ձերբակալուած եւ 76.979 հոգի փախչելու հարկադրուած են: Այս առթիւ ծանրապէս կը մեղադրեն Անգլիան, ըսելով թէ պատերազմի կը մղէ «արիւնածարաւ» Լեհերը: Ցատկանչական զրոյց մը եւս,— Գերմանիա որոշած է ջնջել Թանէնպէրկի ճակատամարտին տօնակատարութիւնը, նկատի առնելով Տանցիկի կացութեան ծանրութիւնը:

⁂ Մինչ այս մինչ այն, դիւանագիտական մեքենան անընդհատ կը բանի: Պերլինի անգլիական դեսպանը այցելեց Գերմանիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը: Խօսակցութիւնները գաղտնի կը պահուին: Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները նորէն յիշեցուցած են իրենց յանձնառութիւնները Լեհաստանի հանդէպ, եթէ Գերմանիա բռնութեան դիմէ, Տանցիկը կցելու համար: Թէ Պերլինի եւ թէ Վարշաւայի մէջ այն համոզումը կը տիրէ թէ կացութիւնը այնպիսի կէտի մը հասած է որ Գերմանիա չի կրնար նահանջել:

Պերլինի թերթերը պաշտօնապէս հաղորդեցին թէ զինուորական համաձայնութիւն մը կնքուած է Գերմանիոյ եւ Սլովաքիոյ միջեւ: Այս համաձայնութեամբ, Գերմանիա կրնայ ի հարկին գրաւել ամբողջ Սլովաքիա — Լեհաստանի սահմանագլուխ: Լեհական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 50,000 գերման զինուորներ հասած են Լեհաստանի եւ նախկին Չեխոսլովաքիոյ սահմանագլուխին վրայ:

⁂ Պ. Ֆորսթըր, Տանցիկի կուսակցական շրջանապետը, մարտական թափոր մը սարքելով, ճառ մը խօսեցաւ կացութեան մասին: « Քանի մը ամիսէ ի վեր Տանցիկը տեւական սպառնալիքի տակ է պետութեան մը կողմէ որ Ազգաժողովէն պաշտօն ստացած է պաշտպանելու զայն: Լեհաստան օր մը պիտի յարձակի Տանցիկի վրայ: Այս իրողութեանց առջեւ, մենք պէտք է կազմակերպենք մեր ինքնապաշտպանութիւնը: Երիտասարդներ Տանցիկի, դուք չուզեցիք խուսափիլ ձեր պարտականութենէն:Տանցիկի ժողովուրդը ձեր վրայ դրած է իր ամբողջ վստահութիւնը: Դուք կոչուած էք պաշտպանելու գերմանական հի՞ն սատանը, լեհական յարձակման մը պարագային, դուրսէն ըլլայ թէ ներսէն »:

Մարտական խումբերուն հրամանատարը պատասխանեց. — « Կը նախընտրենք մեռնիլ քան թէ լեհ դառնալ »:

Տանցիկի կառավարութիւնը սկսաւ փչաթելեր հաստատել լեհական սահմանագլուխին երկայնքը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ԾՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ՄԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Լեհական թերթերը կը պնդեն թէ Գերմանիա պիտի չգոհանայ միայն Տանցիկով, այլ եւ կը պահանջէ հետեւեալ հողամասերը,— Փոզնանիա, Տանցիկ եւ վերին Շլեզիա, այսինքն 48,056 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 4 միլիոն 185,000 բնակիչ: Այս առթիւ կը հրատարակեն գաղտնի շրջաբերական մը, որ ուղղուած է Պալքաններու գերման գործակալներուն: Ահաւասիկ այդ շրջաբերականին բովանդակութիւնը, համաձայն նոյն աղբիւրին. —

1. Համոզել Պալքաններու հանրային կարծիքը թէ Տանցիկ եւ Փոմերանիա Գերմանիոյ պիտի վերադառնան յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, առանց պատերազմի:

3. Նախապատրաստել Հունգարիոյ գերման փոքրամասնութիւնները թէ այդ երկիրը շուտով անձնական միութիւն մը պիտի հաստատէ Գերմանիոյ հետ:

3. Պուլկարիոյ մէջ տարածել այն գաղափարը թէ Եւրոպայի հողային խնդիրները կրնան կարգադրուիլ միայն Գերմանիոյ Առաջնորդին կամքով եւ վճիռով:

4. Ուժգնօրէն պայքարիլ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Լեհաստանի եւ այն բոլոր երկիրներուն դէմ որ մաս կը կազմեն այսպէս կոչուած «խաղաղութեան ճակատ»ին:

5. Լուր տարածել թէ արդէն կատարուած իրողութիւն մըն է Եուկոսլաւիոյ կախումը Առանցքէն եւ մասնաւորապէս Գերմանիայէն:

ՍԻՈՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ առթիւ, Հրէական Գործակալութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ գոհունակութիւն կը յայտնէ Ազգաժողովի հոգատարութեան յանձնաժողովին որոշման համար: Ինչպէս գրած էինք, յանձնաժողովը մերժեց անգլիական նոր ծրագրին օրինականութիւնը: Բայց եւ այնպէս Անգլիա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ: — Համագումարը երկար վիճաբանութիւններէ վերջ որոշեց Անգլիոյ կողմը բռնել, եթէ պատերազմ ծագի:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ (1939 օգոստոս)
1.–Խումբ մը գաղթականներ Պասիտի մէջ, ճիւղերէ շինուած վրաններու տակ:

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

1500 ՖՐԱՆՔ «ՄԱՐՇԷ»Ի ՀԱՅԵՐԷՆ

ՊՈՒԱ–ՔՈԼՈՄՊ, 17 օգոստ. — Սիրելի Յառաջ, համեստ բաժինով մը պարտքս կատարած էի Անիէռ–Պուա–Քոլոմպի հանգանակիչ մասնախումբին, բայց կ'ուզէի մարշէ ընող ծանօթ շրջանակէս ալ քիչ մը դրամ հանգանակել Սանճաքի մեր դժբախտ հայրենակիցներուն համար:

Այս մտածումով առաջարկեցի Պ. Ս. Ս.ին որպէսզի նախաձեռնարկ ըլլայ հանգանակութեան: Ան այս հոգը ձգեց իմ վրայ **500 ֆր.** վճարելով: Քաջալերուած իր ազնիւ ժէսթէն, գործի սկսայ, եւ քանի մը օրուան մէջ **1460 ֆրանքի** համեստ գումարը հանգանակեցի: Ուզելով այդ թիւը 1500ի հասցնել, 40 ֆրանքով եւս մասնակցեցայ: —. Զ. Բարսիկեան:

Այս հանգանակութեան մասնակցած են.— Ս. Ս. 500, Ս. Սահակեան 200, Թ. Թագւորեան, Միքայէլեան, Տ. Խաչերեան, Կ. Թաթարեան 100ական ֆրանք, Մ. Մանուէլ, Ք. Խաչատուրեան, Հ. Եսէրճեան, Խ. Նշանեան, Խ. Թագւորեան, Ե. Ոսկերիչեան, Ք. Նատիրեան 50ական ֆր., Զ. Բարսիկեան 40, Ոմն 10: Գումար **1500 ֆրանք**:

ՍԷՎՌԱՆ — 854 ՖՐԱՆՔ

ՍԷՎՌԱՆ, 18 օգոստ. — Սէվռանի հայ հասարակութիւնը ամբողջութեամբ, առանց գաղափարական խտրութեան եւ այլ նկատումներու, իր մասնակցութիւնը կը բերէ Մուսա Լերան իր գաղթական եղբայրներուն օգնութեան ի նպաստ բացուած հանգանակութեան: (Հաւաքուած ձեռամբ՝ Օր. Թագուհի Գրմզեանի, Պ. Պ. Յակոբ Գրիգորեանի, Վահրամ Իզմիրլեանի եւ Մովսէս Խյօեանի:) (Ցանկը յառաջիկային):

ՑԱՆԿ 27

Մարսէյլի Կեդր. Յանձնաժողովին Բ. առաքումը	4592
Անիէռ–Պուա–Քոլոմպ–Պէզոնի «մարշէ»ի Հայերէն	1500
Սեվռանի գաղութէն	854
Սերաստիոյ Նահանգ. Միութեան կողմէ, Փարիզ	700
Գավէզեան եղբ. Նիս	100
Գրիգոր Հիւրմիւզեան, Նանթէռ	100
Յարութիւն Շիրինեան	50
Կարապետ Թիւֆէնկճեան	50
Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Գամպուրեան, Մարսէյլ	50
Կարապետ Իւլիւպէկեան	30
Արամ Թէքեան	20
Գումար	8,046
Երէկուան գումարը	88,183
Ընդհ. գումար	96,229

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Պէյրութէն կը գրեն. — Տենդագին յառաջ կը տարուին աշխատանքները՝ Սանճաքի գաղթականներուն տեղաւորման համար:

Մարզպանութիւնը մօտէն կը հետաքրքրուի գաղթականներու վիճակով եւ միջոցներ ձեռք կ'առնէ՝ անոնց հանգիստը ապահովելու համար:

Հողային շրջաններ պիտի տեղաւորուին այն գաղթականները որ հողագործութեամբ կ'ապրէին: Պէտք եղած հողերը դեռ ապահովուած չեն: Զանազան ծրագիրներ կը մշակուին՝ աշունէն առաջ լրացնելու համար տեղաւորման գործը: Մխիթարական վիճակի մէջ չեն Թարթուսէն Պէյրութ փոխադրուած գաղթականները: Խճողումը կը շարունակուի: Գաղթականները դժուարութիւն կը կրեն բնակարան ճարելու համար:

«ՑՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, ԱՆՏԻՈՔ»

Թուրք թերթերը կը պատմեն, « Անհաւատալի անպատշաճութիւն մը » խորագրին տակ. —

Պէյրութի «Լ'Օրիան» թերթին մէջ մեր աչքին զարկաւ գրութիւն մը, — « Ցտեսութիւն, Անտիոք »: Ահաւասիկ բովանդակութիւնը.—

« Անտիոք, Ալեքսանտրէթ, Գըրքխան եւ Սուէտիա թրքական եղան: Մինչեւ ե՞րբ այսպէս պիտի մնայ :Քէմալի հայրենակիցները եւ ընդհանրապէս Արաբները այսօր ամբողջովին միացած են «օղակող»ներուն եւ անոնց կողքին կը քալեն առանց մեծ դիմադրութիւն մը ցուցնելու: Հետեւաբար աւելի ճիշդ է այս միջոցին զգուշանալ ներքին պայքարներէ: Բայց երբ լրանայ դիկտատորներուն հաշիւը եւ խլամ երկիրներու միացման գործը վերջանայ, այն ատեն պիտի հասնի հարցումի ու հարցապնդումի ժամանակը: Թուրքերը շատ համակրելի են, բայց պիտի չկարենան միաժամանակ դլուխ ելլել թէ՛ պատմութեան, թէ՛ աշխարհագրութեան, թէ՛ լեզուի, թէ՛ ցեղ կոչուած բաներուն հետ: Մէջտեղը կը մնան փաստերը եւ թիւերը: Միջազգային Ցանձնաժողովը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ՄԱՐԴԸ ՕՏԱՐ ԱՓԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Կա՞յ մեր անցած տխուր ժամանակներէն աւելի յարմար միջոց՝ դէպի ետ երթալու, անդրադառնալու՝ ալ – ւարթ ու տրտմագին օրերուն, անհատին ինչպէս ցեղին կեանքին մէջ, օրեր՝ ուր տեւելը, ապրիլը հաճոյք մըն էր, եւ օրեր՝ ուր մինչեւ իսկ կը սարսափէիր, թէ ահա վերջին օրերն են ցեղին…։

Այսօր ալ ետ դառնանք ուրեմն, նորէն քառասուն տարի, Մուսա Լեռան ճակատագրական «քառասուն» թիւը։ Ի՞նչ է արդէն վերապրողի մը «պարտականութիւն»ը, երբ կը յամենայ տառապանքով թրթռուն աւերակներու վրայ, որոնցմէ մէն մի բեկորը յիշատակով մը թրծուած է, արիւն արցունքով կաւէ աղիւս մը…։

Բայց դէ՛հ, մի՛ նախապաշարուիք, այս քառասուն տարիին մէջ մթին ու աննշան անջրպետ մը մեզմէ կը բաժնէ նախ ճշմարիտ հայ մարդու մը գոյութիւնը, եւ ապա, հիմա, ներկային, մեզի կը ճանչցնէ նոյն հայ մարդը, կորովի, թեկնեղ, մանաւանդ բիւր մեղեդիներով ձայնարկու տեսակ մը գործիք։ Քառասուն տարի առաջ, Լէփսիուսի պատկանած գերման Միսիոնարութիւնը կը շարունակէ Պոլիս ու Փոքր Ասիական Հայաստանի մէջ Պանքայի դէպքին զոհերէն տակաւին հաւաքել ու տանիլ Գերմանիա, ա՛յն պատուականաց պատուականագոյն Լէփսիուսի, որուն հարազատ ու վաւերական հայապաշտպան բանավէճը Պոլիս կնաբարոյ կամ մարդ-աղիճ էնվէրին հետ այնքան նկարէն ու ճշգրտատիպ արձանացուցած է Վէրֆէլ Մուսա Լերան Քառասուն Օրերուն մէջ։

Որբահաւաք Առաքեալի մը հետաքրքրութեան կը դիպի նաեւ բնիկ է – վէրէկցի, նկարագրի ու աշխոյժի հայկական տիպարներու վառարաններէն մին հանդիսացող Կեսարիոյ գիւղերէն Ցարութիւն Տէրունեան պատանին, երեքտասնամեայ, իր մայրենի լեզուին եւ հայրենի աւանդութիւններուն դրոշմովը արդէն խարանուած կարշնեղ հայորդի մը։ Բայց չսպասե՛նք։ Փախչի՛նք ժամ առաջ թրքական այս դժոխքէն, եւ թող իտալական շոգենաւ մը փութացնէ Ցարութիւնին ժամանումը գերմանական անքոյթ նաւահանգիստ մը, եւ պատանին բարեբեր ստուերներու լայն – շի հրջանակի մը մէջ թող զետեղուի, ամփոփուի որբանոց մը, ուր աճի, ուռճանայ, ուսանի, խօսի, մանաւանդ բացառիկ ընդունակութեամբ մը հետզհետէ… երգէ, ձայնարկէ, եւ ասով իսկ ուռի, լայննայ, եւ դառնայ մարմնեղ հայ երիտասարդ մը ուշիմ, լուրջ, սակաւախօս, բայց բազմաձայն։ Ի՞նչ — ձայնի, դաշնակի հայ մասնագէտ մը աւելի։ Տեսայ զինքը երէկ, քառասուն տարիներ զայն վերածեր են տեսակ մը բուրգի, ոչ թէ վերածեր, այլ բարձրացուցեր են։ Արիական դէմք մը, պատշաճ եւ անմնկին քառակուսիի եւ ձուաձեւի խառնուրդ մը, որուն մէջէն երկու հայկականութիւն կը ցոլայ, աւելի ճիշդ կ՚ըլլայ ըսել՝ կը ցցուի — ամրանիստ քիթը եւ լուսաչուի ականոզիքը։ Մեծցեր, արթնցեր, կարգուեր է Քարլսրուհէ, ծաղկեալ մէկ քաղաքը Գերմանիոյ, բայց քառասուն տարիներու մէջ, այդ անհայ մթնոլորտին տակ, ինչ որ աւելի ծաղկած է անոր վրայ՝ հայկական կենդանութիւնն է, լայն արեւոտ դէմքը, որ լուելայն եւ լրջօրէն Հայ կ՚արտափայլի, Հայ կը կայլակէ, եւ բերանը՝ որ անսխալ հայերէն կը խօսի։ Ուրեմն կեցցե՛ս, հայ մարդ։ Կը զարմանամ որ ի՛նչպէս մինչեւ հիմա մեր Տէրունեանը համբերեր է առանց մեզի ծանօթացնելու այս հայ մասնագէտ-ձայնագէտը, դաշնակի ստեղներուն վրայ դէթ Հայուն երգաձայն տառապանքին վրիժառու։ Ո՛րքան դիւրին է ըմբռնել, դիտելով Տէրունեան Ցարունին ճախարակեալ ծղիները եւ նրբութիւններու առ երեսս հակասող թաւ, խորշոմաւոր մատները, թէ այդ ճշմարիտ հայ մնացած մարդը ի՛նչ վէրքերու կ՚ենթարկէ դաշնակին մատները կամ ուէ գործիքի սիրտն ու լարերը, բնադատելով զանոնք որ Լռիւ եւ հանդունատիպ տան Հայ Ցոյսին ու Երազին ձգտումները, տառապանքին լեղին միանգամայն, օտարոտի ականջներուն ղոնչեցնելով Այրարատեան որոտումի մը պէս Մայր Արաքսին, Ինչո՞ւ պղծած ես, Լճակ, Ա. Խաչակեանի Մասեաց կարօտները, մէկ խօսքով՝ բովանդակ ձայնաւոր սպասարկութիւնը հայկական արիականութեան, Քարլսրուհէի եւ շրջակայ արուարձաններու սրահներուն մէջ։ Ես տեսայ այս հայ մարդը, լսեցի իր պատմութիւնը, որուն երբեք չէր կրնար կասկածիլ արտագրութիւնը։ Խօսած ատենը կ՚ըմբռնէս թէ գերմաններէնին թաւը ի՛նչպէս ալ ներդաշնակ ագոյց մը, հանդոյց մը կազմեր է հայկական ձայնալարին բամբին հետ։ Արդեօք ո՛րքան հիանալի զուգերգ մը կրնայ ըլլալ մեր Բա՛մ, Փորոտանը, հայեւգերման երկաղի քնարի մը վրայ։ Աւելի քան տասնեակ հայրենաշունչ երգեր, գերմաներէնի թարգմանուած իր կողմէ, հայ ձայնին հմայքին հետ հայ կեանքը կը դոռացնեն իրեն հետ, սրահներու մէջ, մասնաւոր ունկնդրութիւններու ատեն, ու հիմա տարբերել ի վեր գերման դպրոցներու մէջ, ուր երաժշտութեան եւ դաշնակի փնտռուած ուսուցիչն է։

Այս ձեւ տեսակ մը երազկոտ վերյիշումներու կարգին՝ մասնաւոր համեմ մըն է ուէ մանրավէպ։ Տէրունեանին մանրավէպերէն յատկանշական է հետեւեալը. — Վարսավիրայի մը սրահը, ուր կը սպասէ մեր Ցարութիւնն ալ։ Զայնի չերտաւորումներու հետ խաղացող եւ ուէ դժուարութենէ չըխուսափող մեր Տէրունեանին մէջ յանկարծ կ՚արթննայ չարաճճի Հայորդին, երեքտասնամեայ, արդէն թրքական ատելութեամբ լեցուած, գիտակից թրքական արհաւիրքներուն, ի տես երկու թուրք երիտասարդներու միեւնոյն սրահներուն մէջ։ Լայն դէմքը եւ լանջքը ցցելով կ՚ուղղուի անոնց եւ կը հարցնէ.

— Դուք Թո՞ւրք էք, պարոններ։

— Այո՛, իսկ դո՞ւք։

— Ես Պոլսեցի եմ, աւելի՝ Կեսարացի։

— Բայց ի՞նչ ազգ է։

— Ես Պոլիսը լաւ կը ճանչնամ, ինչպէս նաեւ Թուրքերը։

— Զենք հաւատար որ դուք Պոլսեցի ըլլաք, ի՞նչ ազգ էք։

— Ես իրաւ կ՚ըսեմ, եւ մինչեւ տասներեք – տասնըչորս տարեկան ապրած եմ Թուրքիա, ուրկէց պատանեկան յիշատակ մըն ալ պահած եմ։

— Ի՞նչ։

— Հիմա երբ ըսեմ, պիտի համոզուիք թէ Թուրքիան կը ճանչնամ։

— Ի՞նչպէս։

— Թուրքէն մնացած է իմ մօտ սա՛ խօսքը. «Փատիշահըմ չօք եաշա, սաքէրիլէ պին եաշա»։ Ահա ամբողջ Թուրքը որ հիմա կը յիշեմ պատանեկութենէս, ձգենք մնացածը, զոր դուք ինձմէ աւելի գիտէք։

— Ի՞նչ ազգ էք։

— Հայ, էրմէնի եմ, պարոններ, մնացածին վրայ դուք խորհեցէք։

Եւ կարգը մեր Ցարունին եկած էր բազմելու վարսայարդարին բազկաթոռին վրայ, մինչ երկու Թուրքերը կը փսփսային, աչարկու հայութիւն մը տոկսելով հայ վարպետին անձին մէջ։ Անոնք թերեւս իրարու ալ ըսին. — Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի էրմէնիին դատաստանը եւ բաւական ծանր ակնարկութիւնը մեր մասին, քանի մեր կարմիր ձեռքերուն ծածկոց ունինք հզօրՔաղաքակրթութիւնը, Ամերիկայէն սկսեալ, այս մեր հիմա ապրած երկիրն ալ հետը, մեր երէկի զինակիցը։ Արդատա՛չ, ի՞նչ կարեւորութիւն ունին ասոր եւ իրեններուն հակաթուրք քարոզութիւնները, երբ, ականաւոր պետական մարդիկ թաթարական բոյներու մէջ զարիի հատիկներ եւ որդի մնացորդներ կը փնտռեն։ Անոնցմէ մէկը չէ՞ր միթէ, որ քանի մը տարի առաջ Տէրսատաէթ այցելութեան մը առթիւ, Աթաթիւրքին սեղանէն հազիւ ելած, Տօլմա Պաղչէի առջեւ հաւաքուած ստուտակապաս ամբոխին ուղղեց սա՛ խօսքը նոյնքան եւ աւելի սուտակապաս անամօթութեամբ. — «Դուք Թուրքերդ, աշխարհի ամէնէն պատուաւոր եւ աշխատասէր տարրն էք»։

Բայց սանք ամէնքը Անցից Անցելոյ, միւսներուն նման։ Մենք բարի վերադարձ եւ յաջողութիւն մաղթենք մերայնեայ Ցարութիւնին, որ շարունակէ հայ երգը, հայ ցաւը դոռացնել առայժմ դաշնակի մատներուն վրայ, զանոնք կոտրելու ստտիճան բուռն թափով։

Ոչ դաշնակը կրնամ ձեռքէն խլել, ոչ ալ մեծղի կերպարանքին վայելչութիւնը խլրացնել, ոչ մանաւանդ կեղծել իսկ հագագը «ի բիւր ձայնից»։ Այլ մարդը չտեսայ իրեն մէջ, ոչ սակաւներ կան միջազգային կեանքին մէջ, տեսայ հայ մարդը, որ քառասնամեայ խոր առանձնութեան մէջ, Ռօպէնսոնի նման հայութենէ ամայի կղզիի մը մէջ, պապային աւերակ տունէն մնացած Աւետարանով մը եւ հետը տարած քանի մը գիրքերով, քառասուն տարիներու այդ անհունութեան մէջ, իա, եայն, ապէր, օտէրներու յաւիտենական խըժըլտուքին մէջ, կրցեր է պահել հայ լեզուն, խօսիլ զայն ա՛յնքան անթերի եւ, իմ ու քու վրայ առաւելութիւն ըլլալով, ա՛յնքան հնչեղ, լիահագագ, առանց գերմանական բառեր սռնձելու Հայ Մեծասքանչին կուսական մարմինին վրայ, առաջնորդ ունենալով միայն թերթեր, որոնց մէջ Յառաջը կը յիշէ մասնաւոր հոգածութեամբ, պարբերականներ։ Ահա թէ ի՛նչ տեսայ անոր մէջ, եւ ի՛նչ կ՚ուզեմ բացատրել այս տողերով։ Քանի հանճարեղներ, մեծատուններ, երկսեռ հայորդիներ, հայալից ու հացալից շրջաններու մէջ քանի մը տարիէն իսկ կը մոռնան իրենց բարբառը, զոր բերան առնել իսկ ամօթ կը համարին, խանդակաթ կիներու նըման իրենց արշաւներուն, ճամբաներուն վրայ հանդիպած լեզուն կ՚առնեն եւ կորստական վաճառք կը դառնան մեծ համբանքին համար, որ իրենց սեփական ցեղն է։

Ահա ա՛յս պատճառով հայ մարդը, օտարութեան քուրային մէջ ցեղին մոյնքը, ոսկի երանգը պահպանող ու ասով ալ հպարտ հայ մարդը երգեցէք, գովեցէք, փառաբանեցէք դուք ամէնքդ…։

ԵՏԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի Պետհրատի գրականութեան բաժինը լոյս ընծայած է Մուրացանի «Գէորգ Մարզպետունի» վէպը (5000 օրինակ), որ իբրեւ թերթօն կ՚երեւի Յառաջի մէջ։

Օգոստոսի ընթացքին լոյս կը տեսնէ նաեւ Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»ն եւ անոր ընտիր գրուածքներուն ժողովածոյին Ա. հատորը, ուր ամփոփուած են Աբովեանի արձակ եւ թատերական գործերը։

Հրատարակութեան պիտի տրուի նաեւ Ա. Իսահակեանի ընտիր գըրուածքներուն ժողովածոն՝ 30 պրակ։ Այդ ժողովածոյին մէջ պիտի տրուին որոշ գլուխներ՝ «Ուստա Կարօ» վէպէն, եւ բազմաթիւ արձակ պատմուածքներ եւ բանաստեղծութիւններ։ Իսկ օգոստոսի վերջը լոյս պիտի տեսնէ Վ. Փափազեանի «Ընտիր Երկեր»ու Ա. հատորը։

Ռուս գրականութեան բաժինը պիտի հրատարակէ Մուրացանի «Գէորգ Մարզպետունի» վէպին ռուսերէն թարգմանութիւնը զոր կատարած է Կորկանով։ Ռուսերէն լեզուով լոյս պիտի տեսնեն նաեւ Յ. Թումանեանի «Սասունցի Դաւիթ»ը եւ Ա. Իսահակեանի «Սասմայ Մհերը»։ Իսկ մինչեւ տարեվերջ՝ Քուչակի «Երգերը»։

Պատրաստութեան մէջ է հայ արձակ գրողներու ժողովածոն, որուն մէջ պիտի երեւին՝ Դ. Դէմիրճեանի, Ս. Զօրեանի, Արազիի, Մ. Մանուէլեանի, Սիրասի, Արաքսի եւ Թափալցեանի գործերը։ Իսկ առանձին գիրքով՝ Նաիրի Զարեանի «Սառլինը», Յ. Շիրազի «Մեր երջանկութիւնը», Ռ. Զարեանի «Խ. Աբովեանի կեանքը» եւ Շիրվանզադէի «Կրակը»։

ԵՐԿՈՒ ՀԻՆ ՑԻՇԱՏԱԿ ԲԻԻԹԱՆԻԱՑԷՆ, ՄԷՐ ՄԱՑՐԵՆԻՔԷՆ

Եռափայլ ***ին…

ԿՌԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Երեսս ի վար գետին կ՚իջնամ, ո՛վ Աստղիկ,
Պաշտելութեան համար անբիծ զօրութեան,
Որ կը հոսի բոտիկներէդ վար բուրեան,
Կոյս մեղրն ինչպէս արեւուն տակ խաղաղիկ։

Եւ, ո՛վ վահագն, արտեններուն մէջէն fեզ
Կը խոյանամ, աղեղս աջիդ կարկառած,
Որպէս զի զայն պըրկես. իսկ ես պատկառած
Կ՚ըմպեմ կողէդ թաս մ՚արիւն դեռ բոցակէզ։

Մեհեանին դուռն, ահա՛, եկեր կը բախեմ,
Փեսաղ եմ ես, Անահի՛տ. տե՛ս որ դըժխեմ
Մոլորակին fառուղիններն եմ fալեր։

Եկայ, խոնջած, հաղորդուիլ ըշխարէն
Անասելի համբոյրիդ, — տա՛լ փոխարէն
Ջախուած սիրտս, որ կու լայ սեմիդ ապալեր։

ՁԻԱՐՇԱՒ

Զիավարէ՛, ո՛վ կամf իմ, այդ զահավէժ
Պարեխներէն վեր, ուր արծիւն, իբրր բոյն,
Կը նընջէ ծոցն արեգակին. եւ յաւէժ
Դի՛ր զարշապարդ աստղերուն սե՛մը փաղփուն։

Ասպատակէ՛ fառասըմբակ, սարէ սար,
Թաքխելով դունչդ հընձանին մէջ արիւնին,
Զի կը սարսայ fամակդ, ահա՛, ոսկեսար՝
Ուազմերգէն, մի՛նչ կ՚երգէ թասիս մէջ գինին։

Մրըրկապարն արշաւանfիդ հընչեցուց
Պըղընձապատ պարիսպներն հին fաղաfին,
Ուր պաշտուեցան անցնող կարգե՛րը գրճուն։

Ճամբուդ վըրայ աստուածատիպ Մարդկութիւնն
Ոտfի՛ կանգնած, կը շեփորէ ցընծագին՝
Յարութեան փառfն ու վազfիդ փայլն ու դըրընդիւն։

ԱՀԱՐՈՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ»

Բ.

… «Ներաշխարհիս դիւթանըւագն անդնդանայն՝
Որուն պարողն ու
նըւագողն եմ ես միայն։
(Պոհեմականf, էջ 109)

«Պոհեմականք»ն ալ «Մազաղաթներ»ու նման պերճ ու ալեկոծ համանուագի տպաւորութիւնը կը գործէ. տպաւորութիւն մը որ անմիջական ու դիւրին վերլուծումի մատչելի չէ։

Գործին մէջ մխրճուելէ, պատկերներու կոյս անտառին մէջ պահ մը մոլորելէ վերջ, կարելի կ՚ըլլայ աստիճանաբար տարորոշել կենսական այն «լայթ մոթիֆ»ները, այն «տիրախազ»երը որոնք կը դառնաւորեն այդ համանուագը, ու աղջամուղջէն դուրս կը բերեն տեսիլքներու կշռոյթը եւ յաճախանքը։

Ահարոնի քնարերգութեան ամէնէն արարչական, գրեթէ բնազդական նախատարրը «կին» էակն է, կինը՝ իր լաւագոյն, սրբակրօն իմաստին մէջ ու միանգամայն հեշտանքի ու տարփանքի բոլոր խորհուրդներով. իբրեւ դրախտի պատրանք, իբրեւ դժոխքի ծաղիկ։ Երեւակայութեան պատիթափ մը ստեղծուած է Ահարոնի մօտ, որուն վրայէն ամէն մտածում կը մագլցի ու կը վերանայ դէպի նիւթական-աննիւթական, ինքնամատոյց ու միշտ խուսափուկ Սիբիլլան։ Կինը Ահարոնի մօտ նոյնքան գեղագիտական զգայութիւն մըն է, որքան կրօնական յափըշտակութիւն. բոյրն է աշխարհի, բոյրը՝ անդենականի։ Միանգամայն թոյն, հաշիշ ու մոլեխինդ։

… Դըժո՛խf մ՚ու ես հոն սատանայ,
կարծես,
Սուրբ կին մ՚եմ գըրկած՝ անբաժան
անձեւ,
Ես կ՚այրիմ երկու հուրով
բորբոfուն։
(ՊՈՀ. էջ 13)

… Խըմե՛նf, ընկե՛ր,
Գաւաթին մէջ կին մ՚է ինկեր,
Դուն իր սիրած տըղան եղար,
Խըմե՛նf. կի՛ն, կի՛ն, կին է աշխարհ.
(էջ 39)

Ահարոնի քնարերգութիւնը երկար չի տատամսիր, չի ծիւրիր սակայն «կին-անըջանք»ի տենդով. որովհետեւ աւելի խոր տուայտանք մը կը պեղէ շարունակ զինքը, կը խոցոտէ իր գիտակցութիւնը։ Առիկա ցաւագին զգայութիւնն է, եթէ կարելի է ըսել, իր Եսի բարդ ու մթին առեղծուածին։

Ամէն ոք գիտակից է անշուշտ իր ինքնութեան. բայց մարդոց մեծագոյն մասը կը խուսափի ինքն իրմէ եւ իր ուշադրութիւնը կը սեւեռէ դէպի դուրս։ Բոլոր մեծ ու ճշմարիտ բանաստեղծներու նման, Ահարոն կը սուզի ինքն իր մէջ. ինքն իր սուզակն է. բայց այդ վայրէջքը գլխապտոյտ կը պատճառէ իրեն, որովհետեւ կը ներզգայ անդունդներու քաոսի գոյութիւնը իր ոտքերուն տակ։

Ժըպիրհ սուզակ, ես ինfս իմ մէջ
կ՚իջնեմ ի խոր,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (172)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Ցուսահատութիւնը տիրեց Հաղարացիներին, մանաւանդ երբ դէպի վեր նայելով տեսան թէ՝ միջնաբերդի վրայ ծածանում է արդէն Հայոց յաղթական դրօշակը։ Ուրեմն փրկութեան վերջին ապաւէնն էլ գրաւուած էր։ Այդտեղ բարձրացել էր Գոռը իւր քաջերով։ Որովհետեւ յարձակուող Հաղարացւոց թիւը բազմացնելու պատճառով միջնաբերդի զօրքերը եւս միացել էին նրանց հետ, ուստի բերդը մնացել էր անպաշտպան։ Գոռն այդտեղի սակաւաթիւ պահակները ջարդելով՝ գրաւել էր բերդը եւ իւր դրօշը ցցել հինաւուրց դղեակի ճակատին։

Արաբացիք իրանց կատարեալ պարտութիւնը տեսնելով՝ զինադուլ խնդրեցին։ Եւ որովհետեւ Հայերը նոյնպէս յոգնել էին, ուստի անմիջապէս կախել դադարեցրին եւ զինաթափ անելով Արաբացիներին, քաղաքն ու բերդն առան իրանց հսկողութեան տակ։

Ցաղթութեան լուրը հասաւ Հայոց բանակը եւ ուրախութեամբ լցրեց ամենքին, որովհետեւ Արտաշատու գըրաւումով ոչնչանում էր այն միակ ամրութիւնը, որ Դուինից զատ՝ կարող էր վտանգ սպառնալ Հայոց յաջողութեանը։

Հետեւեալ առաւօտ արքայական բանակը մօտեցաւ Դըւնայ պարիսպներին եւ Գէորգ Սպարապետի, Վահրամ Սեպուհի ու Սիւնեաց, Մոզաց ու Աղձնեաց իշխանների առաջնորդութեամբ սկսաւ իւր երկրորդ եւ հզօրագոյն յարձակումը։

Արեւը դեռ նոր էր Գեղայ բարձունքը ոսկեզօծում եւ սակայն կըռիւն սկսուած էր արդէն։

Նետաձիգ գնդերը՝ իրանց նետերի տարափն էին տեղում, բաղխաբրաւորները՝ սուիններ էին արձակում, պարսատիկներից կրակ էին ցրւում, բաբաննները ահաւոր ռումբեր էին նետում, իսկ խոյերն ու էշերը փորում, խրամատում էին պարիսպները։ Ինչ վերաբերում է չարժական աշտարակներին, նրանք մարտնչում էին բուրգերի ու մարտկոցների հետ՝ մի տեղ վաննելով պահակախմբերը, միւս տեղ չարժական կամուրջներ վարսելով, երրորդ տեղում բուրգի կողերը փլելով, եւն.։

Սաստիկ եւ աննահանջ յարձակումը մեծ վնասներ էր պատճառում պաշարեալներին, կոտորում էր զօրքը, հրդեհում էր մերձակայ շինութիւնները եւ խախտում, անպիտանացնում էր ամրութիւնները։ Այսուամենայնիւ Արաբացիք դիմադրում էին քաջութեամբ։ Նրանց նետաձիգներն ու սուինաւորները փոխարինում էին Հայերին՝ սրանցից ստացած վնասը։ Բացի այդ, նրանք այրեցին Հայոց մի աշտարակը, անպիտանացրին մի քանի խոյեր եւ իրանց երկաթէ կարթերով ու ձողերով գլորեցին եւ կործանեցին սանդուխներ եւ վերելակներ։

Բայց եւ այնպէս դիմադրութեան եռանդը քանի գնում նուազում էր պաշարեալների մէջ, մանաւանդ որ նըրանք ստիպուած էին կռուել քաղաքի բոլոր շրջապատի հետ։ Մի քանի կէտերում Հայոց յարձակումն ու հասցրած տագնապը այն աստիճան սաստիկ էր, որ Արաբացիք ստիպուած էին նահանջել դէպի ներքին պատնէշները, արտաքինը թողնելով բախտի կամքին, որոնց եւ Հայերն անմիջապէս գրաւեցին։

Բացի այդ, Սպարապետի առաջնորդութեամբ կռուող զօրագունդը յաջողել էր քաղաքի երկաթեայ դռներից մինը՝ բաբանից արձակուած ռումբերով՝ ջախջախել, որից յետոյ զօրականն սկսել էր դրան յետին ըղբահակը փորել։ Այդտեղ լցուած խիճն ու աւազը դուրս հանելուց յետ՝ արդէն պիտի բացուէր քաղաքի մուտքը։ Թէպէտ Արաբացիք կարող էին նրա առաջ փայտի ու նաւթի հրդեհ բորբոքել՝ ներս խուժողներին արգելելու համար, բայց դիմադրութեան այդ միջոցը երկար չէր տեւիլ. հրդեհի նիւթը վերջ ի վերջոյ կը սպառէր կամ Հայոց հրշէջները կը հանգցնէին նրան։

Բէշիրն այդ անդարմանելի վնասը տեսնելով՝ շտապեց իսկոյն Ոստիկանի մօտ։ Հայերը չէին խանգարում իրանց, թշնամին կարող է չուտով ներս խուժել, ուստի խորհուրդ տուաւ շտապել, ամրանալ միջնաբերդում եւ քանի Հայերը չէին խանգարում իրանց, զօրքը հետզհետէ փոխադրել այնտեղ։ Նըսր Ամիրան, որ չէր մոռացել Թագաւորի այն պատգամը թէ՝ «եթէ ես Դուինը բռնութեամբ գրաւեմ, պէտք է բոլորիդ սրէ քաշել տամ», սաստիկ վախեցաւ, երբ զօրապետի խօսքերը լսեց.

— Միջնաբերդը մեզ չի պաշտպանիլ, քանի որ քաղաքի պարիսպներն ու պատնէշները չեն կարողանում պաշտպանել, ասաց նա Բէշիրին. — Եթէ Արտաշատը գրաւած չլինէին, այն ժամանակ գոնէ կարելի էր յուսալ միջնաբերդի վրայ, որովհետեւ նրա գետնափորով կարող էինք ապաստանել Արտաշատին, եթէ անխուսափելի վտանգ հասնէր մեզ։ Փախստեան այդ ճանապարհը փակուած լինելով՝ մեծ չարիք կը հասնէ մեզ, եթէ ամրանանք միջնաբերդում։ Դըրանով նախ՝ մենք չենք կարող մեզ ապահովել, որովհետեւ Հայերը կամ վերջ ի վերջոյ բերդը կը գրաւեն, կամ երկար պաշարումով սովամահ կ՚անեն մեզ. երկրորդ՝ մենք այդ ընդդիմութեամբ աւելի կը գրգռենք մեր թշնամու զայրոյթը եւ նա միջնաբերդը գրաւելուց յետ, այլեւս չի խնայիլ ոչ զօրականին եւ ոչ մեր անձին։

— Ի՞նչ անենք ուրեմն, վտանգը դրան մօտ է, հարցրեց Բէշիրը։

Ոստիկանը չպատասխանեց նրան. նա աչքերը գետնին յառած մտածում էր։

— Ի՞նչ անենք, Տէր իմ, սպասելու ժամանակ չկայ, կրկնեց զօրապետը։

— Գիտե՞ս ինչ…

— Հրամայի՛ր։

— Քաղաքը մեր կամքով պիտի յանձնենք Հայերին։

— Ի՞նչպէս… հապա մեր այնքան կորուստն ու կոտորա՞ծը, բացականչեց Բէշիրը։

— Ով որ խնայում է մնացորդը, որքան էլ այդ աննշան լինի, նա իմաստնաբար է գործում, նկատեց Ամիրան լըջութեամբ. եթէ մենք յամառենք, աւելի պիտի կորցնենք…

(Շար.)

Ամէն անգամ որ հոգիիս ծովը
պղտոր՝
Ցաւազումնակոծ կ'ալեծփի, կը
տըւայտի,
Վիհ վիհի մէջ ընդելուզուած եւ մութ
մութի:
(էջ 108)

Բանաստեղծներէն շատեր կը յաջողին աշխարհէ չքնաղ տեսարանով պատրելու իրենց հայեացքը· այդ տեսարանը կը ծածկէ իրենց ներքին տարտարոսը, զոր վերջ ի վերջոյ կը մոռնան կարծէք: Ահարոն ընդհակառակն կամովին ու հեշտանքով անձնատուր կ'ըլլայ այդ յորձանապտոյտ հոսանքին որ զինք կ'առաջնորդէ դէպի աւելի իր խորը, դէպի անել բանի մը, կարելի է ըսել դէպի անդունդ մը, ուր իր հոգին կը թուի սփինքսային, կամ ստորերկրեայ մեհեան մը···

Ահարոն իր այդ ինքնասոյզ թափառումներէն քաղած է ամէնէն վայրագ եւ զգլխիչ փունջը քերթուածներու, ամփոփուած «Պոհեմականք»ի «Էջք»ին մէջ, զոր կը նկատեմ ամէնէն յատկանշական եւ արժէքաւոր քառեակը իր մատեանին: Ահարոնի տառապանքը իր հողն է, տառմը ամէն ինքնակեղծ մարդու:

Որովհետեւ ինքնավերլուծումը բանաստեղծներու մօտ կը վերածուի վերջ ի վերջոյ զգայախաբութեան: Երեւակայութիւնը կ'գունաւորէ ներքին պատկերութիւնները, կ'արծարծէ բոլոր չփոթ չչունչները որոնք մեր մէջէն կ'արթննան, ճահիճներու խորէն բարձրացող պղպջակներու նման:

Ահարոն յաճախ թափառականն է այդ անդրեսական մարզերուն· ուր կը սկսի խաւ կրկներեւոյթը, ու խաւ բազմապատկութեան չարաչուք ու-բատպարը· ուր կը շփոթուին սահմանները անհատին ու արտաքին աշխարհին··· ամէն իրի մէջ քերթողը ինքզինք կը տեսնէ··· իր մէջ ալ կը զգայ պատկերը աշխարհի··· Հոդ կը սկսի եղերականութիւնը, աշխարհին տրամութիւնը:

Բայց կ'արժէ հետեւիլ Ահարոնի, երբ ան կը խարխափէ դէպի այդ «Տրտմութեան մեհեան»ը·

Մայրաքաղաքի մեհեանն մ'էր շատ
հին,
Երեւան բերուած պեղողչումով ահեղ,
Երբ կ'իջնէր բաժին հարուածն ամէն
հեղ,
Ի խորոց կուլար դարերուն ոգին:
(էջ 102)

Տրտմութեան այդ մեհեանը, որ թերեւս Ահարոն ինքն իսկ է, կը լուսազարդուի տարօրէն «կանթեղ»ով մը·

Կանթեղ մը կախուա՛ծ հոգիէս վար,
Մերթ հանդարտ է լոյսն ու մերթ
հողմավար,
Չեմ գիտեր, վառողն ու մարողն
ո՞վ է,
Բայց ձեռք մ'անդադար զայն կը
խըռովէ:
(էջ 104)

Այդ կանթեղը «մրրկալոյս մոմ» մըն է որու պակուցիչ լոյսին առջեւ Ահարոն «հոգեսարսափ» կ'ապրի ու կը հասկնաք թէ ինչո՞ւ կը փնտռէ՝

··· Ճամբայ մը անձէս, սիրտէս
փախչելու:
(էջ 103)

Ահարոնի քնարերգական համանուագը,— ընդհանրապէս խռովահար ու տենդավառ, սակայն քաղցր ու հոլովուերգական մեղեդի մըն է, երբ դեռ Նիկիոյ ափերուն վրայ կ'ապրի առաջին ուրախութիւնները եւ առաջին վիշտերը կեանքի··· Երիտասարդութենէն եկած այդ տողերն անգամ ունին չգիտէք ի՛նչ խռովահար, խորհրդաւոր չեշտ մը, որ անոնց կուտայ կանխահաս պտուղներու լիութիւնը, կամ ծանր բոյրը բարկ, տըխուր ծաղիկներու (գրուած Նիկիա, 1915ին.

··· Ջուրիս սափորն է մեռեր գիրքերուս մօտ տխուր,
Հին յիշատակ մը կուլայ աղօտ լոյսին
մէջ լամբիս,
Կը գոռայ հովն, ու վարէն դեռ մարդուն ձայնն է եկուր·
Սակայն, հոգի՛ս, դուն վիշտէդ պիտի
երբեք չըսքափիս:

Այդ վիշտը, տխրութիւնը,— որու անդրադարձած էր Նարդունի, Ահարոնի նուիրած իր յօդուածաշարքին մէջ,— խիստ յատամնաց համը կը մնայ Ահարոնի բազմաթիւ քերթուածներուն:

Վիշտը բնազդական է, բնախօսական այնքան, որքան ուրախութիւնը· «Միջին մարդ»ը ընդհանրապէս կ'անգիտանայ ինքզինքը, իր մարմինը եւ հոգին չունկնդրեր ինքզինքը· ո՛վ երջանիկ տգիտութիւն: Գերզգայուն էակները սակայն չեն կրնար խուսափիլ իրենց ներկայութենէն· ինչպէս աշխարհը առեղծուած մը կը ծուի, իրենց կեանքն ալ մղձաւանջի նման կը ճնշէ իրենց մտածումին վրայ:

Ու ատոնք այդ ծնեալ բանաստեղծները ոչինչ կրնան ընել եթէ ոչ բաժանել կենսաբանական վիշտը, զոր կը բարդացնեն իմացական տարրերով· կեանքի դիւրաբեկ, վաղանցուկ ու խաբուսիկ բնոյթը ոչ ոք այնքան կը ներզգայ որքան այդ թափանցիկ հոգիները· երազի ու իրականութեան անհաշտութենէն ոչ ոք այնքան կը վիրաւորուի որքան այդ մերկ մտածումները···

Ու այսպէս կը ծնի վշտամոլութիւնը որ ամէն մոլութեան նման հիւանդագին է: Բայց ամէն մոլութեան նըման անբացատրելի հեշտանքն է արբեցումի մը, տուայտանքի մը:

Բայց Արուեստը,— մարդուն դերազանց այդ մոլորանքը,— պատսպարը չէ՞ միթէ աշխարհի բոլոր մոլիներուն, մոլեռանդներուն, «անմիջին մարդոց»:

Միթէ անիկա, գեղարուեստը չէ՞ ծնած մարդկային վիշտէն:

Մտիկ ընենք Ահարոնը·

··· Ես տրտմութեան դաշտն եմ
հունձքով կուսական,
Եւ տանս առջեւ թըշուառական
մուրացկան·
(էջ 115)

Ահարոնի դառնութիւնը սակայն, պատճառներու այլազան թնճուկի մը մէջէն կը սնանի միանգամայն շատ աւելի խոր ու իմաստասիրական ակունք մը, որուն ամէնէն հարազատ արտայայտութիւնը կը գտնենք, շատ մը քերթուածներու կարգին, մանաւանդ այն հոյակապ երգին մէջ, որ կը սկսի հետեւեալ տունով· (էջ 72)·

Աստուա՛ծ, այլեւս յոգնեցայ կրելէն
պատկերդ յաւիտեան,
Պատկե՛ր, անձիս ու սրտիս վրայ
դառնօրէն քանդակուած,
Որ զիս ապա, ցայգատիւ, վերածեց
քու հեգնութեան,
Ես քու ձեւիդ մարմարին փոյլուած
սատան գետնամած:

Մարդ ծնած ըլլալու, հրէշի ու հրեշտակի խառնուրդով շաղախուած՝ այս անհաշտ հակասութեանց գիտակցութիւնը ունենալու դառնութիւնն է որ կը պոռթկայ այդ քերթուածին մէջ: Կրօնական միսթիք ապաշաւներու, իմաստասիրական ընդվզումներու թախիծը այնքան կուռ, ներազգած ու դառնօրէն չէ քանդակուած որքան Ահարոնի այդ սեղմ ու առով իսկ հզօր եռանդուն վիշտերգին մէջ:

Անշուշտ մարդ ծնած ըլլալու թըշուառութիւնը մին է բանաստեղծութեան կրօնաշունչ ակունքներէն: Մարդը՝ վտարեալ յանցաւոր· մարդը՝ աքսորական աշխարհի վրայ, ջախջախուած, թեւատ հրեշտակ, որ կը հեռզգայ «իտէալ կեանքի մը երազը» բայց որ գիտակից է անոր հասնելու անկարելիութեան, ահա տարրեր, որոնք տուն տուած են Արեւելքի, Արեւմուտքի բոլոր սաղմոսերգուներուն:

Ահարոնի քերթուածը այդ վշտայութեան կուտայ շատ աւելի լայն ծիր մը, ուր բացուած — համր ու թաքուն մտածումներ, թէեւ չարտաբերուած, բայց կը բուրեն տողերու, բառերու մէջէն:

··· Բազուկներուս զոյգ մուրճերն ալ
կարող չեմ ես տանիլ,
Որոնք անդուլ կը զամեն՝ զիս իմ
խաչիս, խա՛չս ինծի·
Եւ չեմ կրնար, Տէ՛ր, շարժիլ ու
տանիլ բեռս անարդիլ,
Զի ես հեղոյս մեղսակիր դըժոխքն
ինծի գամեցի:

Ահարոնի գրական ժառանգութեան մէջ այս քերթուածը պիտի մընայ ու տեւէ իբրեւ մէկը իր բիւրեղ գոհարներէն:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(2)

ԴԵՊԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

(Դրուագ մը ժողովրդական դերասան Ամօ Խարազեանի կեանքէն)

Անասելի գոռում-գոչումը, սեղանների դղրդիւնը, ոտքերի դոփիւնը, իրարանցման ճչոցները դարձեալ հարեւան սենեակում խռովեցին Հայր Ղեւոնդի հանգիստը, որ մի պահ թողնելով «Նոր Դար» օրաթերթի ընթերցումը, անզուսպ կատաղութեամբ դիմեց դէպի փոթորկւող սենեակը:

Դուռը բացուելուն պէս, փոքրիկների աւագագոյնը կայծակի արագութեամբ անհետացաւ բազմոցի տակ: Մնացած փոքրիկները դրան մէջ տեսնելով Հայր Ղեւոնդի ահարկու կերպարանքը, սլրտեցին, թուքերը բերաններում չորացան ու քարացածի պէս անշարժ մնացին իրենց կանգնած, նստած կամ պառկած դիրքերում:

— Ի՞նչ էք անում,— որոտաց Հայր Ղեւոնդը՝ խռպոտ բասով, կատաղի հայեացքը արագօրէն շուռ ու մուռ տալով վախեցած երեխաների անշարժ դէմքերի վրայ:

— Խաղում ենք,— թոթովեց փոքրիկ արտիստներից մէկը:

— Ի՞նչ էք խաղում:

— «Ոճրագործի ընտանի՛քը»:

— «Ոճրագործի ընտանի՛քը», դարձեալ այդ ոճրագործի ընտանիքը··· իսկ ո՞ւր է ինքը՝ ոճրագործը, ո՞ւր է ոճրագործը:

Երեխաները նայեցին իրար երեսի· ամէնքի դէմքին կարելի էր կարդալ միեւնոյն վճիռը,— չասել ղեկավարի տեղը:

Երեխաների յամառ լռութիւնն է՛լ աւելի բորբոքեց Հայր Ղեւոնդին: Նա վերցրեց արծաթապատ կոթով գաւազանը, ցանկանում էր յարձակման անցնել, երբ յանկարծ ներս մտաւ տիրուհի Եփեմիան եւ, տեսնելով զանազան չորերով զգեստաւորուած արտիստներին, բարեհոգաբար ժըպտաց:

— Խաղում էք, հա՞,— հարցրեց նա գուրգուրալից նայելով կայտառ մանուկներին: Իսկ դու, տէրտէր, ի՞նչ դերումն ես:

— Ես ի՞նչ դերումն եմ՝ հիմա կը տեսնես:

Եւ Հայր Ղեւոնդը որոնող կատաղի աչքերը ման ածելով սենեակի այս ու այն կողմը, այն է, ուզում էր կռանալ, ստուգել բազմոցի տակը, երբ յանկարծ մի ճուտիկ կատուի ճարպիկութեամբ դուրս ցատկեց բազմոցի տակից եւ մի ոստիւն գործելով՝ թռաւ մօր գիրկը:

Ղեկավարը փրկուած էր: Երեխաները ազատ շունչ քաշեցին:

Եփեմիան երկու ձեռքով ջերմագին գրկեց փոքրիկ արտիստին:

— Դարձեալ այդ անպիտանին առար քո պաշտպանութեան տակ, թո՛ղ,— գոռաց Հայր Ղեւոնդը եւ վըրայ պրծնելով աշխատում էր մօր գրկից դուրս կորզել Քորբառոյի դերակատարին:

Սակայն պաշտպանութիւնն ամուր էր:

— Դէ՛, լա՛ւ, ի՞նչ է պատահել,— Ասաց Եփեմիան նոյն բարեհոգի ժըպիտով,— երեխայ է, խաղում է, զըւարճանում:

— Բայց ինչո՞ւ նրա խաղերը թատրոնական ներկայացումներ են եւ ոչ այլ բան:

— Ի՞նչ անենք, իմ Ամօն էլ այդ հակումն ունի:

— Բայց դու գիտե՞ս, թէ այդ հակումը նրան ուր կարող է հասցնել:

— Գիտեմ, դերասանի:

— Ի՞նչ··· դերասան··· այսինքն՝ քաղցած թափառաշրջիկ··· եւ դու այդ ասում ես ամենայն սառնասրտութեամբ, ո՛չ, ո՛չ, Ղեւոնդ աւագ քահանայ Խարազեանի որդին թող լինի ամէն ինչ, թէկուզ գլխին թաթախման ածող մրգավաճառ, բայց ոչ դերասան: Ես նրա այդ պարսաւելի հակումը կը խեղդեմ իր բնի մէջ: Իսկ եթէ, հակառակ իմ ջանքերին, այդ լակոտը յամառի ու չարունակի տենչալ, ապա ես հենց իրեն կը խեղդեմ, ահա այս ձեռքերովս:

Հայր Ղեւոնդը կատաղի շարժում գործեց դէպի մօր գրկում ապաստանած փոքրիկ արտիստը: Երեխան ահաբեկուած ճչաց եւ աւելի ընդհուպ փարուեց մօր կրծքին:

Ահաբեկուած երեխայի ճչոցը, Եփեմիայի սուր յանդիմանական հայեացքը սթափեցրին Հայր Ղեւոնդին. Նա շուռ եկաւ եւ արագ քայլերով անցաւ իր առանձնասենեակը:

Անցան տարիներ:

Ամբողջ Թիֆլիսում յայտնի Ղեւոնդ աւագ քահանայ Խարազեանի տանը շատ ծանր ու ճնշող տրամադրութիւն էր տիրում:

Հայր Ղեւոնդն այդ օրը փողոցով անցնելիս յանկարծ տեսել էր պատին փակցուած աֆիշի վրայ մեծ-մեծ տառերով գրած՝ «Ոճրագործի Ընտանիքը»· Քորբառոյի դերը կը կատարէ շնորհալի դերասան Ամօ Խարազեանը:

Կարդալով այս տողերը, Հայր Ղեւոնդի աչքերը մթնեցին, ոտները երերացին, սիրտը կուչ եկաւ. այնուհետեւ նա է՛լ ոչինչ չի յիշում: Նրան կիսաուշաթափ դրութեան մէջ տուն բերին:

— Գոնէ շնորհքով թատրոն խաղայ, մեզ պէս, իրա պէս պատուաւոր ազգի համար խաղայ: Թէ չէ Մուրաչկոյի տխուր եկող խալխն էլ քեասիբ-քիւսիբ, բանւոր-մանւոր, սըրանց տուած սեւ կոպէկներից էլ սոոր ա ըլելու ու մեր Ամօն էլ հաց է ուտելու, փահ, փահ, փահ···

Մօտիկ բարեկամների այս ցաւակցական խօսքերից էլ աւելի էր բորբոքւում ու ճմլւում Հայր Ղեւոնդի սիրտը:

Խեղճ ծնող, ինչպի՞սի յոյսեր, սպասելիքներ ունէր նա իր քանքարաւոր, հոյակապ որդուց: Ինչպիսի մարդիկ են նախանձել նրան, որ աւարտելով ուսումը՝ կը դառնայ բժիշկ, ինժիներ կամ փաստաբան· կ'ամուսնանայ հարուստ օժիտով մի աղջկայ վրայ, կ'ունենայ սեփական տուն, կառք, ծառաներ, մեծապէս պաշտօն, փառք, պատիւ: Ցանկարծ այս բոլորը չքանում են եւ ինքը կանգնած է մի շատ դառն իրականութեան առաջ — որդին դերասան է, այն էլ Մուրաչկոյի չքաւորների թատրոնում: Այս միտքը խելագարութեան էր հասցնում Հայր Ղեւոնդին:

Ցանկարծ բացուեց դուռը, եւ առանձնասենեակից դուրս եկաւ Ամօն: Նա պատրաստւում էր գնալու թատրոն: Գլխի թեթեւ շարժումով նա բարեւեց ներկաներին, այն է՝ ուզում էր դուրս գալ, երբ Հայր Ղեւոնդը պահեց նրան:

— Սպասի՛ր, ո՞ւր ես գնում:

— Թատրոն, դէպի ժողովուրդը: Նրանք ինձ են սպասում: Գնում եմ, հայր: Ես որոշել եմ իմ կեանքը նուիրել թատրոնական սուրբ եւ վեհ գործին: Սա իմ վճիռն է, սա իմ վերջնական եւ անխախտ վճիռն է:

— Անիծում եմ քեզ, մռնչաց Հայր Ղեւոնդը եւ յանկարծ այդ ահռելի մռնչոյին յաջորդեցին դառն, աղեկտուր հեծկլտանքներ:

Կամաց-կամաց սենեակն սկսեց դատարկուել: Հեռացաւ եւ Հայր Ղեւոնդը: Սենեակում մնացին Ամօն եւ Եփեմիան: Մօր եւ որդու հայեացքները հանդիպեցին իրար:

— Իսկ դու ինձ, մայրիկ, չե՞ս յանդիմանում, հարցրեց Ամօն:

Եփեմիան կարծես ծանր երազից արթնացած՝ նայեց որդու աչքերին խորը, խորը:

— Ո՛չ, զաւակս, չեմ յանդիմանում, գնա՛···

— Մայրիկ, իմ անգին, անման մայրիկ,— գոչեց Ամօն, սեղմելով գանգրահեր մազերով գեղեցիկ գլուխը մօր գորովակէզ կրծքին:: Ցանկարծ այտի վրայ զգաց ինչ որ թափուող պաղ կաթիլներ:

Դրանք հպարտ մօր ուրախութեան արտասուքներն էին, նա ուրախանում էր, որ իր զաւակը գնում է դէպի ժողովուրդը, դէպի մարդ···

ԱՐՇԱԻՐ ՂԱՐԱԳԻՒԼԵԱՆ
(«Խ. Հ.»)

«Մեկ խուն, քախսըլ աւթուն»

Ամերիկացի երեսփոխանը, Ֆիշ, որ, ինչպէս գրեցինք, Ատլանտեանէն թըռաւ 30 օրուան զինադադարի ծրագիրը ու զայն տարաւ Օսլօ՝ միջխորհրդարանական համագումարին, իր պայուսակին մէջ ունէր նաեւ ուրիշ ծրագիր մը, որ կը շահագրգռէ նաեւ մեզ:

Այսպէս, Պ. Ֆիշ յղացած է գաղթականական պետութիւն մը ստեղծելու գաղափարը: Ինք որ նախագահ Ռուզվէլթի դպրոցական ընկերն է եղած — թէեւ հիմա ընդդիմադիր մըն է անոր — իր այդ ծրագիրը ներկայացուցած է Ռուզվէլթին, առած է անոր համաձայնութիւնը եւ յաջողած է ձեռք ձգել 45 միլիոն տոլարի վարկ մը:

Ֆիշ ունի, բնականաբար, իրեն համամիտ ուրիշ երեսփոխաններ, ծերակուտականներ, որոնց հետ մշակած է իր այդ ծրագիրը: Այսպէս, ամերիկացի այս բարի ծերունիները, երկար բարակ քննելէ վերջ աշխարհի քարտէսը, կանգ առած են Ափրիկէի վրայ,— հողամաս մը՝ Քամերունէն, ֆրանսական ափրիկեան հասարակածէն, Չատ լիճի հարաւէն մինչեւ Նիկերիա:

Ֆիշ իր այդ ծրագիրը ներկայացուցած է Անգլիոյ արտաքին նախարարին, որ անմիջապէս համաձայնած է, յայտնելով թէ ինք դիւրաւ պիտի կարենայ հաւանութիւնը ստանալ նաեւ Խորհրդարանի իր պաշտօնակիցներուն:

Ետքը, Պ. Ֆիշ խօսած է նաեւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ: Պ. Պոնէ, քննելէ վերջ ծրագիրը, խոստացած է նշանակել յանձնախումբ մը՝ բաղկացած երկրաբաններէ, հողագէտներէ եւ բժիշկներէ, որոնց պաշտօնը պիտի ըլլայ տեղին վրայ ուսումնասիրութիւններ կատարել՝ ստուգելու համար թէ նշանակուած շրջանը բնակելի եւ օգտագործելի՞ է: Օսլոյէն վերադարձին, Պ. Ֆիշ կրկին պիտի հանդիպի Փարիզ՝ տեսակցելու համար գաղթային նախարար Պ. Մանտէլի հետ:

Ծրագրեալ պետութիւնը պիտի ըլլայ երկրորդ հայրենիք մը բոլոր անոնց համար, որոնք փախած կամ քշուած են իրենց հայրենիքներէն: «Անոնք, այդ պետութեան մէջ իրենք զիրենք ոչ թէ հիւր, այլ՝ իրենց տանը մէջ պիտի զգան, ընտրելով այն վարչաձեւը զոր կը նախընտրեն»···

Ընկերոջդ զգացումներուն վրայ կասկածիլդ շատ անգամ պատճառ կ'ըլլայ որ ան իրօք թշնամի ըլլայ քեզի: Վնասը եղած է զգուշութիւնը աւելորդ է ալ: Ընդհակառակն վըստահութիւնը մեզ կը դրդէ բարի եւ ուղղամիտ ըլլալու:— Միշտ կը զգացուինք երբ ուրիշները լաւ գաղափար ունին մեր վրայ եւ շատ դժուար կը համակերպինք այդ նպաստաւոր կարծիքին փոփոխութեան: — Տիկին տը Սէվինեէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Այս տեսակէտով Լա Թուրկ շատ լաւ վիճակի մէջ էր, անվթարուելի եւ շատ անառիկ: Մէկ յարկէն միւսը օգտակար եւ դժուարանցանելի անդունդ մը կարելի էր անցնիլ: Դուռները չեղ էին եւ մարդու բարձրութիւն չունէին: Անցնելու համար գլուխը ծռելու էր: Արդ գլուխը ծռել հարուածը ուտել ըսել է: Ամէն դուռն առջեւ պաշարեալը կը սպասէր պաշարողին:

Սիւնաւոր բոլորշի սրահին տակը երկու նման սենեակներ կային, առաջին յարկին եւ գետնայարկին վրայ, վրան ալ երեք հատ: Այս իրարու վըրայ շարայարուած սենեակին վրայ կը գոցուէր քարէ ծածկոց մը որ բարձրաւանդակն էր, ուր կը հասնըւէր նեղ տեղէ մը:

Պատնէշին 15 ոտք թանձրութիւնը զոր հարկ եղած էր ծակել երկաթէ դուռը հաստատելու համար զայն երկար ու կամարաձեւ կլորութեան մը մէջ կը պարփակէր: Այնպէս որ եթէ դուռը գոց ըլլար թէ աշտարակին եւ թէ կամուրջին կողմէ վեց կամ եօթը ոտք խորութեամբ ծածկոցաւոր պահարանի մը տակ էր, եւ երբ բաց ըլլար այդ երկու ծածկոցաւոր պահարանները իրարու հետ շփոթուելով մուտքի կամարը կը կազմէին: Կամուրջին կողմի ծածկոցաւոր հովանիին տակ պատին թանձրութեան մէջ դէպի մատենադարանին տակի առաջին յարկին նրբանցքը առաջնորդող Վի-տը-սէն-Ժիլի ցած դռնակ մը կը բացուէր: Ասոր ալ պաշարողին համար դժուարութիւն մըն էր: Կամուրջին վրայի դղեակին դաշտագետնի կողմի ծայրը միայն ցից պատ մը կար եւ կամուրջը հոդ կտրուած էր:

Ցած դուռի մը դէմ յեցած շարժուն կամուրջ մը զայն դաշտաւանդակին հետ հաղորդակցութեան մէջ կը դընէր: Այս շարժուն կամուրջը որ դաշտաւանդակին բարձրութեանը պատճառաւ միմիայն շեղակի ուղղութեամբ կ'իջնէր պահակութեան սենեակ կոչուած երկար նրբանցքին մէջ կ'առաջնորդէր: Պաշարողը, անգամ մը այս նրբանցքին տէր դառնալէ վերջ երկաթէ դռան հասնելու համար ստիպուած էր բռնի ուժով վերցնել դէպի երկրորդ յարկը բարձրացող Վիլ-տը-Սէր-Ժիլեն կամուրջը:

Զ.

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Մատենադարանին գալով, երկարաձեւ սրահ մըն էր, կամուրջին լայնութեամբ ու երկայնութեամբ, եւ միակ դուռ մը ունէր, երկաթէ դուռը: Կանաչ սաուրով ծածկուած ինքն իր վրայ գոցուող կեղծ դուռ մը կար, որուն կոխել կը բաւէր եւ որ ներսի կողմէն աշտարակի մուտքին կամարը կը ծածկէր: Մատենադարանին պատը վերէն վար, տախտակամածէն մինչեւ ձեղուն տասնեօթներորդ դարու կահագործութեան գեղեցկագիտական ճաշակով ապակեզարդուած դարակներով հագուած էր: Վեց մեծ պատուհաններ, իւրաքանչիւր կամարի տակ եւ իւրաքանչիւր կողմին երեքական հատ, մատենադարանը կը լուսաւորէին: Այս պատուհաններէն, դուրսի կողմէն եւ դաշտագետնի բարձրաւանդակէն ներքնակողմը կը տեսնուէր:

Այս ապակիներուն խոշորաձեւումներուն մէջտեղ կաղնիէ յատակներու վրայ վեց հատ մարմարեայ կիսանդրիներ կը կենային: Հերմոլէոս Բիւզանդացի, Նոկրատական քերականագէտ Աթենաս, Սուիտաս, Քազոպօն, Ֆրանսայի Կլովիս թագաւորը եւ իր վարչապետը Անակալոս, որ արդէն բնաւին վարչապետ չէր, ինչպէս որ Կլովիս ալ թագաւոր չէր:

Այս մատենադարանին մէջ զանազան գիրքեր կային: Ասոնցմէ մէկը նշանաւոր է: Զորեքծալեան քանդակազրոյց հին գիրք մըն էր որ խոշոր գիրերով ՍԷՆ ՊԱՐԹԷԼԷՄԻ վերնագիրը կը կրէր, որուն տակ իբր փոքր վերնագիր ալ հետեւեալ պարբերութիւնը կար·

Աւետարան ըստ Ս. Բարթողիմէոսի, յառաջաբանուած Քրիստոնեայ փիլիսոփայ Պանտոնոսի սոյն աւետարանին անվաւեր կարենալ համարուելու եւ Սուրբ Բարթողիմէոսի եւ Նաթանայէլի միեւնոյն անձը ըլլալու խնդիրին մասին խօսած մէկ ճառով:

Այս գիրքը, որ իբր միակ օրինակ կը նկատուէր, մատենադարանին մէջտեղը գրասեղանի մը վրայ էր: Վերջին դարուն մարդիկ հետաքրքրութեան համար կ'երթային զայն տեսնելու:

Ե.

ՎԵՐՆԱՅԱՐԿԸ

Ցարդի եւ այլ նիւթերու յատուկ վերնայարկին գալով, սա ալ մատենադարանին պէս, կամուրջին երկար ձեւով շինուած եւ պարզապէս տանիքի տաղձին յատակը կը կազմէր: Վեց հատ լուսանցոյցներով լուսաւորուած եւ յարդով ու չոր խոտով խճողուած մեծ հրապարակի պէս տեղ մըն էր: Ձունէր ուրիշ զարդարանք եթէ ոչ դրան վրայ քանդակուած Ս. Բառնաբասի պատկեր մը, որուն տակ սա տողը կար լատիներէն գրուած·

Բառնաբաս սանքթուս ֆալցէմ իուէ պէր հէռպամ·

Այսպէս եւ լայն, վեցյարկեայ աշտարակ մը, հոս ու հոն մի քանի ռազմական ծակտիկներով ծակծըկած, չարժական կամուրջ — ղղեակի մը առաջնորդող երկաթէ դուռ մը ունենալով իբրեւ միակ ելք ու մուտք, եռեւի կողմէն անտառը, առջեւի կողմէն կամուրջէն աւելի բարձր եւ աշտարակէն աւելի ցած մացառուտներու դաշտաւանդակ մը, կամուրջին տակը եւ աշտարակին ու դաշտաւանդակին մէջ — տեղ ալ նեղ, խորունկ ու մացառներով լեցուն խոռոչ մը որ ձմեռը հեղեղ է, գարունին առու եւ ամառը քարուտ փոս, ահա ինչ որ էր Լա Թուրկ կոչուած Լա Թուր Կովէնը:

Զ.

ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ

Յուլիսը անցաւ, Օգոստոս եկաւ: Հերոսական եւ վայրագ շունչ մը կ'անցնէր Ֆրանսայի վրայէն: Երկու ոգիները կ'անցնէին հորիզոնին վըրայէն: Մարա, դանակը կուրծքին եւ Շարլօթ Քորտէ առանց գլուխի: Ամէն բան սոսկալի կը դառնար: Վանտէին գալով, ան յաղթուած մեծ ռազմագիտութեան մէջ, փոքրին կ'ապաստանէր, որ ինչպէս ըսինք աւելի ահաւոր էր:

(Շար.)

երեւան բերաւ թէ Սանճաքը արաբական է, եւ ասոր համար վտարուեցաւ Սանճաքէն:

«Այս վիճակին առջեւ պէտք է յուսահատի՞լ, լա՞լ: Կը կարծեմ թէ աւելի ճիշդ է ժպտիլ: Նոյնիսկ աւելի շատ յուսադրուիլ»:

Ռումանիոյ մտահոգութիւնները

Պուքրէշէն հասած լուրերու համաձայն, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ գերման զինուորներու համախմբումը Սլովաքիոյ սահմանին վրայ: Կը վախցուի որ եթէ Գերմանիա անյաղթելի դիմադրութեան մը հանդիպի Տանցիկի մէջ, իր վրէժը լուծէ դէպի հարաւ եւ մասնաւորապէս Ռումանիա իջնելով: Այդ պարագային, Գերմանիա ռումանական քարիւղը եւ ցորենը, Դանուբի գետաբերանը եւ Սեւ ծովի մուտքը ապահովելէ զատ, ձեռք ձգած պիտի ըլլայ ռազմագիտական առաջնակարգ դիրք մը որուն շնորհիւ պիտի կրնայ — 1· Լեհական բանակը անմիջապէս բաժնել ռումանական բանակէն, սկիզբէն իսկ ոչնչացնելով երկու երկիրներուն զինակցութեան գործնական արժէքը· — 2· Խորտակել ռումանական դիմադրութիւնը· — 3· Բանալ Միջերկրականի ճամբան:

Լեհեւռումանական զինակցութիւնը երբեք ծրագրուած չըլլալով Գերմանիոյ դէմ, մասնագէտներ կը կարծեն թէ Գերմանիա արագ արշաւ մը կատարելով, Հունգարիոյ հաւանութեամբ կամ առանց հաւանութեան, Կարպաթեան Ուկրայնայի մէջէն, կրնայ մտնել Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի մէջ, այնպիսի շրջանի մը մէջ ուր դիմադրութիւնը մասնաւորապէս դժուար է: Այսպիսի արշաւանք մը նիւթապէս թէ բարոյապէս շատ աւելի կարեւոր հետեւանքներ պիտի ունենայ, քան յաջողութիւն մը Տանցիկի մէջ: Գերմանական քաղաքականութեան էական հոգերէն մէկն է Միջերկրական իջնել: Ան կ'ուզէ իր ազդեցութեան տակ ձգել այն երկիրները — օրինակ Յունաստան — որ կրնան ճամբայ բանալ դէպի Միջերկրական:

Այս առաջադրութեամբ է որ ճնշում կը բանեցնեն Նուկոսլաւիոյ վրայ, որպէսզի պատերազմի պարագային Գերմանիոյ ձգէ Վիէննա - Թրիէսթէ երկաթուղին, Խրուաթիոյ մէջէն: Այս նպատակին կը ձգտին նաեւ Ճիպրալթարի շուրջ կատարուած խլրտումները, Եգիպտոսի եւ Սուէզի դէմ եղած սպառնալիքները, եւ վերջապէս Իտալացիներու տեղաւորումը Ալպանիոյ մէջ, իբրեւ թանկագին մեկնակէտ, մասնաւորապէս Յունաստանի դէմ գործելու համար: Այս բոլոր ռազմախաղերը, ինչպէս եւ Սեւ ծով հասնելու փորձերը կը ձգտին իրարու ետեւէ ձգել տալ Միջերկրականի երեք կղպանքները, — Ճիպրալթար, Սուէզ եւ Տարտանէլ:

Անգլօ-ճափոնական անկը

Վերջին լուրերու համաձայն, կատարեալ անել մը յանգած են անգլօ-ճափոնական բանակցութիւնները: Ճափոն մերժած է Անգլիոյ նոր առաջարկները եւ կը սպառնայ Հոնկ Քոնկն ալ պաշարել, եթէ Անգլիա չճանչնայ Հարաւային Չինաստանի նոր կացութիւնը եւ չդադրեցնէ իր աջակցութիւնը չինական կառավարութեան:

Ճափոնի պաշտօնական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ քիչ մնաց որ խզուէին բանակցութիւնները, որովհետեւ անհամաձայնութիւնը շատ խոր է երկու կառավարութեանց միջեւ: Ճափոնի վարչապետը, արտաքին եւ պատերազմական նախարարները ժողով գումարելով, պիտի որոշեն իրենց ընելիքը· իսկ բանակը զեկոյց մը պիտի հրատարակէ, պարզելով իր տեսակէտը: Արդէն իսկ ճափոնական օդանաւեր կը սաւառնին Հոնկ Քոնկի վրայ: Բանակին ներկայացուցիչները կը պահանջեն ազդարարութիւն մը ուղղել Անգլիոյ, յայտնելով թէ պատասխանատու պիտի մնայ բանակցութեանց խզման:

Անգլիա կ'ուզէ որ Մ· Նահանգներն ալ խառնուին չինական գործերուն, որպէսզի աւելի զօրանայ իր դիրքը: Միւս կողմէ կ'ուզէ անջատել Թիէնցինի պաշարման խնդիրը՝ տնտեսական եւ դրամական հարցերէն: Իսկ Ճափոն կը պահանջէ՝ մէկ անգամէն քննել բոլոր խնդիրները, ճանչնալով իր կատարած նուաճումները Չինաստանի մէջ:

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ Ալի Մահէր փաշայի: Անգլեւեգիպտական զինակցութիւնը անվթար կը մնայ:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԴԱԴՐԵՑՈՒՑ քարիւղի արտածումը դէպի Գերմանիա: Կընքուած համաձայնութեամբ, այս արտածումը պէտք չէ անցնի Ռումանիոյ բոլոր արտածումներուն մէկ չորրորդը: Այդ չափը լրացած է արդէն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ օդանաւային մարզանքները տեղի ունեցան մեծ յաջողութեամբ: Կը մասնակցէին հարիւրաւոր օդանաւեր, խորհրդային բոլոր կայաններէն, Պալթիկէն մինչեւ Թիւրքեստան:

ՎԱԹՈՅԻ պատմական նկարին, «Անտարբեր»ին գողութեան մասին բացուած քննութիւնները կը շարունակուին: Գողը, Սերժ Պոկուսլավսկի, կ'ըսէր թէ նկարը սրբագրելու համար ջրաներկը պատրաստած էր քոնեակով: Կառավարութեան մասնագէտները կը հաստատեն թէ կաւճերու յատուկ իւղ մը գործածեր է, խաթարելով պատկերը: Իբրեւ մեղսակից հարցաքննութեան կանչուած են նաեւ Սերժի մտերիմ բարեկամը, ֆրանսացի Տէմփոէ, որ յուլիս 21էն ի վեր գիտէ եղեր գողութիւնը, ինչպէս եւ երկու աղջիկներ:

ԵՐԵՍՓ· ԺՈՂՈՎԻՆ երկարաձգման հրամանագրին դէմ բողոքելու համար նոր ժողով մը գումարեցին ժողովրդական ճակատի կուսակիցները, բայց շատերը բացակայ էին: Այս առթիւ վէճ մը ծագեցաւ ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միջեւ, գործունէութեան եղանակներու մասին, բայց համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով, յետաձգուեցաւ:

20 ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ եւ ֆրանսական մարտանաւեր Սինկափուր պիտի այցելեն այս ամսու, ռազմափորձեր կատարելու համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ զարմիկներէն երկու տղաք յանդիմանութիւն ստացան պատերազմական նախարարութենէն, իրենց թերթին մէջ գաղտնիքներ հրատարակած ըլլալով թնդանօթի մը մասին:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԻՏԱԼԱԿԱՆ թռուցիկները կը շարունակեն տեղալ Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ մէջ: Անունները ճարուած են հեռաձայնի հասցէներու գիրքէն: Բռնուած է նաեւ իտալական թերթ մը, «Քասն Տարի», որ կը յանձնարարէ «առնել Ֆրանսան, իբրեւ յաւիտենական թշնամի»: Խիստ քննութիւն բացուած է թղթատարական վարչութեան մէջ:

Խ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ վարչապետը, Մոլոթով, ունկնդրութեան ընդունեց Մոսկուայի Թուրք դեսպանը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ նոր վարկեր պիտի ստանայ Անգլիայէն, բայց գումարը գաղտնի կը պահուի: Նախապէս ստացած էր 8,163,300 ոսկի, անգլիական ապրանքներ գնելու համար:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme .. Paris (13)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գրիգորեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի փոքրիկին ՄԻՆԱՍ ԳՎԱՏ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի մահուան առթիւ:

Փոն տը Շէրիի հանգանակութեան ցանկը

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք Փոն տիւ Շէրիւի մասը: Կը հրատարակենք մնացեալը.—

Պէլմոն.— Շափանօզի շրջանի հանգանակութիւնը ձեռամբ՝ Պ.Պ. Արմենակ Մարտիրոսեանի եւ Գրիգոր Գարակէօզեանի:

Յ. Մարտիրոսեան 150 ֆր., Մ. Գարակէօզեան 100 ֆր., Ա. Քէլփէթինճեան, Ս. Մուրատեան, Խ. եւ Պ. Մուրատեան եղբարք, Մ. Տինկճեան, Յ. Գարակէօզեան, Յովհ. Թէրզեան, Խ. Պէրպէրեան 50ական ֆր., Ն. Գարակէօզեան 30 ֆր., Գ. Գարակէօզեան, Ա. Քէօշկէրեան, Դ. Թաշճեան, Յ. Թէքգեան, Ղ. Պալեան, Յ. Խաչատուրեան, Ի. Գրիգորեան, Տիկ. Վ. Սուքիասեան, Տիկ. Ծ. Փանոսեան, Տիկ. Մ. Սրնանեան, 25ական ֆր., Մ. Քէօրօղլեան, Յ. Պչաքճեան, Ջ. Նահապետեան, Կ. Յովհաննէսեան 20ական ֆր., Յ. Մաթէոսեան, Ս. Քէօշկէրեան, Կ. Գանտիլեան 10ական ֆր., Տիկ. Ս. Մեհլէմճեան 5 ֆր., Յ. Յակոբեան 2 ֆր., Բ. Պալեան 10 ֆր. Գումար 1007 ֆր.:

Շարվիլէօի շրջանի հանգանակութիւնը ձեռամբ՝ Պ.Պ. Մելքոն Աճարոնեանի, Երուանդ Իւթիւճեանի, Գէորգ Այտընեանի եւ Վարդավառ Ցէմիրճեանի.—

Մեսրոպ Պոյեան, Խաչիկ Ալիքեան, Մելքոն Աճարոնեան, Նշան Գըլեան, Յովսէփ Մուկանեան 50ական ֆր. Յարութիւն Սարաֆեան 30 ֆր., Գէորգ Եանեան, Տիգրան Նարկիզեան, Յակոբ Վարըլճեան, Հրանտ Թիլպէեան, Գէորգ Գարիպեան, Տիկ. Զապէլ Գարիպեան, 25ական ֆր., Չիլթէմեան եղբարք, Յակոբ Կիւրի նեան 20ական ֆր., Գէորգ Այտընեան 15 ֆր., Գէորգ Յակոբեան Մինաս Թօփալեան, Կարապետ Սիմոնեան, Պօղոս Չիլինկիրեան, Յակոբ Մինասեան, Տիկ. Մանան Չիլթէմեան, Յակոբ Սիմոնեան, Մկրեան եղբարք, Մելքոն Նահապետեան, Գէորգ Ջաքրեան, Երուանդ Մինասեան, Գէորգ Ղազարոսեան, Սօթիրիս, Ասատուր Թօքաթլեան, Սարգիս Գէորգեան, Ստեփան Փափազեան, Երուանդ Իւթիւճեան, Յակոբ Գարիպեան 10ական ֆր., Յարութիւն Սզիգեան 9 ֆր., Ասատուր Համամճեան, Կրեմէս Գասապեան, Պօղոս Զատուրեան, Նշան Շիրվանեան, Յարութիւն Մուրատեան, Միհրան Շիրվանեան, Սեդրակ Չէքմէճեան, Թորոս Սուլթանեան, Տիկ. Մարիամ Մուրատեան, Յարութիւն Խըլաքեան, Հայկազ Ուզունեան, Արփ. Խաչատուրեան, Գրիգոր Տէր Յովհաննէսեան, Գէորգ Խաչատուրեան, Գալուստ Տօնէքեան, Յարութիւն Զօպանեան, Թորոս Մուկամեան, Մարտիրոս Հայտաեան 5ական ֆր., Տիկ. Աննիկ Համճեան, Մանուկ Վարդանեան 3ական ֆր., Յարութիւն Սարգիսեան, Միհրան Պօյաճեան 2ական ֆր., Յոյն կին մը 1 ֆր.: Շարվէօէն ընդհ. գումար 775 ֆր., Պէլմոն-Շափանօզէն 1007 ֆր., Փոն տիւ Շէրիւէն 447 ֆր., Ազգ. Միութենէն 470 ֆր., Սէնթ Անթուանի Հայոց Միութենէն 200 ֆր. ընդհ. գումար 2829 ֆր.: (Տես Յառաջ 17 Օգոստ.):

Փոն տիւ Շէրիւի եւ շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան ատենապետ՝
Յովհաննէս Ասատուրեան

Սէն Ժիւլիէն-Սէնի Մղպանի հանգանակութիւնը

Տիկին Սառա Սարգիսեան 100, Մանուկ Սարգիսեան, Սարգիս Պիւլպիւլեան, Թագուհի Փափազեան, Կիրակոս Էկիկեան 50ական ֆր. Օննիկ Ճիվէլեկեան 25, Մանուկ Եզեկեան, Սերոբէ Ճէնտէրէճեան 20ական ֆր., Մարգրիտ Մարգարեան 15, Ռոզա Աֆիէճեան 2, գումար **392 ֆրանք**:

ՖԼԱՎԻԱՔ. —

Կարապետ Խրմլեան 50 ֆր., Տիգրան Խրմլեան 25, Դաւիթ Խրմլեան, Մանուկ Խրմլեան, Գրիգոր Ասլանեան 20ական ֆր., Նորածին Ասատուրեան, Կարապետ Զալեան, Էլմաս Պօղոսեան, Արամ Տիրացէրեան, Յակոբ Սէթեան 10ական ֆր., գումար 185 ֆրանք:

ՏԻՄԸՇՕ. — Գրիգոր Բալուցեան 50, Ռուբէն Թեղեան 30, Համբարձում Պուռնազեան, Յովակիմ Ղազարեան, Վահագն Սաղէթեան 10ական ֆր., Կատար Սաղէթեան, Նազարէթ Կարագեան 5ական ֆր., Կարապետ Վարդանեան 10 ֆրանք, գումար 130 ֆրանք:

ԱՊԼԱՆ. — Տիկին Տիրուհի Կոնճիկեան 20 ֆր., Տիկին Տէվլէթ Նազարեան 10, գումար 30 ֆրանք: Ընդհանուր գումար 737, փոքրիկն Յովհաննէս Պիւլպիւլեան 13 ֆր., գումար 750 ֆրանք: (Տես Յառաջ 18 օգոստ.):

Փլասս տ'Իթալիի մէջ հաւաքուած, Սեդրակ Մաչկեանի ձեռքով

Ս. Մատիլեան 50, Գէորգ Պօյաճեան 25, Անդր. Մատիլեան, Սեն. Մատիլեան, Պօղոս Յարութիւնեան, M. Châtelain, cuir, M. Aikhentoun, cuir 20ական ֆրանք, M. Christophe Diamandidis, M. Tchao, Madame Vallée, M. Mayr 5ական ֆրանք, Պոլսեցի Կարապետ, Mlle Malarmey Eugénie, M. Lame, cuir, M. Christophe Simitdjioglou, M. Maxime Pascalidis 5ական ֆրանք, 2ական ֆրանք՝ Մխաք Մանուկեան, օր. Հայաստէր, M. R. Curot, M. T. Bélaid, Ch. Pierre — 10 ֆրանք, գումար 232 (տես Յառաջ 18 օգոստոս):

ՎՐԻՊԱԿ. — Անիէռի ցանկին մէջ Գասպարեանի փոխարէն պիտի ըլլայ Տիկին Դ. Գասապեան (50 ֆրանք):

Դաշտահանդէս Կունէնվիլի մէջ

կազմակերպուած «ՏԱՒՐՈՍ»ի ընկերներու կողմէ

20 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Ռուբսի անտառին մէջ

կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

կառ. տիւ Նորտէն շոգեկառք 12,5, 13,25, 13,45, 14,25, 14,43:

Սամուէլ Մուրատեան վարժարան, Սեւր

Մխիթարեան Հայրերու Սեւրի Մուրատեան վարժարանի 1939—1940 դպրոցական տարեշրջանը կը սկսի յոկտեմբեր 1ին.

Վարժարանը կ'ընդունի գիշերօթիկ, կէս-գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ աշակերտներ:

Արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի տեսչութեան

Direction du Collège Arménien Samuel Moorat, 26, rue Troyon, Sèvres (S. & O.).

Ընդունելութեան օրերն են Ե կուշաբթի ժամը 15էն 18 եւ Հինգշաբթի ժամը 15էն 18:

1940 — «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ — 1940

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. Ո. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

Մամուլի տակ է եւ Սեպտեմբեր 30ին լոյս կը տեսնէ 1940ի «Գոյամարտ» օրացոյցը գեղեցիկ եւ մաքուր տպագրութեամբ:

Մեր գործակալներէն կը խնդրուի այժմէն կատարել իրենց ապսպրանքները: Բացի գործակալներէն ապառիկներ նկատի չեն առնուիր:

Դիմել մեր ընդհ. գործակալի G. Djarayan, 17 rue des Petites Maries Marseille, France.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ:

Գին՝ Ֆրանսա 20 ֆր.
Արտասահման 25 ֆր.

Նոյն հեղինակէն ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 ֆր.
Արտասահման 50 ֆր.

Դիմել հեղինակին,

17. Rue Damesme. PARIS

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 22 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4124

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Ամիսներէ ի վեր շրջան կ՚ընէ այս հարցումը, քաղաքական շրջանակներէն մինչեւ փողոցի թերթերը: Մինչեւ անգամ գիրքեր հրատարակուած են, հարցումին պատասխանը փնտռելու համար:

Հարցումը իր ամէնէն սուր կէտին հասած է այսօր, — այս շաբթու:

Ամէնէն լուրջ եւ իրատեսու թերթերն անգամ համակուած են խոր անձկութեամբ, եւ վճռական կը համարին այս շաբաթը:

Ինչո՞ւ այսպէս. — Նախ անոր համար որ, երկու կողմերն ալ անհամբեր դարձած են արդէն: Զանազան այցելութիւններ, խօսակցութիւններ եւ հանդիպումներ աւելի կը թանձրացնեն մթնոլորտը: Մանաւանդ որ ամէն բան խստօրէն գաղտնի կը պահուի, եւ թերթերը ի զուր պատէ պատ կը զարնուին, ստոյգ տեղեկութիւններ քաղելու համար:

Այս խորհրդաւոր շարժումներուն մէջ ամէնէն աւելի ուշադրութիւն գրաւեց Հունգարիոյ արտաքին նախարարին այցելութիւնը նախ Պերլին, յետոյ Հռոմ: Նախարարին այս վերջին քաղաքն երթալ–գալը մէկ եղաւ: Եւ հիմա չի գիտցուիր թէ ուրիշ ո՛ւր գնաց, կամ որո՞ւ հետ կը բանակցէր:

Հունգարիան դառնելով Գերմանիոյ ճամբուն վրայ դէպի հարաւ-արեւելք, — դէպի Պալքանները եւ մանաւանդ Ռումանիա, իր դիրքը վճռական դեր կրնայ կատարել:

Արդ, նախարարը ինչո՞ւ գնաց Պերլին եւ Հռոմ: Ան միայն իր կառավարութեան դիրքը ճշդելու պաշտօ՞ն ունէր, թէ հրահանգ մը ստացած էր Հիթլերէն, Մուսոլինիի հաղորդելու համար:

Ոչ մէկ վաւերական տեղեկութիւն՝ այս մասին: Ստոյգ է, միայն, որ Ռումանիա լուրջ մտահոգութեամբ կը հետեւի Գերմանիոյ ճնշումին եւ Հունգարիոյ բռնելիք դիրքին:

Ուրիշ նշանակալից դէպքեր ալ կը հաստատեն կացութեան ծանրացումը:

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստի մը հրաւիրուած է այսօր, երեքշաբթի: Վարչապետը եւ ուրիշ նախարարներ Լոնտոն վերադարձան անմիջապէս:

Փարիզի մէջ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին կացութեան եւեւէջներուն, խորհրդակցելով բարեկամ եւ զինակից պետութեանց դեսպաններուն հետ:

Հռոմի մէջ, կոմս Չիանօ կարճ կապելով Ալպանիոյ այցելութիւնը, վերադարձաւ Իտալիա, եւ իր առաջին գործն եղաւ յաջորդաբար ունկնդրութեան ընդունիլ մեծ պետութեանց դեսպանները: Միւս կողմէ, իտալական մամուլը կը շարունակէ չափաւորութեան յորդոր կարդալ Լեհաստանի, ազդարարելով թէ « քանի մը օր մնացած է », որոշում տալու համար:

Պապն ալ, խուսափելով հանդերձ քաղաքական գործերէ, զանազան ձեռնարկներ կը կատարէ, չարը խափանելու համար:

Անդին, Մ. Նահանգները հետզհետէ աւելի ուշադրութեամբ կը հետեւին Եւրոպայի դէպքերուն, ըմբռնելով թէ պիտի չկրնան չէզոք մնալ, եթէ փոթորիկ մը պայթի:

....

Դեռ չյիշեցինք Ծայր. Արեւելքի նոր տագնապը, — խզում անգլեւճափոնական բանակցութեանց, ինչ որ սերտ կապ ունի Եւրոպայի անցուդարձին հետ:

Ուշագրաւ պարագայ մը եւս, — Լոնտոնէն մինչեւ Վատիկան կ՚ուզեն նկէք մը յանգիլ այս շաբթու, Հիթլերի կիրակի օրուան ճառէն առաջ: Ուրիշ խօսքով, կը փախնան որ անդարմանելի բան մը պատահի, մինչեւ այդ օրը:

Շ.

ՆՈՐԷՆ «ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ»...

ԽՄԲ. — Այսօր Գ. էջին վրայ պիտի կարդաք թուրքերէն թերթի մը բռնաքեր նէքեաթը՝ « Մեծ Հայաստանի երազին ետեւէն վազող Հայերու համագումարի » մասին, որ իբրեւ թէ գումարուեր է Լիբանանի մէջ:

Այս նէքեաթին առթիւ գրութիւն մը հրատարակած է նաեւ Տիկին Սապիհա Զէքէրիա: Իսկ «Վագըթ»ի թղթակիցը ուրիշ առասպել մը կը պատմէ Սոֆիայէն: Անհաւասիկ ամփոփումը: Այս առթիւ ըսենք թէ թղթակիցը այնքան տգէտ է որ, Սոֆիայի հնչակեան շաբաթաթերթն անգամ կը կոչէ « Դաշնակներու Սոֆիայի մէջ հրատարակած Պալք. մամուլ»ը:

— « Իտալական քարոզութեան գործակալութիւնները ամբողջ աշխարհի յայտարարեցին թէ Հայերու Սուրիոյ մէջ գումարած համաժողովին 150 հոգի մասնակցած են:

Սուրիոյ հայկական համաժողովին առթիւ Պուլկարիոյ Դաշնակներն ալ երկու ամիսէ ի վեր մեծ գործունէութեան մը մէջ կը գտնուին:

Պուլկարիոյ Հայերը երկու մասի բաժնուած են: Այս խումբերէն մէկը ընկերվարութեան (սոսիալիզմ) սկզբունքներուն համար կը պայքարի, իսկ միւսը՝ փաշական գաղափարը կը պաշտպանէ: Դաշնակները փաշականներն են:

Դաշնակները Պուլկարիայէն դուրս գտնուած կոմիտէի կազմակերպութիւններէն օժանդակութիւն կը տեսնեն: Սոֆիա, Ֆիլիպէ, Պուրկազ, Փազարճըգ, Ռուսճուք, Փլէվնա եւ Վառնա մասնաճիւղեր ունեցող «քոմիթէճի»ները Սոֆիայի մէջ իրենց մէկ թերթը ունին: «Պալքանեան Մամուլ» անունով այս թերթը, մեր նշանաւոր թշնամիներէն Պետրոս Պալըքճեանի Ռահվիրայ տպարանը կը տպուի: Սոֆիայի մէջ, Վէսլէց փողոց թիւ 8 գտնուող այս տպարանը «քոմիթէճի»ներու նշանաւոր հաւաքատեղին է:

Իսթանպուլէ եւ ուրիշ կարգ մը տեղերէ փախչելով հոս եկող կարգ մը Հայեր ալ Սոֆիա, Թէթէնկիւքա փողոցը կը բնակին: Թուրք բանակէն փախուած քիւրտ հարիւրապետ Իսմայիլ Հագգըի հետ սերտ յարաբերութիւն ունին: Այս թափառաշրջիկները, երբոր մեր երկրին մէջ պալարի գլուխ մը առաջ բերել ուզեր են, միշտ հոն վազած են: Վերջերս Հաթայէն Սուրիա գաղթած կարգ մը հայ ընտանիքներու մասին դարձեալ պոռչտուքի սկսան: Սուրիա գումարուած համագումարին ալ ասկէ իրենց պատուիրակը ղրկեցին: Շէյխ Սայիտի ըմբոստութիւնը, Պուլկարիոյ Դաշնակները մեր երկրին դէմ զանազան կերպով մեկնել աշխատեցան, հոսկէ օժանդակութիւն ղրկեցին, կամաւոր ղրկեցին եւ նպաստ հաւաքեցին »:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ ՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթը կը սկսի շատ ծանր տպաւորութեամբ: Ամէնէն ծանրաբարոյ թերթերն անգամ յոռետես են: Փարիզի կիսապաշտօնական օրկանը, «Թան», իր երէկուան խմբագրականով կը շեշտէր թէ « այս շաբաթը կրնայ վճռական ըլլալ Եւրոպայի ճակատագրին համար », լաւ կամ գէշ:

Ի՞նչ դէպքեր տեղի ունեցան վերջին երկու օրերու ընթացքին:

Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը կարճ կապելով իրենց արձակուրդը, վերադարձան Լոնտոն, եւ այսօր իսկ նիստի հրաւիրած են նախարարական խորհուրդը, քննելու համար կացութիւնը: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրներն են Տանցիկ, անգլեւճափոնական բանակցութեանց խզումը, Գերմանիոյ մեծագումար վարկը Խ. Միութեան եւն: Ժողովին հրաւիրուած են բոլոր նախարարները: Պատերազմական նախարարը, որ Քան կը գտնուէր, Լոնտոն վերադարձաւ օդանաւով: Քաղաքական շրջանակներու մէջ միաձայնութեամբ կը խոստովանին թէ կացութիւնը աւելի ծանրացած է Տանցիկի մասին: Կը կարծուի թէ այսօրուան ժողովին մէջ պիտի որոշուի աւելի ուժգին ազդարարութիւն մը ուղղել Գերմանիոյ, անգամ մը եւս հաստատելու համար թէ Անգլիա պիտի օգնէ Լեհաստանի, եթէ թշնական գործողութիւն մը կատարուի Տանցիկի մէջ, ժողովրդային ապստամբութեամբ, կամ զինեալ միջամտութեամբ: Այսպիսի յայտարարութիւն մը պէտք է ստանայ բոլոր նախարարներուն հաւանութիւնը. բայց ամէն նախարար ազատ է որեւէ գործնական առաջարկ ներկայացնելու, խաղաղութեամբ լուծելու համար վէճը: Այս առթիւ շատեր յոյս դրած են Մուսոլինիի վրայ, որ վճռական դեր մը կատարեց Միւնիխի խորհրդաժողովին առեն: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ չափաւորութեան ձեռնարկները չյաջողին, Անգլիա անհրաժեշտ կը գտնէ հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը եւս ուղղել Գերմանիոյ, Հիթլերի ճառէն առաջ, որ պիտի խօսուի յառաջիկայ կիրակի, Թանէնպէրկի մէջ:

Այսօրուան ժողովին մէջ պիտի քննուի Ազգաժողովի պատուիրակին գաղտնի տեղեկագիրը, որ ղրկուած էր անցեալ շաբթու: Այս առթիւ գրոյց կը շրջի թէ պատուիրակը, Տոքթ. Պիւրքարտ, նորէն պիտի տեսակցի Հիթլերի հետ:

✕ Փարիզի մէջ ալ անստուգութիւն կը տիրէ Հիթլերի վերջնական դիտաւորութեանց մասին, բայց ոչ ջղագրգռութիւն: Վարչապետը շաբաթ օր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ, եւ այս առթիւ որոշուեցաւ անսասան պահել Ֆրանսայի ուղեգիծը: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայեն Պերլինի անգլիական դեսպանին Սալցպուրկ այցելութեան, մանաւանդ որ այդ կողմերը կը գտնուին Հիթլեր եւ իր արտաքին նախարարը: Իրազեկներու կարծիքով, Պ. Տալատիէ համաձայն չէ որ այս անգամ ալ դիմում կատարուի Մուսոլինիի, ինչպէս եղաւ անցեալ տարի: Անոր տեսակէտով, Մուսոլինի խորապէս կապուած է իր հզօր զինակցին հետ եւ չի կրնար աւելի բան մը ընել:

⁂ Իտալական թերթերը կը շարունակեն խրատներ տալ Լեհաստանի, որպէսզի ուղղակի համաձայնի Գերմանիոյ հետ, ուղղակի բանակցութիւններ կատարելով: Պ. Կայտա, որ Մուսոլինիի բերանը կը համարուի, կ՚ազդարարէ իր վերջին խմբագրականով.

— «Լեհաստան դեռ քանի մը օր ունի, վճռելու համար դիրքը: Պիտի փակէ՞ դուռները բանաւոր լուծումի մը առջեւ, թէ պիտի տարուի արկածախնդրութենէ մը, որ կրնայ սպառնալ իր անկախութեան: Բացորոշ է թէ Տանցիկի եւ Լեհական Նրբանցքի շուրջ ծագած ճգնումը չի կրնար աւելի երկար տեւել: Այսպէս կամ այնպէս, տագնապը պէտք է լուծուի քանի մը օրէն »:

ԿՈՄՍ ՉԻԱՆՕ ԱԼՊԱՆԻԱ ԳՆԱՑ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, որ Մուսոլինիի փեսան է, Ալպանիա գնաց շաբաթ օր, եւ յանկարծ Հռոմ վերադարձաւ, մինչդեռ կը կարծուէր թէ պիտի մնայ քանի մը օր: Պերլինի իտալական դեսպանն ալ Հռոմ գնաց, տեսակցելու համար նախարարին հետ: Կը հաւաստեն թէ նախարարը պիտի տեսակցի նաեւ լեհական, անգլիական, ֆրանսական, ամերիկեան եւ ճափոնական դեսպաններուն հետ: Այս պարագան ալ ապացոյց մը կը համարուի կացութեան ծանրութեան:

Իրազեկ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ կոմս Չիանօ Ալպանիա գացած է մասնաւոր պաշտօնով մը, որ աւելի շատ քաղաքական եւ զինուորական հանգամանք ունի: Ալպանիան իտալական լայն գործունէութեան մը կեդրոնը պիտի դառնայ Պալքաններու մէջ, թերեւս յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, եւ կոմս Չիանօ Մուսոլինիի մտերիմն ըլլալով, կ՚ուզէր անձամբ ստուգել զինուորական պատրաստութեանց վիճակը եւ ժողովուրդին հոգեբանութիւնը: Նոյն աղբիւրին համաձայն, գերման մասնագէտներ քննելով Եուկոսլավիոյ եւ Ալպանիոյ սահմանագլուխի զինուորական պատրաստութիւնները, այնքան ալ գոհացուցիչ գտած չեն զանոնք:

Այս այցելութեան առթիւ, Իտալիոյ թագաւորը ամենամեծ պատուանշանը, Աւետման մանեակը նուիրեց կոմս Չիանոյի: Այս պատուանշանը կը տրուի անոնց որ ընդարձակած են Իտալիոյ հողերը: Արդ, Իտալիոյ թագաւորը ոչ միայն Եթովպիոյ կայսրն է, այլեւ թագաւոր Ալպանիոյ: Կը նշանակէ թէ արքայական տունը եւ կառավարութիւնը բոլորովին համաձայն են երկրին քաղաքականութեան մասին:

Լուրի մը համաձայն, կոմս Չիանօ աւետած է թէ Մուսոլինի Ալպանիա պիտի այցելէ մօտերս:

ՊԱՊԸ ճառ մը խօսելով, աղօթեց աշխարհի խաղաղութեան համար եւ յայտարարեց թէ ամէն յոյս կորսուած չէ տակաւին: Վատիկան մասնաւոր պատուիրակ մը ղրկած է Լեհաստան, ելք մը գտնելու համար, Հիթլերի ճառէն առաջ:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ
2.—Հիւանդ կին մը Պասիտի գաղթակայանին մէջ, շրջապատուած իր ընտանիքին անդամներով որոնք խոր մտահոգութեան մատնուած են: (1939 օգոստոս)

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, հանգանակութիւնը կը շարունակուի Փարիզի եւ գաւառի այն բոլոր վայրերուն մէջ որոնք իրենց առաջին գումարները ղրկած էին « Յառաջ »ի:

Լուրեր կը պակսին Կրընոպլի, Նիսի, Սէնթ–էթիէնի, Սէն-Շամոնի եւ ուրիշ կարգ մը վայրերու մասին:

Կ՚իմանանք թէ Միլանի մէջ ալ ձեռնարկներ կը կատարուին, ապահովելու համար Իտալահայերու եղբայրական աջակցութիւնը:

ՑԱՆԿ 28

Աստուր Կիւլէսէրեան, Արլ	100
Գուրեան ընտանիք, Մարսէյլ	100
Պետրոս Ոսնանեան	50
Խաչիկ Ստեփանեան, Սեվրան	25
Ռահանեան, Սարսէլ	10
Գումար	285
Կիրակի օրուան գումարը	96,229
Ընդհ. գումար	96,514

Անշուշտ Զուիցերիոյ մէջ ալ պիտի չթերանան:

ՀԱԹԱՅԷՆ ՓԱԽՉՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

« Ճիւմհուրիէթ » կը գրէ այս խորագրին տակ, անոր կցելով ուրիշ վերնագիր մը եւս, — « Խառնակիչներէն խաբուած այս դժբախտները մեծ թշուառութեան մատնուեցան ». —

Հաթայի մէջ ազատագրման տօնի օրերուն յուզումը դադրած, ամէն կողմ անդորր շրջան մը սկսած է: Արագօրէն կը լեցուին այն վայրերը, զորս թողուցին կարգ մը միամիտներ, դուրսէն եղած գրգռութիւններէն տարուելով: Ամէն պարպուած վաճառատուն կամ խանութ, շրջակայ կուսակալութիւններէն ու գաւառակներէն եկող ձեռներէց հայրենակիցներու կողմէ անմիջապէս կը բանեցուին: Ամէն կողմ նոր վաճառատուններ եւ խանութներ կը բացուին: Այս տեսարանը, որ Հաթայի ջուր չխառնուած Թուրք հայրենիք մը ըլլալը ցոյց կուտայ, մարդուն կուրծքը կ՚ուռեցնէ եւ այս տեղերուն ապագայի մասին աւելի հաստատ յոյսեր կը ներշնչէ:

Երբ Հաթայը լքող միամիտներ բսի, Հալէպէն եւ Պէյրութէն հասած լուրերը յիշեցի. — Անկէ եկող ճամբորդներու յայտարարութեանց համաձայն, տարափոխիկ հիւանդութիւն ծայր տուած է այս Հայերուն մէջ, որոնք շոգենաւերու եւ քամիոններու մէջ դրուելով, ոչխարի հօտի նման փոխադրուեցան Հաթայէն: Այդ դժբախտ մարդիկը որոնք խուռներամ գիւղերու եւ եկեղեցիներու մէջ լեցուած են, իրենց տրուած քիչ քանակով պարէնի նպաստը բաւարար չգալուն, սոսկալի թշուառութեան մը մատնուած են: Եւ այս թշուառութեան իբրեւ հետեւանք ալ հիւանդութիւն ծագած է:

Եթէ նկատի առնենք ճամբորդներուն ըսածները, Հաթայէն իրենց հպատակութենէն հրաժարելով մեկնողներուն 100էն 90ը զղջացած է: Բայց անգամ մը հպատակութենէ հրաժարած ըլլալով, չեն կրնար Հաթայ վերադառնալ եւ հազար անէծք կը կարդան զիրենք խաբելով իրենց տեղերէն, բոյներէն հեռանալուն պատճառ եղողներուն»:

Գերմանիա 200,000,000 մարք կը տրամադրէ Մոսկուայի

Կիրակի օր առեւտրական պայմանագրութիւն մը ստորագրուեցաւ, որով Գերմանիա 200 միլիոն մարքի վարկ մը կը բանայ Խ. Միութեան (80 միլիոն տոլար կամ 3 միլիառ ֆրանք):

Բանակցութիւնները սկսած էին ութ ամիս առաջ: Համաձայնութիւնը կնքուեցաւ Պերլինի մէջ: Իրազեկներու կարծիքով, այս համաձայնութիւնը չի նշանակեր թէ Սթալին եւ Հիթլեր որոշած են բարեկամ դառնալ, թէեւ անժխտելի է անոր արժէքը, ճիշդ այն պահուն երբ դեռ ելք մը չեն յանգած Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ կատարուած բանակցութիւնները:

Գերմանիոյ բացած վարկը տրամադրելի է անմիջապէս: Անոր շնորհիւ Մոսկուա պիտի գնէ գերմանական մեքենաներ, իր ճարտարուեստին զարգացման համար: Այս վարկին փոխարէն, Մոսկուա Գերմանիոյ պիտի ծախէ հումնիւթեր, յառաջիկայ երկու տարիներու ընթացքին, 180 միլիոն մարք արժողութեամբ: Այս վերջին պարագան մեծ արժէք ունի, քանի որ Գերմանիա

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿՌԻՒ ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երբ Տարտանէլի կռիւները սկսան, բրիտանական ծովակալութիւնը մեծ սխալ մը գործեց, փոխանակ անակնկալի բերելու՝ նախապատրաստական թնդանօթաձգութեամբ մը ահազանգ հնչեցուց Թուրքերուն։ 1914 Նոյեմբեր 3ին, առաւօտուն, զրահաւորներու երկու խումբ կանգ առաւ Տարտանէլի բերանը։ Անգլիացիները ռմբակոծեցին Սէտ-իւլ-Պահրի ամրոցը եւ Էրթողրուլի մարտկոցը՝ եւրոպական եզերքին վրայ, Ֆրանսացիները՝ Գում-գալէի ամրոցը եւ Օրխանիէի մարտկոցը ասիական եզերքին վրայ։ Երկու ամրոցներն ալ փակ շինութիւններ էին եւ կը գտնուէին ծովեզերքին շատ մօտիկ, մանաւանդ Սէտ-իւլ-Պահրը կը գտնուէր ժէ. դարու հին դղեակի մը ստորոտը։ Ամրոցները հաստ պատեր ունէին, թումբեր՝ թնդանօթներու առջեւ, մթերանոցներ՝ ռազմանիւթի համար։ Բայց շինուած չէին պէթոնով։ Թնդանօթները կը նետէին 8,000 մեթր։ Ցարձակողները, ընդհակառակն, կանգ առին 16, նոյնիսկ 13 քիլոմեթրի վրայ եւ կրակեցին՝ առանց նեղուելու Էրթողրուլի եւ Օրխանիէի թնդանօթներէն։

Ռմբակոծումը տեւեց 20 վայրկեան։ Արդիւնքը քաջալերական էր, ինչպէս կը վկայէ գերմանական հրատարակութիւնը։ Ֆրանսական զրահաւորները չորս ռումբ ձգած էին Գում-գալէի ամրոցին բակին մէջ, վեց ռումբ ալ՝ մարտկոցներուն շուրջ։ Թրքական թնդանօթները վնաս չէին կրած։ Անգլիական զրահաւորները երկու ռումբ ձգեցին Սէտ-իւլ-Պահրի մէջ, եւ օդը հանեցին վառօդի կեդր. մթերանոցը, որ կը պարունակէր 10,800 քիլօ վառօդ, 360 մեծ ռումբեր։ Պայթումին հետեւանքով սպաննուեցան 5 սպայ, 80 զինուոր եւ վիրաւորուեցան 23 հոգի, բոլորն ալ Թուրք։

Սարսափ ինկաւ Պոլսոյ մէջ։ Գերմանացիները առիթ համարեցին իրենց ձեռքը առնելու հրամանատարութիւնը։ Անմիջապէս նորոգել տուին աւերակները, օգտուելով դաշնակիցներու լռութենէն։

Բայց Գերմանացիները ամէնէն աւելի մտահոգ կը թուէին սուզանաւերու գործունէութենէն։ Ականներու պաշտպանութիւնը գոհացուցիչ չէր։ Ջուրի հոսանքը այնքան սաստիկ է Տարտանէլի մէջ, որ 17 ականներ փրթած գացած էին Դեկտեմբերին։ Գերման մասնագէտ մը զետեղեց 145 ականներ, Պալքանեան պատերազմէն մնացած հին արտադրութիւն։ Կացութիւնը աւելի մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէր Վոսփորի մէջ, ուր անմիջապէս ականներու չորրորդ ցանց մը եւս հիւսուեցաւ։

Ականներու պակասէն ու ջուրին հոսանքէն զատ Տարտանէլ կը ներկայացնէր ուրիշ անպատեհութիւն մը,— նեղուցը խորունկ էր, այնպէս որ սուզանաւերը կրնային անցնիլ ականներուն տակէն։ Արդարեւ Դեկտ. 13ին, անգլիական սուզանաւ մը, B.-11, յաջողեցաւ անցնիլ Տարտանէլէն, հինգ կարգ ականներու տակէն, խորունկէն։ Մարմարա մտնելով, գնաց թորփիլահար ըրաւ «Մէսուտիէ» նաւը, որ ընկղմեցաւ, միասին տանելով 10 սպայ եւ 24 նաւազ։ Սուզանաւին կարկինը քանիցս խանգարուեցաւ, բայց եւ այնպէս սուզանաւին հրամանատարը կրցաւ դարձեալ անցնիլ ականներուն տակէն ու գնաց հանգչիլ Միտիլլի։ Թուրքերը անմիջապէս փակեցին անցքը իրենց պահեստի ականներով։ Յունուար 15ին, առաւօտեան ժամը 6ին, ֆրանսական «Սաֆիր» սուզանաւը փորձեց նոյն ձեւով անցնիլ նեղուցէն, բայց ականներու ցանցը անցնելէ վերջ՝ սուզանաւը ջուր առաւ եւ հեղձուցիչ կազեր ըսկսաւ արձակել։ Հրամանատարը հրամայեց ընկղմել սուզանաւը, եւ Նակարայի առջեւ, 29 մեթր խորութեան տակ, «Սաֆիր» թորփիլահար ըրաւ ինքզինք,— այսպէս մեռան հրամանատարը, օգնականը եւ 12 նաւազներ։

Հարցը տարբեր ձեւ առած էր Վոսփորի կողմը։ Պէտք էր ոչ թէ փակել անցքը, այլ ուղեգիծ մը շինել, որպէսզի երբեմն թրքական նաւատորմը կարենար Սեւ ծով մտնել։ Ռուսերը հրաշալի ականներ ունէին եւ գիտէին լաւ գործածել։ Խրիմի ծովեզերքին ռմբակոծումէն վերջ, ռուսական չորս թորփիլանաւեր գաղտնօրէն ական զետեղեցին 1914 Նոյեմբեր 4-5ի գիշերը,— այսպէս զետեղած էին 80 անշարժ ականներ եւ 160 ալեվար ականներ։ Իսկ Դեկտեմբեր 21—22ի գիշերը չորս ականակիր նաւեր կազմեցին 370 եւ 320 հատնոց երկու ականաթումբեր։ Դեկտեմբեր 26ին «Կէօպէն» դուրս ելաւ Վոսփորէն, երկու ականներ պայթեցան։ Յունուար 10ին դուրս ելաւ «Տուրաք-Րէյիս», դարձեալ պայթեցան ականները։ Գերմանացիները սկսան որսալ ականները։ Ռուսերը եւս չզլացան օգտագործել իրենց այս ճարտարութիւնը, եւ այլեւս փորձ չըրին Վոսփորի մէջ փակելու թրքական ուժերը։

Ասդին, Դաշնակիցները կը պատրաստուէին յարձակողականի։ Լուրը տուաւ աւստրիական նաւատորմին հրամանատարը, որ կը հաղորդէր թէ բազմաթիւ զրահաւորներ Մալթայէն ճամբայ ելած են դէպի արեւելք, թէ Վալէթի նաւահանգիստին մէջ տենդագին կ'աշխատին ածխաբարձ նաւերը։ Իր կարգին ծովակալ Ֆոն Ուզէտոմ հրամայեց զօրացնել ամրութիւնները։ Թնդանօթաձիգները նշանառութեան փորձեր կատարեցին, Օրխանիէի դիրքերը ամրացուցին, գնդ. Վէհրլէ ամբողջ ծովեզերքին վրայ զետեղեց պուլկարական թնդանօթները էտիրնէի գրաւումի օրերէն մնացած, Պոլսոյ զինարանէն հանուեցան հին թնդանօթները եւ զետեղուեցան ծովեզերեայ դիրքերու վրայ՝ խաբելու համար թշնամին։

19 Փետրուարին յարձակողականի լուրը իրականացաւ։ Ծովակալ Ֆոն Ուզէտոմ, էնվէր փաշա եւ իրենց սպայակոյտը թորփիլանաւով մը Սէտ-իւլ-Պահր գացած էին, քննելու համար արտաքին ամրութիւնները։ Ժամը 11ին նշմարեցին անգլիական զրահաւոր մը,— Քորնուոլլիս»ն էր, որ սկսաւ կրակել ասիական եզերքի ամրութիւններուն դէմ։ Ռմբակոծութիւնը անմիջապէս տարածուեցաւ երկու եզերքներուն վրայ։ Կէսօրէ վերջ ժամը 3ին կրկնուեցաւ անգլեւ-ֆրանսական մարտանաւերը կը նետէին 139 ռումբ 305 միլիմեթրնոց։ Մարտանաւերը կարծես հրաբուխ ըլլային, ծուխ ու բոց կը ժայթքէին։ Բազմաթիւ ամրութիւններ վնասուեցան։ Գերմանացիները անմիջապէս վերանորոգեցին դիրքերը։ Ֆոն Ուզէտոմ պահանջեց անմիջապէս ղրկել 53 ական, որոնք զետեղուեցան Փետրուար 26ին հինգերորդ գիծի մը վրայ իրարմէ 4 մեթր հեռու, Ջանաքի եւ Տէյիրմէն-Պուրնուի առջեւ։ Թուրքերը, իբրեւ պահեստ, ունէին միայն 26 ական «Քարպոնիթ», 80 քիլօ պայթուցիկ նիւթով։ Թրքական երկու հին մարտանաւեր, «Թօրղուտ-Րէյիս» եւ «Հայրէտտին – Պարպարոսս», խարիսխ նետեցին Նակարայի առջեւ, Քիլիայի ծոցը, որպէսզի կարենան իրենց ռումբը (280 միլիմեթր) հասցընել թշնամիին, 5,500 մեթրի վրայ, եթէ թշնամին յաջողէր յառաջանալ։ Վերջին ականներն ալ, 26 հատ, բերուեցան Ջանաք։

Գերմանացիները դիտած էին, որ երբ դաշնակից մարտանաւերը կը յառաջանային Նեղուցներէն ներս, նախընտրաբար դիրք կը գրաւէին Էրէնքէօյի ծոցին մէջ, ուր պաշտպանուած էին թրքական կրակին դէմ։ Ծովակալ Ֆոն Ուզէտոմ հրամայեց պահեստի վերջին ականները զետեղել, գիշեր առեն, այդ ծոցին մէջ։ Մարտ 7—8ի գիշերը, «Նուսրէթ» նաւը զետեղեց ականները։

Մարտ 18ին ծովակալ Կէփրաթի նաւատորմը յառաջացաւ դէպի Էրէնքէօյի ծոցը, ռմբակոծելու համար Էրէնքէօյի եւ Ջանաքի միջեւ ամբողջ տարածութիւնը։ Գերմանական օդանաւ մը անմիջապէս հասաւ եւ լուր տուաւ թէ թշնամի նաւատորմը կը մօտենայ։ Քիչ վերջ սկսաւ ռմբակոծութիւնը։ Այդ օրն էր որ ընկղմեցաւ «Պուվէ» զրահաւորը իր 639 նաւազներով։ Անգլիական նաւատորմը եկաւ գրաւելու ֆրանսական նաւատորմին դիրքերը, միաժամանակ իր պաշտպանութեան տակ առնելով ականներու որսորդութիւնը։ Այդ առեն էր որ Դաշնակիցները հասկցան թէ գաղտնօրէն ական դրուած էր իրենց նախապէս մաքրած տեղը։ Այդ ականները մեծ դեր կատարեցին Տարտանէլի նաւային կռիւներուն մէջ, պահ մը յուսահատութիւն պատճառելով դաշնակից ծովակալներուն։

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՄԵՂԱՅԱԳԻՐԸ

ԽՄԲ.— Հնչակեան ծանօթ գործիչը, Գրիգոր Եղիկեան, կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ,— «Մի յիշողութիւն Շիրվանզադէի մասին».—

Ռուբէն Բերբերեանը «Հայրենիք» ամսագրի մէջ հրատարակուած իր «Երեւ դարերի շէմքին» վերնագրով շահեկան յօդուածաշարքի մէջ յիշում է Սարգիս Աղամիրզայեանի գրած նամակը Շիրվանզադէի մասին, որի մէջ ասուած է, որ Շիրվանզադէն, Հընչակեան լինելուն համար բանտարկուած էր միւս Հնչակեանների՝ Սեւ Սանդրոյի, Ռուբէն Բերբերեանի, Ղազարոս Աղայեանի եւ Սարգիս Աղամիրզայեանի հետ Թիֆլէսի Մետեխի բանտում եւ թէ սրանցից շատ շուտ էր արձակուել բանտից, մի մեղայագիր է գրել ժանտարմների վարչութեան, որի մէջ ասելով թէ ինքը երբեւիցէ յեղափոխական չի եղել, Հայաստանի անկախութեան հարցով էլ չի հետաքրքրուել, այլ միայն մի վիպագիր է, նաեւ ցաւ է յայտնել որ ստիպուած է հայերէն գրել եւ ո՛չ ռուսերէն, քանի որ Ռուսերը աւելի քաղաքակրթուած ժողովուրդ են։

Շիրվանզադէն իր մեղայագրի մէջ ասել է նաեւ, որ ինքը չի կարող հայկական հարցով հետաքրքրուել, քանի որ դժգոհ է հայ ազգից եւ իր ծառայութիւնն է առաջարկում ժանտարմների վարչութեան իր կարծիքները յայտնելու հայ յեղափոխականների մասին, որոնց գործունէութիւնը իրան լաւ ծանօթ է եւ ինքը այդ գործունէութիւնը վնասակար է գտնում թէ հայ ազգին եւ թէ մանաւանդ ռուսական կառավարութեան համար։

Իր նամակը Աղամիրզայեանը վերջացրել է հետեւեալ տողերով.— «Ես այնքան ցնցուած եմ, որ դժուար եմ ըմբռնում։ Սա ի՞նչ է, մատնիչ է դարձել Շ.էն, թէ բանտում գժուել է»։

Ռ. Բերբերեանը ինքն էլ «ցնցւում է իրան գրուած նամակը կարդալով եւ դժուարանում է բացատրել Շիրվանզադէի մեղայագիրը»։ Նա չէր ուզում հաւատալ եւ չէր հաւատում, որ Շիրվանզադէն իրան առաջարկած լինէր «կամաւոր խորհրդատու ժանտարմական վարչութեան»։ Նա նոյնիսկ «պատրաստ է եղել ենթադրելու, որ Աղամիրզայեանը իբրեւ տաք-գլուխ, մաքուր եւ խոժալիտ երիտասարդ մի քիչ երեւակայութեան մէջ է ընկել ժանտարմական դօսիէները քրքրելիս, մանաւանդ որ կարդացել է հապճեպ»։

Ռ. Բերբերեանը Շիրվանզադէի ապագայ գործունէութիւնը յիշելով, նրա շուտ շուտ գաղափար փոխելը 1917 թ. Թրքահայ ժողովրդի ամենաեղերական շրջանին «Թրքահայը արժանապատուութիւնից զուրկ ժողովուրդ է» ասելը, դրամի համար բոլշեւիկների կողմն անցնիլ ու նրանց փառքը երգելը, «գալիս է այն եզրակացութեան, որ Շիրվանզադէն կարող էր (թերեւս եղած էր) գաղտնի լրտես եւ խորհրդատու լինել ռուս ժանտարմական վարչութեան»։

Ես իմ կուսակցական (Հնչակեան) ամբողջ գործունէութեան ընթացքում Շիրվանզադէն չեմ տեսել յեղափոխական ոեւէ գործի մասնակցելիս, միայն մի անգամ եմ նրան պատահել կուսակցութեան հին անդամներից կազմուած մի ժողովում, ուր հրաւիրուած էին նաեւ Դոկտոր Գասպարեան, Ղազարոս Աղայեան եւ ուրիշներ։ Ժողովը կայացաւ Թիֆլիսում մեր երիտասարդ ընկերներից ատամնաբոյժ Գէնջեանի բնակարանում Սոլոլակի վրայ նախաձեռնութեամբ Ցակոբ Ղազարեանի (Լազոյի)։

Սարգիս Աղամիրզայեանը՝ Սաքօն այդ ժողովին չմասնակցեց, չմասնակցեցին նաեւ Խաչիկ Վարդանեան եւ Ֆլորան, երեքն էլ Կովկասի Ս. Դ. Հնչ. Շրջանի Գործադիր Ցանձնախումբի անդամներ։ Նրանք առարկեցին, թէ այնտեղ, ուր Շիրվանզադէն է հրաւիրուած, իրենք գործ չունեն։

Լազօն նրանց բացատրեց, որ դա մի թիւրիմացութիւն է եղել, ուրիշ անգամ Շիրվանզադէն ո՛չ մի խորհրդակցութեան չի հրաւիրուել եւ սոյն ժողովում էլ ո՛չ մի կարեւոր հարց չենք դնել։ Աղամիրզայեանը պնդեց, որ ինքը չի ուզում Շիրվանզադէի նըման մի դաւաճանի երես տեսնել։

Ժողովը կայացաւ, եւ որովհետեւ Թիֆլիսի մեր ղեկավար ընկերները ներկայ չէին, ցրուեց առանց ոեւէ լուրջ հարցի մասին խօսելու եւ յիրաւի յաջորդ ժողովին նոյն Գէնջեանի տանը մեր խորհրդակցութիւնը կայացաւ առանց Շիրվանզադէի եւ վերոյիշեալ երեք ընկերների ներկայութեանը։

Ես այդ օրերին (1904) դեռ շատ մօտ չէի Սաքոյի հետ, դրա համար էլ նրանից իր վերոյիշեալ վարմունքի համար բացատրութիւն չուզեցի, մանաւանդ ժամանակաւորապէս գըտնւում էի Թիֆլիսում։ Ապագային, երբ շատ մօտեցանք Աղամիրզաեանի հետ Շիրվանզադէն արդէն այնքան էր հեռացել մեր կուսակցութիւնից, որ առիթը եւ կարիքը չեղաւ Սաքոյի կարծիքը նրա մասին ուզելու։

Աւելացնեմ միայն որ Սարգիս Աղամիրզաեանը մաքուր, անձնուէր, եւ իդէալիստ էլ մնաց իր ամբողջ կեանքում։ Նա ո՛չ միայն տաք-գլուխ էր իր երիտասարդութեան օրերին, այլ տաք-գլուխ էլ մնաց իր ամբողջ կեանքում։ Նա սպանուեց Թուրքիայում անցած պատերազմի օրերին տեղահանութեան ժամանակ։ Նրա համեստութիւնը եւ խնայողութիւնը կուսակցական դրամների՝ չափազանցութեանց էր հասնում։ Նա, որ կուսակցութեան հիմնուելու առաջին օրերից (1887) մինչեւ 1915 ամբողջ 28 տարի կուսակցութեան շարքերում կատարել էր ամենապատասխանատու եւ ամենածանր աշխատանք, ամէնից քիչ է յիշուած կուսակցական թերթերում, նրա մասին ամէնից քիչ է խօսուած բեմերից։ Մինչդեռ շատ աննըշան գործիչներ հերոսացուած են։ Որեւէ կուսակցութիւն կամ ազգ պէտք է հպարտանայ իր Սաքոյի նըման զաւակներով, որոնց կեանքը նըւիրուած է միմիայն իր ազգի ազատագրութեան համար մղուած պայքարին եւ որոնք իրենց անձը մոռանում են բոլորովին, իրենց գործը կատարում են լուռ ու անձայն։

Ռ. Բերբերեանի վերոյիշեալ յօդուածաշարքի մէջ հաւանօրէն ակամայ մի փոքրիկ սխալ է սպրդել։ Նա Պոլսում կատարուած Բաբ-Ալիի դէպքը կատարուած է համարում 1895 թ. Սեպտ. 15ին։

Այդ դէպքը կատարուել է 1895 թ. Սեպտ. 18ին Ս. Խաչի Երկուշաբթի օրը։ Ես ներկայ եմ եղել այդ ցոյցին, բայց չեմ մասնակցել։ Փողոցներում տեղի ունեցած կռիւներն եմ տեսել, ամբողջ չորս ժամ դիակների վրայով եմ քայլել եւ միայն հրաշքով եմ ազատուել։

Այդ օրերին ես դեռ աշակերտ էի։

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՍԱՆՃԱՔԻ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ

ԽՄԲ. — «Հասկ», Անթիլիասի կաթողիկոսարանի պաշտօնաթերթը, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ վերջին արտագաղթի մասին, կարգ մը խորհրդածութեանց հետ (1939 Յուլիս-օգոստ.).

— «Պատրանք չունինք, ոչ ալ դառնութիւն։ Ոչ Ֆրանսան սխալ ըրաւ, ոչ Թուրքը անիրաւութիւն, որովհետեւ ըրին ինչ որ կը պահանջէին իրենց պետական փոխադարձ նպատակները։ Փրկուեցաւ «վտանգուած խաղաղութիւն» մը, փոխանակելով երկրամաս մը դաշնագրի մը հետ։

Պիտի արժէր միայն արձանագրել կարգ մը Ֆրանսացիներու հակառակութիւնները, որոնք արարքը նկատեցին հակառակ բուն Ֆրանսայի շահերուն։ Համախմբուած «Միջերկրականեան Կոմիտէի»ին շուրջ, ծերակուտականներ ինչպէս Կոթըրօ, Հանրի Հէյ, Լուի Ռոլէն, ազնուականներ ինչպէս Լուի Մարէն, Հանրի Պերանժէ, զինուորականներ ինչպէս Զօր. Պրէմոն եւ Տուֆիւէօ, եւ խանդավառ հրապարակագիր գրագէտներ ինչպէս Փօլ տիւ Վէու. անոնց ջանքերուն արդիւնքը պէտք է նկատել Ֆրանսայի մէջ զօրաւոր հանրային կարծիքի մը ստեղծումը ի նպաստ Սանճաքի պաշտպանման, կառավարութեան վրայ ճնշումի մը գործածութիւնը՝ պաշտպանելու համար Ֆրանսայի շահերը, ձգձգումը համաձայնութեան եւ ի վերջոյ քանի մը մանր առաւելութեանց ստացումը, ինչպէս Քեսապի շրջանին վերապահումը եւ հաշուեյարդարի սկզբունքը։

Հայ փոքրամասնութեան բնական իրաւունքներու պաշտպանութեան պարտականութեամբ, խնդրոյս շուրջ ամէն հետապնդում կատարեց Կիլիկիոյ Հայոց Կաթողիկոսութիւնը։ 1936էն, իսկ առաջին շշուկներուն ան, միջամտութիւններով և պաշտօնապէս հարկ եղած դիմումները կատարեց թէ՛ պատկան կառավարութեանց, թէ Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ։ Իսկ տարիէ մը ի վեր, պետական բանակցութեանց ընթացքին, ամէն առիթ օգտագործեց ներկայացնելով թէ Հովանաւորեալ Երկիրներու Բ. Կոմիսէրութեան մօտ եւ թէ Փարիզ, հայ ժողովուրդին բնական իրաւունքներու պաշտպանութեան պատճառաբանութիւնները եւ ցօրավիգները։ Գլխաւոր խնդրանքները եղան հետեւեալները. ա) Եթէ անհրաժեշտ էր Սանճաքը զոհել, գոնէ ան բաժնուէր երկու մասերու, Թիւրք մեծամասնութեան շրջան եւ հայ մեծամասնութեան շրջան, կամ նուազագոյն վերապահուէին Մուսա Լերան, Սուէտիոյ եւ Քեսապի զուտ հայկական շրջանները։ բ) Հակառակ պարագային ապահովել Սանճաքէն գաղթել փափաքողներուն փոխադրութիւնը օրինական եւ նիւթական պայմաններով։ գ) Արտօնութիւն տալ տարժուն կալուածներու փոխադրութեան եւ անշարժ կալուածներու փոխարէն վնասուց հատուցում կատարել։ դ) Կարգադրել փոխադրուողներու Սուրիա եւ Լիբանան յարմար վայրեր տեղաւորման գործը։ ե) Տեղաւորման այդ գործին մէջ Հայեր ուրախութեամբ պիտի վերցնէին իրենց բաժինը, միշտ երախտապարտ Ֆրանսական իշխանու-

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ուրե՞մն...

— Պիտի յանձնենք Թագաւորին իր մայրաքաղաքը՝ մեր զօրքն ու անձը փրկելու համար։

Բէշիրը գլուխը կախեց եւ լռեց։

— Մի ժամից յետ, քաղաքի մեծ դռան աշտարակի վրայ վայրահակ կախեցին մի կանաչ դրօշ, որ նշան էր թէ՝ պաշարեալները հաշտութիւն են առաջարկում, խնդրելով ընդմիջին յարձակումը դադրեցնել։

Իսկ փոքր ինչ յետոյ դռները բացուեցան եւ երեւացին Նըսրի պատգամաւորները, որոնք քաղաքի բանալիները բերում էին Հայոց Արքային յանձնելու։

Իսկոյն Սպարապետը զինադադարի փողը հնչել տուաւ եւ կատաղի ընդհարումը կանգ առաւ մի վայրկենում։

Արաբացոց պատգամաւորները հասան Արքայի վրանը եւ Ոստիկանի հաշտութեան պատգամը հաղորդելուց յետ՝ յանձնեցին Թագաւորին իրանց բերած բանալիները։

Հետեւեալ առաւօտ տեղի ունեցաւ Հայոց զօրքերի յաղթական մուտքը դէպի Դուին։

Ամէնից առաջ ներս մտաւ Գէորգ Մարզպետունին՝ Արարատեան գընդով, որ կրում էր Սպարապետական դրօշը եւ գրաւեց քաղաքի կարեւոր դիրքերը՝ անսպաս խլրտումներից ապահով լինելու համար. նրան հետեւեցին դաշնակից իշխանները՝ իւրաքանչիւրը իւր զօրախմբով եւ իշխանական դրօշով։ Ապա գալիս էր Վահրամ Սեպուհը, առաջնորդելով հետեւեալ գնդերին։ Դրանց հետեւում էր արքայական հեծելախումբը՝ թագաւորական դրօշակով, եւ ապա ինքը, Աբաս Թագաւորը՝ շրջապատուած իւր ազատազունդ թիկնապահներով։

Ամէնից յետոյ գալիս էր Գուռ իշխանը, բանակի վերջապահ գնդերով, որոնք կրում էին Մարզպետունեաց տան դրօշը։

Քաղաքի կարեւոր կէտերը բռնելուց յետ, Սպարապետի առաջին գործն եղաւ տեղեկանալ թէ՝ որտե՞ղ է գտնւում Սիւնեաց Սահակ իշխանը։ Եւ երբ իմացաւ որ նա փակուած է միջնաբերդում, իսկոյն մի զօրախմբով դիմեց այդտեղ եւ մտնելով հինաւուրց դղեակը, ուր մնում էր իշխանը՝ եւ որին տակաւին հսկում էին արաբացի պահապաններ, հանեց նրան այնտեղից եւ պատուով ու շուքով բերաւ Արքայի մօտ։

Թագաւորը տեսնելով մօրաքեռորդւոյն ողջ եւ առողջ, ուրախացաւ եւ փարելով իշխանին ասաց.

— Միայն ի պատիւ քո ազատութեան ներում եմ Ոստիկանին։ Թո՛ղ ապրէ նա իւր ապարանքում եւ վայելէ մեր Դըւնոյ բարիքները։

Ապա Սիւնեաց հարազատները հանդիպեցին միմեանց եւ ցնծութեան արտասուքն աչքերին փարեցին իրար։ Նրանց ուրախութեան մասնակցեցին բոլոր իշխանները։

Այնուհետեւ Թագաւորը Գէորգ Սպարապետի եւ բոլոր իշխանների ու զօրքերի ուղեկցութեամբ դիմեց Ս. Գրիգորի տաճարը, գոհութիւն մատուցանելու Աստծուն այն մեծ յաջողութեան համար, որ նա պարգեւեց իրանց։ Արքային դիմաւորեց Դըւնոյ հոգեւորականութիւնը եկեղեցական շքեղ թափօրով։

Տաճարից դուրս գալուց յետ Աբաս Թագաւորը գնաց Ծիկնունի կոչուած պալատը, որ թէպէտ միւս ապարանքների նման գրաւած էին Արաբացիք, բայց Սպարապետն շտապել, պատրաստել էր տալ Արքայի բնակութեան համար։

Հետեւեալ օրը ազատեցին նաեւ կաթողիկոսարանը՝ հալածելով այդտեղից արաբական պաշտօնեաներին։ Դրա հետ միասին խլեցին նաեւ միւս արքայաշէն ապարանքներն ու աչքի ընկնող շինութիւնները, որոնցից ամէն մէնը գրաւած ունէր մի ամիրա։

Երբ Գէորգ Մարզպետունին առաջին անգամ մտաւ կաթողիկոսարանը, ուր առհասարակ դրուած էր լինում Հայրապետական գահոյքը, զգացուեց եւ արտասուեց։

— Ահա՛ վերջապէս ազատեցինք եւ կաթողիկոսարանը, բացականչեց նա յուզուած ձայնով,— բայց ո՞ւր է կաթողիկոսը, ո՞ւր է նրա գահոյքը... ինչո՞ւ այդ մարդը չհամբերեց այնքան, որ Աստուծոյ աջը օգնութեան հասնէր...։

Նա ակնարկում էր հանգուցեալ Յովհաննէս կաթողիկոսին, որ իւր թոյլ եւ կամազուրկ բնաւորութեան շնորհիւ պատճառ դարձաւ կաթողիկոսական գահը դէպի հեռաւոր Աղթամար փոխադրելու։

Այսու ամենայնիւ ընդհանուր ուրախութիւնը մեծ էր, որովհետեւ մայրաքաղաքը վերջ ի վերջոյ գրաւուեցաւ Հայոց քաջերի ձեռքով։

Ը.

ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳ ՏԱՐՈՒՑ ՅԵՏՈՅ

Դըւնոյ առումից յետ՝ անցել էին տասնեւհինգ երկար տարիներ։ Այդքան ժամանակի մէջ Աբասը Թագաւորում էր խաղաղութեամբ։ Հայաստանի ժողովուրդը մոռացել էր արդէն թշնամիների յարձակումը, յափշտակութեան, աւարառութեան եւ նման արհաւիրքների գոյութիւնը։ Շինականն ազատ արօրադրում եւ սերմանում էր արտը, այգեպանը՝ դարմանում իւր որթերը, պարտիզպանը իւր ծառերը, առանց երկիւղ կրելու թէ՝ ահա՛ մի որեւէ անակնկալ յարձակում կ'աւերէր կ'ոչնչացնէր իւր նեղութեանց ու քրտանց արդիւնքները։ Այդպիսով խոպան դաշտերը, ոստանց այգիները, ոռնակոխ պարտէզները նորէն մշակուել, գեղազարդուել էին եւ լցուել բնութեան բազմազան բարիքներով։ Լիութեան եղջիւրը սփռել էր ամէն տեղ իւր առատ պարգեւները։ Եւ որովհետեւ երկրի խաղաղութիւնը երկար ժամանակ չխանգարուեց, ուստի ոչ միայն հեռաւոր կողմեր փախչողները վերադարձան, այլ եւ ուրիշ տեղերից խաղաղակեաց Հայոց ժողովուրդներ՝ գունդագունդ հայրենի երկիրը գաղթեցին, որով հեռահեռ գիւղերը բազմամարդացան, քաղաքները բարգաւաճեցին, արհեստները ծաղկեցան եւ առեւտուրը կենդանանալով՝ երկրի մէջ էլ շահաւոր շարժում ու կենդանութիւն ստեղծեց։

(Շար.)

թեանց բարձր հովանաւորութեան համար։

Այս փախաքներէն միայն մէկ մա-սը իրականացաւ, որոնց համար եւս շնորհապարտ կը մնանք։

Հայ ժողովուրդի գաղթը սկսաւ տաս-ը մը առաջ, երբ Սանճաքի Խորհըր-դի մը արուեստական ձեւով կազ-մութիւնը Թուրք մեծամասնութենէ կազմուեցաւ Թուրք մեծամասնութենէ. մանաւանդ Թուրքիայէն ե-կած թուրքեր, մանաւանդ Թուրքիայէն ե-կող պաշտօնատարներ, շատ քաղաքա-վար գտնուեցան Հայոց հանդէպ եւ նոյն իսկ մասնաւոր հոգածութիւն ցոյց տուին։ Բայց Հայը ապագային վստահութեամբ, եւ տեսաւ որ վարչաձեւի փոփոխու-թիւնը անմիջապէս ազդեց տնտեսա-կան կեանքին վրայ, ապրանքներուն գները եռապատկուեցան, մինչ եր-կրին բնական բերքերուն արտածումը կեցաւ, մթերքներ սպառեցան ու կա-րելի չեղաւ զանոնք նորոգել նոր տը-վիչի օրէնքներուն արգելքով, աւելի արագացաւ արտագաղթը։ Իսկ հա-մաձայնագրին վերջին ելքը ոտքի հանեց ամբողջ հայ բնակչութիւնը՝ տանց եւ առաջ հաշուելու։

Մեծագոյն զրկանքը անոնց կրածն է որոնք լեռնային երկու շրջաններու մէջ՝ Մուսա Լեռ, Աթըզ-Պէյլան-Սօ-ղուգ Օլուգ եւ Սուէտիա, դարերէ ի վեր հաստատուած բնիկ ժողովուրդ էին եւ այսօր ստիպուած կը լքեն ի-րենց նախահայրերուն տունը եւ կը գաղթեն անորոշ ապագայի մը հա-մար։

Գաղթականներու մնացորդները, մօտաւորապէս 15,000 հոգի, եկան ե-րեք կեդրոնական կայաններ։ ա) Հա-լէպի կայանը փոխադրուեցան Գրըք-խանի, Րէհանիէյի, Հայաշէնի, Ալ-տալ Հիւյիւկի, եւայլն, դաշտային շրջանի ժողովուրդը՝ մօտ 3000 անձ, քամիոնի հայ տէրերուն կողմէ ձրի տրամադրուած քամիոններով եւ տեղ-ւոյն գաղթականաց խնամակալու-թեան հոգածութեամբ։ բ) Լաթաքիոյ բացերը 55 քիլոմեթր հեռու ամայի Գասիթ, ծովեզերեայ հին Պոսիթոնի աւերակաց մօտ, փոխադրուեցան Մու-սա Լերան շրջանի ժողովուրդը, մօտ 6000 անձ։ գ) Թարթուս իչեւանեցան ծովային ճամբով Ալեքսանտրէթ քա-ղաքի եւ շրջակայ լեռնային գիւղերու ժողովուրդը, 3750 անձ։ Բոլորն ալ հետերնին բերին իրենց գոյքերն ու կենդանիները։

Կաթողիկոսարանը անմիջապէս տրամադրեց իր օգնութեան միջոցնե-րը։ Սանճաքի մէջ կաթ. Փոխանորդ Տէր. Տ. Խադ Ս. Արք. մշտական համորդակցութեամբ, տեղւոյն վրայ անհրաժեշտ բանակցութիւնները կա-տարեց թէ՛ Ֆրանսական լիազօր Ներ-կայացուցիչ Գնդ. Քօլէի, թէ՛ Թրքա-կան կառավարութեան մօտ։ Եւ օրէ օր լրացուց անհրաժեշտ կարգադրու-թիւնները՝ վերցնելու համար արգելք-ները, որպէսզի համաձայն դաշնագրին տրամադրութեան թէ Յուլիս 23ին այսինքն Ֆրանսական զօրքերու փո-խադրութենէն վերջ պիտի սկսի Հա-յոց արտագաղթը, ու լրանայ Ֆրան-սական զօրքերու ելքէն առաջ։ Ասոր համար շաբթուան մը մէջ 15000 ժո-ղովուրդ աճապարանքով փոխադրը-ւեցաւ սահմանէն դուրս »։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՔՆԱՐԲԵՐ ՀԷՔԵԱԹ ՄԸ ԵՒՍ

«Լիբանանի Հայերը համաժողով մը գումարեցին»

ԽՄԲ.— «Ճիւմհուրիէթ» հետեւեալ թղթակցութիւնը կը հրատարակէ Պէյրութէն, այս խորագրին կցելով երկրորդ վերնագիր մը, — «Տակաւին «Մեծ Հայաստան»ի երազին ետեւէն վազող կոմիթէճիները դարձեալ գոր-ծի սկսան, այս անգամ փաշական բու դրամով»։

Աւելորդ է ըսել թէ ամբողջ գրու-թիւնը ճնահիր էէֆեաթ մըն է, վերէն վար.—

Երէկ գիշեր, յանկարծ հրթիռներ արձակուիլ սկսան Պէյրութի չորս կողմէն, նոյնիսկ մօտակայ բարձունք-ներէն եւ հեռաւոր լեռներէն։

— Բարին ըլլայ, արդեօք դարձեալ ի՞նչ կայ։

Ականջը սուր մէկ բարեկամս օդ-նութեան հասաւ.

— Լուր չունի՞ս, ըսաւ, Հայերը տօն ունին։ Եւ թէ, իրենց խօսքով, ազգային մեծ տօն !

— Այսի՞նքն։

— Զինադադարի վերջաւորութեա-նը կազմուած Հայաստանի կառավա-րութեան անդրանիկ Խորհրդարանին բացման չեմ գիտեր քանիերորդ տա-րեդարձը...

Այս դաշնակ պետերը, որոնք դեռ երկու ամիս առաջ դարձեալ հոս Հա-յաստանի կառավարութեան կազմու-թեան տարեդարձը մեծ հանդիսու-թիւններով տօնեցին, հիմա ալ մեռած Խորհրդարանի մը ծննդեան օրը տօ-նելով, չեմ կրնար ըսել թէ չզարմա-ցայ։

Հրթիռները տակաւին կ'արձակուէ-ին։ Սա տօնակարութեանց վայրերէն մէկը երթալէ տարբեր միջոց չկար։

Քիչ յետոյ խառնիխուռն հայ բազ-մութեան մը մէջն էի։ Լապտերներուն, ջահերուն վրայ զանազան չափերով հայկական դրօշներ կը ծածանէին։

Ճառախօսները կը պոռային... իրենց բռունցքները սեղմելով պոռացող ան-ւանի Դաշնակ պետերուն ամէն մէկ նախադասութիւնը, ձայներու ջրվէ-ժով մը ու ծափերու տեղատարափով մը կը դիմաւորուէր։ Բայց բոլորն ալ, տարբեր նախադասութիւններով, եր-բեմն երկարելով, երբեմն կարճեցնե-լով նոյն բանը կրկնած էին. —

« Հայ ազգին կրած տառապանքը այլեւս իր վերաջաւորութեանը կը հասնի։ Մեծ Հայաստանի վերստին ծնիլը օրըստօրէ կը մօտենայ։ Այս պատճառաւ, զանազան կուսակցու-թեանց պատկանող բոլոր Հայերը, ի-րենց անիմաստ վէճերը մոռնալով, պէտք է ձեռք ձեռքի տան, նուիրա-կան նպատակին սիրոյն իրարու փաթ-թուելով, մէկ մարմին դառնան։ Ասոր իրականացումն ալ ահա կը տեսնենք մեր աչքերովը։

Հայ ազգը պէտք է հաւատայ թէ ա-նոք չէ մնացած։ Այսօր ամէն ատենէ աւելի զօրաւոր ենք. որովհետեւ մեր նպատակը, բաղձանքները իւրացու-ցած մեծ պետութեանց օժանդակու-թիւնները ապահոված ենք»։

Եւ քայլերգներ կ'երգէին, ծափերը կը գոռային, դրօշները կը ծածա-նէին, հրթիռները կը պայթէին... Ես այստեղի Հայերը առաջին անգամ այսպէս «միացած», յորդած, իր պատեանին մէջ չսեղմող վիճակի մէջ կը տեսնէի։

Ի՞նչ կար, ի՞նչ եղած էր, կամ ի՞նչ կ'ըլլար կոր... Աս ալ հասկցուեցաւ։ Մինչեւ գիշերուան իրարանցումը ո՛չ թէ այսինչ թուականին բացուած հայկ. Խորհրդարանի փակուած դըռ-ներուն համար էեղեր, այլ արշալոյ-սին սկսելիք ուրիշ եւ նորագոյն հայ-կական հաւաքոյթի մը աւետիսը... ։

Այո՛, վերջին մէկ շաբթուան մէջ, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Գերմանիա-յէն, Իտալիայէն, Ամերիկայէն, Զուի-ցերիայէն, Եգիպտոսէն, Իրանէն եւ Իրաքէն, անշշուկ եկած 50ի մօտ պատուիրակներ (որոնց մէջ կան նախ-կին Իսթանպուլի Պատրիարք Զաւէն եւ նախկին օսմանեան նախարարնե-րէն Հալաճեանի նման անձեր, ինչ-պէս նաեւ կղերական, փաստաբան, բժիշկ, փրօֆէսէօր, լրագրողներ) մեծ հայկական համաժողով մը կը գումարեն եղեր Լիբանանի նշանաւոր ամարանոցներէն Զահլէի մէջ։

Եւ երբ հոն երթալ կը պատրաս-տուէի, սա լուրը հասաւ.

— Պարապ տեղը մի՛ յոգնիր, որով-հետեւ նախ չես կրնար հասնիլ, հա-մաժողովը իր երկրորդ նիստը պիտի կատարէ ուրիշ տեղ մը, որուն ա-նունը գաղտնի կը պահուի։ Յետոյ այս տեղը գտնես ու երթաս իսկ, չես կրնար մօտենալ անոնց...

— Պատճա՞ռ։

— Երիտասարդ հայ «քոմիթէճի»-ները համաժողովին հաւանած չենքը մէկէ աւելի սեղմ շղթաներու տակ կը պահեն։ Եթէ ասոր ալ պատճառը հար-ցնես, իմացնեմ որ, խիստ գաղտնի խօսակցութիւն մը ունենալ փափաքող այս մարդիկը այնքան կատարեալ մի-ջոցներ ձեռք առած են որ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ լոյս տեսնող բազ-մաթիւ թերթերուն տող մը իսկ իրենց մասին չկարենալ գրելը ապահոված են։

Արդարեւ, այս համաժողովը, այս-օր, իր երկրորդ նիստը Լիբանանի Պէքֆայա գիւղին հայ որբանոցին մեծ սրահին մէջ կատարեց։ Բնական է դարձեալ ընտրուած երիտասարդ «քոմիթէճի»ներու հսկողութեան տակ։

Ո՛ր կուսակցութեան ալ պատկա-նին, բոլոր Հայերը, իրենց ստացած ընդհանուր հրամանին համաձայն, փակած են իրենց բերանները։

Բայց կ'ըսուի թէ այս խորհրդաւոր համաժողովէն կը կասկածին նաեւ Ֆրանսացիները, որոնք հոս տեղաւոր-ուած 150 հազար Հայերուն անոնց յուսացածէն շատ աւելի ազատութիւն շնորհելով, անսահման թոյլտուու-թիւն եւ համակրանք ցոյց տալով, չօյելով չփացուցած են զանոնք։

Ֆրանսացիները, որոնք հայերէն գիտցող Ֆրանսացի չգտնուելուն եւ իրենց ծառայութեանը մէջ գտնուած Հայերն ալ — գլուխնին կտրէք — Հայերու գաղտնիքները յայտնելու երբեք չմօտենալը քաջ գիտնալուն, երբ մտահոգուին, իրաւունք ունին։

Հայերը իբր պատճառաբանութիւն սա հրապարակ դրած են. — «Հաթա-յէն փախած հայ գաղթականներուն մատնուած խեղճ վիճակին ժամ ա-ռաջ ճար մը գտնելու եւ իրենց տե-ղաւորումը ապահովելու համար է որ համաժողով կը գումարենք»։

Բայց անմիջապէս աչքի կը զարնէ թէ սակա երեւոյթները փրկելու հա-մար յերիւրուած պատրուակ մըն է։ Տեղացի Հայերուն կազմակերպու-թեանց, նոյնիսկ անոնցմէ աւելի հո-վանաւորող իշխանութեան ոգեւին գրաւած այս պարզ գործին համար, ի՞նչ հարկ կայ աշխարհի չորս կող-մէն ամէնէն մեծ Դաշնակ պետերուն հոս գալուն, յետոյ ալ հոս գաղտնի նիստեր գումարելուն։

Բաւական ջանք թափելով, ամէնէն հաւաստի աղբիւրներէ քաղուած տե-ղեկութիւններու համաձայն, այս համաժողովին գումարուելուն չար-ժառիթները հետեւեալներն են. —

1 — Ֆրանքօ-Թուրք համաձայնու-թիւնը փոխած է Սուրիոյ եւ Լիբա-նանի Հայերուն կացութիւնը։ Այս Հա-յերը, որոնք մինչեւ հիմա միմիայն Ֆրանսացիներուն վստահած էին, այլ եւս կասկածելի է որ առաջուան պէս շարունակեն վայելել Ֆրանսայի հա-մակրանքը։ Ֆրանսայի Հաթայը Թուրքերուն թողուլը, զգացուցած էր թէ, ի տես համաշխարհային տագնա-պին, ան չպիտի կրնայ աւելի մտածել Հայերու մասին։ Ուրեմն ի՞նչ պիտի ընենք։

2 — Կատարուելիք գործը, նախ եւ առաջ միացումն է հայ «քոմիթէ»նե-րուն, որոնք զանազան անուններու տակ, տարբեր ճամբաներով, նոյնիսկ իրար ուտելով կ'աշխատին։ Բայց ի՞նչպէս պիտի յաջողին ասոր մէջ։

3 — Ուրիշ ճար չէ մնացած, բայց եթէ Թուրքիոյ սահմանին վրայ ելճէ-գիրէի շրջանակին մէջ Ֆրանսացինե-րուն հինէն ի վեր խոստացած նոր կառավարութիւնը ժամ առաջ հիմնել եւ, հոն Հայ, Քիւրտ, Ասորի, Քաղ-դէացիներով լեցնելով չորս կողմը չէն հայկական օճախ մը վերածել եւ հոսկէ « Մեծ Հայաստան »ին հետա-մուտ ըլլալ։ Այս գետնի վրայ ի՞նչ-պէս պիտի աշխատինք։

Մինչեւ այս վայրկեանս իմ լսած-ներս ասոնք են։ Այս «քոմիթէճի»նե-րը, հաւանականութենէ հեռու չէ որ, աւելի տարբեր բաղձանքներու, տար-բեր նպատակներու ու երազներու ե-տեւէ կը վազեն։ Այնպէս կը յուսամ թէ, վաղը, միւս օր դեռ կարգ մը բաներ պիտի կրնամ սորվիլ այս մա-սին։

Բայց ամէնէն կարեւոր հարցը սա է. — Սուրիոյ Հայերը, մասնաւորա-բար Հաթայի խնդրին ի նպաստ մեզի լուծուելէն ի վեր կատարելապէս Ի-տալացիներուն եւ Գերմանացիներուն թակարդը ինկած են։

Գերմաններն ու Իտալացիները, « Ֆրանսայէն այլեւս բարիք չէք կըր-նար սպասել, եկէք Մեծ Հայաստանը միասին կազմենք », ըսելով որսացած այս Հայերը, հիմա խամաճիկի նման կը խաղցնեն։ Անոնք, Ֆրանսացինե-րու այնքան խիստ ուշադրութիւննե-րուն հակառակ, հոս ունեցած խիստ կատարեալ գաղտնի կազմակերպու-թիւններուն շնորհիւ, Պաղեստինի պայքարողներուն համար Սուրիոյ եւ Լիբանանի հողամասերուն վրայ ան-ընդհատ ցամաք հանուած զէնքերը յիշեցնելով, « ձեզի ալ պիտի տանք... » կ'ըսեն։ Գալով դրամին, ան արդէն, քանի ատենէ ի վեր, հոս կը հասնի Պերլինէն ու Հռոմէն։

Միայն վերջին անգամ, կ'ըսուի թէ, Հաթայի գաղթականներուն հա-մար մէկ միլիոն ֆրանք եկած է։

Այսպէս նացի եւ փաշական կազմա-կերպութեանց ձեռքը ինկած հայ «քո-միթէճի»ները, դարձեալ անոնց հրա-հանգով, հոս գտնուած իրենց բոլոր հին գաղափարակիցները, այսինքն Քիւրտերը, Ասորիները, Քաղդէացի-ներն ալ իրենց ետեւէն քշելով, իրենց շարքերուն մէջ մտցուցած են։

Դեռ վերջերս հիմնուած « Հայ-Քիւրտ բարեկամական միութեան » վարչական ժողովի անդամները ան-դամ փաշական եւ նացիներուն իբրեւ թոշակաւոր լրտեսները ճանչցուած մարդիկ են։

Գործը այն աստիճանին հասած է որ, այս կէտերուն մէջ « գաղտնի մը-նալու » պէտքը իսկ չի զգացուիր։ Բոլոր այս իրողութիւններու մերժու-մը, հերքումը անկարելի ապացոյցնե-րով բացայայտօրէն մէջտեղն են։

Հիմա, այս « Մեծ Հայկական հա-մաժողով »ը, դարձեալ Գերմաններու եւ Իտալացիներու հրահանգով, բոլոր այս գործերը նորագոյն հիմի մը վը-րայ դնելու նպատակով է որ գումար-ուած է։

ՍԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորա-գրով խմբագրականի մը մէջ (15 Օ-գոստ.)։

— (Երկու տարիէ ի վեր, հայերէնի դասաւանդութիւնը սեղմումներու են-թարկուեցաւ յունահայ վարժարան-ներու մէջ եւ դասապահերը ճշդուե-ցան, կրթական նախարարութեան կողմէ պատրաստուած օրէնքի մը համաձայն, — օրական մէկ պահ դա-սացուցակին մէջ եւ մէկ պահ՝ դա-սացուցակէն դուրս։

Օրէնքը առաւել կամ նուազ խստու-թեամբ կը կիրարկուի մեր նախակըր-թարաններուն մէջ։ Առանց վայելելու առաջուան ազատութիւնը, երկու տա-րիէ ի վեր, յունահայ դպրոցները կ'ընթանան գծուած ուղիէն եւ կը յուսանք, որ տրուած պայմաններու մէջ, կ'աշխատին արդարացնել իրենց գոյութիւնը իբրեւ հայկական կրթա-կան հաստատութիւններ, ինչպէս նա-եւ այն զոհաբերութիւնը, զոր յու-նահայ համայնքները կ'ընեն զանոնք կանգուն պահելու համար։

Կը յուսանք, կ'ըսենք, որովհետեւ հնարաւորութիւն չտրուեցաւ մեզի բաղդատել երկու տարուան արդիւն-քը, անկէ առաջուան տարիներու աշ-խատանքին ու արդիւնքին հետ։ Չենք գիտեր թէ ինչ եղաւ՝ տրուած պայ-մաններու տակ հայերէնի ուսուց-ման արտադրոյթը, որակի տեսակէ-տով։ Այսինքն ի՛նչ սորվեցան մեր տղաքը վերջին երկու տարիներու ըն-թացքին եւ ի՛նչ սորված էին անոնք կամ անոնցմէ առաջուանները այն տարիներուն, երբ հայերէն լեզուն եւ հայերէնով աւանդուած ուրիշ դասեր այսօրուան սեղմումներուն ենթար-կուած չէին։

Եթէ յունահայ վարժարաններուն համար ունեցած ըլլայինք կրթական ներքին մարմին մը, որ իրեն բան-գործ ընէր հսկել հայերէնի դասա-ւանդութեան վրայ յունահայ վարժա-րաններու մէջ, ուղղութիւն տար ա-նոնց, ուսուցման մեթոտներ թելադ-րէր եւ ամէն տարեվերջի՝ տրուած աշխատանքի եւ ձեռք ձգուած ար-դիւնքի չուրջ խղճակցութեան յան-գէր, այն ատեն գաղափար մը ունե-ցած կ'ըլլայինք՝ վերջին երկու տա-րիներու ընթացքին հայերէնի ուսուց-ման գետնին վրայ գլուխ հանուած գործի խորքին ու տարողութեան մա-սին։ Այս ուղղութեամբ ըլլալիք պըր-պտումներն ու շահագրգռութիւնը մասնագիտական բնոյթ մը միայն կրնան ունենալ, հետեւաբար եւ դուրս կը մնան լրագրական պըրպը-տումներու սահմանէն։ Հասկացողու-թիւն ու հայերէնի ուսուցման մաս-նագիտութիւն ունեցող, ինչպէս նաեւ տարեշրջանի ընթացքին տարուած աշխատանքին վրայ հսկած ուսուցիչ-ները կամ անոնցմով կազմուած մար-մին մը միայն պիտի կրնար գնահա-տել եւ արձանագրել յաջողութիւնը կամ ձախողանքը։ Անոնք միայն պիտի կրնային զոհացնել հանրային հետա-քրքրութիւնը եւ ըսել մեզի, թէ ի՛նչ մակարդակի վրայ կը գտնուի մեր մայրենի լեզուի ուսուցումը յունա-հայ նախակրթարաններու մէջ եւ թէ ի՛նչ կարելի է ընել իբրեւ յաւելուա-ծական ճիգ, աւելի լաւ արդիւնք ա-պահովելու համար։

Մեզի համար այնքան կենսական այս հարցով զբաղող մարմին մը կամ ուսուցիչ չունինք դժբախտաբար։ Ա-մէն մէկ վարժարան կ'ընէ իր կրցածը կամ ուզածը։ Հայերէնը դասաւան-դող ուսուցիչներէն ամէն մէկը կ'աշ-խատի այնքան, որքան որ կրնայ եւ որքան որ թոյլ կուտան իր տրամա-դրութիւնները։ Մինչ մենք պարագա-ներ գիտենք, որ այդ ուսուցիչներէն ոմանք, իրենց կոչումին արժանի նա-խանձախնդրութեամբ չէ որ կը տա-նին իրենց ստանձնած աշխատանքը, նուազագոյն միջոցներով առաւելա-գոյն արդիւնքը ձեռք ձգելու համար։ Կը ճանչնանք ուսուցիչներ, որոնք ի-րենց եղած վարձատրութիւնը արդա-րացնելու չափ միայն կ'աշխատին։ Անոնց հոգը չէ, եթէ հայ պատանին կամ մանուկը բառ մը, բառի մը ուղ-ղագրութիւնը կամ քերականական կանոն մը աւելի կամ պակաս սորված է։

Խղճամիտները անշուշտ պակաս չեն հայերէն լեզուի ուսուցիչներուն մէջ։ Բայց այդպիսիներուն աշխատանքը իրենց անմիջական շրջանակին մէջ միայն արդիւնք մը կրնայ տալ »։

ԿԱՐՈԼ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԵՒ ԻՆԷՕՆԻՒԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ», խօսելով Կա-րոլ Թագաւորի եւ Իսմէթ Ինէօնիւի տեսակցութեան մասին, որուն ներ-կայ եղան նաեւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը՝ Սարաճօղլու եւ Անգա-րայի ռումանական դեսպանը, կը գրէ թէ տեսակցութեան նիւթն է եղած պալքանեան համաձայնութիւնը։ Թուրքիա եւ Ռումանիա միեւնոյն տե-սակէտներն են ունեցած պալքանեան խնդիրներու մասին»։

*** Սրտէն բխած խօսք մը ո՛ր-քան զոհողութիւններ կը փոխարինէ, որքա՛ն չարիքներ մոռցնել կուտայ։ Սիրտը որչա՛փ հարուստ է, բայց որ-քա՛ն մարդիկ այդ հարստութիւնը կը գործածեն այնպէս ինչպէս ագահը իր ոսկիները։ Այդ գանձը կը թաղեն եւ թոյլ չեն տար ոչ ոքի օգուտ քաղել անկէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Այս պատերազմը հիմա ընդարձակ ճակատամարտ մըն էր, անտառնե-րուն մէջ ցիր ու ցան եղած։ Ուղղա-փառ եւ թագաւորական յորջորջուած մեծ բանակին աղէտները կը սկսէին ծայր տալ։ Հրամանագիր մը Վանտէ կը դրկէր Մայանսի բանակը։ Ութը հազար Վանտէցի մեռած էին Անսընիի մէջ։ Վանտէցիները Նանթէն ետ մըղ-ուած, Մօնթէկիւէն վանուած, Թուա-րէն արտաքսուած, Նուարմութիէէն վռնտուած եւ Շօլէէ, Մօրթանէէ, Սօմիւրէ դուրս վերիվայր շրջուած էին։ Պարթընէն կը պարպէին, Քլի-սոնը կը թողէին, Շաթիյյօնէ խոյս կուտային, Սէնթ-Իլէռի մէջ դրօշակ մը վրայ տուած էին, Բօրնիքի, Սաալի, Ֆօնթընէի, Տուէի, Շաթօտօյի եւ Բօնըըէի մէջ յաղթուած, Լիւսօնի մէջ պարտուած, Շաթէնըրէի մէջ նահանջած եւ Ռօշ-սեւ-իօնի մէջ փախուստի մատնուած էին։ Բայց մէկ կողմէ Լա Ռօշէլը կը սպառնային, միւս կողմէ ալ կէռնըզէի ջուրերուն մէջ անգլիական նաւատորմ մը, զօ-րավար Գրէկի հրամանատարութեան տակ եւ ֆրանսական ծովային սպա-ներու հետ խառն, բազմաթիւ անգլի-ական զօրագունդեր կը բերէր, որոնք Լանդընաքի մարքիզին մէկ հրամանին կը սպասէին միայն ցամաք ելլելու համար։ Այս զօրահանութիւնը արքա-յական ապստամբութեան վերստին յաղթելուն պատճառ կրնար ըլլալ։ Բիթ արդէն պետական չարագործ մըն էր։ Ինչպէս սպառազինութեան մէջ դաշոյնը կայ, նոյնպէս քաղաքակա-նութեան մէջ մատնութիւնը կայ։ Բիթ մեր երկիրը կը դաշունահարէր եւ իրենինը կը մատնէր։ Իր երկիրը անպատուելը մատնել ըսել է։ Անգլիա իր օրով եւ իրմով, Փիւնիկեան պա-տերազմ կը մղէր։ Կը լրտեսէր, կը նենգէր, կը ստէր։ Գաղտագողութիւն թէ կեղծարարութիւն, ոչ մէկ բանէ չէր խորշեր, նախանձէն մինչեւ սը-նոտիութիւններուն կ'իջնէր։ Լիդրը հինգ ֆրանք արժող ճարպը կը հաւա-քէր։ Լիլի մէջ Անգլիացիի մը վրայ, Վանտէի մէջ Բիթի գործակալը եղող Փրիճէնթի մէկ նամակը գտնուեցաւ ուր սա տողերը կը կարդացուէին.

«Խնդրեմ, դրամը չխնայէք։ Կը յուսանք թէ ոճրագործութիւնները խոհեմութեամբ պիտի գործուին։ Ծպտեալ քահանաները եւ կիները այս գործին ամէնէն աւելի յարմար են։ Վաթսուն հազար ոսկի Ռուան եւ յի-սուն հազար ոսկի Քան ղրկեցէք»։

Այս նամակը Պառէրի կողմէ Օգոս-տոս մէկին Սահմանադրական Ժողո-վին առջեւ կարդացուեցաւ։ Այս կեղ-ծիքներուն կը համապատասխանէին Փարրէնի վայրենութիւնները եւ քիչ վերջ ալ Քուրրիէի անխղճութիւննե-րը։ Մէցի եւ հարաւի հանրապետա-կանները ապստամբներուն դէմ քալել կ'ուզէին։ Հրամանագիր մը Պօքաժի որմերը եւ ցանկերը հրդեհելու հա-մար ռահվիրաներու քսանըչորս ջո-կատի կազմութիւնը կը հրամայէր։ Անլուր տագնապ մըն էր այս։ Պատե-րազմը կէտի մը վրայ կը դադրէր ու-րիշ կէտի մը վրայ վերստին սկսելու համար։ Երկու կուսակցութիւննե-րուն ալ աղաղակը, «շնորհում չկայ, գերի չկայ» էր։ Պատմութիւ-նը սոսկալի ուրուականով մը լեցուած էր։

Սոյն Օգոստոս ամսուան մէջ Լա Թուրկ պաշարուած էր։

Գիշեր մը աստղերու երեւցած մի-ջոցին, այդ բիկաստղեան վերջալոյսի մը հանդարտութեան ընթացքին, երբ այլեւս ոչ մէկ տերեւ կը շարժէր ան-տառին եւ ոչ մէկ խոտ կ'երերար դաշ-տին մէջ, վերահաս գիշերուան լռու-թեան մէջ փողի ձայն մըլսուեցաւ։ Այս փողին ձայնը աշտարակին վերի կողմէն կուգար։

Այս փողի ձայնին պատասխանեց վարէն եկող սրաձայն փողի մը ձայ-նը։

Աշտարակին վերեւ զինուած մարդ մը։ Վարը, շուքին մէջ, բանակ մը։

Թուր-Կովէնի չուրջը մթութեան մէջ անորոշապէս կը զանազանուէր սեւ կերպաւորումներու վժլտուք մը։ Այս վժլտուքը բացօթեայ բանակետղ մըն էր։ Հոն անտառին ծառերուն տակ քանի մը կրակներ սկսան վառել եւ դաշտաւանդակի մացառուտներուն մէջ հոս ու հոն խոր մութին մէջ լու-սաւոր կէտեր կը կէտկիտուէին, որ-պէս թէ երկիրը երկինքին հետ միեւ-նոյն ժամանակ աստեղնաւորիլ ուզած ըլլար։ Որքան մթին աստղեր են պա-տերազմի աստղերը։ Դաշտաւանդակի կողմի բանակատեղը մինչեւ դաշտերը կ'երկարէր իսկ անտառին կողմինը մինչեւ թաւուտին մէջ կը խորասուզ-ուէր։ Լա Թուրկ պաշարուած էր։

Պաշարողներու բանակին տարա-ծութիւնը բազմութիւն մը կը նշանա-կէր։

Բանակետղը սեղմօրէն կը շրջափա-կէր ամրոցը եւ աշտարակին կողմէ մինչեւ ժայռին, կամուրջին կողմէ ալ մինչեւ խռուշին կուգար։

Փողի երկրորդ աղմուկ մը յառաջ եկաւ եւ անոր յաջորդեց սրնգաձայն փողի երկրորդ հարուած մը։

Այս փողը կը հարցաքննէր թէ կա-րելի՞ է ձեզ հետ խօսիլ, եւ այդ սրա-ձայն փողը բանակետղը՝ որ կը պա-տասխանէր «այո՛»։

Այդ շրջանին Քօնվանսիօնը (1792-ի դաշնադրութիւն) Վանտէացիները իբրեւ պատերազմիկ չէր նկատեր եւ հրամանագրով արգիլուած էր «աւա-զակներուն» հետ պատգամաւորներ փոխանակելը։ Որով մարդկային ի-րաւունքը հասարակ պատերազմի մէջ արտօնած եւ քաղաքային պատերազ-մի մէջ մերժած հաղորդակցութիւն-ներու տեղ այս թերին կը լրացնէր ինչպէս որ կարելի ըլլար։ Ասկէց էր որ գեղջկական եւ ռազմական փո-ղին մէջ տեսակ մը համաձայնութիւն կը գոյանար։ Առաջին կոչը պարզա-պէս մուտք մը գործել էր խնդրին մէջ, երկրորդ կոչը հետեւեալ հար-ցումը կ'առաջարկէր. «կ'ուզէ՞ք մը-տիկ ընել»։ Եթէ այս երկրորդ կոչին վարի փողը լռէր, մերժում. եթէ պա-տասխանէր, համաձայնութիւն։ Այս կը նշանակէր, քանի մը վայրկեանի հա-մար զինադադար։ Փողը երկրորդ կո-չին պատասխանած ըլլալով, աշտա-րակին վերը գտնուող մարդը խօսե-ցաւ եւ հետեւեալը լսուեցաւ.

(Շար.)

պիտի կրնայ օգտուիլ Խ. Միութեան հում նիւթերու հարստութենէն, — բամպակ, ատաղձ, քարիւղ եւ մարկանէզ:

Գերմանիոյ արտածումները դէպի Խ. Միութիւն, որոնք երկու միլիառ մարքը կ'անցնէին 1931ին, 31.000.000ի իջած էին անցեալ տարի: Իսկ ներածումները միայն 47.000.000 մարք էին անցեալ տարի:

Անգլօ-ճափոնական բանակցութիւնները խզուեցան

Թոքիոյի անգլիական դեսպանը շաբաթ օր շատ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ճափոնի արտաքին նախարարին հետ: Այս առթիւ որոշուեցաւ դադրեցնել բանակցութիւնները, քանի որ երկու կողմերն ալ անդրդուելի կը մնան իրենց տեսակէտներուն մէջ:

Այս խզումը ծանր տպաւորութիւն գործեց քաղաքական շրջանակներու մէջ, զուգադիպելով Եւրոպայի յարաճուն տագնապին: Ճափոն կը պնդէ որ Անգլիա ամբողջովին փոխէ իր քաղաքականութիւնը Ծայր. Արեւելքի մէջ: Իսկ անգլիական կառավարութիւնը կ'ուզէ միւս պետութիւններն ալ իր ետեւէն քաշել, յանձն առնելով վերաքննել ինը պետութեանց միջեւ կնքուած դաշնագիրը՝ Չինաստանի մասին: Անգլիական կառավարութիւնը յայտնած է թէ դաշնագիրները յաւիտենական չեն եւ տրամադիր է քննելու որեւէ չինարար առաջարկ Ճափոնի կողմէ: Ճափոն կը մերժէ ուրիշ պետութեանց մասնակցութիւնը, եւ պայմանաժամ տուած է Անգլիոյ, կարգադրելու համար վիճելի խնդիրները:

Մինչ այս մինչ այն, ճափոնցիները կը շարունակեն պաշարել Հոնկ Քոնկը: Իսկ Թիէնցինի պաշարումը թուլցած է, իբրեւ հետեւանք... ողողումներու: Անգլիական թաղամասը մեծ մասով թաղուած է ջուրերու տակ: Խմելիք ջուր չկայ եւ ելեկտրականութիւնը խանգարուած է, աւելի ծանրացնելով կացութիւնը: Թումբի մը խորտակումը երկու երրորդով ողողեց ճափոնական թաղամասը: Հազարաւոր դիակներ կը ծփան ջուրերուն վրայ: Ողջ մնացողները ծառերու եւ բեկորներու կառչած են: Մարդ եւ անասուն իրար խառնուած են: Կը վախցուի որ ողողումները ամիսներ տեւեն, մանաւանդ որ անձրեւները կը շարունակուին:

Հիթլերական խառնակութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Այսպէս, հիթլերական թռուցիկներ հասած են Վալէնսիէն եւ շրջանին նոյն ուժգնութեամբ, Ֆրանսայի զանազան մասերուն մէջ:

Թերթերը կը հաստատեն թէ հիթլերական քարոզութիւնը կը շարունակուի գրեթէ բոլոր գիւղերը: Այս անգամ թռուցիկները ուղղուած են ոչ թէ կարգ մը անձնաւորութեանց, այլ գրավաճառներու, առեւտրականներու, գործատէրերու եւ լրագրողներու: Բոլորն ալ թղթատարին յանձնուած են Զուիցերիոյ մէջ եւ կը պարզեն գերմանական տեսակէտը Տանցիկի մասին:

Նոյն խրոզութիւնը երեւան հանուած է ուրիշ սահմանամերձ քաղաքներու մէջ: Միեւնոյն ատեն բազմաթիւ նամակներ հասած են Նորմանդիա, մէկ մասը Ցիւրիխէն, միւսը Հոլանտայէն թղթատարին յանձնուած: Թղթակիցը կը ջանայ համոզել թէ կարգ մը «անպատասխանատու գրգռիչներ» կ'ուզեն պատերազմ պայթեցնել Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, «ի նպաստ լեհական փառասիրութեանց», եւ կը յանձնարարէ չխառուիլ: Միլհուզի մէջ ալ շատ մը վաճառականներ նամակներ ստացած են Զուիցերիայէն, աղճատ ֆրանսերէնով: Այս նամակները չնչտելով Գերմանիոյ խաղաղասիրութիւնը, կը ձգտին սթափեցնել ֆրանսացի ժողովուրդը: Նամակները կը սկսին «Սիրելի ընթերցող» կոչականով եւ մտերմական ոճով:

Պոլսոյ օդանաւային ռազմափորձեր

Պոլսէն կը հեռագրեն կիրակի օրուան թուականով. —

Օդանաւային պաշտպանութեան փորձը, որ կը կատարուէր Թրակիոյ մեծ ռազմափորձերուն հետ զուգընթաց, տեղի ունեցաւ շաբաթ օր: «Թշնամի» օդատորմիղներ յարձակեցան Պոլսոյ եւ Վոսփորի վրայ: Վտանգի ազդանշանը տրուեցաւ առաւօտեան ժամը 9.35ին, երբ երեւցաւ առաջին օդանաւը, ետեւէն ալ՝ երեք օդատորմիղներ: Առաջին անգամ է որ այսպիսի փորձ մը կը կատարուի Պոլսոյ մէջ, եւ արդիւնքը շատ գոհացուցիչ եղաւ: Կէս ժամէն պակաս միջոցի մը մէջ ժողովուրդը պատսպարանները մտած էր, կառախումբերը կայարաններէն դուրս ելած էին եւ նաւերը ցամաքին կը մօտենային, ուղեւորները պարպելու համար, մինչ մասնագէտ խումբեր կը մաքրէին ենթադրեալ հրդեհները եւ կը չէզոքացնէին կազային յարձակման ենթարկուած վայրերը:

Հակօդային պաշտպանութիւնը ոչնչացուց քանի մը «թշնամի» օդանաւեր, ետ մղելով օդատորմիղները: Ժամը 10.35ին սուլիչները կը ծանուցանէին թէ փորձերը վերջացած են եւ քաղաքը վերստացաւ իր սովորական երեւոյթը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ զինուորական պատուիրակութիւն մը հասաւ Պոլիս, նախագահութեամբ զօր. Հիւսնի փաշայի, խորհրդակցելու համար Թուրքիոյ սպայակոյտին հետ: Տարտանէլ հասած ատեն, պատուիրակութիւնը եգիպտական եւ թրքական դրօշներով կապուած ծաղկեփունջ մը նետեց ծովուն մէջ: Անգարա երթալէ առաջ, պատուիրակութիւնը ներկայ պիտի ըլլայ Թրակիոյ թրքական ռազմափորձերու վերջին մասին, երբ զօրահանդէս մը պիտի կատարուի, մասնակցութեամբ 100.000 զինուորներու:

160 ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ Պուլկարիա գացին, իրենց արձակուրդը անցընելու համար: Պուլկարիոյ կրթական նախարարն ալ Գերմանիա գնաց վեց հնագէտներու հետ, մասնակցելու համար հնագիտական միջազգային համագումարին:

ՏԱՆՑԻԿԻ նացի շրջանապետը, Ֆորսթէր, նոր ճառ մը խօսելով յայտարարեց. — «Լեհերը այնքան լրբացած են որ մենք մեզի հարց կուտանք թէ ողջմիտ մարդոց հե՞տ գործունինք թէ խենթերու: Անոնք պատերազմի երթալը պարահանդէս երթալու կը նմանցնեն. բայց խելքի պիտի գան, երբ տեսնեն իրենց սպասած պարը»:

ԼԵՀԱԿԱՆ կառավարութիւնը բազմաթիւ խուզարկութիւններ կատարեց գերմանական դրամատուններուն մէջ: Գերմանական կառավարութիւնն ալ փակեց Շլեզիոյ լեհական դրամատուները:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ֆրանսական դեսպանը Իզմիր գնաց օդանաւով, ներկայ ըլլալու համար միջազգային ցուցահանդէսին:

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ մը եւ հեղեղներ մեծ վնաս պատճառեցին Պոտոյի շրջանին մէջ: Շատ մը քաղաքներ ողողուեցան: Գերեզմանատուն մը թաղուեցաւ ջուրերուն տակ:

ՀՈԼԱՆՏԱ որոշեց դրօշի տակ պահել 1939ի դասը, որ պիտի արձակուէր յառաջիկայ սեպտեմբերին:

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին Պաղեստինի մէջ: 17 հոգի մեռան վերջին երկու օրերու ընթացքին:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ետ քաշեց իր զինուորները լեհական սահմանագլուխէն:

Վալանսի հանգանակութեան ցանկը

Յարութիւն Դաւիթեան, Վահրամ Պապիկեան (իր հօրեղբօր մահուան քառասունքին առթիւ), Կարապետ Ջօթեան, Ֆր. Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղ 100ական ֆրանք, Նշան Գոճապաշեան, Ղուկաս Մարտիրոսեան, Տիկ. Մարտիրոսեան, Գրիգոր Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկ. Օհան Հայրապետեան, Մարտ. Պոյաճեան, Յարութ. Քիւփճիեան, Արսէն Տէր Սարգիսեան, Յակոբ Տ. Սարգիսեան, Լեւոն Տ. Սարգիսեան, Գաբրիէլ Ալակէօզեան, Յակոբ Փափազեան, Գէորգ Քիրէճճեան, Յակոբ Աննաեան, Մատթէոս Պըլըղեան, Յարութիւն Էքմէկճեան, Մկրտիչ Դաւիթեան, Եդուարդ Գասեան, Անդրանիկ Մարգարեան, Տիգրան Քէհիաեան 50ական ֆրանք, Կարապետ Խաչիկեան, Պետրոս Խաչերեան, Պօղոս Եղիկեան, Կարապ. Պաղտալեան, Պօղոս Եղիազարեան, Խորէն Պէքմէզեան 30ական, Գէորգ Մարգարեան, Երուանդ Տէր Ղուկասեան, Հրանդ Տալքըլըճեան, Վրէժ Զօտեան, Մեսրոպ Տօնիկեան, Յարութ. Ղուկասեան, Արմենակ Թէպօեան, Յովհաննէս Պոյաճեան, Յակոբ Կօշկակարեան, Գաբրիէլ Թոփալեան, Ղազար Գալուստեան 25ական ֆրանք, Յովակիմ Էօքսիւզեան, Հաճի Յակոբ Մարգարեան, Համբարձում Քէսմէճեան, Լեւոն Առաքելեան, Գեղեցիկ Զօպանեան, Նշան Թէպոյեան, Օհան Թէպոյեան, Սարգիս Արէլեան, Նահապետ Արէլեան, Սուրէն Գրիգորեան, Պօղոս Թորոսեան, Յովհաննէս Թամզաեան, Պետրոս Մինասեան, Սմբատ Քիւկէօզեան, Յակոբ Հաճի Յակոբեան, Գէորգ Կէվեկեան, Յովհաննէս Տէր Ղուկասեան, Յարութիւն Հայրապետեան, Մաթ. Մակսուտեան եւ Նազ. Պալթաեան, Մանուկ Տէրէպաշեան, Սարգիս Զօխախեան, Կարապետ Աւտօնեան, Սարգիս Զիւմպիւլեան, Յարութիւն Խօճիկեան, Նիկողոս Թանտրճեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Օտապաշեան, Լօղօֆէթ Պաղտալեան 20ական ֆրանք, Աւետիս Էքմէկճեան, Ստեփան Պանազեան, Աստուր Կարօեան, Պարոյր Պայեան, Մկրտիչ Մաքսուտեան, Գէորգ Պոյաճեան, Պետրոս Ալաջաեան 15ական ֆր., Յովսէփ Ստեփանեան, Ալեքսան Նազարեան, Թադէոս Նազարեան, Խորէն Տէմիրճեան, Յովհաննէս Թէրզեան, Խաչատուր Դաւիթեան, Յովսէփ Կօշկակարեան, Նահապետ Նահապետեան, Խաչատուր Պօղոսեան, Սահակ Գիրճեան, Պաղտասար Աւճեան, Եղիկ Ժամկոչեան, Սրգար Սրապեան, Թագւոր Եսայեան, Տիկ. Սրբուհի Դաւիթեան, Տիկ. Մաքրուհի Պալթազեան, Կարապետ Շահմիրեան, Գէորգ Արիսեան, Գրիգոր Կօկորեան, Տելեմաք Լուսիկեան, Կարապետ Անտօնեան, Աւետիս Քէփէնէկեան, Սուրէն Խաչատուրեան, Գրիգոր Գույումճեան, Գայանէ Տէլիպալթայեան, Սարգիս Սատազեան, Նիկողոս Թօփսագալեան, Ոմն, Յակոբ Չէքմէեան, Մեսրոպ Թաշճեան, Աւետիս Ղազարեան, Կարապետ Սվազլեան, Գէորգ Գասեան, Պաղտասար Ուզունեան 10ական ֆր. Սեդրակ Սիմոնեան, Գ. Մարգարեան, Յակոբ Գույեան, Գասպար Թէրզեան, Ահարոն Աբրահամեան, Տիկ. Մարիամ Ճրնզեան, Ստեփան Ճինտօեան, Սարգիս Սարաֆեան, Պետրոս Աւճեան, Արամ Շիլիպօլեան, Հայկ Գապայեան, Թադէոս Թաթիկեան, Կարապետ Գալայճեան, Հրաչ Պէօճէկեան, Անդրանիկ Ընքապալեան, Նշան Կիւրեղեան, Մարտիրոս Վէզիրեան, Ոմն, Հայկ Սարգիսեան, Գրիգոր Պոյաճեան, Պօղոս Գասապեան, Ոմն, Արմենակ Գասպարեան, Յարութիւն Յակոբեան, Անդրանիկ Սեւտիքեան, Յարութիւն Ոշագեան, Յարութիւն Մեթիլեան, Բիւզանդ Թիւֆէնկճեան, Փանոս Թնկրեան, Աստուր Մարգարեան, Կարապետ Դաւիթեան, Յովհաննէս Պոյաճեան, Կարպիս Գաբրիէլեան, Արմենակ Տիւրկէրեան, Տիկ. Արշալոյս Բաջիկեան, Յակոբ Թէրզեան 5ական ֆր., Կարապետ Ճէպիրեան 7 ֆր., Վահրամ Եալըզեան 6 ֆր., Պետրոս Մաքսուտեան 4 ֆր., Յակոբ Ոսպըճեան, Կարապետ Մինասեան, Տիկ. Քանեան 2ական ֆր.: Գումար 3043 ֆրանք: (Տես յառաջ 17 Օգոստ.):

Ի դիմաց մասնակցող միութիւններու եւ հանգանակիչ յանձնախումբի
Լ. Ս. Պաղտալեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բալու Խօշմաթ գիւղի Կարօտելոց Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պետիկեան ընտանիքին (Ամէրէկա) եւ իր պարագաներուն, Տիկ. ԱԼԹՈՒՆ ՊԵՏԻԿԵԱՆի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցած է Փրովիտէնսի մէջ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

	17 Օգոստ. — 19 Օգոստ.
Սէն ժէնիէն ան լէ, Սլըք.	150
Սարսէլ, Ռ.	15
Սէն ժէռվէ, Ղար.	100
Մարսէյլ, Տիկ. Գ.	75
Վալանս, Գործ	672,40

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme . . Paris (13)

Այս զօրքերուն թիւը կը հասնէր 250.000ի: Այժմ միայն պահակախումբեր կը գտնուին սահմանագլուխին վրայ:

Անգարա երթալէ առաջ, պատուիրակութիւնը ներկայ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԽՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Օտար երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 23 Août 1939

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4125

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԿԱՅԻ ԽՕՍՔ

ՀԻԹԼԷՐԻ ՆՈՐ ՌՈՒՄԲԸ

Քաղաքական եւ լրագրական շրջանակները ափ ի բերան մընացին, լսելով Պերլինի սարքած նոր անակնկալը, — այնքան չնդալից եւ սրընթաց, — ոչ - յարձակման դաշինք Մոսկուայի - հետ։

Դեռ երէկ, երբ կը հաղորդէին գերմանեւխորհրդային առեւտրական համաձայնութիւնը, որով Պերլին յանձն կ'առնէ 200 միլիոն մարքի փոխ մը բանալ Խ. Միութեան, ամէնէն հեղինակաւոր թերթերն ալ մեծ արժէք չէին ընծայեր անոր։ Կ'ըսէին թէ Գերմանիա պարզապէս կ'ուզէ բարւոքել իր առեւտուրը, որ չափազանց իյնկած էր 1931էն ի վեր։

Իրազեկներ այս անակնկալին մէջ ալ կը տեսնեն ֆոն Փափէնի չուքը։

Անոնց քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Անգարայի գերմանական դեսպանն էրուն իսկ հեղինակը այս մեծ գործին։

Բայց ե՞րբ սկսան այդ բանակցութիւնները ։ Եւ ի՞նչպէս կարելի եղաւ գաղտնի պահել զանոնք, մինչեւ այսօր...

Քանի մը շաբաթ առաջ, զրոյց կը շրջէր թէ ֆոն Փափէն Մոսկուա գացած է կամ պիտի երթայ։ Հիմա որ թէ Պերլին եւ թէ Մոսկուա պաշտօնապէս կը հաստատեն ոչ - յարձակման դաշինքի ծրագիրը, դիւրին է եզրակացնել մնացեալը։

Ուրեմն, հակառակ այն ատեն հրատարակուած հերքումներուն, հռչակաւոր դիւանագէտը յուլիսին գացեր է Մոսկուա, այս նոր ռազմախաղը սարքելու համար ։ Մանրամասնութիւնները անհրաժեշտ չեն, քանի որ մէջտեղն է բուն ծրագիրը եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը այսօր իսկ Մոսկուա կ'երթայ, զայն ստորագրելու համար։

Այս իրողութեամբ, անգամ մը եւս կը լուսաբանուի թէ ինչո՛ւ այնքան ձգձգուեցան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութիւնները, քաղաքական թէ զինուորական։

Առաջինը — քաղաքական — սկսաւ անցեալ ապրիլին եւ անել մը յանգած ըլլալով, որոշուեցաւ նախ գործնական հարցերը քննել, զինուորական մասնագէտներու միջոցաւ։ Այդ քննութիւնն ալ ահա կը քաշքշուի երկու շաբաթէ ի վեր ։ Իսկ հիմա որ Գերմանիա նոր ռումբ մը կը գլորէ, դժուար է նախատեսել թէ խնդրոյ ելքի մը պիտի յանգի՞ն կատարուած բանակցութիւնները։

Ի՞նչ հետեւանքներ կրնան ծագիլ գերմանեւխորհրդային նոր դաշինքէն։

Տակաւին կանխահաս է, որոշ կարծիք յայտնելու համար այդ մասին։ Բայց, տարակոյս չկայ թէ գերմանական այս նոր ձեռնարկը լրջօրէն կը խանգարէ «խաղաղութեան ճակատ»ին հաշիւները։ Ուրիշ խօսքով, Լեհաստան կ'ենթարկուի մեծ վտանգի մը։

Արդարեւ, ոչ - յարձակման դաշինքը ստորագրելով Գերմանիոյ հետ, Խ. Միութիւնը այլ եւս չի կրնար որեւէ յանձնառութիւն ստանձնել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, Լեհաստանի պաշտպանութեան համար։ Ուրեմն Լեհաստան կը մնայ անպաշտպան՝ արեւելեան ճակատէն։ Ուրիշ բան է Մոսկուայի պաշտպանութիւնը, բոլորովին ուրիշ բան՝ անոր չէզոքութիւնը, ըլլայ իսկ բարեացակամ։

Կը թուի թէ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ ալ խորապէս կ'ըմբռնեն այս վտանգը, թէեւ վճռած են կատարել իրենց յանձնառութիւնները։

Այս վտանգին գիտակցութիւնն է որ բացառիկ ժողովներ գումարել կուտայ երկու մայրաքաղաքներուն մէջ, որոնք այժմ հարկադրուած են վերաքննել կարգ մը ծրագիրներ։

Հիթլէր պիտի գոհանա՞յ ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքելով եւ «խաղաղութեան համաժողով» գումարելով Նիւրընպէրկի մէջ։

Այս հարցումին պատասխանը գտնելու համար, հարկ է հետեւիլ գերմանական թերթերուն, որոնք նոր լեզու մը կը գործածեն մէկ շաբաթէ ի վեր։

Անոնք պարզապէս կը հասկցնեն թէ Տանցիկը դրուագ մըն է միայն, Գերմանիոյ ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ։ Այս առթիւ, կը հրատարակեն քարտէսներ ալ, ուր Լեհաստանը կը ներկայացուի 1815ի սահմաններով, հազիւ 18 միլիոն բնակչութեամբ, առանց դէպի ծով ելքի։

Եթէ Պերլին իսկապէս ծրագրած է Լեհաստանը անդամատել համաձայն ազգերու ինքնորոշման սկզբունքին, այն ատեն անշուշտ բաժին մըն ալ պիտի հանուի Խ. Միութեան։ Այն ատեն, Լեհաստանը թերեւս մատնուի 1795ի ճակատագրին։

«Խաղաղութեան ճակատ»ին շրջանակները խորապէս յուզուած են նաեւ անոր համար որ, Մոսկուա չարունակ ձըգձգելով բանակցութիւնները, իւր քաած եղաւ գերմանական հացին։

Օրինակ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները սեղանի վրայ դրած եղան իրենց գաղտնիքները, Մոսկուայի մէջ, որ կրնայ որեւէ յանձնառութիւն չստանձնել այսուհետեւ։ Վախ չկա՞յ որ այդ գաղտնիքները օգտագործուին տարբեր ուղղութեամբ...

Գերմանական այս նոր ռազմախաղը չփոթութեան մատնած է նաեւ Թուրքիան, որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինակիցն է՝ ընդդէմ Գերմանիոյ, եւ միեւնոյն ատեն դաշնակիցը՝ Խ. Միութեան։

Հարց է այժմ, — Անգարա ի՞նչպէս պիտի քալէ բազմազան յանձնառութեանց այս ցանցին մէջէն, որ կրնայ փշաթելերու վերածուիլ. ժամանակի ընթացքին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇՌՆԴԱԼԻՑ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

ՖՈՆ ՌԻՊՊԷՆԹՐՈՓ ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԵՐԹԱՅ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

«Վճռական» կոչեր էինք այս շաբաթը։ Եւ ահաւասիկ շռնդալից անակնկալ մը, որ կրնայ իսկապէս ճակատագրական դեր կատարել, ներկայ կացութեան մէջ։

Երէկ ռումբի մը պէս պայթեցաւ գերմանական գործակալութեան հետեւեալ հեռագիրը. —

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՈՇԵՑԻՆ ՈՉ - ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ՄԸ ԿՆՔԵԼ ԻՐԵՆՑ ՄԻՋԵՒ։ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՖՈՆ ՌԻՊՊԷՆԹՐՈՓ ՄՈՍԿՈՒԱ ՊԻՏԻ ՀԱՍՆԻ ՕԳՈՍՏ. 23ԻՆ (ԱՅՍՕՐ), ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

Այս լուրը անակնկալ մը եղաւ մինչեւ անգամ Գերմանիոյ մէջ, երբ ձայնասփիւռը ընդհատեց երաժշտական կտոր մը, «մասնաւոր տեղեկութիւն մը» հաղորդելու համար։ Զեկուցումը քանի մը անգամ կրկնուեցաւ գիշերը։

Աւելորդ է ըսել թէ այս տեղեկութիւնը շատ աւելի մեծ տպաւորութիւն գործեց արտաքին աշխարհին մէջ, մանաւանդ որ տակաւին ելքի մը չեն յանգած Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ կատարուած բանակցութիւնները, քաղաքական թէ զինուորական ։ Լուրէն տեղեկութիւն չունէին նոյն իսկ Մոսկուայի մէջ, եւ Պերլինի խորհրդային դեսպանատան գործակատարը Մոսկուա գնաց, տեղեկութիւնը լսելէ կէս ժամ վերջը։ Պերլինի խորհրդային թղթակիցներն անգամ լուրը իմացան պաշտօնական զեկուցումէն վերջը։

Լոնտոնի պահպանողական մեծ օրաթերթը, «Տէյլի Թէլէկրաֆ», հաղորդելով այս լուրը, նոր ծրագիրը կը կոչէ Հիթլէրի «ամենամեծ վճիռը»։ Երէկ, երբ կը հաղորդուէր գերմանեւխորհրդային առեւտրական համաձայնութիւնը, որուն արամադրութեամբ Գերմանիա 200.000.000 մարքի փոխ մը բանայ Մոսկուայի, ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնէր թէ քաղաքական դաշնագիր մըն ալ պիտի կնքուի։

Այս լուրին վրայ, միջազգային կացութիւնը աւելի թանձրացած ըլլալով, իսկապէս բացառիկ նշանակութիւն ստացաւ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդին գումարումը։ Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդն ալ նիստի հրաւիրուած էր երէկ։ Կը կարծուի թէ Անգլիոյ Խորհրդարանն ալ նիստի պիտի հրաւիրուի ժամանակէն առաջ։

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ Մոսկուա մեկնելէ առաջ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ։ Իրեն կ'ընկերանար Անգարայի գերմանական դեսպանը, ֆոն Փափէն, որ ապահովաբար կարեւոր դեր մը կատարած է այս նոր քաղաքականութեան մէջ։

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Հիթլէր այժմ իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է ռուսական գործերուն վրայ։ Այս առթիւ յատկապէս թարգմանել տուած է շարք մը խորհրդային գիրքեր, վերջին շաբաթներու ընթացքին։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Եւրոպայի ամբողջ քաղաքական կշիռը պիտի փոխուի, գերմանեւխորհրդային դաշնագրին հետեւանքով։ Մասնաւորապէս ուշագրաւ կը համարուի որ Գերմանիա յաջողեցաւ քանի մը օրուան մէջ առեւտրական համաձայնութիւն մը կնքել Մոսկուայի հետ, մեծագումար վարկեր տրամադրելով, եւ այժմ ձեռնարկած է ոչ-յարձակման դաշնագիր մը կնքելու, մինչդեռ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը բանակցին ամիսներէ ի վեր (բանակցութիւնները սկսան անցեալ ապրիլին)։

«ՊԱՇ"Ր ԱՄԲԱՐԵՑԷՔ 15 ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ»

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ տանտէրներուն յանձնարարուած է պաշար ամբարել 15 օրուան համար։ Ցայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ պատերազմի պարագային այս զգուշութիւնը մեծ հոգէ մը պիտի ազատէ կառավարութիւնը։ Ընտանիքներուն յանձնարարուած է նաեւ միշտ պատրաստ ունենալ պայուսակ մը՝ 24 ժամուան ուտելիքով, լուցկիով, կազի վառարանով, մոմով, դանակով, գաւաթով եւ պիտանի դեղերով։ Այս զգուշութիւնն ալ անհրաժեշտ է, երբ ընտանիք մը ստիպուի տունէն ելլել եւ պատսպարան մը քաշուիլ քանի մը ժամուան համար։

Նկատի առնելով կացութեան ծանրացումը, Լեհաստանի անգլիական հպատակներէն անոնք որ կանոնաւոր զբաղում չունին, Անգլիա կը վերադառնան։

Վարշաւա հաստատուած 17 գերման թղթակիցներէն 10ը հեռացան ։ Ուրիշ Գերմանացիներ ալ կը հեռանան։ Լեհեւսլովաք սահմանագլուխէն հասած ճամբորդներ կը հաղորդեն թէ գերման զինուորական իշխանութիւնները ճամբաներ կը շինեն շոգեպինդ, գրաւելով անհրաժեշտ հողերը։ Ամէնէն աւելի յառաջ կը տարուի շինութիւնը ճամբու մը որ Սլովաքիան պիտի կապէ Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ։ Հեռաձայնի եւ հեռագրի կազմածներն ալ կը նորոգուին եւ փչաթելեր հաստատուած են կայարաններուն շուրջը։ Լեհական սահմանին վրայ, գերման կառավարութիւնը գրաւած է բազմաթիւ դպրոցներ եւ ուրիշ հանրային շէնքեր, զինուոր տեղաւորելու համար։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ կարճ կապելով իր արձակուրդը, Փարիզ վերադարձաւ, նախագահելու համար նախարարական խորհուրդին ։ Այս առթիւ կարգ մը հրամանագիր – օրէնքներ եւս պիտի ստորագրուին։ — Կիսապաշտօնական «Թան»ը հետեւեալ խորագիրը դրած էր իր երէկուան խմբագրականին, — «Եւրոպան վտանգի մէջ»։ Այս առթու կը յիշեցնէր թէ առնուազն 1,700,000 զինուորներ դրօշի տակ առնուած են Գերմանիոյ մէջ, 1,300,000 ալ Իտալիոյ մէջ։

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ
3. Ծերունի հայր մը եւ մայր մը Պասիտի գաղթակայանին մէջ, իրենց հիւանդ զաւկին քով։

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Մարսէյլէն թղթակից մը կը գրէ մեզի. — Հանգանակութիւնը կը շարունակուի ամէն կողմ։ Պուլ - վառ - Օտոյի մէջ հանգանակուած է աւելի քան 6000 փրանք, մօտ երկու հազար ալ՝ Սէն–Լուի մէջ։ Սէն-Ժէ-ռոմ եւս ձեռնարկած է հանգանակութեան։ Նոյնպէս Սէնթ - Անթուանի երկու թաղերը։ Բուն քաղաքին հանգանակութիւնն ալ կը շարունակուի ։ Շրջաններով միասին Մարսէյլը դեռ պիտի կրնայ ղրկել 20,000 փրանք եւս, առանց հաշուելու նախորդ առաքումները։

Նոյն ոգեւորութեամբ գործի ձեռնարկած են նաեւ հեռաւոր շրջաններ, — Էքս, Կարտան, Տրակինեան, Ավինեօն, Պոլէն եւն։ Այդ վայրերէն ալ շօշափելի գումարներ կը սպասուին։

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 օգոստ. — Սիրելի «Յառաջ», Մեր փոքրիկ թաղի — Լա Վիսթի մէջ ալ հանգանակիչ մարմին մը կազմուեցաւ Պ. Պ. Մանուէլ Թորոսեանէ, Սիրական Թիւլէկեանէ, Միրիճան Տէրտէրեանէ եւ Մուրատ Մուրատեանէ։

Հաւաքուեցաւ 1007 փրանք ։ Այս գումարն ու ցանկը յանձնեցինք Ազգ. Առաջնորդարան, ձեր միջոցով ղրկելու համար առ որ անկ է։

ՑԱՆԿ 29

Ա. Չաքրեանի միջոցաւ (Քաղալլանքա)	275
Տիկին Աստղիկ Պարոնեան	50
Վ. Ի.	50
Օննիկ Թուֆանեան	25
Գումար	400
Երէկուան գումարը	96,514
Ընդհ. գումար	96,914

ԾԱՆՕԹ. — Քազապլանքայէն (Մարոք) երկրորդ անգամ է որ դրամ կը ղրկեն։ Վերի 275 փրանքը տրամադրած են. — Մազականէն՝ Խոսրով Ղուկասեան եւ Սեպուհ Տօնիկեան 100ական փրանք, Մէքնէսէն՝ Սիմոն Գաշէմեան 50, Անդրէաս Փափազեան 25։

· ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ. — Սէն Մորիսէն (Լիոնի մօտ) կը գրեն թէ այս համեստ գաղութն ալ յանձնախումբ մը կազմելով, հաւաքած է 922 փրանք։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԹՈՒՆԱՒՈՐԵՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ

«Դաշն կ»նեու զաղտնի համաժողովը Սուրիոյ մէջ...

ԽՄԲ. — Թուրք թերթերը կը շարունակեն գրգռել հանրային կարծիքը, ճնաքեր հէքեաթներ հրատարակելով «դաշնակ» համագումարի մը մասին, որմէ մենք, Դաշնակցականներս, լուր անգամ չունինք...

Ահաւասիկ նմոյշ մը եւս, Տիկին Սապիհա Զէքէրիայի ստորագրութեամբ, թուրքերէն «Թան»ի մէջ (17 օգոստ.).

— «Հայ Դաշնակ կոմիտէն գաղտնի համաժողով մը կը գումարէ Սուրիոյ մէջ։ Այս համաժողովէն դուրս բխած լուրերուն համաձայն, իր նպատակն է Սուրիոյ մէջ գտնուած եւ 150 հազարէ բաղկացած հայ փոքրամասնութեան Սուրիոյ մէջ հայրենիք մը հիմնել եւ ասկէ վերջ իրականացնել Մեծ Հայաստանի երազը։ Իտալական աղբիւրներէ բխած լուրերու համաձայն, այս համաժողովին մասնակցած են աշխարհի ամէն կողմէ եկած ծանօթ Հայեր եւ երկար ատեն Թուրքիոյ մէջ ծերակոյտի անդամ եւ երեսփոխան եղած Հայեր։

Դաշնակ կոմիտէն, Օսմ. կայսրութեան շրջանին, օտար երկիրներէ ստացած դրամով Թուրքիոյ մէջ տեւական յեղափոխութեան մը կորիզը դարձած, եւ ,ո՛չ միայն չէր կրցած հայրենիք մը հիմնել Հայերուն, այլեւ Հայերը տեւականօրէն այս երազին ետեւէն քշելով զանոնք աղէտներու մղած է։ Այսօր ալ Սուրիոյ մէջ իտալական դրամով յառաջ եկած այս կազմակերպութիւնը, արաբ մեծամասնութեան մէջ պզտիկ փոքրամասնութիւն մը ըլլալով, այս վարիչներուն քաղաքական բաղձանքներուն կը զոհուի։ Իտալիոյ այսօր հետապնդած քաղաքականութեան հիմը կը կազմէ Սուրիոյ մէջ Թուրքերուն, Ֆրանսացիներուն եւ Անգլիացիներուն դէմ բացած իր քարոզութեանց մէջ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՎՐԱՅ

Revue des Questions de Défense Nationale, որու խմբագրութիւնը յանձնուած է բարձրաստիճան զինուորականներէ կազմուած կոմիտէի մը (*), Մայիսի թիւով կը հրատարակէ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը Միջերկրականի ռազմագիտական կարեւորութեան մասին: Անկէ քաղուածաբար.—

Թէ Միջերկրականը ռազմագիտական ի՛նչ մեծ արժէք մը կը ներկայացնէ, անկէ յայտնի է որ երբ, անցեալ աշնան սկիզբը, դիւանագիտութիւնը, յուսահատ, մազ մնաց խօսքը կը յանձնէր զինուորականներուն, ընդդիմադիր ճակատները սկսան կարեւոր ուժեր համախմբել Լիբիոյ եւ Թունուզի, ինչպէս Մալթայի եւ Ճիպրալթարի մէջ: Ու վաղը, երբ պատերազմ ծագի, բախտորոշ ընդհարումներուն ամէնէն անմոռանալին պիտի փորձուի ա՛յդ ծովուն վրայ, ապահովաբար: Ահաւոր բախում մը պիտի ըլլայ այդ, անդթօրէն խորտակելու նպատակով հաղորդակցութեան ամէն միջոց, որ տնտեսական կամ զինուորական օգնութիւն պիտի հասցնէր մէկ կամ միւս ճակատին: Այդ պատերազմին մէջ մեծ դեր մը պիտի խաղան, Ֆրանսայի կողմէ, Մարսէյլ, Սէթ, Օրան, Ալժէ, Թունուզ, զինուոր ու պարէն հասցնելու համար ռազմաճակատներուն:

Իտալիոյ տեսակէտով Միջերկրականի կարեւորութիւնը աւելի մեծ է անոր համար, որ իրական թերակղզի մըն է, ու միւս կողմէ՝ ստիպուած է տեւական հաղորդակցութիւն մը պահել Լիբիոյ հետ, եթէ կ'ուզէ նեղել Եգիպտոսը կամ Ալճերիան:

Ճիշդ է թէ Իտալիա հերոսական ճիգեր ըրաւ իր տնտեսական ինքնաբաւութեան համար, — այսպէս յաջողեցաւ լինիթի արտադրութիւնը բարձրացնել (թոնոյի հաշիւով) 380 հազարէն 1,220,000ի, ածուխի արտադրութիւնը՝ 330,000էն 875,000ի, երկաթի արտադրութիւնը՝ 525,000էն 1,110,000ի, փիրիթի արտադրութիւնը՝ 732,00էն 955,000ի, եւ այս՝ հինգ տարիներու ընթացքին (1933—1938): Բայց որովհետեւ աշխարհագրութիւնը կը դատաճանէ իր ինքնաբաւ գոյութեան՝ դատապարտուած է հարկատու մնալու օտար կամ արտաքին շուկաներու,— արդարեւ իր ներածումներու հարիւրին 70ը (մին,) ճարպ, հիւսուածեղէն, քարածուխ, քարիւղ, ձղախէժ, երկաթ, պղինձ, անագապղինձ) կը ստանայ Ճիպրալթարի կամ Սուէզի ճամբով: Ատոր համար է որ Իտալիա իր հայեացքը ուղղած է, վերջերս, դէպի Պալքանները եւ Սեւ ծով, բայց այդ ճամբուն վրայ, խաղաղութեան թէ պատերազմի ժամանակ, նստած է մեծ չատակերը, իր հզօր զինակիցը, որ փշրանքներ միայն պիտի ձգէ խնջոյքէն... եթէ անշուշտ տեղի ունենայ:

Այսպէս, իտալական տնտեսութեան բերանը մեծ մասով ուղղուած է դէպի ծով,— ծովէն է որ պիտի ուտէ, ծովէն է որ պիտի շնչէ: Մուսոլինի քանիցս յայտարարեց ատիկա, եւ այդ ըմբռնումով էր որ ուժ տուաւ Իտալիոյ ծովային առեւտրական ու պատերազմական պահանջներուն:

Վասնզի, ծովէ՛ն է որ Իտալիա պիտի ուղղէ իր առաջին հարուածները: Սարտենիա, Սիկիլիա, Փանթէլէրիայի փոքրիկ կղզին իրեն կը շնորհեն նպաստաւոր դիրք մը յարձակելու համար Հնդկաստանի ճամբուն վրայ: Այդ կէտերէն է որ պիտի մեկնին իր շանթահարիչ կրակները,— Սփեցիայէն, Մառէյլնայէն եւ Քայլիարիէն՝ դէպի հիւսիս-արեւմուտք, Սարտենիոյ եւ Սիկիլիոյ քիթէն՝ դէպի հարաւ կամ հարաւ-արեւմուտք: Իր օդանաւերը եւ սուզանաւերը այդ կայաններէն անակնկալ յարձակումներ պիտի փորձեն թշնամի պետութեանց կայսերական ճամբաներուն կամ նաւային կայաններուն վրայ: Շնորհիւ իր աշխարհագրական դիրքին, պիտի կարենայ ոչ միայն պահպանել Տիւրինեան եւ Յոնիական ծովերու մէջ իր ապահովութիւնը, այլ եւ գաղտնի պահել իր նաւային շարժումները այդ ծովերուն մէջ: Եւ դեռ, Քայլիարիէն ու Թրափանիէն, որոնք նետի պէս երկարած են առաջինը 270, երկրորդը 140 մղոն դէպի Միջերկրականի բացերը, կրնայ լրտեսել թշնամիին յարձակողական շարժումները: Ոչ Թուլոնը ունի այդ առաւելութիւնը, ոչ ալ Պիզէրթը, կամ Մալթան, որ իտալական ծովեզերքին շատ մօտիկ ըլլալով՝ պիտի ռմբակոծուի անընդհատ:

×

Եթէ յարձակողական տեսակէտով այսքան առաւելութիւն կը ներկայացնէ Իտալիոյ աշխարհագրական դիրքը, պէտք չէ մոռնալ որ նոյնքան ծանր վտանգներ կը սպառնան իր ծովեզերքներուն: Բոլոր իտալական նաւահանգիստները ենթակայ են օդանաւային ռմբակոծութեան սպառնալիքին,— բայց նաւահանգիստներ են, ընդարձակ չեն եւ երբ պայծառ է օդը՝ հեռուէն տեսանելի: Եւ յետոյ իտալական նաւատորմին դիրքը կը նմանի խրամներուն մէջ կռուող զինուորին,— նաւահանգիստէն դուրս ելած պահուն իսկ յարձակում պիտի կրէ:

Թշնամի նաւային ուժերը նպաստաւոր կացութեան մէջ կը գտնուին: Ճիշդ է որ Թուլոնի, Պէրի, Սէն-Թրափայէլի, Աժաքսիոյի, Պիզէրթի նաւահանգիստները եւս այնքան ենթակայ են թշնամի օդանաւերու յարձակումին, որքան Սփէցիան, բայց անգլեւֆրանսական նաւատորմը ստիպուած չէ բանտարկուելու իր կայաններուն մէջ: Անոնք կրնար յարձակիլ եւ հեռանալ մինչեւ Փորթ-Սայիտ եւ Հայֆա, կամ Մէրս-էլ-Քէպիր ու Ճիպրալթար: Վերջապէս անոնք կրնան փակել ոչ միայն Եթովպիոյ, այլ եւ Լիբիոյ ճամբան: Այդ պարագային մայր-հայրենիքէն մեկուսացուած իտալական բանակը չի կրնար դիմանալ երկար: Կը խեղդուի: Ըսինք արդէն որ Իտալիոյ մայր հողը եւս կրնայ տուժել տնտեսական այս պաշարումէն, առանց որեւէ ձեւով կարենալու վնասել պաշարողին, որովհետեւ իտալական օդանաւերը չեն կրնար Քայլիարիէն թռչիլ երթալ մինչեւ Ճիպրալթար (720 մղոն), մինչեւ Օրան (480 մղոն):

Անգլեւֆրանսական նաւային ուժերը, ուրեմն, գործելու մեծ ազատութիւն պիտի ունենան Միջերկրականի երկու ծայրերուն մէջ: Ատիկա ըսել չէ թէ պիտի չգործեն Միջերկրականի կեդրոնական մասին մէջ: Որքան ալ մեծ ըլլայ օդանաւային յարձակումներու վտանգը, ատիկա պատճառ մը չէ որ սուզանաւերը եւ թեթեւ մարտանաւերը փակուած մնան Մալթայի, Պիզէրթի, Աժաքսիոյի, Աւփրէթթոյի մէջ: Մալթա փուշ մըն է իտալական միսին մէջ մտած: Վտանգ մը Իտալիոյ փոխադրութիւններուն համար դէպի Լիբիա կամ Ալպանիա:

Ճիշտ է որ ֆրանսական նաւային ճամբաներն ալ, Թունուզէն, մինչեւ իսկ Ալժէէն Սէթ եւ Մարսէյլ, կարելի չէ օգտագործել բնականոն պայմաններու տակ, նոյնիսկ եթէ այդ ճամբուն վրայ երթեւեկեն «Վիլ տ'Ալժէ»ի նման մեծ շոգենաւեր: Ընդհակառակն շատ վտանգ չի սպառնար Օրան–Սէթ գծին: Եթէ Պալէարեան կղզիները, իտալեւսպանական գաղտնի դաշինքի մը հետեւանքով, սպառնան այդ գծին, օգնութեան պիտի հասնին Ճիպրալթարի, Օրանի եւ Մէրս-էլ-Քէպիրի զինուորական կայանները, որոնք ներկայիս կը պատրաստուին ամէն հաւանականութեան դէմ:

Ենթադրենք թէ Միջերկրականեան հաղորդակցութիւնը անկարելի դարձաւ բոլորովին, — այդ պարագային անգլեւֆրանսական շոգենաւերը պիտի կրնան օգտագործել Քազապլանքան եւ իր մօտիկ նաւահանգիստները: Այս ճամբուն անպատեհութիւնն այն է որ երկար է, — Միջերկրականի գիծը 400-500 մղոն է, իսկ Ատլանտեան գիծը, Քազապլանքայէն Պորտօ, երեք անգամ աւելի երկար, ինչ որ պիտի հարկադրէր գործի դնել աւելի մեծ շոգենաւեր: Ճիշտ է թէ ատլանտեան ծովեզերքներուն դիմացը, Ովկիանոսին մէջ, սուզանաւերը պիտի սպառնան, գէթ պատճառ պիտի դառնան որ այդ ճամբուն պաշտպանութեան յատկացուին ուժեր որոնք կրնային օգտակար դառնալ այլ ճակատներու վրայ: Ինչ որ ալ ըլլայ, անգլեւֆրանսական նաւատորմը մեծ առաւելութիւններ ունի Միջերկրականի մէջ,— կրնայ ապաստան գտնել ափրիկեան ծովեզերքին առջեւ, դէպի արեւելք եւ դէպի արեւմուտք: Իտալական նաւատորմը զըրկուած է այդ ապաստաններէն, եւ իր իսկ նաւահանգիստներուն մէջ ստիպուած է մղել «խրամային պատերազմ» մը, որ չի կրնար երկար տեւել, երբ պաշարումը շարունակուի ամիսներով:

(*) Ֆրանսական կառավարութիւնը վերջերս հիմնեց երեք կարեւոր ձեռնարկներ,— ազգ. պաշտպանութեան դասընթացք մը Քաղաք. Գիտութեանց վարժարանին մէջ, Քոլէժ մը զին. բարձրագոյն ուսման համար, եւ այս պարբերաթերթը, որուն անունը կը բացատրէ նպատակը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի ու մելանով:

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Համայնավար պաշտօնաթերթեր «Փրավտա» եւ «Իզվեստիա» կը ներկայացնեն մանրամասն նկարագրութիւնները Գերագոյն Խորհուրդի մէկ նիստին, որուն մէջ օրակարգի նիւթ եղած է երկրին ելմտացոյցը: Ու ժողովականները, այդ առթիւ, ըրած են երկարապատում «ելմտական բանախօսութիւն»ներ:

Ամբողջ սրահը թիւերու մէջ, գումարումի, հանումի, բազմապատկութեան եւ բաժանումի մէջ:

Ու կոպէկ եւ ռուբլի:

Պէտք էր մթնոլորտին մէջ գտնել քնարական երակ մը, բանաստեղծական երանգ մը, ներդաշնակութեան ալիք մը:

Վերջապէս հարկ էր որ «ելմտական բանախօսութեան» յաջորդէր... ելմտական բանաստեղծութիւնը:

Պիտի ըսուի որ կարելի՞ է միթէ երգել երկրի մը ելեւմուտքը: Պիտի ըսուի թէ կարելի՞ է թուանշանները քնարերգութեան նիւթ ընել:

Խորհրդային աշխարհին մէջ ամէն բան կարելի է... բանաստեղծութեամբ:

Մոռնալու չէ որ ժամանակ մը բանաստեղծական նիւթ ըլլալով կային հետեւեալները.

— Գիշեր, սոխակ, վարդ, սիրուհի, զեփիւռ, լուսին, աստղ, լիճ, հիւծախտ, ախ ու վախ, ափսոս, հառաչ, հազ, արիւն, հոգեվարք, մահ, գերեզման, յիշատակ:

Վերջը եկան սոցիալիստ-էնպոլիստները եւ նոր նիւթեր տուին բանաստեղծութեան, ինչպէս՝

— Քաղց, զրկանք, տանջանք, բանուոր, աշխատանք, չոր հաց, գործադուլ, խղոտ բաճկոն, պատռած տաբատ, շահագործում, ըմբոստութիւն, ութժամեայ աշխատանք, վաղը, մեծ օրը, արշալոյս, զանգուած, յաղթանակ, մանր պուրժուա, նոր պուրժուա:

Յետոյ եկան փիւթիւրիստ-ֆաշիստները եւ նորանոր նիւթեր տուին բանաստեղծութեան: Ահա քանի մը հատը անոնցմէ.

— Սաւառնակ, մեքենայ, ընդծովեայ, հրասայլ, թնդանօթ, ռազմանաւ, ական, ատրճանակ, այեր, եթեր, բարձունք, անդունդ, երկաթ, պողպատ, ձղախէժ, սուինձ, պղինձ, հում նիւթ, նոր գիտ:

Վերջը եկան պրոլետ գրողները ու նորագոյն նիւթեր տուին բանաստեղծութեան՝ ինչպէս.

— Տրակտոր, ռատիօ, ելեկտրօ, հիտրօ, օթօ, մոթօ, թօթօ, պաթօ, կաթօ:

Տարի մըն է, Խորհրդային Միութեան բոլոր հանրապետութիւններու բոլոր բանաստեղծները, վիպասանները, աշուղները եւ երգիծաբանները մէկ նիւթի մը մասին կը գրեն.

— ՍՏԱԼԻՆ...
— Ժողովուրդներու հայր Ստալին...
— Արեւներու արեւ Ստալին...
— Տիեզերական Ստալին...
— Աստուած Ստալին...

Հիմակ ամենանորագոյն նիւթն է բանաստեղծութեան.

— Մէկ միլիառ կոպէկ դուրս:
— Տասը միլիառ ռուբլի ներս:
— Երկու միլիառ ա՛ռ,
— Յիսուն միլիառ տո՛ւր,
— Հարիւր միլիոն ելք,
— Հարիւր միլիոն մուտք...

Ու երեսփոխան-բանաստեղծ մը, ընկեր Լէպէտէվ-Կումաչ, Գերագոյն Խորհուրդին մէջ, կը լարէ քնարը ու կը սկսի արտասանել հետեւեալ քերթուածը, ըստ «Իզվեստիա»յի, «Փրաւտա»յի եւ ուրիշ խորհրդային թերթերու:

Ահաւասիկ առաջին տունը այդ թուերգու բանաստեղծութեան.

«Բանաստեղծի մը համար ելեւմուտքը
բանաստեղծական նիւթ չի կարծուիր.
Ցուցակներն ու թուանշանները,
Ելքերն ու մուտքերը
Սակայն կը պահեն իրենց մէջ
Քերթուած մը,
Որ գրուած է մեր ժողովուրդին
կողմէ:
Այս քերթուածին զանազան
գլուխները,
Բանախօսները, այստեղ, մեզ ներկայացուցին.
Այդ թիւերը մեզ կը հաղորդեն
Ստալինեան յաղթանակը,
Եւ կը պատմեն իրենց հրաշափառ
Ու ճշտագոյն պատմութիւնը:»

Երեսփոխան-բանաստեղծը հազիւ թէ այսքանը կը կարդայ արտասանելով, Գերագոյն Խորհուրդին մէջ փոթորիկ մըն է կը փրթի: Ահագին աղմուկ, իրարանցում...

Ի՞նչ, ըմբոստութի՞ւն, բողո՞ք, դիտողութի՞ւն կը կարծէք...

Որքա՛ն միամիտ էք...

Փոթորիկ մը ծափահարութեան, մրրիկ մը «կեցցէ»ներու, ալեկոծութիւն մը «հուռա»ներու:

Կը շարունակէ օրուան պաշտօնական քնարակիրը: Կուտանք այդ քերթուածին քանի մը մասերը.

— «Նոր ելեւմուտքին մէջ կը փայլի
Մոսկուան,
Լուսեղէն շողերովը Քրեմլինի.
Ընդարձակուած է Մոսկուան,
Ամենագեղեցիկ քաղաքը աշխարհի,
Մոսկուայի աճումը, աճումն է
Համայնավարութեան:
Ելեւմուտքը: Այս բառին մէջ
Տեսանելի ոչ մէկ հրաշալիք կայ,
Բայց ան կը լուսաւորուի
Մողական ճառագայթումով
Եթէ ըսենք. «Ստալինեան
ելեւմուտք»:
... Դրացի, ով որ ալ ըլլաս,
Համարձակէ եթէ կրնաս,
Երկարել թաթդ մեր երկրին վրայ...
Իւրաքանչիւր կոպէկ պիտի վերածուի
գնդակի,
Ա՛լ կրնաս երեւակայել թէ ի՛նչ պիտի
ըլլայ ռուբլին...
...Մեր ելեւմո՞ւտքը. ակումբներ են,
Հասարակաց պարտէզներ,
Անտառներ, նոր դպրոցներ,
Եւ նոր հիւանդանոցներ,
Միութեան ելեւմուտքը, յաւելումն է
Մեր զօրութեան,
Պողպատեայ պաշտպանութիւնը
Մեր ռազմաճակատներուն:»

Ժողովուրդներու հանճարեղ մեծ Ստալին՝ խիստ իմաստուն բան մը ըրած պիտի ըլլայ՝ եթէ հրամայէ որ նոր ելեւմուտքին մէջ պէտք եղած վարկը տրամադրեն, նոր շինուելիք հիւանդանոցներուն կողքին, առնուազն քանի մը հազար ալ յիմարանոց շինելու համար:

Հինէն ի վեր, շատեր, «բանաստեղծ» բառին հոմանիշ կը դնէին «խենթ» բառը:

Կամաց կամաց կը սկսիմ իրաւունք տալ իրենց, քանի կը կարդամ նորագոյն քերթողներու գործերը: Տարբերութեամբ մը սակայն: Այս քերթողները մեր գիտցած համակրելի խենթերը չեն, այլ զըռ փախուկներ:

Ուրեմն կառուցանենք սոցիալիզմը, կառուցանելով յիմարանոցները:

Շղթայենք եւ բանտարկենք բանաստեղծները, փրկելու համար Բանաստեղծութիւնը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դուինի պեղումները

«Պրաւդա» կը հրատարակէ (7 օգոստոս), այս խորագրին տակ, պատմական գիտութեանց Տոքթէօր Տէր Աւետիսեանի հետեւեալ յօդուածը.—

Երեւանի Գիտութեանց Ակադեմիան երեք տարիէ ի վեր հնագիտական պեղումներ կը կատարէ հին եւ միջնադարեան Հայաստանի մշակութային մեծագոյն կեդրոն՝ Դուինի մէջ:

Յայտնի է, որ Դ. դարու կէսերուն, հայ Արշակունի թագաւորները Արտաշատէն Դուին փոխադրեցին իրենց մայրաքաղաքը: Այնուհետեւ Դուինը արագօրէն կ'աճի:

Հայոց թագաւորութեան անկումէն ետք (428–429), երբ Հայաստանի արեւելեան մասը կ'անցնի Պարսկաստանին, Դուինը կը դառնայ հայ ժողովրդի ազատագրական շարժման կեդրոնը:

Դուինի մէջ տուֆ քարով կը կառուցուին ճարտարապետական խոշոր շէնքեր՝ ինչպէս Ս. Գրիգորի տաճարը եւ ուրիշներ: Այդ շէնքերը իրենց գեղեցիկ ճարտարապետութեամբ աչքի կը զարնեն ու նորութիւն կը մտցնեն հայ արուեստի պատմութեան մէջ: Դուինի պատմութիւնը անքակտելի կերպով կապուած է հայ ժողովրդի պատմութեան հետ:

Հայ ժողովրդի անկախութեան, ազատութեան, լեզուի, մշակոյթի գրեթէ ամբողջ պայքարը կապուած է Դուինի հետ:

Հայոց ապստամբութիւնները Սասանեան իշխանութեան դէմ (451, 482, 483 եւ 572 թուականներուն) եւ յետագային Արաբներու դէմ սնունդ են մատակարարած հայկական դիւցազներգութեան ստեղծումին, ինչպէս «Սասունցի Դաւիթը», որուն հազարամեակը պիտի տօնուի այս տարի:

Թէեւ Դուինը, Դ. դարէն սկսած մինչեւ Մոնկոլներու արշաւանքը, եղած է միջազգային թրանզիթ առեւտրական մեծագոյն կեդրոններէն մէկը, ծանօթ է միաժամանակ տնայնագործութեան մէջ, իբրեւ տնտեսական կարեւոր գործօն մը, ուր խաչաձեւուած էին Արեւմուտքի եւ Արեւելքի մշակոյթները: Դուինի պատմութիւնը սակայն յայտնի կը դառնայ միայն հիմա, երբ պեղումները կը շարունակուին:

640ի աշնան, Արաբները յամառ կռիւներէ ետք կը գրաւեն Դուինը եւ այնուհետեւ Դուինը կը դառնայ արաբ մարզպաններու մայրաքաղաքը:

Հայաստանի մէջ Արաբներու կողմէ հաստատուած դաժան կարգերը եւ ծանր տուրքերը պատճառ կը դառնան Հայերու ապստամբութեանց Արաբներու դէմ: Դուինը գրեթէ միշտ եղած է խլրտումներու կեդրոն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (174)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Եւ որովհետեւ երկրի խաղաղ դըրութիւնից կախում ունէր նաեւ դըպրութեան ու արուեստի բարգաւաճումը, ուստի Հայաստանի այն վանքերը, որոնք խռովութեան օրերից արդէն ամայացել եւ շատերն էլ աւերուել էին, նորէն սկսան շէնանալ եւ բարեկարգուիլ: Որովհետեւ այս ու այն կողմերը փախած կամ տարագիր եղած առաջնորդներն ու միաբանները նորէն դարձան դէպի իրանց ուխտերը, աւերածները նորոգեցին, քանդածները շինեցին, միաբանակիցներ ժողովեցին եւ փութաջան աշխատութեամբ սկսան այդ վանքերում ուսումն ու դպրութիւնը ծաղկեցնել: Եւ որովհետեւ Հայոց վանքերը Մեծն Ներսէսի եւ Ս. Սահակայ օրերից ըսկսած՝ դպրութիւն տարածելուց եւ ժողովրդի հոգեւոր պէտքերը հոգալուց զատ՝ պաշտօն ունէին նաեւ աղքատները խնամելու, հիւանդները դարմանելու, օտարները ժողովելու եւայլն, ուստի այդ վանքերից շատերում հիմնուեցան նաեւ որբանոցներ, հիւանդանոցներ, հիւրանոցներ եւ ուրիշ կարեւոր ապաստարաններ:

Այդ բոլոր հասարակական հաստատութիւններին հովանաւորում էր ինքը Աբաս թագաւորը՝ ոմանց նպաստելով արքայական գանձարանից, ոմանց կալուածներ նուիրելով, ուրիշներին հասոյթներ սահմանելով եւն., եւն.:

Այդպիսով Աբաս թագաւորի օրով ոչ միայն եղած վանքերը բարեկարգուեցան, այլեւ նորերը հիմնուեցան եւ ծաղկեցին. ինչպէս օրինակ՝ Արշարունեաց գաւառի Կամրջաձորի վանքը, որ 300ից աւելի միաբաններ ունէր: Նոյն գաւառի Կապուտաքար վանքը, որ յայտնի էր իւր յառաջադէմ վանականներով:

Շիրակ գաւառի Հոռոմոսի վանքը, որ նշանաւոր եղաւ իւր հիւրանոցով, ուր կարօտեալները ոչ միայն կերակուր, այլեւ հանդերձներ էին ստանում: Նոյն գաւառի դպրեվանքը, որ անշուշտ հայկական դպրութիւնը գերազանցապէս ծաղկեցնելուն համար նոյն անունն ստացաւ: Դերջան գաւառի Խլաձորի վանքը, որ Սիոն անունով մի ճգնաւոր շինեց, որով ապացուցանում էր թէ՝ երկրի մէջ տիրող խաղաղութեան շնորհիւ, ո՛ր աստիճան հոգեկան գործերով պարապելու եռանդը զարգացել էր: Այդպիսի ոգեւորութեան արդիւնք էին Խորբերդ գաւառի Մոխրավանքը, Կարնոյ Հնձուց մենաստանը, Վայոց ձորի Ցախաց վանքը, որոնք յայտնի եղան իրանց շինարար միաբանութիւններով. եւ վերջապէս Ռշտունեաց գաւառի Նարեկայ վանքը, որ հայ ազգին տուաւ փիլիսոփայութեան եւ բանաստեղծութեան մէջ յայտնի վարդապետներ: Ինչպէս օրինակ՝ Անանիա Նարեկացուն, որ Թոնդրակեցւոց յաղթահարիչն եղաւ եւ աստուածային ողբերգակ Գրիգոր Նարեկացուն, որ իւր բանաստեղծական անզուգական հանճարով կարողացաւ արժանապէս երգել Ահաւոր Յաւիտենականի զօրութիւնն ու բարութիւնը, որի հոգեբուխ աղօթքները դարուց ի դարս մնացին Հայոց բարեպաշտներին...

Եւ սակայն խաղաղութեան տարիների բերած անդորրութիւնը չթոյլատրեց թագաւորի քաջազնական եռանդը: Նա թէպէտ մեծ ուշադրութիւն դարձրեց երկրի ներքին բարեկարգութեան վրայ, որի մէջ եւ գտնում էր ժողովրդի իսկական երջանկութիւնը, այսու ամենայնիւ բարձի թողի չարաւ նաեւ արտաքին թշնամիներից քաջապէս պաշտպանուելու միջոցները, Որովհետեւ գիտէր որ իւր երկիրը շրջապատուած է անկիրթ եւ բարբարոս դրացիներով, որոնք եթէ ոչ այսօր, գուցէ վաղը յարձակուէին իւր վրայ, եթէ իմանային որ ինքը զուրկ է պաշտպանութեան միջոցներից:

Այս նպատակաւ արքայական բանակը զօրացնելու գործը իշխան Մարզպետունուն յանձնելով՝ ինքն զբաղուեցաւ արքայական գահի համար ապահովագոյն մի կայան ընտրելու եւ արհեստի ամէն կատարելութեամբ նրան ամրացնելու գործով: Որովհետեւ Երազգաւորսը զուրկ էր անհրաժեշտ ամրութիւններից, իսկ Դուինն ընդարձակ դաշտի վրայ լինելով՝ մեծ ույժ էր պահանջում պաշտպանելու համար:

Եւ որովհետեւ Վանայ անառիկ բերդի պատկերը չէր հեռանում թագաւորի աչքի առաջից, ուստի նա մտածում էր այնպիսի մի ամրութիւն, եթէ չգտնուի իսկ, ստեղծել իր երկրում, որպէսզի իւր նախորդների կըրած նեղութիւններից ընդմիշտ ազատ մնայ ինքը:

Այս դէպքում, ի հարկէ, նա խորհուրդ արաւ Գէորգ Մարզպետունու հետ, որ ռազմագիտական փորձառութեան հետ միասին քաջածանօթ էր, մանաւանդ, Հայրենի երկրին եւ սա ամէնից յարմար եւ բնական ամրութիւններով օժտուած տեղը՝ Վանանդ գաւառի Կարս քաղաքը գտաւ, որ նորա ասելով, կարող էր գահի համար ապահով ու զօրաւոր կայան դառնալ:

Այդ բերդաքաղաքը հին ժամանակներում պատկանում էր քաջազգի Վանանդացւոց նախահայրերին: Բայց բուն սկզբնաւորութիւնն անյայտ էր մարդկանց եւ, հարկաւ, վերաբերում էր անյիշատակ ժամանակներին: Նա բազմած էր ուղղակի Վանանդ գաւառի սրտում, Կարուց գետի վրայ եւ օժտուած էր բնական շատ մի ամրութիւններով:

Արեւմտեան եւ հիւսիսային կողմերից նրան արմնկաձեւ պատում էր գետը, որ ունէր խոր յատակ եւ ժայռապատ ափունք, որոնք եւ քաջապէս պաշտպանում էին նրան այդ կողմից: Իսկ արեւելեան եւ հարաւային կողմից բարձրանում էին պարիսպներ եւ ժայռաշէն աշտարակներ, որոնք եւ կազմում էին այդ կողմի ամրութիւնները:

Քաղաքի հիւսիս-արեւելեան անկիւնում գտնւում էր միջնաբերդը, որ բարձր եւ անկուելի քարափանց վըրայ թառած, պաշտպանւում էր միայն բնութեան ստեղծած ամրութիւններով, այն է՝ երկու կողմից գետի խորայատակ հունովքով եւ առապար ափափներով, իսկ միւս կողմից ուղղարերձ եւ պարիսպաւոր ժայռերով, որոնք անմատչելի էին դարձնում նըրան նոյնիսկ ճարպիկ քարագնացներին:

(Շար.)

Սասունի ապստամբութեան ժամանակ, 850—852ին Խութի լեռնական-ները կը յարձակին Մուշ քաղաքի վրայ, կը սպաննեն արաբ հրամանատար՝ Եուսուֆ Աբուսէթը: Այդ շրջանին Դուին խիստ կերպով կը տուժէ արաբ պատժիչ զօրախումբին կողմէ: 893ին երկրաշարժը Դուինը կը վերածէ աւերակոյտի:

Ցեռագային քարի աւերակներու վրայ կը կառուցուին աղիւսէ շէնքեր կաւէ զարդարանքներով, որոնց մը-նացորդները երեւան հանուած են վերջին պեղումներու ժամանակ:

Դուինի վերջին շրջանը պէտք է համարել Մոնկոլներու արշաւանքը, ԺԵ. դարուն քաղաքը արդէն անմարդաբնակ էր եւ անոր աւերակները գեղջկական տպաւորութիւն կը ձգէին:

Դուինի աւերակները կը գտնուին Ղամարլուի շրջանին մէջ, Երեւանէն 35 քիլոմեթր դէպի հարաւ:

Քաղաքը կը գրաւէր մեծ տարածութիւն մը, ուր ներկայիս կը գրաւեն քանի մը գիւղեր, այգիներ եւ բամբակի արտեր:

Հնագոյն շէնքը, որ երեւան հանուեցաւ պեղումներու ժամանակ, աւազակներու կողմէ կողոպտուած, մայր տաճարն է, գունաւոր խճանկարի մնացորդով, որուն կաւէ կտորներուն մէջ գտնուած են արաբական տառերով կնիքի հետքեր:

Մեր պեղումներուն կեդրոնը եղած է երկու եկեղեցիներու տարածութիւնը՝ նախկին Ս. Գրիգորի (պեղուած Դաղեանի կողմէ 1912ին) եւ վերը յիշուած մայր-տաճարը: Սոյն տարածութիւնը պեղելու ժամանակ պարզուեցաւ, որ բոլոր շէնքերը, որոնց մէկը ունի մեծ ունի դահլիճ մը ութ սիւներով, եւ յարակից կառուցուածքները կը կազմեն մէկ ամբողջութիւն:

Սոյն յիշատակարանին պատերը կառուցուած են ամուր շաղախէ եւ յղկուած սեւ տուֆէ: Ցատկապէս աչքի կը զարնեն գեղագիտական տեսակէտէն այդ սրահի սիւներու խոյակները: Շէնքերը ծածկուած են ձեւաւոր կղմինտրով զանազան մեծութեամբ ու ձեւով: Մէկ քարիներուն վրայ կան հայկական հին մակագրութիւններ, որոնք լոյս կը սփռեն այդ յիշատակարանին պատմութեան վրայ:

Պեղումներէն հանուած իրեղէններուն մէջ կը գտնուի Թանկարժէք եւ հղուագիւտ ոսկեայ ապարանջան մը մը, որու վրայ կախուած են հարիւր ոսկեայ ծոպեր:

Դուինի պեղումները պիտի շարունակուին երրորդ հնգամեակի ընթացքին:

« ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ »

«Իմանիթէ» հաղորդելէ վերջ թէ եւրոպական գրականութենէն բազմաթիւ դասական գործեր թարգմանուած են, Խորհ. Միութեան մէջ, այլ լեզուներու կարգին՝ հայերէնի, կը հրատարակէ նաեւ աղուոր նկար մը, ստեղծագործութիւն Աշոտ Մամաջանեանի, որ պիտի զարդարէ « Սասունցի Դաւիթ » ստեղծագործութեան ժողովածուն, — այս առթիւ՝ « Իմանիթէ » ծանօթ դիւցազներգութեան անունը կուտայ ռուսական ձեւով, « Դաւիթ Սասունցի »:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ

Առաջարկ մը [illegible] ծրագի

«Ցառաջ» խմբագրականով մը արտայայտեց ընդհանուր փափաք մը,— հիմնական ձեռնարկի մը յատկացնել հանգանակուած գումարը: Ուրիշ խօսքով՝ օգնութեան գործին տալ ոչ թէ ողորմութեան, այլ ազգային աշխատանքի ձեւ:

Մեր նպատակն է, հանգանակութեան հետ զուգահեռաբար, հաւաքել ու հրատարակել այնբոլոր առաջարկները եւ ծրագիրները, որոնք կը բղխին մեր ժողովուրդին այնքան փորձեր տեսած կեանքէն: Գաղթականներու զետեղման կէտը. մարմինին կը մնայ կարդալ, ուսումնասիրել եւ ի հարկին օգտագործել այդ ծրագիրները եւ առաջարկները:

Հարցարանին առաջին պատասխանը եկաւ Փոն տը Շէրիւէն: Շատ պարզ, — իբրեւ հացագին՝ բաշխել հաւաքուած գումարները: Բայց հացագինի համար բաւական չեն նոյնիսկ միլիոնները: Անհրաժեշտ է գործ ճարել նախ, — այդ տեսակէտէն մեկնելով Զ. Ո. Միութիւնը կ'առաջարկէ հիմնել տիպար գիւղ-ագարակ մը:

Այդ ագարակը թէ հացադին է եւ թէ աշխատանք, թէ օրուան մտահոգութիւնները կը փարատէ եւ թէ ապագան կը լուսաւորէ: Զետեղման կէտը. Մարմինը եթէ գործէ առանց ծրագրի, եթէ գոհանայ դիւրին գործով մը՝ հասած դրամը բաշխելով, այն ատեն գաղթականներուն մեծամասնութիւնը պիտի թափի, վաղը, քաղաքներուն մէջ եւ պիտի դառնայ մանրավաճառ, այսինքն ազգային ծփուն տարր: Ընդհակառակն հողին կապելով զանոնք՝ կ'ունենանք ազգային հաստատուն տարր մը, որ կ'ապրի իր աշխատանքով եւ արտադրութեամբ՝ առանց բեռ ըլլալու հանրային կազմակերպութիւններու, յետոյ միջոց կ'ունենայ, կուշտ փորով, դաստիարակելու իր երախաներու կրթութեամբ՝ դպրոց մը բանալով ագարակին մէջ, իր աշխատաւորներուն մտաւորական զարգացումով՝ ընթերցարան մը բանալով դպրոցին կից:

Այս ծրագիրը կարելի է տակաւին մշակել, — Ֆրանսայի մէջ ունինք երիտասարդ մտաւորականներ, որոնք գիւղատնտեսութեամբ կը զբաղին: Իբրեւ մասնագէտ՝ կրնան ցոյց տալ այս ծրագրին առաւելութիւնները եւ թերութիւնները:

Այդ երիտասարդ մտաւորականներէն մին, ընկ. Միսակ Միսլեան նամակով մը կը յայտնէ թէ համաձայն կը մնայ մեր տեսակէտներուն: Կը հրատարակենք այդ նամակը, սպասելով որ գործնական ձեւ տայ իր գաղափարներուն եւ խորհուրդին:

Յետոյ պիտի հրատարակենք ուրիշ առաջարկներ:

×

Ցաճախ կը խօսին, եւ այն ալ հրապարակով, ֆրանսահայութեան «ապազգայնացման» մասին: Ցաճախ խօսուած է նաեւ « անգործութենէ » տառապող հոգեբանութեան մը մասին, որ ընդհանուր է: Հայրենիքին ծառայելու մեր եռանդը սպառելու համար ասպարէզ չունինք: Բնաւ զարմանալու չէ, երբ հայրենասէր Հայը այդ եռանդը սպառելու համար «գործ» պահանջէ: Այսօր այդ առիթը տրուեցաւ, — « ապազգայնացած » հայութիւնը ցոյց կուտայ իր հայրենասիրական զգացումներուն ուծացման չափանիշը: Ուրախ է «Ցառաջ» եւ յուզուած, կարծես քիչ մըն ալ զարմացած, որ կարծուածէն աւելի հայ մնացած է Հայը:

Ամէն առաւօտ անհամբեր կը սպասեմ Ցառաջին (միշտ ալ սպասած եմ Ցառաջին, որովհետեւ միակ կապն է որ մեզ կը միացնէ հոգիով՝ հայութեան եւ հայրենիքին), եւ առաջին նայուածքս կ'երթայ հանգանակութեան ցանկին, ընդհ. գումարին: Ես ինծի հարց կուտամ, թէ արդեօ՞ք գերագոյն զոհողութեան ժամուն ալ այսքան պատրաստակամութիւն, զոհողութեան ոգի պիտի գտնէ հայրենիքը մեր շարքերուն մէջ: Թէեւ քիչ մը թերահաւատութիւն կը յամենայ մէջս, բայց վերջին եզրակացութիւնս այն է՝ թէ հաւատացեալներու բանակին ոգեւորութիւնը այնքա՜ն մեծ պիտի ըլլայ եւ ստեղծուած մթնոլորտը այնքան ջերմ, որ դասալիքները պիտի խառնուին հաւատացեալներու բանակին, հոսանքէն տարուած, եւ պիտի ունենանք Ցառաջի հանգանակութեան ստեղծած պատկերը, որ այնքան ոգեւորիչ է եւ յուզիչ:

Հանգանակութեան թափը տեսնելով ուզեցի նամակով մը մտահոգութիւնս յայտնել հաւաքուած դրամին գործածութեան եղանակին մասին:

Շատ ուրախացայ կարդալով Ցառաջի խմբագրականները որոնք շատ շատերու մտահոգութիւնը պիտի փարատեն: Դրամ հաւաքելը լաւ, բայց հաւաքուած դրամը իր նպատակին հասցնելը նոյնքան կարեւոր մտահոգութիւն մըն է: Շնորհակալութիւն Ցառաջին, որ հանգանակութեան մասնակցողներու թարգմանը կը հանդիսանայ, հաւաքուած դրամը լաւագոյն ձեւով օգտագործելու իր թելադրութիւններով:

Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՄԵՐԻԿԱ

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ՆԿԱՐԻՉ ՄԸ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ նկարիչ Ժիրայր Զօրեան ներկայիս գրաւած է շարք մը որմանկարներու վրայ, որոնք պիտի զարդարեն Նիւ Հէյվընի Եունայթըրտ Իլլինիւէյ-թինկ ընկերութեան շէնքին կեդրոնավայրը: Նոյն թերթը ընդարձակ յօդուած մը հրատարակած է ուր կը շեշտէ.

— «Զօրեան մասնաւորաբար ճարտար է ստեղծելու բաղադրեալ պատկեր մը, որ ցոյց կուտայ զարգացման շատ մը տարրեր, կենդանացուած կեդրոնական նիւթով մը: Իր երկու որմնանկարներուն մէջ ան կ'արտայայտէ Լոյսին եւ ելեկտրականութեան պատմութիւնները: Առաջինը ներկայացուած է կնոջ մը կերպարանքով. երկրորդը՝ մարդ մըն է, կարշնեղ եւ զօրեղ:

Կ. Զօրեան 27 տարեկան է եւ մօտերս պիտի տայ իր ցուցահանդէսը:

ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

Խարպինէն (Մանչուրիա) Ասողիկ վարդապետ նամակ մը գրած է Երուսաղէմի պատրիարքին, որուն մէջ կ'ըսէ ի մէջ այլոց.

— « Ապրիլին անցած էի Ճափոն, ուր ունինք միայն 4—5 ընտանիք Հայեր՝ ցրուած Թոքիոյի, Եոքոհամայի եւ Քոպէի մէջ: Այցելեցի բոլորին ալ: Գացի օրհնելու գերեզմանը Տիկին Աբգարի, որ մէկ տարի առաջ մեռած էր: Այժմ Շանկայ եմ: Քանի մը օրէն պիտի անցնիմ Կէնտափօ, Տայրէն եւ Թիէնցին ու յետոյ Խարպին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պոլսոյ պաշտպանութիւնը

Գրեցինք թէ Պոլսոյ մէջ կատարուած են օդային ռազմափորձեր: Զօրաշարժի ճիւղին տնօրէն՝ Հիւսամէտտին հետեւեալը յայտարարած է «Ճումհուրիէթ»ի. —

Այսօրուընէ սկսեալ՝ Պոլսոյ կուսակալութիւնը պիտի աշխատի ձեռք առնել օդային յարձակման դէմ անհրաժեշտ միջոցները: Թրակիոյ մեծ ռազմափորձերէն վերջը, օդային տարմիղ մը փորձեր պիտի ընէ Պոլսոյ վրայ: Իսկ քաղաքը, իր կարգին, պիտի պաշտպանէ ինքզինքը այդ յարձակման դէմ: Հարիւրաւոր սաւառնակներու մասնակցութեամբ պիտի կատարուին երկու յաջորդական յարձակումներ: Մէկը՝ ցերեկ ատեն, իսկ միւսը՝ գիշերը: Երբ սահմանագլուխէն մեզի հաղորդուի թէ թշնամի օդանաւեր կ'ուղղուին դէպի Պոլիս, պատրաստութիւնները անմիջապէս պիտի սկսին: Գործի պիտի ձեռնարկէն նաեւ հրշէջ գունդերը եւ Կարմիր Մահիկը: Կատարուած ուսումնասիրութեան մը համաձայն, թշնամի օդանաւերը սահմանագլուխէն Պոլիս կը հասնին 52 վայրկեանէն: 52 վայրկեանի ընթացքին պիտի լրանան պաշտպանողական պատրաստութիւնները:

Սուլիչները, որոնք զետեղուած պիտի ըլլան զանազան թաղամասերու մէջ, ահազանգ պիտի հնչեցնեն: Եթէ հարկ ըլլայ. շոգենաւերու սուլիչներն ալ պիտի սուլեն: Ժողովուրդը, խումբերով, պիտի փոխադրուի մառանները կամ ուրիշ գոց վայրեր: Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին նաեւ կազային յարձակումի, հրդեհի եւ ռումբերու դէմ: Ամէն տուն պարտաւոր պիտի ըլլայ իր միջոցները ձեռք առնել: Տանիքները պիտի ծածկուին աւազով: Նախատեսուած է, նոյնիսկ, կարգ մը թաղամասերու մէջ, ուր շէնքերը տախտակէ են եւ խիտ, տուներ փլցնել: Ցերեկուան յարձակումին մաս կազմող սաւառնակները պիտի նետեն կիրով լեցուն թուղթէ պահարաններ, իսկ գիշերուան յարձակումին ատեն՝ հրթիռներ: Պիտի կազմուին երիտասարդական խումբեր, որոնք պիտի դրուին Կարմիր Մահիկին եւ հրշէջներու հրամանատարութեան տրամադրութեանց տակ:

ՆՈՐԷՆ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Պուքրէշի « Օրիան » հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ Պոլսէն. — Թրքական իշխանութիւնները տեղեկութիւններ ունին, որ իտալական սպայակոյտը կը շարունակէ զինուորական ուժեր կեդրոնացնել Երկոտասան կղզիներուն մէջ, Անատոլու զինուոր հանելու հաւանականութիւն մը նկատի ունենալով: Լէրոս կղզին մէջ շինուած են շատ մը ստորերկրեայ մթերանոցներ, որոնք պէնզին պիտի հայթայթեն իտալական սաւառնակներուն: Լէրոսի օտար եւ յոյն բնակիչներուն տեղահանումը կը շարունակուի: Մեկնելու հրաման պիտի ըստանան նաեւ բոլոր այն օտարականները, որոնք կը բնակին միւս կղզիները:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զօր. Քեազիմ Օրպայ, որ Լոնտոնի մէջ բանակցութիւններ կը վարէր անգլ. սպայակոյտին հետ՝ անգլօ-թուրք զինուորական գործակցութեան շուրջ, Փարիզ եկած է: Իսկ թրքական միւս պատուիրակութիւնը որ Ֆրանսա եկած էր, այցելած է «Մաժինօ»ի գիծը: Երեք պետութեանց զինուորական բանակցութիւնները պիտի վերջանան սեպտեմբերի սկիզբը:

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐԸ

ՏԷՍԻՆ. — Սեբաստիոյ Նահանգային Ուսումն. Միութիւնս Ընկերակցութեանց հրամանագիր — օրէնքին հրատարակութեան առթիւ, ներկայ անդամներով ունեցաւ ընդհ. ժողով մը եւ քննեցաւ պատրաստ դրամի գործածութեան խնդիրը: Այս առթիւ առաջարկուեցաւ. 1— Քանի մը տարի անձեռնմխելի պահել դրամը, մինչեւ որ պարագաները թոյլատու ըլլան շարունակելու մեր գործունէութիւնը. — 2. Գումարը բաժնել ազգօգուտ ձեռնարկներու: Թեր եւ դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, մեծամասնութիւնը որոշեց բաժնել դրամը: Այս նպատակով ընտրուեցաւ երեք հոգինոց յանձնախումբ մը, — Յովակիմ Մատօեան, Մինաս Պարտաքճեան եւ Կ. Գալուստեան:

Յանձնախումբս իր պաշտօնը լրացուցած ըլլալով, պարտք կը սեպէ հրապարակաւ ներկայացնել իր հաշիւը հանրութեան:

Միութիւնս իր գործունէութեան ընթացքին օգնած է անկարող ոչ-անդամ հայրենակիցներու եւ արտասահմանի կամ շրջաններէ եկած դիմումներու օժանդակած է հանգանակութիւններով, օգնած է անդամ կամ ոչ-անդամ հայրենակիցներու, հիւանդութեան ատեն, բարոյապէս թէ նիւթապէս, նպաստած է անգործ հայրենակիցներու, զանազան վէճերու խաղաղ լուծման, եւ վերջին անգամ ձեռնարկ մըն ալ փորձեց մանուկներու հայերէնի ուսուցման համար, բայց յաջողութիւն չգտաւ: Վերջապէս մասնակցած է ազգ. տօներու:

Ահաւասիկ հաշուական պատկերը. —

Ընդհ. մուտք 15.776 ֆր. 45 սանթ. Ելք՝ ազգային տօներու 186ֆր. 20ս. հիւանդանոց 552ֆր. 10ս., անգործներու 490, նպաստ 1462, ծաղկեպըսակ 410ֆր. 50ս., դպրոցի 882.50, Ներգաղթի ֆոնտ 100, Անդրանիկի յուշարձան 100, Ներկայացում, խընճոյք, հանդէս 8752.15, անպարտաճանաչ անդամներու վրայ գանձելի 405, գումար 13.340.45, սնտուկը պատրաստ 2.436 ֆրանք:

Այս գումարը բաժնած ենք հետեւեալ կերպով. —

Անդրանիկի յուշարձանին	450
Տէսինի եկեղեցիին	400
Սանճաքէն գաղթողներուն	500
Տիկնանց Միութեան, Փարիզ	250
Անթիլիասի Նահատակներու յուշարձանին	400
Պէյրութի Ճեմարանի	400
	2400 Ֆր.

Մնացեալ 35 ֆրանքը դրամներու առաքման եւ այլն ծախք եղած է:

Վերջացած ըլլալով Միութեանս գործունէութիւնը, այս յայտարարութեանս թուականէն (4 օգոստոս) սկսեալ, ոչ մէկ պատասխանատուութիւն կը ստանձնենք, ոչ հաւաքական կամ անհատական օժանդակութիւն հայրենակիցներու, ոչ ալ քննադատութիւն կ'ընդունինք: Պատկան մարմինները թող հաճին փոխան ստացագրի գանձել իրենց ինկած բաժինը «Ցառաջ»ի խմբագրութենէն:

Մեր շնորհակալութիւնները բոլոր անդամ հայրենակիցներուն եւ մինչեւ հիմա աշխատող վարչութեանց, ինչպէս եւ «Ցառաջ»ի որ մեր յայտարարութեանց համար լայն բացած էր իր էջերը, առանց փոխարժէքի: Ի դիմաց Յանձնախումբի Կ. Գալուստեան, Մինաս Պարտաքճեան, Յովակիմ Մատօեան:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

«Թան» կը հրատարակէ (19 Օգոստ.) Փարիզի լիսէններուն եւ գոլէճներուն շրջանաւարտներուն եւ վերջին դասարաններու յառաջադէմ ուսանողներուն ցանկը: Այդ ցանկէն կը քաղենք հետեւեալ հայ ուսանողներուն անունները. —

Լիսէ Քլօտ-Պէռնարի հինգերորդ դասարանէն Դաւիթեան:

Լիսէ Լամարթինի չորրորդ դասարանէն Օր. Իչքալացեան եւ վեցերորդ դասարանէն Օր. Արթինեան:

Լիսէ Ժիւլ-Ֆէրրիի Ա. դասարանէն Օր. Պէրպէրեան, Գ. դասարանէն Օր. Մայիլեան, Դ. դասարանէն Օր. Սթամպուլեան:

Լիսէ Քամիյլ-Սէի Գ. դասարանէն Օր. Մոմճեան:

«Թան» նոյն թիւով կը հրատարակէ նաեւ Սեւրի Մուրատեան վարժարանի շրջանաւարտներուն եւ վերջին դասարանի ուսանողներուն անունները:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԻ, Գ. գիրք: Ձայնագրեալ մանկական երգեր: Պատրաստեց Գէորգ Աճէմեան: Տպարան Դպրեվանուց, Անթիլիաս, 1939: Գին 40 սէնթ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

«Մարդիկ, որ ինծի կ'ունկնդրէք, ես եմ Կուժ-լը-Պրիւան, մականուանեալ Կապոյտ-քամի, որովհետեւ ձեր չարերու գործը լմնցուցած եմ, եւ նաեւ մականուանեալ Իմանիւս, որովհետեւ մեռցուցածներէս աւելի շատ պիտի մեռցնեմ տակաւին: Կրանվիլի յարձակման ժամանակ մարս հրացանիս փողին վրայ եկած սուրի հարուածէ մը կտրած է և դուք Լէլավալի մէջ հայրս եւ մայրս, ինչպէս նաեւ տասնըութնամեայ քոյրս Ժաքըլինը կառափնատ առաջնորդած էք: Ահա թէ ով եմ ես:

«Ես ձեզի կը խօսիմ տիրոջս, եօթը անտառներու տէր Պրըթանըի իշխան, Ֆօնթընէի դերկոմս, Տէր Մարքիզ Կօվէն տը Լանդընաքի անունով:

«Նախ եւ առաջ գիտցէք որ Տէր Մարքիզը, այս աշտարակին մէջ փակուելէ առաջ, զոր դուք կը պաշարէք, պատերազմի գործը բաժնած է իր տեղակալները եղող վեց գլխաւորներու: Տէլիէրի տուած է Պրէսթի ճամբէն Էռնի ճամբուն միջեւ գտնուող երկիրը, Թրէթօնի տուած է Ռօէի ու Լավալի միջեւի երկիրը, Թայլֆէր կոչուող Ժաքէի Հօ-Մէնի ծայրամասը, Կրանբիէր կոչուող Կօլիէի, Շաթօ-Կօնթիէն, Լըքօնթի՝ Կրաօնը, Ֆուժէրը Տիւպուա-Կիւի, ամբողջ Մայէնն ալ տիար Ռօշամպոյի, այնպէս որ այս ամրութեան առումովը ոչ մէկ բան լմնցած չէ ձեզի համար եւ նոյնիսկ եթէ Տէր Մարքիզը մեռնի, Աստուծոյ եւ Թագաւորին Վանտէն պիտի չմեռնի:

«Ինչ որ կ'ըսեմ, գիտցէք որ ձեզ ազատագրելու համար է: Տէրս հոս է, իմ քովս: Ես այն բերանն եմ ուրկէ կ'անցնին իր խօսքերը: Ով մարդիկ որ մեզ կը պաշարէք, լռեցէք:

«Ահա ինչ որ էական է որ դուք [illegible] մեր դաշտերը, այրած է մեր տուներն ու հունձքերը եւ զարկած մեր ագարակները, մեր կիներն ու զաւակները ստիպուած են եղեր բոպիկ ոտքով անտառները փախչիլ, մինչդեռ ձըմրան չիկահաւը տակաւին կ'երգէր:

«Դուք որ հոս էք եւ զիս կ'ունկնդրէք, մեզի անտառին մէջ հալածեցիք եւ հիմա ալ մեզ այս աշտարակին մէջ կը փակէք, մեզի միացողները ըսպաննեցիք կամ ցրուեցիք. թնդանօթներ ունիք, ձեր գունդին միացուցած էք Մորթէնի գունդերը եւ պահակները, նաեւ Պարանթօնի, Թէյլէօլի, Լունտիվլիի, Էվրանի, Թինթէնիաքի եւ Վիթրէիններէը, այս կը նշանակէ թէ դուք չորս հազար հինգ հարիւր զինուոր էք որ մեր վրայ կը յարձակիք եւ մենք, մենք տասնը ինը հոգի ենք միայն որ մեզ կը պաշտպանենք:

«Մենք ունինք ուտեստ եւ պաշար:

«Դուք յաջողեցաք բացուածք մը բանալ եւ մեր ժայռին ու մեր պատին մէկ մասը օդը հանել:

«Այսպէսով աշտարակին ստորոտը ծակ մը բացուած է: Այս ծակը խրամատ մըն է որմէ կրնաք անցնիլ դուք, հակառակ անոր ալ բացօթեայ չէ, եւ աշտարակն ալ, միշտ յաղթ ու կանգուն իր վրայ իբրեւ կամար մը բոլորուած է:

«Հիմա դուք կը պատրաստուիք յարձակումի:

«Եւ մենք, նախ եւ առաջ Տէր Մարքիզը, որ Պրըթանըի իշխան է, — հոն ուր Ժան Թագուհիին կողմէ ամենօրեայ պատարագ հաստատուած է, — յետոյ աշտարակի միւս պահապանները որոնք են, պատերազմի մէջ անկեղծ աբբայ Թիւրմօ, ընկերս Կիւնուազօ որ Քանվէրի հազարապետ է, Շանթ-ան-Իվէռ որ Ավուանի դաշտին հազարապետն է, եւ ես գեղջուկս որ ծնած եմ Տուա-սօին մէջէն ուր կը հոսի Մորքանդըր գետակը, մենք ամէնքս ալ ձեզի բան մը ունինք ըսելու.

«Այս աշտարակին ստորեւ գտնուող մարդի՛կ, ունկնդրեցէք:

«Ձեռքերնիս երեք բանտարկեալներ ունինք, որոնք երեք տղաք են: Այս տղաքները ձեր գունդերէն մէկուն կողմէ որդեգրուած են եւ ձեզի կը պատկանին: Կ'առաջարկենք ձեզ վերադարձնել այս երեք տղաքը:

«Պայմանաւ մը:

«Այն է որ մեզի ազատօրէն ելք պէտք է պարգեւէք:

«Եթէ մերժէք, լաւ մտիկ ըրէք, յարձակելու համար միայն երկու միջոց ունիք, կա՛մ անտառին կողմէն խրամատէն, եւ կամ դաշտագետնին կողմէն կամուրջէն: Կամուրջի վրայի շէնքը երեք յարկ ունի: Վարի յարկը ես, Իմանուս, որ ձեզի կը խօսիմ, վեց թօնօ կուպր եւ 100 խուրձ չոր մացառուտ, վերի յարկը յարդ կայ, միջին յարկն ալ գիրքեր եւ տետրակներ: Կամուրջը աշտարակին հետ հաղորդակցութեան դնող երկաթէ դուռը գոցուած է: Տիրոջ վրայ է անոր բանալին: Դրան տակը ծակ մը շինել տուած եմ եւ այս ծակէն ծծմբատուած պատրոյգ մը կ'անցնի, որուն մէկ ծայրը թօնօներու մէջ է եւ միւս ծայրն ալ աշտարակին ներքնակողմը ձեռքիս մէջն է: Երբոր յարմար դատեմ պիտի կրակեմ: Եթէ արգիլէք մեզի ասկէ դուրս ելլելու երեք տղաքը կամուրջին երկրորդ յարկին մէջ այսինքն ծծմբուած պատրոյգին յանգած ու կուպրին գտնուած յարկին մէջտեղ պիտի զետեղենք եւ երկաթէ դուռը պիտի գոցուի անոնց վրայ: Եթէ կամուրջէն յարձակիք դուք էք որ պիտի հրդեհէք շէնքը, իսկ եթէ միեւնոյն ատեն թէ խրամատէն եւ թէ կամուրջէն յարձակիք, թէ մենք եւ թէ դուք պիտի կրակի տաք եւ ամէն պարագայի մէջ երեք տղաքը պիտի մեռնին:

«Հիմա, ընդունեցէք կամ մերժեցէք:

«Եթէ ընդունիք, դուրս կ'ելլենք:

«Եթէ մերժէք, տղաքը կը մեռնին:

«Խօսքս աւարտած եմ»—

Աշտարակին վրայէն խօսող մարդը լռեց:

Ձայն մը պոռաց վարէն.

— Կը մերժենք:

Այս ձայնը կտրուկ եւ խիստ էր: Ուրիշ ձայն մը, նուազ խիստ, բայց եւ այնպէս, վճռական շարայարեց.

— Քսանըչորս ժամ կուտանք ձեզի անպայման կերպով անձնատուր ըլլալու համար:

(Շար.)

Հայերը իբր գործիք գործածել եւ այս փոքրամասնութեան միջոցաւ, անոր անկախութիւն խոստանալով, Սուրիոյ մէջ անապահովութիւն մը յառաջ բերել։

Եթէ Հայերը Սուրիոյ մէջ հանգիստ չեն ապրիր, իրենց անկախ երկիրը՝ Հայաստանի հանրապետութիւնը կրնան դաղթել։ Բայց 150 հազարնոց փոքրամասնութիւն մը, որ հազիւ փոքր քաղաք մը հիմնելու բաւարար գանգուածի մը, Սուրիոյ սահմաններուն վրայ անկախ հայրենիք մը հիմնելու երազը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Իտալացիներուն հաշւոյն փճացնել խեղճ ժողովուրդ մը։

Դաշնակ վարիչները եթէ տրամաբանօրէն ըմբռնեն իսկ թէ այս երազին համար տարիներէ ի վեր Հայերուն պատճառած տառապանքին վերջը պիտի չգայ, այս առթիւ իրենց ձեռք բերելիք մեծագումար դրամները բաւարար են զանոնք այս գործին մղելու։ Բայց Սուրիոյ Հայերը, պատմութեան դէպքերէն դաս առնելով, պէտք է ըմբռնեն թէ յիմարութիւն մըն է անիրագործելի երազի մը համար Ֆրանսացիներուն, Անգլիացիներուն եւ Թուրքերուն ու Արաբներուն միջեւ ճեղք առաջ բերելու համար իտալական բաղձանքներուն գործիք դառնալ։

Հայերուն, մասնաւորաբար այսպիսի պզտիկ փոքրամասնութեանց համար պատմութեան տուած դասը սա է. — Միասին ապրած ազգերուն հետ համակցողութեան գալով, ժողովուրդին ընդհանուր բարօրութիւնն ու անդորրութիւնը հասարակաց շահերուն մէջ փնտռել։ Եթէ այս դասը բաւարար չէ եղած, չրջանաւարտի վկայական ստանալու համար անհրաժեշտ է որ պատմութեան ընթացքին սպասենք»։

⁂ «Վազրբ» հետեւեալ հէքեաթն ալ կը պատմէ իր Սոֆիայի թղթակցութեան մէջ, որու մասին խօսեր էինք երէկ.

— «Փաշական Հայերը Մակեդոնական կոմիտէին մեզի թշնամի Իվան Միխայիլովի կողմնակիցներուն հետ ալ կը գործակցին։ Իվան Միխայիլով, որուն համար նախապէս գրուեցաւ թէ Հռոմ հրաւիրուած է, Վարշաւիայէն Հռոմ գացած եւ քանի մը ընկերներովը Հռոմէն Գերմանիա անցած է եւ Սեպտեմբերի սկիզբը Նիւրէնպէրկի մէջ տեղի ունենալիք ազգային-ընկերվարական համաժողովին ներկայ պիտի ըլլայ։ Եւրոպայէ թերթերուն գրածին համաձայն, «կոմիտաճի»ները, նացի կուսակցութեան ղեկավարներուն հետ չփման մէջ մտնելով, օգնութիւն պիտի պահանջեն։ Այս օժանդակութիւնը ապահովելէ վերջ, դարձեալ Իտալիա պիտի դառնան եւ փաշական կուսակցութեան հրահանգներուն համաձայն Ալպանիոյ մէջ խմբուած իրենց կուսակիցներուն հետ միանալով, զէնքով եւ դրամով պիտի զինուին Թիրանայի մէջ,

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ԼԵՀԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼԽԻՆ ՎՐԱՅ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պերլինէն. —

Երկու միլիոն զինուորներ պատրաստ են շարժելու առաջին ազդանշանին վրայ, առանց զօրաշարժի հրամանին սպասելու։ Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին կառախումբերը հրասայլեր կը փոխադրեն Պերլինէն դէպի արեւելք։ Զինուորական կարեւոր շարժումներ տեղի կ'ունենան։ Շատ մը զօրագունդերու զինուորները այլեւս նամակ չեն գրեր իրենց ընտանիքներուն։ Այս զգուշութիւնը ձեռք առնուած է որպէսզի մարդ բան չիմանայ զինուորական շարժումներու մասին։

Գերմանիոյ արեւելեան քաղաքներէն Պերլին հասած չարժավարները կը պատմեն թէ ճամբան հանդիպած են հարիւրաւոր կառքերու որոնք զինուոր եւ ռազմանիւթ կը փոխադրէին դէպի արեւելք։ Ճեպընթաց մը սովորականէն երկու ժամ ուշ հասաւ Պերլին, որովհետեւ ստիպուած էր ճամբայ տալ չարք մը զինուորական կառախումբերու։

Ամբողջ Գերմանիոյ մէջ շէնքերու պատերուն վրայ ազդեր փակցուած են, որոնք կը յիշեցնեն թէ «ամէն տուն պարտաւոր է առ նուազն մէկ քիլոկրամ հին երկաթ ճարել», մետաղի ազգ. հանգանակութեան համար։ Մասնաւորապէս կը յիշուին հին բանալիներ, կաղի վառարաններ, խողովակներ, արդուկներ, կշիռներ եւն. որոնք պիտի օգտագործուին ճարտարագործութեան մէջ։

Պերլինի տանտէրներուն յանձնարարուեցաւ իրենց մառանները քաշուիլ հինգշաբթի օր։ Ցայտնի չէ թէ օդանաւային ռազմափորձե՞ր պիտի կատարուին։ Ամբողջ Հռենոսեան շրջանը, մէջն ըլլալով արեւմտեան Գերմանիոյ ճարտարագործական բոլոր կեդրոնները, մութի մէջ պիտի մնան մինչեւ չորեքշաբթի գիշեր։ Պերլինի ճամբորդական գործակալութիւնները կը հաղորդեն թէ Լոնտոն երթալիք օդանաւերու բոլոր նստարանները վարձուած են օրեր առաջ։ Անգլիական հիւպատոսը պատասխանելով զանազան հարցումներու, յայտարարեց թէ հրահանգ ստացած չէ Անգլիացիներու հեռացման մասին։ Թղթակիցներ հարցուցեր են Պերլինի կիսապաշտօնական շրջանակներուն թէ Գերմանիա կը հաւատա՞յ որ դեռ կարելի է խաղաղօրէն կարգադրել Տանցիկի վէճը։ Պատասխան. — «Այդ կախում ունի Լեհաստանէն»։

Գերմանիոյ մէջ միշտ այն համոզումը կը տիրէ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի չկռուին Լեհաստանի համար։ ինչպէս չկռուեցան Չեխոսլովաքիոյ համար։

Զէզոք պետութեանց համագումարը

Պելժիոյ կառավարութեան նախաձեռնութեամբ, այսօր, չորեքշաբթի, Օսլոյի մէջ (Նորվեկիա) ժողով պիտի գումարեն չէզոք պետութիւնները, որոշելու համար իրենց դիրքը։ Ժողովին պիտի մասնակցին Պելժիա, Շուէտ, Նորվեկիա, Տանըմարքա, Լիւքսէնպուրկ, Հոլանտա եւ Ֆինլանտա։ Կը կարծուի թէ համագումարը հանդիսաւոր կոչ մը պիտի ուղղէ մեծ պետութեանց, — Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, որպէսզի խուսափին պատերազմէ։ Բայց հաւանական չէ որ միջամտութիւն առաջարկուի Տանցիկի մասին։

Գերմանական թերթերը գոհունակութեամբ ողջունելով այս ժողովը, կը թելադրեն որ չէզոք պետութիւնները խելքի կանչեն Լեհաստանը, որպէսզի վերադարձնէ Տանցիկը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ արտաքին նախարարը Փէշթա վերադառնալով, վարչապետին հաղորդեց իր տեսակցութիւնները Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վարիչներուն հետ։ Այս առթիւ յայտարարութիւն մը ուղղելով Փէշթայի հեռագրական գործակալութեան, հերքեց այն լուրերը թէ ճնշում բանեցուած են իր վրայ։ «Մեր հզօր բարեկամները ջերմապէս կը գնահատեն Հունգարիան եւ զուր փորձ է զանոնք բաժնել իրարմէ»։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ռազմափորձերուն առթիւ, Լոնտոն հրաւիրուեցաւ Ֆրանսայի վարչապետը։ Պ. Տալատիէ հաւանութիւն յայտնեց։ Ռազմափորձերը պիտի կատարուին սեպտեմբեր 17էն 21։

ԱՀՌԵԼԻ ՓՈԹՈՐԻԿ մը պայթեցաւ Լոնտոնի վրայ։ Երեսուն հոգի պատսպարանի մը մէջ ապաստանած էին, երբ կայծակ իջաւ։ Վեց հոգի մեռան չանթահար, 15 հոգի ալ վիրաւորուեցան։ Կը կարծուի թէ կայծակին

Սուրէն, Գէորգ, Արթօ Միրիճեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Միրիճեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Միրիճեան եւ զաւակունք (Պուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան եւ զաւակունք (Պուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Տէմիրճեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Այրի Տիկին Հայկանուշ Թահթաճեան, Պ. Օննիկ Թահթաճեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Տիգրանուհի Թորոսեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Գույումճեան (Մօրսան) եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի հօր, եղբօր, փեսին, ազգականին եւ բարեկամին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՐԻՃԵԱՆԻ

գառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 20ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր 23 Օգոստոս, չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին իր բնակարանին մէջ, 3, Rue Coteau de Savigny, Savigny s/Orge (S. et O.), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Հաղորդակց. միջոցներ. — Փորթ տ'Իթալիէն առնել օթօքառ Ռընօ եւ իջնել Chalet Rustique, Savigny s/Orge.

Մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Շավիլի հանգանակութեան ցանկը

Պ. եւ Ա. Պետեան եղբարք (Բ. անգամ) 115 ֆր., Խ. Գոչեան 100 ֆր., Պ. Օհանեան, Տ. Տողրամաճեան, Ա. Աստարճեան, Ա. Փանոսեան, Մ. Տէմիրճեան, Պ. Սարգիսեան, Յ. Արէլեան, Յովսէփ Հազրօեան (Հէրպլէյ), Ճընտօեան ընտանիք (Մէօտօն) 50ական ֆր., Տիկ. Ս. Տէր Դաւիթեան Հ. Ֆիչիճեան, Օ. Տէմիրճեան, Սզատ Հազրօեան (Հէրպլէյ), Գ. Կօշկարեան 30ական ֆր. Տիկ. Փ. Պէրպէրեան (Բ. անգամ) 25 ֆր., Յ. Փափազեան, Պ. Քիւլլէեան, Ա. Թուրիկեան, Տէր եւ Տիկ. Հճ. Ն. Զաքարեան, Տէր եւ Տիկ. Տէր եւ Տիկ. Ս. Սագաթէլեան, Յ. Հճ. Դաւիթեան, Ս. Պարոնեան, Ն. Քիւլլէեան Գ. Յովհաննէսեան, Տիկ. Սիրանոյշ Նազիկեան (Մէօտօն), Ս. Տողրամաճեան 20ական ֆր., Խ. Էքպէրեան, Գ. Մինասեան 15ական ֆր., Յ. Համալեան (Իթալի). Կ. Պալապանեան, Գ. Էմէրճանեան, Մ. Սէոանեան, Ն. Փանոսեան, Ս. Մկրտիչեան, Յ. Բաբսեղեան, Բ Բաբսեղեան, Կ. Սուլուեան, Հ. Հայրապետեան, Տիկ. Հ. Մանուկեան, Ս. Ճէպէճեան. Կ. Կիւլպէնկեան, Գ. Ասլանեան, Ն. Անանեան, Ռմ. Ա. Գաֆէճի, Պ. Գույումեան, Կ. Մովսէսեան, Գ. Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկ. Ա. Կարապետեան, Փոքրիկն Զ. Տէմիրճեան, Փոքրիկն Վ. Յ. Կօշկարեան 10ական ֆր., Տիկ. Թ. Պօղոսեան, Ց. Նալպանտեան, Տիկ. Մ. Զիւմպիւլեան, Պ. Մինասեան, Այրի Տիկ Տէմիրճեան, Տիկ Ս. Զաքարեան, Օր. Զ. Տէմիրճեան, Օր. Ա. Տէմիրճեան, Մ. Քոչեան 5ական ֆր., Յ. Պիւլպիւլեան 3 ֆր., Գ. Գույչակեան, Ն. Նազարեան, Ա. Մարտիրոսեան 2ական ֆր., Մ. Սարգիսեան (Բ. անգամ) 51 ֆր.։

(Շարունակելի)

Լը Քրէօզոյի հանգանակութիւնը

Ե. Յակոբեան, Գ. Յովասափեան, Օ. Յովասափեան 50ական ֆրանք, Թ. Տէմիրճեան 40, Յ. Աւագեան, Գ. Էքպէրեան 30ական ֆրանք, Ս. Կէտէլէկեան 25, Ե. Տագէսեան, Գ. Գարամաճեան, Ս. Գարատայեան, Յ. Աւետեան, Դ. Յովհաննէսեան, Յ. Չէմպէրճեան 20ական ֆրանք, Այրի Տիկին Ղարիպեան, փոքրիկն Մարի Տէմիրճեան, փոքրիկն Անիկ Աւագեան, Տիկին Դագէսեան, Քեռի (անգործ, ծեր եւ հիւանդ), Ի. Դագէսեան (պատանի), Ա. Չէթէնեան, Ա. Խաչիկեան, Յ. Խաչիկեան (եղբայրներ), Թ. Փափազեան, Զ. Պէրպէրեան, Հ. Մարգարեան, Յ. Զարտաքեան, Ս. Պէրպէրեան, Յ. Մեծատուրեան, Հ. Գորեան 10ական ֆրանք, Ա. Պասմաճեան, Վ. Գարաօղլանեան 5ական ֆրանք։ Գումար 565 ֆրանք։ (Տես Յառաջ 19 օգոստոս)։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ Լեգէոնական Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին Վարչութիւնս կը ցաւի որ Ազգ. Առաջնորդարանի կոչը իր ատենին չէ ստացած։ Այսուհանդերձ, Միութիւնս կը յայտնէ իր ջերմ համակրութիւնը ճէպէլ Մուսայէն գաղթող Հայերու եղբայրական օգնութեան համար գաղութիս մէջ կազմուած հանգանակիչ յանձնախումբին եւ, իր կողմէն պաշտօնապէս կը ներկայացնէ իր քոյր մասնաճիւղի անդամ ու զինակից Պ. Ազգին Մարտիրոսեանը։

Այս առթիւ, պարտ է մեզ յիշել որ, նախապէս բոլոր թերթերու միջոցաւ Միութեանս պատուոյ նախագահ ընկեր Տիրան Թէքէեանի տուած կոչը, այս հանգանակութեան առատաձեռնօրէն մասնակցելու լաւագոյն մէկ թելադրանքն էր արդէն։ Եւ միութիւնս, իբրեւ դրական ապացոյց, ժամանակին փութացուցած է ուղղակի կեդրոնի հասցէին 1500 ֆրանքի գումար մը։

Հայ Լեգ. Միութ. Մարսէյլի
Մասնաճիւղ

Յ. Գ. — Նախաձեռնութիւն մը տօնել այս տարի Հոկտ. 1ին, եւ այդ տօնին մասնակցելու համար յատկապէս Փարիզէն հրաւիրուած են՝ ծերակուտական Պ. Կոթրօ եւ հրապարակագիր Պ. Փոլ տիւ Վէօ։

Հանդէսին վայրը նշանակուած է Պրէպան Մարսէյլ, եւ հոգեհանգստի արարողութիւնը պիտի կատարուի յաջորդ օրը, կիրակի, Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցին։

Յ. Գ. տողը եւ հետեւեալ միջանկեալ տողերը մասամբ անընթեռնելի են:

Մեր հաղորդագրութեան մէկ մասը կը յայտարարենք նաեւ որ, Մասնաճիւղս, Արարատի յաղթանակին տարեդարձը որոշած է տօնել այս տարի Հոկտ. 1ին,

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղի բոլոր անդամներէն կը խնդրուի անմիջապէս հանդիպիլ Ատենապետ Պ. Յովհաննէս Հացագործեանին, խիստ կարեւոր գործի մը համար։

իբրեւ հաղորդիչ ծառայած էր պատսպարանին առջեւ դրուած հեծելանիւ մը։ — Փոթորիկը եւ տեղատարափը ծանր վնասներ պատճառեցին նաեւ Ֆրանսայի զանազան կողմերը, մասնաւորապէս Պոատոյի շրջանին մէջ (Ժիռոնտի նահանգ)։ Հողագործ մը մեռաւ չանթահար։ Եկեղեցի մը կործանեցաւ կայծակէն։ Հրդեհներ ծագեցան Էքս-ան-Փրովանսի եւ Ս. Զաքարիայի մէջ (Թուլոն)։ Նիւթական վնասը մեծ գումարներու կը հասնի։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց ճանչնալ Խ. Միութիւնը, պայմանաւ որ Մոսկուա բոլշեւիկեան քարոզութիւններ չկատարէ Եգիպտոսի մէջ։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ողողումները ահաւոր համեմատութիւններ ստացած են։ Տարիներէ ի վեր այսպիսի աղէտ չէր տեսնուած։ Ջուրերու բարձրութիւնը վեց ոտքէն աւելի է։ Թիէնցինի անգլիական եւ ֆրանսական թաղամասերը շրջապատուած են ջուրերով, իսկ Ճափոնցիները կը շարունակեն պաշարումը։

Ա. ԿԵՐԵՆՍԿԻ, Ռուսիոյ առժամեայ կառավարութեան նախագահը (100 օրուան համար), 58 տարեկան, ամուսնացաւ Աւստրալիացի գործարանատիրոջ մը աղջկան հետ, որ 33 տարեկան է։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ կայսրը վերահաստատելու ծրագիր մը յղացած է Մուսոլինի, եթէ հաւատանք անգլիական թերթի մը։ Այդ ծրագրին համաձայն, Հայլէ Սելասիէ պիտի վերադառնայ, գրաւելու կամ իր տղուն յանձնելու համար գահը, պայմանաւ որ Իտալիա բանակ մը պահէ եւ շահագործէ երկրին հարստութիւնները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ

(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՏԱՓԱԶԱՐԷՆ)

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Յառաջաբան Ճ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Պատկերներ Աստափազարի կեանքէն եւ քաղաքական խռովքէ գաղթականութեան ապրումներէն։ Գրուած՝ երգիծական ջուինչով եւ հայրենանաքանութեամբ։ Իր գիւղը կամ քաղաքը կորսնցուցած ամէն տարագիր իր հոգիին խօսող կէտ մը պիտի գտնէ անպայման։

Ստուար հատոր մը 256 էջ։ Գին 15 ֆրանք, արտասահման 20 ֆրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ։ Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONAYAN

10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

Paul du Véou

Chrétiens en péril au Moussadagh

(Enquête au Sandjak d'Alexandrette)

200 էջ, քարտէս եւ բազմաթիւ նկարներ, գին 15 ֆր., թղթատարի ծախքով 16 ֆր.։ Նոյն հեղինակէն LE DÉSASTRE d'ALEXANDRETTE 12 ֆր., թղթատարի ծախքով 13 ֆր.։

Դիմել Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51, Rue Monsieur le-Prince, Paris-6 chèque Postal: 1278-35 Tél. Danton 8865-.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ։

Գին՝ Ֆրանսա 20 ֆր.
Արտասահման 25 ֆր.

Նոյն հեղինակէն ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 ֆր
Արտասահման 50 ֆր.

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Damesme, PARIS

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 24 Août 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4126 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՆԻՍՏԻ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ Է ԱՅՍՕՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔՆԵՐ ՔՈՒԷԱՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ԱԼ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ Պ. ՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Ե՞Տ ՊԻՏԻ ԿԱՆՉՈՒԻՆ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Մոսկուայի մէջ, 32 խորհրդականներով

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎՐԴՈՎԻՑ ՀԱՐՑԱԿԱՆԸ

« Խաղաղութի՞ւն թէ պատերազմ », կը հարցնէինք երեք-չաբթի օր, երբ ամէն կողմէ կը չեշտէին թէ վճռական պիտի ըլլայ այս շաբաթը:

Այն ատեն տակաւին գաղտնիք էր գերմանեւխորհրդային ոչ-յարձակման դաշինքի ծրագիրը: Գաղտնիք՝ ոչ միայն հասարակ մահկանացուներուն, այլ եւ օրուան դիւանագէտներու, նոյն իսկ Մոսկուայի զինուորական պատուիրակութեանց համար:

Հարցումը աւելի չեշտակի դրուած է այսօր, երբ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Մոսկուա հասած է արդէն, ընկերակցութեամբ 32 հոգինոց պատուիրակութեան մը որուն մէջ կը գտնուին արտաքին նախարարութեան իրաւագէտ խորհրդականը, Հիթլէրի մասնաւոր թարգմանը եւ ուրիշ առաջնակարգ մասնագէտներ:

Պերլինի եւ Հռոմի մէջ, որ միշտ միակամ կը գործեն, հակառակ բոլոր հերքումներուն, Մոսկուայի դաշնագիրը կը համարուի նոր ազդակ մը խաղաղութեան: Այս տեսակէտն ունին, նաեւ, բոլշեւիկները, ինչպէս կը յայտարարէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթն ալ, « խաղաղութեան ախոյեան » կոչելով Սթալինը...

Իրականին մէջ, ելեկտրական կոճակէ մը կախուած է խաղաղութեան ճակատագիրը, ինչպէս կ'ապացուցանեն երկու ճակատներուն պատրաստութիւնները: Առանցքը ձեռքը ամուր բռնած է այդ կոճակին վրայ, իր ծրագիրը յաջողցնելու համար: « Խաղաղութեան ճակատ »ն ալ նոյնքան վճռական կ'երեւայ, կասեցնելու համար որեւէ նոր արշաւանք:

Կացութիւնը պարզ է, -- մինչ Անգլիա եւ Ֆրանսա պաշտպանման օղակ մը հիւսեր էին Առանցքին շուրջը, օգնութեան կանչելով Խ. Միութիւնը, ահա Գերմանիան է որ կը պաշարէ, կը մեկուսացնէ Լեհաստանը, ձեռք երկարելով Մոսկուայի:

« Լեհաստանը կղզիացած է », -- կ'ազդարարեն Հռոմի մէջ, յանձնարարելով որ համակերպի եւ Գերմանիոյ յանձնէ Տանցիկը, կարելի եղածին չափ ժամն ազատելու համար:

Այս ազդարարութեան հետ, իրազեկ թղթակիցներ կը հաստատեն թէ Իտալիան ալ պիտի միանայ ոչ-յարձակման դաշինքին, աւելի ծանրացնելով Լեհաստանի կացութիւնը:

Իսկ խաղաղութեան ճակա՞տը: Անոնց երկու վարիչները, Ֆրանսա եւ Անգլիա, այս առթիւ ալ կը յայտարարեն թէ անփոփոխ կը մնայ իրենց ուղեգիծը, -- օգնութեան հասնիլ, եթէ յարձակում կատարուի Լեհաստանի վրայ:

Նրբութիւն մը, այս կէտին մէջ, յոյս կը ներշնչէ խաղաղութեան կուսակիցներուն, -- Անգլիա եւ Ֆրանսա ինկապէս պիտի միջամտե՞ն, եթէ Գերմանիա ձեւ մը գտնէ Տանցիկը գրաւելու, առանց զինեալ միջամտութեան:

Լեհաստանի հետ կնքուած համաձայնութեամբ, Անգլիա յանձն առած է օգնութեան հասնիլ, եթէ Վարշաւա վտանգուած նկատէ իր անկախութիւնը եւ դիմադրէ:

Արդ, Լեհաստանի անկախութիւնը կը վտանգուի՞, եթէ Տանցիկը Գերմանիոյ միանայ վարպետ խաղով մը:

Ինչպէս Ֆրանսայի, որ վաղեմի զինակիցն է Լեհաստանի, նոյնպէս Անգլիոյ մէջ կայ զօրաւոր հոսանք մը որ տրամադիր չէ պատերազմի բռնուելու, Տանցիկի համար:

Այս պօտ յոյսէն զատ, երկու կողմերուն զինուորական պատրաստութիւններն ալ կրնան որոշ դեր կատարել, ելք մը գտնելու համար, վերջին պահուն:

Երբեք աւելի ճիշդ եղած չէր հնոտի բացատրութիւն մը, -- օրերը, ըսէք՝ ժամերը յղի են անակնկալներով:

Արդարեւ, ժամէ ժամ կը փոխուի կացութիւնը: Բոլորին աչքերը այժմ յառած են դէպի Մոսկուա, ուր ոչ-յարձակման դաշինքը եթէ դիւրութեամբ ստորագրուի, յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ գերմանական ծանուցագիր մը -- եթէ ոչ վերջնագիր -- Լեհաստանի: Եւ այս՝ զինուորական շարժումներու աննախընթաց ժխորի մը մէջ:

Բարենշան կը համարուի նաեւ այն պարագան որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները ետ չեն կանչուած տակաւին: Երէկ շարունակուեցաւ իրենց ժողովը, ուր լուսաբանութիւններ պիտի պահանջուէին, Մոսկուայի նոր քաղաքականութեան մասին:

Շ.

Ամբողջ քաղաքական աշխարհը խորին անձկութեամբ կը հետեւի Հիթլէրի սարքած նոր ռազմախաղին, — ոչ-յարձակման դաշինք Խ. Միութեան հետ: Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Հիթլէրի անձնական օդանաւը նստելով, Պերլին թռաւ Սալցպուրկէն եւ կարճ հանգիստէ մը վերջ ճամբան շարունակեց դէպի Մոսկուա: Իրեն կ'ընկերանան 32 խորհրդականներ, — բոլորն ալ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ եւ մասնագէտներ: Նախարարը եւ իր հետեւորդները պիտի բնակին Մոսկուայի աւստրիական նախկին դեսպանատունը:

Հիթլէրի անձնական օդանաւը, որ կը կոչուի « Կրէնցմարք » — « Սահմանամերձ երկիր » — կը վարէր իր սեփական օդաչուն: Այս օդանաւին կ'ընկերանար ուրիշ մը, փոխադրելով անմիջական խորհրդականները եւ թղթակիցներ: Երկու օդանաւերը թռան Քէօնիկսպէրկէն Պալթեան երկիրներէն, որպէսզի լեհական հողէն անցնելու չհարկադրուին: Յայտնի չէ թէ երբ պիտի վերադառնայ արտաքին նախարարը: Ամէն պարագայի մէջ, ֆոն Ռիպպէնթրոփ Մոսկուա պիտի մնայ, մինչեւ որ բարեյաջող ելքի մը յանգին բանակցութիւնները:

Մինչ այս մինչ այն, քաղաքական շրջանակները լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին այս նոր անակնկալի ելեւէջներուն: Ամէն տեղ ալ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են կամ կ'առնուին:

Ֆրանսայի մէջ, Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց Ելիզէի պալատին մէջ: Այս առթիւ, անգամ մը եւս որոշուեցաւ թէ Ֆրանսա պիտի օգնէ Լեհաստանի, եթէ ան յարձակում կրէ: Ազգ. պաշտպանութեան մասին ալ որոշումներ տրուեցան, բայց մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:

Անգլիոյ Նախարարական խորհուրդն ալ բացառիկ նիստ գումարելով, որոշեց Խորհրդարանը նիստի հրաւիրել այսօր, հինգշաբթի, քուէարկելու համար բացառիկ օրէնք մը՝ ազգ. պաշտպանութեան մասին:

Գերմանիոյ մէջ զինուորական պատրաստութիւնները կը շարունակուին չոգեպինդ: Շարունակ զինուոր կը փոխադրուի դէպի լեհական սահմանագլուխը: Վերջին լուրերու համաձայն, ամէն բան կազմ եւ պատրաստ է երկուշաբթի օրէն ի վեր, եւ կը մնայ որ Հիթլէր կոճակին վրայ կոխէ, որպէսզի բանակը շարժի: Նոյնիսկ չափաւորներու կարծիքով, գերմանական բանակը կրնայ հինգ օրէն խորտակել Լեհաստանի դիմադրութիւնը, գրաւելով 1914ի սահմանները:

Խ. Միութեան իրաւասու շրջանակները կը ջանան համոզել թէ Գերմանիոյ հետ կնքուելիք ոչ-յարձակման դաշինքը արգելք չէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութեանց շարունակութեան: Իսկ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ ընդհակառակն այն համոզումը կը տիրէ թէ զինուորական պատուիրակութիւնները ետ պիտի կանչուին, եթէ խորհրդային կառավարութիւնը գոհացուցիչ բացատրութիւններ չտայ իր նոր քաղաքականութեան մասին:

Ճափոնի կառավարութիւնը տխրողական հեռագիրներ ուղղեց Պերլինի դեսպանին, որպէսզի բացատրութիւններ պահանջէ հակաբոլշեւիկ ուխտի մասին: Իրազեկներու կարծիքով, Ճափոն պիտի վերաքննէ իր քաղաքականութիւնը Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ, եթէ գոհացուցիչ պատասխան չստանայ:

Իտալիոյ մէջ շնորհաւորելով Գերմանիոյ նոր յաջողութիւնը, յոյս կը յայտնեն թէ ոչ-յարձակման դաշինքը պիտի օգնէ խաղաղութիւնը ապահովելու: Այս առթիւ կը հաստատուի թէ կառավարութիւնը տեղեակ էր Պերլինի եւ Մոսկուայի միջեւ կատարուած բանակցութեանց, որոնց յաջողութիւնը ծանր հարուած մը պիտի ըլլայ պաշարման քաղաքականութեան դէմ:

Լեհաստանի պաշտօնական շրջանակները եւ մամուլը վերապահ դիրք մը բռնած են: Թերթերը ոչ-յարձակման դաշինքին լուրը հրատարակեցին ներսի էջերուն մէջ, այս առթիւ չեշտելով թէ Լեհաստան վճռապէս որոշած է պաշտպանել իր անկախութիւնը եւ թէ կրնայ հանդարտութեամբ եւ վստահութեամբ հետեւիլ կացութեան:

Մ. Նահանգներուն մէջ վերապահութեամբ կը դիտեն կացութիւնը, բարոյական ճնշումի վերագրելով Գերմանիոյ նոր նախաձեռնութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Նախարարական խորհուրդի նիստէն անմիջապէս վերջ, Պ. Տալատիէ մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ սպարապետին՝ զօր. Կամլէնի հետ, իբրեւ ազգ. պաշտպանութեան նախարար: Այս առթիւ զրոյց կը շրջէր թէ Խորհրդարանը բացառիկ նիստի հրաւիրուած է, ինչպէս Անգլիոյ մէջ, բայց այս լուրը չհաստատուեցաւ: Երեսփ. Ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովը նիստի հրաւիրուած է վաղը, ուրբաթ:

Նախարարական խորհուրդէն վերջ, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ ժողովը « քննեց միջազգային կացութիւնը եւ մասնաւորապէս արտասահմանի ներկայացուցիչներէն հասած տեղեկագիրները: Ժողովը հաստատեց այն հրահանգները որ անմիջապէս հաղորդուած էին արտասահման ֆրանսական դեսպաններուն: Նախարարական խորհուրդը այսօր ալ (հինգշաբթի) նիստ պիտի գումարէ, նախագահութեամբ Հանրապետութեան նախագահին »:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Նախարարական խորհուրդին մէջ ելմտական նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց զանազան տնօրինութեանց մասին: Այսօրուան ժողովը շատ աւելի կարեւոր կը համարուի, քանի որ բա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ
4. Հոգեվարք կին մը Պասիտի գաղթակայանին մէջ, որուն վրայ աղօթքներ կը կարդայ քահանան:

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

1232 ՖՐԱՆՔ ՓՈՔՐ ԳԱՂՈՒԹԷ ՄԸ

ՍԷՆ - ՄՈՐԻՍ, 21 օգոստոս. — Պատ. խմբագրութիւն « Յառաջ »ի,

Սէն-Մորիսի գաղութն ալ տարրական պարտականութեան գիտակցումէն դրդուելով, ուզեց իր եղբայրական համեստ օժանդակութիւնը բերել « Յառաջ »ի մէջ բացուած հանգանակութեան ի նպաստ Մուսա Լերան մեր տարաբախտ արենակիցներուն:

Այս առթիւ Սահակ - Մեսրոպ վարժարանի հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ եւ Հ.Յ.Դ. « Յառաջ » խումբի մասնակցութեամբ, չորս հոգինոց հանգանակիչ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, հետեւեալ անդամներով. — Միսաք Բուրդոյեան, Յով - հաննէս Բզանեան, Սարգիս Զագամ - եան, Սարգիս Հայրապետեան:

Անմիջապէս գործի ձեռնարկեցինք, եւ հաւաքեցինք 922 ֆրանք զոր կը ստանաք չէք-փոսթալով:

Թոյլ տուէք, միջանկեալ յիշել որ նախապէս Տիգրանակերտի շրջանէն Լճեցիները իրենց մէջ 310 ֆրանք հաւաքելով ղրկած են ձեր հասցէին, ինչպէս հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ: Ուրեմն մեր փոքրաթիւ գաղութը այս ազգօգուտ ձեռնարկին բաժին բերած կ'ըլլայ 1232 ֆրանք: (Ցանկը յառաջիկային). — Հանգանակիչ Յանձնախումբ:

ՑԱՆԿ 30	
Սէն-Մորիսի գաղութէն (Տես նամակը)	922
Մասիս Գըլըճեան	50
Տէր եւ Տիկ. Երուանդ Օղանեան	25
Ն. Եթէնեան, Ս. Էթիէն	30
Գումար	1,027
Երէկուան գումարը	96,914
Ընդհ. գումար	97,941

ԽՄԲ. — Գանձուած դրամները օրը օրին ի պահ կը դրուին Société Générale դրամատունը: Ինչպէս հաղորդած էինք արդէն, ՕԳՈՍՏՈՍ 16ԻՆ ՕԴԱՆԱՒՈՎ ՊԷՅՐՈՒԹ, Անթիլիասի Կաթող. Ընդհ. Փոխանորդ եւ Ազգ. Միութեան Հանգանակիչ Յանձնաժողովի նախագահ Պետրոս արք. Սարաճեանին փոխադրեցինք 60,000 (վաթսուն հազար) ֆրանք: Քանի մը օրէն, երբ 100,000ը լրանայ, 40,000 եւս պիտի փոխադրենք:

Վերջնագի՞ր պիտի տրուի Լեհաստանի

Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ ոչ-յարձակման դաշինքին ստորագրութենէն անմիջապէս վերջ Գերմանիա վերջնագիր մը պիտի յանձնէ Լեհաստանի, 24 ժամ պայմանաժամ սահմանելով, որպէսզի յանձնէ Տանցիկը:

Այս առաջադրութեամբ է որ Գերմանիա անընդհատ զինուոր կը փոխադրէ դէպի լեհական սահմանագլուխը: Անշուշտ Գերմանիա պիտի չգոհանայ Տանցիկով եւ Լեհական Նրբանցքով, այլ ուրիշ պայմաններ պիտի դնէ, հաշտութիւն կնքելու համար:

Միւս կողմէ, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Խ. Միութիւնն ալ նոր պահանջներ պիտի ներկայացնէ, իրաւարարի դեր կատարելով Եւրոպայի մէջ, ինչպէս ըրաւ ցարական Ռուսաստանը՝ 1815ին: Նոյն աղբիւրին համաձայն, բանակցութեանց ատեն Խ. Միութիւնը պայման պիտի դնէ որ ռազմանիւթ ծախէ պատերազմի պարագային, առանց խտրութեան: Կը կարծուի թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը բաւական քրտինք պիտի թափէ, նպաստաւոր պայմաններ ստանալու համար, մանաւանդ որ Մոսկուա կ'ուզէ պահել իր ազատութիւնը, ի հարկին չեղեալ հռչակելու համար դաշինքը:

Զարմանազան զրոյցներու շարքէն յիշենք պարագայ մը եւս, — իբրեւ թէ Գերմանիա հաւանած է ոչ միայն Խ. Միութեան ալ բաժին հանել Լեհաստանէն, այլեւ բաժնել Պալթեան երկիրները: Այսպէս, Լեթոնիոյ մէկ մասը պիտի տրուի Խ. Միութեան, միւսը՝ Լիթուանիոյ, միեւնոյն ատեն Մոսկուան ազատ ձգելով Ֆինլանտայի մէջ...

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՀԵՍՏԻՆԵՐԸ զէնքի տակ առնուեցան, առաջին առթիւ անոնք որ մասնագէտ են: Բազմաթիւ պահեստիներ Պերլինի փողոցներէն կ'անցնին իրենց բեռները շալկած: Վերջին լուրերու համաձայն, Գերմանիա կատարելապէս կազմ եւ պատրաստ վիճակի մը մէջ պիտի գտնուի այս գիշեր իսկ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ ուշադրութեամբ կը հետեւի Եւրոպայի կացութեան ելեւէջներուն: Նորէն զրոյց կը շրջի թէ ի հարկին իր միջնորդութիւնը պիտի առաջարկէ, խաղաղութիւնը ապահովելու համար, միջազգային խորհրդաժողով մը հրաւիրելով:

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏԿԵՐ ՀԱՅ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԺԹ. ԴԱՐ

ԱՆԳԻՐ ԵՒ ԳՐԱԻՈՐ.– ՎԱՆՔԵՐ ԵՒ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ

Դ.

Ժ. ԴԱՐ.— Արշարունիք հայկական երկրամասին մէջ այս դարուս ծաղկեցան Կամրջաձորոյ վանքը, Հնձուց կամ Կարմիր վանք Շիրակ։ Այս հայկական վանքը ապաստանած էին Բոմանոս կայսրէն հալածուած կրօնաւորներ, որոնք միանձն կամ ներանձնական կեանք կը վարէին Բիւզանդական շրջանին մէջ։ Նարեկայ վանք Ռշտունիք։ Մոկաց գաւառին մէջ Ապարանից եպիսկոպոսանիստ ուխտը։ Ցախաց քար՝ մենաստանը՝ զոր Ասողիկ «բարձրահռչակ եւ սուրբ առաքինաստան» կը կոչէ։ Մարմաշէն կամ Մարմարաշէն սուրբ ուխտը, եւ Հառիճոյ վանքը Շիրակ։

Անանիա Նարեկացի (Ընդդէմ Թոնդրակեցւոց, Մեկնութիւն Առաքելական Թղթոց, ճառք։) ԽՈՍՐՈՎ ԱՆՁԵՒԱՑԻ (Ժամագրոց մեկնութիւն, Մեկնութիւն խորհրդոյ սրբոյ պատարագին, Մեկնութիւն աղօթից, Կրօնագիտութիւն խոստովանութեան, Բանք երանելւոյն խոստովանողացն։) ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ (Ապարանից խաչին պատմութիւն, Ներբողեան ի սուրբ կոյսն, Ի գովեստ Առաքելոց, Ս. Յակոբ Մծբնայ, Մեկնութիւն Երգ Երգոցի, Աղօթք կամ Նարեկ, Տաղք, Քահանայաքաղ։)— ԳԷՈՐԳ ԱՆԵՑԻ (Գանձք երկուտասան, *որոնց ամէնքը իր անունը կը յօղեն*։)— *Խաչիկ կաթողիկոս* (Պատասխանի Յունաց գրոյն, զոր արձակեալ էր առ մետրապոլիտն Մելիտինոյ։)— *Դաւիթ վանահայր.— Պետրոս մեկնիչ Սուրբ Գրոց.— Մովսէս Տարօնացի.— Սարգիս.—Ստեփաննոս.— Դաւիթ Մաշկոտն.— Դաւիթ եպիսկոպոս Մոկաց.— Տիմոթէոս.—* ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ԱՍՈՂԻԿ (Պատմութիւն տիեզերական, Մեկնութիւն Երեմիայ։)— *Ուխտանէս եպիսկոպոս* (Պատմութիւն։) *Մեսրովպ Երէց* (Պատմութիւն սրբոյ Ներսիսի։)— *Մուշեղ Բագրատունի.— Արտաւազդ Մաղազունեաց տէր.— Սամուէլ Կամրջաձորեցի.— Տաճատ վարդապետ.— Ատոմ՝ Անձեւացեաց եպիսկոպոս* (Ճառ ի Սուրբ Կարապետն։) *Ատովմ Երէց* (Տաղ ի Սուրբ Լուսաւորիչն, ի Սուրբն Ոսկեբերան, Թուղթ առ Ատոմ Անձեւացեաց իշխան՝ սակս պէս պէս հարցմանց։)

ԺԱ. ԴԱՐ.— Նշանակութեան արժանի ուսումնավայրերն էին Սանահին եւ Հաղբատ՝ Ձորոյգետի մէջ, զոր կանգնեց Աշոտ Ողորմած Թագաւորին կենակիցը Խոսրովանոյշ, եւ յետոյ Բագրատունի Աղուանից Կորիկէ Թագաւորը նորոգելով, եպիսկոպոսանիստ ըրաւ Հաղբատը, որուն մատենադարանը « ամենափարթամ գանձարան » կոչուած է յիշատակագրի մը մէջ։ Անուանի էին դարձեալ Խնածի վանքը, Ամենափրկիչ մենաստանը Տրապիզոնի մօտ, եւ Արգինա՝ Շիրակ (ի գաւառին Այրարատու)։

Յովհաննէս վարդապետ Կոզեռն (Հաւատոց Գիրք, Մեկնութիւն Տոմարի, Պատմութիւն (անյայտ)։ — ԳՐԻԳՈՐ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ (Թուղթք 85 առ այլ եւ այլ անձինս, Քերականական, Քերթողականք, Ներբող ի սուրբ խաչն աստուածընկալ, Հազարտաղեանն առ Մանուչէ)։ — *Պետրոս Գետադարձ.* — ԱՆԱՆԻԱ ՍԱՆԱՀՆԵՑԻ (Բան հակաճառութեան ընդդէմ երկաբնակաց, Դիմադրութիւն առ Յոյնս, Մեկնութիւն Մատթէի)։ — *Սարգիս Սեւանեցի.— Սամուէլ վարդապետ առաջնորդ Խնածի.— Գէորգ վարդապետ.— Տիգրան Պահլաւունի.— Արիստակէս Լաստիվերտցի* (Պատմութիւն Հայոց, Ընթերցուածոց մեկնութեան ճառք)։ — ԳՐԻԳՈՐ ՎԿԱՅԱՍԷՐ (Գործոց մեկնութիւն, Թուղթ վասն Զատկաց, Թարգմանութիւն Ոսկեբերանի, Մեկնութիւն Յովհաննու Աւետարանի՝ *օժանդակութեամբ Կիրակոս եւ Մատթէոս վարդապետներու*)։ — *Գէորգ Մեղրիկ* (Աղօթք գանգատանք, Զափաբերականք եւ խոստովանութիւնք)։ — *Թէոդորոս վարդապետ ալախոսիկ.— Գագիկ Արծրունի* (Թուղթ առ Ռոմանոս եւ առ կայսրն Հռովմ)։ — *Սիսիանոս վարդապետ.— Պօղոս Տարօնացի*։

ԺԲ. ԴԱՐ.— Գլխաւոր ուսումնատեղիք՝ Կարմիր վանք՝ Մարաշի մօտ Փոքր Հայք, Սեաւ Լեառն՝ Մարաշ, Գետկայ վանք՝ արեւելակողմ Հայաստանի (յԱրեւելեան Հայս), Դրազարկի, Սկեւռայ վանք՝ Կիլիկիոյ սահմաններուն մէջ, Գոներոյ ուխտ, Գանձակ կամ Գանձասար՝ Արցախ։ Թողլով նախընթաց դարուն մէջ յիշատակուածները։

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՍԱՐԿԱՒԱԳ (*Պատմութիւն Հայոց* (*անյայտ*), Յաղագս քահանայութեան, Աղօթամատոյց, վասն շարժման երկրի, Մեկնութիւն Տոմարի, Յաղագս անկիւնաւոր թուոց, աղիւսակօք, Ընդդէմ Քաղկեդոնականաց, Դատաստանաց գիրք (*Դատաստանագիրք*), Ի սարեակն)։ — *Երեմիա Անձրեւիկ.— Սամուէլ Երէց.— Անանիա.— Խաչատուր.— Գրիգոր Անեցի.— Սարգիս Կունդ.— Ստեփաննոս Մանուկ.— Գրիգոր Պահլաւունի.—* ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ (Թուղթ Ընդհանրական, Պատճառ խնդրոյ միաբանութեան, Թուղթք առ այլեւայլ անձինս, Հրեշտակաց ներբող, Մեկնութիւն Մատթէի, Մեկնութիւն Կաթողիկեայց, Խրատ ժամերգութեան, Ողբ Եդեսիոյ, Յիսուս Որդի, Յաղագս երկնից եւ զարդուց նոցա, Վիպասանութիւն, Մանր քերթուածք, Հանելուկներ, *եւ մանաւանդ Հայ Եկեղեցիի Շարականոցին հրաշազարդող ոգին*)։ — *Իգնատիոս վարդապետ* (Մեկնութիւն յԱւետարանն Ղուկասու)։ — *Իգնատիոս վարդապետ* (*նախորդէն տարբեր*) (Մեկնութիւն Ղուկայ եւ Յովհաննու)։ — *Սարգիս Շնորհալի* (Մեկնութիւն Կաթողիկեայց, Մեկնութիւն Եսայեայ)։ — ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ (Ատենաբանութիւն, Մեկնութիւն Պատարագի, Արարածոց, Առակաց, Ժողովողի, Իմաստութեան, Երգոց երգոյն, Երկոտասան փոքր մարգարէից, Սաղմոսաց, Դանիէլի, Տէրունական առակաց, էր ընդ եղբարսն, Ճառք, Քերթողական գրուածք, Վարք Գր. Նարեկացւոյ, Անուանի քաղաքաց - շինողաց)։ — *Գրիգոր Գանձակեցի.— Դաւիթ Գանձակեցի.— Խաչատուր Արեղայ* (Պատճառք եւ Լուծմունք Նիւսացւոյն գրոց)։ — *Գրիգոր իմաստասէր Յեսուանց.— Խաչատուր քահանայ՝ աշակերտ Լամբրոնացւոյն.— Դաւիթ քահանայ.— Մատթէոս Ուռհայեցի* (Պատմութիւն)։ — *Գրիգոր Երէց՝ շարունակող պատմութեան Մատթէի Ուռհայեցւոյն.— Սամուէլ Երէց* (Ժամանակագրութիւն)։— *ՄԽԻԹԱՐ ՀԵՐԱՑԻ* (Ջերմանց մխիթարութիւն)։—*ԳՐԻԳՈՐ ՏՂԱՅ* (Թուղթք Ողբք Երուսաղէմի, Երկու թուղթք առ Սալահէտտին (Այս թուղթերը յիշուած են Միքայէլ Ասորիի Պատմութեան մէջ)։ — *ՄԽԻԹԱՐ ԳՈՇ* (Դատաստանագիրք, Շարք հայրապետացն Աղուանից, Առակք, Մեկնութիւն Երեմեայ, Եսայեայ, Երկոտասան մարգարէից, Արարածոց, Աղօթք)։ — *Խաչատուր Տարօնացի* (Տաղք, *որոնցմէ* խորհուրդ խորին, *պատարագին սկիզբը*)։ — *Վարդան Հայկազն.— Դաւիթ Քոբայրեցի* (Պատճառ կամ լուծումն եօթն գրոց փիլոնի, Մեկնութիւն Յոբայ (*զոր ԺԹ. դարու վերջ շարունակած է Վանական վարդապետ*)։ — *Գրիգոր Ապիրատ* (Աղօթք ի խորհուրդ մարմնոյ եւ արեան)։ — *Գրիգոր Կլայեցի Գ. կաթողիկոս.— Գէորգ Երզնկացի.— Սամուէլ Տերունի.— Դաւիթ վարդապետ.— Արիստակէս վարդապետ.— Նախորդին աշակերտը Եփրեմ.— Ստեփաննոս Տիրացու.— Յովհաննէս կրօնաւոր.— Բարսեղ վարդապետ.— Գրիգոր Դպիր.— Կոստանդին Բ. կաթողիկոս.— Յովհաննէս Արքայեղբայր* (*կը թուի ըլլալ հեղինակը կարգ մը շարականներու*)։ — *Թորոս վարդապետ.— Ստեփաննոս վարդապետ.— Յովհաննէս Ճլուզ.— Թորոս փիլիսոփայ կամ երաժիշտ*։

ՏԱՐԱԶ

ՎՐԻՊԱԿ.— *Ասորացւոց*, — *կարդալ՝* Ասորւոց.— *Կորիւն*— Կիւրիոն.— *Գէորգ ա.* — Գէորգ Բ.

ԲԱԺԱԿԸ ՅՈՐԴԱԾ Է...

Վերջերս, ռամկավար մամուլը աթէնքէն Թղթակցութիւններ հրատարակեց, ուր խիստ քննադատութիւններ, մեղադրանքներ, նոյնիսկ ամբաստանութիւններ կային Բարեգործականի տեղական վարչութեան նախագահին եւ Առաջնորդ Մալըմեան եպիսկ.ի հասցէին։

Շատերու համար տարօրինակ երեւոյթ։ Ի՞նչ պատահած է որ ռամկավարները այսքան խիստ յարձակումներ կ'ընեն Բարեգործականի վարչութեան եւ Մալըմեանի դէմ։

Ուրեմն բաժակը յորդած է...

Մեր պարտականութիւնն է նոյն անվերապահ ոգին ցոյց տալ, առանց քրքրելու հին վէճեր։

Երեք տարի առաջ, ազգ. դպրոցներու մասին հաստատուած սեղմումները եւ յետոյ հիւղակներու քանդումը պատճառ դարձան, որ հայկական երեք կազմակերպութիւնները գործակցութիւն մը ստեղծեն։ Մալըմեան արք. որ խարդախութեան մարմնացումն է, նոյն ատեն խամաճիկ մը, կարգ մը մարդոց ձեռքին տակ, ընթացք տուաւ իր խնամակալներու Թեւլադրանքին եւ կազմեց համագործակցական Կեդր. Վարչութիւն մը։ Յունաստանի գաղութը շունչ մը քաշեց, գադրեցան վէճեր, պայքարներ։ Կողմերու պետերը իրարու քով եկած էին, դարմանելու անցեալի վէրքերը։ Մոռցուած էին հին վէճերը, ջանք մը կար ժողովուրդին օգտակար ըլլալու, լուծելու տարիներէ ի վեր առկախ մնացած կենսական հարցեր, հայատակութեան խնդիր, կազմական կանոնագիր, դպրոցներու արտօնութիւն, գետեղման գործ եւն.։

Շատով նպաստաւոր արդիւնքներ ձեռք բերուեցան։ Անկեղծօրէն պէտք է ըսել թէ հեյլէն ժողովուրդը եւ իր կառավարութիւնը միշտ բարեացակամ գտնուած են։ Հնարաւոր սահմաններու մէջ գոհացում տրուեցաւ ներկայացուած խնդրանքներուն։ Մեր դպրոցներուն մէջ, չկիրարկուեցաւ օտար վարժարաններու վերաբերեալ օրէնքը եւ կը շարունակուի յունարէնի հաւասար հայերէն դասաւանդուիլ մեր աշակերտներուն։ Հելլէն կառավարութիւնը լաւագոյն Թաղամասի մը մէջ, ընդարձակ հող մը տրամադրեց մեր գաղթականներուն, խոստանալով նոր հողեր տալ, երբ կ'աւարտին տուներու կառուցումը որ պիտի ըլլար Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան ջանքերով։

Այսպէս երկու տարի, նոր շրջան մը սկսած էր բոլորել Յունաստանի գաղութը, երբ անցեալ տարի նոր փոթորիկ մը պայթեցաւ, շնորհիւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի կեդրոնին, որ եկաւ որոմ ցանելու, պառակտելու դեռ նոր խաղաղած գաղութը։

Բարեգործականի Փարիզի ղեկավարներու ձախաւեր դերին անդրադառնալէ առաջ, ճշդենք կարեւոր կէտ մը։

Յունաստանի համայնական վարժարաններու պիտանէին, մօտաւորապէս կէսը, կը հոգայ Բարեգործականը։ Որով, ազգային մարմիններու գոյութիւնը խնդրական կը դառնայ, երբ Հ. Բ. Ը. Մ.ը այս կամ այն դիրքը բռնէ։ Զետեղման գործը եւս աւելնալով, Հ. Բ. Ը. Մ.ի դիրքը աւելի զօրացաւ։ Այդ պահուն իր տեղական մասնաճիւղը կը գտնուէր, երկար տարիներէ ի վեր Բարեգործականի համար աշխատող, դիրքի տէր մարդոց, նոյնպէս ծանօթ ռամկավարներու ձեռքը։ Պ. Պ. Տոքթ. Վառվառեան, Տոքթ. Մ. Մինասեան, Ա. Աբիկեան, Գ. Պղտիկեան, Հ. Ֆէսըեան, Գ. Գարագաշեան)։ Ասոնք վէճ ունեցան իրենց ատենապետին՝ Պ. Արթաքի Գալփաքեանի հետ, իր անպատասխանատու եւ փառասիրական գործունէութեան համար, գլխաւորապէս զետեղման հարցին մասին։ Անդամները կը պահանջէին որ Փարիզէն ղրկուած այդ մեծ գումարները գան Միութեան անունին, որպէսզի կառավարութիւնը տեսնէ, Թէ երկրին շահն տեսակէտով ինչքան օգտակար կ'ըլլան ու բարձրանայ Հ. Բ. Ը. Միութեան վարկը։ (Ատենապետը, որ փայրիֆաքոր մըն է, ինք ուղղակի ստանալով, վարկ պիտի ապահովէր դրամատուններուն քով)։ Երկար նամակագրութիւններ Փարիզի հետ, եւ երեւան եկաւ որ Բարեգործականի կեդրոնը միշտ կը հովանաւորէ ատենապետը։ Ցետոյ երկու քննիչներ Պ. Պ. Խմէրեան եւ Նալպանտեան կը ղրկուին Աթէնք, լուծելու համար բողոքողները։ Սոյն վէճին մէջ կայ երրորդ տարր մը, Հօկի մարդիկը, որոնք միշտ յաջողած են օգտուիլ Բարեգործականի տարակարծութիւններէն եւ այս անգամ կը տանին յաղթանակը։ Անոնք կը շրջապատեն Պ. Ա. Գալփաքեանը, որուն հասցէին դեռ քանի մը շաբաթ առաջ ամէնէն վիրաւորական տողերը գրած էին իրենց օրկանին մէջ։ Մալըմեան արք. Գալփաքեան եւ հօկճիները կը յաջողին մոլորեցնել Փարիզէն եկած երկու քննիչները։ Անոնք երբեք չեն լսեր Հ. Բ. Ը. Մ.ի տարիներէ ի վեր անձնուիրութեամբ աշխատող անդամներու արդար բողոքները եւ պահանջները, կը կազմեն մասնաճիւղի խամաճիկ վարչութիւն մը ու զայն կը յանձնեն Պ. Ա. Գալփաքեանի, անոր տալով աւելի լայն լիազօրութիւններ։

Փաստօրէն, ռամկավարները դուրս կը ձգուին Բարեգործականի վարչութենէն որ կ'իյնայ Հօկի ազդեցութեան տակ։ Այսպէս կը կազմուի գեղեցիկ երրորդութիւն մը՝ Մալըմեան – Գալփաքեան – Հօկ։ Վերջիններս կը ճգնին դպրոցները առնել իրենց ազդեցութեան տակ, երկրորդը պէտք ունէր յենարանի մը իր անձնական խնդիրները կարգադրելու համար, իսկ առաջնորդին մէջ կրկին կ'արթննայ չար սատանան։ Կը քանդեն համագործակցական Կեդր. Վարչութիւնը, կը կազմեն նոր մը բոլորովին Հօկճիներէ, վարկաբեկուած մարդոցմէ։ Այսպէս, կրկին կը փոթորկի Աթէնքի գաղութին խաղաղ կեանքը, շնորհիւ Բարեգործականի կեդրոնին խորհրդաւոր կարգադրութիւններուն, որոնց խելք չեն կրնար հասցնել նոյնիսկ ռամկավարները։

Երկու խօսք զետեղման գայթակղութեան շուրջ։ Համագործակցական Կեդր. Վարչութիւնը եւ թէ Աթէնքի Հ. Բ. Ը. Միութեան նախկին վարչութիւնը (ռամկավարներ), բազմաթիւ տեղեկագիրներով Փարիզի կեդրոնէն խնդրեցին որ զետեղման նման կարեւոր խնդիր մը չյանձնուի մէկ անձի, Պ. Ա. Գալփաքեանին։ Մտիկ չըրին եւ յանձնեցին։ Այժմ կառավարական ճարտարապետներ, ինչպէս հաղորդեցին մանրամասնօրէն «Ապագայ» *եւ* «Արեւ», *կը հաստատեն թէ* տուները շինուած են շատ գէշ։ Յանձնառուներ կատարեալ կողոպուտ սարքած են ի վնաս գաղթականներուն։ *Կը հաւատանք Պ. Գալփաքեանի յայտարարութեան թէ ինք դրամապէս օգտուած չէ շինութեան գործէն։ Բայց ինք եւ Փարիզի կեդրոնն են պատասխանատու, եթէ անհոգ ու ապիկար գրտնուեցան որ ուրիշներ կողոպտեն, զետեղման գործը կատարեալ գայթակղութեան մը վերածելով։ Պատասխանատու են նիւթապէս ու բարոյապէս։*

Անբարոյութեան պատկերը ամբողջացնելու համար, ուրիշ տեղեկութիւն մը եւս հաղորդեմ։ Բարեգործականի Փարիզի կեդրոնին մօտէն ծանօթ ռամկավարի մը հարցուցի թէ՝ Պ. Մալէզեան ի՞նչպէս կը տեսնէ այս ամէնը եւ կը լռէ։ Բացատրեց թէ վարիչ - պատուիրակը վէճեր ունի Պ. Պ. Նալպանտեանի եւ Խմէրեանի հետ, կ'ուզէ որ վերջինները իրենց ըրած կարգադրութիւններով լաւ մը խայտառակուին ու այսպէս բարձրանայ իր հեղինակութիւնը։

Ի՞նչ ամօթ, ամբողջ գաղութ մը պառակտել, չարիքը չդարմանել, որպէսզի Բարեգործականի ջոջերը իրարու հետ անձնական հաշիւներ մաքրեն...

ԻՐԱԶԵԿ

ՀԱՅԵՐԸ ՕՏԱՐ ՉԵՆ

ԽՄԲ. — Պ. Անտրէ Ֆայէ[...] « Էնտէփանտան » թերթին մէջ յօ[...] ուածաշարքով մը պայքար կը տա[...] Ֆրանսայի « հիւրերուն » (Հայոց եւ [...] տարագիր այլ ժողովուրդներու) [...] նպաստ Օգոստ. 19ի թիւով կը հրա[...] տարակէ իր վերջաբանը, ուր կ'ա[...] փոխէ իր տեսակէտները. —

Հայրենազուրկները, — Հայե[...] Ռուսեր, Վրացիներ, — վտարուա[...] են իրենց երկրէն եւ ապաստան [...] տած Ֆրանսայի մէջ։ Պէտք չէ շփ[...] թականներու հետ չփոթել հայրենա[...] զուրկները, որոնք ընդունուած են ֆրանսական մշակոյթը, կ'ապրին Ֆրանսայի մէջ ու կ'ապրին իրենց պարկեշտ աշխատանքով, [...] հայրը երբէք կամաւոր կուած է [...] րանսական դրօշին տակ եւ վաղը [...] չեր պիտի կռուէին դարձեալ։

Ճիշդ է թէ ֆրանսական կառավա[...] րութիւնը, նկատի առնելով հայրենա[...] զուրկներու բացառիկ կացութիւնը, նպաստաւոր կարգադրութիւն մը [...] րած էր 1937 Յունիս 10 Թուակիր [...] եւ[...]րագրով մը, որու գործադրութի[...] նը Թաղուեցաւ վարչական բաւիղին մէջ։ Բայց պէտք էվերջ դնել այս կա[...] ցութեան։

Անհաւասիկ, ամփոփուած, այն բա[...] լադրանքները, զորս կը ներկայացը[...] նենք Խորհրդարանի մեր բարեկամն[...] րուն եւ կառավարութեան բարեացա[...] կամ ուշադրութեան։

Նախ վերապահութիւն մը։ Երբ հայրենազուրկներու համար կը պա[...] հանջենք Ֆրանսայի մէջ ապրելու նպաստաւոր պայմաններ, ատիկա բնա[...] չէ թէ կը պահանջենք որ անոնց [...] ջեւ լայն բացուին քաղաքացիութեան իրաւունքներուն բոլոր դուռները։ Մենք կը պահանջենք այդ շնորհը [...] ընդհանրական ընտրովի, ապահովեալ երկար կեանք մը վերջ։ Հետեւաբար կ'ուզենք որ վերջ դրուի նաթիւրալի[...] զասիոններու գայթակղութեան, որով [...] հետեւ գիտենք որ այդ «նաթիւրալի[...] զէ»ներուն մեծամասնութիւնը նպաս[...] տաւորուած են քաղաքական ազդե[...] ցութիւններէ։ Քաղաքացի դառնալու համար չի բաւեր միայն ծառայու[...] թիւն մը մատուցանել երկրին, [...] եւ հարկ է «ֆրանսանալ»։

Որքան ալ մեծ ըլլայ մեր ժողո[...] վուրդին « խառնման » ուժը, վ[...] տանգաւոր է դանդաղածային ֆրան[...] սահպատակութիւնը, մանաւանդ երբ այդ օտարականները մեզի օտար [...] նաեւ մշակոյթով եւ ցեղով։ Այս [...] Թագերով անձնապաշտութեամբ կը [...] մենք, մենք մեզ կը ձեւաւորենք։

Ալ կը բաւէ մաքսանենգ Ֆրանսա[...] ցիներ ստեղծելը։ Եւ նախ, ընտրելու իրաւունք չտալ «Նաթիւրալիզէ»նե[...] րուն, այլ միայն անոնց զաւակնե[...] րուն, իսկ ընտրուելու իրաւունք միայն անոնց Թոռներուն։

Օտարականները պէտք է բաժնել [...] րեք խումբի.

1 — Պաշտպանեալներ, 2 — Հայ[...] րենազուրկներ եւ 3 — Օտարական[...] ներ։

«Պաշտպանեալ»ները պէտք է նմա[...] ցուին.

Ա. — Այն օտարականները, որոնք կռուած են ֆրանսական կամ դաշնա[...] կից բանակներու դրօշին տակ։

Բ. — Այն օտարականները որոնք գինուորագրութեան տետրակ ունի[...]

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այդտեղը ընտրելով իւր համար աթոռանիստ, Աբաս Թագաւորը նախ եւ առաջ սկսաւ միջնաբերդը զօրացնել, ըստ որում նրա ունեցած ամրութիւնները բաւական չէր համարում։

Եւ այսպէս չգոհանալով բնութեան ստեղծագործութեամբ, նա աւելացրեց նրա վրայ արհեստի գիտերը։ Նախ միջնաբերդի շուրջը պատեց հըզօր պարիսպով եւ ատամնաւոր աշտարակներով, իսկ բերդի շուրջը քաջապէս դիտելու համար՝ նրա արեւելեան անկիւնում կանգնեցրեց բարձր եւ մեծամուր բուրգ։ Բերդի մուտքերը փակեց երկաթեայ դռներով, իսկ նրանց առաջ կանգնեցրեց քարաշէն պատնէշներ։ Ապա բերդի ներսում շինեց մթերանոցներ զէնքերի եւ պաշարի համար, իսկ դրանց մէջտեղում փորել տուաւ ահագին ջրամբար, երեք հարիւր քարակտուր սանդուխներով, որոնց վերջինը հաւասարում էր քաղաքի յատակին։ Դրանով ջրի պաշարը, որ յաճախ անձնատուր լինելու պատճառ էր դառնում, ապահովւում էր ընդմիշտ։

Միջնաբերդի ամրութիւնները վերջացնելուց յետ, Թագաւորն սկսաւ քաղաքն ամրացնել։ Նախ՝ նրա արեւելեան եւ հարաւային կողմերը պատեց կրկին պարիսպով, քառակուսի աշտարակներով եւ դժուարամատոյց պատնէշներով։ Ապա նոյն կողմերից փորեց ահագին խրամ, որ եւ միացնելով քաղաքի արեւմուտքն ու հիւսիսը փակող գետի հետ, քաղաքը իւր միջնաբերդով եւ քառակուսի դիրքով գրեթէ կղզիացրեց։ Եւ որովհետեւ Կարսը երեք կողմերից, այն է՝ Արեւելքից, Արեւմուտքից եւ Հիւսիսից շրջապատուած էր Թումբերով, բլուրներով եւ խորաձորերով, ուստի Թագաւորն այդ ամէնի վրայ յարմարաւոր դիրքեր ընտրելով, կանգնեցրեց բազմաթիւ մարտկոցներ եւ փոքրիկ, պատնիշապատ բերդեր, որոնք պատերազմի դէպքում պիտի ծառայէին քաղաքին իբրեւ յառաջապահ պատնէշներ։ Այդ բոլոր տեղերը նա լցրեց զօրքերով, պահակախմբերով եւ պատերազմական զէնքերով ու մեքենաներով։

Այս ամէնը վերջացնելուց յետ, Թագաւորն սկսաւ քաղաքը բարեկարգել։ Նախ այդտեղ շինեց արքայական հոյակապ ապարանք, իսկ միջնաբերդում գեղեցիկ դղեակ, որից յետոյ եւ Աթոռը Երազգաւորսից փոխադրեց Կարս եւ վերջինս հռչակեց Արքայանիստ Ոստան։ Ապա սկսաւ զարդարել նրան նորանոր շինութիւններով, գեղեցիկ սարաւոյթներով, հասարակական ապաստարաններով, բաղնիքներով, ագուգաններով, նոր ուղիներով եւ կամարազարդ կամուրջներով։

Այս պատճառով Արքայական Ոստանը լցուեցաւ բազմաթիւ ու բազմազան բնակիչներով, որոնք հիմնեցին այդտեղ ազգի ազգի արհեստանոցներ, ոստայնանկութեան գործարաններ, ընդարձակ զինարաններ եւ անընդհատ երթեւեկութեամբ ու կենդանի տուրեւառով Կարսը դարձրին բազմամբոխ եւ շահավաճառ քաղաքներից մին։

Հասաւ 943 Թուականը։ Այդ տարին բոլորում էր Աբաս Արքայի գահակալութեան տասնեւհինգերորդ տարեդարձը եւ սակայն դեռ նոր էր աւարտում Կարսի գլխաւոր շինութիւններից մէկը, որի հիմքը դրուել էր 13 տարի առաջ։

Դա Սուրբ Առաքելոց հոյակապ եկեղեցին էր, որ բարեպաշտ Թագաւորը հիմնարկեց 930 Թուականին, երբեւ իւր գահակալութեան առթիւ առ Աստուած ուղղուած շնորհակալեաց առհաւատչեայ։ Նա գտնւում էր միջնաբերդի ստորոտում, գեղադիր բարձրաւանդակի վրայ եւ կառուցուած էր ժամանակակից ճարտարապետութեան կատարելութեամբ։ Արտաքուստ նա հոյակապ էր, քանդակազարդ եւ ունէր բոլորշի – ութանկիւն ձեւ։ Իսկ ներքուստ կերտուած էր խաչաձեւ, բաժանուած տասներկու երեսների վրայ, որոնցից ամէն մինը կրում էր Առաքեալներից մինի պատկերը։ Սրածայր գմբէթը բարձրանում էր անսիւն կամարների վրայ եւ իւր փայլուն խաչով հովանաւորում էր թէ՝ իւր շուրջն ապրող բարեպաշտ ժողովրդին եւ թէ հեռու, ժայռերի տակ շառաչող Կարուց գետակին։

Որովհետեւ Ս. Առաքելոց եկեղեցու աւարտման հետ միասին, ինչպէս ասացինք, լրանում էր նաեւ Արքայի գահակալութեան տասնեւհինգամեակը, եւ այդ բոլոր ժամանակ հայրենիքն ու ժողովուրդն ապրել էին խաղաղ երջանկութեան մէջ, ուստի Աբաս Թագաւորը ցանկացաւ այդ առթիւ չքեղ նաւակատիք կատարել։

Այս նպատակով նա կարգադրեց՝ հրաւէր ղրկել նախ կաթողիկոսին եւ ապա իւր երկրի իշխաններին, նախարարազուններին, ազնուականութեան, հոգեւոր միաբանութիւններին եւ նոյնիսկ դրացի իշխաններին, որպէսզի ամէնքը հաւաքուին արքայանիստ Կարս, իւր կառուցած տաճարն օծելու եւ նրա նաւակատիքը տօնելու։

Այդ դէպքից կամեցաւ օգտուել քաղել Մարզպետունի իշխանը եւ ազատուել այն երդման կապանքներից, [...]րով նա կաշկանդել էր իրան Գառն[...] ամրոցում։

Զնայելով որ նրա անօրինակ անձ[...]նուիրութեան, աննման հայրենասի[...]րութեան եւ անխոնջ ջանքերի շնորհ[...] Հայրենիքն արդէն վայելում էր ան[...]դորրութիւն, իսկ Գահը՝ ապահովու[...]թիւն, այսու ամենայնիւ նա դեռ [...]րան կապուած էր համարում Գառն[...]ում արած ահաւոր երդումով։

Նա խոստացել էր հալածել Հայա[...]տանից վերջին Հագարացին. եւ մի[...]չեւ որ այդ չանէր, չպիտի վերադա[...]նար իւր ընտանեաց գիրկը, չպիտ[...] ոտք դնէր սեփական յարկի տակ։

(Շար.)

կամ զինուորագրելի են իրենց յօժարութեամբ։

Գ. — Այն օտարականները, որոնք ամուսնացած են Ֆրանսուհիներու հետ կամ ֆրանսացի զաւակ ունին։

Դ. — Այն օտարականները, որոնք Ֆրանսայի մէջ կը բնակին նուազագոյն տասը տարիէ ի վեր եւ դատական պատիժ կրած չեն երբեք։

Ե. — «Պաշտպանեալ» պէտք է ճանչնալ նաեւ այս չորս դասակարգի օտարականներուն մայրերը, կիները եւ զաւակները։

Այս «պաշտպանեալ»ներուն պէտք է տալ մասնաւոր անձնագիր մը, որ ձրի՝ նախկին պատերազմիկներուն եւ զինուորցուներուն, որ իրաւունք կուտայ իրենց վայելելու, բովանդակ Ֆրանսայի եւ գաղութներուն մէջ, Ֆրանսացիներուն հաւասար իրաւունքներ, բայց ոչ իրաւունք մտնելու պետական կազմակերպութեանց մէջ։Այս «պաշտպանեալ»ներուն պէտք է տալ նաեւ ֆրանսական անցագիր։

Ֆրանսական քաղաքացիութեան իրաւունքը պէտք է տալ միայն «պաշտպանեալ»ներուն, երբ կը լրացնեն պահանջուած պայմանները։ Բացառաբար՝ յարմարաղոյններուն։

«Հայրենազուրկ»ները եւս պէտք է ունենան մասնաւոր անձնագիր մը, որու վրայ ճշդուած ըլլայ այդ հանգամանքը։ Ասոնց պէտք է տալ աշխատանքի եւ ճամբորդութեան դիւրութիւն։

Իսկ մնացեալ օտարականները պէտք է ապրին այն պայմաններուն մէջ, որոնք ճշտուած են միջազգային դաշնագիրներով։

Անտրէ Ֆալյէ, վերջացնելով, կ'ըսէ թէ ի նպաստ օտարականներու այս պայքարը մարդկային է եւ ազգային, մարդկային՝ որովհետեւ Ֆրանսա, իբրեւ քաղաքակրթութեան դրօշակիրը, պարտաւոր է անոնց պարգեւել երջանիկ գոյութիւն մը, ազգային՝ որովհետեւ այս ««պաշտպանեալ»ները ընտիր տարր մը կը ներկայացնեն եւ Ֆրանսայի կը բերեն գիտութեան, մշակոյթի եւ արուեստի իրենց տուրքը։ Անոնք, ուրեմն, ոչ միայն կը վճարեն արեան տուրք մը, այլ եւ կը բերեն տնտեսական ու մտաւորական նպաստ մը։ Ցառաջիկային պիտի հրատարակուին վկայութիւններ իրենց իսկ բերնով, հաստատելու համար թէ այդ «պաշտպանեալները» արժանի են ոչ միայն Ֆրանսայի բարեկամութեան, այլ եւ Ս. Ռուսիոյ կամ հնագոյն Հայաստանի (այս անունով յիշատակուած)։ Զմոռնանք, վերջապէս, որ բռնութիւնները չեն կրնար տեւել մշտնջենապէս, կրնան հարստահարել ժողովուրդ մը, բայց չեն կրնար սպաննել։ Եւ երբ, վաղը, անոնք վերականգնին, իրենց զաւակները պիտի յիշեն ասպնջականութիւնը, որ շնորհուեցաւ իրենց, ու պիտի գան հիմնել մեզի հետ նոր աշխարհ մը ազատութեան, արդարութեան եւ եղբայրութեան։

Ի՛նչպէս ապրիլ կատարեալ կեանքով... ահա ինչ որ ամէն բանէ վեր կարեւոր է մեզ գիտնալ, եւ ինչ որ դաստիարակութիւնը պարտի ուսուցանել մեզ։Դաստիարակութեան նպատակն է պատրաստել մեզ ապրելու կատարեալ կեանքով։ -- Հէրպերդ Սփէնսէր։

⁂ Աշակերտին պէտք է երկու ձեռքով դգուել և մէկ ձեռքով միայն պատժել։

Ի՞նչ կը խորհին Մոսկուայի մէջ

Անցեալ օր տուած էինք գլխաւոր կէտերը տեսութեան մը, զոր հրատարակած էր «Իզվէստիա», երկու ճակատներուն պայքարին եւ Խ. Միութեան դիրքին շուրջ։

«Փրաւտա», իր կարգին, հրատարակեց յօդուած մը՝ ստորագրուած փրոֆ. Մինցէն։ Յօդուածը բռնած է թերթին ամբողջ մէկ էջը եւ կը կրէ «Արդար ու անարդար պատերազմներ» խորագիրը։

Կը յիշուի թէ ընդհ. պատերազմի ատեն, բոլշեւիկներուն համար կռուող երկու կողմերն ալ հաւասարապէս «աշխարհակալ» էին։ Եւ, հետեւաբար, հաւասար կերպով դատապարտելի։ Իսկ ռուս ժողովուրդին պարտականութիւնն էր «պատերազմը դադրեցնել որքան կարելի է շուտ»։

Այժմ, Կրեմլինի վարիչներուն տեսակէտը տարբեր է։ «Աշխարհակալութեան երկրորդ պատերազմ»ին մէջ, որ արդէն սկսած է՝ աշխարհի նոր բաժանումին համար, երկու տարբեր ճակատներ կան։ Մէկը փաշականներն են, որոնք կ'ուզեն ուրիշներու պատկանած հողեր գրաւել եւ իրենց ենթարկել զանազան ազգեր։ Միւսը՝ ժողովրդավար պետութիւններն են, որոնք կ'ընդդիմանան արշաւանքին։ Արդ, փրոֆ. Մինց անարդար պատերազմներու կարգը կը դասէ փաշականներու յարձակումները։ Եւ, հիմնուելով Սթալինի տեղեկագրին վրայ, կը ճշդէ թէ այս կռիւը ուղղուած է դրամատիրական երկիրներու՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու շահերուն դէմ։ Այս վերջինները լաւ ըմբռնած են այս պարագան. բայց, ցարդ չուզեցին տեսնել այս ճշմարտութիւնը եւ «տեղի տուին ու հետզհետէ կորսնցուցին իրենց դիրքերը»։ Մեծ սխալ մը գործեցին՝ ընկրկելով ոչ-միջամտութեան դիրքերուն վրայ։ Մանաւանդ որ՝ դրամատիրական խմբակցութիւնը աւելի ուժեղ է՝ քան փաշականը։ Փրոֆ. Մինց բաւական ծանրանալէ վերջ այս կէտին վրայ, կ'ըսէ թէ փաշականները իրենց ծրագիրներուն քօղը պատռեցին անամօթաբար։ Անոնք սպառնալիք մըն են բոլոր խաղաղասէր երկիրներուն եւ, առաջին կարգին, Խորհրդային Միութեան համար։ Հակակոմինտերնեան ուխտը զինակցութիւն մըն է, անտարակոյս, Խորհրդային Միութեան դէմ ու նաեւ ուրիշ բան մը, զոր Մոլոթով ընդգծեց՝ «պղպջատեան ուխտ»ին կնքումէն վերջ։ Այդ ուխտին մէջ մէկ հատիկ բառ չկայ Կոմինտէրնի դէմ կռիւի մը մասին։ Ընդհակառակն, «Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վարիչներն ու մամուլները բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ իրենց զինակցութիւնը ուղղուած է Եւրոպայի ժողովրդավար գլխաւոր պետութեանց դէմ»։

Ի՞նչ պէտք է ըլլայ Խ. Միութեան դիրքը ներկայիս։ «Փրաւտա» նախ կ'ըսէ թէ Ռուսիա «շահագրգռուած չէ պատերազմով», եւ կը հետեւի խաղաղութեան քաղաքականութեան։ Բայց, «բոլշեւիկները խաղաղասէրներ չեն»։

«Խաղաղութեան իրական պաշտպանութիւնը կը կայանայ— կը շարունակէ Մինց,— ոչ թէ յարձակողին զիջումներ ընելուն մէջ, այլ՝ կրկնակի հարուածով մը պատասխանելուն՝ պատերազմի դրդիչներուն ամէն մէկ հարուածին»։

Եւ յօդուածագիրը մէջ կը բերէ Սթալինի մէկ նախադասութիւնը, որ բուռն կերպով ծափահարուեցաւ համայնավար կուսակցութեան 18րդ համագումարին մէջ.

— «Մենք կողմնակից ենք պաշտպանելու այն ժողովուրդները, որոնք զոհն են յարձակումի մը եւ կը պայքարին իրենց անկախութեան համար»։

Եթէ փաշականները, կ'եզրակացնէ փրոֆ. Մինց, ռուս ժողովուրդը ըստիպեն զէնք վերցնել, «անոնց դէմ Խորհրդային Միութեան պատերազմը պիտի ըլլայ իրապէս հայրենասիրական պատերազմ մը»։ Ու պիտի ըլլայ, կ'աւելցնէ համայնավար օրկանը, «մարդկային բոլոր պատերազմներէն ամէնէն արդարը եւ ամէնէն օրինականը»։ Անիկա պիտի ըլլայ պաշտպանողական պատերազմ մը. բայց այդ չի նշանակեր թէ կարմիր բանակը պիտի կենայ երկրին սահմաններուն վրայ։ «Լաւագոյն պաշտպանողականը անդիմադրելի յարձակողական մըն է, որ նպատակ կ'ունենայ թշնամին ջախջախել իր սեփական հողին վրայ»։

Ուշադրաւ է, անշուշտ, որ այս ճըշդումները եղած են Խ. Միութեան գլխաւոր օրկանին մէջ, եւ այն շրջանին երբ Մոսկուայի մէջ զինուորական բանակցութիւններ կը կատարուին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐ

(«Խորհրդային Հայաստան»ի օգոստ. 3, 4, 5ի թիւերէն)

«Լեռնային Արշաւ» եւ «Սեւանի ձկնորսներ»էն վերջ, Հայկինօն սկսած է նոր շարժանկարներ պատրաստել։ Այսպէս, Բազարչայի մէջ կը պատրաստուի «Լեռնային Հեղեղ» շարժանկարը, որ ցոյց կուտայ Խորհըրդային Միութեան ժողովուրդներու բարեկամութիւնը։ Իջեւանի Սեւքար գիւղին մէջ կը պատրաստուի Ա. Պայազատի «Քարտէսի վրայ կէտը չի նշուած» շարժանկարը, կոլխոզային կատակերգութիւն մը։ Դերուսոյց Գէօրգովը կը պատրաստէ «Գառնանային ջրեր» շարժանկարը։ Հայկինոն այս տարի պիտի սկսի «Սասունցի Դաւիթ» մեծ շարժանկարին պատրաստութիւնը, իսկ 1940ին՝ «Դաւիթ Բէկը»։

Ասոնցմէ զատ, մօտերս պիտի ձեռնարկուի «Սո. Շահումեան» շարժանկարին պատրաստութեան։

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՃԱՌԸ

Այս տարի գիւղատնտեսական ուսումնարանը պիտի ընդունուին 225 ուսանողներ, որոնց համար ապահովուած են բոլոր անհրաժեշտ տարրերը։ Կահաւորումի համար յատկացուած է 107.000 ռուբլի։ Սենեակներուն մեծ մասը վերանորոգուած է։ Այժմ կը վերանորոգուի ճաշարանի շէնքը։ Այս տարի կաճառը կը հրատարակէ «Հողագիտութիւն» եւ «Բոյսերի Ֆիզիոլոգիա» գիրքերը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՏՕՂԱՆՑՔ

«Սասունցի Դաւիթ»ի հազարամեակի առթիւ, Հայաստանի մարզական գործերու կոմիտէն որոշած է սեպտ. 18ին Երեւանի մէջ կազմակերպել մարզական մեծ տողանցք մը, որուն պիտի մասնակցին 1500էն աւելի մարզիկներ։ Այդ օրը, մարզիկները պիտի ցուցադրեն իրենց կատարած նուաճումները։ Մոսկուայի տողանցքին մասնակցող հայկական պատուիրաթիւնը, այս առթիւ Երեւանի մէջ եւս պիտի ներկայացնէ «Սասունցի Դաւիթ»էն տեսարան մը, որ մեծ յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ։

«Ս. ԴԱՒԻԹ»Ը ՈՒԿՐԱՅՆԵՐԷՆ

«Սասունցի Դաւիթ»ը թարգմանուած է նաեւ ուկրայներէնի։ Թարգմանութիւնը կատարած են ուկրայնիացի բանաստեղծներ։ Թարգմանուած է նաեւ թաթարերէնի։

ՄԵՆՔ՝ ՄԵՐՈՆՑ, ԱՆՈՆՔ՝ ՄՈՍԿՈՒԱՑԻՆ

Խ. Միութեան ներքին նոր փոխառութիւնը «մեծ խանդավառութեամբ» առաջ կը տարուի նաեւ Հայաստանի մէջ։ Ու մինչ մենք հոս կը ճգնինք մերոնց քանի մը ֆրանք աւելի ուղարկել, Հայաստանի աշխատաւորները ստիպուած են իրենց համեստ օրավարձերէն գումարներ ղրկել... Մոսկուա։ Այսպէս, մինչեւ 2 օգոստոս, Հայաստանի մէջ արձանագրուած գումարը հասած էր 3.828.200 ռուբլիի։

ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Հայաստանի բժշկական համալսարանը այս տարի պիտի ընդունուին 250 ուսանողներ. դիմում կատարած են 931 թեկնածուներ։ Մանկավարժական ուսումնարանը պիտի ընդունուին 315 հոգի. թեկնածուներու թիւն է 625։ Գիւղատնտեսական ուսումնարանը՝ 225 հոգի, թեկնածուներու թիւն է 475։ Իսկ բազմարուեստեան ուսումնարանի հաստատութեան երեք համալսարանները պիտի ընդունուին 200 հոգի, դիմած են 518 հոգի։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԱՅԱՐԱՆԸ

Վերջին մէկ ու կէս տարուան ընթացքին, Երեւանի կայարանը մեծ փոփոխութիւններու ենթարկուած է։ Նախկին անհրապոյր կայարանը այժմ դարձած է անդրկովկասեան առաջնակարգ կայարաններէն մէկը։ Լայն եւ կահաւորուած սպասասրահներ, հիւրանոց, մօր եւ մանկան սենեակ, սափրիչի սենեակ, տեղեկատու գրասենեակ, ճաշարան, թերթերու կըրպակ, ռատիօ են։ Ամէն օր աւելի քան 3000 հոգի կը մտնեն Երեւան կամ կ'ելլեն անկէ՝ երկաթուղիի միջոցաւ։

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԱՐԱԲՆԵՐԸ

«Լա Քարավան» ֆրանսերէն շաբաթաթերթը, որ լոյս կը տեսնէ Գահիրէի մէջ, Յուլիս 29ի թիւով կը հրատարակէ Հալիլ Թամաթիի յօդուածը «Արաբներու եւ Հայերու ողբերգական դաշթը» խորագրով։ Այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ Մուսա կարը։ Յօդուածագիրը գրական ոճով Լերան հերոսներուն գերեզմանին նըմը, տխրութեամբ թաթաւուն, կը նըթիւնը, արձանագրելով որ Հայերը եւ կարապրէ Ալեքսանտրէթի ողբերգութիւնը, արձանագրելով որ Հայերը եւ Արաբները պատմական կապեր ունին Անտիոքի եւ Սանճաքին մէջ, ուր միասնաբար կռուած են Թուրքերուն դէմ։

Հայկական կեանքը Իտալիոյ մէջ

ԽՄԲ. — Անցորդ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Իտալահայ գաղութին մասին. —

Միլանի Ազգային մարմինը միաձայնութեամբ վերընտրուելով, պատրաստեց եւ ընդհանուր ժողովին ներկայացուց գաղթային կանոնագիր-ծրագիրը որ մանրամասն քննութեան ենթարկուեցաւ։ Արդէն իտալերէնի թարգմանուած եւ ենթարկուած է պետական վաւերացման։

Ինչպէս գիտէք Հռոմի մէջ վերակազմուած է Հայ Ուսանողական Միութիւնը։Նոյնպէս վերակազմուած են Փատովայի եւ Միլանոյի Հայ Ուսանողական Միութիւնները։

Մայիս 28ը տօնուեցաւ Հռոմի մէջ, մասնակցութեամբ իտալացի բարեկամներուն։ Միլանի մէջ ալ տօնեցինք Մայիս 28ը, շնորհիւ Ուս. Միութեան և պէտքէ ըսել որ շատ յաջող անցաւ։ Միլանի ուսանողները դաշտապարահանդէս մըն ալ սարքեցին— նորութիւն մը մեր գաղութին համար։ Այս դաշտահանդէսը մեծ ընդունելութիւն գտաւ մեր գաղութին մէջ եւ յառաջիկային պիտի կրկնուի։Այս հանդէսները թէ բարոյական եւ թէ նիւթական զգալի արդիւնքներ տուին։

Անցեալ ութ ամիսներու ընթացքին քաղաքս այցելեցին Հ. Ակինեանը եւ Զգօն վարդապետը։Այս այցելութիւններէն օգտուելով Ազգային Մարմինը բանախօսութիւններ կազմակերպեց։ Հայր Ակինեան խօսեցաւ Սահակի եւ Մեսրոպի, իսկ Զգօն վարդապետը «Հայ Երուսաղէմ»ի մասին։ Միլան այցելեց նաեւ Դպրոցասէրի վարիչը։

Նկարիչ Շիլթեանը(իտալական շըրջանակներու մէջ շատ գնահատուած) մեծ յաջողութիւն ունեցաւ իր ցուցահանդէսով։

Վենետիկի վանքին թանգարանը ճոխացած է։ Կ'արժէ շնորհաւորել Պ. Ա. Ալթունեանը որ այնքան հըմտութեամբ ու համբերութեամբ կըրցած է հաւաքել ու տեղաւորել հայ արուեստագէտներու գործերը։

Դպրոցը, Մուրատ - Ռափայէլեան, կ'ունենայ 60—65 աշակերտ, որոնք կը մեծնան իբրեւ հայրենասէր Հայեր։ Իրենց հայերէնի, Հայոց պատմութեան ու գրականութեան ուսուցիչը եղանդուն Քաջարենցն է։

Վերջերս Լիվօռնօ գտնուեցայ,կոմս Ջեւանոյի ծննդավայրը։ Հոն եկեղեցի մը ունինք քահանայով,բայց հայ գաղութ չէ մնացած։ Մշակութային հողի վրայ մեծ աշխատանք կը կատարէ Իտալիոյ հայ գաղութը։

Համոզուած եմ որ շուտով մեր գաղութն ալ իր բաժինը պիտի տայ Մուսա Լերան արծիւներուն նոր բոյներու կառուցման։

Հայերու թիւը աշխարհի մէջ

Կ'ըսուի թէ որքան ալ վիճակագրութիւնները ճշգրիտ չըլլան, բայց իրականութեան շատ մօտ են։ Այս հիման վրայ մէկը ամբողջ աշխարհի մէջ ցրուած Հայոց վիճակագրութիւնը պատրաստած է, որ կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը. —

Հայաստանի մէջ՝ 845 հազար, Վըրաստանի մէջ՝ 325 հազար, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու մէջ՝ 145 հազար, Ազրբէյճանի մէջ՝ 300.330, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ՝ 130 հազար, Եւրոպական Ռուսիոյ մէջ՝ 80 հազար, Պարսկաստանի մէջ՝ 75 հազար, Ֆրանսա՝ 64 հազար, Եւրոպական Թուրքիա՝ 60 հազար, Կովկաս (Ազրբէյճանէն եւ Վրաստանէն դուրս)՝ 40 հազար, Պուլկարիա՝ 30 հազար, Յունաստան՝ 26 հազար, Եգիպտոս՝ 25 հազար, Ռումանիա՝ 24 հազար, Կիպրոս՝ 5 հազար, Պաղեստին՝ 3300, Հնդկաստան, Ճավա եւն. 3300, Հապէշիստան՝ 1500։ Համագումար՝ 2.262.130։

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՆ

Հարաւ. Ամերիկայի հայ գաղութներուն մէջ, քանակի համեմատութեամբ Գօրտօպայի հայ գաղութը ամենահարուստն է իր ունեցած հարըստութեամբ եւ Պուէնոս Այրէսէն վերջ երկրորդը կուգայ։

Ունի մօտաւորապէս 1600 հոգիէ բաղկացած հայ բնակչութիւն մը. բարեկեցիկներ մասով կը համրուին եւ մեծամասնութեամբ օրը օւին ապրող մարդիկ են։ Ինչ որ մխիթարական է այն է թէ՝ մեր հայրենակիցները մեծ մասով իրենց սեփական բընակարանները ունին։

Գօրտօպայի Հայերու ազգային հաստատութիւնը ունի 700 մեթր հող, 20ով 12 մայր եկեղեցի, 15ով 9 դպրոցասրահ, 4ով 5 խորհրդարանով մը եւ կանաչազարդ աքանչելի ընդարձակ բակով մը։

Խորհրդարանը չէր բաւեր ընդունելութեանց եւ վարչ. ժողովներուն։ Այդ պակասն ալ եկած է լրացնելու Գօրտօպայի ունեւորներէն Պ. Յ. Մանուկեան, իր զոքանչին մահուան առթիւ ի յիշատակ անոր ընդունելութեան սրահ մը շինել տալով ճիշդ եկեղեցիին խուցին կից։

Այժմ Գօրտօպայի հայ գաղութը ունի իր 60 հազար փէզոյի հասնող պատկանելի հարստութիւնը։ Գօրտօպան ունի նաեւ իր հիւծախտաւորներու հիւանդանոցը՝ շինուած բարեբարուհի Տիկին Ազնաւուրեանի կողմէ։

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Պրիւքսէլի «Սուար» թերթը կը հրատարակէ (19 Օգոստ.) յօդուած մը, ստորագրուած Փարիզի իր թըղթակիցին կողմէ,ուր կը ներկայացուի Գալուստ Կիւլպէնկեանի կեանքը այնպէս ինչպէս գիտեն պատմել Եւրոպայի օրագրողները։ Վերջերս «Փարի Միտի» թերթն ալ խօսեցաւ Կիւլպէնկեանի մասին, աւելի ընդարձակ։ Աւելցնենք որ «Քրափույօ» վերջերս բացառիկ թիւ մը նուիրեց քարիւղին, տալով անոր պատմութիւնը եւ քարիւղի պատերազմը, եւ այդ առթիւ՝ Գալուստ Կիւլպէնկեանի կեանքը եւ նկարը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՕՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Լռութիւն տիրեց եւ միեւնոյն ձայնը շարունակեց.

— Վաղը, այս ժամուն եթէ չյանձնուիք, յարձակման պիտի սկսինք։

Առաջին ձայնը վերստին խօսք առնելով.

— Եւ այն ատեն շնորհում չկայ։

Այս վայրագ ձայնին, աշտարակին բարձրութենէն ուրիշ ձայն մը պատասխանեց։ Պարիսպին երկու ժայռաքարերուն մէջէն բարձր սլլուէթի մը հակիլը նշմարուեցաւ։ Աստղերուն շողումին տակ, Լանդընաքի զարհուրելի դէմքն էր որ կարելի եղաւ տեսնել։ Այդ դէմքը, ուրկէ շուքին մէջ ակնարկ մը կը մեկնուէր, մէկը փնտռել կը թուէր եւ պոռաց.

— Վա՛յ, դուն ես տէրտէր։

— Այո՛, ե՛ս եմ, մատնի՛չ, պատասխանեց վարի խռպոտ ձայնը։

Ը.

ՀՆՈՒԹԵԱՆ ՊԷՍ ԱՀՌԵԼԻ

Արդարեւ անողոք ձայնը Սիմուռտէնի ձայնն էր, իսկ աւելի երիտասարդ եւ նուազ վճռականը Կովէնինը։

Լանթընաքի մարքիզը, աբբայ Սիմուռտէնը ճանչնալով բնաւ չէր սխալած։

Քաղաքային պատերազմին արիւնոտած այս երկրին մէջ, յայտնի է թէ, Սիմուռտէն, քանի մը շաբթուան միջոցին համբաւաւոր դարձած էր։ Իրենինին չափ տխրագդեցիկ համբաւաւորութիւն չէր կրնար ըլլալ։ Փարիզի մէջ Մարա, Լիոնի մէջ Շալիէ, Վանտէի մէջ Սիմուռտէն կ'ըսուէր։ Աբբայ Սիմուռտէն իր մասին երբեմն տածուած յարգանքին չափով կը նըշաւակուէր։ Քահանայի հագուստին փոխուելուն արդիւնքն է այս։ Սիմուռտէն նողկանք կ'ազդէր։ Խստաբարոները դժբախտներ են։ Իրենց գործը տեսնողները զանոնք կը դատապարտեն, իրենց խիղճը եթէ տեսնէին թերեւս պիտի արդարացնէին զանոնք։ Անբացատրելի մնացած Լիկուրգոս մը Տիբերոս մը կը թուի ըլլալ։ Ինչ որ ալ ըլլայ, երկու մարդիկը Լանթընաքի մարքիզը եւ աբբայ Սիմուռտէն նախանձի նժարին մէջ հաւասար էին։ Արքայականներու Սիմուռտէնի հասցէին թափած անէծքը կը հակակշռէր Հանրապետականներու զարշանքին՝ հանդէպ Լանթընաքի։ Այս երկու մարդերէն իւրաքանչիւրը հակառակորդ բանակին համար հրէշ մը կը թուէր ըլլալ, այն աստիճան որ հետեւեալ եղական պարագան տեղի ունեցաւ։ Մինչդեռ Բրիէօր տը լա Մոն Կրանվիլի մէջ Լանթընաքի գլուխին գին կ'առաջարկէր, նոյնը կ'ընէր Շարէթ Նուարմութիէի մէջ։

Ըսենք որ այս երկու մարդիկը, մարքիզը եւ քահանան մինչեւ մէկ աստիճան մը միեւնոյն անձն էին։Քաղաքային պատերազմի պղնձեայ դիմակը երկու երես ունի, մէկը դէպի անցեալ, իսկ միւսը դէպի ապագայ ուղղուած. բայց մին միւսին չափ եառաջինն էր, Սիմուռտէն երկրորդը, միայն թէ Լանթընաքի դառն ժպիտը թախծութեամբ և մթութեամբ պատուած էր մինչ Սիմուռտէնի ճակատագրական ճակատին վրայ արշալոյսի աղօտ լոյս մը կար։

Բայց եւ այնպէս պաշարուած Լա Թուրկը հանգիստ մը կ'առնէր։

Շնորհիւ Կովէնի միջամտութեան, ինչպէս որ ալ տեսանք, քանըչորս ժամուան տեսակ մը զինադադար կնքուած էր։

Արդէն Իմանուս լաւ տեղեկութիւն առած էր։ Սիմուռտէնի խնդրանքներուն շնորհիւ Կովէն հիմա իր հրամանին տակ ունէր չորս հինգ հազար հոգի, ըլլայ ազգային պահակներէն եւ ըլլայ զօրաց շարքէն եւ որոնցմով Լանթընաքը Լա Թուրկի մէջ կը ճըշնէր։ Նաեւ ամրութեան դէմ տասներկու թնդանօթ հաստատած էր, որոնց վեցը անտառի ժայռին կողմը, թաղուած մարտկոցով, եւ միւս վեցը կամուրջին կողմը դաշտաւանդակին վըրայ բարձր մարտկոցով։ Գետնափորէն կրցած էր պայթում կատարել եւ աշտարակին ստորոտի խրամատը բացուած էր։

Այս կերպով, զինադադարի քանըչորս ժամերուն աւարտելուն պէս, կռիւը տեղի պիտի ունենար հետեւեալ պայմաններուն մէջ.

Դաշտին եւ անտառին մէջ չորս-հինգ հազար հոգի կար։

Աշտարակին մէջ տասնըինը։

Այս տասնըինը պաշարուածներուն անունները պատմութեան մէջ արտաքոյ օրէնքի ազդարարութեանց միջեւ կարելի է վերագտնել։ Կարելի է պիտի հանդիպինք ալ անոնց։

Սիմուռտէն փափաքած էր որ գրեթէ բանակ մը եղող այս չորս հազար հինգ հարիւր հոգիին հրամայէ Կովէն եւ դեր-զօրավար ըլլայ։ Կովէն մերժած էր ըսելով. «Եթէ Լանթընաք բռնուի, կը նայինք։ Տակաւին բանի մը արժանի չեմ»։ Այս խոնարհ աստիճաններով մեծ հրամանատարութիւնները արդէն հանրապետական բարուց մէջ մտած էին։ Աւելի վերջը Պոնափարթ, միեւնոյն ատեն թնդանօթաձիգ զօրաց վաշտին գլուխ եւ Իտալիոյ բանակին վերին հրամանատար եղաւ։

Կովէն — աշտարակը տարօրինակ ճակատագիր մը ունէր։ Կովէն մը կը յարձակէր իր վրայ եւ Կովէն կը պաշտպանէր զայն։ Ասկէ որ յարձակման մէջ տեսակ մը զգուշութիւն կար, բայց ոչ պաշտպանութեանը մէջ, որովհետեւ Պ. տը Լանթընաք բանի մը չխնայողներէն էր։ Նամանաւանդ որ Վէրսայլ ապրած էր եւ Լա Թուրկի համար զոր հազիւ կը ճանչնար, ոեւէ նախապաշտութիւն չունէր։ Հոն եկած էր ապաստանելու համար միայն, որովհետեւ ապաստանարան չունէր։ Այս էր եղելութիւնը եւ զայն կը քանդէր ալ առանց խղճահարութեան։ Կովէն աւելի յարգալիր էր։ Ամրոցին տկար կէտը կամուրջն էր, բայց մատենադարանին մէջ որ կամուրջին վրայ կը գտնուէր, ընտանիքին արձանագրութիւնները կային։Եթէ յարձակում կատարուէր հոն,հրդեհը անխուսափելի էր, Կովէնի կը թուէր թէ արձանագրութիւնները այրելը իր հայրերուն յարձակում գործել էր։

(Շար.)

ցաւէկ որոշումներ պիտի տրուին, նոր տեղեկութեանց հիման վրայ:

Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ յաջորդաբար ունկնդրութեան ընդունեց բարեկամ եւ զինակից պետութեանց դեսպանները: Օրը օրին տեղեկութիւններ կը սպասուին Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ, Թուրքիոյ եւ առհասարակ պալքանեան պետութեանց բռնելիք դիրքի մասին:

Փարիզի մամուլը մեծ մասով այն տեսակէտը կը յայտնէ թէ կարելի չէ վստահիլ պոլշեւիկեան իշխանութեան: Շատեր «դաւաճանութիւն» կը համարին Մոսկուայի նոր ձեռնարկը, իսկ «Իւմանիթէ», որ առաջին օրը վերապահութեամբ եւ մանր տառերով հաղորդած էր գերմանեւխորհրդային բանակցութեանց լուրը, երէկ հանդիսաւորապէս կ'աւետէր թէ այդ բանակցութիւնները «կը ծառայեն Եւրոպայի խաղաղութեան»: Այս առթիւ «խաղաղութեան եւ ժողովուրդներու անկախութեան ախոյեան» կը կոչէ Սթալինը:

*** Անգլիոյ նախարարական խորհուրդին նիստը տեւեց 3 ու կէս ժամ: Այս առթիւ էր որ որոշուեցաւ Խորհրդարանը նիստի հրաւիրել այսօր իսկ, բացառիկ օրէնք մը քուէարկելու համար: Այդ օրէնքը դիկտատորական իրաւասութիւններ պիտի ապահովէ կառավարութեան, զօրացնելու համար ազգ. պաշտպանութիւնը: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ.

— «Դահլիճը իր այսօրուան նիստին մէջ քննեց միջազգային կացութիւնը՝ իր բոլոր երեւոյթներով եւ հետեւանքներով: Գերմանիոյ զինուորական շարժումներու մասին հասած տեղեկագիրներէն զատ, դահլիճը նկատի առաւ այն տեղեկագիրը որ կը ծանուցանէր թէ ոչ-յարձակման դաշինք մը պիտի կնքուի գերմանական եւ խորհրդային կառավարութեանց միջեւ: Դահլիճը երբեք չվարանեցաւ վճռելու թէ այդպիսի պատահականութիւն մը երբեք պիտի չազդէ Մեծն Բրիտանիոյ պարտաւորութեանց վրայ՝ Լեհաստանի հանդէպ. պարտաւորութիւններ զոր կառավարութիւնը քանիցս վերահաստատած է հրապարակաւ եւ զոր վճռած է կատարել: Խորհրդարանը նիստի հրաւիրուած է հինգշաբթի օր, որպէսզի ամբողջովին քուէարկէ կառավարութեան օրինագիծը՝ ազգ. պաշտպանութեան բացառիկ լիազօրութեանց մասին: Այս օրինագծին քուէարկութեան շնորհիւ կառավարութիւնը պիտի կրնայ անյապաղ ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, եթէ կացութիւնը այդպէս պահանջէ: Միջոցներ ձեռք առնուած են նաեւ անհրաժեշտ արտադրութեան եւ հում նիւթերու արտածման մասին: Այս զգուշական միջոցները ձեռք առնելով հանդերձ, կառավարութիւնը այն կարծիքն ունի թէ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ ծագած դժուարութեանց մէջ չկայ բան մը որ արդարացնէ բռնի ուժի դիմելը, յառաջ բերելով եւրոպական պատերազմ մը իր եղերական հետեւանքներով: Ինչպէս կրկնած է վարչապետը, Եւրոպայի մէջ չկայ խնդիր մը որ չկրնայ լուծուիլ խաղաղութեամբ, կը բաւէ որ վերահաստատուին վստահութեան պայմանները: Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը ինչպէս միշտ, պատրաստ է օգնելու որպէսզի ստեղծուին այդպիսի պայմաններ, բայց եթէ, հակառակ իր բոլոր ջանքերուն ուրիշներ յամառին բռնի ուժի դիմել, պատրաստ է եւ վճռական՝ դիմադրելու իր բոլոր ուժով»:

Ինչպէս կը հասկցուի այս պաշտօնական զեկոյցէն, անգլիական կառավարութիւնը որոշած է անմիջապէս ձեռք առնել կարգ մը բացառիկ միջոցներ, մէջն ըլլալով նաւային, ցամաքային եւ օդանաւային զօրակոչը: Մէկ խօսքով մասնակի զօրաշարժ, զինուորական թէ քաղաքային: Մայիս 25ին հրատարակուած օրէնքով մը, կառավարութիւնը իրաւունք ունի մասամբ կամ ամբողջովին զօրաշարժի ենթարկելու երկրին զինուորական ուժերը, առանց մասնաւոր յայտարարութեան: Այժմ հիմնովին փոխուած է զօրաշարժի հին դրութիւնը: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, ինչպէս ամէն տեղ: Այս ամսուան սկիզբը աւելի քան 12,000 նաւային պահեստիներ դրօշի տակ առնուեցան զօրացնելու համար 130 մարտանաւերու կազմը: Միւս կողմէ գիշեր ցերեկ կազմ եւ պատրաստ կը պահուին օդային եւ հակօդային պաշտպանութեան յատկացուած ուժերը: Գալով արտածման վերաբերեալ կէտին, կառավարութիւնը ըսել կ'ուզէ թէ պիտի արգիլէ կենսական նիւթերու արտածումը դէպի Գերմանիա, որ անցեալ շաբթու 17,000 թոն ձգախէժ եւ 8,000 թոն պղինձ գնած էր անգլիական հրապարակէն, հոլանտացի միջնորդներու միջոցաւ:

Այն բացառիկ իրաւասութիւնները զոր կը պահանջէ կառավարութիւնը, յարենման են Մեծ պատերազմին առեն վայելած լիազօրութեանց: Անոնց շնորհիւ կառավարութիւնը պիտի կրնայ ապահովել եւ կանոնաւորել ուտելիքի, ջուրի, վառելանիւթի, լոյսի եւ ուրիշ անհրաժեշտ պիտոյքներու մատակարարութիւնը: Այս առթիւ, յանցանք պիտի համարուի, եթէ ոեւէ մէկը մասնակցի գործադուլի մը: (Երկաթուղիներու պաշտօնեաներէն 56,000 հոգի որոշած են գործադուլ հռչակել շաբաթ օր):

«Դաւաճանութիւն խաղաղութեան դէմ»

Անգլիոյ աշխատաւորական մեծ օրկանը, «Տէյլի Հէրըլտ», գայրոյթ յայտնելով Մոսկուայի երկդիմի ընթացքին առթիւ, գրել կուտայ.

— «Այն ամբողջ ժամանակաշրջանին երբ յայտնապէս կը բանակցէր արեւմտեան պետութեանց հետ, խորհրդային իշխանութիւնը գաղտնօրէն կը բանակցէր նաեւ Գերմանիոյ հետ: Առաջին ձեռնարկները, եթէ հաւատանք Պերլինէն հասած լուրերու, կատարուած են յունիսին, այն պահուն երբ խորհրդային կառավարութիւնը կը պնդէր որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ ծրագրուած համաձայնութիւնը զինակցութեան ձեւ ստանայ»:

Թերթը յետոյ բացատրելով գերմանեւխորհրդային դաշինքին ծանրակշիռ հանգամանքը, կ'եզրակացնէ թէ ան պարզապէս պիտի քաջալերէ Գերմանիան՝ շարունակելու իր պայքարը Լեհաստանի դէմ: «Այս դաշինքը գրեթէ հրաւէր մըն է Ռուսիոյ կողմէ՝ իր ուզածը ընելու»:

«Տէյլի Հէրըլտ» կը խոստովանի թէ անցեալին մէջ բրիտանական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները գրգռած են խորհրդային իշխանութիւնը, իրենց բռնած դիրքով. բայց տակաւ «չքմեղանք մը չէ Եւրոպայի խաղաղութեան եւ ազատութեան դէմ կատարուած դաւաճանութեան մը համար, շատ աւելի ծանր քան ինչ որ եղաւ Միւնիխի մէջ»:

Ի՞նչ պիտի ընեն զին. պատուիրակութիւնները

Մոսկուայի անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները խորապէս պզտուեցան, լսելով Գերմանիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անոնք առաջին հանդիպումին իսկ բացատրութիւն պիտի պահանջեն մարաջախտ Վորոշիլովէն, կատարուած «դաւաճանութեան» մասին: Եթէ գոհացուցիչ պատասխան չստանան, պիտի հեռանան, Գերմանիոյ արտաքին նախարարին գործի սկսելէն առաջ:

Պատուիրակութիւնները համաձայն չեն խորհրդային իշխանութեան այն տեսակէտին թէ Գերմանիոյ հետ ծրագրուած ոչ-յարձակման դաշինքը չի հակասեր զինուորական բանակցութեանց շարունակութեան:

Մոսկուայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները տեսակցութիւն մը ունեցան Պ. Մոլոթովի հետ: Անգլիական դեսպանը, որ սովորութիւն ունէր ժամը 9ին փակելու իր հեռաձայնը, այժմ անընդհատ կը խօսակցի Քրէմլինի հետ:

Հակահրէական օրէնքը Հունգարիոյ մէջ

Օգոստոս 22ին սկսաւ հակահրէական օրէնքին գործադրութիւնը Հունգարիոյ մէջ: Ենթակաները պարտաւոր են փաստաթուղթեր ներկայացնել իրենց ծագման մասին, Հոկտ. 15էն առաջ: Հրամանագիրը չորս տարի պայմանաժամ կը սահմանէ օրէնքին ամբողջական գործադրութեան համար՝ առեւտուրի, ճարտարարուեստական եւ ելեմտական հաստատութեանց մէջ, ուր կարելի չէ անմիջապէս ուրիշներ դնել Հրեաներու տեղ: Մանր ճարտարարուեստական մէջ հինգ պաշտօնեաներէ մէկը կրնայ Հրեայ ըլլալ: Այս ասպարէզին մէջ Հրեաները գործ կրնան հաստատել միայն հարիւրին վեց համեմատութեամբ: Օրէնքին գործադրութիւնը անմիջական է մամուլի, թատրոնի եւ շարժանկարի ասպարէզներուն մէջ: 1939 Հոկտ. 1էն սկսեալ ոչ մէկ Հրեայ պիտի կրնայ պատասխանատու պաշտօն մը վարել իբրեւ տնօրէն, վարչական տնօրէն, խմբագիր կամ խմբագրական քարտուղար՝ թերթի մը մէջ. ոչ ալ որոշ վճարում ստանալ խմբագրական գրելու համար:

Վերջապէս, Հրեաները չեն կրնար կալուածատէր ըլլալ: Անոնք որ կալուածատէր են արդէն, կրնան հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց ստացուածքը, հողային օրէնքին բարենորոգման առթիւ:

Դասախօսութիւն

Սէն-Ժէրոմի (Մարսէյլ) ընկերներու դասախօսութիւնը Շաբաթ, 26 Օգոստ. երեկոյեան ժամը 9ին:

Կը դասախօսէ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Շավիլի հանգանակութեան ցանկը (Cour.)

Կ. Օհաննեան, Ս. Սուճեան (դեղագործ), Գ. Կիւլեան 25ական ֆր., Տիկ. Պ. Էսկինեան (Բ. անգամ), Կ. Պալթաեան, Մ. Տէմիրճեան, Վ. Կարապետեան, Յ. Սարաֆեան, Հ. Աթանեան, Լ. Պետիկեան, Թ. Պոյաճեան, Մ. Ֆիւրմիւզեան, Ս. Ալեքսանեան, Գ. Գառ իկեան, Տ. Թօփալեան, Տ. Պապէրեան, Յ. Պօղոսեան, Յ. Փափազեան 20ական ֆր., Կ. Տանէլեան, Ս. Խուպէսէրեան, Մ. Կարմիրեան, Պ. Նորհատեան, Պ. Պօյաճեան, Մ. Մաթուրքաշեան, Կ. Համբարձումեան, Խ. Սեճեան, Ս. Աիորեան, Կ. Պայրթլեան, Հ. Նազիկեան, Մ. Նազիկեան, Ս. Պահատուրեան, Տ. Զաթալեան, Ժ. Յալեան, Գ. Տէվլէթեան, Դ. Տէր Գալուստեան, Ն. Մանուկեան 10ական ֆր., Գ. Սարեան, Տիկ. Ա. Շմաւոնեան, Տիկ. Փ. Համբարեան, Ոմն, Հ. Տողրամաճեան, Ն. Հայթաեան, Գ. Տէտէեան, Յ. Գատրջեան, Գ. Սարեան, Ս. Սեճեան, Մ. Թորոսեան, Ռ. Տէմիրեան, Դ. Մանուկեան, Պ. Պ.կեան, Տիկ. Հ. Մանուկեան, Կ. Կարապետեան, Դ. Նազարեան, Ռ. Զաքարեան 5ական ֆրանք:

Գումար 2070 ֆր.: (Տես Յառաջ 18 եւ 19 Օգոստ.):

Ի դիմաց յանձնաժողովի՝ Ատենապետ Դ. Տէր Գալուստեան, Քարտուղար Մ. Սարգիսեան:

Իսի լէ Մուլինոյի հանգանակութեան Դ. ցանկը

Օր. Անժէլ Գանտիլեան 100 ֆր., Էլիպեննեան եղբարք 50 ֆր., Վահրամ Կազմաճեան 40 ֆր., Յարութիւն Պալեան, Մուշեղ Սեւեան, Առաքել Սերոբեան, Տիգրան Մուշմուլեան, Պետրոս Աւետիքեան 25ական ֆր., Ոսկեան Փօլատեան, Յովսէփ Գուլուստեան, Գեղամ Փանարճեան, Վահան Պզտիկեան, Ստեփան Տալեան, Յակոբ Հայպեան Յարութիւն Էլմաեան, Կարպիս Գարակէօզեան, Ղազարոս Էմիրեան, Վարդան Գարեան, Մինասէր Յակոբեան, Կարապետ Արապեան, Խաչիկ Կարապետեան, Յարութիւն Զատրճեան, Յակոբ Վահանեան, Ներսէս Գզրզեան 20ական ֆր., Յովհաննէս Մութաֆեան, Յարութիւն Թորոսեան, Թորիկ Գալիկեան, Բենիկ Նազարեան, Սարգիս Գափամաճեան, Նշան Փօլատեան, Հայկանուշ Պզտիկեան, Ասատուր Ալթունեան 15ական ֆրանք, Յովհաննէս Սիմոնեան, Կիրակոս Բարսեղեան, Պարգեւ Թոմասեան, Սարգիս Եղիազարեան, Ադամ Վէքիլեան, Անդրանիկ Միթիլեան, Սմբատ Աւետիսեան, Եղկիկէլ Յարութիւնեան, Ոսկեան Գալաճեան, Զարեհ Սարգիսեան, Գառնիկ Ժամկոչեան, Մովսէս Պալոյեան, Աբրահամ Գալաճեան, Միհրան Գարակէօզեան, Անդրէաս Մանուկեան, Սըրբուհի Եղիաեան, Յովհաննէս Ղազարեան, Դանիէլ Պօղոսեան, Յակոբ Սարգիսեան, Մկրտիչ Մէթալեան, Կղեմես Փափազեան, Յովհաննէս Աբգարեան, Քերոբ Աճեան, Կարապետ Զաքրեան, Յովհաննէս Պօղոսեան, Կղեմես Տաղլեան, Գրիգոր Սինապեան, Եղիսաբէթ Տէր Գրիգորեան, Զատիկ Խաչիկեան, Միհրան Հայրապետեան, Կաֆելս (Սպանիացի), Հայկանուշ Գասաեան, Պետրոս Սահակեան, Սահակ Զօփուրեան, Ա. Պզտիկեան, Աւետիս Սօլագեան, Երուանդ Պզտիկեան, Հոփփիմէ Սերխոշեան, Յովհաննէս Ղուկասեան, Իսկուհի Օհանեան, Օհան Դաւրբինեան, Գաբրիէլ Թօլեան, Մարտիրոս Ապպասեան, Աբրահամ Ճամճեան, Գրիգոր Ուզունեան, Յովհաննէս Շամոյեան, Հայրապետ Գարաճեան, Կարապետ Շուպարալեան, Կարապետ Պօղոսեան, Տիգրան Պալէօզեան 10ական ֆրանք, գումար 1255 ֆրանք: (Տես Յառաջ 19 օգոստոս). — Գանձապահ Ղազարոս Գ. Դանիէլեան:

Հրաժեշտի երեկոյ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր Վասպուրականցիները, եւ քոյր Միութեանց անդամները ներկայ ըլլալ 25 Օգոստ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 5 rue de l'Eclipse, իր միութեան հիմնադիր եւ երիցագոյն անդամ Պ. Մանուկ Գրիգորեանի (Ջօջագա) Ամերիկա մեկնելու առթիւ սարքուած հրաժեշտի երեկոյին: Մուտք 10 ֆր.:

ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ մէջ «Յառաջ» կը ծախուի Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՄՈՄՋԵՐԵԱՆԻ մօտ, 27 rue Grand Mod'èr.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Կը փութամ խորին շնորհակալութիւններս յայտնել բոլոր անոնց որ իրենց այցելութեամբ մխիթարեցին զիս, հիւանդութեանս առեն, Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղին, որ չխնայեց իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը, ինչպէս եւ Տիկին Խաչատուրեանի որ յաջողեցաւ զիս փոխադրել տալ աւելի օդասուն վայր մը:

Նիկողոս Էթինեան

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

	21 Օգոստ. — 22 Օգոստ
Մարսէյլ. Կ. Երան.	50
Անիէռ, Ա.	60
Փավիյոն Սու Պուա, Ա. Գ.	40
Մարսէյլ. Ժ. Եղ.	50
Թուլուզ. Ռ.-ա.	75

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 26 Օգոստ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 5 rue l'Eclipse, Շահրիկեան սրահին մէջ: Կարեւոր խորհրդակցութիւն դժբախտ հայրենակիցի մը համար: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կը հրաւիրուին ոչ անդամ բոլոր Բալուցիները:

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ԱԶԴ

1939 Յուլիս 6ին Գահիրէի մէջ մեռած է բնիկ Զարշամպացի Ստեփան Կարապետ Աֆարեան անուն ազգայինը.

Յիշեալին ժառանգորդները կը հրաւիրուին ներկայ յայտարարութեան թուականէն մինչեւ երեք ամիս ներկայանալ Գահիրէի Ազգ. Առաջնորդարանը իրենց ժառանգորդի հանգամանքը հաստատող փաստաթուղթերով:

Սոյն պայմանաժամը լրանալէն յետոյ կատարուած դիմումները չպիտի կրնան նկատի առնուիլ եւ առ այդ Առաջնորդարանը ոչ եւս է պատասխանատուութիւն չստանձնէր:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Կ'ուզուին գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ

Ստանձնած ենք ֆրանսական բանակի զինուորներու համար հագուստեղէն կարելու գործը: Տեւական աշխատանք, լաւ վճարում: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ ամէն օր, Հայ Մարտիկներու Միութեան գրասենեակը, 9, rue Thénard, Paris (5), մեթրօ Սէն Միշէլ

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme.. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameste, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 25 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4127

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԳԵՐՄԱՆԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ ՕԳՈՍՏՈՍ 23ԻՆ

ՀԻԹԼԷՐ ՎՃՌԱՊԷՍ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԱՆԳԼՈՅ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

ՄԱՍՆԱԿԻ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ԵՒ ԲՌՆԱԳՐԱՒՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Մոսկուայի զինուորական բանակցութիւնները կ'ընդհատուին

Դէպքերը իրարու կը յաջորդեն կայծակի արագութեամբ, մէկ օրէն միւսը աւելի ծանրացնելով կացութիւնը։

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը հազիւ Մոսկուա հասած, անմիջապէս գործի ձեռնարկեց եւ ոչ-յարձակման դաշինքը ստորագրուեցաւ չորեքշաբթի իրիկուն, ինչպէս կը հաղորդէր Աժանս Հավաս։ Նոյն գիշերը, ժամը 2ին, Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը պատերը փակցնել կու տար երկու ազդեր, զէնքի տակ առնելով պահեստիներու մէկ մասը։ Ուրիշ յայտարարութիւններ ալ փակցուեցան, զինուորական պիտոյքներու բռնագրաւման մասին (réquisition)։ Անգլիոյ մէջ եւս տեղի ունեցաւ մասնակի զօրաշարժ, իսկ Խորհրդարանը երէկ իսկ քուէարկեց մասնաւոր օրէնք մը, որով բացառիկ լիազօրութիւններ կը տրուին կառավարութեան։

Ուրիշ ծանրակշիռ դէպք մը եւս տեղի ունեցաւ նոյն օրը։ Պերլինի անգլիական դեսպանը Պէրխթէսկատէն գացած էր օդանաւով, Հիթլէրի յանձնելու համար վարչապետին մէկ նամակը, իբրեւ պատասխան ծանուցագրի մը, որ կը պարզէր Գերմանիոյ տեսակէտը օրուան հարցերու մասին։ Նամակին բովանդակութիւնը կը համապատասխանէր անգլիական դահլիճին պաշտօնական զեկոյցին, զոր հրատարակեր էինք երէկ։ Տեսակցութիւնը տեւեց կէս ժամ եւ, ինչպէս կ'երեւայ, դեսպանը վերադարձաւ ձեռնունայն, «առանց հովանոց մը տարած ըլլալու իրեն հետ», ինչպէս ըրած էր Չէյմպէրլէն, անցեալ տարի։

Այս առթիւ հրատարակուած գերմանական զեկոյցը կ'ըսէ.—

Պերլինի անգլիական դեսպանը ժամը 9.30ին Պէրխթէսկատէն մեկնեցաւ մասնաւոր օդանաւով մը, Հիթլէրի քով երթալու համար։ Դեսպանը Սալցպուրկ հասաւ ժամը 12ին, գերմանական օդանաւով մը զոր իր տրամադրութեան տակ դրած էր կառավարութիւնը։ Դեսպանը յետոյ ինքնաշարժով գնաց Պէրկհօֆ, ուր անմիջապէս ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ։ Կը կարծուի թէ տեսակցութիւնը չափազանց կարճ տեւած է, հազիւ տասը վայրկեան։ Դեսպանը Առաջնորդին յանձնած է Անգլիոյ վարչապետին մէկ նամակը, նոյն բովանդակութեամբ ինչ որ Անգլիոյ դահլիճին երէկուան զեկոյցը։ Առաջնորդը բացարձակապէս հասկցուցած է թէ Մեծն Բրիտանիոյ ստանձնած յանձնառութիւնները չեն կրնար Գերմանիան ետ կեցնել ազգային կենսական շահերու պաշտպանութենէն»։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ ԿՆՔՈՒԱԾ ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ՊԱՏՃԷՆԸ

Գերմանական եւ խորհրդային կառավարութիւնները անմիջապէս հրատարակեցին կնքուած դաշնագրին պատճէնը, որ ահաւասիկ.—

Գերմանական եւ խորհրդային կառավարութիւնները ուզելով ամրացնել խաղաղութիւնը Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ, եւ հիմնուելով 1926ի չէզոքութեան դաշնագրին սկզբունքներուն վրայ, որոշեցին.—

ՅՕԴ. Ա. — Երկու պայմանադիր կողմերը յանձն կ'առնեն իրենք իրենց միջեւ հրաժարիլ որեւէ բռնութենէ, որեւէ յարձակողական գործողութենէ, եւ ամէն յարձակումէ, անջատօրէն թէ ընկերակցութեամբ ուրիշ պետութեանց։

ՅՕԴ. Բ. — Եթէ երկու պայմանադիր կողմերէն մէկը պատերազմական գործողութեան ենթարկուի ուրիշ պետութեանց կողմէ, միւս կողմը որ եւ է կերպով ուժ պիտի չտայ այդ երրորդ պետութեան։

ՅՕԴ. Գ.—Երկու պայմանադիր կողմերու կառավարութիւնները այսուհետեւ շարունակ հաղորդակցութեան մէջ պիտի ըլլան հաշտարար ճամբով, փոխադարձաբար տեղեկութիւններ տալու համար իրենց հասարակաց շահերուն վերաբերեալ խնդիրներու մասին։

ՅՕԴ. Դ. — Երկու պայմանադիր կողմերէն ոչ մէկը պիտի չմասնակցի պետութեանց խմբակցութեան մը որ միջանկեալ (անուղղակի) կամ անմիջականօրէն ուղղուած է միւս կողմին դէմ։

ՅՕԴ. Ե. — Եթէ վէճեր կամ ընդհարումներ պատահին երկու կողմերուն միջեւ, այս կամ այն հարցի մասին, երկու կողմերը այդ վէճերը կամ ընդհարումները պիտի հարթեն միայն եւ միայն բարեկամական խորհրդակցութիւններով, կամ, ի հարկին, իրաւարար յանձնաժողովներու միջոցաւ։

ՅՕԴ. Զ. — Ներկայ դաշնագիրը կնքուած է տասը տարուան համար։ Եթէ երկու կողմերէն մէկը զայն չեղեալ չհռչակէ այդ պայմանաժամէն առաջ, դաշնագրին վաւերականութեան տեւողութիւնը մեքենաբար պիտի երկարաձգուի հինգ տարի։

ՅՕԴ. Է. — Ներկայ դաշնագիրը պիտի վաւերացուի կարելի եղածին չափ շուտ։ Վաւերագիրները պիտի փոխանակուին Պերլինի մէջ։ Դաշնագիրը գործադրելի է իր ստորագրութեան թուականէն իսկ։

Դաշնագրին բնագիրը կազմուած է երկու օրինակ, ռուսերէն եւ գերմաներէն։

Մոսկուա, 23 օգոստոս.

Ստորագր. Ռիպպընթրոփ, յանուն գերմանական կառավարութեան։
Մոլոթով, Խ. Միութեան լիազօրութեամբ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, Մոսկուա հասաւ չորեքշաբթի օր, Հիթլէրի մասնաւոր օդանաւով, եւ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով, իր 32 խորհրդականներուն հետ։ Խորհրդային պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, հիթլէրական դրօշներ կը ծածանէին Մոսկուայի օդակայանին մէջ եւ այլուր։ Խորհրդային թերթերը չէին ծանուցած նախարարին ժամանումը։

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ աւստրիական դեսպանատան մէջ ճաշելէ վերջ, Մոլոթովի այցելեց ժամը 3ին, Քրէմլինի մէջ, ուր մնաց աւելի քան երեք ժամ, բանակցելով ծրագրուած դաշինքի մասին։ Յետոյ վերադարձաւ դեսպանատուն։ Կայարանին մէջ դիմաւորելու գացած էին գերմանական դեսպանատան բոլոր պաշտօնեաները, իտալական դեսպանը, խորհրդային կառավարութեան արարողապետը, արտաքին նախարարութեան օգնականը՝ Պ. Փոթէմքին, եւ ուրիշ պաշտօնատարներ։ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ նստաւ անխոցելի, գնդակներու համար անթափանցելի ինքնաշարժի մը մէջ եւ անցաւ խստօրէն պաշտպանուած փողոցներու մէջէն։ Իրեն կ'ընկերանային իտալական եւ գերմանական դեսպանները, եւ Չեկայի կողմէ նշանակուած անձնապահ խումբ մը։ Ուրիշ հարիւրաւոր ոստիկաններ շարուած էին փողոցներու մէջ, հինգ մղոն տարածութեան վրայ, օդակայանէն մինչեւ քաղաքին կեդրոնը։ Նախարարին ինքնաշարժը կը սուրար 50 մղոն արագութեամբ։

Նախարարը գիշերը հիւրասիրուեցաւ գերմանական դեսպանատան մէջ, եւ իր այցետոմսը ղրկեց նախագահ Քալինինի, Մոլոթովի այցելելէ առաջ։ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները աչքէ հեռու պահուեցան ամբողջ օրը։

Ինչպէս կ'երեւայ, երկրորդ տեսակցութենէ մը վերջ արդէն ստորագրուած էր դաշնագիրը։

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Պ. Մոլոթով բացատրած է Մոսկուայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն թէ պատճառ չկայ որ դադրին զինուորական պատուիրակութեանց բանակցութիւնները, թէ երկու դաշնագիրներն ալ պաշտպանողական հանգամանք պիտի ունենան, հետեւաբար ընդհարման վախ չկայ։ Հաւաստած է նաեւ թէ Գերմանիոյ հետ կնքուելիք դաշինքը կը համապատասխանէ Խ. Միութեան արտաքին քաղաքականութեան, պահպանելու համար խաղաղութիւնը։ Այս առթիւ բացէ ի բաց մեղադրած է անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները, ըսելով թէ շատ ուշացան բանակցութիւնները, քաշքշուելով լման չորս ամիս։ Եւ վերջապէս հասկցուցած է թէ բանակցութիւնները չեն կրնար վերսկսիլ, ցորչափ ֆոն Ռիպպէնթրոփ Մոսկուա կը գտնուի։

Զինուորական պատուիրակութեանց անդամներէն երեքը, մէկ Ֆրանսացի եւ երկու Անգլիացիներ, մեկնեցան Մոսկուայէն։ Իսկ բանակցութիւնները ընդհատուած են, գնոր տնօրինութիւն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նախարարական խորհուրդին վերջին բացառիկ նիստը շատ կը յիշեցնէր անցեալ Սեպտեմբերի ժողովները, երբ հարկ դատուեցաւ մասնակի զօրաշարժ մը կատարել։ Այս անգամ ալ նոյն որոշումը տրուեցաւ, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին, եւ պահեստիներու մէկ մասին զօրակոչի ազդերը պատերուն վրայ փակուեցան գիշերանց, ինչպէս ըսինք։

Ժողովէն վերջը զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կը հաղորդէր թէ «նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը, կառավարութիւնը որոշած է լրացնել արդէն իսկ ձեռք առնուած զինուորական միջոցները, յաւելուածական զօրաժողով մը կատարելով պահեստի դասերէն»։

Հինգշաբթի գիշեր, Սէնի նահանգապետութիւնը երեք ժամուան մէջ մայրաքաղաքի ժողովուրդին հաղորդեց նոր զօրակոչը, որ կը վերաբերի թիւ 3 եւ 4 տետրակը ունեցողներուն։ Ամիսներէ ի վեր, ազդերը պատրաստ էին Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ։ Կէս գիշերին 50ի չափ պահակներ նշանակուած սրահը վազելով գործի սկսան։ Հարկ էր նախ ծալլել յայտարարութիւնները եւ թուական դնել, ինչպէս եւ պատերը փակցնելու ժամը։ Փարիզը բաժնուեցաւ 61 մասերու, եւ իւրաքանչիւրը յանձնուեցաւ մասնաւոր փակցնողի մը, որ իրեն համար նշանակուած վայրը կ'երթար ինքնաշարժով, ընկերակցութեամբ ոստիկանի մը։ Առտուան ժամը 3ին 61 ինքնաշարժներ, 61 փակցնողներ եւ 61 ոստիկաններ մեկնեցան քաղաքապետութեան հրապարակէն։ Ժամը 6ին քաղաքին պատերը ծածկուած էին փոքր ազդերով, որոնց վերեւ կ'երեւային խաչաձեւ դրօշներ, ըստ սովորութեան։

Նոյն իրիկունը պատերազմական նախարարութիւնը մասնաւոր ազդեր փակցնել տուած էր, զինուորական գրաւումներու մասին, որ սկսան հինգշաբթի կէս գիշերին։

Միեւնոյն ատեն պարտականութեան գլուխ կանչուեցան պետական, նահանգային կամ քաղաքապետական այն պաշտօնեաները որոնց յանձնուած է կրաւորական պաշտպանութեան եւ կարգ մը քաղաքներու պարպումի գործը։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահը Ուաշինկթըն վերադառնալով, արտակարգ նիստի հրաւիրեց Խորհրդարանը։

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՍԷՆ-ՄՈՐԻՍ (Էն).—Ցարգելի խմբագիր Յառաջի, Պօլսոյ եւ շրջանի 1919 Օգոստոսի ջարդին զոհ գացող հարիւրաւորներու հետ հօրեղբօրս, հօրեղբօրորդւոյս եւ մօրեղբօրս յիշատակին փունջ մը ծաղիկ (յիսուն ֆրանք) կը ղրկեմ ձեզի, խնդրելով զայն խառնել այն գումարին որ կը հանգանակուի ձեր միջոցաւ, Մուսա Լերան արժանաւոր զաւակներուն քանդուած բոյները վերաշինելու նպատակաւ։— Որբաշխարհի սանուհիներէն Հռիփսիմէ Յ. Սոմունճեան։

ՑԱՆԿ 31

Հռ. Սոմունճեան, Ս. Մորիս	50
Աւետիս Տէր Յակոբեան Սեվռ	25
Փոքրիկն Հրայր Ս. Թորոսեան, Քաշան	15
Ալփորվիլի Ցանձնախումբէն (Բ. անգամ)	200

Առաքել Պէյազեան, Յարութիւն Քիւփէլեան 30ական, Յակոբ Խաչիկեան, Գեղամ Ֆերմանճեան 20ական, Յարութիւն Փապուճեան, Թորոս Եղիազարեան, Յովհաննէս Ղազարոսեան, Ամբարյիս Յակոբեան, Միհաս Պատուականեան, Տիկին Մարիամ Մութաֆեան 10ական ֆրանք։

Գումար՝	290
Երէկուան գումարը	97,941
Ընդհ. գումար	98,231

ՎՐԴՈՎԻՉ ԼՈՒՐԵՐ ՔԵՍԱՊԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

Թուրքերը չեն ուզեր ճանչնալ վերջին սահմանագիծը

«Ազդակ»ի օգոստ. 13 թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

«Ներկայիս Քէսապի մէջ 235 ընտանիք (835 հոգի) գաղթականներ կան, մեծ մասը Անտիոքէն եւ Գրըգխանէն։

Քէսապի բնիկ հայութիւնը եղբայրական սքանչելի ոգի մը ցոյց կուտայ գաղթականներու հանդէպ եւ ամէն տեսակէտով կ'օգնէ անոնց։ Դժբախտաբար սակայն այս տարի տնտեսական շատ նեղ վիճակ մը ունին նաեւ Քէսապցիները։ Ամէն բան սուղ է եւ հազուագիւտ։ Որովհետեւ, քաղաքական անորոշութեան պատճառով այս տարի պէտք եղածին չափ չեն ցանուած արտերն ու բանջարանոցները։ Ծխախոտն անգամ գոհացուցիչ արդիւնք մը չէ տուած՝ նախ երաշտի եւ յետոյ սահմանային անհնարին գծումին պատճառաւ։ Ծխախոտի դաշտերուն կարեւոր մէկ մասը մնացած է թրքական սահմանին մէջ։

Այս տարի չկան նաեւ գիւղագնացներ։ Ուրիշ տարիներ, Հալէպէն, Լաթաքիայէն եւ Անտիոքէն կարեւոր թիւով գիւղագնացներ կուգային Քէսապ, որոնք շօշափելի օգտակարութիւն կ'ունենային հայ գիւղացիներու տնտեսական վիճակին բարելաւումին համար։

Դժբախտաբար քանի մը օրէ ի վեր անստոյգ կացութիւն մը կը տիրէ այս շրջանին մէջ եւ ամէն մարդ մատնուած է խոր մտահոգութեան։ Քաղաքը անբնական երեւոյթ մը ստացած է։ Զգալի է խճողումը։ Կը շարունակուին անընդհատ կեդրոնացումները։

Թուրքերը, հակառակ գոյացած համաձայնութեան, չեն ուզեր ճանչնալ վերջին սահմանագծումը, որուն համաձայն մօտ մէկ քիլոմեթր դէպի թրքական հող կ'երկարէր Քէսապի սահմանը։ Վէճի առարկայ շրջանն է Քէսապի հիւսիսային կողմի լերան գլուխը, Թէքնէճիկ կոչուած վայրը, որ մաքուր եւ առատ ջուր ունի եւ կենսական նշանակութիւն՝ Քէսապցիներու համար։

Թուրքերը կը պնդեն եւ մեծաքանակ ուժ կը կեդրոնացնեն Թէքնէճիկի շրջանին մէջ, մտահոգութիւն պատճառելով բնակչութեան։

Ֆրանսական իշխանութիւնը անտարբեր չէ այս երեւոյթներուն հանդէպ եւ հարկ եղած միջոցները ձեռք առած է։ Այս անգամ Ֆրանսացիները շատ վճռական կ'երեւին։

Այս բոլորը տեղի կ'ունենան ժողովուրդին աչքին առջեւ, լուրջ մտահոգութեան մատնելով զայն։ Սահմանային ընդհարում մը կրնայ սաստկացնել այդ մտահոգութիւնները։

Մինչ այդ, աշխատանքը, կը կատարուին հաւանական բարդութեանց առաջքն առնելու համար։ Տեղի զինուորական իշխանութիւնը տեւականօրէն զորդակցութեան մէջ մտաւ իր կառավարութեան հետ, Քէսապի կացութեան

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ԵՒ ԳՐԱՒՈՒՄ

Նոյն աղբիւրէն, օգոստոս 16 թուականով.—

*** Քէսապի եւ Թուրքիոյ սահմանային վէճը կը մնայ ծանր եւ անլուծելի։ Հակառակ օրերէ ի վեր շարունակուող բանակցութեանց, մինչեւ հիմա կարելի չեղաւ համաձայնութիւն գոյացնել։

Երէկ Անտիոքի ֆրանսական հիւպատոսը հոս եկաւ եւ հեռաձայնով հաղորդակցութեան մէջ մտաւ իր կառավարութեան հետ, Քէսապի կացութեան շուրջ։

Թուրքերը կը շարունակեն պնդել թէ Ֆրանսացիները Թէքնէճիկ ըսուած տեղը զինուորական գրաւման ենթարկած են հակառակ գոյացած համաձայնութեան։ Թէքնէճիկ, ինչպէս գրած էի, Քէսապէն հազիւ 1500 մեթր հեռաւորութիւն ունի եւ օժտուած է սքանչելի ջուրով եւ անտառիկ գիւքով։

Պէյրութէն մասնաւոր առաքելութեամբ հոս եկաւ հազարապետ Քարփանթիէ, որ պաշտօն ունէր վիճելի կէտին վրայ տեսակցութիւն ունենալու թուրք գնդապետ Քէմալին հետ։ Հակառակ իր տուած խոստումին ու ժամադրութեան, թուրք գնդապետը ներկայ չեղաւ։ Յետոյ լուր ղրկեց որ Օրտուի ճամբուն վրայ տեղի ունենայ այդ տեսակցութիւնը։

Հազարապետ Քարփանթիէ ընդառաջ երթալով տեսակցեցաւ Քէմալի հետ առաջարկուած վայրին վրայ։ Դժբախտաբար տեսակցութիւնը տուած է հակառակ արդիւնք։ Թուրք գնդապետը ոչ միայն տրամադրութիւն ցոյց չէ տուած համաձայնութեան մը գալու, այլեւ շատ սպառնական արտայայտութիւններ ունեցած է, յայտարարելով թէ բռնի պիտի գրաւեն կարեւոր նըկատուած կէտերը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

... ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԲԱԿԸ ԾՈՒՌ Է

Վերջերս, Թրքական կառավարութիւնը կարեւոր որոշում մը տուաւ:

Կարեւոր՝ այն իմաստով որ, այդ որոշումին համաձայն յանկարծ կը լքուի դրութիւն մը, զոր կը կիրարկէր նոր Թուրքիան՝ աւելի քան 15 տարիներէ ի վեր:

Այսպէս, Հանրապետական Թուրքիան, ընդգրկելով պետականացումի դրութիւնը, երկրին տնտեսական գոյավիճակին մէջ մտցուցած էր նկատելի փոփոխութիւններ: Հալք կուսակցութեան վեց գլխաւոր սկզբունքներէն մէկը պետականութիւնն էր (էթաթիսմ): Ու բոլոր «յեղափոխական» ձեռնարկներու կարգին, Անգարա «հարուածային» կերպով ուզեց փոփոխել նաեւ երկրին տնտեսութեան զանազան կողմերը: Խորհեցաւ որ Օսմանեան Կայսրութեան դժբախտութիւններէն գլխաւորը եղած էր անկազմակերպ տնտեսութիւնը:

Տնտեսութիւն մը, որ հիմնուած էր ազատ առեւտուրի դրութեան վրայ, Թողուած էր ինքն իր վիճակին, առաջնորդուած կամ նոյնիսկ հսկողութեան տակ առնուած չէր, ենթակայ էր օտար շահերու, նուաճումներու եւ պայքարներու, եւ, այդ կերպով, տուժած էր ինքը՝ պետութիւնը: Մենաշնորհներ, օտար ազդեցութեանց գօտիներ, փոխառութիւն եւն., — այս բոլորին արմատը, Անգարայի գնահատումով, հոն էր, որ Թուրքիան իր հարստութիւններուն ու կարելիութիւններուն տէրը չէր: Ուրեմն, անհրաժեշտ էր ղեկավարել այդ տնտեսութիւնը: Դառնալ տէրը անոր: «Թուրքիան Թուրքերուն», — այս նշանաբանը միայն բնակչութեան յատուկ չէր: Որովհետեւ, փաստօրէն, Օսմ. Կայսրութիւնը տիրապետուած էր ոչ թէ «փոքրամասնութիւններէն» (որոնց ամբողջութիւնը աւելի մեծ թիւ մը կը կազմէր՝ քան բուն Թուրքերունը), այլ՝ օտար տնտեսութենէն:

Ուրեմն, հարկ էր Թուրքիայէն վանել նաեւ օտար տնտեսական ուժը: Եւ, միեւնոյն ատեն, փոխարինել զայն: Այսինքն՝ ղեկավարել: «Ղեկավարեալ տնտեսութեան» այդ սկզբունքին հետեւելով, Անգարա ուրիշ ձեռնարկներու կարգին, հիմնեց նաեւ կարգ մը դրամատուներ, — Սիւմեր-պանք, Էթիպանք, Տէնիզպանք, Իշ Պանքասը, եւն.:

Ուրեմն, կը կրկնենք, այս հաստատութիւնները ծնունդն էին Թուրք Հանրապետութեան պետականութեան (էթաթիսմ) սկզբունքին: Չէ՞ որ, «յեղափոխական» էր նոր Թուրքիան: Իսկ յեղափոխական ըլլալ կը նշանակէ ըլլալ «շինարար, կառուցանող»:

Թուրք մամուլը, որ տեւական թմբկահարը մնաց իր կառավարութեան, նաեւ այս «կառուցումները» բարձրագոյն գնահատեց, երբ անոնց հիմը դրուեցաւ: Հիմնական պատճառաբանութիւնը այն էր, որ երկրին բոլոր պէտքերը գուրսէն կը ներածուէին, — ալիւրէն մինչեւ հագուստը կամ գլխարկը: Պատերազմի մը պարագային, երկիրը կրնայ մատնուիլ շատ ծանր վիճակի մը, — ինչպէս եղաւ՝ 1914—1918: Անհրաժեշտ էր, ուրեմն, երկրին մէջ ստեղծել Թուրք ճարտարարուեստութիւն մը, որուն արտադրութիւնները գոհացնէին երկրին գոնէ ամենակարեւոր պահանջները: Այս մեծ գործը կարելի չէր անհատական կամ խմբական դրամագլուխներու վստահիլ: Ինչո՞ւ, — «որովհետեւ չափազանց երկար է ճամբան՝ զոր պիտի կտրենք, եւ, մանաւանդ հարկ է առապարել»: Անհատական դրամագլուխը անկարող էր այդպիսի ծանր բեռ մը վերցնել: Ցետոյ, կ'ըսէին անոնք, «պիտի ընդունուի տնտեսութիւնը հովանաւորելու դրութիւնը, ազգը զոհողութիւններ պիտի ընէ, եւ, անհատական դրամագլուխներուն փոխարէն՝ պետութիւնը պէտք է շահի»:

Ցիշեցնենք, որ պատերազմէն վերջ բան մը փոխուած էր տնտեսական կեանքին մէջ: Ազատ տնտեսութիւնը հետզհետէ սահմանափակուեցաւ, ու պետութիւնը՝ տեղ մը հակակշռողի, տեղ մը ղեկավարողի դերով՝ միջամուխ եղաւ իր երկրի տնտեսութեան: Ազգային տնտեսութիւն մը հիմնելու պահանջը աւելի զգալի էր, նոյնիսկ ստիպողական՝ Թուրքիոյ համար: Հարկ էր անմիջապէս ճարտարարուեստութեան սկսիլ: Շահագործել հանքերը: Երկրագործութեան զարկ տալ:

Բայց, այս բոլորը կը կարօտէին նոր ազդակներու, — նիւթական թէ վարչական:

Օսմ. Կայսրութեան հին մեքենան չէր կրնար նոր կարգ ու սարք մը վարել: Հարկ էր փոխել նաեւ պետական մեքենան: Մինչ այդ, — որ, իր կարգին, ժամանակի՝ նոյնիսկ սերունդներու կարօտ ու բոլորովին առանձին ծրագիր մըն էր — անհրաժեշտ կը դառնար նոր հաստատութիւններ գտնել մէջտեղ, որոնք անջատ ըլլային պետական մեքենայէն, հետեւաբար՝ զերծ — իբրե՛ւ թէ — Թուրք պաշտօնատուններու գանդաղութենէն կամ առհասարակ «օսմանեան» գործելակերպէն:

Այսպէս, Էթիպանքը պիտի զբաղէր հողին տակ գտնուած հարստութիւններուն շահագործումով, Սիւմերպանքը՝ ճարտարարուեստութեամբ, իսկ Տէնիզպանքը՝ ծովային գործերով (փոխադրութիւն կամ առեւտրական տորմիղ):

Տասնեւհինգ տարի շարունակ, Թուրքիան գովքը հիւսեց իր այս հաստատութիւններուն: Ժողովներ, տարեկան տեղեկագիրներ, ճառ, Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ խանդավառ ծափեր: Բայց, մեկուսի դիտողին համար, այդ հաստատութիւնները միշտ ալ մնացին մեծ հարցական մը: Որովհետեւ, էականը այն չէր թէ այդ դրամատուները, իբրեւ վարչական ամբողջութիւններ, ինչպէ՞ս կը գործեն, — «օսմանեա՞ն» ձեւով, թէ... «յեղափոխական թափով»: Այլ այն թէ՝ ինքը՝ երկիրը ի՞նչ կարելիութիւններ ու պայմաններ, եւ տնտեսական ո՛ր աստիճան ընդունակութիւն ունէր նման հիմնական փոփոխութեան մը: Նոր Թուրքիան, «արդիականացում»ի իր թափին մէջ, գրեթէ միշտ անտեսած էր այս հիմնական պարագան, — լեզուին «թրքացումէն» մինչեւ տնտեսութեան պետականացումը եւ թրքացումը:

Ու, այսօր, տասնեւհինգ տարիներու փորձէն վերջ, ահա Թանը, — որ Թուրք մամուլին ամէնէն ձախ տարրերէն մէկն է, — իր խմբագրականին մէջ (9 Օգոստոս) կը հարցնէ.

— Այս հաստատութիւնները կը բնա՞ն կատարել այն պարտականութիւնները, որոնք յանձնուած էին իրենց: Այս դրամատունները նոր պահանջին փնտռած հաստատութիւննե՞րն էին:

Ու կը պատասխանէ.

— Երբ գործի ձեռնարկեցինք, եւրոպական մրցումին դէմ ուզեցինք կանգուն պահել մեր ճարտարարուեստութիւնը: Ցանձն առինք շատ մը զոհողութիւններ: Ծանր մաքսեր դրինք: Եւ յուսացինք թէ ատեն մը վերջը այս հաստատութիւնները երկրին պահանջը պիտի բաւարարեն՝ հետզհետէ բարգաւաճելով»:

Իրականացա՞ն այդ յոյսերը: Երբե՛ք: Անգարայի վարիչները ունէին նաեւ ուրիշ հաւատք մը: Այդ հաստատութիւնները, — որոնց այնքան մեծ օժանդակութիւններ կ'ըլլային՝ որպէսզի նպաստեն երկրին տնտեսութեան եւ Թուրքիան ինքնաբաւ դառնայ, — ժամանակի ընթացքին իրենք եւս ինքնաբաւ կը դառնան եւ պետական գանձին կամ ժողովուրդին մակաբոյծները չեն մնար: Ի դերեւ ելաւ նաեւ այդ յոյսը: Ու դրամատունները, տասնեւհինգ տարի շարունակ, արդիակա՛ն կերպով մնացին «օսմանեան», — սնանեցան նպաստներով կամ վարկերով: Լսենք կրկին Թանը. —

— «Բայց, հակառակ անցնող տասնեւհինգ տարիներուն, մենք դեռ չունինք ճարտարարուեստական մէկ հատիկ ճիւղ, որ փրկած ըլլայ ինքզինքը եւ օժանդակութեան պէտք չունենայ»:

Պատճա՞ռ:

Որովհետեւ Թուրքիոյ ճարտարարուեստութիւնը ծրագրեալ ձեւով չհիմնուեցաւ: Երբ սկսան գործարան շինել, նկատի չառին թէ ի՛նչ պայմաններ ունին, — վայր, աշխատանքի տարրեր, հում նիւթերուն մօտ կամ հեռու ըլլալը, փոխադրութիւն, աշխատավարձ, արտադրութեան գինը (արժողութիւն) եւ ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը:

Անգարա մտածեց, — կը վանեմ օտար դրամագլուխը, դրամ կը ճարեմ ժողովուրդէն, այդ դրամով կը ձեռնարկեմ տեղական ճարտարարուեստութեան՝ բերելով, որոշ ժամանակի մը համար, օտար մասնագէտներ:

Բայց, «տունին հաշիւը չուկային չյարմարեցաւ»...:

Արդիւնքը այն եղաւ, որ այդ հաստատութիւնները աւելորդ ծախքերու մէջ խեղդուեցան: Գործարանները սուղ գիներով ապրանքներ մէջտեղ դրին: Վաճառումը դժուարացաւ: Ոչ թէ շահեր՝ այլ վնասներ երեւան եկան: Ու անհրաժեշտ դարձաւ տեւականօրէն կեր տալ այս «կթան կովերուն», որպէսզի... տնտեսական յեղափոխութիւն խաղայ Հալքը:

Ահա այս խայտառակ արդիւնքն է որ Անգարան մղեց յետադարձ մը փորձելու: Ու հիմա, փողով եւ թմբուկով հիմնուած այդ դրամատուները այլեւս անօգուտ ու անգործնական կը նկատուին:

Տրուած նոր որոշումին համաձայն, այս հաստատութիւնները լուծուելով, երկաթուղիներուն նման «առանձին տեսչութիւններով» պիտի կառավարուին:

Անփառունակ նահանջ մը, ուրեմն: Նահանջ, որովհետեւ Անգարա այս կերպով կը խոստովանի թէ՝ իր ամբողջ տնտեսական «յեղափոխութիւնն» է որ անյաջողութեան մատնուած է, քանի որ այդ երեք դրամատուները մղիչ կամ վարիչ ազդակներն էին իր տնտեսութեան երեք գլխաւոր ճիւղերուն, — ճարտարարուեստութիւն, երկրագործութիւն եւ փոխադրութիւն: Այս նահանջը բնականաբար աւելի մեծ է, քան լեզուի կամ պատմութեան ճակատներուն վրայ փորձուածը: Որովհետեւ, նոր Թուրքիան իր պետական նոր շէնքը հիմնել ուզեց թո՛ւրք տնտեսութեան մը վրայ, որ միակ գրաւականը պիտի ըլլար Թուրքիոյ քաղաքական անկախութեան:

Մնաց որ, այդ անկախութիւնը, — տնտեսական ըլլայ թէ քաղաքական, — իր կարգին հարցական մը դարձած է, արդէն, ուխտերու եւ վարկերու շնորհիւ, որոնք մեր այսօրուան նիւթէն դուրս կը մնան:

Անգարայի այս նոր կարգադրութիւնը պիտի դարմանէ՞ անյաջողութիւնը: Թուրք մամուլը կը խուսափի դրական պատասխան մը տալէ: Ո՛չ, կ'ըսէ, սակայն դատողութիւնը, որովհետեւ, տեսչութիւն թէ դրամատուն՝ միջոցներ են պարզապէս, եւ ոչ թէ պայմաններ եւ տուեալներ: Ու քանի այս վերջինները կը մնան այնպէս ինչպէս որ են այժմ, եւ ինչպէս որ էին վարչապետ Իսմէթի օրով եւ Օսմ. Կայսրութեան շրջանին, արդիւնքը պիտի մնայ նոյնը...

Պետականութիւն, արդիականացում, յեղափոխութիւն, — բառեր են ասոնք, որոնք հաճոյքով ու գիրաւ կ'արտասանուին, բայց դժուարաւ կ'իրականանան:

Երբ մանաւանդ՝ գիւանակալութիւնը, նախաձեռնութեան ոգիին պակասը, նախարարներէն սկսած մինչեւ յետին պաշտօնեային կաշառակերութիւնը կամ շահագործելու ճիգը, պարտականութեան գիտակցութեան պակասը եւ ալաթուրքա ոգին ու գործելակերպերը կը մնան անփոփոխ...:

Ու վարիչները, ճարահատ եւ յուսահատ, ամէն օր փոփոխութիւններ կը մտցնեն, հետեւելով առակին. — Կովը կաթ չի տար, որովհետեւ... բակը ծուռ է:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պայծառ արեւով մը հասած էինք Լանսէյ, բայց մէկ օր տեւեց այդ, ու յաջորդ օրն իսկ մեզ դիմաւորեց խիստ անձրեւը, եւ, երեք օր շարունակ փակուած մնացինք մեր բոյներուն մէջ:

Սակայն, չուշացաւ օգոստոսեան թէժ արեւը, ու տասը օր շարունակ վայելեցինք իր տաքուկ շողերը: Ալպեաններու քղանցքներուն վրայ, եւ, Պէլտոնի զոզը, մեր արձակուրդի ընթացքին:

Մէկ օրուան արեւը բաւական եղաւ գետիններն ու անտառներուն թեւերը չորցնելու, ցամքեցնելու եւ, դէպի լեռները բարձրացնելու համար մեզ:

Ու մենք կ'որոշենք, առաջին անգամ բարձրանալ մինչեւ չորս-հինգ քիլոմեթր բարձրութեամբ Պէլտոնի գիրկը, ու յաջորդ անգամ մը երկարել մեր ճամբան մինչեւ Ալպեանները, տաս-տասներկու քիլոմեթրի վրայ:

Արշալոյսին հետ գաւազանները ձեռք առած, ամբողջ օրուան մը պաշարն ալ շալկած, ճամբայ կ'ելլէ մեր խումբը՝ երկվեցեակ: Քրտինքներու մէջ թաթխուած կը կտրենք չորս քիլոմեթր բարձրութիւնը, միշտ դէպի վեր, վե՛ր կը բարձրանանք: Երկու քիլոմեթրի չափ ինքնաշարժներու ու սայլերու համար շինուած ճամբէն ոլորապտոյտ, ու նոյնքան ալ գեղական նիհար ու դժուարանցանելի կածաններէ:

Այժմ հասած ենք մեր իջեւանը, Լանսէյէն չորս հազար մեթր ճամբայ մը միշտ դարվեր, երկու բարձրահասակ լեռներու մէջ խոր հովիտ մը, որ ինծի կարծել կուտայ թէ՝ ամբողջ օրուան ընթացքին արեւի երես պիտի չտեսնենք: Դարվեր նայելով միայն կապտագոյն երկինքն է որ կը տեսնենք, ու մէկ ալ, կողերն ի վեր անտառապատ լեռները՝ մինչեւ իրենց գագաթները:

Հարիւրաւոր վտակներէ կազմուած այն գետակը, որ Լանսէյի թուղթի գործարանին մէջ առնուած է վարէն, իր եզերքին վրայ կանգ կ'առնէ մեր լեռնագնաց կարաւանը:

Արդէն քրտնած ենք եւ, բարձրերէն եկող ու անցնող գետակի զովութիւնն ալ մեր վրայ խուժելով, կատարելապէս կը դողացնէ մեզ ինչպէս ձմրան եղանակին:

Բայց անտառներուն մէջ չոր ցախը առատ է: Ու քանի մը վայրկեանի մէջ «Տերնտաս» մը կը շինենք ու կը հաւաքուինք իր շուրջը:

Կրակին բոցերը ճարճատելով կը բարձրանան, մեզ տաքցնելով ու մօտիկ շրջանակին մէջ ցօղերն ալ ցամքեցնելով:

Եւ ահա, շուտով կը սկսին աշխատանքները.

— Տղաք, դուք ցախերը մօտեցուցէք մեր կայքին:

— Կարապետ աղա, դուն ալ կրակը վառէ:

— Աննիկ տուտու, դուն խորտիկները պատրաստէ:

— «Տիկնայք փափկասունք», դուք ալ աղցաններն ու զանազան պատրաստութիւնները տեսէք, — ըմպելիներն ու պտուղները սառնորակ գետակին մէջ լեցուցէք:

— Արա՛քս, (տասնամեայ աղջնակ մը՝ Լանսէյէն), դուն ալ Միշէլին նայէ (Բաղէշցի հօր մը ձագուկը՝ անուշիկ, զոր շարունակ գիրկէ-գիրկ կը փոխանցէինք պաչիկներով), որ չըլլայ թէ գետակը գինքն առնէ տանի:

— Անթուան, դուն ալ fotaքր շտկրտէ, որ սկսինք լուսանկարուելու զանազան ձեւերով, սա գմայլելի տեսարանները մեզ հետ տանելու համար իբրեւ յիշատակ:

— Իսկ դուն ալ Հարս-Մարօ, կոկորդդ օծէ, հայկական երգերը հնչեցնելու համար:

Ամէնքն ալ իրենց աշխատանքներուն փարեցան սիրով ու հաճոյքով:

Հարս-Մարօն, իր զողտրիկ ու մեղմանոյշ ձայնովն ալ չափ կուտայ բոլոր աշխատողներուն, անտառներուն, թփիկներուն, մինչեւ վերերը բարձրաբերձ կատարներուն.

Քեզ իմ մրնում անոյշ զարուն,
Ծաղիկ նայիս հետըդ գալուն,
Դու կարօտ ես վառ արեւին,
Ես իմ կեանքի զարուն-նայիին:

Սա արագասահ ու սառնահանգոյն ձորակին ջուրը կը նախանձի մեր երգին, ու կ'աշխատի իր գոռգռան ձայնովը խեղդել մեր երգերը իր մէջ: Բայց, չի յաջողեր, որովհետեւ, Հարս-Մարոյի մեղեդիները այնքան ուժեղ ու սուր էին, որ արագավազ գետակին կողերէն, կուրծքէն ու մարմնին ամէն կողմերէն ծակծկելով կ'անցնէին:

Անքուն աչօք քեզ կը սպասեմ,
Սէրըդ սրտումս վառ կը պահեմ,
Վարդի թըփից փուշ կը կապեմ,
Սիրած նայիս նուէր կ'անեմ:

Կէսօրը կը մօտենայ, բայց արեւը մեզի չէ հասած տակաւին: Ահա բարձրերէն յամրաքայլ կ'իջնէ դէպի վար, անտառներուն անդաստանները, թփիկները ու խոտերը ցամքեցնելով իրենց սառ շողերէն:

Բոլորս ալ անհամբեր արեւի ճամբան կը սպասենք: Որովհետեւ հովիտին մէջ շատ ցուրտ է ու գրեթէ կրակէն չենք ուզեր հեռանալ:

Առանց արեւի շուքը չի հիմնուիր: Եւ փոխադարձաբար՝ առանց շուքի արեւէն կը ձանձրանայ մարդ շուտով: Մինակ ես եմ մեր խումբին մէջ, որ միշտ դէպի արեւը կը փախեմ...

Ահա օրհասական հասաւ արեւին հետ մէկտեղ: Կէս ժամը բաւական եղաւ, որ մեր խումբը արեւին առջեւէն փախ տայ դէպի շուքը: Խորտիկներուն հոտը հովիտին մէջի փոքրիկ տարածութիւնը բռնած է անոյշ ու գրգռիչ բուրմունքով մը: Գետնասեղանները լայն տարածութեամբ սարքուած են, ու խումբը ծալապատիկ նստած շուրջ-բոլորը:

Մէկ կողմէն խորտիկները կ'եփին, ու միւս կողմէն մենք կը լափենք անյագ գայլերու նման:

Կ'ուզէ՞ք լաւ ախորժակով ուտել — բարձրացէք լեռները:

Լեռներուն վրայ եղած մէկ ճաշը՝ քաղաքներու տասը ճաշը կ'արժէ, ու երեք անգամը կարելի է ուտել:

Կե՛ր խորտիկը, քաշէ՛ վրայէն մեղրահամ անոյշ ջուրը սա ձորակին, եւ կամ անոր մէջ սառ դարձած կարմիր գինին: — Գրողը տանի սա գինին... որքա՛ն կ'ատեմ զայն, ու կը ծծե՛մ, կը ծծեմ սա անմահական ջուրը:

Եւ այսպէս, ճաշը կը տեւէ մինչեւ ժամը երկուքը, ուրախ-զուարթ:

Մէկ ժամ պտոյտ ձորակն ի վեր, լեռներուն կողերն ի վեր, թփիկներուն ու մախրենիներուն փաթտուելով:

Եւ ահա, արեւը հեռացաւ մեր վայրէն: Օգոստոսեան օրերու 14 ժամուան արեւը երեք ժամ միայն կը տեւէ այս խոր հովիտին մէջ:

Այնուհետեւ, դարձեալ կը սկսի պաղը, ու կրակ փնտռել կուտայ:

Ժամը 5ին մօտ, արդէն կամաց-կամաց մութը կը մօտենայ հովիտին, ու մենք վերջին անգամ մըն ալ թափելով ոչխարներու նման ձորակի անուշահամ ու մեր ատամները մզմզացնող պաղուկ ու զուլալ ջուրին վրայ, կը ծծենք անկշտում, եւ, մեր պայուսակները շալկելով ու գաւազանները քաշելով, հրաժեշտ կուտանք այս անմահական վայրին:

ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ

«ՅՈՒՍԱՍ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (176)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Եւ այս պատճառով, չնայելով որ Հագարացիք արդէն ջախջախուել, յետ էին քաշուել, չնայելով որ Դուինը դրաւուել էր Հայերից, եւ արաբական իշխանութիւնն էլ չէր համարձակւում զաւազան շարժել հայ ժողովուրդի դէմ, այսու ամենայնիւ, որովհետեւ Դւինում դեռ արաբացի ամիրաներ էին նստում, իսկ Հայաստանի նահանգներում ապրում էր խաղաղ հագարացի ժողովուրդ, որին պատճառ չկար հալածել երկրի միջից եւ ի զուր տեղը Արաբացւոց Ամիրապետի արդար զայրոյթը գրգռել, այս պատճառով Մարզպետունի իշխանը մնացել էր Դունիից տարագիր, ասելով թէ՝ որովհետեւ Աստուած չյաջողեց ինձ բոլոր Հագարացիներին Հայաստանից վռնդել, ուրեմն նա չի կամենում նաեւ իմ վերադարձը:

Այս պատճառով այդ բոլոր տարիների ընթացքում նա ապրում էր Թագաւորի մօտ, երբեմն Երազգաւորում, իսկ վերջերը Կարսում: Նրան այցելելու գալիս էին թէ Գոհար իշխանուհին, թէ Շահանդուխտ հարսը եւ թէ Գոռ որդին: Բայց ինքը երբեք չէր գնում նրանց մօտ:

Այսու ամենայնիւ, որովհետեւ իշխանը դէպի ծերութիւն էր գնում, ուստի վերջին տարիներում նրա մէջ ծնուել էր ցանկութիւն խնդրել կաթողիկոսից ազատել իրան երդման կապանքներից, որպէսզի գոնէ մնացած ժամանակ կարողանայ թաղուել Գառնոյ ամրոցում, Ս. Մաշտոցի գերեզմանի մօտ:

Ծերութիւնը շատ անգամ բերում է իւր հետ այնպիսի քնքոյշ ցանկութիւններ, որոնք երիտասարդ զգացմունքների համար տղայական են թըւում, բայց կեանքի զանազան փորձերից անցնող եւ աշխարհի ունայնութեան խկութիւնն ըմբռնող հոգիները հասկանում ու յարգում են այդ ցանկութիւնները:

Այդ էր պատճառը, որ Աբաս թագաւորն իմացաւ թէ իւր սիրելի Սպարապետը ցանկանում է աքսորաշէն եկեղեցու նաւակատեաց տօնին երդման լուծումն առնել կաթողիկոսից, շտապեց օր առաջ ղրկել վեհափառին իւր հրաւէրը, որպէսզի դրանով հաճոյք պատճառէ Հայրենիքի բարերարին:

Հազիւ սկսել էին Կարսում նաւակատեաց տօնի պատրաստութիւնները տեսնել, եւ ահա՛ մի անակնկալ դէպք Արքայի եւ Սպարապետի մտադրութիւնը խանգարեց:

Տայոց իշխանը լուր տուաւ նրանց թէ՝ Ափխազաց Բէր թագաւորը ծանր զօրքով մտել է իւր նահանգը եւ այդտեղից էլ առաջանում է Գուգարք:

Միջանկեալ պէտք է ասել, որ Ափխազաց թագաւորը՝ Աբաս Արքայի գահակալութեան օրից արդէն՝ հեռացած էր Հայաստանի սահմաններից: Որովհետեւ երբ նա իմացաւ թէ Հայոց հիւսիսային ու հարաւային իշխանութիւնները միացել են եւ ընդհանուր ուժով Դւինոյ վրայ են գալիս, ինքը, չնայելով որ այդ ժամանակ Ցլիկ-Ամրամի հետ ունեցած իւր դաշնադրութեան զօրութեամբ գրաւած էր Տայոց աշխարհը եւ դեռ սպառնում էր Գուգարքին, այսու ամենայնիւ, վախենալով միացեալ զօրութեան հետ ընդհարուելուց, իւր զօրքերն հետզհետէ Հայոց աշխարհից հանեց: Իսկ երբ Դւինոյ առման լուրը հասաւ իրան, նա դատարկեց այդ նահանգի նոյնիսկ իւր սահմանին մօտ եղող բերդերը եւ զօրքերն առնելով՝ քաշուեց Ափխազիա:

Բայց որովհետեւ Հայաստանի խաղաղութիւնը, ընդհանրապէս, խաղաղութիւն էր բերում նաեւ դրացի երկիրներին, ուստի այդ հանգամանքը, շատ անգամ, ծառայում էր ի վնաս Հայոց շահերին: Եւ ահա՛ թէ ի՞նչ պատճառով:

Հայաստանը գտնուելով Միջին եւ Փոքր Ասիայի, այլեւ Կովկասային երկիրների մէջտեղում, յաճախ մի կողմից դէպի միւսն արշաւող ազգերի համար ծառայում էր կամ իբրեւ կամուրջ եւ կամ իբր պատնէշ: Այնպէս որ՝ Հարաւից դէպի Հիւսիս, կամ Արեւելքից դէպի Արեւմուտք անցնել ուզող աշխարհակալները կամ հակառակորդ ազգերը ամէնից առաջ ընդհարւում էին Հայաստանցոց հետ: Եթէ սրանց ընկճում էին, այն ժամանակ ազատօրէն դիմում էին մտադրեալ նպատակը. իսկ եթէ ընդհակառակն յաղթւում էին սրանից, այն ժամանակ յետ էին քաշւում եւ այդպիսով Հայոց դրացիները, նոյնիսկ Հայոց զոհաբերութեան գնով, ազատւում էին սպառնացող չարիքից: Այդպէս սկսուել էր դարերից ի վեր եւ այդպէս շարունակւում էր:

Եւ հէնց այդ պատճառով, Հայաստանի խաղաղ եղած ժամանակ, նրա դրացի ազգերն էլ խաղաղութիւն էին վայելում: Բայց փոխանակ դրա համար քաջ կամ նահատակ Հայերին շնորհակալ լինելու, ընդհակառակը՝ Հայոց շնորհիւ ձեռք բերած այդ խաղաղութեան արդիւնքը, որ լինում էր իրանց զօրանալը, գործ էին դնում հէնց բարերար դրացու դէմ:

Այդպէս էլ արին Ափխազցիները:

Աբաս Արքայի գահակալութեան օրով, ինչպէս Աղուանները, Վրացիք, Եգիպտացիք, Բաղդէշցիք, Մկրեւցիք եւ միւս հիւսիսային ազգերը, նոյնպէս եւ Ափխազցիք՝ վայելում էին կատարեալ անդորրութիւն: Իսկ դրա հետեւանքը եղել էր այն, որ նրանք ներքին բարեկարգութիւններով զբաղուելու ժամանակ գտնելով, հետզհետէ զօրացել էին: Տասնեւհինգ տարուց յետ, Բէր թագաւորը նորից յիշեց Ցլիկ-Ամրամի հետ ունեցած դաշնադրութիւնը, որի զօրութեամբ Հայաստանի հիւսիսային նահանգները իրան պիտի անցնէին, բայց որոնցից նա զրկուել էր այն ժամանակ՝ մասամբ Վահրամ Սեպուհից հալածուելով եւ մասամբ Հայոց միութիւնից վախենալով: Իսկ այժմ որովհետեւ իրան բաւական զօրեղ էր զգում Հայոց թագաւորի հետ ընդհարուելու, ուստի յիշեց հին դաշնադրութիւնը: Եւ չնայելով որ Ցլիկ-Ամրամն արդէն մեռած, իսկ ինքը Ափխազիայում նրան տուած գաւառները նորէն դրաւած էր, այսու ամենայնիւ, ցանկացաւ օգուտ քաղել եղած դաշնադրութիւնից: Եւ հաւատացած լինելով թէ՝ կարող է ցանկացած նահանգները բռնութեամբ խլել Հայերից, մեծ զօրք ժողվեց եւ մտաւ Հայոց երկիրը:

(Շար.)

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

կարգը մերն էր երեք հոգիով պտըտելու գանէ դուռ, ի խնդիր օրուան հրատապ հարցի — Մուսա Լերան հանգանակութեան:

Կը հանդիպինք առաջին դուռը եւ կը զարնենք·

— Բարեւ, մայրիկ, գիտէ՞ք թէ ի՞նչ բանի համար ենք եկած: Հայեր նորէն գաղթական են եղած, կը փախին տուն-տեղ ձգած, Թուրքին ձեռքէն ալ վախցած· պէտք է օգնենք, քանի որ հայ ենք···

— Ա՜խ, զաւակս, նորէ՞ն զուլում, նորէն աքսոր, անիծեա՜լ ըլլան մեզ այս օրին բերողները: Ե՞րբ վերջ պիտի գտնեն Հայուն ցաւերը···

Եւ կ'երկնցնէ ինչ որ իր սրտէն էր բխած, այրիի լուման:

— Շա՜տ է այդ ձեզի համար:

— Չէ՛, զաւակս, մենք գիտենք թէ ի՞նչ ըսել է գաղթական· քաշողը գիտէ···

Քովի տունն ենք, արդէն ծանօթ ժըլատ ու ագահ, գործը կարգին, բայց գոլացող սանթիմի վրայ: Կը բացատրենք խնդիրը: Պէտք չունի հետաքրքրուելու իր կաշիէն դուրս բաներու, եւ կը հանէ դժուարաւ տալու ինչ որ փողոցի աղքատի մը չէր տրուէր, նայելով իր դէզերուն···

Կ'անցնինք ուրիշի մը, երիտասարդ ամէն մեղքիս վրայ եւ թէ գործը տեղը, բայց օտարութեան մէջ հասակ նետած եւ ինքն ալ օտարացած· Հայերէն բարեւ իսկ տալու չի զիջաներ, ոտքի անգամ չելլեր եւ « սանթիմ չկայ » ըսելով մեզ կը ճամբէ···

Կ'անցնինք քիչ մը հեռուն:

Մարդը թերթ չի կարդար, լուր չունի անցած դարձածէն: Կը բացատրենք: Կը մասնակցի, բայց կ'առարկէ թէ ի՞նչ կ'ըլլայ 5—10 ֆրանքով···

— Բայց մինչեւ այսօր 60.000 ֆրանքի է հասած, եւ կը շարունակուի:

Ապշած երեսս կը նայի· — Միայն դուն չես, կ'ըսեմ միտքովս, որ օրական գինիի եւ ծխախոտի ծախքերէդ 50 սանթիմ չես յատկացներ Հայերէն թերթի մը:

Քովի տունէն տիկին մը կը մասնակցի, բայց քիչ մը կասկածոտ՝ կ'աւելցնէ·

— Այս դրամը բաժնելու համար խորութիւն չըլլար հարկաւ···

Ուրիշ մը հազիւ դիմաւորած—«Մենք ղրկած ենք արդէն եւ եթէ պէտք ըլլայ, կը ղրկենք նորէն կեդրոնին »:

Ղրկեցէ՛ք ուր որ կ'ուզէք, բայց առանց աջ ու ձախ նայելու, առանց բռի-բռաւի:

Քիչ մը հեռուն, Հայրենակիցներ մասնակցած են ուրիշ գիւղի մը հանգանակութեան, բայց կ'ուզեն մտնել մեր ցանկին մէջ ալ:

Ուրիշ մը, անտուն, անգործ, նոյնպէս կը ղրկէ ինքզինքը, քանի մը օրուան համար թերեւս, հոտ չմնալու համար այս յուզիչ ձեռնարկէն:

Ի վերջոյ, կը տեսնենք քանի մը հոգի որոնք սեղանի մը վրայ նստած կը վիճաբանին: Կը մօտենանք, թղթախաղ ! Կը մտածենք՝ ժամանակը չէ, զբաղա՛ծ են, իրենց գործը մեր գործէն շատ առաջ է !.... Կը հարցնենք համարձակելով·

— Պարոննե՛ր, ազգին նոր գաղթականներուն համար է, Ալեքսանդրէթէն մինչեւ Մուսա Լերան մեր ազգակիցներուն, ի նպաստ:

Մէկը, առանց աչքը եւ քիթը վեր առնելու՝ « Վերջը եկէք », հազիւ ըսելով, կը շարունակէ աւելի թափով իր կռիւը խաղաթուղթերուն հետ, կարծէք կեանքի կռիւ մղէր···

Զէ՞նք սխալած, խաղն ու գինին մոռցնել կուտան ամէն ինչ՝ ե՛ւ հայրենիք, ե՛ւ ընտանիք···:

Եւ այսպէս պատկերներով աջէն ձախէն, մին միւսին հակոտնեայ, այլազան ու գունաւոր, կը լեցուին մեր թուղթերը ժողովուրդի խոնարհ եւ սրտցաւ դասակարգի լումաներով:

Ի՞նչ օգուտ աժան ազգասիրութենէն, երբ քսակը կայ, բայց ինք չկայ:

«Որուն որ շատ տրուած է, շատ կը պահանջուի », կ'ըսէ Աւետարանն անգամ, մտաւորապէս թէ նիւթապէս: «Վերի արտին»ները, ինչպէս կ'ըսեն, որ այնքան մօտ են կը կարծենք եկեղեցիին, ինչո՞ւ կ'ուշանան:

Օրինակ առէք հելլենական ազգասիրութենէն, համեմատութիւնները պահելով: Բաւական է որ ազգանուէր ոգին եւ զոհողութեան գաղափարը տիրապետէ մեր մէջ որպէսզի ճերմակերես ըլլենք օտարին առջեւ, իսկ թշնամիի առջեւ՝ ճակատաբաց:

ՄԷՆ-ՍԷ

Հայկական նոր գ ղթը

Նախկին իթթիհատական Մուհիտտին Պիրկէն հետեւեալ սրտառո՛ւչ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրին տակ (Սոն Փոսթա, 17 օգ·)· —

« Պէյրութի Ֆրանսական մամուլին ծանօթ հրապարակագիրը, Թօսպահ, որ երբեք համակրանք չի զգար Թուրքիոյ եւ Թուրքերուն հանդէպ, Հաթայէն գաղթող Հայերուն մասին իր դառնակսկիծ սրտովը, գացեր զանոնք տեսեր, իրենց միջեւ ման եկեր է եւ դարձեալ գաղթական դարձած այս մարդկային զանգուածին վիճակը կը նկարագրէ:

« ··· Գալով այրերուն, անոնք ալ գէշ կերպով կը տառապին անգործութեամբ: Ոմանց ակնարկներուն մէջ խռովութիւն մը կայ: Քինախնդրութիւնը իրենց ներսը կը կրծէ, բայց ոչ մէկուն կ'ուզեն բացուիլ: Ինչի՞ կը ծառայէ: Անթաքիացի ատամնաբոյժ մը, տխուր ու ցաւով ինծի ըսաւ·

— « Վեցերորդ անգամն է կեանքս վերստին կը սկսիմ: 1914ին Անգարայի մէջ դարմանատուն մը հիմնած էի: Ամէն բան հոն ձգելու ու հեռանալու ստիպուեցայ: 1919ին դարձեալ Անգարա եկայ, բայց երկար չմնալով կրկին հեռանալ ստիպուեցայ, որովհետեւ ետեւէն, քիչ յետոյ, Քէմալը եկած էր:

« Հոնկէ բաժնուելէ վերջ, դարմանատունս այս անգամ ալ Իզմիրի մէջ հաստատեցի: Բայց քիչ վերջ, այս դարմանատունը թողլով Իսթանպուլ ապաստանիլ անհրաժեշտ եղաւ: Հո՞ն կրցա՞յ մնալ: Ո՛չ, հոնկէ ալ մեկնելով Անթաքիա ապաստանեցայ: Հոս կեանքս նորէն սկսայ: Անհրաժե՛շտ գործիքներն ու պիտոյքները առի, դարմանատունս հիմնեցի, աշխատեցայ: Լաւ կ'ապրէի, աղէկ կը շահէի... Հիմա, տեսնենք, վերստին···

« Մի կարծէք թէ համարձակութիւն չմնաց, ո՛չ, համարձակ եմ: Բայց այլեւս սա կ'ուզեմ հասկնալ· — Պէյրութ մեզի համար վերջին կայա՞նն է »:

Անիմաստ քարոզութեան մը երեսէն, Թուրքերը իրենց համար տեսակ մը խրտուիլակ ենթադրելով, Հաթայի Հայերուն մէկ մասը դարձեալ գաղթեց:

Այս անգամուան գաղթը քանի մը տեսակ պատճառ ունի: Նախ՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ օտար բնակչութեան աւելցումը, մասնաւորաբար Հայերու նման փոքրամասնութեան մը մեծնալը փափաքողներ քաջալերեցին այս գաղթը: Ասոնց գլուխը կը գտնուին Թօսպահ եւ իր ընկերները: Երկրորդ՝ այս Հայերու մէջ ազդեցիկ դիրքի մէջ գտնուողները եւ այս հանգամանքով Հաթայի երէկուան դէպքերուն մէջ, օտար քաղաքականութեան ծառայելով, Թուրքերու դէմ ճակատ կազմած ըլլալով, այլեւս հոն մնալը ճիշդ չգտնողները, որոնք գաղթի ելած ատեն գիւղին հօտերն ալ միասին տանող վաչկատուններուն նման մեծ խումբով անմեղ մարդիկն ալ միասին տանիլ ուզեցին: Ասոնք անոնց անհրաժեշտ են, — եթէ այս քաղաքականութեան հետ ոչ մէկ կապ ունեցող անմեղ մարդիկը չըլլան, միւսները իրենք զիրենք իբր « ազդեցիկ » չեն կրնար ծախել: Իբր երրորդ պատճառ ալ՝ այս գաղթող խումբին բուն զանգուածային մասը, ինչպէս որ ամէն բանի անտեղեակ է, Թուրքերուն խամխամ (մարդակեր) չըլլալն ալ չի գիտեր: Ասոր համար, ոմանք այն ինչ պատճառաւ քաջալերեցին, ոմանք ալ այս ինչ պատճառաւ գրգռեցին եւ հազարաւոր մարդիկ դարձեալ գաղթական եղան: Անոնք գաղթական եղան, գաղթական ըլլալուն տառապանքը կը քաշեն, մենք Թուրքերս ալ, անոնց գացած տեղը մեզի դէմ ինքնաբերաբար կատարուած քարոզութեան մը բարոյական վնասներէն պիտի ազդուինք:

Բայց կեանքին ու պատմութեան զարգացումին անհրաժեշտութեանց առաջքը կարելի չէ անցնիլ: Եղածը կ'ըլլայ եւ ամէն եղած բան ազդեցութեան սահման մը ունի· ամէն ազդեցութիւն մինչեւ հոն կ'երթայ եւ վերջապէս իր ուժը կը կորսնցնէ, կը մեռնի: Քսանեւհինգ տարուան մէջ քանի մը անգամ գաղթողները, վերջապէս անկիւն մը տեղաւորուելով, հոն իրենց կեանքի օրերը կը լեցնեն եւ իրենց տեղերը նոր սերունդներու կը թողուն: Ասոր նման, մեզի դէմ ինքնաբերաբար կատարուելիք քարոզութիւնն ալ վերջապէս ժամանակ մը կ'ապրի եւ օրին մէկը, ամէն մարդ կը սորվի թէ, Թուրքերը, իրենց կեցած տեղը, ոչ մէկուն դէշութիւն ընել փափաքող մարդիկ չեն:

Բայց եւ այնպէս, Հայերուն այս վերջին գաղթը ինքն իր մէջ տխուր բան մըն է: Ասոնց գաղթը Հաթայի Արաբներուն գաղթին չի նմանիր, որովհետեւ Արաբները իրենց քովնտի երկիրները կ'երթան· իսկ Հայերը, աւելի շատ միասին ապրելու վարժուած Թուրքերէն հեռանալով, մեծամասնութիւն կազմած եւ Ֆրանսացիներուն տէր եղած երկրի մը մէջ կը տարածուին: Կեանքի վերստին պիտի սկսին, դարձեալ կեանքի զոհեր պիտի տան, եւ հոն երկար ատեն ինքզինքնին օտար պիտի զգան:

Այո՛, այս անգամուան գաղթը տխուր է, որովհետեւ առանց պատճառի է· — Հանրապետութեան շրջանի ամբողջ տեւողութեանը ընթացքին, երբ Թուրքիոյ մէջ ո՛չ մէկ Հայու քիթը չէ արիւնած, երբ տարակոյս չկայ թէ անոնց հանդէպ իբր մեր եղբայրը կը վերաբերինք, եւ երբ բացարձակ է թէ անցեալի գէշ բաները մոռնալու եւ մոռցնելու համար ամէն ինչ կ'ընենք, Հաթայի Հայերուն, միայն թելադրութեանց եւ քարոզութեանց հետեւանքով, դարձեալ գաղթի եւ տառապանքի կեանքին սկսիլը, անշուշտ իր անիմաստութեանը չափով տխուր կ'ըլլայ: Այս անգամուան շարժումին մէջ մենք պատասխանատու չենք: Անոնք սխալ տեսան, սխալ խորհեցան, սխալ շարժեցան: Իրենց կեանքին համար պատասխանատուն դարձեալ իրենք են:

Իր դարմանատունը վեցերորդ անգամ ըլլալով Պէյրութի մէջ վերստին հիմնելիք ատամնաբոյժը կը հարցնէ·

— Այս անգամուանը վեցերորդ գաղթն է, բայց գիտնալ կ'ուզենք թէ, արդեօք ասիկա վերջի՞ն գաղթն է:

Արդարեւ, կեանքի մը մէջ, վեց անգամ կեանքի վերստին սկսիլ փոքր բան չէ: Ատամնաբոյժը այս հարցումը ընելով, իր ներքին մտահոգութիւնը շատ իրաւացի եւ բանաւոր կերպով արտայայտած է: Ասոր համար, ուզեցի որ, ես ալ իրեն, իր այս մտահոգութիւնը փարատելու համար, խորհուրդս ըսեմ· —

Ատամնաբոյժը եւ անոր նման ասպարէզի, գործի եւ աշխատելու համարձակութիւն ունեցող բոլոր Հայերը, ինչպէս Պէյրութի, Հաթայի մէջ ալ հանդարտութեամբ անդորրութեամբ աշխատելով սերունդ հասցնելու շատ լաւ կը յաջողին եւ ոչ մէկ ատեն գաղթի աղէտին չեն ենթարկուիր: Ասիկա միա՛կ պայման մը ունի· — Ո՛ր երկրին մէջ որ կ'ապրին, նախ պէտք է ընդունիլ երկրին մեծամասնութեան կեանքն ու անոր տիրապետութիւնը: Վերջին 25 տարուան մէջ, Հայերու գլխուն եկած փորձանքները բոլորն ալ այս կանոնը յարգած չըլլալնուն համար է: Անոնք որ գիտենք այս անգամ Լազքիէ, Պէյրութ, Դամասկոս հրաւիրած են, հոն անոնց կարգ մը քաղաքական դերեր խաղցնել պիտի ուզեն: Եթէ Հայերը, մեծամասնութեան շահերուն հակառակ այս քաղաքական խաղերով անգամ մըն ալ կլանուին, այսինքն անցեալէն պէտք եղած չափով դաս առած չըլլան, շատ հաւանական է որ Անթաքիացի ատամնաբոյժին եօթներորդ գաղթ մը եւս վիճակուի »:

Յուշեր Մոսկուայի դիւանագիտական պալատէն

Անտրէ Փիէռ կը գրէ «Լ'Էօվռ»ի մէջ· —

« Եթէ Մոսկուայի դիւանագիտական բանակցութիւնները առժամեայ կերպով ընդհատուեցան, զինուորական բանակցութիւնները, սակայն, սկսան Սպիրիտոնովկա պալատին մէջ:

Հանդարտ ու լուռ փողոցի մը մէջ, — թիւ 17, — կը գտնուի Մոսկովեան այդ պալատը, որ նախկին բնակարանն է ռուս միլիոնատէր Ռիաբուշինսկիին: Անձնական այս փարթամ հիւրանոցը, որ ունի լայն ու շքեղ կերպով զարդարուած բազմաթիւ սրահներ, սերտ կերպով կապուած է Խ· Միութեան դիւանագիտական հետ: Արդարեւ, ան տասներկու տարի առաջ տրամադրուեցաւ արտաքին գործավարութեան: Այս շքեղ սրահներուն մէջ էր որ Պ· Լիթվինով սովորութիւն ունէր ընդունելու օտար բարձրաստիճան անձնաւորութիւնները, որոնք Մոսկուա կ'այցելէին:

Սպիրիդոնովկայի պալատին մէջ մեծ ճաշկերոյթ մը տրուեցաւ 1935 մայիս 13ին, ի պատիւ Պ· Լավալի, տօնելու համար ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը, որ կնքուած էր մայիս 2ին, Փարիզի մէջ:

Ոչ-նուազ փայլուն ընդունելութիւն մը սարքուեցաւ Պ· Պէնէշի Մոսկուա այցելութեան առթիւ: Չեխոսլովաքիոյ նախկին արտաքին նախարարը Մոսկուա այցելած էր չեխօսլովակական զինակցութեան կնքումին առթիւ: Այն ատեն ես Մոսկուա կը գտնուէի ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար, եւ հրաւիրուեցայ օտար ուրիշ լրագրողներու հետ: Պ· Լիթվինով շքեղ ճաշասեղան մը սարքած էր ի պատիւ իր չեխ պաշտօնակիցին:

Այսպիսի հազուադէպ առիթներով է որ օտար դիւանագիտական մարմինը աւելի սերտ շփման մէջ կը մտնէ Խ· Միութեան քաղաքային եւ զինուորական բարձր անձնաւորութիւններուն հետ: Տարբեր աշխարհներու այս շփումը հետաքրքրական երեւոյթ մը կը պարզէ: « Դրամատիրական երկիրներու » ներկայացուցիչները խօսակցութիւններ կ'ունենան բանուոր-գիւղացիական երկրին վարիչներուն հետ՝ քանի մը ժամ շարունակ, եւ կը շնչեն շքեղութեան մթնոլորտի մը մէջ որ քիչ կը պատշաճի յեղափոխական աւանդութիւններուն: Գործավարներու եւ պաշտօնեաներու կիները, համեստ հագուստներով, հետաքրքրութեամբ, — եթէ ոչ ցանկութեամբ, — կը նային օտար դիւանագէտներու կիներուն, որոնք հագուած են փարիզեան վերջին նորաձեւութիւններու համաձայն:

Երեկոյթի թագուհին, այդ գիշեր, Տիկին Աստոլիկօն էր, կինը իտալական դեսպանին, որ այժմ կը գտնուի Պերլին, «Փաշական թշնամի»ին քով, հակակոմինտերնեան ուխտին կազմակերպիչը:

Պէտք է ըսել թէ պարոն եւ տիկին Լիթվինով աշխարհիկ այս հանդիպումներուն ոգեւորութիւն ներշնչողներն էին, եւ շատ հիւրասէր: Կը յիշեմ Լիթվինովը՝ երբ վալս կը դառնար գեղեցիկ հրաւիրեալներուն հետ: Կը յիշեմ նաեւ մարաջախտ Բուդիէնին, գեղեցիկ համազգեստի մը մէջ, ու իր բարի դէմքը ծածկուած պեխերուն տակ: Անկէ ոչ հեռու, թթուած դէմքը Կարլ Ռադէկի որ արդէն ըսկրսած էր դաւել սթալինեան վարչաձեւին դէմ եւ որ, 1835 յունիս 8ին, — գոնէ այդպէս ըսին, աւելի ուշ, Թրոցկիականներուն դէմ եղած նշանաւոր դատավարութեան ընթացքին— գաղտնի խօսակցութիւններ ունեցաւ գերման զինուորական կցորդին հետ, Սպիրիդոնովկայի պարտէզին մեղասակից ստուերներուն տակ···

Կը յիշեմ, վերջապէս, այն խօսակցութիւնը զոր ունեցայ, նոյն այդ գիշեր, փոքրիկ սեղաններով սպասարկուած քաղցրահամ ապուրէն վերջ, Պ· Խաուարտ Պէնէշին հետ, որ սիրալիր էր եւ ժպտուն, ու նաեւ երջանիկ որ նոր կապեր հաստատուած էին իր երկրին, Ֆրանսայի եւ Խ· Միութեան միջեւ:

Պ· Պէնէշ այն ատեն վստահութեամբ կը նայէր ապագային եւ չէր երիտասարդ Հանրապետութեան ամրութեան: Մեղմեց իմ մտահոգութիւններս եւ ես կամովին հաւատացի իրեն···

Պ· Պէնէշ աքսորեալ մըն է այսօր: Գալով Պ· Լիթվինովին, ան եւս կորսնցուց իր աթոռը եւ այլեւս հաւանական չէ որ զայն կրկին տեսնեն՝ շնորհներ ընծայելով կամ վալս պարելով զբաղած Սպիրիդոնովկայի գեղեցիկ սրահներուն մէջ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԻՐԱՆ

Իրանի Խորհրդարանին մէջ հայ երեսփոխանի ընտրելին կ'որոշէ յատուկ մարմին մը, որուն կ'անդամակցին հայ ամէն դասակարգէ ներկայացուցիչներ:

Այս ընտրական մարմինը գումարուելով Թեհրանի մէջ, ընտրական քըննիչ յանձնախումբին անդամ ընտրըուեր են· — Տոքթ· Բաբալեան, Նուպար Օհանջանեան, Ներսէս Բժշկեան, Մինաս Յովհաննէսեան, Տիգրան Զօհրապ, Սիմոն Սիմոնեան, Աւետիս Յարութիւնեան, Հայկ Ղուկասեան: 9 հոգի ալ ընտրուած են իբր փոխանորդ:

ՍՈՒՐԻԱ

Այս տարի եւս Դամասկոսի Սուրիական Համալսարանը տուած է բազմաթիւ շրջանաւարտներ, որոնք սակայն ամբողջութեամբ կը բաղկանան դրացի երկիրներէն եկած Արաբներէ: Այս տարի եղական է Սուրիական Համալսարանէն ելած առաջին հայ շրջանաւարտը՝ իրաւագիտական բաժինէն Պ· Ֆրէտ Արսլանեան:

ՀԱՐ· ԱՄԵՐԻԿԱ

Պուէնոս Այրէսի Հայ Կեդրոնը 24 յունիս կազմակերպած է հաւաքոյթ մը: Խօսած է Պ· Ի· Արսլանեան: Ներկաներէն ոմանք երգած ու նուագած են: Հաւաքոյթը շատ տաք անցած է: Պատուիրակը՝ Գարեգին եպ·, որ նախագահած է, յայտարարած է թէ նման հաւաքոյթներ պարբերաբար պիտի կազմակերպուին:

*** Պուէնոս Այրէսի Հայ Ուսուցչական Միութիւնը մանկավարժական դասախօսութիւններ կը սարքէ: Առաջին դասախօսութիւնը տուած է հայ վարժարաններու կրթ· քննիչ Պ· Վ· Գէորգեան, « Ի՞նչպէս ուսուցանել հայերէն լեզուն » նիւթին շուրջ:

Չիլէի փոքրիկ հայ գաղութին այցելութիւն մը տուած է Ն· քհն· Տէր Խորէնեան: Գաղութին համար բացառիկ բան մը ըլլալով հայ քահանայի մը այցելութիւնը, բոլոր Հայերը կայարան գացած են՝ զայն դիմաւորելու համար: Երկու հաւաքոյթներ սարքուած են, որոնց ներկայ եղած է նաեւ արաբախօս հայ գաղութը: Քահանան գացած է նաեւ Սան Պէրնարտօ, ուր արաբախօս Հայեր կան: Այս գաղութը շատ աւելի հին է եւ թիւով մեծ, սակայն, հայերէն չըգիտնալով, կորսուելու դատապարտուած է:

*** Շատ մտքեր որ ամուլ կ'երեւին՝ պարզապէս ծոյլ են· պէտք ունին արթնցնելու, խորհիլ դրդուելու:

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ· Ս· Զ·

Լա Թուրկը Կօվէններու ընտանիքին բնակավայրն էր: Պրըթանիի իրենց բոլոր աւատական երկիրները այդ աշտարակէն կը շարժէին, ինչպէս որ Ֆրանսայի բոլոր աւատական երկիրները Լուվրի աշտարակէն: Կօվէններու ընտանեկան յիշատակները հոն էին, ինքն իսկ հոն ծնած էր· կեանքի կամակոր ճակատագրականութիւնը կը հարկադրէր զինքը յարձակելու իր չափահասութեանը միջոցին այն գերայարգ պատնէշը որ զայն իր տղայ վիճակին մէջ պաշտպանած էր: Այս բանակատեղին մոխիրի վերածելու չափ ամբարիշտ պիտի ըլլար: Կարելի է որ, իր իսկ Կօվէնի օրօրոցը վերնայարկին մատենադարանին մէկ անկիւնը գտնուէր: Կան մտածութիւններ՝ որոնք յուզումներ են: Կօվէն, ընտանիքի հնօրեայ տան ներկայութեան, յուզուած կը զգար ինքզինքը: Ասոր համար էր որ կամուրջին խնայած էր: Այս կողմէն ոեւէ ելք կամ փախուստ անկարելի դարձնելով եւ մարտկոցով կամուրջին վախ ազդելով բաւականացած էր ու հակառակ կողմը ընտրած էր յարձակման համար: Ատկէ էր աշտարակին ստորոտի խռոչն ու խրամը:

Սիմուրտէն կը թողուր որ ընէ, բայց ինքն իրեն կը յանդիմանէր այս բանը, որովհետեւ իր դաժանութենէն բոլոր այս կոթական հնութեանց առջեւ յօնքերը կը պռստէր եւ շէնքերուն հանդէպ մարդոցմէ աւելի ներողամիտ գտնուիլ չէր ուզեր: Դղեակ մը խնայելը գթութեան սկիզբն ըսել էր: Արդ գթալը Կօվէնի տկար կողմն էր: Ցայտնի է թէ Սիմուրտէն կը հսկէր իր վրայ եւ իր սոսկալի աչքերով կը կեցնէր զինքը այդ մոլորումի շաւղին մէջ: Բայց եւ այնպէս նոյնիսկ Թուրկը առանց գաղտնի սարսուռ մը զգալու չէր որ վերատեսած էր: Զայս կը խոստովանէր տեսակ մը բարկութեամբ: Կը զգար թէ կը կակղէր այս ուսումնասէր սրահին ի տես ուր ինք Կօվէնի առաջին գիրքերը կարդացուցեր էր: Մերձակայ գիւղին Փարինէի երէցը եղած էր· ինքը՝ Սիմուրտէն՝ դղեակին ծայրը բնակած էր: Մատենադարանին մէջ էր որ պզտիկ Կօվէնը իր ծունկերուն վրայ առեր էր այբբենարանը հեգել տալով անոր, այդ հինգած չորս պատերուն մէջ էր որ իր սիրեցեալ հոգեզաւակին իբրեւ մարդ մեծնալը եւ իբրեւ միտք աճիլը: Այս մատենադարանը, այդ փոքրիկ դղեակը, տղուն համար ըրած իր օրհնութիւններովը լեցուն այդ պատերը, պիտի կայծակնահարէ՞ր, պիտի վառէ՞ր: Կը շնորհէր զանոնք: Անշուշտ ոչ առանց խղճահարութեան:

Թողուցած էր որ Կօվէն պաշարումը սկսի հակառակ կողմէն: Լա Թուրկ իր վայրենի կողմը ունէր, որ էր աշտարակը եւ իր քաղաքակրթուած կողմը որ էր մատենադարանը: Սիմուրտէն արտօնած էր Կօվէնը որ միայն վայրենի կողմի խրամատէն կռուի:

Արդէն, Կօվէնէ մը յարձակում կըրելով եւ Կօվէնէ մը պաշտպանուելով՝ այս հին բնակութիւնը, ֆրանսական յեղափոխութեան իսկ շրջանին կը վերադառնար իր աւատական սովորութիւններուն: Ազգականներու միջեւ պատերազմները ամբողջ միջին դարու պատմութիւնը կը կազմեն: Եղէոկլէսները եւ Պոլինիկէսները կոթական են, նաեւ յոյն, եւ Համլէթ Էլսինէօրի մէջ ըրած է այն ինչ որ Օվրեստէս ըրած է Արգոսի մէջ:

Թ·

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԸ ԿՈՒՐՈՒԱԳՑՈՒԻ

Ամբողջ գիշերը երկու կողմէն ալ պատրաստութիւններ տեղի ունեցան:

Անմիջապէս որ մեր թախծալից խօսակցութիւնը աւարտեցաւ, Կօվէնի առաջին գործը եղաւ կանչել իր տեղակալը:

Կէշան, զոր պէտք է քիչ մը ճանչնալ: Կէշան երկրորդ կարգի մարդ մըն էր, պարկեշտ, աներկիւղ, լաւագոյն զինուոր եւ պետ, չափազանց ուշիմ մինչեւ այն աստիճան ուր այլեւս չհասկնալը պարտականութիւն է, երբեք չկակղող, ապականութեան անմատչելի, ինչ որ ալ ըլլայ ան, ըլլայ վաճառելիութիւն որ խիղճը կ'ապականէ, ըլլայ գթութիւն որ արդարութիւնը կ'ապականէ: Հոգւոյն եւ սրտին վրայ երկու ծածկոյթ ունէր, կարգապահութիւնը եւ պատուէրը, ինչպէս որ ձին պահպանակներ ունի իր երկու աչքերուն վրայ եւ միջոցին մէջ կը քալէր, որչափ որ ասիկա ազատութիւն թողուր իրեն: Իր քայլը ուղիղ էր, բայց իր ճամբան նեղ էր:

Արդէն, ապահով մարդ էր, հրամանատարութեան մէջ խիստ, հնազանդութեան մէջ ճշդապահ:

Կօվէն արտօրնօք խօսքը Կէշանի ուղղեց·

— Կէշան, սանդուխ մը:

— Չունինք, հրամանատարս:

— Պէտք է մէկ հատ ունենալ:

— Յարձակմա՞ն համար:

— Չէ, ազատուելու համար:

Կէշան մտածեց եւ պատասխանեց ·

— Կը հասկնամ: Բայց ձեր ուզածը պէտք է շատ բարձր ըլլայ:

— Առնուազն երեք յարկի չափ:

— Այո, հրամանատարս, գրեթէ այդչափ բարձր:

— Պէտք է անցնիլ այդ բարձրութիւնը, որպէսզի յաջողութեան մէջ ապահով ըլլանք:

— Անշուշտ:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ սանդուխ չէք ունենար:

— Հրամանատարս, Լա Թուրկը դաշտաւանդակէն պաշարելը լաւ չէր դատեր, զայն այս կողմէն պաշարելով կը գոհանաք, ոչ թէ կամուրջին կողմէն, այլ աշտարակէն յարձակիլ կ'ուզէք: Միմիայն գետնայարկով ըզբաղուեցաք եւ յարձակումէն հրաժարեցաք: Ահա թէ ինչու սանդուխ չունինք:

— Հիմա իսկ շինել տուէք:

— Երեք յարկնոց սանդուխ մը չի ստեղծուիր:

— Շատ մը կարճ սանդուխներ, ծայրը ծայրին կապեցէք:

— Պէտք է ունենալ:

— Գտէք:

— Չպիտի գտնուի: Ամէն տեղ գիւղացիները կը քայքայեն սանդուխները, նոյնպէս կը քակեն սայլակները, կամուրջներն ալ կը կտրեն:

— Իրաւ է, Հանրապետութիւնը անդամալուծել կ'ուզեն:

(Շար·)

կ'իմանանք թէ անցած գիշեր թրքական նոր ուժեր հասած են եւ գրաւած ճամբի մը կարեւոր կէտեր։

Վերջին պահուն տեղեկացայ որ Թուրք սահմանագծումի յանձնախումբին նախագահ գնդապետ Արսլան եւ ֆրանսական յանձնախումբի նախագահ գնդապետ Մալարթ հանդիպում մը պիտի ունենան Օրտուի մէջ, կարգադրելու համար Թէքնէճիկի վէճը։

Կարեւոր խորհրդակցութիւններ Պոլսոյ մէջ

Պոլսէն հասած տեղեկութիւններու համաձայն, հանրապետութեան նախագահին Պոլսոյ (Ֆլորիա) ամառնային բնակարանին մէջ կարեւոր խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցած են Իսմէթ Ինէօնիւի եւ հելլէն արտաքին նախարարութեան Բ. գլխաւոր Մանրուտիսի միջեւ։ Խորհրդակցութեանց կը մասնակցէր նաեւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը՝ Սարաճօղլու Շիւքրի։ Պ. Մանրուտիս առանձին տեսակցութիւն մը ունեցած է նաեւ Թուրքիոյ ռումանական դեսպանին հետ։

Խիստ գաղտնապահութիւն կը տիրէ այս տեսակցութեանց շուրջ։ Նըկատելի է որ Պալքանեան Համաձայնութենէն միայն Եուկոսլավիոյ ներկայացուցիչն է որ չէ մասնակցեր այս խորհրդակցութիւններուն։ Կասկած չկայ, թէ այս բոլոր հանդիպումները կապ ունին այն զինակցութեան հետ զոր կը խորհին կնքել Թուրքիա եւ Ռումանիա՝ Անգլիոյ հաւանութեամբ։

Կը հաստատուի թէ Ռումանիայէն զինուորական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ սպայակոյտի պետ զօր. Պոնեսկուի, Պոլիս այցելած եւ յետոյ Անգարա գացած է։ Թէեւ խիստ գաղտնի կը պահուի այս այցելութեան նպատակը, բայց տարակոյս չկայ թէ հարցը կապ ունի թուրքեւռումանական զինակցութեան հետ։ Անգլիա մօտէն կը հետաքրքրուի այս զինակցութեամբ։ Թուրքիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, Մէնէմէնճիօղլու տեսակցութիւններ ունեցած է անգլիական դեսպանին հետ, անոր հաղորդելով Կարօլ – Իէօնիւ խօսակցութեան մանրամասնութիւնները։ Հաւանական է որ թուրքեւռումանական զինակցութեան միանայ նաեւ Յունաստան։

⁂ Պոլսէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը աւելի քան երբեք վըճռած է հաւատարիմ մնալ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կնքուած համաձայնութեանց։ Երկու օրէ ի վեր նիստեր կը գումարէ նախարարական խորհուրդը նախագահութեամբ Իսմէթ Ինէօնիւի։ Թերթերը կը ջանան համոզել թէ մեծ բան մը փոխուած չէ կացութեան մէջ, գերմանեւխորհրդային դաշնագրին հետեւանքով։

╳ Յունաստան ալ զէնքի տակ առաւ դաս մը պահեստիներ։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՅՈՒԶՈՒՄՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Անգլիոյ Խորհրդարանը բացառիկ նիստ գումարեց երէկ, քուէարկելու համար կառավարութեան պահանջած բացառիկ լիազօրութիւնները։

Միեւնոյն ատեն կը շարունակուին զինուորական պատրաստութիւնները։ Ամբողջ երկրին մէջ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, բոլոր լոյսերը մարելու համար։ Այս առթիւ ժողովուրդին ալ ազդարարութիւններ ուղղուած են, որպէսզի լոյսերը մարեն, երբ ազդանշանը տրուի։ Մասնաւոր պաշտօնեաներ նշանակուած են ամէն տեղ, փողոցի լապտերները մարելու համար։ Կառախումբերու եւ հանրակառքերու լոյսերն ալ պիտի ծածկուին կամ պիտի փոխուին։

Անգլիոյ Թագաւորը Լոնտոն վերադարձաւ, ստորագրելու համար բացառիկ լիազօրութեան օրէնքը։ Լորտ Հալիֆաքս երէկ շատ կարեւոր յայտարարութիւն մը բրաւ միջազգային կացութեան մասին, շեշտելով թէ Անգլիա պիտի կատարէ իր բոլոր յանձնառութիւնները։Լոնտոնի մէջ գայրոյթ պատճառեց Հիթլէրի եւ անգլիական դեսպանին տեսակցութեան ձախողումը։

Կառավարութիւնը անմիջապէս սկսաւ գործադրել իր լիազօրութիւնները, մասնակի զօրաշարժ կատարելով եւ ուրիշ անմիջական միջոցներ ձեռք առնելով։

⁂ Գերմանիա բնակող Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները հրաման ստացան հեռանալու, եթէ հիմնական գործով մը կապուած չեն։

╳ Հռոմի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցան Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ, յիշեցնելով թէ իրենց կառավարութիւնները պիտի կատարեն ամէն յանձնառութիւն Լեհաստանի հանդէպ։ Գերմանական թերթերը ծաղրանքով կը մեղադրեն Անգլիան, ըսելով թէ կը քաջալերէ Լեհաստանը, անխուսափելի դարձնելով պատերազմը։

Կը կարծուի թէ Հիթլէր Տանցիկի կցումը պիտի յայտարարէ կիրակի օր, Թանէնպէրկի մէջ, եւ այն ատեն պիտի տրուի միւս գործողութեանց ազդանշանը։

⁂ Փարիզի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ տագնապը իր ծայրագոյն սահմանին պիտի հասնի շաբաթ օր, երբ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին վերադարձած կ'ըլլայ, գրպանը դրած ոչ-յարձակման դաշինքը։ Բացի բոլշեւիկեան օրկաններէն, Փարիզի բոլոր թերթերը դատապարտութիւն կը հանեն Մոսկուայի ընթացքը։ «Լ'Էփոք» ոչ–յարձակման դաշնագիրը կը նկատէ «դաշոյնի հարուած մը կռնակէն»։ Այն կարմիր թերթերը որ Լէոն Պլումը կը մեղադրէին, երեք տարի առաջ, Գերմանիոյ ելմտական նախարարը ընդունելութեան ընդունած ըլլալուն համար, այժմ կը գովաբանեն Ստալինը, որ ջերմ ընդունելութիւն մը սարքել տուած էր ի պատիւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի։

Լէոն Պլում խմբագրականով մը կը պահանջէ անմիջապէս նիստի հրաւիրել Խորհրդարանը, ինչպէս ըրին Անգլիոյ մէջ։

Պելժիոյ թագաւորին զօրաւոր կոչը խաղաղութեան համար

Պելժիոյ Թագաւորը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ յանուն փոքր եւ չէզոք պետութեանց, որպէսզի գերագոյն փորձ մը կատարուի, փրկելու համար խաղաղութիւնը։ Ճառը պարզելով կացութեան ծանրութիւնը եւ մեծ պետութեանց զօրաշարժը, վախ կը յայտնէ որ փոքր պետութիւնները զոհ դառնան ընդհարումի մը։

— «Նոյնիսկ եթէ թշնամութիւններ չսկսին, տնտեսական փլուզումը կը սպառնայ աշխարհի։ Անվստահութիւնը եւ կասկածը կը տիրապետեն ամէն կողմ։ Բանակատեղիներ կը կազմուին մեր աչքերուն առջեւ, բանակներ կը շարժին, սարսափելի պայքար մը կը պատրաստուի Եւրոպայի մէջ։ Մեր ցամաքամասը անձնասպանութի՞ւն պիտի կատարէ զարհուրելի պատերազմի մը մէջ ուր ոչ յաղթանակ պիտի ըլլայ ոչ ալ պարտութիւն, այլ պիտի կործանին դարերու քաղաքակրթութեամբ ստեղծուած հոգեկան եւ նիւթական արժէքները։

«Չկայ ժողովուրդ մը որ ուզէ դէպի մահ ղրկել իր զաւակները, յափշտակելու համար ուրիշ ազգերու գոյութեան իրաւունքը։ Անշուշտ պետութեանց շահերը նոյնը չեն։ Բայց կա՞յ շահ մը որ չկարենայ աւելի լաւ կարգադրուիլ պատերազմէ առաջ քան վերջը։ Թող արթննայ աշխարհի խիղճը։ Դեռ կարելի է խուսափիլ յաւեգոյն չարիքէն։ Բայց ժամանակը շատ կարճ է։ Դէպքերու ընթացքը կրնայ աւելի դժուարացնել ուղղակի հաղորդակցութիւնը… Վաղը միլիոնաւոր մարդիկ որոնց պիտի միանան մեզի, դադրեցնելու համար գրոհը դէպի պատերազմ»։

Ճառը կը վերջանայ թախանձագին կոչով մը, որպէսզի փրկուի խաղաղութիւնը։

Դասախօսութիւն

Սէն Ժէրոմի (Մարսէյլ) ընկերներու դասախօսութիւնը Շաբաթ, 26 Օգոստ. երեկոյեան ժամը 9ին։

Կը դասախօսէ Պ. ՀԻԽՍԵԱՆ

Մարսէյլ քաղաքի հանգանակութեան Բ. ցանկը

Հոամշապուհ Ճնտիկեան 200 ֆր., Տիգրան Քօրիկեան, Ժիրայր, Վրէժ Բարունակեան, Համալեան եւ Մանուկեան ընկ., Եզուարդ Տէսթէնեան, Յ. Պալթայեան, Ա. Գէորգեան, Յօզէֆ. Ցիկիրեան, Պօղոս Հիւսեան 100ական ֆր., Արշակ Գասպարեան, Նուպար, Յ. Սվաճեան Հ. Սարըեան (ճաշարան Թօքաթլի), Համբարձում Չալլաքեան, Լեւոն Չպուքեան, Գալուստեան եղբարք, Օննիկ Միսքճեան, Լ. Կօշկակարեան, Յօզէֆ. Մ. Թօքաթլեան, Աղասի Դաւիթեան, Անդրանիկ Մուշեղեան, Օննիկ Սէֆէրեան, Գէորգ Պօյաճեան, Գարեգին Անտուրեան, Միրզայեանց եւ ընկերութիւն, Միհրան Պարիկեան 50ական ֆր., Անտիլեան 80 ֆր., Ճաշարանապետ Ճօշկունեան 40 ֆր., Հայկ Մարաշլեան 30 ֆր., Ուսզեան 25 ֆր., Ղազարոս Պօղոսեան, Օննիկ Սինանեան, Կարապետ Թիւֆէքճեան, Արտաւազդ Յակոբեան, Դաւիթեան եղբարք, Վահան Մալաժէզեան 20ական ֆր., Տէր Գրիգորեան 15 ֆր., Տիկ. Վ. Դաւիթեան, Ոմն, Շիրինեան, Թադէոս Աբրահամեան, Չիչոյեանց, Մանուկեան եղբարք, Ս. Մարկոսեան, Ոմն, Տալաքիւփէկեան 10ական ֆր., Ոմն, Մորճիկեան, Աւետիսեան, Ոմն 5ական ֆրանք՝ Գումար 2270 ֆրանք։

Մարսէյլի թիւ Գ ցանկը (Լա Վիսթ)

Մանուէլ Թօրոսեան, Սիրական Թիւլէկեան, Մուրատ Մուրատեան, Անդրանիկ Մուրատեան Աթանաս Ուլաշեան, Լեւոն Մուրատեան, Յարութիւն Կարապետեան, Ազգ ն Մարտիրոսեան, Գրիգոր Օհանեան, Սարգիս Պօյաճեան, Լեւոն Պօյաճեան, Վենկա Թումա 50ական ֆր., Յարութիւն Պօյաճեան, Նշան Նուրեան, Մարտիրոս Փափազեան, Յակոբ Մանուկեան 20ական ֆր., Յովհաննէս Զօփուրեան 12 ֆր., Սարգիս Տօնիկեան, Միհրճան Տէրտէրեան, Խաթուն Տօնիկեան, Մանուկ Կիրակոսեան, Յովհաննէս Ճամուզեան, Բագրատ Մանուկեան, Դանիէլ Տ. Միքայէլեան, Ենովք Ղազարեան, Սէլվի Յովհաննէսեան, Մկրտիչ Թէրզեան, Կարապետ Մնակեան, Նիկողոս Ճիզմէճեան, Ստեփան Փափազեան, Արսէն Թէքնէեան, Սարգիս Թաշճեան, Մանուկ Անտուրեան, Առաքել Ղուկասեան, Օհան, Թոմասեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յարութիւն Աբգարեան, Հայկանուշ Պալօեան, Սահակ Խաչատրեան, Յովհաննէս Կարապետեան 10ական ֆր., Գրիգոր Ղարօեան, Յարութիւն Տէմիրճեան, Կարապետ Մանուկեան, Յակոբ Մանուկեան, Միսաք Աբրօեան, Յովհաննէս Թաշճեան, Բլէման Մաճարեան, Յակոբ Կարապետեան, Յակոբ Կիրիթլեան, Ղազար Ղազարեան, Շմաւոն Զաքրեան, Արամ Ֆիրացեան, Կարապետ Պէնճէեան, Լեւոն Չօլաքեան 5ական ֆր., Ոմն, 4 ֆր., Արտաշ Բէզլեան, Յարութիւն Քէսթիկեան, Ժոզէֆ Ահարոնեան, Գրիգոր Մաճարեան, Պօղոս Մօրուքեան 2ական ֆր., Տիկ Սրբուհի 1 ֆր։ Գումար 1007 ֆրանք։

Մարսէյլ քաղաքի Դ. ցանկը

Գէորգ Գալֆաեան 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Զաթիկեան, Ոմն, Պաղլօեան եւ Քաչեան ընկ., Joanides Theodor (Յոյն), Վահրամ Եաղճեան 100ական ֆրանք, Ռուբէն Մարգարեան, Զաւէն Արզումանեան 50ական ֆրանք, Թադէոս Տէկէրեան 30, Արսէն Տ. Զաքարեան, Յակոբ Մարգարեան 25ական ֆր., Գաբամաճեան եղբ., Շալճեան Տաճատ 20ական ֆր., Տիրատուրեան, Գ. Վարպետեան, Մանուէլ Փանոսեան, Աւետիս Գույումճեան, Տիկին Ազարեան, Աբրահամ Հօրիկեան, Օննիկ Աստուրեան, Սարգիս Վարպետեան, Մարտիրոս Գրիգորեան 10ական ֆր., Տիկին Մըխպիրեան, Մեսիա Մեսրոպեան, Տիկ. Եղիազարեան 5ական ֆր., Յակոբ Յովնանեան, Վարդան Տ. Վարդանեան 3ական ֆր., Օննիկ Պօղոսեան 2 ֆրանք։

Մնձուրի եւ շրջակայքի Վերաշինաց Հայրենակ. Միութեան կողմէ 200 ֆր., Լէօֆէթ Նէվշէհրլեան 50, Յակոբ Համբարձումեան 20, Սարգիս Վարդերեսեան 10, եւ Օհանեան 2 ֆրանք։ Գումար **1.315** ֆրանք։

Բ. ցանկի գումարը՝ **2270,** Լա Վիսթի գումարը՝ **1007,** Մարսէյլ քաղաքի թիւ Դ. ցանկի գումարը **1315** ֆր., գումար **4.592** ֆրանք։ — Հանգանակիչ Կեդր. Յանձնախումբի նախագահ՝ Կարապետ Ա. Քհ. Երեւանեան, Ատենապետ՝ Յ. Շալճեան, Ատենադպիր՝ Ազգին։ (Տես Յառաջ 20 օգոստ.)։

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Դերասանական դասերու համար կը բացուի Հոկտեմբեր 3ին երեկոյեան ժամը 8ին Շահրիկեան սրահին մէջ։

ԴԱՍԵՐ.— Հայ թատրոնի պատմութիւնը, դիմայարդարում, շարժուձեւ, արտասանութիւն, ձեւ ելլել։

Պայմաններու համար դիմել մինչեւ Սեպտեմբեր 25 դիրասան Յ. Ղազարեանի, 321 Chemin St. Julien, Marseille.

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 26 Օգոստ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 5 rue l'Eclipse, Շահրիկեան սրահին մէջ։ Կարեւոր խորհրդակցութիւն դժբախտ հայրենակիցի մը համար։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կը հրաւիրուին ոչ անդամ բոլոր Բալուեցիները։

ՍԵԲԱՍՏԱՀԱՅԵՐՈՒ Նահանգային Միութեան գումարին մէջ (700 ֆրանք, տես Յառաջ 20 Օգոստ.) Պ. Նշան Համբարձումեան մասնակցած է 100 ֆրանքով։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme .. Paris (13)

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ անոնք որ զինուորութեան պիտի կանչուէին Սեպտեմբերին եւ Հոկտեմբերին եւ այդ շրջանին արձակելի եղբայր մը ունին, պիտի կրնան օգտուիլ — եթէ այդ եղբայրը դրօշի տակ պահուած է — 1928 մարտ 31ի օրէնքին 22րդ յօդուածին տրամադրութենէն, եւ յետաձգում ստանալ, մինչեւ իրենց եղբօր արձակումը։ Այս առթիւ պարտաւոր են անմիջապէս իրենց բնակավայրի զինուորագրութեան գրասենեակին ներկայացնել յետաձգման խնդրագիր մը, բոլոր անհրաժեշտ փաստաթուղթերով։

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊ մը ծագեցաւ գերմանեւլեհական սահմանագլուխին վրայ։ Գերման զինուորներ լեհական հողը մտան մինչ 130 մեթր, խուզարկութիւններ եւ բռնագրաւումներ կատարելով։ Գերմանիա անընդհատ զինուոր կը փոխադրէ դէպի սահմանագլուխ։ Ճամբաներու փոխադրութիւնը կըրճատուած է, եւ կառքերն ու կառախումբերը ամէն բանէ առաջ վերապահուած են զինուորներու փոխադրութեան։ Ժողովուրդը պաշար կ'ամբարէ երեք օրէ ի վեր։

Հրաժեշտի երեկոյ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր Վասպուրականցիները, եւ քոյր Միութեանց անդամները ներկայ ըլլալ 25 Օգոստ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 5 rue de l'Eclipse, իր Միութեան հիմնադիր եւ երիցագոյն անդամ Պ. Մանուկ Գրիգորեանի (Զօլաղա) Ամերիկա մեկնելու առթիւ սարքուած հրաժեշտի երեկոյին։ Մուտք 10 ֆր.։

ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ մէջ «Յառաջ» կը ծախուի Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՄՈՒՋԷՐԵԱՆԻ քով, 27 rue Grand Modièr.

1940 — «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ — 1940

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. Ո. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

Մամուլի տակ է եւ Սեպտեմբեր 30ին լոյս կը տեսնէ 1940ի «Գոյամարտ» օրացոյցը գեղեցիկ եւ մաքուր տպագրութեամբ։

Մեր գործակալներէն կը խնդրուի այժմէն կատարել իրենց ապսպրանքները։ Բացի գործակալներէն ապսպրանքներ նկատի չեն առնուիր։

Դիմել մեր ընդհ. գործակալի G. Djarayan, 17 rue des Petites Maries Marseille, France.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ։

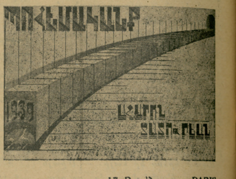
Գին՝ Ֆրանսա 20 ֆր.
Արտասահման 25 ֆր.

Նոյն հեղինակէն

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 ֆր.
Արտասահման 50 ֆր.

Դիմել հեղինակին,

17. Rue Damesme, PARIS

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Մամուլի յանձնուած է Սեպտեմբերի թիւը (60), որով կը լրանայ «Հայ-Բոյժ»ի հինգերորդ տարեշրջանը։ Անոնք որ կ'ուզեն կանոնաւոր ստանալ վեցերորդ տարեշրջանին եւս, կը հրաւիրուին վճարել նոր տարեշրջանի բաժնեգինը, այլապէս կը դադրեցուի իրենց թերթ ղրկելը։

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի)։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 26 ՕԳՈՍՏՈՍ SAMEDI 26 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4128 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳ» (ՉԷՅՄՊԸՐԼԷՆ)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԶՎԷԼԹԻ ԹԱԽԱՆՁԱԳԻՆ ԿՈՉԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԵՒ ՀԻԹԼԷՐԻ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Տանցիկի միջնէրակական շրջանապետը գրաւեց իշխանութիւնը

Շատ աւելի ծանր է կացութիւնը, 24 ժամ վերջը: Այն ատեն որ, ամէն կողմէ գերագոյն ճիգ մը կը փորձուի, խաղաղութիւնը փրկելու համար:

Այսպէս, նախագահ Ռուզվէլթ թախանձագին կոչ մը ուղղեց Իտալիոյ թագաւորին, Հիթլէրի եւ Լեհաստանի Հանրապետութեան նախագահին, որպէսզի կարելին փորձեն, խաղաղութեամբ լուծելու համար տագնապը, ուղղակի բանակցութիւններ վարելով կամ չէզոք պետութեան մը միջնորդութեան դիմելով:

Անգլիոյ Խորհրդարանը անմիջապէս քուէարկեց կառավարութեան պահանջած բացառիկ լիազօրութիւնները: Այս առթիւ խօսած ճառին մէջ, Պ. Չէյմպըրլէն խոստովանեցաւ թէ «պատերազմի անմիջական վտանգ մը կը սպառնայ», թէեւ ամէն յոյս կորսնցուցած չէ տակաւին:

Պապն ալ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, կոչ մը ուղղելով օրուան վարիչներուն որ փրկեն խաղաղութիւնը:

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին վերադարձաւ եւ անմիջապէս ներկայացաւ Հիթլէրի որ նոյնպէս վերադարձած էր իր ամառանոցէն: Բոլորին կարծիքն այն է թէ խաղաղութեան ճակատագիրը կախում ունի Հիթլէրէն:

Մոսկուայի զինուորական պատուիրակութիւնները եւ կանչուեցան:

Կառավարութիւնը շարունակ բացառիկ օրէնքներ կը հրատարակէ: Այդ օրէնքներէն երկուքը կապ ունին օտարականներու հետ: (Տես մանրամասնութիւնները, քիչ անդին): Ուրիշ հրամանագրի մը տրամադրութեամբ, մայրաքաղաքէն պէտք հեռանան անոնք որոնց ներկայութիւնը անհրաժեշտ չէ Փարիզի մէջ: Երկաթուղիներու ընկերութիւնը անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի հեռացողները կարենան մեկնիլ առանց դժուարութեան: Այս առթիւ մասնաւորապէս կը շեշտուի թէ ներկայ դիւրութիւնները կարելի չէ ապահովել, եթէ տագնապը ծանրանայ:

Կառավարութիւնը զէնքի տակ հրաւիրեց պահեստիներու նոր զօրագաս մը (թիւ 2): Ռմբակոծումները կը գործադրուին խստօրէն Հանրակառքերու սպասարկութիւնը կրճատուած է, եւ եղած կառքերը չափազանց կը խճողուին ամէն օր:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Նախարարական խորհուրդը անընդհատ ժողովներ կը գումարէ, հետեւելու համար կացութեան ելեւէջներուն: Առջի օրուան նիստին մէջ, որուն կը նախագահէր Հանրապետութեան նախագահը, ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց ազգ. պաշտպանութեան նախարարին ձեռք առած միջոցները, որպէսզի Ֆրանսա ի վիճակի ըլլայ կատարելու իր պարտաւորութիւնները հանդէպ Լեհաստանի: Վարչապետը երէկ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, յորդորելով վերահաստատել 1914ի «սրբազան միութիւնը»:

Ամբողջ երկրին մէջ դրօշի տակ առնուած պահեստիները կը դիմեն իրենց զօրանոցները: Երկաթուղիներու բոլոր կայարանները խճողուած են պահեստիներով: Թիւ 3 եւ 4 տետրակ ունեցողներուն յանձնարարուած է նաեւ միասին առնել հագուստ-կապուստ, երկ-երկու ձեռք ճերմակեղէն, կօշիկ եւն: Անոնք որ մասնակցած են 1914ի պատերազմին, պարտաւոր են միասին տանիլ նաեւ իրենց սաղաւարտները: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ պահեստիները ընդհանրապէս դէպի Մաժինոյի գիծը կ'երթան:

Փարիզի ամերիկեան դեսպանը պատուիրեց հպատակներուն հեռանալ անմիջապէս, եթէ ստիպողական պատճառներ չունին մնալու:

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

«Ի գործադրութիւն 1939 Յուլիս 20ի հրամանագրին, Սէնի նահանգին մէջ պիտի ցուցակագրուին.—

1. Այն օտարական այրերը որոնք հպատակութիւն չունին, եւ ծնած են 1891 յունուար 1ի եւ 1919 յունուար 1ի միջեւ:

2. Այն օտարական այրերը որ կ'օգտուին ապաստանի իրաւունքէն եւ ծնած են 1912 յունուար 1ի եւ 1919 յունուար 1ի միջեւ:

Հետեւաբար, այս երկու դասերուն պատկանող օտարականները որոնք իրենք զիրենք ապաստանեալ (réfugié) կը նկատեն կամ կ'ուզեն երկարաձգել իրենց բնակութիւնը Ֆրանսական հողին վրայ, պէտք է իրենց բնակավայրի ոստիկանական տեսչութեան (Commissariat) ներկայանան հետեւեալ կարգով, համաձայն իրենց մականունի առաջին տառին.—

A. օգոստոս 28 եւ 29.— B. օգոստոս 30—31,— Սեպտ. 1 եւ 2.— C. Սեպտ. 4 եւ 5.— D. Սեպտ. 6 եւ 7.— E. F. Սեպտ. 8 եւ 9.— G. Սեպտ. 11 եւ 12.— H. Սեպտ. 13 եւ 14.— I. J. Սեպտ. 15.— K. Սեպտ. 16 եւ 18.— L. Սեպտ. 19 եւ 20.— M. Սեպտ. 21, 22 եւ 23.— N. O. Սեպտ. 25.— P. Սեպտ. 26 եւ 27.— Q. R. Սեպտ. 28 եւ 29.— S. Սեպտ. 30.— T. U. Հոկտ. 3. — V. W. X. Y. Z. Հոկտ. 4, 5, 6 եւ 7:

Այս օտարականներուն կացութիւնը պիտի քննուի եւ ի հարկին պիտի կանոնաւորուի:

Այն օտարականները որոնք ցուցակագրուած են արդէն, համաձայն զինուորագրութեան օրէնքին, ազատ են այս մարդահամարէն: Միւս օտարականները որոնք չեն ներկայանար վերոյիշեալ պայմաններուն մէջ, այլեւս պիտի չկրնան վայելել ապաստանեալի հանգամանքը:

╳ Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց աշխատանքի նախարարին մէկ հրամանագիրը, որ կը վերաբերի ազգ. պաշտպանութեան համար գործող հաստատութեանց: Այս հրամանագրի առաջին յօդուածին համաձայն, պատերազմի ծառայութեան պիտի ենթարկուին (réquisition), ամբողջ երկրին տարածութեան վրայ, այդ կարգի հաստատութեանց վարչութիւնները եւ պաշտօնէութիւնը: Երկրորդ յօդուածով, այդ հաստատութեանց բոլոր պաշտօնեաները պէտք է մնան իրենց գործին գլուխը, բացի այն պարագայէն երբ անհատապէս հրաման կը ստանան ուրիշ գործի մը կապուելու համար: Եթէ հաստատութիւնը այլուր փոխադրուելու կամ լուծուելու կարգադրութիւն ըլլայ, պաշտօնեան պիտի հետեւի իր ծառայած հաստատութեան կամ գործարանի ճակատագրին: Արձակուրդ ստացած պաշտօնեաները պէտք է իրենց տեղերը վերադառնան անյապաղ:

Երրորդ յօդուածով, այդ հրամանագրին ենթակայ են.—

1. Ֆրանսացի կամ ֆրանսական հպատակ դարձած այրերը, կիները եւ անչափահասները:

2. Այն օտարական այրերը, կիները եւ անչափահասները որ հպատակութիւն չունին եւ այն միւս օտարականները որոնք կ'օգտուին ապաստանի իրաւունքէն, եւ կը պատկանին զեկուցում եղած օրը, առաջին յօդուածով նշանակուած հաստատութեանց եւ գործարաններու:

Չորրորդ յօդուածին համաձայն, ոչ մէկ պարագայի մէջ այս հրամանագիրը վերոյիշեալ պաշտօնեաները ազատ չի կացուցաներ զինուորական պարտաւորութիւններէն, զօրաշարժի հրամաններէն կամ զինուորական իշխանութեան կողմէ եղած որեւէ զօրակոչէ:

Ամէն նահանգի մէջ նահանգապետին պաշտօնն է գործադրել այս հրամանագիրը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԻՍՏԸ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ Խորհրդարանին բացառիկ նիստը գումարուեցաւ հինգշաբթի օր: Ժողովասրահը խճողուած էր անսովոր բազմութեամբ: Դեսպանական օթեակներու մէջ աչքի կը զարնէր խորհրդային դեսպանին բացակայութիւնը:

Ժողովին բացումէն անմիջապէս վերջը, Պ. Չէյմպըրլէն բեմ բարձրանալով ճառ մը խօսեցաւ, որ լեցուն էր ծանրակշիռ բովանդակութեամբ: Վարչապետը չնշեց թէ «միջազգային կացութիւնը երթալով ծանրացաւ, եւ այսօր կը գտնուինք պատերազմի մը մօտալուտ վտանգին առջեւ»:

Յետոյ պարզելով Տանցիկի վէճին հոլովումը օգոստոսէն ի վեր, ուժգնօրէն բողոքեց գերմանական մամուլին կողմէ Լեհաստանի հանդէպ բացուած պայքարին դէմ, պայքար մը որ կը պահանջէր Տանցիկը Գերմանիոյ յանձնել առանց այլ եւ այլի: Այս առթիւ դառնութեամբ յիշեց Լեհաստանի գերման փոքրամասնութեանց կարծեցեալ հալածանքը, որ շատ կը յիշեցնէ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններու տառապանքներու պատմութիւնը:

Յետոյ երկարօրէն պատմեց թէ Լեհաստանի վարիչները վճռած ըլլալով հանդերձ դիմադրել յարձակման, միշտ պատրաստ եղած են — եւ տակաւին պատրաստ են — բանակցելու գերմանական կառավարութեան հետ, «պայմանաւ որ վստահ ըլլան թէ այդ բանակցութիւնները պիտի շարունակուին առանց բռնութիւն բանեցնելու եւ թէ համաձայնութիւն մը կնքելէ վերջ, պիտի յարգուին անոր թէ տառը եւ թէ ոգին»:

— «Բայց մամուլի պայքարը միակ ախտանշանը չէր որ մեզի կը յիշեցնէր անցեալի չարաշուք փորձառութիւնը: Զինուորական պատրաստութիւններ կատարուեցան Գերմանիոյ մէջ, այնպիսի աստիճանի մը վրայ որ այդ երկիրը այժմ բոլորովին պատրաստ է պատերազմի մը համար: Այս շաբթուան սկիզբը, իմացանք որ գերմանական զինուորներ կը սկսին իրենց շարժումները դէպի լեհական սահմանագլուխը: Այն ատեն բացորոշ երեւցաւ թէ կ'երթանք դէպի շատ մեծ տագնապ մը եւ կառավարութիւնը որոշեց թէ վայրկեանը հասած է Խորհրդարանին քուէարկել տալու պաշտպանութեան նոր միջոցներ»:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՏԱԾ ՌՈՒՄԲԸ

Պ. Չէյմպըրլէն յետոյ խօսելով գերմանեւխորհրդային ոչ-յարձակման դաշինքի մասին, չկրցաւ պարտկել իր դառնութիւնը:

— «Ահա թէ ի՛նչ էր կացութիւնը երեքշաբթի օր: Երբ, Մոսկուայի եւ Պերլինի մէջ ծանուցին թէ բանակցութիւններ տեղի ունեցած են եւ հաւանօրէն պիտի յանգին ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքումին, ես պիտի չըփորձէի ներել. Ժողովէն ծածկել թէ այս լուրը կառավարութեան կողմէ ընդունուեցաւ զարմանքով, շատ անհաճոյ զարմանքով մը: Ատենէ մը ի վեր զրոյցներ կը շրջէին Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան յարաբերութեանց փոփոխման մասին, բայց փոփոխութեան որեւէ նշան չէր հաղորդուած Մոսկուայի կողմէ, ոչ մեր, ոչ ալ ֆրանսական կառավարութեան: Անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները Մոսկուա հասան օգոստոս 7ին, ընդունուեցան ջերմապէս եւ բանակցութիւնները յառաջ կ'երթային փոխադարձ վստահութեան հիման մը վրայ, երբ այս ռումբը հասաւ մեզի: Ամենաթեթեւ բացատրութիւնը գործածելով, չափազանց տարօրինակ եղաւ իմանալ թէ ճիշդ այն պահուն երբ կը շարունակուէին այս խօսակցութիւնները, խորհրդային կառավարութիւնը գաղտնապէս կը զինակցէր Գերմանիոյ հետ, այնպիսի նպատակներով որոնք երեւութապէս չեն մտներ իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ, այնպէս ինչպէս կը հասկնայինք մենք: Այսօր չեմ ուզեր դատաստան կազմել այս միջադէպի մասին, բայց կառավարութիւնը հարկադրուած էր քննել թէ այս պարագան ինչ անդրադարձում պիտի ունենայ իր քաղաքականութեան վրայ: Պերլինի մէջ այս լուրը ընդունուեցաւ արտակարգ անպատկառութեամբ (սինիզմ), իբրեւ դիւանագիտական մեծ յաղթանակ մը որ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ՔՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

13 ԸՆՏԱՆԻՔ — 515 ՖՐԱՆՔ

Ս. ՇԱՄՈՆ, 21 Օգոստ. — Բոգավառ «Յառաջ»դ իմ սիրելի, երէկ, կիրակի, գացի Մոնպրիզոն, մօտ 60 քիլոմեթր հեռու, ուր կը գտնուին 13 հայ ընտանիքներ: Պ. Արթին Հանչերլեանի հետ դիմեցինք այս ցիրուցան հայրենակիցներուն, որոնք լայն բացին իրենց քսակը, եւ ահա ձեզի կը ղրկեմ 515 ֆրանքի գումար մը: Բոլորը մէկ քաջութիւն մաղթեցին Մուսա Լերան արծիւներուն:

Հանգանակութեան մասնակցած են. — Պ. Կարապետ Տիլտարեան եւ ընտանիք 100 ֆրանք, Պ. Արթին Հանչերլեան, Տիկ. Արթին Հանչերլեան, Յովհաննէս Արապաճեան, Կղեմէս Արապաճեան 50ական ֆր., Երուանդ Պալթաեան եւ Արթին Տիլտարեան 30ական ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերոբ Գարակէօզեան 25 ֆր., Պըչաքճեան եղբ. Աբրահամ Գարակէօզեան, ֆրանսացի Jullien, օրիորդներ Մառի Արապաճեան ու Սոնիա Շինիկճեան 20ական ֆրանք, Տիկ. «մայր» Արապաճեան, Արթին Պըչաքճեան եւ Պ. Ճոզէքեան՝ 10ական ֆր.: Գումար 515 ֆրանք:

╳ Սէն Շամոնէն այսօր վաղը կը ստանաք առաջին գումարը, իմ նախաձեռնութեամբ, ինչպէս նաեւ Լոբէթէն ընկ. Լեւոն Գրիգորեանի միջոցով հաւաքուած գումար մը: — Արամ Տէմիրճեան:

ՑԱՆԿ 32

Մոնպրիզոնի գումարը	515
Կարտանի ընկերներէն հաւաքուած	350
Գարեգին Սարգիսբէկեան	200
Նուպար Փանոսեան, Նիմ	100
Հայկազուն Յակոբեան, Վիէն	50
Միհրան Միքայէլեան	50
Գումար	1265
Երէկուան գումարը	98,231
Ընդհ. գումար	99,496

ԿԱՐՏԱՆ, 22 Օգոստ.— Սիրելի Յառաջ, Մուսա Լերան նոր բոյներու կառուցման համար ընկերական շրջանակի մէջ հաւաքեցի 350 ֆրանք: Ահաւասիկ մասնակցողները.— Միհրան Ղազարեան 100, Հայրապետ Աւետիսեան, Ղազար Պոլոյեան, Տէր եւ Տիկին Լ. Գեղունի, Կիրակոս Թումայեան 50ական ֆր., Կարապետ Պետրոսեան 30, Յակոբ Գույումճեան 20 ֆրանք: Գումար՝ 350 ֆրանք:

Կարտանի Եկեղեցասէր Միութիւնն ալ 450 ֆրանք հաւաքելով, ղրկած է Մարսէյլի Ազգ. Առաջնորդարանը: — Լ. Գեղունի:

ԾԱՆՈԹ. — Ալֆորվիլի երէկուան ցանկին մէջ, Ա. Պէյազեան եւ Գ. Քիւփէլեան պիտի ըլլայ 50ական ֆրանք: Գումարը ճիշդ է:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Օրուան տագնապը կրնայ ազդել նաեւ դրամական գործառնութեանց վրայ: Ուստի, անոնք որ առկախ հաշիւներ ունին — հաւաքուած թէ հաւաքելի, երկրին մէջ թէ երկրէն դուրս — թող փութան փոխադրել ՕՐ ԱՌԱՋ:

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ. — Վերջին թղթաբերով հասած նամակներէն կը տեղեկանանք թէ թղթաբերին յանձնուած են հետեւեալ գումարները. —

Տէսինէն (Բ. անգամ) 700 ֆրանք, Մարսէյլ - Պուլվառ Օտտոյի ինփաստէ Միութէ փոքր թաղէն 485, Սեբաստիոյ Դաւրայ գիւղի Հայր. Միութենէն (Շավիլ) 300 ֆրանք, Ավինեօն Փոնթէի շրջանէն 474 ֆրանք: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՍԱՆՃԱՔԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Պէյրութի «Զարթօնք» թերթը կը գրէ (19 օգոստ.) —

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանանք թէ Հիւսիսային Լիբանանի Ատուայի շրջանին մէջ գնուած է 308 հէքթար հող, Սանճաքցիներուն համար: Իսկ Այն Ճարի շրջանին մէջ (Պէքաա) 1600 հէքթար հողի համար բանակցութիւններ կը կատարուին:

╳ «Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (19 օգոստ.)...

Ի նպաստ Սանճաքի գաղթականներուն սկսած հանգանակութիւնները կը շարունակուին ամէն տեղ: Պալքանեան երկիրներու Հայերուն մէջ ալ սկսած է շարժում մը, օգնութեան փութալու համար Սանճաքի հայ գաղթականներուն: Վերջին թղթատարով ստացուած Պալքանեան թերթերու մէջ հրատարակուած են արդէն մասնաւոր կոչեր:

Ֆրանսայի մէջ Յառաջի բացած հանգանակութիւնը՝ «Նոր բոյն Մուսա լերան արծիւներուն», մօտ 60,000 ֆրանքի պատկառելի գումար մը ապահոված է արդէն եւ դեռ կը շարունակուի բուռն թափով: Փարիզի արուարձաններէն զատ, Ֆրանսայի միւս շրջաններու Հայերն ալ ձեռնարկած են հանգանակութեան եւ գոյացած գումարները օրը օրին կը ղրկեն Յառաջի:

Եգիպտոսի հանգանակութեան արդիւնքը դեռ չենք գիտեր. սակայն, նկատի ունենալով հանգանակիչ մարմնի կազմը, կրնանք յուսալ թէ գոհացուցիչ պիտի ըլլայ հանգանակուած գումարը:

Ի հարկէ, հետզհետէ, գոյացած գումարները պիտի ղրկուին Պէյրութի Ազգային Միութեան, որ կը գտնուի հոգեւոր պետերու նախագահութեան տակ եւ իշխանութեանց կողմէ ճանչցուած միակ իրաւասու մարմինն է:

Գաղթականներու տեղաւորման աշխատանքները առաջ կը տարուին գոհացուցիչ եղանակով մը: Լրանալու վրայ են կարգ մը հողամասերու գնման ձեւակերպութիւնները: Ուրիշներ գրեթէ ապահովուած են: Քանի մը շաբթէն ալ պիտի սկսին գաղթականներու փոխադրութեան աշխատանքները գնուած հողերու վրայ:

Անգամ մըն ալ պէտք կը տեսնենք շեշտելու որ այս տեղաւորման ծրագրէն պիտի օգտուին միայն Սանճաքի հողագործական շրջաններու գաղթականները: Արհեստաւորներ եւ քաղաքներու փոքր կամ մեծ առեւտրական գաղթականներ առանց ժամանակ կորսնցնելու պէտք է տեղաւորուին իրենց միջոցներով: Գաղթակայաններու մէջ սպասել եւ սին յոյսեր սնուցանել, վնասակար է: Որքան անցնին օրերը, աւելի դժուար պիտի ըլլայ այդպիսիներուն տեղաւորումը:

ՍՈՖԻԱՅԻ ռումանական դեսպանատան սուրհանդակը, երբ Ռումանիա կը մեկնէր կարեւոր փաստաթղթերով լեցուն պայուսակով մը, պանդոկի մը առջեւ պահ մը կեցուց ինքնաշարժը, իջաւ վար, բայց վերադարձին նկատեց որ պայուսակը թռցուած էին: Պնդ. Պաուչիլ, անմիջապէս գնաց դեսպանատուն, ու դեսպանին հետ դիմեց ոստիկանական տեսուչին: Բայց, երբ դեսպանը տեսչութեան շէնքին աստիճաններէն կը բարձրանար, սուրհանդակը հրացէն մը պարպելով բերնին մէջ անձնասպան եղաւ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Քիչ մը խորացնենք մեր նախորդ խմբագրականի հիմնական միտքը. ինչպէ՞ս վերջ տալ կամ գէթ մեղմացնել այն չարիքը, որ մեր ազգային կեանքի քայքայման գլխաւոր պատճառը կը հանդիսանայ:

Ըսինք, որ մեր հանրային միտքը ցրուած է եւ իրականութենէն հեռու կը դեգերի: Ըսինք նաեւ, որ չկան մեւ հանրային կեանքը ղեկավարող համազգային ծրագիրներ եւ այդ ծրագիրը իրականացնելու կոչուած համազգային մարմիններ: Ամէն չրջան եւ ամէն կազմակերպութիւն, ինքն իրեն, իր հաչւոյն կը գործէ, յաճախ խաչաձեւելով եւ մէկը միւսին չինածը քանդելով: Եւ ասիկա կեանքի բոլոր բնագաւառներու մէջ՝ ըլլայ քաղաքական, ըլլայ մշակութային, ըլլայ ազգային ուեւէ խնդրի չուրջ: Ինչպէ՞ս դարմանել այս ցաւը:

Ասոր համար երկու միջոց չկայ. ամէնէն տկար խելքն անգամ կը հասկնայ, որ դարմանը ցրուած ուժերը համախմբելու եւ համազգային կեդրոնական մարմին ստեղծելու մէջ է:

Ամէն կուսակցութիւն, ազգային իւրաքանչիւր հաստատուած ունի իր ծրագիրն ու գործելու եղանակը: Կեանքի բնականոն պայմաններու մէջ կուսակցական պայքարը եւ հանրային գործերը որոշ կուսակցութեան սկզբունքներով վարելը, մինչեւ այժմ յայտնի վարչական ձեւերէն լաւագոյնն է: Կուսակցութիւնները կը պարզեն իրենց նպատակները հանրութեան եւ ստանալով ժողովուրդի մեծամասնութեան հաւանութիւնը՝ կ'անցնին իշխանութեան գլուխ ու կը վարեն ազգի գործերը, մինչեւ որ ժողովուրդը ետ չառնէ իր վստահութիւնը եւ ուրիչին չտայ: Ա՛յս է ժողովրդապետական իրաւակարգի ուղին ու ծուծը:

Բայց կը պատահին բացառիկ, ոչ-բնականոն պայմաններ, երբ անհրաժեշտ կը դառնայ ազգի բոլո՛ր հատուածներու գործակցութիւնը ա՛յն հարցերու չուրջ, որոնք ընդհանուր են բովանդակ ազգի համար եւ հրատապ ու հրամայական կերպով կը դրուին կեանքի մէջ: Ա՛յդ պարագային ազգը կը դիմէ տարբեր, ոչ-սովորական միջոցներու՝ նայելով իր վիճակին եւ գործերու պահանջին: Մէկ տեղ, ինչպէս օրինակ, այսօր Գերմանիոյ մէջ, մենատիրական իշխանութիւն մը կը հաստատուի ազգային քուէով եւ երկրի գերագոյն իշխանութիւնը կը յանձնուի կուսակցութեան մը, կամ անձի մը, որ կը դառնայ ազգային պետ: Ուրիչ տեղ մը կուսակցութիւնները քով-քովի կուգան եւ համազգային միացեալ ղեկավարութիւն մը կը ստեղծեն: Այս ուղին ռամկավարական կարգեր ունեցող երկիրներու ուղին է: Պատերազմի կամ որեւէ ուրիչ հասարակաց աղէտի պարագային է, սովորաբար, որ կը ստեղծուին նման իշխանութիւններ՝ միացնելու եւ զօրացնելու համար ազգի դիմադրական ուժն ու գործի վճռականութիւնը:

Մեր մէջ ալ խնդիրը տարբեր ձեւով չի կրնար դրուիլ ու պէտք չէ որ դրըւի: Կամ անհատի մը կամ կուսակցութեան միահեծան գերիշխանութիւն եւ կամ ազգային ուժերու համաձայնութիւն ու համախմբում: Երբորդ ճամբան՝ քաոսի եւ անիշխանութեան, յարաճուն քայքայման եւ փըճացումի ճամբան է:

Հնարաւոր ու ցանկալի՞ է մեր մէջ մենատիրութեան մը գոյութիւնը: Ո՛չ հնարաւոր է, ո՛չ ցանկալի: Հայ կեանքի առարկայական պայմանները այնպէս են— սեփական հողէ զուրկ, ցրուած չորս մայր ցամաքներու երեսին— որ եթէ կամենանք անգամ, ո՛եւէ բացարձակ մենատիրութեան հաստատումը անհնար է: Մնաց որ մենատիրական սկզբունքը ո՛չ հայ ժողովուրդի ներկայ մտավիճակէն կը բըխի, ո՛չ ալ համապատասխանէ անոր անցեալ ու ներկայ առարկայական պայմաններուն: Հայ ժողովուրդը, որ անիշխան դառնալու աստիճան կը սիրէ անհատական ազատութիւնը, չի կրնար ու պիտի չուզէ առանց պայմանադրանքի վիզը ճկել ոեւէ բռնի ուժի առջեւ: Եւ արդէն առարկայականօրէն ալ հնարաւոր չէ բռնի ուժի մը տիրապետութիւնը արտահայաստանեան պայմաններու մէջ:

Ինչ որ հնարաւոր է, այդ ալ ազգային բոլոր գործօն ուժերու համախմբումն է հանրային ընդհանուր նըպատակի ու գործի չուրջ: Ուրիչ խօսքով, համազգային գերագոյն մարմնի մը ստեղծումը: Եւ ոչ միայն հնարաւոր, այլ եւ ցանկալի է, այլ եւ անհրաժեշտ: Սանճագի աղէտը՝ մէկ աւելորդ փաստ նման անհրաժեշտութեան մը համար: Եւ քանի՜ - քանի՜ Սանճագներ կան դեռ մեր չուրջը ու տակաւին պիտի պատահին, դժբախտաբար:

Որ նման մարմնի մը գոյութիւնը անյետաձգելի պահանջ է, այդ մասին դժուար թէ սիրտ ու խելք ունեցող ոեւէ հայ անհատ կասկածի, բացի, ի հարկէ, վկայեալ հրճիգներէ ու բախտախնդիրներէ, որոնց գոյութեան միակ իմաստը հայ կեանքը պառակտելու, պղտորելու եւ անիշխանութեան մատնելու մէջ է: Ատոնք հայ կեանքէ դուրս են եւ ատոնց չի վերաբերիր մեր խօսքը, եւ արդէն այդ տարրերու արժէքն ալ զերոյէն աւելի չէ մեր իրականութեան մէջ: Մեր խօսքը այն հայերու մասին է, որոնք զուրկ չեն ազգային ապրումներէ եւ, վերջ ի վերջոյ, ընդունակ են գէթ ժամանակաւոր կերպով, իրենց անձնական կամ կուսակցական նկատումները ստորադասելու հանրային չահին:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ համազգային գերագոյն իշխանութեան նպատակը, ի՞նչ հարցերով պիտի զբաղի ան, ի՞նչ սահմաններու մէջ, ինչպէ՞ս եւ ի՞նչ միջոցներով պիտի գործէ:

Այս հարցերու պատասխանն ալ պարզ է եւ վաղուց արդէն ձեւակերպուած հրապարակի վրայ եւ նոյնիսկ իւրացուած հայ ժողովուրդի ճնշող մեծամասնութեան կողմէ:

Ամէնէն առաջ պէտք է յստակ ու որոշ կերպով ըսել, որ մեր մտահոգութեան առարկան արտասահմանի հայութիւնն է: Հայաստանի հայ ժողովուրդը, լաւ-վատ, ունի իշխանութիւն մը եւ կ'ապրի այդ իշխանութեան ղեկավարութեան տակ: Արտասահմանի հայութիւնն է, որ լքեալ գոյքին ալ վատթար վիճակի մը մէջ

է՝ անտէր ու անառաջնորդ եւ պէտք ունի ղեկավար ձեռքի մը: Եթէ Հայաստանի Խորհրդային իշխանութիւնը, նոյնիսկ իր ներկայ արգահատելի ձեւով, արտասահմանի հայութիւնը համարէր իր ժողովուրդը եւ զբաղէր անոր քաղաքական, իրաւական ու քաղաքացիական վիճակով, դրութիւնը կը լինէր բոլորովին տարբեր: Բայց Հայաստանի իշխանութիւնը, ինչպէս յայտնի է, «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ» եւ իր սահմաններէն դուրս գտնուող Հայերով չի հետաքրքրուիր: Արտասահմանի հայութիւնը մնացած է ինքն իրեն, լքեալ գոյք, եւ եթէ չուզեր բոլորովին փոշիանալ ու բնաջնջուիլ, պէտք է ինքը տէր կանգնի իրեն, իր ձեռքը առնէ իր ճակատագրի տնօրինութիւնն ու կազմակերպութիւնը: Եւ զարմանալի է, որ այսքան տարրական բան մինչեւ այժմ յամառ կերպով կ'անտեսուի, կամ հակառակութեան կը հանդիպի որոշ խաւերու կողմէ: Ի՞նչ է ասոր պատճառը:

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի)

ՊԱՏԱՐԱԳԸ

«Յառաջ»ի 4065 եւ 4066 թիւերով, Արայ Պարթեւեան կը հրատարակէր իր կարծիքները՝ հայ եկեղեցւոյ Պատարագի մասին:

Պաշտօնիս բերումով կարեւոր նըկատեցի անպատասխանի չթողուլ այդ յօդուածը, հոգ չէ թէ ուշացած ըլլամ:

Մեր կրօնական երաժշտութեան մասին տարիներ առաջ գրած եմ «Կեանք եւ Արուեստ»ի առաջին թիւին մէջ:

Ինչպէս առիթն ունեցայ քանիցս մատնանշելու, մեր երաժշտութիւնը, բաղդատմամբ իր գրական արժէքին անխնամ է (եւ ոչ թէ «աղքատ», ինչպէս գրած է Պարթեւեան): Կրնամ ըսել աններելի սխալներով լեցուն: Բայց իմ կարծիքով համբիչներու ագեցութեան պէտք չէ վերագրել այդ սխալները, այլ, հասկացողութեան, ըմբռնումի եւ մանաւանդ կարողութեան պակասին: Conservatoireականներու եւ դաշնակի եւ երգէոնի առջեւ աշխատողներու գործերուն մէջ իսկ կը վխտան այդ սխալները: Ես կը վստահեցնեմ թէ համբիչներու ագեցութեան տակ երգուած մեր արարողութիւններուն մէջ չատ համով եղանակներ կան: Եւ մենք ունինք, պատարագէն առաջ, եւ ամէն կիրակի յատուկ արարողութիւն, հարուստ արարողութիւն, որուն գեղեցկութիւնը դժբախտաբար չատ քիչերէն նկատի առնուած է:

«Պատարագը ուժեղ պէտք է ըլլայ» պարբերութիւնը կը հակասէ Պարթեւեանի վարդապետութեանը եւ պէտք է ըսել՝ թէ ըստ իմաստի պէտք է եղանակուի ան:

Պատարագին տեւողութիւնը երկար կը գտնէ Պարթեւեան եւ խորհուրդ կուտայ ջնջել «Առաքելոց»ին մասը (զոր սխալմամբ «Փոհութիւն» անուանած է) եւ վերջին Աւետարանը: «Առաքելոց»ը, յիշատակութեան եւ երախտագիտական արտայայտութիւն մը ըլլալով չի ջնջուիր. միայն, կրնայ կրճատուիլ սուրբերուն անուններ ջնջելով եւ այսպէս յիշատակութիւնը ընդհանրացնելով: (Կ'ըսուի տակաւին՝ թէ հոն յիշատակուած անուններուն մէջ ոչ-հայ սուրբերու անուններ ալ տեղ ունին): Վերջին Աւետարանը անհրաժեշտ է որ պահուի, որովհետեւ չատ հաւատացեալներ գոհունակութիւն կը զգան զայն ծըրարիր ունկնդրելով: Ըստ իս, ջնջուելիքը Պատարագի օրուան գիրքին մարգարէութեան մասն է, որ հին կտակարանին կը վերաբերի եւ որմէ բարոյական ոչ մէկ բան կրնանք քաղել: Պէտք է գիտնալ դեռ՝ թէ Պատարագին իւրաքանչիւր երգին հետ, պատարագողը իր ծածուկ աղօթքն ունի:

Սակայն Պարթեւեան Պատարագը երկարած չի՞ կարծեր, երբ արդէն երգուող բառերը կը կրկնէ: Եթէ կ'ուզէ եւրոպացի մեծ երաժիշտներուն հետեւիլ, պէտք չունի Պատարագի տեւողութեանը մասին խօսելու:

Աւանդութիւնը տեսակ մը հաւատք է: Պարթեւեան բնաւ պէտք չունի մեր աւանդական եղանակներուն վրայէն գիծ քաշել փորձելու: Եթէ ինքզինքը զօրաւոր կը զգայ, եւ երբ, ըստ իր բացատրութեան, գիտէ թէ ունինք տոհմիկ երաժշտութիւն, որ դժբախտաբար, իր կարծիքով, եկեղեցիէն դուրս կը գտնուի, թող աշխատի մեր Պատարագը տոհմականացնել: Միայն թէ, այդ աշխատութեան համար պէտք է նախատեսել մայր եղանակ մը, որպէսզի մանուկին մէջ քանդակուի այդ եղանակը եւ մանուկները, յաջորդաբար, սատարեն եկեղեցւոյն երաժշտութեան եւ այսպէս, ուղակի, եկեղեցիին պահպանման: Մեր եկեղեցին պահուեր է ցարդ մայր եղանակով մը, որ միայն դիւրին է փոխանցել:

Մենք ունինք, մեր եկեղեցիէններս, ութ տարբեր եղանակներ, որոնք իրենց դարձուածքներով բաւական պաչար եւ դիւրութիւն կուտան երաժիշտին: Միայն, երբ դարերով երգուեր են այդ եղանակները, կ'արժէ՞ տոնց տոհմականութեանը վրայ կասկածիլ: Պարթեւեանին ակնարկած մեր տոհմիկ երաժշտութիւնը, որ կը կարծէ թէ եկեղեցիէն դուրս կը գըտնուի միայն, եկեղեցիէն ներս երգըւող մեր ԲՁ եղանակն է: Բայց այդ եղանակը թուրքերն ալ ունին. հիւսէյինի եղանակն էան. պէտք չէ՞ արդեօք կասկածիլ անոր ալ տոհմականութեանը վրայ:

Պարթեւեան կ'ընդունի Պիանքինիի, Եկմալեանի, Ջիլինկիրեանի, Կոմիտաս վարդապետի եւ Պէրպէրեանի, մեր աւանդական Պատարագը բազմաձայնելու համար բերած աշխատութիւնը, եւ կը նկատէ դէպի յառաջդիմութիւն նետուած քայլ մը: Զարմանալի չէ՞ որ յիշած չէ իմ գրած Պատարագս, որ ուղղակի իր փնտռած կամ երեւակայած ԲՁ եղանակովն է, խառնուած ԳՁ եղանակով: Իմ Պատարագս բոլորովին նոր աշխատութիւն մըն է եւ մանաւանդ կը չօշափէ իր վարդապետութիւնը, արտայայտելով բառերուն իմաստը: Արդեօք երգէոնով քանիցս իր մասնակցութիւնը բաւարար չեղա՞ւ ուսումնասիրելու զայն:

Ես ժամանակին հրաւէր կարդացի երաժիշտներուն, արտայայտուելու Պատարագիս մասին, որովհետեւ Պատարագը ժողովուրդին համար կը գրուի: Ինչ որ երգուի եկեղեցիէն ներս, ժողովուրդինն է, երբ, ուշ կամ կանուխ, ժողովուրդը պէտք է երգէ: Անոր համար, տրամաբանական է որ մայր եղանակ մը դաստիարակելի յանձնուի, որոչելու՝ թէ եկեղեցավայե՞լ է, կամ կը չօշափէ՞ մեր եղանակները եւ մեր զգացումները:

Իր գրած Պատարագին կտորներուն մասին, երկու տարի առաջ, երբ առաջին անգամ երգուեցաւ, ըրի իմ դիտողութիւններս եւ առիթ է որ կրկնեմ հոս, գէթ «Քրիստոս պատարագեալ»ին համար: Սխալ է ըսել թէ «Քրիստոս պատարագեալ»ը ցնծալից պէտք չէ երգուի, քանի դեռ հաւատացեալը չէ ճաշակած: Սխալ է նոյնպէս թէ հրեշտակներու երգն է ան: Ժողովուրդին երգն է ան՝ ինչպէս ամէն երգ, եւ անոր համար պարտաւորիչ է որ մեր եկեղեցին ունենայ մայր եղանակներ:

Եթէ լատին եկեղեցին ունի նուագախումբով երգուած պատարագներ, օրթոտոքս եկեղեցին ալ ունի ձայնական երաժշտութիւնով գրուած պատարագներ: Նկատելի է անշուշտ, թէ Եւրոպացիներուն նուագախումբով երգուած պատարագները հազիւ երեք անգամ կ'երգուին տարուան մէջ: Մենք չունինք այդ նիւթական միջոցներն ալ, մեր պատարագը զարդարելու նուագախումբով եւ մեզի աւելի դիւրին է ձայնական երաժշտութիւնը նախընտրել: Հոն ալ երաժիշտները կրնան գործածել իրենց գերագոյն ուժը:

Թող Պարթեւեան մեզի տայ ուրեմն, մայր եղանակ մը, որուն վրայ կարենայ ազգային յարկեր բարձրացնել, եւ թող այդ մայր եղանակը գրուած ըլլայ տոհմային եղանակով, ես վստահ եմ թէ ժողովուրդը չատ սիրով մտիկ պիտի ընէ:

ՆՇԱՆ Ց. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑՆԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ. — Մեր դասարանին աշակերտներէն մին կը հետաքրքրուի, թէ կարելի չէ՞ արդեօք իբրեւ իգական գործածել ՈՒէ, — նա կամ ան Գ. դէմքի դերանունի տեղ: Նախ ըսենք, թէ ՈՒէ իգական գործածութեան դէմ առարկողները չատ են, եւ այս դժկամակութեան գլխաւոր պատճառը ա՛յն է թէ իգականի եւ արականի խտիր չունենալով մեր լեզուն, աւելորդ է բացառութիւն կազմել, քանի որ կարելի էձեւով մը հասկցնել ՈՒա կամ ՈՒ դերանունին իբրեւ իգական գործածուիլը առանց ՈՒէ ձեւին: Ամէն կերպով ճիշդ էայս առարկութիւնը, բայց, միւս կողմէ, արդարութիւնը կը պահանջէ որ յայտնենք, թէ օտար լեզուէ թարգմանութիւններու առիթով, մանաւանդ վիպական եւ քերթողական նիւթերու համար, յաճախ անհրաժեշտ կը դառնայ ՈՒէ ձեւին գործածութիւնը: Եւ ասիկա պէտք է խոստովանին նոյն նիւթերուն թարգմանութեամբ զբաղողները: Անոնք որ կը դժկամակին սակայն, կը պարտաւորուին նախադասութիւնը չրջել, դերանունին տեղ բուն յատուկ անունը կրկին գործածել, իգական հանդամանքը ցոյց տալու համար: Մենք անձամբ եւ ուրիշ չատեր, որոնք մեզի պէս նոյն գրաղումը ունեցած են, նեղութեան կը մատնուինք օտար լեզուէ թարգմանութիւններու առեն, երբ անպատճառ կ'ուզենք խուսափիլ ՈՒէ ձեւին գործածութենէն: Ամէն պարագայի մէջ, պարտադիր կանոն մը չէ, գործածուիլը իբրեւ կանոնական սխալ չընդունելով հանդերձ:

Լեզուական նոր եղիճներ կամ տառասկներ.— բուռն կերպով յոգնած... փոխանակ ըսելու՝ սաստիկ յոգնած. Ի՞նչ հարկ... բռնութեան, յոգնելու չափը որոշելու համար: — Պատասխան չստացուեցաւ ! ! Վերջին բառը — բայց — ո՛րքան դժուար կ'արտասանուի, խժալուր բացատրութիւն մը, չէ՞: — Կը հանի՞ք սա' ձեւին . . . «խճողում առաջացնել» ! ! փոխանակ առաջ բերելու: Արագացնել — ի՞նչ հարկ, երբ կայ փութացնել: — Հաւաքածու եւ ժողովածու անչափ ձեւը կը գործածուի, եւ աւելի չատ... բանդէտներու կողմէ: Ուրեմն, ըստ այսմ պէտք էր ըսել — ... յերիւրածու, հանածու, ոչ թէ՝ յերիւրածոյ, հանածոյ, մանուածու՝ ոչ թէ մանուածոյ, տպածու՝ ոչ թէ տպածոյ: Ցաւակնութիւն եւ ամբարհաւաճ յամառութիւն ի՛նչ աւերներ կը գործեն գրական ասպարէզին վրայ եւս, ինչպէս ամէն կարգի գործերու մէջ: Ուրեմն կրկնենք — պէտք չէ կռածոյ ըսել, այլ... կռածու:

Մըլել բայէն կուգայ մղել, ինչպէս տաշելէն՝ տաշել.— Քարաւիրտ մարդուն կ'ըսուի ապառում, եւ նոյն կաղմութեամբ կայ ապառաժ, ինչպէս այս վերջինէն արմատական ժայռ, որմէ ժեռուտկամ ժօռուա, գիրերու փոփոխութեամբ:— Ովկիանը օտար բառ է, մեր մէջ թարգմանուած է մեծածով: — « Վայր » արմատականէն վայրկեան կամ վայրիկ:

Տարակոյս չկայ, թէ « ոստ » է արմատականը ոստղ բառին, որ կը նշանակէ ոսոնձուած ոստ՝ կամ ճիւղ՝ թռչուն վարմելու համար: Բայց պէտք է դիտել Մեծաւքանչին գեղեցիկ խաղը բառին կազմութեան մէջ (ոստ...ղ): — գերմ. Hamenի հոմանիշ է մեր համը, որ կը նշանակէ սանձ, նաեւ ձուկ որսալու համար, ինչպէս ֆրանսերէնն ալ, hameçon: — Մենք ունինք ուրց (անուշահոտ ծոթրին կամ ծաթրին), ինչպէս Գերմանացին ունի Wurz: — «Երկու» թիւին կրճատուածն է « երկ » (երկոտանի, երկկին, երկաքանչիւր, երկակի, եւն.), երեքին կրճատուածն է «եռ» (եռոտանի, եռամեծ, եռամսեայ, եռօրեայ): Նաեւ մեր հին գրականը ունի գեղեցիկ մակբայ մը, յեռանդն կամ եռանդ, որ կը նշանակէ երէկ չէ առջի օր (որ կ'ընէ երեք օր): — Անտարակոյս միեւնոյն արմատէն կը չաքլին գերմ. wetzen (վէցըն–ուէցըն) եւ հայերէն « յեսան » (սրցնելու ծառայող քարը, յեսանել): — Ջրոտ տեղի մը կամ դաշտի մը կ'ըսուի եղտիւր կամ աղտիւր (եղտ կամ աղտ, ջուրէն ծնւացած՝ հողին վրայ): — Պէտք չէ շփոթել կամակոր եւ կամակար: Առաջինը յամառ, անկանոն կամ կոր կամքով, իսկ երկրորդը՝ յօժար, կամքով կարող: Այս երկու բառերն ալ դժբախտաբար դարձած են գործածութենէ: Ինչո՞ւ: Ո՞վ գիտէ: — Սին (սնոտի) եղած է նաեւ « սափն », միեւնոյն նշանակութեամբ: Կը թուի թէ նախնական ձեւն է սափն: — Փոքրիկ փոփոխութիւններով նոյնանիշ բառերու կամ բայերու օրինակներ. — սարսչիլ եւ խրտչիլ, պակնուլ եւ պակչիլ: Նոյն լծորդութեամբ (բայց ոչ հոմանիշ) երկնչիլ եւ մատչիլ:

Եթէ լրջօրէն հետամտիս քերականութեան, պիտի տեսնես որ կարծուածէն չատ աւելի ընդհանուր եւ միօրինակ գիծեր կան, որոնցմով կը դիւրանայ ուսումը: Այսպէս վերի բայերուն խոնարհումի ձեւերը չատ մօտ են իրարու: Անցողակի հոս, իբրեւ հետաքրքրական ինչ, ըսենք՝ անոնց

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (177)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Արաս թագաւորն այդ լուրն առնելով՝ չուարեց, որովհետեւ չէր կամենում պատերազմ սկսել որեւէ դրացու հետ: Նա գնահատում էր խաղաղութեան արժէքը եւ մանաւանդ խնայում զօրքերի կեանքը, որոնց սիրում էր իւր որդիների պէս: Բացի այդ, Բէրը իւր աներձագն էր, ուստի յոյս ունէր թէ՝ կարող է առանց պատերազմի, բանաւոր յորդորներով համոզել եւ վերադարձնել նրան իւր երկիրը:

Այս պատճառով թագաւորը խորհուրդ արաւ Գէորգ Մարզպետունի Սպարապետի հետ, եւ ինքնագիր նամակ գրելով Բէրին, հարցրեց նրան թէ՝ ինչո՞ւ համար է զօրքով իւր երկիրը մտել: «Եթէ մի կարեւոր պատճառ քեզ չէ ստիպում իմ եւ քո երկրի խաղաղութիւնը վրդովել, աւելացնում էր թագաւորը իւր նամակում, ապա ուրեմն յիշիր որ քո քեռայրն եմ եւ քրիստոնեայ դրացիդ. հետեւապէս իմ բարեկամութիւնն աւելի չահ կարող է բերել քեզ, քան քո թշնամութիւնը: Մտածիր ուրեմն լրջութեամբ. հեռացիր աշխարհակալ ցընորքներից եւ գիտցի՛ր որ այն ազգը, որ ստիպեց քեզ լուռ մնալ տասնեւհինգ երկար տարիներ, կը ստիպէ այժմ յաւիտեան լռել, եթէ չես կամենալ յօժարութեամբ քո երկիրը վերադառնալ»:

Նամակը թագաւորը յանձնեց Գոռ իշխանին, որպէսզի սա, Ափխազաց թագաւորից անյապաղ պատասխան առնելու դէպքում, ուչի ուշով ծանօթանայ նրա պատերազմական զօրութեան հետ եւ այնպէս վերադառնայ Կարս:

Մինչեւ Գոռ իշխանի հասնիլը՝ Ափխազաց թագաւորը յառաջացել էր դէպի Գուգարք եւ մտնելով նրա Արտահան գաւառը, բանակ էր դրել Կուր գետի աջ ափին, Արտահան բերդից դէպի հիւսիս:

Իշխանը հասնելով Ափխազաց բանակը, ներկայացաւ թագաւորին:

Վերջինս էլ առաջուայ նրբակազմ երիտասարդը չէր: Նա պարարտացել էր եւ մարմինը իւր բարձր հասակի համեմատ աճելով, տուել էր նրան մի զօրեղ հսկայի կերպարանք: Երիտասարդական դէմքը փոխուել էր առնականի, աղու աչքերը դարձել խստահայեաց, իսկ քնքուշ, միշտ ժպտող երեսը ծածկուել հարուստ ընչացքով ու մօրուքով, որոնք նրան դարձնում էին խիստ ու խոչորադէմ:

Բէրը Գոռ իշխանին ընդունեց իւր վրանում, բայց կարի սառնութեամբ, եւ առնելով նրանից Հայոց թագաւորի նամակը, տուաւ իւր դպրապետին՝ հրամայելով նրան կարդալ ի լուր Ափխազաց իշխանների:

Նամակի ընթերցանութեան ժամանակ նա դէմքի վրայ խաղացնում էր արհամարհական ժպիտ, իսկ երբեմն էլ յօնքերը պռստելով՝ պատրաստւում էր կարծես չանթ ու կրակ թափելու:

Երբ դպրապետը հասաւ վերջաւորին, ուր Արասն ասում էր՝ «Հայերը կը ստիպեն քեզ յաւիտեան լռելու, եթէ չես կամենալ յօժարութեամբ քո երկիրը վերադառնալ», Բէրը զայրոյթից կատաղեց:

— «Գնա՛ եւ ասա՛ քո թագաւորին, որ տաց դէպի Գոռը, որ ես կարեւոր չեմ համարում բացատրել նրան թէ՝ ի՞նչ պատճառով եմ իւր երկիրը մտել: Այսքանը միայն կ'ասեմ որ ես լսել եմ թէ՝ նա նոր ու հոյակապ եկեղեցի է կառուցել Կարսում եւ պատրաստւում է նրա օծման նաւակատիքը կատարել: Ասա՛ որ ես եկել եմ այդ եկեղեցին Վրաց ծէսով օծել տալու եւ մինչեւ որ ես չմտնեմ Կարս, նա չպիտի համարձակի որեւէ հանդէս կատարել...»:

— Շատ բարի, մեծազօր թագաւոր, մենք ուրեմն կ'ընդունինք քեզ աւելի պատուով մեր մայրաքաղաքը տանելու համար, պատասխանեց Գոռը հեգնութեամբ եւ դուրս գալով թագաւորի վրանից, ժողվեց իսկոյն իւր մարդիկը եւ վերադարձաւ Վանանդ:

Ներկայանալով Արքային՝ նա հաղորդեց նրան Ափխազաց թագաւորի պատասխանը, ընդմին եւ պատմելով իւր առաքելութեան մանրամասնութիւնները:

Երբ թագաւորը տեղեկացաւ, նաեւ, Գոռ իշխանի տուած պատասխանի մասին, ուրախութեամբ բացականչեց.

— Կեցցե՛ս, ի՛մ քաջ, դու պատասխանել ես նրան այնպէս, ինչպէս որ վայել է Հայոց արքայի պատգամաւորին եւ քաջ Սպարապետի որդուն: Մենք ուրեմն կը դիմաւորենք այդ դռոզ թագաւորին, եւ եթէ Աստուած յաջողէ, կը սովեցնենք նրան Վրաց եկեղեցին Հայոց ծէսով օծելու եղանակը:

Այնուհետեւ թագաւորը յայտնեց Սպարապետին իւր կամքը, որ էր՝ ճանապարհուել չուտով դէպի Գուգարք եւ թոյլ չտալ Բէրին առաջանալ մինչեւ Վանանդ:

Մարզպետունի իշխանը, որ մինչեւ որդու վերադարձն արդէն կազմել ու պատրաստել էր զօրքը, երբ իմացաւ Գոռից, որ Ափխազաց հետ միացած են նաեւ մի քանի Կովկասային ցեղեր, սուրհանդակ ուղարկեց Սիւնեաց իշխաններին՝ չտապել իրանց զօրքով դէպի Գուգարք: Իսկ ինքը իւր բանակը չորս զօրաւոր մասի բաժնելով՝ առաջինը յանձնեց Աչոտ արքայորդուն, որ արդէն չափահաս երիտասարդ էր եւ ռազմական կրթութիւն ստացել էր իրանից. երկրորդը յանձնեց Գոռին. երրորդը՝ Վահրամ Սեպուհին, որ դեռ չէր դադարել ծերունի Սպարապետի համհարզը լինելուց, թէպէտ տարիքով պակաս չէր նրանից, իսկ չորրորդին՝ առաջնորդ եղաւ ինքը:

Արաս թագաւորը չկամենալով մի-այնակ թողել Սպարապետին, ինքը եւս միացաւ նրա հետ՝ իւր Ոստանիկ զօրախմբերով:

Սակայն Ափխազաց թագաւորը, չնայելով իւր սպառնական պատասխանին եւ ունեցած զօրութեանը, մի քայլ անգամ չէր յառաջացել դէպի հարաւ:

Նա դեռ բանակած էր Արտահանում: Եւ որովհետեւ իմացել էր որ Հայոց զօրքերը ժողովւում են Վանանդ, ուստի չէր վստահանում նոյնիսկ Կուրն անցնել, որպէսզի յանկարծ ընդդիմութեան չհանդիպի: Նա սպասում էր դեռ տեսնել հակառակորդին, ծանօթանալ նրա զօրութեան հետ եւ այնուհետեւ միայն իւր զօրքերի չարժման եղանակը որոշել:

(Շար.)

Պալք. պետութեանց զինուորական ուժերը

Խորհրդային շաբաթաթերթէ մը, կ'ամփոփենք հետեւեալ տեսութիւնները, պալքանեան պետութեանց զինուորական արժէքի մասին.—

Ալպանիան հայրենօրէն յայտարարեց իր որոշումը անկախ մնալու, բայց իսկոյն կքեցաւ: Ըլլալով շատ փոքր երկիր մը, չկրցաւ դիմանալ: Նոյն բանն է պալքանեան երկիրներու վիճակը Առանցքին հանդէպ: Փորձենք պարզել անոնց զինուորական կացութիւնը:

Ռումանիան այսօր Առանցքին կեդրոնը կը կազմէ պալքանեան երկիրներու մէջ: Ան օժտուած է շատ մը առաւելութիւններով: Ունի լեռնային շղթայ, մանաւորապէս Կարպաթեան լեռնաշղթան եւ Թրանսիլվանիա: Առաջինը կ'իշխէ Պեսարապիոյ վրայ, երկրորդը՝ Վալաքիոյ, իսկ Տոպրուճան Սեւ ծովու կռնակն է: Շղթային մէկ մասը դէպի Հունգարիա կը յառաջանայ, տեղ-տեղ մինչեւ 1850 մեթր բարձրութեամբ: Այս բոլորը կը դժուարացնեն որեւէ արշաւանք Ռումանիոյ դէմ, ինչպէս որեւէ մուտք Աւստրիոյ կամ Թիմշվարի մէջ: Որեւէ բանակի հնարաւոր ճամբան Հարաւն է, Դանուբը, որ սահմանը կը կազմէ Պուլկար եւ ռումանական հողամասերուն: Իսկ հիւսիսը նեղ դուռ մը կը կազմէ լեհական Ուկրայնայով: Հաւանական է որ գերմանական բանակ մը այս ճամբով միայն մուտք գտնէ դէպի Ռումանիա:

Այս է պատճառը որ Հիթլէր նախընտրեց իր տրամադրութեան տակ պահել հունգարեւլեհ սահմանագիծը: Իր յաջողութիւնը կատարեալ պիտի ըլլար, այս վճռական շարժումին հետ կապելով Թրանսիլվանիոյ գերման եւ լեհ բնակչութեանց ճակատագիրը:

Ի՞նչ կ'արժէ ռումանական բանակը: Այստեղ կուտանք խաղաղութեան ժամանակ եղած թուանշանները, որ կրնան բազմապատկուիլ:

Մասնագէտներու կարծիքով, Ռումանիա կրնայ հանել 500.000 զինուոր պատերազմի ժամանակ: Իր բնակչութեան 1/40րդ մասը,— (20 միլիոնէն կէս միլիոն): Խնդիր է թէ կրնա՞յ այս բոլորը սպառազինել իր սեփական միջոցներով: Հակառակ իր ծաղկեալ արտադրութեան, Ռումանիա կը կարօտի բարեկամ ազգի մը աջակցութեան:

Խաղաղութեան ժամանակ Ռումանիոյ զօրքը 150.000 զինուոր է, խմբուած 28 գունդերու մէջ որոնց չորսը հեծելազօրք: Իր օդանաւային ուժը կը բաղկանայ 12.000 սպաներէ եւ զինուորներէ, խմբուած չորս օդանաւային կայաններու մէջ: Օդանաւերուն, սաւառնակներուն եւ ջրօդանաւերուն թիւն է 773:

Իր նաւատորմը ունի 6000 նաւազ, խաղաղութեան ատեն, իսկ պատերազմի ատեն՝ 17.000: Երկրին ընդհանուր տարածութիւնն է 295.000 քառ. քիլոմեթր, սահմանագիծը՝ 2.800 քիլոմեթր:

Եուկոսլաւիա չունի առաւելակէտ դիրք մը Ռումանիոյ վրայ, աշխարհագրական տեսակէտով: Այս երկիրն ալ լեռնային է, բայց ընդարձակ տափաստանէ մը: Պատերազմի ատեն Սերպիա կրնայ մէջտեղ հանել կարեւոր բանակ մը, ոչ միայն պաշտպանողական, այլ եւ յարձակողական: Եուկոսլաւիա ունի 14 միլիոն բնակիչ, որ կրնայ տալ 30 գունդ: Բայց հարկ է յիշել որ 1914—1918ի պատերազմէն միայն երեք զօրաբաժին ունէր իւրաքանչիւր մէկ միլիոն բնակչութեան համար: Այս բանակին առաւելութիւնը այն էր որ լաւ գիտէր երկրին լեռնային դիրքը եւ պատերազմին սկիզբը ի վիճակի էր յարձակողական դիրք բռնել Հունգարիոյ հանդէպ, արգելափակելով Աւստրօ-Հունգարական բանակին ճամբան: Այժմ մօտ 140.000 զինուոր ունի կազմ եւ պատրաստ ըսպաներով եւ ենթասպաներով: Այս բանակին մէջ կան երկու հեծելագունդ: Օդային ուժը կը հաշուէն 650 սաւառնակ որոնց մեծագոյն մասը ֆրանսական է: Ծովային ուժը շատ չափաւոր է, միայն ինքնապաշտպանութեան յատուկ, խարսխած իր փոքրիկ նաւահանգիստներու մէջ: Ունի 170 շոգենաւ եւ 9000 նաւազ: Երկրին տարածութիւնն է 247.500 քառ. քիլոմեթր, սահմանագիծը՝ 2280 քիլոմեթր:

Պալքանեան այս երկու երկիրները հասարակաց սահմանագիծ ունին Գերմանիոյ եւ Հունգարիոյ հետ:

Պուլկարիա իրաւունք չունէր զինուելու, համաձայն հաշտութեան դաշնագրին, բայց Սելանիկի համաձայնութեամբ (1938 Սեպտ.) վերցաւ այդ արգելքը: Նէօյյիի դաշնագրին համաձայն, իր զօրքը պիտի ըլլար 12.000 զինուոր, ոչ մեծ սաւառնակ, ոչ ալ ծովային ոյժ: Այժմ իր վեց միլիոն բնակչութեամբ կրնայ հանել 12 զօրաբաժին: Աւելի շատ հակած է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կողմը: Երկրին տարածութիւնն է 103.150 քառ. քիլոմեթր, սահմանագիծը՝ 1.235 քիլոմեթր:

Յունաստան ունի 6.750.000 բնակիչ եւ 12 զօրաբաժին խաղաղութեան ատեն (53.00 զինուոր): Իր օդանաւային ոյժն է 120 սաւառնակ իսկ ,2600 օդաչուներով: Իր ծովային ոյժը չի կրնար պաշտպանել իր ընդարձակ ափերը: Ունի 10,000 նաւազ, երկու զրահանաւեր, մէկ զրահապատ յածանաւ, մէկ յածանաւ, 8 թորփիլանաւ, 6 սուզանաւ, չորս թորփիլահալած եւ այլն: Տարածութիւնն է 130.200 քառ. քիլոմեթր, որուն 22.000ը կղզիներն են: Սահմանագիծն է 1.150 քիլ.

Թուրքիա Պալքաններու մէջ ունի փոքրիկ հողամաս մը՝ 23.975 քառ. քիլոմեթր. ընդհ. տարածութիւնն է 762.756 քառ. քիլոմեթր: Եւրոպայի մէջ միայն 400 քիլոմեթր սահմանագիծ մը ունի: Թուրքիան այս յօդուածէն դուրս կը մնայ, թէեւ իր դիրքը շատ կարեւոր է միջերկրականեան պայքարի մը ատեն:

Ամփոփելով, եթէ Պուլկարիան ալ միանայ Պալքանեան Ուխտին, պալքանեան ճակատին զինուորական ուժը խաղաղութեան ատեն կը հանէ 440 հազար զինուորի, իսկ պատերազմի ժամանակ աւելի քան 100 զօրաբաժինի: Կը նշանակէ թէ վճռական դեր մը սահմանուած է պալքանեան պետութեանց, պատերազմի պարագային: Ասոր համար է որ Իտալիա եւ Գերմանիա մասնաւորապէս կը ճնշեն անոնց վրայ:

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱՃԱՃԵԱՆ

...անցեալ դերբայը կամ ընդունելութիւնը (փառթիսիփ փռէզան) — սարսուցեալ, պակուցեալ, երկուցեալ, ժառուցեալ: Մի՛ խրտչիք — ասոնք հին ձեւերն են, հիմա պահանջ չկայ, նեղ արթուն պահելու համար միայն ակնարկեցինք: — Գիրի փոփոխութեամբ սարտնուլ կ'ըլլայ նաեւ չըրտնուլ, (խրտչիլը նոր գրականին մէջ կը գործածուի): — Ողորկ կ'ըլլայ նաեւ ղորկ, ինչպէս երամ կ'ըլլայ րամ, եւ նաեւ ռամիկ: Ողորկել ամփոփուելով եղած է յղկել:

Շարն ընդհուպ:

ՏԱՐԱԶ

Ճիշդ Ռափալլոյի մասին..

Գերմանիա եւ Խ. Միութիւնը այս երկրորդ խաղն է զոր կը խաղան Անգլիոյ գլխուն: 1922ին, Անգլիա բանակցութիւններ կը վարէր Խ. Միութեան հետ՝ Ճենովայի մէջ: Այն յոյսը կը տիրէր թէ քանի մը օրէն դաշինք մը կը ստորագրուի: Բայց, յանկարծ, Գերմանիա եւ Խ. Ռուսիա մէջտեղ դըրին Ռափալլոյի դաշինքը, -- 1922 - 1933, տասը տարուան համար ճշդելով Եւրոպայի քաղաքական ուղին: Այդ դաշինքը դեռ ի զօրու է երկու երկիրներուն միջեւ: Հիթլէր, իշխանութեան գալէ վերջ, չեղեալ չնկատեց զայն:

« Խորհրդային Փոքրիկ Հանրագիտակ »ը (հատոր Բ. եւ Է.) հետեւեալ ձեւով կը պարզէ այդ բանակցութիւնները: Նախ, Ճենովայի բանակցութիւնները, Անգլիոյ հետ, կ'որակէ « փորձ մը՝ քաղքենի պետութիւններու կողմէ՝ օգտուելու Խ. Միութեան տնտեսական դժուարութիւններէն՝ զայն իրենց ենթարկելու համար »: Անգլիա եւ Ֆրանսա ներկայացուցած էին հետեւեալ պայմանները.—

1. — Ռուսիոյ կողմէ ճանաչում՝ մինչեւ պատերազմ եւ պատերազմի ընթացքին եղած օտար պարտքերուն:

2. — Հրաժարում՝ Ռուսիոյ կողմէ՝ այն վնասներէն, որոնք յառաջ եկած են արեւմտեան պետութիւններուն պաշարումէն կամ միջամտութենէն:

3. — Հատուցում այն օտարականներուն, որոնք վնասներ ունեցած են յեղափոխութեան շրջանին:

4. — Օտարականներու կալուածային վէճերը լուծել ազատ դատարաններու մէջ (տեսակ մը « քափիթիւլասիոն »), եւ, առհասարակ, Խ. Միութեան մէջ օտարականներուն ընծայել առանձնաշնորհներ:

5. — Փոքր Ասիոյ մէջ՝ Ռուսիոյ կողմէ խիստ չէզոքութիւն (Թուրքեւյոյն պատերազմին, ուր Անգլիա կը պաշտպանէր Յունաստանը՝ ընդդէմ Թուրքիոյ):

6. — Վերադարձնել Ռումանիոյ՝ անոր ոսկիի պահեստները, որոնք Ռուսիա փոխադրուած էին պատերազմի ատեն:

7. — Խ. կառավարութեան կողմէ լուծել Կոմինտերնը, կամ՝ օտար երկիրներու մէջ յեղափոխական շարժումներու չօգնել:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի այս պահանջները մերժուեցան խորհրդային պատուիրակներուն կողմէ, որոնց նախագահն էր Չիչէրին: Մոսկուա ներկայացուց հետեւեալ հակառաջարկները.—

1. — Իրաւապէս ճանչնալ խորհրդային կառավարութիւնը:

2. — Համաձայնական պետութիւնները ամբողջովին կը հրաժարին Ռուսիոյ պատերազմական պարտքերէն եւ միջամտութեան շրջանին իրենց ունեցած վնասներէն:

3. — Խ. Ռուսիա կը համաձայնի վճարել ցարական Ռուսիոյ պատերազմական պարտքերը՝ 30 տարուան պայմանաժամով, սակայն, միեւնոյն ատեն, խորհրդային կառավարութեան կը տրուին վարկեր՝ երկրին տնտեսական վերակազմութեան համար:

4. — Խ. կառավարութեան կը յանձնուին արտասահմանի այն բոլոր կալուածները, որոնք կը պատկանին Ռուսիոյ:

Ճենովայի ժողովը որեւէ արդիւնքի չի յանգիր:

Միւս կողմէ, Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան պատուիրակները, Ճենովայի շատ մօտ, Ռափալլոյի մէջ, 16 Ապրիլ 1922ին, դաշնագիր մը կը կնքեն՝ հին պարտքերը փոխադարձաբար ջնջելու եւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար: Իրականին մէջ, այդ դաշինքը շատ աւելի լայն բովանդակութիւն ունէր, որովհետեւ Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ կը հաստատուէր սերտ գործակցութիւն մը: Նոյնիսկ հանդիպում՝ երկու երկիրներու սպայակոյտերուն միջեւ: Գործակցութիւն կը հաստատուէր մասնաւորապէս պատերազմական ճարտարագործութեան մարզին մէջ:

Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ կը շինուէին, — իբրեւ հետեւանք այդ դաշնագրին, — պատերազմական նիւթերու յատուկ գերմանական գործարաններ, որոնք թնդանօթ եւ սաւառնակ կը պատրաստէին, եւ որոնց արտադրութիւնը արգիլուած էր Գերմանիոյ՝ հաշտութեան դաշնագրով:

Խօսելով առ հասարակ Ռափալլոյի դաշնագրի մասին, սովետական Հանրագիտակը կ'ընէ հետեւեալ բնորոշումը.—

« Ռափալլոյի դաշնագիրը ի զօրու եղաւ (Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ բանակցութիւնները սկսած էին Ճենովայէն եւ Ռափալլոյէն առաջ, եւ « Համաձայնականներէն խիստ գաղտնի) երբ գերմանական պատուիրակութիւնը Ճենովայի մէջ մեկուսացուցաւ եւ անգլիական պատուիրակութենէն անոր սպասուած օգնութիւնը ի դերեւ ելաւ: Գերմանիա դրուած էր երկընտրանքի մը առջեւ, — կամ ամբողջովին տեղի տալ Համաձայնականներու միացեալ ուժին առջեւ, եւ կամ խորհրդային Հանրապետութեան հետ դաշինք կնքելով իր կացութիւնը փրկել: Գերմանիա նախընտրեց երկրորդը »:

Կապոյտ խաչի կայանին մէջ

ՌՈՒԽԱՑԱՆ (Ցառաջ).— Աստուածածնի աւանդական տօնին առթիւ (խաղողօրհնէք) մենք ալ ուզեցինք ուրախացնել օդափոխութեան կայանի մանուկները:

Կիրակի օր ճաշէն վերջ կայանը արդէն եռ ու զեռի մէջ է: Պարտէզը կը մաքրեն եւ աթոռներ ու սեղաններ կը շարեն, ամէն մէկը իր մաքուր հագուստները հագած եւ խնամով սանրուած կուգայ իր տեղը գրաւել: Սեղանին մէջտեղը դրուած է գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը, երկու Մառիներու, նուիրուած Տիկ. Հրանդ-Սամուէլի կողմէ: Մեծ պնակով մը դրուած են Շրջ. Վարչութեան կողմէ ղրկուած անուշեղէնը եւ Պ. Գազանճեանի բերած չաքարները:

Հանդէսի բաժինը կը սկսի մեծ տըղոց կազմած յայտագրով, որ անակնկալ մը եղաւ հսկիչներուն համար: Անոնց կողմէ մէկ տղայ եւ մէկ աղջիկ շնորհաւորեցին իրենց ընկերուհիները բոլորին կողմէ, արտասանեցին, երգեցին ու պարեցին:

Գեղեցիկ գաղափար մը եւս յղացեր էին. մէկ փոքրիկ նուէր տալ, — շաքարեղէնի տուփ մը մէկուն եւ գրիչ մը միւսին:

Ժամը 4ին մանուկները իրենց նախընթրիքին հետ ունեցան անուշեղէն եւ չաքար:

Օգոստոս 20ին տղաքը պտոյտի կը տանինք Մէշէր կոչուած վայրը, որ Սէն-Ժօռժ-տը Տիտոնէն 20 վայրկեան կը տեւէ, օթօքարով:

Այստեղ օդափոխութեան եկած են Իթալիի ընկերուհիներէն՝ Տիկ. Ցասմիկ Տէր Աւետիսեան եւ իր քոյրը Տիկ. Մանուշակ Մելիքեան, որոնք Տիկին Հրանդ Սամուէլի հետ կ'որոշեն օթօքար մը վարձել տղաքը պտոյտի տանելու համար: Նոյն առտուն հասաւ նաեւ Պ. Հրանդ Սամուէլ: Տեսնելու էր տղոց ուրախութիւնը: Ամբողջ ճամբու ընթացքին հայերէն երգերով թնդացուցին: Այնտեղ լաւ ժամանակ անցուցին մինչեւ ժամը 6, զանազան խաղերով ու պարերով, յետոյ բոլորս ուրախ-զուարթ վերադարձանք մեր կայանը:

Ա. Խաչիկեան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Գոմոթինիի մէջ (Կիւմիւլճինա) հին գաղութ մը ունինք: Տեղացի տարրը սեփականատէր է, բարեկեցիկ եւ ի վիճակի է ազգային հաստատութիւնները յանձնձելու, բնիկները 65 ընտանիք են: 1922ին գացած են իբր 250 ընտանիքներ եւս: Գաղութը ունի կալուածներ, որոնք կ'ապահովեն տարեկան 80.000 տրախմի եկամուտ մը: Դժբախտաբար, սակայն, ազգ. մարմինները, ապաւինած այդ գումարին, միշտ ուզած են իրենց կամքը պարտադրել գաղութին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Յունաստանի արիները բանակում մը սարքած են՝ Ֆիքսի « Զաւարեան » վարժարանի տնօրէն ընկ. Ա. Պալեանի ղեկավարութեան տակ: Ծխախոտի վաճառական Պ. Արամ Թագուորեան, այցելելով բանակավայրը, 20.000 տրախմի նուիրած է Հ. Մ. Ը. Մ.ին, ու խոստացած է յառաջիկայ տարի նուիրել երկու խոշոր ու տոկուն վրաններ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱՐԱՆ (դասագիրք հայերէնի). Տարրական ընթացք: Ա. տարի: Կազմեց՝ Բ. Թաշեան: Գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ պատկերազարդ: Տպ. Սեւան. Գահիրէ, 1940: Հրատ. «Արծիւ» գրատան: Գին 7 ե. դ. Հասցէ. — P. Tachian, Ecole Nubarian, Héliopolis (Egypte).

ՄԻՀԱՅԻԼ ԷՄԻՆԷՍՔՈՒ, իր կեանքն եւ գործը Նաեւ էջեր իր բանաստեղծութիւններէն: Գրեց եւ թարգմանեց՝ Յ. Ճ. Սիրունի :181 էջ, ընտիր տպագրութեամբ:Պուքրէշ, 1939. Գին 1 տոլար կամ 30 ֆրանք: Հասցէ. — H. D. Siruni, Str. Vaselor, Bucarest, (Roumanie).

ԽԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ. — Կիրակի օր «Տաւրոս»ի ընկերները դաշտահանդէս մը սարքած էին Խանասորի տարեդարձին առթիւ, Սուրսի անտառին մէջ: Ժողովուրդը ուտելիքներով բեռնաւորուած անտառ կը հասնէր եւ շատերն ալ առաւօտէն երթալով իրենց տեղերը գրաւած էին հսկայ ծառերուն տակ:

Ժամը 3ին ընկ. Ճիհանեան հանդէսը բանալով խօսք տուաւ օրուան բանախօս ընկ. Իշխանեանի որ մէկ ժամէ աւելի իր վրայ կեդրոնացուց ժողովուրդի ուշադրութիւնը պատմելով թէ ինչպէս տեղի ունեցաւ Խանասորի արշաւանքը, մեր 300 կտրիճները ինչպէս դիմադրեցին մեծ ուժերու դէմ: Ստրկութեան մէջ մեծցած հայ ժողովուրդին Խանասորը ցոյց տուաւ որ Հայն ալ գիտէ կռուիլ եւ հարուածել, հարուածին պատասխանել հարուածով:

Յետոյ սկսան երգեր, արտասանութիւններ, արեւելեան եւ եւրոպական պարեր: Փոքրիկն Մարգրիտ Ճիհանշահեան, երեք տարեկան, պարեց թամզարան, ծափեր խլելով, Պ. Էլմաճեան եւ Պ. Պառաւեան ջութակով, իրենց երիտասարդ ընկերը մանտոլինով աւելի փայլ տուին հանդէսին: Օր. Ֆլօրա եւ Էտմօն Սիմոնեան պարեցին « Հօյ Հէլինէ »ն, ծափերու մէջ: Փոքրիկն Նիկողոսեան արտասանեց Զարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանի»ն շատ յաջող կերպով: Պահ մը անձրեւը սպառնաց խանգարել մեր ուրախութիւնը, եւ մեզմէ հինգ վայրկեան հեռուն տեղատարափ մը տեղաց, բայց մեր տեղը քանի մը կաթիլներ միայն ինկան: Վերջին պահուն խոշոր ձմերուկ մը աճուրդի դրուելով կոկիկ գումար մը գոյացաւ: Շահեցաւ Պ. Կ. Գաբրիէլեան: Ժամանակը եկած էր արդէն. դուրսէն եկողները սկսան կամաց կամաց երթալ, եւ ժամը 9ին բազմութիւնը ցրուեցաւ գոհ տրամադրութեամբ:

Գ. Մովսէսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇՏՈՒՄ

ՏԷՍԻՆ, 21 Օգոստ. — «Ապագայ» թերթի, թիւ 37ի մէջ կարգ մը գըրպարտութիւններ հրատարակուած էին Մասեաց Ձուակ ստորագրութեամբ:

Նախ՝ երբ Ազգ. Միութեան դպրոցական ամավերջի հանդէսը տեղի կ'ունենար, ինքը դեռ Փարիզ կը գտնուէր: Երկրորդ՝ օրուան նախագահը արդէն բեմէն ծանուցած էր դպրոցի հասոյթի աղբիւրները, որոնց կարգին նաեւ Բարեգործականէ ստացուած նպաստի գումարը. երրորդ՝ դպրոցի նեղ պիւտճէէն երբեք 100 ֆրանք վարձք տրուած չէ Ժող. Տան, ինչպէս կրնամ հաստատել ընկալագիրներով: Մնացեալը անարժան է որեւէ պատասխանի:

Ա. Գ. Գապաքճեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Չ.

— Կ'ուզեն որ մենք չկրնանք ոչ ալիւր մը տանիլ, ոչ գետ մը անցնիլ եւ ոչ պատի մը վրայ ելլել:

— Բայց եւ այնպէս ինծի սանդուխ մը պէտք է:

— Հրամանատարս, կը խորհիմ որ, Ժավինէի մէջ, Ֆուժէրի մօտ մեծ ատաղձագործարան մը կայ: Հոնկէ մէկ հատ մը կարելի է ձեռք բերել:

— Վայրկեան մը կորսնցնելու չէ պէտք:

— Ե՞րբ կ'ուզէք ունենալ սանդուխը:

— Վաղը, այս ժամուն, ամէնէն ուշը:

— Առանց սպասելու պատգամաւոր մը կը ղրկէր Ժավինէ, որ հայթայթումի հրամանը պիտի տանի եւ որուն Ժավինէի մէջ հեծելազօրաց գումարտակի մը հետ եւ յորդ պիտի կազմէ: Սանդուխը վաղը մայրամուտէն առաջ հոս կրնայ ըլլալ:

— Շատ լաւ, կը բաւէ այդ. ըսաւ Կօվէն, շուտ ըրէք: Գացէք: Տասը վայրկեան վերջ, կէշան վերադառնալով ըսաւ Կօվէնի.

— Հրամանատարս, պատգամաւորը Ժավինէ մեկնեցաւ:

Կօվէն դաշտաւանդակին վրայ բարձրանալով, երկար ատեն աչքը խռովչին հանդէպ կողմնակի հասատուած կամուրջ - դղեակին վրայ յառած մնաց: Դղեակին քիւը որ չարժական կամուրջով գոցուած ցածուկ մուտքէն զատ ուրիշ որմածակ չունէր, հեղեղատին զառիթափին կը համապատասխանէր: Դաշտաւանդակէն կամուրջի սիւներուն ստորոտը հասնելու համար մացառէ մացառ այս զառիթափին ուղղութեամբ իջնալու էր, բան մը որ անկարելի չէր: Բայց անգամ մը որ փոսին մէջ հանելու ըլլար յարձակողը երեք յարկերէ տեղալիք պայթուցիկներուն պիտի ենթարկէր ինքզինքը: Կօվէն ի վերջոյ համոզուեցաւ որ պաշարման այս տեղւոյն մէջ, բուն յարձակումը աշտարակին խրամին կողմէն պէտք է ըլլար:

Ամէն միջոց ձեռք առաւ որպէսզի ոեւէ փախուստ անկարելի դառնայ: Լա Թուրկի սեղմ պաշարումը լրացուց, իր գունդերու շղթաները վերաքին սեղմեց այնպէս որ ոեւէ առարկայի մէջէն անցնիլը անկարելի կը դառնար: Կօվէն եւ Սիմուռտէն ամրոցին պաշարման գործը իրենց մէջ բաժնեցին: Կօվէն անտառին կողմը իրեն վերապահեց եւ դաշտաւանդակի կողմը Սիմուռտէնին տուաւ: Այնպէս մը համաձայնեցան որ Կօվէն՝ կէշանի օժանդակութեամբ խրամէն յարձակում գործած միջոցին, Սիմուռտէն մարտկոցին պատրոյգները բոցավառած, կամուրջը եւ հեղեղատը պիտի լրտեսէր:

Ժ.

ԹԷ ԻՆՉ Կ'ԸՆԷ ՄԱՐՔԻԶԸ

Մինչդեռ դուրսի կողմէն յարձակման համար ամէն կողմ պատրաստութիւն կը տեսնուէր, ներսի կողմը ամէն բան կը պատրաստուէր դիմադրութեան համար:

Առանց իրական նմանութեան չէ որ աշտարակ մը տակառ կը կոչուի, զոր երբեմն կը հարուածեն ստորերկրեայ հարուածով մը: Պատնէշը խիցի մը պէս կը բացուի, ինչ որ պատահեցաւ նաեւ Լա Թուրկի:

Երկու երեք քննթալ վառօդի միջոցաւ տրուած հերիւնի հարուածը աշտարակին պատը զանազան տեղերէ ծակեր էր: Այս ծակը աշտարակին ստորոտէն կը մեկնէր, կը կտրէր պատնէշը իր ամէնէն շատ թանձրութեանը մէջ եւ անկերպարան կամարի մը ձեւով կուգար կը յանգէր ամրոցի գետնայարկին: Դուրսէն պաշարողները, այս ծակը յարձակման պատշաճ դարձնելու համար զայն թնդանօթի հարուածներով ընդարձակած եւ կերպաւորած էին:

Գետնայարկը, ուր կը թափանցէր այս խրամատը մեծ ու կլոր սրահ մըն էր, բոլորովին անզարդ եւ կամարին բանալին դիմագրաւող սիւնով մը, ճիշդ կեդրոնը: Այս սրահը որ բոլոր աշտարակին ամէնէն ընդարձակն էր, քառասուն ոտքէ ոչ նուազ տրամագիծ ունէր: Աշտարակին իւրաքանչիւր յարկը կը բաղկանար նմանօրինակ սենեակէ մը, նուազ լայն սակայն եւ ծակոտիկ — պատուհաններու մէջ խըցիկներով միասին: Գետնայարկի սըրահը ոչ ճեղք ունէր, ոչ լուսանցոյց եւ ոչ ալ երդիքի պատուհան, ճիշդ շիրիմի մը չափ լոյս եւ օդ ունէր:

Զնտաններուն դուռը որ աւելի երկաթէ շինուած էր քան թէ փայտէ գետնայարկին մէջ կը գտնուէր: Այս սրահին մէկ ուրիշ դուռն ալ վերի սենեակները տանող սանդուխի մը վըրայ կը բացուէր: Բոլոր սանդուխներն ալ պատին հաստութեան մէջ շինուած էին: Ահա այդ ցած սրահին մէջ էր որ պաշարեալները բացած խրամատներուն շնորհիւ պիտի կըրնային հասնիլ: Անգամ մը որ այդ սըրահը գրաւուէր, կը մնար աշտարակը գրաւելու գործը:

Այդ ցած սրահին մէջ երբեք շնչել կարելի չէր: Ոչ ոք հոն քսանըչորս ժամ կրնար կենալ առանց խեղդուելու: Հիմա, խրամատին շնորհիւ, կարելի էր ապրիլ հոն:

Ահա թէ ինչո՞ւ պաշարեալները խըրամատը չգոցեցին: Արդէն ի՞նչ օգուտ ունէր որ ալ: Թնդանօթը վերստին պիտի բանար զայն:

Պատին մէջ երկաթէ աշտանակ մը դրին, ջահ մը հաստատեցին հոն եւ այսպէսով գետնայարկը լուսաւորուեցաւ:

Հիմա ի՞նչպէս պաշտպանուելու էր:

Ծակին տեղ պատ գործել դիւրին էր, բայց անօգուտ: Լաւագոյն էր ապաւէն պատնէշ մը: Ապաւէն պատնէշը, ներքսամուտ անկիւնով պատնէշ մըն է, տեսակ մը ցցաւոր քարապատնէշ որ բացուած խրամատը դուրս եւ բերանը ներս ձգելով կարելիութիւն կ'ընծայէ ուղղակի յարձակողներուն վրայ նշանառութեամբ կրակելու: Շինուածանիւթ չէր որ կը պակսէր իրենց: Հրացանի փողերուն անցքին համար ճեղքեր թողլով ապաւէն պատնէշ մը շինեցին: Պատնէշին անկիւնը կեդրոնի սիւնին կը յենուր իսկ երկու թեւերն ալ երկու կողմէն պատին կը հպէին: Այս ընելէ վերջ, յարմար դատուած տեղերը փոքրիկ ականներ զետեղեցին:

Մարքիզը կը կարգադրէր ամէն բան: Ներշնչիչ, հրամայող, առաջնորդ եւ տէր, սարսափելի ոգի մըն էր:

(Շար.)

կը ջնջէր պատերազմի ամէն վտանգ, քանի որ ոչ Անգլիացիները, ոչ ալ Ֆրանսացիները պիտի չկրնային յարգել իրենց պարտաւորութիւնները Լեհաստանի հանդէպ: Մենք մեր առաջին պարտականութիւնը սեպեցինք փարատել այսքան վտանգաւոր տպաւորութիւն մը »:

Այստեղ Պ. Չէմպըրլէն դարձեալ յիշեցուց թէ Անգլիա պիտի կատարէ իր պարտաւորութիւնները Լեհաստանի հանդէպ, ինչպէս յայտարարուեցաւ պաշտօնական զեկոյցով մը (ծափեր): Յետոյ խօսելով Պերլինի անգլիական դեսպանին եւ Հիթլէրի տեսակցութեան մասին, չէշտեց թէ այդ այցելութիւնը որոշուած էր փարատելու համար որեւէ թիւրիմացութիւն:

— « Դեսպանին պաշտօնն էր իմ մէկ գիրս յանձնել Գերմանիոյ Առաջնորդին, յանուն բրիտանական կառավարութեան: Այդ գիրը յանձնուեցաւ երէկ եւ պատասխանը ինծի հասաւ այսօր: Ես բացորոշապէս յայտարարած էի թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը վճռած է եւ պատրաստ է ի հարկին անյապաղ գործադրելու իր տրամադրութեան տակ եղած բոլոր ուժերը: Ես բազմիցս յայտնած եմ իմ համոզումս թէ մեր երկու երկիրներուն միջեւ պատերազմ մը, որ ամենամեծ աղէտը պիտի ըլլայ, բաղձալի չէ ոչ մեր, ոչ ալ գերման ժողովուրդին համար: Հետեւաբար տեղեկացուցի վարչապետին թէ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ ծագած վէճին մէջ չկայ բան մը որ չկրնայ կարգադրուիլ առանց զինու զօրութեան դիմելու, եթէ վերահաստատուէր վստահութիւնը: Բայց Գերմանիոյ Առաջնորդին պատասխանը կրկնութիւնն է գերմանական տեսակէտին, այսինքն Գերմանիոյ ձեռքերը պէտք է ազատ ըլլան արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Եթէ մեր երկիրը վճռէ միջամտել, ընդհարման մեղքը պիտի իյնայ մեր վրայ: Կը նշանակէ թէ սխալ կը հասկնան մեր դիրքը: Մենք առանձնաշնորհեալ դիրք մը չենք պահանջեր Եւրոպայի մէջ. բայց չենք կրնար ընդունիլ որ ազգային շահեր ձեռք բերուին արիւնահեղութեամբ կամ ուրիշ պետութեանց անկախութեան կործանումով »:

Պ. Չէմպըրլէն այստեղ յիշելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համերաշխութիւնը այս հարցին մէջ, յայտարարեց.

— « Աղէտը չէ հասած տակաւին: Ուստի պէտք է դեռ յուսանք թէ բանականութիւնը եւ իմաստութիւնը ելք մը պիտի գտնեն յաղթանակելու »:

Յետոյ շնորհակալութիւն յայտնեց գաղթապետութեանց աջակցութեան եւ Պելժիոյ Թագաւորին երէկուան կոչին համար, եւ նորէն յիշեցուց թէ Անգլիա վճռած է դիմադրել բռնի մեթոտներուն:

Այս ճառէն վերջը, Երեսփ. Ժողովը եւ Լորտերու Ժողովը քուէարկեցին կառավարութեան պահանջած լիազօրութիւնները, առանց փոփոխութեան: Եւ Թագաւորը անմիջապէս ստորագրեց օրէնքը:

Նոյն օրը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ արտաքին նախարարը, կրկնելով վարչապետին յայտարարութիւնները:

Նախագահ Ռուզվելթի հեռագիրը Իտալիոյ թագաւորին

Ինչպէս ըսինք, Մ. Նահանգներու նախագահը թախանձագին հեռագիր մը ուղղեց Իտալիոյ Թագաւորին, որպէսզի միջնորդէ, խաղաղութիւնը փրկելու համար: Մուսոլինի փութաց անմիջապէս Թագաւորին յանձնել տալ այս հեռագիրը, որուն համիմաստ կոչեր ուղղուած են նաեւ Հիթլէրի եւ Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահին:

Պ. Ռուզվէլթ պարզելով խաղաղութեան սպառնացող վտանգը, կը յայտարարէ.

— « Կը կարծեմ թէ, ինչպէս կը հաւատայ Մ. Նահանգներու ժողովուրդն ալ, Ձեր Վեհափառութիւնը եւ կառավարութիւնը կրնան մեծ ազդեցութիւն ի գործ դնել, խափանելու համար պատերազմը: Ամէն պատերազմ տառապանք պիտի պատճառէ բոլոր պատերազմիկ կամ չէզոք ազգերուն, մասնակցողները յաղթական ըլլան թէ պարտեալ: Իտալացի ժողովուրդին բարեկամները, եւ անոնց մէջ ամերիկեան ժողովուրդը ցաւով պիտի տեսնեն անցեալ սերունդներու մեծագործութեանց կործանումը... Այն տեսակէտը թէ զօրաւորները պէտք է տիրապետեն տկարներուն վրայ, ոչ միայն պատերազմի կ'առաջնորդէ, այլեւ ապագայ երկարատեւ յարձակումներու՝ յաղթականներուն կողմէ եւ ապստամբութեան՝ պարտեալներուն կողմէ: Այսպէս կ'ուսուցանէ պատմութիւնը: Ապրիլ 14ին ես կը թելադրէի կնքել համաձայնութիւն մը որով ոչ մէկ զինեալ ուժ պէտք չէ յարձակի կամ արշաւէ ուրիշ անկախ ազգի մը հողին վրայ: Այդ առաջարկութեամբ, կ'առաջարկէի բանակցութիւններ կատարել, ստիճանաբար դարման գտնելու համար սպառազինութեանց ծանր բեռին եւ բանալու միջազգային առեւտուրի ճամբաները, մէջն ըլլալով հում նիւթերու աղբիւրները, որոնք անհրաժեշտ են ամէն ազգի տնտեսական եւ խաղաղ կեանքին համար: Յայտարարեցի թէ Մ. Նահանգները սիրայօժար պիտի մասնակցէին այս խօսակցութեանց: Եթէ կարելի է Ձեր Վեհափառութեան կառավարութեան համար առաջարկներ բանաձեւել ներկայ տագնապին խաղաղ լուծման համար, կրնաք վստահ ըլլալ Մ. Նահանգներու ամենաջերմ համակրանքին վրայ... Միլիոնաւոր մարդկային էակներ միջոց չունենալով լսելի դարձնելու իրենց ձայնը, կը խնդրեն որ անգամ մը եւս չզոհուին ապարդիւն »:

╳ Պապն ալ իր ձայնասփիւռ ճառին մէջ շեշտելով կացութեան ծանրութիւնը, կ'աղաչէ, կը պաղատի յանուն Աստուծոյ, որպէսզի աշխարհի վարիչները « կշռեն իրենց պատասխանատուութիւնները »:

Գերմանեւխորհրդային դաշնագիրը գաղտնի՞ կէտեր ալ ունի Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ մասին

Երէկ հրատարակեր էինք գերմանեւխորհրդային դաշինքին պատճէնը: Զանազան թերթեր կը պնդեն թէ դաշնագիրը գաղտնի տրամադրութիւններ ալ կը պարունակէ: Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, «Լ'Էօվռ»ի քաղաքական աշխատակիցը, կը գրէ թէ Պ. Մոլոթով դաշնագիրը ստորագրելէ առաջ պահանջեր է որ Գերմանիա չեղեալ նկատէ իր յանձնառութիւնները Ճափոնի հետ: Յետոյ պահանջեր է որ Գերմանիա չյարձակի Ռումանիոյ վրայ, յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, եւ աջակցի Խ. Միութեան, բարւոք յարաբերութիւններ հաստատելու համար պալթեան պետութեանց հետ: Վերջապէս առաջարկեր է որ եթէ պատերազմ ծագի Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, Գերմանիա չօգնէ Իտալիոյ:

Հիթլէր հեռաձայնով ամէն լիազօրութիւն տուեր է ֆոն Ռիպպէնթրոփի, յանձնարարելով ամէն զիջում կատարել, պայմանաւ որ բանակցութիւնները շուտ վերջանան: Քանի մը ժամ վերջը, ֆոն Ռիպպէնթրոփ հաղորդեր է Հիթլէրի թէ յաջողած է ետ առնել տալ Ռումանիոյ վրայ յարձակելու եւ Թուրքիոյ դէմ Իտալիոյ օգնելու արգելքը: Փոխադարձաբար, Մոլոթով պնդեր է որ Գերմանիա ձեռք քաշէ Ճափոնէն եւ Մոսկուան ազատ ձգէ պալթեան երկիրներուն մէջ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Գերմանիոյ արտաքին նախարարին տուած փաստաթուղթերը վճռական ազդեցութիւն գործած են Ռուսերուն վրայ:

Գերմանիա կը շարունակէ գործել եւ սպառնալ

Հիթլէր Պերլին վերադառնալով, անմիջապէս խորհրդակցութեան հրաւիրեց նախարարները եւ մասնաւորապէս ֆոն Ռիպպէնթրոփը: Տանցիկի շրջանապետը, Ֆորսթէր, դիկտատոր հռչակուեցաւ Ազատ քաղաքին, անմիջապէս կապուելով Գերմանիոյ Առաջնորդին հետ: Ծերակոյտին նախագահն ալ վարչապետ նշանակուեցաւ:

Միջադէպները կը շարունակուին գերմանեւլեհական սահմանագլուխին վրայ: Գերման զօրախումբեր շարունակ լեհական հողը կը մտնեն, խուզարկութիւններ եւ հետազօտութիւններ կատարելով: Օտար թղթակիցները, Անգլիացիները և Ֆրանսացիները աճապարանքով կը հեռանան Գերմանիայէն: Վարշաւայի գերմանական դեսպանատունն ալ պարպուած է: Երկաթուղիներու եւ շոգենաւերու գրասենեակները պաշարուած են, տոմսակ ճարելու համար:

Գերմանական եւ խորհրդային թերթերը կը շարունակեն փառաբանել կնքուած դաշինքը, իբրեւ յաղթանակ մը խաղաղութեան համար: Գերմանական թերթերը կը չեշտեն թէ ապագան միահեծան պետութեանց կը պատկանի:

Քաղաքական շրջանակներու կարծիքով գերմանեւխորհրդային դաշինքը Գերմանիան ազատ կը ձգէ ուզածին պէս գործելու Լեհաստանի դէմ:

Զանազան լուրեր օրուան տագնապի մասին

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան Սէնի շրջանը բանաձեւ մը քուէարկեց, որ « հանդիսաւորապէս դատապարտելով Սթալինի դաւաճանութիւնը, կը պահանջէ համայնավարներէն անջատուիլ այս ամօթալի դասալքութենէն, ձաղկել գերմանեւխորհրդային դաշինքը, որ նախայարձակման պարգեւն է եւ փրկութեան լաստը Հիթլէրի »:

Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարչական խորհուրդն ալ բացառիկ նիստ մը գումարելով, մերժեց բոլշեւիկեան բանաձեւը որ կը շնորհաւորէր Խ. Միութեան նախաձեռնութիւնը, ոչ-յարձակման դաշինքին ստորագրութեան համար, եւ քուէարկեց բոլորովին ուրիշ բանաձեւ մը: Այս վերջինը հանդիսաւորապէս կը դատապարտէ գաղտնի դիւանագիտութիւնը եւ մեղադրելով խորհրդային իշխանութեան բռնած դիրքը, կոչ մը կ'ուղղէ նախագահ Ռուզվէլթի, փրկելու համար խաղաղութիւնը:

╳ Ֆոն Փափէն, Անգարայի գերման դեսպանը, որ ոչ-յարձակման դաշինքին բուն հեղինակը կը համարուի, իր պաշտօնատեղին վերադարձաւ: Կ'ըսուի թէ Թուրքիա պիտի բաժնուի խաղաղութեան ճակատէն, Ռուսիոյ ճնշումին տակ:

╳ Անգլիական եւ ֆրնսական կառավարութիւնները որոշեցին Մոսկուայէն ետ կանչել իրենց զինուորական պատուիրակութիւնները:

╳ Լեհական կառավարութիւնը կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ: Երեք զօրադասեր եւս դրօշի տակ առնուեցան: Զէնքի տակ առնուած պահեստիներուն թիւը կը հասնի 500,000ի:

Դասախօսութիւն

Սէն-Ժէրոմի (Մարսէյլ) ընկերներու դասախօսութիւնը Շաբաթ, 26 Օգոստ. երեկոյեան ժամը 9ին:

Կը դասախօսէ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Սեւուանի հանգանակութեան ցանկը

Տէր եւ Տիկ. Գարամանուկեան 100 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Յ. Գրիգորեան 75 ֆր., Ն. Թօփալեան, Ոմն, Պագրճեան եղբարք, Փոքրիկներ՝ Անահիտ եւ Ռոպէր Շահինեան 50ական ֆր., Բ. Մելքոնեան 25 ֆր., Վ. Նալպանտեան 21 ֆր., Վ. Իզմիրլեան, Մ. Մուրատեան, Խ. Թէրզեան, Մ. Խլօեան, Տիկ. Ն. Փաշաբեան 20ական ֆր., Մ. Համամճեան 15 ֆր., Խ. Ստեփանեան, Դ. Ապաճը, Կ. Կատանեան, Գ. Պօտուրեան, Օ. Նշանեան, Հաննա, Յ. Մէշինեան, Պ. Պապիկեան, Յ. Աշըգեան, Ա. Դատաւորեան, Ն. Ադամեան, Հ. Քէօսէեան, Տէր եւ տիկ. Խ. Եղեկիէլեան, Օր. Ա. Յովակեան, Օր. Հ. Խոյեան, Օր. Մ. Էլմասեան, Տիկին Ա. Ժամկոչեան, Տիկ. Է. Տաքէսեան, Տիկ. Չափ. եան, Այրի տիկ. Ճլպրեան, Փոքրիկն Արշակ Խոյեան իր գանձանակէն, Ոմն 10ական ֆր., M. Buat, Սարգիսեան, Սապլաճ, Բոյատ, Մ. Քէօսէեան, Ա. Չէօրտիւկեան, Կ. Նազարէթեան, Պ. Ջուքարեան, Օ. Նազարէթեան, Գ. Աւագեան, Հայրիկ, Յ. Եսայեան, Յ. Թաշճեան, Ոմն, Տիկ. Թ. Ալթունեան, Տիկ. Ս. Պատէմեան, Տիկ. Ֆ. Քէրիմեան 5ական ֆր., Ս. Ադամեան 4 ֆր., Տիկ. Թ. Շալվարճեան, Ոմն, Ոմն 3ական ֆր.: Գումար 854 ֆրանք: (Տես Յառաջ 20 Օգոստ.):

Սեւ Մորիսի (Էն) հանգանակութեան ցանկը

Գամպէրեան եղբարք 100, Տիկ. Մ. Շահինեան (դաղութիս վարժուհին), Սարգիս Զագամեան, Ֆիլիփ Կովճեան, Երուանդ Զարուկեան, Կարապետ Տէփոյեան, Բարսեղ Շատեան, Յովհաննէս Ստեփանեան 50ական, Յովհաննէս Բզանեան, Միհրան Թոգաթլեան, Այվազ Այվազեան 30ական, Խաչատուր Ղազարեան, Միսաք Բուրդոյեան, Գէորգ Գասպարեան, Յարութիւն Պիւյիւքլիեան 25ական, Տիգրան Գալէմքարեան, Պաղտասար Հէբրոյեան, Եսայի Նալչաեան, Սմբատ Աւետիքեան, Պօղոս Մահտեսեան, այրի Տիկին Ալթուն Փաշայեան, Տիրան Փաշայեան 20ական, Փիլիպոս Կարօնեան 15, Եսայի Սէֆէրեան, Աւետիս Կէպէքեան, Մկրտիչ Մանուկեան, աՊրդեւ Տէմիրճեան, Յովակիմ Տէմիրճեան, Սարգիս Սարգիսեան, Ահարոն Քորթողեան, Զաւէն Փափուճեան, Սարգիս Յովհաննէսեան, Այրի Տիկին Եւա Գիւլազըզեան 10ական, փոքրիկն Ստեփան Տէփոյեան, Յակոբ Քէլօղլանեան, Մարտիրոս Քէշիշեան, Յարութիւն Գասպարեան, այրի Տիկին Լուսիա Լազեան, 5ական, այրի Տիկին Իսկուհի Բարսեղեան 2: Գումար՝ 922 ֆրանք: (Տես Յառաջ 24 օգ.):

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Դերասանական դասերու համար կը բացուի Հոկտեմբեր 3ին երեկոյեան ժամը 8ին Շահրիկեան սրահին մէջ:

ԴԱՍԵՐ.— Հայ թատրոնի պատմութիւնը, դիմայարդարում, շարժուձեւ, արտասանութիւն, ձեւ եւլն:

Պայմաններու համար դիմել մինչեւ Սեպտեմբեր 25 դերասան Յ. Ղազարեանի, 321 Chemin St. Julien, Marseille.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 26 Օգոստ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 5 ռիւ լ'Էքլիփս, Շահրիկեան սրահին մէջ: Կարեւոր խորհրդակցութիւն դժբախտ հայրենակիցի մը համար: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կը հրաւիրուին ոչ-անդամ բոլոր Բալուցիները:

ՊԱՇՏՕՆ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փորձառու ուսուցչուհի մը, Մարսէյլի շրջանի կամ Ֆրանսայի ո եւ է քաղաքի հայկական դպրոցներուն մէջ: Զափահաս օրիորդներու Նորաձոյն մեթոտով կարուձեւ պիտի ուսուցանէ մասնաւոր դասերով: Դիմել՝ Ա. Քէօսէեանի, (Photo Rex), 11 Place jules-Guesde, Marseille.

ԾԱԽՈՒ Է

«Հայրենիք» ամսագրի լրիւ ժողովածուն, առաջին թիւէն մինչեւ այս տարուան Հոկտեմբերի թիւը, ընդամէնը 204 թիւ, մէկ մասը կազմուած եւ խնամքով պահուած: Պայմաններու մասին գիմել նամակով «Յառաջ»ի խմբագրութեան, յանձնելի Ցին:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի 27 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 3էն

Լ. Եօթնեղբայրեաններու ագարակին մէջ Սէն Լու Նրան Բէն

դերասան Յ. ՂԱՐ. ՐԵԱՆ կը ներկայացնէ

ՄՕՂԴԻ ԽԲԱԴ ԿԱՄ ՆԱ-ՉԼԻՆԻ ՄԸ-ԼԻՆԻ

նուագածութեամբ Թառիստ Ա. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Ռուսական եւ կովկասեան պարեր մասնակցութեամբ Տէր եւ Տիկին ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ:

Առնել 15 եւ 18 թիւ ճանբակառքերը եւ իջնել Սէն Լու:

Հրաժեշտի երեկոյ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր վասպուրականցիները, եւ քոյր Միութեանց անդամները ներկայ ըլլալ 25 Օգոստ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 5 rue de l'Eclipse, իր միութեան հիմնադիր եւ երեցագոյն անդամ Պ. Մանուկ Գրիգորեանի (Ջօջալա) Ամերիկա մեկնելու առթիւ սարքուած հրաժեշտի երեկոյին:

Մուտք 10 ֆր.:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը, 1 Bld, du Nord, Le Raincy, (S. et O.) կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին:

Վարչութիւնս, դպրոցական այս նոր շրջանին համար, ձեռնարկած ըլլալով նոր կարգադրութիւններու՝ գիշերօթիկ եւ ցերեկեայ աշակերտուհիները պիտի վայելեն կրթական եւ մայրական ամէն խնամք ու դիտութիւն: Հայագիտական դասընթացքը յանձնուած է կարող ուսուցիչներու, եւ այս առթիւ Ecole Communaleի ընթացքը աւարտած խումբ մը աշակերտուհիներ պիտի կազմեն՝ մեր միայնուն հայկական վարժարանի կոբիզը: Այս պարագան մասնաւորապէս կը յանձնուի ծնողներու ուշադրութեան:

Գիշերօթիկ աշակերտուհիներ կ'ընդունուին 8 տարեկանէն սկսեալ

Ընդունելութեան պայմաններուն եւ արձանագրութեանց համար դիմել վարժարան, ամէն կէսօրէ յետոյ:

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարչութիւն

ԼԱ ՍԻՈՏԱՅԻ ՄԷՋ «Յառաջ» կը ծախուի Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՄՈՄՃԵԱՆԻ մօտ, 27 rue Grand Modèr.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 27 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4129

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅՈՅՍԻ ՆՇՈՅԼ ՄԸ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԻԹԼԵՐ ԻՐ ՄՕՏ ՀՐԱՒԻՐԵՑ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ ՈՐ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԼՈՆՏՈՆ ԳՆԱՑ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑ ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԶՎԷԼԹԻ ԿՈՉԸ. — ՆՈՐ ԿՈՉ ՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Անգլիա եւ Լեհաստան զինակցութիւն կնքեցին

Եթէ ոչ պատերազմը, գոնէ ընդհանուր զօրաշարժը անխուսափելի կը համարուէր շաբաթ առտու, բայց վերջին պահուն յոյսի նշոյլ մը երեւցաւ:

Հիթլեր իր վերադարձէն անմիջապէս վերջը արտաքին նախարարին զեկուցումը լսելով, խորհրդակցութեան հրաւիրած էր իր անմիջական գործակիցները եւ սպայակոյտին վարիչները: Խորհրդակցութիւնները տեւեցին վեց ժամ, չարաշուք տպաւորութիւն մը ձգելով քաղաքական շրջանակներու մէջ: Վերջին պահուն, Առաջնորդը յաջորդաբար ունկնդրութեան հրաւիրեց անգլիական, ֆրանսական, ճափոնական եւ իտալական դեսպանները, ինչ որ բաւական նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց: Իրազեկներու կարծիքով, Հիթլեր բոլոր դեսպաններուն ալ հասկցուցեր է թէ իր համբերութիւնը սպառած է եւ թէ ամէն կերպով պատրաստ է, գործելու, պաշտպանելու համար Գերմանիոյ շահերը: Գերմանական թերթերն ալ յատկապէս կը շեշտեն այդ պարագան, ծայրագոյն սաստկանի հասցնելով իրենց յարձակումները Լեհաստանի դէմ: Շատ քիչեր կը հաւատային թէ կարեւորութիւն պիտի տրուի նախագահ Ռուզվելթի կոչին: Ընդհանրապէս թերթերը գիտել կուտան թէ նախագահը չի հասկնար կացութիւնը: Միեւնոյն ատեն յանձնարարուած էր բոլոր գերմանական նաւերուն՝ նաւահանգիստ վերադառնալ կամ չհեռանալ նաւահանգիստներէն:

Արդ, մասնաւորապէս անգլիական դեսպանին հետ եղած տեսակցութիւնը, որ տեւեց կէս ժամ, քիչ մը փոխեց մթնոլորտը: Խօսակցութենէն անմիջապէս վերջը, դեսպանը տեսակցելով լեհական դեսպանին հետ, օդանաւ մը նստաւ, Լոնտոն երթալու եւ զեկուցում տալու համար:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Հիթլերի եւ անգլիական դեսպանին տեսակցութիւնը հետեւանք է նախագահ Ռուզվելթի կոչին: Մանաւանդ որ, Հիթլեր միեւնոյն ատեն մէկդի դրաւ Թաննէնպէրկի տօնակատարութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար այսօր, կիրակի, եւ ուր ճառ մը պիտի խօսէր: Նոյն աղբիւրին համաձայն, հաւանական է որ անգլիական Խորհրդարանը նորէն նիստի հրաւիրուի, օգոստ. 31էն առաջ, քննելու համար նոր կացութիւնը: Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ Հիթլեր տրամադիր է բանակցելու, բայց միայն Լեհաստանի հետ, եւ եթէ գոհացում ստանայ, կրնայ ընդունիլ նաեւ միջազգային խորհրդաժողով մը, մասնակցութեամբ հինգ մեծ պետութեանց:

Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ որոշ սփոփանք պատճառեց Հիթլերի եւ անգլիական դեսպանին տեսակցութիւնը: Անգլիական կառավարութիւնը որեւէ նոր հրահանգ չէր ղրկած դեսպանին, եւ Հիթլեր ինքն է որ իր մօտ հրաւիրած է զայն: Այս առթիւ դիտել կուտան որ եթէ տեսակցութիւնը ժխտական ըլլար, դիւրին էր Լոնտոն հաղորդել հեռագրով կամ հեռաձայնով. մինչդեռ դեսպանը հարկ դատած է անձամբ Լոնտոն երթալ, ինչ որ կը նշանակէ թէ Հիթլեր որոշ հակառաջարկներ ներկայացուցած է: Դեսպանը Լոնտոն հասնելով, անմիջապէս պիտի ներկայանայ արտաքին նախարարին եւ վարչապետին, եւ եթէ հարկ դատուի, նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրուի:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԶՎԷԼԹ

Երէկ հաղորդեր էինք Մ. Նահանգներու նախագահին հեռագիրը՝ Իտալիոյ Թագաւորին, ի խնդիր խաղաղութեան: Նախագահը միեւնոյն ատեն հեռագիրներ ուղղած էր նաեւ Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահին եւ Հիթլերի:

Գերմանիոյ Առաջնորդին ուղղուած կոչին մէջ, նախագահը կը յիշէ ապրիլ 14ին ուղղած նամակը, որով կարգ մը առաջարկներ կը ներկայացնէր միջազգային վէճերու լուծման համար: Եւ կը գանգատի որ պատասխան չստացաւ, այն ատեն: Յետոյ,, «աղէտը շատ մօտ» համարելով, կը շարունակէ.

— «Կը թախանձեմ ուրեմն, ձեզի եւ Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահին, որ գերմանական եւ լեհական կառավարութիւնները հաւանին փոխադարձ համաձայնութեամբ եւ կենալ թշնամական որեւէ գործողութենէ, բանաւոր եւ որոշ ժամանակի մը համար, իրենց միջեւ ծագած վէճերը լուծելու համար հետեւեալ երեք մեթոտներէն մէկն ու մէկով. —

1. Ուղղակի բանակցութիւններով: — 2. Այդ վէճերը յանձնելով անկողմնակալ իրաւարարութեան մը, որուն մէջ երկու կողմերը կրնան վստահութիւն ունենալ:— 3. Այդ վէճերը լուծել հաշտարար եղանակով մը, իբրեւ հաշտարար կամ չափաւորիչ ընտրելով Եւրոպայի աւանդաբար չէզոք պետութիւններէն մէկուն քաղաքացին, կամ ամերիկեան հանրապետութեանց մէկուն քաղաքացին, որոնք բոլորն ալ ազատ են ուեւէ յարաբերութենէ կամ մասնակցութենէ Եւրոպայի քաղաքական գործերուն մէջ:

«Լեհաստան եւ Գերմանիա գերիշխան պետութիւններ ըլլալով, բնականաբար հասկնալի է թէ այդ մեթոտներէն մէկուն ընդունելութենէն վերջը, իւրաքանչիւր ազգ պիտի հաւանի կատարելապէս յարգել միւսին անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը: Մ. Նահանգներու ժողովուրդը միաձայնութեամբ կ'ընդդիմանայ զինուորական նուաճումներու եւ տիրապետութեան: Ան միաձայնութեամբ կը մերժէ այն տեսութիւնը թէ որեւէ պետ, որեւէ ժողովուրդ իրաւունք ունի իր նպատակին հասնելու բռնի գործողութեամբ մը որ պատերազմի մը մէջ պիտի խրէ միլիոնաւոր մարդիկ եւ թշուառութիւն եւ տառապանք պիտի պատճառէ ամէն ազգի, պատերազմիկ ըլլայ թէ չէզոք»:

Նախագահը վերջացնելով, կը յայտարարէ թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը միշտ պատրաստ է աջակցելու, եթէ երկու կառավարութիւնները հաւանին խաղաղութեամբ լուծել իրենց վէճը:

Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահին ուղղուած կոչն ալ նոյն բովանդակութիւնն ունի:

Պ. Ռուզվէլթ այս կոչերը ուղղելէ վերջը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն.—

1. Եթէ Եւրոպայի կացութիւնը նոյնը մնայ երկուշաբթի օր, պիտի չհեռանայ նախագահական պալատէն:

2. Հիթլերի եղած միջնորդութեան առաջարկին մէջ, երբեք չէ խորհած մասնաւոր անձի մը վրայ, իբրեւ միջնորդ:

3. Մ. Նահանգները պատրաստ են, այսօր աւելի քան երբեք, դիմագրաւելու եւրոպական տագնապի մը, որպէսզի նուազագոյն սաստկանին իջնեն անոր հետեւանքները ամերիկեան կեանքին վրայ:

Նախագահը չի կարծեր թէ Եւրոպայի ներկայ կացութիւնը անպատճառ պատերազմի պիտի յանգի:

*** Իտալական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Մուսոլինի անձամբ պիտի պատասխանէ Իտալիոյ Թագաւորին ուղղուած հեռագրին: Թագաւորը շնորհակալութիւն յայտնեց Հռոմի ամերիկեան դեսպանին: Կը թուի թէ նախագահին կոչը այնքան ալ տաք ընդունելութիւն գտած չէ Իտալիոյ մէջ:

*** Վերջին պահուն Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահը անմիջապէս ընդունած ըլլալով Պ. Ռուզվէլթի առաջարկը, այս վերջինը նոր հեռագիր մը ուղղեց Հիթլերի:

Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՎՃՌԱԿԱՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

Վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ ուրբաթ գիշեր, անգամ մը եւս շեշտելով կառավարութեան վճռականութիւնը՝ օրուան տագնապին առթիւ: Ահաւասիկ ամփոփումը.

— «Գիտեմ, անձկալից ուշադրութեամբ կը հետեւիք մեր կատարած գործին՝ ի խնդիր խաղաղութեան եւ հայրենիքի փրկութեան: Դուք ժամը ժամին կը հետեւիք այն այցելութիւններուն զոր կ'ընդունիմ, այն գործերուն զոր կը կատարեմ, այն ժողովներուն զոր կը գումարեմ. եւ գիտէք թէ այս ամբողջ ճիգը ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ հեռացնել պատերազմը: Դուք այնքան լաւ կը ճանչնաք զիս որ գիտէք թէ պատերազմը խափանելու համար ես պիտի ընեմ ինչ որ կարելի է մարդկօրէն: Ես անդադար կոչ պիտի ընեմ բոլոր ժողովուրդներուն եւ կը հաւատամ որ եթէ ամէն պատասխանատու վարիչ անկեղծօրէն խաղաղութիւն ուզէ, բոլոր խնդիրները կրնան կարգադրուիլ ազատ եւ ուղղամիտ բանակցութիւններով: Բայց, ինչո՞ւ, օրինակի համար, Տանցիկի խնդիրը կը սպառնայ պատերազմ պայթեցնել Եւրոպայի մէջ: Որովհետեւ այդ խնդիրը բռնի ուժի սպառնալիքին տակ ներկայանալով, արդէն իսկ աւելի ընդարձակ պահանջներ ներկայացնելով, մէջտեղ կը դնէ Լեհաստանի ազատութեան եւ կեանքի խնդիրը, այսինքն 33 միլիոն մարդկային էակներու ազատութեան եւ կեանքի խնդիրը: Որով, Եւրոպայի միւս ժողովուրդներուն ճակատագիրն է որ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ: Մեր ալ, Ֆրանսացիներուս ճակատագիրը: Ձեր մէջ չկայ մէկը որ չհասկնայ թէ՝ երբ յստակատեսութեան պակասով կամ վատութեամբ թոյլ տանք որ իրարու ետեւէ իյնան բոլոր այս ժողովուրդները, այն ատեն, մեր խօսքը դրժելէ վերջ, մեր իտէալին եւ կենսական շահերուն դաւաճանելէ վերջ, պիտի մնանք առանց պատիւի, առանց բարեկամներու, առանց աջակցութեան, երբ շատ չանցած Եւրոպայի տիրապետութեան այս ձեռնարկները յանկարծ դառնան մեր երկրին դէմ: Մենք խաղաղութեան ճակատը կազմակերպելու համար նախայարձակման որեւէ փորձի դէմ, յանձնառութիւններ կնքած ենք ուրիշ երկիրներու հետ, բոլոր այն երկիրներուն հետ որ ուզեցին միեւնոյն յանձնառութիւնը կնքել, մարդկային համերաշխութեան նոյն ոգիով: Մասնաւորապէս այս նպատակով էր որ, Անգլիոյ հետ համախորհուրդ, մենք զինուորական եւ քաղաքական խօսակցութիւններ սկսանք Ռուսաստանի հետ: Մենք ամէն բան չարժման մէջ դրինք այդ խօսակցութեանց յաջողութեան համար եւ կը կարծէինք թէ բարեյաջող ելքի մը պիտի յանգին անոնք, երբ, յանկարծ վերիվայր շրջելով իր քաղաքականութիւնը եւ վարդապետութիւնը, Ռուսաստան Գերմանիոյ հետ կնքեց դաշինք մը որ իրեն թոյլ կուտայ խուսափիլ իր հաստատած քաղաքականութեան պարտաւորութիւններէն: Անշուշտ այս դաշնագիրը կը ձգտի խափանել Գերմանիոյ յարձակումը Ռուսիոյ կամ Ռուսիոյ յարձակումը Գերմանիոյ վրայ: Բայց այդ երկու երկիրները սահմանակից չեն: Իրականին մէջ, այն մութ պարագաները որոնց մէջ մշակուեցաւ այս դաշինքը, այն պահը ուր հրատարակուեցաւ, եւ անոր պայմանները բացորոշապէս կ'ապացուցանեն թէ դաշնագիրը կ'աւելցնէ յարձակումի մը պատեհութիւնները Ֆրանսայի բարեկամներուն եւ նոյն իսկ Ֆրանսայի դէմ»:

Այստեղ վարչապետը յիշելով խաղաղութեան համար կատարուած ջանքերը, Մ. Նահանգներու նախագահին եւ Պելժիոյ Թագաւորին կոչերը, յայտարարեց թէ Ֆրանսա իր ջերմ հաւանութիւնը յայտնած է անոնց: Յետոյ փառաբանեց Լեհաստանի պաղարիւնը եւ անգլեւֆրանսական սերտ գործակցութիւնը, եւ եզրակացուց.

— «Ազատութիւնը պաշտպանելու համար, Ֆրանսա եւ Անգլիա միակ զանգուած մը կը կազմեն: Աշխարհի համար հանդիսաւոր այս ժամուն, մենք բոլորս կ'ուզենք հաւատալ թէ՝ հակառակ ամէն բանի, ի վերջոյ պիտի յաղթանակեն իմաստութիւնը եւ բանականութիւնը: Բայց եթէ մեր բոլոր ջանքերը ապարդիւն անցնին, այն ատեն, Ֆրանսացիներ եւ Ֆրանսուհիներ, պիտի դիմենք ձեր քաջութեան, սառնութեան դէմ ըմբոստ ձեր կամեցողութեան,— որ կ'ոգեւորէ հարիւր հազարաւոր երիտասարդներ, — այն ծանր եւ լուրջ վճռականութեամբ որուն սքանչելի օրինակը ոչ մէկ ժողովուրդ տուած է, պատերազմի սպառնալիքին հանդէպ: Ֆրանսացիներ, մենք կ'ուզենք ազատ մնալ, մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք: Մենք չենք կրնար համակերպիլ բռնութեան կոչերու եւ անարդարութեան տիրապետութեան: Ֆրանսացիներ եւ Ֆրանսուհիներ, ես երբեք պէտք չունիմ գծելու ձեր պարտականութիւնը: Ես գիտեմ թէ դուք վճռած էք ապահովել հայրենիքին փրկութիւնը, յանձն առնելով ամէն զոհողութիւն»:

ՆՈՐ ԲԱՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԴԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի Յառաջ, երբ կարդացի տեղահանութիւնը Մուսա Լերան մեր եղբայրներուն եւ ձեր քանի մը խմբագրականները, վերակենդանացան այն յուզումնալից պատկերները զորս մոռցեր էինք երկար ատենէ ի վեր: Կարելի՞ էր մոռնալ... Եւ անմիջապէս գործի սկսայ Պուլվար Օտտոյի էնփաս տէ Միւրիէ պզտիկ փողոցին մէջ բնակող քանի մը ազնուացաւ հայրենակիցներուն հետ: Ինծի ընկերացան Պ.Պ. Հրանդ Սարաֆեան եւ Կիրակոս Սարգիսեան եւ հաւաքեցինք պզտիկ գումար մը, 485 ֆրանք, զոր ձեզ կը ղրկեմ չէք–փոստալով: Այս առթիւ սրտանց կը շնորհաւորեմ ձեր ձեռնարկը: — Ճիվան Ղարիպեան

ՇԱՎԻԼ. — Յարգելի խմբագրութիւն «Յառաջ»ի, կարդալով ձեր հայրենասիրական կոչերը, «Նոր բոյն Մուսա Տաղի արծիւներուն», Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութիւնը ուզեց իր մասնակցութիւնը բերել:

Այս առթիւ կը փորձուինք հարցնել՝ ո՞ւր մնացին այն Հայր. Միութիւնները որոնք հրաշքներ կը խոստանային, նոյն իսկ ամէն մէկը իր հաւաքած քանի մը հազարով չէնքեր ու գիւղեր պիտի շինէր, իսկ այսօր այդ գումարներուն վրայ թուխս նստած, ձայն-ծպտուն չեն հաներ... Ահա նոր եւ ծանր աղէտ մը, գործի վերածելու համար իրենց խօսքերը:

Ներփակ կը ստանաք 300 ֆրանք:

Ի դիմաց Ս. Դաւրայի Հայր. Միութեան.— Յ. Շիրվանեան:

ԱՎԻՆԵՕՆ-ՓՈՆԹԷ, 24 օգոստ. — Սիրելի «Յառաջ», բոլորիս պարտականութիւնն է մեր աջակցութիւնը չզլանալ Սանճաքի մեր տարագիր եղբայրներուն: Ահաւասիկ մեր բաժինը ձեր բացած հանգանակութեան, կատարուած Ավինեօն-Փոնթէի մէջ, նախաձեռնութեամբ երկու երիտասարդներու, Ղ. Գաբրիէլեան եւ Ա. Մատոեան (474 ֆրանք. մանրամասնութիւնները Դ. էջ):

ՑԱՆԿ 33

Տէսինի Բ. գումարը	700
Մարսէյլ Պուլվառ-Օտտոյի էնփաս Միւրիէ փողոցէն (Տես Դ. էջ)	485
Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութիւն (Շավիլ)	300
Ավինեօն-Փոնթէի հայրենակիցներէն	475
Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Երանեան	30
Գումար	1,990
Երէկուան գումարը	99,496
Ընդհ. գումար	101,486

ՓԱՓԷՆ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ՀԱՄՈԶԵԼ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Թրքական կառավարութիւնը տակաւին կը զգուշանայ որեւէ կարծիք յայտնել գերմանեւխորհրդային դաշինքի մասին: Անոնք որ սերտ կապեր ունին Թուրքիոյ վարիչներուն հետ, վճռապէս կը շեշտեն թէ այս նոր կացութիւնը պիտի չփոխէ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը՝ իբրեւ անդամ խաղաղութեան ճակատին: Բայց եւ այնպէս ոչ-յարձակման դաշինքին բանակցութեանց եւ ստորագրութեան արագութիւնը ափ ի բերան ձգած է հասարակութիւնը եւ հարցնողներ կան թէ Ռուսիա պիտի չփորձէ՞ ճնշում բանեցնել Թուրքիոյ վրայ, որպէսզի հետեւի Մոսկուայի նոր քաղաքականութեան:

Միւս կողմէ, քաղաքական բարձր շրջանակներու մէջ շատեր կան որոնք միշտ կասկածներ յայտնած են Ռուսիոյ բուն դիտաւորութեանց մասին եւ որոնք այժմ սփոփուած կ'երեւան որ Մոսկուա իր քաղաքականութիւնը փոխեց հիմա եւ ոչ թէ աւելի վերջը:

Ֆօն Փափէն, Անգարայի գերման դեսպանը, Պերլինէն վերադարձաւ օդանաւով: Թուրք թերթերը կ'ըսեն թէ դեսպանը Հիթլերի մէկ մասնաւոր նամակը բերած է, նախագահ Իսմէթի յանձնելու համար: Գերմանական դեսպանատունը կը հերքէ, բայց յամառ լուրեր կը շրջին թէ Ֆօն Փափէն նոր առաջարկ մը պիտի ներկայացնէ Թուրքիոյ: Այդ լուրերուն համաձայն, դեսպանը տնտեսական առաւելութիւններ պիտի ընծայէ Թուրքիոյ, զայն անջատելու համար խաղաղութեան ճակատէն եւ ապահովելու համար անոր չէզոքութիւնը պատերազմի պարագային: Սակայն եւ այնպէս Թրքական շրջանակները կը հաւատեն թէ Ֆօն Փափէն նորէն ձախողման դատապարտուած է:

Դեսպանը ընդունուեցաւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարին կողմէ, եւ մէկուկէս ժամ խօսակցեցաւ անոր հետ: Անգլիական, խորհրդային եւ հելլէնական դեսպաններն ալ ընդունուեցան նախարարին կողմէ, որ անմիջապէս Իսմէթ Ինէօնիւի ներկայացաւ, խորհրդակցելու համար:

Թուրքիա բացառիկ միջոցներ ձեռք առած չէ եւ միայն դիւանագիտական գործունէութիւնն է որ աչքի կը զարնէ:

Ոստիկանութիւնը գրաւեց «Իւմանիթէ»ն եւ "Սը Սուար"ը

Ոստիկանութիւնը գրաւեց «Իւմանիթէ»ի ուրբաթ եւ «Սը Սուառ»ի շաբաթ օրուան թիւերը, որոնք հրատարակեր էին բոլշեւիկեան կեդր. կոմիտէին յայտարարութիւնները եւ ուրիշ գրութիւններ դաշինքին քաղաքականութեան դէմ: Թուլուզի մէջ երկու լրագրավաճառներ խոշտանգուեցան ամբոխին կողմէ: Ուրիշ երեք բոլշեւիկներ ալ, 23,20 եւ 18 տարեկան, ձերբակալուեցան, երբ թռուցիկներ կը բաժնէին մասնակի զօրաշարժին եւ դաշինքին քաղաքականութեան դէմ:

«Սը Սուառ» որոշած էր թերթը վերահրատարակել «Լէ Նուվէլ տիւ Սուառ» անունով, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց:

«Իւմանիթէ»ի երէկուան (շաբաթ) թիւն ալ գրաւուեցաւ: Բազմաթիւ ոստիկաններ կը հսկեն երկու թերթերու տպարաններուն եւ խմբագրատուններուն շուրջը: Խուզարկութիւններ կատարուեցան «Ռուսիա» թերթին խմբագրատան մէջ:

Ոստիկանութիւնը երկու թերթերուն տպուած բոլոր թիւերը գրաւեց թէ լրագրավաճառներէն եւ թէ տպարաններէն եւ կառքերու մէջ լեցնելով փոխադրեց ոստիկանական վերատեսչութեան կեդրոնը: Որեւէ դէպք չպատահեցաւ:

Պաշտօնաթերթը երէկ նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն կառավարութիւնը կրնայ գադրեցնել այն թերթերը եւ հրատարակութիւնները որ վտանգաւոր կը համարուին անդորրութեան եւ ազգային շահուն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՍ ՄԵՐ ՈՐԲԱՒԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հռոմի կայսրերէն մին կը պատերազմէր Դանուբի հովտին մէջ, ամիսներէ ի վեր: Հայրենաբաղձութիւնը հետզհետէ սկսաւ մրկել իր հոգին: Առաւօտ մը կանչեց զօրապետները եւ յայտարարեց թէ կը փափաքի վերադառնալ Հռոմ, ուր կարօտցած է բաղնիքները, ջուրը, օդը, վերջապէս մթնոլորտը, որուն մէջ ծնած եւ աճած էր ի տղայ տիոց: Զօրապետներէն մին, խելացի, կը պատասխանէ.

— Ուր որ կը գտնուի կայսրը, այնտեղ է Հռոմը:

Երբ մեր կառակը ձգելով Լըվիկան՝ կը բարձրանանք սարալանջն ի վեր, Սիւմէնի ճամբով, որ Թափոր մըն է դէպի արեւը,— առաւօտեան այս պահուն՝ նման է դիցաբանական աղուոր գլուխի մը,—հոն ուր կը կենանք պահ մը դիտելու համար Հէրօ գետին ամբարիշտ մէջքը, առաջնորդը ցոյց կուտայ մատով.— Տեսէ՛ք Հայաստանը: Զ. Ո. Միութեան հիմնած «Հանրապետութիւնը»:

Ի՞նչ: Կանանչը կը շարունակուի նոյն առատութեամբ: Անդին դեղինը լիճ կը շինէ,— Թերեւս քթանի արտ: Աւելի հեռուն՝ կարմիր կղմինտրներ: Յետոյ գոյնզգոյն վրաններ, կ'ըսես՝ թիթեռնիկներ:

Քիչ վերջ կանգ կ'առնենք կամարի մը տակ, որուն ճակատը գրուած է.

ՈՐԲԱՒԱՆ

(Գիւղատնտեսական Միաբանութիւն)

Colonie Agricole Arménienne

— Հոն ուր կ'ապրին հայ որբերը, այնտեղ Հայաստան է, կ'ըսեմ մտովի:

Կը սպասենք կամարին առջեւ: Խածան չունէր կան: Եւ ահա վերէն կը վազէ երիտասարդ մը, իր առջեւէն՝ երեք փարթամ շուներ, որոնց վզկապը իր աջ ձեռքին մէջ: Շուները կը հաչեն, առաջ կը նետուին, իրարու վրայ կ'իյնան, բայց անմիջապէս կը լռեն՝ երբ երիտասարդը կանգ կ'առնէ, կը սաստէ զիրենք եւ ձեռքը կ'երկարէ ինծի: Հին ծանօթներ ենք: Առնապեան է:

Կ'անցնինք երկար ծաղկուղիէն, որուն ճերմակ ժապաւէնին վրայ ասեղնագործութիւն մը կը ձեւացնէ սարփինային շուքը: Ծաղկուղին կը վերջանայ հրապարակի մը վրայ, որ հսկայ կալ մըն է կարծես,— շուրջանակի տնկուած են ծառեր, ու ծառերուն տակ՝ ծաղիկնե՛ր, ծաղիկնե՛ր: Կալին մէկ եզերքը շէնք մը, երկյարկ, պատուհաններուն առջեւ պատշգամներ որոնք թաղարի կը նմանին,— զրան կից՝ ապակեպատ սենեակ մը: Ուշադրութիւնս կը գրաւէ տուփ մը, որ գրեթէ կորսուած է սօսիին ճիւղերուն մէջ:

— Մեր բարձրախօսն է, կը բացատրէ աւանապետը: Ունինք նման եօթը բարձրախօսներ, որոնք զետեղուած են աւանին գլխաւոր մասերուն մէջ: Երբ հարկ ըլլայ կանչել աշխատաւոր մը, բարձրախօսը կը պոռայ եւ աշխատաւորը կուգայ մարգարանէն՝ եթէ մարգարանին մէջ կը գտնուի, դաշտէն՝ եթէ դաշտին մէջ կը գտնուի: Առաւօտուն՝ դարձեալ բարձրախօսն է որ աշխատաւորները ներկայութեան կը հրաւիրէ Արարատեան հրապարակին վրայ...

— Արարատեան հրապարա՞կ...

— Այո՛, այս կալին վրայ ուր կեցած ենք: Բարձրախօսը այստե՛ղ է որ, առաւօտուն, կը կարդայ օրուան աշխատանքի հրահանգները, յետոյ հրաման մը՝ «յառա՛ջ, դէպի դաշտ», ու կը հնչէ «Բամ, փորոտան...», երբ աշխատաւորները զինուորական շարքով կը մեկնին դէպի դաշտ: Անոնց աշխատանքի ամէնէն տաք պահուն, երբ յոգնութիւնը զգալի է այլեւս, յանկարծ բարձրախօսին մէջէն կ'երգէ անուշ ձայն մը.

Սիրունի՛ս, քեզ համար
Կեանքս կէս եղաւ.
Քո անո՛ւնն էր միայն՝
Որ ինձ կեանք տուաւ:

Կամ բարձրախօսը կը սկսի պատմել ռազմաշունչ դրուագ մը, հայրենասիրական անձնուիրութեան դէպքեր մեր անցեալէն,— ինքնին հասկնալի է թէ ի՛նչպէս կ'ոգեւորուին յոգնած բազուկները: Մեր որբաւանը չի սիրեր մունջ մնալը, անընդհատ կը խօսի իր բերանը որ բարձրախօսն է,— տխրօրէն կը խորհրդածես ծաղկուղիին մէջ վեր վար ժուռ գալով, յանկարծ բարձրախօսն է որ կը պոռայ. «Աչուըրը լայ, կուրուըրը լայ, Աստուած ո՞ր մէկին ողորմի»: Աւելի գեղեցիկ փորձ մը,— երբեմն բարձրախօսին բերանը կը զետեղենք դպրոցին մէջ, ու մինչ մանուկները կը կարդան իրենց դասը ուսուցիչին առջեւ, անդին դաշտին մէջ ականջ լարած մտիկ կ'ընեն ծնողքները՝ առանց իրենց աշխատանքը դադրեցնելու...

Աղջնակ մը կը մօտենայ մեզի, ամչկոտ, վարդի պէս կարմրած: Ձեռքը գաւաթ մը: Ետեւէն կը հասնի մեծ աղջիկ մը, խոշոր փարչ մը բռնած:

— Ի՞նչ կայ, Շողիկ, կը հարցնէ պետը:

— Պարոնին պաղուկ թան եմ բերեր, որ զովանայ:

— Թո՞ղ խմեմ թէ պաչիկդ առնեմ:

— Թա՛ն, կ'ըսէ Շողիկ:

Երբ թանը կը խմեմ, առաջին ումպին իսկ աչքերս կը լեցուին ներքին բերկրալից արտայայտութեամբ մը,— ի՛նչ անուշահոտ թան:

— Սեխի մանտրտիկ կտորներ կը նետենք թանին մէջ, այդ անուշահոտութիւնը աւելի հաճոյական կը դարձնէ զովացուցիչը:

— Անմահակա՛ն, կ'ըսեմ շրթներս սրբելով:

Կը բարձրանանք վեր: Ինծի ցոյց կը տրուի սենեակս, որուն պատուհանը կը բացուի մարգագաշտին վրայ, հեռուն: Ընդարձակ աւազան մը կը պըսպղայ արեւին տակ:

— Այնտեղ ամէն Կիրակի մարզանքներ եւ լողալու մրցումներ կը կատարենք, կ'ըսէ ընկերս:

Սեղանին վրայ դրուած է խաղող, պանիր եւ հաց:

— Դուք ձեր նախընթրիքը ըրէք, ձեր «յակօբիկը»՝ ինչպէս կ'ըսէք, իսկ ես մինչ այդ՝ քանի մը հրահանգներ ունիմ, կուտամ կը վերադառնամ, կ'ըսէ պետը եւ դուրս կը ցատկէ:

Խաղողին հատիկները կը սկսիմ պայթեցնել ակռաներուս տակ,— ի՛նչքան պաղ են: Նախապէս պաղ ջուրի մէջ դրած են: Յանկարծ բարձրախօսը կը յայտարարէ.

— Այս երեկոյ աւանին բնակչութիւնը պիտի հաւաքուի Արարատեան հրապարակին վրայ: Հիւր ունինք:

Կը դիտեմ շուրջս,— մաքուր եւ սպիտակ, ինչպէս լոյսը: Ինքզինքս կը զգամ իմ տանս մէջ, իմ տարրիս մէջ: Խոփ մը, պեղելով հողը, ստեղծած է այս աշխարհը: Արօրին հրաշքն է, ուրեմն, այս «Հայաստանը»: Խումբ մը Զմմոնիք ուզեր են ապրիլ հայրենական աշխարհի մէջ, եւ ի՞նչ կայ աւելի հայրենաւանդ քան աշխատանքը արօրին հետքերուն վրայ,— հին Հըռոմայեցիները «աշխարհ» կ'անուանէին միայն այն երկրամասը, զոր կը պեղէին խոփով, արօրին երկաթէ շեղբով:

Պետը վերադարձաւ:

— Աւանին բնակչութիւնը, ըսաւ, ամրան եղանակին՝ կը գիշերէ վրաններու տակ, ահա թէ ինչո՛ւ մարդ - մարդասանք չկայ շէնքերուն մէջ: Կը խորհինք շէնքերը վարձու տալ, ամէն ամառ, օդափոխութեան եկողներու,— կրնանք ընդունիլ յիսուն ընտանիք:

— Առաջին եկողը՝ ես, այս տարի:

Պետը կ'առաջարկէ պտոյտ մը կատարել «Հանրապետութեան» կալուածին մէջ: Կ'երթանք նախ դպրոցը, որ պարապ է,— երախաները զբօսանքի գացած են մօտակայ դաշտ մը, միասին տարած շրջուն խոհանոց մը, ամբողջ օրը անցընելու համար բնութեան ծոցին մէջ: Յետոյ կ'երթանք ախոռը,— նոյնպէս պարապ, որովհետեւ անասունները եւս այս պահուս կը գտնուին իրենց բացօթեայ մակաղատեղիներուն մէջ: Կը մտնենք այգին: Դեղձենիները, թէեւ պատանի հասակով, իրենց ափին մէջ ոսկեգունդեր բռնած, կարծես կը սպասեն հրամանի մը՝ ռմբակոծելու համար զիրար: Որթատունկերը, աղօթող հարսերու բազմութիւն, գլուխ են ծըռեր,— ի՞նչ փոյթ, ես, ամբարիշտ ուխտաւոր, անոնց ծոցին մէջ կը սիրեմ դիտել անմահական ստինքներ, բուրվառի պէս կախ: Թզենիներուն վրայ թուզը կը պատռի, խունկի պէս կը բացուի՝ արեւէն բռնկած: Երկինքին մէջ կը թափառին օդոստահաւերը:

— Որսորդութիւն ըրա՞ծ ես, կը հարցնէ պետը:

— Ո՛չ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՈՐ ՉԱՓ, ՆՈՐ ԿՇԻՌ

Արեւելքցիներ ենք եւ ահա մօտաւորապէս քսան տարի է որ մեր ցեղին մէկ մեծ զանգուածը ցրուած է, ցանուցիր, եւրոպական զանազան հիւրասիրա՛շտ երկիրներու մէջ:

Մենք, Արեւելքի մէջ մեր եղած ատեն, մարդիկը քննելու համար չափ մը, կշիռ մը, դատաստան մը ունէինք:

Հիմա, Արեւմուտքի մէջ ապրելով, փոխած ենք մեր չափը, կշիռը եւ դատաստանը: Հիմա ունինք նոր չափ ու նոր կշիռ եւ նորաձոյն դատաստան:

Անցեալին մէջ «ցնծուհի» կոչուած կիներուն, հիմա, ընդհանրապէս, կ'ըսենք «արուեստագիտուհի»: Հին օրերուն «դաւաճան» կոչուած մարդերուն հիմա կ'ըսենք «քաղաքագէտ»:

Մեր տեղերը եղածատեն, երբ տեսնէինք աննկարագիր մը որ խտիր չի դներ խիղճներու մէջ, կ'ըսէինք անոր հասցէին.

— Խայտառակին մէկն է:

Հիմա նոր կշիռի մէջ կը դնենք այդ աներեսին գլուխը, ինչպէս նաեւ անհոգի մարմինը, կը նայինք, հիացումով, գործիքին ու կ'ըսենք.

— Շամփիոն է «սիստէմ D»ի մէջ:

Ձեզ ըսեր թէ մեր հին չափը միշտ ճիշդ կը չափէր եւ մեր հին կշիռը միշտ լաւ կը կշռէր: Ձեզ ալ ըսեր թէ մեր նոր չափը գէշ կը չափէ, կամ մեր նոր կշիռը սխալ կը կշռէ: Իմ նպատակս է հինին ու նորին տարբերութիւնը տալ միայն: Եւ այդ տարբերութիւնը ահաւոր է:

Հին կշիռով երբ խանթաբը զարնէինք փորը կուշտ, կոնակը տաք «ազնուափայլ» մը, վրան մաքուր, գրպանը փայլուն, տուներու, խանութներու, հողերո՜ւ, հողերո՜ւ եւ հազար բարօրութեան տէր, կ'ըսէինք.

— Խողին մէկն է, աշխարհը կլլող անխիղճ մը, եսապաշտ մը, ուրիշներու արիւն արցունքով հարստացած գազան մը:

Հիմա այդպիսի ազնուափայլներու համար կ'ըսենք.

— Հայասէր, Հայաստանասէր...

— Պարկեշտ պուրժուա...

— Գործը գիտցող, խելքը գլուխը, աւանդապաշտ, հանրապետական, աստուածասէր, օրինապահ...

— Խաղաղասէր...

Արեւելքի մէջ տուն քանդողին երեսը կը թքնէինք:

Հիմա, նոր դատաստանով, կը թքնենք մեր ցուցամատին վրայ ու տուն քանդողին երեսը կը փայլեցնենք, պեխերը կ'ոլորենք, յօնքերը կը յարդարենք եւ կողերը կը շփենք:

Արեւելքում երբ պաշտօնապէս ազգը կողոպտող խաչագողի մը հանդիպէինք՝ կոնակ կը դարձնէինք եւ կամ անոր կոնակը կը տփէինք:

Հիմա նոր ոսկեկշիռով, տարինեով իր պաշտօնին գլուխը կը պահենք այդ հրէշային մակաբոյծը եւ երբ գիպուածը մեզ իր դէմը հանէ, մտաւորականով եւ անմտաւորականով, կը ծռինք, կը խոնարհինք, կը ժըպտինք իր առջեւ, անհուն եւ անանուն քաղաքավարութեամբ:

Իր երբեմն երբ տեսնէինք մէկը որ սուտը բերնին մէջ լոգանք կ'առնէ, որ խաբեբայութիւնը մտքին մէջ ճարտարարուեստով կը զբաղի, որ անխղճութիւնը սրտին մէջ գահ կը շինէ եւ անբարոյականութիւնը հոգիին մէկ մասին մէջ չունէր՝ կ'ըսէինք.

— Փճացածին մէկն է:

Իսկ հիմա՞...: Ա՛հ, հիմա առանց այլեւայլի կրնանք ըսել.

— Դիւանագէտ ըլլալիք մարդ է:

Առաջ, մեր տեղերուն մէջ, մեր միտայնութեամբ, երբ տեսնէինք թերթ մը կամ հանդէս մը որ սանձ քառորդ բաց պատմութիւն մը կամ կէս բաց պատկեր մը կը հրատարակէր, կը գայթակղէինք ու կշիռ կամ չափ գետին զարնելով, կ'աղաղակէինք:

— Պոռնկագրութիւն է...

Հիմա նոր չափն ու կշիռը մեր ձեռքը, կ'ըսենք ժպտելով.

— Ի՛նչ գեղարուեստ է:

Այն օրերուն երբ տեսնէինք պատուական երիտասարդ մը՝ կ'ըսէինք.

— Միւռոնը երեսէն կը վազէ.

Հիմա այդ միւռոնին համար կ'ըսենք.

— Ապուշին մէկն է կամ մեծն է:

Նախկին կշիռով շատ մը նորաբոյս երիտասարդներ կշռելով, կ'ըսէինք.

— Թեթեւ է:

Եւ կամ.

— Ջիւպպէ, զուբուն, ճիտտա, hափիքա...

Հիմի կ'ասենք.

— Ալա փաժ է, մոտէռն է, էլէկան է:

Ու տակաւին երբ տեսնէինք մէկը որ մեր ցեղային ոճէն, ոգիէն, շրջագիծէն դուրս ինկած է, կ'ըսէինք.

— Այլասերած մըն է:

Հիմա, սակայն, զմայլանքով կը մրմնջենք.

— Նրբացած է, զարգացած է, եւ՛րոպականացած է:

Հի՛ն, հի՛ն, բարութեան շշուրթ մը ունեցող օրերուն (կարծես դարեր առաջ էր), մեր ցեղին դահիճները սիրելը ամէնէն ահաւոր դաւաճանութիւնն էր, հրէշութիւնն էր ու հոգեկան զզուելի սնանկութիւնը, գերագոյն տմարդութիւնը:

Հիմա օ՛, լա, լա... — հիմա մեր դահիճները սիրելը դարձած է տէմոկրատիք անհրաժեշտութիւն, խաղաղականութիւն, քաղաքակրթութիւն ու քաղաքականութիւն:

Որքա՛ն փոխուեր են ժամանակները եւ անոնց հետ չափն ու կշիռը:

Շարունակե՞մ...: Այսքան մը կշռել եւ չափել բաւական է սակայն:

Պէտք է պահեմ չափը:

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ԵՍ» ԿԱՄ «ՄԵՆՔ»

Երկու ֆրանսացի քննադատներ կը վիճին «ես» ու «մենք» դերանուններու գործածութեան մասին:

«Ֆիկարօ» թերթին մէջ, Անտրէ Պիլլի երբ կ'արծարծէ Փօլ Սուտէի յիշատակը, չի մոռնար գնահատել նաեւ անոր դասական գրիչը, դասական այն իմաստով որ կը մերժէր ենթակայական ոճը, կը մերժէր ցուցադրել իր անձը, կը խորշէր «ես» դերանունին գործածութենէն: Ըստ Անտրէ Պիլլիի, ընտիր գրագէտը — ըսենք նաեւ քննադատը — այն է որ դասական է, այսինքն՝ ինքզինք կը ծածկէ արտայայտուած գաղափարներու ետին: Կը մտնէ «մենք»ին մշուշ-հագուստին մէջ:

«Թան»ի մէջ, Էմիլ Անրիօ ընդհակառակն կը պնդէ թէ Փօլ Սուտէ կը սիրէ միշտ գրել եւ ըսել «ես», հազուադէպօրէն՝ «մենք»: Ու թղթատելով Փօլ Սուտէի Մեծ միտքերու ընկերութիւնը հատորը, փունջ մը կը շինէ «ես»երու, ու կ'աւելցնէ. «Ո՛չ, Սուտէ չէր խորշեր «ես» դերանունին գործածութենէն, եւ ի՞նչպէս կրնար խորշիլ այն անհատականութեամբ որ իրն էր, այն կուսակցութեամբ զոր ցոյց կուտար իր յօդուածներուն մէջ»:

Կարեւորը այդ չէ, սակայն: Անտրէ Պիլլի կը գրէ թէ Փօլ Սուտէ, բանապաշտ քննադատ, չէ ուզած գրել Ինչո՞ւ բանապաշտ եմ գիրքը այն խորշանքին համար զոր ցոյց կուտար «ես» դերանունին գործածութեան մասին: Ատիկա ճիշդ չէ, կ'ըսէ Էմիլ Անրիօ, քանի որ Սուտէ ռոմանթիքի մը չափ «ես» գործածած է, բայց թերեւս սկզբունքով համաձայն ըլլար «ես» դերանունին դատապարտութեան: Համաձայն կամ ոչ, հետաքրքրական է քննել եւ ճշդել թէ ո՛րքան գնահատելի է «մենք» դերանունին գործածութիւնը հրապարակագրութեան մէջ, քննադատութեան մէջ, գրականութեան մէջ:

Հրապարակագրութեան մէջ գոյութիւն ունի թէքնիք պայման մը «ես» կամ «մենք» դերանուններու գործածութեան մասին: Երբ «մենք» կը գրուի, այդտեղ «մենքը»ը կը դառնայ բարոյական անհատականութիւն, որ կը ներկայացնէ օրաթերթին վարդապետութիւնը կամ հաւաքական կարծիք մը որուն շուրջ համախմբուած են խմբագիրները: Առաջնորդող յօդուածը, որ ստորագրութիւն չի կրեր ընդհանրապէս, կը ներկայացնէ այդ «մենք»ը եւ, հետեւաբար, կը պահանջէ «մենք»ի գործածութիւն: Ընդհակառակն, այն յօդուածները, որոնք կը ստորագրուին, կը պահանջեն «ես» դերանունին գործածութիւնը, որովհետեւ կը ներկայացնեն անհատական կարծիք մը, գրողին իսկ պատասխանատուութեամբ: Ատիկա ըսել չէ թէ «ես» դերանունին գործածութիւնը, ստորագրութիւն դնելու պայմանը բաւական են գրողին համար՝ որ կարծէ ազատութիւն ունենալ թերթին ուղղութենէն հեռանալու, խմբագրութեան քաղաքական, մտաւորական եւ բարոյական վարդապետութենէն խոտորելու: Ո՛չ, աշխատակից մը պարտաւոր է «ես» դերանունը գործածել, այսինքն իր անձնական տեսակէտը պաշտպանել, միշտ հաւատ մնալով թերթին բարոյական հեղինակութեան հետ, որուն հովանաւորութեան տակ կը գտնուի,— այստեղ արդէն «ես»ի գործածութիւնը համեստութիւն մը կուտայ յօդուածագրին: Այս ձեւին մէջ ոչինչ կայ «mastuluisme» (այս բառը, որ տարբաղադրուելով կը դառնայ՝ «կարդացի՞ր – զիս», կը նշանակէ պարծենալ իր գրածներով, ցուցադրել իր գրածները, ամէնուն ուշադրութիւնը հրաւիրել իր գրածներուն վրայ): Ընդհակառակն, քաջութեան արտայայտութիւն մըն է այդ, լանջաբաց մարտնչում մը:

Դարձեալ, յօդուածագիր մը պարտաւոր է գործածել «ես» դերանունը, երբ հարկ կը դառնայ վկայութիւն մը բերել: Բանաստեղծի մը կենսագրութիւնը տալու ժամանակ, պայման է որ գիտցողը տայ իր վկայութիւնը գրելով «ես լսեցի իր բերնէն..»: Այստեղ «ես»ը ինքնացուցադրութիւն չէ, այլ համեստ վկայութիւն մը:

Փասքալ կը գրէ թէ ատելի է եսը, բայց ո՞ր եսը: Անշուշտ այդ խօսքով Փասքալ չէր ուզեր հարուածել Տէքարթը, որ անընդհատ կը խօսի «ես»ով, իր անձնական փորձերուն մասին: Սխալ է ըսել թէ ճշմարիտ դասականները կը զգուշանային «ես» դերանունը գործածելէ, ո՛չ, անոնք կը զգուշանային իրենց անձնական կեանքը պատմելէ եւ ոչ թէ «մենք»ի տեղ «ես» գործածելէ: Ամբողջ Մոնթէնեյին արժէքը հոն է որ ամէն էջի վրայ կը կանգնի ինքը, այնքան շօշափելի ձեւով որ կարծես թէ պիտի կրնայիր մատդ հպել իրեն: Ռասինը, այնքան խորհրդապահ, անընդհատ «ես»ը կը գործածէ իր յառաջաբաններուն մէջ, ի՛նչքան կռուազան նախադասութիւններով: Վերջապէս Պուալօ կ'ըսէ «ես», Լաֆոնթէն կ'ըսէ «ես», Վոլթէր կ'ըսէ «ես»: Բացէք Շաթօպրիանը, մի ըսէք թէ հպարտ եւ անձնապաշտ գրող մըն է, խոստովանեցէք որ կը կախարդէ ձեզ իր «ես»ով

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Մի քանի օրից յետ Հայոց բանակ մտաւ Արտահան եւ սկսաւ առաջանալ դէպի հիւսիս եւ հասնելով Ափխազաց գնդերին, բանակ դրաւ նրանց հանդէպ, Կուր գետի ձախ ափին:

Գէորգ Սպարապետը թէպէտ ծեր էր եւ Արքունիքում վարած խաղաղ կեանքի օրերում զգում էր իրան ուժաղուրկ, սակայն թշնամի Ափխազների բանակը տեսնելուն պէս, կարծես նորէն երիտասարդացաւ, նոր ոգի ու եռանդ ստացաւ: Մի քանի ժամ հանգիստ առնելուց եւ զօրքին էլ հանգիստ տալուց յետ, նա աշտանակեց իւր նժոյգը եւ ոտքի հանելով զօրքը, սկսաւ նրա կազմուածը կարգաւորել: Որովհետեւ կարծում էր թէ գուցէ Ափխազացիք անակնկալ յարձակում անեն իրանց վրայ, յուսալով թէ այդպիսով կը շփոթեն Հայոց յոգնած բանակը:

Այն մարդը, որ վերջին ժամանակները միայն երդումից ազատուելու եւ Գառնոյ մէջ թաղուելու վրայ էր մտածում, յանկարծ մոռացաւ ամէն բան, երբ Հայրենիքի տոհմական թշնամու բանակը տեսաւ: Նրան թըւում էր թէ՝ մահմետական Հագարացիներից աւելի զարշելի են քրիստոնեայ դրացիները, որոնք ագահութեան եւ անարգ շահասիրութեան պատճառով՝ չէին խղճահարում խաղաղակեաց մի ժողովրդի, կրօնակից մի դրացու անդորրութիւնը խանգարել, որոնք գալիս էին աւեր ու ապականութիւն սփռելու մի ազգի մէջ, որ իւր բիւրաւոր նահատակների արեամբ գնել էր Արեւելեան եկեղեցու փրկութիւնը եւ որի որդւոց անձնուիրութեանն էին պարտական դրանք իրանց երկրի խաղաղութիւնը:

Վրէժխնդրութեան ոգին ծնունդ առաւ այդ ծերունու մէջ եւ նա ինքն իրեն երդուեց. «կամ մեռնել այդտեղ, կամ վերջնականապէս ջախջախել այս հինաւուրց թշնամուն...»:

Եւ նա ի զուր չէր այդ երդումը երդւում. նա զգում էր այդ վայրկենին որ տարիքը իրանից ոչինչ չէ պակասեցրել, որ նա այժմ էլ կարող է ա՛յնպէս սուր շարժել ինչպէս առաջ, կամ նիզակով չամփրել նոյնքան չեչտակն, որքան եւ իւր երեսնամեայ հասակում: Եւ իրաւ, այս մինչդեռ, որ նա կրակոտ նժոյգի վրայ նստած արշաւում էր աջ ու ձախ եւ հրամաններ տալիս զօրքին, նա կայտառ էր եւ աշխուժոտ, ինչպէս մի երիտասարդ:

Սպիտակ մազերն ու ալեզարդ մօրուքը ոչ միայն չէին նուազեցնում Սպարապետական արժանիքը, այլեւ կրկնապատկում էին, տալով նրա դէմքին մի առանձին վեհութիւն, իսկ զէն ու զարդին՝ սպարապետական շուք: Երբ նա հրաման էր տալիս զօրքին, նրա ձայնը դարձեալ որոտում էր ինչպէս տասնեակ տարիներ առաջ, իսկ զօրականն այդ ձայնին հնազանդում էր կուրօրէն, որովհետեւ նա ոչ թէ սիրում, այլ պաշտում էր իւր հինաւուրց զօրապետին:

Առաջին օրը եւեթ Սպարապետն ու զօրավարները ժողովուեցան Թագաւորի մօտ խորհուրդ անելու, թէ ե՞րբ եւ ի՞նչ եղանակով սկսեն պատերազմը:

Մարզպետունի իշխանը, իբրեւ ամէնից փորձառուն, խորհուրդ տուաւ յարձակումն անել հէնց այդ միեւնոյն գիշերը, կամ գոնէ, լուսաբացին:

— Այդ կարեւոր է նրա համար, ասում էր իշխանը, որ Ափխազցիք յուսալով թէ մենք դեռ յոգնած ենք եւ, հետեւապէս, խոյս պիտի տանք ընդհարուելուց, անպատրաստ եւ անկարող կը լինեն մեզ դիմադրելու:

— Այդ միջոցը, գիտեմ, ամենայարմարն է թէ՛ թշնամուն շփոթելու եւ թէ քիչ կորուստով յաջողութիւն ձեռք բերելու, խօսեց Թագաւորը. բայց ի՞նչպէս կարող ենք մեր յոգնած բանակը Կուր գետից անցընել, քանի որ դրա համար պատրաստութիւն չունենք:

— Այստեղ Կուր գետը խորութիւն չունի, պատասխանեց Մարզպետունին, որովհետեւ սա առաջին վտակն է, որ իջնում է Կարսայ լեռներից: Այրուձին հեշտութեամբ կարող է անցնել, իսկ հետեւակները ափից միայն պիտի օգնեն:

— Ո՞վ պիտի առաջնորդէ այրուձիին, հարցրեց Թագաւորը:

— Ես եւ Վահրամ Սեպուհը, իսկ արքայորդին եւ Գոռը կը գործեն Արքայի հրամանատարութեան ներքոյ, պատասխանեց Սպարապետը:

Թագաւորը յարգելով իշխանի առաջարկութիւնը, համաձայնուեցաւ նրա հետ միայն պայմանով որ յարձակումն անեն ոչ թէ գիշերը, այլ լուսաբացին, որպէսզի հետեւակների աշխատութիւնը եւս, որ նետաձգութիւն պիտի լինէր, օգուտ լաւէր հեծելներին:

Առաւօտեան պահուն, երբ Արուսեակը նոր էր բարձրանում երկնակամարի վրայ, իսկ լուսոյ նշքը դեռ չէր երեւում, Հայոց բանակը ոչ միայն ոտքի վրայ էր, այլեւ պատրաստուել էր յարձակումն սկսելու:

Արքայորդին ու Գոռը իրենց հետեւակ գնդերը կանգնեցրել էին Կուր գետի ուղղութեամբ՝ բանակատեղից մի ասպարէզ հեռու, այնպէս որ գըտնւում էին Ափխազցիների հանդէպ եւ այդ կողմից էլ սպասում էին Սպարապետի կողմից տրուելիք նշանին:

Իսկ Գէորգ Մարզպետունին վերցնելով իւր հետ հեծելազօրքը, անցել էր Կուրի հանդիպակաց ափը: Եւ որպէսզի իւր անցքը Ափխազներից չնշմարուի, նա հեռացել էր բանակից մի քանի փարսախ եւ շրջան անելով գետն անցել:

Երբ արեւելքն սկսաւ շառագունել, Սպարապետը հրամայեց զօրքին՝ առաջացնել իւր ընթացքը:

Այդ ժամանակ Ափխազաց բանակում հանգստութիւն էր տիրում: Թագաւորն ու իշխանները դեռ քնած էին, իսկ զօրքերի մեծ մասը վրաններում փակուած: Երբ լոյսը բացուեցաւ այնքան, որ կարելի էր գետի միւս ափը նշմարել, պահակները տեսան որ Հայոց գնդերը շարէ շար կանգնած են իրանց հանդէպ: Այս մասին նրանք տեղեկացրին գնդապետներին, որից եւ իսկոյն խլրտում յառաջ եկաւ Ափխազցիների մէջ: Վերջիններս, արդարեւ, մտադիր էին այդ օրն եւեթ իրանց յարձակումն սկսել, բայց նրանք այդքան վաղ կռուելու վրայ չէին մտածել: Զօրապետը երկիւղ կրելով դարանակալ յարձակումից, հրամայեց զօրքին զէնքի դիմել իսկոյն:

(Շար.)

...րորական կը գործածէ: Մանաւանդ իր Ցուցերուն եւ Ուղեգիրքին մէջ, երբ կը դառնայ գլխաւոր հերոսը, իսկ «մենք» կը գործածէ Քրիստոնէութեան ոգիին մէջ, ուր ինքը կը դնէ այդ պահանջը: Մանաւանդ, հարկադրաբար միշտ ներքնայ իր ինքնակենսագրութեան եւ ուղեգրութիւններուն մէջ, սահմանաւոր եղանակ առաջին դէմքով կը խօսի իր վէպին յառաջաբանին մէջ:

Այս ամէնէն վերջ, ընդունեցէք որ հեռը աչխոյժ է, քաղաքավարի, սրամիտ, եւ մանտրտիկ... լուռ պէս: Ընդհանրական «մենք»ը ուռուցիկ է, ծանրաբարոյ, ծոյլ եւ մեծազանգուած: «Մենք»ը վայել է Թագաւորին: Հիւանդ հեղինակ համեստութեամբ մը փարած է «մենք»ին, որու մէջ կ'ուզէր ծածկել այն կարեւորութիւնը զոր կու տար ինքզինքին: Երբ հարկ ըլլար խօսիլ իր մասին, կը գրէր. «Այս գրքին հեղինակը», «այս տողերը ստորագրողը»: Ցոզնակիի այս բառերը, սակայն, եղակիով կը խօսէր իր ընթերցողներուն հետ, մտերմութեան ձեւ մը, զոր գործածելու իրաւունքն ունին միայն Աստուածները՝ պայմանաւ որ չարաչար չգործածեն:

Ցետոյ, կ'արժէ դիտել նաեւ թէ «ես» դերանունին գործածութեան վէճը տարբեր պատճառաբանութիւն մը ունի մեր մէջ: Հայերէն լեզուն կրնայ գործածել բայերու առաջին դէմքը առանց դերանունի, — այսպէս կ'ըսենք՝ կը սիրեմ կամ ես կը սիրեմ: Ֆրանսերէնը չունի այս հարստութիւնը, առանց je' բայերը չեն կրնար դառնալ առաջին դէմք: Այնպէս որ Ֆրանսերէնի մէջ համեստութեան պահանջը բայական jeին գործածութեան մասին չէ, այլ գոյական moiին ներումին: Իսկ մեր մէջ՝ միայն բայական եսին եւ ոչ թէ գոյական եսին: Այսպէս, մեր հին գրողները կը խորշին ես կը սիրեմ ձեւով բայերն հետ դերանունն ալ գործածելէն, ու կը նախընտրեն ըսել միայն՝ կը սիրեմ, եսը եղելով եսը: Հարկ է պատասխանել թէ դերանունի գործածութիւնը մեծամասնութիւն չարտայայտեր ամէն ժամանակ, — ատիկա կախում ունի բայէն: Առէք մեր Նարեկացին, որ ամէն էջ, ամէն տող լեցուցած է իր ներկայութեամբ, իր անձով, իր «եսով», — բայց ի՛նչ «ես», մեղապարտ, ճակատը բարձրացնելու անկարող, մեռնելու աստիճան արիւնաքամ: Նարեկի մէջ բոլոր բայերը, — անոնք որ պոռչտացած չեն, — դղրդակահութիւններ են հեղինակին անձին դէմ: Այդ բայերը ընտրուած են յանկապէս անոնցմէ որոնք առնուածութեան նշան չունին եւ բմբոստութեան վախ չեն պատճառեր:

Բայց «ես»ով լեցուն է բոլոր ժողովուրդներու կրօնական գրականութիւնը, անոր համար որ այդ «ես»ը castré «ես» մըն է: Փոլսոյ հայերէնը ժամանակին ստեղծած էր որձատուած «ես»ի ուրիշ տգեղ ձեւ մը, — կրաւորական բայի վերածում: Օրինակ, համեստութեան համար, կ'ըսէին «իմ կողմէս նուիրուած է», փոխանակ ըսելու՝ «ես նուիրած եմ», արքայօրէն, մանչու պէս: Կը թուի թէ բռնապետական վարչաձեւը եւս մեծ դեր է խաղացած բայերու կրաւորականացումին մէջ, — արդարեւ Թուրքերէնն ալ ո՛րքան ճոխ է կրաւորական եւ իգացեալ բայերու թիւով ու ձեւով: Թերեւս այդ ազդեցութենէն կը ծագի լեզուներու վերլուծական եւ համադրական քերականութեան երկձեւ կազմութիւնը, գիտական բացատրութեամբ՝ ascendant եւ descendant, — նախաբաստութիւն կազմելու երկու ձեւեր, որոնց մին կը ջնջէ դերանունը, ինչպէս Թուրքերէնը, միւսը՝ կը վերահաստատէ եւ կը զօրացնէ զայն:

Ինչպէս կը տեսնուի, «ես» կամ «մենք» դերանուններուն գործածութիւնը պայմանաւորուած է լեզուներու ցեղային ոգիին եւ աւանդութեանց հետ: Ուրեմն եւ խոր է վէճը իր տարողութեամբ, պատճառ մը որ վերստին քննենք այս հարցը ուրիշ առթիւ, ներկայացնելով «ես» դերանունին գործածութիւնը նախնական ժողովուրդներու լեզուին մէջ, յետոյ անոր կորուստը եւ յարութիւնը:

ԱՐԱԶ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՐԳԻԾԱՆՔ

ԱՐԵՒԱԾԱՂԻԿ

Ի. Միութեան ոչ մէկ քաղաքին մէջ այնքան շատ գրասենեակներ կան, որքան Մոսկուայի մէջ:

Անոնք զետեղուած են գեղեցիկ դղեակներու մէջ: Դղեակները բաժնուած են փողոցներէն՝ պարտէզներով, ուր ծաղիկներ կը ծաղկին եւ թռչուններ կը գեղգեղեն քաղցրօրէն: Մուտքը կը գտնուի երկու քարաշէն սիւներու միջեւ, որոնք կը փայլին աւտոմոն ցօղերէն: Մուտքին վերեւ սովորաբար գրուած է սեւ ապակի մը, որուն վրայ գրուած է, ոսկի տառերով, հաստատութեան անունը:

Բաւական հաճելի է այդպիսի կարգուսարքի մը մէջ աշխատիլ: Բայց, ոչ ոք կ'երթայ հոն: Կամ, «ոչ ոք կ'ընդունուի»: Եւ կամ, որեւէ «անելիք» չկայ, եւ, այդ բոլորը կը ծառայեն մի միայն գլխաւոր քաղաքին գեղեցկացման:

Ինչպէս ծանօթ է, Կոսոֆէյվոֆնէյվա փողոցին մէջ՝ երկար ատենէ ի վեր կը գտնուի ծաղիկներու ծանր ճարտարութեան «Արեւածաղիկ» գրասենեակը: «Արեւածաղիկ»ին պաշտօնէութիւնը կը բաղկանայ երկու հոգիէ: Անոնցմէ մէկուն պարտականութիւնն է համրել ծաղիկները, իսկ միւսինը՝ համրել թաղարները: Անոնք ընկերներ Արուկիրով ու Կեններալով են, որոնք «Արեւածաղիկ» փոխադրուած էին երկու տարբեր քաղաքներէ եւ իրարու ծանօթ չէին:

Ընկեր Արուկիրով երբ առաջին անգամ տեղ գրաւեց իր սեղանին առջեւ, անմիջապէս նկատեց որ ընելիք որեւէ գործ չկայ: Կը խաղար իրբրով որոնք կը գտնուէին գրասեղանին վրայ, կը քաշէր ու կրկին կը հրէր դարակը եւ կամ կրկին կը խաղար այս ու այն իրով: Ի վերջոյ, երբ համոզուեցաւ թէ այդ ձեւով իր գործը աւելցած չըլլար, եւ թէ հոգ ինք խաղա՛ղ օրեր պիտի ունենայ, գլուխը վեր ցուց՝ բարեկամաբար ժպտելու համար կեններալովին: Բայց, հազիւ նայած՝ սիրտը դող ելաւ: Կեններալով, որուն պարտականութիւնն էր համրել թաղարները, լուրջ դէմքով մը հոս ու հոն կը հրէր իր հաշուետախտակին գնդակը, եւ ատեն ատեն բաներ մը կը գրէր թուղթի մը վրայ:

— Ո՛խ, — մտածեց Արուկիրով, — անիկա չափազանց զբաղած է, մինչ ես... Այս պարագան կրնայ շատ սուղի նստիլ ինծի:

Եւ որովհետեւ ընկեր Արուկիրով սովորած էր եւ շատ ուրախացած՝ երբ այդ պաշտօնը յանձնած էին իրեն, ինք եւս առաւ հաշուետախտակ մը եւ սկսաւ հաշիւ մը ընել՝ հարիւրով, հազարով ու միլիոնով: Միեւնոյն ատեն, երբեմն բաներ մը կը խզմզէր թուղթին վրայ:

Երբ ճշդուած ժամը վերջացաւ, իր վիճակը այլեւս այնքան ահաւոր չթուեցաւ իրեն, ինչպէս թուած էր առաւօտ, հաւաքեց գրուած թուղթերը, թխեց զանոնք դարակին մէջ, եւ, գոհ սրտով, մեկնեցաւ «Արեւածաղիկ»էն:

Ահա բոլորը, ինչ որ կարելի է ըսել Արուկիրովի մասին:

Ինչ կը վերաբերի ընկեր Կեններալովին, որուն պաշտօնն էր թաղարները

— Ո՛խ, մտածեց, ան չափազանց զարմացաւ տեսնելով իր պաշտօնակցին վարմունքը: Արուկիրով, իրա՛ւ ալ, յաճախ կը բանար դարակը եւ անընդհատ կ'աշխատէր, ինչ որ լրջօրէն մտահոգեց Կեններալովը, որ որեւէ գործ չունէր:

— Ո՛խ, մտածեց ան, ան չափազանց զբաղած է, մինչդեռ ես անգործ նստած եմ: Աւաղ վերջը բարի չէ...

Կեններալով թէեւ ամուրի էր, բայց չէր ուզեր կորսնցնել իր այս պաշտօնը:

Այդ պատճառով, անմիջապէս առաւ հաշուետախտակը եւ սկսաւ, իբրեւ թէ, հաշիւներ ընել: «Արեւածաղիկ»ին մէջ իր այդ պաշտօնը կորսնցնելու վախը այնքան ուժգնօրէն տիրած էր իր սրտին, որ գրասենեակէն հեռացաւ միայն այն ատեն, երբ պաշտօնակիցը մեկնած էր արդէն:

Բայց, յաջորդ առաւօտ, անհաճոյ անակնկալի մը առջեւ գտնուեցաւ: Երբ ճիշդ որոշեալ ժամուն մտաւ «Արեւածաղիկ», Արուկիրովը գտաւ սեղանին առջեւ: Արուկիրով որոշած էր իր պաշտօնակիցին ցոյց տալ թէ ծաղիկներու գործը աւելի ծանր է քան թաղարներունը, եւ թէ ինք գրասենեակ եկած էր ժամը 9ին՝ փոխանակ ժամը 10ին գալու:

Եւ որովհետեւ անոնք այլեւս չէին համարձակեր դիտել իրար, օրն ի բուն կը մնային գրասենեակը: Կ'աղմկէին իրենց հաշուետախտակներով, նամակատակներ կը գծէին իրենց մեծ տետրակներուն վրայ, եւ անվերջ կը խառնէին դարակները՝ առանց հեռանալու գրասենեակէն:

Երեւան եկաւ որ Կեններալով աւելի զօրաւոր ջիղեր ունի: Արուկիրով, անօթութենէն եւ ծարաւէն նեղուած, հեռացաւ «Արեւածաղիկ»էն՝ ժամը 6 ու կէսին: Կեններալով, իր յաղթանակէն ոգեւորուած, անմիջապէս դուրս ելաւ անոր ետեւէն:

Բայց, երրորդ օրը յաղթանակը տարաւ Արուկիրով: Առեր էր կտոր մը հաց եւ իւղ: Եւ, գրասենեակը մնաց մինչեւ ժամը ութ: Իր ձախ ձեռքով պատառները կը տանէր բերանը, իսկ աջովը մատիտներ կը գծէր փոքր թուղթի մը վրայ՝ այնպէս ձեւացնելով թէ կ'աշխատի: Ժամը ութին, Կեններալով չկրցաւ այլեւս դիմանալ: Ցաղթականը զայն կը դիտէր ժպիտը դէմքին: Դուրս ելաւ՝ անոր մեկնումէն վերջը:

Չորրորդ օրը, երկուքն ալ գրասենեակը մնացին մինչեւ գիշերուան ժամը տասը: Ցաջորդ դէպքերը զարգացան կատաղի թափով մը:

Կեններալով նստաւ մինչեւ կէս գիշեր:

Արուկիրով տուն գնաց ժամը առտուան մէկին:

Ի վերջոյ, այնպէս պատահեցաւ, որ, գիշեր մը անոնք «Արեւածաղիկ» մնացին մինչեւ առտու...

Տժգունած ու տկար, անոնք՝ նստած իրարու դէմ եւ ծուխի ամպերուն մէջ, կը զողդողային իրենց թուղթերուն վրայ ծռած:

Այն ատեն, իրարու հանդիպեցան իրենց մարած նայուածքները: Ու տկարութիւնը, որ տիրեր էր երկուքին ալ, այնքան ընկճեր էր զանոնք, որ անոնք իրարու խոստովանեցան ամէն բան:

— Ի՞նչ աւանակ եմ եղեր, գոչեց մէկը:

— Իսկ ե՞ս, վրայ բերաւ միւսը:

— Բնաւ պիտի չներեմ ես ինծի այս ապուշութիւնս, ըսաւ առաջինը:

— Ո՞րքան ժամանակ կորսնցուցինք պարապ տեղը, գանգատեցաւ երկրորդը:

Եւ անոնք համբուրուեցան եւ որոշեցին յաջորդ օրը չգալ գրասենեակ եւ լաւ մը հանգստանալ:

Այլեւս պիտի չփորձէին աշխատիլ ձեւացնել, ու պիտի զուարճանային իրարու պատմելով զուարթ պատմութիւններ, կամ ճատրակ պիտի խաղային:

Բայց, այս որոշումէն ժամ մը վերջը, ահաւոր մտածում մը ցնցեց, կէս գիշերին Արուկիրովը, երբ յանկարծ արթնցաւ:

— Իսկ ի՞նչ պիտի պատահի — մտածեց ան — եթէ Կեններալով մասնաւոր պաշտօն մը ունի ծուլերը երեւան հանելու. արդեօք խա՞ղ մը կը խաղայ ինծի:

Եւ, անմիջապէս հագաւ տաբատը եւ չուեց առաւ «Արեւածաղիկ»:

Առաւօտ դէմ էր: Աւելածուները կը մաքրէին փողոցները: Շուները կը հաչէին՝ գիզուած աղբերուն քով: Արուկիրովի միտքը տարուած էր չար նախազգացումէն: Եւ, իրապէս, «Արեւածաղիկ»ի մուտքին, քարաշէն սիւներուն միջեւ, կանգնած էր Կեններալովը՝ անքնութենէն տժգունած դէմքով, եւ վշտահար կը նայէր Արուկիրովին, որ այլեւս խորապէս համոզուեր էր թէ իր պաշտօնակիցին պարտականութիւն յանձնուած է ծոյլ տարրերը երեւան հանել: Մտաւորը հազիւ բացեր էր դուռը, երբ երկուքը մէկ նետուեցան ներս եւ անմիջապէս անցան իրենց սեղաններուն առջեւ:

— Զափազանց շատ գործ ունիմ: Մադիկի արագ յանձնարարութիւններ կան:

— Հապա ե՞ս: Նոր թաղարներ հասան:

Եւ, ինչպէս կը խօսին (պետական ամենակարող յանձնախումբը ամէն ինչ գիտէ), այս երկու յիմարները մինչեւ այսօր դեռ աշխատիլ կը կեղծեն՝ իրենց չուէտական գրասեղաններուն վրայ հակած:

Ու սեղաններուն լոյսերը կը լուսաւորեն անոնց տառապած դէմքերը:

ԻԼՖ եւ ՊԵՏՐՈՎ
Թարգմ. ՍՕՍԷՆ ՏԷԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ռասինի ծննդեան տարեդարձը

Ֆրանսա կը պատրաստուի տօնել Ռասինի ծննդեան երեքհարիւրամեակը:

Ռասին ծնած է Ֆէրթէ Միլոնի մէջ 1639ին, մեռած Փարիզի մէջ 1699ին: Մանր-քաղքենի ընտանիքէ, մայրը մեռաւ՝ երբ դեռ երկու տարեկան էր: Հայրը կրկին ամուսնացաւ, բայց շուտով մեռաւ 1643ին: Փոքրիկ Ռասինը յանձնուեցաւ մեծ մօրը, որ կայն տարաւ Փոր-Ռուայալի կրօնաշունչ միջավայրին: Տակաւին դպրոցական գրասեղաններուն վրայ, Ռասին բանաստեղծութիւններ կը գրէր, բայց կը հետեւէր նկարագրական ոճ ունեցող բանաստեղծներու: Ցետոյ կը նուիրուի հելլէն եւ լատին բանաստեղծներու եւ թատերագիրներու ուսումնասիրութեան:

Իր առաջին գործն է Սէնի յաւերժահարսը, գրուած՝ Թագաւորին ամուսնութեան առթիւ: Ցետոյ սկսաւ գրել, հեթանոսական նոյն շունչով, Աստղիկի լոգանքը բանաստեղծութիւնը:

Այդ շրջանին կը ծանօթանայ օրուան մեծագոյն դերասանուհիներուն հետ: Ներշնչուած անոնց մտերմութենէն՝ կը գրէ երկու ողբերգութիւններ, մէկը Ովիդիոսի սէրը, որ չի ներկայացուիր սակայն:

1661ին կը հրաժարի թատրոնէն եւ իր գրական փառասիրութիւններէն: Գործի ետեւէ կ'իյնայ պահ մը, կը մեկնի Իւզէս, որոնելու իր հօրեղբայրը: Ցուսախաբ, կը վերադառնայ Փարիզ, կը ծանօթանայ պալատի մտաւորականներուն, մասնաւորաբար Լաֆոնթէնի, Պուալոյի եւ Մոլիէրի հետ: Կը ցանկայ փառքի հասնիլ, անուն շինել անոնց նման: Մոլիէր կը ներկայացնէ իր մէկ ողբերգութիւնը, Թշնամի եղբայրները (1664), յետոյ, Աղեքսանդրը (1665), սակայն, Ռասին կը թշնամանայ Մոլիէրի հետ, իր ողբերգութիւնները կը տանի խաղալու մրցակից բեմի մը վրայ:

Այսպէս կը բարձրանայ իր աստղը, կը մտնէ Ակադեմիա (1673): Թագաւորը կը պաշտպանէր զինք: Օրուան գրական փառքերը կը յարգէին զինք, թէեւ թշնամիներ ալ ունէր:

Եւ ահա յանկարծ, մանկութեան կրօնաշունչ միջավայրը կը խօսի իր մէջ, կը փափաքի աքեմ առնել ու վանք քաշուիլ: Իր խոստովանահայրը կը տարհամոզէ եւ Ռասին 1677 յունիս 1ին կ'ամուսնանայ Տիկ. Քաթրին տը Ռոմանէի հետ, որմէ կ'ունենայ եօթը զաւակ, հինգը աղջիկ՝ որոնք կրօնաւորուհի կը դառնան:

Այնուհետեւ Ռասին, իբրեւ թագաւորին պատմագիրը, կը հետեւի Լուդովիկոս ԺԴ.ի՝ անոր արշաւանքներուն ժամանակ, — այդ շրջանէն վերջ՝ իր գրական գործերը կրօնական շունչ ունին, — Եսթեր, Աթալիա:

1698ի աշնան ցաւ մը կը զգայ աջ կողերուն վրայ: Քիչ ժամանակ վերջ կը կազմուի ուռ մը: Գործողութիւնը չի յաջողիր: Երկար ատեն անկողին կը մնայ, կը մեռնի 21 Օգոստոս 1699ին:

Ռասին դասական է, այս բառով

ՄԱՐԻԱՄ ԹԱՄԱՄԵԱՆ
եւ
ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԱՆԵԱՆ
ամուսնացած

Փարիզ, 14 օգ. 1939

Հասկնալ կատարելութիւն լեզուի եւ արտայայտութեան: Տեղական գոյնը կը պակսի իր հերոսներուն վրայ, այդ պատճառով ռոմանթիքները «մարմարի պէս պաղ է» կ'ըսէին իր մասին: Այժմ սակայն ի պատուի է Ռասին իբրեւ վարպետ մը հոգեբանական վերլուծումներու, որովհետեւ Ռասին կ'ապրի իր բոլոր հերոսներուն մէջ անձնապէս:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱՃՈՒՆՉ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

«Գերմանական բանաստեղծութիւնը ընդհ. պատերազմին» խորագրին տակ, Պերլինի գրատուներէն մին հրապարակ հանեց վերջերս հատընտիր հաւաքածոյ մը «զինուոր-բանաստեղծ»ներու ստեղծագործութեանց: Նմոյշներ:

1914 Օգոստոսին Գերմանիա ռազմադաշտ կը նետէ իր զաւակները, որոնք կ'երգեն. —

Օրհնեալ ըլլայ այս հանդիսաւոր
ժամը,
Որ մեզ կը միացնէ միակտուր պղինձի
մը պէս,
Ամէնուն բերանն էր խաղաղութիւնը,
Անվստահութիւնը կ'անդամալուծէր
բարեկամ ու թշնամի:
Ահա եկաւ պատերազմը,
Պատերա՛զմը որ կեղծիք չի ճանչնար:

Ուրիշ մը կ'երգէ. —

Արշալոյս մըն է մեր արիւնը,
Եւ գինի Ս. Հաղորդութեան,
Որ կը յորդի կեանքի բաժակէն:

Ձմեռ է: Տժգոյն օրեր: Կատղած է գերման զինուորը. —

Պէտք է փոխել եղանակներու աստուածային կարգը:

Եւ ահա Ֆրանսէր, արդէն Աստուծոյ ոտքը ինկած. —

Ամբողջ ժողովուրդ մը ծունկի ինկած
կատափնատին առջեւ:
Ամբողջ ժողովուրդ մը պիտի մեռնի:
Ով Տէր, դուն որ կը բռնես ձեռքը,
Որ խարազանով կը զարնէ մեզի,
Մի՛ լքեր Գերմանիան, մի լքեր որ
տիեզերքի սիրտը պարպուի իր
արիւնէն:
Նոյն «Հայր մեր»ը չի կրնար այլեւս
բարձրանալ դէպի քեզ,
Գերման սրտերէն:
Հեռո՛ւ մեզմէ այդ աղօթքը,
Քեզմէ արդարութիւն չենք հայցեր,
Մի՞թէ պէտք չէր պաշտպանել մեզ:
Եւ դուն, ո՛վ Տէր, պիտի ուզե՞ս, այդ
պատճառով,
Անպատուել ամբեղ ժողովուրդ մը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (108)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Լանթընաք այն տասներեքերորդ դարու պատերազմիկներու ցեղէն էր որոնք ութսուն տարեկանին քաղաքներ կ'աղատէին: Կը նմանէր այն Ալպէրկի կոմսին, որ գրեթէ հարիւրամեայ, Րիկայէն արտաքսեց Լեհաստանի թագաւորը:

— Քաջութիւն, բարեկամնե՛ր, կ'ըսէր մարքիզը. այս դարուս սկիզբները, 1713ին Կարոլոս ԺԲ., Պէնտէրի մէջ, տունի մը մէջ արգելափակուած երեք հարիւր Շուէտացիով քսան հազար Թուրքի դէմ դրաւ:

Վարի երկու երկու յարկերը պատնիշուեցան, սենեակները ամրացուեցան, դուռներն ալ թակի հարուածներով մխուած կիսակամարներ ձեւացնող դերաններով ամրացան: Միայն օձապտոյտ սանդուխը ազատ ձգել հարկ եղաւ, որովհետեւ չըջիլ պէտք էր եւ զայն պաշարողին համար խցել, պաշարեալին համար խցել կը նըշանակէր: Դիրքերու պաշտպանութեան գործը այս տեսակ տկար կողմեր ունի:

Մարքիզը, անպարտելի եւ երիտասարդի մը չափ աշխոյժ էր, գերաններ ը վերցնէր, քարեր կը տանէր, օրինակ կուտար ձեռքը գործի զարնելով, կը հրամայէր, կ'օգնէր, կ'եղբայրանար, վայրագ ձեւով կը ժըպտէր եւ սակայն միշտ Տէրն էր, բարձր ընտանեկան վայելուչ եւ վայրագ:

Պէտք չէր իրեն դիմադրել: Կ'ըսէր թէ, եթէ ձեռն կէսը ապստամբելու ըլլայ, միւս կէսովը հրացանի բռնել տալէ վերջ, մնացեալներով ամբութիւնը պիտի պաշտպանեմ: Այս տեսակ բաները պետ մը սիրցնել կուտան:

ԺԱ.
ԹԷ ԻՆՉ Կ'ԸՆԷ ԻՄԱՆՈՒՍ

Մինչդեռ Մարքիզը խրամատով եւ աշտարակով կըզ բաղուէր, Իմանուս կամուրջով կը զբաղէր:

Պաշարման սկզբնաւորութենէն իսկ երկրորդ յարկին պատուհաններուն վրայ եւ դուրսը չեղակի կախուած կամուրջը, Մարքիզին հրամանով ներս առնուած էր: Իմանուս զայն մատենադարանին սրահը դրաւ: Թերեւս այս սանդուխին թերին էր որ կօվէն կ'ուզէր լրացնել:

Պահպանման սրահ կոչուած առաջին յարկին պատուհանները քարի մէջ ամրացած երկաթեայ ձողերու երբեակ կազմածքով պաշտպանուած էր: Անկէ ոչ մտնել եւ ոչ ալ ելլել կարելի էր:

Մատենադարանին պատուհաններուն վրայ բնաւ ձող չկար, բայց անոնք ալ շատ բարձր էին:

Իմանուսի կ'ընկերանային իբրեւ ամէն բանի կարող եւ ամէն բանի պատրաստ երեք հոգի: Այդ մարդիկն էին, Պրանշ-տոր կոչուած Հուասնաըը եւ երկու Բիք-ան-Պուան եղբայրները: Իմանուս գողի լապտեր մը առաւ, երկաթէ դուռը բացաւ եւ կամուրջի դղեակին երեք յարկերը խնամով այցելեց: Հուասնար Պրանշ-տոր այնքան անհաշտ էր որքան Իմանուս, որովհետեւ իր մէկ եղբայրը Հանրապետականներուն կողմէ սպաննուած էր:

Իմանուս քննեց յարդով եւ չոր խոտով լեցուցած վերի, նաեւ վարի յարկը ուր քանի մը ամաններ բերել տըւաւ կրակի համար, զորս աւելցուց կուպրի տակառներուն վրայ: Մացառուտները, խուրձերը կուպրի տակառներուն մօտեցուց եւ մէկ ծայրը կամուրջին, միւս ծայրը աշտարակին մէջ գտնուող ծծմբուած պատրոյգին վիճակը քննելով վստահեցաւ: Ցետոյ մատենադարանին սրահին մէջ, գետնայարկին ուր կուպրը կը գտնուէր եւ վերնայարկին միջեւ ուր յարդը կար, գետեղել տուաւ այն երեք օրօրոցները որոնց մէջ Ռընէ-Ժան, Կրօ-Ալէն եւ Ժորժէթ, խոր քունի մէջ սուզուած կը քնանային: Օրօրոցները շատ ըզգուշութեամբ բերուեցան որպէսզի պզտիկները չարթննան:

Գեղջկական պզտիկ եւ պարզուկ մըսուրներն էին անոնք, տեսակ մը ուռիէ ցած զամբիւղներ, որոնք գետնի վրայ կը դրուին եւ կարելիութիւն կ'ընծայեն մանկիկին օրօրոցէն դուրս ելլելու մինակ եւ առանց օգնականի: Իւրաքանչիւր օրօրոցին քով, Իմանուս ապուրի սկաւառակ եւ փայտէ դգալ մը դնել տուաւ:

Կեռերէն հանուած ազատարար սանդուխը տախտակամածին վրայ պատին հանդէպ դրուած էր: Իմանուս, երեք օրօրոցներն ալ ծայրը ծայրին միւս պատին երկարութեանը շարել տուաւ, սանդուխին դիմացը: Ցետոյ, խորհելով նաեւ որ օդի հոսանքները կրնան օգտակար ըլլալ, մատենադարանի վեց պատուհաններն ալ բոլորովին բացաւ: Ամառուան կապոյտ եւ գաղջ գիշեր մըն էր:

Բիք-ան-Պուա եղբայրները ղրկեց որ ստորին եւ վերին յարկի պատուհանները բանան: Շէնքին արեւելեան կողմը ամառուի գոյնով խոշոր եւ հին չորցած բաղեղ մը նշմարած էր կամուրջին մէկ կողմը ամբողջ վերէն վար կը ծածկէր եւ երեք յարկերու պատուհանները կը շրջապատէր: Խորհեցաւ որ այս բաղեղը վնաս մը չունենար: Իմանուս կրկնակ դարձուածքով երկաթէ դուռը գոցեց, ուշադրութեամբ նկատեց աշտարակին եւ սար սափելի փականքը եւ գլխու գոհունակ շարժումով մըն ալ զննեց ծծմբուած պատրոյգը որ իր պատրաստած ծակէն կ'անցնէր եւ այլեւս միակ հաղորդակցութեան միջոցն էր աշտարակին եւ կամուրջին միջեւ: Այս պատրոյգը բոլորշիաձեւ սենեակէն կը մեկնէր, երկաթէ դրան տակէն կ'անցնէր, կամարաձեւ ուղիին տակ կը մտնէր, կամուրջին գետնայարկի սանդուխէն կ'իջնէր, աստիճաններուն վըրայէն օձապտոյտ կը գալարէր, նըրբանցքին տախտակամածին վրայէն կը մագլցէր եւ կ'երթար կը յանգէր չոր խուրձերուն կոյտին վրայ գըտնուող կուպրի չեղջին մէջ: Իմանուս հաշուած էր մօտաւորապէս քառորդ ժամ մը պէտք էր որպէսզի այս պատրոյգը աշտարակին ներքնակողմը վառուելով մատենադարանին տակի կուպրի ջրշեղջը կրակի տար: Բոլոր այս կարգադրութիւնները ընելէ եւ բոլոր այս հետախուզումները կատարելէ վերջ երկաթէ դրան բանալին յանձնեց Լանթընաքի մարքիզին, որ զայն իր գրպանին մէջ դրաւ:

(Շար.)

համար։

*** Գերմանեւխորհրդային դաշինքին ստորագրութենէն ի վեր, Մարսէլ Գաշէն խմբագրական չի գրեր «Իւմանիթէ»ի մէջ։ Ասոր խմբագիրն ալ անհետացած է, եւ խմբագրականները կը ստորագրէ երրորդական խմբագիր մը, Տարնոս։

«Փոփիւլէռ», ընկերվարական օրկանը, վերապահութեամբ կը հաղորդէ թէ ծանր պառակտումներ ծագած են համայնավար կուսակցութեան մէջ եւ թէ կարեւոր դէմքեր հրաժարած են։

*** Ոստիկանութիւնը գրաւեց նաեւ բոլշեւիկեան շաբաթաթերթ մը, «La Voix du Midi», որ անհնազանդութեան կը հրաւիրէր զինուորները։ Ոստիկաններ տպարան երթալով անմիջապէս գրաւեցին բոլոր թիւերը։

Զինակցութեան դաշինք Անգլիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ

Անգլիական կառավարութիւնը արտակարգ լիազօրութիւններ ստանալէ անմիջապէս վերջը կարեւոր ձեռնարկ մը եւս կատարեց, զինակցութեան դաշնագիր մը ստորագրելով Լեհաստանի հետ։

Առաջին յօդուածին տրամադրութեամբ, եթէ կողմերէն մէկը պատերազմի բռնուի եւրոպական պետութեան մը հետ, այս վերջինին յարձակման հետեւանքով, միւս կողմը անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնի։ Երկրորդ յօդուածով, այս տրամադրութիւնները գործադրելի են նաեւ այն պարագային երբ եւրոպական պետութեան մը որեւէ գործողութիւնը բացորոշապէս, ուղղակի կամ անուղղակի կը սպառնայ կողմերէն մէկուն անկախութեան եւ վտանգուած կողմը կենսական կը նկատէ դիմադրել զինու զօրութեամբ։

Երրորդ յօդուածով, եթէ եւրոպական պետութիւն մը ուզէ խախտել կողմերէն մէկուն անկախութիւնը՝ տնտեսական կամ ուրիշ տեսակ թափանցումով, երկու կողմերը փոխադարձաբար պիտի օգնեն իրարու, դիմադրելու համար այդպիսի փորձերու։ Եթէ նոյն պետութիւնը այն ատեն թշնամութեան դիմէ, պիտի գործադրուին Ա. յօդուածին տրամադրութիւնները։

Մնացեալ յօդուածները կը վերաբերին դաշնագրին գործադրութեան եղանակներուն։

Ինչպէս կ՚երեւայ, դաշնագիրը գործադրելի պիտի համարուի, եթէ, օրինակ, Հիթլէր գրաւէ Լիթուանիան եւ եթէ համոզում գոյանայ թէ այդ գրաւումը կը սպառնայ Լեհաստանի անկախութեան։

Դաշնագրին տրամադրութեամբ, եթէ պատերազմ ծագի նախատեսուած պարագաներուն մէջ, Անգլիա եւ Լեհաստան զինադադար պիտի կրնան կնքել միայն փոխադարձ հաւանութեամբ։

Դաշնագիրը կնքուած է հինգ տարուան համար, եւ ի զօրու պիտի մնայ, եթէ կողմերէն մէկը չեղեալ չնկատէ զայն, վեց ամիս առաջ։

Զինուորական պատրաստութիւններ

Իտալիա երկու զօրագաս եւս դրօշի տակ պիտի առնէ Սեպտ. 3ին, «իբրեւ զգուշական միջոց»։ Այն ատեն կազմ եւ պատրաստ պիտի ունենայ 1 միլիոն 500,000 զինուոր։ Մասնագէտները եւ փաշական պահակներն ալ հաշուելով, ամբողջ թիւը կ՚ըլլայ 1,750,000։ Իսկ եթէ նաւազներն ալ հաշուենք, համագումարը կ՚ըլլայ 1,850,000։

Պելժիա եւս արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ, զօրացնելու համար ազգ. պաշտպանութիւնը։ Բոլոր արձակուրդները ջնջուեցան։

Յունաստանի մէջ զէնքի տակ առնուեցան երկու զօրագասեր եւս։

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Գերմանիա իրենց պատրաստութիւնները կը շարունակեն նոյն թափով։

Փարիզի մէջ արդէն միջոցներ ձեռք առնուած են, լոյսերը ծածկելու, կազարդել դիմակներ բաժնելու եւ ուրիշ զգուշութիւններ փութացնելու համար։ Քաղաքը հանդարտ է։ Որոշուեցաւ փակել թանգարանները եւ պրադարանները, սկսելով Լուվրէն։

Զանազան լուրեր օրուան տագնապի մասին

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ մեկնեցան, համաձայն իրենց կառավարութեանց հրամանին։ Վորոշիլով փափկութեամբ հասկցուցած է թէ այլ եւս անիմաստ է իրենց ներկայութիւնը։ Անգլիոյ դէմ ցոյցեր կատարուեցան Մոսկուայի մէջ։

Պ. ՄՈԼՈԹՈՎ, Խ. Միութեան վարչապետը, Պերլին պիտի այցելէ մօտերս, աւելի ամրացնելու համար երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարութիւնը կը յիշեցնէ թէ պէտք չի տեսներ մորաթորիոմ հաստատելու կամ ի պահ տրուած գումարներու վերստացման մասին սահմանափակում հաստատելու։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ հասաւ Լոնտոն, զինուորական խորհրդակցութիւններ կատարելու համար։ Հաւանական է որ արտակարգ նիստի հրաւիրուի Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը։

ՅՈՒԶՈՒՄՆԱԼԻՑ ՆԻՍՏ մը ունեցաւ Երեսփ. Ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը։ Օրակարգի խնդիրն էր գերմանեւխորհրդային դաշինքը։ Զօրս բոլշեւիկ երեսփոխանները փորձեցին պաշտպանել զայն, իբրեւ նըպաստ մը խաղաղութեան, բայց չարաչար պարտուեցան, իրենց դէմ ունենալով նաեւ ընկերվարականները։ Քուէարկուած բանաձեւը կ՚ըսէ թէ Մոսկուայի դաշնագիրը հակառակ է ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին յանձնառութեանց, կը ձաղկէ գաղտնի դիւանագիտութեամբ կնքուած այդ համաձայնագիրը ու կ՚եզրակացնէ թէ դաշնագիրը «ոչ թէ կը փարատէ, այլ կը ծանրացնէ պատերազմի վտանգը»։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պաշտօնապէս հաղորդեց Մոսկուայի չեխական դեսպանին թէ այլեւս չի ճանչնար իր հանգամանքը։ Դեսպանատան դիւանաթուղթերը գերմանական դեսպանատան պիտի յանձնուին։ — Բազմաթիւ Չեխեր ձերբակալուեցան Խ. Միութեան մէջ, դժգոհութիւն յայտնած ըլլալով։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ անապարանքով կը հեռանան Գերմանիայէն։ Փարիզի անգլիական հպատակներն ալ իրենց երկիրը կը վերադառնան։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը բողոքեց գերմանեւխորհրդային դաշնագրին դէմ։ Որոշուեցաւ պատուիրակութիւն չղրկել Նիւրընպէրկի հիթլէրական համագումարին։ Գերմանիա հաստատուած ճափոնցիները ետ կանչուեցան։

Ֆրանսուհիներու քաղաքական գրասենեակը ամէն տեսակ յանձնառութիւններ (կամաւոր ծառայութիւններ) կ՚ընդունի ազգ. պաշտպանութեան համար, մասնաւորապէս կրաւորական պաշտպանութեան մէջ։ Իր գրասենեակները բաց են ժամը 2էն 3։

Անգլիական հրապարակին ալ ժամը ժամին կ՚աղդուի օրուան տագնապէն։ Անգլիոյ դրամատունը 2էն 4 առ հարիւրի բարձրացուց զեղչի սակը։ Տոլարը, որ կը տատանէր 37ի վրայ, առջի օր մէկ անգամէն բարձրացաւ 40.25ի։ Միջոցներ ձեռք առնուած են անգլիականը եւ ֆրանքը ամուր պահելու համար։

Խ. Միութեան Գերագոյն խորհուրդը նիստի հրաւիրուեցաւ օգոստոս 28ին։ Չորրորդ արտակարգ նիստն է այս։ Անշուշտ օրակարգի առաջին հարցն է Գերմանիոյ հետ կնքուած դաշնագրին վաւերացումը։

Ամերիկեան «Փոէլիտան Բոզվէլթ» շոգենաւը որ Հավր հասած էր երէկ եւ իրիկունը Համպուրկ պիտի երթար, ուղղակի Նիւ Եորք վերադարձաւ չարաթ գիշեր, այսինքն որոշուած թուականէն հինգ օր առաջ։ Հարիւր յաւելուածական անկողիններ պատրաստուած էին, ճամբորդները տեղաւորելու համար։

Տեսինի հանգանակութեան Բ. ցանկը

Դաւիթ Յակոբեան 100 ֆր., Մինաս Յակոբեան 50 ֆր., Միհրան Պապուեան 30 ֆր. Արշակ Բաղդոեան, Հայկունի Թաշճեան, Յովհաննէս Պօյաճեան 25ական ֆր., Վահան Հախվերտեան, Օննիկ Ազնաւորեան, Սուրէն Տարագեան, Վաչէ Փալանճեան, Յակոբ Պուտուրեան, Յովհաննէս Շաքարեան, Մանուկ Գրիգորեան 20ական ֆր., Փօքրիկն Կարապետեան 30 ֆր., Աբրահամ Սալապաշեան, Առաքել Զօրեան 15ական ֆր., Օհան Քէճէճեան, Պետրոս Վարպետեան, Յովսէփ Ալաճեան, Հայկ Մաժուլեան, Հրանտ Գազանճեան, Պետրոս Տիրանեան, Միհրան Մերկերեան, Սեպուհ Հէքիմեան, Նուպար Յակոբեան, Վահան Յօնիկեան, Խաչիկ Միրապեան, Յակոբ Ալեանաքեան, Հայկ Գէորգեան, Վաղարշակ Եափուճեան, Մանուկ Համբարձումեան, Օհաննէս Լէյլէկեան, Բենիկ Գարագաշեան, Օհան Զուլըմեան, Տիկ. Զուլըմեան, Յակոբ Պուտուգեան, Յովսէփ Պետրոսեան, Սարգիս Ղազարեան, Վարդան Փանոսեան 10ական ֆր., Գէորգ Օհաննեան M. Montauge, Sopig Cristof 5ական ֆր.։ Գումար 700 ֆր.։ (Տես Ա. էջ)։

ԽՄԲ.— Տէսինէն նախապէս ղրկած էին 3013 ֆրանք (տես Յառաջ 10 Օգոստ.)։ Ուրեմն ընդհ. գումարը կ՚ըլլայ 3713 ֆրանք։

Մարսէյլ Պուլվառ Օտոյի Էնփաս տէ Միւռիէի փողոցին մէջ հաւաքուած

Հրանտ Սարաֆեան, Վարդան Ղարիպեան, Յակոբ Ղարիպեան 50ական ֆր., Ճիվան Ղարիպեան 65 ֆր., Յարութիւն Ղարիպեան, Մարոքցի սեւամորթ Քասիր, Արմենակ Փափազեան 25ական ֆր., Կիրակոս Սարգիսեան 30 ֆր., Գէորգ Պօյաճեան, Լեւոն Դարբինեան, 20ական ֆր., Նազար Զատիկեան 15 ֆր., Միհրան Կարապետեան 14 ֆր., Աբէլ Ղարիպեան, Մովսէս Զարիֆեան, Յակոբ Քէչէճեան, Եփրեմ Տէրտէրեան, Միհրան Մինասեան, Կարապետ Պօյաճեան, Յարութիւն Մարիկեան, Կիւլպէնկ Մարիկեան 10ական ֆր., Օր. Նուրիճա Ղարիպեան, Սամուէլ Զարուկեան, Յակոբ Յարութիւնեան 5ական ֆր., Շուշան Խիւլեան (ծեր) 1 ֆր.։ Գումար 485 ֆրանք։ (Տես Ա. էջ)։

Ալֆորվիլ-Փոնթէի հանգանակութիւնը

Գաբրիէլեան եղբարք 100, Հայր եւ որդի Մատոյեան 50, Հ. Նաթանեան 50, Հ. Կիւրճեան 25, Գ. Գօրէսեան, Ե. Սարգիսեան 20ական, Բ. Մատոյեան 15, Գ. Գըլըրեան, Մ. Սէրխոշեան, Մ. Ընքապապեան, Գ. Սէրխոշեան, Ա. Անտոնեան, Ֆ. Թոփալեան, Ժ. Պիլպիլեան, Յ. Գրիգորեան, Հ. Տէլիսահակեան, Յ. Կարապետեան, Ե. Ուշաքլեան, Յ. Քիւփէլեան, Գ. Քիւփէլեան, Ս. Աստուրեան, Ա. Իւզպաշեան, Յ. Սարգիսեան, Հ. Հայրապետեան 10ական, Յ. Հազարապետեան, Աւետիս, Գ. Էյվազեան, Բ. Տէրտէրեան, Ա. Եղիեան 5ական։ Գումար 475 ֆրանք։ (Տես Ա. էջ)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԱՒԱՍԱՅՈՒԹ

ՍՏԱՑԱՆՔ

	23—35 Օգոստ.
Կարտոն, Ա. Կար.	75
Կ.րտան, Ա. Մ....	75
Լա Սիօթա, Գարծ.	400
Շալէթ, Մ. Մ.ն	50
Արժանթէօյ, Խաչ.	40

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 29 Août 1939

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4130

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԿԸ ԳՏՆԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ՊԵՐԼԻՆԻ ԱՆԳԼ. ԴԵՍՊԱՆԸ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ ՏԱՐԱՒ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ ՄԵՐԺԵՑ ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ — ՈՒՂՂԱԿԻ ԲԱՆԱԿՑԻԼ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Մուսոլինի պիտի կրնա՞յ փրկել խաղաղութիւնը

Արագ ակնարկ մը՝ կիրակի օրէն մինչեւ երէկ անցած – դարձածի մասին.—

Ինչպէս հաղորդած էինք, Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահը ընդունած ըլլալով նախագահ Րուզվէլթի առաջարկը, այս վերջինը երկրորդ հեռագիր մը ուղղեց Հիթլէրի: Այդ հեռագրին մէջ, Պ. Րուզվէլթ հաղորդելով Լեհաստանի պատասխանը, որ կ՚ընդունի ուղղակի բանակցութիւններով լուծել վէճը, անգամ մը եւս կը թախանձէ որպէսզի Գերմանիոյ Առաջնորդը եւ կառավարութիւնը հաւանին խաղաղութեամբ կարգադրել խնդիրը, «խնայելու համար անհամար մարդկային կեանքեր: Ամբողջ աշխարհ կ՚աղօթէ որ Գերմանիա եւս ընդունի այս առաջարկը»:

Հիթլէր չպատասխանեց այս նոր կոչին:

Միեւնոյն օրը, Պերլինի անգլիական դեսպանը Լոնտոն գնաց օդանաւով, իր կառավարութեան հաղորդելու համար Հիթլէրի պայմանները: Խիստ գաղտնապահութիւն կը տիրէ այդ մասին, բայց կարգ մը թերթեր կը հաստատեն թէ Հիթլէր հետեւեալ պայմանները առաջարկած է.—

1.— Անմիջապէս Գերմանիոյ յանձնել Տանցիկը եւ թոյլ տալ որ գերմանական խճուղի մը շինուի Լեհական Նրբանցքին մէջէն:

2.— Գերմանիա ազատ պիտի ըլլայ ուղղակի բանակցելու Լեհաստանի հետ, իրենց միջեւ եղած բոլոր վէճերու կարգադրութեան համար:

3.— Մեծն Բրիտանիա պէտք է ետ առնէ իր զինակցութիւնը Լեհաստանի հետ:

4.— Գերմանիա պատրաստ է խաղաղութեան դաշինք մը կնքելու Անգլիոյ հետ, 25 տարուան համար, իսկ Լեհաստանի հետ՝ 10 տարուան համար:

Դժուար է ըսել թէ ո՛րքան վաւերական են այս պայմանները: Բայց իրողութիւն է որ Անգլիա անընդունելի գտած է զանոնք, եւ հակառաջարկներ պիտի ներկայացնէ, իբրեւ հիմ բանակցութեանց: Միեւնոյն ատեն Հիթլէր հասկցուցած էր թէ իր համբերութիւնը սպառած է:

Այդ հակառաջարկներու խմբագրութեան համար բրիտանական դահլիճը երկու նիստեր գումարեց կիրակի օր եւ երկուշաբթի: Առաջին ժողովը տեւեց երեք ժամ: Երէկ Պերլինի անգլիական դեսպանը այդ հակառաջարկները Գերմանիա տարաւ օդանաւով: Այնպէս որ, խաղաղութեան ճակատագիրը կախում ունի Հիթլէրի տալիք պատասխանէն: Բրիտանական խորհրդարանն ալ նիստի հրաւիրուեցաւ, վճռական որոշումներ տալու համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Ուրիշ վճռական փորձ մը կատարեց Ֆրանսայի վարչապետը, առաջարկելով որ Գերմանիա եւ Լեհաստանի ուղղակի բանակցին:

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ՚ըսէ.

— «Օգոստոս 25ին ժամը 5.30ին Պերլինի ֆրանսական դեսպանը պատասխանելով հրաւէրի մը, ընդունուեցաւ առաջնորդ – վարչապետ Հիթլէրի կողմէ: Գերմանիոյ վարչապետը խնդրեց մեր դեսպանէն Ֆրանսայի վարչապետին հաղորդել յայտարարութիւն մը: Այս յայտարարութեամբ, Հիթլէր կը յայտնէր թէ այլեւս չի կրնար հանդուրժել Լեհաստանի կացութեան, եւ ցաւ կը յայտնէր որ գերմանական եւ ֆրանսական արիւն կրնայ հոսիլ, իբրեւ հետեւանք այն միջոցներուն զոր կրնայ ձեռք առնել, այդ կացութիւնը չակելու համար:

Պ. Տալատիէ դեսպանին միջոցաւ տեղեկանալով այս յայտարարութեան, անմիջապէս Պ. Հիթլէրի յանձնել տուաւ հեռագիր մը, որով կը յիշեցնէր Ֆրանսայի խորունկ խաղաղասիրութիւնը, ինչպէս եւ հաւատարմութիւնը իր յանձնառութեանց, որոնք հրապարակաւ կնքուած են ուրիշ ազգերու հետ: Կը յիշեցնէր նաեւ թէ ոչ մէկ Ֆրանսացի իրմէ աւելի ջանք թափած է սիրալիր յարաբերութիւններ եւ անկեղծ գործակցութիւն հաստատելու համար գերման եւ ֆրանսացի ժողովուրդներուն միջեւ, ի խնդիր Եւրոպայի խաղաղութեան: Պ. Տալատիէ կ՚երաշխաւորէր Լեհաստանի տրամադրութիւնները՝ հաշտարար մեթոտներու դիմելու համար փոխադարձաբար: Այս առթիւ կը շեշտէր թէ ոչ մէկ սրտի տէր մարդ կրնար հանդուրժել որ պատերազմ մը պայթի, առանց գոնէ կարգադրութեան նոր եւ ուղղակի փորձ մը կատարելու Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ: Վարչապետը պատրաստակամութիւն կը յայտնէր ամէն ջանք թափելու, որպէսզի դիւրանայ այդպիսի փորձ մը:

Դեսպանը օգոստոս 26ին, կէս օրէն վերջը ընդունուեցաւ վարչապետ Հիթլէրի կողմէ որ պատասխանեց թէ չի կրնար ընդունիլ Պ. Տալատիէի թելադրած առաջարկը: Այս բերանացի պատասխանը հաստատուեցաւ երէկ, գրաւոր զեկոյցով մը որ վարչապետին յանձնուեցաւ Փարիզի գերմանական դեսպանատան գործակատարին կողմէ»:

Ուրեմն, այս կողմէն ալ անելի մը յանգած են բոլոր ձեռնարկները:

Գերմանիոյ պատերազմական պատրաստութիւնները

Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիա կը շարունակէ ձեռք քառնել պատերազմի յատուկ բոլոր միջոցները: Արդէն իսկ տոմսեր (վէսիգա) հաստատուած են պատեհքի, ածուխի, օճառի, հիւսուածեղէնի եւ կօշիկի համար: (Մեծ պատերազմին ատեն այս դրութիւնը հաստատուեցաւ միայն 1916ին): Թաննէնպէրկի տօնակատարութենէն վերջը, յետաձգուեցաւ նաեւ Նիւրէնպէրկի կուսակցական համագումարը, որ տեղի պիտի ունենար յառաջիկայ կիրակի: Ինչպէս Փարիզի մէջ Պ. Տալատիէ, նոյնպէս Պերլինի մէջ Հիթլէր գիշեր ցերեկ չի հեռանար իր պաշտօնատունէն, անընդհատ խորհրդակցելով իր զօրապետներուն եւ նախարարներուն հետ: Երէկ գաղտնի նիստի մը հրաւիրած էր երեսփոխանները:

Հիթլէր եւ Մուսոլինի անդադար կը խորհրդակցին հեռաձայնով: Նա –

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը պահեստիներու երեք զօրաշարքեր եւս զէնքի տակ առաւ շաբաթ օր,— անոնք որոնց տետրակներուն վրայ նշանակուած են 1, 5 եւ 6 թիւերը: Պատերու վրայ յայտարարութիւններ փակցուած էին իրիկուան ժամը 4ին:

Ինչպէս կը յիշուի, նախապէս դրօշի տակ առնուած էին անոնք որոնց տետրակները կը կրեն 3, 4 եւ 2 թիւերը:

*** Պաշտօնաթերթը շաբաթ առտու հրատարակեց հրամանագիր մը որ կը բաղկանայ միայն մէկ յօդուածէ եւ որ կը ծանուցանէ թէ բանագրաւումը սկսած է ամբողջ երկրին մէջ:

Ուրիշ հրամանագիր մը կ՚արգիլէ օդանաւերու թռիչքը Ֆրանսայի զանազան մասերուն, Ալժերիոյ, Թունուզի եւ Մարոքի մէջ:

*** Շատ մը քաղաքապետութիւններ Սէնի նահանգապետին դիմելով, խնդրեցին անհրաժեշտ հրահանգները հաղորդել ուսուցիչներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ արագօրէն եւ բարեկարգութեամբ կատարել դպրոցականներու մեկնումը:

Առողջապահական նախարարութիւնը շրջաբերական մը ուղղելով նահանգապետներուն, յանձնարարեց առ այժմ իրենց տեղերուն մէջ պահել Փարիզէն եւ ուրիշ բազմամարդ քաղաքներէ արձակուրդի գացած մանուկները:

*** Հանրային խնամատարութիւնը կը խնդրէ այն Ֆրանսացի եւ օտար վիրաբոյժներէն եւ բժիշկներէն որոնք ենթակայ չեն զօրակոչի, իրենց աջակցութիւնն ընծայել գրաւորապէս, լեցնելու համար զօրակոչի ենթարկուած բժիշկներուն տեղը, հիւանդանոցներու մէջ:

*** Օդաչու Ֆրանսուհիներն ալ կ՚արձանագրուին, իբրեւ օժանդակ ծառայելու համար:

** Տեսակ մը ամայութիւն կը տիրէ Փարիզի փողոցներուն մէջ: Բազմաթիւ պատուհաններ գոցուած են, խանութները պարպուած, անցուդարձերը կրճատուած, ինչ որ կը նշանակէ թէ շատերը զօրանոց կամ գաւառ գացած են: Նոր հանրակառքերը, որոնք մեծ մասով շինուած են զինուորական փոխադրութեանց համար, պատահաբար կ՚երեւան փողոցներու մէջ: Հարիւրաւոր փողոցներու եւ հրապարակներու վրայ կապոյտ եւ աղօտ լոյսեր հաստատուած են նախկին լապտերներուն տեղ: Ստորերկրեայ պատսպարաններուն դուռները բացուած են եւ ամէն օր կը քննուին, որ եւ է պակաս լրացնելու համար: Տանտիրուհիներ նպարեղէնի խանութները կը դիմեն, շաքար, սուրճ, պահածոյ ուտելիքներ եւն. ճարելու համար: Սրճարաններն ալ նախկին ոգեւորութիւնը չեն ցուցներ:

** Ֆրանսա բնակող Հրեաները, Իտալացիները, Սպանիացիները, Լեհերը եւ Չեխերը հաւատարմութեան գիրեր կ՚ուղղեն կառավարութեան, յանձն առնելով ծառայել ֆրանսական բանակին մէջ, եթէ պատերազմ ծագի: Մարսէյլի մէջ Ֆրանսական հպատակ դարձած իտալացի ռազմիկներու հանրապետական դաշնակցութեան ներկայացուցիչը ձայնասփիւռ կոչ մը ուղղելով Իտալիոյ ժողովուրդին, յայտարարեց թէ «դարշելի խայտառակութիւն մը պիտի ըլլայ, եթէ Ֆրանսացիները եւ Իտալացիները կռուին իրարու դէմ»: Լիոնի Իտալացիներու ժողովրդական Միութիւնը, որ աւելի քան 50,000 անդամ ունի, պաշտօնական զեկոյցով մը կը յայտարարէ թէ պատրաստ է կռուելու «Ֆրանսացի ժողովուրդին հետ, ո եւ է ֆաշական ուժի դէմ որ պատերազմ կը յարուցանէ»:

*** Ամերիկացի գնդապետ մը 10,000 կամաւորներ հաւաքած է Մ. Նահանգներուն մէջ, Ֆրանսայի օգնութեան հասնելու համար, պատերազմի պարագային:

բաթէն կիրակի չորս կարեւոր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան: Մեծ յոյսեր դրուած են Մուսոլինիի միջամտութեան վրայ, ինչպէս անցեալ սեպտեմբերին: Իտալիոյ Առաջնորդը դեռ ամէն յոյս կորսուած չի նկատեր: Կ՚ըսուի թէ Անգլիա եւս կը ճնշէ Իտալիոյ վրայ, որպէսզի ելք մը գտնէ: Զրոյցի մը համաձայն, Լոնտոն գացած է իտալական նախորդ դեսպանը, Կրանտի: Զրոյց կը շրջի նաեւ թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարն ալ Անգլիա գացած է կամ պիտի երթայ:

Ամէն կողմէ թախանձագին կոչեր կ՚ուղղուին Հիթլէրի, Մուսոլինիի եւ Լեհաստանի նախագահին: Վերջին դիմումը կատարեց Գանատայի վարչապետը, յուսատու պատասխան մը ստանալով Մուսոլինիէն:

Գերմանական կառավարութիւնը առանձին ծանուցագիրներ ուղղելով Հոլանտայի, Պելժիոյ, Լիւքսէնպուրկի եւ Զուիցերիոյ, յայտնեց թէ պատրաստ է յարգելու իրենց չէզոքութիւնը:

*** Լեհաստան կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ ամէն անակնկալի: Վարշաւայէն հեռացած են 300000 բնակիչներ: Կազարդել դիմակները անվճարական կուգան ժողովուրդին: Մայրաքաղաքը գրեթէ ստորերկրեայ պատսպարաններ չունի եւ բնակիչները գլխաւորաբար պիտի ապաստանին 10,000 մառաններու մէջ:

*** Քաղաքական շրջանակներու մէջ բարենշան կը համարուի որ իտալական մամուլը չափաւոր լեզու կը գործածէ այս միջոցին, պնդելով հանդերձ Իտալիոյ պահանջներուն վրայ:

*** Դիւանագիտական մեքենան անընդհատ կը բանի բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ: Օրուան վարիչները ամէն ժամ այցելութիւններ կ՚ընդունին: Վարչապետը կիրակի օր ունկնդրութեան ընդունեց սպարապետը, զօր. Կամլէն եւ նաւատորմին ընդհ. հրամանատարը, ծովակալ Տարլան:

ՆՈՐ ԲԱՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐՏԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.— Նորէն կը յիշեցնենք թէ անհրաժեշտ է փութացնել հաւաքուած կամ հաւաքելի գումարները, նկատի առնելով կացութեան ելեւէջները:

Երէկ 40,000 ֆր. եւս փոխադրեցինք Պէյրութ, կաթող. ընդհ. փոխանորդ եւ Ազգ. Միութեան կեդր. հանգանակիչ յանձնաժողովի նախագահ Սարաճեան արք.ի: Ուրեմն նախորդ առաքումին հետ (60,000 ֆրանք) փոխադրած կ՚ըլլանք համագումար հարիւր հազար ֆրանք:

*** Պրիւքսէլէն ընկեր Հ. Աղասեան 210 պելժ. ֆրանք հաւաքած է նեղ շրջանակի մը մէջ: Կ՚արձանագրենք, երբ ստանանք:

ՑԱՆԿ 34

Իսի լէ Մուլինոյի Դ. ցանկը (տես Դ. էջ)	1323
Տէրեւ տիկին Գ. Ամիրխանեանի աղջկան մկրտութեան առթիւ, տնեցիներէն հաւաքուած	70
Սուրէն Պառաւեան	50
Գումար	1443
Կիրակի օրուան գումարը	101,486
Ընդհ. գումար	**102,929**

Վերջին պահուն Կրընոպլէն հասած նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ 1300 ֆրանք հաւաքելով յանձներ են թղթատարին:

Ֆր. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանը

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ օդափոխութեան կայանի Գ. խումբը, որ պիտի մեկնէր Սեպտ. 2ին, յետաձգուած է, օրուան տագնապին հետեւանքով: Իսկ Բ. խումբի վերադարձի մասին կարգադրութիւններ պիտի ըլլան անյապաղ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԴԱԴԱՐՈՒՄԸ

Շաբաթ առտու հրատարակուած հրամանագիր – օրէնքին համաձայն, Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ» եւ իրիկուան թերթը, «Սը Սուար», դադարման դատապարտուեցան, անորոշ պայմանաժամով:

Ինչպէս յայտնի է, ոստիկանութիւնը գրաւած էր երկու թերթերուն ուրբաթ եւ շաբաթ օրուան թիւերը, ներքին նախարարին հրամանով: Ուրբաթ կէս օրէն վերջը «Սը Սուար»ի թիւը եւ «Իւմանիթէ»ի գաւառական տպագրութիւնը գրաւելէ վերջ, ոստիկանական տեսուչը եւ իր գործակիցները քակել տուին չարուած էջերը, հալեցուցին կապարները եւ մինչեւ առտուան ժամը 6 հսկեցին «Իւմանիթէ»ի տպարանին մէջ: Այնպէս որ յաջորդ օրուան թիւը լոյս չտեսաւ: Ետքոյ պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ երկու թերթերուն թէ դադարման դատապարտուած են, ցնոր տնօրինութիւն:

Ոստիկանութիւնը միեւնոյն ատեն խուզարկեց Վիլժիւիֆի եւ Իվրիի համայնավար թերթերուն խմբագրատունները («Լը Ֆառն Ռուժ» եւ «Թրավայլէօր»):

Երեսփ. ժողովին համայնավար խմբակցութիւնը որոշեց պատուիրակութիւն մը ղրկել վարչապետին եւ ներքին նախարարին, բողոքելու համար կուսակցութեան երկու օրկաններուն դադարման դէմ: Վարչապետը մերժեց ընդունիլ պատուիրակութիւնը, յայտնելով թէ իր զբաղումները թոյլ չեն տար ընդունիլ կամ ժամադրութիւն նշանակել: Պ. Մարսէլ Քաշէն ալ պատուիրակութեան մը գլուխն անցած ներկայացաւ ներքին նախարարին: Պ. Սառօ պատասխանեց թէ չի կրնար ընդունիլ:

*** Մարսէյլի ոստիկանութիւնը գրաւեց համայնավար օրկանը, «Ռուժ – Միտի»: Միեւնոյն ատեն ձերբակալուեցան երկու հոգի, երբ թռուցիկներ կը ցրուէին քաղաքին վրայ: Լիլի եւ Վալէնսիէնի մէջ ալ (հիւսիս) ձերբակալուեցան ութ Ֆրանսացիներ, միեւնոյն յանցանքով:

Ոստիկանութիւնը արգիլեց համայնավար միթինկ մը Պուրկի մէջ, ուր պիտի խօսէր ընդհ. քարտուղարը, Թորէզ: Արգիլուեցան նաեւ Քլամառի մէջ սարքուած ժողովները:

Սէն է Ուազի նահանգապետը արգիլեց բոլոր հրապարակային ժողովները, ցնոր տնօրինութիւն:

*** Ոստիկանութիւնը գրաւեց Արժանթէօյլի համայնավար թերթը, «Փրոկրէ», որուն խմբագրապետն է երեսփոխան Կապրիէլ Փէրի:

*** Ոստիկանութիւնը կիրակի օր ալ շարունակելով հետապնդումները եւ խուզարկութիւնները, գրաւեց Փարիզի, արուարձաններու եւ գաւառի միւս համայնավար թերթերը,— «Ավան Կարտ», «Քորէսփոնտանս Էնթէրնասիոնալ», Ալֆորվիլի «Ռէվէյլ»ը, Քոլոմպի «Լա Վուա Փոփիւլէռ»ը եւն.: «Իւմանիթէ» կիրակի օր փորձեց լոյս տեսնել փոքր ծաւալով եւ բազմագրութեամբ, սակայն ոստիկանութիւնը գրաւեց փոխադրողներուն եւ ցրուիչներուն ձեռքէն:

ՆՈՐ ՕՐԷՆՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ՄԱՍԻՆ

Ահաւասիկ այն հրամանագիրը որ հրատարակուեցաւ շաբաթ առտու եւ որ կը տրամադրէ գրաւել եւ դադրեցնել վտանգաւոր համարուած հրատարակութիւնները.—

ՅՕԴ. Ա.— Երբ 1938 յուլիս 11ի օրէնքով նախատեսուած տնօրինութեանց գործադրութեան շրջանը սկսի (կազմակերպում զինուորեալ ազգի) Փարիզի մէջ ոստիկանութեան վերատեսուչը, իսկ գաւառի մէջ նահանգապետները կրնան վարչական եղանակով գրաւել տալ որ եւ է թերթ եւ պարբերական կամ ոչ – պարբերական գրուածք որուն հրատարակութիւնը կը վնասէ ազգային պաշտպանութեան:

Միեւնոյն պարագային, ներքին նախարարութիւնը կրնայ հրամանագրով դադրեցնել որ եւ է թերթի կամ պարբերականի հրատարակութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՍ ՄԵՐ ՈՐԲԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իրիկուն, անանուխի եւ ծաթրինի բոյրերով օծուն։

Արարատեան հրապարակը լեցուն է բազմութեամբ։ Ծանօթներ ունիմ անոնց մէջ։

— Սիմո՛ն, կ'ըսեմ, կարճլիկ ու աբեւախորով երիտասարդի մը, գո՞հ ես այս աւանին կեանքէն։

Կը խնդայ իբրեւ պատասխան։

— Ի՞նչպէս գոհ չըլլայ, կը միջամտէ պետը, որբանոցին խնայողութեան սնտուկին մէջ տէր է արդէն կարեւոր գումարի մը։ Այս տարի ամուսնացաւ, ժիր հարսնուկ մը ունի։

— Կը յիշե՞ս, կ'ըսեմ իրեն, ագարակներէն փախելով Փարիզ եկած էիր, գրպանդ սանթիմ մը չկար։ «Ֆըլորիա» ճաշարանին մօտիկ, պանդոկի մը մէջ Զոմը վարձած էր սենեակ մը, ուր գիշերելու կը ղրկէինք ագարակներէն փախած որբերը։ Ի՜նչ նեղութիւններ քաշեցինք...

— Պարո՛ն, կը պատասխանէ Սիմոն, ի՞նչպէս կարելի էր չփախչիլ այն ագարակներէն, ուր գերիներ էինք։ Այս ագարակը մե՛ր ագարակն է, այստեղ հաճոյք է աշխատանքը, ո՛րքան ալ տաժանելի ըլլայ։

— Պարո՛ն, կ'ըսէ ու կը մօտենայ երիտասարդ մը, ճանչցա՞ք զիս։ Ես այն որբն եմ, որ ձեզ կ'առաջնորդէի ֆրանսական ագարակներուն մէջ, երբ գաղտնի Թուր եկած էիք՝ երենց բերնէն լսելու համար գանգատները։

Եւ այսպէս կուգան ծանօթանալ բոլորը։ Քաջալանջ երիտասարդներ, ընդհանրապէս կարճլիկ բայց ջլապինդ։

Պետը կը յայտարարէ թէ բացուած է հանդէսը։

Երգ, արտասանութիւն եւ պար։ Նախ փոքրիկ դպրոցականներն են, որ կուգան հրապարակ։ Ցետոյ մեծերը, աշխատաւոր երիտասարդութիւնը։

Ուրիշ օր մը թերեւս առիթ ունենամ նկարագրելու անոնց խաղի, ըղբօսանքի, գեղարուեստական արտայայտութեանց նորութիւնները։ Այսօր ճառ մը միայն, ճառը զոր խօսեցաւ պետը, իբրեւ զեկոյց կամ իբրեւ դաս, ուղղուած՝ մեր մեծերուն.

— Մենք հիմնեցինք այս որբանոցը, օրինակ մը տալու համար այն կեանքին, զոր պէտք է ստեղծել հայ ժողովուրդին համար, հայրենիքէն դուրս։ Որբանոցին կազմակերպիչները համոզուած են թէ կարելի չէ դաղութ ապրեցնել ժամ ու մանկապարտէզ հիմնելով։ Արդի ժամանակներուն մէջ, որոնք բոլորովին տարբեր ոգի մը կ'արտայայտեն, զուր փորձ է հայ գաղութները փրկել հայերէն լեզուի դասերով եւ եկեղեցական ժամերգութիւններով։ Անհրաժեշտ է ստեղծել հաւաքական կեանք տնտեսական հիմերու վրայ դրուած։

Մեր որբանոցը, երեսուն տնուոր պզտիկ հանրապետութիւն մը, աշխատած է ստեղծել հաւաքական այդ կեանքը հաւաքական տնտեսութեան սկզբունքներով։ Անհատական սեփականութիւն չունինք, որովհետեւ անհատական սեփականութիւնը կ'ենթադրէ մանրավաճառի ոգի (չարչի) եւ կը վնասէ ազգային դատի ցանկութիւններուն։ Վաղը, հայրենիքի կոչին պատասխանելով, երբ որոշուի քանդել որբանոցը, իւրաքանչիւրս ստիպուած ենք մեկնիլ Հայաստան, բայց մանրավաճառը կամ մենատնտեսը, որ անկախ է իր գործին մէջ, դատապարտ կը մնայ։

Որբանոցը ունի իր սահմանադրութիւնը,— պետը կ'ընտրուի երկամեայ ժողովներու մէջ, որբանոցի նիւթական ու բարոյական զեկոյցները կը կարդացուին տարեկան ժողովներուն մէջ, աշխատանքի ծրագիրները՝ միամսեայ ժողովներու մէջ։ Տարեկան ժողովներու մէջ կը ճշդուի որբանոցի անդամ աշխատաւորներուն չահը՝ ընդհ. հասոյթէն քաղուած։

Իւրաքանչիւր անդամ-աշխատաւոր որբանոցին կը մասնակցի 5,000 ֆրանքով։

Որբանոցը պարզ չահակցական ընկերութիւն մը չէ, ան կը փորձէ կատարել նոր յեղափոխութիւն մը ընկերային, մտաւորական եւ ազգային գետնի վրայ։

Որբանոցի անդամ մը պարտաւոր է ամուսնանալ իր անդամակցութենէն առաւելագոյն մէկ տարի վերջ։ Ընդհանուր հասոյթէն իր բաժինը կը ճշդուի նկատի առնելով ոչ միայն աշխատանքի իր օրերը, այլ եւ կին ու զաւակ ունենալը։ Զաւակները որոշ չափով հեռու կը պահուին իրենց ծնողքներէն, սրբագրելու համար կարգ մը վնասակար ազդեցութիւններ,— հայ մայրերու համար զաւակը դարձած է խաղալիկ, ապրանք եւ քիչ մը ամէն բան։ Հեռացնելով զաւակը մօրմէն, մենք կ'աշխատինք առողջ պահել զայն, մոռցնել հին ունակութիւնները, վարժեցնել հաւաքական կեանքի, նախադծուած նմանութեան եւ կարգապահութեան բերել նկարագիրը։ Մեր կրթական տեսակէտները եւս տարբեր են դուրսի տեսակէտներէն,— նախ դէմ ենք դասագրքերուն, որոնք կը զարգացնեն միայն աչքի ծոյլ յիշողութիւնը (մանուկը կը կարդայ եւ գոց կ'ընէ՝ առանց հասկնալու), ընդհակառակն պէտք է զարգացնել ականջի յիշողութիւնը, որ ժիր եւ ըստեղծագործ կարողութիւն մըն է, կապուած տրամաբանութեան հետ։ Ուսուցիչը կ'աշխատի զարգացնել հարցասիրութիւնը եւ դիտելու կարողութիւնը «բերանացի չարադրութեան» դասերով,— հին դպրոցներու մէջ՝ չարադրելու, խօսք հիւսելու վարժութիւնը կը կատարուի գրելու փորձերով։ Ընդհակառակն, չարադրութեան դասը ամէնէն առաջ դաս մըն է դիտելու եւ լեցուն արտայայտութեան։ Այդ նպատակով՝ մեր ուսուցիչը կ'առնէ նկար մը, կուտայ մանուկին ձեռքը եւ կը պեղէ անոր մտաւորական կարողութիւններու դաշտը,— ի՞նչ կը տեսնես, ծառին ո՞ր կողմը կ'իյնայ հիւսիսը, օրուան ո՞ր ժամը կը ներկայացնէ այս նկարը։ Նկար կարդալ (աշխարհ նկար մըն է արդէն) կը նշանակէ ճանչնալ իրերու թաքուն երեսները եւ չարահիւսել տպաւորութիւնները։ Այսպէս մանուկը կը զարգացնէ իր մտքին արթնութիւնը։

Զափահաս աշխատաւորութեան մըտաւորական ու ֆիզիքական պատրաստութիւնը եւս մաս կը կազմէ մեր ծրագրին,— կիրակնօրեայ զինուորական ու մարմնակրթական մարզանքներէն զատ՝ ընկերաբանական, գիտական, դաստիարակչական բանախօսութիւններ կ'ընենք բարձրախօսով՝ աշխատանքի ժամանակ, իսկ բեմէն՝ հանդիսատի պահուն։

Քանի մը խօսք եւս ձեռնարկին մասին իբրեւ պատմական իրողութիւն։ Առաջին ձեռնարկը չէ այս՝ մեր պատմութեան մէջ, բայց ունի իր նորութիւնը։ Վանքերու կատարած միաբանութային դերէն վերջ, որ այլեւս չի կրնար կրկնուիլ, անհրաժեշտ է ուժ տալ գիւղատնտեսական միաբանութեան, որ մշակոյթի պահպանումը կը դնէ տնտեսական պայմաններու ապահովութեան մէջ։ Մենք նպատակ ունինք որբանոցին հրաւիրել խումբ մը հայ գրողներ, որպէսզի նստին եւ ըստեղծագործեն։ Հայ գրողը լուսանըրկարիչ մը եղած է, բայց ոչ ստեղծագործ մը, ան չէ կրցած հիմնել հոգեկան յեղաշրջումի տեսիլներ, ընկերային ու մտաւորական նոր կեանքի հորիզոններ, ոչ թէ անոր համար որ ծոյլ է իր երեւակայութիւնը, այլ անոր համար որ կը տառապի տնտեսական մտահոգութիւններով։ Մենք կ'ուզենք հայ գրողին տալ ինքնամփոփումի պահ մը, որպէսզի պեղէ իր տաղանդին դաշտը եւ նկարէ նոր աշխարհի նոր հորիզոններ։

Ֆրանսական կառավարութիւնը, մղուելով իր հողային քաղաքականութենէն, որուն օժանդակութիւն ցոյց տուաւ մեզի եւ կը խոստանայ տալ աւելին, մինչ Բարեգործականը կամ Երուսաղէմի վանքը, որոնք դժոխապարտ հիմնարկութիւններ են, մեր ժամանակներուն հետ բոլորովին անհաղորդ, կոյր կը ձեւանան հանդէպ մեր արդիական աշխատանքներուն։ Շատ բան կայ ըսելիք այդ հիմնարկութեանց կատարած վնասին մասին, բայց մեր տեսակէտն այն է թէ ժամավաճառութիւն է փորձել ժամանակի կշռոյթին մէջ դնել զանոնք,— երիտասարդական ամէն ձեռնարկ պէտք է այնքան հեռու մնայ այդ հիմնարկութիւններէն, որքան անհաշտ է իր տեսակէտներով։ Տասը տարի վերջ, ուզեն չուզեն՝ պիտի դիմեն մեր գթութեան։

Բայց երիտասարդութիւնը, այն սերունդը որ տոգորուած է արդիական եւ յեղափոխական գաղափարներով, պիտի գիտնայ պատժել իրենց յիշատակը անոր համար, որ չգիտցան օգտագործել հայկական դրամագլուխները՝ զանոնք կապելով հողին։

Պիտի պատժուի յիշատակը նաեւ անոնց, որոնք չգիտցան վարել մեր գաղթային հոսանքները։ Չեմ ուզեր խօսիլ Փոքր Ասիոյ աղէտին յաջորդող գաղթային հոսանքը չկարենալ «Ջըրանցքի մէջ դնելու» ապիկարութեան մասին,— քաղաքական աչաւո՞ր մը-խալ,— որ հին պատմութիւն է այլեւս։ Բայց ի՞նչպէս չդատապարտել անոնք, որ տակաւին այսօր կը չարունակեն նոյն մեղապարտ գործունէութիւնը՝ Սանճաքի գաղթը վերածելով նոր գաղթակայաններու ապրանք հայթայթելու պատմութեան։ Ըլլայ Բարեգործականի եւ կամ ըլլայ կաթողիկոսարանի համար, գաղթակայաննե՞ր պէտք են անշուշտ, որպէսզի...

Ու մինչ պետը կը խօսի այսպէս արջասպ թափող լեզուով մը, մատներս ուժգնօրէն կը սեղմուին ափիս մէջ։

Աւարտած է հանդէսը։ Երգի մը վերջին վանկերը կ'երթան կորսուիլ վրաններուն տակ, ուր կը գիշերեն աշխատաւորները։

Արարատեան հրապարակին վրայ կանգնած, կը դիտեմ լոյսերը որ կը վառին ու կը մարին, հեռուն, վրաններուն տակ։ Քնացէ՛ք, քնացէ՛ք, սիրելի երիտասարդներ, վաղուան պատմութեան չէնքին արժանաւոր ժառանգորդներ, քնացէ՛ք։

Բայց ես ի՞նչպէս քնանամ հիմակ, երբ հոգիս կը յորդի պոռթկուն գաղափարներով։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԳԵՐՄԱՆԵՒՌՈՒՍ ԴԱՇԻՆՔԻՆ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

ԽՄԲ.— Պ. Փիէռ Տոմինիք, «La Tribune des Nations»ի մէջ (24 Օգոստ.), խօսելով գերմանեւռուս ոչ-յարձակման դաշինքի մասին, ի մէջ այլոց կ'ըսէ.—

Գերմանիոյ և Ռուսիոյ միջեւ՝ նախ առեւտրական համաձայնութիւն մը, ու յետոյ՝ ոչ-յարձակման դաշինք մը,— երկու որոտում՝ երկու օրուան մէջ։

Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա։ Պէ՞տք է խորհիլ թէ 1939ին կը վերանորոգուի Ռափալլոյի քաղաքականութիւնը։ Արդեօք ռազմախաղ մը չէ՞ ասիկա։ Այս նոր դէպքին առջեւ, դէպք մը որ ծանր է, անշուշտ, եւ որ անակնկալ մը եղած է ինչպէս Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի՝ նոյնպէս եւ Ճափոնի եւ Սպանիոյ համար, ի՞նչ պիտի ըլլայ արեւմտեան երկու պետութեանց դիրքը։

Նշանակելի առաջին կէտը այն է՝ որ Գերմանիա այլեւս օղակուած չէ։ Երէկ, Գերմանիա չէր կրնար պատերազմիլ, կամ՝ առնուազն չէր կրնար ընել երկար պատերազմ մը, որովհետեւ չատ չուտով պիտի սպառէր իր քարիւղը։ Հիմա իր տրամադրութեան տակ քարիւղ ունի։ Ու ոչ միայն քարիւղ, այլեւ ցորեն, եւ, ընդհանրապէս, նախնական նիւթերու եւ սննդեղէնի առատութիւն մը։

Նշանակելի երկրորդ կէտը այն է, որ բանակցութիւնները սկսած են Ապրիլին, կ'ըսեն։ Կարելի է։ Այս պայմաններուն մէջ, Ֆրանսա եւ Անգլիա տեղեակ պահուած չեն պետութեան մը կողմէ, զոր բարեկամ կը նկատէին, եւ որ կը կարծէին թէ կ'ուզէ այդ բարեկամութիւնը վերածել զինակցութեան։ Ուրեմն, ոչ միայն բացայայտ դաղտնապահութիւն մը կայ, այլեւ դաւաճանութեան չատ նըման բան մը։

Երրորդ կէտը այն է, որ խնդիրը կը դառնայ Լեհաստանի չուրջ։ Զանազան առիթներով մատնանշած եմ թէ Ռուսիա 18րդ դարու ցարերուն աւանդութեան կը հետեւի եւ կը ջանայ տիրանալ Պալթիկի իր նախկին նահանգներուն, կամ՝ առ նուազն՝ ձեռք ձգել գերակշիռ ազդեցութիւն մը պալթեան պետութեանց վրայ։ Գալով Գերմանիոյ, անիկա երբեք հրաժարած չէ լեհական Փոմերանիայէն, Փոզնանիայէն եւ Վերին Շլեզիայէն։ Ըսուեցաւ թէ Գերմանիա եւ Ռուսիա փոխադարձ յանձնառութիւն ունին՝ եթէ ոչ Լեհաստանի իրական բաժանումը, այլ գոնէ գերմանական եւ ռուսական ազդեցութեանց գօտիներուն իրական սահմանագծումի մասին, լեհեւպալթիկ չրջանին մէջ։ Կը հաւաստիացնեն, նոյնիսկ, թէ Մոսկուայի մեր դեսպանը Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան հաղորդած է գերմանեւռուս այս մտադրութիւնը։

...Կարելի էր մտածել թէ Գերմանիա ուզած է ատով ապահովել միայն բարոյական յաջողութիւն մը, թէ կ'ուզէր հակակշռել անգլեւֆրանքեւռուս համաձայնութիւնը։ Բայց, նայելով գերմանական մամուլին՝ կը թուի թէ խնդիրը բոլորովին տարբեր է։ Արդարեւ, գերմանական մամուլը ոչ միայն բացորոշապէս կը խօսի լեհական հողերուն դրաւմանը մասին, որոնք 1918էն առաջ գերմանական էին, այլեւ կը նախատեսէ այնքան կայծակնաթափ արշաւ մը, որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի թոյլ պիտի չտար հակաչարժում մը փորձելու։

Մէկ խօսքով, կ'եզրակացնէ Պ. Փիէր Տոմինիք, գերմանեւռուս ուխտը, եթէ զայն պիտի նկատենք կարեւորագոյն դէպք մը՝ դիւանագիտական եւ բարոյական արժէքով, չի փոխեր գերմանական ցանկութիւններուն հիմնական ուղին։

Գերմանիա կ'ուզէ ապահովել Եւրոպայի մէջ իր գերակայութիւնը.—

1.— Իչխելով Պոհեմիոյ հովիտին, որ ռազմագիտական կարեւորագոյն դիրք մըն է։

2.— Լեհաստանը հեռացնելով Պալթիկէն, զայն դնելու համար իր տրամադրութեան տակ։

3.— Տնտեսապէս եւ քաղաքական գետնի վրայ տեղաւորուելով Դանուբի երկայնքին։

Առաջին գործողութիւնը յաջողեցաւ 1938 սեպտեմբերէն մինչեւ 1939 մարտ։ Երկրորդը կը կատարուի հիմա։ Անոր պիտի յաջորդէ երրորդը։

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա չկըրցան արգելք ըլլալ առաջինին։ Վըճռա՞ծ են արգիլել երկրորդը։

Եւ եթէ երկրորդը եւս յաջողի, կը կարծե՞ն թէ պիտի կարենան արգիլել երրորդը։

Ասիկա վաղուան գաղտնիքն է։

«Խաղաղութեան Համագումար»

Սեպտեմբեր 3ին տեղի պիտի ունենայ գերման նացիներու տարեկան մեծ համագումարը, Նիւրէմպէրկի մէջ։ Գերմանիոյ Առաջնորդը զայն կոչած է «խաղաղութեան համագումար»։

Կը յիշուի թէ 1933 սեպտեմբերին էր որ Ատոլֆ Հիթլէր, իչխանութեան եկած ըլլալով, որոշեց իր կուսակցութեան համագումարները կատարել Նիւրէմպէրկի մէջ, որ Գերմանիոյ ամէնէն գեղատեսիլ քաղաքն է եւ յիշատակներով ամէնէն հարուստը։ 1933 օգոստոս 30ի իր ճառին մէջ, ան ըսաւ թէ իր գունդերը առաջին անգամ Նիւրըմպէրկ եկած էին 1923 սեպտ. 2ին։

— «Կը խորհիմ թէ, չարունակեց ան՝ իր այդ ճառին մէջ, Գերմանիոյ մէջ Նիւրէմպէրկն է որ առաւելապէս արժանի է գերման չարժումի համագումարներուն վայրն ըլլալու։ Որոշեցի, որ ասկէ վերջը միշտ այստեղ ըլլան մեր համագումարները։ Այսպիսով, մենք կ'ուզենք կապուիլ գերմանական մեծ անցեալին, եւ յայտարարել թէ՝ մեր չարժումը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ չարունակութիւնը ոչ միայն գերմանական մեծութեան, այլ եւ գերման արուեստին ու մշակոյթին։ Մենք կ'ուզենք յայտարարել նաեւ թէ մեր չարժումը պէտք է ստեղծէ իր սեփական աւանդութիւնները։ Նիւրէմպէրկը ամէնէն չքեղ վայրն է ցուցադրութեանը համար չարժումի մը, որ իր դրօշին վրայ գրած է հետեւեալ խօսքը,— «Գերմանիան մեզ Գերմանիա է»։

Գերմանիան որքան կը մեծնայ, համագումարին պատուիրակներուն եւ հրաւիրեալներուն թիւը նոյն համեմատութեամբ կ'աւելնայ։ 1936ին, 889.254 տոմսեր բաշխուած էին՝ զանազան հաւաքոյթներու համար, 1938ին տոմսերուն թիւը բարձրացաւ մէկ միլիոն 294.518ի, ու հաւանական է որ այս անգամ աւելի մեծ թիւով քարտեր բաժնուին։

1935ին, երբ պարտաւորիչ զինուորութիւնը վերահաստատուեցաւ, Ֆիւհրէր ամէն մէկ համագումարին տուաւ մէկ մէկ անուն՝ զանգուածներուն վրայ ազդելու համար։ 1935ի համագումարը «ազատութեան» համագումար էր, 1936ինը՝ երբ Հռենոսը գրաւուած էր՝ «պատուոյ» համագումար կոչուեցաւ, 1937ինը՝ «աշխատանքի», 1938ինը, Աւստրիոյ կցումէն վերջը՝ «Մեծն Գերմանիոյ համագումար»։

Այս տարուան համագումարը կը պահանջէր պատշաճ պատրաստութիւններ, եւ կազմակերպիչ մարմինը իր աշխատանքները սկսաւ յունուարին։ Մեծ տաղաւարներ են չինուած՝ կուսակցութեան անդամներուն եւ Ռայխսվէրի գունդերուն իբրեւ օթեւան։ Եօթ հազար «պատուոյ հիւրեր» ներկայ պիտի ըլլան՝ մասնաւորապէս Իտալիայէն, Հունգարիայէն եւ Ճափոնէն։ Ռիպպէնթրոփ, դիւանագիտական ներկայացուցիչներուն համար չինել տուած է, քանի մը չաբաթուան ընթացքին, «գիւղ» մը՝ 22 փայտաշէն տուներով, որոնցմէ ամէն մէկը ունի 15 սենեակ՝ զոյգ մահճակալներով։ Հոն չինուած է նաեւ ճաշարան մը, ուր կարելի պիտի ըլլայ սպասարկել 1300 հոգիի՝ միեւնոյն պահուն։ Որպէսզի բնակիչները դիւրաւ գտնեն իրենց առժամեայ բնակարանները, տուներուն տուած են գերմանացի ծանօթ պետերուն անունները։ Հոն չինուած է նաեւ մանրանկար «արտաքին նախարարութիւն» մը։ Վիլհէլմշթրասի ամէն մէկ բաժանումը հոն պիտի ունենայ իր գրասենեակը, եւ Ռիպպէնթրոփ պիտի կարենայ, ի հարկին, աշխատցնել զանոնք։

Քանի մը օրեր մեզ կը բաժնեն նացիներու այս մեծ համագումարէն, որ պիտի տեւէ տասը օր, եթէ, անշուշտ, որեւէ անակնկալ տակն ու վրայ չընէ ամէն բան...

*** Ժողովուրդի մը մտքին առջեւ պէտք է գտնուին իր մէջ արտայայտուած անցեալ մտքերը, մանաւանդ կարեւոր ու կենսական հարցերու չուրջը դարձողները։ Հինը գիտնալ նորը դիւրաւ գտնելու կը ծառայէ, եւ չատ անգամ նոր ու աւելորդ խարխափումներէ, անօգուտ կրկնութիւններէ կ'ազատէ մեզ։

Կրթական խնդրոց վճռաբանութեան մէջ անտարակոյս հիմնական կէտն է որոշել կրթութեան բուն նպատակը, մինչ ցորչափ լաւ չըմբռնենք զայս, միշտ պիտի մոլորիմք մեր դատաստանաց մէջ եւ պիտի մոլորեցնեմք հասարակաց դատաստանն ալ զոր ուղղել եւ լուսաւորել է հրապարակագրի պաշտօնը։

Ամօթալի երեւոյթ է ազգի մը համար եւ վհատեցուցիչ նորա ապագային համար որ վարժապետին նիւթական կացութիւնը կօչիկ ներկողի մը վիճակէն աւելի ստորին ըլլայ։

Ռ. Յ. Պէրպէրեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (179)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց նրանք դեռ այդպատրաստութեան մէջ էին, երբ Հայոց հեծելազօրը, ինչպէս յանկարծահաս մի փոթորիկ, որոտաձայն աղաղակով ընկաւ նրանց վրայ։

Ափխազցիք չփոթուելով դուրս թափուեցան վրաններից, խառնուեցան իրար եւ աշխատում էին ճակատ կազմել. բայց ի զո՛ւր։ Նրանցից չատերը դեռ անզէն էին, ոմանք կիսամերկ եւ քիչերը միայն զինավառեալ։ Բացի այդ, զօրքի մի մասը խմբւում էր, իսկ միւսը ցրւում, ըստ որում Հայերը հարուածում էին սաստկութեամբ՝ թոյլ չտալով որ նրանք միանան իրար հետ։ Վրայ հասնող իչխանների եւ մանաւանդ զօրապետի ձայներն ու խրախոյսը ոգի տուին մի փոքր չփոթուած զօրականին եւ նըրանք կարգի գալով՝ ճակատ կազմեցին։ Հետզհետէ հասան եւ նոր զինուած խմբեր, որոնք միացան առաջիններին եւ սկսան քաջաբար դիմադրել Հայերին։ Այսու ամենայնիւ, վերջիններիս թափն այնքան զօրաւոր էր որ Ափխազցիք, չնայելով որ կըռւում էին հերոսաբար, բանակետղը պաշտպանել չկարողացան։ Հայերը նրանց դուրս քշեցին պատնէշներից եւ կռիւը բորբոքեցին բաց դաշտի վրայ։

Այդ ժամանակ ահա՛ երեւաց Բէր թագաւորը չրջապատուած հսկայակերպ թիկնապահներով եւ սկսաւ խրախոյս կարդալ իւր զօրականին։ Վերջինս թէպէտ բաւական վերջատնել էր, սակայն ոգի առաւ թագաւորի ձայնից եւ սկսաւ նոր ուժով խիզախել թշնամու դէմ։

Բայց որովհետեւ Հայերը մղել էին նրանց դէպի Կուրի ափը, որպէսզի իրանց նետաձիգներին մօտեցնեն, ուստի հէնց այդ վայրկեանին էլ հայ հետեւակները սկսան իրանց նետերը տեղալ եւ այն՝ այնպէս սաստիկ, որ Ափխազցիք մի վայրկեան մնացին չըւարած։ Նրանք չգիտէին հեծելազօրքի՞ հետ կռուեն, թէ նետաձիգների դէմ պաշտպանուեն, որոնք ժամանակ չէին տալիս իրանց, մինչեւ անգամ, վահանափակ կազմելու։

Վերջապէս, չնայելով իրանց հերոսական դիմադրութեան, Ափխազցիք տեսան որ չպիտի կարողանան յետ մղել Հայերին, եւ մանաւանդ թէ՝ երկար դիմադրել երկու կողմի յարձակման, ուստի ձգեցին ճակատը եւ սկսան փախչել։ Ոչ թագաւորի հրամանները եւ ոչ զօրապետների խրախոյսը այլեւս չկարացին յետ դարձնել զօրականին, որին հալածում էր թըշնամու բերած սարսափը։

Հայերն աղաղակով ընկան նրանց ետեւից։ Այդ տեսնելով միւս ափի հետեւակները խուժեցին դէպի գետի ծանծաղուտը, որի ջուրը նուազ էր, եւ հանդիպակաց ափը ելնելով սկսան իրանք եւս հալածել փախչողներին։

Թշնամուն բաւական հեռու քշելուց եւ նրա զէնքերը ցիր ու ցան անելուց յետ՝ Հայերը վերադարձան, ժողովելով Ափխազցիների կապուտն ու կողոպուտը եւ յաղթանակով իրանց բանակը մտան։

Նոյն օրը Սպարապետը սուրհանդակ ղրկեց Սիւնիք, որպէսզի այս յաղթութեան լուրը Սիւնեաց իչխաններին հաղորդելով՝ միեւնոյն ժամանակ յայտնէ նրանց՝ զօրքերն ի զուր տեղը չհանել Սիւնիքից։ Բայց սուրհանդակն այդ զօրքերին հանդիպեց ճանապարհի վրայ, հէնց Արտահանի սահմանի մօտ։ Սահակ եւ Բաբգէն իչխանները, որոնք իրանց երախտապարտ էին համարում Աբաս թագաւորին, ցանկացան ներկայանալ նրան եւ անձամբ չնորհաւորել իւր յաղթութիւնը։ Այդ պատճառով նրանք առաջացան դէպի Արտահան՝ իրանց հետ բերելով նաեւ իրանց զօրքերը։

Արքայական բանակը, որ արդէն ուրախութեան մէջ էր, Սիւնեաց իչխանների եւ նրանց գնդերի գալստեամբ աւելի ուրախացաւ։ Երկու օր չարունակ տօներ էին կատարում նըրանք, խրախութիւններ էին անում եւ իրանք իրանց տուել էին զուարճութեան, չկասկածելով բնաւ թէ Ափխազցիք կարող են վերադառնալ կամ անակնկալ յարձակումն անել իրանց վրայ։

Բայց հէնց առաւօտեան միեւնոյն պահուն, որ Հայերը յարձակուել էին իրանց հակառակորդի վրայ, հասան Ափխազցիք։

Բէր թագաւորը, որ չէր կարողացել տանել իւր պարտութեան անարգանքը, նորէն համախմբել էր զօրքը, գեղեցկապէս զինավառել նրան եւ բերել յաղթողների դէմ։ Գիչերանց Կուր գետն անցնելով՝ նրանք մօտեցան Հայերին հէնց առաւօտեան աղօթքի ժամանակ։ Եւ եթէ լռութեամբ յարձակուէին նրանց վրայ՝ մեծ կոտորած պիտի անէին։ Բայց Ափխազաց թագաւորը կամենալով սարսափահար անել թշնամուն, հրամայեց յարձակուել՝ փողեր հնչեցնելով։

Այդ անակնկալ ձայները, արդարեւ, թունդ հանեցին հայ զօրաց սըրտերը, որովհետեւ անպատրաստ էին. բայց միեւնոյն ժամանակ զգուշացրին նրանց՝ չելնել վրաններից առանց զէնքերի։

Զօրավարները, սակայն, դուրս վազեցին մի ակնթարթում եւ պահակախմբերի գլուխն անցնելով՝ դիմեցին դէպի պատնիչապատը՝ թշնամու առաջն առնելու համար։ Իսկ Սպարապետը իւր նժոյգն աչտանակելով՝ սըլացաւ դէպի հեծելազօրը, հետեւակները եւ առանց չփոթուելու սկսաւ կարգի բերել նրանց, խրախուսել խուճապող զօրականին եւ արգելել խառնուողների չփոթութիւնը։

Մինչ այս մինչ այն, Ափխազցիները բանակետղը փակեցին եւ բարձրագոչ աղաղակով սկսան գնալ այս ու այն կողմը։ Նրանց մի մասը ելաւ ցցապատ պատնէշների վրայ եւ սկսաւ այդտեղից վանել պահակներին, իսկ միւսը՝ չրջապատեց վրանների հրապարակը։

Հայերը թէպէտ արդէն զինավառ, բայց փակուած էին թշնամիներով. այսու ամենայնիւ Սպարապետի խրախոյսը առաջ մղեց նրանց եւ մի քանի կէտերի վրայ սկսաւ կատաղի դիմամարտ։ Ափխազցիք մտածել էին հէնց զինաթափ անել Հայերին. եւ այդ պատճառով աշխատում էին չարունակ յետ մղել նրանց դէպի վրանները։ Հայերն, ընդհակառակը, ջանք էին անում Ափխազաց գնդերը ճեղքելու։ Այդ պատճառով ընդհարումը գնալով սաստկացաւ եւ երկու կողմերն սկսան կռուել սաստկութեամբ, առանց մինը միւսին մի քայլ տեղի տալու։

(Շար.)

Թուրքիոյ զինուորական ուժը

Իտալական «Ակցիոնէ Կոլոնիէ» թերթը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Թուրքիոյ զինուորական ուժերու մասին. —

Թուրք պետութիւնը պարտաւոր է պաշտպանելու 2,418 քիլոմեթր ցամաքային եւ 3,455 քիլոմեթր ծովային սահմաններ:

Համաձայն Թրքական սահմանադրութեան 40րդ յօդուածին, զինուած ուժերու վերին հրամանատարն է Հանրապետութեան նախագահը: Խաղաղութեան ատեն այդ պաշտօնը կը վարէ սպայակոյտին պետը: Պատերազմի ժամանակ սպարապետը կը նշանակէ Հանրապետութեան նախագահը, համախորհուրդ նախարարներու խորհուրդին հետ:

Պատերազմական նախարարութիւնը բաժնուած է երեք մասի, — ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային: Սպայակոյտը անմիջականօրէն պատասխանատու է վարչապետին: Զինուորական գերագոյն խորհուրդը բանակի մատակարարութեան, կազմակերպութեան եւ սպառազինութեան մէջ ունի միայն խորհրդակցական հանգամանք:

Թուրք հանրապետութիւնը բաժնուած է 10 զինուորական շրջաններու՝ համաձայն եղած զօրաբանակներու թիւին: Խաղաղութեան ժամանակ զօրաբանակը կազմուած է 2 հետեւակ զօրաբաժիններէ (տիվիզիոն), մէկ հեծելագունդէ, մէկ գունդ ծանր հրետանիէ, մէկ ամրաշէն, մէկ փոխադրող եւ մէկ մեքենաշարժ վաշտէ: Զօրաբաժինը կը բաղկանայ 3 հետեւակ գունդերէ եւ դաշտային հրետանիէ: Հեծելազօրքի զօրաբաժինը կը բաղկանայ 4 գունդէ, թնդանօթի եւ գնդացիրի զօրամասէ մը:

Զինուորական ուժերը հետեւեալներն են, — հետեւակ՝ 60 կանոնաւոր գունդ եւ 6 գունդ լեռնային (ալպեան զինուորներ): Հեծելազօրք՝ 27 գունդ:

Օդատորմիղ, — 3 տորմիղ, համագումար 370 օդանաւ:

Ամրաշէն ուժը կը բաղկանայ երեք վաշտէ եւ չորս բերդային զօրամասերէ:

Ատկէ զատ Թրքական բանակը ունի մէկ զօրամաս թեթեւ հրասայլեր:

Զինուորական ձեւով կազմակերպուած են նաեւ 10,000 սահմանապահներ, անտառապահներ (3 գունդ) եւ երկու յատուկ վաշտեր, ինչպէս եւ 40,000 ոստիկան-զինուորներ, հրամանատարութեամբ 3000 սպաներու:

Զինուորական ծառայութեան են-թակայ են 21էն 46 տարեկանները: Ծառայութեան ժամանակաշրջանն է՝ հետեւակազօրքին համար 1 ու կէս տարի, օդանաւային եւ մեքենաշարժ զօրամասերու համար երկու տարի, ոստիկանութեան եւ սահմանապահներու համար 2ուկէս տարի, իսկ նաւազներու համար 3 տարի: Պահեստիները երկու տարին անգամ մը կը հրաւիրուին 1 ու կէս ամիս ծառայութեան: Անգարայի եւ Պոլսոյ մէջ կան զինուորական վարժարաններ ուր կը պատրաստուին սպաներ:

Ցամաքային բանակը ունի 20,000 սպայ, 10,000 ենթասպայ, 100,000 մարզուած զինուորներ եւ 64,000 նախապատրաստական շրջանին մէջ:

Օդատորմիղին մէջ կան 8,363 սպաներ եւ օդաչուներ: Նաւատորմը ունի 1,300 սպայ, 1,100 ենթասպայ եւ 7.500 նաւազ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Սեւանայ կղզին

Վանքերէն մէկը աւեր, միւսը՝ քանդուած…

«Խորհրդ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք, ճկարիչ Փ. Թերլէմէզեանի, երկրաբան Ց. Կարապետեանի եւ դեբասան Հ. Ստեփանեանի ստորագրութեամբ (6 օգոստոս).

— «Սեւանայ կղզին թէ՛ իր դիմքով, թէ բարձրութեամբ, թէ իր քաղցրահամ ջրով, թէ արեւի անդրմանիշակագոյն ճառագայթների բուժիչ յատկութեամբ եւ թէ օդի մաքրութեան ու զովութեան տեսակէտից Միութեան մէջ լաւագոյն հանգստեան վայրերից մէկն է:

Ունենալով այսպիսի բացառիկ տըւեալներով օժտուած մի վայր, մենք ինչպէս հարկն է չենք օգտագործում այն աշխատաւորութեան համար:

Ի՞նչպէս է կազմակերպուած Սեւանա կղզում հանգստեան գործը:

Նախ եւ առաջ այս գեղեցիկ կղզին մաքրութեան տեսակէտից անուշադրութեան է մատնուած: Կղզու վրայ պահւում են ոչխարներ եւ եղջերաւոր անասուններ, որոնք տրորելով խոտերն ու ծաղիկները, կեղտոտելով ամբողջ կղզին, ստեղծում են հանգստացողների համար անհաճոյ եւ հակասողջապահական դրութիւն:

Մեր երկրի նշանաւոր յուշարձաններից մէկը, որպիսին է իններորդ դարից կանգուն մնացած ճարտարապետական եւ պատմական կոթողը՝ Սեւանայ վանքը, այսօր մատնուած է բացարձակ անտէրութեան: Յուշարձանների պահպանման կոմիտէն պատասխանատու է այսպիսի անհանդուրժելի եւ անկուլտուրական դրութեան համար:

Ներկայումս վանքերից մէկը վերածուած է ախոռի, իսկ միւսը, որ մօտ անցեալում վերածուած էր թանգարանի, այսօր քայքայուած դրութեան մէջ է. մօտ ժամանակներս «շրջիկներ» մի ինչ որ խումբ կոտրելով թանգարանի դուռը, մտել էր ներս եւ թանգարանի փոտոնկարները տարել: Յուշարձանների պատերը թէ ներսից եւ թէ դրսից աղտոտուած են բազմաթիւ անուն եւ ազգանուններով, կղզու վրայ գոյութիւն ունեցող մի քանի նստարանները ջարդոտուած են: Կղզու վրայ գոյութիւն չունին կանոնաւոր ուղիներ, որի հետեւանքով եղած խոտը եւ ծաղիկները ոտնակոխ են լինում: Ամբողջ պլաժը կեղտոտուած է ծխախոտի մնացորդներով, թղթերի կտորներով եւ անասունների աղբով:

Հանգստեան տան դարաւոր ուղիները եւ բարտիները անհոգութեան հետեւանքով, թրթուրների կերակուր եղած, իսպառ տերեւազուրկ են եղել:

Հանգստեան տան շրջապատում բացակայում են ծաղկանոցներ: Բոլորովին աչքաթող է արուած կղզու ծառազարդման հարցը: Եղած նաւակները, որոնցով օգտւում են հանգստացողները, հիմնական վերանորոգման կարիք են զգում: Գրադարան համարեա գոյութիւն չունի: Հանգստացողների կուլտուրական սպասարկումը անտեսուած է:

Հանգստացողների սնունդը միակողմանի է, բացառապէս մսային կերակուրների շնորհիւ: Բացակայում են բանջարեղէնից պատրաստուած կերակուրները եւ պակաս են կաթնամթերքները:

Հանգստեան տան մահճակալների մեծագոյն մասը հնացած են եւ գործածութեան համար անյարմար:

Գեղատեսիլ, հրաշալի Սեւանի հանգստեան տունը արժանի է աւելի մեծ ուշադրութեան:

Կացութիւնը Սանճաքի մէջ

ԿՐԷԿ ՇԷՆ, ԱՅՍՕՐ ԱՍԱՅԻ

«Ազդակ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Սանճաքի կացութեան մասին. —

«Քանի մը շաբաթէ ի վեր Սանճաքի Թուրք կառավարութիւնը դադրեցուցած էր անցագրի գործողութիւնները, առարկելով թէ Անգարայէն հրահանգի կը սպասէ: Շաբաթ մը առաջ, սակայն, «հասած ըլլալով ըսպասուած հրահանգը», մեկնիլ ուզող քրիստոնեաներուն սկսան անցագիր տալ: Արաբներ, Ալէվիներ եւ Թուրքեր այժմ չեն կրնար օգտուիլ այս կարգադրութենէն: Կ՚ըսեն թէ քրիստոնեաներէն վերջ կարգը Ալէվիներու եւ Արաբներու պիտի գայ:

Հայեր եւ Յոյներ շատ քիչ մնացած են արդէն Սանճաքի մէջ: Մնացող Հայերու թիւը 450—500 կը հաշուուի, որոնց 200ը Ալեքսանտրէթի եւ Սուէտ-Օլուքի մէջ: Ալէվիներն ալ շատ մեծ անհամբերութիւն ցոյց կուտան Սուրիա մեկնելու համար: Հաւանաբար Ալեքսանտրէթի Ալէվիներու կէսէն աւելին մեկնի:

Այժմէն արդէն սոսկալի տպաւորութիւն մը կը թողու մարդուն վրայ Ալեքսանտրէթի մէջ տիրող ամայութիւնը: Մայրամուտէն վերջ գերեզմաննոցի կը վերածուի կարծես քաղաքը: Քանի մը շաբաթ առաջ Թուրքիոյ ներսէն վաճառականներ կուգային գնումներ ընելու համար. դադրած է այժմ այդ հոսանքը: Գիւղացիներն ալ առաջուան պէս չեն խուժեր քաղաք, լրացած ըլլալով հայկական աւարը:

Քանի մը շաբաթ առաջ, կարելի էր յաճախորդ գտնել շարժուն կամ անշարժ կալուածներու համար, ի հարկէ մեռած գիներով: Շաբաթէ մը ի վեր այդ կարելիութիւնն ալ անհետացաւ: Այլեւս ոչ մէկ Թուրք յաճախորդ կը ներկայանայ Հայու պատկանող կալուածի մը, մէկ կողմէ Հալք Էվիի եւ կառավարութեան թելադրութիւնով, միւս կողմէ յետոյ ձրի տիրանալու յոյսով: Այնպէս որ 1000 օսմ. ոսկի արժող կալուածի մը, որ երկու շաբաթ առաջ 2000 թրք. թուղթ ոսկի կը վճարէին, հիմա հազիւ 500 կը վճարեն:

*** Թուրքերը սկսան իրենց հալածանքի քաղաքականութիւնը: Զանազան պատրուակներով դատ կը բանան իրենց հակառակորդ ոչ-քրիստոնեաներու դէմ, գրաւելու համար անոնց կալուածները, կամ լուծելու համար իրենց վրէժը: Այսպէս Սանճաքի նախկին ելմտական տնօրէն Հասան պէյ Ճապպարայի դէմ բացուած են բազմաթիւ երեւակայական դատեր: Ոմանք զայն կը մեղադրեն կաշառակերութեամբ, ուրիշներ բռնագրաւումով, ոմանք ալ դաւաճանութեամբ: Եւ կառավարութիւնն ալ բացառիկ կարեւորութիւն տալով այդ ամբաստանութեանց, կը յանձնէ արդարադատութեան: Քանի մը դատեր արդէն ի վնաս Ճապպարայի վերջացան եւ մասնաւոր վճիռով գրաւուեցան անոր կալուածները:

Թուրք կին մըն ալ, որ 5 տարի առաջ քիթը դարմանել տուած էր Տօքթ. Ճիկէրեանի, այժմ դատ բացած է, ամբաստանելով բժիշկը թէ սխալ դարմանում կատարած է եւ պատճառ դարձած իր ծախքերու ենթարկուելուն: Ի՞նչ կասկած, դատարանը իրաւացի պիտի հռչակէ նաեւ Թրքուհին, նիւթական կարեւոր տուգանքի մը դատապարտելով Տօքթ. Ճիկէրեանը:

*** Սանճաքի կառավարութիւնը սկսաւ գործադրել կրօնական տարազներու վերաբերեալ Թրքական օրէնքը Սանճաքի մէջ: Ի միջի այլոց հրահանգ տրուեցաւ նաեւ Խաչ եպիսկ.ի որ փոխէ իր տարազը: Եպիսկոպոսը, սակայն, գաղթականներու վերջին կարաւանին մեկնումէն ի վեր կը մընայ Սօղուք-Օլուք եւ իր սենեակէն դուրս չելլեր: Պէյլանի Յովհաննէս քահանան գործադրած է հրահանգը եւ անմիջապէս փոխած իր տարազը: Քանի մը օր առաջ նոր տարազով տեսնուեցաւ Ալեքսանտրէթի մէջ:

Պէյլանի մէջ միայն մէկ ընտանիք Հայ մնացած է. ան ալ պիտի մեկնի մօտերս, քահանային հետ:

Ինչպէս գրած էինք ժամանակին, Ճէպէլ Մուսացի կարգ մը ընտանիքներ, որոնք գայթակղալի ընթացքի մը մէջ գտնուած էին Ժողովուրդի տրամադրութեան հակառակ գտնուելով, չէին համարձակած ընկերանալ իրենց հայրենակիցներուն եւ մնացած էին Ճէպէլ Մուսայի մէջ: Անոնք 40 ընտանիք են, մօտ 180 հոգի եւ հաւաքուած են Վագֆ գիւղին մէջ: Թուրք կառավարութիւնը 8 պատերազմական զէնք տուած է անոնց՝ պաշտպանուելու համար: Անոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Վագֆի քահանան: Տուները գըղջացած են, իսկ կիներն ու երախաները շարունակ կուլան ու կ՚ողբան եւ կ՚ուզեն ազատիլ այդ դժոխքէն:

Թուրք կառավարութիւնը ալէվի գործաւորներ ղրկած է՝ Քեապուսիի եւ միւս գիւղերուն պարտէզները ջրելու եւ պտուղի բերքը հաւաքելու համար:

Ինչպէս ըսի, ամայութիւն կը տիրէ երբեմնի այս շէն ու սիրուն քաղաքին մէջ: Նաւամատոյցի գործառնութիւնները գրեթէ դադրած են: Հազիւ 15—20 օրը անգամ մը խոտիվիական նաւ մը կը հանդիպի եւ պարապ կուգայ ու պարապ կ՚երթայ: Հաւանաբար, այսուհետեւ խոտիվիական ընկերութիւնն ալ իր նաւերը չղրկէ Ալեքսանտրէթ:

Քաղաքի ելեկտրական գիծերը խանգարուած են եւ շինող չկայ: Որովհետեւ այդ գործը տարիներէ ի վեր հայ եւ յոյն աշխատաւորներու սեփականութիւնը դարձած էր: Շատ մը թաղեր կը մնան մութի մէջ:

Լեռնային գիւղերէն սկսած են Թուրք ընտանիքներ գալ Ալեքսանտրէթ եւ բնակիլ Հայերու պատկանող բնակարաններու մէջ: Անոնք առանց վարանելու կը կոտրեն դռները եւ ներս կը մտնեն:

Թուրքերը այլեւս չեն խօսիր Հայերու ղաղթի մասին: Ընդհակառակն, երբեմն փութացնելու նպատակով մընացողներու ալ մեկնումը կը հարցընեն. «Ինչո՞ւ չմեկնեցաք, ե՞րբ պիտի մեկնիք»:

Գերման մամուլին յարձակումները

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՎՐԱՅ

Պերլինէն կը հեռագրուի Պոլսոյ Թրքական թերթերուն. —

«Շատ մը գերման թերթեր առանց որեւէ պատճառի յարձակումներ սկսած են Թուրքիոյ, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի դէմ: «Ռայնիշէ Վէսթֆալիշէ Ցայթունկ» թերթը Թուրքիան եւ Յունաստանը կ՚ամբաստանէ, ըսելով որ այս երկու երկիրները մըտադրած են Պուլկարիան գրաւել երբ պատերազմ ծագի:

«Թուրինկիշէ Թակէս Ցայթունկ» կը գրէ թէ Անգլիա Գերմանիան պաշարելու համար էնթրիգներ կը փորձէ Պալքաններու մէջ, յուսալով Գերմանիան պարտութեան մատնել այդ պաշարումին միջոցաւ:

«Տի Ցայթ» թերթը «Ռումանիա կրակի հետ կը խաղայ» խորագրին տակ կը գրէ թէ Կարոլ Թագաւորին վերջին ուղեւորութիւնով Ռումանիա ալ պաշարման ռազմավարութեան մէջ մտաւ եւ թէ Թուրքիա, Ռումանիա եւ Յունաստան զինուորական ուխտեր կնքել կը խորհին:

*** «Ազդակ» վերոյիշեալ լուրը տալէ վերջ, կ՚ըսէ թէ Գերմանիոյ ըրածը Թուրքեւպուլկար բարեկամական յարաբերութիւնները խանգարելու ձգտող կոշտ ռազմավարութիւն մըն է:

Ալպագայ դէպքերը Արեւել. Միջերկրականի մէջ

«Ռուսքօյ Սլովօ» կը հրատարակէ գերման փրոֆ. Ֆորսթէրի յայտարարութիւնները՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ յառաջիկայ պատերազմի մը ատեն տեղի ունենալիք դէպքերու մասին: Փրոֆ. Ֆորսթէր, որ այժմ կը բնակի Զուիցերիա, կը գծէ մանրամասն յատակագիծը Միջերկրականի տիրապետութեան՝ աչքէ անցընելով Եգիպտոսը, Պաղեստինը, Թանճէրը եւ յունական կղզիները, երբ, կատարուած քարոզութեանց շնորհիւ, արաբ տարրը պէտք է ըմբոստանայ իր այժմու հոգատարներուն դէմ: Լիբիոյ մէջ կեդրոնացած իտալական ուժերուն սպառնալիքին տակ կը գտնուի վերին Եգիպտոսը, որ վտանգուած է նաեւ Եթովպիոյ կողմէ, ուրկէ դիւրաւ կարելի է հասնիլ Նեղոսի հովիտը, անգլօ-եգիպտական Սուտան: Եգիպտոսի գրաւումը պիտի ապահովէ մեծ օգուտներ: Ատկէ կարելի պիտի ըլլայ, կը կարծէ փրոֆէսօրը, հարուածել Անգլիան ինչպէս դէպի Սուէզի ջրանցքը, նոյնպէս եւ դէպի միջին Ափրիկէի իր հողերը, բայց մանաւանդ Ուկանտա իջնելով: Փրոֆէսօրը հաւանական չի գտներ յարձակում մը ֆրանսական Մարոքի վրայ: Հոն, Լիբիոյ անապատէն զատ, հարկ է կարել անցնիլ նաեւ «Մաժինոյի գիծը»:

Հետզհետէ աւելի սրող կը դառնայ Նեղուցներու եւ Թուրքիոյ նորոյ կան ծովափին սպառնացող վտանգը: Անոր փոքրասիական ափը, ընդհ. պատերազմի ատենէն ի վեր կը գտնուի հռոմէական վտանգին տակ: Երկոտասան կղզիները օրէ օր աւելի կ՚ամրացուին եւ կը դառնան յառաջապահ հռոմէական նոր կայսրութեան արշաւին, ինչպէս եւ հրազէն մը՝ ուղղուած Թուրքիոյ կուրծքին: Հելլենիւրուրը պատերազմի ընթացքին հռոմ փորձեց խաղաղութեամբ տիրանալ այդ ափերուն, բայց չյաջողեցաւ. այդ ծրագիրը փոխուած չէ եւ այժմ կը փնտռուին ուրիշ միջոցներ՝ առանց իրականացումը հասնելու համար: Այնէնիեան մօիզը (Իտալիա), իրեն կցուած Սիկիլիոյ հետ՝ Միջերկրականը կը բաժնէ երկու առանձին մասերու: Ատով Իտալիա կարելիութիւն ունի գործելու նախաձեռնութիւնը իրեն պահելու եւ արեւմտեան մասին գլխաւոր դէպքերը փոխադրելու արեւելեան մասին մէջ:

Փրոֆէսօրը խօսելէ վերջ Փանթելլարիա կղզիին եւ իտալական կայաններու ցանցի մասին, կը շարունակէ. — Այս ձեւով, Միջերկրականի արեւելեան մասը բոլորովին պիտի մեկուսանայ, ու Թուրքիա, Յունաստան եւ Ռումանիա պիտի զրկուին պաշտպանութենէն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԸ

Ըստ «Եունայթէտ Փրէսս»ի, Վորոշիլով կորուկ կերպով պահանջած է որ Անգլիա եւ Ֆրանսա հրաժարին Նեղուցներէն Սեւ ծով մտնելու իրաւունքէն, եւ այդ ծովի պաշտպանութիւնը բացառաբար ու ամբողջովին յանձնեն Խորհրդային Ռուսիոյ: Վորոշիլով իր այս պահանջին առթիւ Մոլոտովի միջոցով նախազգուշացուցած է նաեւ Թուրքիան:

Այլ խօսքով, Վորոշիլով կ՚ուզէ՝ վերացնել վերջերս կնքուած անգլօ-թուրք եւ ֆրանսօ-թուրք համաձայնութիւնները, որոնք գլխաւորաբար կը վերաբերին անգլիական եւ ֆրանսական նաւատորմի Նեղուցներէն ազատ անցքին:

Ասիկա կը նշանակէ նաեւ որ Խորհ. Ռուսիա, որ մտավախութեամբ կը դիտէ Գերմանիոյ յառաջացումը դէպի Սեւ ծով, նոյնքան անվստահութիւն ցոյց կուտայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հանդէպ, վախնալով որ Նեղուցներու վրայ իշխելով անոնք կ՚օգտեն օր մը Սեւ ծովի իր ափերը կամ ինքզինքին կը պարտադրեն:

** Ուսումը կը սովրուի քաղաքական եւ մտաւորական զարգացման համար, եւ ոչ դրամ շահելու:

Դաստիարակութիւնն ու կրթութիւնն ալ արհեստի հետ պէտք չէ շըփոթել, մէկ կրնայ ծառայել միւսին: Բայց նպատակները տարբեր, բոլորովին տարբեր պիտի մնան:

Ո՛չ, գպրոց չեն երթար տղաք, որպէսզի ստակ շահելու ճամբան սորվին, ո՛չ, այդ շահամոլ ոգին չպիտի առաջնորդէ երբեք հայ մանկութիւն, տղան պիտի երթայ հոն նախ, նա՛խ մարդու ու քաղաքացիոյ գիտելիքը սովրելու:

Գ. Ջօհրապ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Չ.

Պաշարողներու շարժումներուն հըսկել կարեւոր էր:

Իմանուս, հովուական փողը մէջքը, գնաց աշտարակին վրայ՝ տանիքի պահնորդի խուցին մէջ պահակ կենալու: Մէկ աչքը դէպի անտառը եւ մէկ աչքը դէպի դաշտաւանդակը զննելով՝ մէկտեղ իր քով խցիկին լուսանցքի բացուածքին մէջ, վառօդի պահարան մը, գնդակներով լեցուն տոպրակ մը եւ հին լրագիրներ ունէր, զանոնք կը պատէր եւ փամփուշտներ կը շինէր:

Երբ արեգակը ծագեցաւ, անտառին մէջ ութ վաշտեր լուսաւորեց, որոնք սուրը կողերնին, փամփշտարանը կռնակնին եւ սուինը իրենց հրացանին վրայ, պատրաստ էին յարձակելու: Դաշտին կողմէն թնդանօթի մարտկոց մը կար, ռազմամթերքով, փամփշտարանով եւ պայթուցիկ նիւթի տուփերով, իսկ ամրոցին մէջ ալ, փիչողոփ, չախմախէ եւ կարճ հրացաններով ու ատրճանակներով զինուած տասնը ինը հոգի եւ երեք օրօրոցներու մէջ քնացած երեք մանկիկներ:

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ս. ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍԻ ՋԱՐԴԸ

Ա.

Տղաքը արթնցան:

Ամէնէն առաջ պզտիկը:

Տղոց զարթնումը ծաղկանց բողբոջիլն է, կարծես թէ այդ թարմ հոգիներէն բոյր մը դուրս կ՚ելլէ:

Քսան ամսու Ժօրժէթը, որ երեքէն ամէնէն վերջ ծնածն էր եւ որ տակաւին Մայիսի մէջ կաթ կ՚ուտէր, իր պզտիկ գլուխը վեր առաւ, ելաւ նըստաւ, ոտքերը դիտեց եւ սկսաւ շաղփաղփել:

Առաւօտուան ճառագայթ մը կար իր օրօրոցին վրայ: Դժուար էր ըսել թէ որն աւելի վարդագոյն էր, Ժօրժէթի ոտքը թէ արշալոյսը:

Միւս երկուքը տակաւին կը քնանային: Աւելի ծանր են մարդիկ: Ժորժէթ զուարթ եւ հանդարտ կը շաղփաղփէր:

Ռընէ-Ժան գորշ էր, Կրօ-Ալէն շագանակագոյն եւ Ժօրժէթ խարտիշահեր էր: Մազի այն երանգաւորումները որոնք մանկութեան շրջանին տարիքի համապատասխան են, աւելի վերջը կրնայ փոխուիլ: Ռընէ-Ժան պզտիկ Հէրքիւլէսի մը երեւոյթը ունէր, փորին վրայ կը պառկէր, երկու բռունցքները աչքերուն մէջ: Կրօ-Ալէն իր երկու սրունքները պզտիկ անկողինէն դուրս ձգած էր:

Երեքն ալ ցնցոտիներով էին: Կապոյտ-Դրակի վաշտին կողմէ անոնց տրուած հագուստները ծուէն ծուէն եղած էին: Իրենց վրանոցները շապիկ մը անգամ չէին: Երկու մանչերը գրեթէ մերկ էին: Ժօրժէթի ցնցոտի հագցուած էր այլանդակօրէն, որ գիպակ մըն էր ստեղծ եւ բաճկոնի կամ վերարկուի մը վերածուած էր: Այս տղաքները ո՞վ կը խնամէր: Մարդ չէր գիտեր: Մայր չկար: Այս վայրի եւ կռուող գեղջուկները որոնք զիրենք անտառէ անտառ կ՚առաջնորդէին, իրենց ապուրի բաժինը կը հանէին: Ամէնը աս էր: Պզտիկները կրցածնուն չափ անոր մէջէն կ՚ելլէին: Ամէն ոք իրենց տէրն էր եւ ոչ ոք իրենց հայրը: Բայց տղոց ցնցոտիները լուսաշող էին: Սիրուն էին անոնք:

Ժօրժէթ կը շաղփաղփէր:

Ինչ որ թռչուն մը կ՚երգէ, տղայ մը կը շաղխաղփէ: Միեւնոյն քայլերգն է այս: Անորոշ, թոթովող եւ խորունկ քայլերգ մը: Տղան թռչունէն աւելի ըլլալով իր առջեւ ունի մարդկային անծանօթ ճակատագիրը: Ատկէց է այն խառնուրդը որ առաջ կուգայ ունկնդրող մարդոց տխրութենէն եւ երգող պզտիկին ուրախութենէն: Ամէնէն վեհագոյն երգը զոր երկրի վրայ կարելի ըլլայ լսել, մարդկային հոգիին մանկական շրթունքներու վրայ թոթովումն է: Մտածումի մը այս տարտամ շշնջոցը որ տակաւին բնազդ մըն է միայն դէպի յաւիտենական արդարութիւնը անգիտակից եւ տարօրինակ կոչ մը կը պարունակէ: Թերեւս սակէ մտնելէ առաջ շեմին վրայ եղած բողոք մըն է, խոնարհ եւ կծու բողոք մը: Դէպի յաւիտենականութիւնը ժպտող այս տգիտութիւնը տկար եւ անզէնք էակին վիճակուելիք բախտի մասին ամբողջ արարչութիւնը վտանգի կ՚ենթարկէ: Եթէ դժբախտութիւնը պատահի, վստահութեան զեղծում մը պիտի ըլլայ:

Տղուն մրմունջը խօսքէն աւելի եւ պակաս է: Անոնք խաղեր չեն, այլ երգ մը: Վանկեր չեն, այլ լեզու մը: Այս մրմունջը իր սկզբնաւորութիւնը երկինքէն առած եւ իր վերջը երկրի վրայ չպիտի ըլլայ: Ծնունդէն ալ առաջ է եւ կը շարունակէ, շարունակութիւն մըն է: Այս թոթովումը կը բաղկանայ անկէ զոր տղան կ՚ըսէր երբոր հրեշտակ էր եւ զոր պիտի ըսէ երբ մարդ ըլլայ: Օրօրոցը Երէկ մը ունի, ինչպէս որ շիրիմը Վաղ մը: Այս երէկը եւ այս վաղը սոյն մթին ճառագայթին մէջ կը միացնեն իրենց կրկնական ձայները: Եւ ոչ մէկ բան կ՚ապացուցանէ Աստուածը, յաւիտենականութիւնը, պատասխանատուութիւնը եւ ճակատագրի երկուութիւնը այնքան որքան այս վարդագոյն հոգիին մէջի հսկայ շուքը:

Ինչ որ կը թոթովէր Ժօրժէթ չէր տխրեցնէր զինքը, որովհետեւ իր բովանդակ գեղեցիկ դէմքը ժպիտ մըն էր: Իր դէմքը կը ժպտէր, իր աչքերը կը ժպտէին, իր այտերու խորշերը կը ժպտէին: Այս ժպիտէն առաւօտուան խորհրդաւոր մէկ ընդունելութիւնը կը հետեւէր: Հոգին ճառագայթին կը հաւատայ: Երկինքը կապոյտ էր, տաք եւ գեղեցիկ օր մը կ՚ընէր: Այս դիւրաբեկ արարածը, որ բան մը չէր գիտեր, բան մը չէր ճանչնար եւ բան մը չէր հասկնար, չմտածող երազանքին մէջ հեշտօրէն մխրճուած ինքզինքը ապահով կը զգար, այս բնութեան, այս պարկեշտ ծառերուն, այս անկեղծ կանաչութեան, այս մաքուր եւ հանդարտ գիւղին, բոյներու, աղբիւրներու, ճանճերու, տերեւներու այս աղմուկին մէջ որոնց վրայ պերճօրէն կը փայլէր արեւուն անսահման անմեղութիւնը:

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

Ո՛ եւ է անսաստում այս հրամանագրին պիտի պատժուի մէկ ամիսէն վեց ամիս բանտարկութեամբ եւ 1000էն 10,000 փրանք տուգանքով։ Այս պատիժները կրնան կրկնապատկուիլ, եթէ յանցանքը կրկնուի։

ՅՕԴ. Բ.— Այս հրամանագիրը խորհրդարանի վաւերացման պիտի են-թարկուի համաձայն 1939 մարտ 19ի օրէնքին տրամադրութեանց։

ՅՕԴ. Գ.— Վարչապետը, նախարար ազգ. պաշտպանութեան, դատա-կան եւ ներքին նախարարները, իւրաքանչիւրը իրեն վերաբերեալ մասին մէջ, պաշտօն ունին գործադրելու այս հրամանագիրը որ պիտի հրատարակուի պաշտօնաթերթին մէջ եւ որ գործադրելի է անմիջապէս։

Կանխարգել հսկողութիւն ամէն տեսակ հրատարակութեանց վրայ

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց նոր հրամանագիր մը, մամուլի եւ ամէն տեսակ հրատարակութեանց հսկողութեան մասին։

Այդ հրամանագրին համաձայն, 1939 օգոստոս 28էն սկսեալ ամէն տեսակ տպագիրներ, գծագրութիւններ կամ գրուածքներ որ հրատարակութեան սահմանուած են, անթելով եղած զեկուցումներու բոլոր բնագիրները եւ չարժանկարի բոլոր ցուցադրութիւնները կանխարգել հակակշիռի պիտի են-թարկուին տեղեկութեանց ընդհ. տեսչութեան կողմէ, որ կրնայ արգիլել ա-նոնց հրատարակութիւնը, զեկուցումը (անթել) կամ ցուցադրութիւնը (շար-ժանկար)։

Արգիլուած է արտածումը լուսանկարչական եւ շարժանկարի այն արտա-դրութեանց որոնք տէվիզաֆէ չեն եղած։ Իսկ անոնք որ տէվիզաֆէ եղած են, պէտք է արտածման համար արտօնութիւն ստանան գաւառի մէջ՝ նահանգա-պետէն, Սէնի նահանգին մէջ՝ Տեղեկութեանց Տեսչութեան պետէն կամ անոր փոխանորդէն։

Անսաստողները կ'ենթարկուին այն պատիժներուն որ նախատեսուած են օգոստոս 24ի հրամանագրով։ (Տես վերը)։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՋԱՅՐՈՅԹ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Մոսկուայի դաշինքը խորին վրդովում պատճառած է Ֆրանսայի քա-ղաքական, աշխատաւորական եւ արհեստակցական շրջանակներուն մէջ։ Կարգ մը բոլշեւիկ վարիչներ ալ որոշած են հրաժարիլ։ «Էնթրանսիժան» կը գրէ թէ Ռընոյի 1200 բոլշեւիկ բանուորներէն 800ը հրաժարած են հինգշաբթի օր։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը նոյնպէս զայրացած է եւ բացէ ի բաց դատապարտութիւն կը կոչէ Մոսկուայի դաշինքը, առաջարկելով բոլշեւիկեան չարքերուն որ բաժնուին իրենց վարիչներէն։ Լէոն Պլում նոյնպէս դատապար-տելի կը գտնէ բոլշեւիկներուն ընթացքը։ «Թան» կը գրէ թէ երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբի վերջին նիստին մէջ, արմատական երես-փոխան Կասթոն Ռիու խորապէս յուզուած, յայտարարեց,— «Մենք չենք կր-նար առանց դատապարտելու վիճաբանիլ այստեղ, մինչեւ որ բոլշեւիկները չխզեն իրենց սարկութիւնը օտարին հանդէպ»։ Զորս բոլշեւիկ անդամները պատասխանեցին թէ իրենք օտար կառավարութեան մը չեն ծառայեր եւ պատրաստ են իրենց հայրենասիրական ծառայութիւնը կատարելու պատե-րազմի պարագային։ Որովհետեւ կանոնագիրը թոյլ չի տար դուրս հանել յանձնաժողովին բոլշեւիկ անդամները եւ անոնք ինքնաբերաբար դուրս չելան, ընկերվարական անդամներէն հրումպաք առաջարկեց նախագահին կարելի ե-ղածին չափ քիչ տեղեկութիւններ տալ, որպէսզի խաղաղութեան կամ Ֆրան-սայի համար վնասակար լուրեր չօգտագործուին։ Յանձնաժողովին քուէար-կած բանաձեւը մշակուեցաւ առանց բոլշեւիկներու մասնակցութեան։

*** Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ ընկերվարական կուսակցութեան մասնաճիւղերը ամէն օր հեռագիրներ կ'ուղղեն իրենց կեդրոններուն, դատա-պարտելով խորհրդային իշխանութեան դաւաճանութիւնը։

Մարսէյլի նաւազներու սէնտիքան ժողով գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը դատապարտէ բոլշեւիկներու արարքը, «Ռուսիոյ գործա-կալներ եւ Ֆրանսայի թշնամիներ» կոչելով զանոնք։

*** Արհեստակցական Միութեանց միջազգային Դաշնակցութիւնն ալ շա-բաթ օր արտակարգ ժողով գումարելով, «դատապարտելի» հռչակեց Խոր-հրդային Ռուսիոյ արարքը,— «գաղտնապէս դաշնագիր կնքել Նացի Գերմա-նիոյ հետ զոր միշտ խարանած է իբրեւ անողոք թշնամին ազատութեան եւ ժողովրդապետութեան»։

*** «Աքսիոն Ֆրանսէզ», արքայական օրկանը եւ ազգայնական թերթերը կը պահանջեն լուծել համայնավար կուսակցութիւնը եւ անոր հետ կապուած բոլոր կազմակերպութիւնները, «բջիջներ լրտեսութեան կամ խորհրդային - հիթլէրական քարոզութեանց»։ Կը պահանջեն նաեւ ձերբակալել եւ դատել Թորէզը, Մարթին, Տիւքլոն, Քաշէնը եւն. որոնք ամիսներով գիտակցօրէն խաբեցին ֆրանսացի բանուորները, զանոնք Գերմանիոյ յանձնելու համար զինաթափ»։

Շաբաթ իրիկուն Շաթօտէօնի մէջ ցոյց մը կատարուեցաւ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնին դէմ։ Ցուցարարները քարեր նետելով խորտակե-ցին ապակիները։ Բազմութիւնը կը պոռար․

— «Պէտք է լուծել։ Դէպի կառափնատ Թորէզը, Մարթին, Տիւքլօն...»։

ԶՕՐԱՇԱՐԺ ԱՄԲՈՂՋ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Թուրքիա մերժա՞ծ է Գերմանիոյ առաջարկները

Ինչպէս Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ, նոյնպէս Եւրո-պայի միւս մեծ ու փոքր պետութեանց մէջ շոգեպինդ կը շարունակուին զին-ուորական պատրաստութիւններ եւ ուրիշ զգուշութիւններ։

Թուրքիոյ մէջ պահեստիներու կարգ մը դասեր հրաման ստացան մնալու իրենց զօրագունդերուն, Սեպտ. 1էն առաջ։ Նախարարական խորհուրդը շա-բաթ օր երեք ժամ խորհրդակցեցաւ կացութեան մասին։ Ներկայ էր նաեւ սպայակոյտին նախագահը, մարաջախտ Չաքմաք։ Ազգ. Մեծ Ժողովը նիստի հրաւիրուեցաւ։

Պոլսէն հասած հեռագրի մը համաձայն, նախագահ Իսմէթի եւ Ֆոն Փա-փէնի տեսակցութիւնը տեւած է մէկ ժամ։ Նախագահը յայտնած է թէ Թուր-քիա ամբողջովին հաւատարիմ պիտի մնայ իր յանձնառութեանց Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ հանդէպ։ Կարգ մը քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հա-ւատեն թէ Ֆոն Փափէն իբրեւ չէզոքութեան գին առաջարկած է Թրքական ապդեցութեան եւ նոյնիսկ սահմանագլուխին ընդարձակումը եւրոպական ցա-մաքին վրայ, այնպէս որ Թուրքիա պիտի կրնայ տիրապետել Պուլկարիոյ վրայ։

Բոլոր նախարարները Անգարա կանչուեցան։ Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ այս արտակարգ ժողովը հետեւանք է մի-ջազգային կացութեան ծանրացման եւ չունի որ եւ է մասնաւոր նպատակ։

ՊԵԼԺԻՈՅ կառավարութիւնը որոշեց զօրաշարժ յայտարարել իրաւապէս (սկզբունքով)։ Գործադրութիւնը կախում պիտի ունենայ պարագաներէն։ Այս առթիւ պիտի գործադրուին կարգ մը տրամադրութիւններ որոնք յատուկ են պատերազմական շրջանի, մասնաւորապէս լրտեսութեան, դաւաճանութեան եւ սուտ լուրերու տարածման վերաբերեալ օրէնքներ։ Նախարարները քուէ-արկեցին նաեւ օրինագիծ մը որ բացառիկ իրաւասութիւններ կ'ընծայէ Թագա-ւորին, պատերազմի պարագային։ Երէկ, երկուշաբթի, նախարարական խոր-հուրդը երկու բացառիկ նիստեր ալ գումարեց։

Կացութիւնը բնականաբար ջղագրգռութիւն կը պատճառէ։ Ոստիկանու-թիւնը կը հսկէ նամակատուններու եւ դրամատուններու շուրջը, որոնք պա-

Իսի լը Մուլինոյի հանգանակութեան Դ. ցանկը

Մարտիկներու Միութեան կողմէ 200 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Սեդրակ Սարգիսեան 150 ֆր., Յակոբ Եւանոզեան, Բենան Ազատեան, Պետրոս Գէորգեան 50ական ֆր., Զարուհի Պոյաճեան 30 ֆր., Սամուէլ Գանտիլ-եան, Տիգրան Մխիթարեան, Խոսրով Կարմիրժորուքեան, Սերոբ Քէօշկէր-եան. Յովհաննէս Գէորգեան 20ական ֆր., Հայկազ Ամիրալեան, Փոքրիկն Եազըճեան 15ական ֆր., Տիգրան Բունարճեան, Աւետիս Գեոմիրճեան, Գրիգոր Տէրտէրեան, Գրիգոր Գահվէճեան, Խորէն Խորէնեան, Կիրակոս Պոյաճեան, Հրանտ Մինասեան, Արամ Մարտիրոսեան, Խաչիկ Յօնիկեան, Յովնան Տօնիկեան, Ոսկան Ղուկասեան, Եպրաքսէ Տիրացունեան, Յարու-թիւն Գարաճեան, Խաչիկ Քէօշկէրեան, Խաչիկ Մարգարեան, Հաճի Ղու-կասեան, Մարի Եազըճեան, Յովհաննէս Եափուճեան, Տէր մայր մը, Ագ-նիւ Գիրեմիրճեան, Յակոբ Սմբատեան, Եւա Վարդապետեան, Էբէթ Հալա, Անդրանիկ Ճանիկեան, Տիգրան Բաքխեան, Մարիամ Այվազեան 10ական ֆր., Տօնիկ Փեհլիվանեան 8 ֆր., Եղնիկ Եղնիկեան 6 ֆր., Խաչիկ Գար-եան, Հայկանուշ Ղազարեան, Մելիք Գրիգորեան, Ադամ Ջաւուշեան Յա-կոբ Պապուրեան, Շահնազար Իգնատոսեան, Յովսէփ Փայտուչեան, Մա-նուկ Պասմաճեան, Թորոս Աչքեան, Բարսեղ Գրիգորեան, Յակոբ Գրիգոր-եան, Սուքիաս Պաղտատեան, Գաբրիէլ Մինասեան, Պետրոս Շահպազեան, Արմենակ Մխսիրեան, Մնակ Հէքիմեան, Յովհաննէս Գուզունճեան, Գէորգ Արթինեան, Կղեմէս Սոմունեան, Յարութիւն Պաղտասարեան, Հաճի Գէորգ-եան, Աւետիս Աճէմեան, Սիմոն Թորոսեան, Յարութիւն Պէնլեան, Նուպիկ Աւլանեան, Միսաք Կիւլէկեան, Սարգիս Արթինեան, Արամ Քիրամեան, Թագոս Ստեփանեան, Նուպար Մաթէոսեան, Իսկուհի Տէրտէրեան, Պօղոս Սոմունեան, Գէորգ Փափալեան, Լուի Պեճիտեան, Սոբէն Ղուկասեան, Պօ-ղոս Դաւիթեան, Նիկողոս Արթինեան, Հայկ Քիրեմիթճեան, Գէորգ Թու-մայեան Գրիգոր Բարունակեան, Նահապետ Գիքեմիտճեան, Մարիամ Մի-սիրեան, Հայկանուշ Պոյաճեան, Թագուշ Աղամեան, Օհաննէս Պալեան, Նուպիկ Մխիթարեան, Մատաթ Պ., Յարութիւն Աբրահամեան, Սօֆիկ Ճէր-մակեան, Միքայէլ Շահինեան, Նազարէթ Քէլէշեան, Յակոբ Կամսէթեան, Յարութիւն Քիրեմիտճեան, Յովհաննէս Բէշիշեան, Տիկին Խաթուն, Հոոփ Ջալեան, Կարապետ Գարապօղոսեան, Հայկանուշ Գարապօղոսեան, Մար-գրիտ Արզումանեան, Գէորգ Գանեան, Առաքել Երկանեան, Տրդատ Գա-նեան, Գրիգոր Բալուենկեան, Արամ Պիլլիկեան, Գայմագամ, Ղուկաս Գէշիկեան, Աբրահամ Ջեփիւեան 5ական ֆր., Հայկ Կարապետեան, Գիւլ-պէնկ Հայրապետեան, Նուրի Պալապանեան, Յակոբ Մելիքեան, Առաքել Գըշըգըըզեան 4ական ֆր., Արաքսի Եղիազարեան, Դաւիթ Կարապետեան, Նեմրուտ (սաոբի), Ֆիլոր Մարտիրոսեան 3ական ֆր., Միսաք Շիրինեան, Խաչիկ Հայրապետեան, Սարգիս Օհաննէսեան, Ոմն, Լեւոն Գասպիկեան, Մարգար Աստուրեան, Ոմն, Ոմն, Մաննիկ Մինասեան, Ոմն, Ոմն 2ական ֆր.։ Ընդհ. գումար 1323 ֆրանք։ (տես Ա. էջ)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ Վարչու-թիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցա-նել թէ ժամանակի մը համար յե-տաձգուած են խմբական այցելու-թիւնները։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme . . Paris (13)

չարուած են բազմութեամբ, իրենց դրամները գանձելու համար։ Ճաշարան-ները, սրճարանները եւ ուրիշ հանրային հաստատութիւններ իրենց դուռները կրնան բանալ ժամը 11.30էն 14 եւ 17էն 21։ Բռնագրաւումները սկսած են։ Սահմանագլուխը փակուեցաւ։ Պրիւքսէլի քաղաքապետը արգիլեց համայնա-վարական ժողով մը։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ օդանաւային նախարարը օգոստոս 25ին դրօշի տակ հրա-ւիրեց 1939ի եւ 1940ի դասերուն սպաները եւ պահեստիները (ծնած 1919ին եւ 1920ին), մարզանքի նոր շրջան մը բոլորելու համար։

ՏԱՆԸՄԱՐՔԱ փակեց սահմանագլուխը ճամբորդի թէ ապրանքի համար, կիրակի իրիկուն ժամը 22էն սկսեալ։ Միեւնոյն ատեն դրօշի տակ հրաւիրեց կարգ մը դասեր։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախարարական խորհուրդը կիրակի օր նիստ գումարելով, որոշեց ցամաքային բանակ մը կազմել եւ դրօշի տակ հրաւիրել պահեստինե-րը։ Այս առթիւ կարգ մը տնօրինութիւններ ալ որոշեց, կացութեան դիմա-գրաւելու համար։

ՀՈԼԱՆՏԱ, ԼԻԹՈՒԱՆԻԱ, ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ եւ ուրիշ երկիրներ ալ զէնքի տակ հրաւիրեցին պահեստիները։

Զանազան լուրեր օրուան տագնապի մասին

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ անթելը կը ծանուցանէ թէ իբրեւ հետեւանք գերմանեւխոր-հրդային դաշինքին, մօտերս պիտի լուծուի հակաբոլշեւիկեան ուխտը եւ ա-զատ պիտի արձակուին Գերմանիոյ մէջ արգելափակուած բոլշեւիկները։

ԹԵՐԹԵՐՈՒ թղթակիցները կը հեռանան թշնամի մայրաքաղաքներէն։ Պերլինի ֆրանսացի բոլոր թղթակիցները մեկնեցան, ինչպէս եւ Լոնտոնի գերմանացի թղթակիցները։

430 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ վարկ մը բացուեցաւ լեհական կառավարութեան, Ֆրանսայի կողմէ։

ԶՕՐԱԿՈՉԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ զինուորներուն սովորական նամակները ձրի պիտի փոխադրուին։ Հարիւր ֆրանքէն աւելի չեղած թղթատարական մուր-հակներն ալ (մանտա-փոստ) ձրիքէ ազատ են։— Զօրակոչի ենթարկուած բո-լոր զինուորներուն գործադրկութեան, ապահովագրութեան կամ ընտանեկան նպաստի իրաւունքները պիտի պահպանուին։

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ մերժեց ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքել Ռումանիոյ հետ։ Պուքրէշի հունգարական դեսպանին յանձնարարուեցաւ ծանուցագիր մը ուղ-ղել Ռումանիոյ, սահմանագլուխին վրայ կատարուած զօրաշարժի եւ հունգար փոքրամասնութեան կրած նեղութեանց մասին։

ՍԵՐՊԵՐԸ ԵՒ ԽՐՈՒԱԹՆԵՐԸ վերջնապէս համաձայնեցան եւ Ցուէթքովիչ-Մաչէք նոր դահլիճին մէջ փոխ-վարչապետ նշանակուեցաւ Խրուաթներու պե-տը, Մաչէք։ Նոր դահլիճին մէջ կը գտնուին 11 Սերպեր, հինգ Խրուաթներ, մէկ Իսլամ (Պոսնայէն) եւ մէկ Սլովէն։ Խրուաթները ինքնավարութիւն պի-տի վայելեն, ունենալով իրենց մասնաւոր կառավարիչը (Պան) եւ երեսփ. ժո-ղովը։ Ինքնավար Խրուաթիան, որ քիչ մը աւելի ընդարձակ է քան պատմա-կան Խրուաթիա-Սլովենիա-Տալմացիան, պիտի ունենայ 66,393 քառ. քիլո-մեթր տարածութիւն եւ 4,423,000 բնակիչ, որոնց 3,216,000ը Խրուաթներ են, 886000ը Սերպեր, 164,000ը Իսլամներ։

ՓԱՐԻԶ ՀԱՍՆՈՂ ... Մոսկուայի ֆրանսական դեսպանը, լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդելու համար գերմանեւխորհրդային դաշինքի մասին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արիներու (սկաուտ) վարչութիւնը հրահանգներ ուղղեց իր բոլոր մասնաճիւղերուն, որպէսզի պատրաստ ըլլան, ծառայելու համար կրա-ւորական պաշտպանութեան մէջ։

ԴԵՂԱԳՈՐԾՆԵՐՆ ալ զօրակոչի ենթարկուեցան, եւ օժանդակներ կը փնտ-ռուին, անոնց տեղը բռնելու համար։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ իշխանութիւնը գրաւեց Վ.էնսէնի ձիարձակարանը, ընջե-լով ձիարշաւները։

Կ'ուզուին գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ

Ստանձնած ենք ֆրանսական բանակի զինուորներու համար հա-գուստեղէն կարելու գործը։ Տեւական աշխատանք, լաւ վճարում։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ ամէն օր, Հայ Մարտիկներու Միութեան գրասենեակը, 9, rue Thénard, Paris (5), մեթրօ Սէն Միշէլ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ — MERCREDI 30 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4131

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆՀԱՄԲԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ՀԻԹԼԷՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ

ՄԵԾ ՑՈՅՍԵՐ ԴՐՈՒԱԾ ԵՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԵՒ ՀԻԹԼԷՐԻ ՄԻՋԵՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԱԾ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Զօրաշարժը կը շարունակուի ամբողջ աշխարհի մէջ

Պերլինի անգլիական դեսպանը, որ Լոնտոն տարած էր Հիթլէրի առաջարկները, օդանաւով իր պաշտօնատեղին վերադարձաւ երկուշաբթի երիկուն, յանձնելու համար Անգլիոյ պատասխանը: Հիթլէրի եւ դեսպանին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ վարչապետարանին մէջ, գիշերուան ժամը 10ին եւ տեւեց մինչեւ 11.40, ուրեմն մէկուկէս ժամ :

Ահագին բազմութիւն խռնուած էր ճամբուն վրայ, անգլիական դեսպանատունէն մինչեւ վարչապետարանը: Շատերը մտահոգ էին: Ուրիշներ սպասեցին մինչեւ կէս գիշեր, անշուշտ առանց բան մը իմանալու: Տեսակցութենէն վերջը գերմանական գործակալութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց որ կ'ըսէ.

— «Առաջնորդ – վարչապետը երկուշաբթի գիշեր ժամը 10.30ին նոր վարչապետարանին մէջ ընդունեց բրիտանական դեսպանը, Սըր Նէվիլ Հէնտըրսըն: Ներկայ էր նաեւ արտաքին նախարարը, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ: Դեսպանը Առաջնորդին յանձնեց բրիտանական կառավարութեան մէկ զեկոյցը: Թարգմանի պաշտօնը կը կատարէր Տոքթ. Շմիտ: Տեսակցութիւնը կը բաղկանար երկու անջատ մասերէ:— Առաջին մասին մէջ դեսպանը երկար ծանուցագիր մը յանձնեց: Երբ զայն թարգմանեցին եւ Առաջնորդին ներկայացուցին, դեսպանը բերանացի բացատրութիւններ ալ հաղորդեց, իբրեւ պատասխան Հիթլէրի, Ֆոն Ռիպպէնթրոփի եւ մարաջախտ Կէօրինկի հարցումներուն:

Այս կիսապաշտօնական զեկոյցը որ եւ է տեղեկութիւն չի հաղորդեր անգլիական ծանուցագրին բովանդակութեան, ոչ ալ դեսպանին բերանացի բացատրութեանց մասին: Իրազեկներու կարծիքով, պատասխանը պիտի տրուէր երէկ, երեքշաբթի :

Այս առթիւ զանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն մայրաքաղաքներու մէջ, բայց կարելի չէ ստուգել անոնց վաւերականութիւնը: Զրոյցի մը համաձայն, անգլիական դեսպանը նորէն Լոնտոն պիտի վերադառնայ: Ամէն պարագայի մէջ, ամբողջ աշխարհ անհամբեր կը սպասէ Հիթլէրի պատասխանին: Այս առթիւ որոշ լաւատեսութիւն կը ներշնչէ Իտալիոյ բռնած դիրքը: Հռոմի թերթերն ալ յոյս կը յայտնեն թէ դեռ կարելի է փրկել խաղաղութիւնը:

Կը կարծուի թէ Հիթլէր գրաւոր պատասխան մը պիտի յանձնէ դեսպանին:

Անգլիական խորհրդարանը նիստի հրաւիրուեցաւ երէկ: Պ. Չէմպըրլէն բացորոշ յայտարարութիւններ պիտի ընէր Հիթլէրի պատասխանը ստանալէ վերջը: Վարչապետը ունկնդրութեան ընդունուելով թագաւորին կողմէ, մէկ ժամ խօսակցեցաւ, տեղեկութիւններ հաղորդելով կացութեան մասին :

Անգլիական կառավարութիւնն ալ կը շարունակէ իր զինուորական պատրաստութիւնները: Բոլոր նաւերուն յանձնարարուեցաւ անմիջապէս ծածկել իրենց լոյսերը: Ծովապետութիւնը արգիլեց անթելի գործածութիւնը մարտանաւերու մէջ: Միեւնոյն ատեն յանձնարարուեցաւ Միջերկրականի եւ Պալթիկ ծովու անգլիական նաւերուն հեռանալ այդ ջուրերէն:

*** Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ տագնապին «դիւանագիտական շրջանը» չէ փակուած տակաւին: Պ. Կայտա, Մուսոլինիի թարգմանը, կը գրէ այս առթիւ.

— «Մինչ աշխարհ կը գտնուի անդունդին ափը, ձայներ կը բարձրանան ամէն կողմէ, կոչ կ'ուղղեն Մուսոլինիի եւ կը յուսան թէ ան պիտի կրնայ հրաշք մը գործել: Անշուշտ Առաջնորդը անգործ չէ եւ ամէն մարդ գիտէ որ անոնց ամէն ջանք թափած է որպէսզի խոհեմութիւնը եւ իմաստութիւնը տիրապետեն Եւրոպայի մէջ, որպէսզի մարդիկ վերջապէս որոշեն «շինարար» քաղաքականութեան մը հետեւիլ, հիմնուած՝ արդար խաղաղութեան վրայ. այսինքն քաղաքականութիւն մը որ յարգէ ժողովուրդներու իրաւունքները եւ ներշնչուի աշխարհի հարստութեանց վերաբաշխումի սկզբունքէն: Բայց, գիտենք որ այդ քաղաքականութիւնը կը տրամադրէ «վերաքննութիւն եւ հատուցում», վերակազմութիւն մը, որուն շնորհիւ նոր Եւրոպան հաստատուի իրաւունքի վրայ եւ վերջ տրուի գերակշռութեանց եւ առանձնաշնորհներու որոնց հետ կապ չունին Առանցքին պետութիւնները: Մինչեւ վերջին վայրկեանը Մուսոլինի պիտի պայքարի խաղաղութիւնը փրկելու համար, բայց պայմանաւ որ միւս ազգերը օգնեն իրեն, հասկնան զինքը եւ պարկեշտօրէն լսեն իր խօսքերը: Անդարմանելին հասած չէ տակաւին, բայց մեծ վտանգ մը կը սպառնայ խաղաղութեան... Միլիոնաւոր մարդիկ զէնքի տակ են արդէն, համախմբուած՝ սահմանագլուխներու վրայ, կազմ եւ պատրաստ կռուելու: Ուրեմն միայն մէկ միջոց կայ խաղաղութիւնը փրկելու,— կարելի եղածին չափ շուտ փոխել գլուխները եւ ճանչնալ, վերջապէս, իւրաքանչիւր ազգի իրական պահանջները»:

Երկաթուղին չի բանիր

Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ

Սահմանագլուխը փակուեցաւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, երեքշաբթի օրէն սկսեալ: Ամէնէն առաջ փակուեցաւ Հռենոսի պատմական կամուրջը Սթրազպուրկի մէջ: Երկաթուղիներու երթեւեկն ալ դադրեցաւ: Ջնջուեցան նաեւ կարգ մը կառախումբեր որ կը բանէին Փարիզէն դէպի սահմանագլուխ:

Օդանաւային վարչութիւնն ալ դադրեցուց հետեւեալ գիծերը.— Փարիզ-Պրիւքսէլ, Փարիզ-Պերլին, Փարիզ- Լը Թուքէ, Փարիզ-Պոտօ, Պիարից եւն.: Ջնջուած են նաեւ Փարիզ- Ցիւրիխ եւ Փարիզ-Ժընեւ, Փարիզ-Մարսէյլ-Հռոմ, Մարսէյլ-Քան եւ Լոնտոն-Փարիզ-Լիոն -Քան գիծերը, ինչպէս եւ գիշերային թղթատարը Փարիզ-Մարսէյլի եւ Պերլին-Պրիւսէլ-Փարիզի միջեւ (օդանաւային):

Օտար օդանաւային ընկերութիւններն ալ կրճատեցին իրենց երթեւեկները: Զուիցերիա դադրեցուց օդանաւային երթեւեկը Լոնտոնի եւ Զուիցերիոյ միջեւ: Հոլանտայի, Շուէտի, Տանիմարքայի եւ ուրիշ երկիրներու օդանաւային վարչութիւններն ալ կրճատեցին երթեւեկը:

ՀԻԹԼԷՐ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԻՐ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Երէկ բոլոր թերթերը հրատարակեր էին Պ. Տալատիէի եւ Հիթլէրի միջեւ փոխանակուած նամակները, որոնք մեծ տպաւորութիւն գործեցին :

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Ֆրանսայի վարչապետը անգամ մը եւս շեշտելով իր զգացումները Գերմանիոյ հանդէպ եւ իր երկրին խաղաղասիրութիւնը, կ'առաջարկէր որ ուղղակի բանակցութիւններ կատարուին Լեհաստանի հետ, լուծելու համար տագնապը :

Շատ աւելի երկար է Հիթլէրի պատասխանը :

Գերմանիոյ Առաջնորդը կ'ըսէ թէ՝ ինքն ալ զինուոր ըլլալով ինչպէս Պ. Տալատիէն, կ'ըմբռնէ պատերազմին զարհուրանքը: «Գիտնալով եւ ըմբռնելով այդ, ես պատուաւորապէս փորձեցի փարատել ընդհարման ամէն պատճառ երկու ժողովուրդներուն միջեւ : Ես բացէ ի բաց հաւաստեցի Ֆրանսայի ժողովուրդին թէ Սարի շրջանին վերադարձը միակ պայմանը պիտի ըլլայ ատոր: Անոր վերադարձէն անմիջապէս վերջը, ես հանդիսաւորապէս յայտարարեցի թէ կը հրաժարիմ ուրիշ ամէն պահանջէ Ֆրանսայի հանդէպ: Գերման ժողովուրդը հաւանեցաւ իմ այս դիրքիս: Արեւմտեան սահմանագլուխին խաղաղեցումը յառաջ բերաւ յարաճուն համակրանք, գոնէ գերման ժողովուրդին կողմէ, համակրանք մը որ հրապարակաւ արտայայտուեցաւ քանիցս: Արեւմտեան սահմանագլուխի ընդարձակ ամրութեանց շինութիւնը, որ միլիառներ արժեց եւ դեռ կ'արժէ Գերմանիոյ համար, կ'ապացուցանէ թէ ընդունուած է Գերմանիոյ վերջնական սահմանագծումը: Ասով գերման ժողովուրդը հրաժարեցաւ այն երկու նահանգներէն որոնք իր կայսրութեան մաս կը կազմէին երբեմն, որոնք ետ առնուեցան մեծ արիւնահեղութեամբ եւ նախապէս պաշտպանուած էին շատ աւելի մեծ արիւնահեղութեամբ»:

Այստեղ Հիթլէր կը յիշէ Վերսայլի դաշնագրին անիրաւութիւնները, յետոյ կը պարզէ Լեհաստանի կողմէ կատարուած հալածանքները եւ ահաբեկումները՝ 1,500.000 Գերմանացիներու դէմ եւ ծանրանալով Տանցիկի հարցին վրայ, կը հարցնէ .

— « Հարցում մը, եթէ կը հաճիք: Դուք, Պ. Տալատիէ, ի՞նչպէս պիտի շարժէիք իբրեւ Ֆրանսացի, եթէ, իբրեւ հետեւանք արիւնար մղուած բայց դժբախտ ելքի մը յանգած պատերազմի մը, ձեր նահանգներէն մէկը կտրուած ըլլար նրբանցքով մը որ կը գտնուի օտար պետութեան մը ձեռքը, եւ մեծ քաղաք մը, ըսենք Մարսէյլ, չկարենար իր միութիւնը յայտարարել Ֆրանսայի հետ, եւ այդ շրջանին մէջ Ֆրանսացիներ հալածուէին, ծեծուէին, խոշտանգուէին, նոյնիսկ սպաննուէին գազանօրէն: Ես Գերմանացի եմ, Պ. Տալատիէ: Մի կասկածիք իմ պատուախնդրութեանս եւ պարտաճանաչութեանս վրայ: Եթէ դուք հիմա ունենայիք այն դժբախտութիւնը որ ունինք մենք, այն ատեն, Պ. Տալատիէ, պիտի հասկնայի՞ք թէ Գերմանիա առանց պատճառի կ'ուզէ միջամտել որպէսզի նրբանցքը շարունակէ անցնիլ Ֆրանսայի մէջէն, որպէսզի իրեն պատկանող երկրամասեր չվերադարձուին, որպէսզի արգիլուի Մարսէյլի վերադարձը Ֆրանսայի: Ամէն պարագայի մէջ, ես չեմ կրնար ըմբռնել, Պ. Տալատիէ, թէ Գերմանիա պիտի կռուէր ձեզի դէմ, ատոր համար: Որովհետեւ, ես եւ մենք բոլորս հրաժարած ենք Ալզաս-Լոռէնէն, խուսափելու համար նոր արիւնահեղութենէ մը»:

Եզրակացնելով, Հիթլէր կը յայտարարէ թէ «պատուաւոր ազգի մը համար անկարելի է հրաժարիլ շուրջ 2 միլիոն ժողովուրդէ, տեսնել անոր խոշտանգումը գերմանական սահմանին վրայ: Հետեւաբար ես բացորոշ պահանջ դրած եմ որ Տանցիկը եւ Նրբանցքը վերադարձուին Գերմանիոյ: Եթէ ճակատագիրը հարկադրէ մեզ նորէն կռուիլ,, ես պիտի կռուիմ անարդարութիւն մը դարմանելու համար: Ես գիտեմ ատոր հետեւանքները, որոնց ամենածանրը պիտի իյնայ Լեհաստանի վրայ, որովհետեւ, ինչպէս ալ վերջանայ կռիւը , Լեհաստան այլեւս գոյութիւն պիտի չունենայ նոյն վիճակին մէջ: Պէտք է վերջ տալ այն մակեդոնական կացութեան որ հաստատուած է մեր արեւելեան սահմանին վրայ: Ես միջոց չեմ տեսներ խաղաղ կարգադրութեան մը մղելու Լեհաստանը, որ յարձակումէ ազատ կը նկատէ ինքզինքը, ապաւինելով իրեն ընծայուած երաշխաւորութեանց: Ես որ եւ է հնարաւորութիւն չեմ տեսներ մեր կողմէ ազդելու Լեհաստանի վրայ, որպէսզի շտկէ այս կացութիւնը, որ անհանդուրժելի է գերման ժողովուրդին եւ պետութեան համար»:

Օտարազգիներու հաւատարմութեան ցոյցերը

Կառավարութիւնը ամէն օր հաւատարմական ուղերձներ կը ստանայ Փարիզ հաստատուած օտարականներէն :

ՌՈՒՍ տարագիրները յայտարարութիւն մը հրատարակեցին «Փոսլետնիա Նովոստի» թերթին մէջ, իրենց համերաշխութիւնը յայտնելով Ֆրանսայի հանդէպ, ներկայ տագնապի պահուն: Յայտարարութիւնը այս առթիւ յիշելով ռուս տարագիրներու զինուորական ծառայութիւնը, կ'ըսէ թէ անոնք անվարան պիտի կատարեն իրենց պարտականութիւնը Ֆրանսայի հանդէպ :

ԼԵՀԵՐՈՒ Միութեան վարչական խորհուրդը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը յայտնէ թէ արտօնութիւն խնդրած է ձեռնհաս իշխանութիւններէն, գործնապէս մասնակցելու համար Լեհաստանի եւ Ֆրանսայի պաշտպանութեան, զէնք ի ձեռին:

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒ ռամկավար միութիւնը, որ հաստատուած է 1927ին, իր կոչին մէջ կը խնդրէ Իտալիոյ թագաւորէն՝ թոյլ չտալ որ Իտալիա պատերազմի բռնուի, «ի խնդիր հիթլէրական Գերմանիոյ տարապայման փառասիրութեանց»: Իտալական միութիւն մը հանգանակութիւն բացաւ, օգնելու համար զօրակոչի ենթարկուած Ֆրանսացիներու զաւակներուն :

ՀՈՒՆԳԱՐՆԵՐՈՒ միութիւնը եւս ըմբռնելով կացութեան ծանրութիւնը,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲԱՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՌՈՄԷՆՎԻԼ - ՊՈՒԱՍԻԷՌ.— Խըմբագրութիւն «Յառաջ»ի, նախաձեռնութեամբ Պ. Անդրանիկ Խաչատուրեանի մեր գիւղի փոքրիկներուն կողմէ հաւաքուեցաւ 142 ֆրանք: Ահաւասիկ ցանկը.—

Անդրանիկ Խաչատուրեան 10 ֆր., Ասանէթ Խաչատրեան 3, Աշխէն Խաչատրեան 2, Զիմէնեան 5, Ժիրայր Թօքաթլեան 5, Տիկին Խօքսիզեան 5, Վահրամ Տնկոյեան 10, Հրաչեայ Թէրզեան 5, Ստեփան Գումրուեան 10, Ժաքլին Յովսափեան 10, Պետրոս Գզիրեան 5, Մարի եւ Սօֆի Յակոբեան 5, Մինաս Գարակիւլեան 25, Մելինէ Շահինեան 5, Սիրանուշ Նազըրքէարեան 3, Ալիս Գավաֆեան 4, Արամ Շիրխանեան 5, Ալիս Շիրխանեան 5, Ռոժէ Փէնիրճէմէզեան 5, Աստրիտ Փէնիրճէմէզեան 5, Արտաշէս Արծրունեան 10, գումար 142 ֆրանք:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 27 օգոստոս.— Յարգելի խմբագրութիւն «Յառաջ»ի, Թէեւ ուշ, վերջապէս Կրընոպլի հայ գաղութն ալ իր մասնակցութիւնը կը բերէ, 1300 ֆրանք Մուսա լերան արծիւներուն համար: Ղեւոնդ Թորոսեան

ՑԱՆԿ 35

Կրընոպլի գաղութէն	1300
Ռոմէնվիլ - Պուասիէռի փոքրիկներուն նուէրը	142
Երուանդ Պօտուրեան, Պանեէօ	10
Գումար՝	1452
Երէկուան գումարը՝	102,929
Ընդհ. գումար՝	**104,381**

Մեր բաժանորդներուն եւ գործակալներուն

Բոլոր թերթերը կանխարգել գրաքննութեան ենթարկուած ըլլալով, հաւանաբար խանգարուին առաքումները: Ամէն միջոց ձեռք առած ենք, որքան թոյլ կուտան պարագաները (թղթատար, երկաթուղի եւն.):

ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒՄՆԵՐ ՀԵՌԱԳՐԻ ԵՒ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ՄԱՍԻՆ

Մամուլի, շարժանկարի եւ լուսանկարչութեան վրայ հաստատուած կանխարգել գրաքննութեան հետ միաժամանակ, սահմանափակումներ հաստատուած են հեռագրի եւ հեռաձայնի մասին: Այսպէս, հեռաձայնով հաղորդակցութիւնը բոլորովին ջնջուած է թէ քաղաքին եւ թէ շրջանին մէջ (interurbain et régional): Փարիզի մէջ հեռաձայնով խօսակցութիւնը արգիլուած է նոյնիսկ հանրային հաստատութեանց մէջ,— սրճարան, գարեջրատուն, պանդոկ եւն.: Բաժանորդները կրնան իրենց մասնաւոր կայաններէն հաղորդակցիլ ուրիշ անհատական կայաններու հետ, խօսակցութեան պատասխանատուութիւնը իրենց վրայ մնալու պայմանով: Նամակատուններու կայաններէն խօսելու արտօնութիւն կարելի է ստանալ ցուցնելով ինքնութեան թուղթերը:

Գալով այն հեռագիրներուն որ արտասահման կամ սահմանամերձ նահանգներ պիտի ղրկուին (ցամաքէն թէ ծովէն), պէտք է նախապէս ցոյց տրուին ոստիկանական տեսուչին, նամակատուն յանձնուելէ առաջ:

Ֆրանսայի յատուկ հեռագիրները այլեւս չեն կրնար ղրկուիլ հեռաձայնով:

*** Երեքշաբթի օրէն ի վեր բոլոր թերթերը տպագրուելէ առաջ կը ներկայացուին Տեղեկութեանց Տեսչութեան նորահաստատ գրասենեակը: Երէկուան «Լ'Էօվր»ի մէջ երկու կարճ սիւնակներ ճերմակ տպուած էին, ինչ որ կը նշանակէ թէ գրաքննութիւնը ջնջած է:

*** «Նիւ Եորք Հէրըլտ» կը գրէ թէ անգլիական թերթերու թղթակիցները առջի օր չկրցան հեռաձայնով կամ հեռագրով ղրկել իրենց լուրերը, բոլոր գիծերը զինուորական իշխանութեան ձեռքն ըլլալով: Ճարահատ հեռագրեցին Ամերիկա, որպէսզի այնտեղէն հաղորդեն Անգլիա :

ԶԳՈՒՇԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Օդանաւային յարձակումներու դէմ պաշտպանութեան Փարիզի կոմիտէն կը հաղորդէ .—

Փարիզի բնակչութիւնը պէտք է արագօրէն նկուղները դնէ ապաստանի յարմար վիճակի մէջ: Նկուղ-պատսպարաններու մուտքը ներսէն թէ դուրսէն պէտք է փակել թաց կերպասներով:

Փակել նկուղներու լուսանցքները: Լոյսի համար գործածել ելեկտրական լամպեր, երբե՛ք բոցով ճրագներ:

Նկուղին մէջ պատրաստ ունենալ թի, բահ, բրիչ, գործածելու համար եթէ հարկին՝ երբ փլուզում տեղի ունենայ :

Պատրաստ ունենալ նաեւ բժշկական նախնական խնամքի յատուկ նիւթեր եւ առարկաներ,— կոնք, սրբիչ, կեր, վիրաբուժական գործիքներ:

Ուտելիքները պահել բոլորովին փակ տուփերու մէջ, կազերուն դէմ պաշտպանուած:

Նկուղներուն մէջ չձգել դիւրավառ նիւթեր: Աւազի պարկերը պէտք է գտնուին սանդուխներուն վրայ, կամ վերի յարկը: Միասին թի, կայծն եւ դոյլ: Աւազը թափել բոցին վրայ, երբ հրդեհ ծագի :

Երբեք կրակին վրայ ջուր չթափել, այլ միայն աւազ:

*** Ուսուցիչները ժամանակէն առաջ Փարիզ կանչուեցան, որպէսզի պատրաստ ըլլան աշակերտներու փոխադրութեան համար: Ծնողները հարկադրուած չեն Փարիզէն դուրս հանելու իրենց զաւակները, բայց կարգադրութիւններ եղած են անոնց համար որ գաւառ ղրկել կ'ուզեն իրենց տղաքներն եւ աղջիկները :

Այս առթիւ, պատերազմի զոհերու վարչութիւնը կը յանձնարարէ ապարանջաններ կախել մանուկներու թեւերէն, անուն-մականունով, ծննդեան թուականով եւ բնակավայրով, որպէսզի կարելի ըլլայ ստուգել անոնց ինքնութիւնը :

*** Ազգ. տնտեսութեան նախարարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, գիներու բարձրացումը արգիլելու համար :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՆԱԿՆԿԱԼԻՆ ԱՌՋԵՒ

Մէկուսի դիտողին աչքանք, շահագրգռուողներուն զայրոյթ եւ մերձաւորներուն մտահոգութիւն պատճառող անակնկալի մը առջեւն է աշխարհ:

Թուրքիա այս վերջիններէն է:

Պոլսէն ու Անգարայէն եկած հեռագիրները կը հաղորդէին թէ գերմանեւռուս դաշինքին առաջին տպաւորութիւնը եղած է շատ խոր: Իսկ վերջին հեռագիրները կը խօսին այն մխիթարանքէն, զոր ունին, այժմ, Թուրքիոյ վարիչները՝ խորհելով որ այդ դաշինքը ստորագրուեցաւ հիմա եւ ոչ թէ աւելի ուշ:

Անշուշտ, կարելի չէ վճռական կերպով ըսել թէ Անգարայի համար եւս բացարձակ գաղտնիք մըն էին գերմանեւռուս բանակցութիւնները: Բայց, նկատի ունենալով կարգ մը իրողութիւններ, կարելի է ենթադրել թէ՝ նա՛եւ Թուրքիան, — զինակիցը Ռուսիոյ — անտեղեակ մնացած էր Պերլին–Մոսկուա խաղէն: Եւ կամ՝ գոնէ այնքան բան գիտէր, որքան ուրիշներ, գերմանական վարկի եւ մէկ քանի այցելութիւններու լուրերէն հետեւցնելով:

Այսպէս, Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ սերտ գործակցութիւնը մղած պէտք է ըլլայ Ռուսիան՝ վերապահ ըլլալու Թուրքիոյ հանդէպ:

Այն իրողութիւնը թէ՝ Թուրքիա համաձայնեցաւ Նեղուցները դնել Խաղաղութեան Ճակատին տրամադրութեան տակ, աւելի չեշտած է Ռուսիոյ վերապահութիւնը: Կարելի է ըսել, նոյնիսկ, որ դժգոհեցուցած է զայն: Որովհետեւ, ի՛նչ ալ ըլլար Խ. Միութեան երեւութական վերաբերումը՝ դէպի արեւմտեան երկու մեծ պետութիւնները, ենթադրաբար պէտք էր դժգոհ՝ ու նոյնիսկ մտահոգ եղած ըլլար որ մասնաւորապէս Անգլիան, այդ կերպով, ազատ մուտք մը կ'ապահովէր դէպի Սեւ ծով, — «ռուսական լիճը»: Աւելցնենք, նաեւ, որ Լոնտոնի Թրքական դեսպանը՝ Րիւշտիւ Արաս, (միակ անձը որ դեռ կը մնայ քաղաքական կեանքին մէջ՝ երբեմնի հակավերաքննական ճակատի դարբիններէն, եւ որ դժուար թէ կարենայ այլեւս երկար ատեն մնալ՝ եթէ Թուրքիա փորձէ երկուութիւն խաղալ), այո՛, Րիւշտիւ Արաս, վերջին երկու շաբաթուան ընթացքին անընդհատ Ֆօրին Օֆիսին դուռը ափ առաւ, պահանջելով որ անգլեւթուրք զինակցութիւնը չյապաղի:

Եւ, վերջապէս, Անգարա երբեք տեղի չտուաւ Ֆոն Փափէնի դիմումներուն ու նոյնիսկ թաքուն սպառնալիքներուն առջեւ, վերցուց ձեռնոցը եւ սկսաւ յարձակիլ, իր մամուլով, Իտալիոյ վրայ: Եւ այս բոլորը, Փոթէմքինի ինկօրեայ այցելութենէն վերջ՝ Անգարա, ուր Իսմէթ Ինէօնիւի եւ իր միջեւ եղած խօսակցութիւնները մնացին գաղտնիք մը:

Արդ, այս բոլորը ապացոյցներ են, որ նաեւ Թուրքիան, ինչպէս կ'ըսէինք, անակնկալի մը առջեւ է: Աւելին, — անելի մը առջեւ, որովհետեւ որոշ կերպով ճշդած էր իր դիրքը: Կարելի է կասկածիլ, նոյնիսկ, որ Մոսկուա խաբած է նաեւ զայն, թելադրելով որ հակի Խաղաղութեան Ճակատին, խոստանալով թէ՝ ինք եւս պիտի միանայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի: Այս ենթադրութիւնը աւելի հիմք կը գտնէ, եթէ յիշենք, որ, թուրքեւանգլիական զինակցութեան սկզբունքի համաձայնութենէն վերջ, գրուեցաւ թէ ի հարկին Թուրքիա պիտի միջնորդէ Լոնտոնի եւ Մոսկուայի միջեւ:

Այս նոր իրողութեան առջեւ ի՞նչ պիտի ըլլայ, կամ, աւելի ճիշդ, ի՛նչ կրնայ ըլլալ Թուրքիոյ դիրքը:

Հարկ է նկատի ունենալ հետեւեալ երկու իրողութիւնները: Առաջին, — Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ գոյացած է զինակցութեան սկզբունքի համաձայնութիւն մը, որուն տրուեցաւ փաստական վիճակ մը (ու նաեւ քաղաքական յաւելեալ արժէք մը) զայն յայտարարելով երկու երկիրներու խորհրդարաններուն բեմերէն:

Երկրորդ, — Թուրքիա իր զինակցութիւնը պայմանաւորած էր Ռուսիայով: Պարզ խօսքով՝ ըսած էր, — «Կ'անդամակցիմ Խաղաղութեան Ճակատը, եթէ Ռուսիոյ հետ համաձայնիք»:

Այս վերջին պարագան կռուան մըն է, բնականաբար, իրեն համար, որպէսզի, ի հարկին, չեղեալ նկատէ գոյացած համաձայնութիւնը:

Արդէն, զանազան թերթեր արձագանգ կ'ըլլան հեռագիրներու, որոնք կը յայտնեն թէ Ֆոն Փափէն, որ շունչը անմիջապէս Անգարա առաւ, կը փորձէ կամ պիտի փորձէ ճնշել Թուրքիան, որ հեռանայ Խաղաղութեան Ճակատէն:

Եթէ, իրապէս, Թուրքիոյ քաղաքական շրջանակները այն մխիթարութիւնը ունին թէ գերմանեւռուս դաշինքը աւելի կանուխ յայտնիդարձաւ՝ քան (անգլեւթուրք զինակցութեան ստորագրո՞ւմը թէ իտալ. յարձակումը), ապա ուրեմն, նոյն շրջանակները պիտի խորհին օգտուիլ այդ «կանուխ»էն եւ «յարմարիլ նոր կացութեան»:

Սակայն ենթադրութիւն մըն է տակաւին, որ կրնայ նաեւ ճիշդ ըլլալ: Ճիշդ, սակայն, այն իմաստով որ՝ Թուրքիա իրապէս կրնայ մտածել, արդէ՛ն իսկ, ձեւով մը յետդարձ ընելու մասին: Եւ այս՝ քանի մը պատճառներով, Առաջին, — Ռուսիոյ հեռացումով Խաղաղութեան Ճակատի արեւելեան պատուարին կազմութիւնը անյաջողութեան կը մատնուի: Եւ որովհետեւ Թուրքիա Ճակատին ա՛յդ պատուարին մաս պիտի կազմէր, հետեւաբար կը խորհի թէ նաեւ ինք անմիջական կռուան չի կրնար ունենալ: Մանաւանդ որ, կրնայ ինքնաբերաբար կասիլ նաեւ Թուրքեւռումէն զինակցութեան աշխատանքը:

Ցետոյ, Պերլին պիտի ջանայ, անշուշտ, որքան կարելի է դիւրացնել Թուրքիոյ այդ յետդարձը՝ զայն ողողելով տնտեսական խոստումներով եւ ողոքելով քաղաքական ապահովութեամբ: Կամ, հակառակ պարագային, սպառնալիքներով կամ պայմանաժամերով, զորս ի գործ կը դնէ ատենէ մը ի վեր, Հիթլէրեան Գերմանիան, օգտագործելով փափուկ կամ ճակատագրական վայրկեանները:

Բայց, խնդիրը ունի ուրիշ կողմ մը եւս: Այսինքն, Թուրքիոյ յետդարձը միայն իրմէ կախում չունի, եթէ նոյնիսկ չանտեսենք Մոսկուայի կողմէ եւս ըլլալիք դիմումները, թելադրանքները կամ ճնշումները, դերբերու փոփոխումով մը, — երէկ Թուրքիան պիտի միջնորդէր Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, ու այսօր կրնայ Ռուսիան միջնորդել՝ Առանցքին եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Եւ, սակայն, պէտք չէ մոռնալ, որ անգլեւթուրք զինակցութեան մը ըսկզբունքի համաձայնութիւնը շատոց անցած է, դէպքերու արագ թաւալումին հետեւանքով, իր «ըսկզբունք»ի սահմաններէն ու մտած գործնական մարզի մէջ: Իտալական յարձակումի մը հաւանականութիւնը այնքան մեծ էր — ու է՝ տակաւին, — որ Թուրքիա ստիպուած եղաւ ոչ միայն անմիջապէս Խաղաղութեան Ճակատին միանալ, այլեւ ապաստանիլ անոր ու անյապաղ ձեռք առնել անհրաժեշտ բոլոր միջոցները: գիտոններու շինութիւն, անգլիական գիտոններու շինութիւն, ագլիական ռազմանաւերու ներկայութիւն Պոլսոյ մէջ, զինուորական պատուիրակութիւններ, — այս բոլորը զինակցութեան գործնական քայլերն էին, կամ՝ համաձայնութեան գործնականացում մը: Աւելցուցէք նաեւ Սանճաքի յանձնումը՝ իբրեւ զինակցութեան գին, ու այն ատեն պարզ կը դառնայ թէ Թուրքիոյ համար եթէ «մխիթարանք» մըն է որ գերմանեւռուս դաշինքը կանուխ կնքուեցաւ, գործնական այդ բոլոր քայլերէն վերջ բաւական ուշ է՝ ետ կենալու համար այդ զինակցութենէն: Թուրքիա կապուած է Խաղաղութեան Ճակատին ու միայն իր կամքը բաւական չէ անկէ դուրս գալու համար: Այս մասին աւելի որոշ գաղափար մը կարելի է կազմել կարդալով Ֆրանց Ֆոն Կաուցկիի թղթակցութիւնը, զոր կը հրատարակենք մեր այս թիւով, եւ որ, բնականաբար, իր վրայ կը կրէ գերմանական ակնոցին գոյնը:

Այսուհանդերձ, մենք չունինք այն ենթադրութիւնը թէ Թուրքիա իրապէս պիտի ուզէ հեռանալ Խաղաղութեան Ճակատէն: Եւ այս՝ քանի մը պատճառներով:

Նախ, — Թուրքիա գիտէ թէ ինչ կը նշանակէ գերմանական բարեկամութիւն կամ տնտեսական օժանդակութիւն, երբ մանաւանդ ինք հակի Առանցքին՝ հարկադրաբար:

Երկրորդ, — եթէ գերմանեւռուս դաշինքը պատրաստուած է իրմէ գաղտնի, եւ, ինչպէս կը գրեն իրազեկներ, արդիւնք է նաեւ Ռուսիոյ հողային ձգտումներուն, կը նշանակէ թէ բանակցութեանց նիւթ եղած է ոչ միայն Ռուսիոյ եւրոպական, այլեւ ասիական - արեւմտեան (Թրքական) սահմաններու խնդիրը:

Երրորդ, քանի որ Իտալիա համաձայն է գերմանեւռուս դաշինքին, պէտք է հետեւցնել թէ այդ դաշինքը արգելք մը պիտի չըլլայ՝ Թուրքիոյ վրայ Հռոմի ունեցած ցանկութիւններուն, — պարագայ մը զոր կը հաստատէ նաեւ Տիկ. Թապուի:

Չորրորդ, — Թուրքիան, իր կարգին, ճամբայ մըն է, եւ Առանցքը, թշնամի ըլլայ թէ բարեկամ, պէտք է անցնի անոր վրայէն: Աւելին, — ո՞վ կրնայ ժխտել, որ Առանցքին ու Ռուսիոյ միջեւ քննութեան կամ նոյնիսկ համաձայնութեան առարկայ դարձած ըլլայ նաեւ Նեղուցներու խնդիրը եւ 1915ի դաշնագիրը:

Ենթադրութիւն մը նաեւ ա՛յս, անշուշտ: Բայց, ո՛չ անհաւանական, այն խաղէն վերջ, զոր խաղացին Առանցքը եւ Մոսկուան, որ այլեւս ոչինչ կ'ակնկալէ Թուրքիայէն, եւ որ այնքան թարմ ու խօսուն փաստ մը տուած եղաւ Թուրքիոյ իր «հաւատարմութեանը» մասին:

Մնաց որ, Թուրքիա, հեռանալով Խաղաղութեան Ճակատէն, կը մնայ բոլորովին անպաշտպան եւ որեւէ երաշխաւորութենէ զուրկ, — բան մը որուն պիտի ձգտի, անշուշտ, Առանցքը, զայն դարձնելու համար «դիւանագիտական բարդութիւններէ» կամ «տագնապ»ներէ զերծ որս մը...

Իսկ եթէ, հակառակ այս բոլորին հեռանայ Խաղաղութեան Ճակատէն, պիտի յիշենք, պարզապէս, առակը որ կ'ըսէ, — ծովը ինկողը օձին կը փարի...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԷՆ ՀԵՏ

«ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ»

Revue des Deux-Mondesի աշխատակիցներէն մին, որ կը ստորագրէ Իռասադով, կ'ուսումնասիրէ այն եղանակը, որով կը լուծուին միջազգային վէճերը, — այդ եղանակը կ'անուանէ «խաղաղութիւն - պատերազմ», այլ խօսքով, «խաղաղ պատերազմ», կամ «պատերազմ՝ խաղաղութեան մէջ»:

Պետութիւնները հասկցան թէ այլեւս կարելի չէ դիմել «ամբողջական պատերազմի», որովհետեւ կարելի չէ շահիլ յաղթանակ մը որ վճարէ կատարուած բոլոր զոհողութիւնները: Պատերազմի դասական ըմբռնումը այլեւս չի համապատասխաներ արդի պայմաններուն:

Եւ այսպէս ստեղծուեցաւ գործելու, պատերազմելու նոր ձեւ մը այն օրէն ասդին՝ երբ ձախողեցաւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ կ'աշխատէր խաղաղութիւնը հաստատել իրաւագիտական կազմակերպութեան մը վրայ: Քայքայուած էր խաղաղութեան հաւատքը, բայց պատերազմի ըմբռնումը կը կրէր յեղաշրջում մը: Ճնշել հակառակորդ պետութիւնը մինչեւ որ անձնատուր ըլլայ: Այդ յեղաշրջումը անցաւ որոշ շրջաններէ, — ամբողջական խաղաղութեան եւ ամբողջական պատերազմի ըմբռնումները տեղի տուին զանազան եւ յաջորդական ձեւերու: Նախ երեւան եկաւ սպառազինութեան արշաւ մը, որ յանգեցաւ զինեալ միջամտութեան, երկուքն ալ պատերազմի նոր ձեւեր, որոնք չեն ներկայացներ ամբողջական պատերազմին դասական պատկերը:

Այդ ձեւերուն ամբողջութեան կրնանք տալ «խաղաղութիւն - պատերազմ» բացատրութիւնը, որ կը նշանակէ թէ խաղաղութիւնը կը տեւէ պատերազմի մը հետեւանքներով: Այս թէզը կը հիմնուի պատերազմի վախ պատճառելով շահուած յաղթանակի մը կարելիութեան վրայ:

Ուրեմն, նախ պէտք է ճշդել տագնապին ծայրագոյն կէտը, զգուշանալու համար ճնշումը շարունակել այդ կէտէն անդին՝ երբ հակառակորդը կրնայ իր բախտը յանձնել զէնքին:

«Խաղաղութիւն-պատերազմ»ը փորձած է ճնշումը նախ կատարել տնտեսական ու քաղաքական գետնի վրայ, — այսպէս ժամանակ մը պետութիւնները լծուած էին տնտեսական պատերազմի մը, զոր կ'անուանէինք վաճառամարտ (տըմփինկ): Այս պայքարը չկրցաւ տալ յուսացուած արդիւնքը, հակառակորդ պետութիւնները կրցան մաքսային թումբ կանգնել վաճառաբշաւին դէմ: Ռուսիա եւ Ճափոն կը վկայեն տնտեսական պատերազմներու կրած անյաջողութեան մասին:

Բաղդատաբար աւելի յաջողութիւն արձանագրեց քաղաքական պատերազմը, որուն գործունէութեան ձեւն է միջամտել հակառակորդ երկիրներու ներքին գործերուն, անդամալուծութեան դատապարտելու համար «ջղային կեդրոնները», որոնցմէ կախում ունի անձնատուութիւնը: Սակայն նոր ձեւ չէ, Մաքիավէլ զայն նկարագրած է շատ կանուխ: Իրողութիւնը այն է որ Գերմանիա եւ Ռուսիա շատ փորձեցին այս ձեւը ընդհ. պատերազմէն վերջ:

Կարելի է արձանագրել նաեւ դիւանագիտական պատերազմը, որուն նպատակն է ապահովել բազմաթիւ եւ հզօր դաշնակիցներ՝ մեկուսացնելու համար հակառակորդը:

Բոլոր այս ձեւերուն մէջ կարեւորը զինուորական ուժն է, բանակը: Հիթլէրի պատերազմին ձեւը, — ունենալ հզօր եւ ահարկու բանակ մը, անոր բախտորոշ ճնշումով շահելու համար յաղթանակը, առանց նոյնիսկ կնդակ մը արձակելու: Ամբողջական պատերազմի մը սարսափը նետելով խաղաղասիրութեամբ ընդարմացած հանրային կարծիքին վրայ՝ ձեռք ձգել իր պահանջները:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ «խաղաղութիւն - պատերազմ»ի այն ձեւը, որ կը տրամադրէ աջակցութիւն ցոյց տալ երկրի մը ներքին կռիւներուն, ինչպէս եղաւ Սպանիոյ մէջ:

Այսպէս կամ այնպէս, «խաղաղութիւն - պատերազմը» չափուած — ձեւուած պատերազմ մըն է, ըստ ծրագրի լուծելու համար վիճելի խնդիրներ: Այստեղ զինուորին սուսերն է միայն որ կը նշմարուի, բայց կարեւորը արդիւնքն է որ ձեռք կը ձգուի հաշուուած, ծրագրուած, նախատեսուած շարժումներէ վերջ, քաղաքական, տնտեսական, զինուորական պայմաններու տակ ճնշելէ ետքը հակառակորդը:

Այդ ճնշումը կը կատարուի այնպիսի փորձ ձեռքով մը, որ կանգ առնէ տագնապի ծայրագոյն սահմանին վրայ, որպէսզի չծագի ամբողջական պատերազմ: Պարզ խօսքով, ամբողջական պատերազմի սարսափ ստեղծելով ու ջիղերը տկարացնելով՝ ձեռք ձգել իրական շահեր:

Ֆրանսացի յօդուածագիրը կը պահանջէ որ իր կառավարութիւնն ալ դիմէ նոյն մեթոտներուն, — պատերազմի մեր ըմբռնումները չեն համապատասխաներ թշնամիին պարտադրած ձեւերուն: Անհրաժեշտ է այլեւս ցոյց տալ երկրին ուժը, որպէսզի գըլուխը ներս քաշէ պատերազմի հրէշը:

Ք.

Ճափոն եւ Խ. Միութիւն

ՄԵԾ ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Ցարդ Խ. Միութիւնը չէր ուզեր Ճափոնի հետ կռուի բռնուիլ, որովհետեւ անհամեմատ կերպով տկար կը զգար ինքզինքը: Խ. Միութիւնը փորձեց Սախալինի կղզիին հիւսիսային կէսին մէջ ճափոնական մենաշնորհներու խնդիրը լուծել, բայց չյաջողեցաւ: Ճափոն պիտի շարունակէ այդտեղէն հայթայթել ածուխ եւ քարիւղ, որոնց շատ պէտք ունի, մանաւանդ հիմա երբ չինական ծովեզերքներուն պաշարումը կայ եւ իր մեքենաշարժ բանակները կը գործեն: Այն պարագայի տակ, խորհրդային հողամասին վրայ (Սախալին) Ճափոնի մենաշնորհը, ինչպէս կը յայտարարուի, ժամանակաւոր է, նման այն համաձայնութեան՝ որ գոյութիւն ունի Անգլիոյ եւ Ճափոնի միջեւ՝ Ճափոնի կողմէ գրաւուած չինական հողերուն վրայ անգլիական մենաշնորհներու մասին: Մօտ ապագային այդ խնդիրը նոր ու բարդ վէճ մը պիտի ստեղծէ կրկին: Խ. Միութիւնը իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է ցամաքային մասին վրայ: — Մոնկոլեւմանչուրիական սահմանը, ուր մօտերս տեղի պիտի ունենան, կ'ըսուի, վճռական դէպքեր: «Ռուսքօէ Սլօվօ» թերթին համաձայն, Ճափոնացիները կը շարունակեն զօրքեր կեդրոնացնել Արտաքին Մոնկոլիոյ սահմաններուն վրայ: Այդ նպատակին համար կ'օգտագործուին գլխաւորաբար այն ուժերը որոնք ետ կը բերուին չինական ճակատէն, ուր հիմա մեծ կռիւներ տեղի չեն ունենար: Զինական ուժերը այժմ շարժումներ չեն գործեր, բացի քանի մը կարճ հակայարձակումներէ: Իսկ Ճափոնացիներն ալ կը կատարեն օդային յարձակումներ՝ Չանքայ-Շէքի մայրաքաղաքին վրայ:

Խ. Միութեան համար, կը շարունակէ միեւնոյն թերթը, նուազ կարեւոր է եւրոպական ճակատը: Անիկա ասիական ճակատով հետաքրքրուած է: Եւ, այս տեսակէտէն, դերերու տարբերութիւն մը կայ Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ: Անգլիա կը ջանայ Ասիոյ մէջ իր դիրքերը ապահովել՝ ազատ ըլլալու համար Եւրոպայի մէջ, մինչդեռ Խ. Միութիւնը կը ջանայ Եւրոպայի մէջ իր կռնակը ապահովել՝ ամբողջովին ազատ ըլլալու համար Ասիոյ մէջ՝ յառաջիկայ վճռական դէպքերու ընթացքին: Ու հոն է որ ան կը կեդրոնացնէ իր գլխաւոր ուժերը:

Ճափոն կ'աշխատի իր եւ Խ. Միութեան միջեւ եղած վէճին ծանրութեան կեդրոնը ցամաքէն (հեռաւոր մոնկոլեւմանչուրիական սահմանէն) փոխադրել դէպի ծով (Վլատիվոսթոք եւ Սախալին), ուր ճափոնական նաւատորմը անվիճելի գերակշռութիւն մը ունի: Անհրաժեշտ է ուշադրութեան առնել այն պարագան թէ Խաղաղականի եզերքներու երկու հակառակորդները — Ճափոն եւ Ռուսիա — այլեւս չեն կրնար պահուըտիլ իրենց կազմած խրտուիլակ «պետութիւններուն»՝ Մոնկոլիոյ եւ Մանչուքոյի ետին, եւ ստիպուած են մտնել ամբողջական շփման մէջ, իրենց ուժերով ասպարէզ գալով:

Ճափոնի ծովային ուժերը անհամբեր կը սպասէին Կրեմլինի բանակ-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (180)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Արաս Թագաւորը, որ վստահ էր Սպարապետի փորձառութեան վրայ եւ րոպէ առ րոպէ սպասում էր թէ՝ պիտի յաջողէ նա թշնամու շղթան պատռելու եւ նրան դէպի դաշտը վանելու, տեսաւ որ Ափխազցիք հետզհետէ զօրանում են, իսկ Հայերը, ընդհակառակն, յետ մղւում դէպի վրանները, շտապեց, զրահն ու զէնքերը հագաւ, ամեհի նժոյգն աշտանակեց եւ փայլուն սուրը մերկացնելով՝ դիմեց դէպի թշնամին:

— Ո՛ն, յառա՛ջ, քաջերս, որոտաց նա եւ Արքայի ձայնը ցնցեց Հայերին: Մարտիկները տեսնելով որ Թագաւորն ինքը աջակցում է իրանց, կռուելով հասարակ զօրականի շարքում, նոր ոգի առան եւ ուժգին թափով ընկան թշնամիների վրայ: Թագաւորի սուրը ճանապարհ բացաւ նըրանց համար եւ Ափխազաց քաջերը յետ մղուեցան մի վայրկեան:

Բայց որովհետեւ ընդհարումը կեդրոնացած էր բանակետղում, ուր Հայերը շարժուելու ազատութիւն չունէին, ուստի յոյս էլ չկար թէ նրանք կարող են դուրս վանել թշնամուն: Բայց մի հանգամանք յաջողեց նրանց գործը:

Սիսական իշխանները, որոնք իրանց զօրքերով բանակած էին մի ասպարէզ հեռու՝ իմանալով Ափխազացիների անակնկալ վերադարձը եւ արքայական բանակի վրայ արած յարձակումը, պատրաստեցին իսկոյն իրանց զօրքերը եւ երկու մասի բաժանելով նրանց, ընկան թշնամու վրայ երկու հակառակ կողմերից եւ սկսան սաստկապէս հարուածել նրանց:

Ափխազցիք ստիպուեցան կռուիլ նոր ուժերի դէմ եւ այն՝ իրանց միութիւնը մի քանի տեղ բաժանելով: Այդ պատճառ եղաւ որ զանազան կէտերում նրանք սկսան վերջոտնել: Եւ ապա հետզհետէ դուրս մղուեցան դէպի դաշտը: Այդպիսով յաջողութեան ասպարէզ Հայոց կողմը թեքուեցաւ եւ դրանք ուժգին թափով ընկան հակառակորդների վրայ: Կռիւը բորբոքուեցաւ ընդարձակ դաշտում եւ հետզհետէ կատաղի կերպարանք առաւ: Երկու կողմերն էլ խիզախում էին քաջութեամբ, որովհետեւ իւրաքանչիւր կողմից կռւում էր մի Թագաւոր, իսկ նրան հետեւում էին քաջ զօրավարներ, որոնք շարունակ գոչելով ու խրախուսելով՝ իրանք էլ կռուի դաշտում փնտռում էին հակառակորդներ:

Բայց ուժգին ընդհարումը մեծ կոտորած պիտի անէր եւ յաղթութիւնը երկար անորոշ պիտի մնար, եթէ Հայոց Սպարապետը՝ իր զօրքի ճակատագիրը որոշելու համար, հին պարթեւական հնարամտութեան չդիմէր: Նա հրամայեց Գոռին եւ Արքայորդուն փախուստ տալ իրանց նետաձիգ գնդերով եւ հրապուրել Ափխազցիներին իրանց հետեւելու:

Գոռն ու Արքայորդին հնչեցնել տըւին փախուստի պայմանական փողը եւ Հայոց նետաձիգ գնդերն սկսան արագութեամբ փախչել:

Ափխազաց հեծելազօրը յաղթական աղաղակով ընկաւ նրանց ետեւից եւ բուն բանակից բաժանուելով՝ սկսաւ հալածել փախչող Հայերին:

Այն ժամանակ կռւող Հայերն ընկան մնացորդ Ափխազցիների վրայ եւ ուժգին թափով յետ մղեցին նրանց դէպի Կուրի ափը:

Իսկ փախչող հայ գնդերը երբ տեսան թէ հետամուտներին բաժանել են բանակից եւ բաւական հեռացել, յետ դարձան մի ակնթարթում եւ սկսան նետերի տարափ տեղալ նրանց վրայ:

Այս հնարը, որին վաղուց վարժուած էին Հայերը, շուարեցրեց Ափխազներին: Նրանք տեսան որ չարաչար խաբուել են: Եւ որովհետեւ ոչ նետերի դէմ կարող են գնալ եւ ոչ էլ նորէն իրենց բանակը դառնալ, ըստ որում Հայերը փակել էին ճանապարհը, այդ պատճառով ազատութեան միակ ելքը փախուստի մէջ գտան:

Միեւնոյն ձեւով սկսան վերջոտնել նաեւ գետափում կռւողները, կամենալով իրանց ուժերը ժողվել միւս ափի վրայ: Այդ պատճառով նրանք ճակատը ձգելով գունդագունդ դէպի գետը խուժեցին: Բայց Հայերը նրանց միջից չտուին փախչելու:

Շարունակելով իրանց ջարդը, նրանք հետամուտ եղան Ափխազներին՝ նոյնիսկ մինչեւ գետի ալիքները եւ սրից ազատուածներին սկսան խեղդել ջրերի մէջ: Գետափը դիակներով ծածկուեցաւ. իսկ Կուրի ջուրը արեան գոյն առաւ:

Բէր Թագաւորը, որ դեռ մի գունդ քաջերի գլուխ անցած կռւում էր կատաղութեամբ, տեսնելով իւր զօրքի տկարանալն ու վերջոտնելը, ինքը եւս որոշեց փախուստ տալ ճակատից, որովհետեւ յամառելն այլեւս անօգուտ էր. բայց նրան շրջապատեց Վահրամ Սեպուհի գունդը:

Տեսնելով սպառնացող վտանգը, Բէրը մնչաց ինչպէս առիւծ եւ ահագին սուրը տատանելով՝ սկսաւ հարուածել աջ ու ձախ եւ ճանապարհ բանալ իւր համար: Նրան հետեւեցին իւր հուժկու թիկնապահները: Բայց շրջապատողները Վանանդացիք էին, հսկայակերպ ու կատաղի, իսկ նրանց հրամայողը՝ Վահրամ Սեպուհը, այդ պատճառով Բէրը յառաջել չկարողացաւ:

Սկսաւ կատաղի դիմամարտ: Սրերը փայլում եւ հարուածում էին, նիզակները ճօճում ու շամփրում. ընկած քաջերին յաջորդում էին քաջագունները. եւ սակայն Ափխազաց Թագաւորը դեռ կանգուն էր իբրեւ քարաժայռ: Փոքր մի եւս եւ նա պիտի պատառէր Վանանդացիների շղթան...: Բայց հէնց այդ միջոցին ոտընդոստ թափով նրա վրայ իջաւ Վահրամ Սեպուհի ահաւոր լախտը եւ հսկայ Թագաւորին ամեհի ձիու վրայից գլորեց գետին:

Բէրը նորից վեր թռաւ, փորձ փորձեց իւր նժոյգն աշտանակել, բայց շրջապատող քաջերը բռնեցին նրան, կապտեցին ահաւոր սուրը եւ քաշ տըւին իրան դէպի վրանափակը: Նրա բաղդին հանդիպեցին նաեւ նրա թիկնապահները:

Թագաւորի գերուիլն իբրեւ շանթ հարուածեց մնացորդ Ափխազներին: Առանց այլեւս յապաղելու կամ դիմադրել փորձելու, ձգեցին նրանք կռուի ճակատը եւ ցրուեցան աջ ու ձախ, աշխատելով մի վայրկեան առաջ ազատել իրանց կեանքը վրէժխնդիր թշնամու սրից:

(Շար.)

ցութիւններուն արդիւնքին, իսկ նաւատորմը շատոնց պատրաստ է խորհրդային հողերուն վրայ գտնուող «ճափոնական շահերը» պաշտպանելու: Վերջին տեղեկութիւններուն համաձայն, ճափոնական նաւատորմը որոշած է պաշարել Սախալինի եզերքները. այսինքն՝ Սախալինի կապը կտրել Խ. Միութեան հետ: Միւս կողմէ, կը հաղորդուի թէ Խ. Միութեան Ծայր. Արեւելքի ամբողջ նաւատորմը զօրաշարժի հրաման ստացած է: Այս զօրաշարժին նպատակն է «ստրատեգիական դեր կատարել» Խ. Միութեան ծովեզերքներուն շուրջ,— Պէհրինկայի ծովէն մինչեւ Քորէա: Այժմ Վլատիվոսթոքի նաւահանգիստը մտնել կարելի է միայն զինուորական մասնաւոր հսկիչ-նաւերով: Խ. Միութիւնը ամէն ինչ կ'ընէ, որպէս զի կուիւն կեդրոնը փոխադրէ ցամաք,— Մոնկոլեւմանչուրեան սահմանները, ուր աւելի ապահով կը զգայ ինքզինքը: Եւ, ծովային պատերազմութեանց հետ, ան կը նորոգէ թախումները Հալքա գետին եւ Պուիր — Նոր լիճին: Իսկ Ճափոն, միւս կողմէ, պատերազմական վիճակ յայտարարած է ամբողջ Մանչուրիոյ մէջ՝ իբրեւ նախազգուշական միջոց՝ խորհրդային ճնշումին դէմ:

Գերմանեւռուս համաձայնութեան մէջ թերեւս դեր ունին նաեւ Ծայր. Արեւելքի այս դէպքերը:

Խնդիր է թէ այդ համաձայնութեան համար Պերլին ապահովա՞ծ է Թոքիոյի հաւանութիւնը: Ու, ի՞նչ պիտի ըլլայ Ճափոնի դիրքը՝ Հիթլէր-Ստալին սիրաբանութեան հանդէպ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արշաւ դէպի Արագած

(«Խորհրդային Հայաստան»էն 11 — 14 օգոստոս)

Օգոստոս 18ին համար արշաւ մը կազմակերպուած էր դէպի Արագած: Արշաւին պիտի մասնակցէին Երեւանէն, Լենինականէն, Աշտարակէն, Վաղարշապատէն, Ալաւերդիէն, Աշտարակէն եւ Ջանգիբասարէն 500 երիտասարդներ, բարձրանալու համար Արագածի հիւսիսային գագաթը, որ 4025 մեթր բարձրութիւն ունի:

Հայկ. արուեստի տասնօրեակ

Մոսկուայի մէջ, տեղի պիտի ունենայ հայկական արուեստի տասնօրեակ մը: Նախապատրաստական աշխատանքներու համար Մոսկուայէն Երեւան են գացած դերասան Սիմոնով, արուեստի վաստակաւոր գործիչ Մելիք փաշայեւ եւ Լենինկրատի երաժշտանոցի փրոֆէսէօր - երաժշտահան Կուշնարեան: Իբրեւ նախապատրաստութիւն՝ Երեւանի մէջ, Կոմիտաս վարդապետի անունով կազմուած նուագախումբը երաժշտահանդէս մը սարքած է՝ նուագելով Ստեփանեանի, Ալամազեանի, Տ. Յովհաննէսեանի եւ ուրիշներու նոր գործերը:

Վարպետը

Ստեփանաւանցի հիւսն մըն է, — Գ. Զալարեանը: Երկու տարի առաջ անտառէն աշխատանոց բերած է վայրի տանձենիի ահագին կոճղ մը: Կտրատած, յղկած է զայն եւ պատրաստած է կարմրաւուն տախտակներ: Յետոյ սկսած է ստեղծագործական աշխատանքը,— փայտերուն վրայ կերտել «յեղափոխութեան հանճարեղ վարդապետները»: Ու կազմել, այդ տախտակներով, ինքնատիպ «գիրք» մը, ուր նկարներով պիտի տրուէր Ստեփանաւանի կոլտնտեսութեան պատմութիւնը: Ոչ ներկ, ոչ վրձին ու կտաւ, եւ ոչ ալ թուղթ ու մատիտ: Այլ միայն փայտ եւ փոքրիկ ու շամփրաձեւ գործիք մը եւ քարիւղի լամբ մը: «Գիրք»ին առաջին էջին վրայ կերտուած է «Լենինը՝ հիւղակում», — բնական գեղեցիկ տեսարան մը, ու ծառերու բացատին մէջ փոքրիկ հիւղակ մը, իսկ անոր առջեւ՝ Լենինը: Երկրորդ տախտակին վրայ՝ «մարդկային երջանկութեան մեծ ճարտարապետ՝ հանճարեղ Ստալինը»: Երրորդ տախտակին վրայ՝ «մեր սիրելի Մոլոտովը», ու յաջորդաբար, Վորոշիլովը, եւ, այսպէս, 43 տախտակեայ էջեր: Գիրքին կողքը զարդարուած է հայկական մանրանկարչութիւնով, իսկ կողքին երկրորդ էջին մէջ կերտուած է Հայաստանի պետական խորհրդանշանը, իսկ տակը՝ կոլտնտեսութեան համառօտ պատմութիւնը:

Դպրոցական տարեշրջանին

Դպրոցական յառաջիկայ տարեշրջանին համար, Երեւանի մէջ կը կատարուին դպրոցներու եւ գոյքերու նորոգումներ: Գաւառներու մէջ նորոգման գործերը կ'ընթանան շատ դանդաղ «գրասենեակի վատ աշխատանքի պատճառով»: Քանի մը դպրոցներ ստացած են բնագիտութեան եւ տարրաբանութեան աշխատանոցի յատուկ իրեր:

Գիտական աշխատողներու մրցում

Հայաստանի խորհրդայնացման 20-րդ տարեդարձին առթիւ, գիտական աշխատողները մրցումի մէջ են՝ 1940 Նոյեմբեր 25ին հասցնելու համար գիտական նոր աշխատութիւններ:

Գիրքեր հայ արուեստի մասին

Մօտերս Մոսկուայի մէջ ռուսերէն լեզուով լոյս պիտի տեսնեն Հայ թատրոնի, օփերայի, երաժշտութեան եւ կերպարուեստի մասին առանձին գիրքեր, պրակներ եւ մենագրութիւններ (մոնոկրաֆ), ինչպէս Ս. Սպենդիարեանի, Կոմիտասի, Ա. Տիգրանեանի, Ա. Խաչատրեանի, Հ. Ստեփանեանի, նկարիչ Ա. Թերլեմեզեանի եւ ուրիշներու ստեղծագործութիւնները: Առանձին գիրքով լոյս պիտի տեսնէ նաեւ «Հայկ. ժողովրդական երաժշտութիւնը եւ ժողովրդական գործիքները» ժողովածոն: Պիտի հրատարակուին «Ալմաստ», «Անուշ», «Լուսաբացին» օփերաները: Ու նաեւ, անխուսափելի՛ն», — «Լենինը եւ Ստալինը՝ հայկ. երաժշտութեան մէջ»:

Նկարիչ-գորգագործ

Նկարիչ - գորգագործ Դ. Ղարանֆիլեան ունի երկու ձիրքեր, — հրաշալի գորգագործի ընդունակութիւն եւ նկարիչի փայլուն տաղանդ: «Երբ դիտում ես նրա գործուածքները, — կը գրէ ականատես մը — մի պահ քեզ թւում է թէ բրդեայ այդ թելերի տակ թաքնուած են արեւի ճառագայթներ, կարծես գորգը բոցավառուած է յաւէտ անմարելի հրդեհով»: Իր առաջին գորգը պատրաստած է 1925ին, գոյնզգոյն թելերով հիւսելով Կարլ Մարքսի դիմանկարը: Իսկ աւելի վերջ՝ Ստալինի երեք տարբեր դիմանկարները, Մոլոտովինը, Վորոշիլովինը եւ «նրա զինակից ընկերներ»ը: Ղարանֆիլեան այժմ կ'աշխատի մեծ գործի մը վրայ, զոր նուէր պիտի ղրկէ Ստալինին՝ վրան հիւսելով «Հայ ժողովուրդի հարազատ զաւակ Ա. Միկոյեանի դիմանկարը»:

Անգլիա եւ Թուրքիա

Ֆրանց Ֆոն Կաուցիկ, որ «Ֆէօլքիշէր Պէօպախթէր» թերթին Պոլսոյ թղթակիցն է, հետեւեալը կը գրէ. —

Եթէ մարդ հետեւի Թուրք մամուլին, պիտի ունենայ այն տպաւորութիւնը թէ գոյութիւն ունի մեծ գոհունակութիւն մը, որ, ի վերջոյ, ոչ միայն Իզմիրի, այլեւ Վոսփորի մէջ խարսխած են Բրիտանիոյ Միջերկրականեան նաւատորմին պատկանող նաւեր: Վերջերս յաճախադէպ դարձան՝ Թուրքիոյ մէջ՝ անգլիական եւ ֆրանսական ձեռնարկներու լուրերը, այնպէս որ առարկայօրէն դիտողի մը համար այլեւս որ եւ է կասկած չկայ այս ձեռնարկներուն իրական նպատակի մասին:

Տոլմա Պահչէի առջեւ բրիտանական նաւերուն գոյութիւնը ակամայ կերպով կը յիշեցնէ այն օրերը, երբ, պատերազմի վերջաւորութեան, անգլիական մարտանաւեր անցան Տարտանէլէն, խարսխեցին նոյն պալատին առջեւ, եւ, տրուած հրամանին վրայ, իրենց բոլոր թնդանօթները ուղղեցին քաղաքին ու սուլթանի պալատին:

Հիմա կացութիւնը փոխուած է միայն արտաքնապէս: Ճիշդ է որ նաւերը չեն սպառնար քաղաքին, բայց Թուրքիոյ մէջ այլեւս կարելի չէ կատարել բան մը՝ բրիտանական նաւերու հրամատարին հաւանութիւնը չառած: Այս է Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան միակ յաջողութիւնը՝ վերջին ամիսներու ընթացքին: Յատկանշական է, որ ներկայիս Թուրք մամուլը կը զբաղի այն խնդիրներով, որոնք արտաքին քաղաքականութեան հետ կապ չունին:

Անգլիական զինուորական պատուիրակութենէն վերջ, Թուրքիա եկաւ նաեւ ֆրանսական զինուորական պատուիրակութիւն մը: Ան այցելեց Տարտանէլ եւ յանկարծ հետաքրքրուեցաւ Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստով, որ քանի մը շաբաթ առաջ յանձնուեցաւ Թուրքիոյ:

Նաւահանգիստը պիտի չինուի Անգլիացիներուն կողմէ եւ պիտի վերածուի ծովային խարիսխի: Անգլիացիները կ'ուզեն հոն հաստատել նաեւ անգլիական օդային կայան մը: Այս բոլորը միայն Թուրքքիա՞ն պաշտպանելու պիտի ծառայեն, թէ Անգլիա կը փնտռէ՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ՝ երկրորդ կայան մը, որ ըլլայ կից «Ֆրանսական ազդեցութեան գօտիին» (Սուրիա): Շատ լաւ ծանօթ է, որ Անգլիա Սուրիոյ մէջ այդ դիրքերը կամովին լքեց Ֆրանսայի, եւ թէ, այս առթիւ, փոխադարձ անվստահութիւն մը գոյութիւն ունի, տեւապէս, երկու մեծ պետութեանց միջեւ: Եթէ Անգլիա այսօր այդ վայրին մէջ ամուր կը հաստատուի, պատահականութեան արդիւնք չէ, այլ հեռատեսութեան:

Բայց, Թուրք մամուլը կը հաղորդէ թէ անգլիական օդային ուժեր — ինչպէս եւ ֆրանսականներ — նախ փորձ թռիչք մը պիտի կատարեն Յունաստանի եւ Թուրքիոյ վրայ, իսկ յետոյ՝ «յարձակում» մը՝ Թրքական հողին վրայ: «Բնականաբար» ասով պիտի ուզեն փաստել թէ թշնամիի մը (Իտալիա?) օդային յարձակումը՝ Թուրքիոյ վրայ՝ անյաջող պիտի անցնի:

Եթէ Անգլիոյ պատերազմական նաւերուն Թրքական նաւահանգիստներ այցելելը սովորական դառնայ, եթէ Թուրքիոյ մէջ եւս տեղեկանան թէ Չէշմէի նաւահանգիստը (Իզմիրի մօտ), որ Անգլիոյ յանձնուեցաւ՝ իր նաւերուն խարիսխ դարձնելու համար, դեռ կը ծառայէ նոյն նպատակին, եթէ օր մը անգլիացի եւ ֆրանսացի սպաներ իրենց ձեռքը առնեն նաւահանգիստներուն եւ Նեղուցներուն ամրացման գործը — որուն համար բանակցութիւններ կը կատարուին այժմ — այլեւս կարելի պիտի չըլլայ խօսիլ անկախ թուրք հանրապետութեան մասին: Անգարայի բռնած ճամբան ուղղակի հպատակ ըլլալու կ'առաջնորդէ, նման գաղթապետութեան մը կամ հոգատարութեան ենթակայ երկրի մը: Ասիկա միւս երեսն է այն պտուղին, զոր Թուրքիոյ մէջ արուեստական ձեւով ծածկեցին, «կենսական տարածութեան» առջեւ:

Այսօր Թուրքիա կը պատկանի «զինուորական տարածութեան»ը օդակող պետութեանց, որոնք վճարումներ կ'ընեն ատոր համար:

Հ. Մ. Ը. Մ.

Սկաուտական Պատգամ. Ժողովը

Կիրակի 13 օգոստոս, սկաուտական ընդհ. բանակումի վայրին մէջ «La Croix des Thénaux» (Isère) տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի շրջանային պատգամաւորական համագումարը մասնակցութեամբ 17 պատգամաւորներու: Կը նախագահէր Ազգ. Սկաուտ պետը՝ Գրիգոր Յակոբեան, քարտուղարութեամբ Վիէնի սկաուտական խումբի նախագահ Հ. Կ. Տէրմոյեանի: — Ներկայ էին 10 պատգամաւորներ, մնացեալները նամակով ղրկած էին իրենց քուէն եւ արտայայտած իրենց ցանկութիւնները եւ բացակայութեան պատճառները: — Առաջին առթիւ խօսքը տրուեցաւ շրջանի պետ՝ Պ. Վազգէն Անդրէասեանի որ կարդաց իր տեղեկագիրը:

Ներկաները՝ ընթերցումէն վերջ միաձայնութեամբ շնորհաւորեցին զինքը իր այնքան արդիւնաւոր գործունէութեան համար, եւ որ եւ է դիտողութիւն չըրին: Միաձայնութեամբ հաստատուեցաւ շրջանի պետի թէ բարոյական եւ թէ նիւթական հաշուետուութիւնը, որուն մէջ ան մեր միութեան անունով շնորհակալութիւններ կը յայտնէր մասնաւորաբար Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, անոր վարիչ պատուիրակին, Նանսէնեան Գրասենեակի քարտուղարին, որոնց օժանդակութեամբ Միութիւնս վայելած է նիւթական օգնութիւն, վրաններու հայթայթումի, հաւաքավայրի ձրի տրամադրութեան համար,— ինչպէս նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրապետին որ իր էջերը լայն բացած է ի նպաստ Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտական շարժումին:

Պատգամաւորական ժողովը մեծ գոհունակութեամբ տեղեկացաւ շրջանի պետի կատարած աշխատանքները ի խնդիր Միութեանս վաւերացման, ըստ վերջին հրամանագիր-օրէնքներուն:

Իբրեւ երկրորդ՝ իր տեղեկագիրը կարդաց Հ. Կ. Տէրմոյեան, Վիէնի մասնաճիւղի գործունէութեան շուրջ: — Պատգամաւորները եղբայր Անդրէասեանի առաջարկին վրայ, շնորհաւորեցին զինքը որ աշխատանք թափած է Հ.Մ.Ը.Մ.ը Վիէնի մէջ, ուրիշ միութիւններու վրայ հովանաւորող դիրքի հասցնելու եւ յաջողած:

Փարիզի խումբի խմբապետ Ա. Սերճանեան թելադրեց որ նորընտիր գործադիր մարմինը լրացնէ տեղական խումբերու թիւը: Խորհրդածութիւններ եղան եղբայր Սերոբեանի՝ ծրագիր - կանոնագրի ինչ ինչ կէտերու փոփոխութեանց մասին: Այս կարեւոր աշխատանքը համագումար կը թողու նորընտիր շրջ. գործադիր մարմնին:

Ինչպէս նաեւ ժողովս համամիտ եղբայր Սերոբեանի՝ նախ կ'ընտրէ շրջանի պետը եւ իրեն կը ձգէ կազմել Ֆրանսացի շրջանային սկաուտական գործադիր մարմինը: Ներկաներու եւ ղրկուած քուէներու ընթերցումէն դուրս եկաւ որ եղբայր Վազգէն Անդրէասեան միաձայնութեամբ վերստին շրջանի պետ կ'ընտրուի: Եղբայր Անդրէասեան ներկաներու եւ մանաւանդ ազգ. պետի պնդումներուն տեղի տալով ի վերջոյ համակերպեցաւ վերստին յանձն առնել իր վրայ դրուած պաշտօնը եւ իր շնորհակալական խօսքերուն մէջ խոստացաւ, ինչպէս միշտ, ամէն միջոց ի գործ դնել որ Հ.Մ.Ը.Մ.ը ջահակիրը դառնայ հայ երիտասարդութեան՝ հայ կեանքին մէջ:

Փարիզի գայլիկներու խմբապետուհին Օր. Ա. Սերճանեան կայտերու եւ գայլիկներու կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց եղբայր Վ. Անդրէասեանի որ նորէն յանձն առաւ այդ դժուարին եւ պատասխանատու գործը: Ներկաները ծափահարեցին:— Գալով առաջարկուած դատական մարմնին, այդ հողն ալ համագումարը միաձայնութեամբ ձգեց ազգ. պետ եղբայր Յակոբեանի: Եւ այսպէս, ջերմիկ եւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ ժողովը փակուեցաւ ողջագուրումներով եւ յոտնկայս երգուած «Յառաջ Նահատակ»ով:

Համագումարի նախագահ՝ Գ. Յակոբեան, քարտուղար՝ Հ. Կ. Տէրմոյեան:

Յ. Գ.— Սոյն համագումարին պատահարար ներկայ էր Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտ նախկին խմբապետներէն եղբայր Դարբինեան, որ հրաւիրուեցաւ ժողովի աշխատանքներուն ներկայ ըլլալ, եւ բրաւ թէեւ անպաշտօն, բայց բարեդէպ առաջարկներ:

Պատգամ. Ժողովին առթիւ, Ֆրանսայի շրջանի նախկին սկաուտ պետ՝ Ժիրայր Մինթանճեանէ ստացուած էր նամակ մը, որուն ոգին պատգամաւորները գտան անհամաձայն սկաուտական սկզբունքներուն, իսկ ոճը՝ անվայել:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ, (Մարսէյլ). — Հ. Յ. Դ. Սէնթ Անթուանի «Մարգպետ» խումբի դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ օգոստոս 20ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Նաճարեան եղբայրներու օդասուն ագարակին մէջ:

Ճիշդ ժամանակին խուռն բազմութիւն մը փութացած էր հանդիսավայրը գալ: Բեմին ճակատը զարդարուած էր ողբացեալ «Մարգպետ»ի նկարը: Իսկ անոր երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները: Օրուան նախագահ ընկեր Արամ Շտոյեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր Հայրենիք»ով զոր երգեցին «Մարգպետ»ի ընկերները եւ որ ներկաներու կողմէ ընդունուեցաւ յոտնկայս:

Պ. Ռուբէն Մանուկեան արտասանեց Սիամանթօի «Պարը», յուզելով ներկաներուն սիրտերը, իսկ ընկեր Մերկեր Սուքիասեան մեներգեց «Հառաչանք»ը յիշեցնելով հայժողովուրդի տարագրութեան բոլոր տառապանքները: Օրիորդ Պօղոսեան իր հայրենաշունչ արտասանութեամբ ջերմ ծափերու արժանացաւ: Պ. Պապոյեանի «Հայոց աղջիկներու» մեներգը աւելի փայլ մը տուաւ դաշտահանդէսին:

Յետոյ ընկեր նախագահը հրաւիրեց օրուան բանախօս ընկեր Պօղոս Հիւսեան, որ մէկ ժամ բանախօսելէ եւ ընդհանուր քաղաքական կացութեան մասին տեղեկութիւն տալէ վերջ, կանգ առաւ Սանճաքի հայ տարագիրներու հարցին շուրջ: Այս առթիւ կոչ ուղղեց բոլոր անոնց որ չեն բերած իրենց եղբայրական օգնութիւնը, կատարել իրենց պարտականութիւնը: «Ազգ մը որ չուզեր մեռնիլ, իսկապէս ալ չի մեռնիր»: Բանախօսութենէ վերջ ընկեր Մութաֆեանի խումբի կողմէ ներկայացուեցաւ խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը:

Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն եւ հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Յակոբ Խ. Մկրտիչեան

Ի ՊԱՏԻՒ Պ. Պ. ԿՈԹԸՐՕԻ ԵՒ ՓՕԼ ՏԻՒ ՎԷՆԻ

Օգոստոս 16ին Հալէպի Օթէլ Պարոնի մէջ շքեղ հացկերոյթ մը տրուած է ի պատիւ ծերակուտական Կոթըրօյի եւ գրագէտ Փօլ տիւ Վէնի:

Հացկերոյթին ներկայ եղած են Արտաւազդ արք., Հինտէ արք. Հայր Գասպարեան, Տոքթ. Շըվալիէ, Պ. Պ. Փորթուգալեան, Հրաչ Փափազեան, Ա. Մազլումեան, Ե. Տարօնեան եւ Ատուր Լեւոնեան:

Այս առթիւ, «Ազդակ»ի Հալէպի թղթակիցը կը հաղորդէ.

Ծերակուտական Պ. Կոթըրօ ճառ մը խօսեցաւ, մասնաւոր կերպով գովելով հայ ժողովուրդին կորովը եւ պատշաճեցումի ընդունակութիւնը:

— « Հայերը անհունօրէն աւելի իրաւունք ունին անկախ ապրելու քան Եւրոպայի ազգերէն շատ շատերը: Վստահ եղէք, Ֆրանսա պիտի չմոռնայ Հայերը: Ֆրանսա 110 միլիոննոց կայսրութեան մը ճակատագիրը կը վարէ եւ իրաւունք ունի ասկէ վերջ շատ ուժեղ կենալու: Գլուխը պիտի չծռէ որ եւ է մէկուն »:

Պ. Փօլ տիւ Վէն բառ մը իսկ չկրցաւ արտասանել յուզումէն: Աչքերը լեցուած էին եւ կուլար չարունակ: Երեկոյթը անցաւ շատ տաք մթնոլորտի մը մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Ժօրժէթէն վերջ, անդրանիկը եւ մեծը, Ռընէ Ժան, որ չորս տարին անցուցած էր, արթնցաւ: Ոտքի ելաւ, առնականօրէն ցատկեց իր օրօրոցէն, նշմարեց իր սկաւառակը եւ շատ բնական գտաւ զայն: Գետինը նստաւ եւ սկսաւ ուտել իր ապուրը:

Ժօրժէթի ճուռլիւնը չէր արթնցուցած Կրօ-Ալէնը, բայց ասիկա սկուտեղին մէջի դգալին զարնուելու աղմուկը լսելուն պէս, յանկարծ ցատկեց եւ ետին դարձաւ ու աչքերը բացաւ: Կրօ-Ալէն երեք տարեկան կար: Տեսաւ իր ամանը, միայն բազուկը երկնցնելը կը մնար. առաւ զայն եւ առանց անկողինէն ելլելու ամանը ծունկերուն վրայ, դգալը ափին մէջ, Ռընէ-Ժանին պէս ըրաւ, սկսաւ ուտել:

Ժօրժէթ չէր լսեր զանոնք, եւ իր ձայնին եղանակաւորումները երազի մը օրօրումը նուագել կը թուէին: Աչքերը բացած վեր կը նայէր եւ իր աչքերը աստուածային էին: Ինչ որ ալ ըլլայ տղու մը գլխուն վրայ գտնուող ձեղունը կամ կամարը, անոր աչքերուն մէջ երկինք է որ կը ցոլայ:

Երբ Ռընէ-Ժան լմնցուց, դգալովը ամանին յատակը քերթեց, հառաչեց եւ մեծափառութեամբ մը ըսաւ.

— Ապուրս կերայ:

Ասիկա Ժօրժէթը իր երազէն արթնցուց:

— Ապու ապու, ըսաւ ան:

Ու տեսնելով որ Ռընէ-Ժան կերեր էր եւ Կրօ-Ալէն ալ կ'ուտէր, իր քովը գտնուող ապուրի ամանը առաւ եւ սկսաւ ուտել: Թէեւ իր դգալը բերնէն աւելի յաճախ ականջին կը տանէր:

Երբեմն երբեմն քաղաքակրթութենէ կը հրաժարէր եւ մատներովը կ'ուտէր:

Կրօ-Ալէն, իր եղբօրը պէս ամանին յատակը քերթելէ վերջ, գնաց անոր ընկերանալու, եւ իր ետեւէն կը վազէր:

Բ.

Յանկարծ դուրսը, վարէն, անտառին կողմէն փողի մը, տեսակ մը գոռոզ եւ խիստ ֆանֆառի մը աղմուկը լսուեցաւ: Այս փողի աղմուկին պատասխանեց աշտարակին վրայէն շեփորի մը ձայնը:

Այս անգամ վարի փողն է որ կը կոչէր, շեփորն էր որ կը պատասխանէր:

Փողի երկրորդ հարուած մը տրուեցաւ որուն յաջորդեց շեփորի ուրիշ երկրորդ ձայն մը:

Յետոյ անտառի ծայրէն հեռաւոր բայց որոշ ձայն մը բարձրացաւ, որ յստակօրէն պոռաց հետեւեալը.

— Աւազակնե՛ր, անձնատուր եղէք: Եթէ մինչեւ արեւամուտը, անպայման կերպով անձնատուր չըլլաք կը յարձակինք:

Բրթմնջիւնի նմանող ձայն մը պատասխանեց աշտարակի տանիքէն.

— Յարձակեցէ՛ք:

Վարի ձայնը վերսկսաւ.

— Յարձակումէն կէս ժամ առաջ իբրեւ վերջին ազդարարութիւն հրացանի հարուած մը պիտի արձակուի:

Ու վերի ձայնը կրկնեց.

— Յարձակեցէ՛ք:

Այս ձայները մինչեւ տղոց չէին հասներ, բայց փողի ձայները աւելի բարձր եւ աւելի հեռուն կ'երթային:

Ժօրժէթ փողի առաջին ձայնին վիզը տնկեց եւ դադրեցաւ ուտելէ, շեփորի ձայնը լսելուն դգալը ամանին մէջ դրաւ, փողի երկրորդ հարուածին իր ալ ձեռքին պզտիկ ցուցամատը բարձրացուց եւ կարգաւ դէպի վար եւ դէպի վեր ուղղելով զայն ֆանֆառի չափերը սկսաւ ընել զոր երկրորդ շեփորի ձայնը երկարել տըւաւ, բայց երբ փողն ու շեփորը լռեցին մատը օդին մէջ, խորհած մնաց եւ կէս ձայնով մրմնջեց. Իրաշութի՛ն:

Կը խորհինք թէ «Երաժշտութիւն» կ'ուզէր ըսել:

Երկու մեծերը, Ռընէ-Ժան եւ Կրօ-Ալէն շեփորին եւ փողին ուշադրութիւն չէին ըրած. ուրիշ բանով զբաղած էին անոնք: Մատենադարանին վրայէն նեպուկ մը անցնելու վրայ էր:

Կրօ-Ալէն նշմարեց զայն եւ պոռաց.

— Կենդանի մը:

Ռընէ-Ժան վազեց:

Կրօ-Ալէն վերսկսաւ.

— Կը խածնէ:

— Զարկ մի հասցներ անոր, ըսաւ Ռընէ-Ժան:

Երկուքն ալ սկսան դիտել այս անցորդը:

Ժօրժէթ ալ իր ապուրը աւարտած էր: Աչքերովը փնտռեց իր եղբայրները: Ռընէ-Ժան եւ Կրօ-Ալէն պատուհանի մը ճեղքին մէջն էին կռկռած եւ ծանր դէմքով կը կենային նեպուկին վերեւ: Ճակատնին իրար կը դըպէր եւ մազերնին իրար կը խառնուէր: Շունչերնին բռնած եւ զմայլած կը դիտէին կենդանին, որ նուազ գոհ այսքան հիացումէ կեցեր էր եւ չէր շարժեր:

Ժօրժէթ տեսնելով իր եղբայրները այսքան հիացումի մէջ, ուզեց գիտնալ թէ ինչ կար: Մինչեւ իրենց հասնիլը դիւրին չէր եւ սակայն ձեռնարկեց ատոր: Ճամբուն վրայ դժուարութիւններ կային: Գետինը բաներ կար, տապալեց աթոռներ, թուղթի կտորուանք, բացուած եւ պարապ չագոյրներ, արկղեր, զանազան կոյտեր, որոնց մէջէն քալել հարկ էր: Կատարեալ վտանգներու արշիպեղագոս մը:

Ժօրժէթ նետուեցաւ: Նախ սկսաւ օրօրոցէն դուրս ելլելու գործով, առաջին աշխատութիւն: Խութերու մէջ մտաւ, նեղուցներու մէջէն օձապտոյտ անցաւ, աթոռ մը հրեց, երկու սնտուկի մէջէն ցատկեց, թուղթերու ծրարի մը վրայէն անցաւ մէկ կողմէն մագլցելով, միւս կողմէն գլտորելով եւ իր խեղճ փոքրիկ մերկութիւնը ցուցադրելով մեղմօրէն, այսպէսով կրցաւ հասնիլ հոն որուն նաւազները կը կոչէին ազատ ծով, այսինքն տախտակամածին բաւական տարածութիւն մը ուր այլեւս արգելք չկար եւ ուր այլեւս վտանգ չկար: Այն ատեն նետուեցաւ, չորս ոտքով եւ կատուի մը արագութեամբ ամբողջ սրահին տրամագիծը եղող այդ տարածութենէն անցաւ եւ հասաւ պատուհանին մօտ: Հոն ահարկու վտանգ մը կար, Պատին երկայնքին պառկած մեծ սանդուխը այդ պատուհանին կը յանգէր:

(Շար.)

կը յայտարարէ թէ «պարտաւոր են կռուելու Ֆրանսայի արդար դատին համար»։

ԳԵՐՄԱՆ տարագիրներու դաշնակցութիւնը իր կարգին կը յայտարարէ թէ միշտ պիտի ըլլայ «խաղաղասէր Ֆրանսայի եւ իր քաջ եւ վեհանձն ժողովուրդին հետ»։

ՀՐԷԱԿԱՆ բոլոր միութիւնները ամէնէն առաջ փութացին հաւատարմութեան ուղերձներ եւ յայտարարութիւններ հրատարակել։ Րաբունապետն ալ ճառ մը խօսեցաւ։

ՄԵՆՔ, ՀԱՅԵՐՍ անշուշտ բացառութիւն պիտի չկազմենք այս արտայայտութեանց մէջ, եւ կը յուսանք թէ իրաւասու մարմինները եւ զանազան կազմակերպութիւններ կատարած են անհրաժեշտ ձեռնարկները, մանաւանդ որ մեր երիտասարդները ամէնէն առաջ փութացին զօրանոց, իրենց ճակատագիրը կապելով Ֆրանսայի երիտասարդութեան հետ։

Ի՞նչ կը խորհին Մոսկուայի մէջ

«Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, շատ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցած էր մարաջախտ Վորոշիլովի հետ, բայց հրատարակութիւնը քիչ մը ուշացաւ, որպէսզի անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները մեկնած ըլլան։ Այս տեսակցութիւնը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց դիւանագիտ. շրջանակներու մէջ, մանաւանդ որ կը բացատրէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութեան անյաջողութեան պատճառները։ Ոչ միայն թերթերը լայն տեղ տուին այս տեսակցութեան, շնդալից խորագիրներով, այլեւ անթելը հաղորդեց զայն քանի մը անգամ։

Մոսկուայէն հասած լուրերու համաձայն, խորհրդային հասարակութիւնը, որ մինչեւ հիմա շատ քիչ տեղեկութիւններ ունէր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութեանց մասին, այժմ կը ցնծայ տարուած յաղթանակին վրայ։ Այս առթիւ զուարճալի ակնարկներ կ'ըլլան «ընկեր Ռիպպէն–Թրոփ»ի մասին, եւ իրարու կը բացատրեն թէ Վորոշիլով ազդարարած էր Գերմանացիներուն որ եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա իմաստութեամբ շարժած ըլլային, Խ. Միութիւնը պիտի գործակցէր անոնց հետ, Գերմանիոյ դէմ։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակցին համաձայն, Մոսկուայի օտար շրջանակները համոզուած են թէ գերման-խորհրդային գաղտնի բանակցութիւնները սկսած էին ամիսներ առաջ, հաւանաբար ապրիլին կամ մայիսին։

Վորոշիլով իր տեսակցութեան մէջ կը մեղադրէ ոչ միայն Անգլիան եւ Ֆրանսան, այլեւ Լեհաստանը, որ մերժած է ընդունիլ խորհրդային օգնութիւնը, արտօնելով ռուսական զօրքին անցքը իր հողին վրայ, ընդդէմ Գերմանիոյ։

Խորհրդային մամուլը մասնաւոր ուշադրութեամբ կ'արտատպէ Փարիզի կարգ մը թերթերուն այն տեսակէտը թէ գերման-խորհրդային դաշինքը աննպաստ է Ֆրանսայի համար, որովհետեւ կը ջնջէ ծրագրուած արեւելեան ճակատը՝ Գերմանիոյ դէմ։ Այս առթիւ Մոսկուայի թերթերը դիտել կուտան թէ գերման-խորհրդային դաշինքին պատճառած տհաճութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ ի դերեւ հանեց Գերմանիան Խ. Միութեան վրայ քշելու ծրագիրը։

Մոսկուայի մէջ բազմութիւններ կարգի կը սպասեն, թերթ գնելու համար։ Թէեւ թերթերը աւելի լայն տեղ կուտան Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն քան Եւրոպայի, բայց հասարակութիւնը կը զգայ թէ բաներ մը դառնան։

Զանազան լուրեր օրուան նշանակի մասին

ԼՈՅՍԵՐԸ ՄԱՐԵԼՈՒ ԿԱՄ ՊԱԿՍԵՑՆԵԼՈՒ մասին հրահանգներ հաղորդուեցան բոլոր տանտէրներուն, խանութպաններուն եւ ամէն տեսակ հաստատութեանց, որպէսզի այժմէն միջոցներ ձեռք առնեն։ Երբ վտանգի ազդանշանը տրուի, պատուհաններէն, սանդուղներէն, դուռներէն, փողոցի վրայ կամ բակի մէջ երեւցած լոյսերը պէտք է ծածկել զանազան միջոցներով.— փեղկ, վանդակ, վարագոյր, անթափանց թուղթ եւն.։ Խանութներու ապակեփեղկերուն լոյսերն ալ պէտք է նուազագոյն չափին իջեցնել եւ ծածկել անթափանց վարագոյրներով։ Լուսափիւռ յարտարարութիւնները արգիլուած են այժմէն իսկ, Սէնի նահանգին մէջ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ուր, իր խօսքը մասնաւորապէս ուղղելով համայնավարներուն, կ'ըսէ. — «Խորհրդային իշխանութիւնը սակարկութեան մտնելով Գերմանիոյ հետ, դաւաճանեց իր դաշնակիցներուն, դաւաճանեց իր վարդապետութեան, դաւաճանեց Եւրոպայի, դաւաճանեց Ֆրանսայի երիտասարդութեան։ Երիտասարդ համայնավարներ, այսօր դուք միայն Մոսկուայի զինուորները չէք, այլ եւ դարձեր էք զինուորները Հիթլերի։ Եթէ տակաւին փշուր մը քաջութիւն, անկախութիւն եւ խելք մնացած է ձեր մէջ, երես դարձուցէք դաւաճաններուն եւ այն ատեն պիտի դիւրանայ Ֆրանսայի երիտասարդութեան հաշտութիւնը։

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԿԻՆԵՐ կամաւոր կը գրուին, երկրին պաշտպանութեան համար, գործօն թէ կրաւորական։ Թերթերը կը գրեն թէ դիմողներուն մէջ կը գտնուին նաեւ շատ մը օտարուհիներ։— Օդաչու Ֆրանսուհիներու միութիւնը արդէն իսկ արձանագրած է 850 անդամուհիներ որոնք պատրաստ են օգնելու օդանաւային մասնագէտներուն։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ սկսաւ օգոստոս 28ին, մականունի սկզբնատառերու կարգով։ Այս առթիւ ոստիկանութիւնը կը յիշեցնէ թէ այն օտարականները որ կամաւոր կը գրուին, դարձեալ պարտաւոր են երթալ, ցուցակագրուելու համաձայն վերի հրահանգին, այլապէս կը կորսնցնեն իրենց ապաստանեալի հանգամանքը։

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ զէնքի տակ առած է 80 — 100,000 զինուորներ, որոնք կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն սահմաններուն վրայ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Գերմանացիները կը հեռանան։ Կառավարութիւնը արգիլեց ածուխի, քարիւղի, ատաղձի, դեղերու եւ բամպակի արտածումը։ Կառավարութիւնը արտակարգ լիազօրութիւններ ստացաւ։

ՀՈԼԱՆՏԱ եւս զօրաշարժ յայտարարեց։ Վիլհելմինա թագուհին ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, կրկնեց թէ ամենախիստ չէզոքութիւն պիտի պահէ իր պաշտպանութեան բոլոր միջոցներով։

ՃԱՓՈՆԻ դահլիճը հրաժարեցաւ, իբրեւ հետեւանք գերման-խորհրդային դաշինքին։ Նոր դահլիճ մը կազմուեցաւ, տարբեր ուղղութեամբ։ Ճափոնցիները պարպեցին Հոնկ Քոնկը։ Կ'ըսուի թէ պիտի հաշտուին Զինաստանի հետ։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գերագոյն Խորհուրդը նիստ գումարեց, անմիջապէս վաւերացնելու համար Գերմանիոյ հետ կնքուած դաշինքը։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ պատասխան արձակուեցան Գերմանիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք Մոսկուայի հետ կնքուած դաշնագրին։

ՊԱՐԵՆԱՏՈՄՍԸ (վէսիքա) խստօրէն կը գործադրուի Գերմանիոյ մէջ։ Բոլոր անհրաժեշտ նիւթերը պիտի բաշխուին որոշ չափով։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ պաշտօնապէս բողոքեց Գերմանիոյ մեղադրանքներուն դէմ, որոնք զանազան վայրագութիւններ կը վերագրեն։

ԱՆԳԼԵԻՈՒԹՈՒՐՔ զինակցութիւնը պիտի ստորագրուի քանի մը օրէն, համաձայն Լոնտոնէն հասած լուրերու։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ շատ մը դաւառներուն մէջ կիները կը հաւաքեն հունձքերը, լեցնելու համար զինուոր գացած այրերու պակասը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹԷ ՕՏԱՐ, բոլոր քաղաքացիները պարտաւոր են իրենց վրայ պահել իրենց անհատական տետրակը կամ անձնագիրը (ինքնութեան թուղթ), ցոյց տալու համար որ ով է ատեն։ Ապահովութեան տեսչութեան պաշտօնեաները, ոստիկանները եւ ոստիկան զինուորները իրաւունք ունին ամէն վայր—

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը, 1 Bld. du Nord, Le Raincy, (S. et O.) կը վերաբացուի յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին։

Վարչութիւնս, դպրոցական այս նոր շրջանին համար, ձեռնարկած ըլլալով նոր կարգադրութիւններու՝ գիշերօթիկ եւ ցերեկեայ աշակերտուհիները պիտի վայելեն կրթական եւ մայրական ամէն խնամք ու դիւրութիւն։ Հայագիտական դասընթացքը յանձնուած է կարող ուսուցիչներու, եւ այս առթիւ Ecole Communaleի ընթացքը աւարտած խումբ մը աշակերտուհիներ պիտի կազմեն՝ մեր Միայուն հայկական վարժարանի կորիզը։ Այս պարագան մասնաւորապէս կը յանձնուի ծնողներու ուշադրութեան։

Գիշերօթիկ աշակերտուհիներ կ'ընդունուին 8 տարեկանէն սկսեալ։

Ընդունելութեան պայմաններուն եւ արձանագրութեանց համար դիմել վարժարան, ամէն կէսօրէ յետոյ։

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարչութիւն

Ֆր. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանը

— oo —

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ օդափոխութեան կայանի Գ. խումբը, որ պիտի մեկնէր Սեպտ. 2ին, յետաձգուած է, օրուան տագնապին հետեւանքով։ Իսկ Բ. խումբի վերադարձի մասին կարգադրութիւններ պիտի ըլլան անյապաղ։

ՈՂԲԱՑԵԱԼ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ Վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ ժամանակի մը համար յետաձգուած են խմբական այցելութիւնները։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme . . Paris (13)

կեան ապահովելու իւրաքանչիւրին զինուորական կացութիւնը։

ԵՐԿՈՒ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ հրաժարեցան կուսակցութենէն, խստօրէն բողոքելով Մոսկուայի եւ անոր գործակալներուն քաղաքականութեան դէմ։ Համայնավարները կը շարունակեն թռուցիկներ բաժնել։ Նանսիի մէջ համայնավար երեսփոխան մը վար առնել տուաւ Լէնինի եւ Սթալինի անունով կոչուած փողոցներուն նշանատախտակները։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ եւս հաղորդեցին Պելժիոյ եւ միւս փոքր երկիրներուն թէ պիտի յարգեն իրենց չէզոքութիւնը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԱՂՕԹՔՆԵՐ կը կատարուին ամէն կողմ, մասնաւորապէս Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ամերիկայի մէջ, խաղաղութեան համար։ Անգլիոյ թագաւորն ալ աղօթեց կիրակի օր։

ԿԱՐԳ ՄԸ նահանգներու մէջ յանձնարարուեցաւ անմիջապէս հաւաքել հունձքը։

ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻ հազուագիւտ անասունները, ռնգեղջիւր, շիմփանզէ, ընձուղտ եւն. մասնաւոր անտուկներու մէջ դրուելով պիտի փոխադրուին անհատական կալուածներու մէջ։ Վտանգաւոր անասուններն ալ ապահով տեղեր պիտի փոխադրուին։
